

การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย

สมัยรัชกาลที่ 2

นายวีระเกียรติ ฐศิรกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชามัธยมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2531

ISBN 974-569-241-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

014203

117/1.6.6.9.5X

AN ANALYSIS OF REARING PRACTICES AND BEHAVIORS OF MAIN CHARACTERS
IN THAI LITERATURE DURING THE REIGN OF KING RAMA II

Mr. Weerakieat Ruchirakun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Secondary Education
Graduate School
Chulalongkorn University

1988

ISBN 974-569-241-7

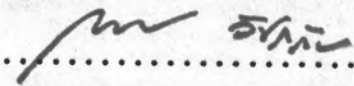
หัวข้อวิทยานิพนธ์   การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกใน
วรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2

โดย   นายวีระเกียรติ ฐิษฐกุล

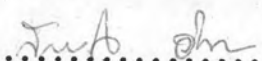
ภาควิชา   มัธยมศึกษา

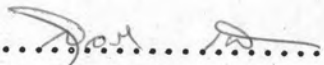
อาจารย์ที่ปรึกษา   คำลัดราจารย์ ดร.สุจิต เพียรชอบ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้ับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

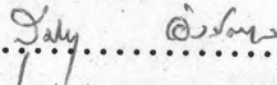
.... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(คำลัดราจารย์ ดร.ถาวร วิษารักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.... ประธานกรรมการ
(รองคำลัดราจารย์ สายใจ อินทร์พรย์)

.... อาจารย์ที่ปรึกษา
(คำลัดราจารย์ ดร.สุจิต เพียรชอบ)

.... กรรมการ
(คำลัดราจารย์ ยุพิน ทธิธกุล)

.... กรรมการ
(รองคำลัดราจารย์ ดร.สุมิตรา อังวัฒนกุล)

วิระเกียรติ รุจิรกุล : การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2 (AN ANALYSIS OF REARING PRACTICES AND BEHAVIORS OF MAIN CHARACTERS IN THAI LITERATURE DURING THE REIGN OF KING RAMA II) อ.ที่ปรึกษา : ศ.ดร.สุจริต เพียรชอบ, 723 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ขุนแผนและพลายงามได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก
2. ขุนช้างได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งมากที่สุด สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก
3. วันทองและพระอรทัยมณีได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปีโดยมากที่สุด สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก
4. อีเหนาและสิงห์โกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไ่มากที่สุด สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก
5. ตัวละครที่แสดงพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมี 3 ตัว คือ สิ้นสมุทรได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไ่มากที่สุด แต่แสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด สุตลครได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุดแต่แสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปีโดยมากที่สุด และพระสังข์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไ่มากที่สุด แต่แสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งมากที่สุด

ภาควิชา ..... มัธยมศึกษา
สาขาวิชา ..... การสอนภาษาไทย
ปีการศึกษา 2530

ลายมือชื่อนิสิต ..... วิระเกียรติ รุจิรกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... ศ.ดร.สุจริต เพียรชอบ

WEERAKIEAT RUCHIRAKUN : AN ANALYSIS OF REARING PRACTICES AND BEHAVIORS OF MAIN CHARACTERS IN THAI LITERATURE DURING THE REIGN OF KING RAMA II. THESIS ADVISOR : PROF. SUCHARIT PIENCHOB, Ed.D, 723 PP.

The purpose of this research was to analyze the rearing practices and behaviors of main characters in Thai literature during the reign of King Rama II.

The major findings of this research were as follows :

1. Khun Phan and Plai-Ngam were mainly brought up by democratic rearing practices which were relevant to their behaviors.
2. Khun Chang was mainly brought up by rejecting rearing practices which was relevant to his behaviors.
3. Wantong and Pra-Apaimanee were mainly brought up by authoritarian rearing practices which were relevant to their behaviors.
4. Inau and Singha-Kraiphob were mainly brought up by over-protective and over-indulgent rearing practices which were relevant to their behaviors.
5. There were three characters whose behaviors were not relevant to the way they were brought up. Sinsamut was brought up by over-protective and over-indulgent rearing practices most but behaved as if he was brought up by democratic rearing practices most. Sudsakorn was brought up by democratic rearing practices most but his behaviors showed authoritarian rearing practices most. Pra-Sang was brought up by over-protective and over-indulgent rearing practices most but his behaviors was as if he was brought up by rejecting rearing practices most.

ภาควิชา ..... มัธยมศึกษา
วิชา ..... การสอนภาษาไทย
..... 2530

ลายมือชื่อนิติต ..... ธีระพงษ์ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... Suchat Pienchob

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาอย่างสูงจาก
คําสตราจารย์ ดร. ลุจรีต เพียรชอบ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้คำแนะนำอันทรงคุณค่า
ช่วยเหลือและตรวจพิจารณาแก้ไขเนื้อหาสาระตลอดมา พร้อมทั้ง รองคําสตราจารย์ ล้ายใจ
อินทรมพรรยํ คําสตราจารย์ ยุพิน พิพิธกุล และรองคําสตราจารย์ ดร. สุมิตรา อังวัฒนกุล ที่ได้
กรุณาให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาที่ได้รับ
จากคณาจารย์ทุกท่านอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ คําสตราจารย์ ดร. จรรยา ลู่วรรณชาติ คําสตราจารย์ ดร. สิทธา
พิณจวบถล รองคําสตราจารย์ ดร. กุสุมา รัชชมนั รองคําสตราจารย์ สุปาพรรณ โคตรจรัส
และผู้ช่วยคําสตราจารย์ ก้องแก้ว เจริญอักษร ที่ได้กรุณาใช้เวลาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขและ
ให้คำแนะนำในการสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก
ในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2

ขอขอบคุณ อาจารย์พรทิพย์ ศิริสัมพันธ์เวช อาจารย์จรัญญา ตีบุญณี ณ ชุมแพ
อาจารย์เกศสุดา รัชฎาวิศิษฐกุล คุณสมศรี บุญมาเลิศ คุณสุคนธา กตะปัญโญ คุณวาสนา บุตรวงศ์
คุณลักณั ไชยมงคล คุณวีระศักดิ์และคุณสุทธิณี รุจิรกุล ที่ช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง
ไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ อาจารย์สิริวรรณ รัตนาคาร อาจารย์ปรีคณีย์ เกตะบุตร อาจารย์บุษบา
สัมพันธ์ดารา อาจารย์ปณิธาน บรรณาธรรม อาจารย์กาญจนา ถาวร ตลอดจนพี่ ๆ เพื่อน ๆ
น้อง ๆ ทุกคนที่ให้คำแนะนำและกำลังใจแก่ผู้วิจัยเรื่อยมา

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้อบรมเลี้ยงดูและให้ทุกสิ่งทุกอย่าง
แก่ผู้วิจัยเสมอมา

วีระเกียรติ รุจิรกุล

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย	๖
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๗
	กิตติกรรมประกาศ	๘
	สารบัญตาราง	๙
 บทที่		
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ	5
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการอบรมเลี้ยงดู	7
	พฤติกรรม	7
	ความหมายของพฤติกรรม	7
	ประเภทของพฤติกรรม	9
	แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์	12
	การอบรมเลี้ยงดู	14
	ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู	15
	ชนิดและประเภทของการอบรมเลี้ยงดู	16
	การอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรม	30
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
	งานวิจัยในประเทศ	34
	งานวิจัยสาขาจิตวิทยา	34

บทที่	หน้า
งานวิจัยสาขาวรรณคดีไทย	47
งานวิจัยในต่างประเทศ	52
3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
การศึกษาค้นคว้าข้อมูล	56
การล้าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล	57
การนำเสนอข้อมูล	58
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
ขุนแผน	60
ขุนช้าง	143
วันทอง	197
พลายงาม	253
อิเหนา	305
พระอภัยมณี	364
สินสมุทร	424
ลุดลำคร	484
พระสังข์	531
สิงห์ไกรภพ	570
5 ลัทธิ อภิปรัชญาผลและข้อเสนอแนะ	656
บรรณานุกรม	668
ภาคผนวก	675
ก. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	676
ข. เกณฑ์การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2	677

บทที่

หน้า

ค. เรื่องย่อวรรณคดีไทยที่นำมาวิจัย	680
ขุนช้างขุนแผน	680
อิเหนา	690
พระอภัยมณี	695
สังข์ทอง	709
สิงห์ไกรภพ	716
ประวัติผู้เขียน	723

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูตัวละครเอก	612
2	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนแผนได้รับ	613
3	พฤติกรรมของขุนแผนที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	615
4	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างได้รับ	617
5	พฤติกรรมของขุนช้างที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	619
6	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่วันทองได้รับ	621
7	พฤติกรรมของวันทองที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	623
8	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พลายงามได้รับ	625
9	พฤติกรรมของพลายงามที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	627
10	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่อู่เหมาได้รับ	629
11	พฤติกรรมของอู่เหมาที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	631
12	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีได้รับ	633
13	พฤติกรรมของพระอภัยมณีที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	635
14	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สินสมุทรได้รับ	637
15	พฤติกรรมของสินสมุทรที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	639
16	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ลุดลำครได้รับ	641
17	พฤติกรรมของลุดลำครที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	643
18	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระสังข์ได้รับ	645
19	พฤติกรรมของพระสังข์ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	647
20	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สิงหไกรภพได้รับ	649
21	พฤติกรรมของสิงหไกรภพที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ	651
22	คำร้อยละของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับ	653
23	คำร้อยละของพฤติกรรมของตัวละครที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ ..	654
24	เปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก โดยพิจารณาจากคำร้อยละสูงสุด	655

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยเด็กเป็นวัยแห่งความบริสุทธิ์สะอาดดั่งผ้าสีขาวที่ซึมซับสีต่าง ๆ ได้ง่าย ดังนั้นบิดามารดาจึงควรให้การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมแก่เด็ก เพื่อสร้างให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ล้ำมารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งล้ำมารถสรรค์สร้างความสำเร็จให้แก่สังคมที่เขาอยู่ด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้พระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในงานปีเด็กสากลพุทธศักราช 2522 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน 2524: ก) มีความตอนหนึ่งว่า

. . . เด็กเป็นผู้ที่จะได้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการดำรงรักษาความผาสุกสงบของประชากรในโลก ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรและสาเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง เหมาะสม ให้มีความล้ำมารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีต ให้มีค้ำรทามั่นคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุผล . . .

การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา นั้น มีความสำคัญต่อการแล้ดงออกทางลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของบุคคล บุคคลจะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเช่นใดก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กของบุคคลนั้น โรเบิร์ต อาร์ ซีแยร์ล (Robert R. Sears 1957: 266) กล่าวว่า "การอบรมเลี้ยงดู เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของเด็ก การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาจะมีผลบางประการต่อพฤติกรรมของเด็กในปัจจุบันและการกระทำในอนาคต" ดังนั้น เราจึงล้ำมารถสังเกตได้ว่าบุคคลนั้นได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใด โดยพิจารณาจากพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ พรรณสิพยั คีรวรรณสุคัย (ม.ป.ป.: เอกสารอัดสำเนาหน้าเดียว) ได้กล่าวถึง ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเด็กที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูไว้ดังต่อไปนี้

ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยคำตำหนิ	เขาก็จะเป็นคนล้มเหลว
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความรุนแรง	เขาก็จะเป็นคนแะียงกร้าว
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยคำเยยหวั่น	เขาก็จะเป็นคนขลาดอาย

ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความละเอียด	เขาก็จะเป็นคนที่หวาดระแวง
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความอดกลั้น	เขาก็จะเป็นคนที่มีความอดทน
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยการล้นหลาม	เขาก็จะเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความชื่นชม	เขาก็จะเป็นคนที่ขี้ง้อในคุณค่า
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความยุติธรรม	เขาก็จะเป็นคนที่รักความยุติธรรม
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความรักและความอบอุ่น	เขาก็จะเป็นคนที่มีความศรัทธาในชีวิต
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยการยอมรับ	เขาก็จะเป็นคนที่พอใจในตนเอง
ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูด้วยความเป็นมิตร	เขาก็จะเป็นคนที่ไฝ่สันติและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

จากข้อคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครองสามารถปลูกฝังให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างสรรคความเจริญหรือสร้างความสำเร็จต่อตนเองและสังคมก็ได้ แต่พฤติกรรมของเด็กในปัจจุบันนี้มักจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี ดังจะเห็นได้จากหัวข้อข่าวทางหนังสือพิมพ์รายวัน เช่น "รวบร่องรอยรุ่นลูกเงินบาทหลวง" (ไทยรัฐ, 11 กุมภาพันธ์ 2528: 16) "นักเรียนนางแบบยิงตัวดับหนีชีวิตและ" (ไทยรัฐ, 10 มีนาคม 2528: 1) หรือจากการสะท้อนภาพการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของเด็กออกมาเป็นวรรณกรรม เช่น นวนิยายเรื่อง พระจันทร์สีน้ำเงิน ของสุวรรณี สุคนธา ขอบฟ้าใหม่ ของกฤษณา อโศกสิน เป็นต้น แม้แต่วรรณกรรมประเภทเพลงก็ยังสะท้อนให้เห็นภาพดังกล่าวได้ เช่น เรวัต พุทธินันทน์ (2530: ชอบก็บอกชอบ . . . ไม่ชอบก็บอกชอบ) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูไว้ใน "บทเพลงเพื่อเด็ก" ว่า

. . . . .	. . . . .
เวลาผู้ใหญ่เตือน	ผู้ใหญ่ล่อนและอบรม
หรือทำสิ่งใด	
ทำตัวให้เด็กรู้	ให้เด็กเห็น ให้เด็กตาม
ย้ำในสิ่งดี	
เด็กเรียนรู้ตั้งแต่ตัวน้อย	เด็กจะคล้อยไปตามผู้ใหญ่
รู้อะไร	เพราะผู้ใหญ่ชี้แนะ
เด็กจะดีเพียงใดนั้น	รู้กัน อยู่ที่ใคร
ที่จะคอยดูแลเขา	ขอให้เราอย่าละเลย
ช่วยกัน	

เมื่อวรรณกรรมปัจจุบันสามารถสะท้อนให้เห็นภาพการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของบุคคลได้แล้ว หากจะมองย้อนไปในอดีต วรรณคดีไทยก็สามารถเล่นอเนกคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของบุคคลในอดีตได้เช่นกัน สิทธา พิณจิววอล และนิตยา กาญจนะวรรณ (2520: 48) กล่าวว่า

. . . วรรณคดีเป็นผลงานของมนุษย์ ดังนั้น จึงเป็นที่เก็บรวบรวมความคิดความเป็นอยู่ และลักษณะสถานภาพต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไว้ด้วยกัน วรรณคดีจึงเป็นหนังสือที่สามารถสะท้อนสภาพสังคมได้ . . .

หากพิจารณาว่าวรรณคดีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนที่จะได้รับอิทธิพลจากตะวันตกก็จะพบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น มีวรรณคดีเรื่องเด่น ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากพระองค์ทรงเป็นกวีเอกซึ่งทรงอุปถัมภ์กวีเป็นพิเศษ อีกทั้งบ้านเมืองก็สงบสุข บทบาทของตัวละครหลายตัวในวรรณคดีในสมัยของพระองค์ สร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านจนนำไปใช้เป็นสำนวน ความเปรียบต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการสนทนา อบรมสั่งสอนสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น "ว่าแต่เขาฮีเหนาเป็นเอง" "ส่องใจเหมือนวันทอง" "เจ้าชู้เหมือนขุนแผน" เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณคดีในสมัยนี้ได้อย่างชัดเจน

เนื่องจากวรรณคดีไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่ายิ่ง กระทรวงศึกษาธิการจึงได้คัดเลือกตอนมาบรรจุไว้ในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาหลายระดับขึ้น กล่าวคือ

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	กลอนนิทานเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีพบคำร่ำวราญและสินสมุทร
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายแก้วแต่งงานกับนางพิม
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	บทละครเรื่องฮีเหนา ตอน ไข่มุก กลอนนิราศพระบาท

นอกจากหนังสือเรียนภาษาไทยทั้ง 3 ระดับชั้นซึ่งเป็นรายวิชาบังคับแล้ว ในจำนวนรายวิชาเลือก 6 วิชา อันเป็นรายวิชาที่สมัครเลือกเกี่ยวกับวรรณคดีโดยตรง ยังได้กำหนดให้ศึกษาวรรณคดีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึง 3 รายวิชา ได้แก่

- ท 032 ประวัติวรรณคดี 2
 ท 033 วรรณคดีมรดก
 ท 034 การพิณิจวรรณคดีมรดกเฉพาะเรื่อง

โดยเฉพาะในรายวิชา ท 033 วรรณคดีมรดกนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2525: 1) ได้กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาว่า

. . .ให้อ่านรามเกียรติ์ (รัชกาลที่ 1) ขุนช้างขุนแผน อิเหนา พระอภัยมณี ทั้งนี้ ให้รู้เรื่องตลอดโดยสังเขป อ่านเฉพาะบางตอนที่สำคัญแก่โครงเรื่อง และเนื้อเรื่องซึ่ง ได้แก่ ตอนที่สำคัญในเชิงวรรณศิลป์ ตอนที่ทำให้เห็นสภาพชีวิตในสมัยของบรรพบุรุษ ตอนที่ ทำให้เข้าใจธรรมชาติมนุษย์ . . .

. . . ให้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยตัวละคร ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละครที่สำคัญ . . .

ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูนั้น จึงเห็นว่าน่าที่จะศึกษาการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาวรรณคดีไทยและการนำความรู้ที่ได้ไปประกอบการสอนวรรณคดีไทยในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2

ขอบเขตของการวิจัย

1. งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย 5 เรื่อง จำนวน 10 ตัว โดยคัดเลือกเรื่องที่กล่าวถึงตัวละครที่แสดงบทบาทเด่นตั้งแต่เยาว์วัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1.1 ขุนช้างขุนแผน มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 4 ตัว คือ ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง และพลาายงาม
- 1.2 อิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 1 ตัว คือ อิเหนา

1.3 พระอภัยมณี ของลุนทรภู์ มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 3 ตัว คือ พระอภัยมณี
สินสมุทร และลุดลาคกร

1.4 สังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มี
ตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 1 ตัว คือ พระสังข์

1.5 สิงห์ไกรภพ ของ ลุนทรภู์ มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 1 ตัว คือ สิงห์ไกรภพ

2. งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละคร
4 ประเภท ดังนี้

2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (Rejecting)

2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-
Protective and Over-Indulgent)

2.4 การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ

การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การดูแลรักษา คุ้มครองป้องกันตัวละครในวัยเด็กให้มีชีวิต
อยู่อย่างปลอดภัย รวมทั้ง การฝึกหัดตัวละครในสิ่งที่เกี่ยวกับความรู้สึกรู้จักคิด ความประพฤติ และ
การดำเนินชีวิตในสังคม

วรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 หมายถึง วรรณคดีไทยที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่พระบาท-
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงครองราชย์ นับตั้งแต่พุทธศักราช 2352-2367 และรวมผลงาน
ทางวรรณคดีที่ลุนทรภู์แต่งในสมัยรัชกาลที่ 3 และ 4 ด้วย

ตัวละครเอก หมายถึง ตัวละครในวรรณคดีไทยที่แสดงบทบาทเด่นและกรีกกล่าวถึงตั้งแต่
เยาว์วัย

พฤติกรรมของตัวละคร หมายถึง การกระทำ การแสดงออกและความคิดของตัวละครที่
กรีกกล่าวไว้ในวรรณคดี

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 ได้รับ
2. ทำให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
3. เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านวรรณคดีไทยให้แก่ครู อาจารย์ เพื่อนำไปใช้ประกอบการสอนภาษาไทย โดยเฉพาะความรู้ในด้านกรอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละคร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงไว้ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการอบรมเลี้ยงดู

1.1 พฤติกรรม

1.1.1 ความหมายของพฤติกรรม

1.1.2 ประเภทของพฤติกรรม

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

1.2 การอบรมเลี้ยงดู

1.2.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

1.2.2 มิติและประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

1.2.3 การอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

2.1.1 งานวิจัยสาขาจิตวิทยา

2.1.2 งานวิจัยสาขาวรรณคดีไทย

2.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการอบรมเลี้ยงดู

1.1 พฤติกรรม

1.1.1 ความหมายของพฤติกรรม

ในปัจจุบันนี้ มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย ทั้งในสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อนำผล การศึกษาค้นคว้าไป ใช้ปรับปรุงประสิทธิภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การปลูกฝัง จริยธรรม สักขะนิสัย และการอบรมเลี้ยงดูเยาวชน เป็นต้น ก่อนที่จะศึกษาเรื่องพฤติกรรมนั้น ควรที่จะทำความเข้าใจในความหมายของพฤติกรรมเสียก่อน ผู้วิจัยได้รวบรวมนิยามของคำว่า พฤติกรรม ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2526: 573) ให้ความหมาย ของคำว่าพฤติกรรมว่า "การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และ ความรู้สึก เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า"

ในทรรศนะของนักการศึกษา ฮัยยงค์ พรหมวงศ์ (2524: 22) ให้นิยามของพฤติกรรม ว่า "เป็นการกระทำหรือกิจกรรมทางกาย ทางวาจาและทางใจที่มนุษย์แสดงออกมา ที่สามารถ สังเกตหรือวัดได้"

วีระ ตันตระกูล และคณะ (2526: 316) กล่าวว่า "พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ ทุกสิ่งทุกอย่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะการกระทำนั้นผู้กระทำจะทำได้ทำไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่า คนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม"

ความหมายของพฤติกรรมในทรรศนะของนักจิตวิทยานั้น ฮัยพร วิชชาวุธ (2519: 1) กล่าวว่า "พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าการกระทำนั้น ผู้กระทำจะทำ โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม"

ประดินันท์ อุประมัย (2524: 193) กล่าวว่า "พฤติกรรมของมนุษย์คือ การกระทำ ต่าง ๆ ของมนุษย์ ทั้งที่กระทำโดยรู้สึกตัวและไม่รู้สึกตัว และทั้งที่ผู้อื่นสังเกตเห็นได้และไม่ได้"

ส่วนลัมโบง์นีย์ เอี่ยมลู่ภาสิต (2526: 2-3) ให้นิยามของพฤติกรรมว่า "พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดจากกระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือโต้ตอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่ง ที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ นับได้ ฮักทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็น วัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม"

ในทรรศนะของแพทย์นั้น ประภาเพ็ญ ลู่วรรณ (2526: 15) กล่าวว่า "พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้"

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good 1973: 58) กล่าวว่า "พฤติกรรมคือ การกระทำ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของอินทรีย์ การกระทำหรือกิจกรรมนั้น รวมทั้ง การกระทำภายนอก ซึ่งได้แก่

อาภัพกิริยาต่าง ๆ และภายในซึ่งได้แก่กระบวนการทางอารมณ์ต่าง ๆ ด้วย"

เจมส์ ดรีเวอร์ (James Drever 1972: 28) ให้คำจำกัดความว่า "พฤติกรรม หมายถึง การตอบสนองทั้งมวลซึ่งอินทรีย์มีต่อสถานการณ์ที่อินทรีย์นั้น ๆ กำลังเผชิญอยู่"

ดีเรค รราวน์ทรี (Derek Rowntree 1981: 21-22) กล่าวถึงพฤติกรรมว่า "ในทางจิตวิทยา พฤติกรรม หมายถึง การตอบสนองซึ่งกระทำโดยอินทรีย์ใด ๆ ก็ตาม (เช่น บุคคล) ที่มีต่อสิ่งเร้า การตอบสนองนั้นอาจเกิดขึ้นภายนอกและสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การพูด"

จากความหมายของพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกทุกชนิดของมนุษย์ ทั้งการกระทำภายนอกและภายใน ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเกิดขึ้นโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวและผู้อื่นอาจสามารถสังเกตเห็นการกระทำนั้นหรือไม่ก็ได้

1.1.2 ประเภทของพฤติกรรม

พฤติกรรมของมนุษย์อาจแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายลักษณะคือ แบ่งตามสาเหตุ การเกิดพฤติกรรม แบ่งตามตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรม แบ่งตามการแสดงออก แบ่งตามผลการกระทำ แบ่งตามการกระทำทางร่างกายและจิตใจและแบ่งตามความคาดหมายของสังคม ลักษณะการแบ่งพฤติกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามสาเหตุการเกิด

การแบ่งประเภทพฤติกรรมตามสาเหตุการเกิดนี้ สามารถแยกย่อยออกเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งกระตุ้นภายในตัวมนุษย์ และพฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งกระตุ้นภายนอกตัวมนุษย์

1. พฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งกระตุ้นภายในตัวมนุษย์

สิ่งกระตุ้นหรือมูลเหตุจูงใจภายในตัวมนุษย์ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมนั้น แบ่งออกเป็น ความต้องการทางกายและความต้องการทางใจ ความต้องการทางกายได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อน การขับถ่าย การสืบพันธุ์ เป็นต้น ส่วนความต้องการทางใจนั้น ได้แก่ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น ความต้องการที่จะประจักษ์ในความสามารภที่ตนมีอยู่หรือความต้องการที่จะพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์เต็มทีตามศักยภาพ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในตัวมนุษย์

2. พฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งกระตุ้นภายนอกตัวมนุษย์

สิ่งกระตุ้นหรือมูลเหตุจูงใจภายนอกตัวมนุษย์ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น สังคม ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรม

ม.ล. ต้อย ชุ่มส่าย (2508: 123) ได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้

1. พฤติกรรมที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Unlearned Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์กระทำตัวเองโดยมิได้มีโอกาสเรียนรู้มาก่อน พฤติกรรมที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดนี้อาจเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีอายุมากแล้วก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีอายุมากมักจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

2. พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ (Learned Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์กระทำหลังจากเกิดการเรียนรู้ หรือเลียนแบบจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคม พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้นี้อาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พฤติกรรมทางสังคม

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามการแสดงออก

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามการแสดงออกนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมที่แสดงออกภายนอกหรือพฤติกรรมเปิดเผย (Overt Behavior) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การพูด การหัวเราะ การร้องไห้ การเดิน เป็นต้น

2. พฤติกรรมที่เก็บงำไว้ภายใน หรือพฤติกรรมปกปิด (Covert Behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ นอกจากจะใช้เครื่องมือช่วยวัด เช่น การคิด อารมณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

พฤติกรรมบางอย่างอาจจะเกิดจากสิ่งเร้าชนิดเดียวกัน แต่สามารถแสดงออกได้ทั้งภายนอกและเก็บงำไว้ภายในใจ เช่น การขมเขย หากขมเขยโดยไข้วาจาหรือท่าทางก็จะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก แต่ถ้าคิดขมเขยอยู่ภายในใจก็จะเป็นพฤติกรรมที่เก็บงำไว้ภายใน

พฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายในอาจเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันได้ นอกจากนี้พฤติกรรมภายนอกชนิดเดียวกัน อาจจะมีพฤติกรรมที่เกิบบ้างไว้ภายในต่างกันได้ เช่น นักมวย 2 คน ชกต่อยกันภายในสนามมวยโดยมีกรรมการและสักขีพยานในการชก ก็จะมีพฤติกรรมที่เกิบบ้างไว้ภายในคือ ความคิดที่ว่า การชกมวยเป็นกีฬาชนิดหนึ่ง แต่ถ้านักมวยคู่เดิมชกกันนอกเวทีโดยไม่มีกติกาใด ๆ ก็อาจจะมีพฤติกรรมที่เกิบบ้างไว้ภายในเป็นความคิดโกรธแค้นซึ่งกันและกัน เป็นต้น

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามผลการกระทำ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2524: 23) แบ่งประเภทของพฤติกรรมตามผลการกระทำออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. พฤติกรรมด้านพุทธิสัย (Cognitive Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นผลของการแสดงออกทางความรู้ ความจำ และความคิดเห็น
2. พฤติกรรมด้านเจตพิสัย (Affective Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นผลของการแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ คำนิยมและทัศนคติ
3. พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Skills) หมายถึง พฤติกรรมที่เป็น การแสดงออกทางลักษณะการกระทำที่เป็นความชำนาญต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี ทัศนศึกษา พลศึกษา ฯลฯ

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามการกระทำทางร่างกายและจิตใจ

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมชนิดนี้อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมทางกาย หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกายที่มนุษย์สามารถสังเกตเห็นได้
2. พฤติกรรมทางวาจา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกทางการพูด
3. พฤติกรรมทางใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ

การแบ่งประเภทของพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคม

ประดินันท์ อุประมัย (2524: 192) ได้แบ่งพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมที่ผู้แสดงพฤติกรรมนั้นเป็นสมาชิกอยู่

2. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมที่ผู้แสดงพฤติกรรมนั้นเป็นสมาชิกอยู่

จากการศึกษาประเภทของพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งออกไปได้หลายแบบ ได้แก่ แบ่งตามสาเหตุการเกิดพฤติกรรม ตามตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรม ตามการแสดงออก ตามผลการกระทำ ตามการกระทำทางกาย วาจา และใจ และตามความคาดหมายของสังคม สรุปได้ว่า สามารถแยกพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อความเหมาะสมสำหรับการนำพฤติกรรมประเภทนั้น ๆ ไปใช้อธิบายสถานการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป

1.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์

บรรดานักจิตวิทยาต่างพยายามอธิบายสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ว่ามีพื้นฐานมาจากสิ่งใด นักจิตวิทยาบางท่านเสนอแนวคิดที่ลัดคล้อยและคล้ายคลึงกัน แต่นักจิตวิทยายิ่งหลายท่านก็เสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไป ซึ่งอาจแบ่งแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่มคือ แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ กลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยม และกลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม แต่ละกลุ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมดังต่อไปนี้

แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์

นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์มีความเชื่อว่า พฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์มีสาเหตุมาจากพื้นฐานทางจิตวิทยาและสภาพแวดล้อมในสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อลดความตึงเครียดภายในจิตใจ โดยมีแรงขับภายในเป็นตัวกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ แรงขับดังกล่าวจะแฝงอยู่ภายในจิตไร้สำนึก (Unconscious) ของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงกระทำพฤติกรรมส่วนใหญ่ไปโดยไม่รู้ตัว

จิตรา วลูวาณิช (2524: 17-19) ได้กล่าวถึงแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ซึ่งอธิบายลักษณะการแสดงออกและการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ในแง่ของระบบการทำงาน 3 ระบบ คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) ดังต่อไปนี้

อิด (Id) เป็นระบบที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด อิดเป็นแรงขับที่ผลักดันให้มนุษย์ก่อพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างไร้เหตุผล ปราศจากการขัดเกลา เห็นแก่ตัวและแสวงหาความพึงพอใจส่วนตน เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดภายในจิตใจในทันทีทันใดนั้น

อีโก้ (Ego) เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่พัฒนาขึ้นมาจากอิด (Id) เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจแสดงพฤติกรรมเพื่อลดความเครียดได้ทุกโอกาส อีโก้จะทำหน้าที่ควบคุมความต้องการที่ปราศจากการขัดเกลาของอิด เพื่อให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมในวิธีทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์และเป็นที่ยอมรับในสังคม

ซูเปอร์อีโก้ (Superego) เปรียบเสมือนมาตรฐานทางศีลธรรมจรรยาที่มนุษย์ยึดถือ ซูเปอร์อีโก้จะมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเป้าหมายในการดำรงชีวิตซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับ ประกอบกับประสบการณ์ที่บุคคลผู้นั้นได้รับจากสังคมรอบตัว รวมทั้งศีลธรรมจรรยาและค่านิยมในสังคมนั้น ซูเปอร์อีโก้จะเป็นส่วนของจิตที่ทำหน้าที่ควบคุมแรงขับของอิดให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมและ เป็นไปตามมาตรฐานของสังคม

แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยม

นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยมมีความเชื่อว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่มีแต่ความดี มีเหตุผล มีความต้องการความเป็นมิตรและความรัก มนุษย์จะเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของตนเอง และการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ของตนเอง

ลูทภาพรรณ โคตรจรัส (2525: 85-88) ได้กล่าวถึงความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ทั้ง 5 ชั้น ตามแนวความคิดของอับราฮัม เอช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) เรียงลำดับจากความต้องการที่เป็นพื้นฐานที่สุดไปยังความต้องการขั้นสูงสุดได้ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการที่จะให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ เช่น ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ จัดเป็นความต้องการที่เป็นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ ความต้องการดังกล่าวจะต้องได้รับการตอบสนองจนถึงขั้นเกิดความพึงพอใจเสียก่อน จึงจะเกิดแรงจูงใจให้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการขั้นที่สูงขึ้นไป
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการที่จะเป็นอิสระจากความกลัวและความไม่มั่นคง ต้องการหลีกเลี่ยงจากเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายและเจ็บปวด
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) เมื่อมนุษย์รู้สึกว่าคุณปลอดภัยแล้วก็จะเริ่มแสวงหาความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการมิตรภาพ ความรักและความเป็นเจ้าของ จะเป็นความต้องการที่ผลักดันให้มนุษย์กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สัมพันธ์

4. ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับและยกย่อง (Esteem Needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองในความต้องการด้านความรักและความเป็นเจ้าของอย่างเพียงพอ ก็จะเกิดความต้องการที่จะได้รับความเคารพและยอมรับจากผู้อื่น ทำให้ตนรู้สึกว่ามีคุณค่า มีศักดิ์ศรี

5. ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์เต็มศักยภาพ (Self-actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ มนุษย์ต้องการจะเป็นในสิ่งที่ตนสามารถจะเป็นได้ ต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเอง มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามทฤษฎีของคลองเจอร์ม ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

แนวคิดของนักจิตวิทยาากลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม

นักจิตวิทยาากลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งได้มาจากการสัมผัสประสบการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่ในวัยเด็กเป็นต้นมา พฤติกรรมของมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ พฤติกรรมใดได้รับผลอันเป็นที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก แต่ในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมใดได้รับผลอันไม่น่าพึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะลดน้อยหรือยุติลงด้วย นักจิตวิทยาากลุ่มพฤติกรรมนิยมยังมีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์จะเริ่มตั้งแต่วัยทารกเรื่อยไปจนตลอดชีวิต

นักจิตวิทยาทั้งสามกลุ่ม ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน นักจิตวิทยาากลุ่มจิตวิเคราะห์เชื่อว่า จิตไร้สำนึก (Unconscious) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาากลุ่มมนุษยนิยมมีความเชื่อว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มีสาเหตุมาจากการตอบสนองความต้องการของตนเอง ส่วนนักจิตวิทยาากลุ่มพฤติกรรมนิยมก็มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ แนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนทำให้เข้าใจเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น

1.2 การอบรมเลี้ยงดู

เด็กเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ เพราะเด็กเป็นผู้ที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เด็กจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดในปัจจุบัน ผู้ใหญ่ในวันนี้มีหน้าที่อันสำคัญยิ่งที่จะช่วยเหลือหลอม กล่อมเกลาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรที่จะเลือกใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสม

1.2.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2526: 877, 723) ได้อธิบายความหมายของคำว่า อบรม และเลี้ยงดูว่า "อบรม แนะนำ พร่ำสอนให้ซึมซาบเข้าไปจนติดเป็นนิสัย, แนะนำ ชี้แจงให้เข้าใจในเรื่องที่ต้องการ บ่มนิสัย ชดเชยขาดเสีย . . . เลี้ยงดูดูแล เอาใจใส่ บำรุง ประนปรือด้วยอาหารการกิน เป็นต้น"

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524: 15) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า

การอบรมเลี้ยงดู คือ การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน อันเป็นแนวทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัล หรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูด้วย ทำให้เด็กได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย

ในทรรศนะของ ภรณี คุรุรัตน์ (2524: 67) นั้น ได้แยกอธิบายความหมายของการอบรม และการเลี้ยงดู ได้ดังนี้

การอบรม (Discipline) หมายถึง การแนะนำสั่งสอนและอบรมฝึกฝน ที่มุ่งให้เด็กประพฤติดีมีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ รู้ผิดรู้ชอบ รู้ชั่วรู้ดี รู้ควร รู้ไม่ควร ฯลฯ เป็นต้น

การเลี้ยงดู (Care) หมายถึง การดูแลเพื่อสนองความต้องการ (Needs) ของเด็กทั้งทางกายและทางใจ โดยมุ่งให้เด็กมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงทุกระบบ ไม่มีโรค ไม่มีความพิการ อารมณ์แจ่มใส อุดมนิสัยดี ใจคอหนักแน่น สติปัญญาเฉลียวฉลาด และสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น เป็นต้น

ศักดา บุญยไพโรจน์ (2524: 8) อธิบายว่า "การอบรมเลี้ยงดู คือการที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้ปฏิบัติต่อเด็ก และเรียกร้องให้เด็กได้ปฏิบัติตาม"

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้อบรมเลี้ยงดู แนะนำ สั่งสอน ชดเชยขาดเสีย และพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง รวมทั้งการที่ผู้อบรมเลี้ยงดูกับเด็กได้มีความสัมพันธ์กัน อันเป็นหนทางให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต ซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อบรมเลี้ยงดูอีกด้วย

1.2.2 มิติและประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

ตามปกติแล้ว บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะใช้วิธีอบรมเลี้ยงดูเด็กหลาย ๆ แบบประกอบกัน หลักเกณฑ์ในการเลือกวิธีอบรมเลี้ยงดูนั้นก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความเชื่อ และความปรารถนาของผู้อบรมเลี้ยงดูนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเด็กมากที่สุด ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาวิธีการหรือท่าทีของบิดามารดา ผู้ปกครองและผู้อบรมเลี้ยงดู ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยแยกเป็นมิติ และประเภทของการอบรมเลี้ยงดูได้ดังต่อไปนี้

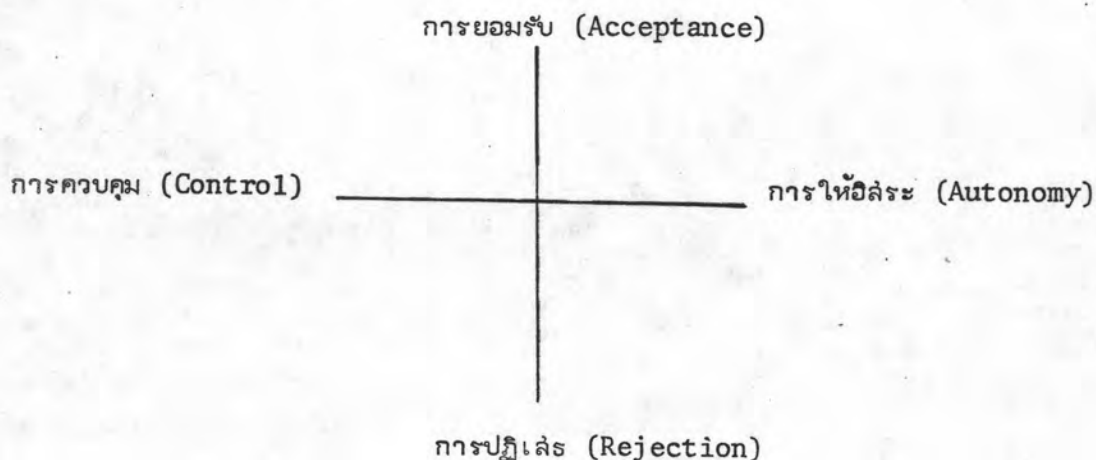
มิติของการอบรมเลี้ยงดู

โรนัลด์ ซี จอห์นสัน และยีน อาร์ เมดินน์ (Ronald C. Johnson and Gene R. Medinns 1967: 285) ได้กล่าวถึงท่าทีของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กออกมาในลักษณะ 2 มิติ ดังนี้

1. การยอมรับหรือการปฏิเสธ (Acceptance-Rejection)
2. การควบคุมหรือการให้อิสระ (Control-Autonomy)

มิติการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าว แล่ดงเป็นแผนภูมิได้ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 มิติที่แล่ดงพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวคิดของโรนัลด์ ซี จอห์นสัน และยีน อาร์ เมดินน์ (Ronald C. Johnson and Gene R. Medinns)

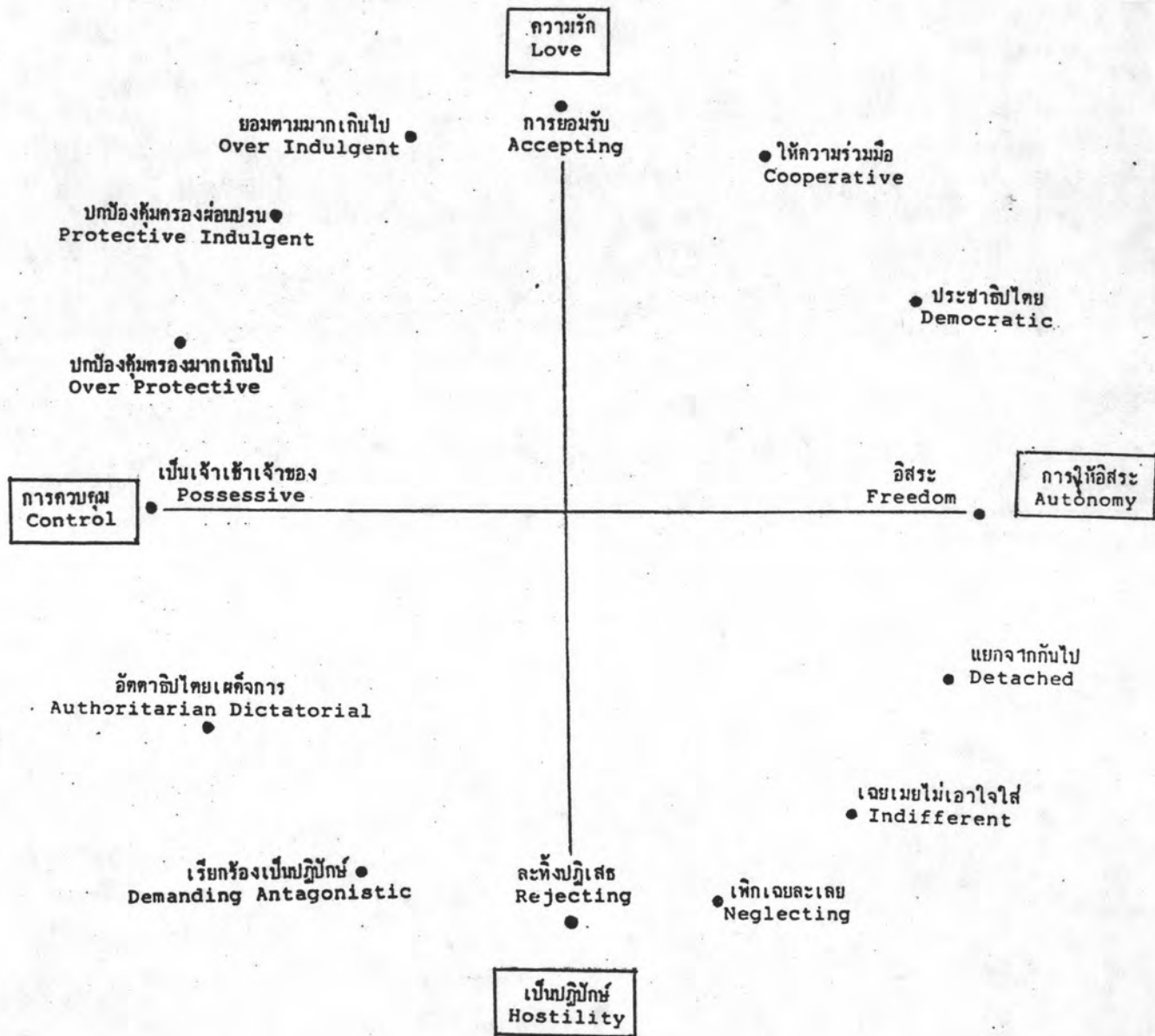

มิติการอบรมเลี้ยงดูตามแนวคิดของโรนัลด์ ซี จอห์นสันและยีน อาร์ เมดินนัส
(Ronald C. Johnson and Gene R. Medinnus) คล้ายคลึงกับการแบ่งมิติการอบรม
เลี้ยงดูของอี เอส เชฟเฟอร์ (E.S.Schaefer 1959: 226 อ้างใน Westley C. Becker
1964: 173) ซึ่งแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 2 มิติคือ

1. การให้ความรักหรือการเป็นปฏิปักษ์ (Love-Hostility)
2. การควบคุมหรือการให้อิสระ (Control-Autonomy)

นอกจากนี้ อี เอส เชฟเฟอร์ (E.S.Schaefer) ยังแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น
14 ประเภท ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 มิติที่แสดงพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตามแนวคิดของ
อี เอส เชฟเฟอร์ (E.S.Schaefer)

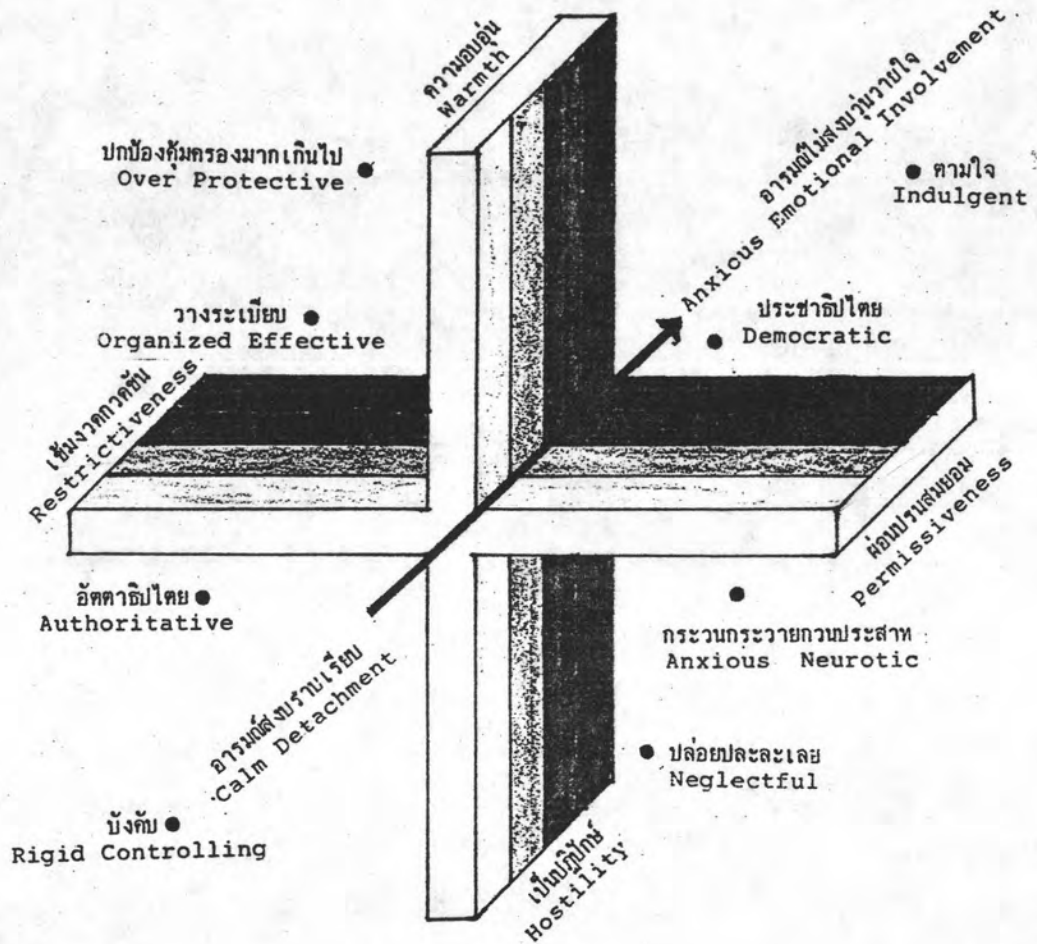
ที่มา : เวสลีย์ ซี เบคเคอร์ (Wesley C. Becker, "Consequences of Different Kinds of Parental Discipline." In Review of Child Development Research Vol. 1. 1964: 173)

ต่อมา เวลล์เลย์ ซี เบคเคอร์ (Wesley C. Becker 1969: 174) ได้ปรับปรุง
 แผนภูมิมิติที่แสดงพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวคิดของ อี เอส เชฟเฟอร์
 (E.S. Schaefer) โดยเปลี่ยนการควบคุมหรือการให้อิสระ (Control-Autonomy) เป็น
 การเข้มงวดกวดขันหรือการผ่อนปรนลุ่มยอม (Restrictiveness-Permissiveness) เปลี่ยน
 ความรักหรือเป็นปฏิปักษ์ (Love-Hostility) เป็นความอบอุ่นหรือเป็นปฏิปักษ์ (Warmth-
 Hostility) และเพิ่มมิติที่จะใช้พิจารณาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูขึ้นอีก 1 มิติ คือ อารมณ์สงบ
 ราบเรียบหรืออารมณ์ไม่สงบวุ่นวายใจ (Calm Detachment-Anxious Emotional
 Involvement) ดังนั้น มิติทั้งสามที่แสดงพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตาม
 แนวคิดของ เวลล์เลย์ ซี เบคเคอร์ (Wesley C. Becker) จึงประกอบด้วย

1. การเข้มงวดกวดขันหรือการผ่อนปรนลุ่มยอม (Restrictiveness-Permissiveness)
2. ความอบอุ่นหรือเป็นปฏิปักษ์ (Warmth-Hostility)
3. อารมณ์สงบราบเรียบหรืออารมณ์ไม่สงบวุ่นวายใจ (Calm Detachment-Anxious Emotional Involvement)

นอกจากนี้ เขายังปรับปรุงประเภทของการอบรมเลี้ยงดูให้เหลือเพียง 8 ประเภท
 ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 มิติที่แสดงพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวคิดของ เวลส์เลย์ ซี เบคเคอร์ (Wesley C. Becker)

หมายเหตุ ความเข้มของสีเข้มมากขึ้น แสดงระดับอารมณ์ไม่สงบมากขึ้น
จุดต่าง ๆ แสดงตำแหน่งของการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ที่มา : เกรซ เจ. แครก (Grace J. Craig, Human Development, 1980: 324)

เวลส์เลย์ ซี เบคเคอร์ (Wesley C. Becker 1969: 174-175) ได้กล่าวถึงความสำคัญที่จะต้องศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 มิติว่า หากพิจารณาจากแผนภูมิที่ 3 แล้ว จะเห็นว่าผู้อบรมเลี้ยงดูที่ใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจกับแบบประชาธิปไตยมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่เหมือนกันอยู่ 2 ประการคือ ให้ความรัก ความอบอุ่นและผ่อนปรนลุ่มยอม แต่จะมีข้อแตกต่างกันคือ ผู้อบรมเลี้ยงดูที่ใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีอารมณ์สงบราบเรียบ ส่วนผู้อบรมเลี้ยงดูที่ใช้การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจจะมีอารมณ์ไม่สงบวุ่นวายใจอยู่เสมอ เป็นต้น การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเพียง 2 มิติ อาจจะไม่พบความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูทั้งสองประเภท จึงจำเป็นต้องศึกษาในมิติที่สามด้วย

นอกจากมิติที่แสดงพฤติกรรมของผู้อบรมเลี้ยงดูดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีการแบ่งมิติการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่น ๆ ซึ่งลูทภาพรรณ โคตรจรัส (2525: 92-193) ได้กล่าวถึงมิติต่าง ๆ ของพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดู ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและบรรยากาศภายในครอบครัวที่มีการศึกษากันมาก เช่น การยอมรับ-การทอดทิ้ง (Acceptance-Rejection) การควบคุมบังคับ-การยอมตาม (Dominance-Submission) การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ-ควบคุม (Authoritarian-Control) การเลี้ยงดูแบบเป็นปฏิปักษ์-ทอดทิ้ง (Hostility-Rejection) การตามใจมาก (Indulgence) การควบคุมมาก (Restrictiveness) การแสดงความห่วงใย (Concern for Child) การผ่อนปรน (Permissiveness) การพึ่งพิง-การสนับสนุนให้กำลังใจ (Dependence-Encouraging) เป็นต้น

สรุปได้ว่า ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา นักจิตวิทยาได้พยายามศึกษาเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูอย่างกว้างขวาง โดยจัดแบ่งเป็นมิติและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ มากมาย

ประเภทของการอบรมเลี้ยงดู

นักจิตวิทยาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็นประเภทต่าง ๆ หลายแบบด้วยกัน ดังนี้

จอห์น กาเบรียล (John Gabriel 1969: 69-78) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ 5 แบบ ดังนี้

1. **บิดามารดาที่แสดงความเป็นเจ้าของบุตรมากเกินไป (Over-Possessive Parents)** บิดามารดาประเภทนี้จะให้ความรักแก่บุตรอย่างมาก โดยจะแสดงความรักบุตรในรูปของการปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป การที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรเช่นนี้เกิดจากสาเหตุ 3 ประการคือ ประการแรก เป็นเพราะบิดามารดาขาดความรักในวัยเด็ก และไม่ยอมยกให้บุตรมีประสบการณ์เช่นเดียวกับตน ซึ่งทุ่มเทความรักให้แก่บุตรมาก ประการที่สอง เป็นเพราะสูญเสียสิ่งที่ตนรักไป เช่น เป็นหม้าย คู่สมรสเสียชีวิต และประการสุดท้าย เป็นเพราะมีบุตรยาก มีบุตรเพียงคนเดียว บุตรมีปมด้อย พิกการหรืออ่อนแอมาตั้งแต่กำเนิด บิดามารดาจึงปกป้องคุ้มครองตามใจ และแสดงความเป็นเจ้าของมาก บิดามารดาประเภทนี้มักจะตั้งคำถามกับบุตรว่า ลูกไม่รักแม่แล้วใช่ไหม ลูกคงไม่รักแม่เหมือนเมื่อก่อนแล้ว

2. **บิดามารดาที่ละทิ้ง ไม่ยอมรับบุตร (Rejecting Parents)** บิดามารดาประเภทนี้จะมีพฤติกรรมตรงข้ามกับบิดามารดาที่แสดงความเป็นเจ้าของบุตรมากเกินไป บิดามารดาจะไม่ยอมรับบุตร ไม่สนใจสวัสดิภาพของบุตร ไม่ใส่ใจในพัฒนาการของบุตรทั้งทางร่างกายและสังคม บิดามารดาประเภทนี้อาจจะมีฐานะยากจนหรือร่ำรวยก็ได้ ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน บิดามารดาจะประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวจนไม่มีเวลามาส่งใจบุตรของตน ส่วนในครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยนั้น บิดามารดา ก็อาจจะมีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ มากมายจนไม่มีเวลาให้แก่บุตร

3. **บิดามารดาแบบอิตาเลียน (Authoritarian Parents)** บิดามารดาประเภทนี้จะอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีควบคุมและเข้มงวดกวดขันมาก บุตรจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่บิดามารดาวางไว้ แต่บิดามารดาจะไม่ค่อยให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตร บิดามารดาประเภทนี้มักจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเคร่งครัดมาก่อน จึงมีความคิดว่าถ้าตนไม่อบรมบุตรด้วยวิธีการเช่นนี้ ผู้อื่นจะมองเห็นว่าตนเป็นคนอ่อนแอและตนจะถูกตำหนิว่าตามใจบุตรมากเกินไป

4. **บิดามารดาผ่อนปรนยอมตามบุตรมากเกินไป (Over-Permissive Parents)** บิดามารดาประเภทนี้มักปล่อยให้บุตรกระทำการสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบ ให้สิ่งของต่าง ๆ แก่บุตรมากเกินไป ความจำเป็น ไม่กล้าห้ามปรามบุตร บุตรจะถูกตามใจมากจนบางครั้งบิดามารดาไม่กล้ามาหยุดยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวบุตรของหรือผู้อื่นได้

5. อดามารดาแบบประชาธิปไตย (Democratic Parents) อดามารดาประเภทนี้ จะให้อิสระแก่บุตรในการแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมให้บุตรได้พัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับวัย ลักษณะของอดามารดาแบบประชาธิปไตยอาจแยกออกเป็น 2 แบบ คือ

5.1 อดามารดาแบบประชาธิปไตยชนิดเย็นชา (Cold Democratic Parents) อดามารดาจะไม่แสดงความรักต่อบุตรอย่างชัดเจน แต่จะปฏิบัติต่อบุตรอย่างตรงไปตรงมาโดยคำนึงถึงเหตุและผล ปราศจากการแสดงออกทางอารมณ์

5.2 อดามารดาแบบประชาธิปไตยชนิดอบอุ่น (Warm Democratic Parents) อดามารดาจะให้ความรักความอบอุ่น แสดงความเห็นใจบุตรในโอกาสที่เหมาะสม

ดี เค พุมรอย (D.K.Pumroy 1966: 73-78) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. แบบรักจนเหลือ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูให้ความสำคัญแก่เด็กด้วยการให้ความรักและ การตามใจอย่างมากมายไร้เหตุผล เมื่อผู้อบรมเลี้ยงดูพยายามจะบังคับเด็ก เด็กก็จะหาวิธีหลีกเลี่ยงหรือเอาชนะจนได้ทุกครั้ง เด็กจะไม่ได้รับการฝึกให้ยากลียดอยากทำในสิ่งแปลกใหม่ ไม่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ ภายในบ้าน เด็กจึงขาดความรับผิดชอบ นอกจากนี้ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะพาเด็กไปเที่ยวเล่นนาน หรือให้สิ่งของแก่เด็กบ่อย ๆ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

2. แบบเข้มงวด เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูคาดหวังและต้องการให้เด็กเชื่อฟังตนอย่างเคร่งครัด ผู้อบรมเลี้ยงดูจะบอกกฎเกณฑ์ให้เด็กทราบอย่างชัดเจน หากเด็กฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษอย่างยุติธรรมและมีเหตุผล นอกจากนี้ผู้อบรมเลี้ยงดูจะพยายามผลักดันให้เด็กมีความสามารถเกินกว่าวัยและธรรมชาติของเด็กอีกด้วย

3. แบบละทิ้งและปฏิเสธ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูจะทำตัวเป็นศัตรูกับเด็กอย่างเปิดเผย โดยการแสดงความโกรธ เกสยตเด็กออกมาในรูปของการควบคุมบังคับ และลงโทษ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกทางลบที่ผู้อบรมเลี้ยงดูมีต่อเด็กมากกว่าที่จะ เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กเอง ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะดูถูกเด็ก คิดว่าเด็กที่ตนอบรมเลี้ยงดูนั้นมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้อีกต่อไปแล้ว

4. แบบทะนุถนอมเหมือนไข่ในหิน เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูคอยสอดส่องดูแลเอาใจใส่มาให้เด็กต้องเผชิญกับภาวะเสี่ยงต่ออันตรายใด ๆ ทั้งสิ้น เด็กไม่ต้องลงมือทำอะไรด้วยตนเองเลย เพราะผู้อบรมเลี้ยงดูจะทำทุกอย่าง แม้ว่าเด็กจะเติบโตพอที่จะกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ด้วยตนเองแล้วก็ตาม การที่ผู้อบรมเลี้ยงดูปฏิบัติเช่นนี้ก็เพราะเกรงว่าเด็กจะลำบากหรือได้รับอันตรายจากการกระทำต่าง ๆ เด็กจึงมีความรู้สึกว่าเป็นเด็กอยู่เสมอ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง

เอ แอล บัลด์วิน, เจ คาลฮอร์น และเอฟ เอช บรีส์ (A.L. Baldwin, J. Kalhorn and F. H. Breese 1945: 57-62) แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. แบบยอมรับ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่แสดงความรัก รับฟังและตามใจลูก นับว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ให้ความเป็นประชาธิปไตยแก่ลูก ๆ มากพอสมควร การอบรมเลี้ยงดูแบบยอมรับสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะคือ

1.1 ประชาธิปไตยเทียม การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้พ่อแม่จะยอมให้ลูกมีส่วนร่วมในการถกเถียงปัญหาบางเรื่อง แต่จะไม่ให้อิสระในการเข้าไปร่วมในปัญหาสำคัญ ๆ และไม่คอยให้โอกาสตัดสินใจ

1.2 ประชาธิปไตยแบบวิทยาคำลัตรี การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้พ่อแม่จะมีความรักลูกแต่ไม่คอยแสดงออก เด็กจึงไม่เกิดความอบอุ่น อย่างไรก็ตามพ่อแม่ชนิดนี้ก็พยายามใช้ประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง

1.3 ประชาธิปไตยแบบอบอุ่น การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เด็กจะรู้สึกอบอุ่นพร้อม ๆ กับได้รับการยอมรับในทางที่ถูกต้อง และมีความเป็นประชาธิปไตยไปพร้อม ๆ กัน

2. แบบไม่ยอมรับ พ่อแม่จะไม่ให้ความรัก ไม่ยกย่อง ไม่ห่วงใยลูก และไม่ให้ความเป็นประชาธิปไตยด้วย การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้สามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ

2.1 พ่อแม่ทอดทิ้งไม่สนใจ ไม่ห่วงใยลูก แต่ไม่แสดงความไม่พอใจออกมา

2.2 พ่อแม่แสดงความไม่พอใจออกมาอย่างชัดเจน มักเป็นพ่อแม่ที่ใช้อำนาจกับลูก ๆ

3. แบบไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของพ่อแม่ว่าจะให้เป็นไปในรูปใด และมักเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ไดอานา บอมรินด์ (Diana Baumrind 1967: 305-308) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตยชนิดไม่ใช้เหตุผล (Authoritarian) พ่อแม่จะมีลักษณะเข้าเป็น ควบคุมบงการให้เด็กทำตามคำสั่ง ไม่รับฟังความคิดเห็นของเด็ก ไม่ให้ความอบอุ่น ทำให้เด็กไม่สนใจตนเอง เจ้าคิดเจ้าแค้น อารมณ์ขุ่นมัว เด็กจะเชื่อฟังพ่อแม่เพราะความกลัว

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตยชนิดใช้เหตุผล (Authoritative) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่พยายามเป็นแบบอย่างให้ลูก พ่อแม่จะกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้เด็กทำโดยจะอธิบายเหตุผลที่ต้องวางระเบียบนั้น ๆ ในขณะเดียวกันก็จะรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ให้ความอบอุ่น เข้มงวดและให้กำลังใจ ทำให้เด็กมีใจในตนเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลุ่มยอมผ่อนปรน (Permissive) เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ไม่กวดขันลูก เพราะพ่อแม่เป็นคนขาดระเบียบ ไม่มีความแน่นอน ขาดความมั่นใจ จึงปล่อยให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบ พ่อแม่ประเภทนี้จะไม่ต้องการอะไรจากลูกมากนัก จึงไม่ส่งเสริมให้ลูกมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะ

นอกจากนักจิตวิทยาชาวต่างประเทศจะแบ่งประเภทการอบรมเลี้ยงดูออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักจิตวิทยาและนักการศึกษาในประเทศไทยก็สนใจศึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กเช่นกัน ท่านเหล่านั้นได้กล่าวถึงประเภทของการอบรมเลี้ยงดูไว้ดังต่อไปนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520: 27-29) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญ 4 ประเภทคือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักล้นนับสนุน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูแสดงความรักใคร่ต่อเด็กอย่างขจัดแจ้ง และยอมให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจความรู้สึกของเด็กเป็นอย่างดี

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูบังคับควบคุมเด็กมาก และจะลงโทษเด็กเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูชี้แจงเหตุผลในการขยับยั้งหรือสนับสนุนให้เด็กกระทำพฤติกรรมใด ๆ ให้เด็กทราบ

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิต หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้อบรมเลี้ยงดูใช้วิธีการว่ากล่าวตีสอนเด็กด้วยวาจา เมื่อเด็กกระทำความผิด ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะใช้วิธีการขู่เด็กว่าจะไม่รักและใช้วิธีตัดสิทธิ์อันเคยมีเคยได้ของเด็กแทนการลงโทษทางกาย

โสมรลัมภ์ สันทรประภา (2515: 82-84, 203-205) แบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 6 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ประเภทถูกเลี้ยงให้เป็นผู้ใหญ่มาตั้งแต่เด็ก เด็กจะถูกอบรมกวดขันให้ประพฤติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างผู้ใหญ่มาตั้งแต่เด็ก ๆ ไม่มีโอกาสได้คิดได้ทำอย่างเด็ก เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้น ก็จะมีพฤติกรรมเป็นคนที่เคารพและเข้มงวดต่อระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างจริงจังแก่เกินวัย ราคาของผู้อื่นที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้น ๆ ทำให้มีปัญหาในการเข้าสังคม หรือมิฉะนั้นก็จะกลายเป็นคนกระทำในสิ่งตรงข้ามกับที่ถูกกวดขัน เมื่ออยู่ลับหลังคนที่ตนเกรงกลัว
2. ประเภทถูกเลี้ยงอย่างเป็นทวดตา เด็กจะได้รับการตามใจ ทำสิ่งใดก็ได้ตามใจปรารถนา โดยปราศจากการควบคุม อบรมและห้ามปราม เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะกลายเป็นคนเอาแต่ใจตนเองเห็นแก่ตัว ยกตนเองเหนือผู้อื่น ข่มและดูถูกคนที่ต่ำกว่า
3. ประเภทถูกเลี้ยงอย่างเป็นผู้ร้าย ผู้อบรมเลี้ยงดูจะเข้มงวดกวดขัน คอยจับผิดและทัณฑ์เด็ก จนเด็กต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เด็กที่ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะกลายเป็นคนที่มีปมด้อย มองโลกในแง่ร้าย ขาดความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ หวาดระแวงความหวังดีของผู้อื่น เจ้าคิดเจ้าแค้น อิจฉาริษยาผู้ที่ดีกว่าตนเอง แค้นเคืองตนเองและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
4. ประเภทถูกเลี้ยงอย่างเป็นของเล่น ผู้อบรมเลี้ยงดูจะพยายามล่อล่อผลลักดันให้เด็กได้แสดงออกในงานสังคมต่าง ๆ มิใช่เพื่อพัฒนาให้เด็กมีความกล้า แต่เพื่อความมีหน้ามีตาของผู้อบรมเลี้ยงดูเอง เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะเป็นคนที่ขบถแสดงตนเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น ขบถวุ่นวายกับเรื่องของผู้อื่นโดยไม่รู้สึกรู้สึกละ
5. ประเภทถูกเลี้ยงอย่างเป็นสัตว์เลี้ยง ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะเป็นคนเจ้าอารมณ์ เมื่อเกิดความพิงใจก็จะเอาใจใส่เอ็นดูเด็กอย่างมาก แต่เมื่อไม่พอใจก็จะเกรี้ยวกราด ตู และทอดทิ้งเด็ก ทำให้เด็กปรับตัวปรับอารมณ์ตามผู้อบรมเลี้ยงดูไม่ทัน เมื่อโตขึ้นจะเป็นคนเจ้าอารมณ์ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น โอลเล่ ตัดสินใจอะไรเองไม่ได้

6. ประเภทถูกเลี้ยงอย่างเป็นคน เด็กจะถูกอบรมเลี้ยงดูให้เจริญขึ้นตามพัฒนาการของมนุษย์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ตลอดจนทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ผู้อบรมเลี้ยงดูจะให้ความรัก ความอบอุ่น ความปรารถนาดี ให้ลัทธิศีลธรรมและลัทธิศีลภาพ ในขณะที่โตขึ้นก็จะอบรมกล่อมเกลาควบคุมให้เด็กเป็นคนมีระเบียบ รู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ชอบที่ควร เด็กจะถูกอบรมเลี้ยงดูให้เจริญเติบโตขึ้นตามพัฒนาการของวัย เมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะเป็นคนที่สมบูรณ์ตามอัธยาศัยของตน

สมาคมคหบดีแห่งประเทศไทย (2518: 83-85) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แบบอิตาเลียน (Authoritarian) ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทนี้ มักจะเกิดขึ้นในครอบครัวที่บิดาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตั้งเป้าหมายและกำหนดกฎเกณฑ์ให้สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตาม บิดามีสิทธิ์ที่จะจัดการกับสมาชิกในครอบครัวตามที่ตนปรารถนา มารดาทำหน้าที่เพียงรับผิดชอบงานบ้าน ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปตามความต้องการของสามี การตัดสินใจใด ๆ ของครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดา หรือบิดาและมารดาเท่านั้น บุตรไม่มีส่วนออกเสียงหรือเสนอความคิดเห็น ความต้องการของบุตรมักจะไม่ได้รับการพิจารณาตอบสนอง บิดามารดาไม่แสดงความรักใคร่เอาใจใส่บุตร ทุกคนในครอบครัวปฏิบัติตามภารกิจของตนไปตามหน้าที่เท่านั้น สมาชิกในครอบครัวชิงขาดความรักและความเห็นใจซึ่งกันและกัน

2. แบบตามใจท่าน (Laissez-Faire) ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทนี้ บิดามารดาต่างก็ไปคนละทางตามความชอบของตน ไม่สนใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งไม่สนใจบุตรด้วย เพราะบิดามารดามีความเชื่อว่า "เด็กจะดีดีเอง จะช่วยตัวเอง" ทำให้เกิดความคิดว่า ตนไม่ต้องรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูบุตร บิดามารดาจึงไม่ให้ความช่วยเหลือในการตัดสินใจ หรือชี้แจงเหตุผลที่ถูกต้องควรให้บุตรได้เรียนรู้ อีกทั้งยังมักจะใช้อำนาจรุนแรงกับบุตรของตนด้วย

3. แบบเสรีประชาธิปไตย (Democratic) ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทนี้ บิดามารดาจะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมกันรับผิดชอบในภารกิจต่าง ๆ ของครอบครัว รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูบุตร การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวจะเกิดจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคน โดยถือหลักความลุ่มลุ่มร่วมเป็นใหญ่ บุตรจะมีโอกาสพัฒนาความล้ำมารถ

อย่างเต็มที่ มีโอกาสหัดคิด ริเริ่ม ตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ และร่วมรับผิดชอบภารกิจของครอบครัว
 ไปตามารดาสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กรวมทั้งให้ความรัก ดูแล เอาใจใส่ และจัด
 สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้บุตรเติบโตอย่างเต็มที่

ประเด็นที่ อูปรมัย (2524: 246-249) ได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
 ออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลและอบรมเลี้ยงดูอย่างลุ่มหล่มผล

การอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ยอมรับความสำคัญ
 ของเด็ก เข้าใจพัฒนาการของเด็ก ยอมรับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งของเด็ก ห้ามปรามเมื่อ
 เห็นว่าเด็กทำในสิ่งที่ไม่สมควร ส่งเสริมในสิ่งที่เป็นประโยชน์ โน้มน้าวผ่อนตาม หากเด็กมีเหตุผล
 เพียงพอ และผลของการกระทำนั้นไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตัวเด็กเองหรือผู้อื่น ให้
 ความช่วยเหลือแก่เด็กตามโอกาสอันควร ขณะเดียวกันก็อบรมสั่งสอน ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เด็ก
 รู้จักช่วยตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง ประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับและชื่นชมของผู้อื่น เพิกเฉยต่อ
 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้คำชมเชยเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นครั้งคราว และไม่
 ลงโทษเด็กจนเกินกว่าเหตุ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบโอ้อวดหรือตามใจมากเกินไป

การอบรมเลี้ยงดูประเภทนี้ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่มุ่งสนองความ-
 ต้องการของบุตรเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลในด้านอื่นที่จะเกิดขึ้น นอกเหนือจาก
 ความพอใจและความสุขที่บุตรแสดงออกเท่านั้น พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีนี้จะทำทุกอย่าง
 เพื่อให้บุตรพอใจ ยอมลำบากไม่ว่าจะโดยจำเป็นหรือไม่จำเป็น และบางครั้งถึงกับยอมเสียมารยาท
 กับผู้อื่นเพียงเพื่อให้บุตรได้รับสิ่งที่ต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวัดขุ่นถือความคิดของพ่อแม่เป็นใหญ่

พ่อแม่ประเภทนี้ เป็นประเภทที่ตรงข้ามกับพ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีโอ้อวดหรือ
 ตามใจมากเกินไป กล่าวคือ พ่อแม่มักจะชอบบังคับให้บุตรกระทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม
 โดยไม่คำนึงว่าบุตรจะพอใจหรือไม่ พ่อแม่จะมั่นใจว่าการกระทำของตนนั้นถูกต้องและดีแล้ว เพราะ
 เป็นการกระทำไปด้วยความรัก ความหวังดี หรือเพราะตนเคยมีประสบการณ์มาก่อน พ่อแม่จะชอบ
 ให้บุตรอยู่ในระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ที่ตนตั้งขึ้น

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์หรือแล้วแต่อารมณ์

การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์หรือแล้วแต่อารมณ์หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่เป็นสำคัญ ถ้าพ่อแม่สบายใจ รู้สึกอยากเอาใจลูก ก็อาจตามใจลูกมากเกินไป ถ้าพ่อแม่หงุดหงิดไม่สบายใจ ก็อาจไม่สนใจว่าลูกจะเป็นอย่างไร ถ้าเมื่อใดอยากไปไหนก็อาจพุดคุยกับลูกดี แต่บางทีกำลังยุ่ง หรือไม่ค่อยมีเวลามากนักก็มักบังคับให้ลูกทำตามคำสั่งโดยห้ามโต้แย้งหรือซักถาม

จากการศึกษาประเภทของการอบรมเลี้ยงดูตามแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายๆ ท่านดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic) หมายถึง การที่ผู้อบรมเลี้ยงดูฝึกฝนให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา โดยให้อิสระในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ผู้อบรมเลี้ยงดูจะรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของเด็ก ยอมรับความล้มเหลวในด้านต่าง ๆ ของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกและพึ่งตนเองอย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะ นอกจากนี้ผู้อบรมเลี้ยงดูยังคอยให้คำปรึกษาแนะนำและตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุผลอีกด้วย
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting) หมายถึง การที่ผู้อบรมเลี้ยงดูปล่อยให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบ โดยไม่สนใจว่าการกระทำนั้นจะถูกตองหรือไม่ ผู้อบรมเลี้ยงดูจะไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ แก่เด็ก ไม่มาพาดพิงเหตุผลและความรู้สึกของเด็ก นอกจากนี้ยังมักแสดงอาการเหยียดหยันเด็กและนำข้อบกพร่องหรือปมด้อยของเด็กไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ผู้อบรมเลี้ยงดูไม่พึงปรารถนา ผู้อบรมเลี้ยงดูก็จะลงโทษเด็กโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent) หมายถึง การที่ผู้อบรมเลี้ยงดูคอยติดตามดูแลเด็กตลอดเวลา ไม่ปล่อยให้เด็กได้แก้ปัญหาหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผู้อบรมเลี้ยงดูจะแก้ปัญหาหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ แทนเด็กทุกอย่าง เพราะผู้อบรมเลี้ยงดูคิดว่าเด็กยังเยาว์วัยเกินกว่าจะทำสิ่งนั้น ๆ ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะผ่อนปรนตามใจเด็ก และมักจะให้รางวัลหรือสิทธิพิเศษแก่เด็กเสมอโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian) หมายถึง การที่ผู้อบรมเลี้ยงดูกำหนดกฎเกณฑ์และมาตรฐานต่าง ๆ ให้เด็กปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของเด็ก จำกัดโอกาสในการคิดแก้ปัญหาและการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ผู้อบรมเลี้ยงดูจะคาดหวังและเรียกร้องให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อยู่เหนือความสามารถของเด็กอีกด้วย

1.2.3 การอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรม

เด็กทุกคนที่คลอดจากครรภ์มารดานั้น ย่อมเป็นผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ สะอาดแต่เมื่อเด็กเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ กลับมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมแตกต่างกัน สาเหตุอันสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เขาเหล่านั้นมีพฤติกรรมต่างกันอย่างออกไปก็คือ การได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบฉนิก (2521: 6) กล่าวว่า

อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อพัฒนาการของเด็กในหลาย ๆ ด้านคือว่า บุคลิกภาพโดยส่วนรวมของคนเรานั้น ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูทางบ้านร่วมกับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คนเราได้รับตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก แม้เมื่อเจริญวัยขึ้นบุคคลผู้นั้นจะมีประสบการณ์มากขึ้น แต่ประสบการณ์เหล่านั้นหาได้มีอิทธิพลลึกซึ้งไปถึงประสบการณ์เดิมอันเป็นรากฐานที่สะสมมาตั้งแต่ครั้งยังเยาว์วัยไป

ผลของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กแตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้รวบรวมความคิดเห็นของนักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อพฤติกรรมไว้ดังต่อไปนี้

เอลิซเบท บี เฮอร์ล็อก (Elizabeth B. Hurlock 1978: 497) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเด็กในอนาคตไว้ดังนี้

1. การปกป้องคุ้มครองมากเกินไป (Overprotectiveness) พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูกด้วยวิธีนี้จะดูแลเอาใจใส่และควบคุมลูกมากเป็นพิเศษ ทำให้เด็กต้องพึ่งพาคนอื่นอยู่เสมอขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความคับข้องใจมาก

2. การผ่อนปรนล้นยอม (Permissiveness) พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูกด้วยวิธีนี้มักจะยอมให้เด็กได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามความพอใจ โดยพ่อแม่จะควบคุมบ้างเล็กน้อย การอบรมเลี้ยงดูประเภทนี้จะทำให้เด็กกลายเป็นศูนย์กลางของครอบครัว (Child-Centered Home) ถ้าพ่อแม่ใช้เหตุผลประกอบการอบรมเลี้ยงดู ก็จะทำให้เด็กเป็นคนที่มีสติปัญญาคิดไตร่ตรอง

มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีและมีวิจรรณญาณ์ในการตัดสินใจ

3. การตามใจ (Indulgence) พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูลูกด้วยวิธีนี้จะผ่อนปรนลุ่มยอมลูกมากจนกลายเป็นยอมตามลูกในทุก ๆ กรณี เด็กจะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เรียกร้องความสนใจและสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ขอบกตขี้และข่มขู่ผู้คนรอบข้าง พฤติกรรมเหล่านี้ทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายในบ้านและภายนอกบ้านได้ยาก

4. การละทิ้งปฏิเสธ (Rejection) พ่อแม่จะแสดงการละทิ้งปฏิเสธลูกโดยการไม่ให้ความสนใจในความเป็นอยู่และสวัสดิภาพของลูก อีกทั้งยังแสดงความโกรธ เกลียดลูกออกมาอย่างเปิดเผย การกระทำของพ่อแม่ทำให้ลูกกลายเป็นคนที่มีอารมณ์ขุ่นมัวอยู่ เล่มอ มีความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง หงุดหงิด คับข้องใจ เกลียดชังและข่มขู่ผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อ่อนแอและร่ำกาส่งน้อยกว่า

5. การยอมรับ (Acceptance) พ่อแม่จะให้ความรักและความสนใจแก่ลูก จัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการและความสามารถของลูก โดยคำนึงถึงความสนใจของลูกด้วย เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้จะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี มีความเป็นมิตรกับผู้อื่น อารมณ์มั่นคง ร่าเริงและซื่อสัตย์

6. การควบคุม (Domination) เด็กที่ถูกพ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่ควบคุมมากเกินไปจะเป็นคนขี้อตรง ลู่ภาพเรียบร้อย เจ้าระเบียบ แต่ในขณะเดียวกันก็จะเป็นคนขี้อาย หัวอ่อน ถูกชักจูงได้ง่าย ยอมตามผู้อื่น จิตใจอ่อนไหว สิ่งมักจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้อื่นอยู่ เล่มอนอกจากนี้ยังมีความวิตกกังวลอยู่ในใจสูงอีกด้วย

7. การยอมตาม (Submission to Child) พ่อแม่ประเภทนี้จะยอมให้ลูกของตนใช้อำนาจกับตนเองและบุคคลอื่น ๆ ภายในบ้าน ลูกจึงทำตัวเป็นเจ้านายของพ่อแม่ หรือที่เรียกกันว่า "ลูกบงกชเกิดเกล้า" นั่นเอง เด็กจะให้ความสำคัญและเคารพเชื่อฟังพ่อแม่เพียงเล็กน้อย เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะต่อต้านอำนาจของพ่อแม่ และบุคคลอื่น ๆ ที่ละน้อย ในที่สุดก็จะพยายามทำตัวเป็นเจ้านายของผู้คนที่อยู่รอบข้างตัว

8. การให้ความสำคัญแก่บุตรคนใดคนหนึ่ง (Favoritism) ในครอบครัวที่มีบุตรมากกว่า 1 คนนั้น หากพ่อแม่ให้ความสำคัญแก่บุตรคนใดคนหนึ่งมากกว่าคนอื่น ๆ บุตรคนนั้นจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อเอาใจพ่อแม่ แต่จะก้าวร้าวและใช้อำนาจกับพี่น้องคนอื่น ๆ

9. การคาดหวังของพ่อแม่ (Parental Ambitions) พ่อแม่เกือบทุกคนมักจะคาดหวังในตัวลูกของตนสูงกว่าที่ควรเป็น ดังนั้น เมื่อเด็กไม่สามารถเป็นหรือทำสิ่งที่พ่อแม่คาดหวังไว้ได้

เด็กจะรู้สึกขุ่นเคือง และไม่ยอมรับความจริงเกี่ยวกับความสามารถของตน นอกจากนี้คำตำหนิของพ่อแม่ยังทำให้เด็กรู้สึกทรมานใจ ซึ่งจะทำให้เขากลายเป็นคนที่ไม่รู้สึกพอใจในตนเองด้วย

ประติพันธ์ อูปรมัย (2524: 250) กล่าวถึงผลของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กไว้สรุปได้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผลและล้มเหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น รู้จักการใช้เหตุผล มีลำดับขั้นซึ่งใจตนเอง กล้าปรับตัวได้ดีและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบโอหังหรือตามใจมากเกินไป เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะรู้สึกว่าตนเป็นผู้มีอำนาจ ทำให้เด็กเอาแต่ใจตัวเอง ไม่เกรงกลัวใคร ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ และมักพึ่งตนเองไม่ได้
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวัดขั้นต่อความคิดของพ่อแม่เป็นใหญ่ การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด วิตกกังวลใจ เด็กอาจจะกลายเป็นคนที่มีระเบียบ เรียบร้อยว่านอนสอนง่าย สงบเรียบร้อย แต่จะขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และตัดสินใจเองไม่ได้ หรืออาจจะกลายเป็นเด็กที่ชอบขัดคำสั่ง ต่อต้าน ก็ได้
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบตามอารมณ์ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ว่าจะมีความแปรปรวนมากน้อยเพียงใด ถ้ามีความแปรปรวนมาก ก็จะทำให้เด็กมีความวิตกกังวลสูง ปฏิบัติตนไม่ถูก ไม่รู้ว่าอะไรควรไม่ควร เด็กอาจจะรู้สึกกลัว ร้าว ชอบเรียกร้องความสนใจ รู้สึกว่าเหว่ ขาดความอบอุ่น ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และอาจถูกชักจูงได้ง่าย

เดโช ล้วนานนท์ (2516: 75-77) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กในอนาคตดังนี้

1. อดามารดาละเลยไม่เอาใจใส่ต่อบุตร การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้บุตรรู้สึกเหว่ และส่งผลให้แสดงพฤติกรรมออกไปในรูปของการปฏิเสธ ใคร ๆ เขาก็ดีแต่ตัวเองจะบอกว่าไม่ดี เนื่องจากตนเป็นคนที่ขาดความรัก สิ่งให้ความรักแก่ใครไม่เป็น
2. อดามารดาปกป้องคุ้มครองด้วยการโอ้อวดจนเกินไป การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ทำให้บุตรเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่อาจทนต่อความผิดหวังใด ๆ ได้ อารมณ์อ่อนไหว เปราะบาง ขาดความรับผิดชอบในตัวเอง
3. อดามารดาปกป้องคุ้มครองด้วยการบังคับออกคำสั่งอยู่ตลอดเวลา การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ทำให้บุตรขาดความคิดริเริ่ม มีแนวโน้มที่จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังเป็น

ผู้ที่ยอมผู้อื่นอยู่เล่มอึกด้วย

4. ปีตามารดาปีตมั้นและเคร่งครัดในศีลธรรมจรรยาอย่างมาก บุตรจะมีแนวโนมที่จะเกิดความคิดแย้งทางใจอย่างรุนแรงขึ้นได้ ทั้งยังอาจจะทำให้กลายเป็นคนลงโทษตนเองและไม่เห็นคุณค่าของตนเองอีกด้วย

5. ปีตามารดาใช้ระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด บุตรจะกลายเป็นคนที่มีลักษณะลงโทษตนเอง และมักจะมีพฤติกรรมรุนแรงในเชิงปฏิกิริยา

6. ปีตามารดาใช้ระเบียบวินัยอย่างไม่คงเส้นคงวา จะทำให้บุตรเกิดความสับสนในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ และเป็นผู้ที่ทำอะไรไม่เล่มมอดันเล่มมอปลาย

7. ปีตามารดาทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ บุตรจะมีความกระวนกระวายใจ มีความเครียด และความรู้สึกไม่ปลอดภัย มองโลกในแง่ร้าย

ลมาคมคหเค์รชฐคาล์ตริ์ (2518: 83-85) ซึ่งแบ่งการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ประเภท ได้กล่าวถึงอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูแต่ละประเภทที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กไว้ดังนี้

1. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปีตย (Authoritarian) บุตรมักจะขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปีตามารดา ขาดความรู้สึกอบอุ่นและความมั่นคงปลอดภัย การปฏิบัติตามคำสั่งของปีตามารดาเป็นประจำ ทำให้ขาดความคิดริเริ่มและความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กอาจจะมีความประหม่อมาย ไม่กล้าแสดงออก ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในบางเรื่อง เพราะผู้อบรมเลี้ยงดูคอยแนะนำและตัดสินใจให้ การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีผลดีอยู่บ้างคือ เด็กจะสามารถลารวมตนได้ดี ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ อ่อนน้อม เคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่

2. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำน (Laissez-Faire) เด็กจะรู้สึกขาดความรักความอบอุ่นจากปีตามารดา มองไม่เห็นความผิดของตน มองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจผู้อื่น ไม่เชื่อว่ามีคุณธรรม เด็กจะไม่มีโอกาสได้เรียนรู้หรือรับการฝึกฝนให้มีคุณธรรมความดีต่าง ๆ ขาดความขยันขันแข็ง ไร้ระเบียบวินัย ขาดความซื่อสัตย์และการเสียสละ ดังนั้นเด็กในครอบครัวชั้นลู่ง บรรยากาค์เช่นนี้จะทำให้เด็กเอาแต่ใจตนเอง

3. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบเลริ์ประชาธิปีตย (Democratic) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในบรรยากาศเช่นนี้ น่าจะเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่เหมาะสมกับการปกครองระบบเลริ์ประชาธิปีตย

จากการศึกษาผลของการอบรมเลี้ยงดูตามแนวคิดของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปผลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ตามประเภทของการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำ มีความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีเหตุผลและพึ่งพาตนเองได้

2. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะกลายเป็นคนหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น อิจฉาริษยาอาฆาตแค้น ข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า มีความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาท และมักจะชอบเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

3. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะกลายเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ขาดความเกรงใจ เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา และชอบพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ

4. ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian) เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะอ่อนน้อมเชื่อฟัง และยอมตามผู้อื่น เคร่งครัดต่อกฎระเบียบแบบแผนที่ถูกวางไว้ มีจิตใจอ่อนไหว กังวลและมักจะลงโทษตนเอง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

2.1.1 งานวิจัยล้าชาจิตวิทยา

งานวิจัยในล้าชาจิตวิทยานี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ กับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังต่อไปนี้

มัญชรี บุณนาค (2514: 98-102, 106-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประคิตของบิดามารดาและบุคลิกลาพของเด็ทในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด" โดยมวีตลุตประล่งค้เพื่อเปรียบเทียบสังคมประคิตของบิดามารดาและบุคลิกลาพของเด็ทในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมประคิตกับบุคลิกลาพ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนย้ายชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มค.4-5) ในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด ประเภทละ 30 คน และบิดามารดาของนักเรียนเหล่านั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น

2 กลุ่มคือ เครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียน และเครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างบิดามารดา เครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเป็นแบบลอบถาม 2 ฉบับ ฉบับแรกเป็นแบบลอบถามบุคลิกภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา หรือเรียกชื่อย่อว่า เอช เอส พี คิว (H.S.P.Q.) แบบเอ (High School Personality Questionnaire Form A.) ของเรย์มอนด์ บี แคทเทล (Raymond B. Cattell) ซึ่งปรับปรุงและแปลเป็นภาษาไทยโดย ล่มคิด ไชยชัยบุรณ์ ฉบับที่สองเป็นแบบลอบถามบุคลิกภาพมิตรสัมพันธ์ (Affiliative Personality Questionnaire) ของวีรยุทธ วิเชียรโชติ ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างบิดามารดาเป็นแบบสัมภาษณ์สังคมประภค ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบลอบถามการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่ตีพิมพ์ของเพราพรณ ประดิตรภา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยฐานและควิต ส่วนเพียงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดปรากฏว่า ถ้าบิดามารดาฝึกความเป็นอิสระให้แก่บุตรมากบุตรจะมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่พึ่งพาอาศัยใคร ชอบตัดสินใจด้วยตนเอง แต่ถ้าบิดามารดาฝึกความเป็นอิสระให้แก่บุตรน้อย บุตรจะชอบตามคนอื่น ชอบเข้ากลุ่ม ถ้าบิดามารดามีความเข้มงวดมาก บุตรจะเป็นคนที่มีอารมณ์อ่อนไหวไม่คงที่ อารมณ์เสียง่าย แต่ถ้าบิดามารดามีความเข้มงวดน้อย บุตรจะมีอารมณ์มั่นคง กล้าเผชิญความจริง ลุ่มเยือกเย็น และถ้าบิดามารดาฝึกความมีระเบียบวินัยให้แก่บุตรมาก บุตรก็จะมีมารับผิดชอบ แต่ถ้าฝึกด้านนี้ให้บุตรน้อย บุตรก็จะขาดความรับผิดชอบ

กฤตยา กฤษฏาวุฒิ (2514: 121-123, 146-147) วิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประภคและบุคลิกภาพของบุตรที่บิดามารดามีระดับการศึกษาต่างกัน" เพื่อเปรียบเทียบสังคมประภคและบุคลิกภาพของบุตรชายหญิงที่บิดามารดามีระดับการศึกษาสูงและต่ำ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมประภคกับบุคลิกภาพ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4-5) ในกรุงเทพมหานครรวม 9 โรงเรียน จำนวน 80 คน ชาย 40 คน และหญิง 40 คน และบิดามารดาของนักเรียนเหล่านั้นจำนวน 160 คน แยกเป็นบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูง (ปริญญาตรีขึ้นไป) และระดับการศึกษาต่ำ (ต่ำกว่าปริญญาตรี) กลุ่มละ 80 คน แต่ละกลุ่มยังแยกเป็นบิดาและมารดาประเภทละ 40 คนด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ เครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเป็นแบบลอบถาม 2 ฉบับ เช่น เช่นเดียวกับกับงานวิจัยของมัญยรี บุนนาค คือแบบลอบถามบุคลิกภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาแบบ

เอ (H, S, P, Q, Form A) ของเรย์มอนด์ บี แคทเทล (Raymond B. Cattell) และแบบ
 ล้อบถถามบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์ของ วีรยุทธ วิเชียรโยติ ส่วนเครื่องมือที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างบิดา
 มารดา เป็นแบบสัมภาษณ์สังคมประกิตซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบล้อบถถามของเพราพรณ ประพัตรภา
 เช่นกัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเปียงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความ-
 แปรปรวนและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบว่า ถ้าบุตรได้รับความ-
 เข้มงวดมากจะมีลักษณะแยกตัว ปลีกตัว และข่าเป็น และมีความรับผิดชอบสูง แต่ถ้าบุตรได้รับ
 ความ เข้มงวดน้อยจะมีลักษณะชอบคบหาสมาคม มีความอบอุ่นเป็นกันเอง แต่จะมีความรับผิดชอบ
 ต่ำ ถ้าบุตรได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบก้าวร้าว จะมีลักษณะไม่ล้ามารถบังคับตนเองได้ ทำตามใจ
 ตนเองและมีความขัดแย้งในตนเอง แต่ถ้าบุตรได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบก้าวร้าว น้อยจะมีลักษณะ
 บังคับตนเองได้ ยึดมั่นในกฎเกณฑ์และพากเพียร ถ้าบุตรได้รับการลงโทษมากจะมีความล้ามารถใน
 การสังคมต่ำ แต่ถ้าได้รับการลงโทษน้อยบุตรจะมีความล้ามารถในการสังคมสูง

เกื้อกุล ทาลิธี (2514: 148-149, 178-181) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษา
 เปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพของบุคคลจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม
 ต่างกัน" โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มค.4-5) ในเขต
 กรุงเทพมหานครจำนวน 45 คน และบิดาหรือมารดาของนักเรียนเหล่านั้นจำนวน 75 คน โดย
 แบ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่ม ตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมคือ สูง กลาง และ
 ต่ำ ระดับละ 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม เช่นเดียวกับงานวิจัยของ
 มัญญ์รี บุนนาคคือ ใช้แบบล้อบถถามบุคลิกภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาแบบเอ (H, S, P, Q, Form A)
 ของเรย์มอนด์ บี แคทเทล (Raymond B. Cattell) และแบบล้อบถถามบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์
 ของวีรยุทธ วิเชียรโยติ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน ส่วนกลุ่มตัวอย่างบิดามารดานั้นใช้แบบ
 สัมภาษณ์สังคมประกิตซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเปียงเบน
 มาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวน และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง
 รวมปรากฏว่า ถ้าบิดามารดาให้อิสระแก่บุตรมาก บุตรจะเป็นคนล้นุกสนานร่าเริง กระตือรือร้น
 ไม่ค่อยมีความเกรงใจ ถ้าบิดามารดาเข้มงวดกับบุตรมาก บุตรจะก้าวร้าว ถ้าบิดามารดาฝึก
 ความก้าวร้าวให้แก่บุตรมาก บุตรจะขาดความมั่นใจในตนเอง ตีนกส่ว และสงบเสงี่ยม

ปราณีต ลุ่ยอุดม (2514: 119-122) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบ
 สังคมประกิตและบุคลิกภาพระหว่างคนไทยและคนจีน" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความแตกต่าง

และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมประกิตของบิดามารดาและบุคลิภาพของบุตรที่มีเชื้อชาติต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4-5) จากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ในเขตกรุงเทพมหานคร 7 โรงเรียน จำนวน 60 คน และบิดาหรือมารดาของนักเรียนเหล่านั้นจำนวน 60 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มที่มาจากครอบครัวที่มีเชื้อสายไทยและจีน กลุ่มละ 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของมัณชรี บุญนาค คือกลุ่มตัวอย่างนักเรียนใช้แบบสอบถามบุคลิภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาแบบ เอ (H.S.P.Q. Form A) ของเรย์มอนด์ บี แคทเทล (Raymond B. Cattell) และแบบสอบถามบุคลิภาพไมตรีสัมพันธ์ ของวีรยุทธ วิเชียรโชติ ส่วนกลุ่มตัวอย่างบิดามารดาใช้แบบสัมภาษณ์สังคมประกิตซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (t-test) และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่มาจากครอบครัวที่มีเชื้อสายไทยปรากฏว่า ถ้าบิดามารดาคาดหวังในตัวบุตรมาก บุตรจะเก็บกตความรู้สึกและมีความเกรงใจสูง ถ้าเด็กความเป็นอิสระให้แก่บุตรมาก บุตรจะมีวินัยบังคับตนเองได้ แต่ถ้าบิดาเข้มงวดกับบุตรมาก บุตรจะไม่มีวินัยบังคับตนเอง อารมณ์เครียดหงุดหงิดและมีความเกรงใจน้อย และถ้าบิดามารดาฝึกการมีระเบียบวินัยให้แก่บุตรมาก บุตรจะมีการวางแผน รับผิดชอบในการทำงาน มีอารมณ์เย็น มีความเกรงใจมากและเก็บกตความรู้สึก

วินิจฉัย เกตุชา (2515: 73-76) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำ และความวิตกกังวลของนักเรียนชั้น มศ.3 ในจังหวัดสุโขทัย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู 3 แบบ คือ แบบให้ความรัก แบบลงโทษ และแบบเรียกร้องเอาจากเด็ก กับคุณลักษณะ (Traits) 3 ชนิดคือ ความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำและความวิตกกังวล เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ 3 ชนิดดังกล่าว และเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศในคุณลักษณะทั้ง 3 ชนิด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดสุโขทัยจำนวน 4 โรงเรียนชาย 151 คน หญิง 125 คน รวม 276 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 5 ฉบับ คือ ฉบับแรกเป็นแบบสอบถามภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ฉบับที่สองเป็นแบบสอบถามลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากแบบสอบถามของบรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner Parent Behavior Questionnaire) หรือบี พี บี (B.P.B.) ที่ประยูร วัชรประดิษฐ์แปลไว้ ฉบับที่สาม เป็นแบบสอบถามความคิดสร้างสรรค์ซึ่ง ไฉ่ว เสี่ยมแก้ว และประสิทธิ์ บัวศรีสร้างขึ้น ฉบับที่สี่ เป็นแบบสอบถามลักษณะความเป็นผู้นำซึ่ง ลูซินด์ ปริษามารถ

สร้างขึ้นโดยอาศัยแบบสอบถามลักษณะความเป็นผู้นำของเฟรด ดี ฟิดเลอร์ (Fred D. Fiedler) และของโครงการวิจัยเลือกสรรของมหาวิทยาลัยครินครินทรวิโรฒ ประธานมิตร ฉบับสุดท้ายเป็นแบบสอบถามความวิตกกังวล ซึ่งประสิทธิ์ บัวคลี ได้ปรับปรุงจากแบบสอบถามของธงชัย ช่วปรีชา และของแคทเทิลและซาราสัน (Cattell and Sarason) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มีนิมิตเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวน และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักทำให้เด็กมีความเป็นผู้นำ ไม่ทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลและไม่ทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษไม่ทำให้เด็กมีความเป็นผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์และความวิตกกังวล ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องเอาจากเด็กนั้น ไม่ทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำ แต่มีแนวโน้มว่าจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลได้

ประจวบ เล็กกล่าวลดี (2517: 89-92) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การฟังผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ" โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการคือ ประการแรกเพื่อศึกษาอิทธิพลของระดับการให้ความรักและระดับการควบคุมของบิดามารดาที่มีต่อการฟังผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ ประการที่สองเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการฟังผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ ประการสุดท้าย เพื่อศึกษาอิทธิพลของเพศและลำดับการเกิดที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบควบคุม การฟังผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (มศ.3) ในเขตการศึกษา 3 จำนวน 339 คน เป็นชาย 179 คน หญิง 160 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 4 ฉบับคือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม ซึ่งผู้วิจัยร่วมับวารินทร์ ม่วงสุวรรณ สร้างขึ้น แบบสอบถามการฟังผู้อื่นซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบสอบถามวัดพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำของ พรรณี เตชก่าแหง และแบบสอบถามวัดความรู้สึกรับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามของวารณี รักธรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าที (t-test) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และ Studentized g-statistics ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย-ควบคุมมากจะมีลักษณะฟังผู้อื่นมากที่สุด และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก-ควบคุมน้อย กับแบบรักมาก-ควบคุมมาก จะมีความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อยควบคุมน้อยกับแบบรักน้อยควบคุมมาก และเมื่อพิจารณาการอบรมเลี้ยงดูแต่ละประเภทแล้ว ปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการรัก

มากจะมีความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่ได้รับการรักน้อย แต่เด็กที่ได้รับการรักมากและน้อยมีคะแนนการฟังผู้อื่นไม่ต่างกัน ส่วนเด็กที่ได้รับการควบคุมมากจะมีลักษณะฟังผู้อื่นมากกว่าเด็กที่ได้รับการควบคุมน้อย แต่เด็กที่ได้รับการควบคุมมากและน้อย มีความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ลัมพงค์ ตีรพัฒน์ (2517: 43-45) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกรับผิดชอบ" โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนในจังหวัดนครปฐม 4 โรงเรียน จำนวน 185 คน เป็นชาย 105 คน หญิง 80 คน รวม 185 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบ 3 ฉบับ คือ ฉบับแรกเป็นแบบทดสอบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดและแบบทดสอบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่งผู้วิจัยและผู้ค้ำหลักเพชร ร่วมกันสร้างขึ้น ฉบับที่สองเป็นแบบทดสอบวัดความเชื่อมั่นในตนเอง และฉบับที่สามเป็นแบบทดสอบวัดความรู้สึกรับผิดชอบ ฉบับที่สองและที่สามนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าที (t-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวอดชันมาก-ประชาธิปไตยน้อย และแบบเข้มงวดกวอดชันมาก-ประชาธิปไตยมาก จะมีความเชื่อมั่นในตนเองน้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวอดชันน้อย-ประชาธิปไตยน้อย และแบบเข้มงวดกวอดชันน้อย-ประชาธิปไตยมาก และยังพบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวอดชันน้อย-ประชาธิปไตยน้อยมีความรับผิดชอบต่ำกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีอื่นด้วย

ผู้ค้ำหลักเพชร (2517: 94-96) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่าง การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อมั่นในตนเองและคุณธรรมแห่งพลเมืองดี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับคุณธรรมแห่งพลเมืองดี และความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมั่นในตนเองกับคุณธรรมแห่งพลเมืองดี และเพื่อเปรียบเทียบการตัดสินค่าความสำคัญของคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาตอนต้นในภาคการศึกษา 5 ของปีการศึกษา 2515 กับปีการศึกษา 2505 ซึ่งสถาบันระหว่างชาติสำหรับค้นคว้าเรื่องเด็กได้ทำการศึกษาไว้แล้ว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2515 ในภาคการศึกษา 5 จังหวัดเพชรบุรี รวม 12 โรงเรียนแบ่งเป็นเพศชาย 198 คน หญิง 152 คน รวมทั้งสิ้น 350 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดและแบบทดสอบวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ซึ่งผู้วิจัยกับกลุ่มพงศ์ ศิริพัฒน์ ร่วมกันสร้างขึ้น แบบสอบถามความเชื่อมั่นในตนเองของผู้ใช้ อ่อน โคนกสูง และแบบทดสอบคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีของ ช่าลี สัทธา วิเคราะห์ข้อมูลโดย ทดสอบค่าซี (Z-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรม เลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด กวดขัน

ถิ่น แพเพอร์ (2517: 67-71) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความคิดสร้างสรรค์และความเกรงใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใน เขตการศึกษา 3" มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู 3 แบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบทอดทิ้ง และแบบให้ความปกป้องคุ้มครองมากเกินไป กับความเกรงใจและ ความคิดสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนประจำจังหวัด ในเขตการศึกษา 3 จำนวน 10 โรงเรียน เป็นเพศชาย 148 คน หญิง 135 คน รวม 283 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ และแบบทดสอบ 2 ฉบับ คือ แบบสอบถาม การอบรมเลี้ยงดูซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบทดสอบความเกรงใจ ของประสิทธิ์ บัวคี่ และแบบ ทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งโล้ว เสี่ยมแก้ว แปลและปรับปรุงจากแบบทดสอบของไมเคิล เอ วอลเลซ และนาราน โคแกน (Michael A. Wallach and Nathan Kogan) จำนวน 3 ฉบับคือ ความเหมือน (Similarities) ความหมายของเส้น (Line Meaning) และ ประโยชน์ของสิ่งของ (Alternate Uses) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยเลขคณิต ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคลาดเคลื่อน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ทดสอบค่าที (t-test) ทดสอบ ค่าเอฟ (F-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนของตัวประกอบหลายตัว (p x g Factorial Experiment-Unequal Cell Frequencies) ผลการวิจัยปรากฏว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตยทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและแบบปกป้อง คุ้มครองมากเกินไป และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยก็ทำให้เด็กมีความเกรงใจน้อยกว่า การอบรมอีกสองแบบด้วย ในขณะที่เดียวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งจะทำให้เด็กมีความเกรงใจ มากที่สุด และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไปมีแนวโน้มที่จะมี ความสัมพันธ์ทางลบกับความคิดสร้างสรรค์

दन्य गाममाने (2518: 42-44) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยาก رؤยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อย

ปลະละเลยกับแบบเอาใจใส่มากเกินไป" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้ อยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะทั้ง 3 ประการกับ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู 2 แบบคือ แบบปล่อยปลະละเลย (Laissez-Faire) และแบบเอาใจ- ใส่มากเกินไป (Over Protection) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6-7 ของ โรงเรียนในเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู 2 แบบคือ แบบปล่อยปลະละเลยและแบบเอาใจใส่มากเกินไปแบบละ 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 4 ฉบับคือ แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลະละเลยและแบบเอาใจใส่มากเกินไป ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบสอบถามวัดความรู้สึกรับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขจากแบบสอบถามของวอร์ธ รักรธรรม แบบสอบถามวัดความอยากรู้ อยากเห็นของ พจนี สันทรวิระกุล และแบบสอบถามวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของประลำท บัณฑิตวงกูร วิเคราะห์ ข้อมูลโดยทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าที (t-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลະละเลยจะมีความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้ อยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์น้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่- มากเกินไป

วิกรม กมลสุโกศล (2518: 99-101) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การอบรมเลี้ยงดู ความวิตกกังวลและค่านิยมของนักเรียนชั้น ม.ศ.3 ที่นับถือ คำสอนพุทธและอิสลามในจังหวัดนครราชสีมา" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความวิตกกังวลและค่านิยมกับเพศ คำสอนและการอบรมเลี้ยงดู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ.3) ของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่สังกัดกรมส่งเสริมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 472 คน แยกเป็นเพศชาย 260 คน (นับถือคำสอนพุทธ 173 คน และอิสลาม 87 คน) เพศหญิง 282 คน (นับถือคำสอนพุทธ 156 คน และอิสลาม 56 คน) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม 3 ฉบับคือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ ถิ่น แพเพียร แบบสอบถามความวิตกกังวล ซึ่งประสิทธิ์ บัวคดี ได้ปรับปรุงจากแบบสอบถามของธงชัย ชวปรีชา และของแคทเทิลและ ซาราสัน (Cattell and Sarason) และแบบสอบถามค่านิยมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ทดสอบค่าที (t-test) ทดสอบค่าเอฟ (F-test) และทดสอบความแตกต่างของอันดับค่านิยมระหว่างเพศและคำสอนโดยใช้ The Mann-Whitney

U.Test ผลการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไปมีความวิตกกังวลสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ประพันธ์ ลูทราวาล (2519: 37-38) ทำการวิจัยเรื่อง "ความก้าวร้าวกับการอบรมเลี้ยงดู" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวร้าวกับการอบรมเลี้ยงดู 3 แบบคือ แบบทอดทิ้ง แบบประชาธิปไตย และแบบให้ความปกป้องคุ้มครองมากเกินไป และเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเดียวกันกับความก้าวร้าว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาปีที่ 1 ของวิทยาลัยครูเชียงใหม่จำนวน 60 คน เป็นชาย 30 คน และหญิง 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูของ ทัม แพเพอร์ เครื่องมือวัดความก้าวร้าว (Aggression Machine) และแบบสอบถามหลังการทดสอบ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าที (t-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนชนิด Simple Randomized Design และวิเคราะห์ Multiple Range Tests ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป มีความก้าวร้าวมากกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และนักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งมีระดับความก้าวร้าวไม่แตกต่างกับนักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป

ล่ฆาน ก้าเณด (2520: 34-36) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อการปรับตัวของเด็ก" มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวของเด็กกับการอบรมเลี้ยงดู 3 แบบ คือ แบบปล่อยปละละเลย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเทศบาลและโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรีรวม 11 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเป็นชาย 146 คน หญิง 125 คน รวมทั้งสิ้น 271 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งผู้วิจัยเรียบเรียงขึ้นใหม่จากแบบสอบถามของ ดนัยงามมานะ และของอรุณย์ หลิมประเสริฐ และแบบทดสอบการปรับตัวซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยทดสอบค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าที (t-test) และ Studentized g-statistics ผลการวิจัยปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสามารถปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวดกวดขัน

ลัมัญญา เสียใจใส่ (2521: 19, 41-44) ทำการวิจัยเรื่อง "ความวิตกกังวลและ
 วิธีลดความวิตกกังวลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร"
 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดอันดับความวิตกกังวลของนักเรียน 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านส่วนตัว
 และด้านการเรียนกับการอาชีพ และเพื่อเปรียบเทียบความวิตกกังวลและวิธีลดความวิตกกังวล
 ของนักเรียนกับเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ลำดับที่ เกิด และการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่
 ผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (มศ.4-5) สังกัดกรมสามัญศึกษา
 ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 375 คน เป็นชาย 199 คน หญิง 176 คน เครื่องมือที่ใช้ใน
 การวิจัยคือ แบบสอบถามความวิตกกังวล ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามของประสิทธิ์
 พุ่มเพชร ประสิทธิ์ ปัวคลี่และมัลลิกา เจริญสุข และแบบสอบถามวิธีลดความวิตกกังวลซึ่งผู้วิจัย
 สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวจากแบบสอบถามของดวงเดือน พันธุมนาวินและบุญยิ่ง เจริญยิ่ง วิเคราะห์
 ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต วิเคราะห์ความแปรปรวน ทดสอบค่าที (t-test) ทดสอบ
 ค่าเอฟ (F-test) ทดสอบค่าไคส์แควร์ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า
 นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ได้รับความรักความอบอุ่นจะมีความวิตกกังวลสูงกว่า
 นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบได้รับความรักความอบอุ่น

รัตนา ยัญทิพย์ (2522: 50-53) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่าง
 การอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคล และการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 ปีที่ 3" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคลและ
 การปรับตัวของเด็ก และเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านพฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคล
 และการปรับตัวของเด็กที่มีสถานที่อยู่ เพศ และการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็น
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร
 251 คน และต่างจังหวัด 219 คน รวม 470 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย
 แบบสอบถาม 2 ฉบับ และแบบทดสอบ 2 ฉบับคือ แบบสอบถามรายละเอียดส่วนตัว ซึ่งผู้วิจัยสร้าง
 ขึ้นเอง แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบฝึกให้ฟังตนเองและแบบยับยั้งการฟังตนเอง ซึ่งพิรพงค์
 สิริวัฒนากรดัดแปลงมาจากแบบสอบถามของมาลา วิธวานนท์ แบบทดสอบวัดพฤติกรรมตอบสนอง
 ระหว่างบุคคลของปราณีอุบลันท์ กัณหาเนตร และแบบทดสอบการปรับตัวซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง
 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวน
 ทดสอบค่าซี (Z-test) และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation) ผลการวิจัย
 ปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบฝึกให้ฟังตนเองปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่ได้รับการอบรม

เลี้ยงดูแบบยับยั้งการพึ่งตนเอง

ลู่อัญญา กุลอึ้ง (2522: 51-54) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกและการอบรมเลี้ยงดูตามการรายงานของตนเอง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกระหว่างนักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบทอดทิ้งและแบบให้ความปกป้องคุ้มครองมากเกินไป กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับปีที่ 1 จากวิทยาลัยครูภาคตะวันตก 3 แห่งคือ วิทยาลัยครูนครปฐม วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง และวิทยาลัยครูเพชรบุรี จำนวน 253 คน เป็นชาย 123 คน หญิง 130 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบวัดความกล้าแสดงออกระดับวิทยาลัย (The College Self-Expression Scale) ของจอห์น พี แกแลสซี, เจมส์ เอส เดอโล, เมอร์นา ดี แกแลสซี และชีลา บาส์โตนิ (John P. Galassi, James S. DeLo, Merna D. Galassi and Sheila Bastein) ซึ่งแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดยวงพักตร์ ภูพันธ์ศรี และแบบสอบถามเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามของถิ่น แพเพเซอร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดสองทาง (Two-Way Analysis of Variance) และวิเคราะห์การเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบทอดทิ้ง มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมากกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป

วิภาหวัณ มูลสถาน (2523: 61-63) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีวินัยในตนเอง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู จำนวนพี่น้องในครอบครัว ลำดับการเกิด สถานภาพสมรสของพ่อแม่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ อาชีพของพ่อแม่ กับความมีวินัยในตนเอง และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความมีวินัยในตนเองเมื่อใช้ตัวแปรข้างต้นเป็นตัวพยากรณ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) จากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 443 คน เป็นชาย 221 คน หญิง 222 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวด และแบบปล่อยปละละเลย แบบสอบถามความมีวินัยในตนเอง และแบบสอบถามรายละเอียดส่วนตัวของนักเรียน แบบสอบถามทั้งหมดนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (t-test)

หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ และสมการพยากรณ์ (Multiple Regression) ผลการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างรวมปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีวินัยในตนเอง เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยจะไม่มีวินัยในตนเอง และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งก็มีแนวโน้มที่จะไม่มีวินัยในตนเอง

รณจวน ศิวะวิพัทธ์ (2524: 133-138) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้น ม.3 (มัธยมศึกษาปีที่ 3) โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบอารยประชาธิปไตย แบบปล่อยปละละเลย และแบบเข้มงวดกวดขันกับพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวและนักเรียนที่มีบุคลิกภาพไม่ตรัสสัมพันธ์กับพฤติกรรมกล้าแสดงออก เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เป็นผลมาจากความแตกต่างระหว่างเพศและการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 4 แบบดังกล่าวข้างต้น เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียนที่มีความรู้สึกตรงกันและต่างกับพ่อแม่ต่อวิธีการอบรมเลี้ยงดู และเพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพว่าจะขัดแย้งหรือสนับสนุนกัน กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานครจำนวน 299 คน เป็นชาย 122 คน หญิง 177 คน และพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ในเขตกรุงเทพมหานคร 10 คน และต่างจังหวัด 10 คนรวม 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม 2 ฉบับ แบบทดสอบ 3 ฉบับ และแบบสัมภาษณ์ 1 ฉบับ ดังนี้

1. แบบสอบถามรายละเอียดส่วนตัว ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามของพิรพงค์ สิริวัฒนางกูร
2. แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบอารยประชาธิปไตย แบบปล่อยปละละเลย และแบบเข้มงวดกวดขัน ซึ่งเป็นแบบสอบถามของสلمان ก้าเน็ด และผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบอารยประชาธิปไตยเพิ่มเติมขึ้น
3. แบบทดสอบวัดพฤติกรรมกล้าแสดงออก ซึ่งผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบทดสอบวัดพฤติกรรมกล้าแสดงออกระดับวิทยาลัย (The College Self-Expression Scale) ที่วางพิกตร์ ภูพันธ์ศรี แปลและเรียบเรียงจากแบบทดสอบของ จอห์น พี แกแลลส์, เจมส์ เอล เดอโล,

เมอร์นา ดี แกแลสซี และชีลา บาส์ไตน์ (John P. Galassi, James S. Delo, Merna D. Galassi and Sheila Bastein)

4. แบบทดสอบบุคลิกภาพแสดงตัวของอู่คักดี ชัมภลิต
5. แบบทดสอบบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์ของวีรยุทธ วิเชียรโชติ
6. แบบสัมภาษณ์พ่อแม่ถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูก ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ วิเคราะห์การเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) และทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยเชิงปริมาณปรากฏว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบอารยประชาธิปไตย และแบบเข้มงวดกวดขันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมกล้าแสดงออกเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ส่วนนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยจะมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมกล้าแสดงออก การวิจัยเชิงปริมาณได้ผลตรงกันคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกล้าแสดงออก

เพ็ญศรี คมล้ำคร (2524: 52-56) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบควบคุมกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและการปรับตัวของนักศึกษาวิทยาลัยครูในกลุ่มภาคกลาง ปีการศึกษา 2524" โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษารชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ปกศ.สูง) ปีที่ 2 ในวิทยาลัยครูภาคกลาง 5 แห่ง จำนวน 250 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ฉบับคือ แบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบควบคุม ซึ่งวารินทร์ ม่วงสุวรรณ และประณต เล็กกล่าวลัดี้ ร่วมกันสร้างขึ้น และแบบสอบถามการปรับตัวของคมเพชร ฉัตรคุฎกุล และคณะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที (Z-test) และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมีการปรับตัวดีกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก

จากการศึกษางานวิจัยสาขาจิตวิทยาตั้งกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีพฤติกรรม ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพแตกต่างกันออกไป

2.1.2 งานวิจัยล้าชวาวรรณคดีไทย

งานวิจัยล้าชวาวรรณคดีไทยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับ นั้น ยังไม่มีผู้ใดวิจัยมาก่อน คงมีแต่งานวิจัยด้านบทบาท บุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละครซึ่งปรากฏแทรกอยู่ในงานวิจัยเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513: 89, 268-269) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาไขกับวรรณคดีไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาวิธีที่จะทำให้การศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ของไทยทันสมัยและน่าสนใจยิ่งขึ้น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยายโดยนำหลักการทางจิตวิทยามาประยุกต์เข้ากับการวิจารณ์วรรณคดีไทย ผลการวิจัยตอนหนึ่งกล่าวถึงตัวละครในเรื่องขุนช้างขุนแผนว่า ตัวละครที่สำคัญในเรื่องนี้เกือบทุกตัว เช่น ขุนช้าง ขุนแผน วันทองและพลายงามล้วนมีพฤติกรรมก้าวร้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนแผนและวันทองนั้น อาจสันนิษฐานได้ว่ามีพฤติกรรมก้าวร้าวเนื่องมาจากได้รับการเลี้ยงดูในลักษณะก้าวร้าวมาตั้งแต่วัยเด็ก ลักษณะเด่นด้านความก้าวร้าวของตัวละครในเรื่องนี้เอง ทำให้เนื้อเรื่องเข้มข้น น่าติดตามและแตกต่างจากเรื่องอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

ภายหลังจากที่ชลธิรา สัตยาวัฒนา ได้เสนอแนวการวิจารณ์วรรณคดีไทยโดยนำหลักการทางจิตวิทยาไปประยุกต์ใช้แล้วก็มียานวิจัยเรื่องต่าง ๆ ที่หยิบยกรีวิวการดังกล่าวมาใช้ในการวิจัยวรรณคดีไทยหลายเรื่อง อาทิ ลู่วรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2514: ก, 66-67) ทำการวิจัยเรื่อง "พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์" เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของเรื่องพระอภัยมณีในด้านแก่นเรื่อง ลักษณะตัวละคร ระบบสัญลักษณ์และภาพพจน์โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผู้วิจัยได้เสนอข้อคิดว่า ความว้าเหว่และการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัวซึ่งเกิดจากการพลัดพรากจากกันของพ่อแม่ลูก เป็นแก่นเรื่องเด่นประการหนึ่งของเรื่องพระอภัยมณี และเพราะเหตุว่าตัวละครต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ตั้งแต่เด็ก หรืออยู่กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพียงลำพังนี้เอง ทำให้ตัวละครหลายตัวมีลักษณะของคนที่ว้าเหว่ ขาดความอบอุ่นแฝงอยู่ในจิตใจล้วนลึกตัวละครเหล่านี้จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมบ้างเป็นครั้งคราว

วนิดา ลิขิตกัณฐิมา (2517: 358-363) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาบุคลิกภาพของสุนทรภู่ตามหลักจิตวิทยา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบุคลิกภาพและอิทธิพลของบุคลิกภาพของสุนทรภู่ที่มีต่อการสร้างละครวรรณกรรมโดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยา ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัย

เชิงประวัติศาตร์ประกอบกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผลการวิจัยตอนหนึ่งกล่าวว่า การที่
 ลุนทรภู่มักจะผูกโกรธ เรื่องให้ตัวละครต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ตั้งแต่วัยเด็กนั้น เป็นเพราะลุนทรภู
 ไม่ได้ได้รับความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ อีกทั้งยังต้องจากพ่อแม่มาอยู่กับแม่ตั้งแต่เยาว์วัย นอกจากนี้
 ความไม่ล้มปรารถนาในความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ยังส่งผลให้ลุนทรภู่อ้างตัวละครที่มีพฤติกรรม
 เป็นปฏิปักษ์ต่อพ่อแม่ ทั้งในกรณีที่เป็นพ่อแม่แท้ ๆ เช่น ลินลุมทรกับนางผีเสื้อ มังคลาและโอรส
 ฝ่ายเมืองสงกากับฝ่ายพระอภัยมณีและมารดาของตน และในกรณีที่เป็นพ่อแม่บุญธรรม เช่น
 สิงหไกรภพและพราหมณ์เทพจินดากับพินทุมาร คงคาประสัยกับท้าวอินธุมาศและนางสังทร อนึ่ง
 การสร้าง เรื่องให้ตัวละครที่พลัดพรากจากพ่อแม่ตั้งแต่เด็กได้รับความรักความอบอุ่นจากผู้อุปการะ
 คนอื่น ๆ เช่น ลินลุมทรกับนางสุวรรณมาลี ลุดลาคกรกับพระสุริโยไทยและนางสังทรดี สิงหไกรภพ
 และพราหมณ์เทพจินดากับพินทุมาร คงคาประสัยกับท้าวอินธุมาศและนางสังทร ก็เป็นเพราะความ
 ปรารถนาความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ที่ซ่อนอยู่ในจิตไร้สำนึกของลุนทรภู่นั้นเอง

งานวิจัยทางวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น นอกจากงานวิจัยของชลธิรา
 สัตยา วัฒนาที่ได้กล่าวมาแล้วก็ยังมีงานวิจัยอีก 2 เรื่อง เรื่องแรกเป็นงานวิจัยของวรรณัท
 อักษรพงศ์ (2516: 431-434) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยใน
 ลมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากเรื่องขุนช้างขุนแผน" โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาตร์
 ประกอบกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผู้วิจัยได้กล่าวถึงพฤติกรรมของตัวละครเอกในเรื่องนี้ว่า
 สังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของตัวละครเอกทั้ง 3 ตัว กล่าวคือ
 ขุนแผนมีพฤติกรรมเป็นคนก้าวร้าว เจ้าชู้ มีความเป็นผู้นำ ขุนช้างมีพฤติกรรมเป็นคนก้าวร้าว
 ยอมตาม ขลาดกลัว และนางวันทองมีลักษณะเป็นผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้ ขาดความมั่นคง ไม่เป็นตัว
 ของตัวเอง ขาดความคิดริเริ่ม มีอารมณ์อ่อนไหว พฤติกรรมดังกล่าวล้วนเป็นผลมาจากการอบรม
 เลี้ยงดู สภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยเป็นเหตุสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผนอีกเรื่องหนึ่ง เป็นงานวิจัย
 ของศักดิ์ดา บันเหม่งเพ็ชร (2517: ฉ, 267-268) เรื่อง "คุณค่าเชิงวรรณคดีเรื่องขุนช้าง
 ขุนแผน" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าเชิงวรรณคดีของบทเล่ภา เรื่องขุนช้างขุนแผนในด้าน
 รักรวีนิพนธ์ กลวิธีในการดำเนินเรื่องและคุณค่าทางสังคม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย
 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คุณค่าของวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนมีหลายประการคือ ด้านเนื้อเรื่องเด่น
 เพราะแปลกแตกต่างจากวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน ด้านฉันทลักษณ์ก็วิพากษ์กลอนเล่ภา

แต่งด้วยความไพเราะและเหมาะสมแก่การดำเนินเรื่อง อีกทั้งยังสามารถสร้างจินตนาการ ภาพพจน์และอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านด้วย แก่นเรื่องมุ่งเสนอแนวคิดทางพุทธปรัชญาที่ว่า ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ย่อมผันแปรอยู่เสมอ ด้านคุณค่าทางสังคมนั้น กวีได้สะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมไทยในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้อย่างชัดเจน โดยการเสนอตัวละครหลายแบบแตกต่างกัน พฤติกรรมของตัวละครซึ่งมีฐานะเป็นสามัญชนเหล่านั้นได้สะท้อนภาพการดำเนินชีวิตของชาวไทยในอดีต ให้แก่มโนทัศน์เป็นคติแก่ผู้อ่านเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และยังก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจอีกด้วย

ดวงฤดี บุญจันทร์ (2516: 3-4, 186-187) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องอิเหนาเพื่อการสอนภาษาไทย" เพื่อศึกษาโครงเรื่อง ลักษณะนิสัย บทบาทสำคัญของตัวละครในการดำเนินเรื่องและในสังคมของตัวละครนั้น ๆ รวมทั้งค่านิยมในสังคมที่ปรากฏอยู่ในเรื่องอิเหนา และการนำเรื่องอิเหนาไปสอนในระดับชั้นต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องอิเหนาลำมารถสะท้อนให้เห็นสภาพและค่านิยมของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้อย่างชัดเจน ในด้านลักษณะภาษานั้น กวีใช้สำนวนที่รัดกุมแต่ได้ความหมายดี การเลือกใช้คำเหมาะสมทั้งเสียงและความหมาย นอกจากนี้ยังมีบทพรรณนาที่ก่อให้เกิดภาพพจน์ชัดเจน และความเปรียบที่คมคายอีกด้วย ส่วนเรื่องลักษณะตัวละครนั้น กวีเสนอตัวละครที่มีฐานะทางสังคมแตกต่างกัน เช่น กษัตริย์ โอรส ธิดา พี่เลี้ยงทั้งชายและหญิง ตัวละครแต่ละตัวแสดงบทบาทและพฤติกรรมที่ลุ่มลึก บทบาทและพฤติกรรมเหล่านั้นชี้ให้เห็นความนิยมในการประพาดิตนของบุคคลในยุคนั้นอีกด้วย

ส่วนงานวิจัยทางวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น มีอยู่ 3 เรื่อง เรื่องแรกเป็นงานวิจัยของ เบญจวรรณ ฝักระเนตร (2518: 211-212) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง "พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์" มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทั้ง 6 เรื่อง คือ สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง มณีพิชัย คาวีและสังข์ศิลป์ชัย ในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ด้านแก่นเรื่อง สัญลักษณ์และความเปรียบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดที่ว่า แก่นเรื่องของบทละครนอกในรัชกาลที่ 2 มุ่งที่จะสร้างสรรคสังคมไทยด้วยการเสนอแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ดี ให้ผู้อ่านนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเสนอแนวการประพฤติที่ไม่ดี เพื่อชี้ให้ผู้อ่านเห็นตัวอย่างในทางเสื่อม จะได้เป็น

เครื่อง; ตีอนใจไม่ให้ปฏิบัติตาม สัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทละครส่วนใหญ่เป็นการใช้รูปธรรมแทนนามธรรม ทำให้เรื่องน่าสนใจยิ่งขึ้น ในด้านความเปรียบก็คมคายและสามารถสะท้อนให้เห็นชีวิตจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี

ต่อมาตราตรี ผลาภิรมย์ (2520: 8-9, 290-291) ได้ทำท้าววิชัยเรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องสังข์ทอง" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสังข์ทอง ตลอดจนเรื่องสังข์ทอง สำนวนต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบในด้านจุดมุ่งหมายของการแต่ง เนื้อเรื่อง รูปแบบการเขียน ลัทธิสังข์ทองและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง รวมทั้งการเล่านอกความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานสังข์ทองในแง่ที่มาของเรื่องสังข์ทองของไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผลการวิจัยปรากฏว่า สังข์ทองเป็นเรื่องที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ชาติอื่น ๆ ก็มีนิทานทำนองเดียวกับเรื่องสังข์ทองเช่นกัน เรื่องสังข์ทองของไทยปรากฏในนิทานพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ทั้งยังถือกันว่าเป็นตำนานสถานที่ของท้องถิ่นต่าง ๆ กันหลายแห่ง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า นิทานสังข์ทองมีลักษณะเป็นลัทธิแตกต่างกับนิทานเรื่องอื่น ๆ ที่มักจะเป็นตำนานของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเท่านั้น เรื่องสังข์ทองถูกนำมาแต่งด้วยคำประพันธ์หลายรูปแบบและแต่งในยุคสมัยต่าง ๆ กัน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องสังข์ทองอยู่ในความนิยมของคนไทยทุกยุคทุกสมัย และเรื่องสังข์ทองแต่ละสำนวนยังสะท้อนให้เห็นลัทธิสังข์ทองและวัฒนธรรมของไทยในสมัยต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เล่านอกความคิดเห็นว่า เรื่องสังข์ทองน่าจะมิใช่เรื่องมาจากนิทานพื้นบ้านของประเทศอินเดีย แพร่เข้ามาในประเทศไทยโดยพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางมาติดต่อค้าขายทางภาคใต้ แล้วจึงแพร่กระจายไปยังภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ต่อมาจึงมีการนำเรื่องสังข์ทองไปแต่งเป็นคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ เช่น นิทานชาดก คำฉันท์ กลอนล่าวัด บทละครนอก เป็นต้น ในปัจจุบันนี้เรื่องสังข์ทองยังได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครนอกในรัชกาลที่ 2 เรื่องลุตท้ายเป็นงานวิจัยของ ยุธฉัตร บุญลัดดี (2522: 1-2, 118, 132-134) เรื่อง "พระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการล่มสลาย" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิด อิทธิพล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและการล่มสลายในบทละครนอกสมัยรัชกาลที่ 2 รวม 5 เรื่อง ได้แก่ สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง มณีพิชัย และคาริ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะครอบครัวในบทละครนอกมีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะของครอบครัวไทยในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องกับสมัย

ต้นรัตนโกสินทร์ กล่าวคือ ฝ่ายชายมีอำนาจเด็ดขาด ฝ่ายหญิงมีสถานภาพที่ด้อยกว่าและเสียเปรียบ ฝ่ายชาย ญาติของทั้งสองฝ่ายมีอิทธิพลต่อครอบครัว มีความเชื่อในเวทมนต์คาถา ไล่คำสาป และ ฝ่ายชายมีภรรยาหลายคน ลักษณะประการสุดท้ายนี้เองเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งใน ครอบครัว เพราะฐานะของภรรยาแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ยิ่งดียิ่งเด่นในหมู่ภรรยา ความขัดแย้งต่าง ๆ สามารถแก้ไขลุกล่วงไปด้วยดี เพราะตัวละครเอก ฝ่ายดีมักจะมีคุณเล่ห์ปฏิบัติคล้ายคลึงกันคือ มีความเคารพเชื่อถือนในหลักธรรมและกฎแห่งกรรม ตัวละคร เหล่านี้จึงมีความคิดว่าการที่ตนประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะเคราะห์กรรมแต่ปางก่อน ทำให้ไม่เกิดปัญหาการผูกพยาบาท นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเสนอความเห็นเห็นว่า ตัวละครที่มียศศักดิ์สูงใน บทละครนอกมิได้มีลักษณะที่สง่างามยิ่งใหญ่ มีอำนาจเหนือบุคคลธรรมดาเล้มือไป แต่กลับมีตัวละคร ที่มียศศักดิ์สูงบางตัวที่แสดงลักษณะของคนทั่วไปด้วย ตัวละครที่ขาดพ่อแม่แต่รู้จักช่วยตนเองให้อยู่รอดด้วยการแสวงหาความรู้ จะมีพฤติกรรมที่กล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนตัวละครที่พ่อแม่ คอยปกป้องคุ้มครองมากเกินไปจะมีลักษณะเป็นคนขลาด อ่อนแอ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ตัดสินใจผิดพลาดและไม่รอบคอบ บทละครนอกได้เสนอลักษณะตัวละครที่มีชีวิตและบุคลิกภาพต่าง ๆ กันได้อย่างชัดเจน

เจสสิยา บุรุษักดีและคณะ (2526: ข-1, 57-64, ผนวก 38-ผนวก 39) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง "พ่อ ในสังคมไทย" เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพ่อจากวรรณคดีไทยสมัยโบราณ และวรรณกรรมร่วมสมัย เพื่อศึกษาปัญหาในสังคมปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพ่อ ความสำคัญ คุณเล่ห์ปฏิบัติ ข้อผิดพลาด และปัญหาของพ่อในสายตาของแม่ ลูก และของตัวพ่อเอง คณะผู้วิจัยได้ศึกษา ข้อมูลจากวรรณคดีไทยสมัยโบราณและวรรณกรรมร่วมสมัย และศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรทั่ว ประเทศ 8 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย พ่อที่ได้รับเลือกให้เป็นพ่อตัวอย่างประจำพิพิธภัณฑ์ราช 2525 จำนวน 100 คน ภรรยาของพ่อตัวอย่าง 18 คน พ่อและภรรยาทั่วไปกลุ่มละ 84 คน ลูก 88 คน บุคลากรทางการศึกษา 90 คน บุคลากรทางค้าส่ง 63 คน และสื่อมวลชน 79 คน รวม 626 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดคำถามปลายเปิดจำนวน 8 ฉบับ ซึ่งคณะผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ที่เนื้อหา ผลการวิจัย ในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับบทบาทของพ่อในวรรณคดีไทยสมัยโบราณและวรรณกรรมร่วมสมัยสรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของพ่อที่มีต่อบุตรมี 4 ประการคือ เลี้ยงดูให้ความรักและความห่วงใยลูก อบรม สั่งสอนลูกให้ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้ลูกจะได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและทำ ประโยชน์ให้แก่สังคมตามสภาพของตน ให้การศึกษาแก่ลูก และหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่ลูก

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในสาขาวรรณคดีไทยดังกล่าวมาแล้ว จะพบว่าหากวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้งแล้ว จะพบคุณค่าต่าง ๆ มากมาย และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพฤติกรรมของตัวละคร ก็เป็นคุณค่าประการหนึ่งซึ่งล้นดแทรกอยู่ในวรรณคดีที่สามารถวิเคราะห์ให้เห็นเด่นชัดได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางจิตวิทยาประกอบกับการตีความมาช่วยในการวิเคราะห์ และผลของการวิเคราะห์ก็จะทำให้ผู้ศึกษาวรรณคดีมองเห็นภาพพฤติกรรมของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

2.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยในต่างประเทศที่มีความสัมพันธ์กับการวิจัยครั้งนี้ คือ

แจคเคอร์ลิน อาร์ เรนนิเออร์ (Jacqueline R. Reinier 1977: 1063-A-1064-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติและการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเมืองฟิลาเดลเฟีย ในระหว่าง ค.ศ. 1790-1830 (พ.ศ. 2333-2373) ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมเมืองฟิลาเดลเฟียในช่วง ค.ศ. 1790-1830 สามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติและสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแง่มุมต่าง ๆ คือ

ในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กทางกายภาพนั้น จากสถิติการเสียชีวิตของทารก และเด็ก การรักษาโรค รวมทั้งการคัดค้านอนามัยเด็กและทารก สามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติและการฝึกฝนทางการแพทย์ภายในสังคมเมืองฟิลาเดลเฟีย ซึ่งได้พยายามดัดแปลงรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากอังกฤษให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของชาวอเมริกันในขณะนั้น

ในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อปลูกฝังบุคลิกภาพ อุดมนิสัยและศีลธรรมนั้น จากการวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและวัยรุ่นซึ่งตีพิมพ์ในเมืองฟิลาเดลเฟียในช่วง ค.ศ. 1790-1815 พบว่า วรรณกรรมส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของการอบรมสั่งสอนที่ได้รับรูปแบบมาจากอังกฤษในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นศตวรรษที่ 19 โดยผู้ตีพิมพ์ภายในท้องถิ่นมักจะนำเรื่องราวจากอังกฤษมาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของชาวอเมริกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กของชาวอเมริกันในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นศตวรรษที่ 19 นั้น สามารถสะท้อนให้เห็นขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาทัศนคติและประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก กล่าวคือ ในขั้นแรกนั้นลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดจะประกอบด้วยความรู้ที่สั่งสมมาจากวัฒนธรรมของชาวยุโรป

ซึ่งสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนโดยอาศัยการบอกเล่าด้วยปากเปล่า ต่อมา ชาวอังกฤษที่มี
 ความคิดขัดแย้งกับ Church of England และชาวอเมริกันที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตส-
 แตนต์ก็ได้เพิ่มเติมความคิดเกี่ยวกับการยอมรับในสิทธิแห่งบิดามารดาและการสืบทอดมรดกทาง
 ศีลธรรม ครั้นเวลาล่วงมาถึงทศวรรษที่ 1790 ชาวฟิลาเดลเฟียก็ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง
 ของจำนวนประชากรและเงื่อนไขทางสังคมใหม่ ๆ อันเป็นผลกระทบบ้างมาจากการปฏิวัติการปกครอง
 ภายในประเทศ ดังนั้น ชาวเมืองจึงยอมรับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเผยแพร่มาจากอังกฤษใน
 ยุค Enlightened ในขณะที่ชาวเมืองฟิลาเดลเฟียเริ่มยอมรับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้น พวกเขา
 ก็เริ่มดัดแปลงปรับปรุงวิธีการแบบอังกฤษให้เหมาะสมกับสังคม ลักษณะและความเห็นของ
 ประชาชนในสหรัฐอเมริกา กล่าวโดยสรุปแล้ว รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กซึ่งปรากฏในช่วง
 ค.ศ. 1830 นั้น รวบรวมวิธีการจากอังกฤษในยุค Enlightened รวมกับค่านิยมของชาวคริสต์
 นิกายโปรเตสแตนต์และขนบธรรมเนียมแบบดั้งเดิม นำมาปรับปรุงเป็นรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่
 เหมาะสมกับสังคมอเมริกัน

มิเนอร์วา คอนสแตนติน สตราแมน (Minerva Constantine Straman 1980: 7253-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่พ่อแม่
 แสดงออกมากับลักษณะนิสัย ทัศนคติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กวัยรุ่นตอนต้น กลุ่ม
 ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ 7 และ 8 ในโรงเรียน Andrews
 Junior Academy รัฐมิชิแกน จำนวน 103 คน รวมทั้งพ่อแม่ของเด็กด้วย เครื่องมือที่ใช้ใน
 การวิจัยนั้น สำหรับนักเรียนใช้แบบสำรวจลักษณะนิสัยทางการเรียนและทัศนคติแบบเอช
 (The Survey of Study Habits and Attitudes, Form H.) และแบบทดสอบทักษะ
 พื้นฐานของไอโอวาแบบที่ 6 (The Iowa Tests of Basic Skills, Form 6) ส่วนพ่อแม่
 และผู้ปกครองใช้แบบสำรวจทัศนคติพ่อแม่ผู้ปกครองของแมริแลนด์ (The Maryland Parent
 Attitude Survey) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยตั้ง
 สมมติฐานในการวิจัย 6 ข้อ ข้อแรกเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการอบรม
 เลี้ยงดูเด็กของแม่กับลักษณะนิสัย ทัศนคติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ข้อต่อมาเป็น
 เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อกับลักษณะนิสัย ทัศนคติและ
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก และข้อสุดท้ายเป็นการรวบรวมความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ
 ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่และพ่อกับลักษณะนิสัย ทัศนคติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก
 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ทัศนคติในการอบรม

เลี้ยงดูของพ่อแม่มีผลต่อลักษณะนิสัย ทักษะคิด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทักษะคิดในการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่จะมีผลต่อลักษณะนิสัยและทักษะคิดของเด็กมาก ในขณะที่ทักษะคิดในการอบรมเลี้ยงดูของแม่ก็จะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กมากเช่นกัน

ลอว์เรนซ์ ออตโต เคลย์ตัน จูเนียร์ (Lawrence Otto Clayton, Jr. 1984: 3507-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของความคิดเห็นของพ่อแม่ในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มีต่อทักษะคิดในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่า พ่อแม่ที่มีความเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่าตั้งอยู่บนรากฐานของความชั่วช้าจะมีแนวโน้มที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบอัตตาริปไตยชนิดไม่ใช่เหตุผล พ่อแม่ที่มีความเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่าตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความดีมีแนวโน้มที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยวิธีผ่อนปรนยอมตามเด็ก และพ่อแม่ที่เห็นว่ธรรมชาติของมนุษย์มิได้ตั้งอยู่บนรากฐานของความชั่วและดีมีแนวโน้มที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบอัตตาริปไตยชนิดใช่เหตุผล กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นไปตามารดาของเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 330 คน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะทำแบบทดสอบทางปรัชญาธรรมชาติของไรท์สแมน (Wrightsmen's Philosophy of Nature Instrument) เพื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้มีศีลธรรม (Moral) กลุ่มผู้ขาดศีลธรรม (Immoral) และกลุ่มผู้ไร้ศีลธรรม (Amoral) จากนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสามจะทำแบบสอบถามทัศนคติของพ่อแม่ (The Parent Attitude Research Instrument) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Multivariate Analysis of Covariance Univariate F-test และ Post-hoc Turkey tests ผลการวิจัยปรากฏว่า สมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ถูกต้อง

เอลิส์ เบธ ลีเวน (Elyse Beth Levene 1984: 1296-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์และการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนในระดับ 3 , 4 และ 5 จากโรงเรียน North Central Texas Public Elementary School ผลการวิจัยปรากฏว่า เมื่อควบคุมตัวแปรระดับสติปัญญาของเด็กแล้วจะพบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางระหว่างลักษณะการอบรมเลี้ยงดู อาชีพ และระดับการศึกษาของบิดามารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องระดับการศึกษาของบิดามารดานั้นมีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ระดับสติปัญญาของเด็กมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการทำนายความคิดสร้างสรรค์ของเด็กโดยมีค่าสหสัมพันธ์ที่ .391

เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กกับลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับ 3 แบบคือ แบบอิตาเลียโดยขิดไม่ใช้เหตุผล (Authoritarian) แบบอิตาเลียโดยขิดใช้เหตุผล (Authoritative) และแบบลุ่มยอมผ่อนปรน (Permissive) จะพบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียโดยขิดไม่ใช้เหตุผลจะมีระดับคะแนนความคิดสร้างสรรค์ต่ำสุด และเด็กที่มีผู้ปกครองที่ได้มีอาชีพที่ใช้ความชำนาญพิเศษ (Non-Professional Occupations) ก็จะมีระดับคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงเช่นกัน

ตัวแปรอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ ลำดับการเกิดและเพศของเด็ก อายุของพ่อแม่ อายุของพ่อแม่เมื่อมีบุตร และสถานภาพทางการทำงานของพ่อแม่ ผลของการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับแอลฟา .05 (An Alpha Level of .05)

สรุปจากการศึกษาการวิจัยทั้งในสาขาจิตวิทยาและสาขาวรรณคดีไทยดังกล่าวแล้วจะพบว่า งานวิจัยในสาขาจิตวิทยาแสดงให้เห็นว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ อย่างยิ่ง ส่วนงานวิจัยในสาขาวรรณคดีไทยก็ชี้ให้เห็นลักษณะพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครอันเป็นการสะท้อนให้เห็นภาพของพฤติกรรมของมนุษย์นั่นเอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก
ในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2" มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การศึกษาค้นคว้าข้อมูล

1. ศึกษาค้นคว้า หนังสือ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ในสาขาจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง
กับการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดู
2. ศึกษาค้นคว้า หนังสือ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ในสาขาวรรณคดีไทยที่
เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูและพฤติกรรมของตัวละคร
3. ศึกษาวรรณคดีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จำนวน 5 เรื่อง
โดยคัดเลือกเรื่องที่กล่าวถึงตัวละครที่แสดงบทบาทเด่นตั้งแต่เยาว์วัย นำมาศึกษาอย่างละเอียด

รายชื่อวรรณคดี 5 เรื่องและตัวละครเอก 10 ตัว มีดังต่อไปนี้

- 3.1 ขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 14 พุทธศักราช 2513 โดยสำนักพิมพ์แพรวพินทยา
(2 เล่มจบ) มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 4 ตัวคือ ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง และพลายงาม
- 3.2 อิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พิมพ์
ครั้งที่ 11 พุทธศักราช 2514 โดยสำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร มีตัวละครเอกที่นำมาวิจัย 1 ตัวคือ
อิเหนา
- 3.3 พระอภัยมณี ของลุ่มทรภู์ พิมพ์ครั้งที่ 12 พุทธศักราช 2513 โดยสำนักพิมพ์
แพรวพินทยา (2 เล่มจบ) มีตัวละครที่นำมาวิจัย 3 ตัวคือ พระอภัยมณี สินสมุทร และลู่ดลาคกร
- 3.4 สังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยฉบับพิมพ์
พุทธศักราช 2525 โดยสำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร มีตัวละครที่นำมาวิจัย 1 ตัวคือ พระสังข์
- 3.5 สิงหไกรภพ ของลุ่มทรภู์ พิมพ์ครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2515 โดยสำนักพิมพ์
แพรวพินทยา มีตัวละครที่นำมาวิจัย 1 ตัว คือ สิงหไกรภพ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ และพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับการอบรมเลี้ยงดูประเภทนั้น ๆ จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยในสาขาจิตวิทยาและสาขาวรรณคดีไทย เพื่อรวบรวมแนวคิดในการสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์

2. สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดีไทย ดังประเด็นสำคัญต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของตัวละครเอกที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)
2. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)
3. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)
4. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

3. ทดลองวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก 1 ตัว คือ ขุนช้าง โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ที่สร้างขึ้น

4. นำเกณฑ์ที่สร้างและตัวอย่างการวิเคราะห์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านตรวจสอบพิจารณาว่าเกณฑ์การวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นเหมาะสมหรือไม่ (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในภาคผนวก ก)

5. นำเกณฑ์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพิจารณาแล้วไปปรับปรุงแก้ไข

6. นำเกณฑ์การวิเคราะห์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง (ดูรายละเอียด เกณฑ์การวิเคราะห์ในภาคผนวก ข)

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลซึ่งได้แก่ ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับ และพฤติกรรมของตัวละครเอกทั้ง 10 ตัว จากวรรณคดี 5 เรื่อง โดยอาศัยเกณฑ์การวิเคราะห์ที่สร้างขึ้น
2. นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามเกณฑ์การวิเคราะห์ที่สร้างขึ้น แล้วเรียงเรียงเป็น ความเรียง
3. คำนวณหาค่าอัตราส่วนร้อยละของความถี่ของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและ พฤติกรรมของตัวละครเอกแต่ละตัว โดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{สูตร การหาค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนความถี่ของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับหรือพฤติกรรมของตัวละคร} \times 100}{\text{จำนวนความถี่รวมของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับหรือพฤติกรรมของตัวละคร}}$$

4. เปรียบเทียบข้อมูลด้านลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ทั้ง 10 ตัว โดยพิจารณาจากค่าร้อยละสูงสุด

การนำเสนอข้อมูล

1. การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกแต่ละตัว เล่นอในรูปแบบของความเรียง
2. การเปรียบเทียบลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ทั้ง 10 ตัว เล่นอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก
ในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2" ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวละครเอก 10 ตัว จากวรรณคดี 5 เรื่อง
เรียงลำดับดังนี้

1. ขุนแผน (จากเรื่อง ขุนช้างขุนแผน)
2. ขุนช้าง (" ")
3. วันทอง (" ")
4. พลายงาม (" ")
5. อิเหนา (จากเรื่อง อิเหนา)
6. พระอภัยมณี (จากเรื่อง พระอภัยมณี)
7. ลินลุ่มทร (" ")
8. ลู้ดล้าคร (" ")
9. พระสังข์ (จากเรื่อง สังข์ทอง)
10. สิงห์ไกรภพ (จากเรื่อง สิงห์ไกรภพ)

ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1. ผลการวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกแต่ละตัว
เล่นอในรูปของความเรียง
2. ผลการเปรียบเทียบบุคคลที่อบรมเลี้ยงดู ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ และ
พฤติกรรมของตัวละครเอกทั้ง 10 ตัว เล่นอในรูปตารางประกอบความเรียง

1. ผลการวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกแต่ละตัว

ขุนแผน

ขุนแผนเดิมชื่อพลายแก้ว เป็นบุตรของขุนไกรพลพ่ายกับนางทองประศรี ตอนที่ขุนแผน เกิดนั้น พระเจ้ากรุงจีนนำแก้วมาถวายจึงได้ชื่อว่า พลายแก้ว ต่อมาพลายแก้วไปศึกเมืองเชียงทอง เมื่อเล่าเรียนศึก ล้มเตี้ยพระเจ้าพินชาทรงแต่งตั้งให้พลายแก้วเป็นขุนแผน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา คนทั่วไป ก็เรียกพลายแก้วว่า ขุนแผน แม้ว่าต่อมาขุนแผนจะมีบรรดาศักดิ์สูงชันเป็น พระสุรินทรภักขัย เจ้าเมืองกาญจนบุรี แต่ใคร ๆ ก็ยังคงเรียกว่าขุนแผน

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูขุนแผน

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 บิดา

ขุนไกรพลพ่าย บิดาของพลายแก้ว อบรมเลี้ยงดูพลายแก้วมาตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งขุนไกรสิ้นชีวิตลง อาจประมาณได้ว่าขณะนั้นพลายแก้วมีอายุได้ 5-6 ปี เพราะก่อนที่ ขุนไกรจะสิ้นชีวิตนั้น ขุนไกรสามารถอุ้มพลายแก้วแล้ว "ยกทูนเกล้า" (หน้า 18) ได้ นอกจากนี้ ก็ยังกล่าวถึงอายุของพลายแก้วไว้ก่อนหน้านี้ว่า "อายุพลายแก้วได้ห้าปี" (หน้า 9) ดังนั้น จึงสามารถอนุมานได้ว่า ขณะที่ขุนไกรเสียชีวิตนั้น พลายแก้วอายุประมาณ 5-6 ปี

แม้ว่าขุนไกรจะมีโอกาสอบรมเลี้ยงดูพลายแก้วเพียงระยะสั้น ๆ แต่ขุนไกรก็มอบความรัก ความทะนุถนอมให้แก่พลายแก้วอย่างเต็มเปี่ยม ดังจะเห็นได้จากกิริยาอาการที่ขุนไกรปฏิบัติต่อ พลายแก้วนั้นนุ่มนวลอ่อนน้อม

ครั้นรุ่งสว่างล้างหน้าควาพลายแก้ว

สว่างแล้วยังไม่ตื่นขึ้นเขียวหรือ

อุ้มลูกประคองทั้งสองมือ

ประจงลูบลูกถือแต่เบาเบา (หน้า 18)

เมื่อขุนไกรทราบว่าตนจะต้องสิ้นชีวิตลง ขุนไกรก็สั่งเสียให้ทองประศรีอบรมเลี้ยงดู พลายแก้วให้ดี เพื่อพลายแก้วจะได้เป็นผู้สืบเชื้อสายของตนต่อไป

สิ่งเหลียวหน้ามาสั่งทองประศรี

ลูกของเราเท่านี้เอาใจใส่

ยังเด็กอ่อนนอนหนึ่งระวีระไว

เจ้าเลี้ยงพลายแก้วไว้ให้จงดี

ถ้าหากว่าผิดพลังจงสั่งสอน
 อุตล่ำหล่อนวิชาบรรดาผี

อย่าล่สัดตรอนให้หน่ายหนี
 ให้ลูกนี้สืบวงศ์พงศ์พลายไป (หน้า 18)

1.2 มารดา

ทองประศรีมารดาของพลายแก้วมีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูพลายแก้วอย่างมาก นางมีลักษณะเหมือนกับมารดาทั่ว ๆ ไปที่รักใคร่ในตัวบุตรอย่างยิ่ง เพียงทราบจากลำนำว่า ความฝันของนางเป็นกลางบอกเหตุให้ทราบว่า ทั้งสองจะมีบุตรชายซึ่งมีความเก่งกล้าสามารถและจะได้เป็นทหารมียศศักดิ์สูง ทองประศรีก็ปลาบปล้ำจน "ยกมือไหว้ รับพรผัวให้ ประเลรีฐคัร" (หน้า 4) นับตั้งแต่วันนั้น นางก็นับวันรอคอยการเกิดของบุตรชาย พร้อมทั้งเตรียมตัวเตรียมใจรับฐานะมารดาโดยบำรุงร่างกายให้แข็งแรงและทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

จะกล่าวถึงทองประศรีมีครรภ์แก่

งามแท้เฝ้าผมก็ส่มหน้า

ผิวพรรณดังลู่วรรณมาทาบทา

ดวงหน้าดังจันทร์เมื่อวันเพ็ญ

แก้มทั้งสองข้างดังปรางทอง

เต้านมทั้งสองก็ครัดเคร่ง

ผิวเนื้อเป็นนวลควรแลเสีง

ดูปลั่งเปล่งนำข่มพอล่มตัว

จำศีลภาวนาเป็นเนืองนิตย์

น้อมจิตนบนิ้วขึ้นเหนือหัว

ภาวนาบูชาด้วยดอกบัว

ไม่กลัวที่จะเป็นอันตราย (หน้า 7)

เมื่อขุนไกรเสียชีวิตลงแล้ว ทองประศรีพาพลายแก้วหนีราชภัยไปอยู่ที่กาญจนบุรี นางต้องรับภาระหนักทั้งด้านการทำงานหาเลี้ยงชีพตนเองกับบุตร และด้านการอบรมเลี้ยงดูพลายแก้ว ในด้านการอบรมเลี้ยงดูพลายแก้วนั้น นางสามารถทำหน้าที่ของมารดาและบิดาได้ดี แล่ดงบทบาทของบิดาด้วยการสั่งสอนวิชาความรู้และแนะแนวทางการศึกษาให้แก่พลายแก้วได้ว่า ควรจะไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้จากใครและที่ไหน ดังคำกลอนต่อไปนี้

อันลัมภารที่ช้มาญในทางใน

ท่านขร้ววัดลัมใหญ่แลตครัน

เจ้าคิดนี้ดีแล้วแก้วแม่อา

แม่จะพาไปฝากขร้วบุญนั้น (หน้า 45)

และ ทองประศรีตีใจหัวเราะระ่า

จริงแล้วเธรหนาแม่ฝึกได้

อันที่เมืองสุพรรณนั้นไซร์

ทางในท่านดีมีสององค์

วัดป่าเลไลยก์ท่านลัมภารมี

ทั้งขร้วที่วัดแคแม่เคยสั่ง

กับขุนไกรรักใคร่กันมันคง

จะพาลงไปฝากยากอะไร (หน้า 48)

นอกจากนี้ ทองประศรียังอบรมสั่งสอนให้ขุนแผนยึดมั่นอยู่ในหลักกฤติ 4 ประการ และ
ราชลัทธิ 10 ประการ ดังจะเห็นได้จากคำกลอนตอนที่ยุณแผนเข้าไปลาทองประศรีเพื่อไปฝึกหัด
ราชการดังต่อไปนี้

โบราณท่านจึงตั้งคตมา
หนึ่งเป็นผู้ดีมีชาติเชื้อ
หนึ่งได้ศึกษาวิชาอายุ
หนึ่งว่าอายุเจริญวัย
หนึ่งปัญญาอ่อนไวไม่มีมัว
ท่านว่าผู้เป็นข้าฝารุส
เจ้านี้ดูก็มีทุกประการ
แต่ที่ว่าอย่าทะนงองอาจ
ถ้าประมาทราชภัยมักไม่แคล้ว
โบราณว่าเป็นข้าจอมกษัตริย์
ท่านกำหนดจดไว้ในตำรา
หนึ่งวิชาสามารถมีอย่างไร
หนึ่งกล้าหาญทำการถวายนั้น
หนึ่งมิได้ประมาทราชกิจ
หนึ่งสัตย์ซื่อต่อธรรมจรรยา
หนึ่งเลี้ยงยมเสียมตัวไม่กำเริบ
หนึ่งอยู่ไกลขัดติดพระองค์
หนึ่งไซ้ไรไม่ร่วมราชาอาสน์
หนึ่งเข้าเฝ้าสั่งเกิดซึ่งกิจจา
หนึ่งผู้หญิงขาวในไม่พันพัว
หนึ่งลามีรักดีรักใคร่ในภูบาล
ราชลัทธิสี่สัตถุคครบสิบข้อ
สัตย์ซื่อและสำคัญนั้นเป็นแดน

ว่าวุฒิมีสี่ประการ
กิริยามารยาทหลังสังฆฐาน
เป็นแก่นสารคือคุณอุทหนุตว์
เข้าใจผิดชอบประกอบทั่ว
สิ่งจะรู้ดีชั่วในทางงาน
วุฒิต้องมีทั้งสี่สถาน
จะรู้โพธิ์สมภารก็ควรแล้ว
โดยประมาทถือว่าข้ากล้าแกแล้ว
ลูกแก้วจงจำคำมรดา
ราชลัทธิสี่ต้องเพียรเรียนรักษา
มีมาแต่โบราณช้านานครั้น
ไม่ปิดไว้ให้ท่านทราบทุกสิ่งสรรพ
มุ่งมั่นจนสำเร็จเจตนา
ชอบผิดตริตริกหมั่นศึกษา
เหมือนล่มาทานศีลไว้มั่นคง
เอื้อมเอิบหยิ่งเยอเพื่อหลง
ไม่ทำเทียมด้วยทะนงพระกรุณา
ด้วยอุบาทว์สิ่งไรเป็นหนักหนา
ไม่ไกลไกลไปกว่าสมควรการ
เล่นหัวผูกกรักสมัครสมาน
ถึงถูกกริ้วททานไม่ตอบแทน
พอจงจำไว้ให้หนักแน่น
พอแผนของแม่จงใส่ใจ (หน้า 315-316)

1.3 ญาติ

เมื่อพลายแก้วเกิดนั้น มีญาติผู้ใหญ่มาช่วยเลี้ยงดูพิมพ์ก้อย่างพร้อมเพรียง ทั้งปู่ย่าตายายที่ป้าน้าอา ดังคำกลอนต่อไปนี้

ถึงฤกษ์ยามยามปลอดภัยง่ายง่าย	ลูกนั้นเป็นชายร้องแว้แว้
ที่ป้าน้าอามาดูแล	ล้างแช่แล้วส่งให้แม่หม่ม
ทาขมิ้นแล้วใส่กระดั่งร้อน	ใส่เบาะให้นอนเอาผ้าห่ม
ปู่ย่าตายายสบายชม	เรือนผมน้ำรักตั้งฝักบัว
เอาขันใส่ฉู่แล้วแกว่งไกว	แม่เข้านอนไฟให้ร้อนทั่ว
เดือนหนึ่งออกไฟไม่หมองมัว	ขมิ้นแบ่งแต่งตัวนำเอ็นดู (หน้า 8)

นอกจากนี้ เมื่อถึงเวลาอันสมควรญาติผู้ใหญ่ยังทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้อีกด้วย

แล้วเร่งรัดจัดแจงแต่งบายศรี	เงินทองของดีมาผูกให้
กล้วยน้ำแตงกวาเอามาใส่	รูปเทียนดอกไม้มีหลายพรรณ
ให้หลานใส่เสมาประวะหล้า	กำไลทองคำงามเจิดฉั่น
บ้ำหว้าทองผูกสองข้างแขนนั้น	สายกุตั้นทั้งแท่งตั้งแกล้งท่า
เอวคาดสายสร้อยอ่อนช้อนดอกลอย	ฝิ่งพลอยมรกตสีลัดขำ
ผูกลูกพริกเทศด้วยทองคำ	กำไลต้นนาคเห็นหลากตา
จัดแจงแขกหนึ่งเป็นวงกัน	พงศ์พันธุ์พร้อมอยู่ทั้งปู่ย่า
ยกบายศรีแล้วให้ขึ้นสำมาลา	เวียนแว่นไปมาให้อาชัย (หน้า 8)

นับได้ว่าพลายแก้วถือกำเนิดมาท่ามกลางความอบอุ่นของหมู่ญาติมิตร ทุก ๆ คนต่างมีความยินดีที่ครอบครัวของขุนไกรกับทองประศรีได้บุตรชายไว้เชยชม แต่ภายหลังจากพิธีทำขวัญพลายแก้วแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีญาติคนใดมาอบรมเลี้ยงดูพลายแก้วอีกเลย

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู-อาจารย์

นอกจากนางทองประศรีผู้เป็นมารดาจะอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนข้อความรู้ต่าง ๆ ให้แก่พลายแก้วแล้ว พลายแก้วยังได้ศึกษาวิชาต่าง ๆ จากครู-อาจารย์อีก 3 คน แต่

เนื่องจากอาจารย์ของพลายแก้วทั้งสามมีสถานภาพเป็นนักบวชด้วย จึงขอกล่าวถึงบุคคลทั้งสามใน
หัวข้อนักบวชต่อไป

2.2 นักบวช

เมื่อพลายแก้วอายุ 15 ปี (ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า พลายแก้วคงจะสำเร็จเรียน
วิชาการขั้นพื้นฐานกับนางทองประศรีจนชำนาญแล้ว) พลายแก้วก็มีความประสงค์ที่จะเรียนวิชาการ
ของทหารเพื่อสืบทอดอาชีพกระบี่เช่นเดียวกับขุนไกร

อยู่มาจนเจ้าเจริญวัย	อายุนั้นได้ถึงสิบห้า
ไม่วายคิดถึงพ่อที่มรณา	แต่นึกตรึกตรามากว่าปี
อยากจะเป็นทหารชาญชัย	เหมือนพ่อขุนไกรที่เป็นผี
จึงอ้อนวอนมารดาได้ปราณี	ลูกนี้จะไม่รู้วิชาการ
พระสงฆ์องค์ใดวิชาดี	แม่จงพาลูกนี้ไปฝากท่าน
ให้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์	อธิษฐานบวชลูกเป็นเณรไว้ (หน้า 45)

นางทองประศรีจัดการให้พลายแก้วบวชเณรที่วัดลัมพูใหญ่ โดยมีสมภารบุญหรือขรรค์บุญเป็น
ผู้บวชให้ สมภารบุญได้รับปากนางทองประศรีว่า "จะเลี้ยงลูกให้สึกอย่างไรระคาง" (หน้า 47)

เมื่อเณรแก้วศึกษาหาความรู้จากสมภารบุญจนหมดสิ้นแล้ว จึงลาไปศึกษาต่อกับสมภารมี
วัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี นางทองประศรีได้จัดการพามาฝากฝังไว้เช่นกัน

จะเอามาฝากไว้ให้ขรรค์	โปรดบอกความรู้เอ็นดูหลาน
ถ้าไม่เรียนร่ำทำเกียดคร้าน	ทรมานทำโทษโปรดดีโอบ (หน้า 49)

ต่อมาเณรแก้วถูกสมภารมีไล่ต้อนต้องหนีออกจากวัด เพราะเณรแก้วหยอกล้อกับสายทอง
ในกฎเณรแก้วจึงไปขอเรียนวิชากับสมภารคงที่วัดแค เพราะจำได้ว่านางทองประศรีเคยเอ่ยถึง
เพื่อนของขุนไกรคนดีว่าเป็นพระที่มิวิชาดี

แม่ทองประศรีบอกมาก็ช้านาน	ว่าสมภารชื่อกคงเป็นคนดี
อยู่สุพรรณแล้วให้ตันไปค้นหา	เพื่อนสนิทบิดาที่เป็นผี
ไปเรียนต่อพอจะได้ความรู้ดี	. . . . .

เมื่อสัมภาษณ์ทราบว่าเธอก้าว เป็นบุตรของเพื่อนที่ยอมรับเธอก้าว เป็นศิษย์ด้วย

ความเต็มใจ

. . . . .

ดูเห็นแก่ขุนไกรที่ตายแล้ว

อย่าอวดฤทธิ์จะล่อนลื่นตำรา

อยู่กับภูเถิดจะบอกซึ่งวิชา

อ้ายเธอก้าวนี่ก็เหมือนหมั่นหมักหนา

ผีโหล่ม่าเหมือนพ่อของมึงนี่ (หน้า 121)

2.3 พี่เลี้ยงแม่หม่ม

ในช่วงที่กล่าวถึงกำเนิดของหลายแก้วนั้น กวีได้กล่าวถึงหลายแก้วว่ามีแม่หม่มคอยดูแล แต่หลังจากนั้นแล้ว แม่หม่มก็มีได้มีบทบาทในด้านการอบรมเลี้ยงดูหลายแก้วอีกเลย

ถึงถูกขังยามยามปลอดคลอได้ง่ายง่าย

ที่ป่าน้ำอามาดูแล

ลูกนั้นเป็นชายร้องแฉ่วแฉ่ว

ล้างแช่แล้วส่งให้แม่หม่ม (หน้า 8)

ส่วนพี่เลี้ยงนั้น กวีได้กล่าวถึงเลย

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่น ๆ อีกเลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพหรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็น ภูติผี หรือปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษา เรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษา เรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนแผนได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

นางทองประศรีเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของพลายแก้วเสมอ เมื่อพลายแก้วคิดจะไปศึกษาวิชาการให้ช้านานดัง เช่นบิดาของตน พลายแก้วได้ชี้แจงเหตุผลของตนให้นางฟัง

.....	ลูกนี่จะใคร่รู้วิชาการ
พระสงฆ์องค์ใดวิชาดี	แม่จงพาลูกนี้ไปฝากท่าน
ให้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์	อธิษฐานบวชลูกเป็นเณรไว้ (หน้า 45)
เมื่อนางได้ฟังเหตุผลของพลายแก้ว	นางก็เห็นด้วยและรีบกุสูกจอดการบวช
ให้ทันที	
ครานั้นทองประศรีผู้มารดา	ได้ฟังลูกว่าหาขัดไม่
อันสมภารที่ช้านานในทางโน	ท่านขรวัตรล้มใหญ่แลตครัน
เจ้าคิดนี่ดีแล้วแก้วแม่อา	แม่จะพาไปฝากขรวัตรบุญนั้น
จะได้รู้การณรงค์คงกระพัน	ให้เหมือนกันสืบทอดพ่อขุนไกร
ว่าแล้วจึงสั่งพวกบ่าวข้า	ชวนกันเร็วหว่าอย่าช้าได้ (หน้า 45)

ครั้นเณรแก้ว เรียนวิชา กับสมภารบุญจนช้านานแล้วก็คิดจะไปหาความรู้ต่อที่สุพรรณบุรี เณรแก้วก็แจ้งเหตุผลและความประสงค์ของตนให้มารดาทราบอีก

. . . . .

ร่ำ เรียนจบแล้วทำนบอกให้
ว่ารู้สึกมานานกับมารดา

แม่യാขรว่าทำนให้ลูกมา
ว่าวัดป่าเลไลยก์หนักหนา
แม่จงพาลูกนี้ไปฝากไว้ (หน้า 48)

แม้ว่าครั้งนี้เณรแก้วจะต้องไปอยู่วัดที่ไกลจากบ้านมาก แต่เมื่อนางทองประศรีได้ฟัง
เหตุผลของเณรแก้วแล้ว นางก็ยอมรับและริบจัดการให้เป็นไปตามประสงค์ของเณรเช่นเคย

ทองประศรีดีใจหัวเราะร่ำ	จริงแล้วเณรหนาแม่หนักได้
อันที่เมืองสุพรรณธานีไซ้	ทางในทำนดีมีสององค์
วัดป่าเลไลยก์ทำนล้อมภารม	ทั้งขรว่าที่วัดแคแม่เคยสั่ง
กับขุนไกรรักใคร่กันมันคง	จะพาลงไปฝากยากอะไร
ว่าพาลางนางสั่งซึ่งบ่าวข้า	เอ็งไปเรียกข่างมาอย่าช้าได้
ให้เขาผูกฟังกูจะไป	อ้ายพลายกวางผูกไว้ให้พ่อเณร

(หน้า 48-49)

ลัสมการบุญแห่งวัดลัมใหญ่ ซึ่ง เณรแก้วไปบวชอยู่ด้วยนั้นก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับฟังความคิดเห็น
ของเณรแก้ว ดังเช่นในตอนเณรแก้วเรียนวิชาจากลัสมการบุญจนหมดสิ้นแล้ว เณรแก้วก็ขอลา
ไปเรียนต่อที่สุพรรณบุรี

เณรแก้วได้ตำรับของท่านขรว่า	คิดถึงตัวอยากเรียนให้ยิ่งกว่า
วันหนึ่งจึงเข้าไปวันทา	จะขอลาไปสุพรรณบุรี
ไปสืบทาวิชาเรียนต่อไป	. . . . . (หน้า 48)

ลัสมการบุญก็ลั่นปลื้มทันทันที	
. . . . .	ท่านลัสมการชอบใจหัวเราะรี่
ท่านวัดป่าเลไลยก์นั้นขยันดี	กับสีกาทองประศรีรู้จักกัน (หน้า 48)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการที่นางทองประศรีอนุญาตให้พลายแก้วบวชเณรและอนุญาตให้ไป
เรียนวิชากับลัสมการคงที่สุพรรณบุรี แสดงให้เห็นว่านางทองประศรีให้อิสระพลายแก้วในการตัดสินใจ
กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตั้งค้ำกนอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 66-67

กวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า นางทองประศรีให้อิสระพลายแก้วตัดสินใจ
ทำสิ่งต่าง ๆ ไว้เพียง 2 ครั้ง

1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

ลสมภารบุญ ภิกษุที่อบรมสั่งสอนเณรแก้วมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ายอมรับ
ความสามารถและขีดจำกัดของเณรแก้ว กล่าวคือ เมื่อเณรแก้วศึกษาเล่าเรียนกับลสมภารบุญจน
ชำนาญแล้ว ลสมภารบุญก็กล่าวกับเณรแก้วว่า วิชาการต่าง ๆ ที่ตนมีนั้นได้สั่งสอนให้เณรแก้วจน
สิ้นแล้ว

ครานั้นจึง โฉมเจ้าเณรแก้ว	บวชแล้วร่ำ เรียนด้วยเพียรหมั่น
ปัญญาไวว่องคล่องแคล่วครั้น	เรียนสิ่งใดได้นั้นไม่ช้าที่
จนอาจารย์ขาดฉลาดเฉลียว	เณรเณรออกเกรียวอยู่ที่นี้
จะเปรียบเณรแก้วได้นั้นไม่มี	บวชยังไม่ถึงปีก็ เจนใจ
หนังสือสิ้นกระแฉับทั้งแปดอรรถ	จนลสมภารเจ้าวัดไม่บอกได้
ลูบหลังลูบหน้าแล้วว่าไป	สิ้นไล่กุแล้วเณรแก้วอา
ยังแต่ลุ่มดตำรับใหญ่	พินแต่หัวใจพระคาถา
กุสัดแจจช่องลุ่มแต่ห่มมา	หวงไว้จนขร่าไม่ให้ใคร
ความรู้นอกนี้ไม่มีแล้ว	กูรักเณรแก้วจะยกให้
อยู่คงปล้นละตมมีถมไป	เสี่ยงโหงพรายใช้ได้ทุกตา

(หน้า 47-48)

จากคำพูดของลสมภารบุญแสดงให้เห็นว่า ลสมภารบุญยอมรับความสามารถและขีดจำกัด
ของเณรแก้วว่ามีมากน้อยเพียงใด

ต่อมาเมื่อนางทองประศรีพาเณรแก้วไปฝากฝังไว้กับลสมภารมีวัดป่าเลไลยก์ ลสมภารมี
ก็แสดงให้เห็นว่า ยอมรับความสามารถและขีดจำกัดของเณรแก้ว โดยกล่าวว่า

. . . . .	จะสั่งสอนไปโดยปัญญาหมั่น
ถ้าเด็กดีเด็กก็มีแต่คนชม	ชั่วแล้ว เขาก็ถมผู้ใหญ่นั้น
เพื่อนก็เป็น เชื้อผู้ดีมีเผ่าพันธุ์	จะฆ่าเหล่าเสียนั้นเห็นผิดไป (หน้า 49)

การที่ล้มการมีกล่าววว่า "จะสั่งล่อนไปโดยบัญญัติมัน" แสดงให้เห็นว่า ล่มการมีเป็นผู้ที่ยอมรับความสามารถและขีดจำกัดของเงรแก้วว่า มีสติปัญญาแค่ไหนก็ควร เรียงนให้ลิ่งแค่นั้น ต่อมาล้มการมีก็ทดสอบความสามารถและขีดจำกัดของ เงรแก้ว โดยคายขานหมากที่ตนสั่งนอยู่ให้ เงรแก้วรับไปสั่งนต่อ แล้วสั่งนไขไม้ตีพริกตึ่ศีรษะของเงรแก้ว

ดูจะให้วิข่าล่ำรพัด	ให้ชะงัด เวทมนตร์พระคาถา
ท่วงที เอ็งจะตึ่ตั้งสินดา	แล้วคายขานหมากมาให้เงรกิน
เงรแก้วรับแล้วกินขานหมาก	ขร่วต้อยด้วยล่ำกแทบหัวป็น
ไม่แตกไม่บุดังทูปหิน	ท่านขร่วหัว เราะดินคากคากไป (หน้า 50)

การกระทำของล้มการมี แสดงให้เห็นว่า ล่มการมีจะต้องยอมรับแล้วว่าเงรแก้วนั้น มีความสามารถเพียงพอที่จะทนแรงตีได้ ต่อมาเมื่อมีงานเทศน์มหาชาติ ล่มการมีก็แสดงพฤติกรรมให้เห็นอีกว่ายอมรับความสามารถและขีดจำกัดของ เงรแก้วโดยไว้วางใจให้เงรแก้วไปเทศน์ กัณฑ์ภัทรแทนตัวท่านซึ่งอาพาธ

จะกล่าวถึงล้มการ เรียกเงรแก้ว	ขานแล้วตีฉานหลานอยู่นี้
ทูปวยมาหลายวันไม่ทันที	เงรไปเทศน์ภัทรนี้แทนฎ (หน้า 60)

การที่ล้มการมีมอบหมายภารกิจการที่สำคัญให้เงรแก้วกระทำแทนนี้ แสดงว่าท่านต้องมั่นใจ ในความสามารถของเงรแก้วแล้วว่า เงรแก้วจะปฏิบัติภารกิจนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งก็ อาจจะเป็นเพราะล้มการมีได้เฝ้าสังเกตและยอมรับความสามารถของเงรแก้วมาอย่างเจียบ ๆ แล้ว ตั้งเนื้อเรื่องทีกรีกกล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า

ครานั้นสัง โฉมเจ้าเงรแก้ว	ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
หมั่นหมักกักตมิให้เตอน	หัดเทศน์ล่ำมเตอนก็ขึ้นใจ
มหาชาติธรรมวัตรล่ำรพัดเพราะ	ถ้อยคำนั้นเหมาะไม่เปรียบได้
ลุ่มเสียง เป็นเล่นหัดตั้งเรไร	เทศน์ที่ไหนดคนชมนิยมฟัง
จนขึ้นชื่อลือข่าว่าเป็เรื่องปราขญ์	ข่าบ้านร้านตลาดเสียงจะคลั่ง
เถรเถรอดเพลไปคอยฟัง	เข้าไปนั่งพูดจ้อขอเนื้อความ (หน้า 50)

ในฐานะของเจ้าอาวาส ล่มการมีก็คงจะได้ทราบถึงกิตติศัพท์ความสามารถของเงรแก้ว จากพระเถรในวัดและประชาชนภายนอกบ้างพอสมควร ดังนั้น ท่านจึงยอมรับความสามารถและ

ยึดคำกัตของ เณรแก้วจนไว้ใจมอบหมายภารกิจสำคัญให้เณรแก้วทำแทน

1.4 การสั่ง เเล่ริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

การสั่ง เเล่ริมให้แสดงออกและฟังตนเองนี้ ปรากฏเพียงตอนเดียว คือ ตอน
ที่ล้มภารณีมอบหมายให้เณรแก้วไปเทศน์กัณฑ์ภัทรืแทน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 69

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

นางทองประศรีให้คำปรึกษาและวางแผนการต่าง ๆ ร่วมกับหลายแก้ว
ด้วยดี เสมอมา นับตั้งแต่หลายแก้วมาปรึกษา เรื่องการบวชและการเล่าเรียนวิชาการ นางก็ให้
คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และจัดการวางแผนพาหลายแก้วไปฝากไว้กับพระผู้มีวิชาดีทั้งสองครั้ง
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 66-67

ต่อมาเมื่อหลายแก้วมาปรึกษา เรื่องของนางพิม นางทองประศรีก็ให้คำแนะนำว่า
หลายแก้วไม่ควรแต่งงานกับนางพิม แต่ควรละบวชเสียก่อนแล้วนางจะไปขอหญิงอื่นที่งามกว่า
นางพิมมาให้

ทองประศรีว่ากรรมเอ๋ยกรรมแล้ว	พ่อแก้วแก้วตาของแม่เอ๋ย
บวชก่อนเถิดอย่าเพ่อมีเมียเลย	แม่จะได้ชมเขยชายสิวร
พ่อเจ้าเขาก็ตายไปนานแล้ว	ลูกแก้วจงโปรดแก่เสียก่อน
บวชสักสองพรรษาอย่าอาวรณ์	สิกมาแม่จะผ่อนให้มีเมีย
จะขอให้เป็นลูกเขยเจ้าพระยา	ฟังคำแม่ว่าจงกั้งเสีย
อย่างฮักมิไม่น่ามาเป็นเมีย	กะปลกกะเปสัยปลอบลูกพิโรไป
งามกว่าพิมนี้ก็มีมั่ง	หรือจะเอาชาววังจะขอให้
ถวายนเงินทองต้องพระหทัย	ก็จะได้นางในที่อื่นตา (หน้า 151)

ก่อนหลายแก้วจะไปทำศึกเมืองเชียงใหม่ หลายแก้วก็ได้มาหารือกับนางทองประศรี
อีกในครั้งนี้ หลายแก้ว นางทองประศรี และนางพิมพิลาไลยตกลงปรึกษากันว่าจะปลุกต้นโพธิ์
แทนตัวไว้

หลายแก้วอยู่เดียวก็เหลือวแล	เห็นแม่กับพิมจอดอยู่นั้น
ลงจากคำลามาหากัน	ปรึกษาสำคัญทั้งสามคน

ไปที่พาทางไกลไม่รู้เหต

จะสัง เกตปลูกโพธิ์ไว้สามต้น

ถ้าแม่ั้นจะย่อยยับถึงอับจน

ขอให้โพธิ์ก็กลไปเหมือนกัน (หน้า 192)

แม้ว่าพलयแก้วจะออกเรือนและมีตำแห่งใหญ่โตในงานราชการ แต่ครั้งใดที่ขุนแผน
นำปัญหาต่าง ๆ มาปรึกษานางทองประศรี นางก็ให้คำแนะนำและคำปรึกษาที่ดีเสมอมา

ก่อนที่ขุนแผนจะไปสักนางวันทองมาจากบ้านขุนช้าง ขุนแผนได้มาบอกกล่าวเป็นเชิง
ปรึกษากับนางทองประศรีว่า

ลูกจะไปแก้ ผิดอ้ายขุนช้าง

ให้สิ้นอย่างสาหล่มแก่น้ำหน้า

จะพา วันทองตั้งนอร์ธัว

ถ้าตามมาลูกจะพันให้บรรลัย (หน้า 364)

นางทองประศรีให้คำแนะนำว่า ขุนแผนไม่ควรกระทำเพราะวันทองนั้นเปรียบเหมือน
แหวนเพชรที่รั้วรานแล้วไม่ควรนำมาเป็นภรรยาอีก

ทองประศรีฟังพลาทางปลอบ

ตอบว่าแม่ เห็นหาควรไม่

แม่นี้คิด กลียดตรง กะยจใจ

มันสิ้นไรแล้วหรือทั้งบุรี

ถ้างามรูปงามใจแม่ไม่ห้าม

ควรตามแล้วก็ตามให้เต็มที

นี่งามรูปแต่ใจมันไม่ดี

อย่างนี่มันไม่น่าจะติดตาม

วันทองหมองแม่ั้น เหมือนแหวนเพชร

แตกเม็ดกระจายสิ้นเป็นสองสาม

จะผูก เรือนก็ไม่รับกับ เรือนงาม

แม่สั่งห้ามทวง เจ้าเพราะเสียดใจ

(หน้า 364)

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่นำพา

นางทองประศรีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า นางปล่อยให้พलयแก้วกระทำ
สิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่นำพาเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อขุนไกรยังไม่สิ้นชีวิตนั้น วันหนึ่งพलयแก้ว
และขุนช้างออกไปเล่นด้วยกัน พलयแก้วชวนขุนช้างดื่มเหล้าสาบานเป็นเพื่อนกัน

จะกล่าวถึงพलयแก้วกับขุนช้าง

ทั้งสองข้างออกไปเล่นกับบ่าวข้า

พอพบขุนช้างพลาทางพูดจา

ไปฮ้อเหล่าเอามากินด้วยกัน

พलयแก้วกินเหล้าเข้าตัวอีก	ขุนช้างวางหงิกจนหัวสั้น
ยื่นฎเมาทหนักหนาจนตาขุ่น	เทเหล้าไล่ชนช้วนเป็นเกลอ
สิงเอามือพलयแก้วลงจตขุ่น	เราชื้อต่อกันจนตายเทมอ
ถ้าใครทรยศคตต่อเกลอ	ขอให้เทพเรอสังหารผลาญชีวิต
อันตาบองครักษ์ทั้งสี่หมู่	อย่าให้แคล้วคอกุเป็นแม่ม่ม
ขอให้พลัดมารดาห้าร้อยกัลป์	จิมเอาเหล้าในขันยื่นควั่นคอ

(หน้า 10-11)

แม้ว่าพलयแก้วจะมี "บ่าวข้า" ตามออกไปด้วย แต่บ่าวเหล่านั้นก็ไม่ห้ามปรามกลับ
ปล่อยให้พलयแก้วได้ดื่มเหล้าตามใจชอบ

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องขุนช้าง ขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่าขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.5 การไม่ฝ่าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

เมื่อนางทองประศรีพาพलयแก้วหนีราชภัยไปกาญจนบุรี ระหว่างที่เดินทางไป
ไปในป่านั้น พलयแก้วเห็นผลไม้หลายชนิดก็บอกให้มารดาเก็บให้ทันที

เห็นลูกมะละกอล้มอโย	ตกตาชกลาดไปอยู่กับที่
พลายแก้วเห็นแล้วก็อินต	ซบออกทองประศรีไปหันต
โน่นแน่แม่เอ๋ยลูกไม้ป่า	แม่ไปเก็บเอามาเกิดข้าไหว
ลูกอยากรักจกกินให้สิ้นใบ	แม่ก็เก็บส่งให้มิได้ข้า (หน้า 33)

แม้ว่านางทองประศรีจะ "มือกระเดียดกระบุงแล้วจุงลูก" (หน้า 33) ทั้งในจิตใจ
 ของนางก็ว่าวุ่น "จิตผูกเกรงภัยให้ผิงพรัน" (หน้า 33) แต่เมื่อได้ยินบุตรชายบอกเช่นนั้น
 "แม่ก็เก็บส่งให้มิได้ข้า" (หน้า 33)

ขณะที่เดินทางนั้น พลายแก้วก็บ่นว่าเมื่อยและเหนื่อย

แม่ขาลูตบปัญหาของลูกนี่	เหลือที่จะล้ำเสื่อยเหนื่อยหมักหนา
คอแห้งคล่องแคล่วแข็งใจมา	แม่เดินช้าช้าอย่าให้เร็ว
ลูกก้าวยาวนักก็จกล้ม	เสีบระบมตแตกจนแหลกเหลว
แผ่นดินร้อนเหลือใจตั้งไฟเปลว	. . . . . (หน้า 34)

ครั้นนางทองประศรีได้ยินเช่นนั้น นางก็อุ้มพลายแก้วทันที เมื่อนางเหนื่อยมากก็ย้งให้
 พลายแก้วขี่หลังหรือนั่งบนบ่าไป

. . . . .	แม่ก็อุ้มใส่สะเอวต้องแต่งมา
เหนื่อยนักยกให้ขึ้นขี่หลัง	เอากระบุงถือปงไปข้างหน้า
ครั้นเมื่อยเข้าก็เอาขึ้นบนบ่า	มือหนึ่งจับขาลูกยาไว้ (หน้า 34)

เมื่อถึงเวลานอน พลายแก้วก็บ่นว่ายุงและมดมากัด นางทองประศรีก็จัดแจงไล่มด
 และยุงให้ทันที่เช่นกัน

มุดลูกมุดนั่งไม่ตั้งตัว	เกาหัวหน้าปูยู่ย
มดแดงมดคันมันสิ้นที	ยุงรินบินหรือยู่ยี่แน่
ลูกหาวนอนจะนอนก็ไม่ได้	คันกันพันใจที่เดียวแม่
เอ็นดูลูกด้วยมาช่วยแล	มดรังแกกัดขาลักห้าตัว
. . . . .	. . . . .
จะหลับจะนอนก็ไม่ได้	ยุงรินบินโตอยู่หัวหัว

มดขบแม่ตบให้ฉันท	แต่พอรุ่งพรั่งนี่จะหนีไป
ทองประศรีได้ยินเจ้าพลายว่า	แล่นส่งสารลูกยกาน้ำตาไหล
ลูกเอ๋ยมีกรรมทำอย่างไร	แม่โล่มดแล้วแก้วแม่อา (หน้า 32)

จากพฤติกรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นางทองประศรีมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ให้
พลายแก้วด้วยความรักเลื่อม

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

นางทองประศรี แสดงพฤติกรรมผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผลให้
ปรากฏคือ ตอนที่นางพาพลายแก้วหนีราชภัยไปกาญจนบุรีนั้น พลายแก้วเห็นผลไม้ป่าสีร้องบอก
ให้นางเก็บให้ นางก็ตามใจเก็บให้กันที่ทั้ง ๆ ที่ในใจนางก็ยังหวาดหวั่นในภยันตรายต่าง ๆ อยู่
ตั้งค้ำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 73

ต่อมาเมื่อพลายแก้วลาสิกขามาขอให้นางทองประศรีไปลู่ขอนางพิมพิลาไลยให้ นางไม่
พอใจเพราะต้องการให้พลายแก้วได้บวชเป็นพระสัก 2 พรรษา ความไม่พอใจในสิ่งที่สะกิดนี้
มีมากจนนางออกปากว่า "อย่างฮิมไม่น่ามาเป็นเมีย" (หน้า 151) แต่พลายแก้วก็ยังคงคร่ำครวญ
ถึงความงามของนางพิมพร้อมทั้งบอกว่า "แน้มมีตามใจลูกคงมรรณา" (หน้า 151) นางทองประศรี
ก็ใจอ่อนยอมตามใจพลายแก้ว

ทองประศรีฟังลูกก็ส่งสาร	แกล้งใจให้รำคาญเป็นหมักหมน
ปลอบว่าอย่าทุกข์เลยแก้วอา	เมื่อไม่ฟังแม่ว่าก็ตามใจ
ขอเขา เขาก็ให้ดอกลูกอา	เป็นเพื่อนบ้านกันมาไม่เสียได้
คงจะได้เป็นเมียอย่าเสียใจ	อย่าร้องไห้จงไปกินข้าวปลา (หน้า 151)

เมื่อขุนแผนมาลานางทองประศรีเพื่อไปสักนางวันทอง นางทองประศรีพยายามขู่แฉง
เหตุผลให้ขุนแผนเปลี่ยนใจ แต่ขุนแผนก็ไม่เชื่อฟังยังคงตั้งต้นจะไปให้ได้ นางก็ยอมผ่อนปรน
ตามใจขุนแผนพร้อมทั้งยังให้พรขุนแผนให้กระทำการสำเร็จอีกด้วย

ทองประศรีสุดห้ามก็ตามใจ	จึงอวยชัยให้ลูกตั้งประสงค์
ให้พ่อ เรืองฤทธิ์โกรในณรงค์	พ่อจงสำเร็จดังความคิด (หน้า 365)

ลุ่มภาวคงเป็นอีกผู้หนึ่งที่ผ่อนปรนตามใจเฉาะแกวอย่างไ้เหตุผล เมื่อเฉาะแกวมาขอ
ให้ลุ่มภาวคงสีกให้โดยมิได้ยั้งเหตุผลที่แท้จริงให้ลุ่มภาวคงทราบ ในครั้งแรกลุ่มภาวคงก็หัดทาน
แต่เมื่อเฉาะแกวไม่เชื่อฟังและยืนยันความต้องการเดิม ลุ่มภาวคงก็ยอมสีกให้แม้จะทราบว้เฉาะแกว
กล่าวเท็จ

ลุ่มภาวฟังหลานเห็นเหลือห้าม	หอบกระดานดูยามตามดิส
ดูหลานดูตามคัมภีร์มี	เอาวันคืนเดือนปีของเฉาะหลาย
บวบกั้นเข้าดูก็รู้แท้	เห็นแน่ตั้งอินทเนตรหมาย
ชะตาดีที่ทหารเขี้ยวหลานข้าย	แกก็ทายว้เจ้าแกวผู้ปัดฎ
คิดว้ทุกข้อย่างไรออกวายวุ่น	มิรู้ว้เจ้าประคุณข้าเล่นผู้ (หน้า 131)

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว้ ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว้ ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไ้เหตุผล

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว้ ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบฮัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

นางทองประศรมิพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว้กำหนดกฎเกณฑ์ให้หลายแกว
ปฏิบัติตามเพียงตอนเดียว คือ ตอนทีหลายแกวมาขอให้นางไปลู่ขอนางพิมพิลาโลยให้ตน นางได้
บอกให้หลายแกวรองนกว่าจะบวชแล้ว 2 พรรษา ตั้งค้ากลอนทีกล่าวไว้แล้วในหน้า 70

4.2 การเข้มงวดกวัดขั้นมาก

นางทองประศรมิพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว้นางเข้มงวดกวัดขั้นหลายแกว
มากเพียงตอนเดียวคือ ตอนทีนางพาเฉาะแกวไปร้าเรียนกับลุ่มภาวมีวัดป่าเลไลย นางออกปาก

ผากฝังเพชรแก้วไว้กับลสมภารณีว่า ถ้าไม่ตั้งใจเล่าเรียนก็ให้ทำโทษได้

ถ้าไม่เรียนร่ำทำเกียจคร้าน

ทรมานทำโทษโปรดตีโอบย (หน้า 49)

ลสมภารณีก็ตอบรับคำของนางทองประศรีโดยเล่นนอความเห็น เรื่องการอบรมเด็กไว้
เช่นเดียวกัน

ลสมภารณีสั่งว่าอย่าร้อนใจ

ไม่ฟังสอนเลี้ยงได้หรือยายโหวย (หน้า 49)

จากบทสนทนาของนางทองประศรีกับลสมภารณีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทั้งสองต่างมี
ความเห็นตรงกันว่า ควรจะเข้มงวดกวดขันให้เพชรแก้วตั้งใจเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ

4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

นางทองประศรีแสดงการเรียกร้องความหวังสิ่งต่าง ๆ จากหลายแก้ว
เพียงครั้งเดียวคือ นางเรียกร้องให้หลายแก้วบวชเป็นภิกษุสิก 2 พรรษา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้
ขุนไกรก่อนที่จะแต่งงาน พร้อมทั้งเรียกร้องให้หลายแก้วหักใจจากนางพิมเสียดังคำกลอนที่กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 70

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผน
ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของขุนแผนที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

พฤติกรรมความเป็นผู้นำของขุนแผนจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดเมื่อขุนแผน
ไปทัพในการทำสงครามครั้งแรกของหลายแก้ว (ขณะนั้นยังไม่ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนแผน) คือ
ศึกเมืองเชียงทองนั้น หลายแก้วก็ได้รับตำแหน่งแม่ทัพ อันเป็นตำแหน่งสำคัญทันที ก่อนออกรบ

พลายแก้วได้แสดงความเป็นผู้นำให้ปรากฏด้วยการปลูกเสกน้ำมันให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่กองทัพ

เจ้าพลายแก้วก็เสกน้ำมันให้

ทาไพร่ท้านายสิ้นทั้งสาม

แต่งตัวขึ้นมาส่ง่างาม

ตามยามเสกคลื่นประสิทธิ์ดี (หน้า 202)

แม้ว่าพลายแก้วจะมีอายุได้ไม่ถึง 20 ปี แต่พลายแก้วก็สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำทัพที่กล้าหาญจนสามารถชนะศึกสงครามได้ หลังจากนั้นพลายแก้วก็ได้จัดการกับทรัพย์สินต่าง ๆ ซึ่งฝ่ายตนยึดมาจากศัตรูอย่างยุติธรรม ทั้งส่วนที่จะขนกลับไปยังกรุงศรีอยุธยา และส่วนที่แบ่งให้กับไพร่พลที่มากับกองทัพ

ปรึกษาเสรีจลสงครามเมืองเชียงทอง

ได้ครอบครองเมืองนอกนอกนิชฐ์

ปัญชีมีนายเสมียนคิด

อาญาสิทธิ์นายหมวดให้ตรวจตรา

อาวุธยุทธภัณฑ์ที่ลาวทั้ง

ลาวแตกต้อนชิงได้หนักหนา

เป็นของหลวงทั้งปวงให้ตีตรา

เงินขาเกวียนของสิ่งที่ต้องการ

เข้ามาตีตีปัญชีหมาย

ว้าวความนั้นให้พวกทหาร

เขียนชันโตกถาดตะลุ่มพาน

ผู้ใดรานรบได้ให้ผู้นั้น

อย่าได้ล่อเสียงเบียดเบียนว่า

ริษยาอย่ายี่ตบั้งกัน

ทุกสิ่งสารพัดเป็นสัตย์ธรรม์

อีกห้าวันจะยกไปพารา

(หน้า 215-216)

ต่อมาเมื่อขุนแผนไปทำศึกเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนก็ทำพิธีปลูกเครื่องรางของขลังแล้วแจกจ่ายให้แก่บรรดาไพร่พลเพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจอีกเช่นกัน

ครานั้นขุนแผนกับพลายงาม

เสรีจลธิ์มีความเกษมค่านต์

สิงสัตว์แดงแบ่งปันซึ่งเครื่องอาณ

แจกทหารกับไพร่ให้ผูกพัน

พวกพลทั้งสิ้นก็ยินดี

เห็นอย่างนี้ละคุณพ่อใจคอมั่น

ถึงจะให้ไปไหนก็ไปกัน

จะสู้คนร้อยพันไม่พรั่นใจ (หน้า 621)

ก่อนที่จะทำการรบกับทัพเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนกับพลายงามได้ลอบเข้าไปช่วยพระท้าวหน้ากับไพร่พลชาวไทยที่ถูกจับไปโดยส่งให้ทหารที่เดินทางมากับขุนแผนและพลายงามทั้ง

35 คน ชும்คอยอยู่ในป่า เมื่อขุนแผนช่วยพระท้าวหน้าได้แล้วก็ชิงเอาช้างและม้าจากในเมือง
เชียงใหม่ออกมาล่่มพบกับทหารทั้ง 35 คน แต่ทหารที่ชும்คอยอยู่เข้าใจผิดคิดว่าทัพเมืองเชียงใหม่สั่ง
บุกโจมตี ขุนแผนซึ่งคุมทัพอยู่ข้างหลังก็รีบชักม้ามาป้องกันทัพทันที

ขุนแผนคิดว่าลาวมาดักทาง

กระเทียมผ่ากลางวางเข้าไป

(หน้า 682)

เหตุการณ์ครั้งนั้นแสดงให้เห็นว่าขุนแผนเป็นผู้นำที่กล้าหาญและไม่ทอดทิ้งผู้ที่อยู่ใต้
ปกครอง อันเป็นคุณล่่มบัติที่สำคัญของผู้นำ นอกจากนี้เมื่อฝ่ายทหาร 35 คน กับฝ่ายพระท้าวหน้า
จำกันได้แล้ว ทหารทั้ง 35 คน ก็เข้ามาขอโทษขุนแผนที่กระทำการล่่มวงเกินขุนแผนกับพลายงาม
ขุนแผนก็แสดงความเป็นผู้นำที่ดีอีก เพราะขุนแผนไม่ถือโทษโกรธเหล่าทหาร ทั้งยังกล่าวชมว่า
ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างกล้าหาญอีกด้วย

พวกทหารเห็นแม่นขุนแผนนาย

ใจหายทั้งดาบลงกราบไหว้

ไม่รู้ว่าคุณล่่มขอรภัย

คิดว่าลาวเชียงใหม่หม่นยกมา

ทางคุณล่่มกับพ่อพลายเป็นหลายที

โทษลูกถึงที่จะสังขาร

ขุนแผนขอบใจไม่โกรธา

ว่าแกล่่มกล้าเข่นนี้แลศิศรัน (หน้า 683)

นอกจากนี้ ขุนแผนยังแสดงลักษณะของผู้นำที่ดีด้วยการปรึกษาหารือกับแม่ทัพนายกอง
อื่น ๆ เพื่อกำหนดแผนการท่่าศึกร่วมกัน เช่น เมื่อไปท่่าศึกเชียงใหม่ ขุนแผนก็ปรึกษากับพลายงาม
ว่าตนกับพลายงามควรล่่มจะลอบเข้าเมืองไปช่วยพระท้าวหน้ากับไพร่พลออกมาก่อน

ครานั้นขุนแผนล่่มล่่มคราม

เรียกลูกชายพลายงามมาปรึกษา

เราเกือบถึงเชียงใหม่ใกล้พารา

จะด่่วนเข้ายุทธนาไม่ล่่มดี

มันล่่มพระท้าวหน้าจำเอาไว้

เราตรงไปคงห่มบ่เกศ

จะคิดลอบเข้าไปในบุรี

ดูท่่วงที่แกโยเอาไทยมา

แล้วจึงเข้าประชิดติดนคร

เราผ่นผ่นเข่นนี้จะตีกว่า

พ่อกับเจ้าเข้าไปแต่ล่่มงรา

ไปเที่ยวหาพวกไทยให้พบพาน

ต้องปลอมตัวเป็นลาวพวกชาวเมือง

เราหาเครื่องแต่งตัวเอาตามบ้าน

จำจะรับเข้าไปอย่าไต่ถาม

หรือเจ้าจะคิดอ่านประการใด (หน้า 665)

เมื่อขุนแผนกับพลายงาม "ปรึกษากันทั้งสองเห็นต้องใจ" (หน้า 666) แล้วก็
ดำเนิการตามที่หาหรือกันจนสำเร็จ

ต่อมาเมื่อกองทัพไทยยกกลับจากเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนได้เชิญเสด็จเจ้าเมือง
เชียงใหม่กับนางสร้อยฟ้า พร้อมทั้งกวาดต้อนชาวเมืองมาด้วย พอมาถึงเมืองพิศิตร ขุนแผนก็
ปรึกษาการคัดการควบคุมเขลยที่กวาดต้อนมากับพวกพระพิศิตรและเหล่าขุนนาง

ขุนแผนพระพิศิตรกรมการ	ปรึกษากันป็นด้านหาข่าวไม่
ขุนพลนั้นรับรองกองทัพไทย	ทั้งให้ดูลาวชาวล้านช้าง
มหาโตไทยให้รับเลี้ยงช้างม้า	โคกระบะกึ่งมึงสี่สัตว์ต่างต่าง
ขุนเมืองคุมครัวดูรู้ทาง	ให้จัดวางลูกช่องและกองไฟ
ขุนวังตั้งประจำทัพลับพลา	ทั้งที่บุตรภรรยาเจ้าเชียงใหม่
ขุนวังนั้นให้รั้งระวางระไว	สิ่งของน้อยใหญ่และเงินทอง
ขุนนางหน้าที่เป็นกองกลาง	ประจำกลางค่ายข้าวและสิ่งของ
การต่างต่างวางคนไว้สำรวจ	ทุกหมวดกองสรรพเสด็จสำเร็จพลัน
หลวงปลัดยกกระบัตระคอยตรวจตรา	แล้วกะเกณฑ์นำวามาเสือกสรร
จะล่่งทัพกับครัวไปพร้อมกัน	อีกสามวันจะล่องลงกรุงไกร (หน้า 750)

ครั้นเดินทัพมาถึงกรุงศรีอยุธยา ขุนแผนก็ปรึกษาเรื่องการคัดสถานที่อยู่ของเขลยกับ
พลายงาม

ครานั้นขุนแผนแล่นเสด็จ	ถึงกรุงศรีขึ้นข่มล่่มหมาย
สืบปรึกษาหาหรือกับลูกชาย	ให้ผู้คนทั้งหลายทั้งลาวไทย
ไปล่อดนาวาที่ท่าคั่น	อยู่ด้วยกันกับเรือเจ้าเชียงใหม่
ล่่วนเรือประเทียบทองทั้งสองไซ้	ให้เข้าไปล่อดท่่าวาลู่กรี (หน้า 766)

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมีความเป็นผู้นำที่ดี

1.2 ความรับผิดชอบ

ขุนแผนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบมากทั้งในด้านการประกอบอาชีพและบุตร
ภรรยาดียิ่งในด้านการประกอบอาชีพนั้น ขุนแผนมีอาชีพเป็นทหาร ขุนแผนได้ปฏิบัติหน้าที่ของทหาร

ด้วยความรับผิดชอบตั้งแต่ก้าวแรกที่ตนเริ่มอาชีพทันทีเดี๋ยว กล่าวคือ เมื่อล้มเลิกพระพันธวชิ
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พลายแก้วไปทำหน้าที่พลายแก้วเพียงจะแต่งงานกับนางพิมได้
เพียง 3 วัน แม้ว่าพลายแก้วจะอาศัยรักในตัวนางมากเพียงใด แต่พลายแก้วก็ยังหักใจได้เพราะ
มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มากกว่า นอกจากนี้ยังกล่าวปลอบนางพิมให้เห็นความสำคัญความรับผิดชอบ
ในหน้าที่ด้วย

เจ้าพลายเห็นเมียละเหี่ยให้	อาศัยเมียรักเป็นหมักหมน
แข็งใจจำเป็นเจรจา	จะเด็ดด่าร้องไห้ไปโยมี
อันซึ่งราชการงานทัพ	สำหรับมาแต่ครั้งบิดาพี่
ถ้าเรายกขึ้นไปคงได้ดี	ดีได้เขียงทองสำเริงการ (หน้า 176)

นอกจากขุนแผนจะรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนแล้ว ขุนแผนยังรับผิดชอบต่อการกระทำ
ที่ตนเป็นผู้ก่อขึ้นอีกด้วย พฤติกรรมดังกล่าวของขุนแผนแสดงให้เห็นในเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อล้มเลิกพระพันธวชิพระราชบัญชาให้มาตัวลาวทองไปกักไว้ในวังและให้ขุนแผน
ออกตระเวนด่านชายแดน เพราะขุนแผนออกมาดูแลลาวทองที่ป่วย มิได้อยู่เวรปฏิบัติราชการตาม
หน้าที่ ขุนแผนก็ยอมรับโทษทัณฑ์อย่างไม่ปิดพริ้ว

เป็นคราวเคราะห์เพราะกรรมนำพระทัย	เมอญมิให้ไต่ถามความจริงสัง
ทรงพิโรธโปรดปรับเอาผิด	จนลาวทองต้องติดอยู่วังขัง
ทั้งห้ามเฝ้ามิให้เข้าไปในวัง	แล้วข้าสั่งล่าปีให้ตะเวนไพร (หน้า 330)

ในคราวที่ขุนแผนพานางวันทองไปอาศัยอยู่กับพระพิศตรและนางบุษบา ความเอื้ออารีย์
ของท่านทั้งสองประกอบกับความรับผิดชอบของขุนแผน ทำให้ขุนแผนขอร้องไห้พระพิศตรสั่งตนเข้าไป
รับโทษในกรุงศรีอยุธยา เพราะขุนแผนเกรงว่าพระพิศตรจะได้รับโทษไปด้วยในฐานะที่ชู้บเลี้ยง
ตนไว้

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดนิท	ไต่ฟังพระพิศตรก็ก้มเกล้า
ยั้งแฉงเนื้อความตามสำเนา	ข้าพเจ้าคิดกลัวซึ่งโทษทัณฑ์
ด้วยมีตราอาชดล่กัลด่าน	รั้วแขวงกรมการก็กวตขันธ์
แต่ปิดบังลูกชายไว้หลายวัน	ลูกคิดเกรงเกลือกอันตรารยมี

หลวงปลัดยกกระบัตกรมการ
จะเป็นคบบคนผิดติดราศี
เจ้าประคุณบอกส่งลูกลงไป

จะบอกกล่าวข่าวขานไม่ควรที่
พระพันปีก็จะทรงพระโกรธา
ให้พันภัยราศีจะดีกว่า (หน้า 470)

ต่อมาเมื่อขุนแผนต้องโทษจองจำเพราะทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้นางลาวทอง ขุนแผนก็แสดงความรับผิดชอบอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้ขุนแผนอาจจะใช้ความล้ามารถสะเตาะเครื่องพันธนาการแล้วหลบหนีไปก็ได้ แต่ด้วยความสัตย์และความรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตน ทำให้ขุนแผนยอมรับโทษทัณฑ์นั้น

อันเครื่องพันธนาการที่จำจอง
จะเสียดลัยขัณฑ์สิ้นสิ่งจนใจ
เสมือนหนึ่งบิดาท่านทำโทษ
จะทนไปให้ตลอดจนวอดวาย

อีกสักล่องเท่านี้ก็หนีได้
หนีไปใครจะนับว่าเป็นชาย
แม้มิโปรดตามที่ไม่หนีหาย
สู้ตายตามแต่พระอาญา (หน้า 478-499)

ขุนแผนเพียงแต่ขอร้องให้พระยายมราชงดการจองจำตน แล้วขุนแผนก็จะยอมให้ควบคุมไว้ในคุกตลอดไป โดยขุนแผนได้ให้สัตย์ปฏิญาณต่อพระยายมราชว่า

ถ้าว่าหลบหนีไป
แม้นตายจะสู้ตายอยู่ในคุก
มิได้คิดชั่วช้ากาล

ให้ตกรรกด่าได้ต่อเวส
กว่าจะโปรดพันทุกขไปจากที่
ตั้งแต่วันนี้จนวันตาย (หน้า 504)

เมื่อขุนแผนกับพลายงามเดินทางไปทำสงครามที่เมืองเชียงใหม่ ระหว่างทางได้หยุดพักที่เมืองพิศิตร พลายงามสักลอบได้เสียดกับศัรมาลาบุตรของพระพิศิตรกับนางบุษบา ซึ่งเป็นผู้ที่ขุนแผนเคารพนับถือ ขุนแผนจึงโกรธพลายงามมาก แต่ด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ขุนแผนจึงไม่ได้ลงโทษพลายงามเพราะเห็นว่า ถ้าลงโทษพลายงามอย่างรุนแรงก็จะทำให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควร

หากว่าติดผิดหนึ่งด้วยการทัพ
ไม่ถูกหวายลายพร้อมก็เป็นบุญ

หาไม่ถูกจะขับลงใต้ถุน
ทำวุ่นแล้วจะว่าประการใด (หน้า 650)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และภาระกระทำของตนเองอย่างยิ่ง

ในด้านความรับผิดชอบต่อภรรยาและบุตรขุนแผนก็เป็นผู้ที่รับผิดชอบดียิ่ง แม้ว่าขุนแผนจะมีภรรยาหลายคน แต่ขุนแผนก็ยอมรับหญิงเหล่านั้นเป็นภรรยาอย่างออกหน้าออกตา (ยกเว้นนางสายทองเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ขุนแผนมิได้เลี้ยงดูอย่างออกหน้าออกตา)

เมื่อพลายแก้วได้นางพิมเป็นภรณยานั้น พลายแก้วก็ได้จัดการลู่ขอตามประเพณีในทันที ทั้งนี้เป็นเพราะพลายแก้วมีความปรารถนาที่จะแสวงหาวิชาความรู้ให้ชำนาญเสียก่อน

. . . . . แต่เป็นห่วงพิงพิงที่ลู่ดูใจ
จะว่าเราหลบสี่หนีสี่จลา จะสีกไปก็วิชาหาชะงัดไม่
ถึงรักล้นต้อยต้องตัดความอาลัย . . . . . (หน้า 120)

ครั้งขุนช้างมาขอนางพิม พลายแก้วก็รับปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ทันที กล่าวคือ เณรแก้วสึกแล้วจัดการให้มารตามาลู่ขอนาง แม้ว่านางทองประศรีจะขัดว่า "อย่างฮักมิไม่นำมาเป็นเมีย" (หน้า 151) แต่พลายแก้วก็พยายามทำตามสัญญาที่ให้ไว้จนสำเร็จ

ต่อมาเมื่อพลายแก้วได้นางลาวทองเป็นภรรยา พลายแก้วก็พานางกลับมาอยู่บ้านด้วยอย่างออกหน้าออกตา ตามคำสัญญาที่ให้กับนางไว้ว่า

ถึงเมียพี่อยู่ก็อย่าพรั้น แต่เช่นน้องนี่นั้นอย่าล่งลัย
ถนอมนวลให้ถ้วนทุกคนไป ตามน้อยตามใหญ่ให้เล่มอกัน (หน้า 283)

นอกจากนี้ขุนแผนยังพานางลาวทองไปไว้ที่นางทองประศรี ซึ่งนางก็ยอมรับนางลาวทองเป็นสะใภ้อย่างเต็มใจ

แล้วผินหน้าว่ากับลาวทองไป จะฝากไข่ฝากผีกับลูกยา
ตามยากตามมีแม่จะให้ มาอยู่ด้วยกันไปจนกายหน้า
รักตัวล่งวนตัวกลัวผินทา แล้วล่งข้าชนของขึ้นบนเรือน (หน้า 284)

ต่อมาเมื่อหมั้นหาญกับนางสีจันทร์ยกนางบัวคลี่ให้ขุนแผน ขุนแผนก็ยอมรับโดยมีการจัดพิธีแต่งงานประกาศให้ชุมชนนั้นทราบทั่วกัน

รุ่งขึ้นวันพฤหัสบดีก็จัดแจง
 สิ่งอวยพรล่อนสิ่งสารพัน
 ครั้นเช่นว่าตั้งแต่งสำเร็จแล้ว
 ก็มอบทรัพย์เงินตราทั้งห้าไท

ตกแต่งเช่นว่าแล้วทักขวย
 ให้อ้อมเกลี้ยงเลี้ยงกันจนบรรลัย
 ให้เจ้าแก้วเข้าอยู่ในเรือนใหญ่
 ท่านผู้เฒ่าเข้าไปปูที่นอน

(หน้า 338-339)

ในกรณีของนางแก้วกิริยานั้น ขุนแผนมิได้ยกย่องนางเป็นภรรยาอย่างออกหน้าออกตาในทันที เพราะขุนแผนพานางวันทองหนีราชภัยไปเสียก่อน เมื่อขุนแผนกลับมาลี้ภัยในกรุงศรีอยุธยา ก็ได้แสดงให้เห็นว่ายอมรับนางเป็นภรรยาโดยกล่าวกับพระหมื่นศรีว่า "เมียเกล้ากระผม นานนมแต่ยังไม่ไปป่า" (หน้า 477)

ขุนแผนมีความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่และทุกข์สุขของภรรยาทุก ๆ คนของตน เมื่อภรรยาคนใดลำบาก ขุนแผนก็จะหาทางช่วยเหลือเสมอ แม้ว่าตนจะต้องได้รับโทษทัณฑ์จากการช่วยเหลือภรรยาก็ยอม ดังจะเห็นได้จากความช่วยเหลือภรรยา 3 คนของขุนแผน คือ

เมื่อขุนแผนได้นางแก้วกิริยาเป็นภรรยา ขุนแผนก็แสดงความรับผิดชอบต่อนางโดยมอบเงินไว้ไถ่ตัวจากขุนช้างและให้แหวนไว้ดูต่างหน้า

ชื่นจิตเจ้าจงคิดเพทุบาย
 ว่าพลางทางถอดซึ่งแหวนเพชร
 ข่มแหวนแทนพลางสว่างใจ

ถ่ายถอนตัวเสียให้เป็นไท
 ประคองเข็ดหน้าตาอย่าร้องไห้
 ลอดไส้ผืนน้อยยให้นางดู (หน้า 375)

นางแก้วกิริยาใช้เงินจำนวนนั้น ไถ่ตัวจากขุนช้างและทำทุนค้าขายเลี้ยงชีพตัวเองเรื่อยมา จนกระทั่งได้พบกับขุนแผน

เมื่อขุนแผนพานางวันทองหนีราชภัยรอนแรมไปในป่าได้ไม่นานนางก็ตั้งครรภ์ ขุนแผนไม่ต้องการให้นางและบุตรที่เกิดมาลำบาก จึงเข้ามามอบตัวต่อพระพิศิตรโดยยอมรับโทษทัณฑ์ตามความผิดที่ตนกระทำไว้ เพื่อให้วันทองและลูกปลอดภัย นับว่าขุนแผนมีความรับผิดชอบมาก

. . . . .
 คงจะคลอตลกอย่าไม่เข้าไป

พี่ดูเห็นท้องน้องเติบโตใหญ่
 จะได้ใครรักษาพยาบาล

เราสองคนจนใจไร้ที่อยู่	เปลือยขัดขางเพราะห่างบ้าน
หยุดยาล่ารพิตจะกินดาร์	ที่นอนหมอนมุ้งม่านก็ไม่มี
ยังล่วนฟูกลมกเบาะก็ขาดครบ	พี่ปรารภลูกน้อยจะหมองค้ำ
จะกราบหนทนแดดทั้งตาปี	. . . . . (หน้า 464)

ก่อนที่วันทองจะถูกประหาร ขุนแผนก็ทราบมาก่อนแล้วว่านางจะเคราะห์ร้าย เพราะในคืนก่อนหน้านั้น วันทองฝันร้ายและได้ให้ขุนแผนช่วยทนายฝันให้

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดนิท	ฟังความตามนิมิตก็ใจหาย
ครึ่งนี้หน้าจะมีอันตราย	ฝันร้ายล่ำหัลตัดตำรา
พิเคราะห์ดูทั้งยามอัธกาล	ก็บินตาลูกขี้แรงเป็นหนกหมา
	(หน้า 856)

ดังนั้น ขุนแผนจึงพยายามช่วยผ่อนเคราะห์ให้นางด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ ก่อนจะพากันไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษา

ขุนแผนเรียกวันทองเข้าห้องใน	ไม่วิวใจจึง เล็กด้วย เวทมนตร์
สี่ขี้ผึ้งสีปากกินหมากเวท	ซึ่งวิเศษล่ำรพิตแก้ขัดล้น
น้ำมนัพรายน้ำมนัจันทรนัลรร เล็กปน	เคยคุ้มขลังปังตนแต่โรมา
แล้วทำผงอิทธิเจเข้าเจิมพักตร์	คนเห็นคนทักรักทุกหน้า
เล็กกระแจะจวงจันทรนัน้ำนันทา	เล็ริจแล้วก็พาวันทองไป (หน้า 858)

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพันวษามีรับสั่งให้ประหารวันทองแล้ว ขุนแผนยังตรวจดวงชะตาของนางอีกครั้งหนึ่ง เพื่อหาหนทางช่วยนางให้พ้นจากราชทัณฑ์

ดูหน้าหน้าก็มवलจวนบรรลัย	จะไกลในเวลาเข้าสี่โมง
ยึดชะตาลงดูกับแผ่นดิน	ก็ขาดสิ้นเคราะห์ร้ายเห็นตายโหง
เล่าร้ทับสัคนากาจับโลง	ยามสิงลวงโพรงจรระเข้กิน
ใครต้องยามนี้มิได้รอด	. . . . . (หน้า 876)

แม้ขุนแผนจะทราบดีว่าวันทองจะต้องสิ้นชีวิตอย่างแน่นอน แต่ด้วยความรักและความรับผิดชอบในลูขทุกข์ของนาง ทำให้ขุนแผนพยายามช่วยนางจนถึงที่สุด นับตั้งแต่ขุนแผนคิดจะไปทูล

ขอชีวิตนางจากร่มเด็จพระพันวษา โดยมีได้หวาดหวั่นต่อราชภัยซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเหมือนครั้งที่ขุนแผน
ทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้ลาวทอง

โอ้พระคุณสุทธานภมรม่อมของลูกเอ๋ย	กระไรเลยกริ้วกราดเป็นหมักหมน
ถ้าโปรดปรานประทานซึ่งชีวา	พระจะทรงปรารถนาที่เมืองใด
แขกฝรั่งลาวสื้อหรือมอญพม่า	จะผูกคอต้มมาถวายให้
จะขอแต่วันทองที่ตองใจ	เป็นโรก็ตามแต่เวลา
อยู่พี่พี่จะเข้าไปทูลขอ	. . . . . (หน้า 872)

ต่อมาเมื่อเพชรฆาตจะลงดาบประหารวันทอง ขุนแผนก็พยายามปกป้องนางเป็นครั้ง
ลุดท้ายด้วยการยอมเอาตัวเองเป็นโล่กำบังคมดาบในหน้าง แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะเหล่าราชมัลช่วย
กันจุดขุนแผนออกไปแล้วลงดาบประหารนางทันที

. . . . .	ขุนแผนตันโดดข้ามผู้คุมมา
ขบฟันกันกอดวันทองไว้	ขุนช้างร้องไปชิงไว้หว่า
เพชรฆาตแกว่งดาบวาววามมา	ย่างเท่าก้าวว่าแล้วฟันลง
ต้องคองาง วันทองขาดละบัน	ชีวิตดับดับพลันเป็นผุยผง
	(หน้า 879-880)

เมื่อขุนแผนแลเห็นว่าวันทองตายแล้วก็ถึงกับ "ล้มลงทั้งยืน ปัมจะไม่คืนชีวิตได้"
(หน้า 880) จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมีความรับผิดชอบต่อ
ลูขทุกข์ของวันทองเสมอมา

ส่วนลาวทองนั้น เมื่อนางถูกนำตัวไปอยู่ในวังแล้ว ขุนแผนก็คิดหาทางช่วยนางตลอดมา
แต่ไม่มีโอกาส เพราะขุนแผนเองก็ต้องออกตระเวนด่านไม่ได้ เข้าเฝ้าใกล้ชิดล้อมเด็จพระพันวษา
จนกระทั่งขุนแผนชนะคดีขุนช้างได้วันทองคืนมา ขุนแผนก็หาทางช่วยลาวทองทันทีโดยให้พระหมื่นศรี
ช่วยทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่นาง

เราก็ได้สัญญาว่าจะเลี้ยง	ไม่หสักเลี้ยงย่อนยอกกลอกกลับ
จะเพิกเฉยเลยละให้ลี้ลับ	เป็น เห็นกับเมียงส่องที่ตองใจ

โบราณว่าเสียทรัพย์อย่าเสียศีล
นางก็ไม่มีผิดคิดนอกใจ

เสียอันสิ้นอย่าเสียวาจาได้
จากไปเป็นเหตุด้วยขุนช้าง

(หน้า 493)

แม้ว่าขุนแผนจะไตร่ตรองแล้วเห็นว่า ตนพึงจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ ไม่สมควรที่จะทูลขอนางลาวทองอีก เพราะอาจจะทำให้ล้มเด็จพระพันวษากริ้ว แต่ด้วยความรักผิดชอบในทุกข์ ลูขของนาง ทำให้ขุนแผนยอมเสี่ยง

จำจะต้องทูลขอต่อทรงชัย
พระองค์ก็ยกโทษโปรดแล้ว
ถ้าพระองค์ไม่ทรงปราณี
จะละเมียดเสียเล่าอนาถใจ

ครั้นคิดไปให้เกรงจะราศี
จะกล้าแกลั่วทูลทวงไม่ควรที่
ก็จะเสียความดีที่มีมา
คิดไปให้หลังลาร เป็นหนักหนา

(หน้า 493-494)

ในกรณีพलयางมั้นนั้น แม้ว่าขุนแผนจะไม่มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบในแง่การอบรมเลี้ยงดูพलयางมตั้งแต่เด็ก แต่เมื่อพलयางมกระทำความผิด หรือมีเหตุการณ์ที่จะทำให้ชีวิตของพलयางมต้องลำบาก ขุนแผนก็จะเข้าไปรับผิดชอบแก้ไขเหตุการณ์ให้กลับดีขึ้นเสมอ เช่น เมื่อพलयางมลักลอบได้เสียกับนางศรีมาลา ขุนแผนก็รับผิดชอบในการกระทำของพलयางมและพยายามแก้ไขเหตุการณ์โดยไปเจรจายขอหมั้นศรีมาลาให้กับพलयางม

ครานั้นขุนแผนแล่นล่ฉนิท
การทั้งปวงล่วงเลยถึงเพียงนี้
.....
ถ้าไม่รักพระพิฉัตรผู้บิดา
ลูกของท่านท่านรักตั้งดวงใจ
ก็จะต้องแก้ไขเสียให้หาย

นั่งคิดใคร่ครวญดูถ้วนถี่
จะทิ้งไปไม่ได้เป็นเนรคุณ
.....
ภูหาพักพูดลาให้มิ่งไม่
มิ่งทำให้เสียตัวเหมือนชั้วช่า
อย่าให้ท่านฮับอายขายหน้า

(หน้า 651)

เมื่อขุนแผนขอหมั้นศรีมาลาให้กับพलयางมแล้ว ขุนแผนก็พยายามประคับประคองการครองคู่ของคนทั้งสองให้ราบรื่นตลอดไป หลังจากเมื่อเล็ริจศึกเมืองเชียงใหม่แล้ว ล้มเด็จพระพันวษาทรงโปรดเกล้าฯ ให้พलयางมเป็นจมื่นไวยวรนาถ และพระราชทานนางสร้อยฟ้า ธิดาเจ้าเมือง

เขียนใหม่ให้เป็นภรรยา พอขุนแผนทราบเรื่องก็กราบทูลทันทีว่า พระไวยได้หมั้นหมายกับศรีมาลา
ธิดาพระพิชิตรแล้ว

แต่ซึ่งจมนไวยใช่ตัวเปล่า	ข้าพระพุทธเจ้าไม่มูล่า
เมื่อไปพิพาทกับศรีมาลา	ลูกยาพระพิชิตรบุรี
แต่รักใคร่ยังมิได้ทำงานการ	เขาผ่อนผันนัดงานมาเตือนสี
ได้ทำหมั้นกันไว้ตามประเพณี	ขอจงทราบรู้พระบาท

(หน้า 795-796)

คำพูดของขุนแผนแสดงให้เห็นว่า ขุนแผนพยายามตัดไฟแต่ต้นลม ไม่ยอมให้พระไวย
มีภรรยาหลายคนเพื่อป้องกันปัญหาความแตกร้างระหว่างพระไวยกับศรีมาลา นับว่าขุนแผนมีความ
รับผิดชอบต่อวาจาที่ตนได้ให้ไว้กับพระพิชิตรอีกด้วย และเมื่อขุนแผนมีโอกาสขจัดพระบรมราชโองการ
ของสมเด็จพระพันวษา ขุนแผนก็ขอโทษพระพิชิตรที่ตนมีโอกาสปฏิบัติตามคำพูดของตน

ลูกทูลว่าเมียมมีชื่อศรีมาลา	รับสั่งว่ามีอีกก็มีได้
ให้มีตราหาเจ้าคุณมากรุงไกร	จะโปรดให้แต่งงานศรีมาลา
มาเกิดเป็นเมียสองไม่ต่องใจ	จะทานหัดขัดพระทัยก็ไม่กล้า
คุณพ่อขอจงได้เมตตา	อย่าว่าลูกกลับลอกทำนอกใจ

(หน้า 797)

ต่อมาเมื่อพระไวยหลงเล่นที่นางสร้อยฟ้าและตบตีนางศรีมาลา ขุนแผนก็พยายามแก้ไขด้วย
การทักท้วงระงับ แต่พระไวยกับนางทองประศรีไม่เชื่อว่านางสร้อยฟ้าทำเล่นๆ ขุนแผนจึงหาทาง
แก้ปัญหาโดยวิธีอื่นต่อไป อนึ่งเมื่อพิจารณาคำพูดของขุนแผนที่กล่าวกับพระพิชิตรและนางบุษบาว่า

ขุนแผนกราบเท้าว่าเจ้าคุณ	อย่าหมกมุ่นไปเลยฟังลูกว่า
จะเป็นโรมิกกับศรีมาลา	ตั้งดวงชีวาของลูกชาย
กลับไปไข่ลูกจะเลยละ	คงจะแก้ไขให้จนหาย
มิให้นางอยู่เปื่อยผู้เดียวตาย	จะให้พรายทั้งสองอยู่ป้องกัน

(หน้า 967)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของพระไวย
และรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของศรีมาลาตามฐานะของพ่อสามีผู้ไปคู่ชอนางให้พระไวย ในที่สุดขุนแผน
ก็เลือกวิธีสังหารพระไวย ซึ่งเป็นการกระทำตามคำพูดที่ขุนแผนได้บอกกับพลายงามก่อนที่จะขอ

นางศรีมาลาให้แก่พลาญงามว่า หากวันใดพลาญงามทอดทิ้งศรีมาลาตนจะฆ่าพลาญงามเสีย และ
ในครั้งนั้นพลาญงามก็รับปากขุนแผนแล้วว่า ตนจะไม่ทอดทิ้งนาง

ถ้าวันไหนทิ้งขว้างนางศรีมาลา

ฎมิฆ่าอย่านับว่าเป็นชาย

เจ้าพลาญสติใจกราบไหว้พ่อ

ข้อนั้นมิให้มีที่เสียหาย

(หน้า 651)

จากพฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมีความรับผิดชอบอย่างยิ่ง แม้แต่บุตรชาย
คนโตของตนเอง ขุนแผนยังสามารถสังหารเพื่อรักษาความรับผิดชอบของตนไว้ได้

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมต่างๆของขุนแผนแล้ว จะเห็นได้ว่า ขุนแผนมีความรับผิดชอบต่อสูง
กล่าวคือ มีความรับผิดชอบต่อภาระงานอาชีพของตน รับผิดชอบต่อคำพูดและการกระทำของตนและ
รับผิดชอบต่อความสูญเสียของภรรยาและบุตร

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

ขุนแผนเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองอย่างยิ่ง พฤติกรรมที่แสดงให้เห็น
ความมั่นใจในตนเองของขุนแผน อาจจะพิจารณาได้จาก การแสดงความสามารถของขุนแผนให้
ปรากฏต่อที่ประชุมชน การรับอาสาไปทำศึกสงคราม การสู้รบกับกองทัพและบุคคลอื่น ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

เมื่อขุนแผนต้องแสดงความสามารถต่อหน้าที่ประชุมชน ขุนแผนก็สามารถ
กระทำการต่างๆได้อย่างคล่องแคล่วองอาจ ไม่เคยมีอาการประหม่าอายหรือสะทกสะท้านต่อสิ่งใดเลย
นับตั้งแต่ขุนแผนยังบวชเป็นเณร เณรแก้วก็เทศนาโปรดสัตว์ได้แคล้วคล่องไพเราะสัจใจ ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 69

การที่เณรแก้วเทศน์ได้ไพเราะจน " ยาวบ้านร้านตลาดเสียนจะคลั่ง " และ
" เณรเณรอตเพลไปคอยฟัง " แสดงให้เห็นว่าเณรแก้วจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองมาก จึง
สามารถแสดงออกต่อหน้าประชาชนจำนวนมากได้ดีเช่นนั้น

ต่อมาเมื่อสมภารมีมอบหมายให้เณรแก้วไปเทศน์กัณฑ์ภัทรแทนตัวท่านในงาน
เทศน์มหาชาติ อันเป็นงานทำบุญใหญ่ประจำปี มีผู้คนมาร่วมงานมากมาย แม้ว่าเณรแก้วจะทราบ
กำหนดการอย่างกระชั้นชิดจนต้อง " ลูกกลนลาน หยิบหัทธมาทจนอ่านดู" (หน้า 60)
ก็ตาม แต่ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เณรแก้วสามารถเทศน์ได้สัจใจผู้ฟังทั้งหลาย โดยเฉพาะ
นางพิมพิลาไลย เจ้าของกัณฑ์นั้นถึงกับเปลื้องผ้าห่มบูชากัณฑ์เทศน์ด้วยความศรัทธาทีเดียว

สัปบุรุษหญิงชายครั้นได้ฟัง
 ทุกคนคลใจให้คร่ำครา
 สับลศำรบถ้วนล้ำมที
 ถวายแล้วนอบนบอภีวันท
 ล่ารุสะ เตชะข้าทาทาน
 ล่ารพัดมั่งมีปรีดา

เสียงล่ารุตั้งขึ้นพร้อมหน้า
 นางพิมเปลื้องผ้าทับทิมพลัน
 ยืนดีวางลงในพานนั้น
 พิษฐานล้ำค้ำด้วยคร่ำครา
 ให้พร้อมยศบริวารไปกายหน้า
 ว่าแล้วนั่งฟังด้วยตั้งใจ (หน้า 62)

เมื่อหมื่นหาญลองวิชาขุนแผนด้วยการให้ไพร่พลของตน 20 คน ยิงขุนแผนพร้อม ๆ กัน
 ขุนแผนก็เชื่อว่าตนจะต้องปลอดภัย จึงยอมตกเป็นเป้าให้ยิงโดยดี นอกจากนี้ยังมีแก๊ใจพูดจาล้อเสียน
 หมื่นหาญอีกด้วย

ครานั้นหลายแก้วแก้วกล้า
 เห็นแก เรียกหลายคำแล้วข้าเตือน
 ด้วยพูดตั้งพลังจิตผิดถ้อยคำ
 แล้วลูกเตินมาพลันด้วยหนัด

แกล้งล้อพ่อตาจนหน้าเฟื่อน
 ทำค้อยเสื่อนลดลงบันไดไป
 มิให้ท่านจะถองต้องขับไล่
 อย่าขัดใจเลยเจ้าคะจะให้ยิง

(หน้า 344-345)

ต่อมาขุนแผนถูกจองจำเพราะทูลขอพระราชาทานอภัยโทษให้นางลาวทอง ขุนแผนก็แสดง
 ความเชื่อมั่นในตนเองอีก โดยกล่าวกับวันทองและแก้วกิริยาว่า

อันเครื่องพันธนาการที่จำจอง

อีกสักสองเท่านี้ก็หนีได้ (หน้า 498)

ขุนแผนทนความเจ็บปวดทรมานไม่ไหว จึงสะเดาะข้อคาออกมา เหล่าผู้คุมเห็นเข้าก็
 กลุ่มรุมจับตัวขุนแผนไว้ ขุนแผนยอมให้ผู้คุมจองจำตนอย่างแน่นหนาแล้วจึงใช้ความสามารถสะเดาะ
 เครื่องพันธนาการออกจนหมดสิ้นต่อหน้าคนเหล่านั้น แสดงว่า ขุนแผนต้องมีความเชื่อมั่นใน
 ความสามารถของตนอย่างมาก

. . . . .
 หนีดีกว่าจะเอาถูกเข้าตรึง
 ไม่เชื่อยั้งคะนองก็ลองดู
 ขุนแผนบริกรรมข้าสะเดาะ

ขุนแผนร้องว่าอย่าทำ
 หน้ามึงหรือจะจำถูกไว้อยู่
 เอาคาส่วมท่วมทั้งไข่ตรวน
 หลุดเปลาะกองกลิ้งทุกสิ่งถ้วน

ลูกโซ่โยโย่แปรปรวน

พยักชวนเฮ้ยอเจ้าเข้ามาจ๋า

(หน้า 502)

การแสดงความล้มเหลวให้ประจักษ์แก่สายตาคนจำนวนมาก ปรากฏอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ
 ขุนแผนประลองฝีมือกับพลายงาม แม้ว่าขุนแผนจะมีอายุมากขึ้น และว่างเว้นการทดสอบความสามารถ
 ของตนมานานถึง 15 ปี (นับเวลาช่วงขุนแผนติดคุก) แต่ขุนแผนก็มีความเชื่อมั่นว่าตนจะกระทำ
 การได้สำเร็จ ผลปรากฏว่า การประลองฝีมือในวันนั้นได้รับคำชมเชยจากสมเด็จพระพันวษาและ
 ประชาชนอย่างมากมาย

แต่บรรดาคนผู้จวนเพลิน

สรรเสริญล่องน่ายกแห่งหน

เอออย่างคักดีสิทธิ์ฤทธิ์เวทมนต์

ข้าศึกไหนจะทนฤทธิ์เธอ

พระองค์ตบพระหัตถ์อยู่ผู้สดจ่าน

เบิกบานทรงพระสรวลสำรวลเรอ

อายคู่นี้ใช้ได้ไม่ม่อเออ

ฤทธิ์เดชมันเล่มอส์มานกัน (หน้า 616)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เมื่อขุนแผนแสดงความล้มเหลวต่อหน้า
 ผู้อื่นจำนวนมาก ขุนแผนก็มีความเชื่อมั่นในตนเองไม่มีอาการประหม่าอายใด ๆ เลย

เมื่อพิจารณาความเชื่อมั่นในตนเองของขุนแผนจากการอาสาไปสงคราม ก็จะพบว่า
 ขุนแผนมีความเชื่อมั่นในตนเองเช่นกัน ในการอาสาไปทำศึกเมืองเชียงทอง อันเป็นการไปทำ
 สงครามครั้งแรกของพลายแก้ว ๆ ก็ได้ตำแหน่งแม่ทัพพันทั้ง ๆ ที่มีอายุเพียง 18 ปี เท่านั้น
 จากคำกราบบังคมทูลอาสาไปทัพของพลายแก้ว แสดงให้เห็นว่า พลายแก้วมีความเชื่อมั่นในตนเอง
 อย่างมากกว่าตนจะต้องได้รับชัยชนะ

พลายแก้วรับสั่งบังคมทูล

ขอเดชะนเรนทรสูร์โปรดเกล้า

ชีวิตอยู่ใต้พระบาท

ขออาสาพระองค์ผู้ทรงชัย

ตีทัพเชียงอินทร์และเชียงทอง

ให้ล้มพระทัยปองให้จงได้

ถ้าข้าพระพุทธเจ้ามีบรรลัย

ก็มีไต่ย้อท้อต่อณรงค์ (หน้า 199)

ต่อมาเมื่อขุนแผนรับอาสาไปศึกเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนไปทำสงครามโดยมีพลายงาม
 เป็นคู่คิดและนำกรบซึ่งเป็นคนคู่อีก 35 คนเท่านั้น โพร่พลที่เหลือมีหน้าที่เพียงคอยจัดเสิร์ฟอาหาร
 เท่านั้น แสดงว่าขุนแผนมีความเชื่อมั่นอย่างมากว่าตนสามารถเอาชนะสงครามได้ จึงทูลขอโพร่พล
 ไปในกองทัพเพียงน้อยนิด

ครานั้นขุนแผนแล่นสู่ภาพ
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย
กระหม่อมฉันพ้อลูกขออาล้า
มิต้องให้ไพร่ยากไปมากมาย
ขอพระราชทานแต่ไพร่ราบ
อันพวกพลจะประจัญประสาญบาน
อีกล้ามลึบห้าคนล้วนทนคง
ได้ร่ำเรียนรู้ครบเชิงรบรุก

กัมกราบแล้วทูลเฉลยโย
ซึ่งโปรดให้ไปทัพกับเจ้าพลาย
ตีเชียงใหม่มาทูลถวาย
ครั้นกะเกสรทิว่นายจะย้ายการ
พอหามหาบหา เลี้ยงเลี้ยงอาหาร
ขอประทานคนโทษที่ในคุก
ยินยอมสามารถอาจถูก
เห็นมีทุกความรู้ครุต่างกัน

(หน้า 604-605)

หากพิจารณาความเชื่อมั่นในตนเองของขุนแผนจากการสู้รบหรือต่อสู้กับบุคคลอื่นแล้ว ก็พบว่าขุนแผนมักจะต่อสู้กับผู้อื่นด้วยความลุ่ม ลุ่ใจเป็น อันเป็นสิ่งยืนยันให้เห็นว่าขุนแผนมีความเชื่อมั่นในตนเองด้วย

ครั้งที่ขุนแผนไปทำศึกเมือง เชียงทอง ก่อนที่พลายแก้วจะสู้รบกับพระยาฟ้าสิ้นและสันบาดาล แม่ทัพทั้งสอง เห็นพลายแก้ว เป็นเด็กหนุ่มที่มีลักษณะลำอางอ่อนแอั้น จึงกล่าววาจาตุงกฝีมือของพลายแก้ว พลายแก้วมีความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะต้องชนะศึกครั้งนี้ จึงยิ้มอย่างใจเป็นแล้วตอบไปว่า ตนชื่อพลายแก้ว ทั้งยังสาบอีกว่าอย่าประมาทฝีมือคนไทย

ครานั้นสิ่งโฉมเจ้าพลายแก้ว
เรานี้หรือคือว่าองค์พระกาฬ
เราชื่อวานายพลายแก้ว
.....
ท่านอย่าองอาจประมาทไทย

ยิ้มแล้วตอบคำที่ว่าขาน
ยอดทหารอยู่ในอยุธยา
ได้ทดลองกันแล้วจึงอาล้า
.....
ถ้าไม่ดีที่ไหนเราจะมา (หน้า 204)

ในครั้งที่ขุนแผนไปทำศึกเมือง เชียงใหม่ ขุนแผนก็มีความเชื่อมั่นว่าตนจะชนะศึก ดังนั้นเมื่อเผชิญหน้ากับท้าวกรุงกาฬ ขุนแผนก็ยิง "ยิ้มหัว" แล้วตอบโต้คำกล่าวหาของท้าวกรุงกาฬที่ว่า "ขุนแผนประพฤตตนเอียงโจรไปขโมยช้างม้าในเมือง" ได้อย่างเสียบแหลม

ครานั้นขุนแผนแล่นสู่ท่าน
ช่างพูดได้ไม่คิดถึงเงาตัว
ซึ่งล้านข้างลั้งนางไปกรุงไทย

ได้ฟังท้าวกรุงกาฬก็ยิ้มหัว
ทำความชั่วถึงปิดไม่ผิดควน
เจ้า เชียงใหม่เมามืดด้วยโมหันธ

ลอบไปลวงชิงนางไว้วางคืน
 ข้าหลวงไทยที่มารับก็สาส์น
 กระทำความข่มเหงไม่เกรงใจ
 เจ้าทำนั้นแลเป็นโจรป่า
 ถึงรักตัวกลัวว่าจะวายวาง

สับพวกปลั่งลงที่ลทกรรมไว้ว
 เฝียนชัยยัประยาทั้งนายไพร่
 ยังทำให้ยกพลมาชนช้าง
 เอาชีวาแลกสัตว์ไม่มีอย่าง
 ให้ลิ่งนางคืนไปจะไม่ตาย (หน้า 704)

ครั้งที่ขุนแผนต่อสู้กับหมื่นหาญและพวก ขุนแผนก็ไม่แสดงอาการประหวั่นพรึ่นพรึงใด ๆ
 เลย แสดงว่าขุนแผนมีความเชื่อมั่นว่าตนจะต้องปลอดภัยอย่างแน่นอน

ขุนแผนไม่ละทกละท้านอ่านมนต์ปลุก
 ขุนแผนเต้นแผ่นโหมโจนช็อคอ

ผีลูกผุดลุกขึ้นพุดจ้อ
 กุมารทองช่วยพ่อให้ทันภัย (หน้า 353)

เมื่อขุนแผนพานาง วันทองหนีไป ขุนช้างและไพร่พลออกติดตามมาจนทัน แม้ขุนแผนจะ
 ทราบว่าตนจะต้องต่อสู้กับว่าไพร่จำนวนมากมายของขุนช้าง แต่ขุนแผนก็ยังเชื่อมั่นว่าตนจะชนะ
 ขุนแผนจึงมีแก้ใจพุดจา เหน็บแนมวันทอง

สิ่งปลอบปลุกวันทองน้องพี่อา
 ล้างหน้าเตรียมหาผ้าหุงห่ม
 หรือว่าเคঁราฉิตคิดกลัว
 ขุนช้างโตใหญ่ไพร่นับร้อย
 ผัวน้อง เสื่องชื่อลือฤทธิ์
 หนักอกวิตกด้วยวันทอง
 เพราะเจ้าทำผิดใจให้ระคาย
 ครั้นพบหลบเสี่ยงไม่ออกหา
 เขาสับได้จะพิฆาตฟาดฟัด
 คิดเสี่ยงใหม่เป็นไร เจ้าวันทอง
 ถ้าว้าไปตติมิโกรธา
 ตัวพี่ก็หนีเอาตัวรอด
 หรือกระไรใจเจ้าจงคิดดู

แก้วตาจงฟื้นขึ้นต้นตัว
 คอยข่มศึกขู่จะลู้ฝัว
 จะออกตัวเสี่ยงก็ตามแต่ความคิด
 พี่คนเดียวเสือกจ้อยกระฉิบหรือ
 พี่นี้ชีวิตเป็นวันตาย
 ขุนช้างมัวหมองเป็นมากมาย
 สิ่งติดตามมุ่งหมายมาป่าขี้
 จะโกรธาเรี่ยวแรงที่แข็งขัด
 ผูกตัดแล้วเนื้อเป็นเหยื่อกา
 เขารักน้องเขาจึงออกมาตามหา
 คงรับขวัญแก้วตาไปข่มขู่
 จะเส็ดลอดป่าไปไม่ต่อลู้
 จะอยู่หรือจะคืนอย่าเคืองใจ (หน้า 413)

หากขุนแผนไม่มีความเชื่อมั่นว่าตนจะต้องชนะขุนช้างอย่างแน่นอนแล้ว ขุนแผนคงจะไม่มีอารมณ์สู้จนจนกว่าจะหาหนทางออกแล้วหนีไปนอนวันทอง เป็นแน่

ต่อมาเมื่อกองทัพของจมีนศรียกมาล้อมขุนแผนไว้ วันทองก็เกิดความหวาดหวั่นว่าขุนแผนจะถูกจับ แต่ขุนแผนก็มีความเชื่อมั่นเต็มเปี่ยมว่าตนจะปลอดภัย จึงกล่าวกับนางว่า ต่อให้มีไพร่พลมากกว่านี้ 10 เท่า ขุนแผนก็สู้ได้

ฟังผิวอย่ากลัวมันเลยเจ้า
มันเหมือนยุง รินที่ปนง
ถึงคนเดียวที่ดูลงหราช
แก้วพี่เจ้าอย่ามีสิ่งความกลัว

อีกสิบเท่า เข้ามาก็จะสู้
จะมาสู้เปลวไฟไม่รู้ตัว
มันเหมือนชาติเนื้อหมู่ม่าสู้ผิว
หัวมันจะแตกเป็นธุลี (หน้า 438)

นอกจากนี้ขุนแผนยังพา วันทอง ซึ่งมีสีหมอกผ่านหน้าไพร่พลอย่างทำทนายอีกด้วย แสดงว่าขุนแผนมีความเชื่อมั่นในความสามารถทางเวทมนต์ของตนอย่างมาก

พฤติกรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าขุนแผนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เสมอไม่ว่าตนจะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นไร

1.4 ความมีเหตุผล

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนเป็นผู้ที่มีเหตุผลที่ปรากฏให้เห็นหลายครั้ง ครั้งแรกนั้น ปรากฏเมื่อพลายแก้วมีอายุได้ 15 ปี พลายแก้วขอให้มารดาบวชให้ โดยพลายแก้วชี้แจงเหตุผลให้ทองประศรีทราบ ว่า ตนต้องการมีวิชาความรู้เพื่อจะได้เป็นทหารเช่นเดียวกับบิดา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้ในหน้า 66

ต่อมาเมื่อเรียนวิชากับสมภารบุญจนหมดสิ้นแล้ว เณรแก้วก็ตัดสินใจไปสู่พระอรหันต์ด้วยเหตุผลที่ว่า ตนจะ "ไปสืบหาวิชาเรียนต่อไป" (หน้า 48)

เมื่อพลายแก้วได้พบศิลาโลยเป็นภรรยาแล้ว นางก็เร่งเร้าให้พลายแก้วไปสู่ขอนาง พลายแก้วคิดไตร่ตรองเรื่องนี้อย่างดีแล้วก็ตัดสินใจว่า ตนควรจะศึกษาหาความรู้ให้เจนจบเสียก่อน จึงจะแต่งงาน

แม่ทองประศรีบอกมาก็ยาวนาน
อยู่สู่พระธมแล้วให้ตันไปค้นหา

ว่าสมภารช่อคงเป็นคนดี
เพื่อนสนิทบิดาที่เป็นผี

ไปเรียนต่อพอจะได้ความรู้ดี
จะว่าเราหลบลี้หนีสลัด
ถึงรักสตัยต้องตัดความอาลัย

แต่เป็นห่วงทมิฬที่ผู้ลู่ใจ
จะสึกไปก็วิธาหาชะงัดไป
คิดแล้วหม่ำโลรับเตินมา

(หน้า 119-120)

จะเห็นได้ว่าขุนแผนมีเหตุผลที่ดี จึงได้ไฝ่หาวิชาความรู้จนเก่งกล้าสามารถ
ในการไปราชการสงครามเมืองเชียงทอง ปลายแก้วได้แสดงความมีเหตุผลให้ปรากฏ
อีก กล่าวคือเมื่อเจ้าเมืองเชียงทองส่งพระสังฆราชและคณะสงฆ์มาแจ้งข่าวให้พิไทยทราบว่
เมืองเชียงทองได้คิดกบฏ ฝ่ายทหารไทยเข้าใจผิดจึงล้อมจับคณะของพระสังฆราชแล้วเตรียม
จะประหารชีวิตเสีย เพราะ "โทษด้อมมองกองทัพถึงบรรลัย" (หน้า 199) แต่ปลายแก้วไต่ร-
ตรองแล้วเห็นว่าคงจะเป็นอุบายอย่างหนึ่งของพวกเมืองเชียงทองจึง "ห้ามไว้ว่าอย่าทำ" (หน้า
199) ครั้นปลายแก้วได้ถามไต่ความแล้ว ปลายแก้วก็เชื่อเพราะผู้ที่มาส่งข่าวมีฐานะเป็นพระสังฆ์

เราเชื่อถือด้วยว่าเป็นพระสังฆ์

คงเชื่อตรงว่าไรไม่มุสา (หน้า 200)

นับได้ว่าปลายแก้วเป็นผู้ที่มีเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ทำให้ฝ่าย
ไทยชนะสงครามครั้งนี้ได้อย่างง่ายดาย

หลังจากที่ปลายแก้วชนะศึกเมืองเชียงทอง แล่นค้าแมนกับนางศรีเงินยวงก็ยกลาวทอง
ให้เป็นภรรยาของปลายแก้ว ปลายแก้วอาจจะถือสิทธิ์ความเป็นสามีพานางกลับกรุงศรีอยุธยาได้โดย
ไม่ต้องคำนึงถึงความโค่งเค่งร้าของลาวทองและบิดามารดาของนาง แต่ด้วยความมีเหตุผลเห็นอก
เห็นใจผู้อื่นของปลายแก้ว ทำให้ปลายแก้วให้ออกาลลาวทองตัดสินใจว่าจะอยู่กับบิดามารดาที่บ้าน
จอมทองต่อไปหรือจะติดตามปลายแก้วไปกรุงศรีอยุธยา

. . . . .

เป็นสตัยจริงนะ เจ้าจะเล่าความ
ถ้าไม่ก็ตราขการงานทัพ
ส่งสารโค่งใจไม่วายวาง
ตัวพี่ถึงที่ได้ คล้าคสัง
ส่งสารทำนทั้งล่องจะหมองใจ
ครั้นจะทิ้ง เจ้าไว้ในจอมทอง

อย่าหลับตาลุกขึ้น เกิดจะขอกถาม
พี่แล่นรักจักตามอารมณ์นาง
พี่นี้ไม่กลับลงไปล่าง
ด้วยจะร้างแรมท่านผู้ใหญ่ไป
รำลึกถึงพ่อแม่ยังร้องไห้
ต่างอยู่ต่างไปใจ เสียตาย
พี่รำลึกถึงน้องไม่เหือดหาย

ได้เมียดจากเมียดก็เสียดตาย
เอาความรักหักเสียดทั้งล่องข้าง
หรือจะอยู่เมืองบนก็ตามใจ

คิดไปให้ระคายรำคาญใจ
จะไปล้างด้วยกันอย่าร้องไห้
ผัวไม่ว่าเจ้าให้เคืองระคาย (หน้า 222)

เมื่อขุนแผนพาลาวทองมาสู่พระธรรมาธิคุณ ขุนแผนก็เกิดมีปากเสียดกับวันทองจนขุนแผนโกรธพาลาวทองกลับไปกาญจนบุรี อีก 2 วันต่อมาขุนแผนก็เดินทางกลับไปสู่พระธรรมาธิคุณ เพื่อดูให้รู้แน่ๆ ว่าวันทองนั้นรักใคร่ขุนช้างจริงหรือไม่ แม้ว่าขุนแผนจะพบว่าวันทองนอนเคียงข้างขุนช้าง แต่ขุนแผนก็มีเหตุผลเพียงพอที่จะโต้ถามความจริงจากลายทองและพันชโยติผู้เป็นกำนันซึ่งเป็นพยานรู้เห็นเรื่องราวระหว่างขุนแผนไปราชอาณาจักร เมื่อทั้งสองคนยืนยันว่า วันทองมิได้แต่งงานกับขุนช้างด้วยความเต็มใจ ขุนแผนก็คิดไตร่ตรองจนพบเหตุผลว่า วันทองต้องตกเป็นภรรยาของขุนช้างก็เพราะความหุนหันพลันแล่นของตนเอง

ครานั้นขุนแผนแล่นสะท้าน
นั่งนึกตรึกความไปตามจริง
รักล้นพิศดังชีวิตอันเดียวกัน
ขุนช้างก็เคียงเข็นเป็นศัตรู
วันทองอุตล่ำหัตถ์ครองโมตรทำ
มาเกิด ชีญเป็นเหตุเภทพาน
เพราะกูเองเต็ดต่วนหวนหัน
จึงเสียดใจยอมให้ขุนช้างฮิต

ได้ฟังนายบ้านบอกทุกสิ่ง
วันทองนี้มิ้งเมียดรักกู
มันแกลังบั้นอาลัยให้พิศดัง
ล่องวงขอสู้อำนาจการงาน
จนเลิกพิศกลับมามีได้ถึงบ้าน
หักหาญให้เสียดโมตรมิตร
บุกบั้นถือโทษเอาเป็นผิด
คิดหรือหนึ่งเล่าจะเอาไป (หน้า 299)

หลังจากที่ขุนแผนฆ่านางบัวคลี่แล้วนำศัพทารถไปปลุกเสกเป็นกุมารทอง หมั้นหาญและไพร่พลก็ออกติดตามไปแก้แค้น ขุนแผนได้แสดงความมีเหตุผลให้ปรากฏอย่างชัดเจน โดยกล่าวว่าตนต้องการจะสังหารหมั้นหาญซึ่งเป็นผู้วางแผนฆ่าตนเท่านั้น เหล่าไพร่พลของหมั้นหาญมิได้มีความผิดตนจึงไม่ต้องการเอาชีวิตขอให้สึกไปเสีย

ขุนแผนร้องว่าอายไพร่ไม่มีผิด
อย่าตั้งต้อถือนายจะวายปราน

กูจะล้างชีวิตแต่หมั้นหาญ
หัวจะขาดพาดผ่านพสุธา (หน้า 354)

ครั้งขุนแผน "ตีดาบ ช้อม้า หากุมาร" ได้สำเร็จแล้ว ขุนแผนก็คิดจะไปลักตัววันทองมาจากขุนช้าง ทองประศัทราบเรื่องก็ห้ามปรามโดยให้เหตุผลว่า วันทองมีราศีควาเสียดแล้วไม่

เหมาะจะลุ่มกับขุนแผน

วันทองหมองม่นเหมือนแหวนเพชร
จะผูกเรือนก็ไม่รับกับเรือนงาม

แตกเม็ดกระจายสิ้นเป็นล่องล่ำม
แม่จึงห้ามหวงเจ้าเพราะเจ็บใจ

(หน้า 364)

แต่ขุนแผนมิได้เห็นพ้องกับเหตุผลของมารดา จึงชี้แจงเหตุผลตามความคิดของตนว่า วันทองไม่เคยคิดรักขุนช้างเลย และนางก็พยายามทุกวิถีทางที่จะล่องวนตัวไว้คอยทำตน ตนเอง เสียอีกก็ได้ลาวทองแล้วก็สมวันทอง เสียสิ้น

ขุนแผนตอบคำท่านมารดา
จะว่าชู้ก็ชู้ทุกสิ่งไป
เมื่อเกิดหึงวันถึงลู่พรธพบ
นางเล่าตามความจริงทุกสิ่งมี
แล้วทูนหันมาเสียจากห้อง
ผูกคอโยนโจนเสียบละอันโอบ
ถึงอย่างนั้นก็ยังงั้นในความหลัง
ล่ายทองบอกจริงทุกสิ่งไป
ลาวทองน้องนอนอยู่ในห้อง

แม้ว่าตามแต่เพียงหาเถียงไม่
ต่อคิดใคร่ครวญดูสิ่งเห็นดี
ก็แจ้งจบบออยู่ว่าใจไม่หน่ายหนี
ลูกเสียก็ถือโทษกระทำโหย
วันทองร้องไห้ไม่วายโหย
ระบมโอบยเจ็บชำระกำใจ
จะชิงชังเลยลูกหาเป็นไม
ข้อนั้นลูกไม่ได้คะนึ่งคิด
ลูกก็สมวันทองเสียสิ้น

(หน้า 364-365)

เมื่อขุนแผนและพลายงามไปลงครามเมืองเชียงใหม่ ระหว่างที่พักอยู่ในเมืองพิศตร พลายงามก็สับลอบได้เสียกับศรีมาราลาธิตาของพระพิศตรกับนางบุษบา ขุนแผนทราบเรื่องก็โกรธ พลายงามจนกล่าวประชามพลายงามว่า

เชิงนี้จ้วงจาบละลาบละลั้ง

บังอาจล้วงลูกท่านผู้มีคุณ (หน้า 650)

แม้ว่าจะโกรธพลายงามมากเพียงใด ขุนแผนก็ยังคำนึงถึงเหตุผลที่ว่าไม่ควรลงโทษ พลายงามรุนแรง เพราะอาจจะทำให้เสียราชการที่ได้รับมอบหมายมา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้ว
ในหน้า 81

นอกจากนี้ ขุนแผนยังมีเหตุผลพอที่จะไม่ปล่อยยให้เรื่องนี้่อจาว เพราะจะทำให้พระพิศตร กับนางบุษบาซึ่งเป็นผู้ที่ขุนแผนเคารพนับถือเสื่อมเสียชื่อเสียง ขุนแผนจึงขอหมั้นศรีมาราลาให้พลายงาม

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดหน
 การทั้งปวงล่วงเลยถึงเพียงนี้
 อองามก็หลงจนงงววย
 ตกกระไดพลอยโจนโจนตามบุญ
 . . . . .
 ถ้าไม่รักพระพิชิตรผู้บิดา
 ลูกของท่านท่านรักดังดวงใจ
 ก็จะต้องแก้ไขเสียให้หาย

นั่งคิดใคร่ครวญดูถ้วนถี่
 จะทิ้งไปไม่ได้เป็นเนรคุณ
 ไม่ช่วยไปข้างหน้าจะว่าวุ่น
 . . . . .
 กุหาพักพูดจาให้ฟังไม่
 มิ่งทำให้เสียตัวเหมือนชั่วช้า
 อย่าให้ท่านอับอายขายหน้า (หน้า 651)

ในครั้งที่ขุนแผนกับพลาญงามลอบเข้าเมืองไปจับพระเจ้าเชียงใหม่ พลาญงามได้เห็น
 เหล่านางห้ามนอนหลับอยู่ที่ตรงเข้าไปกอดรัดเคล้าคลึง ขุนแผนเห็นดังนั้นก็ห้ามปรามพลาญงาม โดย
 ให้เหตุผลว่า นางห้ามเหล่านี้เป็นสมบัติของพระเจ้าแผ่นดิน คนธรรมดาไม่ควรไปล่วงเกิน ยิ่งเป็น
 ผู้ที่มีคาถาอาคมและเชี่ยวชาญการสงครามยิ่งไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง

ขุนแผนเห็นลูกเข้าไปเคล้าคลึง
 พี่ของหลวงนะอย่าเข้าไปเคล้าคลึง
 ไม่ควรนะเจ้าเราเป็นไพร่
 ยิ่งจะให้เชี่ยวชาญการสงคราม

เอามือห่อป้ายหลังลงดั่งผึ้ง
 ถ้า मैं นึกถึงซึ่งลิเสียความ
 เขาก็ได้เป็นนางระวางห้าม
 มาตุคามลามลอนอย่าควรทำ

(หน้า 725)

เมื่อขุนแผนกับพลาญงามชนะศึกเมืองเชียงใหม่แล้วก็กลับมายังเมืองพิชิต พระพิชิต
 กับนางบุษบาชักชวนให้ขุนแผนพำนักอยู่ด้วยหลาย ๆ วัน แต่ขุนแผนเกรงว่าหากตนพักอยู่ในเมือง
 นานนัก พลาญงามจะลอบเข้าไปหาศรัมาลาทำให้เกิดเรื่องเสียหายขึ้นอีก ขุนแผนจึงตัดสินใจรีบ
 ยกทัพกลับโดยให้เหตุผลแก่พระพิชิตและนางบุษบาว่าตนต้องคอยควบคุมป้องกันนางสร้อยทอง
 พระเจ้าเชียงใหม่และราชวงศ์รวมทั้งไพร่พลอีกมากมาย หากพักอยู่นานวันจะไม่เหมาะ นับว่า
 ขุนแผนมีเหตุผลที่ดีและรู้จักใช้ปฏิภาณคิดหาเหตุผลหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่ไม่ควรให้เกิดขึ้นได้อย่างดี

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดหน
 ออพลายสิพรากจากเมียวไป
 พอมีดคำก็จะคล่าเข้าไปหา

นั่งคิดนึกพรั่นให้หัวนไหว
 ถ้ากลับมามีใหม่ไหนจะยัง
 ถ้าหากว่าไม่มีดเหมือนหนหลัง

เกิดเชิงแห่แพร่หลายกระจายตั้ง
 ฝึกพลางตอบคลุมตามท้านอง
 ด้วยว่ากองทัพก็กลับมา
 ไทหนางสร้อยทองและสร้อยฟ้า
 ทั้งต้องคุมครวลาหวางพงไพร
 พระท่ายน้ำกับพวกที่อยู่นั้น
 ว่าพ่อลูกบ้ายเปียงเสี่ยงราชการ
 ไทหนาก็สาบากมามากแล้ว
 จำต้องทนถือร่างค้ำกาย

จะเสียทั้งสองฝ่ายขายหน้าตา
 ลูกนี้ขัดข้องอยู่หมักหมน
 ทั้งนายไพร่มากกว่าเมื่อเข้าไป
 ทั้งพวกบุตรภรรยาเจ้าเชียงใหม่
 มาอยู่ไกลกลัวจะทำให้รำคาญ
 จะพากันบอกกล่าวเป็นข่าวขาน
 มาอยู่บ้านเป็นลู่สลูกล้วย
 อย่าให้มีวีแววความเสียหาย
 ไปจนเสร็จล่มหมายที่รับมา

(หน้า 754-755)

หลังจากที่วันทองถูกประหารแล้ว พระไวก็บันดาลโทสะตรงเข้าทำร้ายเพชฌฆาต แต่
 ขุนแผนเป็นผู้ที่ปลื้มและ เหตุผลดี จึงห้ามปรามพระไวแล้วปลอบว่า วันทองต้องตายเพราะผลกรรม
 แต่ปางก่อน

ขุนแผนเล่นยุตจุดพลายงาม
 ผลกรรมจึงจำให้บรรลัย
 โดดไปคร่อมเจ้าวันทองไว้
 มั่นกลุ้มรมั่นจุดก็ลู่ตฤทธิ

จงฟังพ่อห้ามอ้อฉลาลัย
 พ่อนั่งอยู่ไกลก็สึมคิด
 สิ่งไม่ทันแก้ไขแต่สักหนิด
 ชีวิตวันทองจึงบรรลัย (หน้า 882)

นอกจากนี้ขุนแผนยังกล่าวเตือนสติพระไว โดยชี้แจงเหตุผลว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วก็
 ต้องตาย พระไวไม่ควรเศร้าโศกเสียใจให้มากนัก ควรช่วยกันคิดจัดงานบำเพ็ญกุศลให้วันทองจะ
 ดีกว่า

. . . . .
 อันคนตายไหนเลยจะคืนมา
 อุตล้าห้ส่งบใจเจ้าไวเอ๋ย
 ธรรมตาเกิดมาทุกรูปนาม
 อันบุรุษสตรีมีชีวิต
 ถึงมาตราบั้นดินฟ้าคงคาลัย

ปลอบว่าเจ้าหมื่นฟังพ่อว่า
 จะโศกกาต่อไปไม่ได้ความ
 อย่างร้องไห้ไปเลยฟังพ่อห้าม
 เราทำนก็คงตามกันตามไป
 เมื่อถึงพรหมลิขิตไม่อยู่ได้
 เพลงกาพิผลาญใหม่ก็แหลกลอง

จะมาม่วงร้องไห้ไม่ต้องการ
เตียวฉวีศพยังค้างอยู่กลางวง

จงคิดอ่านท้าวล้วนวงศ์คลัง
คิดอ่านปลงศพแม่ เกิดลูกอา
(หน้า 883)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนเป็นผู้ที่มีเหตุผลดีคนหนึ่ง

1.5 การพึ่งพาตนเองได้

ในเรื่องการพึ่งพาตนเองได้ของขุนแผนนี้ อาจจะพิจารณาได้จากการใช้
ความรู้ความสามารถพาตนเองให้รอดพ้นจากสถานการณ์คับขันได้อย่างปลอดภัย และจากการต่อสู้
ระหว่างขุนแผนกับบุคคลอื่น ๆ ทั้งในด้านการสู้รบในสงคราม และการต่อสู้เพื่อช่วงชิงหรือปกป้อง
สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ด้านการใช้ความรู้ความสามารถพาตนเองให้หลุดพ้นจากสถานการณ์คับขันนั้น เริ่มปรากฏ
ให้เห็นตั้งแต่ขุนแผนยังบวชเป็นเณร กล่าวคือ ครั้งหนึ่งสมภารมีลูกองวิชาเณรแก้วโดยคายขานหมาก
ให้เณรแก้วฉันทน์ เมื่อเณรแก้วฉันทน์แล้ว สมภารมีก็ตีศีรษะเณรแก้วด้วยสากที่ใช้ตำหมาก เณรแก้วใช้
ความสามารถของตนช่วยให้รอดพ้นจากอันตรายได้สำเร็จ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 69

เหตุการณ์ในทำนองเดียวกันนี้เกิดขึ้นอีก เมื่อขุนแผนยอมให้หมื่นหาญลองวิชา ด้วยการ
ให้ไพร่พลของหมื่นหาญ 20 คน ระดมยิงมายังร่างของขุนแผน ในครั้งนี้ขุนแผนก็ใช้ความสามารถ
ช่วยเหลือตนเองให้ปลอดภัยได้เช่นกัน

ปลงอารมณโอมอ่านพระศาถา
เป็นหนึ่งแน่วแนใจไม่ไหวติง
พ้อตาร้องว่าเอาเจ้าทหาร
ยี่สิบบอกกรอกตรงเข้าพร้อมกัน
เอ็งสิ้นกูสิ้นควันตลบ
อิงแล้วยึดใหม่ไล่ตะปิง
.....
อิงแล้วยึดใหม่ไล่กระหน่ำ
เจ้าพลาญหนึ่งตั้งตัวไม่กลัวเกรง

ภาวนาตั้งจิตสำนึกหนึ่ง
พยกหน้าว่าให้อย่างพร้อมกัน
จึงยกปืนยิงกรานประทัมมัน
ลากสั้นนกลับรวบตีง
หินกระทบปราดเปรียง ะลัยงฝังฝัง
อิงคะนึ่งไปกั้งบ้านละท้านใจ
.....
จกร่าเอาจนดินสิ้นเขนง
เหล่านักเลงสั้นหัวกส่วทุกคน (หน้า 345)

เมื่อขุนแผนต้องโทษจองจำเพราะบุลลของพระราชทานอภัยโทษให้ลาวทอง ขุนแผนก็ใช้
ความสามารถสะเดาะโซ่ตรวนให้ตนพ้นจากเครื่องพันธนาการได้ จนพระยายมราชและเหล่าผู้คุม
ยอมให้ขุนแผนได้อยู่ในคุกอย่างสบาย

พระยายมราชครั้นได้ฟัง

จึงสั่งนายตรวกลั่นทั้งหลาย

อย่าจองจำขุนแผนให้วุ่นวาย

ตามแต่จะสบายอย่าขัดใจ

. . . . .

. . . . .

ตั้งแต่วันนั้นสืบสไป

ท่ามะรอน้อยใหญ่มิได้ว่า

ค่อยอยู่เป็นสุขทุกเวลา

กับนางแก้วกิริยาที่คุกใน (หน้า 504)

ในด้านการต่อสู้กับบุคคลอื่น ๆ นั้น ขุนแผนก็แสดงให้เห็นว่าพึ่งตนเองได้หลายครั้ง กล่าว
คือเมื่อขุนแผนต่อสู้กับใครก็ตาม ขุนแผนก็สามารถพึ่งตนเองโดยอาศัยปฏิภาณไหวพริบประกอบกับ
ความสามารถของตน ช่วยเหลือตัวเองให้ได้รับชัยชนะเสมอ

เมื่อไปราชการสงครามครั้งแรกที่เมืองเชียงทอง ปลายแก้วก็ใช้ความสามารถในการรบ
เอาชนะสันบาตลแม่ทัพเชียงใหม่ได้ภายในเวลาอันรวดเร็วแค่ประดาบ 2 ครั้งเท่านั้น นอกจากนี้
พึ่งตนเองได้แล้วยังช่วยเหลือพระยากำแพงเพชรให้รอดพ้นจากอันตรายอีกด้วย

ปลายแก้วแว่วไวใจกล้า

รบแรงอาชากระบี่ปลั่ง

มือถือดาบประทานผลาญธรงค์

ตรงไล่สันบาตลที่นำกอง

ฟันสับลาวรับด้วยปลายทวน

แทงส่วนหลบได้ด้วยไวว่อง

ลาวไพร่พลาคลานัยน์ตาพอง

ร้องหมาฮี้แม่แร่เข้ามา

ปลายแก้วฟาดฟันลั่นจับ

คอพับตะพายแล่งตลอดป่า

ฟ้าสิ้นแลเห็นเข่นอาชา

ตรงเข้าฟันพระยากำแพงเพชร

จับเปล่าไม้เข้าพลัดตกม้า

ปลายแก้ววางร่ำมาระเห็จ

ฟันถูกฟ้าสิ้นหันฮี้เสียด

หัวเต็ดตกม้ามลงมาดิน (หน้า 205)

ในครั้งที่ขุนแผนต่อสู้กับหมื่นหาญและไพร่พล ขุนแผนก็ใช้ไหวพริบเอาตัวรอดไม่ให้ตนถูก
ไพร่พลของหมื่นหาญรุมทำร้าย โดยขุนแผนให้เหตุผลกับไพร่พลของหมื่นหาญว่า ตนต้องการเอาชีวิต
ของหมื่นหาญเท่านั้น ไพร่พลทั้งหลายไม่มีความผิด จึงไม่ควรมายุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 95

จะเห็นได้ว่าขุนแผนสามารถใช้คารมช่วยตนเองให้พ้นจากการถูกรุมทึ้งร้ายได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อขุนแผนต่อสู้กับหมื่นหาญจนหมื่นหาญเพลียงพล่าเสียที ไพร่พลของหมื่นหาญก็ "โหมแห่เข้าแก่นาย" (หน้า 355) แต่ขุนแผนก็สามารถต่อสู้จนได้รับชัยชนะ

หมื่นหาญเข้แผนขำล้มคว่าตึง	แผนทะสิ่งเหยียบคออ้ายพ่อตา
พวกกทหารโหมแห่เข้าแก่นาย	บ้างกลัวตายชอกชนเข้าตันป่า
พี่ฮี้ยลาดวุ่นวึ่งกิ่งคัลตรา	อ้ายคนกล้าตรงเข้ารับยับย้อยไป
หมื่นหาญตันกระเตือกเสือกชนยัน	อ้ายคนเหล่านั้นไม่เอาจกิล
ขุนแผนเง้อกรขง่าแล้วว่าไป	มึงเห็นฤทธิ์กูหรือไม้อั้ทมิพิ
อย่าถือว่าอยู่ยงคงกระพัน	หอกแทงดาบฟันไม่เข้าสิ้น
จะเอากริชกรอกปากลากลิ้น	เฮ้ยมึงตีก็ตีให้รอดตัว
หมื่นหาญเสือกตีลิ้นกำลั้ง	เอาจนหลังไหลค้ลออกลงกรอกหัว
ให้ครั้นคร้ามความตายเสียตายตัว	ร้องว่ากลัวแล้วพ่อขอชีวิต (หน้า 355)

เมื่อขุนแผนพาวันทองหนีไป ขุนช้างก็เกลี้ยไพร่พลจำนวนมากออกติดตามไปจนทัน ขุนแผนใช้ความสามารถทางเวทมนตร์คาถาของตน เล็กหุ่นไล่ดำไพร่พลของขุนช้างแตกพ่ายและเอาตัวรอดได้สำเร็จ

ขุนแผนครั้นเห็นพวกละว้า	เกลื่อนกลุ้มกันมาเป็นกลุ่มใหญ่
สิงเรียกห่มพลันหันใด	ให้ไล่พลขุนช้างกลางที่รบ
พวกหุ่นโห้ฮีกละฮีกจับ	รบรับขุ้ลมนุ่นตลบ
ละว้าตายกายมอญลงชอนชบ	บ้างตลบลูกแทงเข้าแยงรับ
แทงหุ่นหยุ่นหยุ่นไม่ยักเข้า	หุ้กกลับฟันเอาตังฉาบฉับ
พวกขุนช้างแตกพ่ายกระจายยับ	ขุนช้างชบข้างฮี่หนีออกมา (หน้า 416)

ต่อมาเมื่อพระหมื่นศรีศุภมิตรพอกมาจับขุนแผน ขุนแผนก็ใช้ความสามารถช่วยเหลือตนเองให้รอดพ้นจากการถูกจับกุมจากคนทั้งกองทัพ ดังคำกลอนที่ขุนแผนเล่าให้วันทองฟังว่า

เห็นหรือไม่ว่าเจ้าวันทอง	ผัวน้องนาคัทหมามากหลาย
ขุนเพชรอินทราพี่ฆ่าตาย	ล่องนายด้วยกันกับขุนราม

แมนต์แล้วฟ้าไม่ฟ้าหัน
มันก่อเหตุเภทพาลที่ล่านตาม
วันแต่ล่องพระนากับขุนช้าง
กระโดดวิ่งทิ้งของเสียมาครัน

นี่ถ้อยคำมันนั้นหยาบหยาม
จึงเกิดความโพร่ตายเสียหลายพัน
ฟ้าไม่ได้โล่ล้างให้อาสน์
พาพวกไพร่นั้นระยาไป (หน้า 449)

ในการทำสงครามเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนได้ต่อสู้กับท้าวกรุงกาฬด้วยวิธีขี้ช้าง ขุนแผน
ใช้ความสามารถสังหารท้าวกรุงกาฬผู้มีอาคมอยู่ยงคงกระพันได้สำเร็จ

ขุนแผนเห็นไตก็ไม่รื้อรอ
ถูกกรุงกาฬชานชนบทคอช้าง
กรุงกาฬพินคินลูกขี้นมาได้
จนดินหลุดจากชนนักห้วยบักป่า
ขุนแผนไล่ช้างเข้าร้องเอาพ่อ
ม้วนงวงหลับตาลงงาตึง
พอลอนงาคว่าผีขี้นโยนขวิด
ไล่ทะลัดหักแหกหัวแตกแตน

รำของง้าวฟาดลงฉลาดนาง
ไม่เข้าคอพ่อเป็นยางออกขี้ข่า
ขุนแผนไล่ช้างกระชอนไล่พันรำ
ขุนแผนฆ่าลงอีกฉลาดพลาดตกตึง
ช้างก็ปรอปราดแปร้นแล่นเข้าถึง
ตีตะปิงแทงตะบันต้นจนแบน
ตกลงมางารับแล้วร้องแปร้น
ช้างลาวแล่นหนีออกนอกโยธา

(หน้า 706)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนสามารถพึ่งพาตนเองได้เสมอ
แม้ในสถานการณ์คับขัน ขุนแผนก็สามารถเอาตัวรอดได้

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผน
ไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

ขุนแผนแสดงอาการอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นผู้อื่นหลายครั้ง เมื่อพิจารณา
ตัวละครที่ขุนแผนอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นแล้วก็พบว่า ส่วนใหญ่จะได้แก่ ตัวละครเอกอีก 3 ตัวคือ
ขุนช้าง วันทอง และพลาญงาม ผู้วิสัยจะได้เล่นอรายละเอียดพฤติกรรมอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น
ของขุนแผนที่มีต่อตัวละครทั้งสามตามลำดับ

1. ขุนช้าง

ขุนช้างเป็นเพื่อนเล่นและเพื่อนร่วมน้ำลำบานของขุนแผนมาตั้งแต่เด็ก ขุนแผนเริ่มคิดฉ้อฉลวิชาขุนช้างหลังจากงานเทศน์มหาชาติ ซึ่งในงานนี้ขุนช้างได้แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าตนฝังใจในตัวทมิฬทมิฬ โดยด้วยการถวายผ้าห่มของตนบูชาภักดิ์เทศน์ แล้วอธิษฐานว่าขอให้ได้นางผู้เป็นเจ้าของผ้าสีทับทิมเป็นภรรยา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ขุนแผนซึ่งขณะนั้นบวชเป็นเณรก็เริ่มคิดว่าขุนช้างเป็นอุปสรรคความรักของตน

ได้ข่มนางแต่เมื่อกลางลำแดงธรรม

อ้ายขุนช้าง เจ้ากรรมจลาจล

เจ้าเตือดดำพาว้าวเข้าไปบ้าน

พี่ปลั่งปลานเทศน์ปลั่งเป็นหลายหน

(หน้า 64)

ต่อมาเมื่อพลายแก้วต้องไปทำสงครามเมืองเชียงทอง ทั้ง ๆ ที่เพิ่งจะเข้าหอได้เพียง 3 วัน เพราะขุนช้างเป็นต้นเหตุ พลายแก้วก็คิดแค้นขุนช้าง ดังจะเห็นได้จากคำพูดที่พลายแก้วพูดกับทองประศร ดังต่อไปนี้

คิดคิดแล้วแค้นขุนช้างนัก

มันรักเจ้าทมิฬมาแต่ไหนไหน

มันหมายจะเขยข่มให้ล้มใจ

จึงแคะไค้ก่อนทูลพระทรงธรรม

ด้วยหมายว่าไปแล้วก็คงตาย

แยบคายลั่นลมมณีนกสนัน

จะคอยชิงเอาเจ้าทมิฬมณฑลจันทร์

แม่นมันลูกคิดไม่ผิดใจ (หน้า 185)

ครั้นเสด็จศึกเมืองเชียงราย พลายแก้วได้เป็นขุนแผนและเดินทางกลับจากสุพรรณบุรี เมื่อวันทองเล่าให้ขุนแผนฟังว่า ขุนช้างพยายามไข้อบายต่าง ๆ เพื่อที่จะได้นางเป็นภรรยา ขุนแผนก็โกรธแค้นขุนช้างมากจนถึงกับชักดาบออกมาเตรียมจะขึ้นไปทำร้ายขุนช้างบนเรือน

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดนิท

แค้นคิดเสียดตาจะหลังไหล

ชยะควรหรือมิตรคิดนอกใจ

เป็นไรเป็นกันในวันดี

เมียกูเขาก็รู้ยู่ทั้งบ้าน

อ้ายหัวล้านเล่นกันให้ปันซี

อีแก่แม่งั้นนั่นก็ตี

จะจับจิกหัวตีให้ทรม่าใจ

ล้มคบคิดกันจะเอาเมีย

ว่าลาวแทงกึ่งเสียไม่มาได้

ให้ร้ายต่างต่างทุกอย่างไป

ตัดรากโพธิ์ไทรเป็นलगร้าย

ปวงอาจน้อยหรือมารื้อหอ	ปลูกเรือนคร่อมตอเล่นง่ายง่าย
ไม่ทัดแหมมั้นไต้ผ้ายี่ชาย	เจ้านายไม่เสี้ยงก็ตามที
. . . . .	. . . . .
อ้ายพวกไพร่ฝั่งโยอยู่พรั่งพร้อม	ลูกไปล้อมบ้านไว้อ่าชกไต้
ชกตาบแกว้งกวัดด้วยชดใจ	จะโล่พันเสี้ยให้ลั่นทั้งลู่พรรณ

(หน้า 274-275)

แม้ว่าขุนแผนจะบอกตัดขาดวันทองแล้ว แต่เมื่อใดที่ขุนแผนคิดถึงถึง เรื่องที่วันทองต้องตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ขุนแผนก็จะเกิดความอาฆาตแค้นขุนช้างทุกครั้ง เช่น เมื่อกลับมาอยู่กาญจนบุรีได้ 2 วัน ขุนแผนก็คิดกลับไปลู่พรรณบุรีเพื่อไปดูให้รู้แน่ๆ วันทองตกเป็นภรรยาของขุนช้างจริงหรือไม่ หากปรากฏว่านางตกเป็นภรรยาของขุนช้างจริง ๆ ขุนแผนก็คิดฆ่าเสียทั้งสองคน

ยังคิดยิงแค้นแน่นในอก	แล่นวิตกตาลเตือดหาเหือดไม่
ฮัดฮัดฮัดฮัดให้ชดใจ	พรั่งนี่จะไปยังลู่พรรณ
กลางคืนมะรินก็คงรู้	จะสะกดเข้าไปดูให้แม่มั้น
ถ้าวันทองน้องนอนอยู่กับมัน	จะพันเสี้ยให้ขาดทั้งสองคอ

(หน้า 290-291)

เมื่อขุนแผนเห็นประจักษ์ว่า วันทองตกเป็นภรรยาของขุนช้างแล้ว ความแค้นของขุนแผนก็พุ่งขึ้นถึงขีดสุด จึงตีบคนทั้งสองตกเตียงแล้ว เจ็ดดาบยื่นจะฟันให้ตาย

ตีบตกจากเตียง เคียงกันลง	ไหม้คองฮิตไปโยผี
เจ็ดดาบจะฟาดให้ขาดกลาง	. . . . . (หน้า 293)

แต่พอดีถึงจกทัก ขุนแผนจึงไม่ได้ฆ่าขุนช้างกับวันทองให้ล้มความตั้งใจ อย่างไรก็ตาม ขุนแผนก็แค้นขุนช้างกับวันทองด้วยการทำให้คนทั้งสองได้รับความอับอายด้วยการกระทำต่อไปนี้

ชิงชกเอาเอือกด้ายที่ลัยม่าน	ถึงงตไว้ไม่ผลาญให้เป็นผี
จะทำให้ลั่นหน้าหน้าฮีกาสี	เอือกเส้นนี้เหมาะจะเล่นมึง

ตีบเข้าให้ชืดติดกัน	เชือกกระสุนพันเข้าให้มอหนิง
ผูกเป็นเปลาะเปลาะชะเนาะตรง	ปลายเชือกโยงถึงบนหลังคา
เอาผ้าคลุมหุ้มไว้ให้เหมือนผี	ทุกข้อปริยัลมน้ำหน้า (หน้า 293)

เมื่อขุนแผนแก้แค้นขุนช้างกับวันทองด้วยการทำให้ฮ้ออายุขายหน้าแล้ว ขุนแผนก็ถาม
ขุนช้างด้วยความคั่งแค้นว่า เหตุใดขุนช้างจึงไข้อบายข่างขิง วันทองไปจากตน

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดท	แค้นคิดขบพินมันไล่
เฮ้ยขุนช้างมิตรคิดอย่างไร	นางพิมพิลาโลยนี้เมียเรา
เรายังไปทัพไม่กลับมา	หรือร้างหย่าฮ้อขายให้แก่เจ้า
ชิงหรือหอบปลุกใหม่ไล่ล่วมเอา	แล้วพูดจาวว่าเรานี้บรรลย์
เอากระดูกห่อผ้ามาที่บ้าน	ขุดต้นโพธิ์พินฐานให้เป็นไซ้
ลุ่มลู่ทำอยู่แต่โดยใจ	คิดอ่านเป็นอย่างไรให้ว่ามา

(หน้า 308-309)

ต่อมาเมื่อขุนแผนกับตำราวจมาตามขุนช้างให้ไปฝึกหัดราชการในวังตามพระบรมราช-
โองการของสมเด็จพระพันวษา ขุนช้างเข้าใจผิดคิดว่าขุนแผนนำตำราวจมาจับตน จึงทำอุบาย
แก้งทำเป็นผีเข้า ขุนแผนเห็นดังนั้นก็แค้นใจคิดฆ่าขุนช้างกับวันทองอีก

ขุนแผนแค้นใจตั้งไฟกาพิ	จะใคร่ผลาญชีวิตให้เป็นผี
โกรธวันทองถ้อยพลอยกาสิ	มีดาบจะฟาดให้ขาดกลาง
ทำเป็นกลัวเจ้าจะหักคอ	ต่อล้อโลดเล่นเต้นโผงผาง
ทำเหยียบม่านลัมพลาตขาดกลาง	ปะเตะนางวันทองลัมคว่าไป
วันทองลัมคว่าคะมาจุก	มีอกตท้องลุกขึ้นไม่ไต้ (หน้า 319)

ความอาฆาตแค้นของขุนแผนเพิ่มมากขึ้น เมื่อขุนช้างทำให้ลาวทองต้องพลัดพรากจาก
ขุนแผน และตัวขุนแผนเองก็ถูกพระบรมราชโองการให้ไปตระเวนด่านหุ้มเข้าเฝ้า ขุนแผนแค้นใจ
มากจึงตั้งใจไว้ว่าจะต้องตอบแทนการกระทำของขุนช้างให้ล้ำลุ่ม

อนิจจาอายุขุนช้างช่างร้างรัก	เฝ้าแต่ควักดวงใจเอาไปเสีย
มันก็เป็นน้ำมิตรมันผิดเมีย	แก้งทำเหยียบทรยศขบถใจ

ยังมิท้าวเข้าไปทูลยุแยง

.....

ยิ่งคิดตั้งจิตจะขาดร้าง

ถ้ามิทดแทนทำให้ท้อใจ

ทูลจะไปสัก วันทองของกูมา

ว่าปิ่นกำแหงพาราออกมาได้

.....

ฮ้ายขุนช้าง เจ้ากรรมนึ่งท้าวได้

บรรลัยเสียยังดีกว่ามีขันธ์

ถ้าติดตามแล้วจะฆ่าเสียให้ปิ่น

(หน้า 330)

ความอาฆาตแค้นครั้งนี้ฝังสัดต้นให้ขุนแผนชวนชวย "ตีดาบ ซ้อมม้า หากุมาร" เพื่อที่จะ
ได้กลับมาแก้แค้นขุนช้าง เมื่อได้ของ 3 สิ่งลุ่มประลึงค์แล้ว ขุนแผนก็วางแผนฆ่าขุนช้างและสัก
วันทองไป

เล่นแค้นเคืองใจอ้ายขุนช้าง

มันชิง วันทองไปอ้ายใจดำ

มิท้าวยังเข้าไปทูลยุแยง

ไม่แก้แค้นก็จะแค้นค้ำบรรลัย

.....

จะฆ่าแม่แล้วลูกให้ได้

จะสัก วันทอง ไปยังไพร่ วัน

ใจกระต้างกระเดื่องคิดให้ผิดส่า

แต่สักคำมิได้ทำให้เคืองใจ

เสียดแทงเอาลาวทองมั้นท้าวได้

เอออะไรเห็นรักกลับหักราน

.....

ทำให้ล้มแค้นเป็นแม่มั้น

คิดแล้วก็ตื่นเตือตหะยาน

(หน้า 363-364)

เมื่อขุนแผน เข้า ไปถึงห้องนอนของขุนช้างก็เห็นม่านฝีมือปักของ วันทอง ขุนแผนจึงพัน
เสียดยับด้วยความแค้น

ดูม่านพล่านใจตึงไฟวู

สับนั้นหั้นย่อลงร้อยทาบ

จู๋จับฟ้าพันพันระย้า

พันตลบม่านมุ้งไม่เป็นส่า (หน้า 378)

ต่อมา เมื่อขุนแผน เห็นขุนช้างนอนกอดวันทองอยู่ ความแค้นของขุนแผนก็พุ่งขึ้นถึงที่สุด
จึงเงื้อดาบขึ้นเตรียมจะฆ่าให้ตาย

เห็นขุนช้างกางกอดอยู่กำยำ

ทมิ้นดำตาลเตือตเสียดายนาง

วันทองนั่งน้อยหนึ่งเท่านี้
เงื้อมมือจะใคร่ฟาดให้ขาดกลาง

จะเคียงมันก็ไม่ถึงสักครึ่งข้าง
ง้างหัวมาจะสับให้ยับลง

(หน้า 378-379)

แต่กุมารทองกล่าวเตือนขุนแผนมิให้ฆ่าขุนช้างโดยอ้างถึงโทษทัณฑ์ที่ขุนแผนจะได้รับ เหตุการณ์ในช่วงนี้อาจจะตีความได้ว่า ความรู้สึกสองฝ่ายของขุนแผนคือ ความรู้สึกฝ่ายดีหรือฝ่ายธรรมะกับความรู้สึกฝ่ายชั่วหรือฝ่ายอธรรมกำลังต่อสู้อยู่ในใจของขุนแผน

กุมารทองป้องปัดลัดดาบ
ถีบต้อยเตะตกจากเตียงลง
งัดก่อนผ่อนพ้ออย่าเพื่อฆ่า
ขุนแผนแค้นกัดกรามคำรามฮือ
มันทำแค้นพ้อก็พอแรง
ถอยไปใ้การร่อน่านพา
กุมารทองห้ามว่าอย่าให้ตาย
พินฆ่าเทวดามักดลใจ

ประนมกราบขอโทษยิ่งโกรธสั่ง
กุมารตรงยึดขวางไม่วางมือ
ไม่กลัวอาญาเจ้าชีวิตหรือ
เออฮือกูไม่กลัวแล้วอาญา
กูจะแล่อกอกเอาดาบผ่า
ฆ่าเสียที่สับจับเอาใคร
เอาแต่พ้อเจ็บกายเสียดตาไหล
จับได้เนื้อความลามกระจาย

(หน้า 379)

ฮึดฮัดวัดเหวี่ยงกุมารทอง
กุมารยึดดาบง้างไม่วางวาย

อย่าปิดป้องกูจะฆ่าให้ฉิบหาย
คิดเสียดายทั้งดาบกระเดื่องใจ

(หน้า 390)

เตะขุนช้างผางเข้าหว่างเอว
ฮึดฮัดจะใคร่ตัดศีรษะขวาง
สับท่าแต่พ้อหน้าใจเรา

อ้ายสิงเลวดีแล้วแต่ร้ายเมา
กุมารขวางอย่าฆ่าเลยพ้อเจ้า
ฆ่าเขาความผิดจะติดตัว (หน้า 381)

ในที่สุด ความรู้สึกฝ่ายดีหรือฝ่ายธรรมะก็ชนะ ขุนแผนยอมละความคิดที่จะแก้แค้น ขุนช้างด้วยวิธีฆ่าให้ตาย แต่ขุนแผนก็หันไปใช้วิธีทำให้ขุนช้างได้รับความอับอายแทน เช่นเดียวกับ เมื่อครั้งที่ขุนแผนฮั่น เรือนขุนช้างครั้งแรก

สบหัวขุ่นขี้างขอดตลอดขวัญ
 น้ำมันบั้นปีกค่าเปาะกลม
 สบรวมกันเข้าจะเกล้าจุก
 หรีวไว้ปล่ปลิว เป็นปีกงอน
 เอาไหมมันล้าสเข้าหรีวโหย่ง
 เอาดินหม้อล่อทา เป็นปลาชิว
 ที่ต้นขาเขียนปลา เทโพพูด
 ฝิบตกเตียงคว่าตำมขอ

หยอกควั้นหยอกหยอยเหมือนหยอยชม
 ดูเป็นร่มระย้าพระยามอญ
 อ้ายฮักกกลางโล่งออกล่อนจ้อน
 เอาแหบถอนโรจุกเข้าล่องนิ้ว
 อ้ายตายโหงโล่งเปล้าอ้ายเหาดิว
 เขียนกริวชั้นฮักที่ต้นคอ
 เขียนเขียนแล้วก็หยุดยืนหัวร่อ
 เอาหม้อผูกคอเข้าล่องใบ (หน้า 380)

แม้ว่าขุนแผนจะได้วันทองกลับคืนมา แต่ความแค้นที่มีต่อขุนข้างก็ยังไม่สิ้นลุด ดังจะเห็น
 ได้จากเหตุการณ์ในช่วงที่ขุนแผนพาวันทองหนีไป ระหว่างทางขุนแผนได้ใช้ดาบถากต้นไม้แล้วเขียน
 คำสาปแช่งขุนข้างไว้ด้วยถ่านไฟ นอกจากนี้ขุนแผนยังแค้นขุนข้างจนหลงคิดว่าตนกำลังต่อสู้กับพวก
 ขุนข้าง จึงชักดาบออกมากวดแกว่ง ทำให้ข้อคอกของขุนแผนถูกหน้าอกวันทองอย่างแรง

เอาดาบถากต้นไม้ถ่านไฟเขียน
 ใหม้นซ้อนกันมาตาฮียาย
 ไม่ครีอดาบห้าหั้นจะพันฟาด
 จะผ่าอกยกกายหงายพลิก
 ถึงจะเป็นความกันก็ไม่กลัว
 พันเล่นเป็นโรก็เป็นไป
 อ้ายพัน้องฮายทราวมทั้งสามคน
 เล่นขลลตราทยาครพระยา
 อันสิ่งจะถอยอย่าฟังฝัก
 ทั้งล้านน้อยล้านใหญ่จะไล่พรู
 มือฮ้ายจะกอดวันทองมัน
 ใหม้นกล้ามาลูลองดูฤทธิ์
 ฮึดฮึดฮึดฮึดด้วยฮัดใจ
 เจื่อง่าทาทาก่าสังแรง

อ้ายหัวเสี้ยนตามมาจะฉิบหาย
 กูจะป่ายลงให้โจรกริก
 จะฉาดขาดสิ้นลงดินตึก
 ฉีกสับพันฮ้ำให้หน้าใจ
 เมื่อตัวมันตายแล้วท่าไม่ได้
 ปู่ย่าอยู่ไหนไปชุดมา
 ฝิบอดตลอดก่าตันอ้ายฮายตีฮ้ำ
 ฝิจะฆ่าคนเดียว เจ้าคอยดู
 อ้ายหัวตีกตามมาฝิจะลู้
 กรูมาฝิจะฆ่าใหม้มวยมิต
 มือฮวายฝิจะพันให้เป็นปลิด
 ชุกคิดฮั้นมาเสือดตาแดง
 ฮักฟ้าพันไต้ออกกวัดแกว่ง
 แถงนะแถงกันแล้วพันพืด

คอกวัดถูกอกเจ้าวันทอง
เจ้าวันทองร้องเอียงเพียงจะพลัด

โวยกรรมแล้วถูกน้องเข้าถนัด
ขุนแผนกระหวัดวันทองไว้

(หน้า 399-400)

และเมื่อขุนช้างกับไพร่พลติดตามขุนแผนมาจริง ๆ ขุนแผนก็ใช้เวทมนตร์คาถาต่อสู้กับพวกของขุนช้างจนแตกพ่ายกลับไป

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าขุนแผนคิดอาฆาตแค้นขุนช้าง คือ ตอนที่ขุนแผนทราบข่าว ขุนช้างพยายามสังหารหลายงาม ขุนแผนก็เคืองแค้นขุนช้างมากจนกล่าวว่าวันนี้ตนจะต้องไปฆ่าขุนช้างให้ตาย

แค้นขุนช้างตั้งจะดั้นลั่นฮิวา
จุดคร่าพาวันทองไปครองคู่
ทิ้งลูกเต้าเอาไปฆ่าเหมือนม้าวัว
วันนี้คำสาจะไปให้ถึงบ้าน
ลูกผู้ชายตายไหนก็ตายไป

มันชะล่าชะเลยจนเคยตัว
เห็นว่ากูถือสัตย์ไม่ตัดหัว
หมายว่ากสัวแล้วกรรมงอ้ายสังไร
สับกระบาลหัวเขียดให้เสียดไหล
ชดใจฮึดฮัดกัดฟันฟาง

(หน้า 526)

เมื่อวันทองต้องโทษประหารขุนแผนก็เคืองแค้นขุนช้าง เพราะคิดว่าขุนช้างเป็นต้นเหตุทำให้วันทองต้องตาย จึงตรงเข้าไปขอกต๋อยขุนช้าง

ฝ่ายขุนแผนแล่นโลไปขกข้า

ขุนช้างล้มหัวตาทองประศร์ (หน้า 865)

2. วันทอง

พิณพิลาไลย หรือวันทองเป็นภรรยาของขุนแผน ขุนแผนอาฆาตแค้นวันทองก็เพราะนางตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ซึ่งถ้าพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า การที่นางต้องกลายเป็น "หญิงล่องผี" นั้น ณีไย่ความผิดของนางโดยตรง

ในครั้งแรกที่ขุนแผนทราบว่านางต้องตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ขุนแผนก็เกิดความชิงหวงในตัวนางและแค้นเคืองขุนช้าง แต่ต่อมาความชิงหวงก็กลับกลายเป็นความแค้นเคืองและอาฆาตเพราะลำเหตุ 2 ประการ คือ

ประการแรก ขุนแผนมักจะคิดอยู่เสมอว่า วันทองไม่ซื่อสัตย์ต่อตน

ประการที่สอง อาจจะเป็นเพราะ วันทองเป็นล่าเหตุให้ขุนแผนซึ่งมีฐานะเป็นวีรบุรุษ
ผู้กล้าหาญที่เพิ่งชนะศึกสงครามต้องฮ้อบายยายหน้าข้าวบ้าน เพราะภรรยาอุปการะของตนเป็นของขุนช้าง
ซึ่งด้อยกว่าขุนแผนทั้งยศศักดิ์และรูปสมบัติ ขุนแผนจึงฝังใจในความคิดนี้เรื่อยมา

ขุนแผนจะแสดงพฤติกรรมหลายอย่าง เพื่อทดแทนความอาฆาตแค้นที่ตนมีต่อวันทอง เช่น
แก้งพุดจาถากถางหรือกระทำการต่าง ๆ ให้นางได้รับความฮ้อบายและเจ็บใจ รวมทั้งใช้กำลัง
ทำร้ายร่างกายนางอีกด้วย

ขุนแผนเริ่มเคืองแค้นวันทองเป็นครั้งแรก เมื่อวันทองทะเลาะวิวาทกับลาวทองและ
วันทองได้กล่าววาทะล่อวุ่นเกินขุนแผน ขุนแผนจึงคิดว่า นางกระทำเช่นนี้เพราะต้องการปกปิดความผิด
ที่นางยอมแต่งงานกับขุนช้าง ขุนแผนแค้นเคืองนางมากจึงกล่าววาทะบริภาษนางอย่างรุนแรงแล้ว
ยักดาบออกมาจะฟันนาง

เหมอีวันทองจงห้องจ้าน

เมื่อแรกลงมาคิดว่าดี
แก้งมาร้องให้พิโรธ
กูจับมึงได้ลั่นลั่นกระลาวัน
พันอ้ายขุนช้างไว้กลางบ้าน
พาลด่าลาวทองปองปิดไว้
ไม่ปรารถนาจะค้าคบ
ผิวไปยังไม่ทันทันประตู่
ตำแยเจ้าเอ๋ยมันเล่นคัน
กลากเกลื่อนอีเรือนพรณัย
ฮ้อชาติฮ้อเป็นตัวเท่าตัวหนอน
ถึงหายาให้ลั่นถิ่นลู่พรณ
มึงตายเสียเกิดวันทองเอ๋ย
กระที่บโผงผางกลางนาวา

จะมาพาลเอาผิดกูหรือดี

เดิมทีกูยังไม่รู้จัก
ยักยกอกไม่ฮ้อฮ้อลือลือ
จวนจนกลัวกูจะฮ้อไป
มันรักผิวหัวล้านไม่ผิงได้
จนไตทะเลาะตตรอนกู
ฮ้อหน้าด้านพาลตลบหน้าอดลู่
คบชู้แย้เล่มไว้ตีมิใจ
จะเท่ามันคนดีหาไม่
หยุดยาหาไล่ก็หายคัน
ไซยอนตบตียมจนตัวลั่น
วันเดียวก็จะลั่นตำรายา
ฮ้อฮ้ออยู่เลยยักดาบออกเจื่อง่า
ลิกหัวเอามาฆ่าให้ตาย (หน้า 281)

หลังจากขุนแผนพาลาวทองไปอยู่กาญจนบุรีได้ 2 วัน ขุนแผนก็กลับมาลู่พรณบุรี เพื่อพิสูจน์ให้แน่ใจว่าวันทองตกเป็นภรรยาของขุนช้างจริงหรือไม่ ครั้นเห็นว่าวันทองเป็นภรรยาของขุนช้างแล้ว ขุนแผนก็เคืองแค้นนางจนด่าว่านางทั้ง ๆ ที่นางกำลังหลับ และยังทำร้ายร่างกายของนางอีกด้วย

ก้าวขึ้นบนเตียงเคียงข้าง	ผลักมาให้ห่างจะดูหน้า
เลิกผ้าห่มปกที่ออกมา	ทุดลมน้ำหน้าอีหน้าवल
ไม่รู้เลยว่ารูปจะร้างใจ	ตั้งจะกลืนกินได้ด้วยงามถ้วน
งามนมลุ่มจริตกระปิดกระบวน	ควรเลี้ยงนอยหรือที่รูปทรง
มันงามแต่รูปรูบไม่หอม	อีหน้ามอมกั้นหม้ออีคองหงส์
สืบทกจากเตียงเคียงกันลง	ให้มันคงชีวิตไปโยมี (หน้า 293)

นอกจากนี้ ขุนแผนยังแค้นโดยทำให้นางได้รับความอับอาย ด้วยการมัดนางกับขุนช้างติดกันแบบมัดตราสังข์ ดังได้กล่าวมาแล้วในช่วงความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นของขุนแผนที่มีต่อขุนช้าง

ก่อนจะกลับไปลู่พรณบุรี ขุนแผนก็เรียกวันทองให้ออกมาจากห้องนอนเพื่อประจานให้นางได้รับความอับอาย แต่นางไม่ยอมออกมา ขุนแผนจึงกล่าววาจาบริภาษนางให้เจ็บใจอีก

ไม่มาแล้วหรือเจ้าวันทอง	อยู่ในห้องเห็นเราเข้าไม่ได้
เจ้าเอาลิ่มทิ่มขัดแล้วอัดใน	จะเล่นข้าทำไรเจ้าวันทอง
หรือจะลวงให้เราเข้าที่สับ	จะสับตัวกินดับเสียในห้อง
เป็นตายจะปายเข้าไปลอง	แล้วจะร้องพาโลดออกกระมัง
. . . . .	. . . . .
กระนี้แลลุ่มชื่อว่าเป็นทอง	เจ้าแปดน้ำทำนองเนือกษัตริย์
จะพูดออกกล้วดอกจำปาพัสด	ด้วยคำตัดวันนั้นเป็นมันคง
ฝ่ายเจ้าสิเจ้าประมาทใจ	กลับสตัยตัดได้ถึงประล่งค้
เราคิดถึงความหลังเรายังตรง	พาชื่อหรือหลงมาเรื่อนนาง
สำคัญจิตว่าจะคิดอยู่บ้างเล่า	ไม่ทันรู้ว่าเจ้าจะสิ้นอย่าง
ตัดปลียังมีอาลัยยาง	เจ้านี้จางคิดแล้วก็ลืมไป

เมื่อแรกเชื่อว่าเมื่อหีบหีบแท้
 กาลวงว่าหงส์ให้ปลงใจ
 คิดว่าหงส์ เราจึงหลงด้วยลายยิ้ม
 ตั้งรักถื่นมูจลินท์ไม้คลาดคลา
 ล้มมมมอมเกล้าแต่เนาชิว
 เมื่อรักรำก็ให้ท่ากลองตะโพน
 มิเสียที่ที่ เรียมพากเพียรหัด
 แคล้วคล่องต้องแบบแบบคายนคร
 แต่เพียงได้ครุใหม่ไช้ยยัน
 เขาออกชื่อสื่อหัวเจ้าตัวการ
 คงจะเหนียวเคียวเขี้ยวให้ตลอด
 วันนี้นำหานางวางประจำ

มาแปรเป็นพลอยหุงไปเสียได้
 ด้วยมิได้ดูหงอนแต่ก่อนมา
 ช่างแปลงปลอมท่วงทีดีหมักหมม
 ครั้นสับตาฝูงหงส์ก็ลงโคลน
 เจ้าถอดหัวเปลี่ยนได้ตั้งเล่นโยน
 ครั้นรักโลนเล่นโลนให้คนดู
 สันทัดทานองดีไม่มีสู้
 เมื่อพื่ออยู่ไม่มีใครหางาน
 ถึงประชันก็แพ้เจ้าทั้งบ้าน
 ไม่ข้านานจะต้องหกเจ้าไปร่า
 ไม่ให้ถอกขฎากว่าจะค่า
 กลับไปโรงจะทำสำรองไว้

(หน้า 310-311)

เมื่อขุนแผนกับตำรวจไปตามขุนช้างให้มาฝึกราชการตามพระบรมราชโองการของ
 สมเด็จพระพันวษา ขุนแผนเห็นวันทองอยู่ในห้องนอนกับขุนช้างก็เคืองแค้นนาง จึงแกล้งทำเป็นล่ะดู
 เตะนางจนล้มลงไป ตั้งคากลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 105

ครั้นขุนแผนได้ของวิเศษ 3 อย่างแล้วก็ย้อนกลับไปสักวันทองหนีไปอีก ในครั้งนี้ขุนแผนก็
 กล่าววาจาบริภาษนางต่าง ๆ นานา

หญิงล่ำมร้อยกลมมารยา
 ได้ความตามหาฟุ้งพาทัน
 ไว้เป็นแบบฉบับตำรับผี
 ตาตำกล่อมกลมทั้งคมใน

บุราณท่านว่าไม่เล้กัรร
 ละป็นรูปไว้ดูให้เจเนใจ
 ว่ารูปดีใจคดหาตรงไม่
 จำได้ลันแล้วทั้งกายา (หน้า 387)

ระหว่างทางที่ขุนแผนพา วันทองหนีไป ขุนแผนก็มักจะกล่าววาจาให้นางต้องเจ็บช้ำ
 ใจอยู่เสมอ

ครั้นหันซ้ายไพร่ไกลขอบหนอง
 กระซิบบอกนางพลันนั้นเป็นไร
 วันทองฟังแจ้งแล้งจิต
 เห็นแต่คนตะกรุมมันลุ่มปุ
 อ่อนกดอกหรือเจ้าวันทอง
 ไม่ทันพิเคราะห์เพราะอยู่ไกล
 หัวทิ่มกระไรไม่มีชน
 โฉนทอย่างนี้จึงมีขุม
 พิจารณาว่าผัวนางมาวางตาม
 มาจริงแล้วจะวิ่งไปไหนดี
 ถ้าเขาเมตตาไม่ฆ่าฟัน
 ถ้าเขาฟ้องร้องหาศาลใน
 จะให้การว่าไปธุระอื่น
 เมียท่านมารักข้าผลักรุน
 เห็นข้ามีมาวิ่งร้องไห้
 ฉวยหางมารั้งไม่ฟังความ
 ข้าเป็นเวทนาด้วยเหนื่อยใจ
 วิงวอนให้ข้ามอนด้วยรวดเร็ว

เห็นคนตะกรุมโทงท้ออยู่ไหวไหว
 ขุนช้างไล่มาแล้วเจ้าแลดู
 เหลียวชะเง้อแลพิค้อยู่เป็นครู่
 ก็นั่งอยู่มาได้ว่าประการใด
 พิจารณาว่าผัวน้องมาตามไล่
 เข้าไกลจึงรู้ว่าคนตะกรุม
 หัวคนเช่นนี้ก็มีกลุ่ม
 มันเที่ยวลุ่มกึ่งกินอยู่ดับดี
 ผลิผลลามข้อม้าจะพาหนี
 จวนตัวพี่ก็จะล่งเจ้าคืนไป
 ถ้อยความทั้งนั้นหาว่าไม่
 พี่ก็จะแก้ไขไปตามบุญ
 ไปได้ขึ้นข่มเมียท่านตาขุน
 ฉวยจุดยุตวันแล้ววิ่งตาม
 วิงวอนว่าจะไปอย่าได้ห้าม
 จนข้ามบ้านพลบยี่แล้วมา
 จึงรับให้ขี่ม้ามากับข้า
 ข้าก็ไม่อยากยอมประเวณี

(หน้า 401-402)

เมื่อขุนช้างและไพร่พลออกติดตามขุนแผนและวันทองมา ขุนแผนก็ยังพูดจาเหน็บแนม

นางให้เสียวใจอีก

. . . . .
 หรือว่าเต้าคิดคิดกลัว
 ขุนช้างโตใหญ่ไพร่มีร้อย
 ผัวน้องเสื่องชื่อสอฤทธิ์
 หนักอกวิตกด้วยวันทอง
 เพราะเจ้าทำผิดใจให้ระคาย

คอยข่มศึกขู่จะสู้ผัว
 จะออกตัวเสียก็ตามแต่ความคิด
 พี่คนเดียวเส็กจ้อยกระฉิบ
 พี่ยี่ชีวิตเป็นวันตาย
 ขุนช้างมีวามองเป็นมากมาย
 จึงติดตามมุ่งหมายมาป่าฮ้าง

ครั้งพบหลบเลี่ยงไม่ออกมา	จะโกรธา เรี่ยวแรงที่แข็งขัด
เขาสับได้จะพิฆาตฟาดฟัน	ฉีกตัดแรมเนื้อเป็นเหยื่อกา
คิดเสียใหม่เป็นโรเจ้าวันทอง	เขารักน้องเขาจึงออกมาตามหา
ถ้าจะไปตีตีไม่โกรธา	คงรับขวัญแก้วตาไปชมชู้
ตัวพี่ก็หนีเอาตัวรอด	จะเสียดลอดป่าไปไม่ต่อสู้อ
หรือกระไรใจเจ้าจงคิดดู	จะอยู่หรือจะคืนอย่าเคืองใจ (หน้า 413)

หากเปรียบเทียบพฤติกรรมในการแก้แค้นที่ขุนแผนกระทำต่อขุนช้างและวันทองแล้ว จะพบว่าในกรณีของขุนช้างนั้น ขุนแผนมักจะแก้แค้นด้วยวิธีใช้กำลังทำให้ขุนช้างได้รับบาดเจ็บ และ แกล้งให้ขุนช้างได้รับความอับอาย ส่วนในกรณีของวันทอง ขุนแผนจะใช้วิธีทำให้นางได้รับความ อับอายขายหน้าและใช้วาจาถากถางเหน็บแนมให้นางเสียใจมากกว่าจะทำให้นางได้รับความ เสียปวดทางกาย

3. พलयงาม

พलयงามหรือจมีนไวยวรรณาค เป็นบุตรชายคนโตของขุนแผนกับวันทอง (ไม่นับ กุมารทองซึ่งเป็นบุตรที่เกิดจากบัวคลี่) ขุนแผนมีเรื่องแค้นเคืองพระไวยเพราะพระไวยหลงเสน่ห์ สร้อยฟ้าและตกตครีมาลา กับพलयงมพล พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความเคืองแค้นอาฆาตของขุนแผน เริ่มตั้งแต่ขุนแผนทราบเรื่องพฤติกรรมของพระไวยจากพलयงมพล เมื่อฟังพलयงมพลเล่าจบขุนแผน ก็บริภาษพระไวยด้วยความแค้นเคืองทันที

ครานั้นขุนแผนแล่นลงคราม	ไต้ฟังความแค้นใจมิใคร่หาย
ทุดอ้ายหมื่นไวยมิใช่ชาย	ช่างงมมายงเง่าเหมือนเต่านา
ความรู้ก็ให้ไว้ทุกสิ่ง	ยังแพ้ผู้หญิงให้ขายหน้า
แล้วยังเข้าโอบตครีมาลา	พระพิศตรบิดาจะน้อยใจ
เมื่ออุจจะจากไต้ฝักมัง	น้อยหรือยังมาเป็นเช่นนี้ได้
อีสร้อยฟ้าเจ้ากรรมทำอย่างไร	กุมารทองไปไหนไม่บอกดู

(หน้า 942-943)

เมื่อขุนแผนทำพิธีล่องกระจกให้พระไวยดู พระไวยไม่เชื่อและโต้กล่าวสาเสิกญญุณส์ตน ช่วยขุนแผนออกจากคุก ขุนแผนแค้นเคืองมากจนฮัหน้าดำแล้วคิดว่าไม่ตรงเข้าไปทำร้ายพระไวยทันที แต่ทองประศรีซึ่งถูกเสน่ห์สร้อยฟ้าด้วยห้ามไว้

ขุนแผนชี้หน้าตำอึ้ง
ลูกฉวยตุ้มแล่มแร่เข้าไป

อุเหม้งงสาเล็ท้อเล่นโต้
พระหมื่นไวยริงหาย่าช่วยที (หน้า 960)

ความโกรธแค้นของขุนแผนมีมากยิ่งขึ้น เมื่อพระไวยหลุดจากอุกขมเหงนางบุษบา ภรรยา
ของพระพิชิตร ซึ่งเป็นบุคคลที่ขุนแผนเคารพนับถือ ขุนแผนจึงปรึกษาพระไวยแล้วตรงเข้าไปทำร้ายอีก
แต่ทองประศรก็ป้องกันไว้เช่นเคย

ครานั้นขุนแผนแล่นลัดท
เอื้ออ้ายไวยกระไรกล้าต่อหน้ากู
ช้ข้ามหัวท้อเป็นตอไม้
นับมึงไม่ได้อ้ายใจดำ
ทั้งนี้มึงเห็นว่ายากทรพย์
ข่มเหงแม่ยายขายประจาน
มึงไซร์ก็ได้แจ้ง เนื้อความหลัง
เมื่อสักแม่มึงหนีขุนข่างมา
จะพากันลอบหายตายโหงเสีย
ยังกลับมาอยู่รู้ทำดูเบา
เป็นแต่จมื่นไวยยังเพียงนี้
เป็นไรเป็นไปจะได้ดู
พ้อตาก็เป็นพระพิชิตร
อ้ายจงทองจะทองดูสักที

แค้นคิดตาเพ่ง เขมึงอยู่
ข่มขู่ขี้เล่นเป็นฝักย้า
แคะไค้ว่าเล่นไม่เป็นส่า
ถ้อยคำหยาบข่าล้ามานย
สิ่งไม่มันหน้าหน้าว่าขาน
ทำนก็พ้อแม่ของกูมา
กูได้เล่าให้ฟัง เป็นหนักหนา
ไปฟังพาท่านใดก็ดูเอา
มึงจะได้มีเมียที่ไหนเล่า
อ้ายช้ไค้คนนอกตัญญ
ถ้านานไปโตตี้จะครันอยู่
กูก็เป็นถึงพระกาญจนบุรี
จะชอบผิดอย่างไรให้รู้
ว่าแล้วลุกร่ตรงเข้ามา (หน้า 964)

ขุนแผนแค้นเคืองพระไวยมากขึ้นถึงขั้นประกาศตัดพ้อตัดลูก และทวงดาบฟ้าฟื้นคืน

.....

ถ้ากูบรรลัยอย่าไปเผา
ผีมึงกูก็ไม่ไปกล้ำกราย
ฟ้าฟื้นของกูที่เอาไว้
มดึกเมื่อไรได้เล่นกัน

ตั้งแต่นี้ขาดกันจนวันตาย
ถึงชีวิตอเจ้าจะสูญหาย
หมายแต่จะเอาชีวิตกัน
เร่งเอามาให้ขมขมมัน
ถ้าไม่ให้จะไล่ฟันเอาเดี๋ยวนี้ (หน้า 966)

เมื่อส่งพระพิชิตรถกับนางบุษบากลับไปแล้ว ขุนแผนก็กลับเข้าไปในบ้านแล้วร้องทำให้
พระไวยออกมาต่อสู้กับตนด้วยความคับแค้นหมายจะสังหารพระไวยให้ตาย แก้วกิริยาเข้ามา
ปลอบให้ขุนแผนคลายแค้นและเดินทางกลับกาญจนบุรี

ขุนแผนแค้นใจไปพ่อดี
เด็ดขาดกันไปไปพ่อดี
เป็นตายร้ายดีทุกองหัน
หลบหัวไปไหนไม่ลงมา
เป้งเป้งหลายทีไม่มีเบา

เฮ้ยอ้ายไวยมานี่มา เล่นกัน
ถึงกูแต่่ากูแกก็ไม่ว่า
เมียม้อยมึงด้วยกันก็ดูเอา
ฉวยก้อนอิฐปาหัวนอนเข้า
พระไวยเข้า เรือนเสบไม่เกรียบเลย

(หน้า 968)

แม้จะกลับไปกาญจนบุรีแล้ว ความอาฆาตแค้นของขุนแผนก็ยังไม่ลดลง ขุนแผนยังคงคิด
หาหนทางแก้แค้นพระไวยกับสร้อยฟ้าเรื่อยมา

ขึ้นไปจะยกกระบวณทัฬ
สิ่งจะได้แก้แค้นที่แน่นใจ
มันทำเจ้าเท่าไรจะทดแทน
จะฉีกแล้แม่เนื้อเอาเกลือกทา
และ

ลงมาสู้กับอ้ายไวยให้จงได้
ชกไชร์เอาจริงอีสร้อยฟ้า
ให้หายแค้นแล่นล้มกับน้ำหน้า

. . . . . (หน้า 969)

ฝ่ายพระกาญจนบุรีอยู่ที่จวน
แค้นด้วยลูกชายพระนายไวย

ปั่นป่วนหาหายโมโหโม
ให้ร้อนรุ่มกลมใจดังไฟลุก (หน้า 970)

เมื่อพलयุฆมลซึ่งหนีไปอยู่กับพระยาสุโขทัยกับนางเพ็ญจันทร์ส่งข่าวมาถึงขุนแผน ขุนแผน
ก็รีบฉวยโอกาสนัดแนะวางแผนแก้แค้นพระไวยทันที แม้แก้วกิริยาจะพูด ทักทวนให้ขุนแผนเห็นแก่
ค่าขอร้องของ วันทองก่อนตาย แต่ก็ไม่อาจลบความแค้นของขุนแผนได้

อย่าห้ามเลยข้าหาฟังไม

ถูกกับอ้ายไวยนี่ลูญลิน (หน้า 983)

สมเด็จพระพันวษามีพระบรมราชโองการให้พระไวยคุมทัพออกไปต่อสู้กับสมิงมั่งตรา
(หรือพलयุฆมล) ตามแผนของขุนแผน ขุนแผนจึงใช้โอกาสนั้น ตรงเข้ามาหาพระไวยด้วยความ
แค้นทันที แต่พระไวยก็หนีเข้าเมืองได้สำเร็จ

ขุนแผนแค้นใจตั้งไฟฟ้า
 กู้จ้องร้องไปแต่ไกลกัน
 พระไวยแลไปพอเห็นพอ
 ชับม้าวิ่งวางกำลังเกรง
 ถูกอ๊กหอกหักหาเข้าไม้
 ขุนแผนแค้นใจไล่ทแยง

ชับม้าวิ่งวางตั้งกังหัน
 ชุมพลสับไหม้หน่อพินเอง
 ผละคอง้องโลดกระโดดเหยิง
 เสียเพลงทวนท่าชุมพลแทง
 พระไวยชับม้าออกจากแหล่ง
 พวกรุ่นหมุนแทงที่ไพร่พล (หน้า 1003)

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพันวษาโปรดเกล้าฯ ให้ศรีมามาลาออกไปรับขุนแผนกับพลายชุมพล
 เข้าเมืองแล้ว ก็ทรงตรัสถามเรื่องราวต่าง ๆ จากขุนแผน ขุนแผนก็กราบทูลเล่าเหตุที่ทำให้ตน
 แค้นเคืองพระไวยให้ทรงทราบ พฤติกรรมตอนนี่แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนฝังใจอาฆาตแค้น
 พระไวยมาก

ครั้งนี้ที่ท้าวเป็นกลใน
 เต็มพิโรธโกรธยิ่งศรีมามาลา
 ชำต้นองย้ายพลายชุมพล
 กระหม่อมฉันทพระพิฉัตรบิดา
 หยาบช้ำทำทนายไยพอดี
 กระหม่อมฉันทเห็นผิดจรีตอยู่
 ก็แจ้งใจว่าอวไวยต้องมนต์ยา
 ล่าเลิกสับประมาทประกาศว่า
 กระหม่อมฉันทเหลือแค้นแล่นเสีบใจ
 แต่มารตามาขวางไว้

เพราะความแค้นฉันทไวยนั้นเหลือทน
 ทั้งดำทั้งตจจนจับ
 หนีต้นไปป่ากาญจนบุรี
 ลงมาว่ากลับฮักเอาฮังมี
 ฆาได้มียังจิตว่าบิดา
 พิเคราะห์เหตุหน้าคล้าดำเป็นผ้า
 ครั้นบอกกลับว่าไม่เชื่อใคร
 ว่าขอจากคุณมาจึงออกไต่
 ละใครพินเสียแต่วันนั้น
 สิงจำใจเจอดงตอดกลั่น

(หน้า 1012-1013)

หลังจากที่พลายชุมพลแก้เสน่ห์ได้สำเร็จ และการลุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของสร้อยฟ้า
 กับศรีมามาลาผ่านพ้นไปแล้ว สมเด็จพระพันวษาก็ทรงไกล่เกลี่ยให้ขุนแผนกับพระไวยปรองดองกัน
 ดังเดิม

นอกจากขุนช้าง วันทอง และพลายงามแล้ว ขุนแผนยังแสดงพฤติกรรมอาฆาตแค้น
 บุคคลอื่น ๆ หลายคน คือ

4. เทพทอง คีรีประจัน และเจ้าแก้วที่ไปลู่ขอพิณพิลาโลยให้ขุนช้าง

ขุนแผนแค้นเคือง เทพทองมารดาของขุนช้าง คีรีประจันมารดาของพิณพิลาโลย และเหล่าเจ้าแก้วที่ทำหน้าที่ลู่ขอพิณพิลาโลยให้ขุนช้าง เพราะคนเหล่านี้ทำให้ขุนแผนต้องเสียพิณพิลาโลยไป

ทั้งคีรีประจันอีเทพทอง

เกี่ยวดองญาติให้มันเหลือหลอ

ทำให้ล้มหน้าหน้าหมาหางงอ

อีเจ้าแก้วคนขอกก็เหมือนกัน

(หน้า 290-291)

แต่ขุนแผนก็มีได้แก้แค้นคนเหล่านั้นด้วยวิธีการที่รุนแรง นอกจากจะชู้ให้ตกใจกลัวเท่านั้น

5. หมิ่นหาญและบัวคลี

ขุนแผนแค้นเคืองบัวคลี ซึ่งเป็นภรรยาของตนเพราะนางไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี นางสามารถ "แกลังเคียวฆ่าผี" (หน้า 349) ด้วยการใส่ยาพิษลงไปในอาหาร ส่วนหมิ่นหาญซึ่งเป็นบิดาของบัวคลี ขุนแผนพยายามฆ่าตายแต่แค้นเพราะขุนแผนคิดว่า การที่บัวคลีวางยาพิษเพื่อฆ่าตนนั้น "เห็นจะเป็นความคิดอ้ายหมิ่นหาญ" (หน้า 349) ขุนแผนจึงคิดหาทางแก้แค้นคนทั้งสองทันที

. . . . .

จะตรองการแทนทำให้ทหน้าใจ

จำจะล้างชิวาฆ่ามันเสีย

จะเลี้ยงมันเป็นเมียผีไหนได้

(หน้า 349)

เมื่อบัวคลีเอ่ยปากให้บุตรในครรภ์ของตนให้ขุนแผนแล้ว ขุนแผนก็ฆ่านางด้วยความแค้นภายในคืนนั้นนั่นเอง ก่อนที่จะฆ่าบัวคลี ความรู้สึกสยองฝ่ายภายในตัวขุนแผน คือ ความรู้สึกฝ่ายดีหรือฝ่ายธรรมะกับความรู้สึกฝ่ายชั่ว หรือฝ่ายธรรมก็ต่อสู้กันอีก แต่ในครั้งนี้ ฝ่ายธรรมเป็นฝ่ายชนะ ขุนแผนจึงแก้แค้นบัวคลีด้วยการฆ่าทิ้งแล้วนำทารกในครรภ์ไปทำพิธีปลุกเสกให้เป็นกุมารทอง

ยืนยืนบนเตียง เข้า เคียงข้าง

พิณนางนั่งนอนถอนใจใหญ่

ไม่รู้เลยว่าร่างมันร้ายใจ

จะฆ่าผีเสียได้อย่างไม่คิด

แล้วขกมิดตั้งท่าง่าขยบ
แล้วกลับนึกขึ้นถึงนางวางยาพิษ
เอามิดคร่ำคร่าอกเข้าตำอัก
นางกระเตือกเลือกดินสิ้นชีวิต
แล้วผ่าแม่แล่แล่งตลอดอก
พิณจแน้แลเห็นว่า เป็นชาย
จุ่มเอาทารกยกจากท้อง
หยิบเอาย่ามใหญ่ใส่ล่วมคอ

ใจกลับมีอ่อนละท่อนจิต
เอาชีวิตเสียเกิดอย่าไว้มัน
เสียดทะเล่กลวมทะเล่ตลอดสิ้น
เสียดก็ตื่นตาขแดงตั้งแทงควาย
แหวะแหวะจะรกรให้ขาดลาย
ก็ล้มหมายดีใจไม่รั้งรอ
กุมารทองมาเกิดไปกับพ่อ
เอาผ้าห่อลูกชายสะพายไป (หน้า 351)

ส่วนหมื่นหาญนั้น ขุนแผนก็แค้นเคืองมาก และคิดฆ่าให้ตายเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำพูด
ที่ขุนแผนกล่าวกับหมื่นหาญและไพร่พลต่อไปนี้

ขุนแผนร้องว่าอายไพร่ไม่มีผิด

ภูจะล้างชีวิตแต่หมื่นหาญ (หน้า 354)

และ

ขุนแผนเดือดดาลทะยานจิต
มาตะโกนโพนทะนาว่าออกอึง
มึงทรยศทุกอย่างวางยาพิษ
มึงชื้อกูชื้อต่อเป็นพ่อตา
อย่าตั้งต้อต้อว่ามีฤทธิ์
หัวจะขาดหน้าขาวทั้งบ่าวนาย

ถอดกริชรำคว้างย่างเข้าถึง
โทษของมึงนั้นไม่เห็นกลับเจรจา
พ่อลูกคบคิดริษยา
มึงคิดคดกูจึงฆ่าลูกมึงตาย
ที่จะรอดชีวิตนั้นอย่าหมาย
พลางก็ร้ายรำกริชเข้ายึดตน
(หน้า 354)

ขุนแผนต่อสู้กับหมื่นหาญจนชนะและมีโอกาสฆ่าหมื่นหาญได้ตั้งความปรารถนา แต่เมื่อ
หมื่นหาญล้าสภาพผิดและร้องขอชีวิต ขุนแผนก็ยอมยกโทษให้เพราะสำนึกในบุญคุณที่หมื่นหาญเคย
ช่วยเลี้ยงตนมา ต่อมาหมื่นหาญก็ฆ่าตัวตายเพราะฮับอายไพร่พลที่ตนพ่ายแพ้ขุนแผน เรื่องราว
ความอาฆาตแค้นระหว่างขุนแผนกับหมื่นหาญและบุคคลอื่นๆตลึงลงด้วยความตายของสองพ่อลูก

6. ขุนเพชรอินทราและขุนรามอินทรา

ขุนเพชรและขุนรามเป็นเพื่อนร่วมลำบานของขุนแผน เมื่อทั้งสองได้รับพระบรมราช-
โองการให้ร่วมไปในกองทัพก็ยกไปสับกุมขุนแผน ขุนเพชรและขุนรามก็ทำให้ขุนแผนแค้นเคือง

เพราะทั้งสองได้กล่าววาทะวิจารณ์ตามารดาของขุนแผน

เมื่อขุนแผนได้ฟังวาทะวิจารณ์บุพการีของตนเช่นนั้นก็ "แค้นใจตั้งไฟรีบ สับฟ้าฟัน
แกว่งแสงสว่าง" (หน้า 446) แล้วขุนแผนก็แก้แค้นขุนเพชรและขุนรามด้วยการสังหารเสียทั้งคู่

ขุนแผนฟันคนร่นกรูกรู	ถึงขุนรามตรงจูเข้าประจัญ
ขุนรามแทงกรอกด้วยหอกใหญ่	ถูกไหลไม่ถนัดสะบัดหัน
ขุนแผนถาโถมเข้าโรมรัน	ฟันขุนรามตกข้างลงกลางดิน
โดดจากหลังม้าฟาดบ่าสับ	ล้มพับหน้าข้าคะมาดิน
ขุนรามสิ้นใจเลือดไหลริน	สิ้นคนหนึ่งแล้ววายตัวการ
ขุนเพชรอินทราเข้ามาช่วย	ยกหอกกรอกกรวยเข้าต่อต้าน
แทงอกขุนแผนแล่นละท้าน	อยู่ยงคงปานกับเหล็กเพชร
ขุนแผนโผนขึ้นข้างข้างคอฟัน	จะฉาดขาดละบันตั้งมือเด็ด
ดาบล้วนเลือดฝาดเหมือนขาดเข็ด	กลับขึ้นมาระเห็จมากลางทัพ

(หน้า 447)

จะเห็นได้ว่าขุนแผนมีพฤติกรรมที่แสดงความอหังการขยาอาฆาตแค้นอย่างรุนแรงและ
มากมาย

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องขุนขัณฑ์ขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเลย

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

ขุนแผนมักจะข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยเฉพาะกับบุคคลที่ขุนแผนเกลียดชังและแค้นเคือง ขุนแผนจะใช้วิธีข่มขู่และข่มเหงด้วยวาจา การกระทำ และเวทมนตร์คาถาให้บุคคลนั้นเสียบวด และอับอายขายหน้า ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

พลายแก้วทราบตัวว่า ขุนขัณฑ์หลงรักพิมพิลาไลยเช่นเดียวกับตน เมื่อตนได้จัดผู้ใหญ่มา
สู่ขอนางเรียบร้อยแล้ว พลายแก้วก็ส่งคนไปเชิญขุนขัณฑ์มาช่วยเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวของตน

เอ็งจงรีบไปอย่าได้ช้า

ไปหาบอกท่านขุนขัณฑ์

ว่ากูเชิญให้ไปด้วยกัน

วานท่านมาเป็นเพื่อนบ่าวกู (หน้า 161)

เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นการข่มเหงน้ำใจขุนช้างอย่างมาก เมื่อขุนช้างฟังเรื่องราวที่
อ้ายไทยนำมาบอกเท่านั้น ขุนช้างก็ "ใจสิ้นรั้ว น้ำตารั่วหันทหน้าเข้าฝ่าป้ง" (หน้า 161)

เมื่อขุนแผนกลับจากทาล่งครามเมืองเชียงทองและทราบจากวันทองว่า ขุนช้าง
พยายามไ้กลอุบายต่าง ๆ เพื่อให้ไ้ตนางเป็นภรรยา ขุนแผนก็แสดงอาการข่มขู่ข่มเหงขุนช้างด้วย
การสั่งให้บ่าวไพร่ของตนล้อมบ้านขุนช้าง แล้วขุนแผนก็เตรียมขึ้นไปฆ่าฟันขุนช้างทันที ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 103-104

ครั้นวันทองกล่าววจาล้วงเกินขุนแผน ขุนแผนก็ขู่ว่าจะฆ่านางให้ตาย แล้วชักดาบ
ตรงเข้ามาหานางทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 110

หลังจากกลับไปกาญจนบุรีได้ 2 วัน ขุนแผนก็กลับมาสู่พระณบุรีอีก ในครั้งนี้ขุนแผน
แสดงพฤติกรรมข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าตนหลายครั้ง นับตั้งแต่การไ้มนตร์สะกดแล้วจับ
ขุนช้างและวันทองมัดติดกัน โดยคนทั้งสองไม่มีโอกาสต่อสู้หรือตอบโต้การกระทำของขุนแผนเลย
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 104-105

ต่อจากนั้น ขุนแผนก็ขู่ล่ายทองว่าจะฆ่าผู้ใดผู้หนึ่งร่วมคิดให้วันทองต้องตกเป็นภรรยาของ
ขุนช้างให้หมดทุกคน

. . . . .	จะขอตู่หน้าพวกล่อพลอ
คิดคิดจะฟ้องก็ป่วยการ	พินเสียเถอะทั้งบ้านมิให้หลอ
เกี่ยวดองล่องคนจะผูกคอ	อีคนขอคนไรได้เล่นกัน
ถึงตัวเจ้าก็เป็นเมียของข้า	คบหาเป็นใจกระไรเห็น
จวนตัวก็มาหากระนั้น	หันเอาแต่ข้อมมาเซียดู (หน้า 295)

แล้วขุนแผนก็พาไพร่พลขึ้นมาบนเรือนขุนช้าง เรียกหาขุนช้าง วันทอง และศรีประจัน
เมื่อเห็นว่าคนทั้งสามตกใจกลัวไม่กล้าออกมาพบ ขุนแผนก็ข่มขู่ต่อไปด้วยการไ้ไม้ตีข้างฝ่า พร้อม
ทั้งขู่สาบับว่า ถ้าตนรู้ว่าขุนช้างอยู่ในห้องก็จะเข้าไปฆ่าเสีย

ขุนแผนบ่าวไพร่ไปบนเรือน	ผู้คนกล่นเกลื่อนกันหมกหมา
ถามล่ายทองไปมิได้ข้า	อย่างไรไม่เห็นว่าท่านแม่ยาย

วันที่ทองอยู่หรือไปข้างไหน
 ทำเป็นร้องเรียกอยู่วุ่นวาย
 ขุนแผนร้องเฮ้ยอ้ายขุนช้าง
 ตัวมึงวันนี้ถึงที่ตาย
 ฤไม่รู้ว่ามึงอยู่ข้างใน
 สับดาบหุนหันตัวสิ้นรัว

หลับนอนกระไรตะวันล่าย
 เอาไม้ป้ายผาเข้าตัดปึง (หน้า 296)
 โยไม้ว่างเมียงทออยู่คนล่าย
 อย่าคิดมุ่งหมายจะรอดตัว
 หาไม้ทงจะเข้าไปบั่นหัว
 ถีบผาให้ทงวอยู่วุ่นวาย (หน้า 297)

นอกจากจะข่มขู่ผู้คนในบ้านขุนช้างแล้ว ขุนแผนยังข่มขู่เทพทอง ยายกลอยและยายลำ
 ซึ่งเป็นผู้ชักนำให้ขุนช้างได้วันที่ทองเป็นภรรยาอีกด้วย

จำจะขู่เสียให้รู้ชั่วดี
 ตัวท่านพันโฮติเป็นผู้ใหญ่
 ทั้งยายเทพทองผู้มารดา

คิดแล้วสิ่งมีซึ่งวาจา
 เร่งไปหาตัวมาต่อว่า
 ยายกลอยยายลำให้พร้อมกัน (หน้า 300)

หลังจากข่มขู่คู่ประจัน เทพทอง ยายกลอยและยายลำจนหวาดกลัวแล้ว ขุนแผนก็หัน
 กลับไปข่มขู่ขุนช้างอีก

ไหนอ้ายขุนช้างมันอยู่ไหน
 ถ้าฮึกฮักเจรจาจะฆ่าตี

มุดหัวอยู่โยออกมาตี
 ถ้าตีก็จะคิดว่ามิตรกัน (หน้า 305)

คราวที่ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งที่สอง ขุนแผนก็ข่มขู่และข่มเหงขุนช้างกับวันที่ทองอีก
 โดยขุนแผนมอมหน้าขุนช้างให้หน้าเกลียด เพื่อให้ขุนช้างได้รับความอับอาย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้
 แล้วในหน้า 108

ส่วนวันที่ทองนั้น ขุนแผนก็ข่มขู่ให้ห่างยอมไปกับตน ถ้าไม่ยอมไปก็จะฆ่าเสีย

อันตัวเจ้าจะละอย่าฟังคิด
 ความเดือดจะเหือดไปเมื่อไร
 อันตัวเจ้าเราจะละอย่าฟังผิด
 . . . . .
 ถึงเสียตัวช่วยเข้ามาแต่หลัง
 จวนรุ่งเวลาจะคลาไคล

ถึงนางในดุสิตไม่เปลี่ยนให้
 ถ้ามิได้เป็นจะเอาตาย
 ลึกเสียละที่จะเปลี่ยนให้ง่ายง่าย
 . . . . .
 ก็ยังเกิดข้อนั้นหาว่าไม่
 ไม่ไปหรือจะฟาดให้ขาดกลาง

ก็เล่นเป็นอยู่ซึ่งมีบทบาทไปสักนางมา พลายแก้วก็แสดงความก้าวร้าวออกมาด้วยการกระโดดเข้าไปชกขุนช้างที่ศีรษะเพื่อสักตัวพิมพ์ลายโลยไป

นางพิมพ์นอนพลาจกลางดินดอน

เจ้าขุนช้างหัวกลั่นเข้านอนเคียง

พลายแก้วโดดแหวกเข้าแทรกกลาง

ชกหัวขุนช้างที่กลางเกลี้ยง (หน้า 11)

พลายแก้วอาจเสือกวิธีสักตัวพิมพ์ลายโลยด้วยวิธีอื่น เช่น จูตนางไปเลย ๆ ก็อาจจะทำได้เพราะเป็นการเล่นลุ่มมดกัน แต่พลายแก้วกลับใช้วิธีการทำร้ายขุนช้างก่อนแล้วจึงสักนางไป แล่ดงให้เห็นว่าพลายแก้วมีสัญชาตญาณความก้าวร้าวแอบแฝงอยู่ตั้งแต่เด็ก นอกจากนี้พลายแก้วยังนำพวกของตัวเข้าต่อสู้กับพวกขุนช้างจนพกเข้าอีกด้วย

ขุนช้างวางร้องก้องกู่โวย

ขโมยสักเมียกูจู่จากห้อง

ลูกขึ้นงุ่นง่านเที่ยวขานร้อง

เรียกหาพวกพ้องให้ติดตาม

อ้ายเด็กเล็กกราวเกรียวปัดเดียวใจ

พวกขุนช้างรุกไล่ไม่ยึดขาม

พอเห็นพวกพลายแก้วแล้วเลยลาม

ถ้อยก็ถ้อยปามเข้าตีกัน

. . . . .

. . . . .

เจ้าขุนช้างหัวฟกรังตกลใจ

ข้าไทก็กลัวรังตัวสิ้น

ฝนไหลใส่ทาดตาเป็นมัน

ยิงฟันแลปลิ้นแทบสิ้นใจ (หน้า 11-12)

เมื่อขุนแผนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ขุนแผนก็แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น ซึ่งจะสังเกตได้จากพฤติกรรมก้าวร้าวที่ขุนแผนแสดงออกในการต่อสู้ ส่นามรบ และการแก้แค้น

ในกรณีของพฤติกรรมก้าวร้าวที่ปรากฏในการต่อสู้นั้น เหตุการณ์ที่ทำให้เห็นความก้าวร้าวอย่างชัดเจนคือ การต่อสู้ระหว่างขุนแผนกับหมื่นหาญ เมื่อขุนแผนมีโอกาสสังหารหมื่นหาญ ขุนแผนก็กล่าวถึงวิธีการที่จะทำให้หมื่นหาญตายอย่างสยดสยองว่า ตนจะใช้กริชแทงเข้าไปในปากแล้วลากลิ้นออกมา ถ้าหมื่นหาญไม่ร้องขอชีวิตโดยอ้างถึงบุญคุณที่ตนชุบเลี้ยงขุนแผนมา ขุนแผนก็คงจะสังหารหมื่นหาญด้วยวิธีการอันโหดร้ายดังกล่าวอย่างแน่นอน ดังศกกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 101

เมื่อพิจารณาการต่อสู้ในสนามรบ ก็จะพบว่า ขุนแผนมีพฤติกรรมก้าวร้าวเช่นกัน ดังตัวอย่างเช่น ในการไปทำสงครามชิงตัวสร้อยทอง ขุนแผนกับพลายงามลอบเข้าเมืองเชียงใหม่ ไปช่วยพระท้าวหน้ากับไพร่พลที่ถูกจับไว้ ระหว่างทางทั้งสองได้พบกับลาว 2 พ่อลูก ชื่อ

ขนานมะโนใหญ่และศรีวิชัย ขุนแผนก็กระซิบบอกให้พลายงามช่วยกันสังหารลาวพ่อลูกกันที่
ขุนแผนและพลายงามเห็นเพียงคนละครึ่ง ลาวทั้งสองคนก็สิ้นชีวิต

ขุนแผนหันป่ายพลายงามฟาด	ฉะฉาดหัวเด็ดกระเด็นปร๋อ
เลือดพุ่งโชนเขียวส่องเกลียวคอ	ลาวลูกพ่อล้มต้นลงสิ้นใจ
เหลือกตาหน้าเฝือดเลือดไหลนอง	ทั้งสองอินดีจะมีโทษ (หน้า 667)

ต่อมาเมื่อขุนแผนชนช้างกับท้าวกรุงกาฬิ ขุนแผนก็สังหารท้าวกรุงกาฬิโดยบังคับให้
ช้างที่ตนขี่ไช้วงโยนร่างของท้าวกรุงกาฬิขึ้นไปในอากาศแล้วไช้มารับ จนร่างของท้าวกรุงกาฬิ
มีสภาพน่าสังเวชยิ่งนัก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 102

ส่วนแล่นตรีเพชรกล้า ทหารเชียงใหม่ผู้มีฝีมือดีอีกผู้หนึ่งก็ต้องตายอย่างน่าอนาถ เพราะ
ขุนแผนป้อนยาให้ทหารอาสา 35 คน ช่วยกันไช้หลาวแทงทวารหนักจนทะลุตลอดร่าง

ขุนแผนร้องว่าอย่ามีฉาว	เฮ้ยพวกเราเอาหลาวทะลวงกัน
ถึงมาตรแมน้อย่างมั่นคงทน	แยงให้จนถึงคอคงมรณา
ตาหลอกกับตารักยืนหยักรั้ง	พวกทะลึ่งตึงตังเข้าแก้มัก
นายโม่กับนายเม้าเอาหลาวมา	ฝ่าทวารเข้าปรืดตลอดตัว
หลายคนช่วยกันตั้นกระดอกลง	เอาไม้ตอกกั้งกั้งกระทั้งหัว
หน้าเฝือดเลือดแดงดังแทงวัว	ถูกรูรั้วเลือดราดลงตายดิน (หน้า 708)

จากตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ขุนแผนมักจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยการสังหาร
ผู้อื่นด้วยวิธีการที่โหดร้ายน่าสยดสยองยิ่งนัก ส่วนในการทำสงครามเมืองเชียงทองนั้น ขุนแผน
มิได้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวให้เห็น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ การสงครามครั้งนี้เป็นการออกรบ
ครั้งแรกของขุนแผนและขณะนั้นขุนแผนก็มีอายุเพียง 17 ปี ยังผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาน้อย
ขุนแผนจึงยังไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

เมื่อขุนแผนมีความเคืองแค้นผู้ใด ขุนแผนก็มักจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวให้ปรากฏ
เช่นกัน หากพิจารณาความก้าวร้าวของขุนแผนจากกรณีนี้ ก็จะพิจารณาได้จากพฤติกรรมของขุนแผน
ที่แสดงต่อตัวละครอื่น ๆ อีก 5 ตัว คือ ขุนช้าง วันทอง พลายงาม บัวคลี่ และหมื่นหาญ
(พฤติกรรมของขุนแผนที่มีต่อหมื่นหาญนั้นได้กล่าวไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่กล่าวซ้ำอีก)

1. ขุนช้างและวันทอง

นอกจากเหตุการณ์ตอนที่พลายแก้วกระโดดเข้าไปต่อศีรษะขุนช้าง เมื่อครั้งยังเยาว์วัยแล้ว ขุนแผนก็แสดงความก้าวร้าวต่อขุนช้างอีกหลายครั้ง คือ เมื่อทราบข่าวขุนช้างพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อทำให้วันทองตกเป็นภรรยาของตน ขุนแผนก็จะยื่นจากเรือไปฆ่าขุนช้างทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 103-104

ต่อมาเมื่อวันทองทะเลาะกับลาวทอง วันทองปรึกษาและกล่าววจาตัดขาดขุนแผน ขุนแผนก็แสดงความก้าวร้าวออกมาด้วยการจะยื่นไปฉีกศีรษะนางมาพันทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 110

ในการบุกขึ้นเรือนขุนช้างทั้ง 2 ครั้ง ขุนแผนได้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยการทำลายสิ่งของต่าง ๆ และคิดจะสังหารขุนช้างกับวันทองทั้ง 2 ครั้ง ครั้งแรกนั้น ขุนแผนพินม่านแล้วก็คิดจะฆ่าคนทั้งสองให้ตาย แต่แล้วขุนแผนก็เปลี่ยนใจแก้แค้นให้ทั้งสองได้รับความอับอายแทน

โดดลงพื้นกลางที่ข้างใน	แล่งไฟรางรางลัว่างหน้า
ตัดม่านกองไว้แล้วโคลคลา	เปิดมุ้งเห็นหน้าเจ้าวันทอง
. . . . .	. . . . .
เงือดดาบจะฟาดให้ขาดกลาง	พอจึงจกทักขวางไม่ห่างที่
เงือดงดอดใจไม่ฆ่าตี	เคราะห์ดีแล้วมีงสังรอดตัว
หาไม้ที่โหมพรงนี้เข้า	หัวจะขาดอยู่เปล่าทั้งสองหัว
มีงกล้าทำไต่มีงไม่กลัว	จะต้องให้รู้ตัวในวันนี้

(หน้า 292-293)

เมื่อบุกขึ้นเรือนขุนช้างครั้งที่ 2 ขุนแผนก็พินม่านซึ่งเป็นฝีมือบักฮั่นล้วยงามของวันทองจนขาดยับเอน แล้วก็คิดจะฆ่าขุนช้างให้ตายอีก แต่ขุนแผนก็เปลี่ยนใจทำให้ขุนช้างได้รับความอับอายเช่นเดียวกับการขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 106 หลังจากนั้นขุนแผนก็ขู่บังคับเอาตัววันทองไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 108

2. พลายงาม

เมื่อขุนแผนทราบว่าพระไวยหลงเล่นที่ลัทธิยฟ้า ขุนแผนก็เดินทางไปสืบเล่นที่ แต่พระไวยไม่เชื่อและกล่าววจาจาเล้าเล็กญูคุณขุนแผน ขุนแผนจึงแสดงความก้าวร้าวออกมาด้วย

การทำท่ายให้พระไว้มาร่วมกัน แต่ไม่สำเร็จเพราะพระไว้มองอยู่ในห้อง ขุนแผนจึงแสดง
อารมณ์ก้าวร้าวด้วยการใช้อริยว้างปาฝ่าบ้าน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 116

ต่อมาขุนแผนกับพลายชุมพลก็มัดเนะกันวางแผนแก้แค้นพระไว้ม โดยขุนแผนให้
พลายชุมพลคุมไพร่พลที่เป็นหุ่นฟางเสกมาตีเมือง ส้มเด็จพระพันวษาฯมีพระราชบัญชาให้พระไว้ม
ออกไปต่อสู้ตรงตามที่ขุนแผนคาดการณ์ไว้ เมื่อพระไว้มออกมารบ ขุนแผนก็แสดงความก้าวร้าว
ด้วยการตรงเข้าไปสังหารพระไว้มทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 117

3. บัณฑิต

พฤติกรรมของขุนแผนที่แสดงออกกับบัณฑิตนั้น นับว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็น
ความก้าวร้าวของขุนแผนอย่างชัดเจนมาก เพราะขุนแผนได้สังหารบัณฑิตซึ่งเป็นภรรยาของตนใน
ขณะที่นางกำลังตั้งครรภ์อ่อน ๆ นอกจากนี้ขุนแผนยังฆ่านางตอนที่นางกำลังหลับ นางจึงไม่มีโอกาส
ต่อสู้เพื่อปกป้องชีวิตของตนเองเลย และเมื่อพิจารณาวิธีการสังหาร ก็จะพบว่า ขุนแผนใช้วิธีที่ลึกลับของ
ยิงนกกกล่าวคือ ขุนแผนใช้มีดแทงที่หน้าอกทะลุกลางหลัง แล้วกรัดลงมาถึงหน้าท้อง แหวะช่องท้อง
ตัดลำยกรก จากนั้นก็ดึงร่างของทารกออกมาจากครรภ์ของนาง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 119

จากพฤติกรรมของขุนแผนดังกล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าขุนแผนมีความก้าวร้าวมาก
จนสามารถสังหารบุคคลอื่นด้วยวิธีการที่โหดเหี้ยม และสามารถฆ่าได้แม้กระทั่งบุตรภรรยาของ
ตนเอง

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

ขุนแผนมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนเอาแต่ใจตนเองอยู่บ้าง เมื่อ
พิจารณาพฤติกรรมการเอาแต่ใจตนเองของขุนแผนแล้ว จะพบว่า ส่วนใหญ่พฤติกรรมชนิดนี้จะมี
จากความรักของขุนแผนเกือบทั้งสิ้น

เมื่อเธอก้าวมีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่พิงพิลาไลย หลังจากได้ทั้งสองได้พบกันในงานเทศกาลมหาชาติ
แล้ว เธอก็เริ่มเอาแต่ใจตนเอง โดยในวันรุ่งขึ้น เธอก็ไปอศบาทที่บ้านของนาง เมื่อ
เธอก้าวเห็นว่า พิงพิลาไลยไม่ยอมลงมาตักบาตร เธอก้าวก็แสดงความเอาแต่ใจตัว โดยใช้

เวทมนตร์ เรียกให้นางลงมาทันที

เพชรแก้วประสิทธิ์วิทยา

บันดาลข่านเสียวล่าวาทิม

เป๋ามหาละลวยลมประสมนาง

ยีนยัมยัมจะแล่นลงไปล่าง

(หน้า 67-68)

ต่อมาเพชรแก้วก็แสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเองอีกด้วยการลิกออกไปหาพิงพิลาไลย
ในไร่ฝ้าย ทั้ง ๆ ที่ตัวเพชรแก้วเองก็ทราบดีว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรและฝ
ความผิด

ถึงกลับไปได้ผิดไม่คิดตัว

ไม่กลัวที่จะต้องชังโทษา (หน้า 86)

ครั้นตึกตึกคืนนั้น พลายแก้วก็ลักลอบได้เสียบพิงพิลาไลย เมื่อได้นางเป็นภรรยา
ลุ่มความปรารถนาแล้ว เพชรแก้วก็กลับไปคร่ำคร่งกับการเล่าเรียน มิได้ไปหาพิงพิลาไลยอีกจน
นางให้ล่ายทองมาตาม เพชรแก้วก็ปดว่า ล่มการมีลงโทษให้เรียนอย่างหนักจนไม่มีเวลาไปหา

ทุกวันกระสันอยู่ลุ่มคิด

รำพึงคิดคิดอยู่ไม่รู้หาย

ก็คิดว่าลุ่มการทำนวุ่นวาย

ให้ล่ายยาร่ำเรียนซึ่งวิชา

แต่กินข้าวเข้าแล้วจนตึกคืน

เที่ยงคืนลุ่มยามไปกว่ากว่า

วันน่องไปหาเจ้าพิงพา

ต้องตีต่าผูกมัดทำนต็ดรอน

(หน้า 116-117)

นอกจากนี้เพชรแก้วยังกระทำตามใจตนเองด้วยการเกี่ยวพาล่ายทอง ทั้ง ๆ ที่ตนยัง
อยู่ในลุ่มแพศอีกด้วย

ทำคุณไว้ เกิดลิกาทิ

ชั่วตลกลงจะเห็นไปภายหน้า

มีทีหนึ่งก็ทีหนึ่งนะลิกา

จะออกปากข่มฆ่าเจ้าเพชร

ซึ่งขื่อว่าค่าก่อนจงผ่อนโกรธ

ขอโทษเสียบเกิดลิกาทิ

เวทนาลิกาทุกุราตรี

โหนต้องตีขอเปิดผ้าห่มดู

ล่ายทองฮึดฮัดทำฮัดใจ

นี่อะไรเจ้าเพชรเถนดู

มาจกข่าผ้าห่มข่มขู่

นมจู้เจ้าเพชรนี่ราศี (หน้า 117)

พฤติกรรมดังกล่าวของเงรแก้ว ทำให้เงรแก้วถูกล่มการมีไล่ตีจนเงรแก้วต้องหนีไป
อยู่กับล่มการคง

ต่อมาเมื่อเงรแก้วทราบว่าขุนช้างมาลู่ขอพิมพิลาไลย เงรแก้วก็รีบลักโดยไม่ฟังคำ
ทัดทานของล่มการคง

เจ้าประคุณขุนหัวของหลานแก้ว	ตรองความตามแล้วหาเถียงไม่
อย่าห้ามเลยตัวข้าสิ้นอาลัย	ช่วยดูฤกษ์ยามให้ประสิทธิ์

(หน้า 130-131)

เมื่อสึกแล้ว พลายแก้วก็สับลอบเข้าหาพิมพิลาไลยอีก ครั้นนางหลบล่มการพลายแก้วก็แอบ
เข้าหาล่ายทอง พฤติกรรมของพลายแก้วในตอนนี้อย่างนี้ แสดงให้เห็นการเอาแต่ใจตนเองหลายครั้ง
คือ พลายแก้วพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ ทั้งการมกี่ยวพา คางาเวทมนตร์ และอุบายหลอกล่อ
ล่ายทองว่าตนจะผูกคอตาย เพียงเพื่อให้ล่ายทองยอมเป็นภรรยาของตน โดยพลายแก้วให้เหตุผล
แก่ตนเองว่า การที่ตนกระทำเช่นนี้ก็เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ล่ายทองยกมาให้ตนได้กับพิมพิลาไลย

ครานั้นพลายแก้วคะนึ่งตรอง	ถึงล่ายทองที่ทวงสินบนนั้น
ครั้นว่าจะหาเงินมาให้ปัน	จะเสียดั้นเชิงชาติเจ้าผู้ไป
คำโบราณท่านว่าไว้ตรงตรง	หมามยอกเอาหมามบ่งคงจะได้
อันเงินทองมิใช่ของที่ต้องใจ	คิดได้สิ่งเปื้อนหน้ามาเยื่อนอ้ม

(หน้า 137)

อย่าเลยจะลอบออกไปหา	ถึงไม่รักจะว่าเราข่มเหง
ไทน์จะกล้าร้องขึ้นให้ครั้นเครง	ด้วยตัวเองชักเรามาเข้าเรือน

(หน้า 138)

พลายแก้วได้ฟังล่ายทองว่า	กระถดเข้าไปหาแล้วอ้อมหัว
ร้ายมนต์เป่าไปให้ต้องตัว	เข้ายั่วหยอกนวลให้ชวนใจ
จึงวอนว่าอดิจจาล่ายทองพี่	มิปราณีที่จะอยู่อย่าล่งสย
คงจะผูกคอตันให้บรรลัย	คอยดูใจน้องเกิดพี่ล่ายทอง
ว่าพลางทางทำเป็นหีบผ้า	ผูกกับเชือกฝาคู่ในห้อง
เอาชายหนึ่งพันคอล้อล่ายทอง	นางหวัดร้องห้ามว่าอย่าพ่อพลาย

เมื่อพलयแก้วขอให้ทองประศรีไปลู่ขอพิณพิลาไลย ทองประศรีเห็นว่าพलयแก้วไม่
 เหมาะสมกับพิณพิลาไลย จึงขอให้พलयแก้วบวชเสียก่อนแล้วนางจะลู่ขอหญิงอื่นที่เหมาะสมกว่าให้
 แต่พलयแก้วไม่ยอมและยืนยันความต้องการที่จะแต่งงานกับพิณพิลาไลยให้ได้ ทองประศรีจึงยอม
 ตามใจพलयแก้ว

เจ้าพलयแก้วฟังแล้วกราบดินพสน	นางลวรรค์ลูกก็ไม่ปรารภนา
นางในงามแต่ก็ริยา	จะเปรียบพิณแก้วตาเห็นเต็มที
งามประเสริฐเลิศล้ำทั้งช่าคม	งามหน้างามนมเนื้อล่องสี
ไม่เทียมท้าวทั้งสุพรรณบุรี	เห็นไม่มีใครสู้ตั้งงาม
เจ้าประคองทวนหัวของลูกแก้ว	ผีเมียบแล้วบวชได้ดอกไม่ห้าม
เมื่อย่าทานหัดขัดความ	แม้นมีตามใจลูกคงมรณา

(หน้า 151)

เหตุการณ์ตอนที่ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างแล้วพารันทองหนึ่งก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้
 เห็นความเอาแต่ใจตนของขุนแผน เพราะขุนแผนพยายามปลอม ชู และใช้เวทมนตร์ต่าง ๆ เพื่อ
 ให้รันทองยอมหนีไปกับตนให้ได้

อันตัวเจ้าจะละอย่าฟังคิด	ถึงนางในดุสิตไม่เปลี่ยนให้
ความเด็ดจะเหือดไปเมื่อไร	ถ้ามิได้เป็นจะเอาตาย
อันตัวเจ้า เราละอย่าฟังนึก	ลึกเสียละที่จะเปลี่ยนให้ง่ายง่าย
ว่าได้ว่าไปไม่มีอาย	ตัวช่วยกลับกลายเป็นว่า (หน้า 389)

ความฉกฉริงใจไม่สิดจาง	อย่าพรางเลยมาจะพาไป
ถึงเสียตัวช่วยยามาแต่หลัง	ก็ยิ่งเถิดข้อนั้นหาว่าไม่
จวนรุ่ง เวลาจะคลาไคล	ไม่ไปหรือจะฟาดให้ขาดกลาง

(หน้า 390)

.....	.....
ประเดี๋ยวนี้ดอกจะอย่าทำไป	เง้อดาบจะใคร่เข้าห้ำหั่น
จริงจริงแล้วหรือตั้งตั้งต้น	พินนะ เป็นโรก็เป็นไป
ปากกล้าท่าพรายเปรียบกระทบ	ฉลุลบลงกับที่ก็มีใช่

มารับกลับไปก็ไม่ไป
 ไม่ไปไม่ฟังกันในวินาที
 เจ็ดดาบจะใคร่ฟ้าตีให้ม้วยมุต
 ว่าพลางทางเป่าละลวยลง
 แกว่งฟ้าพื้นอยู่อย่าดูเบา

ไม่กลัวแล้วหรือไรมาช้อยุด
 ห่อฝ่ามือตีกระชากจุด
 จุดช้อยู่ใต้ตูดเอา
 ตรงหน้าวันทองให้ต้อง เล้า
 เร็วเข้าลูกมาจะต่วนไป

(หน้า 390-391)

เมื่อขุนแผนพ้นจากโทษที่ฆ่าขุนเพ็ชรอินทราและขุนรามอินทราตายแล้ว ขุนแผนก็พยายามหาทางช่วยลาวทองให้หลุดพ้นจากการถูกกักกัน ขุนแผนจึงขอร้องให้พระหมื่นศรีช่วยกราบทูลสมเด็จพระพันวษา พระหมื่นศรีพยายามทักท้วงขุนแผน

ครานั้นฝ่ายว่าพระหมื่นศรี
 เจ้าก็เป็นคนดีมีบุญญา

ฟังว่าก็พลันตอบขุนแผนว่า
 ข้าข้าไว้สักปีตีกระมัง (หน้า 474)

แต่ขุนแผนก็ตั้งต้นจะเอาแต่ใจตนเองจนพระหมื่นศรีต้องยอมตามใจเพราะ "ลุดที่จะห้ามปรามจึงต้องปล่อย ตามแต่ว่าล้นา" (หน้า 495)

การเอาแต่ใจของขุนแผนในครั้งนี้ ทำให้ขุนแผนได้รับโทษติดคุกนานถึง 15 ปี ขณะที่อยู่ในที่คุมขัง ขุนแผนก็แสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเองอีกด้วยการละเตาะ เครื่องจองจำออกมาอยู่กับแกวักิริยาไม่ยอมให้ผู้คุมจองจำ

โอ้วว่าคนโทษทั้งปวงเอ๋ย
 อันตัวกูจะอยู่ให้จองภัย
 เพียงถือสลัดยี่ลู่คริตไม่คิดหนี
 ไม่คิดคดต่อเจ้าข้าวแดงตน
 คิดแล้วจึงละเตาะด้วยฤทธิ์มนต์
 ร่วงกราวเท้ามือทั้งช้อคา

กระไรเลยทนทานกว่าปีได้
 เป็นว่าไม่ต้องการจะทานทน
 แต่เท่านี้ก็พอจะเป็นผล
 ก็เป็นคนเลิศโลกย่อมลือฮา
 ตรวนหล่นคนหลบล้นินทมน้า
 ก็ล่องหนออกมาจากคุกพลัน

(หน้า 500)

จากพฤติกรรมของขุนแผนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนมักจะเอาแต่ใจตนเองในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิ์ที่ตนพึงใจและเรื่องเกี่ยวกับความรัก

3.2 การขาดความเกรงใจ

ขุนแผนแสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่าขาดความเกรงใจผู้อื่น ดังรายละเอียด

ต่อไปนี้

เมื่อพลายแก้วหลงรักนางพิม พลายแก้วก็สั้กลอบได้เสียดกับนางบนบ้านของศรีประจัน แสดงให้เห็นว่า พลายแก้วมิได้เกรงใจศรีประจันเลยแม้แต่น้อย

เมื่อสายทองมาแจ้งข่าวให้เฒ่าแก้วทราบว่ ขุนย้งมาลู่ขอพิมพิลาไลย เฒ่าแก้วก็ฉวยโอกาสที่ตนได้อยู่กับสายทองตามลำพังภายในกฎึเกี่ยวพาและล่งงเกินสายทอง โดยมิได้สำรวมตนว่าตนเองอยู่ในฐานะผู้สืบพระคำล้นา และไม่เกรงใจล่มภารมีซึ่งเป็นล่มภารวัดป่าเลไลยเลย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 128

ต่อมา เมื่อพลายแก้วสั้กลอบเข้าไปหานางพิมอีก พลายแก้วก็พานางออกมาเปลือยกายอาบน้ำท่ามกลางแสงจันทร์ โดยไม่เกรงใจนางศรีประจัน

พลายแก้วลูกแล้วชวนน้องรัก	ร้อนน้กไปอาบน้ำบ้าง เกิดหนอ
นางพิมฟังว่าไม่รารอ	ลุงข้อมือ เจ้าพลายนั้นเดินมา
ย่องเหยียบพอดัง เกரியกรอบล้น	ศรีประจันหักไปนั้นใครหว่า
เจ้าพลายล่กิดพิมิให้ เจรจา	ฉันเองคะออกมาจะอาบน้ำ
ครั้นถึงอ่างวางอยู่ที่นอกชาน	ล่องสำราญขึ้นนั่งบนเตียงต่ำ
สิงโยน้ำจากบัวตะกั่วท่า	น้ำก็พร่าพรายพรุดูกระเด็น
เจ้าพลายชกช่ายล้ไบหม	ฉันอายมไฮ้หม่อมมะอย่า เล่น
ย้งไม่เคยอาบน้ำตัวเปล่าเป็น	เขาจะเห็นแล้วอย่ากวนฉันหน่อยเลย
อดิจจาอยู่กับ เจ้ากับตัวพี่	ไม่มีใครเห็นตอกเจ้าพิมเอัย
อาบทั้งผ้า ไม่น่าจะเย็นเลย	พลาจก็เผยผ้าน้องออกจากทรวง
พระจันทร์ลอยสีลา เวหาห้อง	ล่ดล่องตอง เต้าดูยาวช่วง
น้ำกระทั้งหลัง ไหลกระทบทรวง	ตั้งเพชรวงหรูปตองกระจายพราย
เจ้าพลายย้มพลาจทางพาทิ	เจ้าพิมพี่มุตมองตั้ง เตือนฉาย
พี่จะช่วยสียี้โคลให้ล้บาย	มิให้ระคายเนื้อน้อง เท้ายองโย
นางพิมม้งไกล เจ้าพลายแก้ว	ย้มแล้วเหยียดแขนออกยื่นให้

เจ้าพลายกอดตลอดรัตณคืนใน	โถมโลลื้อบ เล่นละมุนมือ
ไอ้อะไรไม่พอที่นี่มาท่า	จะสีแขนมาขย่าอย่างนี้หรือ
กระตักกระเตียมจ้านร่ารายครือ	บัดมือหม่อมนี้รู้จึจริง (หน้า 136)

ต่อมาเมื่อขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรก แทนที่ขุนแผนจะเคียดแค้นและเกรงใจ
ศัตรูประชันซึ่งเป็นมารดาของวันทอง ขุนแผนกลับข่มขู่นางจนกลัวลนลาน

ครานั้นขุนแผนแล่นล่ฉิท	แล่นคิดเคืองขัดเป็นหนักหนา
จึงถามความไปมิได้ขำ	แน่ท่านมารดา เจ้า วันทอง
เต็มเราโตมาขอลู่	ท่านยกลูกให้อยู่ประลุ่มล่อง
เมื่อเราจากไกลไปเชียงทอง	หอห้องยังอยู่เป็นสำคัญ
วันทองของเราได้ฝากไว้	หรือว่าหย่าร้างให้เมื่อไรนั้น
จึงยกให้ขุนช้าง เสียดกลางคืน	เกียดกันสันทาประการใด
หรือเห็นว่าต่ำศักดิ์จึงหักหาญ	จะโตทานถ้อยคำหาได้ไม่
น้อยทั้งทรัพย์สินทุกสิ่งไป	น้ำหน้าหาไหนจะเป็นความ
อันลูกเขยใหม่ลิใหญ่ยิ่ง	ทุกสิ่งลุ่มบัดก็เหลือหลาม
ช่างมาลารพัดจะครันคราม	จึงคิดกันหยาบหยามไม่เกรงใจ
หอเก่ารื้อเอาไปปลูกวัด	เอาหอใหญ่ไล่ยัดเข้าแทนให้
ช่วยกันฆ่าฟันเสียเป็นไร	ให้ล่ำลุ่มน้ำใจที่มันจน
ครานั้นท่านศรีประชันผู้มารดา	ฟังว่าปากแห้งแล้งขณ
ทั้งกลัวทั้งทุกข์ให้ลูกจน	ยกกันกระแทกปากปากสั้นงก
ถอนใจใหญ่พลางครางฮือฮือ	ล่องมือขยี้หน้าตาตลก
นั่งเข็ดขี้มูกตละลูกนก	ขกหัวเราเรา เจ้าประคุณ

(หน้า 303-304)

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

ขุนแผนมีพฤติกรรมเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นหลายครั้ง พฤติกรรม
ดังกล่าวของขุนแผนปรากฏให้เห็นตั้งแต่ขุนแผนยังเด็ก คือ เมื่อทองประศรีพาหลายแก้วไป
กาญจนบุรีระหว่างทาง หลายแก้วเห็นผลไม้ป่า ก็เรียกร้องให้มารดาเก็บให้ตนรับประทานทันที
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 73

ครั้นถึง เวลารับประทานอาหาร ท่องประคำรก็ให้พลายแก้วรับประทานข้าว เป็นที่น่า
ติดตัวมา พลายแก้วร้องไห้และเรียกร้องให้นางหาอาหารอื่นมาให้

เอาข้าว เป็นที่เหลือเมื่อค่ำมา	คดีล่ห่อผ้าให้ลูกกิน
พลายแก้วไปแล้วเอาเข้าเคี้ยว	แห้งเหี่ยวพนักใจร้องให้ตื่น
แกงอยู่ไหนแม่ข้าขอทานสิ้น	ข้าวติดคอตาปลิ้นไม่กินแล้ว
ท่องประคำรฟังว่าน้ำตาไหล	จะเอาแกงที่ไหนพอพลายแก้ว
วิ่งหนีเขามาตาบ้องแวว	แว่วแว่วเหมือนจะเหลือแต่เนื้อปลา
พลายแก้วว่าข้าว เป็นกับปลาแห้ง	เรียวแรงมันจะมีหรือแม่ข้า
ไม่ได้แกงก็แบ่งแต่ปลาร้า	ละลายน้ำให้ข้าจจไวไว (หน้า 34)

เมื่อถึง เวลากลางคืน พลายแก้วก็บ่นว่ามดและยุงกัดจนนอนไม่หลับ แล้วก็เรียกร้อง
ให้มารดาไล่มดและยุงให้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 73

พอถึง เวลาเช้า ล่องแม่ลูกออกเดินทางต่อไป พลายแก้วก็บ่นว่าร้อนและเจ็บเท้า
จนท่องประคำรต้องอุ้มไป

พลายแก้ว เดินหลัง รุ่ง เอรแม่	ห้อแห้หน้านิ้วผิวกระหาย
ร้อนเท้า เจ้าเดินเหยียบกรวดทราย	เจ้าพลายเหนื่อยอ่อนวอนมารดา
แม่ข้าลุดปัญญาของลูกนี้	เหลือที่จะล่า เลื่อยเหนื่อยหมักหนา
คอแห้งคล่องแคล่งแข็งใจมา	แม่เดินข้าข้าอย่าให้เร็ว
ลูกก้าวยาวหนักก็จักล้ม	เจ็บระบมดินแตกจนแหลกเหลว
แผ่นดินร้อนเหลือใจดังไฟเปลว	แม่อุ้มใส่ส่วเวยต้องแต่งมา
เหนื่อยนักยกให้ขึ้นยี่หลัง	เอากะบุงถือบั้งไปข้างหน้า
ครั้นเมื่อยเข้าก็เอาขึ้นบนบ่า	มือหนึ่งจับขาลูกยาไว้ (หน้า 34)

เมื่อเณรแก้วหลงรักพิมพิลาไลย เณรแก้วก็แสดงพฤติกรรมเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จาก
ผู้อื่นอีก โดยขอร้องให้ลำยทองเป็นแม่สื่อ ชักนำพิมพิลาไลยให้ตน และสัญญาว่าจะทดแทนบุญคุณ
ของลำยทองด้วยการกล่าวเป็นนัยว่าจะรับลำยทองเป็นภรรยาด้วย

อันเณรน้องเหมือนกระต่ายหมายขมจันทร์	อยู่ดินหรือจะดันขึ้นไปได้
แต่ตรอมตรอมผอมร่างก็บางไป	ด้วยทางไกลกลางหาวเมื่อคราวปอง

ได้อังคิอินทร์และจะสิ้นส้า เร็จตรม
อินทราอุปมาเหมือนล่ายทอง
มาฟังพิงถ้าไม่กั้งรุระน้อง
จะขอบคุณที่การณให้ครามครัน

จะได้ข้มกระต่ายลัวร์คัจนทร์ผยอง
พิน้อง เหมือนกระต่ายในวงจักร
คง เป็นล่องกระต่ายข้มลุ่มลัวร์ค
กว่าฮวันสันจะรอดวายฮวา

(หน้า 70)

ได้พิมหรือจะ เลยกั้งที่นาง
ถึงน้ำท่าฟ้าฝนจะแห้งแล้ง
แต่ขิ้นฮ้วถึงว่าตัวมิได้กิน
ถ้าหม่อมพีมุขแก่ฮันเล้า
คงจะแทนคุณที่มิได้นาน
เงินทองของกินสิ้นทั้งนั้น
ปราณีน้องล่ายทองช่วยฮักฮวน
ถ้วนฮังตั้งให้พี่ล่ายทอง
คำลงพิงลงสนทนา

ก็เหมือนอย่างหว่านฮ่าวลงในดิน
อย่าฝีกแหนงว่าจะลู่ญเสียหมดสิ้น
นกหกผกผินได้เป็นทาน
เห็นจะ เปล่า เสียหรือน้องมาอยู่บ้าน
ให้ลุ่มาน เล่มอพิมผู้มีนวล
จะแบ่งปันคนละครึ่งพอถึงล้วน
พอได้พิมประมวลสิ้นบนมา
แต่ลักเพื่องหนึ่งน้องไม่ขอว่า
ถึง เวลาบิณฑบาตจะคอยพิง (หน้า 72)

ต่อมาพิมพิลาไลยเร่งเร้าให้พลายแก้วสดผู้ใหญ่มาลู่ออดตน พลายแก้วก็กลับไปกาญจนบุรี
เมื่อมาถึงบ้าน พลายแก้วก็ตรงเข้าไป "กอดตั้นมารดาน้ำตาไหล" (หน้า 150) แล้วเรียกร้อง
ให้ทองประศรีไปลู่ออดพิมพิลาไลยให้ตนทันที

. . . . .
เหลือทุกข์ลู่ออดตนเป็นพันนัก
จากเจ้า เจ้าให้ฮังเงินตรา
ให้ลู่ออดต่อแม่ศรีประศรี
เอ็นดูลูก เกิดแม่บังเกิดเกล้า
ล่งลารน้องต้องกินแต่น้ำตา

แม่ฮ่าครั้งนี่สิ้นทุกข์หนัก
เพราะพิน้อง รักรักใคร่กัน
ห้าฮังนี่มาทาทุนนั้น
ไม่ให้ปันบอกความจะตามมา
พิมเค้ร่าโคกกร้อยอยู่คอยท่า
แม่จงกรุณาอย่าเฉยเมย

(หน้า 150-151)

ทองประศรีไตร่ตรองแล้วเห็นว่าพิมพิลาไลยไม่เหมาะลุ่มกับพลายแก้ว นางจึงทักทาน
ให้พลายแก้วบวชเสียก่อน แต่พลายแก้วก็เรียกร้องให้นางไปลู่ออดพิมพิลาไลยให้ได้

เจ้าพลายแก้วฟังแล้วกราบตื่นตื่น	นางลวรรค์ลูกก็ไม่ปราศรณา
นางในงานแต่กรียา	จะเปรียบพิมแก้วตา เห็น เต็มที่
งามประ เล่รัฐ เลิศล้ำ ทั้งข้าคม	งามหน้างามนม เนื้อล่องสี
ไม่เทียมหนักทั้งลู่พระธสุริ	เห็นไม่ใ้ใครลู่ตั้งงาม
เจ้าประคุดขุนหัวของลูกแก้ว	มีเมียบแล้วบวชได้ตอกไม้ห้าม
แม่อย่าทานหัดขัดความ	แม่นั้นตามใจลูกคงมรรษา (หน้า 151)

ขุนแผนแสดงพฤติกรรม เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นอีก ในครั้งที่ขุนแผนขอบุตรใน
ครรภ์ของบัวคลี่เพื่อนำไปประกอบพิธีชุกุมารทอง

พลายแก้ว เห็นบัวคลี่มีรูปร่าง	ค่อยโถมเล่าลวง เมียบแกล้ง เกลี่ยไกล่
ลูกรักเกิดด้วยกันก็จริงใจ	พ่อยากได้เป็นสิทธิ์คิดขอนาง
ลูกหัวปีมีไหมได้กับพ่อ	พี่สั่งขอแก้วตาอย่าขัดขวาง
ถ้าล้มครรักใคร่ไม่สิดจาง	ขอเขียนนางอนุญาตอย่าขัดกัน
บัวคลี่ฟังผิวแล้วหัวร่อ	ช่างวอนขอสนไปได้อย่างไรนั้น
ลูกรักกำเริบเกิดด้วยกัน	ก็คงเป็นลูกของท่านสนว่าไร
เจ้าพลายแก้วฟังนางทางตอบว่า	ฉฉจา เจ้าฟังขัดอัชฌาสัย
พี่ขอเจ้าเท่านี้มิยอมใจ	เสียแรงพี่รักใคร่เจ้าไม่คิด
ให้น้องออกจางว่ายอมให้	พี่จะได้เอาไว้เป็นกรรมสิทธิ์
จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูเป็นคู่ชีวิต	เจ้าไม่คิดถึงแล้วก็แล้วไป (หน้า 350)

เมื่อขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งที่สอง ขุนแผนก็เรียกร้องให้วันทองหนีไปกับตน
ในครั้งนี้ขุนแผนปลอม ขู่ และใช้เวทมนตร์เรียกร้องวันทองจนยอมหนีไปด้วย ดังคำกลอนที่กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 130-131

ต่อมาเมื่อขุนแผนต้องการช่วยเหลือนางทองให้พ้นโทษ ขุนแผนก็เรียกร้องให้พระหมื่นศรีรับเป็นธุระกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษจากสมเด็จพระพันวษาแทนตน แม้ว่าพระหมื่นศรีจะไม่เห็นด้วยกับความต้องการของขุนแผน แต่ขุนแผนก็เรียกร้องเอาแต่ใจตนจนพระหมื่นศรียอมทำตาม

ให้รำคาญลงล้ารแต่ลาวทอง	ที่ยังต้องกักขังในวังนั้น
โปรดด้วยช่วยทูลพระทรงธรรม	ให้ได้ลาวทองนั้นกลับออกมา
. . . . .	. . . . .
ขุนแผนตอบคำพระหมื่นศรี	ที่ตรงตัวชั่วดีหาแคลงไม่
ข้อที่คิดลงล้ารรำคาญใจ	ด้วยนางมิได้ผิดแก้ตัว
เติมพระองค์ทรงพระพิโรธลูก	ลาวทองต้องถูกขังเพราะผัว
ลูกพ้นโทษกึ่งไว้ให้หมองมัว	เหมือนใจชั่วหลงเมียมเสียขางนี้
จึงเกิดความร้อนรนท้าวลใจ	ฟ้าจะผ่ามาอย่างไรให้รู้ที่
เจ้าคุณช่วยขยับขยายที่ร้ายดี	เห็นทีก็จะทรงพระเมตตา (หน้า 494)

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนแผนไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหาเลย

3.5 การฟังผู้อื่น

ขุนแผนแสดงพฤติกรรมการฟังผู้อื่นเพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ขุนแผนขอร้องให้พระหมื่นศรีทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ลาวทองแทนตน

ตรงมาหาพระจมีนศรี	ว่าลูกนี้มิทุกข์เป็นข้อใหญ่
ถ้อยความก็ส่าเร็จเล็ริจไป	เพราะเจ้าคุณเอาใจช่วยป้องกัน
ให้รำคาญลงล้ารแต่ลาวทอง	ที่ยังต้องกักขังในวังนั้น
โปรดด้วยช่วยทูลพระทรงธรรม	ให้ได้ลาวทองนั้นกลับออกมา
	(หน้า 494)

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

พฤติกรรมด้านการอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นนี้ ไม่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของขุนแผนบางตอนซึ่งอาจจะเข้าข่ายพฤติกรรมชนิดนี้ เช่น

ตอนที่ขุนแผนยอมออกตระเวนด้านซ้ายแดน และยอมติดคุกตามพระราชมารยาของ
สมเด็จพระพันวษาก็จะพบว่า ขุนแผนยอมทำตามเพราะความซื่อสัตย์ของตน ดังคำกลอนของขุนแผน
ซึ่งกล่าวแก่วันทองและแก้วกิริยา เมื่อครั้งที่ต้องโทษจองจำดังต่อไปนี้

อันเครื่องพันธนาการที่จองจำ	อีกสักล่องเท่านี้ก็หนีได้
จะเสียสัตย์ขัดส่นจึงจวนใจ	หนีไปใครจะนับว่าเป็นชาย
เส่มือนหนึ่งบิดาท่านทำโทษ	แม้หนีโปรดตามที่หนีหาย
จะทนไปให้ตลอดจนรอดวาย	สู้ตายตามแต่พระอาญา

(หน้า 498-499)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า ขุนแผนเคร่งครัดต่อระเบียบกฎเกณฑ์และ
แบบแผนต่าง ๆ ปรากฏให้เห็นเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อขุนแผนกับพลายงามเข้าไปในวังของ
พระเจ้าเชียงใหม่ พลายงามหลงใหลความงามของเหล่านางห้ามที่ต้องมนตร์หลับอยู่ จึงเข้าไป
ล้วงเกินนางเหล่านั้น ด้วยความเคร่งครัดในระเบียบประเพณีดั้งเดิม ทำให้ขุนแผนห้ามปราม
พลายงามว่า ไม่ควรประพฤติเช่นนั้น ขุนแผนชี้แจงเหตุผลว่า นางเหล่านั้นเป็นสมบัติของกษัตริย์
คนธรรมดาไม่ควรกระทำการล้วงเกินเนื่องจากถือกันว่า นางเหล่านั้นเป็นของสูง ดังคำกลอนที่
กล่าวไว้แล้วในหน้า 97

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่าขุนแผนไม่เคย
แสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เลย

4.4 จิตใจอ่อนไหว

จากการศึกษาพฤติกรรมของขุนแผนอย่างละเอียดพบว่า ขุนแผนเป็นคนที่
จิตใจเข้มแข็งไม่อ่อนไหวง่าย ๆ แต่ก็มีเหตุการณ์บางตอนที่ทำให้ขุนแผนแสดงความอ่อนไหวออกมา
บ้าง เหตุการณ์เหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับการพลัดพรากจากสิ่งที่คุณแผนรัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพลายแก้วได้พิณพิลาไลยเป็นภรรยาแล้วก็จะเดินทางกลับไปกาญจนบุรี เพื่อขอร้อง
ให้ทองประศรีจัดการปล่อยนางให้ พลายแก้วแสดงความอ่อนไหวออกมาด้วยการร้องไห้คร่ำครวญ
หลายครั้งกว่าจะละจากพิณพิลาไลยมาได้

อัปสรสูริยาจะรับรถ	วังระทดจะจากไปให้ใจหาย
โคกชันน้ำตาลงพรางพราย	เสียดายตั้งใครลวงเอาดวงใจ
. . . . .	. . . . .
. . . . .	เจ้าพลายรับเงินไว้น้ำตานอง
เอาคางพาดบ่าคิมกระซิบสั่ง	จงระวังตัวไว้อยู่ในห้อง
. . . . .	. . . . .
จวนรุ่งเสียงพระเคาะระฆัง	ดูเหวว่าวังเวงโพธิ์ให้ใจหาย
จะจากคิมเปี่ยมปริ่มน้ำตาพราย	กระจายลงผอยเผาะกับบ่าคิม
. . . . .	. . . . .
เจ้าพลายแก้วรับไหว้ใจจะขาด	น้ำตาหยาดหยดลงตรงบ่าคิม
พี่ก็พามาผ่นไปทันที	ต่างก็มีใจวิโยคโคกถึงกัน

(หน้า 147-148)

เมื่อพลายแก้วถึงกาญจนบุรีแล้วก็ยังไม่วายคิดถึงคิมพิลาไลย ดังนั้น พอพลายแก้วเห็นหน้าทองประคำรจึงถึงกับ "กอดดินมารดาหน้าตาไหล" (หน้า 150)

ต่อมาเมื่อพลายแก้วต้องจากคิมพิลาไลยไปสงครามเมืองเชียงทองทั้ง ๆ ที่เพิ่งเข้าหอได้เพียงไม่กี่วัน พลายแก้วก็ร้องไห้คร่ำครวญอีก

. . . . .	เจ้าแก้วเห็นหน้าน้องลูกผวา
ระทวยทอดกอดคิมปริ่มน้ำตา	พระพันวษาตรัสไล่พี่ไปทัฬห

(หน้า 180)

ครั้นถึงเวลาออกเดินทาง ทั้งพลายแก้วและคิมพิลาไลยก็ร้องไห้คร่ำครวญจนกระบวนทัพลับตาไป

ผิวเมื่อยชะเง้อแลดูกัน	น้ำตาหยดตอดกลิ่นจวนลับไป (หน้า 194)
------------------------	-------------------------------------

เมื่อวันทองตั้งครรภ์ในระหว่างที่ขุนแผนและนางขมขานไปในป่า ขุนแผนก็แสดงความใจอ่อนด้วยการร้องไห้ส่งสารนางและบุตรในครรภ์ที่ท้องทนสาบถรากตราเพราะตน ดังนั้น ขุนแผนจึงยอมมอบตัวต่อพระพิรุณ

แต่คิดมาคิดไปอกใจต้น
 จะย่อยยับฮับจนแล้วคราวนี้
 . . . . .
 น้ำตาตกอกจะครากด้วยยากอยู่
 คงจะคลอตลูกยาไม่เข้าไป
 เราล่องคนจนใจไรที่อยู่
 หยุกยาล่ารพิดจะกันดาร
 ยังล่วนลูกฟูกเบาะก็ขาดครบ
 จะกร่าฝนทนแดดทั้งตาปี
 ยังลูกอ่อนก็จะอ่อนแต่อาหาร
 ทั้งผิวเมื่อยแล่นอนาถเพียงขาดใจ

ส่งล่ำรลुकในครรภนั้นสิ้นที่
 ก็โคกก็ละฮันให้อยู่ในตง
 . . . . .
 พี่ดูดูเห็นท้งน้องเติบโตใหญ่
 จะไดไครรักษาพยาบาล
 เปลอุฮัดขวางเพราะห่างบ้าน
 ที่นอนหมอนมุ้งมานก็ไม่มี
 พี่ปรารภลูกน้อยจะหมองศรี
 เรานี้อดอยากอยู่เท่าใด
 นาร่าคาญคิดมาน้ำตาไหล
 ลูตอาลัยแล้วก็กอดกันโคกกา

(หน้า 464)

ความมีจิตใจอ่อนไหวเพราะส่งล่ำรบุตรปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทองประศรีพาพลาญงามไปหาขุนแผนในคุก หลังจากที่ขุนแผนได้ฟังเรื่องราวของพลาญงาม ขุนแผนก็ร้องไห้คร่ำครวญและคิดจะแก้แค้นขุนช้าง จนเกือบจะควบคุมตนเองไม่ได้ จนกระทั่งทองประศรีกล่าวตักเตือนให้ลืตขุนแผน จิตใจของขุนแผนจึงกลับเข้มแข็งอีกครั้งหนึ่ง

ทองประศรีชี้แจงแถลงเล่า
 แล้วบอกความตามที่มีศตฐ
 เข้าล่วมล่อตกอดจูบแล้วจูบหลัง
 แค้นขุนช้างตั้งจะตั้นสิ้นชีวา

พี่ลูกเจ้าแล้วเป็นไรไหวเสียหนู
 ขุนแผนรู้รับขวัญกลันน้ำตา
 น้ำตาพร้งพร้งพรายทั้งซ้ายขวา
 มันชะล่าชะเลยจนเคยตัว

(หน้า 526)

เหตุการณ์ที่ทำให้ขุนแผนเศร้าโศกเสียใจมากที่สุดคือ การตายของวันทอง เพียงขุนแผนทราบว่า นางผนัร่าย และผนันั้นเป็นนางบอกเหตุให้ทราบว่านางจะต้องสิ้นชีวิต ขุนแผนก็ถึงกับน้ำตาตกทันที

ครานั้นขุนแผนแล่นล่ผิต
 คร้งนี้หน้าจะมีฮันตราย

ฟังความตามนิมิตก็ใจหาย
 ผนัร่ายล่ำล่ล่ตัดตำรา

วิเคราะห์เหตุทั้งยามอัฐกาล
ฉรัที่จจะถกลงแจ้งกิลลา

ก็บันทึกฤกษ์แรงเป็นหมกหมา
กอดเมียบินหน้าน้ำตากระเด็น
(หน้า 856)

เมื่อล้มเตียงพระพันวษา มีพระราชอัปยศให้ฆ่าตัววันทองไปประหาร ขุนแผนก็ "คลอน
น้ำตาด้วยอาลัย" (หน้า 864) ครั้นวันทองคร่ำครวญสั่งเสีย ขุนแผนก็ร้องไห้เศร้าโศกจน
สิ้นสติไป

ขุนแผนเล่นโคล่กล่งลารน้อง
นางหันมากอดเท้าเข้าจาปลัย
ละท่อนละทีกละฮักละฮั้นไห้

นั่งนั่งฟัง วันทองให้ฮักฮั้น
ขุนแผนนั้นหน้าชบกับหลังเมียบ
ออกปากน้ำตาไหลลงราดเรี่ย
(หน้า 869-870)

ขุนแผนฟังคำที่ร่ำว่า
สุดคิดฮักฮั้นให้ตันใจ

ไม่ออกปากพูดจาต่อไปได้
สุดอาลัยล้มผางลงกลางดิน
(หน้า 872)

ขุนแผนพยายามป้องกันชีวิตวันทองด้วยการยอมเอาตัวเข้ารับคมดาบของเพ็ชรฆาต
แต่ก็ไม่สำเร็จ เมื่อขุนแผนเห็นว่านางสิ้นชีวิตแล้ว ขุนแผนก็เป็นลมสิ้นสติไปอีกครึ่งหนึ่ง

เพชรฆาตแกว่งดาบวาบวาบมา
ต้องคอนาง วันทองขาดละบั้น
พอพระไวยถึง โผนโชนม้าลง
ขุนแผนก็ล้มลงทั้งยืน

ย่างเท่ากำว้งแล้วพันลง
ชีวิตดับดับพลันเป็นผุยผง
ตรงเข้ากอดดินแม่แน่นิ่งไป
ปี่มจะไม่คืนชีวิตได้ (หน้า 880)

4.5 การเก็บกตและลงโทษตนเอง

ขุนแผนมีพฤติกรรมเก็บกตและลงโทษตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อขุนแผนโกรธวันทองจนพาลาวทองกลับไปอยู่กาญจนบุรีได้ 2 วัน ขุนแผนก็คิดทบทวน
การกระทำที่ผ่านมาของตน แล้วก็พบว่า การที่ตนทิ้งวันทองไว้สู่พระธรณุนั้นเป็นความคิดที่ผิด
ขุนแผนจึงรีบไปสู่พระธรณุนั้นที่

เอื้ออู่ณีประมาทจริง

ควรหรือทิ้งเมียรักไว้ห่างห้อง (หน้า 290)

ก่อนที่ขุนแผนจะขึ้นเรือนขุนช้างครั้งที่สอง ขุนแผนก็รู้สึกผิดที่ตนทิ้งวันทองไปอีก
ครั้งหนึ่งโดยในครั้งนี้ขุนแผนมีความคิดว่า วันทองไม่ผิดที่ต้องตกเป็นภรรยาของขุนช้าง ตนเสียอีก
ที่ได้ลาวทองมาเป็นภรรยาแล้วก็ลืมวันทอง

เมื่อเกิดพิงวันถึงสู่พระธิดา
นางเล่าความตามจริงทุกสิ่ง
แล้วทวนหันมาเสียจากห้อง
ผูกคอโยนโจนเสียบละอินโอย
ถึงอย่างไรก็ยังมั่นในความหลัง
สายทองบอกจริงทุกสิ่งไป
ลาวทองนั่งนอนอยู่ในห้อง

ก็แจ้งจบอยู่ว่าใจไม่หน่ายหนี
ลูกเสียก็ถือโทษกระทำโทษ
วันทองร้องไห้ไม่วายโหย
ระบมโอบยเสียบชำระกำใจ
ละยิงยังเฉยลูกหาเป็นไม
ข้อนั้นลูกไม่ได้คะนึ่งคิด
ลูกก็ลืมวันทองเสียสนิท

(หน้า 364-365)

เมื่อวันทองได้รับโทษประหารชีวิต ขุนแผนก็คิดลงโทษตนเองว่า ตนเป็นผู้มีวิชา
ความรู้ล่ำลือดี ล่ามารักษาการต่าง ๆ ได้สำเร็จลุล่วงเล่มอมมา แต่กลับช่วยชีวิตภรรยาของ
ตนเองไม่ได้

. . . . .
คนอื่นหมิ่นแค้นก็คุ้มรอด
จำเพาะแต่ิตดวงจิตปลิดเอาไป

ครั้งนี้คิดมาน่าน้อยใจ
ยอดรักคนเดียวไม่คุ้มได้
ช่างกระไรหนทีจะป้องกัน

(หน้า 871-872)

นางมีอคคิดต่อตัวบุตรชายตั้งแต่นางฝันแล้ว โดยนางฝันไปว่า

ว่าข้างพลายตายกลิ้งตลิ่งชัน	พองขึ้นหัวนั้นเนาไหลลงไป
ยังมีนกตะกรุมหัวเหม่	บินเตร่ร่มาแต่ป่าใหญ่
อ้าปากคาบข้างแล้ววางไป	เข้าในหอกกลางที่นางนอน
ในฝันนั้นว่านางเรียกนก	เชิญเจ้าขร้าวหอกมาตีก่อน
นางควักได้ตัวเจ้าหอกล่อน	กอดนกกับข้างนอนสบายใจ (หน้า 3)

เมื่อนางตื่นขึ้นก็เกิดอาการคลื่นเหียนอาเจียนเพราะเหม็นกลิ่นข้างและนก
 . . . . .
 ให้เหม็นข้างเหม็นนกดุดอกใจ โขกโขกอีพ้อข้าไหวช่วยทุกข์คอ (หน้า 3)

แม้ว่านางจะทราบจากลามีว่า ทารกที่จะมาเกิดนั้นจะนำมาซึ่งทรัพย์สินมีค่าต่าง ๆ แต่สิ่งนั้นก็ไม่อาจทดแทนความรู้สึกในตำนานที่นางมีต่อรูปรางสัณษะของทารกให้หมดไปจากใจของนางได้ นางจึงก่นด่าทารกที่ยังไม่มาเกิดอย่างหยาบคาย

ฝ่ายนางเทพทองไม่รับพร	กุมทองชะย่อนไม่หายเหียน
โคตรแม่มีงข้างมาให้อาเจียน	อ้ายหัวเสียนโหล้นเกลี้ยงจะเลี้ยงโย (หน้า 3)

และตัวยอคคิดที่มีต่อบุตรในครรภ์นี้เอง ทำให้นางปล่อยตัวตามสบาย ไม่ปฏิบัติตนตามแบบอย่างหญิงมีครรภ์พึงกระทำ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของนางทองประศรีกับนางเทพทองแล้ว จึงพบว่าพฤติกรรมของหญิงตั้งครรภ์ทั้งคู่เป็นไปในทางตรงกันข้าม ในขณะที่นางทองประศรีถือศีลภาวนาระมัดระวังตัวทุกฝีก้าวเพื่อความสมบูรณ์ของบุตรในครรภ์ นางเทพทองกลับละทิ้งศีลข้อที่ควรปฏิบัติอยู่เลื่อม โดยดื่มสุรา นอกจากนี้ยังรับประทานอาหารรสจัดและแปลก ๆ เช่น ปลาไหล กบ เต่า แอ้ ปิ้ง อั้ง เป็นต้น โดยไม่คำนึงถึงสุขภาพของบุตรในครรภ์เลย

จะกล่าวถึงนางเทพทอง	ท้องนั้นโตใหญ่ขึ้นค้ำหน้า
ลูกนั่งฮึดฮัดฮัดไปมา	ให้อยากเหล่าเนื้อปล่าตัวสั้นร้ว
น้ำลายไหลรดังฝิกระลือ	ร้องให้ครางฮืออ้อนวอนผัว
เหมือนหนึ่งตาหลวงเข้าประจำตัว	อึ้งให้กินตละยั่วยั้งเป็นไป
ปลาไหลโกล่กบทั้งเต่าผา	แอ้ปิ้งอั้งนาไม่พอไล่
หีบคำโตโตโม่เข้าไป	ประเดี้ยวเหล่าสิ้นโหม้อฮ้อหัน (หน้า 5)

เมื่อนางคลอดบุตรพ้นจากครรภ์ นางก็ลู่อุดล่าห่มความเจ็บปวด แล้วคว่ำบุตรชายขึ้น

มาดูให้รู้แจ้งแก่ใจว่า บุตรของนางจะมีรูปร่างลักษณะตรงกับคำทำนายของลามีหรือไม่ ครั้น
เห็นว่าทารกนั้นอัปลักษณ์ล้มตงคำทำนาย นางก็กล่าวบริภาษบุตรของตนทันที

นาง เทพทอง เหลียวหน้าคว่ำลูกชาย	พลิกคว่ำพลิกหงายอยู่ตัวสั้น
ทุตลูกบิดสีเหมือนผีป๋น	หัวล้านในครรภ์ตั้งวงเดือน
เสี้ยแรงอ้อมทองประคองมา	ฮักโคตรแม่อ้ายหมาฮี้ เรือนเปื้อน
เสี้ยงมันไวโยอายุเพื่อน เรือน	หัวเหมือนโคตรข้างไหนให้เกิดมา (หน้า 6)

แม้ว่านางจะชิงชังในรูปร่างลักษณะของบุตรชายเพียงไร นางก็จำต้องรับภาระอบรม
เลี้ยงดูขุนช้าง เรื่อยมาจนเติบโต

1.3 ญาติ

อาจกล่าวได้ว่า ขุนช้างเกิดมาพร้อมกับบรรยากาศอบอุ่นพอสมควร ดังจะเห็นได้
จากวันที่นาง เทพทอง เสิบท้องนั้น ญาติทั้งฝ่ายบิดาและมารดาต่างมาช่วยเหลือและให้กำลังใจอย่าง
พร้อมพร้อม

ท้องลตทคมาลู่กถึบยัน	พอใกล้ฤกษ์ยามนั้น เสิบหนักไป
บิดตัว เรียกผัวหาพ่อแม่	ร้องเปื้อนเขื่อนแฮไม่เอาสำไต้
ฝ่ายผัวพ่อแม่แลเข้าไท	วิ่งวุ่นครุ่นไปกินน เรือน
บ้างก็ เล็กมวงคลปรายข้าวล้าร	เอา เบี้ยบนลนลานเหน็บผา เกลื้อน
บ้าง เร่งหมอดำแยออย่าแฮเขื่อน	ข่มท้องร้อง เตือนลูกขวางตัว
บ้างก็ เข้าหนุนหลังนั่ง เคียงข้าง	นาง เทพทองร้องครางพลาจกรอกหัว
ขุนศรีวิชัยนั้นตัวสั้นร้ว	ฉิกหัวแล้วเป่ากระหม่อมลง
หมอดำแยแยงแยเข้าคร่อมท้อง	แม่นาง เทพทอง เข้าข่มล้ง
ตัวสั้นห้วนไหวมิใครลง	หมอดำแยว่าตรงแล้วข่มมา
ยายคง โกง โกง โขย่งข่ม	เสี้ยงผลุดนอนล้มไปจมผา (หน้า 5-6)

เมื่อนาง เทพทองคลอดบุตรแล้ว ญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายนาง เทพทองและขุนศรีวิชัยก็
ยังช่วยกันตั้งชื่อและรับขวัญทารกอย่างดี

ปู่ย่าตายายส่ายใจ	จะให้ชื่อหลานไว้เป็นมงคล
แต่ฝันว่านกตะกรุมคาบข้าง	บินมาแต่ทางพนาล่อท้
พาไปให้ถึงใน เรือนตน	หัวล้านนอกขนแต่เกิดมา
เมื่อตักพาทฤกษ์พรของหลานชาย	ช้างเผือกมาถวายพระพันวษา

สิงให้นามตามเหตุทั้งปวงมา	หลานรักของข้าชื่อขุนช้าง
แล้วให้เอาเงินทองกรองใส่คอ	กำไลมือนั่นข้อมทั้งสองข้าง
กำไลเงินใส่เท้าก้าวขาทาง	ปะวะหล้าสองข้างแขนหลานยา
เอวคาดล้อย่อนจำหลักกับ	พริกเทศประดับกำบังหา
ห้อยอยู่ต้องแต่งแกว่งไปมา	ยิ้มหัวหาหาอำปากโจน (หน้า 6-7)

เมื่อขุนช้างเติบโตขึ้น ก็ไม่ปรากฏว่า มีญาติผู้ใหญ่ท่านใดอบรมเลี้ยงดูขุนช้างอีก นอกจากญาติผู้พี่ 2 คนคือ ค่ำพระยา และราทยา ซึ่งเป็นทั้งลูกโล่คอยดูแลและให้คำปรึกษาแก่ขุนช้างในบางครั้งเท่านั้น

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู-อาจารย์

ขุนช้างเป็นบุตรชายเพียงคนเดียวของครอบครัวที่มั่งคั่ง ดังนั้น บิดามารดาของขุนช้างก็ควรจะส่งเสียให้ขุนช้างได้ศึกษาหาความรู้ แลกเช่นบุตรชายของเศรษฐีทั่ว ๆ ไป แต่จากการศึกษาเนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนโดยละเอียด ปรากฏว่า ขุนศรีวิชัยและนางเทพทองไม่เคยส่งขุนช้างไปร่ำเรียนวิชาที่ใดเลย คงพบเพียงหลักฐานที่ว่า ขุนช้างสามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น กล่าวคือ ก่อนที่ขุนแผนจะพานางวันทองหนีไปนั้น นางได้เขียนหนังสือชี้แจงต่าง ๆ กังวุ่นให้ขุนช้าง ขุนช้างก็สามารถอ่านข้อความที่นางเขียนไว้ได้ครบถ้วน

. . . . .	แลไปเห็นหนังสือที่ฝาพลับ
ในใจความนั้นว่า เจ้าวันทอง	มัวหมองยิงวิโยคโคกคัลย์
ให้เร่งติดตามไปในไพรวัน	เมื่อไกร่ขันขุนแผนแล่นคักตา
สะกดอื่น เรือนเข้ามาในห้อง	น้องได้ปลุกผลึกเป็นหมักหนา
ได้หัดทานเขาไว้เป็นหลายครา	เขาเจ็ดดาบจะฆ่าเสียให้ตาย
เป็นหญิงจนจริงจึงไปด้วย	เพราะไม่มีใครช่วยไยให้หนีหาย
พ่ออย่ากังวุ่นให้หวอดวาย	ถ่ายเทติดตามให้ทันที
อ่านหนังสือแล้วทูนขึ้นเหนือหัว	กลิ้งเกลือกเลือกตัวอยู่กับที่
ช่างกระไรไม่รู้ล้มประดี	ผัวนี้ชั่วแล้วเจ้าแก้วตา (หน้า 408-409)

ส่วนในเรื่องการเขียนนั้น ขุนช้างก็เขียนหนังสือได้จนถึงขั้นสามารถร่างฎีกาฟ้องร้องได้ด้วยตนเอง

ยังคิดเด็ดดาลทะยานใจ	ฉวยได้กระดานชนวนมา
ร่างห้องท่อง เกือบให้ เรียบร้อย	ถ้อยคำถนัดวันเป็นหมักหมน
ลงกระดานหับไว้มิได้ขี้	. . . . . (หน้า 850-851)

นอกจากความรู้ด้านการอ่านและการเขียนแล้ว ขุนช้างก็ไม่ได้มีความรู้อื่นอีกเลย จนกระทั่งเมื่อสมเด็จพระพันวษารับสั่งให้หาตัวขุนช้างและขุนแผนไปฝึกหัดราชการ ขุนช้างจึงได้จมนครเสาวรักษ์เป็นผู้ฝึกสอนให้ ซึ่งในครั้งนั้น ขุนช้างก็ออกปากว่า ตนไม่เคยได้ร่ำเรียนเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการมาก่อนเลย

ขุนช้างบอกกลนลานตีฉานจน	ขัดล้นราชการไม่เข้าใจ
เคยแต่ตวาดควายอยู่ปลายนา	เจ้านายนั้นหารู้จักไม่
เล่นแต่ไม้หึ่งอ้ออิงไป	ถูกกลานอย่างไรเจ้าขรรษา (หน้า 320)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ขุนช้างได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครู-อาจารย์ เช่นเดียวกับบุตรชายของเศรษฐีทั่ว ๆ ไป แต่กวีมิได้กล่าวไว้ในเรื่อง

2.2 นักบวช

จากการศึกษาเล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากนักบวชเลย

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

ด้วยเหตุที่ว่า นางเทพทองเกลียดขี้รูปร่างลักษณะของขุนช้าง จึงมอบหน้าที่อบรมเลี้ยงดูให้แก่แม่นมตั้งแต่ขุนช้างแรกเกิด

เสียดแรงจุ่มท้องประคองมา	ชกโคตรแม่อำมหิต รื้อนเปื้อน
เลี้ยงมันไว้โยยายเพื่อนเรือน	หัวเหมือนโคตรช้างโหนให้เกิดมา
ต่ำแล้วสิง เข้าไปนอนไฟ	แม่นมข้าไทให้รักษา
อาบน้ำป้อนข้าวทุกเวลา	โกวเปลเหี้ยมาทุกวัน (หน้า 6)

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่น ๆ เลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

จากการศึกษาเล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่สร้างจากจินตนาการเลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.3 การยอมรับความสามารถและยึดจำกัด

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษาเล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า นางเทพทองให้คำปรึกษาแก่ขุนช้างเพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ขุนช้างคร่ำครวญขอให้นางไปลู่ขนางไหมให้ตน นางเทพทองเสนอความคิดว่า นางขิมนั้นรูปร่างคงจะไม่สนใจรักใคร่คนที่มรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์เช่นขุนช้าง ดังนั้น ขุนช้างควรจะเลือกหาหญิงคนอื่นดีกว่า

ครานั้นเทพทองผู้มารดา

ฟังขุนช้างว่าหาเชื้อไม่

ตอบคำลูกพสนหันไต่

ออขิมพิลาไลยเขารูปงาม

ล้ำคนในลู่พระธรรพารา

รูปเอ็งเหมือนผ้าละว้ายาม

จะเสียแรงไปว่าพยายาม

แม้จะเปรียบเนื้อความให้เข้าใจ

นางพิมพ์พิมพ์เพราะตั้งสนทรา	เอ็งเหมือนเต่านาอยู่ท่าใต้
อยากได้ดวงจันทร์ลี้รรค์ไกล	เห็นจะได้แล้วหรือนะลูกอา
เงินทองกองไว้ทำไมเปล่า	ช่วยเอาเถิดลูกพี่แม่ว่า
เข้าไปในกรุงอยุธยา	เลือกหางามงามเอาตามใจ
ให้รูปร่างแบบบางตั้งกินนร	อย่าทุกข์ร้อนคงคัดเอาดีได้
เงินทองมีมากอยากอะไร	จนจ้อขอเขาโยไม่ต้องการ (หน้า 104)

อย่างไรก็ตาม การกินางเทพทองให้คำปรึกษาและแนะนำขุนช้างครั้งนี้ มีลักษณะของการเยาะเย้ย ถากถาง และตอกย้ำมต้อยของขุนช้างปะปนอยู่ด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายถึงในเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งต่อไป

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำความผิดต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม

การปล่อยให้ขุนช้างแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยไม่ห้ามนี้ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในตอนที่ขุนช้างและพลายแก้วออกไปเล่นด้วยกัน ทั้งสองตีมเหล็กกันโดยไม่มีผู้ใดห้ามปราม

จะกล่าวถึงพลายแก้วกับขุนช้าง	ทั้งสองข้างออกไปเล่นกับบ่าวข้า
พอพบขุนช้างพลางพูดจา	ไปซื้อเหล้าเอามากินด้วยกัน
พลายแก้วกินเหล้าเข้าตัวอีก	ขุนช้างวางหจกจนหัวสั้น
ยื่นดูเมฆาหน้าจนตาขุ่น	เทเหล้าใส่ขันยวนเป็นเกลอ (หน้า 10)

จะเห็นได้ว่า ขุนช้างซึ่งมีอายุไม่ถึง 10 ปี (ในเรื่องนี้ได้กล่าวไว้ว่าขุนช้างอายุเท่าใด แต่พลายแก้วนั้นเนื้อเรื่องระบุว่า "อายุพลายแก้วได้ห้าปี" (หน้า 9) ดังนั้น จึงอาจกะประมาณได้ว่า ขุนช้างควรจะมีความไม่เกิน 10 ปี) แต่กลับถูกปล่อยปละละเลยให้กระทำความผิดที่ไม่เหมาะสมตามอำเภอใจโดยไม่มีผู้ใดห้าม แม้ขุนช้างจะมี "บ่าวข้า" ติดตามไปด้วย ตามประสาของบุตรชายเศรษฐี แต่บ่าวไพร่เหล่านั้นก็ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของขุนช้างได้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

นับตั้งแต่ขุนช้างจำความได้ ขุนช้างก็ต้องเผชิญกับคำพูดและเสียงหัวเราะเยาะเย้ยในรูปร่างที่อัปลักษณ์ของตนจากผู้คนรอบข้างเพียงลำพัง ปีตามารดาและผู้อบรมเลี้ยงดูขุนช้าง ไม่เคยกระทำการใด ๆ เพื่อช่วยเหลือให้ขุนช้างหลุดพ้นจากสภาพการณ์ที่บีบคั้นอารมณ์ได้เลยแม้แต่ครั้งเดียว

ขุนช้างก็คงจะเหมือนกับบุตรหลานของเศรษฐีทั่ว ๆ ไป คือเมื่อออกไปเที่ยวเล่นนอกบ้านก็ต้องมีพี่เลี้ยง บ่าวไพร่ติดตามไปดูแลด้วย แต่บรรดาพี่เลี้ยงบ่าวไพร่เหล่านั้นก็ไม่อาจห้ามปรามเด็ก ๆ และชาวบ้านให้หยุดพูดจาวิภาษณ์วิจารณ์รูปร่างลักษณะของขุนช้าง อีกทั้งยังไม่เคยช่วยเหลือปลอบโยนขุนช้างให้คลายความวิตกกังวลในเรื่องความอัปสักษณ์ของตนแม้แต่น้อย เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ขุนช้างมีอายุได้เพียง 3 ปีเท่านั้น

พอขุนช้างล่ำมขบไปเที่ยวเล่น	เด็กเห็นก็กลัวจนตัวสั่น
โน่นแน่แม่เอ๋ยอะไรนั่น	มันอำปากยิงฟันข้าพรั่นใจ
นางแม่ห้ามว่า เอ็งอย่ากลัว	ขุนช้างลูกเจ้าขรบ้านรั้วใหญ่
เขาเป็นเศรษฐีมีข้าไท	อย่าก็ตขวางหลังไปให้เขามา (หน้า 7)

ครั้นขุนช้างมีอายุมากขึ้นก็ออกไปเล่นกับเด็กอื่น ๆ ขุนช้างก็ถูกเด็กเหล่านั้นล้อเลียนเรื่องหัวล้านเรื่อยมา โดยที่ไม่มีใครช่วยเหลือขุนช้างด้วยการห้ามปรามเด็กเหล่านั้นเลย ตัวอย่างของเหตุการณ์เช่นนี้ได้แก่ ครั้งที่ขุนช้าง พลายแก้วและนางพิม เล่นเป็นผัวเมียกัน นางพิมนึกว่าล้อเลียนขุนช้างต่าง ๆ นานา

นางพิมว่าไปอ้ายนอกคอก	รูปชั่วหัวถลอกดูหาเล่นไม่ (หน้า 11)
นางพิมตำให้อ้ายตบยโง	พวกอ้ายโล้งโต้งดูไม่เล่นได้
อ้ายหัวล้านอี ถึงมันสงไร	. . . . . (หน้า 12)

ขุนศรีวิชัยเองก็ไม่เคยกระทำการใด ๆ เพื่อช่วยเหลือให้ขุนช้างคลายความอัปอายลงไปได้ ดังจะเห็นได้จากตอนที่ขุนศรีวิชัยพาขุนช้าง เดินทางไปกรุงศรีอยุธยา เพื่อเข้าเฝ้าถวายตัวระหว่างทางชาวบ้านต่างจ้องมองดูและกล่าวติเตียนรูปโฉมของขุนช้างเรื่อยมา แม้จะเข้าไปในวังแล้วเหล่าขุนนางก็ยังหัวเราะเยาะ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้น ขุนศรีวิชัยมิได้ให้ความช่วยเหลือ หรือให้กำลังใจปลอบโยนขุนช้างเลยแม้แต่น้อย คงปล่อยให้ขุนช้างเผชิญกับความรู้สึกประหม่าอายและหวาดหวั่นเพียงลำพัง

เจ้าขุนช้างกะฉิรดกับบิดา	ข้ามท่าคอยเข้าในกรุงไกร
ชาวบ้านร้านตลาดพอมาดเห็น	ร้องว่าเป็นเวทมนาน่าหมั่นไล่
เด็กอะไรหัวลอนกล้อนลุดใจ	แลไปเหมือนหนึ่งหลอกบอกเพื่อนกัน
จะว่าค่างหรือลิงวิ่งมาเกิด	ไอ้ผีนอกละ เม็ดที่ไหนมัน
ย้ายหญิงวิ่งหัวร่ออยู่งงัน	ดูจนพ่อลูกนั้น เข้าในวัง

แต่ขุนช้างไม่เชื่อและรบเร้าให้นางไปลู่ออนางพิมโดยเร็ว นางเทพทองก็ดูดำและ
เปรียบเปรยความอัปสักษณ์ของขุนช้างด้วยถ้อยคำรุนแรงยิ่งนัก

ไม่คิดเสียมตัวอายหัวพรุน	รูปเป็นกระสุน่นำรักใคร่
กูไม่เห็นใครเขาจะย่อใจ	นางพิมพิลาโลยเขาโลภ
อกเอวอันแน่นมั่นกินนร	หรือจะมาลุ่มจรรกับหมูหมา
ให้เพื่อนบ้านดิฉินฉินทา	มึงช่างมูล่าแต่โดยเตา (หน้า 105)

คร้พระยา ญาติผู้ใหญ่ของขุนช้าง เป็นอีกผู้หนึ่งที่มักจะพูดจาเยาะเย้ยขุนช้างอยู่เสมอ
คร้พระยามีรูปร่างลักษณะคล้ายขุนช้าง คือ หัวล้าน อกขนเหมือนกัน แต่ฐานะของคร้พระยา
ดีออกกว่าขุนช้าง คร้พระยาทำหน้าที่เป็นทั้งพี่เลี้ยงและลูกไล่ของขุนช้างไปพร้อม ๆ กัน

คร้พระยามักจะกล่าววาทะเป็นเชิงเหน็บแนมเยาะเย้ยขุนช้างว่า ไม่ควรจะหลงรักวันทอง
เพราะนางนำความเดือดร้อนมาสู่ขุนช้างเสมอ เช่น ในตอนที่ขุนแผนลักนางไป ขุนช้างกล่าวโทษ
คร้พระยาว่าไม่ดูแลปิดประตูลงกลอนให้ถี่ถ้วน ขุนแผนขึ้นเรือนมาก็ไม่รู้ตัว คร้พระยาก็ยอ
ขุนช้างว่า ขนาดขุนช้างนอนอยู่เรือนหลังเดียวกับวันทองยังถูกโกนศีรษะโดยไม่รู้รู้สึกตัว แล้วตน
ซึ่งนอนอยู่ในเรือนหลังอื่นจะทราบเรื่องได้อย่างไร แล้วคร้พระยาก็เหน็บแนมขุนช้างว่า วันทอง
มิได้รักขุนช้างสิ่งหนีไป ขุนช้างอย่ามัวเสียดายนางอยู่เลย

คร้พระยาว่าฉันอยู่เรือนอื่น	จะมาขึ้นโกรธเอาอย่างไรได้
แต่มันสักโกนหัวออกเสียไป	พ่อยังไม่รู้ลึกล่มประดี
จะหลงเอาเขาทำไม่ฮ้อพ่อคุณ	เคืองขุนร้องไห้ทำไม่ผี
จะเสียดายตายอยากไปไหม	เขาไม่รักสิ่งหนีฮ้อไป (หน้า 409)

ครั้นขุนช้างปฏิเสธว่า ตนไม่ได้รักวันทองแต่เสียดายทรัพย์สินที่หายไป ถ้าตามไปพบ
ขุนแผนแล้วตนจะ

พันฟาดให้มันขาดเป็นกองกอง	รับแต่แม่วันทองโอบล้อมไป (หน้า 410)
---------------------------	-------------------------------------

คร้พระยาได้ยินขุนช้างพลั้งปากมาดังนั้น ก็ "หัวร่ออยู่ง่อน" (หน้า 410) หนัก

ขุนช้างคุมบ่าวไพร่ออกติดตามต่อสู้กับขุนแผน แต่ก็ต้องพ่ายแพ้กลับมา ขุนช้างจึงคิดฆ่า
ตัวตายด้วยวิธีการต่าง ๆ ในที่สุดก็เลือกวิธีผูกเอาตนเองห้อยลงมาจากเพดานห้อง แต่ก็ไม่สำเร็จ
เพราะขุนช้างร้องเรียกบ่าวไพร่ให้มาช่วยเสียก่อน คร้พระยาเข้ามาพบขุนช้างอยู่ในสภาพเช่นนั้น
เป็นคนแรก แทนที่จะรีบช่วยเหลือกลับแกล้งพูดเยาะเย้ยว่า ใคร ๆ เขาผูกคอตาย แต่ขุนช้าง

กลับมาตัวตายด้วยการผูกเอว น่าจะปล่อยให้ห้อยเหินเหิน

เออเขาผูกคอตายสิ้นทั้งบ้าน

นี่จะผูกเอวคลานให้ตายโหง

มือยันดินตันโก้งโค้ง

ปล่อยให้เต็นโหยงโหยงอย่าแก่เลย (หน้า 426)

นอกจากนี้ ค่ำพระยายังกล่าววาทาเยาะเย้ยขุนช้างในเชิงตลก โดยแกล้งบอกนาง ค่ำประสันซึ่งมาเยี่ยมบุตรเขยแล้วเห็นขุนช้างผูกเอวตนเองห้อยลงมาจากเพดานพอดีว่า ขุนช้าง กำลัง เล่นกาฬิกไช้อยู่

. . . . .

เห็นขุนช้างแกว่งโก้งโตงเตงอยู่

ถามค่ำพระยาไปจะใคร่รู้

เอ็งช่วยดูนั่นขุนช้างมันท่าไม

ค่ำพระยาว่าแม่ไม่เคยเห็น

พ่อขุนช้างหล่อนเล่นกาฬิกไช่ (หน้า 426)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ขุนช้างต้องประหลับกับถ้อยคำเยาะเย้ยถากถางในเรื่องปมด้อย ของตนจากนั้นมารดา ญาติพี่น้องและผู้อบรมเลี้ยงดูคนอื่น ๆ ทั้งผู้ที่มีฐานะ คุณลุ่มบดิดึกว่าและ ต้อยกว่าขุนช้างอยู่เสมอ แม้ว่าบางครั้งบุคคลเหล่านั้นจะไม่ได้ตั้งใจกล่าววาทาให้ขุนช้างเจ็บช้ำ น้ำใจจนต้องเก็บไปคิดวิตก แต่การที่ขุนช้างต้องประหลับกับการกล่าวตอกย้ำ เรื่องปมด้อยของตน เป็นประจำ ก็มีผลทำให้ขุนช้างเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมแปลกออกไป

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

นางเทพทองมักจะลงโทษขุนช้างโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลอยู่เสมอ ลักษณะการลงโทษของนางจะเป็นการลงโทษทางจิตใจ นางเทพทองจะไม่รู้ตัวเลยว่าการกระทำของนาง เป็นการลงโทษบุตรชายของนางเอง เนื่องจากนางชิงชังขุนช้างตั้งแต่ออยู่ในครรภ์ นางจึงมักจะแสดงกิริยาอาการรังเกียจไม่ยอมลู่ลึงกับบุตรชายอยู่เสมอ เช่น เมื่อขุนช้างเร่งหัดเดินก็มักจะโผล่เข้ามาหานางตามประสาเด็กเห็นมารดา นางจะแสดงท่าทางผลักล้อขุนช้างเสมอ การกระทำเช่นนี้เป็นการลงโทษเด็กทางจิตใจ โดยมีได้คำนึงถึงเหตุผลว่าเด็กกระทำความผิดหรือไม่ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 151

2.5 การโหม่นาพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

ในด้านกาโหม่นาพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละครนี้ นางเทพทองมักจะอบรมเลี้ยงดูขุนช้างโดยไม่โหม่นาพาต่อความรู้สึกของขุนช้างเสมอ ดังจะเห็นได้จากนางมักจะพูดจาเหน็บแนม เยาะเย้ยและแสดงกิริยารังเกียจขุนช้างอยู่เนือง ๆ โดยนางไม่เคยคิดเลยว่า เมื่อขุนช้างได้ฟังถ้อยคำหรือเห็นกิริยาดังกล่าวแล้ว ขุนช้างจะมีความรู้สึกอย่างไร

เมื่อขุนช้างรู้สึกว่ามีใครเป็นไปตามารดา ขุนช้างก็มักจะเผลอเข้ามาหามารดาของตนตามประสาเด็ก แต่นางเทพทองกลับร้องด่า ไม่ยอมให้ขุนช้างเข้าใกล้ โดยนางไม่ฟังถึงสภาพจิตใจของเด็กเล็ก ๆ เช่น ขุนช้างเลยว่าจะรู้สึกอย่างไร ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 151

แม้ว่าขุนช้างจะเติบโตจนย่างเข้าวัยรุ่นแล้ว นางเทพทองก็ยังคงแสดงกิริยาดังกล่าวยู่ดังจะเห็นได้จากตอนที่ขุนช้างขอให้นางไปลู่ขนางไหมให้ตน ในชั้นแรกนางเทพทองกล่าวเตือนขุนช้างว่า ขุนช้างอัปลักษณ์ไม่เหมาะกับนางไหมที่มีรูปร่างงดงาม นางกล่าวเปรียบเทียบกับนางไหมงามเหมือนดวงจันทร์ ส่วนขุนช้างอัปลักษณ์เหมือนเต่านา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 148

ครั้งต่อมานางเห็นว่าขุนช้างไม่เชื่อฟัง ยังคงยืนยันความคิดเดิม นางก็กล่าวเปรียบเทียบกับนางไหม กับบุตรชายของนางด้วยถ้อยคำรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น นางไหมเหมือนกินรี ขุนช้างเหมือนกระซูนุ่น ลูกร และที่รุนแรงที่สุดคือ ลู่น้อย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 152

นอกจากนางจะใช้คำพูดเปรียบเทียบกับขุนช้างกับสิ่งที่ไม่ดีแล้ว นางยังบอกกับขุนช้างอีกว่านางไม่ไปลู่ขนางไหมให้ เพราะ

ภูมียากจะเดินไปให้เหนื่อย   เมื่อยหัวแม่ตีนเสียเปล่าเปล่า (หน้า 105)

จากการกระทำของนางเทพทองในตอนนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นางกระทำลงไปโดยมิได้คำนึงถึงความรู้สึกของขุนช้างเลยว่า บุตรชายของนางจะมีความรู้สึกอย่างไร เมื่อได้ฟังถ้อยคำที่รุนแรงเช่นนั้น

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

ในเรื่องการให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผลนี้ ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดนัก พบเพียงเหตุการณ์ตอนเดียวที่พอจะแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมักจะได้รับสิ่งของมากมายเกินสมควร คือ เมื่อตอนที่ขุนช้างยังเป็นเด็กนั้น ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติผู้ใหญ่ต่างนำเครื่องทองของแต่ละตัวต่าง ๆ มาแต่งให้ขุนช้างมากมาย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 146

จะเห็นได้ว่า เหล่าญาติผู้ใหญ่ของขุนช้างพยายามให้ขุนช้างสวมเครื่องประดับมากมายเกินกว่าเหตุจน "กำไลลั่นข้อยก้องข้าง" และใส่กำไลเท้าจนเวลาเดินต้อง "ก้าวขากาง" (หน้า 6) หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่า การที่ญาติผู้ใหญ่ปรนเปรอขุนช้างด้วยทรัพย์สินของต่าง ๆ ก็เนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ ประการแรกเป็นเพราะเขาเหล่านั้นเชื่อว่า ขุนช้างเป็นผู้นำทรัพย์สินเงินทองมาสู่ครอบครัว ประการที่สอง ก็อาจจะเป็นเพราะนางเทพทองเกลียดชังขุนช้าง ญาติผู้ใหญ่เหล่านั้นจึงพยายามชดเชยความรักที่ขุนช้างควรจะได้รับจากมารดา ด้วยการให้ทรัพย์สินเงินทองแทน

บริบูรณ์พูนเกิดกว่าแต่ก่อน

เพราะบุญของลูกอ่อนได้สร้างสรรค์

แต่เกิดมาเงินตราอุดมครัน

ข้าหญิงชายนั้นมากมายไป

เผอิญให้แม่เคียดเกลียดชัง

แต่มีงศ์หาใครเลมอไม้ม (หน้า 6)

จากเหตุการณ์ตอนนี้อย่างนี้เอง ทำให้ อาจอนุมานได้ว่า ขุนช้างคงจะได้รับสิ่งของและสิทธิพิเศษต่าง ๆ เป็นรางวัลมากมาย โดยปราศจากเหตุผลสมควรที่จะได้รับ

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของขุนช้าง ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นผู้นำเลย

1.2 ความรับผิดชอบ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่ามีความรับผิดชอบเลย

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเชื่อมั่นในตนเองเลย

1.4 ความมีเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่ามีเหตุผลเลย

1.5 การพึ่งตนเองได้

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ขุนช้างไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าพึ่งตนเองได้เลย

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

ขุนช้างมีอาการหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขุนแผน เพราะขุนช้างไปไกล่เกลี่ยแย่งนางวันทองมาเป็นภรรยาของตน เมื่อพิจารณาสาเหตุแห่งการหวาดระแวงแล้วก็พบว่า มีเหตุจริงใจเพียงพอที่ขุนช้างจะหวาดระแวงขุนแผนได้ แต่ถ้าพิจารณาในแง่ของการหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นที่มีสาเหตุมาจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งแล้ว จะพบว่า บุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะมีพฤติกรรมหวาดระแวงผู้อื่นมากกว่าปกติ ซึ่งขุนช้างก็มักจะแสดงพฤติกรรมเช่นนี้เสมอ

เมื่อครั้งที่ขุนแผนและตำรวจโนมาตามตัวขุนช้างไปฝึกหัดราชการในวัง ตามพระราชบัญญัติของสมเด็จพระพันวษา ขุนช้างหวาดระแวงมากเพราะคิดว่า ขุนแผนพาตำรวจโนมาจับตน ขุนช้างจึงไม่คิดจะไต่ถามเรื่องราวใด ๆ ทั้งสิ้น แต่กลับรีบหนีเข้าห้องปิดประตูทันที อาการหวาดระแวงของขุนช้างในครั้งนี้มีมากถึงขนาดที่ขุนช้างต้องทรุดตัวลงนอนกอดหมอนแล้วครางที่เดียว

พอขุนช้างเหลือบแลเห็นขุนแผน	ลุกแล้วไปปิดประตุมาง
เข้ามากอดหมอนลงนอนคราง	บอกนางวันทองด้วยตกใจ
ขุนแผนยืนมาที่บนเรือน	พาเพื่อนตำรวจมาเป็นไหนไหน
เห็นจะเกิดถ้อยความลูกกลามไป	มิได้รับสั่งใช้หรือสั่งมา (หน้า 317)

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพันวษาดรลี้ถามถึงขุนแผน ซึ่งออกไปเยี่ยมนางลาวทองที่ป่วยหนัก โดยฝากเวรไว้กับขุนช้าง ด้วยความหวาดระแวงว่าขุนแผนจะแก้แค้นตน ทำให้ขุนช้างกราบทูล

ไล่ความขุนแผนทันที

ครานั้นขุนช้างฟังรับสั่ง	คิดถึงความหลังตั้งไฟส์
ขุนแผนความแค้นของมันเป็น	ถ้าได้ทันนานไปคงไล่ถู
เอา วันทองของมันมาจากข้าง	มันก็หมายจะล้างทำลายอยู่
กจะผลาญชีวิตตั้งพิง	ครู่เดียวให้ยับตั้งลับปลา
คิดแล้วยกข้อขอเดชะ	ข้าพระพุทธเจ้าไม่มูล่า
เข้า เหวร่วมกันหลายวันมา	เห็นบ่นถึงภรรยาอยู่ทุกวัน
วานนี้บอกว่าจะไปบ้าน	เกล้ากระหม่อมทักทานก็หุนหัน
อยู่รู้ว่าล่ารหัน	ครึ่งดึกได้ลักยามล้ามปลาย
ขุนแผนป็นขำมก้าแพง วัง	โอหังหยาบขำ เป็นเหลือหลาย
หม่อมฉันว่าก็จะฆ่า เสียให้ตาย	เห็นจะป่ายไปบ้านภรรยา (หน้า 323)

การที่ขุนช้างกระทำเช่นนี้ก็เพราะหวาดระแวงว่า ขุนแผนจะแก้แค้นที่ตนชิงนางวันทองมาอยู่ด้วยนั่นเอง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เหตุการณ์นี้เกิดจากความหวาดระแวงมากกว่าปรกติของขุนช้าง เพราะเหตุผลสองประการคือ

1. ขุนช้างและขุนแผนได้เป็นเพื่อนร่วมล่าบานกันแล้ว ตั้งเหตุการณ์ตอนที่ขุนช้างขุนแผน ขุนรามอินทรา ขุนเพชรอินทรา และจมื่นศรีเล่าวรักษ์ล่าบานว่าจะซื่อสัตย์ต่อกันจนวันตาย พระหมื่นศรีขุนเพชรขุนรามมา เป็นหัวกึ่งขุนแผนขุนช้างนั้น
กินเหล้าเมาหระดา เป็นมัน รินเหล้าเกลือรันลงล่าบาน
ล่ารพัดสัตย์ซื่อต่อกันสิ้น . . . . . (หน้า 320-321)

ดังนั้น ขุนช้างก็น่าจะคลายความหวาดระแวงว่า ขุนแผนจะแก้แค้นตนลงไปได้

2. การที่ขุนช้างรับปากจะทำหน้าที่อยู่เเว ในขณะที่ขุนแผนกลับไปเยี่ยมนางลาวทอง ก็เท่ากับขุนช้างได้พยายามสร้างความดีลบล้างความชั่วที่ตน เคยกระทำต่อขุนแผนและเท่ากับเป็นการพิสูจน์ว่า ขุนช้างได้ปฏิบัติตนตามสัตย์ล่าบานที่ให้ไว้แล้ว หากขุนแผนคิดจะแก้แค้นขุนช้างอีก ขุนช้างก็อาจนำเหตุการณ์ตอนนี้มาเป็นข้ออ้างทวงบุญคุณขุนแผนได้ ขุนช้างจึงไม่น่าจะหวาดระแวงมากมายจนถึงกับแสดงพฤติกรรมที่จะเพิ่มความแค้นให้แก่ขุนแผนซ้ำอีก แต่เนื่องจากขุนช้างได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบหล่อปละละทั้งขุนช้างจึงมักจะมีพฤติกรรมหวาดระแวงผู้อื่นมากกว่าปรกติ

ในครั้งที่จมีนไวยวรนารถแต่งงาน ขุนช้างก็แสดงพฤติกรรมที่ล่อให้เห็นถึงความหวาดระแวงขุนแผนอีก กล่าวคือ เมื่อวันทองมาลาขุนช้างไปช่วยงานแต่งงานนั้น ขุนช้างก็ออกปากอนุญาตด้วยดี แต่ก็ไม่วายแสดงความหวาดระแวงออกมาด้วยการกำชับมิให้นางพูดกับขุนแผนและหากขุนแผนลวนลามนางก็ให้นางตำ นอกจากนี้ ขุนช้างยังบอกอีกว่าตนจะตามไปภายหลัง

. . . . .

ตัวพี่จะอยู่ข้าง เข้าไปตาม

ร้อยชั่งผิวจะส่งไปหน่อยนะ

ถ้าพบปะอ้ายขุนแผนมันไต่ถาม

อย่าพูดจาปราศรัยไ้อ้บ้ากาม

ถ้าลวนลามแล้วจงตำให้ลำใจ (หน้า 799)

การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างหวาดระแวงมาก เพราะเกรงว่า ขุนแผนจะหวนกลับมาสัมพันธ์ฉันสามีภรรยากับวันทองอีก การที่ผู้วิจัยกล่าวเช่นนี้ก็เป็นเพราะเหตุผล 2 ประการคือ

1. ขุนแผนปล่อยให้ขุนช้างอยู่กับวันทองอย่างราบรื่นมาเป็นเวลานานกว่า 15 ปี ความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาของขุนแผนกับวันทองน่าจะจบสิ้นไปแล้ว
2. ทั้งขุนช้าง ขุนแผน และวันทอง ต่างมีอายุล่วงเลยเข้าสู่วัยกลางคนแล้ว หากขุนแผนและวันทองจะหวนกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยาอีก ทั้งคู่ก็ไม่น่าจะมีความคิดไตร่ตรองถึงผลดี ผลร้ายที่จะติดตามมาได้เป็นอย่างดี ซึ่งถ้าพิจารณาในแง่ของขุนแผน จะพบว่าขุนแผนอาจยังมีความต้องการที่จะให้วันทองไปใช้ชีวิตร่วมกับตนอีกครั้ง แต่ถ้าพิจารณาในแง่ของวันทองแล้ว จะพบว่า นางไม่น่าจะมีความต้องการดังกล่าวอีก ดังนั้น ขุนช้างก็ไม่น่าจะหวาดระแวงมากถึงขนาดนี้

หลังจากที่วันทองเสียชีวิตแล้ว ขุนช้างก็แสดงพฤติกรรมหวาดระแวงขุนแผนและจมีนไวยวรนารถอีก กล่าวคือ ขุนช้างเกรงว่าล่องพ่อลูกจะทำร้ายตนจนต้องไปนิมนต์ให้ลัมภารวัดตะไกรช่วยพูดจาไกล่เกลี่ยปกป้องตนมิให้ถูกทำร้ายในงานศพของวันทอง

จะกล่าวถึง เจ้าจอมหม่อมขุนช้าง รู้ว่าทำศพนางไม่ฝังได้

จะเข้ามาตรงตัวก็กลัวภัย

พระไวยจะข่มเหงให้เกรงหนัก

อ้ายแผนพ่อก็คอยพลอยประหล่ม

ถ้าเพลิงลงคงระดมถึงแตกหัก

เมื่อลู่ญลินวันทองน้องรัก

จะไปพัก เสิบโยไม่ต้องการ

. . . . .

. . . . .

ครั้นถึงถึงแวงะวัดตะไกร

จอดเรือเข้าไว้ที่ต้นท่า

ยื่นไปหาสมภารแล้ว วันทา	ขรัวตาโปรดด้วยช่วยลัทธิ
ดีฉันมาเผาเจ้าวันทอง	เข้าของเตريمมา เป็นถั่ววันที่
แต่เจ้าภาพอริมาหลายปี	เกรงจะพาลทูปตีให้เสียการ
เจ้าคุณโปรดด้วยช่วยว่ากล่าว	ไกล่เกลี่ยเรื่องราวที่ร้ายฉาน
ขอนิมนต์ยัตัน เป็นหัวหน้า	นึกว่าฉานลูกเต้าเกิดเจ้าคุณ (หน้า 893-894)

จากเหตุการณ์และเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัยจึงอนุมานว่า ขุนช้างเป็นผู้ที่มีความหวาดระแวงผู้อื่นมากกว่าปรกติ อันเป็นพฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

ขุนช้างมักจะแสดงกิริยาอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นขุนแผนอยู่เสมอ เพราะขุนแผนได้นางพิมพิลาไลยไปเป็นภรรยา ด้วยความอิจฉาริษยาตัวเองทำให้ขุนช้างพยายามทุกวิถีทางเพื่อชิงนางมาเป็นของตน นอกจากนี้ ความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นที่ขุนช้างมีต่อขุนแผนยังตกทอดไปยังพลายงาม บุตรชายของขุนแผนกับนางพิมพิลาไลยอีกด้วย

เมื่อเกิดศึกเมืองเชียงทอง ลมเด็จพระพันวษาตรัสลัถมาถึงทายาทของขุนไกร ขุนช้างก็รีบกราบทูลทันทีว่า พลายแก้วบุตรขุนไกรนั้นอยู่ที่ไหน มีความสามารถเพียงใด ทั้งนี้ก็เพราะขุนช้างอิจฉาพลายแก้วที่ได้ภรรยารูปงาม และหวังจะได้นางเป็นภรรยาหลังจากที่พลายแก้วไปทัพแล้วนั่นเอง

ครานั้นขุนช้างมหาดเล็ก	เฝ้าแทนมาแต่เด็กเพ็ดทูลคล่อง
คิดไปลุ่มใจที่นึกปอง	หมายจะครองเจ้าพิมพิลาไลย
จะทูลล่อพลายแก้วให้ไปทัพ	แล้วจะกลับไปเกี่ยวเจ้าพิมใหม่
คิดแล้วทูลพสนหันโต	ยิวตอยู่ใต้พระบาท
อันบุตรขุนไกรที่วอดวาย	ชื่อว่านายพลายแก้วแก้วกล้า
ได้เมียอยู่คู่พระธรรพารา	แต่มารดาเพื่อนอยู่กาญจนบุรี
อันฤทราภักษาหาญชาญชัย	เลี้ยงภูตพรายได้เป็นถั่ววันที่
อายุประมาณสิบเจ็ดปี	ของจทราบรุษพระบาท (หน้า 174)

ล้มเด็จพระพันวษา จึงทรงมีพระราชบัญชาให้ขุนช้างและตำรวจวังไปตามพลายแก้ว เข้า
เฝ้า เมื่อพลายแก้วทราบเรื่องก็จัดการเลี้ยงอาหารขุนช้างและตำรวจวัง พร้อมทั้งให้พักค้างคืน
ที่บ้านของตน ในคืนนั้น ขุนช้างก็แสดงพฤติกรรมอิจฉาริษยาความลุ่มของพลายแก้ว ด้วยการ
พยายามเข้าไปนอนฮึดฝาผนังห้องของพลายแก้วกับนางพิมพิลาไลย ครั้นขุนช้างได้ยินเสียงพลายแก้ว
กับภรรยาพรอดรักกัน ความอิจฉาริษยาก็ทำให้ขุนช้างมีอาการหงุดหงิด เหงื่อไหลไคลย้อย จน
ถึงขั้นคิดว่าตนถูกผีอำ

พูดกันตลกเข้าก็หาชวนอน	จัดแจงผูกหมอนอลหม่าน
ให้ล่องนายพิงผ่อนนอนสำราญ	เจ้าพลายแก้วสิ้นตาลเข้า เรือนนอน
ระทวยทอดกอดน้องประคองล่าวาท	ใจจะขาดกระเด็นเป็นท่อนท่อน
กระซิบสั่งลั่นหนาด้วยอาวรณ์	ขุนช้างอยู่คร่อหน้ารำคาญใจ
ขยตนอนเข้าให้ฮึดติดฝาประชัน	ได้ยินเสียงกระดานลั่นเข้าไม่ได้
มีอกมหน้าแข็งขึ้นแกว่งไกว	เหงื่อไหลโซ่มหน้าหยันตาขุ่น
. . . . .	. . . . .
ขุนช้างได้ยินพอดทอดตัวคว่ำ	ผีอำลูกแล้วพ่อคุณเอ๋ย
ผีเรือนแรงร้ายกระไรเลย	ข้ามาใหม่ไม่เคยมาอำกัน (หน้า 177)

เมื่อพลายแก้วไปทำศึกเชียงทองแล้ว ขุนช้างก็เริ่มแผนการขู่ขึงนางพิมพิลาไลย ซึ่ง
เปลี่ยนชื่อเป็นวันทองมาเป็นของตน นับตั้งแต่จ้างวานยายกลอยกับยายลำให้ไปลู่ขอนางวันทองจาก
นางศรีประชันโดยขุนช้างให้ว่าไพร่ไปขุดกระดูกที่ป่าช้ามาใส่หม้อหลอกว่า เป็นกระดูกของพลายแก้ว
ทำร้ายต้นโพธิ์ริษฐานของพลายแก้ว แต่งอุบายเรือหรือของพลายแก้วไปถวายเป็นวัดแล้วปลุกเรือ
หอใหม่คร่อมต่อเติม สัตว์ผีแต่งงานตนกับนางวันทอง พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าขุนช้าง
มีความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นพลายแก้วที่ได้นางวันทองไปเป็นภรรยาทั้งสิ้น

ในครั้งที่ขุนแผนออกจากวังไปเยี่ยมนางลาวทอง โดยฝากเวรไว้กับขุนช้าง ด้วยความ
อาฆาตแค้นภายในใจขุนช้าง ทำให้ขุนช้างคิดหาทางกำจัดขุนแผน โดยการกราบทูลสมเด็จพระพันวษา
ว่า ขุนแผนเป็นข้ามก้าแพ่งวังออกไปหาลาวทองโดยไม่ฟังคำทัดทานของตนเลย

กู่จะผลาญชีวิตตั้งพิง	ครู่เดียวให้ยับตั้งสับปลา
คิดแล้วยกข้อขอเตชะ	ข้าพระพุทธเจ้าไม่มุล่า
เข้าเวรร่วมกันหลายวันมา	เห็นบ่นถึงภรรยาอยู่ทุกวัน

วานนี้บอกว่าจะไปบ้าน	เกล้ากระหม่อมทักทานก็ทูลทูล
อยู่ร่ำว่าว่าล้ารหัน	ครั้นตึกได้ล้ายามล้ามปลาย
ขุนแผนบินข้ามกำแพงวัง	โอหังหยาบช้าเป็นเหลือหลาย
หม่อมฉันว่าก็จะฆ่าเสียให้ตาย	เห็นจะป่วยไปบ้านภรรยา (หน้า 323)

ต่อมา เมื่อขุนแผนลักนาง วันทองไป ความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นขุนแผนที่มีอยู่ในตัว ขุนอ่างก็ยิ่งมีมากขึ้น ซึ่งจะสัง เกตได้จากกรพุดพรา้ถึงความแค้นที่ตนมีต่อขุนแผนอยู่ตลอดเวลา เช่น ตอนที่พุดกับคร้พระยา ขุนอ่างกล่าววว่า

แค้นนักด้วยมันลักเงินทองไป	ถ้าจับได้ก็จะ เชือดให้เลือดนอง
อ้ายขุนแผนและจะแค้นเอาดาบลับ	ชิงเอาสินทรัพย์ทั้งข้าวของ
หันฟาดใหม่หน้าตาเป็นกองกอง	. . . . . (หน้า 410)

เมื่อขุนอ่างไปลานาง เทพทอง เพื่อกออกติดตามขุนแผนกับ วันทอง ขุนอ่างก็กล่าวในท่านองเดียวกันว่า

. . . . .	เมื่อกลางคืนอ้ายขุนแผนมา
มันละกตเข้าไปจนในห้องนอน	ลักเอาข้าวของไปหนักหนา
ลักไปทั้ง วันทองน้องยา	ลูกจะลาคุณแม่ติดตามไป
ถ้าหันแล้วจะหันเสียให้ยับ	รับวันทองน้องกลับมาลงได้ (หน้า 410)

ครั้นขุนอ่างได้ทราบ เรื่องราวจากพรานป่าชื่อ รอด จนทราบวว่า ขุนแผนนั้นหยอกเฮินวันทอง ไปตลอดทาง ขุนอ่างก็ยิ่งอาฆาตแค้นขุนแผนยิ่งขึ้น

ขุนอ่างได้ฟังคำสั่ง เตือดดลาล	เหงื่อกาพิไหลตกชกชกไป
ฉวยขอฮั้นคออ่างงา	. . . . . (หน้า 412)

เมื่อขุนอ่างและพวกพ้องถูกขุนแผนใช้อาคมตีจนแตกพ่ายไป ขุนอ่างก็ยิ่งคั่งแค้นขุนแผน มากขึ้น แม้ว่าขุนอ่างจะบาด เล็บแต่ก็ทนข่มความ เสิบปวดแล้วคิดตระเตรียมเดินทางไปกราบทูลฟ้อง ล่ม เดีจพระพันวษาท่าน

จะกล่าวถึง โคมเจ้าขุนอ่าง	ครวญครางร้องให้อยู่ไพร่ล่ดห้
ครั้นเข้าหาบ่าวได้หลายคน	เลื้อหมวกตกหล่นก็ได้มา
ขุนอ่าง เล็บจิตให้คิดแค้น	อ้ายขุนแผนมันทำกูหนักหนา

จะไปทูลพระองค์ทรงศักดิ์ดา	คิดหากองทัพมาสับมัน
คิดพลางทางสั่งศัรพระยา	ผูกข้างเร็วหว่ายมีขมัน
เร่งรัดสัตว์คนให้พร้อมกัน	ให้หันเวลาคะคลาไคล (หน้า 420)

ครั้งขุนข้างกลับมาถึงบ้าน ขุนข้างก็ระบายความอาฆาตแค้นด้วยการทุบทำลายข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้าน และคิดฆ่าตัวตาย

ก้าวขึ้นเคหานัยน์ตาลาย	ทูลจะผูกคอตายเสียในเรือน
. . . . .	. . . . .
จួយหอกมาทวนไว้เหนือหัว	ทูลจะแกลังแทงตัวให้เป็นผี
ขอให้เข้าง่ายง่ายตายดีดี	ข้าวของทั้งนี้จะไล่โลง
แล้วทิ้งหอกวิ่งไปครวไฟ	จួយลากแผ่นไหปลาร้าโผง
โยนหม้อข้าวทั้งวิ่ง โกรง โกรง	ตายโหงตามเมียบเสียเถิดรา
กลับหมุนเข้าไปข้างในห้อง	เอา เขือกผูกคล้องกับ เข็มฝา
แล้วผูกเอวห้อยโหนโยนตัวมา	ร้องจ้าแก้ด้วยมาช่วยกู (หน้า 426)

ต่อมานางศัรประสันทรแอบข่าวถึงมาเยี่ยมขุนข้าง ขุนข้างก็กล่าววาทอาฆาตแค้นขุนแผนต่าง ๆ นานา แล้วขุนข้างก็รีบเดินทางไปกราบทูลสมเด็จพระพันวษาทันที

ยกมือขึ้นไหว้แม่ยายพลาง	ครั้งนี้ลุตอย่างแล้วแม่ขา
อ้ายขุนแผนทำแค้นเหลือปัญญา	มันลักพา วันทองน้อง เข้าไพร
ลักเครื่องเงินทองของสำคัญ	ทั้งเงินตราผ้าพรรณเป็นโหนโหน (หน้า 427)

และ ขุนข้างว่าลูกไม่วายแค้น จะตามฆ่าอ้ายขุนแผนให้จงได้
ลูกจะไปเฝ้าพระองค์ผู้ทรงชัย ทูลขอทัพใหญ่ไปติดตาม (หน้า 428)

เมื่อขุนข้างติดตามทัพของจมีนไวยและจมีนศัรออกไปสับขุนแผน ขุนข้างก็แสดงความอาฆาตแค้นออกมาอีก กล่าวคือ เมื่อขุนข้างเห็นขุนแผนหยอกเอนวันทองบนหลังม้า ขุนข้างก็เร่งขับไพร่พลออกไปต่อสู้ทันที

ขุนข้างว่าลูกนี้แค้นนัก	มันชักม้ามาเหยียบเล่นโกลัโกลั
ลูบเมียบ้าพเจ้า เป็นเท่าไร	ว่าแล้วขับไพร่สะพรั่งมา (หน้า 440)

ขุนช้างแสดงความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นขุนแผนให้เห็นอย่างเด่นชัดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อขุนช้างคิดฆ่าพลายงาม เด็กชายวัย 9 ปี ซึ่งเป็นบุตรของขุนแผนที่ติดทองนางวันทองมา เหตุที่ขุนช้างแสดงความอาฆาตแค้นอย่างรุนแรงจนถึงขั้นประกอบการฆาตกรรมเด็กก็เพราะ ขุนช้างลี้ล้มความแค้นเคืองขุนแผนไว้มากมาย แต่ขุนช้างไม่เคยแก้แค้นขุนแผนได้สำเร็จเลย ครั้งใดที่ขุนช้างมีโอกาสแก้แค้นขุนแผน ขุนแผนก็สามารถแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างงดงามและตอบโต้ขุนช้างด้วยวิธีการที่แยบคายกว่าทุกครั้ง ดังนั้น เมื่อขุนช้างมีเลือดเนื้อเชื้อไขของขุนแผนไว้ในกำมือ ขุนช้างจึงคิดไตร่ตรองวางแผนแก้แค้นขุนแผนด้วยการฆ่าพลายงามอย่าง เลือดเย็น

ฝ่ายขุนช้างหมางจิตให้คิดแค้น

ลูกขุนแผนมันคงไม่ล่งสัย

เมื่อกระนั้นเหมือนฤกษ์นดูไป

ก็กลับไพร่เหมือนพ่ออำยทรัพย์

อีแม่มันวันทองก็ล่องจิต

ช่างประตึชฐี้อลูกให้ถูกที่

เรียกพ่อพลายคล้ายผิวอีตัวดี

ทุกราศรีตริกตราจะฆ่าฟัน (หน้า 510)

จะเห็นได้ว่า ขุนช้างคิดจะกำจัดพลายงามอยู่ตลอดเวลา แต่ยังไม่ลืบโอกาสเหมาะระหว่างนั้น ขุนช้างก็แล้งทำเป็นเอ็นดูพลายงามเพื่อให้วันทองและบ่าวไพร่ตายใจครั้นเมื่อลืบโอกาส ขุนช้างก็หลอกล่อพลายงามให้ออกไปเที่ยว เล่นกับตนแล้วทำร้ายพลายงามทันที

ขุนช้าง เห็น เป็นที่ ไม่มีเพื่อน

แกล้งอี เชื้อนชักพาลงมาล่าง

ให้อีหลังนั่งบ่าแล้วว่าพาลาง

ไปข่มข้างกวางทรายมีหลายพรรค

ทั้งนกยูงฝูงหงส์มันลง เกล็ดอน

สับไก่ ถื่อนมา เสียงฟัง เสียงชน

พูดให้เพลิน เดีนพาลางกลางอรัย

แกล้งให้หมั่นดูแลฝูงแกกกา

โพระดกนกงั่วกระตัว เต็น

กระแต เล่นไม้โจนโชนผวา

เจ้าพลายงามถามพ่อพูดจ้อมา

ขุนช้างพา เลี้ยวไปปะไม้ขู่

เห็นที่ลับที่ล่งชดขมร

ล่บัตเบนเปือนเหวียงลง เสียงผลุง

ปะเตะเข้าตำพาง เข้ากลางพุง

ถึบกระทุ้งถองทุบ เสียงจอบโอบ

พลายงามร้องล่องมือมันจูดปาก

ดินกระตากลากโถลร้องให้โหย

พอหลุดมือรื้อรื้อ วันทองโวย

หม่อมพ่อโบายตีสันแทบบรรลัย

ไม่เห็นแม่แลหาน้ำตาตก

ขุนช้างยกจูดคร่าไม้ปราศรัย

จนเหว็ดตกกระปรกกระปรอมขึ้นคร่อมไว้ หอบหายใจฮักฮักเข้าหักคอ

พลายงามดินลั่น เสียงล้า ฝียงร้อง

ยกแต่ล่องมือไพร่หายใจผ่อ

มันห้ามว่าอย่าร้องก็ต้องรอ	เรียกหม่อมพ่อเจ้าชายอย่าฆ่าเลย
จงเห็นแก่แม่วันทองของลูกบ้าง	พ่อขุนช้างโง่บุญเจ้าคุณเอ๋ย
ช่วยฝังปลุกลูกไว้ใช่เช่นเคย	ผมงงเงยมันก็ทูปหุบลงไป
ปีบลูกปากกลางกระแทก	เสียงแอ๊กแอ๊กอ่อนขบสลับไล่ล (หน้า 510-511)

ความแค้นภายในใจขุนช้างมีมากพอที่จะทำให้ขุนช้างลืมนึกถึงคุณธรรมเสียสิ้น แม้
 พลายงามจะร้องขอชีวิตอย่างไร ขุนช้างก็ไม่ฟัง ครั้นเห็นว่าพลายงามแน่นิ่งไปแล้ว ขุนช้าง
 ก็กลับเกลื่อนร่องรอยแล้วกลับบ้านไป

ขุนช้างเห็นว่าหีบคนดับแตก	เอาคาแผลฝุ่นกลบให้ค้ำพหาย
แล้วกลิ้งขอนซ้อนทับให้สับกาย	ทำลอยชายขมปากกลับมาเรื้อน (หน้า 511)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในงานแต่งงานของจมีนไวยวรรณาท (พลายงาม) เป็นอีกตอนหนึ่ง
 แสดงให้เห็นว่า ความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นขุนแผนไม่เคยเสื่อมคลายไปจากใจของขุนช้างเลย
 ในทางตรงกันข้าม ความแค้นนั้นดูราวกับจะมีมากขึ้นและถูกถ่ายทอดไปยังจมีนไวยวรรณาทด้วย

ในวันนั้น เมื่อขุนช้างดื่มเหล้าแล้วก็เมาอาละวาดจนมีเรื่องชกต่อยกับจมีนไวยวรรณาท
 หมดสติ ครั้นพอฟื้นขึ้น ขุนช้างก็กล่าววาทอาฆาตแค้นจมีนไวยว่า ตนจะนำความไปกราบทูลสมเด็จพระ
 พระพันวษา

ขุนช้างพื้นพลันกัดฟันเกรี้ยว	โกรธาตาเขยวร้องเสียงแข็ง
เอ๋ยที่กูจะไม่ว่ามิงอย่าแคลง	จะสู้ชนชนก้าแพงกว่าจะตาย
ถึงตัวกูบรรลัยกระดูกร้อง	อันจะตองเล่นเปล้าเปล้าเจ้าอย่าหมาย
มิงพวกมากฝากไว้เถิดอ้ายพลาย	ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป (หน้า 809)

และเพราะความแค้นที่สะสมอยู่ในหัวใจ ทำให้ขุนช้างส่งนางวันทองกลับไปสู่พระธมมสุรี
 ก่อน แล้วตนก็รีบเดินทางเข้าวัง เพื่อทูลฟ้องสมเด็จพระพันวษา โดยไม่ฟังคำทักท้วงของนางเลย

ตัวสิ้นเทาเทา เรียกบ่าวฮ่า	สูงมือเมียมมาจากบ้านใหญ่
แม่กลับบ้านก่อนอย่าร้อนใจ	ผิวจะไปคอยเฝ้าเจ้าชีวิต
วันทองร้องให้พิโรหาม	จะเกิดความเห็ดทูลไม่กลัวผิด
คราวนี้เขาโปรดปรานเขยวฮ่าฮิต	จงหยุดยั้งยั้งจิตให้จงดี
ขุนช้างว่าถ้าพี่ไม่เมาแล้ว	น้องแก้วอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่
ให้เมียมมาสู่พระธมในทันที	ฝ่ายขุนช้างวางริเข้าวังใน (หน้า 809)

ในครั้งที่จมีนไวพพานาง วันทองไปอยู่กับตน เมื่อขุนช้างตื่นขึ้นแล้วพบว่า วันทองหายไ
 ขุนช้างก็คิดค้นผู้ที่พานางหนีไปทันที อีกทั้งยังคิดอาฆาตไว้ในใจด้วยว่า ถึงอย่างไรตนก็ต้อง
 ยิงตัวนางคืนมาให้ได้

ครานั้นขุนช้างฟังบ่าวบอก	เหง้ออกโชนล้านกระบาลไล่
คิดคิดให้แค้นแสนเจ็บใจ	ช่างทำไต่ต่างต่างทุกอย่างจริง
ล่องหนล้ามหนักนแต่หนี	พลังที่ลงไม่รอดนางยอดหญิง
ครานั้นอายขุนแผนมันแจ่มยัง	ที่คราวนี้วิ่งหนีไปตามใคร
ไม่คิดว่าจะ เป็น เห็นว่าแก่	ยังลาระแนหลบลี้หนีไปไหน
เอา เกิดเป็นโรก็เป็นไป	ไม่เอากลับมาได้มิใช่กู (หน้า 848)

ครั้นขุนช้างทราบเรื่องจากหมื่นวิเศษผล ซึ่งเป็นบ่าวของจมีนไวว่า นางวันทองอยู่
 กับจมีนไว ขุนช้างก็แสดงอาการแค้นเคืองด้วยการกล่าววาจาประชดประชัน และปิดหน้าต่างอย่าง
 กระแทกกระทั้นทันที

ครานั้นขุนช้างได้ฟังว่า	แค้นตั้งเลือดตาจะหลังไหล
ดับโมโหโกรธาทำว่าไป	เราก็ไม่ว่าไรสุดแต่ดี
การไขเส็บล้มตายไม่วายวัน	บัลลูนอันเป็นทั้งกรุงศรี
ถ้าขัดลั่นสิ่งไรที่ไม่มี	ก็มาเอาที่ฝอยยาเกรงใจ
ว่าแล้วปิดบานหน้าต่างผาง	ขุนช้างเดือดดาลทะยานไล่ (หน้า 850)

จากนั้นขุนช้างก็คร่ำครวญถึงความอาฆาตแค้นที่ตนมีต่อขุนแผนและจมีนไว และแล้ว
 ขุนช้างก็ตัดสินใจถวายเป็นกุศลต่อสมเด็จพระพันวษา แม้จะทราบดีว่าตนอาจจะถูกลงโทษเพราะการ
 กระทำอันถูกอาชญาครั้งนี้ก็ตาม

. . . . .	ขุนช้างเดือดดาลทะยานไล่
ทอดตัวลงกับหมอนถอนฤทัย	ดูอยู่เป็นไต่เสียว วันทอง
เพราะถูกแพ้วความจมีนไว	มันสิ่งเหิมใจทำจงหอง
พ่อลูกแม่ลูกถูกทำนอง	ถึงล่องครั่งแล้วเป็นแต่เช่นนี้
อ้ายพ่อไปเฮียงใหม่มีชัยมา	ตั้งตัวตั้งพระยาราชสีห์
อ้ายลูกเป็นหมื่นไวทำไมมี	เห็นกูนี่คนผิดติดโทษทัณฑ์
มันสิ่งข่มเหงไม่เกรงใจ	จะฟังหาใครไต่ที่ไหนนั่น

ขุนนางน้อยใหญ่เกรงใจกัน
ตามบุญตามกรรมได้ทำมา
ยิ่งคิดเตือนตลาคะยานใจ

ถึงฟ้องมันก็จะปิดให้ผิดไป
จะเขียนฆ่าหาคิดยิวตีไม่
..... (หน้า 850)

เหตุการณ์ตอนที่ขุนช้างว่ายน้ำไปถวายฎีกาต่อสมเด็จพระพันวษาซึ่งประทับอยู่บนเรือพระที่นั่ง ก็เป็นอีกตอนที่แสดงให้เห็นว่า ขุนช้าง เป็นคนที่มีความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นมาก เพราะนอกจากการกระทำดังกล่าวจะเป็นการกระทำที่ล่อแหลมต่อการถูกลงอาญาแล้ว ขุนช้างยังทูลสมเด็จพระพันวษาด้วยว่า การที่ตนกระทำเช่นนี้ก็เพราะแค้นมากจนมองไม่เห็นทางแก้ไข ปัญหาทางอื่นอีกแล้ว

ขุนช้างตั้งต้อมือยึดเรือ
ลู่ตายขอถวายซึ่งฎีกา

มิใช่เลือกกระหม่อมจวนล้านเกศา
แค้นเหลือปัญญาจะทานทน (หน้า 851)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ขุนช้าง เป็นคนที่มีความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นอย่างรุนแรง

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

ขุนช้างมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า เป็นคนที่ชอบเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น อยู่เสมอ ๆ พฤติกรรมดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ การเรียกร้องความสนใจโดยการแต่งกายหรูหราและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และการเรียกร้องความสนใจโดยการแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ให้ผิดแปลกไปจากผู้อื่น

การเรียกร้องความสนใจโดยการแต่งกายหรูหราและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

ขุนช้างมักจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องประดับที่หรูหราโอ้อ่า เวลาเดินทางไปไหนก็มีข้าทาสบริวารห้อมล้อมมากมาย ใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย และบางครั้งขุนช้างก็จะใช้เงินซื้อหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการ พฤติกรรมเหล่านี้เริ่มปรากฏให้เห็น ตั้งแต่ขุนช้างรุ่นหนุ่มและมีอยู่เรื่อยไปตลอดเรื่อง

ในงานเทศกาลมหาชาติที่วัดป่าเลไลยก์นั้น มีเหตุการณ์หลายอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมักแสดงพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจผู้อื่นด้วยการแต่งกายและใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อวดความร่ำรวย เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกทีมงานชาวบ้านต่างปรักษากันถึง เรื่องผู้ที่จะรับเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ พอถึงกัณฑ์กุมารซึ่งเป็นกัณฑ์ใหญ่ ต้องใช้ทุนทรัพย์ในการคัดมาก ชาวบ้านเหล่านั้นก็ตกลงให้เฮี้ยนขุนช้าง เป็นเจ้าภาพ

เออ กัณฑ์หนึ่งใหญ่ให้ใครดี

ยากที่สัปบุรุษจะรับไป

ออ เออจริงแล้ว กัณฑ์ कुमार

ให้เจ้าขรรค์หัวล้านบ้านรั้วใหญ่ (หน้า 54)

หากพิจารณาจากเหตุการณ์ของชาวบ้านแล้ว อาจสรุปได้ว่า ขุนช้างน่าจะจะมีพฤติกรรมที่ขบถอดความร่ำรวยของตนมานานแล้ว และเมื่อชาวบ้านเหล่านั้นส่งคนไปติดต่อให้ขุนช้างรับเป็นเจ้าของกัณฑ์ कुमार ขุนช้างก็ตอบรับทันที ช่างบอกอีกว่า กัณฑ์ใหญ่ ๆ เช่นนี้ตนชอบมาก

ขุนช้างหว่ารออ้อชอบใจ

ที่กัณฑ์ใหญ่ใหญ่เรายินดี

จะคิดอะไรกับสิ้นยั้ง

ถึงสิ้นสักห้าชั่งยังไม่หนี

เกิดชาติใหม่ก็จะได้ไปมั่งมี

ทำบุญอย่างนี้เราเต็มใจ (หน้า 54)

เมื่อถึงขั้นตอนการเตรียมเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์ ขุนช้างก็สั่งให้บ่าวไพร่สวดเตรียมข้าวของขึ้นดี โดยให้ใช้จ่ายเงินใต้โต๊ะเต็มที่ เพียงเพื่อรักษาชื่อเสียงในความร่ำรวยและให้ชาวบ้าน "เขานับหน้าว่ากูเป็นผู้ดี" (หน้า 55) ผู้แต่งเองถึงกับกล่าวว่า การกระทำของขุนช้างนี้เข้าขั้น "ฟุ้งช่าน" ที่เดียว

ครานั้นเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง

น้ำใจกว้างขวางให้ฟุ้งช่าน

เด็กเอยหาไม้ย่ำไต้ทาน

ซักล้านกระจาดนั้นเตรียมไว้

เอาเงินตราไปหาซื้อสังเค็ด

บริขารเบ็ดเสร์จทั้งน้อยใหญ่

หาผ้าเนื้อดีมาทำไตร

ที่ผู้หญิงนั้นไปหาเครื่องกัณฑ์

ข้าวแข็งระเนงตำทำเป็นผง

มุกกลมขนมงเร่งสวดสรร

สิ่งหนึ่งอย่าให้น้อยตั้งร้อยอัน

อย่ากลัวเปลืองน้ำเงินไปซื้อมา

ล้มลูกกลูไม้ไล่ของล่วน

ให้ตีถวนถูกแพงก็ไม่ว่า

อย่าทำใจทมิฬเขาฉันทา

เขานับหน้าว่ากูเป็นผู้ดี (หน้า 55)

ครั้นถึงวันงาน ขุนช้างเห็นว่าคนหนึ่งชื่อ นางเมือง กำลังเตรียมเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์ ขุนช้างก็แสดงความใจดี โดยให้รางวัลนางทันที แม้ว่าเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์ดังกล่าวออกจะ "ดูพิกล" (หน้า 56) อยู่บ้างก็ตาม

นางเมืองบอกพลันว่าฮั่นแหละ

พอเลื่อมและค้อยคล่าจะทำไป

มะละกอซื้อมาตะกร้าสิน

เอาหยักหันควั่นค้นหาข้าไม้

เม็ดยอช้อยตั้งขึ้นบังใบ

รายเรียงเคียงไล่ไว้เบื้องบน

แกะ เป็นหลวงฮยต่า เถน
 แกะ แรงกินผิดพิกล
 ขุนช้างย่อบใจให้รางวัล
 ราคาไม่มากมายก็หลายเฟื้อง

แกะ เจ้าเงรเคียงคั่นไว้อันต้น
 เอาดอกกรักปักปนกับดาวเรือง
 สัตส์รรตอบทแทนแหวนทองเหลือง
 นางเมืองรับไปใส่นิ้วมือ (หน้า 56)

เมื่อเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์ เสร็จแล้ว
 เอ๊กเกริก เพื่อเรียกร้องความสนใจจากชาวบ้าน

ครั้นแล้วจึงสั่งกับข้าไท
 แหนแห่แย่งถนนให้คนลื้อ
 ถ้ามีงทำหายหกตกหล่น
 อ้ายบ่าวแบกเครื่องกัณฑ์ไปพันที

ขุนช้างก็สั่งให้บ่าวไพร่แห่แหนไปวัดอย่าง

เอ็งยกเครื่องกัณฑ์ไปให้อั้งฮ้อ
 ประจ่ากัณฑ์นั้นถือไปให้ตี
 กูจะถองกำดั้นให้กลิ้งตี
 โห่มีไปวัดป่าเลไลยก (หน้า 56)

แล้วขุนช้างก็อาบน้ำชำระร่างกายครั้งใหญ่ โดยให้บ่าวไพร่มาช่วยหลายคน เสร็จแล้ว
 ก็แต่งกายด้วยเสื้อผ้า เครื่องประดับอย่างหรูหรา

ครานั้นขุนช้างจวนเวลา
 พวkb่าวหาบน้ำตามกันไป
 เจ้าขุนช้างอาบน้ำสำราญใจ
 เอาขมั้นถูกตัวให้ทั่วตี
 ผิวหนังยัง เขียวเหมือนผักตบ
 เข้าห้องดินล่อฟองละลายทา
 ครวักเอามุ่นายขึ้นป้ายปีก
 ยังโล่ง เลียนเตียนกลางอย่างแปลงควาย
 นุ่งยกลายกระหนกเหมหงส์
 ก็ยวล่านปักทองกรองดอกไม้
 ครั้งนี้ละ แต่งไปให้อย่างยอด
 นิ้วก้อยใส่รังแตนแหวนง
 นิ้วนางแหวนประดับทับทิม
 แหวนเครื่องของบิดายอดห้าเม็ด

สั่งข้าตักน้ำใส่ขันใหญ่
 เต็มใส่เต็มขันในพันที
 ข้าไทเข้ากลุ่มรุมฮัดสี
 ฮีโคลไหลรี่ส้อออกมา
 ฝึจวนจวมหาพนแล้วลิวว่า
 ประท้วกายาจนพุงลาย
 สึกผมปกกระบาลให้ล้านหาย
 หัวกุกิบหายหน้าอายใจ
 เหมือนผ้าทรงใครใครหามีไม่
 ผ้าเช็ดเหงื่อโคลใส่ขมพู่
 จะไปอดนางขิมให้ขมอยู่
 นิ้วฮ้อเช็ดขุ้นั้นแหวนเพชร
 เอ๊ะที่นี้นางขิมขิมล่าเร็ด
 ขาวลู่พรรณมันเข็ดว่ามั่งผี (หน้า 57-58)

แม้ว่าขุนช้างจะคิดว่าตนแต่งกายไปเพื่ออวดนางพิมพิลาไลย แต่หากพิจารณาในอีกแง่ หนึ่งก็จะพบว่า ขุนช้างต้องการเรียกร้องให้ชาวบ้านสนใจตนเองด้วย

นอกจากการแต่งกายแล้ว ขุนช้างยัง เรียกร้องความสนใจจากชาวบ้านด้วยการสวด	
บ่าวไพร่ถือของใช้ส่วนตัวของตนเดินตามไปด้วย	ราวกับว่าขุนช้าง เป็นลูกผู้ดีหรือขุนนางผู้ใหญ่ทีเดียว
ถึงชั่วแต่ตัวเป็นผู้ดี	อ้ายเด็กมานี่เอา เลื่อไป
ฝังไปอยู่ด้วยกุสลับลิบคน	แต่พอตามกันอย่าไปไหน
คนโทถาดหมาก เครื่องนากใน	ฝังถือไปไว้สัດอย่างกรวดกราย
เห็นใครดูก็พุกักทักทาย	. . . . . (หน้า 58)

ต่อมา ไม่ว่าขุนช้างจะเดินทางไปไหน ผู้ประพันธ์ก็มักจะบรรยายลักษณะ เครื่องแต่ง-
กายที่หรูหรา และขบวนบ่าวไพร่ที่ติดตามขุนช้างไปอย่างมากมายอยู่เสมอ ลักษณะดังกล่าวปรากฏ
ให้เห็นจนตลอดทั้งเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนขุนช้างไปแอบดูนางพิมพิลาไลยอาบน้ำแล้วตามนางไปที่บ้าน	
ตะวันบ่ายย้ายแสงกินกร	พิมพิ์ก็จะจรออกจากบ้าน
กับข้าไท เล่นน้ำอยู่สำราญ	กุดจะพาบรวารกุดลงไป
. . . . .	. . . . .
คิดแล้วเท่านั้นมิหันซ้ำ	ลูกแหงนดูฟ้าอยู่รุ่งน่าน
ดูแม่เจ้าดูตายบ้ายพอการ	เรียกข้าคนลนลานมาหลายคน
หยิบถุงใส่เงินตรา เข้าห้าซ่ง	ผุดลุกผุดนั่งอยู่สับสน
นุ่งยกห่มล้านเข้าลานลน	น้ำรินสันทาทาตนให้หอมฟุ้ง
เข็มขัดรัด เอวดูพุ่มพุล	อะลุจไม่ลุ่มกับผ้านุ่ง
ขนอกรกเต็มตลอดพุง	มุ่มง่ด่วนเดินลงจากเรือน
บ่าวไพร่ตามหลังมาพรั่งพรู	ขุนช้าง เห็นคนอยู่กล่นเกลื่อน (หน้า 106-107)
และ ขุนช้างออกจากห่มฮิงฮี่	บ่าวไพร่ตามมีทั้งน้อยใหญ่ (หน้า 108)

ตอนขุนช้างไปลู่ยอนางพิมพิลาไลยด้วยตนเอง	
แต่คร่ำครวญป่วยจิตคิดจนรุ่ง	พระสุริยาพวยพุ่งเวหา
ส่องแสงแจ่มกระจ่างสว่างตา	ก็ล้างหน้าสัດแจ่มแต่งตัว
ยกคันฉ่องมาส่องดูกระจก	ในจิตคิดวิตกแต่ที่หัว

เอา เขม่า เข้ามอมอยู่มัวชิว	แป้งขโถมโถมตัวทั่วทั้งกาย
ครั้นแล้วลูกออกมานอกห้อง	นุ่งยกหม้อมกรองทองเฉิดฉาย
เรียกว่า เล็ก เล็ก เด็กผู้ชาย	มากมายตามหลังสะพรั่งมา (หน้า 123)

ตอนขุนช้างไปงานแต่งงานระหว่างพลายแก้วกับนางพิม
คิดแล้วอาบน้ำนุ่งผ้า

ยกทองของพระยาลครให้
บ่าวไพร่ตามหลังสะพรั่งมา (หน้า 162)

ตอนขุนช้างไปหานาง ศรีประจัน เพื่อลวงว่าพลายแก้วตายแล้ว
ขุนช้างรับหม้อใหม่ เข้าในห้อง

นุ่งผ้ายกทองแล้วห่มล่าน (หน้า 232)

ตอนขุนช้างแต่งงานกับนาง วันทอง

ครั้นรอรอนอ่อนแอ้งพระสุริย์ฉาย	ขุนช้างแต่งกายขมิ้มมัน
อาบน้ำสัดผ้าแล้วทา สันหนั	พอกพันขนอกกรกรุงรัง
จะแต่งตัวไปให้ เต็มประดา	หยิบกระจกยกมาประจงตั้ง
ขี้ผึ้งอะไร เหนียวเหมือน เคียวตั้ง	เผ้านั่ง เวียนมองล่องดูเงา
. . . . .	. . . . .
แล้วนุ่งยกอย่างดีมีราคา	ฟังซื้อหามาได้แต่ในวัง
ห่มล่านอย่างดีสีละอาด	เข็มขัดคาดราคาคว่าสิบขั่ง
ลงจาก เรือน เติงมา เก้กง	บ่าวไพร่ตามหลังสะพรั่งมา
เพื่อนบ่าว ขว บ่านก็มาด้วย	เห็นละล้วยดูตัวหัวเราะรา
พวกคนดูขุบขิบกระหิอบตา	เฮ้ยดูคนล่องหน้าตาลูกโพล่ง (หน้า 262)

ตอนขุนช้างและบ่าวไพร่ออกติดตามขุนแผนกับวันทอง

สัดแจงแต่งตัวนุ่งยก	เข็มขัดรัดอกแล้วโจงหาง
ผูกตัว เข้า เป็นพรวนลั่นเครื่องราง	พระปรอทขอดหว่างมงคหลวง
ลูกไช่ตันทองแดงกำแพงเพชร	ไช่เปิดเป็นหินขมิ้นผง
ตระกรุดโทนของท่านอาจารย์คง	แล้วอมองค์พระควมล้ำสังข์
ลงยันตราชะปะท่ายทอย	ยังหอมแหมมหยอกหยอย เหมือนหอยสังข์
สับถอยอจ้าวก้าว เก้กง	ขึ้นนั่งคอช้างพลายกางพสน

ศักระยาษัทยาัยโยกตาม	ดูงามร่าวกับตึกตาคัน
บ่าวไพร่เมหาหรรดา เป็นมัน	พร้อมกันคอยทำหน้าที่
ครั้นได้พิชัยฤกษ์ดี	ฆ้องตีต้อนเดือนละว่าไพร่
โบริงตรงเข้าไปราวไพร่	ยิงปืนไฟพานให้เป็นโกลา
กระหรั่งละว่าถือน้ำไม้	ลูกไล่ยาพิชฤกษ์นักษา
ขุนช้างชบช้อย่างเห่ามา	ไม่รั้งราฟักพวกพลโกร (หน้า 411)

ตอนขุนช้างเตรียมตัวเข้าเฝ้ากราบทูลสมเด็จพระพันวษาว่า ขุนแผนเป็นขบถ	
ลูกไปอาบน้ำแล้วผลัดผ้า	ตรงเข้ามาจួយเอากระจกล่อง
. . . . .	. . . . .
ลูกหนีจากกระจกล่องยกทอง	ราคาสิบสองซ้อใหม่ใหม่
ห่มล่านหินเหลืองอย่างเยื้องไป	ยื่นคอข้างไล่เห่าเห่ามา (หน้า 428)

ตอนขุนช้างเดินทางไปงานแต่งงานของจรัญไวยวรรณถ

จะกลับกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง พอเรือรางแล่งทองผ่องอร่าม	
สั่งให้ผูกขางงาล้าง่างาม	เชือกพวนลั่นตามผ้าแดงดี
สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย	เยื้องกรายเข้าไปสู่ประจักษ์
ให้คิดแค้นใจตัวหัวอัปรีช	วิ่งไปลีเอาหม่อมมาพอแรง
ปนเข้ากับน้ำมันแล้วปั่นปิก	ยังไม่ต่าหัวอีกออกเป็นแล่ง
แต่ลั่นหม่อมกว่าฝ่าหอยแครง	แล้วลูกมาทาแป้งเข้าเป็นพาย
นุ่งยกอย่างบุรุษก้านแย่ง	ห่มล่านสีแดงดูเฉิดฉาย
ดูตะวันพลอว่างยื่นขางหลาย	บ่าวไพร่มากมายตามพุ่มา (หน้า 804)

เนื่องจากขุนช้างเป็นผู้ที่มีฐานะร่ำรวย ขุนช้างจึงมักเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น ด้วยการไ้เงินที่ตนมีอยู่ซื้อทุกสิ่งทีตนปรารถนา และบางครั้งขุนช้างถึงกับติดสินบนผู้อื่นเพื่อสนองความต้องการของตนเองและเพื่อให้คนอื่น ๆ รั้รู้ว่าตนเป็นคนร่ำรวย พฤติกรรมดังกล่าวปรากฏให้เห็นเกือบตลอดเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนขุนช้างเตรียมตัวไปแอบดูนางพิมพิลาไลยอาบน้ำ	
เตละบุญขุนช้างสร้างกุศล	พอจะคิดติดสินบนใครเขาได้
แก้ยั้งสิบยั้งขางเป็นไร	ผัดเน้นเข้าไปคงได้การ (หน้า 106)

ตอนขุนช้างไปลู่ยอนางพิมพิลาโลยด้วยตนเอง

พรั่งพีจะไปขอมลอกทีเดียว

ลตเลี้ยวตามปัญญาว่าขาน

ทั้งเงินทองของเข้าเอาเสื่อจาน

ถึงรูปยั่วหัวล้านคงเมตตา (หน้า 123)

ตอนขุนช้างขอร้องให้ยายกลอยและยายลำช่วยลู่ยอนางให้ตน

ขุนช้างว่าวอนให้อ่อนจิต

เงินทองไม่คิดจะเสียให้

ลงปราณีตัวข้าพากันไป

ขอวันทองให้ข้าสักที (หน้า 231)

ตอนขุนช้างพูดถึง เรือนหอที่ตนจะปลูกให้นางศรีประจันพึง

อันหอของลูกพี่โตใหญ่

หาที่ไหนไม่เหมือนของลูกสิ้น

ราวกับวิมานทองของพระอินทร์

ศรีประจันไต่ยื่นหัวเราะงอ

ชะหอห้องของลูกข้าโตใหญ่

ขอบใจสิ้นที่แล้วอิพ้อ (หน้า 253)

ตอนขุนช้างแพ็คดีต้องคืนวันทองให้ขุนแผน

ขุนช้างพยายามติดสินบนจมีนศรีแล้วรักษ์

. . . . .

ขุนช้างงุ่นง่านไม่ลุ่มหมาย

กระถกคลานเข้ามาหาพระนาย

เจ้าคุณช่วยเปียงป้ายให้สิ้นที

เงินทองเสียไปก็ไม่คิด

เว้นแต่ชีวิตไม่เป็นผี

เจ้าคุณได้เมตตาปราณี

อันตรงที่วันทองต้องขอคืน

จะแทนคุณครั้งนี้ยี่สิบชั่ง

ยกทุนหัวตั้งให้พระหมื่น

ถ้าเจ้าคุณรับได้ให้ยังยืน

อย่าให้กลายเป็นอื่นให้เสียใจ (หน้า 491-492)

ตอนขุนช้างต้องโทษประหาร

ขุนช้างพยายามติดสินบนผู้คุมให้ผ่อนปรนการลงจำ

ขุนช้างร้องขอโทษอย่าโกรธยัง

เสิบสับตำลึงลิบลึงลูกจะให้

จลงลกก่อนผ่อนคลายให้หายใจ

แล้วจะให้ค่าลตลึงตำลึง (หน้า 828)

ต่อมาขุนช้างบอกให้วันทองไปติดสินบนผู้คุม

. . . . .

แม่เมตตาอย่าให้ตายในตรวนโซ่

เอาเงินใส่ในถุงให้โตโต

แล้วไปหาเจ๊กโล้อ้อเหล้ามา

โอยสิมไปแล้วแม่ช่วยแก้ไข

แม่จะเดินข้างในหรือข้าหน้า

ของกำนัลเลือกสรรสดเอามา

ทั้งข้าวปลาเหล้าแก้มหมูแหมญวน

. . . . .

จะตำท้ออย่างไรก็ไม่ว่า
กับค่าลตลิตตำสึงให้ถึงใจ

. . . . .

คิดถึงตัวขึ้นมาหน้าตา โข่ม
แม่คุณทูนหัวจงรีบไป
เพ็ดทูลผ่อนปรนช่วยบนบาน

. . . . .

เอาเงินตราค่าคุณนั้นมาให้
เสียไหนเสียไปเกิดแม่คุณ

. . . . .

โถมกอดคอกรรยาแล้วว่าวาน
เอาเงินติดท่านข้างในให้ว่าขาน
ขอประทานโทษตนให้พ้นภัย (หน้า 830-831)

นอกจากนี้ ขุนช้างยังติดสินบนวันทอง เพื่อให้นางไปขอร้องให้ลมนโวยวรรณาทขอพระราชทาน
อภัยโทษให้ตน

ขุนช้างว่าจริงแท้แม่ทูนหัว
ถ้าพ้นโทษโปรดถอดสร้อย

จะรอดตัวก็เพราะแม่ช่วยแก้
แม่ไปไหนจะให้เข้าไปต่างว่ว (หน้า 831)

ต่อมาขุนช้างก็พยายามยัดเยียดเงินให้ลมนโวยวรรณาทเพื่อตอบแทนที่พระโวยขอ
พระราชทานอภัยโทษให้ตน

. . . . .

ยี่สิบยี่หรงจะแทนคุณพระโวย
พระโวยสั่งว่าอย่าเอาไว้
เอาเงินให้อย่างนี้ไม่ดีกว่า

ขุนช้างเอาเงินทองออกกองให้
พ่อเอาซื้อข้าวใหม่ไว้เลี้ยงกัน
เดี๋ยวนี้มีไข้อยู่ดอกท่าน
เหมือนหนึ่งฉันเอาสินบนกับมารดา (หน้า 839)

พฤติกรรมของขุนช้างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าขุนช้างมักจะเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น
โดยการแต่งกายหรูหรา ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเงินของตนซื้อทุกสิ่งทุกอย่างจนกลายเป็นนิสัยชอบ
ติดสินบน เพียงเพื่อหวังให้ผู้อื่นสนใจตนเท่านั้น

การเรียกร้องความสนใจโดยการแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ให้ผิดแปลกไปจากผู้อื่น

ขุนช้างมักจะแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นอยู่เสมอ ดัง
รายละเอียดต่อไปนี้

ในงานเทศกาลมหาชาติที่วัดป่าเลไลยก์ ขุนช้างเห็นนางพิมพิลาโลยเปลื้องผ้าลือบออกบูชา
กัณฑ์เทศน์ ขุนช้างก็ทำตามบ้าง แล้วอธิบายตั้ง ๆ ให้ชาวบ้านทราบ ว่า ตนหวังที่จะได้นาง

เป็นภรรยา การกระทำดังกล่าว นอกจากจะเป็นการประกาศให้ผู้อื่นทราบความมุ่งหวังของขุนช้างแล้ว ยังเป็นการเรียกร้องให้ชาวบ้านเบนความสนใจจากเนื้อหาที่ฉะแค้นแก่ตัวคนมีค่าสนใจในตัวขุนช้างอีกด้วย

ขุนช้าง เห็นนางถวายเป็นผ้า	ชะช้า เขา เป็นหญิงยังทำได
จะมานั่งนั่งดูอดสูใจ	เรามิให้หน้าหน้านิทานกัน
จึงว่าล่ำจุมโหมทนา	ความศรัทธา เลื่อมใสกระไรนั้น
ถึงตัวเรามีได้เป็นเจ้ากัณฑ์	ก็ศรัทธามากครั้นในอารมณ
ว่าแล้วเหลียวหน้ามาดูพิม	ยิ้มเปลื้องผ้ากรองที่กรองหม
สับจับพับถือมือประนม	ยกเหนือผมแล้วพิชฐานไป
ล่ำจุม ละ เตชะ เมตตาคิด	ขอให้ลุ่มอารมณคิดพิลัมย์
ให้ได้ เร็วพลันให้หันใจ	แต่ในคำวันนี้อย่าคลาดคลา
ว่าพลางวาง เคียงผืนนางพิม	ขอให้ผ้าทับกิมอย่าแคล้วช้า
ลงบันดาล เคลื่อนคล้อยให้ลอยมา	แต่เวลาคำวันนี้อย่างนานไป (หน้า 62)

พฤติกรรมคล้ายคลึงกันนี้ เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในงานศพวันทอง ครั้งนั้นจมีนไวยวรรณถบวยอุทิศส่วนกุศลให้มารดา ขุนช้าง เห็นดังนั้นก็ตรงเข้าไปขอให้พระไวยบวชให้ตนบ้าง แต่พระไวยปฏิเสธ ขุนช้างก็ไม่ละความพยายาม จึงไปขอร้องให้หลวงตาหนูบวชให้ ด้วยเหตุที่ว่าขุนช้างมิได้เตรียมพร้อมเพื่อที่จะบวชเลย พิธีบวชจึงผ่านไปอย่างขลุกขลิก ขุนช้างบวชได้เพียง 3 วันก็สึก เหตุการณ์ทั้งสองตอนนี้แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมักจะเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นด้วยการกระทำ สลับแบบผู้อื่น

เจ้าขุนช้างนึกมาศรัทธามี	วิ่งรี่เข้าไปหาพระหมื่นไวย
บอกวาดีฉันจะบวชตัว	ทูนหัวช่วยบวช เป็นเถระให้
พระไวยบอกว่าข้าจนใจ	ฟังบวชใหม่ลวด เรียนก็ไม่รู้
ขุนช้างวางมาจากพระไวย	เข้าไปกราบไหว้หลวงตาหนู
ได้ เอ็นดูแก่ฉัน เกิดทำนศร	บวชเถระ เถระตัวให้ฉันที
หลวงตาหนูแลดูเจ้าขุนช้าง	ผมยังมีอยู่บ้างประลักพี
จะบรรพชาผ้าไตรก็ไม่มี	ลงไปปลง เกศเอาไตรมา
ขุนช้างได้ไตรแล้วปลงผม	มือประนมอุ้มไตร เข้าไปหา
ปากว่าตาพองร้องอุกา	งนงกตกประหม่าอยู่พระพร

แต่เรียนวนปนเปื้อนไม่จำได้	พ่อบอกให้ฉันเกิดหลวงตาหนู
ฉันไม่เคยอุกาตาเอ็นดู	ไตรอุบง หน้าว่าตามไป
จบแล้วหม่อมดองครองผ้า	รับศีลออกมาหาข้าไม้
นอนค้างอยู่ภูฎีที่วัดตะไกร	ครบสามคืนสึกไปเมืองสุพรรณ (หน้า 892)

กริยาอีกชนิดหนึ่งที่ขุนช้างมักจะทำเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น คือ การขับสำเนาบทกลอน พฤติกรรมดังกล่าว ปรากฏให้เห็น 3 ครั้ง คือ

หลังจากที่ขุนช้างแอบดูนางพิมพ์ลาโลยอาบน้ำแล้วก็พาพรรคพวกเดินตามนางมา ขุนช้างขับเพลงยาวเกี้ยวนาง ดังนี้

. . . . .	ขุนช้างเดินกินนางขึ้นมาหน้า
แก่งอ่านเพลงยาวกล่าวกระทบมา	โอ้วว่าดวงดอกฟ้ามณฑารพ
อ้ายโหง้โง่งคอดอกกลอนนาย	ที่เห็นเจ้าเข้าหมายว่าของหวาน
ดูกระเพื่อมทะเลเชื่อมซึ่งเต้าตาล	ขุนช้างเดินผ่านพันนางไป (หน้า 108-109)

เมื่อแต่งงานวันทองแล้ว ขุนช้างกินนอนเฝ้าหอ ระหว่างนั้นขุนช้างก็มักจะขับสำเนาเพื่อเรียกร้องความสนใจอยู่เสมอ ผู้แต่งกล่าวถึงการขับสำเนาของขุนช้างเมื่อเฝ้าหอได้ 3 คืนว่า

ลูกชิ้นหนึ่งที่รับขับเล่า	โอ้วว่าเจ้าสาวแท้แม่ฉิม
เมื่อไรจะให้หมาเขยชิม	เจ้าขนมปลากริมของพี่อา
แมนะแล้วจะขดีให้หมดหม้อ	แม่ปลาหมอต้มเค็มพี่เต็มหา
อยากจะใครกินเหล้ากับเต่านา	คุณแม่ส่งตัวมาให้ข้าเอย (หน้า 264-265)

ในคืนที่ 15 ผู้แต่งก็กล่าวถึงการขับสำเนาของขุนช้างอีกว่า

ลูกชิ้นอ่านเพลงยาวกล่าวกลอน	โอ้สมรที่นอนเย็นเป็นน้ารด
จะทำอย่างไรที่ไหนเล่า	จะได้กินข้าวเม่าน้ำตาลลัด
เจ้าก่อนสันหนอยวิญดาพิลาลต	แต่พี่อดมาครั้นเข้าวันพระ
ขอให้รวยระแรมมาแกจัน	ให้ประน้าวนบางกะจะ
ดูดขันจนวนกันกระทะ	ขอให้ปะเจ้าสักหนอยค้อยจะตาย
แล้วเผอเรอหวัระอ้อแม่คุณ	วันนี้จะอุ้นให้หนาวหาย

ได้โปรดหัวลูกแก้วจะค่อยคลาย	ฝ้ายฝ้ายมาช่วยกัน
พ่อขุนพ่อหลวงทั้งปวงสิ้น	จะให้กินเหล้า เข็มกับหมัน
จงตลใจให้เจ้า เข้ามาพลัน	จะรับขวัญรวยแร่ธัมม์ละวอย
ผีพรายปากกล้ำมาช่วยฤ	ทั้งอ้ายผีเจ้าผู้ก็มาด้วย
จะเช่นไม้ลอยผมาให้ลมรวย	น้ำมันตะนิหรีด้วยจะแทนคุณ (หน้า 285)

การขับสำเนาทั้ง 2 ครั้ง ทำให้นางศรีประสันพยายามอยู่เฉยและบิบบังคับให้วันทองเข้า
หอกับขุนช้างจนสำเร็จ แสดงว่าขุนช้างใช้วิธีขับสำเนาตัวเอง เรียกร้องความสนใจจากนางศรีประสัน

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมักจะ เรียกร้องความสนใจ
จากผู้อื่นโดยการแต่งกาย ใช้คำพูดเพ้อและแสดงกิริยาอาการให้ผิดแปลกไปจากผู้อื่นอยู่เสมอ

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

ขุนช้างมีพฤติกรรมที่ข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยใช้วาจาและกำลังอำนาจ
ที่ตนมีอยู่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนที่ขุนช้างสั่งให้บ่าวไพร่ขนเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์ไปวัดเพื่อร่วมงานเทศน์
มหาชาตินั้น ขุนช้างก็กำชับให้ชนของไปให้ดี พร้อมทั้งคาดโทษไว้ด้วยว่าหากใครทำของหายหก
ตกหล่นจะถูกตีที่ท้ายทอย (ก่าตัน)

ครั้นแล้วจึงสั่งกับข้าไท	เอียงยกเครื่องกัณฑ์ไปให้อั้งอ้อ
ແหนແหน่ແ่ถ่นนในคนลือ	ประจำกัณฑ์นั้นถือไปให้ดี
ถ้ามีงทำหายหกตกหล่น	ถูจะตองก่าตันให้กัณฑ์ (หน้า 46)

ต่อมาเมื่อขุนช้างพบว่าบ่าวไพร่ไปแอบดูนางพิมพิลาโลยอาบน้ำ ขุนช้างก็ข่มเหงทูปตีว่า
ไพร่ของตน ด้วยสาเหตุเพียงแค่นั้นไม่พอใจในการกระทำของบ่าวคนนั้นเท่านั้นเอง

อ้ายโห้งโง้ง โคงอยู่กอแหม	แผลมหัวปอหลอหว่ารอฉี
ขุนช้างชดใจ เอาไม้ตี	อั้งโห้งจึงชี้ให้นายดู
นั่นแน่แม่ซิมพอยู่ริมตลิ่ง	นมโตจรงจรงสิตัวอยู่
ขุนช้างด่ามิงอย่าว่าแม่ของกู	ธูปเล่มนั้นแหละของมิง (หน้า 107)

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าขุนช้างข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าอีกตอนหนึ่ง คือ ตอนที่ขุนช้างข่มขู่

วันทอง ชิ่ง เป็นหญิงที่ตนรักมาก

วางแม่ยายมาคว่ำวันทอง
 กรักกรุกคูกเข้าเหมือนเต่าคลาน
 วันทองร้องอิงอยู่ในห้อง
 อ้ายท่ามันจะฆ่าเมียเสียแล้ว
 อ้ายชิ่งถอยถอยไปให้พ้นกู
 ขุนช้างฮึดฮือยืนมือยาว
 วันทองถีบผางเข้ากลางอก
 ขุนช้างผุดกลับขึ้นทับพุง
 มุ้งพันวันทองตั้งไข่พอก
 ขุนช้างไขว่คว่ำนัยน์ตาลาย
 แค้นใจด้วยมุ้งยู่จรงจรง
 ศึกมุ้งออกได้ไล่คะย
 ขุนช้างเลิกมุ้งที่พันตัว
 ใต้ที่สลับลมอารมณ์โปง
 ร้องจนตาปลิ้นดินจะลุก
 ถีบขุนช้างล้มจมโง้งโคง
 ละตุตชน้ำเข้าตำค่า
 วันทองหลุดมุดนั่งทั้งมุ้งพัน
 ปล้ำล้มจมเตยงเสียงต้าฮืออก
 อัศจรรย์ฟ้าสิ้นฝนตกปรอ

จุดเข้าในห้องอยู่รุ่งน่าน
 กุจะขึ้นวิมานวันนี้แล้ว
 ขุนช้างข่มเหงน้องพ่อหลายแก้ว
 หูตาบ้องแหวเหมือนแมวคราว
 หัวหูเหมือนลูกมะพร้าวหัว
 หน้าล่องหัวไหล่เข้าในมุ้ง
 พลัดตกจากเตียงเสียงดังผลุง
 ลายมุ้งขาดลิ้นดินแทบตาย
 กุหายใจไม่ออกอ้ายฉิบหาย
 มุ้งพันวุ่นวายอยู่ลิ้นที
 พอรุ่งขึ้นกุจะทิ้งเสียเวชช
 มุ้งยังพันดีแต่วันทอง
 พันไวแต่หัวให้มีช่อง
 วันทองจนใจอยู่ในโปง
 กุลุกขึ้นมาแล้วอ้ายตายโหง
 ขุนช้างโลดโตกโหยงอยู่ยักยัน
 หน้าเปียกแข็งขาอยู่ตัวสิ้น
 ขุนช้างงกงงนเข้าง้างคอ
 วันทองเลือกตำปาตาป้อหลอ
 เสียงจ้อไหลอาบซาบแผ่นดิน (หน้า 287-288)

ต่อมา เมื่อขุนช้างทราบข่าวขุนแผนติดคุก วันทองต้องอยู่เพียงลำพัง ขุนช้างก็ให้พรรค-
 พวกของตนไปจุดคร่านางมาอยู่ด้วย ทั้ง ๆ ที่นางมิได้เต็มใจ

. . . . .

เสียดคนด้วยกันผันผาย
 ถ้าพบวันทองแล้วอย่าช้า

ให้ป่าวเข้าไปปอยุรยา
 คอยดูแบบค้ายข้างหลังหน้า
 ฉวยตัวเอามาอย่างกลัวใคร (หน้า 506)

แล้วขุนช้างก็พานางกลับไปสู่พระธรณบุรี ระหว่างเดินทาง ขุนช้างก็ "ปล้ำปลุกกอดจูบลูบคลำไป" (หน้า 507) ตลอดทาง เมื่อถึงบ้านขุนช้างก็ข่มขืนนางทั้ง ๆ ที่ทราบดีว่าวันทองกำลังตั้งครรภ์

. . . . .	พอใกล้รุ่งก็ถึง เมืองสุพรรณ
เอาช้างประทับกับบันได	อุ้มวันทองไปขมิขมัน
เข้าห้องวางน่องกับเตียงพลับ	จะตื่นโดยโหยหันไปท่าไม
เมื่อเป็นสาวคราวแรกเจ้าตัวเปล่า	วันทอง เจ้ายังสู้พี่ไม่ได้
มีมือทองสลักเอลื้อเหลือใจ	จะตื่นโยเหินยอมเปล่าไม่เข้ายา
ขุนช้างร่วมภิรมย์ลุ่มลุ่ม	ลุ่มคิดลุ่มมาตปรารธนา (หน้า 508)

ตั้งแต่นั้นมา ขุนช้างก็มักจะ "ปล้ำปลุกเขยยัดพิลัมย์" (หน้า 508) วันทองอยู่เลื่อม ๆ ทั้ง ๆ ที่ครรภ์ของนางโตขึ้นเรื่อย ๆ

ขุนช้างข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าอย่างโหดร้ายทารุณที่สุด เมื่อพยายามฆ่าพลาแยงาม บุตรชายของขุนแผนกับวันทองซึ่งมีอายุเพียง 9 ปีเท่านั้น

. . . . .	ขุนช้างพาเสียวไปปะไม้ซุง
เห็นลับที่ลึงดัดขัดเขมร	ละบัดเบนเบือนเหวียงลง เสียงผลุง
ปะเตะเข้าตำผางเข้ากลางพุง	ถึบกระทุ้งตองทุบเสียงอุบโอย
พลาแยงามร้องล่องมือมันอุดปาก	ตื่นกระตาคกลากไถลร้องไห้โหย
พอหลุดมือร้องร้อง วันทอง โวย	หม่อมพ่อโบายตีลั่นแทบบรรลย์
ไม่เห็นแม่แลหน้าตาตก	ขุนช้างขกจุดคร่าไม่ปราศรัย
จนเหงื่อตกกระปรกกระปรอมขึ้นคร่อมไว้	หอบหายใจฮักฮักเข้าหักคอ
พลาแยงามตื่นลื่นเสียงล้าเพียงร้อง	ยกแต่ล่องมือไหวหทัยใจฝ่อ
มันห้ามว่าอย่าร้องก็ต้องรอ	เรียกหม่อมพ่อเจ้าขาอย่าฆ่าเลย
จงเห็นแก่แม่วันทองของลูกบ้าง	พ่อขุนช้างใจบุญเจ้าคุณเอ๋ย
ช่วยฝังปลุกลูกไว้ไ้เย็นเคย	ผงกเงยมันก็ทุบทุบลงไป
บิบลุมกุกปากลากกระแทก	เสียงแอ๊กแอ๊กอ่อนชบลลบลโลล
พอผีพรายนายขุนแผนผู้แวนไว้	เข้ากอดไว้มิให้ถูกลูกของนาย
ขุนช้างเห็นว่าหับจนดับแตก	เอาคาแฝกฝุ่นกลบให้คัพหาย
แล้วกลิ้งซ่อนซ่อนทับให้สับกาย	ทำล่อยชายข่มปากสับมา เรือน (หน้า 510-511)

เหตุการณ์ในตอนนี แสดงให้เห็นพฤติกรรมของขุนช้างในแง่การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าได้ชัดเจนมาก

2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ

จากการศึกษาเล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ปรากฏว่า ขุนช้างแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาท และทำลายสิ่งของเพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ขุนช้างพ่ายแพ้กลับมาจากการต่อสู้กับขุนแผนเพื่อขังวันทองคืนมา ขุนช้างทุบทำลายสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านของตน

วันทองไม่อยู่เพียงครู่เดียว	ก็หาผีใครจะหลยวจะแลไม่
สิ้นบุญวันทองของจะไว้ไย	ทุบต่อยให้แตกไปเสียบัดนี้
. . . . .	. . . . .
แล้วทิ้งหอกวิ่งไปครวไฟ	ฉวยล่ำกแพ้นไหปลาร้าโผง
ยกหม้อข้าวทิ้งวิ่ง โกรง โกรง	ตายโหงตามเมียบเสียเถิดตรา (หน้า 426)

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

ขุนช้างมักจะแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นการเอาแต่ใจตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความอยากได้วันทองมาเป็นภรรยา

ตั้งแต่งานเทศน์มหาชาติ ณ วัดป่าเลไลยก์ผ่านไป ขุนช้างก็คร่ำครวญถึงพิณพิลาไลยเรื่อยมา วันหนึ่ง นางกริมบ่าวของขุนช้างได้อินขุนช้างคร่ำครวญเรียกหา "พิณ" ก็คิดว่าขุนช้างเรียกตนจึงเข้าไปหา ในตอนแรกขุนช้างคิดว่า "พิณ" ขุนช้างจึง "พอนเห็นเน้นนมข่มส้าคัญ" (หน้า 102) ต่อมาขุนช้างทราบว่า นางที่ตนหลงกอดจูบนั้นไม่ใช่ "พิณ" แต่เป็น "กริม" แม้จะทราบความจริงแล้ว ขุนช้างก็มีอาจหักห้ามใจตนเองเอาไว้ได้ กลับปลุกปล้ำจนได้นางเป็นภรรยา ช้ายังคิดเสียอีกว่า "นางกริม" เป็น "นางพิณ" คนที่ตนรัก

ดูเรียกพิณอีกกริมมีรับชาน	กำลังพล่านดูไม่หันโต้ดูหน้า
มีงก็มีตอยู่ในเรือนเหมือนกับพรา	เลยไขว่คว้าเกล้าคสังจนถึงใจ
อัศจรรย์สิ้นเลือนในคงคา	เกตุราระลอกกระฉอกไหว
พุ่มฝั่งกระทิงฝ่าเข้า เข็นไป	ไหลเหลิงตาดฟ้าลงมาริม

ขุนช้าง เพลิดเพลินเจริญใจ

ตั้งจิตคิดเอาว่า เจ้าพิม

หยอกเข้าเกล้าไปกระหม่อมกริ่ม

นอนยิ้มอยู่ในมุ้งจรุงราว (หน้า 102)

เทพทองเห็นว่าขุนช้างหน้าตาเศร้าหมอง จึงไต่ถามว่าขุนช้างเป็นอะไร ขุนช้างก็
เริ่มแสดงความเอาใจตนเองออกมาด้วยการคร่ำครวญ ขอให้มารดาไปลู่ออกพิมพ์ลาโลยให้ตนให้ได้

ครานั้นขุนช้างฟังแม่ถาม

กุ่มกสัดขัดอันตันใจ

มือเข็ดหน้าตาแล้วว่าพลาง

อกลูกเป็นหนองพองกะโต

ตั้งกระดูกลูกแตกแหลกละเอียด

ยิ่งหนักลง เห็นคงตัวจะตาย

แก่นแก้วตายแล้วไม่มีลู่อ

เข้าคำพร่ำกินแต่น้ำตา

เงินทองกอง เกลื่อนอยู่มากมาย

จะตรวจตราว่าไปทำไม่มี

หญิงอื่นหมิ่นเล่นลูกไม่เห็น

จะช่วยรักษาทรัพย์ประดับประคอง

เห็นแต่นางพิมพ์ลาโลย

นางเป็นลูกยายศรีประสัน

รบให้ไปขอเป็นหอห้อง

เร่งเราเข้าคำลูกรำคาญ

แม่จงปราณีกับลูกช้าง

ถ้าหม่อมแม่ของหล่อนไม่ผ่อนปรน

ถ้ายินยอมพร้อมใจให้ปัน

ได้สัญญาามาแนไม้แยะเฮือน

ต้องเอกะปลาสังเป็นอย่างเอก

แม่จงเมตตาปราณี

จะบอกความมิใคร่จะบอกได้

ร้องไห้ละอิกละอื้นโ

ทุกข์ของลูกช้างนี้อีกโ

เหมือนใครโค่นต้นโพธิ์ลงทับกาย

เคร่งเครียดร้อยปีไม่มีหาย

จะช่วยรอดปลอดภัยแต่มารดา

ทุกข์ถึงเมียรักเป็นหนักหนา

เป็นม่ายทรมามากกว่าปี

จะหายหรือจะอยู่ไม่รู้ที่

เมื่อขจัดคนที่จะครอบครอง

ใครจะเป็นแม่เรือนอยู่ร่วมห้อง

ลูกเที่ยวท่องดูทั่วทั้งสุพรรณ

อยู่เรือนใหญ่บ้านท่าพี่เลี้ยงนั้น

รักกันกับขำมาช้านาน

ครั้งมีห้องก็จะอายุแก่เพื่อนบ้าน

เล่นล่งล่ำลู้ดที่จะทำว

ไปยอนางเป็นที่คู่สักหน

ลูกจะพาพิมพ์ต้นมาจากเรือน

ทุนสินกองกันไม่อายุเพื่อน

ในเดือนนี้ขึ้นค่ำเป็นวันดี

ลูกจะเลิกยี่ผิงให้แม่สิ

วันนี้วันดีแม่จงไป (หน้า 103-104)

จากบทกลอนข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ขุนช้างพยายามชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ เพื่อให้มารดา คล้อยตามตน ต่อมาเมื่อเทพทองกล่าวถึงความไม่เหมาะสมระหว่างขุนช้างกับทิมพิลาไลย ขุนช้าง ก็ยังแสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเองมากขึ้น คือ ยกเท้าของเทพทองขึ้นทิ่มไว้บนศีรษะของตน นอน ร้องไห้เกลือกกลิ้งกับพื้น ตีอกชกหัวตนเองกิริยาอาการดังกล่าวเหมือนกับกิริยาของเด็กที่เอาแต่ ใจตนเองนั่นเอง

ขุนช้างตอบว่าเป็นเมียผัว	ไม่กลัวหรือจะมาตำ เล่นปล้ำปล้ำ
เป็นเด็กก้อยู่เอ็งไม่เกรงยา	เล่นทำตามประสาขังทารก
หนุ่มสาวคราวมีมารยาท	ได้ล้มพาล์อิงแอบอยู่แนบออก
ความรักความกลัวที่ช่วยยก	จะวิตกข้อนีไปโยมิ
ลึงสารเจ้าทิมพิลาไลย	ได้สัญญาว่าไว้เป็นถวัลย์
ถูกรับคำมาเหมือนพาทิ	ว่าในสามราตรีจะแต่งไป
นางทิมว่าถ้าลูกไม่ไปขอ	จะผูกคอตายเสียหาอยู่ไม่
ถูกรักได้ว่าถ้าบรรลย	อย่าลึงลยว่าลูกจะเป็นคน
มีตพร้าจะผ่ากระบาสหัว	เนื้อตัวลยเสี่ยงให้บับน
แม่ไม่ปราณีที่นี้ฉน	ไม่รู้จะผ่อนปรนไปฟังใคร
ยกตีนของแม่ขึ้นทิ่มหัว	กลิ้ง เกลือกเลือกตัวแล้วร้องไห้
มือชกหัวล้านขมข่านไป	น้ำตาหลังไหลออกนองตา (หน้า 104-105)

เมื่อเทพทองไม่ยอมไปลู่ออกทิมพิลาไลยให้ ขุนช้างก็คิดหาวิธีต่าง ๆ เพื่อที่จะไต่หนาง มาเป็นภรรยา วิธีหนึ่งที่ขุนช้างเลือกใช้ คือ การใช้ความร่ำรวยของตนเป็นเครื่องล่อ

. . . . .	ถูจะพาบริวารถูกลงไป
เตชะบุญขุนช้างลร้างกุดล	พอจะคิดติดสินบนใครเขาได้
แก้ชงลยชงชงชงเป็นไร	ผิดเน้นเข้าไปคงได้การ (หน้า 106)

และ

พรั่งนี้จะไปผลออกก็เตียว	ลตเลี้ยวตามบัญญัติว่าขาน
ทั้งเงินทองของเข้าเอาเจือจาน	ถึงรูปชิวหัวล้านคงเมตตา (หน้า 123)

แล้วขุนช้างก็ปฏิบัติตามคิดของตนด้วยการเข้าไปพบศรีประสน์ พุดให้ศรีประสน์เห็นใจใน ความเดือดร้อนที่ตนได้รับหลังจากที่แก่นแก้ว เสียชีวิตไปแล้ว โดยไม่ลืมที่จะกล่าวถึงความมั่งมีของตน

ขุนช้างหมอบฮึดจนติดหมอน	ว่าโปรดก่อนขอรับคุณแม่ยา
ถูกตีขี้ตลบพันปัญหา	จะปรึกษาใครใคร่ก็ไม่
แก่แก้วตายแล้วเป็นหลายเดือน	เงินทองกองเกลื่อนไม่เป็น
มันสักจกจวไปไยพอด	ตาเดียวเท่านี้ไม่คู่กัน
วันดีก็หายไประบายชั่ง	แต่มีไยเงินฝังเงินกำปั้น
หูกฤณแจเข้าจ่างเอากลางวัน	ผ้าผ่อนสำราญสักเนื่องไป
ถ้ามีใครจะรับปกครอง	ทรัพย์สิ้นเงินทองทั้งปวงได้
จะยกให้ไร่นาทิ้งเข้าไท	มอบเหี้ยเรือนให้เป็นแม่เรือน
แม่มา่ยรายทางก็ไม่ว่า	แต่พอมีภรรยาไม่อายุเพื่อน
ย้ายเก็บช่วยชกช่วยตักเดือน	แต่พอเหมือนแม่พิมพ์ลาไล (หน้า 110)

ครั้งนี้เห็นว่า ครีประสันเริ่มคล้อยตามตน ขุนช้างก็รีบฉวยโอกาสนั้นอ้างถึงสัญญาระหว่าง
ครีประสันกับมารดาของตน พร้อมทั้งย้ำว่าตนจะสวดผู้ใหญ่ม่าลู่ออกพิลาไลโดยเร็ว

ขุนช้างฟังว่าหน้าบานยิ้ม	อันจะหาเหมือนแม่พิมพ์นั้นเหลือหา
ถูกคิดเป็นนิลทุกเวลา	จะให้มาว่าเป็นไมตรี
ครั้นหารอกับแม่เทพทอง	จะรับคำปรองดองก็ไยที่
มิใช่ฮั่นไกลเห็นไม่ดี	ด้วยเล่นกันแต่ก่อนก็เหมือนพี่น้อง
เมื่อปลงศพบิดาหารอกัน	จะให้เด็กผูกพันเป็นหอห้อง
กลัวแม่ข้างนี้มีปรองดอง	ข้างแม่เทพทองจึงไม่มา
แมนแม่มิโกรธถือโทษภัย	จะหาทำผู้ใหญ่ม่าว่า
ยกทั้งวัวควายและไร่นา	ทั้งเงินทองเสื้อผ้าสำราญ (หน้า 111)

จากเหตุการณ์ตอนนี้จะเห็นได้ว่า ขุนช้างกระทำการต่าง ๆ ตามแต่ใจตัวโดยพลการ
ทั้งสิ้น

แม่พิมพ์ลาไลจะแต่งงานกับหลายแก้วแล้ว ขุนช้างก็ยังมิละความต้องการที่จะได้นาง
เป็นภรรยา ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาของขุนช้างเมื่อทราบเรื่องนี้จากบ่าวของหลายแก้ว

ขุนช้างได้ฟังอ้ายไทยว่า	ตั้งใครเอาดาบผ่ากระบาสหัว
เสียดาบพิณผูกพันใจสิ้นรั้ว	น้ำตารั้วหันหน้าเข้าฝาบัง
โอ้อวดนิลจาแก้วตาพี่	ครั้งนี้เห็นไม่ได้ตั้งใจหวัง

คงจะพากเพียรไปได้ฟัง

ถึงเป็นเมียก็ขังมัน เป็นไร (หน้า 161)

พฤติกรรมของขุนช้างในช่วงนี้ ย้ำให้เห็นความเอาแต่ใจตนเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต่อมา
ขุนช้างก็ดำเนินการตามความคิดของตน โดยฉวยโอกาสตอนที่พลายแก้วไปห้
สร้างเรื่องขึ้นว่า พลายแก้วเสียชีวิตแล้ว หากวันทองไม่แต่งงานกับตนจะต้องถูกราชภัย

จะกล่าวถึงโฉมเจ้าขุนช้าง	รู้ว่านางนั้นคล้ายหยาไซ้
พลายแก้วไปห้ก็หายไป	ไม่ได้ข่าวราวเรื่องราวร้ายดี
เมื่อไรไหนมันจะได้กลับ	ลาวมันมีแหวะดับลงกลิ้งยี้
ฤทธิ์เดชเวทมนตร์อะไรมี	ถ้าดีเฮียงทองได้จะกลับมา
อย่าเลยจะขอผลลววันทอง	ถนอมไว้ในห้องจะดีกว่า
จะพูดลาวว่าชานกับมารดา	บอกศรีประจันว่าออแก้วตาย (หน้า 231)

นอกจากนี้ ขุนช้างยังกระทำการตามใจตนเองอีกหลายอย่าง เพื่อให้ได้วันทองมาเป็น
ภรรยา เช่น

ทำร้ายตนโพธิ์อิฐฐานของพลายแก้ว	
ขุนช้างฟังสั่ง เกตดำแหน่งที่	แล้วรีบรื้อกลับมาหาข้าไม่
ครั้นถึงบ้านเรียกหาพวกข้าโท	สั่งให้ไปผูกเอาข้างมา
ขุนช้างวางยื่นบนหลังข้าง	จอบ เสียมเตรียมวางมาหนักหนา
รับรดต้มน้ำขามทุ่งนา	พอรุ่งถึงท่าบางกลางพลัน
ปลงข้างตุทางสั่ง เกตได้	ก็รีบขำมน้ำไปขมิยมัน
พบโพธิ์ปลูกเรียงไว้เคียงกัน	ใบนั้นเขียวพุ่มช่อมตา
จับต้นกลางกระโยกโยกให้หนัก	เดชะอารักษ์เขารักษา
ด้วยพลายแก้วตั้งสัตย์ปฏิญา	กับจอบ เสียมมีดพราให้ผิดไป
แต่ว่าตนโพธิ์ยังอ่อนน้ก	โยกหนักใบหล่นไม่ท่นได้
ใบหดเหี่ยวหยองตั้งต้องไฟ	ขุนช้างกับบ่าวไพร่ก็กลับมา (หน้า 244)

เรือ เรือนหอของพลายแก้วแล้วปลูกหอใหม่คร่อมต่อเดิม

ขุนช้างได้ฟังก็ดีใจ

รีบลุกออกไปไม่ถึงอ้อ

สั่งบ่าวเร็วหาอย่าขำมือ

เรือหอไปถวายท่านวัดกลาง

ฝ่ายว่าท่านยายศรีประสัน
พี่น้องกับบัว เจ้าขุนช้าง
เร่งรีบขนออกปอนอกบ้าน
กอง เรียงถ้วนทุกตัวไม้

พันศรธาทยาครพระยา
พื้นที่ขุดดินตั้ง เล้าหมอ
ปรับพื้นติดฝา เข้าลับพลัน

สดแจงของพลันไว้ห้อยวาง
วางเข้ารื้อหอแบกออกไป
ถวายเป็นวัดกลางหาข้าไม้
แล้วพากันกลับไปยังบ้านพลัน (หน้า 254-255)

ขุนช้างก็มาพร้อมเพรียงกัน
ยกเครื่องเรือนต่อขมิขมัน
แล้วมุ่งหลังคานี้หมันที่ (หน้า 259-260)

เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นความเอาแต่ใจตนเองของขุนช้างยังปรากฏให้เห็นอีกหลายครั้ง คือ การข่มขืนนางวันทอง 2 ครั้ง และการจุดวันทองซึ่งกำลังตั้งครรภ์กลับมาอยู่กับตน เหตุการณ์ทั้ง 3 ตอนนี้ได้กล่าวถึงแล้วในเรื่อง การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า ผู้วิเศษสิ่งไม่บอกกล่าวซ้ำอีก ขุนช้างก็ไปขอลือให้หลวงตาหนูบวชให้แทน และเพราะความเอาแต่ใจตนเอง ประกอบกับการขาดการเตรียมตัวเพื่อบวชนี้เอง ทำให้พิธีบวชของขุนช้างไม่ลุล่วงราบรื่นนัก

เจ้าขุนช้างนึกมาศรัทธาผี
บอกว่าดีฉันจะบวชตัว
พระไวยบอกว่าข้าจนใจ
ขุนช้างวางมาจากพระไวย
ได้เอ็นดูแก่ฉัน เกิดทำนุคร
หลวงตาหนูแลดูเจ้าขุนช้าง
จะบรรพชาผ้าไตรก็ไม่มี
ขุนช้างได้ไตรแล้วปลงผม
ปากว่าตาพองร้องอุกา
แต่เวียนวนปนเปื้อนไม่จำได้
ฉันไม่เคยอุกาตาเอ็นดู
จบแล้วห่มคองครองผ้า
นอนค้างอยู่ภูที่วัดตะไกร

วิ่งรี่เข้าไปหาพระหมื่นไวย
ทูลห้วยช่วยบวชเป็นเณรให้
ฟังบวชใหม่ลวดเรียนก็ไม่รู้
เข้าไปกราบไว้หลวงตาหนู
บวชเณรเถรตู้ให้ฉันที่
ผมยังมีอยู่บ้างประลักที่
ลงไปปลง เกศเอาไตรมา
มือประนมอุ้มไตรเข้าไปหา
นั่งงตาประหม่าอยู่พร้าพร
พอบอกให้ฉันเกิดหลวงตาหนู
ไตรอยู่ข้างหน้าว่าตามไป
รับศีลออกมาหาข้าไม้
ครบสามคืนสึกไปเมืองสุพรรณ (หน้า 896)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้น ลึกลับได้ว่า ขุนช้างมักจะกระทำการต่าง ๆ ตามใจตนเอง อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวันทอง ซึ่งเป็นหญิงที่ตนรัก

3.2 การขาดความเกรงใจ

ขุนช้างแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เป็นคนขาดความเกรงใจผู้อื่น ดังต่อไปนี้

ขณะที่พระสังฆ์กำลังประกอบพิธีแต่งงานให้กับพลายแก้วและพิมพ์ลาโลย ขุนช้างได้ลวนลามนางมิ่ง ซึ่งเป็นผู้มาร่วมงานคนหนึ่ง โดยไม่เกรงต่อผู้คนรอบข้างอันประกอบด้วย พระสังฆ์ ญาติผู้ใหญ่ และชาวบ้าน

พระสังฆ์ลวดมนตร์่ากระหว่าไป	เอาน้ำชดล่าตให้ยู่ฉานฉ่า
นางมิ่งแม่แปรกแทรกเข้ามา	ขุนช้างเข้าคร่าเอาข้อมือ
นางมิ่งรันห้วงลงตำเปาะ	พ่องเงาะวางฉันอย่าตันดื้อ
ขุนช้างจุดผ้าคว่าฉิมดื้อ	ไม่วางหรืออ้ายถ้อยต้อยเขกลง (หน้า 162)

หลังจากที่ทราบว่ ทางการได้ตัวขุนแผนกับวันทองแล้ว ขุนช้างก็รีบเดินทางมากรุงศรีอยุธยา พอขุนช้างได้พบหน้าวันทอง ก็ฉวเข้าไปกอดนางทันที แม้ว่าจะถูกขุนแผนต้อยตีและถูกวันทองผลักไล่ ขุนช้างก็มิได้เกรงกลัว กลับยื้อยุดฉุดนางต่อไป พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นบนศาลาลูกขุน แสดงให้เห็นว่าขุนช้างมิได้เกรงใจบรรดาขุนนางผู้ใหญ่ ซึ่งมีฉมึนศรีเล่าวรักษัเป็นประธานเลยแม้แต่น้อย

พระหมื่นศรีขับอกว่ฉนั้นแน่	จะเป็นวันทองแน่หรือมิใช่
ขุนช้างเหลียวหน้าตาแลไป	ตีใจฉวคว่าวันทอง
วันทองหวัดวายตะกายอก	ขุนแผนชกเงื้อคอกแล้วเข้าถอง
. . . . .	. . . . .
พลางคว่าข้อมืออย่าถือใจ	วันทองผลักไล่ยู่ไปมา (หน้า 482)

จากพฤติกรรมดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างจะแสดงความไม่เกรงใจผู้ใดเป็นครั้งคราว

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

ขุนช้างแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อขุนช้างต้องการแต่งงานกับนางพิมพ์ ขุนช้างก็เรียกร้องและรบเร้าให้นางเทพทองไปลื้อนางให้แก่ตน ดังเหตุการณ์ที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องการเอาแต่ใจตนเอง หน้า 181-183

ต่อมา เมื่อขุนช้างต้องโทษประหารชีวิต ขุนช้างก็เรียกร้องให้วันทองไปติดสินบนผู้คุม และให้ไปขอร้องให้ทนายขามขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ตน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 174

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

ขุนช้างแสดงพฤติกรรมที่ย่ำให้เห็นว่า เป็นผู้ที่ขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา เป็นบางครั้งบางคราว คือ

ในตอนที่ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรกเพื่อบอกกล่าวให้กำนันโชติทราบ เรื่องที่ขุนช้างจัดการแต่งงานกับวันทอง โดยผลการ ขุนแผนเรียกให้ขุนช้างออกมาพบแต่ขุนช้างแสดงความขลาดกลัวออกมาอย่างชัดเจน โดยขุนช้างขอให้วันทองออกไปพบขุนแผนกับตนด้วย เพื่อให้นางช่วยป้องกันตนเอง ให้พ้นจากการถูกขุนแผนทำร้ายครั้นวันทองไม่ยอมกระทำตาม ขุนช้างก็ไม่ยอมออกไปพบขุนแผน

ขุนช้างแหกฝามันตามอง	วันทองจงออกไปด้วยพี่
ถึงเขว โกรธาจะดำตี	ก็จะคิดปราณีเพราะแม่ไป
วันทองว่ามึงอย่าพักว่า	ถึงพระอินทร์ลงมาหาไปไม่
ยิ่งฆ่าฟัน เสียที่ผิดใจ	อันจะออกไปอย่างสงก
ขุนช้างว่าแม่ไม่ออกไป	พี่จะออกไปโยให้เขาฆ่า
ไปตายไกลเจ้าไม่เข้ายา	ผิดชอบ เห็นหน้าตายด้วยกัน
ให้มันตายติดกันฟันเสียเกิด	จะได้ติดกันไปเกิดบนสวรรค์
ว่าแล้วลุกมานัยน์ตาฮัน	กอดวันทองไว้มันไม่ออกไป (หน้า 307-308)

ต่อมา เทพทองกับศรีประสน์ช่วยกันบังคับให้ขุนช้างออกมาพบกับขุนแผนได้สำเร็จ เมื่อเผชิญหน้ากับขุนแผน ขุนช้างก็ตรงเข้าไปกราบขุนแผน ยกเท้าขึ้นทูลไว้บนศีรษะและไขว่คว้าลูบคลำอวัยวะภายในร่มผ้าของขุนแผนเป็นพัลวัน การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างไม่อาจควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ เนื่องจากขาดความกล้าในการเผชิญหน้ากับปัญหานั้นเอง

ขุนช้างผ้าหลุดบุดชายไว้	ฉวยเอาตะเกียงได้ทูลหัวมา
ยกล่องมือง่ากึ่งหน้าผาก	เชิญพ่อกินหมากพ่อพลายขา
กราบลงกับตักชกดินมา	ยกทูล เกคำขำดีใจ
อีพ่อเนื้อหอมทูลกระหม่อมแก้ว	เขาว่าพ่อตายแล้วกลับมาได้
บุญญาธิการพ่อชาญชัย	เครื่องในของพ่องามดังดอกบัว

เข้า เลิกผ้าคว่ำไขว้จะขอรูบ	เอามือลูบโน้มน้อมมาขยี้หัว
หอม เป็นกระและปนเห็นพันตัว	เขาก็อ้วนก้นหัวอยู่งั้นงัน
ขุนแผนว่าอย่าอย่า เจ้าขุนช้าง	ผลักพลวงปิดฝาขมิยมัน
ขุนช้างลูบลูบเล่นอยู่พัลวัน	เทพทองคำรีประชันหันหน้าไป (หน้า 308)

เมื่อขุนแผนถามว่า เหตุใดขุนช้างจึงจัดการแต่งงานโดยพลการ ขุนช้างก็มิอาจหา เหตุผลมาตอบขุนแผนได้ แม้ว่าขุนแผนจะเคี่ยวเข็ญถามซ้ำถึง 3 ครั้งก็ตาม

ขุนช้างได้ฟังขุนแผนถาม	ครั้นคร้ามขนพองสยองฉ่า
กอดขุนแผนไว้ไม่ลืมตา	มิได้ตั้งเถียงว่าประการใด
ขุนแผนซักถามถึงล้ามหน	ขุนช้างขัดล้นไม่ตอบได้ (หน้า 309)

ในตอนที่ขุนแผนและตำรวจในไปตามขุนช้างให้มาฝึกราชการนั้น ขุนช้างก็แสดงความขลาดกลัว ไม่กล้าเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อีก กล่าวคือ เมื่อขุนช้างเห็นขุนแผนเท่านั้นขุนช้างก็รีบเข้าไปซ่อนตัวในห้องหันที่

พอขุนช้าง เหลือบแลเห็นขุนแผน	ลูกแล่นไปปิดประตูผาง
เข้ามากอดหอมลงนอนคราง	บอกนางวันทองด้วยตกใจ
ขุนแผนยืนมาที่บนเรือน	เพื่อนพาดำรวจมาเป็นโหนโหน
เห็นจะเกิดถ้อยความลูกกลามไป	มิมีรับสั่งใช้หรือสั่งมา (หน้า 317)

พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนช้างขลาดกลัวจนไม่กล้าแม้แต่จะออกไปถามขุนแผนว่ามีธุระเรื่องใด แม้ว่าตำรวจในจะร้องเรียก ขุนช้างก็ยังไม่กล้าออกไปพบ กลับร้องบอกว่าตนป่วยหนัก ครั้นตำรวจในว่า เมื่อสักครู่นี้เห็นขุนช้างนั่งอยู่หน้าบ้าน ขุนช้างก็ยิ่งตกใจจนรีบให้วันทอง "สิ้นดาลเข้าเสียมแม่ทูนหัว" (หน้า 318) และเมื่อขุนแผนสะเดาะกลอนแล้วพาดำรวจในเข้าไปในห้องขุนช้างก็แกลังทำเป็นผีเข้า

. . . . .	ขุนช้างควยหมอนขึ้นออกยักซ์
โยกตัวโคลงหัวว่าผีเข้า	กูนี้เจ้าพระประแดงกำแพงหัก
เหลือกตาทักคอหัวร่อคัก	มีงูรั้งกุดหรือไม้อื้อขุนโรง
ตำรวจร้องฮะ เจ้าขุนช้าง	ทำเล่นหลายอย่างอ้ายตายโหง
ขุนช้างลูกโลดโดดโกรงโกรง	ดำโผงเข้าอยู่จะหักคอ
อ้ายเหล่าผีมีงูไปข้างโหนมา	อุกอาจหนักหนาไม่กลัวพ่อ
ยักคิ้วหลิวตาทำหน้างอ	ล้อพ่อเล่นอิงมีงูต้องตี (หน้า 318-319)

พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ขุนช้างแสดง ไม่ว่าจะเป็นการกอดหอม ตัวสั้น โภทกว่าตนป่วยหนัก ตลอดจนการแก่งทำเป็นเจ้าเข้า ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นความขลาดกลัวไม่กล้าเผชิญกับปัญหาทั้งสิ้น

ในตอนที่ขุนช้างจะต้องดำเนินพิสูจนคดีกับขุนแผนนั้น หากตัดประเด็นที่ขุนแผนใช้อาคมทำให้ขุนช้างปวดอุจจาระอย่างกะทันหัน ซึ่งเป็นเรื่องทางไสยศาสตร์ออกไปแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า การที่ขุนช้างเกิดปวดอุจจาระอย่างกะทันหันจนทนไม่ได้ ก็เป็นเพราะความเครียดที่เกิดจากความขลาดกลัวที่จะพิสูจนตัวเอง ผลักดันให้ร่างกายขับถ่ายของเสียออกมานั่นเอง

ขุนแผนตัวดีมีแบบค้าย	อ่านมนต์ล่ายยาอัตรวาร
เป่าตองขุนช้าง เข้าหว่างอก	เหงื่อตกอกใจให้ฟุ้ง่าน
หน้าแดงแล้งขนลอนลาน	ขอประทานฉานไม้ล่ำบายใจ
เวียนหัวอึ้งยวดปวดท้องอืด	จะแก้ความตามนี้เห็นไม่ได้
มันให้อัดพลังพุ่งพุ่งพองไป	งดไว้พรั่งนี้ เกิดพ้อคุณ
. . . . .	. . . . .
ขุนช้างตาพองร้องแรก	อึ้งจะแตกทนได้ที่ไหนนั้
แน่นอืดจะขอผัดไปสักวัน	ไม่ฟังกันแล้วก็ตามจะตามไป
ผุดลุกขยับขึ้นจากที่	เป็นตายจะไปอึ้งให้จงได้
. . . . .	. . . . .
ขุนช้างอืดอืดให้ขัดใจ	พอก้าวไปอึ้งทะล่อกกราดผ้า
เป็นขามขามปามลงกลางศาลา	คนฮาแตกเอนระเนนไป (หน้า 484-485)

พฤติกรรมคล้ายกันนี้เกิดขึ้นอีก เมื่อขุนช้างต้องดำเนินพิสูจนกับจมีนไวยวรรณาคความขลาดกลัว ไม่กล้าเผชิญกับปัญหา ทำให้ขุนช้างมองเห็นภาพตัวใหญ่ตรงเข้ามารัดตน จึงต้องรีบผุดขึ้นจากที่ทันที

. . . . .	พอดำมืดไม่ถึงสักกึ่งกลัน
บันดาลเห็นเป็นงูเข้ารัดพัน	ตัวสั้นกลัวสุดผุดลอนลาน (หน้า 826)

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพันวษามีรับสั่งให้นำขุนช้างไปประหาร ความขลาดกลัวทำให้ขุนช้างพยายามหาทางออกโดยแก่ง "ทำเป็นลูกเสิบท้องร้องอ้ออึ้ง" (หน้า 827) แต่เมื่อเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ได้ผล ขุนช้างก็แก่งทำเป็นเสียวล็ด

. . . . .	ลูกยื่นตั้งตั้งทำเป็นบ้า
อ้าปากแลบลิ้นปลิ้นตา	แก้ม่ามั่งกึ่งวิ่ง โทง เทง
หอบเอาก้อนขี้หมาไล่ปากคน	เอาหัว ย่นเล่า เล่นเดินเหียงเหียง
ลากตรวนโกรกกรากปากร้องเพลง	. . . . . (หน้า 827)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ของขุนช้างดังกล่าว สิ่งพอสรุปได้ว่าขุนช้างมักจะไม่นึกกลัวที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

จากการศึกษาบทบาทของขุนช้าง ปรากฏว่า ขุนช้างมักจะเรียกหาผู้อื่นให้ช่วยเหลือตนในยามที่ตกอยู่ในอันตรายเล่มอ ๆ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรก ขุนช้างขอร้องให้วันทองออกไปพบขุนแผนกับตนด้วย เพื่อให้ไฉนาง เป็นกันชนป้องกันอันตรายที่ตนอาจจะได้รับจากขุนแผน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 187

ในครั้งที่ขุนช้างยกพวกออกติดตามขุนแผนกับวันทองไปในป่า จนกระทั่งพวกของขุนช้างต่อสู้กับหุ่นฟางหญ้าที่ขุนแผนเล่กยื่น ขุนช้างพลัดตกจากข้างสิง ร้องให้บ่าวไพร่ช่วยเหลือ

ขุนช้างตกข้างลงหน้าผาลุง	หลังกึ่งวิ่งตรง เข้าตงหนาม
เกี่ยวเนื้อปอกไป เลือดไหลทราม	อารามกลัวมุดไปไม่หยุดเลย
เถาวัลย์พันขาลงดินแต้ว	กุดิตบ่วง เข้าแล้วปลดที่เหวย
อ้ายย่าโมทั้งกูไม่อยู่เลย	อกเอ๋อหมดท่าเข้าตาจน (หน้า 416)

พอกลับไปถึงบ้าน ขุนช้างก็แค้นใจจนคิดผูกคอตาย แต่พอทำเช่นนั้นจริง ๆ ขุนช้างก็ร้องให้บ่าวช่วยเหลือเช่นเคย

. . . . .	ตายโหงตามเมียบเลียเถิดรา
กลับหมุนเข้าไปข้างในห้อง	เอาเอือกผูกคล้องกับเช็นฝา
แล้วผูกเอวห้อยโหนโยนตัวมา	ร้องจ้าแก้ด้วยมาช่วยกู (หน้า 426)

เมื่อพระหมื่นศรีคุมทัพออกไปสับถุมขุนแผน ขุนช้างก็ติดตามไปด้วยในครั้งนี้ ขุนช้างก็พลัดตกจากข้างอีก ครั้นพระหมื่นศรีเดินทางมาพบ ขุนช้างก็ร้องเรียกให้ช่วยเหลือตนทันที

ขุนช้างเห็นช้างพระหมื่นศรี	ร้องว่าช่วยลูกที่อีพ่อข้าไหว
พอช้างเลียตเข้าไปใกล้ต่อไม้	เกาะยื่นท้ายได้ไปตะโพง (หน้า 447)

ในครั้งที่ขุนช้าง เผ่าล้ม เติลพระพิฆเนศวร เพื่อกราบทูลฟ้องว่าขุนแผนลักวันทองไป

ขุนช้างก็ประหม่าจนกระทั่งกราบทูลเรื่องราวต่าง ๆ สลับกัน

ขุนช้างประหม่าอยู่เป็นครู่	รับสั่งค้างอยู่ไม่ทูลได้
พระจึงมีลีลามาทประภาชไป	ใครทำไม้มึงอ้ายขุนช้าง
ขุนช้างตัวลั่นอยู่เงงก	พระหมื่นศรีตอกเข้าตำผาง
รับสั่งโยมึงถึงนี่งพลาง	ขุนช้างตัวลั่นผลั่นทูลไป
ขอเตชะตัวเกล้ากระหม่อมฉาน	ชื้อว่าขุนช้างลักบ้านบ้านรั้วใหญ่
บิดาชื้อว่าขุนศรีวิชัย	เทพทองนั้นไซ้ เป็นมารดา
พี่ชายคนหนึ่งชื้อพันศรี	เขา เกิดมาก่อน เป็นลูกป่า
ถัดนั้นศรีพระยาราทยา	แล้วถึงเข้าพระบาทไซ้
กระหม่อมฉันมีเมียชื้อแก่นแก้ว	ลูกท่านตาหมื่นแม้วบ้านรั้วใหญ่
ป่วยเป็นริดสีดวงตากลวงไป	แต่ตายนั้นก็ไต่หลายปีมา
พระองค์ทรงชื้อพระทัยนิก	ใครชักล้ามะ โนคร้วมึง เล่าหว่า
ขุนช้างตกใจได้ลี้ตีม่า	กราบทูลยังประหม่าอยู่วุ่นวาย
เอาหน้า เป็นหลังหลัง เป็นหน้า	เจ้าวันทองชื้อมา เข้าป่าหาย
โจรไพรใหญ่่น้อยก็มากมาย	อาวุธตกกระจายออกเกลื่อนไป
ขุนแผนลูกยายทองประศรี	เงินทองของดีดีเป็นไหนไหน
กับวันทองล่องคนที่ต้นไทร	ช้างม้ตกใจไล่เข้ามา
เขียนด้วยหมามหาวทั้งนายไพร'	ล่ายลัญจณ์วงไว้รอบเคหา
จะผูกคอให้ตายวายชีวา	ศรีพระยาโตดช้างวางเข้ารก
ผู้คนตายยับนับร้อย	ข้าวของเล็กน้อยก็พลัดตก
มันชื้อมาหมอกไล่ออกชก	ยกคาลขึ้นไว้ใกล้ประตู (หน้า 430-431)

ลักษณะการลำดับเรื่องราวสลับกันของขุนช้าง ก็มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการขาดความเชื่อมโยงในตนเองนั่นเอง

4.4 ลิตใจอ่อนไหว

ขุนช้างแสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนไหวจนควบคุมตนเองไม่ได้ ต้องร้องไห้คร่ำครวญ หรือแสดงพฤติกรรมอื่น ๆ ออกมาให้เห็นหลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางแก่นแก้วภรรยาคนแรกของขุนช้างถึงแก่กรรม ภริากล่าวถึงความเศร้าโศกเสียใจ
ของขุนช้างไว้เล็กน้อย

อยู่มาแก่นแก้วก็ดับจิต

สิ้นชีวิตขุนช้างนั่งร้องไห้ (หน้า 51)

เหตุการณ์ตอนนี้ เป็นตอนเดียวที่แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างมีจิตใจอ่อนไหวเพราะรักใคร่
นางแก่นแก้วจนคร่ำครวญถึงนาง

ต่อมา เมื่อขุนช้างได้พบกับนางพิม ขุนช้างก็แสดงความใจอ่อนไห้เห็นอย่างเด่นชัด กล่าวคือ
ขุนช้างมักจะร้องไห้คร่ำครวญถึงนางอยู่เสมอ เช่น

เมื่อเทพทอง เห็นว่าขุนช้างมีกิริยาเศร้าโศกถึงสามถึงสี่ เหตุที่ขุนช้างมีพฤติกรรมเช่นนั้น
ขุนช้างก็มิอาจกลั้นน้ำตาไว้ได้จึง ร้องไห้ละอิกละอื้นทันที

ครานั้นขุนช้างฟังแม่ถาม

จะบอกความมิใคร่จะบอกได้

กุ่มกอดอ้ออันไหนใจ

ร้องไห้ละอิกละอื้นโอ

มือเข็ดน้ำตาแล้วว่าพลาจ

ทุกข์ของลูกข้างนี้อีกโย

อกลูกเป็นหนองพองกะโตะ

เหมือนใครโค่นต้นโพธิ์ลงทับกาย (หน้า 103)

ครั้งขุนช้างทราบว่า พลายแก้วจะแต่งงานกับพิมพิลาไลย ขุนช้างก็น้ำตาไหลและคร่ำครวญ
ถึงนางทันที

ขุนช้างได้ฟังอ้ายไทยว่า

ตั้งใครเอาดาบผ่ากระบาสหัว

เสียตายพิมผูกพันใจสิ้นรั้ว

น้ำตาชั่วหันหน้าเข้าผ้าบัง

โอ้อ้ออฉลจกแก้วตาพี่

ครั้งนี้เห็นไม่ได้ตั้งใจหวัง (หน้า 161)

และเมื่อขุนช้างไปร่วมพิธีแต่งงาน ขุนช้างก็มิอาจควบคุมตนเองได้เพราะความอ่อนไหว
ดังนั้น ขุนช้างจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมาเมื่อเห็นพิมพิลาไลย

ขุนช้าง เห็นพิมกระห่มใจ

ตะลึงไปตาเพ่งเขม็งดู

หยิบพานมาว่าจะกินหมาก

มันผิดปากส่งโพลไปรหู

เคี้ยวเล่นไปไปได้แต่พลู

เพื่อนบ่าวเขารู้หัวเราะฮา (หน้า 162)

และ

นางมันแม่แปรกแทรกเข้ามา

ขุนช้างเข้าคร่ำเอาข้อมือ

นางมันรันห้วงลงต้ำเปาะ

พ่องเงาะวางฉันท้อตันต้อ

ขุนช้างจุดผ้าคว่ำฉิมดือ

ไม่วางหรืออายถ้อยต่อเยกหลง (หน้า 162)

ต่อมาเมื่อขุนช้างทราบข่าว ขุนแผนลักวันทองหนีไป ขุนช้างก็ "กอดม่านที่กองร้องไห้จ้า" (หน้า 408) ทั้งนี้ ต่อมาขุนช้างกับพรรคพวกออกติดตามขุนแผนกับวันทองไป ขุนช้างก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงนางอีก

น้ำตาไหลหลังลงถึงตา	โอ้อว้ากรรมทำมา เจ้าวันทอง
ปานฉนี้แก้วตาน่าสงสาร	จะเดินดงพงผ่านทั้งห้วยหนอง
บาทพาน้องข้าจะพุดอง	แหวนทองจะต้องแลกกับฝือกมั้น
อายขุนแผนมันแค้นเจ้าหนักหนา	หรือมันฆ่าดวงใจให้อาสัญ
กึ่งคัพเจ้าไว้ในไพรวัน	แหวนทองทั้งนั้นมันเอาไป
เลือดเนื้อเจ้าจะนอนอยู่ในดง	ใครจะปลงชากคัพให้ลูญได้
กระตูกน้องกองกลาดอนาถใจ	ว่าพลางละอินให้ยู่ฮักฮัก (หน้า 425)

ครั้นกลับไปถึงบ้าน ขุนช้างก็ตรงเข้าไปทาลายข้าวของและคิดฆ่าตัวตาย	
วันทองไม่อยู่เพียงครู่เดียว	ก็หาผีใครจะเหลียวจะแลไม่
สิ้นบุญวันทองของจะไว้อย	ทุบต่อยให้แตกไป เสียบัดนี้
ฉวยหอมมาทูนไว้เหนือหัว	กูจะแกลังแทงตัวให้เป็นผี
ขอให้เข้าง่ายง่ายตายดีดี	ข้าวของทั้งนี้จะใส่โลง
แล้วทิ้งหอกวิ่งไปครวไฟ	ฉวยลากแผ่นไหปลาร้าโผง
ยกหม้อข้าวทิ้งวิ่งโกรงโกรง	ตายโหงตามเมียบเสียเถิดตรา
กลับหมุนเข้าไปข้างในห้อง	เอาเชือกผูกคล้องกับเช็นฝา
แล้วผูกเอวห้อยโหนโยนตัวมา	ร้องจ้าแก้ด้วยมาช่วยกู (หน้า 426)

ต่อมาขุนช้าง เข้าไปในวังเพื่อกราบทูลความให้สมเด็จพระพันวษาทรงทราบเมื่อได้ยินขุนนางถามว่า เหตุใดร่างกายของขุนช้างจึงมีริ้วรอยเหมือนถูกทุบตี ขุนช้างก็แสดงความอ่อนไหวออกมาด้วยการร้องไห้คร่ำครวญดังนี้

ขุนช้างบอกไปร้องไห้งอ	อายพ่อเอ๋ยสิ้นที่ครั้งนี้หว่า
อายแผนมันทำเหลือตำรา	มันลักพาวันทองของกูไป (หน้า 429)

ในตอนที่ยู๋ซ่งถูกจองจำเพื่อรอการประหารนั้น วันทองเดินทางเข้ามาเยี่ยมยู๋ซ่ง ในคุก พอยู๋ซ่งเห็นหน้าของนางก็แสดงความอ่อนไหวด้วยการร้องไห้คร่ำครวญ เช่นกัน

. . . . .	ยู๋ซ่งเห็นเมียไปร้องไห้แฉะ
วันทองเห็นผัวทอดตัวไห้	ยู๋ซ่งใส่เงงอกะป้อกะแป้
น้ำตาน้ำมูกตลกลูกกะแอ	แม่เอ๋อแม่กั้งเสียได้ไม่พุทโร (หน้า 830)

เมื่อล้มเตียงพระพันวษามีบัญชาให้นำวันทองไปประหาร ยู๋ซ่งก็แสดงความอ่อนไหวจนไม่อาจควบคุมตัวเองได้ให้เห็น กล่าวคือ ยู๋ซ่งร้องไห้คร่ำครวญถึงนางและแม้ว่าจะหกล้มจนศีรษะเปื้อนอุจจาระของสุนัข แต่ยู๋ซ่งก็ไม่สนใจตนเองเลย

ยู๋ซ่งลุกถลาหน้าคว่า	ล้มคะมาตาเล่า เสือกโถล
ลูกได้จากเล่าเหย้าเหย้าไป	ร้องไห้จุ่มจุ่มมาตามเมีย (หน้า 864)

. . . . .	. . . . .
ยู๋ซ่งสะตูดอิฐตีนขวิดไป	หัวโถลล้มคว่าตาฮั้หมา
ลุกขึ้นไม่เอ็ดระเห็จมา	แมลงวันจ๋าตอมจู่เหม็นอุไป
อ้ายบ่าวร้องว้ายคุณนายขา	เอ็ดฮั้หมาเสียก่อนเกิดข่าไหว
ยู๋ซ่งเหลียวหลังอ้ายสังโร	ฮั้หมาที่โหมมาติดดู
อ้ายบ่าวมันฮั้วฮั้หมา	ตั้งแต่หน้าตลอดขวัญแมลงวันจู่
ยู๋ซ่งไม่ฟังว่าฮั้งดู	ผู้คนตามพรูร้องเหม็นจริง (หน้า 864-865)

และ	ฝ่ายยู๋ซ่งนั่งเหงาไม่เข้าใกล้	ร้องไห้หน้ายาวราวกับผี
	เสียใจไหลหล่อเพื่อพาคี	คราวนี้ตายแน่แท้แม่คุณ (หน้า 874)

เมื่อยู๋ซ่งเห็นวันทองถูกประหารไปต่อหน้า ยู๋ซ่งก็ถึงกับ "ล้มนั่ง กลิ้งอยู่" (หน้า 880) ทันที

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นความมีจิตใจอ่อนไหวของยู๋ซ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พฤติกรรมดังกล่าวแสดงออกมาอย่างไม่ค่อยเหมาะสมสักเท่าไร กล่าวคือ การร้องไห้ของยู๋ซ่งมักมีลักษณะเหมือนเด็ก ๆ เช่น ร้องไห้แฉะ ๆ ร้องไห้โธ เป็นต้น

4.5 เก็บกอดและลงโทษตนเอง

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า ยู๋ซ่งเก็บกอดและลงโทษตนเองมีอยู่เพียงตอนเดียว คือ ตอนที่วันทองต้องโทษประหาร ยู๋ซ่งคร่ำครวญว่า ถ้าเหตุที่นางต้องถูกประหารนั้นมาจาก:

ตนเอง แต่ต่อมาก็กลับกล่าวว่า นางถูกประหารเพราะมีจิตใจโลเล

. . . . .

ทุกข์โรยอยู่หลังหลังมาพลัดกัน
 เนื้อหนังเจ้าจะพังลงเป็นจุณ
 ลูกเต้าเจ็บไข้แม่ไปเยือน
 เขาก็มาบอกเล่าเป็นคำมูล
 ถึงลูกทูลเหตุผลตันปลาย
 พระองค์ทรงชกว่ารักใคร
 ใ้ทหารไหลหลงทรงโกรธเกรี้ยว
 จะไต่อยู่เรือนเหี้ยเล่าโตโต

คราวนี้ตายแน่แล้วแม่คุณ

ไอ้แม่วันทองตายเพราะอายขุน
 เพราะอายต๋นง่องเง่าเข้ากราบทูล
 ลูกคิดเขื่อนว่าแม่แระไปสูญ
 อ้ายหัวขุนผมเกลี้ยงชินเถียงไป
 ที่จริงหาได้ตายเพราะลูกไม่
 แม่ล่องใจคิดยากหากเลโล
 ถักรักข่างข่างเดียวขนมโก
 แกงเทโพกินเล่นให้เห็นใจ (หน้า 874)

วันทอง

วันทอง* เดิมมี ชื่อเดิมว่า ทิมพิลาโลย นางเป็นบุตรของพันศรีโยธา และศรีประจัน
 วันทองเป็นหญิงที่มีรูปโฉมงดงามมาตั้งแต่เด็ก ดังที่กวีได้กล่าวถึงนางเมื่อแรกคลอดไว้ว่า
 "เป็นหญิงโล่ภาน่าเอ็นดู" (หน้า 10) หรือ เมื่อนางมีอายุได้ 5 ปี กวีก็กล่าวชมโฉมนางไว้ว่า

เลี้ยงมาก็ได้ห้าขวบปลาย	รูปกายงามยิ่งพรึงเพรา
ทรวดทรงล่งศรีไม่มีแมน	อรชรอ่อนแอ้นประหนึ่งเหล่า
ผมสลวยล้วยข่างามเงา	. . . . . (หน้า 10)

ดังนั้น เมื่อนางมีอายุย่างเข้าสู่วัยรุ่น ทั้งขุนแผนและขุนช้างจึงพยายามข่วงชิงนาง
 มาเป็นภรรยาของตน ในที่สุดนางก็ต้องเสียชีวิตเพราะมีอาจตัดสินใจเลือกได้ว่า นางต้องการ
 อยู่กับขุนแผน ขุนช้าง หรือพละงามผู้เป็นบุตรชายของนาง

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูวันทอง

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 บิดา

พันศรีโยธา บิดาของ วันทองอบรมเลี้ยงดูนางมาตั้งแต่เกิด ดังคำกลอนที่ว่า	
. . . . .	ค่อยจำเรณูวัยซนใหญ่กล้า
แม่พ่อก็รักดังดวงตา	เลี้ยงมาได้เป็นอันตราย (หน้า 10)

แต่พันศรีโยธาก็ไม่ได้อบรมเลี้ยงดูวันทองจนกระทั่งนางเติบโตเป็นสาวเพราะเขา
 เสียชีวิตลงด้วยโรคไขป่าตั้งแต่นางยังเด็ก

เมื่อศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ไม่ปรากฏว่า มีข้อความตอนใดที่บ่งชี้ให้
 เห็นว่า พันศรีโยธาอบรมสั่งสอนวันทองเลยอย่างไรก็ตาม อาจอนุมานได้ว่า พันศรีโยธาคงจะ

---

* ในงานวิจัยชิ้นนี้ เมื่อกล่าวถึง "ทิมพิลาโลย" หรือ "วันทอง" ผู้วิจัยจะขอใช้ชื่อ
 "วันทอง" แทน

ให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรของเขาอย่างดี เพราะวันทองเป็นบุตรคนแรกและคนเดียวของเขา อีกทั้งนางยังมีรูปร่างหน้าตาน่ารักงดงาม ดังนั้น เมื่อเขาเสียชีวิตลงบุตรสาวซึ่งมีอายุเพียงไม่กี่ปี จึงคร่ำครวญถึงเขาอย่างน่าล่งล่ำ

นางพิมพ์ลาโลยร้อยไหงอ	เข้ากอดศพพ่อแม่แล้วโศกาลัย
พ่อแม่เคยเห็นอยู่ทุกวัน	ถึงเสียใจเข้านั้นก็ยังดี
พอได้ฝนหยุกยาหาให้กิน	มาตายลุ่มลื่นไปเมืองผี
ลูกมิได้ปฏิบัติพิตร	ค่าวันนี้ลูกรักสักเห็นใคร
เหี่ยว เรือนจะเย็นเป็นป่าช้า	หม้อยาจะราแล้วพ่อข้าไหว
ทุกผ้า เลื่อล้าตกลาดเต็มไป	จะปัวไว้ให้ใครเล่าพ่ออา (หน้า 43)

1.2 มารดา

ศรีประจัน มารดาของวันทอง เป็นบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของวันทองเป็นอย่างมาก เพราะนางอบรมเลี้ยงดูวันทองมาตั้งแต่แรกเกิด ดังคำกลอนที่ว่า "แม่พ่อก็รักตั้งดวงตา เลี้ยงมามิได้เป็นอันตราย" (หน้า 10) และเมื่อพันศรโยธาสิ้นชีวิตลง ศรีประจันก็ยังมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูวันทองมากยิ่งขึ้น แม้ว่าวันทองจะแต่งงานไปกับขุนแผนแล้ว ศรีประจันก็ยังมีบทบาทต่อชีวิตของวันทองอยู่ ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางอบรมสั่งสอนวันทองก่อนจะเข้าหอ

ความว่า

เนื้อเย็นจะเป็นขี้แม่เรือน	ทำให้เหมือนแม่ล่อนมาแต่หลัง
เข้านอกออกในให้ระวัง	ลูกนั่งนอนบงแก้ลำผี
อย่าหึงหวงจ้วงลาบประจานเงิน	อย่าก่อเกินก่อนผัวไม่พอที
แม่เลี้ยงมาหวังว่าจะให้ดี	จงเป็นศรีล่วลี้ลู่ทุกเวลา (หน้า 164)

1.3 ญาติ

เมื่อตอนที่ศรีประจันจะคลอดวันทองนั้น บรรดาญาติทั้งฝ่ายตัวนางและฝ่ายสามีต่างมากคอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจ เช่นเดียวกับตอนที่ทองประศรีและเทพทองคลอดบุตร

ปู่ตายายพร้อมทั้งพ่อแม่	หมอต้าแม่แม่คตี่ถือผี
ต่างมาพร้อมกันในทันที	พี่ป้าหน้าอาทั้งข้าไท
บ้างเอาเปี้ยขันควงบวงบน	ปากบ่นพิมพ์ไฟไม่เอาสำไต้
ออกท้าวหาเรื่อเฮื่อเฮื่อไป	หาฤมาท่าไมไ้อ์ขุนโรง
คว่าเหล่าเข้าปากเคี้ยวหมากข้า	ลูกยื่นเต็นรำอยู่โหยงโหยง

ชวนคะมาต้าปลูกลูกโก้งโค้ง

ปะติโปงเท่งโปงรำฮ้อยไป

เมาเหล้าเข้าหนักยกสี่มุม

พ่อหลวงมาช่วยค้ำหาเป็นโรไป

ป๋าย่าตายายส่ายใจ

โปรดเถิดอีพ่อข้าไหวข้าตื่นโรง (หน้า 9)

หลังจากที่วันทองเกิดแล้ว ญาติผู้ใหญ่เหล่านั้นก็ได้ทำขวัญทารกตามธรรมเนียมไทยเช่นกัน

ป๋าย่าตาทวดมาทำขวัญ

แหวนทองผูกพันเข้าเหลือหลาย (หน้า 10)

ในเนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้นมิได้กล่าวว่า ญาติคนโตอบรมเลี้ยงดูวันทองเป็นพิเศษ นอกจากข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึง การเรียนวิชาเย็บปักเมื่อครั้งเยาว์วัย

ล่อนเย็บเก็บปักหักทองขวาง

ที่รุ่นราวคราวนางไม่เปรียบได้ (หน้า 10)

แม้ว่าข้อความดังกล่าวจะไม่ได้ระบุแน่ชัดว่า ใครเป็นผู้สั่งสอนนาง แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่า น่าจะเป็นญาติผู้ใหญ่ภายในครอบครัวนั่นเอง

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครู อาจารย์เลย

2.2 นักบวช

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากนักบวชเลย

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

เมื่อวันทองเป็นเด็กนั้น บิดามารดาได้จัดพี่เลี้ยงและแม่นมให้คอยดูแลนาง เช่นเดียวกับครอบครัวไทยทั่ว ๆ ไป

. . . . .

ถึงยามนั้นฤกษ์ปลอดคลอดแล้วหว่า

นอน หงายตะกายร้องวาวา

เป็นหญิงโล่ภาน่าเอ็นดู

อาบน้ำแล้วข้าทาขมิ้น

เอานมให้กินแล้วใส่อุ

แม่นมข้าไทให้เลี้ยงดู

กินอยู่เป็นสุขทุกเวลา (หน้า 10)

เมื่อวันทองโตขึ้น นางก็มีพี่เลี้ยงชื่อ ล่ายทอง ซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านของศิริประจักษ์ในสุวานะ

กึ่งญาติที่ง่่าว่า ล่ายทองจะคอบอบรมเลี้ยงดูวันทองอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วงที่วันทองเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ล่ายทองจะเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ปลอดภัย และช่วยตัดลึนใจแก้ปัญหาล่าง ๆ ให้แก่วันทองเสมอ ๆ

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่น ๆ เลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพ หรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติผี หรือปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่วันทองได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า มีเหตุการณ์เพียงตอนเดียวที่แสดงให้เห็นว่า ศรีประจันรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของวันทอง นั่นคือ ตอนที่วันทองเล่นอความเห็นว่า เมื่อขุนแผนถึงแก่กรรมไปแล้ว ก็ควรนำสิ่งของเครื่องใช้ของขุนแผนไปถวายวัด ศรีประจันก็เห็นด้วยกับความคิดของ วันทอง

ว่าแล้วไปหาศรีประจัน	รำพันบอกความละอื่นให้
บัดนี้ผิวลูกก็บรสรลัย	จะลาเมื่อออกไปยัง วัดผสัน
ผ้าผ่อนของหล่อนที่เหลือไว้	เอาทำบุญส่งไปให้ผัวฉัน
เงินทอง เลือผ้าสำราพัน	ศรีประจันว่าไปเกิดแม่ไป
การบุญสุนทรกรรมแม่ไม่ว่า	เจตนากรวดน้ำส่งไปให้
ของผองของล่างเอาไว้โย	. . . . . (หน้า 250)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากเหตุการณ์ในข้อ 1.1 แสดงให้เห็นว่า ศรีประจันให้อิสระวันทองตัดสินใจเองว่า ควรจะทําอย่างไรกับทรัพย์สินของขุนแผนที่เหลืออยู่ เหตุการณ์ตอนนี้เป็นเพียงตอนเดียวเท่านั้นที่ยังให้เห็นว่า ศรีประจันให้อิสระในการตัดสินใจแก่วันทอง

1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ศรีประจันยอมรับความสามารถด้านการเรือนของ วันทอง อันจะสังเกตได้จากการทำงานมักจะมอบหมายให้วันทองรับผิดชอบงานเกี่ยวกับการบ้านการเรือนเสมอ เช่น

ศรีประจันให้วันทองช่วยทำอาหารสำหรับประกอบภัตตาหารที่เทศน์ในงาน เทศน์มหาชาติ	
ครานั้นฝ่ายนางศรีประจัน	เรียกข้าดำล้นอยู่อิงมี
แม้มิช่วยแม่บ้างมาข้างนี้	เข้ามาช่วยกันทันเวลา (หน้า 55)

นอกจากนี้ ศรีประจันยังมอบหมายให้วันทองทำหน้าที่เตรียมอาหารตักบาตรในตอนเช้าร่วมกับสายทอง

ครานั้นนางพิมมีม่นอง	อยู่ในห้องกับนายสายทองพี่
สดแสงข้าวปลา ทารพี	ยังไม่มีพระส่งของค์โตมา (หน้า 67)

อนึ่ง การที่ศิรัประสันให้วันทองออกไปดูแลการเก็บฝ้ายของบ่าวไพร่แทนนางก็แสดงให้เห็นว่า ศิรัประสันยอมรับความสามารถของวันทองเช่นกัน

นางพิมพิลาโลยกับส่ายทอง	ทั้งสองกินข้าวปลาหาข้าไม่
อึ้งหน้าสำราญบานใจ	สิ่งพูดจาปราศรัยกับมารดา
วันนี้ลูกจะไปทีไรเหินผอ	ฝ้ายเผื่อแตกกระจายเสียหนักหนา
ลูกจะออกไปดูกับหูดตา	จะไว้วางใจกับข้าไม่ต้องการ
มันสักจำแนกแจกจ่าย	ซื้อขายกินเล่นไปทั้งบ้าน
ลูกเห็นกับตามาช้านาน	จะว่าขานมันก็ไม่ถนัดใจ
ท่านยายศิรัประสันครั้นได้ฟัง	แกต่าต้งยกโคตร เป็นไหนไหน
ฮือฮือขกจกสักกู่หนักไป	ไวไวแม่พิมออกไปดู (หน้า 82)

1.4 การสั่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่นำพา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเหยียดหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

ศักรประสันมักจะลงโทษวันทองด้วยการดูต่ำ ตบ และตี โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

อยู่เล่มมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อขุนช้างมาลื้อขอร้องจากนางศักรประสัน วันทองได้ยินเข้าก็ว่ากระทบขุนช้างทันที	
แล้วแก้ง เรียกข้าต่ำประจาน	แน่อายผลหัวล้านไปไหนเหว
ยกยอยิ่งใหญ่กระไรเลย	ดอกเตยหรือจะปลอมพะยอมมิพร
จงหองเอาเงินมาอวดอึ้ง	แม่มึงฎหาปรารถนาไม่
ฮี้เกียจการงานนี้ลู่ตใจ	น้ำขอดโองงโงไม่น้ำพา
อ้ายเจ้าชู้ลอมปอมกระหม่อมบาง	ลอยชายลากหาง เกี้ยว เกี้ยวหมา
ฮิยะแบ่งสันทมน้ำมันทา	หย่งหน้าล่องแคมเหมือนหางเป็ย
หมามันจะ เกิดชิงหมา เกิด	มึงไปตายเสีย เกิดอ้ายห้า เป็ย
หน้าตา เช่นนี้จะมีเมย	อ้ายมะม่วงหมา เสียไม่เสียมใจ
เหมือนแมงปออวดอิทธิว่าฤทธิ์ลู่ต	จะแย่งครุฑขำมอ่าวทะเลใหญ่
ก้อนเกล้าหรือจะเท่าเมรุโกธ	หิ้งห้อยไพรจะแย่งแล่งลู่ริยง
ชาติชั่วตัวตังนกตะกกรม	จะเอื้อมอ้มอิงอกวิหคหงส์
เขาลิปอง เล่นมุกลินทัง	ตัวพะวงตมกสับทะนงใจ (หน้า 125)

ศักรประสันได้ยินดังนั้นก็ฉวยไม้ไล่ตีวันทอง โดยไม่ไตร่ตรองเลยว่า วันทองมีเหตุผล
อะไรสิ่งต่ำว่าขุนช้างเช่นนั้น

ครานั้นท่านยายศักรประสัน	แค้นครันชัดใจเป็นหนักหนา
ลูกชั้นฉวยไม้ไล่ตีมา	มึงหยาบข้าชาติชั่วนี้เหลือใจ
น้อยหรือคารมอยู่เปรี้ยงเปรี้ยง	เช่นนี้ไหนจะเลี้ยงมึงไปได้
หวดตียี่บระยาไป	เลือดไหลโซมหลังหลังน้ำตา
นางพิมต้องตีตัว เป็นแนว	ฉันทกลัวแล้วคราวนี้สันไม่ว่า (หน้า 125)

ต่อมาศักรประสันหลงเชื่อขุนช้าง ยอมยกวันทองให้เพราะเกรงว่าวันทองจะต้องเป็น
ม่ายหลวง วันทองขอไปดูต้นโพธิ์หรือริชฐานก่อนศักรประสันไม่ยอม วันทองพยายามตั้งต้นจะขอไปดู
ให้ได้ ศักรประสันก็ลงโทษวันทองด้วยการตีด้วยไม้แล้วหยิกซ้ำ แล่ตงให้เห็นว่า ศักรประสันลงโทษ
โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลเลย

ศรีประจันต์เห็นหีบไม้แร่
 ขอดก่อนเจรจาว่าชุกช่น
 ตีต้องวันทองร้องกรีดกรีด
 ตะแคงพลิกพลิกเข้าให้หน้าใจ

โคตรแม่มีงูตีให้ปีน
 ยืนบนหอฟลันงก้งนไป
 เน้นนิตลงลีอย่างผางใหญ่
 แกววดปายด้วยไม้จนเป็นแนว (หน้า 242)

เมื่อทองประจันต์มาหา วันทองที่บ้าน วันทองขอกลับไปกาญจนบุรีกับทองประจันต์
 ศรีประจันต์ไม่ยอม และลงโทษวันทองด้วยการใช้ไม้ตี

. . . . .
 ศรีประจันต์ควยไม้ไล่ต้อนตี

วันทองวิ่งถลันตามทองประจันต์
 จุดวันทองรีขึ้นบนเรือน (หน้า 259)

แม้ว่า วันทองจะพยายามหาข้ออ้างที่จะไม่แต่งงานกับขุนช้างมาสักเท่าใด ศรีประจันต์
 ก็ไม่เคยสนใจข้ออ้างและเหตุผลเหล่านั้นเลย กลับลงโทษวันทองอย่างรุนแรงและบังคับให้วันทอง
 ทำตามความต้องการของนางทุกครั้งไป เช่น ตอนวันทองไม่ยอมแต่งกายออกไปเข้าพิธีแต่งงานกับ
 ขุนช้าง

นางพิมซัดใจไม่ยอมนุ่ง
 อีว่ายากปากกล้าเอาผ้าพัน
 นางพิมเหนียวล่ายยุประตู่แน่น
 มีอหุลดล้มโกลไปเป็นวา
 ยืนร้องบอกมาว่าฮัตัน
 เจ้าล่าวเสียบลูกครางอยู่ข้างใน

แกตีผลุง เข้าที่หลังตั้งลั่น
 ปล้ำกันจุดจุดจุดมือมา
 แกจุดแขนตัวลั่นตีนยันฝา
 แกเตือดด่าแปรดแปร้นลูกเล่นไป
 ล้วงตมตเกิดเจ้าคะจะเข้าไต้
 มาชดหน้าไม้ไต้แล้วเจ้าคะ (หน้า 263)

ตอนวันทองไม่ยอมเข้าหอ
 . . . . .
 ดูอีพิมว่าไต้ช่างไม่เกรง
 นาง วันทองร้องแช่พ่อแม่เอ๊ย
 เขาไม่รักอ้ายล้านมาพาลตี
 ยังลั้งเสียงเถียงคำไม่ตกฟาก
 มัดมืออ้อยโยงขึ้นหลังคา
 ละเข้าหอหรือไม่ให้เร่งว่า

มันเหลืออดถกเขมรขึ้นเต็นเหยง
 แกควยไม้มีายเบ้งลงหลายที
 ข้าไม่เคยพบเห็นเช่นนี้ผี
 คนไม่อายอายผีข้างเกิดตรา
 แกควยเชือกกระชากมาจากฝา
 เอาไม้มาตีกลมระดมไป
 ธิบอกมาแล้วแม่หาแกไม่ (หน้า 265)

หลังจากขุนแผนกลับไปกาญจนบุรีพร้อมกับนางลาวทองแล้ว ครีประสันก็บังคับให้วันทอง
 เข้าหอกับขุนช้าง โดยไม่ฟัง เหตุผลที่วันทองยกขึ้นมาอ้างว่า

ผิวลูกไปทพี่งกลับมา	ก็เห็นอยู่แก่ตาแม่ด้วยกัน
ถ้าผิวมาไม่รอดมอดม้วย	ลูกจะล้มสู่ด้วยไม้เด็ดฉันท
นี่พี่งจากวันทองไปสองวัน	จะขึ้นคั่นคอลูกให้จำตาย
เสียแรงอุ้มท้อง วันทองมา	แม่จะฆ่าลูกเสียได้ง่ายง่าย
ลูกจะอยู่เป็นคนไม่ทันอายุ	เพราะได้อ้ายหัวล้านรำคาญใจ (หน้า 285-286)

แม้วันทองจะยกเหตุผลข้างต้นมาอ้าง แต่ครีประสันก็ไม่ฟังกลับลงโทษด้วยการตบตี
 และบีบบังคับให้วันทอง เข้าหอกับขุนช้างจนได้

ถ้ามีฟังคำแม่ทำแยะ เขื่อน	มึงไปเสียจากเรือนอย่าได้อยู่
ยากเย็นเป็นตายอย่าหมายดู	จุดวันทองลากลู่ออกมา
วันทองกระโดดหนีครีประสัน	ต่างคนต่างตันกันจมฝา
ขุนช้างสนลนลานความขี้ตา	เปิดประตูคอยท้าวไว้จับแง
ครีประสันไม่หยุดแกจุดลาก	ฮือว่ายากลำบากมันจะขายแม่
น้ำตาน้ำมูกตั้งลูกกะแอะ	แยงแย่มือลากกระชากชัก
มือหลุดผลุล้มลงจมฝา	ผ้าขาดตั้งควากหัวฟากหัก
วันทองล้มคะมำตัวอ๊ิก	ครีประสันหันผลักหกคะเมนไป
ตีเข้าตำผางไม่วางมือ	มึงไม่ไปจริงหรืออุหาฟังไม่
วันทองร้องแหย่แม่สิ้นใจ	แม่ข้าไหว้วานบ้านวานมาดู
. . . . .	. . . . .
. . . . .	ครีประสันขัดใจอ้ายบักาม
ผินหน้ามาจุดวันทองไป	ผ้าหลุดขัดใจอยู่รุ่งง่าม
มาถึงไม้เสียบเหยียบถูกขาม	ขามแตกมันก็ปามเอาตีนแก
ครีประสันร้องว้ายดูตายหว่า	ยกขาขึ้นแกว่งเสียดแดงแจ้
มันถ่อยพันกำสั้งฮีรังแก	วันทองฉวยแครงยุตแน่นไว้
ครีประสันชักขามที่ตำตีน	ป็นแครงมาจุดวันทองใหม่
มือหลุดจากแครงแม่ลากไป	ขึ้นบนหอใหม่อยู่วันวาย
พัลวันเข้าไปในประตู	วันทองลากดูผ้าห่มหาย (หน้า 286-287)

จากเหตุการณ์ต่างๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า คีรีประจันมักจะใช้วิธีลงโทษวันทอง โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลที่วันทองนำมาอ้างอยู่เสมอ

2.5 การไม่เข้าใจเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

เหตุการณ์ในข้อ 2.4 แสดงให้เห็นว่า คีรีประจันไม่เข้าใจเหตุผลและความรู้สึกของวันทองด้วย นอกจากนี้ เหตุการณ์ในตอนกลางวันวันทองคร่ำครวญถึงขุนแผนที่ต้องจากไปทำศึกเมืองเชียงทอง คีรีประจันซึ่งสวดเตรียมอาหารให้ขุนแผนนำติดตัวไปทัพ ได้กล่าวบริภาษวันทองว่า ไม่รู้จักช่วยสวดหาสิ่งของให้สามีเลย ก็เป็นอีกตอนหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่า คีรีประจันมิได้คำนึงถึงความรู้สึกโศกเศร้าของบุตรเลยแม้แต่น้อย

คีรีประจันมารดาจึงว่าไป	แม่พิมพ์นี้เป็นกระไร เข้า เรือนนี้
ตัวมีที่ไปไม่ไหวติง	ช่วยกันวิ่งกัน เต็มบ้าน เป็นไร
หมากพลูหยูกยาไม่สดแจง	จะเผ้าทรงพระกันแล้งไปถึงไหน
เป็นแพงพวยทอดยอดติดอดไป	ผ้าผ่อนท่อนสไบไม่มาพา
อย่างนี้หรือขึ้นชื่อว่ารักผัว	มัวแต่จะร้องไห้ไม่เงยหน้า
แม่นไม่มีกตฤ เกิดหนา	ปลาขึ้นหนึ่งจะกินก็ไม่มี
จะลงกัดก้อนเกลืออยู่กรอดกรอด	นั่งกอดหัวเข้าอยู่กับที่
แม่ย้ายตะกายเป็นตัวดี	ยังกะว่ากูนี้เป็นเมียน้อย
สิ่งแต่เสียงโล่โล่ทุทุโธ่เอ๊ย	ไม่หีบต้องบ้างเลยนางยอดลัร้อย
ยิ่งว่าดูตาเล่นเป็นปรอยปรอย	กูจะต่อยให้ร้องก้องลู่พรรณ (หน้า 187)

การที่คีรีประจันกล่าวเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า นางมิได้สนใจเลยว่าคำพูดของนางจะไปทำร้ายความรู้สึกของบุตรซึ่งกำลังเศร้าโศกเสียใจ เนื่องจากสามีที่เพิ่งแต่งงานกันได้เพียง 2 วัน จะต้องจากไปรบ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครอง และตามใจมากเกินไป

(Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

วันทองเป็นผู้หญิงที่ปากสัด ชอบใช้ถ้อยคำรุนแรงถากถางผู้อื่นอยู่เสมอ อาจกล่าวได้ว่า ล่าเหตุที่นางมีพฤติกรรมเช่นนี้ มี 2 ประการ คือ ประการแรก นางเลียนแบบพฤติกรรมเช่นนี้มาจากศรีประสนซึ่งมักจะชอบดูตำบรวารของนางอยู่เสมอ ประการที่สอง เป็นเพราะผู้ที่อบรมเลี้ยงดูวันทองมักจะผ่อนปรนยอมให้นางได้ใช้วาจาเช่นนั้นบ่อย ๆ จนนางติดเป็นนิสัย เขาเหล่านั้นไม่เคยชี้แจงให้นางทราบเลยว่า การใช้ถ้อยคำรุนแรงต่อผู้อื่นเป็นสิ่งที่กุลสตรีพึงหลีกเลี่ยง ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีปรากฏให้เห็นตั้งแต่วันทองยังเยาว์วัยทีเดียว

เมื่อวันทองอายุราว 5 ปี วันหนึ่งนางออกไปเล่นกับขุนช้างและขุนแผน ขุนแผนชวนนางเล่น "เป็นผิวเมีย" โดยให้ขุนช้างเล่นเป็นผิวของนาง นางไม่ชอบใจก็ใช้วาจาหยาบคายบทรากขุนช้างทันที

นางทิมว่าไปอ้ายนอกคอก

รูปชั่วหัวถลอกกฐาเล่นไม้ (หน้า 11)

ต่อมาเมื่อขุนช้างและขุนแผนมีเรื่องชกต่อยกัน นางก็บทรากขุนช้างอีก

นางทิมตำให้อ้ายตายโหง

พวกอ้ายโปล้งโปล้งไม่เล่นได้

อ้ายหัวล้านยั้งถึงมันสังไร

แล้วพาฝูงข้าไทไปเรือนพลัน (หน้า 12)

แม้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะอยู่ในสายตาของพี่เลี้ยงและบ่าวไพร่ของวันทองแต่ก็ไม่มีใครห้ามปรามมิให้นางใช้วาจาที่ไม่เหมาะสมเลย กลับปล่อยให้นางพูดได้ตามใจทุกอย่าง

ในงานเทศกาลมหาชาติ วันทองก็แสดงกิริยาไม่เหมาะสมโดยไม่มีใครห้ามปรามอีก กล่าวคือ เมื่อขุนช้างถวายเป็นผ้าห่ม แล้วอธิษฐานว่าขอให้ตนได้เจ้าของผ้าสีหิมเป็นภรรยา วันทองก็ถ่มน้ำลายพร้อมทั้งกล่าววาจาว่ากระตบขุนช้างต่อหน้าสาธารณชนซึ่งร่วมกันฟัง เทศน์อยู่ ศรีประสนและสายทองมิได้ห้ามปรามหรือตำหนินางแต่อย่างใด ตรงกันข้ามสายทองและบ่าวไพร่กลับแสดงกิริยาส่งเสริมให้วันทองคิดว่า การกระทำของนางนั้นดีแล้วอีกด้วย

นางทิมพิลาไลยครั้นได้ฟัง

แค้นคั่งอัดอันให้มันไล่

ทุตถ่มน้ำลายด้วยอายใจ

สั่งข้าไทให้หีบเอาพานมา

อิพรมฮู้รู้ใจนาย

เดินกรายเข้าไปหีบเอาพานผ้า

ข้ามหัวขุนช้างกลางศาลา

ขุนช้างเพ่งดูตาด้วยชดใจ

สายทองร้องว่าฮ้ออิพรม

ชายผ้าบัดผมท่านหาตุ้ม

กิริยาชั่วถ้อยน้อยเมื่อไร

ไปเกิดหนอแม่ทิมอย่าฟังเลย

นางพิมพ์อย่าง แท้แก้ว เดินมา
ยิ่งกว่าลูกสาวโรมันไม่เคย

ช่างขายหน้าจริงจริงแม่เจ้าเอ๋อ
นางก็ตำเพียบเปรยมาบ้านพลัน (หน้า 62-63)

เมื่อขุนช้าง เกี่ยววันทอง ในขณะที่นางและบัวไพร่กลับจากอาบน้ำที่ท่า นางก็ปรึกษา
ขุนช้าง เช่นกัน

นางพิมพ์โกรธต่างนุ่ง่าน

แม่พิมพ์อ้ายหัวล้านกระบาลไล่ (หน้า 109)

ขุนช้างตามวันทองมาถึงบ้านและพูดเป็นเชิงล้อนางจากศรีประจัน วันทองก็พูดกระทบ
กระเทียบความอัปยศของขุนช้าง โดยมีสายทอง เป็นผู้สนับสนุนทันที

ครานั้นนางพิมพ์กับสายทอง
แค้นด้วยมารดาว่ากับมัน
ทำเปิดหน้าต่างแล้วร้องไป
ไอ้หัวล้านนอกขนคนอัปยศ

ฟังอยู่ในห้องให้พวนปั่น
อ้ายหัวควั่นลวนลามหยามเต็มที
อ้ายผลไปไหนมีงมานี่
งานการยังมีไม่พว (หน้า 111)

ต่อมา เมื่อขุนช้างมาแจ้งให้ศรีประจันทราบว่า ขุนแผนเสียชีวิตแล้วนางก็ออกจากห้อง
มาปรึกษาขุนช้างทันที

ครานั้นจึง โฉมนาง วันทอง
เสียแม่ร้องไห้โธโผล่ออกมา
ใครมาว่าชั่วฝูดูดาย
อ้ายงูเห่า เจ้า เล่ห์ทุกอย่างไร
กระซิบตื้นผางผางกลางประตู

อยู่ในห้องได้ยินขุนช้างว่า
เห็นหน้าขุนช้างก็ขัดใจ
แกลังไล่ความร้ายดูจะดำให้
หม้อใบละสิบเปี้ยลู๋เสียมา
โคตรแม่พิมพ์อ้ายคร้านตำ (หน้า 234)

แทนที่ศรีประจันจะตักเตือนวันทอง นางกลับกล่าวเป็นเชิงปกป้องว่าวันทองมีพฤติกรรม
เช่นนั้นเพราะพิษไข้ ขอให้ทุกคนอภัยให้วันทองด้วย การกระทำของศรีประจันในครั้งนี้ก็เท่ากับ
เป็นการปล่อยให้วันทองไขว่จากระรานผู้อื่นต่อไปโดยไม่ได้ห้ามปรามนั่นเอง

ศรีประจันได้ฟังลูกสาวตำ
ใครใครอย่าได้ถือมันหน่อยเลย
แต่เพียง เป็นไขสันนิบาตคสัง
ตำอึ้งคะนึ่งบ้านอัครานต์

รำคาญใจหนักหนาพ่อแม่เอ๋อ
แต่ก่อนมันไม่เคยเป็นเช่นนี้
ว่าโรมันไม่ฟังบ่นอื้อ
ไม่เห็นพี่อแก้วแล้วแม่น่า (หน้า 235)

ดังนั้น เมื่อวันทองสับความได้ว่า ครีประสน์จะยกตนให้เป็นภรรยาขุนช้าง นางจึง
ใช้วิธีการเดิมขับไล่ขุนช้างและพรรคพวกให้หนีไปจากบ้าน นั่นคือ การใช้ว่ากล่าวกระทบ โดย
มีลายทองและบ่าวไพร่ของนาง เป็นผู้สนับสนุนเช่นเคย

ครานั้นจึง โฉมนาง วันทอง	อยู่ในห้องได้นั้นแม่ว่าให้
ลุกเต็นปัดปัดด้วยชดใจ	ร้องตำข้าไทแจ้วแจ้วมา
ล่ายทองของน้องไปข้างไหน	ไป เรียกอ้ายพรมมาหาข้า
งานการ เข้าค่าไม่มาพา	โคตรแม่มีงคิดว่าประการใด
ครานั้นล่ายทองผู้ทีเสียด	ได้นั้นเสียดน้อง เรียกอยู่ใจใจ
ร้อง เรียกตาพรมระงมไป	ไวไวมาหาแม่วันทอง
ฝ่ายว่าตาพรมนั้นหัวล้าน	ขานขาลูกออกมานอกห้อง
ลงนั่ง เอี่ยมเพียมแล้ว เยี่ยมมอง	แม่ร้อง เรียกหาฉันว่าไร
วันทองชี้หน้าตำประจาน	แม่มีงอ้ายหัวล้านหาดีไม่
จะรู้สึกสำนึกบ้าง เป็นไร	เป็นบ่าวไพร่บ้านช่องไม่มาพา
ดีแต่เที่ยว โทกหกพกลม	มันน่าตบให้ล้มจมขี้หมา
ให้หมาฝูงถนัดพลัดเข้ามา	มีงหลับตาเฝ้าประตูไม่ดูแล
มันมาเที่ยว เยียวขี้มีแต่เปื้อน	อ้ายขี้ เรือนเห่าระเบ็งเชิงแซ่
อีตัวเมียก็หอนแงแง	ปล่อยโคตรแม่มีงไวให้อิงคะฉิ่ง (หน้า 236-237)

ครั้นเมื่อวันทองเห็นขุนช้างมาปลุกหอบนที่ซึ่ง เคยเป็นหอของขุนแผน นางก็บิรภาพขุนช้าง
อีก และก็ไม่มีผู้ใดห้ามปรามเช่นเคย

นาง วันทองมอง เห็นหอบขุนช้าง	ใจนางแทบจะคลั่งนั่งร้องไห้
เพื่อพร่ำร่ำตำเป็นบ้าใจ	แย่งชกส่งไปไม่ใยดี (หน้า 260)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้อบรมเลี้ยงดูวันทองมักจะปล่อยปละ
แสดงกิริยาต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมได้ตามใจชอบอยู่เสมอ

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

ล่ายทองมักจะตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ แทนวันทองอยู่เสมอ เมื่อวันทองนำเรื่อง
ต่าง ๆ มาปรึกษาล่ายทอง นางจะคิดหาทางแก้ไขพร้อมทั้งลงมือกระทำการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ให้อย่าง
ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

หลังจากที่ขุนแผนได้วันทองเป็นภรรยาแล้วก็ขาดการติดต่อไป วันทองก็อดคิดถึงมากและนำเรื่องมา "ปรึกษาสายทองพี่ผู้ปรีชา" (หน้า 112) สายทองก็ปลอบวันทองว่า ขุนแผนคงเกรงว่าสมภารจะทราบเรื่องจึงไม่กล้าติดต่อมาอีก แล้วสายทองก็รับอาสาไปติดต่อกับขุนแผนในวันรุ่งขึ้น

. . . . .	พรั่งนี้พี่จะออกไปตามหา
ให้สิ้นแคลงแจ้งใจในกิจจา	จะปรึกษา رأي ต่อย่าด่วนตรอม
มั่นอยู่ดีไม่มีภารธุระ	พี่ปะแล้วจะพามาถนอม
จงล้อมสร้างกำสรดต้องอดออม	จะผ่ายผอมผิดร้างแบบบางไป
ผัดหน้าไว้ทำเจ้าพลายแก้ว	ค่าพรั่งนี้แล้วจะหายไข
ปลอบพลาจโลมเจ้าเอาใจ	กระพือพัดรีให้เจ้าพินอน (หน้า 113)

ต่อมาเมื่อศรีประสนัดตัดสินใจยกวันทองให้ขุนช้างเพราะหลงเชื่อว่าขุนแผนเสียชีวิตแล้ว และวันทองจะต้องตกเป็นม่ายหลวง หากไม่แต่งงานใหม่ วันทองเศร้าโศกเสียใจและแค้นใจจนไม่ทราบว่า จะแก้ปัญหาอย่างไรดี สายทองก็ช่วยตัดสินใจแก้ปัญหาให้ว่าควรจะไปปรึกษาขรัวตาล แล้วนางก็จัดการพาวันทองไปทันที

ฉวีวรรณจะทำอย่างไรดี	จะหลบหนีไปอย่างไรดี
แม่ผัวของเจ้าก็อยู่ไกล	ไม่รู้แห่งหนไหนกาญจน์บุรี
อย่าเล่นนะเจ้าเราจะไป	วัดป่าเลไลยก์เจ้ากับพี่
ไปหาขรัวตาลเถิด	ประเดี๋ยวนี้แม่ศรีประสนอน
แม่อยู่ในห้องอย่าร้องไห้	พี่จะไปหาหมากกับพลูก่อน
หาได้ใส่ขันตะวันรอน	เร่งช้อนซूपชิบกระหีบตา (หน้า 239-240)

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

วันทองก็เหมือนกับเด็กไทยโบราณทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ เมื่อยังเด็กก็มีพี่เลี้ยงแม่นม และบริวารคอยติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดตั้งแต่แรกเกิด ดังจะสังเกตเห็นได้จากเนื้อเรื่องต่อไปนี้

อาบน้ำแล้วข้าทาขมิ้น	เอานมให้กินแล้วใส่ถู
แม่นมเข้าไทให้เลี้ยงดู	กินอยู่เป็นสุขทุกเวลา (หน้า 10)

เมื่อวันทองเติบโตขึ้น นางก็มีสายทองเป็นพี่เลี้ยงประจำตัว สายทองจะทำหน้าที่ติดตามดูแลวันทองตลอดเวลา นับตั้งแต่ตื่นนอน รับประทานอาหาร ทำงานประจำวัน อาบน้ำ จวบจนกระทั่งเข้านอน กวีได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ไว้ดังต่อไปนี้

สายทองติดตามดูแลให้รับประทานอาหารและอาบน้ำ
 สายทองว่าที่พูดอะไรมี ไปกินข้าวเสียกับที่ตะวันสาย
 พร้อมกับปั่นฝ้ายให้สบาย ตะวันบ้ายที่พะพาไปอาบน้ำ (หน้า 69)

ครานั้นนางพิมกับสายทอง อยู่ในห้องปักสะดึงกรุงไหม
 ตะวันข้ายบ้ายคล้อยอโนทัย จะลงไปอาบน้ำด้วยทันที
 พร้อมด้วยข้าไทอยู่ก่ายกอง กับนางสายทองผู้เป็นที่
 ถึงท่าผลัดผ้าด้วยยินดี ลงน้ำซึ่งก็สขึ่งเหงื่อโคล (หน้า 107)

สายทองติดตามดูแลให้นอน รุงมือพินน้อยไปในที่
 หาวนอนไปนอนเสีย เกิดหรือ นอนเกิดที่จะกล่อมให้พินนอน (หน้า 74)
 ล้วงล่อตกรัดแล้วพัตร กระจ้อพัตรให้เจ้าพินนอน (หน้า 113)
 ปลอดภัยโลมเล้าเอาใจ

นอกจากนี้ ไม่ว่าวันทองจะไปที่ไหนสายทองก็มักจะติดตามไปดูแลอย่างใกล้ชิดทุกครั้งไป จนกระทั่งวันทองออกเรือนไปกับขุนช้าง บทบาทของสายทองจึงสิ้นสุดลง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วันทองได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

วันทองมักจะถูกล่ามโซ่และคำสั่งระงับวางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้นางต้องปฏิบัติตาม อยู่เสมอ

สายทองมักกำหนดให้วันทองกระทำสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่การปฏิบัติภารกิจส่วนตัว เช่น อาบน้ำ รับประทานอาหารเช้า ไปจนถึงการติดต่อให้วันทองได้พบกับขุนแผน ดังรายละเอียดในเหตุการณ์ต่อไปนี้

สายทองออกคำสั่งให้วันทองไปรับประทานอาหาร ปิ่นฝ้าย และอาบน้ําในเช้าวันที่
 ฌรแก้วมาอโณทบาทหน้าบ้าน

สายทองว่าที่พูดอะไรมี	ไปกินข้าว เสียกับพี่ตะวันสาย
พร้อมกับปิ่นฝ้ายให้ล้วย	ตะวันบ้ายพี่ละพาไปอาบน้ํา
. . . . .	. . . . .
ปิ่นฝ้ายเข้าทอยู่ก่ายกอง	จนบ้ายล่องโมงแล้วก็เล็ริศพลัน
ต่างคนต่างจัดพัตต้าย	สายทองเตือนน้องขมิขมัน
ไปอาบน้ําให้ล้วยบ้ายลงครัน	. . . . . (หน้า 69)

ในคืนนั้น สายทองก็กำหนดให้วันทองลงไปตักบาตรในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น และไป
 พบกับขุนแผนที่ไร่ฝ้ายในตอนบ้ายวันเดียวกัน

รุ่งเช้าเจ้าฌรมาอโณทบาท	ลุดล่าวาทลงไปใส่ด้วยพี่
จะนัดฌรเสียให้แจ้งแห่งคต	พรั่งมือไปไร้ได้พบกัน (หน้า 80)

ครันรุ่งเช้า สายทองเห็นว่าวันทองอดเอื้อนไม่ยอมลงไปตักบาตรตามที่นางกำหนดไว้
 นางก็เตือนให้วันทองทำตามแผนที่นางวางไว้ทันที

หลบมิตสะกิดเจ้าสายทอง	ดูฌรน้องอย่างสำรวมราวกับขร้ว
ไม่ไปละเข้าไหว้สันนีกส้ว	อ้มหัวกระเชิกกระชีกัน
สายทองเตือนน้องให้ลงไป	นางพิณพิลาไลยประคองชัน
แอบหลังบังวุ่นพัลวัน	พรั่งพรั่งก้าวลงบันไดไป (หน้า 81)

ศรัประสันก็กำหนดกฎเกณฑ์ให้วันทองปฏิบัติตามเช่นกัน กรมิได้กล่าวถึงศรัประสันในแง่
 ของการกำหนดกฎเกณฑ์ให้วันทองปฏิบัติตนในเรื่องอื่น ๆ นอกจากเรื่องการแต่งงาน เมื่อ
 พิจารณาเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้วพบว่า ศรัประสันมักจะกำหนดให้วันทองแต่งงานกับคนนั้นคนนี้อยู่
 เสมอ ลุดแต่ว่าใครจะมาพูดจาลู่ขอ

เมื่อขุนช้างมาลู่ขอวันทอง ศรัประสันก็ฝักในใจว่า นางจะยกวันทองให้เพราะขุนช้าง
 ร่ำรวย แล้วนางก็เรียกวันทองให้ออกมาไหว้ขุนช้างทันที

ครานั้นท่านยายศรัประสัน	ฟังขุนช้างร่ำพัมเป็นถ้วนถึ
ฝักอ้มกร่มใจให้อินต	ได้ลุกเขยเคัรชฐีก็ตีใจ

สิงว่าพ่อข้างทูนหัวแม่	ตามแต่บุญกรรมจะนำให้
ปีเดือนใดกันหรือสันใด	แล้วเรียกลูกสาวไปในทันที
แม่พิมพ์เอ๋ยแม่พิมพ์ไปอยู่ไหน	เป็นไรสิ่งไม่ออกมาไหวพี่
มารู้สักกันไว้เป็นไรมี	มาชี้ทูนหัวของมารดา (หน้า 124)

ต่อมาทองประศรีมา ล้อชวนทองให้ขุนแผน ศรีประสันก็ตบตกลงยกวันทองให้พร้อมกับกำหนดวันแต่งงานให้ เสรีศรีสรพ์ โดยนางไม่ได้ถามความสมัครใจ จากวันทองเลย

ข้าจะให้ลูกข้าลิบห้าข้าง	ชนหมากมั่งน้อยมากไม่ลูสี
ผ้าไหว้สำรับหนึ่งก็พอดี	หอมห้าห้องฝากกระดาน
เดือนสิบสอง วันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ	กำหนดงานจะทำให้คิดอ่าน (หน้า 148)

ครั้นขุนช้างและพวกมาทำอุบายหลอกศรีประสันว่า ขุนแผนเสียชีวิตแล้ววันทองจะต้องกลายเป็นม่ายหลวงหากไม่แต่งงานใหม่ ศรีประสันก็ตกลงใจยกวันทองให้แต่งงานกับขุนช้างทันที

ครานั้นท่านยายศรีประสัน	ตัวสิ้นน้ำตาหลังไหล
วันทอง เป็นม่ายผ้าตายไป	ไม่เห็นหน้าใครจะบ้องกัน
ขุนช้างมั่งมี เศรษฐีใหญ่	เงินทอง เสียได้ไม่คิดพรั่น
เห็นจะได้พึ่งพาข้างหน้าครั้น	คิดแล้วเท่านั้นสั่งว่าไป
วันทอง เตียวนี้ก็ผ้าตาย	จะนั่งไว้เป็นม่ายเห็นไม่ได้
เกิดความหนามเสี้ยนจะยากใจ	จะขอให้ก็ตามแต่ปัญญา
. . . . .	. . . . .
ยายศรีประสันก็รับคำ	ว่าแรมสามค่ำให้ถึงบ้าน
จงเร่งรับมาอย่าช้านาน	ว่าชานแน่นนอนไม่ผ่อนไป (หน้า 235-236)

แล้วศรีประสันก็เกลี้ยกล่อมให้วันทองแต่งงานกับขุนช้างตามที่นางกำหนดแผนการไว้

เขาจะเก็บเอาไปเป็นม่ายหลวง	จะกอดเข้าเหงาง่วงลงครางร่ำ
ไม่มีใครติดตามด้วยความจน	ผ่อนปรนเสียเถิดอย่ารำคาญ
ออแก้วไขแม่ไม่รักใคร่	มันบรรลัยไม่กลับมาถึงบ้าน
ขุนช้างมันชั่วแต่กระบาล	ถึงหัวล้านหัวเหลืองเครื่องในดี (หน้า 241)

จากพฤติกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ศรัประสันมักจะกำหนดกฎเกณฑ์ให้วันทองกระทำตาม
อยู่เสมอ

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

พฤติกรรมของศรัประสันที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเข้มงวดกวดขันวันทองอย่างมาก
คือ การบังคับให้วันทองแต่งงานกับขุนช้างตามความต้องการของศรัประสันเอง ศรัประสันจะใช้
วิธีลอบ ชู่ ดุด่า ตบตี จนกระทั่งวันทองต้องเข้าหอกับขุนช้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อวันทองใช้วาจาบริภาษขุนช้าง เพราะนางได้ยินศรัประสันกล่าวว่า จะยกนางให้
แต่งงานกับขุนช้าง ศรัประสันก็โกรธที่วันทองมีปฏิกริยาต่อต้านคำสั่งของนาง นางจึงใช้วิธีเยียนต์
วันทองเพื่อให้วันทองยุติพฤติกรรมดังกล่าว และยอมทำตามความประสงค์ของนาง ดังคำกลอนที่
กล่าวไว้แล้วในหน้า 203

หลังจากที่ศรัประสันตกลงยกวันทองให้เป็นภรรยาขุนช้าง เพราะนางหลงเชื่อว่าขุนแผน
เสียชีวิตแล้ว วันทองก็ไปให้ขรัวตาอุโยคชะตาของขุนแผน เมื่อนางทราบจากขรัวตาอุโยค
ขุนแผนยังมีชีวิตอยู่และจะได้รับชัยชนะกลับมา นางก็นำความไปแจ้งให้ศรัประสันทราบ แต่ศรัประสัน
ไม่เชื่อ ชำยังคงประโยชน์ของการแต่งงานกับขุนช้างมาเกลี้ยกล่อมวันทองอีก แต่วันทองยืนยัน
ขอไปตุตันโพธิ์ธรรมาศ ศรัประสันโกรธไม่ยอมแล้วบังคับอย่างเข้มงวดว่า หากวันทองยังฮินฮัดใจ
นางละก็ นางจะยกให้ขุนช้างเสียในวันนี้เลย

ศรัประสันฮึดฮัดให้ฮัดใจ

อย่าว่าย็ดยาวไปอีจิบหาย

มึงจะให้ก้อยพลอยวุ่นวาย

จะรักอยู่เป็นม่ายหรืออย่างไร

ถึงตันโพธิ์ธรรมาศจะไปสืบ

มิใช่ทางแค่คืบกูหาไปไหม

แม้ว่ายังฮินฮัดใจ

กูจะให้ขุนช้างเสียวันนี้ (หน้า 242)

วันทองไม่ยอมทำตาม ศรัประสันจึงดุด่าและเยียนต์วันทองอย่างรุนแรง ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 204

ศรัประสันพยายามบีบบังคับให้วันทองทำตามความต้องการของนางให้ได้ ดังนั้น แม้ว่า
ทองประศรี พันโชติ และกำนันแดงจะคัดค้านการตัดสินใจของนางหรือ แม้ว่าขรัวตาอุโยคจะไม่ยอม
ประกอบพิธีแต่งงานให้วันทองกับขุนช้าง ศรัประสันก็ยังคงตั้งต้นสัดพิธีฮินจนได้

เมื่อพิธีเริ่มขึ้น ศรัประสันก็บีบบังคับให้วันทองออกมาเข้าพิธี แต่วันทองขัดขืน นางจึงตบตีวันทองอีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 204

ครั้นถึงเวลาค่ำ ศรัประสันก็บีบบังคับให้วันทองเข้าหอ เมื่อวันทองไม่ยอม นางถึงกับ ฆัดมือโยงกับหลังคาแล้วตีด้วยไม้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 204

หลังจากที่ขุนแผนตัดไมตรีกับวันทอง และกลับไปกาญจนบุรีแล้ว ศรัประสันก็พยายาม ฆัดการให้วันทองได้เข้าหอกับขุนช้างอีก โดยคราวนี้ นางใช้วิธีปลอบวันทองอย่างนุ่มนวลก่อน

ครานั้นศรัประสันท่านแม่ยาย	เห็นลูกเขยกระสับกระส่ายอยู่วายนุ่น
ปลอบลูกเจ้าอย่าเฉยเลยแม่คุณ	เนื้ออุ่นของแม่อย่ารังรอ
ถ้วนลิบห้าวันวันนี้แล้ว	ลูกแก้วจงลุกไปเข้าหอ
ขุนช้างคอยแหงนจนแค้นคอ	อย่าคิดท้อถอยเลยนะลูกอา (หน้า 285)

แต่วันทองไม่ยอม ศรัประสันก็ดูด่า ไล่วันทองออกจากเรือนแล้ว ฆัดคร่านางมาเข้า หอกับขุนช้างจนได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 205

จากเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น แลดูให้เห็นว่า ศรัประสันมักจะเข้มงวดกวดขันให้ วันทองทำตามที่นางต้องการอยู่เสมอ เมื่อวันทองไม่ทำตาม ศรัประสันก็จะใช้วิธีดูด่าและทำร้าย ร่างกายวันทองเพื่อให้นางปฏิบัติตามความต้องการของนางให้ได้

4.3 การเรียกร้องคாதหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

ศรัประสันเป็นตัวละครตัวเดียวที่มักจะเรียกร้องและคாதหวังให้วันทองกระทำสิ่ง ต่าง ๆ ให้นาง และสิ่งทีนางเรียกร้องให้วันทองกระทำอยู่เสมอก็คือ การยอมแต่งงานกับขุนช้าง ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากบทสนทนาต่อไปนี้

เมื่อศรัประสันเห็นว่า วันทองคือดั่งไม่ยอมเข้าหอกับขุนช้าง นางจึงบอกกับวันทองว่า หากวันทองไม่ยอมทำตามที่นางต้องการ ก็จงออกจากเรือนของนางไปแล้วไม่ต้องมาสนใจกันและ กันอีก

ถ้ามีฟังคำแม่ท่าแแม่เขื่อน	มึงไปเสียจากเรือนอย่าได้อยู่
ยากเป็นเป็นตายอย่าหมายถุ	ฆัดวันทองลากลู่ออกมา (หน้า 286)

แม้ว่าศรีประจันจะ เรียกร้องและคาดหวังให้วันทอง เข้าหอกับขุนช้าง อย่างไรก็ตาม วันทองก็ไม่ยอม ศรีประจันจึงใช้กำลังบังคับ ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูโดย ไช้วีร เข้มงวดกวดขันมาก

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

ศรีประจันเป็นมารดาที่ถือเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ นางไม่เคยสนใจรับฟังความคิดเห็นของบุตรเลย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อขุนช้างมาขอวันทองครั้งแรก ศรีประจันเห็นว่าขุนช้าง เป็นคนร่ำรวยจึงพูดเป็นทำนองว่าจะยกวันทองให้ทันที โดยไม่ฟังความคิดเห็นของวันทองเลย

ครานั้นท่านยายศรีประจัน	ฟังขุนช้างรำพันไม่ฟังได้
คิดโลกขึ้นมาว่าออกไป	มีเงินเหตุใดจะไร้ทอง
พอเลือกคัดจัดหาที่ดีดี	ถวนที่รู้เก็บซึ่งข้าวของ
รู้จักรรอบคอบครอบครอง	ปกป้องข้าไททั้งไร่นา
เหมือนอย่างพ่อช้างอย่างนี้ดี	พอจะหาเมียดีได้ล้มหน้า
ไม่อายแขกไทยที่ไปมา	เจรจาอ่อนหวานการผู้ดี
เล่มอทั้งสองราราบรรดาศักดิ์	รู้จักเย็บกรองให้ตัดงี้
จะเลือกสรรในสุพรรณบุรี	เห็นไม่มีใคร เล่มอกกับพ่อช้าง
ที่จริงอ้อมพิลาไลย	พอจะเป็นผู้ใหญ่ก็ได้บ้าง
แต่พอเพียงสถานปานกลาง	ไม่เหมือนอย่างในศรีอยุธยา (หน้า 110-111)

ไม่นานนักขุนช้างก็มาลู่ขอวันทองอีก ศรีประจันก็คิดและพูดเช่นเดียวกับครั้งแรก

ครานั้นท่านยายศรีประจัน	ฟังขุนช้างรำพันเป็นถวนถี่
นึกยิ้มกริ่มใจให้ยินดี	ได้ลูกเขย เศรษฐีก็ดีใจ
สั่งว่าพ่อช้างทูนหัวแม่	ตามแต่บุญกรรมจะนำให้
ปีเดือนได้กันหรือสันใจ	. . . . . (หน้า 124)

แต่พอทองประศรีมาลู่ขอวันทองให้ขุนแผน ศรีประจันก็กลับตกลงยกวันทองให้ขุนแผน เพราะนางเกิด "ชอบใจ" ทั้งนี้ โดยนางไม่ได้ถามเหตุผลและความสมัครใจของวันทองเช่นเคย

ศรีประจันได้ฟังก็ชอบใจ	ตอบว่าอ้อมฝึกได้แล้วที่ว่า
เราก็คิดรำคาญมานานเข้า	ด้วยลูกข้าคนเดียวดังดวงใจ

จะตกแต่่งให้บัน เสียหันตา	ตัวเราก็ขรามักเจ็บไข้
อายุคนนี้จะนานสักปานใด	มีหาไม่จะทำแต่ตามผี
ข้าจะให้ลูกข้าลิบห้าชั่ง	ชั้นหมากมั่งน้อยมากไม่รู้ลี้
ผ้าไหว้สำหรับหนึ่งก็พอดี	หอมห้าห้องฝากกระดาน
เดือนสิบสอง วันเสาร์ขึ้นเก้าค่ำ	กำหนดงานจะทำให้คิดอ่าน (หน้า 158)

ครั้นขุนช้างและพวกมาทำอุบายหลอกว่าขุนแผนเสียชีวิตแล้ว และวันทองจะต้องเป็นม่าย หลวงหากไม่แต่งงานใหม่ ศรีประสนก็ยกนางให้เป็นภรรยาขุนช้างทันที

ครานั้นท่านยายศรีประสน	ตัวสิ้นน้ำตาหลงโหล
วันทอง เป็นม่ายผัวตายไป	ไม่เห็นหน้าใครจะป้องกัน
ขุนช้างมั่งมี เศรษฐีใหญ่	เงินทองเสียได้ไม่คิดพรั่น
เห็นจะได้พึ่งพาข้างหน้าครั้น	คิดแล้วเท่านั้นสั่งว่าไป
วันทอง เตียวนี้ก็ผัวตาย	จะมิ่งไว้เป็นม่ายเห็นไม่ได้
. . . . .	. . . . .
ยายศรีประสนก็รับคำ	ว่าแรมสามค่ำให้ถึงบ้าน
จงเร่งรีบมาอย่าช้านาน	ว่าขานแน่นอนไม่ผ่นไป (หน้า 235-236)

วันทองทราบเรื่องจึงไปให้ขรรค์ดาว์ทำนายโชคชะตาของขุนแผน เมื่อนางทราบจากขรรค์ดาว์ว่า ขุนแผนยังมีชีวิตอยู่และจะชนะศึกกลับมา นางจึงนำความไปแจ้งให้ศรีประสนทราบ แต่ศรีประสนกลับไม่เชื่อทั้ง ๆ ที่ขรรค์ดาว์เป็นภิกษุที่นางเคารพนับถือเพราะท่านเคยทำพิธีสะเดาะเคราะห์แปลงนามให้นาง วันทองจนหายป่วยมาแล้ว

ครานั้นท่านยายศรีประสน	สิ้นหัวว่ากูไม่เชื่อหา
ทายตามยามเล่ห์เวลา	มันจะรู้ตาเห็นได้อย่างไร
อวดว่าดูแน่จุ่มหม้อลูก	กลางที่มันหาถูกสักนิดไม่
เอ็งอย่าพาชื่อเชื่อถือไป	. . . . . (หน้า 241)

และ

ครั้นมาถึง เรือนเข้าหาแม่	ข้าไทเชิงแช่อยู่พร้อมหน้า
เล่าตามถ้อยคำท่านขรรค์ดาว์	ศรีประสนร้องว่าไม่เชื่อใคร
ขรรค์ดาว์แกล้งกับลิบบน	ข้าวของเอ็งขนเอาไปให้
สอพลอพูดพ้อให้ขบใจ	กูไม่เชื่อใครใครสักนิดเลย (หน้า 252)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ศรัทธาไม่พึง เหตุผลและความคิดเห็นของ วันทองเลย แม้ว่าวันทองจะมีความเห็นที่ดีหรือมีการอ้างอิงคำพูดของบุคคลที่ศรัทธา เชื่อถือก็ตาม

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงคนเดียว คือ ตอนที่ขุนช้างและพวกทำอุบายหลอกว่า ขุนแผนเสียชีวิตแล้ว และหากวันทองไม่แต่งงานใหม่ นางก็ต้องตกเป็นม่ายหลวง ศรัทธาไม่เปิดโอกาสให้วันทองตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเองเลย นางกลับสั่งการให้วันทองแต่งงานกับขุนช้างทั้ง ๆ ที่วันทองเองก็พยายามหาทางแก้ปัญหามาตลอดเวลา

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของ วันทองตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่านางมีความเป็นผู้นำเลย

1.2 ความรับผิดชอบ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่านางมีความรับผิดชอบเลย

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่านางมีความเชื่อมั่นในตนเองเลย

1.4 ความมีเหตุผล

วันทองแสดงพฤติกรรมที่อาจกล่าวได้ว่า นางเป็นผู้ที่มีเหตุผลอยู่หลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อส่ายทองพยายามเกลี้ยกล่อมชักนำให้วันทองชอบพอรักใคร่กับขุนแผนนางก็ตอบส่ายทองอย่างมีเหตุผลว่า การมีคู่ครองควรจะเป็นในดุลยพินิจของบิดามารดา ไม่ควรชิงสุกก่อนห่าม

ธรรมดาเกิดมาเป็นสตรี	ชั่วดีคงได้คู่มาคู่ล่อง
มารดาอย่ามอดล่ำหีประคับประคอง	หมายปองว่าจะปลุกให้เป็น เรือน
อนึ่งเรา เขาก็ว่าเป็นผู้ดี	มั่งมีแม่มิให้ลูกอายเพื่อน
จะตัวร้อนก่อนแม่จะแยะ เขื่อน	ความอายจะกระเทือนถึงมารดา
. . . . .	. . . . .
ถ้ารูปดีมีเงินเขาย่อมปรอ	ไม่ว่าสักอเลที่ยายจะหมายตาม
อดเปรี้ยวกินหวานตระการใจ	ลูกไม้อหรือจะลู่ไปก่อนห้าม (หน้า 74)

ในตอนที่ยุณแผนเกี่ยวข้องกับทองในไร่ฝ้าย นางก็แสดงให้เห็นความมีเหตุผลด้วยการพูดเตือนให้ยุณแผนระวังเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวนางกับยุณแผนหลายตอนด้วยกัน เช่น

อันมนุษย์แล่นลุดที่โลก เหลือ	ไม่ควรเชื่อตามความปรารถนา
เหมือนของกินลื่นไปทุกเวลา	ตองหาเปรี้ยวหาเกลือมาเสื่อจาน
ต้มแกง แต่ง เสียวทั้งปิ้งสี่	เข้าซั้ลารพันที่มันหวาน
เลือกดิบ เลือกลู่ทุกประการ	ถ้าซั้ลิ่งใดนานก็เปื้อไป
คิดดูเถิดนะ เจ้าแต่เท่านั้น	ยังไม่กลั่นกลืนเคี้ยวสิ่งเดียวได้
ประเวณีเป็นที่กำเรบใจ	แต่ใหม่ใหม่มุ่งมอมชีวิตกัน
อุปมาเหมือนผ้าที่นุ่งห่ม	ซื้อใหม่ก็นิยมว่าเลิศฉั้น
ยากชดล่นจนมาลารพัน	ผืนนั้นนุ่งซั้ประล้ากาย
ครั้นไต่อันผืนใหม่เข้ามาผลัด	ก็เหาะหยัดชดกรุยทำจอยฉาย
เป็นล่องผืนซั้ลิตคิดลบาย	นุ่งห่มกรุยกรายทุกเวลา
ก็เหมือนกันกับหมายไม่วายรัก	ที่เก่าก่อนแล้วซั้กประเชิญหน้า
ลงประเชิญแล้วก็เมินทุกเวลา	ลงเป็นผ้าซุบอาบไม้อื้อเพื่อ
แต่ซั้กซั้กฟาดฟาดจนขาดวัน	จนเป็นซั้นเข็ดใช้ไม่หล่อเหลือ
ถึงจะเข็บตะเข็บขาดไม่พาดเสื่อ	ให้เป็นเนื้อเดิมได้ดังก่อนมา
เหมือนหญิงซายว่าจะตายด้วยกันได้	จะเห็นใจหรือไม้อ้างไปข้างหน้า
ลั้นกับพันอยู่ด้วยกันเป็นอัตรา	ลางเวลาก็กระทบกระทั่งกัน (หน้า 87-88)
อดช้าวดอกนะเจ้าชิวาช่วย	ไม้อตายดอกเพราะอดเล่น่หา (หน้า 91)

ครั้นต่อมา ศรีประสันปังคับให้วันทองเข้าหอกับขุนช้าง วันทองก็พยายามใช้เหตุผล
ปกป้องตนเองโดยชี้แจงให้มารดาทราบว่ นางไม่ยอมเข้าหอก็เพราะสามีของนางยังมีชีวิตอยู่

แม่เจ้าประคุดของลูกแก้ว	จะแก่งฆ่าลูกแล้วกระมังหนา
ผิวลูกไปทัพเพิงกสับมา	ก็เห็นอยู่แก่ตาแม่ด้วยกัน
ถ้าผิวมาไม่รอดมอดม้วย	จะล้มลู่อยู่ด้วยไม่เดียดฉันท์
นี่เพิงจากวันทองไปสองวัน	จะขึ้นคั้นคอลูกให้เจ้าตาย (หน้า 285-286)

ในตอนที่ยุณแผนลอบเข้ามาพา วันทองหนีไปจากบ้านขุนช้าง ยุณแผนเกลี้ยกล่อมให้นางยอม
ไปด้วยโดยดี แต่วันทองไม่ยอม นางกล่าวอย่างมีเหตุผลว่า การที่นางต้องตกเป็นภรรยาของ
ขุนช้าง เป็นผลมาจากขุนแผนทิ้งนางไปด้วย และในเมื่อขุนแผนประกาศตัดสัมพันธ์กับนางแล้ว
ขุนแผนก็ไม่ควรหวนกลับมาหานางอีก

วันวิวาทกันกับลาวทอง	แผดร้องโรมโรมพิไรระ่า
กั้นกลางขวางไว้มิให้ทำ	ข้าไล่ละพันให้บรรลัย
แค้นใจข้าจึงไปผูกคอตาย	สายทองมาบอกยังตำให้
ยื่นข้างพานางลาวทองไป	ตั้งพระสุรณโถมโนห้รา
ช้านอนกับขุนช้างก็จริงอยู่	แต่ได้สู้รบกันเป็นหนักหนา
เสียตัวชั่วไว้จะตื่นตา	เพราะพรายเขาเข้ามาสะกดไว้
ถ้าผิวเมตตรามาปกป้อง	วันทองหรือใครจะทำไ้
เจ้าลอยซ่อนเอาปลาที่หน้าไซ	เพราะใจของเจ้าไม่เมตตา (หน้า 387-388)

ได้เสียตัวเพราะผิวไม่ไ้ดี ถ้ามีเมตตาบ้างมิเป็นไร (หน้า 385)

รู้แล้วว่าข้าชั่วสิ่งไม่เสียง	ใครหาเถียงหัดทานว่าดีไม่
ตามประสาคนชั่วสิ่งกส่วไกล	คนดีแล้วใครจะไม่รัก (หน้า 388)

ในงานแต่งงานของพลาายงาม ขุนช้างเมาอาละวาดจนถูกพลาายงามทำร้าย วันทอง
เข้าไปห้ามปรามจึงถูกขุนแผนพูดจาถากถางว่า นางรักสามีมากกว่าบุตรเพราะวันทองไม่ได้ห้าม
ปรามขุนช้างแต่กสับห้ามพลาายงาม แม้วันทองจะอับอายและโกรธขุนแผนมาก แต่นางก็สามารธิ์แจง
เหตุผลได้ว่า นางไม่เคยเห็นดีเห็นงามไปกับขุนช้าง และขุนแผนก็ไม่ควรจะถือสาพฤติกรรมของคน
เมาเช่น ขุนช้างด้วย

พูดเหมือนลูกเล็กเล็กเด็กอมมือ	นี่คนดีเสียยังดีเป็นคนเมา
ซึ่งว่ายังลูกนักรักสาม	ข้าเห็นดีด้วยเจ้าข้างเมื่อไรเล่า
มิควรหมิ่นเขาก็หมิ่นเพราะกินเมา	เขาต้อยเอาก็พอล่มกับหน้าคน (หน้า 807)

ต่อมา ขุนช้างคิดจะกราบทูลฟ้องสมเด็จพระพันวษาว่าตนถูกพलयางมทำร้าย วันทองก็ห้ามปรามโดยให้เหตุผลว่า พलयางมกำลังเป็นที่โปรดปราน ขุนช้างควรไตร่ตรองให้ดีเสียก่อน

วันทองร้องไห้พิไรห้าม	จะเกิดความเพ็ดทูลไม่กลัวผิด
คราวนี้โปรดปรานเยี่ยวยาญฮืด	จงหยุดยั้งยังจิตให้จงดี (หน้า 809)

ในตอนที่พलयางมมาขอร้องให้วันทองไปอยู่ด้วย วันทองได้กล่าวเตือนพलयางมด้วยเหตุผลที่น่าฟังว่า การที่พलयางมกระทำเช่นนี้อาจเกิดปัญหาขึ้นภายหลังได้ นอกจากนี้ นางยังแนะวิธีแก้ไขปัญหาให้ว่า พलयางมควรปรึกษากับขุนแผนเพื่อนำเรื่องนี้กราบทูลขอสมเด็จพระพันวษาให้นางกลับมาอยู่กับฝ่ายขุนแผนและพलयางม เพราะเมื่อเกิดคดีครั้งขุนแผนถูกโทษ สมเด็จพระพันวษาก็ทรงตัดสินให้นางมาอยู่กับขุนแผนแล้ว

สิ่งปลอบว่าพलयางมพอทราชมรัก	อย่าฮึกฮักว่าวุ่นทำทวนหัน
จงครวญใครให้เห็นข้อสำคัญ	แม้พี่พรันมัวแต่จะเกิดความ
ด้วยเป็นข้าสักไปไทสักมา	เห็นเบื้องหน้าจะฮึงแม่สั่งห้าม (หน้า 846)

เมื่อพ่อเจ้า เข้าคุกแม่ท้องแก่	เขาจุดแม่ไข่จะแกลังแทงหนี
ถึงพ่อเจ้าเล่าไม่รู้ว่าร้ายดี	เป็นหลายปีแม่มาอยู่กับขุนช้าง
เมื่อพ่อเจ้ากลับมาแต่เขียงใหม่	ไม่เพ็ดทูลสิ่งไรแต่สักอย่าง
เมื่อคราวตัวแม่เป็นคนกลาง	ท่านก็วางบทคืนให้บิดา
เจ้า เป็นถึงหัวหมื่นมหาตเล็ก	มิใช่เด็กดอกจงฟังคำแม่ว่า
จงเร่งกลับไปคิดกับบิดา	ฟ้องหากกราบทูลพระทรงธรรม
พระองค์คงจะโปรดประทานให้	จะปรากฏยศไกรเลิศฉั้น
อันจะมาสักพาไม่ว่ากัน	เขื่อนนั้นใจแม่มิเต็มใจ (หน้า 845-846)

หลังจากที่นางมาอยู่กับพलयางมแล้ว วันทองก็ยังบอกกับขุนแผนให้กระทำสิ่งทีนางเคยปรารถนาไว้กับพलयางมอีก เพราะนางตระหนักดีว่าการมีสามี 2 คน เป็นสิ่งที่สังคมไทยถือว่าผิดอย่างร้ายแรง

หญิงเดี่ยวชายครองเป็นล่องมิตร	ถ้าไม่ปลิดเสียให้เปลื้องไม่ตามใจ
คราวนั้นเมื่อตามไปกลางป่า	หน้าตาเหมือนหนึ่งทามินหม้อไหม้
ขณะความงามหน้าดังเทียนชัย	เขาจุดไปเหมือนลงทะเลลึก
เจ้าพลายงามตามรับเอากลับมา	คืนหน้าจะดำเหมือนหน้าหมึก
กำเรบใจด้วยเจ้าไวยก่าสั่งฮึก	จะพาแม่ตกลูกให้จำตาย
. . . . .	. . . . .
ไปเพ็ดทูลเสียให้ทุลกระหม่อมแจ้ง	น้องจะแต่งบายศรีไว้เชิญขวัญ (หน้า 854-855)

จากพฤติกรรมของ วันทอง ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า นางเป็นหญิงที่รู้สึกคิดใคร่ครวญมีเหตุผลดีคนหนึ่งทีเดียว

1.5 การพึ่งตนเองได้

จาก การศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่านางพึ่งตนเองได้เลย

2. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่านางหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า วันทอง เป็นสตรีที่มีความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นผู้อื่น ปรากฏให้เห็นมากพอสมควร บุคคลที่นางผูกใจเจ็บมีหลายคนนับตั้งแต่ ศรีประจัน ลายทอง ลาวทอง ขุนแผน และขุนช้าง ในจำนวนบุคคลเหล่านั้น ขุนช้างเป็นผู้ที่นางเคืองแค้นมากที่สุด ดังจะศึกษาได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

ศรีประจัน

วันทองแสดงพฤติกรรมที่อาจระบุได้ว่า นางแค้นเคืองศรีประจันเพียง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อขุนช้างมาพูดลาทาบทามขอนางจากศรีประจัน และศรีประจันก็เห็นดีเห็นงามไปด้วย

ครานั้นนางพิมกับลายทอง
 แค้นด้วยมารดาว่ากับมัน

พังอยู่ในห้องให้ป่วนปั่น
 อ้ายหัวควั่นลวนลามหยามเต็มที (หน้า 111)

ครั้งที่สอง หลังจากที่ขุนช้างมาหลอกว่า ขุนแผนเสียชีวิตแล้วและขอให้ศรีประสนัยก
 วันทองให้แก้ตน วันทองก็คิดแค้นว่า มารดาของตนด่วนตัดสินใจอย่างรวดเร็วไม่มีใครควร
 ตรวจสอบเรื่องราวให้ดีเสียก่อน

ลายทอง

วันทองแสดงอาการเคืองแค้นลายทองเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อตอนที่นางพบว่า ขุนแผน
 ได้ลายทองเป็นภรรยาด้วย

พิมพังบังบานอยู่ไม่ได้
 กลุ้มกลัดขัดใจดังไฟรั้ง
 เปิดมุ้งมอง เขม้นพอเห็นหน้า
 . . . . .

พิมพังคั่งแค้นให้แน่นใจ
 สันขบใจแล้วใจของพี่ดี
 ชื่อจริงชื่อยิ่งกว่างอนรถ

ขัดใจเอามือผลักประตู่ฝิง
 ลงเสียงตึงตึงถึงเตียงนอน
 กอดกันคาคิดแค้นแล้วค้อนค้อน
 . . . . .
 มันไล่ก้มตำข้าวประขัด
 อารีรอบคอบไปหมดจด
 หากพวกเราดอกคิดไปก่อนเอง (หน้า 143)

ลาวทอง

ลาวทองน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้วันทองแสดงพฤติกรรมอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นได้หลายครั้ง
 แต่จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า วันทองแสดงพฤติกรรมแค้นเคือง
 ลาวทองเพียง 2 ครั้งเท่านั้น กล่าวคือ ครั้งแรก เมื่อลาวทองเผยม่านออกมาห้ามปรามขุนแผนมิให้
 ไปสังหารขุนช้าง และแสดงตัวว่านางเป็นภรรยา ของขุนแผน วันทองก็แสดงอาการแค้นเคืองโดย
 พุดจาโต้ตอบกับลาวทองจนเรื่องลูกกลามเป็นวิวาทกันในที่ลุด

ครานั้นวันทองได้พังว่า
 น้อยหรือลอยหน้ามาขวางเคียง
 ตัดความห้ามผิวเจ้าตัวโปรด
 ส่งสัยไล่กลเป็นมลทิน
 ฝึเมียหม่อมหรือเจ้าจอมผู้หญิงไหน

ตั้งฟ้าผ่าหัวแตกสักเสียดเสียด
 ยันเสียงลอยทรงดังหงส์บิน
 คุณโทษอย่าไรเข้าใจสิ้น
 ลอยสิ้นเล่นตัวให้ผิวรัก
 สิงตามได้กระทั่งตอจนคอหัก

หรือพี่น้องของหม่อมละพร้อมพริก

หรือสักลูกลาวตกใต้กลางทาง (หน้า 275-276)

ครั้งที่ล่อง เกิดขึ้นเมื่อวันทองทราบข่าว ขุนแผนถูกจองจำเพราะไปทูลขอพระราชทานลาวทอง จากสมเด็จพระพันวษา วันทองรำพันว่า ขุนแผนไม่ควรกระทำเช่นนั้นเลย พร้อมทั้งยังกล่าววาจา เป็นเชิงแค้นเคืองว่า ลาวทองเป็นล่าเหตุทำให้ขุนแผนติดคุกทั้งล่องครั้ง

. . . . .

ยะรอยเขาคนนี่ผีตัวเข็ญ

สิ่งพิกลดลใจมิให้เย็น

ไม่เคยเห็นจะอยู่ด้วยกันนาน

ตั้งแต่เริ่มไปประเดิมก็ไม่ได้

ปีละร้อย เรือนเดือนละร้อยบ้าน

จนนอนเวร เกณฑ์ขาดราชการ

ยังทะยานบินข้ามกำแพงไป

นางลาวลำน้อยคนนี่เอ๋ย

เมื่อไรเลยพ่อจะตัดขาดเสียได้

ทั้งทุกข์ทั้งแค้นแน่นหัวใจ

ละอินให้โศกเศร้า เผ่าคร่ำครวญ (หน้า 497)

ขุนแผน

ความรู้สึกรู้ที่วันทองมีต่อขุนแผนนั้น ผลัมปนเปไประหว่างความรักและความแค้น นางมี พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าแค้นเคืองขุนแผน ดังต่อไปนี้

เมื่อขุนแผนเข้ามาสักตัววันทองไปจากเรือนขุนช้าง วันทองแสดงความแค้นเคืองขุนแผน ออกมาด้วยการตัดพ้อและบอกว่า นางยังจำความแค้นที่ขุนแผนทำให้นางอับอายเมื่อครั้งที่ขุนแผนบุก ขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรกได้

วันทองหมองคำที่ค่อนข้าง

เหลือแล่นเสียบแลบลมองหัว

ว่าได้ว่าไปให้ใครกสัว

ตกว่าชัวเจ้าสิงช้ากระหน่าเน้น

นี่เส้นผมกลมน้อยเสียนักอีก

ชีกเดียวเจ้ายังสักได้เสียดเส้น

แล่นงอนก่อนว่านัยน์ตาเป็น

เช่นนี้เกิดมาไม่เคยพบ

มาช้หน้าดำเข้าว่าไรหรือ

มาขึ้นไม้ขึ้นมืออยู่หรบหรบ

ความหลังเข้ายังจำไว้ได้ครบ

เจ้าเรียกให้เมียตบไม้เกรงใจ

ทั้งแขวนหนังสือตำสารพัด

ศัตรอนก่อนว่าหาเลี้ยงไม้

จะศึกเขียดอีแต่แม่แล่อกใจ

ว่าไม่เลี้ยงแล้วเหมือนกา

แล่นแค้นที่เจ้าแขวนหนังสือตำ

ก่อนว่าสัปดนจนปนปี

ในตัวล้วนแต่ชัวไม่มีดี

ส้าชัวไค้คะแคะเลือดปู (หน้า 384)

นอกจากนี้นางยังบอกอีกว่า ฟ้าพุดและการกระทำของขุนแผน ในวันที่ขุนแผนกลับมา ถึงลุ่มพรณบุรีนั้น ทำให้นางแค้นใจจนนางไปผูกคอตายอีกด้วย

เสียดใจไม่น้อยทั้งถ้อยคำ	ทิ่มตำแตกตันรำพันว่า
แค้นคำน้ำตาหลงคลอตา	สะบัดหน้าแน่เจ้าไม่จำคำ
วันวิวาทกันกับลาวทอง	แผดร้องโรมโรมพิไรร่า
กึ่งกลางขวางไว้มิให้ทำ	ข้าไฉนจะพันให้บรรลัย
แค้นใจข้าส่งไปผูกคอตาย	ล่ายทองมาบอกยังตำให้
ยื่นข้างพานางลาวทองไป	ตั้งพระสุรณโถมโนห์รา (หน้า 387)

ขุนช้าง

ขุนช้าง เป็นผู้ที่วันทองแสดงกิริยาเคืองแค้นมากที่สุด สาเหตุหนึ่งที่ทำให้วันทองเคืองแค้น ขุนช้าง เพราะขุนช้างพยายามกระทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะได้นางมาเป็นภรรยา แม้นางจะแต่งงาน กับขุนแผน แล้วขุนช้างก็ยังไม่วางความพยายาม วันทองแสดงพฤติกรรมเพื่อระบายความแค้นเคือง ที่นางมีต่อขุนช้างด้วยการใช้วาจาบริภาษและกล่าววาทะทบทกระเทียบเปรียบเปรยความอัปยศของ ขุนช้าง ดังรายละเอียดตามเหตุการณ์ต่อไปนี้

ในงานเทศน์มหาชาติ

นางพิมพิลาไลยครั้นได้ฟัง	แค้นคั่งฮัดอันในหมันไล่
ทอดถ่มน้ำลายด้วยอายใจ	สั่งข้าไทให้หีบเอาพานมา
อีพรมอีปุ้รูใจนาย	เดินกรายเข้าไปหีบเอาพานผ้า
ข้ามหัวขุนช้างกลางศาลา	ขุนช้างเพ่งดูตาด้วยฮัดใจ
ล่ายทองร้องว่าอีพรม	ชายผ้าปัดผมท่านหาดูไม่
กิริยาชั่วถ้อยน้อยเมื่อไร	ไปเถิดหนอแม่พึมอย่าฟังเลย
นางพึมพำเท้าก้าวเดินมา	ช่างขายหน้าจริงจริงแม่เจ้าเอ๊ย
ยิ่งกว่าลูกชาวไร่มันไม่เคย	นางก็ตำเปรียบเปรยมาบ้านพสน (หน้า 62-63)

เมื่อนางถูกขุนช้างเกี้ยวระหว่างเดินกลับจากอาบน้ำที่ท่า

นางพึมพำโกรธาต่ารุ่งน่าน	แม่มีงอายหัวล้านกระบาลไล่ (หน้า 109)
--------------------------	--------------------------------------

เมื่อขุนช้างมาทาบถามของ วันทองจากศรีประจันครั้งแรก

ครานั้นนางพิมกับสายทอง	ฟังอยู่ในห้องให้ป่วนปั่น
แค้นด้วยมารดาว่ากับมัน	อ้ายหัวศวันลวนลามหยาม เต็มที่
ท่าเปิดหน้าต่างแล้วร้องไป	อ้ายผลไปไหนมึงมาผี
ไอ้หัวล้านอกชนคนอัปรีดิ์	งานการยังมีไม่น่าพา (หน้า 111)

เมื่อขุนช้างมาลู่ขอวันทองจากศรีประจันเป็นครั้งที่ 2

ครานั้นนางพิมมีมลิศ	แค้นคิดขัดใจเป็นหนักหนา
แอบลับแลแลเห็นขุนช้างมา	แฝงฝ่าฟัง เรื่องให้ เคืองใจ
อ้ายผีแลมันทำกูวันนั้น	จนฟัง เทคนัฟงธรรม์หาได้ไม่
จึงร้องตอบแม่พลันในทันใด	ไม่ไปละอย่า เรียกให้ยากเลย
แล้วแกล้ง เรียกขำต่ำประจาน	แน่อ้ายผลหัวล้านไปไหน เหวย
ยกยอยิ่งใหญ่ใครเลย	ดอกเตยหรือจะปลอมพะยอมไพร
จงหองเอาเงินมาอวดอึ้ง	แม่มึงกูหาปรารถนาไม่
ชี้เกียจการงานมีลุดใจ	น้ำขอดโองโง่ไหนไม่น่าพา
อ้ายเจ้าชู้ลอมปอมกระหม่อมบาง	ลอยชายลากหางเที่ยว เกี้ยวหมา
ฮิยะแบ่งสันทมน้ำมันทา	หย่งหน้าล่องแคมเหมือนหาง เปีย
หมามันจะเกิดฮิงหมาเกิด	มึงไปตายเสียเถิดอ้ายห้า เปี้ย
หน้าตาเช่นนี้จะมีเมีย	อ้ายมะม่วงหมา เสียไม่ เสียใจ
เหมือนแมงปออดอิทธิว่าฤทธิ์ลุด	จะแข่งครุฑขำมอ่าวทะเลใหญ่
ก้อนเล่าหรือจะเท่า เมรุโกธ	หิ้งห้อยไพรจะแข่งแล่งลุดริยง
ขำดีชั่วตัวตั้งนกดะกรม	จะเอื้อมจุมอิงอกวิหกหงส์
เขาลิปอง เล่นมุขลิตนทลง	ตัวพะวงตมกสับทะนงใจ (หน้า 124-125)

เมื่อวันทองทราบข่าว ขุนช้าง เป็นผู้กราบทูลสมเด็จพระพันวษาให้ทรง เรียกตัวขุนแผนไป

คุมทัพเดินทางไปทำศึกเมือง เชียงทอง

นางพิมพิลาโลยเจ้าได้ฟัง	ตนอกใจตั้งจะเป็นบ้า
หน้าตาเป็นเม็ดเข็ดหน้าตา	เดือดด่าขุนช้างอ้ายสัญไร
ล่อเสียดเปียดตะลุมทำยุ่งหยาบ	ไม่กลัวบาปกลัวกรรมมันทำได้

มันจะทำให้หน้าแก่หน้าใจ ที่หมายไว้ไม่ล่่มอามถัน (หน้า 175)

นางพิมแค้นขุนช้างช่างระยำ ทำเรียกตาผลหัวล้านมา
สิ่ง โต้ะของควากับข้าวให้ ตาผลเห็นผู้ใหญ่ให้เดินหน้า (หน้า 176-177)

เมื่อขุนช้างทำอุบายหลอกครีประสันว่า ขุนแผนเสียชีวิตแล้ว และลู่ขอวันทองให้มาเป็น
ภรรยาของตนอีกครั้งหนึ่ง

ครานั้นสิ่ง โฉมนาง วันทอง	อยู่ในห้องได้ยินแม่ว่าให้
ลูกเต็นปัดปัดด้วยชดใจ	ร้องดำข้าไทแล้วแล้วมา
ส่ายทองของน้องไปข้างหน้า	ไปเรียกอ้ายพรมมาหาข้า
งานการ เข้าค่าไม่นำพา	โคตรแม่มีงคิดว่าประการใด
. . . . .	. . . . .
วันทองชี้หน้าดำประจาน	แม่มีงอ้ายหัวล้านหาดีไม่
จะรู้สึกส่าหนักบ้าง เป็นไร	เป็นบ่าวไพร่บ้านช่องไม่นำพา
ดีแต่เที่ยวโกหกพกลม	มันน่าตบให้ล้มจมขี้หมา
ให้หมาฝูงถนตพลัดเจ้ามา	มีงหลับตา เผ้าประตูไม่ดูแล
มันมา เที่ยว เยี่ยวขี้มีแต่เปื้อน	อ้ายขี้เรื้อนเห่าระเบิงเชิงแซ่
อีดัว เมียก็บอนหอมแงแง	ปล่อยโคตรแม่มีงไว้ให้อึงคะนิง
. . . . .	. . . . .
วันทองร้องดำไปอิงมี	เหววยายมีว่าไรไปไหนหว่า
งานการ เข้าค่าไม่นำพา	เสียงเฮฮาที่ไหนไปนั่งพูด
ลั่นลมมีงตีอ้อข้า	หัวตั่งกะลามะพร้าวขูด
ข้าดีอิโกหกนกกึ่งพูด	อีดักกุดตัมกะก็อูตรดี (หน้า 236-237)

วันทองแค้นเคืองขุนช้างมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะขุนช้างทำให้นางเจ็บทั้งกาย
และใจ แต่นางก็ลู่จู้ตล่ำหั่นจนกระทั่งขุนแผนกลับมาถึงสุพรรณบุรี พอนางได้พบหน้าสามี วันทอง
ก็ระบายความแค้นเคืองที่นางมีต่อขุนช้างให้ขุนแผนทราบทันที

. . . . .	อ้ายขี้เค้าขุนช้างก็วางมา
ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่มาแช่บ้าน	มาว่าขานกับท่านมารดาข้า
ว่าด้วตาย เป็นม่ายจะนี่นา	กฎหมายมีมาตามกระทรวง
ว่าด้วไปศึกสงครามเสีย	เมียนั้นให้เก็บเป็นม่ายหลวง

แม่ไม่รู้เท่ากมลคนมันลวง	มันจึงจ้วงขอข้าให้ขุนช้าง
แม่ศรีประสันแกโลกทรัพย์	รับให้มันจึงทำเป็นหอห้าง
หอเก่าเขาเรือไปวัดกลาง	สร้างหอใหญ่เสริจแล้วล่วมมนต์
ถ้วนเสียดวันน้องไม่เข้าหอ	แม่แกตีตำทอเสยจนปน
ผูกมือโยงไว้ให้อายคน	แต่ทนมมาได้ถึงวันนี้
ว่าพลางทางเปลื้องผ้าขาวกรอง	อุหลังไหลน้องยับเป็นลัปล
น้องแค้นแลนคล้ายพันทรี	หอไม่เชื่อน้องนี้ก็จนใจ (หน้า 273-274)

วันทองแสดงกิริยาแค้นเคืองขุนช้างอีกครั้งหนึ่ง เมื่อขุนช้างส่งพวกไปจุดนางกลับมาอยู่
ด้วย ทั้ง ๆ ที่นางกำลังตั้งครรภ์

วันทองตำทอไม่พอใจ	ผลักไล่ทิ้งผมถ่มน้ำลาย
. . . . .	. . . . .
วันทองแค้นใจให้ละอื่น	ถูจะคืนดีด้วยอย่าพักว่า
ฆ่าพันหั้นคอเสียเถิดรา	แม่มึงชินพาเอากูไป
ถึงบ้านเมื่อไรตายเมื่อนั้น	จะอยู่ถึงสามวันอย่าล้งลั
กูไม่ขออยู่กินลิ้นอาลัย	ล้งเลียงร้องให้ไปเรียทาง (หน้า 507)

เมื่อวันทองทราบว่ายานขุนช้างทำร้ายพลายงาม นางก็แสดงพฤติกรรมแค้นเคืองขุนช้างอีก
กล่าวคือ เมื่อนางกลับมาถึงบ้านนางก็ปรึกษาขุนช้างทันที

พอเข้าไปในรั้วตำผ้าโผง	อ้ายตายโหงหักคอไม่ขอเห็น
แต่ข้าดินี้มีกรรมจึงจำเป็น	ได้ย้ายเช่นนี้มาเป็นสามี (หน้า 515)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วันทองมีพฤติกรรมแค้นเคืองผู้อื่นหลายครั้ง
แต่ความแค้นเคืองของนางยังไม่ถึงขั้นอาฆาต จองเวร นอกจากนี้ นางยังมีวิธีระบายความแค้น
เคืองด้วยการปรึกษาบุคคลผู้นั้นด้วยถ้อยคำสำนวนเปรียบเปรยที่เผ็ดร้อน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การ
ที่วันทองระบายอารมณ์ด้วยวิธีนี้ เป็นเพราะ นางไม่มีกำลังอำนาจที่จะแก้แค้นด้วยวิธีที่รุนแรงกว่านี้
(เช่น การแก้แค้นของขุนช้างและขุนแผน) ประกอบกับนางอาจจะติดนิสัยปากสัดมาจากศรีประสัน
นางจึงใช้วิธีนี้เป็นการระบายอารมณ์แค้นเคือง

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่เป็น การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดปรากฏว่า วันทองไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่เป็น การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า เลย

2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาท และทำลายสิ่งของ

วันทองแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยการทะเลาะวิวาทเพียง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อนางพบว่าขุนแผนเข้าไปเกี่ยวพาลายทองถึงในห้องนอน วันทองก็ทะเลาะกับลายทองจนถึงขั้นจะตบตีกัน แต่ขุนแผนห้ามปรามไว้ ประกอบกับศรีประจันตื่นขึ้นมาและสงสัยว่าเสียงเอ็ดอึงที่เกิดขึ้นยามดึกนั้นเป็นเพราะอะไร วันทองและลายทองจึงเลิกกันไป

ครานั้นสิ่งโฉมเจ้าลายทอง	พียงน้องตอบมาหาข้าไม่
ล่ำรพันว่าได้ไม่เกรงใจ	เป็นไรเป็นไป เกิดตามกรรม
ปากกล้าดีก็ว่ามาอีกซี่	ตีผางเดี่ยวนี้ให้ล้มคว่ำ
มันสักละใครจะนั่งให้พิศ่า	ไม่เชื่อล่าถึงข้า เล็กไม่อย่ากส่ว
เมื่อกระนั้นถึงจะตีก็ไม่ว่า	เดี่ยวนี้ข้าถือว่า เป็นเจ้าผัว
อเมียน้อยก็ากินไม่เกรงกลัว	จะฉีกหัวลงตบด้วยกะลา
ซิชะถ้อยคำกระไรนี่	จะต้องตีว่ายากนางปากกล้า
นางพิมเคืองขุนมนัสนั้นมา	กล้าดีตีข้านางลายทอง
พลายแก้วตกลูกทะเล่สิ่ง	กลัวความจะยิ่งขึ้นในห้อง
เข้ายืนกลางทางก็ให้นางลายทอง	แล้วห้ามน้องปลอบว่าอย่าแม่พิม (หน้า 145)

เมื่อลาวทองเผยม่านออกมาปรามขุนแผนไม่ให้ไปสังหารขุนช้าง วันทองก็แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นครั้งที่ 2 การทะเลาะกับลาวทองครั้งนี้ วันทองใช้ถ้อยคำรุนแรงเผด็จร่อน นอกจากนี้ยังชักชวนให้ลายทองและบ่าวไพร่ให้มาช่วยกันทำร้ายลาวทอง โดยไม่ฟังคำห้ามปรามของขุนแผน

ถึงกระนั้นก็การอะไรใคร	หรืออย่างแทงมึงเข้าไปถึงคอหอย
ทูตฮิวลาวขาวปาขึ้นหน้าลอย	แม่จะต้อยเอา เลือดลงล้างตีน
เล็บใจไม่น้อยสักร้อยเท่า	ตั้งใครเอาดาบฟาดให้ขาดวัน

สายทอง กับฮิปส์ทั้งฮีสัน

. . . . .

. . . . .

ไม่แล้วคะหม่อมไม่ฟังสิ้น

หม่อมไม่เลี้ยงแล้วก็แล้วไป

ถึงตัวต่ำสักเท่าไรก็ไม่เที่ยง

ผีฮัลวขาวดอนก่อนเจรจา

ว่าพลาจฉวยแขนเจ้าลาวทอง

ลาวทองหลีกหลบตบไม้หัน

ปืน เรือลงมาด้วยมาช่วยฤ

. . . . .

อย่างนะ เจ้าวันทองจงอดใจ

ถึงพระอินทร์ลงมาห้ามหาฟังไม่

พาดพื้นลงไว้ในนาวา

จะต๋อยสักสิบเสียงก็ไม่ว่า

ฮีนกั้งก่าบจะตบมัน

ขุนแผนร้องอย่าอย่า เอามือกั้น

ข่วนขุนแผนนั้น เข้าเต็มมือ (หน้า 279)

3. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

วันทองแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่านางเอาแต่ใจตนเองเป็นครั้งคราว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในวันรุ่งขึ้นหลังจากงานเทศน์มหาชาติ วันทองไม่พอใจที่สายทองไม่ยอมเล่าให้นางฟังว่า เณรแก้วพูดอะไรกับสายทอง ในระหว่างที่สายทองกำลังตักบาตร วันทองจึงไม่ยอมกระทำตามคำแนะนำของสายทอง

ครานั้นนางพิมพิลาไลย
เห็นสายทองใส่บาตรทำนาตนวนล
พยักหน้าสายทอง เข้าห้องนอน
ไปใส่บาตรช้านานประการใด
สายทองว่าพี่พูดอะไรมี
พร้อมกันปั้นฝ้ายให้ลบาย
ถึงข้าวจะให้กินไม่อินดี
. . . . .
เถอะแล้วไปเถิดไม่บอกข้า
แล้วลุกออกจากห้องด้วยหมองใจ
ต่างคนกิน เสรีจสำเร็จอ้อม

กำเรบใจไหวหวั่นให้ปั่นป่วน
รีรวนรอช้าอยู่ว่าไร
อ้อนวอนกระซิบถามความสงสัย
ข้าเห็นปากไปไปกับเณรพลาย
ไปกินข้าว เสียกับพี่ตะวันสาย
ตะวันบ้ายพี่จะพาไปอาบน้ำ
ไม่บอกจะเข้าข้าให้ยังคำ
. . . . .
เบื้องหน้าคงจะรู้หามิตไม่
นางไม่กินข้าวด้วยสายทอง
นางพิม ลอยโนเข้าในห้อง

บั้นท้ายข้าไทอยู่ก่ายกอง	จนบ่ายล่องโหมงแลวก็เสรีจพสน
ต่างคนต่าง สัตพิตต้าย	สลายทองเตือน้องขมิขมัน
ไปอาบน้ำให้สลายบ่ายลงครัน	นางพิมว่าสนไม่รักไป (หน้า 68-69)

เมื่อขุนช้างมาลู่ขอวันทองจากศรีประสนเป็นครั้งที่ 2 ศรีประสนเห็นดีด้วยจึงเรียกวันทองออกมาไว้ขุนช้าง วันทองก็แสดงความเอาแต่ใจตนเองออกมาด้วยการร้องตะโกนออกมาว่า นางจะไม่ออกไปไม่ต้อง เรียกให้ยาก

ศรีร้องตอบแม่พสนในทันใด	ไม่ไปละอย่าเรียกให้ยากเลย (หน้า 124)
-------------------------	--------------------------------------

3.2 การขาดความเกรงใจ

เมื่อวันทองโกรธหรือไม่พอใจสิ่งใด นางมักจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาอย่างไม่เกรงใจผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่เกรงใจศรีประสน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในงานเทศกาลมหาชาติ วันทองไม่พอใจที่ขุนช้างถวายผ้าห่มแล้วอธิษฐานขอให้ตนนางเป็นภรรยา นางจึงกล่าววาทะที่กระทบขุนช้างแล้วลุกเดินออกมาทันทีโดยนางมิได้เกรงใจชาวบ้าน และพระภิกษุที่ร่วมกันฟัง เทศน์อยู่ในที่นั้นเลย

นางพิมพิลาไลยครันไต้ฟัง	แค้นคั่งอัดอันให้มันไล่
ทุตถ์มน้ำลายด้วยอายุใจ	สั่งข้าไทให้หีบเอาพานมา
. . . . .	. . . . .
นางพิม ย่างเท้าก้าวเดินมา	ย่างขายหน้าจรงจรงแม่เจ้าเอ๋ย
ยิ่งกว่าลูกชาวไร่มันไม่เคย	นางก็ดำเปรยเปรยมาบ้านพสน (หน้า 62-63)

ต่อมาวันทองทราบว่า ขุนช้างมาเจรจาลู่ขอนางจากศรีประสน นางก็บริภาษขุนช้างทุกครั้ง โดยนางไม่เคยเกรงใจศรีประสนและไม่เคยคิดเลยว่า การกระทำของนางจะนำความอับอายและคำตำหนิว่า อบรมเสียดูบุตรไม่ดีมาลู่มารดา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 226

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า วันทองไม่เกรงใจศรีประสน คือ ตอนที่นางออกมาเปลือกกายอาบน้ำท่ามกลางแสงจันทร์กับ ขุนแผน

หลายแก้วลูกแล้วชวนน้องรัก	ร้อนน้กไปอาบน้ำบ้าง เกิดหนอง
นางพิมฟังว่าไม่รารอ	สูงข้อมือเจ้าพลายนั้นเดินมา
ย่องเหยียบพอดัง เกรียบกรอบสิ้น	ศรีประสนหักไปนั้นใครทรา

เจ้าพลายสะกิดขมิให้ เจริญ
 ครั้นถึงอ่างวางอยู่ที่นอกชาน
 สิงไข่น้ำจากบัวตะกั่วท่า
 เจ้าพลายชกข้ายสไบหม่ม
 ยังไม่เคยอาบน้ำตัวเปล่า เป็น
 อนิจลาอยู่แต่เจ้ากับตัวพี่
 อาบทั้งผ้าไม่น่าจะเป็นเลย
 พระสันทรลอยสีลาเวหาห้อง
 น้ำกระหิ่งหลังไหลกระทบทรวง
 เจ้าพลายยิ้มพรางทางพาที
 พี่จะช่วยสืขีโคลให้สบาย
 นางขมิหนึ่งใกล้เจ้าพลายแก้ว
 เจ้าพลายกอดล่อตรัดถนัดใน

ฉันเองคะออกมาจะอาบน้ำ
 ล่องสำราญขึ้นนั่งบนเตียงต่ำ
 น้ำก็พร่าพรายพรุดูกระเด็น
 ฉันอายนมไอหม่อมมะอย่าเล่น
 เขาจะเห็นแล้วอย่ากวนฉันหน่อยเลย
 ไม่มีใครเห็นตอกเจ้าขมิเอ๋ย
 พรางก็เผยผ้านองออกจากทรวง
 ลอดล่องต้องเต้าดูขาวขุ่น
 ดังเพชรร่วงหล่นต้องกระจายพราย
 เจ้าขมิที่ผุดมองดังเดือนฉาย
 มิให้ระคายเนื้อน้องเท่าของใย
 ยิ้มแล้วเยียดแขนออกยื่นให้
 โลมไล้ลูบเล่นละมุนมือ (หน้า 136)

นอกจากนี้ วันทองมักจะโต้เถียงกับศรีประสนด้วยวาจาที่ขาดสัมมาคารวะ แสดงให้เห็น
 ว่า วันทองไม่เคยเกรงใจศรีประสนผู้เป็นมารดาเลย เช่น ตอนที่ศรีประสนบังคับให้วันทองแต่งงาน
 กับขุนช้าง

วันทองโต้พังก้าแม่ว่า
 แผลร้องก้องไปโช่พอดี
 เอากำเนิดเกิดใหม่ในชาติหน้า
 ร้อยกัปแสนกัลป์แต่นั้นไป
 เห็นแต่สิ้นทรัพย์สัปดน

ทอดตัวโคกกาอยู่กับพี่
 ข่าตเสียเถิดไม่น้อยใจ
 หาปรารถนาเข้าห้องเลยอีกไม่
 แม่เขี้ยวอะไรเป็นเช่นนี้
 จะเอาคนไปยกให้กับผี (หน้า 242)

ตอนที่ศรีประสนบังคับให้วันทอง เข้าหอกับขุนช้าง

สิงปลอบลูกยาอย่าขำเลย
 นางวันทองแค้นคั่งประดังร้อง
 ยังน้ำหน้าอายหัวล้านชักร้านไป

เจ้าก็เคยเข้าหออย่าท้อใจ
 กระทุ้งห้องสำนั้นหวันไหว
 แม้จะใครได้มาก็เอาเอง (หน้า 265)

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

วันทองแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อวันทองตกเป็นภรรยาขุนแผนแล้ว นางก็เรียกร้องให้ขุนแผน ซึ่งขณะนั้นยังบวชเป็น
 เณรอยู่ กลับมาหานางทุกคืน ๆ

คำแล้วพ้อแก้วจงกลับมา ให้เห็นหน้าทุกคืนพ้อฮันใจ (หน้า 100)

ต่อมาเมื่อขุนช้างมาลู่ขอนางจากครีประชัน วันทองก็เรียกร้องให้ขุนแผนเร่งมา
 ลู่ขอนางโดยครั้งแรก วันทองให้ล่ายทองไปแจ้งให้ขุนแผนทราบที่วัด ครั้นเห็นว่าขุนแผนยังไม่มา
 เผลอจากลู่ขอ วันทองก็ไปหาขุนแผนด้วยตนเอง ช้ำยังนัดแนะให้ขุนแผนไปปรับเงินค่าใช้ในการลู่ขอ
 ที่บ้านของนางอีกด้วย

ชะใจกระไรพ้อเณรหนอ	มาลวงล่อแล้วก็ละอาลัยหนี
สันหมายใจอยู่ว่าใจพ้อเณรดี	พาทีไว้แต่หลังนั้นอย่างไร
ล่ำรพันสัญญาไว้ทุกสิ่ง	ตัวเป็นหญิงจะทำกระไรได้
ว่าจะขอแล้วก็รอยังไม่ไป	จนความใหญ่ไขว่ช่วยวางขึ้นกลางคืน (หน้า 127)
คำวันนี้ไปบ้านเกิดพ้อเณร	จะหาเงินประเคนเจ้าคุณให้ (หน้า 127)

ในวันแต่งงานของพลาญงาม ขุนช้างก่อเรื่องทะเลาะวิวาทจนพลาญงามเข้ามาทำร้าย
 วันทองเรียกร้องให้พลาญงามยกโทษให้ขุนช้าง ๕ เพื่อเห็นแก่นาง

วันทองร้องไห้งอว่าพ้อไว	อย่าถือใจคนเมาเลยเจ้าคุณ
ประทานโทษโปรดเกิดพ้อทูนหัว	ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึงว่าวุ่น
พ้อเงียดดอดดีใจจะได้บุญ	จงอย่าหุนหันเห็นแก่มารดา (หน้า 806)

ต่อมาเมื่อขุนช้างต้องโทษประหารชีวิต วันทองก็ไปร้องให้อ้อนวอนขอให้พลาญงามช่วย
 ขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ขุนช้าง

วันทองสั่งว่าพ้อทูนเกล้า	ทุกยแม่เทียบเท่าจะเป็นผี
เหลียวไม่เห็นใครในครั้งนี้	ซึ่งจะช่วยชีวิตให้รอดตาย
เห็นแต่ดวงใจพระไวแม่	ที่จะแก้ทุกขร้อนให้พ้นนภัย
เจ้าขุนช้างคนคดประทุษร้าย	เพราะเข่นนั้นอันตรายถึงตัว

เหมือนนมหยานกลิ้งอกแม่หมกไหม้	ถึงชั่วดีเขาก็ได้มาเป็นผัว
ครั้นจะนั่งให้ตายอายุติดตัว	จะเข็ดฮือสื่อหัวชั่วกัลปา
เหตุเท่านี้สิ่งนี้ถึงไม่ได้	แม่จนใจถึงชานด้านมาหา
พ่อคุณลงการอุทกกับมารดา	ช่วยทูลขอฮิวาขุนข้างไว้ (หน้า 832)

นอกจากนี้วันทองยังย้ำอีกว่า นางเรียกร้องให้พलयงามทำเช่นนี้ให้พलयงามคิดเสียว่า เป็นการทำบุญและทดแทนบุญคุณของมารดา

เอาบุญอย่าอาฆาตจองเวรเลย	ถ้าพ่อเฉยแล้วไม่เข้าทำนฆ่าแท้
เหมือนปล่อยปลาปล่อยเต่า เอาตุคูล	ให้พ้นจากความเข็ญเห็นกับแม่
ลู่อุตล้าห้เลี้ยงเจ้าเฝ้าดูแล	ตั้งแต่พ่อยังอยู่ในอุทร
. . . . .	. . . . .
อย่าคุมโทษโปรดเกิดให้เป็นตัว	เหมือนทูนหัวแทนคุณของมารดา

(หน้า 833-834)

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

วันทองแสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นว่า นางขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหาอยู่ เล่มอ กล่าวคือ เมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นมา นางมักจะไม่พยายามแก้ปัญหา แต่จะหลีกเลี่ยงด้วยการพูดเป็นทำนองว่า "หากเป็นเช่นนั้นฉันก็ขอตายเสียดีกว่า" พฤติกรรมเช่นนี้มีปรากฏให้เห็นตั้งแต่ช่วงที่นางย่างเข้าสู่วัยสาว เรื่อยไปจนตลอดเรื่อง และจะปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในช้วงที่นางมีปัญหาในเรื่องคู่ครอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ถ้าวันทีนางกลับมาจากไร่ฝ้าย ล่ายทองได้ถามถึงเหตุการณเมื่อตอนบ่าย วันทองเล่าว่า นางถูกขุนแผนลวนลามแต่ไม่กล้าร้องเพราะเกรงว่านางจะได้รับความอับอาย ซึ่งถ้านางจะต้องอับอายเช่นนั้น นางก็ขอตายเสียจะดีกว่า

พอเห็นหน้าพูดจาทั้งสองคำ	กระโจนกอดคอปล้ำเล่นคล่องคล่อง
จะแกลังให้ห้องอายที่ล่ายทอง	จะใคร่ร้องยื่นให้ไร้ทลาย
น้อยใจหนักหนาหน้าตาตก	เป็นล่องยกพลิกคว่ำให้จำทวาย
ผ้าผ่อนฉวยจูดให้หลุดกาย	ถ้าตัวตายเสียก็ดีกว่าเป็นคน
เนื้อแท้เขาจะปล้ำท่าเล่น	ข้าแค้นใจไม่เห็นจะเป็นผล
วันนี้จะเอาผิดเข้ากรัตตน	ให้วายนมเสียให้สิ้นที่อายใจ (หน้า 93)

เมื่อวันทองทราบว่ คัรประสันมีทำว่จะยกนางให้เป็นภรรยาขุนช้าง นางก็บอก
ล่ายทองว่ หากเป็นเช่นนั้น นางก็ไม่ยอมอยู่เป็นคน

อ้ายขุนช้างมันแก้งมาหาแม่	ไซ้แซ่ขอเล่นแต่คล้องคล้อง
ภรรยาแม่ว่ เป็นปรองดอง	ช่างโลกทรัพย์สิ่งของนี้ลู่ดใจ
จะนั่งดูอยู่จะนี่หรือที่เอ๋ย	อย่าฝึกเลนน้องหาอยู่เป็นคนไม่ (หน้า 113)

เมื่อขุนแผนมาตามสัญญาแล้ว นางก็ยังเล่าความคิดตั้งกล่าวให้ขุนแผนฟังอีกด้วย	
อย่าว่เลยคะหม่อมที่ตรงคอย	แต่เค้าร่าลัรยโศกถึงคะนั่งหา
ถ้ามันคำวันมีหม่อมมิมา	สันจะลาพี่ล่ายทองผูกคอตาย (หน้า 135)

ต่อมาขุนแผนมาแจ้งให้วันทองทราบว่ มารดาของตนจะมาลู่ขอนางจากคัรประสัน
วันทองก็แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ นางไม่กล้าเผชิญกับปัญหาอีกโดยนางกล่าวว่ หากทองประคัร
ไม่ยอมมาขอนางจากคัรประสัน นางก็จะตองตายเพราะไม่อาจทนต่อความอับอายได้

นางขมนั่งฟังสิ้นลงล้วย	ดีใจยิ้มขยับเข้าไปหา
แอบอิงพิงทับกับอุรา	ถ้าหม่อมแม่มีเมตตา ก็ตองตาย
ถ้ามันไม่จริงสังเหมือนุดตั้งว่	สันไม่ยอดหน้าทำนทั้งหลาย
ไม่รักอยู่เป็นคนให้ทนอาย	ไอ้พ่อพลายแก้วพี่จงกรุณา (หน้า 154)

ในตอนวันทองทราบว่ ขุนแผนถูกเกณฑ์ไปทำศึกเชียงทอง นางก็บอกว่ นางคง
จะตองตายอย่างแน่นอน

เมียจะนอนคนเดียวว่ระไรรอด	ใครจะกอดพิงนอนให้หนาวหาย
เลยแอบแนบข้างไม่ห่างกาย	เมียจะตายแล้วพ่อทูลกระหม่อมเมีย (หน้า 183)

เมื่อทราบว่ คัรประสันยกตนเองให้แต่งงานกับขุนช้าง เพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นม่าย-
หลวง วันทองก็บอกกับล่ายทองว่ นางจะไม่อยู่แล้ว ซึ่งก็หมายความว่า นางจะหนีปัญหาด้วยการ
ฆ่าตัวตายนั่นเอง

พอล่ายทองย่องเข้าไปดูน้อง	นางวันทองเห็นหน้าน้ำตาไหล
กอดคอล่ายทองร้องว่ไร	น้องไม่อยู่แล้วพี่ล่ายทอง (หน้า 239)

ต่อมาวันทองนำคำทำนายของขรัวตารูที่ว่ ขุนแผนยังมีชีวิตอยู่ มาแจ้งให้คัรประสัน
ทราบ แต่คัรประสันก็ยังยืนยันที่จะให้วันทองแต่งงานกับขุนช้าง วันทองก็คิดฆ่าตัวตาย เพื่อหนี

ความอับอายที่นางจะต้องมีล่ามถึง 2 คน

วันทองได้ฟังคำแม่ว่า
ทอดตัวร้องไห้ไม่ลืมประดี
เห็นแต่เงินทองของเขา
ขร่าปุกทายมาว่า เขื่อนไป
ถึงคนไม่อายุก็อายุผี

ดังจะฆ่าตัวตายให้เป็นที่
แม่ว่าอย่างนี้ก็จนาใจ
หมุหมากก็ละเอามายกให้
แม่ไม่เอ็นดูแก่วันทอง
อายุสิบหกปีมีผิวล่อง (หน้า 241)

วันทองขอไปตุดันโพธิ์อิฐฐานของขุนแผน แต่ครั้นประชันขู่ ว่า หากวันทองยังคงวันวาย
ไม่รู้ลบลัน นางก็จะยกวันทองให้ขุนช้างในวันนี้เลย วันทองได้ฟัง ดั่งนั้น ก็ยิ่งย้าความคิดที่ว่า
จะต้องฆ่าตัวตายอีกหลายครั้ง

แปร้นแปรตแผดเสียงเปรียงเปรียงไป ฤไม่อยู่แล้วให้เป็นคน (หน้า 242)

และ

. . . . .

ฟุ้งนี้พอแจ้งแสงตะวัน

ข้าจะอยู่ทำไมที่ไหนนั่น

ตัวฉันจะลาแม่บรรลัย (หน้า 243)

ต่อมาเมื่อวันทองพบว่า ต้นโพธิ์อิฐฐานของขุนแผนเหี่ยวเฉาลง นางก็ยิ่งคิดจะฆ่าตัวตาย
เพื่อหลีกเลี่ยงหนีปัญหายิ่งขึ้น

ชีวิตเมียไม่รอดเห็นวอดวาย
อยู่ไปให้อุ่นข้างจะเพียรขอ

พ่อตายคนเดียวเมียเปลี่ยวใจ
เมียจะตายตามพ่อหาอยู่ไม่ (หน้า 246)

ไอ้พ่อร่วมห้องของเมียเอ๊ย
ตัวตายหายเสียงอยู่เสียงทอง
อาภัพเกิดมาชะตาชั่ว
จะเอาผิดกรี้ตคอตตามพ่อพลาย

ไม่ควรเลยที่จะพรากไปจากห้อง
ตัวของน้องนี้ก็คงตาย
ผีผัวประเดี้ยวหนึ่งก็เป็นม้าย
หมายเกิดชาติใหม่ได้พบกัน

. . . . .

จะอยู่เป็นคนไม่พันอายุ

. . . . .

อ้ายสิบหายรบกวณจนปวนไป (หน้า 247)

ครั้งกลับมาถึงบ้าน นางก็บอกกับส่ายทอง เป็นทำนองว่า นางจะขอตายอีกเช่นเคย
วันทองร้องบอกกับส่ายทอง หวันน้องขาดเด็ดจริงแล้วที่
โพธิ์กลางใบบางแทบไม่มี ล่องตันยังดีประจักษ์ตา (หน้า 249)

นอกจากนี้ วันทองยังปรารภกับสายทองอีกว่า นางคิดจะไปสืบเรื่องขุนแผนที่กรุงศรีอยุธยา แต่นางก็กลัวจะเกิดอันตรายระหว่างทาง ครั้นจะนั่งเฉยอยู่ก็กลัวจะต้องเข้าหอกับขุนช้าง ดังนั้น นางคิดว่าหากนางตายไปเสียจะดีกว่า

จะไปสืบให้ตระหนกประสภ์แจ้ง	ไม่รู้แห่งกรุงศรีอยู่ที่ไหน
ตัวเป็นหญิงหรือจะวิ่งไปกลางไพร	ในป่าไม้เลือกสัตว์ลารพัน
จะนั่งอยู่ก็ภัยใกล้เช่นนี้	น่าที่ตัวน้องจะอาสัญ (หน้า 266)

วันทอง แล่ตงพฤติกรรมหลีกหนีไม่กล้า เผชิญกับปัญหาอย่างรุนแรง เมื่อขุนแผนกล่าวตัดไมตรีกับนาง นางจึงเลือกวิธีผูกคอตายเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตราหน้าว่านางมีสามี 2 คน

แต่อายุเพียงนี้มีผิวล่อง	เล่นชู้เล่นถ้อยทุกสิ้นผม
มีแต่จะฮับอายไม่วายตรม	ชีวิตสิ้นดินถมก็ชื่อเสียง
ความเจ็บเท่าไรจะรู้หาย	ความอายเมื่อไรจะสิ้นชื่อ
ตั้งหมีกสักรักไว้ที่หลังมือ	ยังจะรื้อรักรูปไปโยม
ตายเสียตายเถิดประเสิร์ฐกว่า	ควาได้เชือกกลางมาจากที่
ยกมือกราบงามลงล่ำมที่	อย่าตีน้องพลัดพ่อพลายแล้ว
กลัวอายจะตายไปคอยท่า	อย่าตีหน้าขอพบพ่อพลายแก้ว
อย่าให้อ้ายขุนช้างมารีแวว	ว่าแล้วแฉ่งมานลูกขึ้นมา
เกาะเล่าเท่าขึ้นขึ้นถึงชื่อ	ล่องมือผูกคอกให้แน่นหนา
พอตัวไกวไหวยวบถึงหลังคา	. . . . . (หน้า 282-283)

ต่อมาเมื่อวันทองตั้งครรภ์ ขุนแผนก็คิดจะมอบตัวกับพระพิรุณ วันทองแล่ตงความขลาดกลัวที่จะเผชิญกับปัญหาออกมาอีก นางกล่าวว่า หากนางต้องถูกล่วงตัวไปอยู่กับขุนช้างอีก นางจะขอตายเสียดีกว่า

น้องกลัวสิ่งเดียวแลพ่อเจ้า	จะขึ้นเอาสั่งให้ขุนช้างใหม่
ไม่ทนอายตายเสียยังเต็มใจ	ว่าพลางละอินให้ฮ้อยไปมา (หน้า 469)

ครั้นวันทองถูกขุนช้างกับพวกฉุดไปจริง ๆ นางก็รำรังอีกว่า ขอให้นางตายเสียดีกว่า วันทองแค้นใจให้ละอิน กุจะคืนดีด้วยอย่าพักกว่า

ฆ่าฟันหันคอเสียเถิดตรา	แม้มีงอินพาเอาฎไป
ถึงบ้านเมื่อไรตายเมื่อนั้น	จะอยู่ถึงล่ำมวันอย่าล่งสัย

ฤไม่ขอยู่กินสิ้นอาลัย

ส่งเสียร้องไห้ไปเรื่อยทาง (หน้า 507)

ในงานแต่งงานหลายงาน เมื่อวันทองเห็นขุนช้างถูกทำร้ายจนสลบไปก็คิดว่าขุนช้างเสียชีวิตแล้ว นางจึงแสดงความขลาดในการเผชิญปัญหาออกมาอีก โดยนางรำพันว่า หากขุนช้างตายเสียแล้ว นางก็คงจะตายตามไปด้วย

. . . . .

วันทองทอดกายกับลำมี

ไอ้พ่อร่วมโพธิ์เตี้ยของ เมียแก้ว

พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเป็นผี (หน้า 808)

นอกจากนี้วันทองยังแสดงพฤติกรรมขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหาในตอนที่ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรก และตอนที่ขุนแผนกับตำบองมาตามขุนช้างไปฝึกหัดราชการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนที่ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างครั้งแรกนั้น ขุนแผนเรียกให้ขุนช้างออกมาพบ ขุนช้างก็พยายามให้วันทองออกไปด้วย แต่นางกลับบอกปิดเพราะนางเองก็ไม่กล้าที่จะออกไปเผชิญหน้ากับขุนแผน

วันทองว่ามึงอย่าพิกว่า

ถึงพระอินทร์ลงมาหาไปไม่

ยิ่งฆ่าฟันเสียที่นี้ฤดีใจ

อันกูจะออกไปอย่าลังกา (หน้า 307)

ต่อมาขุนแผนก็เรียกให้วันทองออกไปพบกับ นางก็ยิ่งหวาดหวั่นไม่กล้าออกมาพบขุนแผนยิ่งขึ้น

วันทองหมองใจอยู่ในห้อง

ไต่ยื่นร้อง เรียกร้าคาญเป็นหนักหนา

ออกปากยากจริงจะ เจริงจา

แค้นฮัดฮัรยาระกำใจ

กลัวจะผลนหุนหัน เข้าในห้อง

เจ้า วันทองคิดพรุ่นหัวนโหว

กระตอดออกมาพลันด้วยหันใด

ฮัดประตุ เข้าไว้ให้มิดฮิด

ล้มกลอนซ้อนในในไล่ล่ล็ก

ถึงจะผลักก็ไม่โหวแต่ล็กหนีด

นึ่งนึ่งรำพิงตะลึงคิด

เส็บจิต เฝียนนางจะฮาดใจ (หน้า 309)

ส่วนในตอนที่ขุนแผนและตำบองมาหาขุนช้าง เพื่อตามตัวไปฝึกหัดราชการนั้น วันทองเพียงแต่ฟังขุนช้างสันนิษฐานว่า ขุนแผนคงจะนำตำบองมาจับตน วันทองก็ทำอะไรมิถูกเสียแล้ว

ครานั้นวันทองครั้นได้ฟัง

ลละล้าละล้งตกลใจ เป็นหนักหนา

จะทำล้นใดตื่นะออกอา

จะเอาหน้าฝากแฝงไว้แห่งไร (หน้า 317)

จากนั้นวันทองก็รีบปิดประตูห้อง เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับขุนแผนทันที
วันทองย่อมาขาล้นรั้ว ยักหัวตาลันเข้าทันใด (หน้า 318)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วันทองเป็นคนที่ขาด
ความกล้าในการเผชิญกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ และนางมักจะคิดว่า การตายไปเสียจากโลกนี้เป็น
ทางออกที่ดีที่สุดอยู่เสมอ

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

ครอบครัวของ วันทอง เป็นครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง วันทองจึงเติบโตขึ้นมาท่ามกลาง
กลางบ้านว่าวโหรที่คอยรับใช้ทำงานต่าง ๆ ให้ ดังนั้นนางจึงแสดงพฤติกรรมพึ่งพาผู้อื่นให้เห็นบ้าง
ดังจะสังเกตเห็นได้จากการทำงานที่วันทองมักจะออกปากให้ผู้อื่นช่วยเหลือนาง หรือตัดพ้อเป็นทำนองว่า ทำไม
ไม่ช่วยเหลือนางเลย พฤติกรรมดังกล่าวปรากฏให้เห็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนที่วันทองคัดเตรียมเครื่องประกอบกัณฑ์เทศน์เพื่อไปร่วมงานเทศน์มหาชาติ นาง
บอกให้บ่าวโหรช่วยเหลือดังนี้

ครานั้นนางพิมพิลาไลย	เรียกหาข้าไทให้มาฉีก
ท่าหมากรบประจำกัณฑ์ให้ฉีก	หมากรบลูสีไปหามา
บ้าง เอามะละกอมาผ่าฉีก	ช่วยกันแกะสลักเป็นหมักหนา
แล้วย้อมสีสดงามอร่ามตา	ประดับประดา เป็นที่ศรัทธา
แกะเป็นราชสีห์สิงห์ฮึด	เหยียดหยดยืนอยู่ดูจิตฉันท
แกะเป็นเทพนมพรหมินทร์	พระอินทร์ถือแก้วแล้วเหาะมา
แกะรูปนารายณ์ทรงสุบรรณ	ผาดผันแผ่นดินของล่องเวหา (หน้า 57)

เมื่อขุนช้างมาลู่ขอ วันทองจากศรีประจัน วันทองก็ขอให้สายทองช่วยคิดว่าจะทำอย่างไร
ต่อไปดี

จะนั่งดูอยู่จะนี่หรือที่เอ๋ย	อย่าฝึกเลยน้องหาอยู่เป็นคนไม่
ที่สายทองจะคิดประการใด	บอกให้น้องแจ้งด้วยเถิดตรา (หน้า 113)
ครั้นวันทองถูกศรีประจันตี	นางก็ตัดพ้อว่าสายทองไม่ยอมมาช่วยนาง
รำพลาถนางเรียกลายทองพี่	มาตีดูดูไปไหนหาย
ไม่มาช่วยน้องต้องตีแทบตาย	ที่สายทอง เอ็นดูด้วยเถิดตรา (หน้า 126)

ในตอนท้องประศัรมา เขียมวันทองที่บ้าน วันทองก็ขอร้องให้ท้องประศัรช่วยพานางไป
อยู่กาญจนบุรี เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกบังคับให้เป็นภรรยาของขุนช้าง

ขุนช้างนัดงานแรมล่ำค่า	ลูกครวญคร่ำไม่มีทีจะหวัง
จะหลบลิ้นหนีไปแต่ลำพัง	ลู่ดก่าสั่งด้วยไม่รู้ทีจะไป
เดชะบุญคุณแม่พอมมาถึง	เหมือนหนึ่งขุบลูกยื่นมาได้
โปรดหัวแกจจนให้ทันภัย	ลูกจะไปอยู่บ้านกาญจนบุรี (หน้า 257)

เมื่อศรีประศัรบังคับให้วันทอง เข้าหอ	วันทองก็ร้องให้ลายทองมาช่วยเช่นกัน
นาง วันทอง ร้องตื่นจะสิ้นใจ	ที่ลายทองไปไหนไม่เข้ามา
ช่วยด้วย เกิดจะม้วยในครั้งนี่	ขอโทษน้องทีเกิดพี่เขา (หน้า 265)

ในตอนวันทองวิวาทกับลาวทอง นางก็ร้องบอกให้ลายทองกับบ่าวไพร่มาช่วยกันทำร้าย
ลาวทองในเรือ

ทุตธี่ลาวขาวป่าขึ้นหน้าลอย	แม่จะต้อยเอา เลือดลงล้างดิน
เสิบใจไม่น้อยสักร้อยเท่า	ตั้งใครเอาดาบฟาดให้ขาดวัน
ลายทองกับธี่ปลั้งธี่สิน	ปืนเรือลงมาด้วยมาช่วยดู (หน้า 279)

แม้แต่ตอนที่ขุนแผนจะพานางหนีไปจากขุนช้าง วันทองก็ยังตัดพ้อว่าการที่นางต้องตกเป็น
ภรรยาของขุนช้างก็เพราะผีพรายของขุนช้างสะกดนางไว้ และขุนแผนไม่ยอมมาช่วยนาง

ช้านอนกับขุนช้างก็จริงอยู่	แต่ได้สู้รบกันเป็นหนักหนา
เสียตัวชั่วไยจะตื่นตา	เพราะกะพรายเขา เข้ามาสะกดไว้
ถ้าผีเวมตตามาปกป้อง	วันทองหรือใครจะทำไต่
เจ้าลอยช้อนเอาปลาที่หน้าไย	เพราะใจของ เจ้าไม่เมตตา (หน้า 387-388)

จากพฤติกรรมดังกล่าวของวันทอง แสดงให้เห็นว่านางมีพฤติกรรมพึ่งพาผู้อื่นอยู่บ้างพอ

ล้มควม

4. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

วันทองแสดงพฤติกรรมอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นอยู่บ้าง การเชื่อฟังและยอม
ตามผู้อื่นของ วันทองมักจะมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากความรัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสายทองบอกให้วันทอง ไปพบกับขุนแผนในไร่ฝ้าย วันทองก็กระตือรือร้นขออนุญาต
มารดาออกไปไร่ฝ้ายโดยดี

นางพิมพาโลยกับสายทอง	ทั้งล่องกินข้าวปลาหาขำไม้ม
อึ้นหน้าสำราญบานใจ	ถึงพูดจาปราศรัยกับมารดา
วันนี้ลูกจะไปไร่ไหน	ฝ้ายเผื่อแตกกระจาย เสียหนักหนา
ลูกออกไปดูกับหูดตา	จะไว้วางกับขำไม้มต้องการ
มันล็กจำแนกแจกจ่าย	ซื่อขายกิน เล่นไปทั้งบ้าน
ลูกเห็นกับตามาขำนาน	จะว่าขำมันก็ไม่ถนัดใจ (หน้า 82)

เมื่อขุนแผน ก็หวงพา วันทองในไร่ฝ้ายนั้น แม้วันทองจะพยายามกล่าวอ้าง เหตุผลต่าง ๆ
เพื่อป้องกันตนเอง ให้พ้นจากการถูกลวนลาม แต่นางก็ยังกล่าว เป็นเชิง เปิดช่องให้ขุนแผนไปเข้า
หานางที่บ้าน เช่นกัน

อนิจจว่าแล้วพาหังไม้ม	จะฆ่าพิม เสียที่ไร่นี้แล้วหรือ
รักน้องกลางหนให้คนลือ	อย่างนี้น้องไม้มถือว่ารักน้อง
โดยชัวถึงตัวมิได้แต่ง	ก็จัดแจงน้องนี้มีหอห้อง
พอควรการแล้วฉันจะปรองดอง	มิให้ช้องชัดเคืองกระเดื่องใจ
ตัวน้องมิใช่ของอันเคยขาย	จะเรียงรายกลางหนหาครวไม้ม
พิเคราะห์ให้เหมาะก่อนเป็นไร	กลับไปเถิดพ่อแก้วผู้แหวดตา (หน้า 71)

ครั้งขุนแผน เข้ามาหา วันทองถึงใน "ห้องหอ" จริง ๆ นางก็ยอมตกเป็นภรรยาของ
ขุนแผนโดยดี ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีการลู่ออใด ๆ ทั้งสิ้น

เมื่อขุนแผนชวนนางไปอาบน้ำโดยทั้งคู่ต้อง เปลือยกายท่ามกลาง แล่งสังฆ์ วันทองก็ยอม
ทำตามอีกเช่นกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 231-232

ต่อมาเมื่อศรีประจันพยายามบังคับให้วันทองตกเป็นภรรยาของขุนช้าง วันทองก็แข็งขัน
เต็มกำลัง แต่หลังจากที่นางตกเป็นภรรยาของขุนช้างได้ไม่นาน นางก็เริ่มมีใจคล้อยตามไปกับ
ความลุ่มที่ขุนช้างมอบให้และยอมรับขุนช้างเป็นสามี ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องตอนที่ขุนช้างลา
ศรีประจันกลับไปบ้านของตน

ขุนช้าง วันทองก็ไปมลัน	อยู่บ้านกลางแปลงนั้นทั้ง เมียมผัว
ครอบครองถิ่นฐานบ้านของตัวเอง	เมียมผัวเป็นลู่อุสสำราญใจ (หน้า 311)

เมื่อขุนแผนติดตามมาช่วงชิงตัววันทองไปจากขุนช้าง ในชั้นแรกวันทองพยายามแข็งขัน แต่ขุนแผนก็บังคับเอาตัวนางไปด้วยจนได้ ต่อมาไม่นาน อาการแข็งขันที่วันทองมีต่อขุนแผนก็หายไป กลับกลายเป็นยอมตามและเห็นใจที่ขุนแผนลี้ภัยให้พยายามชิงตัวนางมา

จะเคืองขุนแผนก็ไม่ได้	เขารักใคร่จริงสั่งไม่ห่างเหิน
ไปจากกันนานช้าน่าจะเพลิน	หมางเมินลูกเมียเขาก็มี
สู้บากหน้ามาตามด้วยความรัก	ลอบลักเข้าป่าพากันหนี
ไม่กลัวความลามลูกคลุกคลี	เอาชีวิตแลกน่อง วันทองมา
จะทิ้งขว้างอย่างไรต้องไปด้วย	จะมอดม้วยก็ติดตามแต่ว่าเล่า
นางทอดตัวกอดฝังแล้วโศกกา	ขับหน้าฝังหลังระงับไป (หน้า 407)

ต่อมาขุนช้างก็ชิงตัววันทองกลับไปได้อีก ในตอนแรกวันทองถึงกับออกปากว่า นางจะฆ่าตัวตายภายใน 3 วัน แต่แล้วนางก็อยู่กับขุนช้างด้วยความราบรื่นเรื่อยมา เป็นเวลานานกว่า 10 ปี แสดงให้เห็นว่า นางยอมตามความต้องการของขุนช้างเช่นกัน

ในตอนที่พลายงามบุกเข้าไปพาวันทองออกมาจากบ้านขุนช้าง เมื่อวันทองเห็นว่า พลายงามไปแต่โดยดี

ถ้าเจ้าเห็นเป็นลูขโม้ลูกกลาม ก็ตามเถิดมารดาจะคลาไคล

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วันทองมีพฤติกรรมอ่อนน้อม เชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นบ้าง และการที่นางมีพฤติกรรมเช่นนี้เอง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นางถูกประหารชีวิต

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

วันทองแสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นว่านาง เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเพียง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อสายทองพยายามพูดจาหวานล่อมิให้นางปลงใจรักขุนแผน วันทองได้พูดถึงกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ว่า ธรรมดาล้ำวกลล่ตรีควรจะรอให้ผู้ใหญ่จัดการ เรื่องคู่ครองให้ ไม่ควรละรับร้อนวุ่นวายไปเอง

ธรรมดา เกิดมา เป็นล่ตรี	ชั่วดีคงได้คู่มาลู่ล่อง
มารดา ย่อมอดลู่ล่ตรีประคับประคอง	หมายปองว่าจะปลุกให้เป็น เรือน
อนึ่ง เรา เขาก็ว่า เป็นผู้ดี	มั่งมีแม่มิให้ลูกอายเพื่อน
จะด่วนร้องก่อนแม่จะแยเอื้อน	ความอายจะกระเทือนถึงมารดา
. . . . .	. . . . .

อดเปรี้ยวกินหวานตระการใจ	ลูกไม้หรือจะลู่ไปก่อนห้าม
มีแต่แบ่งแตงนวลไว้ให้งาม	ร้อนใจอะไรจะถามทุกเวลา (หน้า 74)

ต่อมาเมื่อวันทองถูกขุนแผนเกี่ยวในไร่ฝ้าย นางก็อ้างถึงขนบธรรมเนียมเดิมที่ว่า เมื่อ
ชายหญิงรักกัน ฝ่ายชายก็ควรจะไปลู่ขอฝ่ายหญิงให้ถูกต้องตามประเพณี

ไปลู่ขอต่อท่านผู้มารดา	ถ้าเมตตาใจเจ้ามุ่งหมาย
น้องจะยอมพร้อมใจไม่ระคาย	. . . . .
. . . . .	. . . . .
ถ้าเจ้าแก้วขอแล้วคุณแม่ให้	น้องดีใจให้พ่อแม่เป็นผัว
ทำยู่ลู่หาข้านี้กลัว	ความชั่วเขาตึฉินไม่ยินดี (หน้า 88)
รักน้องลึจะปองให้เป็นผล	กลางหนหรือมารักท่าหักหาญ
ไม่รักแต่งดอกจึงแก่งทำประจาน	มาตัวนรานรับได้แต่โดยใจ

อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่า เมื่อวันทองถูกขุนแผนรบเร้ามาก ๆ นางก็ยอมตามใจ
ขุนแผน ดังนั้น นางจึงตกเป็นภรรยาของขุนแผนก่อนการเจรจาขู่ขอมตามธรรมเนียม

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

พฤติกรรมของ วันทองซึ่งแสดงให้เห็นว่านางขาดความเชื่อมั่นในตนเองนั้นแสดง
ออกมาทางกิริยาเขินอาย และประหวั่นพรั่นพรึงไม้อาจจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตั้งที่ใจตนเอง
ปรารถนา ดังรายละเอียดจากเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อเธรแก้วมาบิดบาตที่บ้านวันทองเป็นครั้งแรก นางก็ประหม่าอายจนไม้อาจลงไป
ตักบาตรได้ตามปรกติ คงปล่อยให้ล่ายทองลงไปเพียงผู้เดียว

ทมิญน้อยข่มายพอปะตา	ก็รู้ว่า เธรแก้วผู้แว่วไว
หลบมิตละกิดที่ล่ายทอง	โธน้องนี่ไม่ลงไปไล่ได้
เห็นหน้า เธรพลายสันอายใจ	ส่งขันข้าวบาตรให้ล่ายทองมา (หน้า 67)

ต่อมา เมื่อเธรแก้วมาบิดบาตเป็นครั้งที่ 2 แม้ล่ายทองจะหว่านล้อมให้วันทองยอมลง
ไปตักบาตรด้วยตนเองจนได้ แต่วันทองก็ยังคงมีความประหม่าอายอยู่อีก

หลบมิตละกิดเจ้าล่ายทอง	ดูเธรน้องอย่างสำรวจมรากับขร้ว
ไม่ไปละข้าไหวขันนี้กลัว	ยัมหัวกระชิกกระชีกัน

ลายทอง เตือนน้องให้ลงไป	นางพิมพ์ลาโลยประคองขัน
แอบหลังบัง วุ่นพัลวัน	พริ่นพริ่นก้าวลงบันไดไป
ทรุดนั่งตั้งชันลง วันทา	ไม่อาจแลดูหน้า เจ้า เณรได้
เทพหระว่าขันประหวั่นใจ	บุหรีใส่ปนปลาทั้งหมากพลู
ก้มหน้าขึ้นมาบนบันได	อกใจละะกิกละะ เก็นอยู่ (หน้า 81-82)

เมื่อถูกขุนแผนเกี่ยวในไร่ฝ้าย นางก็แสดงอาการ เือนอาย เช่นกัน

นางพิมพ์ลาโลยได้ฟังว่า	ตกประหม่าอภพริ่นหวั่นไหว
ขวยเขินเมินอั้งตะสิงไป	ด้วยไม้เคยพูดเคยเจรจา
สิงหลกลดกระเถิดให้ห่างกัน	นางผินผินหัน เมินละะ เก็นหน้า
ขม้อยขม้ายช่ายดูแต่หางตา	ไม่ตอบสั่งสนทนาประการใด (หน้า 85)

ในตอนทีลุ่มเต็จพระพันวษาทรงชำระความเรื่องวันทอง นางก็แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ขาดความเชื่อมั่นในตนเองอีก กล่าวคือ เมื่อวันทองทราบว่ามีพระบรมราชโองการให้นางเข้าเฝ้าเท่านั้น นางก็ "คร่ำครั้นหวั่นไหว" (หน้า 858) แล้ว ครั้นได้เข้าเฝ้าจริง ๆ วันทองก็ยิ่งแสดงความไม่มั่นใจในตนเองออกมาทางท่าทางหวั่นไหวหวาดกลัวยิ่งขึ้น พฤติกรรมเช่นนี้เห็นได้ชัดเมื่อวันทองได้ยื่นรับสั่งตรัสถามจากลุ่มเต็จพระพันวษาครั้งใด นางก็แสดงความกลัวครั้งนั้น เช่น

ครานั้นวันทองได้รับสั่ง	ละล้าละสั่งประณมก้มเกศ
หวั่นยองพองพริ่นพันที	. . . . . (หน้า 857)
วันทองฟังถามให้คร่ำครั้น	บังคมคัลประณมก้มเกศ (หน้า 860)

จนกระทั่งลุ่มเต็จพระพันวษาทรงมีรับสั่งให้วันทองเลือกว่า นางจะอยู่กับขุนแผนหรือขุน-
 ย้าง ความไม่มั่นใจในตนเองทำให้นาง "ละล้าละสั่ง" เลือกไม่ได้ว่านางต้องการจะไปอยู่กับใคร
 นางจึงนั่งงันไม่อาจจะกราบทูลสิ่งใดได้

ครานั้นวันทองฟังรับสั่ง	ให้ละล้าละสั่งเป็นหนักหนา
ครั้นจะทูลกลัวพระราช้อญา	ขุนย้างแลดูตายักคิ้วลน
พระหมื่นไวยใช้ใ้ไปให้แม่ว่า	บ้วยปากตรงบิดาเป็นหลายหน
วันทองหมองจิตคิดเวียนวน	เป็นจนใจนั่งอยู่ไม่ทูลไป (หน้า 861)

ศรีน้อมเต็ดพระพันวษาทรงเตือนให้นางเร่งตัดสินใจ และทรงเล็งเห็นว่า นางจะไปอยู่กับพลายงามก็ได้ แต่วันทองก็ยังเลือกไม่ได้เพราะหากนางเลือกไปอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง อีกสองคนที่เหลือก็ต้องพยายามขู่ขึงตัวนางไปอีก ซึ่งจะเป็นลำเหตุทำให้บุคคลผู้นั้นได้รับราชภัยในภายหลัง วันทองจึงคิดจะกราบทูลไปว่า แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ จะให้นางไปอยู่กับใคร

นาง วันทอง รับพระราโชองการ	ให้บันดาลบังจิตหาคิดไม่
อกคัลลมลมัวให้ขี้หัวใจ	ด้วยสิ้นในอายุที่เกิดมา
คิดคะนองตะลึงตะลานอก	ตั้งตัวตทพระลุ่มเมรุฎมา
ให้อุทลฮัดอันตันอุรา	เกรงผิดกายหน้าก็ลู่คิด
จะว่ารักขุนช้างกระไรได้	ที่จริงใจมิได้รักแต่สักหนิด
รักพ่อลูกหวางตั้งดวงชีวิต	แมนทูลผิดจะพิโรธไม่โปรดปราน
อย่าเลยจะทูลเป็นกลางไว้	ตามพระทัยท้าวจะแยกให้แตกฉาน (หน้า 862)

แต่เพราะเหตุที่ว่า วันทองขาดความเชื่อมั่นในตนเอง นางจึงมีอาการที่กวีใช้คำว่า "ระเริ่มร้าว" (หน้า 826) ซึ่งผู้วิสัยมีความเห็นว่า อาการนี้คือ อาการของคนประหม่าหวั่นเกรงในเหตุการณ์เฉพาะหน้า จนไม่อาจลรรหาคำพูดที่จะใช้พรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตนได้ตั้งใจ ดังนั้น วันทองจึงมีอาการกราบทูลความตั้งใจอย่างตันของนางให้สมเด็จพระพันวษาทรงทราบได้จนจบสิ้น

คิดแล้วเท่านั้นมิหันนาน	นางกัมกรานแล้วก็ทูลไปฉบับพลัน
ความรักขุนแผนก็แล่นรัก	ด้วยร่วมยากมานักไม่เคยตฉันท
สู้ลำบากบุกปามาด้วยกัน	ล่ำพันอดออมถนอมใจ
ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา	คำหนักหาได้ว่าให้เคืองไม่
เงินทองกองไว้มิให้ใคร	ข้าไทใช้ล้อยเหมือนของตัว
จมนไวยเล่าก็เลือดที่ในอก	ก็หยิบยกรักเท่ากันกับผิว
ทูลพลางตัวนางระเริ่มร้าว	ความกลัวพระอาญาเป็นพื้นไป (หน้า 862)

วันทองกราบทูลได้เพียงเท่านั้น นางก็ตกประหม่าหวาดหวั่น จึงยังมีหันกราบทูลต่อไปให้กระจ่างว่า นางประสงค์จะให้สมเด็จพระพันวษาทรงตัดสินว่านางสมควรจะไปอยู่กับบุคคลใด สมเด็จพระพันวษาจึงทรงเข้าใจว่า นางต้องการจะอยู่กับขุนแผนและขุนช้างพร้อม ๆ กัน เป็นเหตุให้ทรงตัดสินประหารชีวิตวันทอง

ดังนั้น สิ่งอาจกล่าวได้ว่า วันทองแสดงพฤติกรรมขาดความเชื่อมั่นในตนเองอยู่บ้าง และการขาดความเชื่อมั่นในตนเองนี้ทำให้นางถูกประหารชีวิต

4.4 จิตใจอ่อนไหว

วันทอง เป็นบุคคลที่มีจิตใจอ่อนไหวมาก เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ปรกติเพียงน้อยนิดผ่านเข้ามาในชีวิตของนาง นางก็จะมีปฏิกิริยาตอบโต้ทันที ปฏิกิริยาตอบโต้ของนาง ได้แก่ การร้องไห้คร่ำครวญ ดังรายละเอียดในเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อพันศรโยธาถึงแก่กรรม

นางพิมพิลาโลยร้องไห้งอ

พ้อเอ๋ยเคยเห็นอยู่ทุกวัน

พอได้ฝนหยุกยหาให้กิน

ถูกมิได้ปฏิบัติพัตรี

เหยา เรือนจะเย็นเป็นป่าช้า

ทุกผ้า เสื้อสาตกลาดเต็มไป

เข้ากอดศพพ่อแล้วโศกศัลย์

ถึงเล็บไข้เข่นนั้นก็ยังดี

มาตายลู่ลันไปเมืองผี

คำวันนี้ถูกรักจักเห็นใคร

หม้อยาจะราแล้วพ้อข้าไหว

จะบูไว้ให้ใครเล่าพ้ออา (หน้า 43)

เมื่อวันทองตกเป็นภรรยาขุนแผน

ครานั้นนางพิมพิลาโลย

ระทวยหยุดกอดแล้วยิ่งอาวรณ์

ก็ล่าลมที่อาวรณ์เรา โฉดชั่ว

เข้าคำร่าจะโศก เล่มอไป

ถอนใจละอีกละอันอ่อน

พ้อมานอนให้พมนี้ตรอมใจ

รักตัวแล้วหารักสบายไม่

สักเมื่อไรจะหายวายรำคาญ (หน้า 99)

เมื่อถูกศรประจันลงโทษเพราะวันทองไปด่ากระทบขุนช้าง

ปิดประตูไว้กลอนด้วยความกลัว

ครั้งนี้ เล็บอายุนี้เหลือใจ

ทอดตัวลงแล้วละอันไห้

เลือดไหลโข่มหลังตลอดตาย (หน้า 126)

เมื่อนัดให้ขุนแผนมาหาแล้วขุนแผนมาช้า

ครั้นพระสุริย์แสง เข้าแฝงไพร

ส่งสารตัวกลัว เณรจะลวงล่อ

ไต้ช่วกสัวาย เสียตายนวล

เจ้าพมน้อยนี้ในฤทัยครวญ

น้ำตาคลอคลอละห้อยหวน

ป่นปวนอัดอันต้นอุรา (หน้า 133)

เมื่อขุนแผนต้อง เดินทางไปกาญจนบุรี เพื่อไปขอร้องให้ทองประศร์มาลู่ขวันทองให้กับตน

นางพิมพ์หมองเผ่าร้องไห้	ยกมือไหว้หน้าตาลงนงหน้า
กลุ้มกสัดฮัดอันไม่ เสรจลา	ละฮันออกปากกว่าจงไปตี
. . . . .	. . . . .
แลแลจนลับไปลับลับ	หายฉิบใจพิมพ์ยิ่ง โศกศัลย์
หับหน้าต่างนาง เข้าในห้องพลัน	ละฮันฮัน เอนทับกับที่นอน (หน้า 148-149)

เมื่อวันทองทราบว่ายุนแผนจะต้องไปทำศึกเมือง เชียงทอง

นางพิมพ์ลาโลย เจ้าโตพึ่ง	ต้นอกใจดังจะเป็นบ้า
น้ำตาเป็นเม็ดเม็ดเข็ดน้ำตา	. . . . . (หน้า 175)

นางพิมพ์หับกับอกเผ่าละฮัน	ไม่ฝ่าฝืนสร้างล้มประดีโต้
น้ำตาตกชกชกกระเซ็นไป	ร่ำไรห้วงฝวจะลากพิมพ์ (หน้า 181)

ในครั้งนีวันทองร่ำไห้คร่ำครวญไม่หยุดจนครีประสันต้อง เตือนให้นางระงับความเค็ร้ำไค้ก

เสียบ้าง

ครีประสันมารดา สิงว่าไป	แม่พิมพ์นี้เป็นกระไร เข้า เรือนนี่ง
ฝวมีที่ไปไม่ไหวตึง	ช่วยกันวิ่งกันเต้นบ้าง เป็นไร
หมากพหลหยูกยาไม่สัดแลง	จะ เผ่าทรงพระกระรแลงไปถึงไหน
เป็นแพงพวยทอดยอดฮิดฮิดไป	ผ้าผ่อนท่อนลไบไม่นำพา
อย่างนี้หรือฮันฮื่อว่า รักฝว	มัวแต่ละร้องไห้ไม่เงยหน้า
แม้นไม่มีทูดุ เกิดหนา	ปลาฮันหนึ่งจะกินก็ไม่มี
จะลงกัดก่อน เกลืออยู่กรอดกรอด	นั่งกอดหัว เข้าอยู่กับที่
แม้นายตะกาย เป็นตัวดี	ยังกะว่ากูนี้เป็นเมียน้อย
สั่งแต่เสียง โลโล่ทุทโรเออ	ไม่หีบต้องบ้าง เลยนางยอดลรัย
ยั้งว่าดูตา เล่นปรอยปรอย	กูจะต่อยให้ร้องก้องลู่พรณ
ครานั้น เจ้าพิมพ์ลาโลย	กอดฝวร้องไห้ฮือปวนน
หีบอะไร เข้าไม่ได้อกใจฮัน	กสินกลันน้ำตาฮิงไหลพร (หน้า 187)

เมื่อวันทองได้ข่าวว่ายุนแผนเสียชีวิตแล้ว

กลับเข้า ในหอคลอน้ำตา	ทอดตัวไค้กาในที่นอน (หน้า 234)
-----------------------	--------------------------------

พอสายทองย่อง เข้าไปตุน้อง
กอดคอสายทองร้องรำไร

นางวันทอง เห็นหน้าน้ำตาไหล
น้องไม่อยู่แล้วพี่สายทอง (หน้า 239)

เมื่อวันทองแจ้งให้ศรีประสน์ทราบ ว่า ยรวตารุทนามายว่า ขุนแผนยังมีชีวิตอยู่ แต่
ศรีประสน์ก็ยังยืนกรานจะให้วันทองแต่งงานกับขุนช้าง

วันทองได้ฟังคำแม่ว่า
ทอดตัวร้องไห้ไม่ลืมประดี

ดังจะฆ่าตัวตายให้เป็นผี
แม่ว่าอย่างนี้ก็กลใจ (หน้า 241)

วันทองได้ฟังคำแม่ว่า
แผดร้องก้องไปไขโพธิ์

ทอดตัวโคกกายอยู่กับพี่
ฆ่าดีเสียเถิดไม่น้อยใจ (หน้า 242)

เมื่อวันทองเห็นว่าต้นโพธิ์อิฐฐานของขุนแผนเหี่ยวเฉา นางก็ร้องไห้จนสลบไป
แม่พินแล้วก็ยังคร่ำครวญต่อไป

เห็นใบโพธิ์ตกรดอกตึง
ล้มราบกราบลงกับต้นโพธิ์
.....
ร้องไห้จนขบสลับไป

ร้องอึงหวีดวิ่งไปเร็วไว
ไอ้พ่อพลายตายแล้วไม่มาได้
.....
ยังแต่หัวใจอยู่กรีก (หน้า 245-246)

วันทองพินตัวยังมัวตา

โคกกายครวญคร่ำมาตามคลอง (หน้า 247)

เมื่อเห็นว่าขุนช้างมาปลุกหอร่อมตอหอเก่าของขุนแผน

นาง วันทองมอง เห็นหอร่อมขุนช้าง
เพื่อพร่ำรำดำ เป็นบ้าใจ

ใจนางแทบจะคลั่งนั่งร้องไห้
แย่งขกส่งไปไม่โยติ (หน้า 260)

เมื่อวันทองเห็นว่าขุนแผนกลับมาบ้านอย่างปลอดภัย นางก็ตื่นตื่นจรร้องไห้

วันทอง เห็นหน้าน้ำตาตก
ออกปากยากคิดจะฟังพอง

ยกมือไหว้แล้วมัวหมอง
กอดส่องเท้าผิวละอับไป (หน้า 272)

เมื่อขุนแผนบอกตัดสัมพันธ์กับวันทอง

ครานั้น วันทอง ก็ตกใจ
ถึงที่นอนกลิ้ง เกลือกกลง เลือกกาย

วิ่งขึ้น เรือนใหญ่ มิ่งขวัญหาย
โธว่าพ่อพลายของเมียอา (หน้า 281)

เมื่อวันทองถูกขุนช้างปลุกปล้ำจนไต้หวันาง เป็นภรรยา

วันทองฮึดฮัดละปะตหน้า	แค้นตัวชั่วช้าไม่รู้หาย
คิดขึ้นมาถึงผิวปมตัวตาย	เล่นอายุมิให้ใคร เห็นหน้าตา
อยู่แต่ในห้องไต้ล่อง วัน	โคกคัลยัพ่างเพียงจะเป็นบ้า
จำใจอยู่ด้วยขุนช้างมา	พอสับหลัง โคกกาถึงเจ้าพลาย (หน้า 289)

เมื่อขุนแผนพาตัววันทองไปจากบ้านขุนช้าง นางก็คร่ำครวญถึงขุนช้างและบ้านที่เคยอยู่

กลับเสียใจอาลัยขุนช้าง เล่า	นิลจาเจ้าหลับกลิ้งอยู่ไกลหมอน
จะเป็นฉาน้ำค่างขลายจร	ใครจะซ่อนผ้าห่มให้ผัวรัก
เห็นม่านขาดกลาดขวางอยู่กลางห้อง	ล่องมือตีกเพียงอกหัก
ฉันทาลผลลายห่า เล็บขำนัก	ละอินฮักฮักแล้วเดินมา
. . . . .	. . . . .
ลงบันไดใจเสียนจะขาดตาย	น้ำตาตกกระจายพรางพรายลง (หน้า 393-395)

ระหว่างที่ขุนแผนพานาง เดินป่า	วันทองก็คร่ำครวญถึงชีวิตที่ผ่านมาแล้วร้องไห้
นางทอดตัวกอดผัวแล้วโคกกา	ชบหน้าฝั่งหลับระงับไป (หน้า 407)

เมื่อขุนแผนพบกับกองทัพของสมเด็จพระพันวษา

ครานั้นจึง โฉมเจ้า วันทอง	เห็นพลเมืองนองมาหมักหนา
กอดผัวตัวสิ้นพรันวิญญาน์	น้ำตาหลังตาโคกกาสัย (หน้า 438)

เมื่อขุนแผนและวันทองอำลาพระพิไลตรงกับบุษบาลงมามอบตัวที่กรุงศรีอยุธยา

ครานั้นวันทองผ่อง โสภา	ไต้ฟังผัวว่าน้ำตาไหล
. . . . .	. . . . .
. . . . .	ว่าพลาจละอินให้อยู่ไปมา (หน้า 469)
วันทองล่องกร เข้าซ่อนอก	น้ำตาตกตันใจอาลัยว่า
. . . . .	. . . . .
กลิ้งเกลือกเสือกหร่าน้ำตานอง	อยู่ในห้องร้องไห้ลั่น เรือน (หน้า 472)

เมื่อวันทองทราบข่าว ขุนแผนต้องโทษจองจำ

ทั้งทุกข์ทั้งแค้นแน่นหัวใจ

ละอินให้โคกเค้รำเฝ้าคร่ำครวญ (หน้า 477)

นางแก้วกิริยากับวันทอง

น้ำตานองอาบหน้าทั้งสองศรี

ละอินถอนใจใหญ่ให้ร้อ

อาลาสามีแล้วเดินไป (หน้า 499)

เมื่อพลายงามหายไประบายบ้าน

นางแคลงผัวกลัวจะพาไปฆ่าเสีย

น้ำตาเร่เร่ตลกขกขกโหล (หน้า 512)

เมื่อวันทองพบพลายงามและคำใจต้องล่งตัวไปกาญจนบุรีตามลำพัง

นาง วันทอง ร้องไห้ใจจะขาด

โธ่ข้าตี่นี้มีกรรมจะทำไฉน

.....

.....

โธ่ใครเล่า เขาจะพา เจ้าคลาไคล

นางร้องไห้ละอินกลืนน้ำตา (หน้า 514)

นาง วันทอง ร้องไห้ลิตใจหาย

กอดเจ้าพลายงามน้อยละห้อยให้

.....

.....

พลงล่วมล่อตอกอดแอบไว้นั้นกาย

ละอินให้ไม่วายฟ้ายน้ำตา (หน้า 515)

จะมีผัวผัวก็พลัดกำสัดจาก

จนแสนยากอย่างนี้แล้วมิหนำ

มา มีลูกลูกก็จากวิบากกรรม

ละอินร่ำรันทดล็ดใจ (หน้า 518)

เมื่อวันทองคิดว่าขุนช้างถูกพลายงามทำร้ายจนตาย

วันทอง โผนโชนจากหอนั่งมา

วิ่งผวากอดผัวทอดตัวให้

นั่งแน่นแลเห็นไม้ทลายใจ

นางร้องไห้โฮโฮโธ่พ่อคุณ

.....

.....

อนิจจา เมื่อผัวมา เป็นเพื่อน

กลับไปเรื่อนแต่ตัวดูผัวหาย

ร่ำพลงกลิ้ง เกสือกอง เสือกกาย

ตั้งจะวายชีวังไปทั้งเป็น (หน้า 808)

เมื่อวันทองทราบข่าวขุนช้างต้องโทษประหารชีวิต

วันทอง พัง เล่าบอกข่าวผัว

ทอดตัวร้องไห้จนลมดับ

กลิ้ง เกสือกอง เสือกนอนอ่อนพับ

ตั้งจะดับชีวังไปทันใจ (หน้า 828)

เมื่อวันทองขอร้องให้พลายงามขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนช้าง

โถมเข้าล้อมล่อตักพระไวย ร้องไห้แทบสลบชบหน้า (หน้า 832)

เมื่อพลายงามพาตัว วันทอง ไปจาก เรือนขุนช้าง

ว่าพลางนางลูกออกจากห้อง เคঁราห์มอง โศกาน้ำตาไหล (หน้า 846)

เมื่อวันทองฝันร้าย

สิ้นฝันครั้นตื่นตกประหม่า หวิดผวากอดผิวละอินให้ (หน้า 856)

เมื่อวันทองต้องโทษประหารชีวิต

ครานั้นจึง โคมเจ้า วันทอง เคঁราห์มอง ละฮักละอินให้

ล้อมกอดลูกชายด้วยอาลัย น้ำตาหลังไหลลงรินริน

. . . . .

. . . . .

ว่าพลางนางกอดพระหมื่นไวย น้ำตาไหลชบเข้าไม่เงยหน้า

จ้วงหุบหุบลงกับพลูธา กอดลูกยาแน่นิ่งไม่ตั้งกาย (หน้า 866-867)

จากพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วันทองมีจิตใจอ่อนไหวมากเมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น นางก็จะร้องไห้ เคঁราห์โศกมากมาย

4.5 เก็บกตและลงโทษตนเอง

วันทองมีพฤติกรรมเก็บกตและลงโทษตนเองอยู่บ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อวันทองตกเป็นภรรยาของขุนแผนก่อนที่จะมีพิธีสู่ขอ นางก็คิดโทษตนเองที่ใจง่ายยอมทำในสิ่งที่ไม่สมควร

ครานั้นนาง พิมพิลาไลย ถอนใจละฮักละอินอัน

ระทวยทอดกอดแก้วยิ่งอาวรณ์ พ่อมานอนให้พิณนี้ตรอมใจ

ก็ล่าส้มที่อาวรณ์เรา โฉดฮั่ว รักตัวแล้วหารักสบายไม่

เข้าค่าจะร่าโศก เล่มอไป สักเมื่อไรจะหายวายรำคาญ (หน้า 99)

ต่อมา เมื่อนางปรับทุกข์เรื่องขุนแผนไม่มาหา กับส่ายทอง วันทองก็กล่าวโทษความใจง่ายของตนเองอีก

. . . . .

โทษใจของน้องนึ่งง่าย

ไปเชื่อคำนี้เพราะระไรร้าย

ข้าหลงรูปเจ้าพลายสิง เสียดรัก (หน้า 112)

เมื่อขุนแผนกล่าวตัดสัมพันธ์กับวันทองแล้ว นางก็กลับมาคร่ำครวญว่าการที่ขุนแผนทำเช่นนั้น จะโทษขุนแผนก็ไม่ได้ เป็นเพราะตัวนางเองกล่าววาทะลวงเกินขุนแผน จึงทำให้เหตุการณ์เป็นเช่นนี้

จะโทษผัวว่าชั่วกระไรได้

ล่าแก่ใจวาจาเราหยาบหยาม

ที่นี้แหละหน้าเป็นทาศราม

ผัวห้ามยังอีกไม่เห็นภัย

ลารพืดตัดเด็ดล้าเร็ลขาด

ประมาทนักหักป่นไม่ทันได้

ตั้งไม่ลู่ลู่สุดเพื่อนไม่ฟังใคร

ลมประลัยพานพืดก็พังลง (หน้า 282)

ต่อมาเมื่อขุนแผนพานางหนีไปในป่า วันทองก็คิดโทษตนเองว่าใจอ่อนยอมตามขุนแผนมา ข้านางยังคิดอีกว่า การที่ขุนแผนกระทำการอุกอาจเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่เป็นการกระทำที่ยังให้เห็นว่าขุนแผนมีความรักต่อนางอย่างมากมาย

อกเอ๋ยเกิดเข็ญเป็นลัสตรี

พอทีจะเป็นลูขไม่ลูขได้

ไม่รักกายร้ายขมภริมย์ไป

เพราะไม่ครองใจสิงได้แค่น

เสียแรงรูปงามนามก็เพราะ

ละมุนเหมาะใจช้วนนี้เหลือแล่น

ที่ตีสลันในดินแดน

ชั่วเล่าใครจะแมก็ไม่มี

ร่ำพลางทางสะท้อนถอนใจใหญ่

ง่วงเหงาเศร้าใจอยู่กับที่

เอาความรักหักหวนอยู่รวนรี

ได้เสียที่ท่ากระไรไปตามเกิน

จะเคืองขุ่นขุนแผนก็ไม่ได้

เขารักใคร่จริงสั่งไม่ห่างเกิน

ไปจากกันนานช้าน่าจะเพลิน

หมางเมินลูกเมียเขาก็มี

สู้บากหน้ามาตามด้วยความรัก

ลอบลักเข้าป่าพากันหนี

ไม่กลัวความลามลูกคลูกคสิ

เอาชีวิแลกน้องวันทองมา (หน้า 407)

ตั้งนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วันทองมีพฤติกรรมเก็บกดลงโทษตนเองอยู่บ้าง

พลาญงาม

พลาญงาม*หรือ จมื่นไวยวรรณาถ เป็นบุตรชายของขุนแผนกับวันทอง พลาญงามเกิดที่ เรือนของขุนช้าง เพราะขุนช้างยังตัววันทองไปจากขุนแผนในขณะที่ขุนแผนถูกจองจำ เนื่องจาก ขอพระราชทานอภัยโทษให้ลาวทอง และวันทองกำลังตั้งครรภ์ ลักษณะรูปร่างของพลาญงามเหมือน ขุนแผน ดังคำบรรยายของกวีต่อไปนี้

ไม้คลาดเคลื่อนเหมือนแมนขุนแผนพ่อ เหลืองลออวอวันเป็นนวลศรี (หน้า 510)

และ

เหมือนพ่อแผนแล่นเหมือนไม้เคลื่อนคลา ทั้งหุดาคมสันเป็นมันยับ (หน้า 524)

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูพลาญงาม

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 ปิตา

ขุนแผน ปิตาของพลาญงามไม่ได้อบรมเลี้ยงดูพลาญงามตั้งแต่แรกเกิด เพราะเมื่อ วันทองตั้งครรภ์พลาญงาม ขุนแผนก็ถูกจองจำอยู่ในคุก ล้วนวันทองก็ถูกขุนช้างจุดไปอยู่ด้วย นาง คลอดพลาญงามที่บ้านขุนช้าง เหตุนี้เองทำให้พลาญงามหลงเข้าใจว่า ขุนช้าง เป็นปิตาของตน จนกระทั่ง ขุนช้างทำร้ายพลาญงาม วันทองจึงเล่าความจริงให้พลาญงามทราบว่า ปิตาที่แท้จริง ของพลาญงาม คือ ขุนแผน

พลาญงามได้พบกับขุนแผนเป็นครั้งแรกเมื่อมีอายุได้ประมาณ 10ปี โดยทองประศรีเป็นผู้พา ไปเยี่ยมขุนแผนในคุก ในครั้งนั้น ขุนแผนได้อบรมสั่งสอนพลาญงามดังต่อไปนี้

---

*ในงานวิจัยชิ้นนี้ เมื่อกล่าวถึง "พลาญงาม" หรือ "จมื่นไวยวรรณาถ" ผู้วิจัยจะใช้ ชื่อ "พลาญงาม" แทน

แล้วรูปหลังสิ่งความพลาญงามน้อย	เจ้าจงด้อยรู้ว่า เรียนเขียนคาถา
รู้สิ่งไรก็ไม่รู้วิชา	ไปเบื้องหน้า เตบใหญ่จะให้คุณ
เรายากแล้วแก้วตาอย่าประมาท	ทั้งสิ้นญาติสิ้นเชื้อจะ เกื้อหนุน
ทุกวันนี้มีแต่อย่างการณ	พอฟังบุญเกิดลูกได้ปลูกเลี้ยง
จงนึกว่าย่า เหมือนกับแม่พ่อ	ถึงตำทอเท่าไรอย่าได้เียง
อันพ่อมีมาได้อยู่ไกลเคียง	ไม่ได้เลี้ยงลูกแล้วนะแก้วตา (หน้า 527)

ขุนแผนได้พบกับพลาญงามอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพลาญงามอายุได้ 13 ปี ในครั้งนี้พลาญงาม มาพบขุนแผนเพื่อขอให้ขุนแผนพาไปถวายตัว ขุนแผนจึงพาพลาญงามไปฝากไว้กับพระหมื่นศรีเสาวรักษ์ เพื่อให้ช่วยหาช่องทางถวายตัวต่อไป

หลังจากเหตุการณ์ตอนนี้แล้วก็ไม่ปรากฏว่า ขุนแผนได้พบกับพลาญงามอีกเลยจนกระทั่ง พลาญงามทูลขอพระราชทานอภิเษกให้แก่ขุนแผน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ขุนแผนไม่มีโอกาสอบรมเลี้ยงดูพลาญงามในตอนเยาว์วัยมากนัก เมื่อพลาญงามย่างเข้าสู่วัยรุ่น ขุนแผนจึงได้ใกล้ชิดและอบรมเลี้ยงดูพลาญงามบ้าน แต่ก็เพียง ช่วงสั้น ๆ เท่านั้น

1.2 มารดา

วันทอง มารดาของพลาญงามอบรมเลี้ยงดูพลาญงามมาตั้งแต่เล็ก ดังคำกลอน ที่กล่าวไว้ว่า

ค้อยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้จนใหญ่มา กระทั่งอายุเจ้าได้เก้าปี (หน้า 510)

เมื่อพลาญงามอายุได้ 10 ปี วันทองก็หมดบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพลาญงาม เพราะนางต้องส่งตัวพลาญงามไปหาทองประศรีที่กาญจนบุรี เนื่องจากพลาญงามถูกขุนช้างทำร้าย พลาญงามจากวันทองไปนานจนกระทั่ง แต่งงานกับศรีมาลาและสร้อยฟ้า จึงได้พบกับวันทองอีก

แม้วันทองจะมีโอกาสอบรมเลี้ยงดูพลาญงามเพียง 10 ปี แต่วันทองก็คงปลูกฝังลักษณะนิสัยต่าง ๆ ให้พลาญงามบ้างพอสมควร

1.3 ญาติ

เมื่อวันทองคลอดพलयงามนั้น กวีได้กล่าวถึง ญาติเพียง 2 คนที่มาเยี่ยมเยียน ดังคำกลอนที่ว่า "ทั้งยายยายเยี่ยมลูกให้หยูกยา" (หน้า 509) อันนี้ "ย่า" ในที่นี้ก็มีโย่ย่าที่แท้จริงของพलयงาม แต่หมายถึงเทพทอง มารดาของขุนช้าง

อย่างไรก็ตาม การที่กวีได้กล่าวถึงญาติผู้ใหญ่ที่คอยอบรมเลี้ยงดูพलयงามเหมือนกับตอนที่ขุนแผน ขุนช้าง และวันทองเกิด อาจจะเป็นเพราะกวีไม่ต้องการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูตอนเด็กเข้าช้อนกับตอนต้นเรื่องก็ได้ เพราะกวีได้กล่าวไว้ว่า

. . . . . ครั้นจะเก็บความกล่าวยาวหนักร
 ค่อยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้จนใหญ่มา กระทั่งอายุเจ้าได้เก้าปี (หน้า 510)

จากนั้นกวีก็ตัดตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ขุนช้างล่องวงพलयงามไปในป่าเลย ดังนั้น สิ่งอาจสรุปได้ว่า พलयงามคงจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากญาติ ๆ ของวันทองและขุนช้างบ้างเหมือนกัน

ส่วนญาติผู้ใหญ่ฝ่ายขุนแผนที่อบรมเลี้ยงดูพलयงามนั้น มีเพียงคนเดียว คือ ทองประศรี ผู้เป็นย่าของพलयงาม ทองประศรีรับช่วงอบรมเลี้ยงดูพलयงามต่อจากวันทองตั้งแต่พलयงามอายุประมาณ 10 ปี โดยเริ่มตั้งแต่พलयงามเดินทางมาหานางที่กาญจนบุรี นางก็สวดพิธีทำขวัญให้แล้วพาไปพบขุนแผน ซึ่งขุนแผนก็กล่าวฝากฝังให้นางรับหน้าที่อบรมเลี้ยงดูและให้ความรู้ต่าง ๆ แก่พलयงามแทนตนเอง

ครานั้นขุนแผนแล่นลู่ภาพ	ก้มกราบมารดาน้ำตาไหล
ลูกเห็นแต่แม่คุณคอยอุ้มใจ	ช่วยสอนให้พलयงามเรียนความรู้
อันตำรับตำราสารพัด	ลูกเก็บสดแจงไว้ที่ในตู้
ถ้าล้มหลงตรงไหนไขออกดู	ทั้งของครูของพ่อต่อกันมา (หน้า 527)

ทองประศรีทำหน้าที่ "แม่และพ่อ" แทนขุนแผนกับวันทองได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการให้ความรู้ทางด้านเวทมนตร์ต่าง ๆ

อันเรื่องราวกล่าวความพलयงามน้อย	ค่อยเรียบร้อยเรียนรู้ครูทองประศรี
ทั้งขอมไทยได้สิ้นก็ยินดี	เรียนคัมภีร์พุทธเทพพระเวทมนตร์
ปถมังตั้งตัวนะบดตลอด	แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นล่องหน
หัวใจกรีดอิทธิเจ เล่นหักกล	แล้วเล่ามนต์เลิกขม้นกินน้ำมัน
เข้าห้องลองวิชาประสาเด็ก	แทงคนเหล็กแหลมลู่ยู่เย็น

มหาพมณีนยงคงกระพัน	ทั้ง เลขยันต์จากเหมือนไม้เคลื่อนคลาย
แล้วทำพิ้วหัวใจอธิศีโล	สะเตาะโช้ตรวนโต้ตั้งใจหมาย
สะกดคนมนต์สั่งงักปังกาย	เมฆฉายลุ่มย์จันทรย์ยันต์
ทั้ง เรียงธรรมกรรมฐานนิพพานลู่ตร	ร้อง เรียงกฤติพรายปราบกำราบผี
ผูกพยนต์หุ่นหญ้าเข้าราวี	ทองประศึร์ล่อนหลานชานาญมา (หน้า 529)

ดังนั้นสิ่งอาจกล่าวได้ว่า ทองประศึร์เป็นญาติผู้ใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอบรมเลี้ยง

ดูพलयงาม

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากครูอาจารย์คนใดเลย

2.2 นักบวช

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากนักบวชคนใดเลย

2.3 พี่เลี้ยงแม่นม

แม้ว่ากริจะไม่ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของพี่เลี้ยงและแม่นมไว้ในตอนที่พलयงาม
ยังเยาว์วัย แต่จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดก็พบว่า พलयงามได้รับการอบรม
เลี้ยงดูจากแม่นมและบ่าวไพร่อย่างดี σύμφωναกับบุตรชายเศรษฐีอย่างขุนช้าง รายละเอียดนี้ พบจาก
ตอนที่วันทองไปขอร้องให้พलयงามไปขอพระราชทานอภิเษกให้ขุนช้าง นางได้กล่าวถึงความดี
ของขุนช้างซึ่งแสดงถึงการอบรมเลี้ยงดูไว้ดังนี้

เจ้าเกิดมามารดาถนอมเจ้า

อาบน้ำใส่เปลให้ให้นอน

ขุนช้างอุดล่ำห่าหาน้อยน้อย

เอาทองคำกำไลสร้อยเสมา

ยามตรุษยามส่งกรานต์ไปลานวัด

บ่าวเล็กเล็กเหลือหลามตามมากมี

บดข้าวล่ำมเวลาอุดล่ำห่าป้อน

แต่อ่อนอ่อนจนโตวัฒนามา

ให้พ่อไวยไยล้อยเป็นหนักหนา

ตะกรุดโทนถมยาล้วนอย่างดี

สำรพัดใส่กายให้ถ้วนถี่

ให้นางศึร์แม่มนั้นจุ่มไป (หน้า 833-834)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พลายงามได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่หม่มด้วย

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า มีบุคคล 2 คน ที่อบรมเลี้ยงดูพลายงาม คือ ขุนช้าง และพระหมื่นศรี ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงบุคคลทั้งสองตามลำดับดังต่อไปนี้

ขุนช้าง มีฐานะเป็นพ่อเลี้ยงของพลายงาม เมื่อพลายงามเกิดนั้น พลายงามอยู่ในฐานะบุตรชายของขุนช้าง ดังนั้น ขุนช้างก็น่าจะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพลายงามอยู่บ้าง แต่กวีมิได้กล่าวรายละเอียดไว้เพราะ "ครั้นจะเก็บความกล่าวยาววนหนกหนา" (หน้า 510) ต่อมาเมื่อขุนช้างแน่ใจว่า พลายงามเป็นบุตรของขุนแผน ขุนช้างจึงคิดและวางแผนกำจัดพลายงาม บทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพลายงามของขุนช้างก็สิ้นสุดลงนับแต่นั้นเป็นต้นมา รวมเวลาที่ขุนช้างมีโอกาสรอบรมเลี้ยงดูพลายงามประมาณ 10 ปี

พระหมื่นศรี เล่าวรักษ์ซึ่งมีฐานะเป็นเพื่อนของขุนแผน เป็นอีกผู้หนึ่งที่อบรมเลี้ยงดูพลายงาม หลังจากพี่พลายงามเรียนหนังสือกับทองประศรีจนชำนาญแล้ว พลายงามก็ไปปรึกษาขุนแผนเรื่อง ถวายตัวเข้ารับราชการ ขุนแผนจึงพาพลายงามไปฝากไว้กับพระหมื่นศรี พระหมื่นศรีรับพลายงามมาอยู่ด้วยและช่วยอบรมเลี้ยงดูพลายงามสืบต่อจากทองประศรีอย่างเต็มใจ

ครานั้นจมีนศรี เล่าวรักษ์ราช	เรียกพลายงามทราบลู่วาทมาสั่งสอน
จะเป็นข้าจอมนรินทร์ปิ่นนคร	อย่านั่งนอนเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
พระกำหนดกฎหมายมีหลายเล่ม	เก็บไว้เต็มตู้ใหญ่ไขออกอ่าน
กรมศักดิ์หลักชัยพระอัยการ	มนเทียรบาลพระบัญชาตีตลิวาน
แล้วให้รู้ลู่ภาตบัณฑิตพระร่วง	ตามกระทรวงผิดชอบคิดลอบลวน
ราชาศัพท์รับสั่งให้ปังควร	รู้จงถี่ถ้วนไว้ซึ่งได้การ
ที่ไม่รู้รู้อะไรผู้ใหญ่เด็ก	มหาตเล็กสามต่อพ่อลูกหลาน
เสียตระกูลสูญสับอัประมาณ	เพราะเกียดคร้านคร่าคร่าเหมือนพราหมณ์
มีตัวเจ้าเหล่ากอทั้งพ่อแม่	อย่าเขื่อนแฮจุดล้าห้ำเอาคำสอน
แล้วสดแจ้งห้องหับให้สับนอน	ไม่อาวรณ์ เธอช่วยเลี้ยงเป็นเพียงธรรม (หน้า 534)

พลายงามอยู่ในความดูแลของพระหมื่นศรีเรื่อยมา จนกระทั่งได้อำลาไปทำศึกเมือง
เขียงใหม่ สิงกล่าวได้ว่า พระหมื่นศรีมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพลายงามด้วยเช่นกัน

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพ เทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติผี หรือปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่พลายงามได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

ทองประศรีและขุนแผนเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของพลายงาม ดังจะ
สังเกตได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อพलयางมมาอยู่กับทองประศรีคนมีอายุได้ประมาณ 13 ปี พलयางมาก็คิดหาช่องทางช่วยเหลือขุนแผนด้วยการพยายามเข้ารับราชการให้ได้ พलयางนำความคิดของตนไปแจ้งให้ทองประศรีทราบ นางก็รับฟังจัดการส่งพलयางมไปหาบิดาที่

. . . . .	พรงนี้หลานจะลาไปหาพ่อ
จะได้เฝ้าเจ้าชีวิตฮืดชอบพอ	ทูลขอเพื่อจะโปรดที่โทษทัณฑ์
ทองประศรีดีใจให้อนุญาต	เจ้าเชื้อชาติพงศ์หลายจงผายผัน
จะได้ช่วยพ่อแม่คิดแก้กัน	ตามกตัญญูเกิดประเล่ห์รัฐดี
อย่าจะไปปล้ำจนถึงพ่อ	สิ่งพาต่อไปหาพระหมื่นศรี
ตามแต่บุญวาสนาบารมี	อันยำนี้นับวันจะบรรลัย (หน้า 531-532)

เมื่อขุนแผนรับฟังความคิดเห็นของพलयางมาแล้ว ขุนแผนก็ลั่นบ่ล่อนโดยพาไปฝากไว้กับพระหมื่นศรี

. . . . .	ขุนแผนลอบไต่ถามความล่งลัย
เจ้าพलयาน้อยค่อยเล่าให้เข้าใจ	ลูกจะใคร่ให้พระนายถวยตัว
ขุนแผนแล่นล่าวาทอนุญาตว่า	จงอุตล่ำหีสัตระกุกเกิดทูลหัว
พ่อพงศ์พलयหายศึกอย่าฝึกกลัว	จะพาตัวเจ้าไปให้พระนาย (หน้า 532)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากเหตุการณ์ในข้อ 1.1 แสดงให้เห็นว่า ทั้งขุนแผนและทองประศรีให้อิสระแก่พलयางมในการตัดสินใจด้วย เพราะเมื่อทั้งสองทราบความประสงค์ของพलयางมาก็ตอบตกลงอนุญาตทันที

ต่อมาเมื่อพระหมื่นศรีทราบว่าพलयางมมีความสามารถดี ท่านก็ให้อิสระในการตัดสินใจอาสาทำศึกเมืองเชียงใหม่แก่พलयางม

พระหมื่นศรีเปรมปรีดิ์มิละไม	ลูบหลังลูบไหล่เจ้าพलयางม
เอาการแน่นแล้วลูกแก้วพ่อ	เจ้าเป็นต่อนักเลงอย่าเกรงขาม
เมื่อแรกพ่อแคลงใจจึงไม่ตาม	พึงเห็นความรู้ดีละนี้เสียว (หน้า 600)

1.3 ยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

การยอมรับความสามารถและขีดจำกัดนี้ ผู้อบรมเลี้ยงดูพलयางมแสดงให้เห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

ก่อนที่ขุนแผนจะพาพลาญงามไปฝากไว้กับพระหมื่นศรีตามความต้องการของพลาญงาม
ขุนแผนได้ทดสอบความสามารถของบุตรชายโดยการซักถามและให้ท่อง เนื้อหาความรู้เหล่านั้นให้ตนฟัง
เมื่อเห็นว่าพลาญงามมีความสามารถจริงจึงทำตามที่พลาญงามต้องการ การกระทำครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า
ขุนแผนยอมรับความสามารถของพลาญงาม

แล้วซักไซ้ไต่ถามถึงความรู้อันให้ท่องได้ลุ่มลึกลับหมาย
ที่เข้าออกบอกความตามอุบาย ล่อนลูกชายอยู่จนสิ้นรยา (หน้า 532)

เหตุการณ์คล้ายคลึงกันนี้เกิดขึ้นอีกเมื่อพลาญงามแจ้งให้พระหมื่นศรีทราบว่า ตนจะขอ
อาสาทำศึกเมือง เชียงใหม่ พระหมื่นศรีก็ให้พลาญงามแสดงความสามารถให้ประจักษ์ก่อน

ไม่เคยเห็นวิชาอาคม เจ้าละลุ่มร่าเรียนไว้อย่างไร
ลูกเอ๋ยการศึกษานี้ลึกนัก เอาแต่โวหารหักมันไม่ได้
ถ้าเหมือนพ่อก็พอจะไว้วางใจ หรือพ่อเจ้าเขาให้ตำรับเรียน (หน้า 599)

ดังนั้น พลาญงามจึงแสดงวิชาให้พระหมื่นศรีชม เมื่อพระหมื่นศรีเห็นความสามารถของ
พลาญงามแล้วก็ยอมรับและพาไปเฝ้าสมเด็จพระพันวษาในวันรุ่งขึ้น

ถ้าจะให้ปรากฏจะทดลอง ให้ท่องแท้ได้เห็นเป็นแก้ตา
ว่าแล้วยกมือขึ้นไหว้ครู ให้ลิ่งลูแล้วอ่านพระคาถา
หายตัวไปพอสันมิทันช้า ต่อหน้าคนผู้อยู่ทั้งนั้น
พระหมื่นศรีค้อยมีน้ำใจมา หัวเราะร่า เออเข่นนี้ดีขยัน
พอจะเอาการได้ไม่เสียพันธุ้ คลายเวทพุดกัน เกิดลูกยา
เจ้าพลาญก็คลายให้คนเห็น กลับเป็นเสือโคร่งตัวคร่าคร่า
โศกหะมีนยืนหยัดตัดกายา ท้าท้าเหมือนจะโดดโลดไล่คน
แต่บรรดาลูกเมียพระหมื่นศรี ตกใจวิ่งหนีอยู่สับสน
แต่พระหมื่นศรีรู้ที่กล ไม่ร่อนรนหวัร่องงันไป
พลาญงามก็คลายฤทธิ์มนต์ กลับกลายเป็นคนลงนั่งไหว้
พระหมื่นศรี เปรมปริมยิ้มละไม ลูบหลังลูบไหล่เจ้าพลาญงาม
เอาการแน่แล้วลูกแก้วพ่อ เจ้าเป็นต่อนักเลงอย่าเกรงขาม
เมื่อแรกพ่อแครงใจสิ่งไม่ตาม ฟังเห็นความรู้ดีจะนี้เสียว (หน้า 599-600)

ในตอนที่ยุณแผนและพลายงามปลอมเป็นมอญ ลอบเข้าไปแจ้งให้ผู้ที่ถูกจับเป็นเชลยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ทราบว่ากองทัพไทยมาช่วยแล้ว ยุณแผนก็กล่าวยกย่องและยอมรับต่อหน้าทหารเหล่านั้นว่า แม้พลายงามจะยังเยาว์วัยแต่ก็มีความสามารถอาสาทำศึกและช่วยตนให้พ้นจากโทษได้

ครานั้นยุณแผนแล่นส่งคราม	ก็ชี้แจงแจ้งความหาข่าวไม่
คนนี้มีใจผู้อื่นไกล	ลูกคนใหญ่เกิดแต่แม่วันทอง
พระนายถวายเป็นมหาตเล็ก	ถึงตัวเด็กใจใหญ่ไม่มีล่อง
เขาองอาจอาสาฝ่าละออง	ข้าพ้นจากจำจองเพราะเจ้าพลาย (หน้า 635)

1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง

ผู้อบรมเลี้ยงดูพลายงามมักจะส่งเสริมให้พลายงามแสดงออกและพึ่งตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่เสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพลายงามถูกขุนช้างทำร้าย วันทองก็ตัดสินใจให้พลายงามซึ่งมีอายุเพียง 10 ปี เดินทางจากลุ่มพรหมบุรีไปหาทองประศรีที่กาญจนบุรีตามลำพัง เพราะแม้ว่าวันทองจะกระทำไปเพราะไม่เห็นทางเลือที่ดีกว่านี้ แต่ก็เท่ากับเป็นการสอนให้พลายงามรู้จักพึ่งตนเองและต่อสู้กับโลกภายนอกได้ทางอ้อมนั่นเอง

แล้วเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป	เจ้ามิใช่ลูกเต้า เขาชิงชัง
พ่อของเจ้านั้นหรือชื่อยุณแผน	เป็นคนแค้นกับขุนช้าง แต่ปางหลัง
เอาทุกข์ร้อนก่อนเก่าเล่าให้ฟัง	เดี๋ยวนี้ยังอยู่ในคุก เป็นทุกข์ทน
สิ่งจนใจไม่มีทีจะฟัง	มันทำถึงลำห้ลก็ขัดล้น
ครั้นจะฟ้องร้องเล่าเราก็จน	แมนไม่พินมือมันจะอันตราย
แต่รู้ว่าย่าาทองประศรี	อยู่บ้านกาญจนบุรีบ้านเชิงหวาย
แมนไปถึงพึ่งพாய่าพ่อพลาย	จะส่ายบุญปลอดตลอดไป
แต่ทางนั้นวันครึ่งจึงถึงบ้าน	ทางกันดารเดินดงจะหลงไหล (หน้า 514)

ในตอนที่พลายงามแจ้งให้พระหมื่นศรียุณทราบว่า ตนขอรับอาสาไปทำศึกเมืองเชียงใหม่ พระหมื่นศรียก็แสดงพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้พลายงามได้แสดงออกและพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ พระหมื่นศรียพูดเป็นเชิงให้พลายงามแสดงความสามารถให้ตนชมเสียก่อน

ซึ่งเจ้าจะกล้าอาสาไป	พ่อนี้ยังไม่ไว้อารมณ์
ด้วยตัวเจ้ายังเด็กเล็กหนักหนา	จะทูลความอาสาเห็นไม่ลุ่ม

ไม่เคยเห็นวิชาอาคม

เจ้าละลมร่า เรียนไว้อย่างไร (หน้า 598-599)

เมื่อพलयงามได้ฟังดังนั้นก็แสดงวิชาที่ตนมีอยู่ให้พระหมื่นศรีและผู้ที่อยู่ในที่นั้นชมกันที่

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ผู้อบรมเลี้ยงดูพलयงามมักจะให้คำปรึกษาแนะนำและวางแผนต่าง ๆ ร่วมกับพलयงามอยู่เสมอ ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพलयงามนำ เรื่องการไปถวายตัวมาปรึกษากับทองประศรี นางก็ให้คำปรึกษาพร้อมทั้งแนะนำว่า นางจะให้พलयงามไปพบขุนแผน เพื่อที่จะได้หาทางฝากฝังพलयงามไว้กับพระหมื่นศรีต่อไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 259

ครั้นพलयงามนำ เรื่องมาปรึกษาขุนแผน ขุนแผนก็เห็นด้วย พร้อมทั้งช่วยเหลือทบทวนความรู้แล้วพาไปฝากไว้กับพระหมื่นศรีทันที

ขุนแผนแล่นล่าวาทอนุญาตว่า	จงอุตล่ำหีสืบตระกูล เกิดขุนหัว
พ่อพงศ์พลายหมายคึกอย่าหนีกลัว	จะพาตัว เจ้า ไปให้พระนาย
แล้วชักไซ้ไต่ถามถึงความรู้	ให้ท่องดูได้ลุ่มอารมณ์หมาย
ที่เข้าออกบอกความตามอุบาย	ล่อนลูกชายอยู่จนลั่นรยา
พอเสียงฆ้องกลองย่า เข้าคำพลบ	ถึง เดินพบผู้ใดไม่เห็นหน้า
ชวนลูกชายพलयงามตามกันมา	ไปเคหาพระหมื่นศรีที่ริมคลอง (หน้า 532-533)

เมื่อตอนที่พलयงามมาบอกกับพระหมื่นศรีว่าตนขออาสาไปทำศึกเมือง เชียงใหม่ พระหมื่นศรีก็เล่นนอความเห็นเป็นเชิงให้คำปรึกษาว่า พलयงามควรไตร่ตรอง เสียก่อนว่าตนมีความรู้ความสามารรถเพียงพอหรือไม่

ซึ่ง เจ้าจะกล้าอาสาไป	พ่อนี้ยัง ไม่ไว้อารมณ์
ด้วยตัว เจ้ายัง เด็กเล็กหมักหมม	จะทูลความอาสา เห็นไม่ลุ่ม
ไม่เคยเห็นวิชาอาคม	เจ้าละลมร่า เรียนไว้อย่างไร
ลูกอ่อนการศึกษาฝึกหนัก	เอาแต่ไวยหารหานั้นไม่ได้
ถ้าเหมือนพ่อก็พอจะไว้ใจ	หรือพ่อ เจ้า เขาให้ตำรับเรียน
ไปเพ็ดทูลถ้าดีก็มีหน้า	เคสื่อนคลาดก็จะพากันถูกเขียน
จะเสียทีที่ลำบากพากเพียร	ไปปลั่งพลาดแล้ว เสียจนพากันตาย

ตรองดูให้ตื่นละลูกรัก	จะหาญหักเห็ดทูลมิใช่ง่าย
เอ็นดูอยู่ว่า เจ้า เป็นลูกชาย	พ่อหมายจะปลุกฝังให้เป็นตัว
มิใช่แก่งแย่ง กียดกันฉันทา	เกรงแต่ว่าจะไปไม่รอดชั่ว
อย่าประมาทคาดไว้ด้วยไม้กั่ว	จงถ้ายเหตุให้ทั่วถึงทางความ (หน้า 598-599)

ต่อมา เมื่อขุนแผนและพลาญงามไปหาศึกเชียงใหม่ ขุนแผนก็คอยเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับการสงครามและการปฏิบัติราชการอยู่เสมอ ดังรายละเอียด เหตุการณ์ต่อไปนี้

ปรึกษา เรื่องการยกทัพออกจากพิศิตไปยัง เชียงใหม่โดยเร็ว	
ครั้นลี้แล้วขุนแผนแล่นศึกดา	เรียกลูกชายมาแถลงเล่า
พ่อเกรงว่าข้าอยู่เหมือนดูเบา	เราจะยกในรุ่งขึ้นพรุ่งนี้
ด้วยปลอดภัยนักกินยมนขัน	เป็นฤกษ์เสาร์เก้าขึ้นวิเศษศรี
มีตบะจะชนะแก้วพร	เจ้านี้จะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 637)

ร่วมกันวางแผนลอบเข้า เมือง เชียงใหม่เพื่อช่วยพระท้าวหน้าและพวก ก่อนที่จะบุกเข้าตี

เมือง

ครานั้นขุนแผนแล่นสงคราม	เรียกลูกชายพลาญงามมาปรึกษา
เรา ก็อบถึง เชียงใหม่ใกล้พารา	จะด่วนเข้ายุทธนาไม่สู้ดี
มันสืบพระท้าวหน้าเอาไว้	เราตรงไปคงห่มปั่นเกิด
จะคิดลอบเข้าไปในบุรี	ดูที่วงที่แก๊โยเอาไทยมา
แล้วสิงเข้าประชิดติดนคร	เราฝันม่อนเขินนี้จะดีกว่า
พ่อกับเจ้า เข้าไปแต่ล่องรา	ไปเที่ยวหาพวกไทยให้พบพาน
ต้องปลอมตัวเป็นลาวพวกชาวเมือง	เราหาเครื่องแต่งตัวเอาตามบ้าน
เจ้าจะรีบเข้าไปอย่าไต่หนาน	หรือเจ้าจะคิดอ่านประการใด
เจ้าพลาญงามเห็นชอบตอบบิดา	คุณพ่อว่าต้องคิดหาผิดไม่
ถ้าเรายกโยธามาเข้าไป	มันเห็นไทยพวกลาวจะร้ายราน
จะระบือลือเลื่องทั้งเมืองใหญ่	มีกันได้คนโทษจะฉาวฉาน
อ้ายคนต้องจ้องเจ้าจะรำคาญ	มันประหารตายสิ้นลีเสยที่
ถ้าเราลอบเข้าไปให้พบก่อน	จะได้ผ่อนผู้คนที่เห็นที่
เป็นกำลังรบลาวชาวบุรี	ทั้งไทยลาวราวสักสี่ห้าร้อยคน

ปรึกษากันทั้งสองเห็นต้องใจ

. . . . . (หน้า 655-666)

ร่วมกันวางแผน เข้าไปสืบเจ้าเมืองเชียงใหม่ภายในเมือง

ขุนแผนบอกลูกชายเจ้าพลายกล้า

จะเฉยช้อยู่ที่นี้หาตีไม่

ควรกรูกรี้พลสลักโกร

เข้าประชิดติดเชียงใหม่ได้ทันที

อย่าให้มันหยุดยั้งตั้งตัวได้

เข้าลุยโล่รับทำให้ปั่นป่วน

ด้วยเล่ห์ยิงเลี้ยงไพร่เราไม่มี

ต้องคลุกคลีเสียให้ได้ในสองวัน

ครานั้นจึง โฉมเจ้าพลายงาม

ฟังความเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ

จะเดินขำอาหารกันดารครัน

ด้วยลาวนั้นที่ไหนจะยกมา

พอรู้ข่าวก็จะหนาวสะท้านจิต

เห็นจะปิดประตูน้ำค้ำประตูท่า

ถ้าเราไม่เข้าไปถึงพารา

จะรอให้มันมาเห็นจะลึก

เอาทัพเราเข้าประชิดติดเวียงชัย

แล้วสะกดเข้าไปเมื่อยามดึก

ถ้าสืบเจ้าเชียงใหม่ได้ลุ่มนีก

จะตัดศึกสิ้นลำบากไม่ยากใจ

พ่อลูกพูดจาปรึกษากัน

. . . . . (หน้า 713)

ปรึกษากันเรื่องแจ้งข่าวการขนะศึกเชียงใหม่ไปยังกรุงศรีอยุธยา

ครานั้นขุนแผนแล่นส่งคราม

พระทศยาน้ำพลายงามนั่งปรึกษา

บัดนี้มีชัยได้พารา

เจ้าจะแจ้งกิจการไปกรุงไกร

ให้พระองค์ทรงทราบข่าวคดี

ว่าเราตีเอาเมืองเชียงใหม่ได้

ทั้งตัวเจ้าเมืองอินทรีป็นรายัย

จะโปรดปรานประการใดให้รู้ความ (หน้า 736)

ปรึกษากันเรื่องการนำสร้อยทองและสร้อยฟ้าไปถวายสมเด็จพระพันวษา

ครานั้นขุนแผนแล่นเสด็จ

ถึงกรุงศรีขึ้นขมล้อมหมาย

จึงปรึกษาหารือกับลูกชาย

ให้ผู้คนที่หลายทั้งลาวไทย

ไปลอบตนาว่าที่ท่าคัน

อยู่ด้วยกันกับเรือเจ้าเชียงใหม่

ส่วนเรือประเทียบทองทั้งสองไซ้

ให้เข้าไปลอบทำวาลูกกร

แล้วส่งขุนหมื่นพนักงาน

ประจำชานพระฉนวนเป็นถ้วนตี

เสด็จพาสันชวนกันจรลี

เข้าไปที่ศาลาลูกขุนใน (หน้า 766)

พฤติกรรมของขุนแผนเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการคอยให้คำปรึกษาแนะนำและวางแผนร่วมกับพลาญางามแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้พลาญางามได้ใกล้ชิด เรียนรู้ และเลียนแบบพฤติกรรมของขุนแผนอีกด้วย ซึ่งการกระทำนี้มีส่วนทำให้พลาญางามมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกับขุนแผน ทั้ง ๆ ที่ขุนแผนมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพลาญางามเมื่อยังเยาว์เพียงเล็กน้อย

นอกจากนี้ ขุนแผนยังคอยให้คำปรึกษาและแนะนำพลาญางามในเรื่องการครองเรือนอีกด้วย เช่น เมื่อกลับมาจากเชียงใหม่ ขุนแผนก็แนะนำเรื่องการสดของกำนัลไปให้พระพิชิตร บุษบา และศรีมาลา

ขุนแผนกับลูกยาปรึกษากัน	ให้จัดสรรสิ่งของที่ต้องการ
จะไปให้พระพิชิตรบุษบา	ทั้งนวนางศรีมาลาหยอดส่งสาร
แล้วเรียกเหล่าบ่าวพวกบริวาร	ให้ขนพามาบ้านท่านผู้รัง (หน้า 752)

แม้แต่ในยามโศกเศร้า ขุนแผนก็ยังพร้อมที่จะให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ต่อพลาญางาม ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่วันทองถูกตัดลิ้นให้ประหารชีวิต พลาญางามปรึกษาขุนแผนว่าหากตนจะเข้าไปขอพระราชทานอภัยโทษจากสมเด็จพระพันวษาจะเป็นการดีหรือไม่

ครานั้นสิ่ง โคมเจ้าหมื่นไวย	เศร้าใจด้วยแม่เป็นหมักหมน
อวรณ์ผู้อนคิดกับบิดา	ลูกว่าจะเห็นประการใด
ซึ่งจะเผ้าร้องให้พิโรธว่า	เขาจะฆ่าเราจะคิดเป็นโหลน
ท้อจงอยู่รักษาข้าจะไป	เผ้าไท้ทูลองค์พระทรงฤทธิ์
จะวิ่งวอนผู้อนคลายให้พิโรธ	ขอโทษแม่ตัวไม่กลัวผิด
จะแทนคุณเมื่อจะลู่สิ้นชีวิต	ลูกคิดพ่อจะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 876)

ขุนแผนได้ฟังดังนั้นก็ให้คำแนะนำ พลาญางามทันที

ครานั้นขุนแผนแล่นละท่าน	ฟังลูกคิดอ่านก็เห็นได้
แต่ครั้นสับยามดูรู้แจ้งใจ	สั่งว่ากับพระไวยพ่อพลาญางาม
อัฐกาลพาลชดอยู่หมักหมน	พ่อว่าประหนึ่งจะชิงห้าม
เจ้าจะไปทูลขออูก็ตาม	ในยามว่าองค์พระทรงชัย
เจ้าไปทูลขอโทษคงโปรดแน่	แต่แม่เจ้าหาพ้นจากตายไม่
ดูหน้าหน้าก็ฉนวนบรรลัย	จะไกลไฉนเวลานี้เข้าสู่โงม
ชดชะตาหลงดูกับแผ่นดิน	ก็ขาดสิ้นเคราะห์ร้ายเห็นตายโงม

เล่าให้กับสันตนาทาสับโลง

ยามลิ่งล้วงโพรงจระเข้กิน (หน้า 576)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พलयงามมักจะได้รับคำปรึกษาแนะนำ และมีโอกาสได้วางแผนการต่าง ๆ ร่วมกับผู้อบรมเลี้ยงดูอยู่เสมอ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่นำพา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด พบว่า ผู้อบรมเลี้ยงดูพलयงามใช้วิธีการนี้กับพलयงามเพียงครั้งเดียว กล่าวคือ ในตอนที่ขุนช้างคิดทำร้ายพलयงาม ซึ่งมีอายุได้ประมาณ 9-10 ปีนั้น ขุนช้างไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลที่ว่า พलयงามมิได้มีส่วนรู้เห็นในเรื่องราวระหว่างขุนช้าง ขุนแผน และวันทอง หรือทำสิ่งใดให้ขุนช้างแค้นเคืองเลย

ฝ่ายขุนช้างหมางจิตให้คิดแค้น

ลูกขุนแผนมันคงไม่ล่งสัย

เมื่อกระนั้นเหมือนกุศรันดูไป

ก็กลับโพล่เหมือนพ่ออำยทรพี

อีแม่มันวันทองก็ล่องจิต

ช่างประติษฐือ่ลูกให้ถูกที่

เรียกพ่อพลายคล้ายผิวอีตัวดี

ทุกรাত্রตรีกตราระจะฆ่าฟัน (หน้า 510)

2.5 การไม่นำพา เหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

ขุนช้างแสดงการไม่นำพา เหตุผลและความรู้สึกของพलयงามออกมาในเหตุการณ์ที่ปรากฏสืบต่อจากข้อ 2.4 กล่าวคือ แม้พलयงามจะอ่อนวอนขุนช้างมิให้ทำร้ายตน โดยยก

เหตุผลว่า ขอให้ขุนช้างเห็นแก่วันทองบ้าง แต่ขุนช้างก็ไม่ฟัง กลับทำร้ายพลายงามจนลอบไป
 พลายงามตื่นตื่นเสียงล่าเสียงร้อง ยกแต่ล่องมือไหวหทัยผ่อ
 มันห้ามว่าอย่าร้องก็ต้องรอรอ เรียกหม่อมพ่อเจ้าชายอย่าฆ่าเลย
 จงเห็นแก่แม่วันทองของลูกบ้าง พ่อขุนช้างใจบุญเจ้าคุณเอ๋ย
 ช่วยปลุกฝังลูกไว้ใช่เช่นเคย ผงกเงยมันก็ทุบหงุบลงไป
 ศึกจุมูกปากกลางกระแทก เสียงแอ๊กแอ๊กอ่อนชบสลบไล้ล (หน้า 511)

นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ไม่ปรากฏว่าพลายงามได้รับการอบรมเลี้ยง
 ดูในลักษณะนี้อีกเลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

เมื่อพลายงามยังเยาว์วัยนั้น คงจะมีบ่าวไพร่คอยช่วยทำสิ่งต่าง ๆ ให้เช่นเดียวกับ
 บุตรธิดาของผู้มีอันจะกินทั่วไปนั่นเอง จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดพบว่า
 ทองประศรีใช้วิธีนี้อบรมเลี้ยงดูพลายงาม กล่าวคือ เมื่อนางอนุญาตให้พลายงามไปหาขุนแผนเพื่อ
 หารื้อเรื่องขอรับราชการ นางสั่งบ่าวไพร่ไปช่วยทำสิ่งต่าง ๆ ให้พลายงามถึง 3 คน

อย่าจะให้ไอ้พลัดไอ้บัดไอ้ปุ	เข้าไปอยู่ติดตามทั้งสามคน
พอถือร่มลมปักคักหน้าท่า	หุงข้าวปลาสารพัดไม้ขัดสัน (หน้า 532)

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดปรากฏว่า พลายงามได้รับการ
 อบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อพลายงามไปอ่อนวอนให้วันทองมาอยู่กับตนที่บ้านนั้น
 แม้วันทองจะทราบดีว่า การยอมตามใจพลายงามเป็นการไม่สมควร แต่เมื่อพลายงามรบเร้ามาก ๆ
 วันทองก็ยอมทำตามความต้องการของพลายงาม

จึงปลอบว่าพลายงามพ่อทรามรัก	อย่าอีกฮักว่าวันท่าขุนหัน
จงใคร่ครวญให้เห็นข้อสำคัญ	แม้พี่พรุ่นกลัวแต่จะเกิดความ
ด้วยเป็นข้าสีกไปโทสกมา	เห็นเขื่องหน้าจะอิงแม่สั่งห้าม
ถ้าเจ้าเห็นเป็นลูขโม้ลูกลาม	ก็ตามเถิดมารดาจะคลาไคล (หน้า 846)

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียดพบว่า พลายงามได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อพลายงามจะเดินทางไปปรึกษากับขุนแผนเรื่องขอเข้ารับราชการ ทองประศรีได้ส่งบ่าวไพร่ 3 คนไปคอยดูแลพลายงามที่กรุงศรีอยุธยาด้วยตั้งค่ากลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 267

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

ขุนแผนมีพฤติกรรมที่ชี้ว่าอบรมเลี้ยงดูพลายงามด้วยวิธีเข้มงวดกวดขันมากเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อขุนแผนเห็นว่าพลายงามมีที่ท่าว่าจะแอบไปหาครีมาลา ขุนแผนก็หาทางป้องกันอย่างเข้มงวดกวดขันโดยแล้งทำเป็นนอนหลับเพื่อสับพริกพลายงาม

คิดแล้วก็ทำเป็นมารยา

หลับตานอนนิ่งไม่พลิกผัน

คอยจับแยบคายลูกชายนั้น

ไม่วางใจให้หวั่นในอารมณ์ (หน้า 639)

เมื่อพลายงามหลบออกไปหาครีมาลา

ขุนแผนก็ออกไปชดชวยวางหินที่

พังพอรอดอยู่จนใกล้

ไม่ไว้ใจแคลงคล้าแล้วทำตาม

ขุนแผนรู้แยบคายเจ้าพลายงาม

ไม่ตอบความนิ่งอยู่จะดูที่

เจ้าพลายล้ำค่าว่าพ่อหลับ

คอยขยับลูกย่องมาจากที่

พอออกนอกห้องใดก็ยืนตี

หมายว่าหมิ่นพอรอบังเงา

ขุนแผนลุมมองแล้วย่องตาม	พอหันถามออกมาท่าไมเจ้า
พลายงามแก้เก้อละเมอเตา	ฉันจะออกไปเบาที่นอกชาน
วันนีมันให้ปวดแต่ท้องเยียว	หลายเที่ยวแล้วด้วยกลอนมันสังหาร
จะปลุกพ่อขอยารับประทาน	ขุนแผนว่าไม่ได้การแล้วเจ้าพลาย
อ้ายโรคกลอนเช่นนี้มันชืดถอย	หมอสักกร้อยรักษาก็ไม่หาย
ว่าพลาทางสูงมือลูกชาย	ย่างกรายเข้าห้องต้องระวัง (หน้า 640-641)

4.3 · การเรียกร้องคดีหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามได้รับการ
อบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียง 2 ครั้ง คือ

ในวันแต่งงานของพลายงาม ขุนช้างก่อเรื่องทะเลาะวิวาทจนพลายงามเข้ามาทำร้าย
วันทองอ่อนวอนขอให้พลายงามยกโทษให้ขุนช้าง เพื่อเห็นแก่นาง

วันทองร้องไห้ขอว่าพ่อไว	อย่าถือใจคนเมาเลยเจ้าคุณ
ประทานโทษโปรดเถิดพ่อขุนหัว	ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึงว่าขุน
พ่อเจ็ดองตอดใจจะได้บุญ	จงอย่าทวนหันเห็นแก่มารดา (หน้า 806)

ต่อมาเมื่อขุนช้างต้องโทษประหารชีวิต วันทองก็ไปร้องไห้อ่อนวอนขอให้พลายงามช่วย
ขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่ขุนช้าง

วันทองสั่งว่าพ่อขุนเกล้า	ทุกข์แม่เทียมเท่าจะเป็นผี
เหลียวไม่เห็นใครในครั้งนี้	ซึ่งจะช่วยชีวิตในรอดตาย
เห็นแต่ดวงใจพระไวแม่	ที่จะแก้ทุกข์ร้อนให้ผ่อนหาย
เจ้าขุนช้างคนคดประทุษร้าย	เพราะเช่นนั้นอันตรายถึงถึงตัว
เหมือนนหมยานกลิ้งอกแม่หมกไหม้	ถึงชั่วดีเขาก็ได้มาเป็นผี
ครั้นจะนั่งให้ตายอายุติดตัว	จะขึ้นชื่อสื่อท้าวชู้กัลปา
เหตุเท่านี้สิ่งนี้ทั้งไม่ได้	แม่จนใจสิงชานด้านมาหา
พ่อคุณจงการุญกับมารดา	ช่วยทูลขอฮิวาขุนช้างไว้ (หน้า 832)

นอกจากนี้วันทองยังย้ำอีกว่า นางเรียกร้องให้พลายงามทำเช่นนี้ให้พลายงามคิดเสียว่า
เป็นการทำบุญและทดแทนบุญคุณของมารดา

เอาบุญอย่าอาฆาตจองเวรเลย
เหมือนปล่อยปลาปล่อยเต่าเอาตุ๋น
ลู่อุตล่ำห้เลี้ยงเจ้าเผ่าตุ๋น
.....
อย่าคุมโทษโปรดเถิดให้เป็นตัว

ถ้าพ่อเฉยแล้วไม่เข้าท่าหน้าแท้
ให้พ้นจากความเข็ญเห็นกับแม่
ตั้งแต่พ่อยังอยู่ในอุทร
.....
เหมือนทวนหัวแทนคุณของมารดา (หน้า 833-834)

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

ขุนแผนแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า อบรมเลี้ยงดูพลายงามด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ขุนแผนปรึกษากับพลายงามว่า ควรจะรีบยกทัพออกจากเมืองพิศิตรในวันพรุ่งนี้เพื่อทำสงครามให้เสร็จโดยเร็ว แต่พลายงามพยายามหาเหตุผลให้ขุนแผนพักทัพอยู่ภายในเมืองต่อไป เพราะตนอยากอยู่ใกล้ฮัตถ์ศรีมาลา แต่ขุนแผนรู้เท่าทันความคิดของพลายงาม จึงไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลต่าง ๆ ของพลายงามเลย

ครั้นสั่งแล้วขุนแผนเล่นคักดา
พ่อเกรงว่าข้าอยู่เหมือนดูเบา
ด้วยปลอดภัยทั้งกินนมช่น
มีตบะจะชนะแก๊โพธิ์
พลายงามความอาสาฮัตถ์ศรีมาลา
จะแข็งข้อกลัวพ่อไม่ตามใจ
ว่าโพธิ์พลบอบชำระกำอก
ขอให้โพธิ์พักสักเวลา
ขุนแผนว่าดูเอาเถิดเจ้าพลาย
การรับสั่งว่ายากลำบากโย
เจ้าพลายงามตอบว่าหาไม่ได้
ด้วยยังหย่อนฤทธิ์เดชทั้งเวทมนตร์
ขุนแผนว่าถ้าไปเสียให้หัน
จะปลุกเครื่องก็เรื่องอิทธิฤทธิ์
อันพิริในเรือปลุกเครื่องอาณ
ด้วยบ้านเมืองผู้คนกล่นเกลื่อนไป
เจ้าพลายว่าป่าไม้จะปลุกฤทธิ์
อยู่ในพาราป่าข่ามี

เรียกลูกชายมาแถลงเล่า
เราจะยกในรุ่งขึ้นพรุ่งนี้
เป็นฤกษ์เสาร์เก้าขึ้นวิเศษศรี
เจ้านี้จะเป็นอย่างไร
ไม่รับว่าจะจากพิศิตรได้
จึงแก๊โยเปื่อนบิดคิดเจรจา
จะต่วนยกไปไหนนี่เจ้าขา
พอหายเหนื่อยเมื่อยล้าจึงคลาไคล
จะหยุดหาความสลายก็เป็นได้
ที่ไหนจะเหมือนบ้านเรือนตน
ลูกจะใคร่ปลุกเครื่องอีกสักหน
ขอพักพลปลุกเครื่องเสียสักนิด
พรุ่งนี้เป็นวันมหาสิทธิ์
ประกอบกิจกับฤกษ์ที่เปิกโพธิ์
ทำในบ้านไม่เหมือนในป่าใหญ่
จะระงับสติใจไม่สู้ดี
ไม่ประสิทธิ์เหมือนหนึ่งป่าข่าผี
ก็เป็นที่ล้งตเจียบปากคอก

ขุนแผนรู้ว่าผิดก็คิด เคือง	เอ็งห่าง เมืองอยู่ท่าไม้ไผ่นอน
ธุระสิ่งไรจะมีจะรื้อ	พ่อพูดมึงข้างกระไร
พลายงามคร้ามพ่อไม่ต่อเตียง	พูดเสียงว่าธุระหาไม้ (หน้า 637-638)

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษา เรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พลายงามไม่เคยได้ รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของพลายงามที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

พลายงามแสดงพฤติกรรมที่ดีให้เห็นว่ามีความเป็นผู้นำให้เห็นเพียงไม่กี่ครั้ง ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

ในการไปทำสงครามเมืองเชียงใหม่ พลายงามได้ปฏิบัติหน้าที่แม่ทัพพร้อมกับขุนแผน โดยเริ่มจากการเตรียมตัวก่อนไปทัพ พลายงามและขุนแผนได้ทำพิธีปลุกเครื่องรางของขลัง เพื่อบำรุงขวัญทหารที่จะไปรบตามหน้าที่ของผู้นำทัพที่ดี

ครานั้นขุนแผนแล่นศกดา	คิดกับลูกยาหาข้าไม้
จะปลุกเครื่องให้ เรืองฤทธิ์โกร	สิงชวนกันออกไปที่ป่าช้า
ให้ทหารปลุกศาลขึ้นขับพลัน	ตั้งบายศรีสามชั้นขึ้นซ้ายขวา
หัวหมูเปิดไถ้ทั้งเหล้ายา	เครื่องเช่นสัตว์หามาเรียงราย
เอาผ้าขาวปูลาดตาชเพดาน	นมัสการจตุรูปเทียนถวาย
ในมณฑลนั้นให้อยู่แต่ผู้ชาย	วงลายลัญจณ์รอบเป็นขอบคัน
ทั้งพ่อลูกเข้านั่งกลางมณฑล	อ่านมนต์โองการอันกวัดขึ้น (หน้า 619)

อนึ่ง ในการปลุกเครื่องรางครั้งนี้ พลายงามและขุนแผนได้ให้บรรดาทหารมาร่วมชม พิธีด้วย นับว่าเป็นกลวิธีสร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้นำทัพให้เกิดแก่เหล่าทหารได้อย่างดี

บรรดาผู้นั่งอยู่ในมณฑล	เห็นผีทุกคนออกผลุกพล่าน
พลายงามขุนแผนแล่นสำราญ	เอาเหล่าข้าวไล่กระบอกออกเช่นวัก (หน้า 620)

หลังจากเลิศจิตแล้ว พลายงามและขุนแผนก็แจกเครื่องรางเหล่านั้นให้ทหารหาญ
เป็นการบำรุงขวัญทันที

ครานั้นขุนแผนกับพลายงาม	เลิศจิตมีความเกษมค่านต์
สิ่งศักดิ์แสงแบ่งปันซึ่งเครื่องอาณ	แจกทหารกับไพร่ให้ผูกพัน
พวกพลทั้งลั่นก็ยินดี	เห็นอย่างนี้ละคุณพ่อใจคอมั่น
ถึงจะให้ไปไหนก็ไปกัน	จะสู้คนร้อยพันไม่พรั่นใจ (หน้า 621)

เมื่อพลายงามยกทัพมาประชันหน้ากับทัพของแล่นตรีเพชรกล้า พลายงามก็แสดงความ
เป็นผู้นำให้ปรากฏอีก กล่าวคือ พลายงามใช้ความล้ำมารถของตนปกป้องกองทัพในความรักดีชอบ
ให้พ้นจากการถูกแล่นตรีเพชรกล้าทำร้ายด้วยเวทมนตร์ได้ทุกครั้งไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แล่นตรีเพชรกล้าบันดาลให้หน้าท้าวมหัทธิไทย พวกทหารก็ "ต่างร้องบอกนายไปให้แก้
มนต์" (หน้า 701) พลายงามก็ใช้เวทมนตร์ปิดเป้าและตอบโต้แล่นตรีเพชรกล้าทันที

ครานั้นพลายงามเจ้าความคิด	เรื่องฤทธิ์สื่อแจ้งทุกแห่งหน
อ่านคาถาเป้าปิดไปขัดดล	ก็ทศหน้าแห่งทุกแห่งไป
แล้วอ่านมนต์ดลเรียกเตโชธาตุ	เป้าปราดไปเป็นเพลิงเถกิงไหม้
โพล่งพลุ่งพุ่งเสือกเป็นเปลวไฟ	วาววามลามไล่ไพร่พลลาว (หน้า 701)

แล่นตรีเพชรกล้าเลิกฝนลูกเห็บให้ตกลงมาทำร้ายฝ่ายไทย พลายงามก็แก้ด้วยการใช้
อาคมเรียกลมให้หอบลูกเห็บไป แล้วเลิกฝนกรวดทรายไปทำร้ายทัพแล่นตรีเพชรกล้าบ้าง

ครานั้นพลายงามความล้ำมารถ	ขำญฉลาดเฉลียวเลิศเฉิดฉาย
อ่านอาคมเรียกลมที่ในกาย	ระบายวาโยธาตุเป้าปราดไป
ด้วยอาคมเกิดเป็นลมเพชรหึง	ตึงตึงพัดฝนไม่หล่นได้
ที่หยดหยาดขาดล่ายหายทันใด	ด้วยพระเวทฤทธิ์โกรธอันชัยชาญ
แล้วเอาก้อนกรวดมาขัดปราย	เป็นเม็ดฝนกราวทรายกระเซ็นชาน
ตกต้องลาวพลตะลนตะลาน	อลหม่านหนีชุกไปทุกคน (หน้า 701)

ต่อมาเมื่อแล่นตรีเพชรกล้าใช้กลยุทธ์การรบแบบประชิดตัว เพื่อให้ทหารฝ่ายตนซึ่งมี
จำนวนมากกว่ารุมกันตีทัพไทยให้แตกพ่ายไป ทหารไทยก็พยายามต่อสู้จนกระทั่งแต่ละคน "ไหลตก
ยกมือขึ้นไม่ไหว" (หน้า 702) พลายงามเห็นเหตุการณ์ก็ใช้เวทมนตร์ของตนช่วยผ่อนแรงพวกพ้อง
ด้วยการเลิกตัวต่อไปต่อฝ่ายตรงข้ามจนแตกหนีไป

ครานั้นสิ่ง โคมเจ้าพलयงาม	เชี่ยวชาญการสงครามไม่ย่อถน
เห็นพวกอาสาบรรดาพล	เหนียวจนไหลตักไม่ยกมือ
สิงสูดเอาใบมะขามมาส้มกำ	เล็กข้าเป็นต่ออินปรีปรี
ตั้ง โกฎิแล่นแน่นปามาฮือฮือ	ดูออกคล้ำดำป้อไปทุกละ เมาะ
ตัวยาวราวก้อยไม่ต่อยไทย	จำเพาะลาวทราจโลไล้เปาะเปาะ
พิษสง เหล็กในดั่งใครเคาะ	ถูกเหมาะเหมาะลัมทับกันยับยุบ
พวกลาวอาวุธหลุดมือถือ	เอาแต่มือตบสู้ยู่บับยุบ
เหลือทนลูกลัมลงกับฟุบ	โดดผลลบลงในน้ำดำทมิไป
พอเต็มกลิ่นผุดฟอต่อต่อยข้า	ไม่กลับดำต่อยปันทนไม่ไต้
เพชรกล้าตาปิดพิษเหล็กใน	ทั้งม้าม้อยต่อยโลไปพรั่งพรู
หน้าตาล้วนแต่คาเหล็กในต่อ	ม้าลาพาห้อยกไม่อยู่
บ่าวนายพ่ายหนีวี้งกริกกู	พวกไทยโลลู่ตะลุมบอน (หน้า 703)

ในการรบกับพ่ายชุมพล ซึ่งแปลงเป็นมอญชื่อ สิมมัตตรา พलयงามก็แสดงความเป็นผู้กล้าให้ปรากฏอีก กล่าวคือ เมื่อพलयงามเห็นว่าเหล่าทหารอาสาสู้รบกับทหารหุ่นฟางเล็กของฝ่ายตรงข้ามจนเหนียวอ่อนก็ยังไม่ยอมแพ้ พलयงามก็ใช้เวทมนตร์ช่วยไพร่พลอีกเช่น

พวกทหารล่ามสืบห้าไม่ราถอย	หอกล่อยดาบง่าเข้าห้ำหั้น
พวกหุ่นหมนร่าเข้าฝ่าฟัน	คนยั่นย่นย่อระระอา
ฮึดฮัดฮัดใจโล่พิฆาต	ไม้โหวหวาดอ้ายมอญนี้หนักหนา
พระไวยเห็นพลร่นลงมา	มือขวาคว้าฮัดฮ่าวสำรไป
พอข้าวมนต์หล่นต้องหุ่นชุมพล	กลายเป็นหญ้ายับปันทนไม่ไต้ (หน้า 1000)

พलयงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นผู้นำเพียงเท่านี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พलयงามมีโอกาสดังกล่าวแต่ก็ไม่ได้แสดงความเป็นผู้นำให้เห็นน้อย เพราะการไปทำศึกเมืองเชียงใหม่ เป็นการไปรบครั้งแรก ทั้งยังมีขุนแผนร่วมเป็นแม่ทัพไปด้วย สิ่งทำให้พलयงามแสดงบทบาทของผู้นำได้ไม่เด่นชัดนัก ส่วนในการรบกับพ่ายชุมพลนั้น พलयงามมีเวลาเตรียมทัพเพียงวันเดียว จึงไม่มีเวลาพอที่จะปลูกเครื่องรางหรือจัดการบำรุงขวัญทหารได้

1.2 ความรับผิดชอบ

พलयงามเป็นผู้หนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานและครอบครัวของตนในด้าน

ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานนั้น เมื่อพलयงามเป็นแม่ทัพไปทำศึกเมืองเชียงใหม่ พलयงามก็รับผิดชอบต่อชีวิตไพร่พลที่ตนคุมมาอย่างดี คอยช่วยเหลือปกป้องชีวิตของทหารเหล่านั้น โดยใช้วิชาความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์ ดังเหตุการณ์ที่ได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 272-273

ในด้านความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัวนั้น พलयงามรับผิดชอบพอสมควร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อได้ครีมาลาเป็นภรรยา พलयงามก็รับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยรับปากกับนางว่า ตนจะให้บิดามาขอหมั้นนางไว้ก่อน เมื่อสำเร็จจากศึกเมืองเชียงใหม่ก็จะกลับมาจัดพิธีแต่งงาน

พलयงามความอาสาใจละเอียด	ฟัง เมียไม่กลั่นหน้าตาได้
พี่พี่เหลือทีละห้วงใย	พี่จะไปบอกพ่อให้ขออน้อง
ถึงกระไรให้ขอพ่อได้หมั้น	ป้องกันมิให้ใคร เกี่ยวข้อง
ถ้าหากว่าบิดาไม่ปรองดอง	ถึงจะต้องพันคอมิขอไป
อย่าวิตกหมกไหม้เลยน้องแก้ว	ไปแล้วพี่หาสัมปสัมจิตไม่
เจ้าจงจำคำสัตย์ของพี่ไว้	สำเร็จศึกเมื่อไรจะรับมา (หน้า 649)

แล้วพलयงามก็กระทำตามที่ได้สัญญาไว้กับครีมาลาทุกประการ กล่าวคือ ให้ขุนแผนไปขอหมั้นนางไว้ก่อน จนกระทั่ง เล่าเรียนศึกเมืองเชียงใหม่ครีมาลาก็ได้เข้าพิธีแต่งงานกับพलयงามอย่างลุ่มเกียรดี

ต่อมาเมื่อลุ่มเด็จพระพันวษาพระราชทานสร้อยฟ้าให้ พलयงามก็รับผิดชอบนางในฐานะภรรยาพระราชทานอย่างดี โดยจัดให้สร้อยฟ้าได้อยู่ในบ้านเป็นสัดส่วนเท่าเทียมกับครีมาลาทุกประการ

พระนายสัตแฉงแต่งเคหา	ให้สร้อยฟ้าอยู่ครองนั้นล่องหลัง
มีมานลากขึ้นกันกำบัง	เตียงนอนเตียงนั่งห้องอาบน้ำ
แบ่งปันกันกิ่งครึ่งเคหา	มิให้พวกครีมาลามากรายกล้า
ท่าฝารอบขอบฮิตปิดง่า	ให้อยู่ล่าเพาะ เจ้าพวกสร้อยฟ้า (หน้า 810)

แม้ว่าจะมีภรรยาอยู่ภายในบ้านเดียวกันถึง 2 คน แต่พलयงามก็พยายามหาทางประณีประนอมให้ทั้งสองอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น เมื่อถึงเวลาค่ำพलयงามก็เฝ้าตรองอยู่นานว่าควรจะให้เข้าหอกับภรรยาคนใดจึงจะเหมาะสม ในที่สุด พलयงามก็หวนคิดถึงคำมั่นสัญญาที่ให้

ไว้แก่ศรีมาลา ซึ่งตัดสินใจไปหานาง นับว่าพลายงามมีความรับผิดชอบต่อคำพูดของตนอย่างยิ่ง

. . . . .

โอ้อ้อว่าป่านจะนี่ศรีมาลา
ว่าพี่ได้คลายรักหักใจจาง
นึกหรือหนึ่งเล่าเจ้าสร้อยฟ้า
อึ่งนางยังไม่เคยช่ายเขยฮิด
วันเมื่อจะพรากรจากพิศตร
แต่ฮักอ้วนป่วนใจอยู่ไปมา
พระสันทรตรงทองกลดอยู่หมดเมฆ
พระหมื่นไวยอาบน้ำชำระกาย

พระไวยฉิวจุนคิดถึงล่องนาง
จะนิทรานิ่งนึกคะนึ่งหมาง
จะระคางขุ่นแค้นไม่ขาดคิด
นิทรายู่คนเดียวเปลี่ยวเปล้าจิต
จะไปก่อนเล่าก็คิดถึงศรีมาลา
เจ้าก็คิดขอสัตย์ไว้หนักหนา
จนเวลาเยื้องเหยยมล่องยามปลาย
อดิเรกแพรวพราวกระจ่างฉาย
แล้วผันผายเข้าห้องของศรีมาลา (หน้า 813)

ในตอนที่ศรีมาลาและสร้อยฟ้าทำขนมเบื่องนั้น สร้อยฟ้าไม่เข้านายจึงทำไม่ได้มันักใคร ๆ ก็พากันพูดจาเป็นเชิงเยาะเย้ยและตำหนินาง แต่พลายงามกลับพยายามพูดให้กำลังใจ สร้อยฟ้า แสดงว่าพลายงามพยายามอย่างยิ่งที่จะดูแลรับผิดชอบให้ภรรยาทั้งสองมีความสุขทั้งกายและใจ

สร้อยฟ้าไม่สันทัดฮิดฮัดใจ
พลายขุมพลสิ่งว่าพี่สร้อยฟ้า
พระไวยตอบว่าหนาหนาดี
ลาวทำขนมเบื่องผิดเมืองไทย
แะมะวันเข้ามาเท่าชาทบ

ปามแบ่งไล่ไล่หน้าหนาสันดี
ทำขนมเบื่องหนาเหมือนแบ่งสี่
ทองประคำรีว่ากูไม่เคยพบ
แผ่นผ้อยมั้นกระไรตั้งตัมกบ
พลายขุมพลดินหรบหั่วร่อไป (หน้า 904)

แม้ว่าสร้อยฟ้าจะกระทำผิดจนทำให้พลายงามเคืองแค้นเท่าใดก็ตาม แต่เมื่อนางถูกเนรเทศไป พลายงามก็ยังอดส่งสารนางไม่ได้จึงคร่ำครวญว่า หากไม่เกรงต่ออาญาแล้ว ตนคงจะไม่ปล่อยให้นางต้องจากไปง่าย ๆ เช่นนี้

โอ้อ้อว่ากรรมเราทำแต่ก่อนกาล
แม้ไม่เกรงอาญาฝ่าจูสี
ถึงเจ้าผิดก็ยังคงคิดแล่นเสียดาย

มาประหารให้ก่าสัตสังพลัดพราย
โหนแก้วพี่จะจากไปง่ายง่าย
โอ้อ้อว่าล่ายลุดล่งวนไม่ควรเป็น (หน้า 1046)

เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่า พลายงามพยายามที่จะรับผิดชอบต่อชีวิตของภรรยาอย่างมาก แต่พลายงามไม่อาจช่วยนางไว้ได้เพราะจะเป็นการขัดต่อพระบรมราชโองการของสมเด็จพระพันวษา

ในตอนกลางวันทองถูกลงโทษประหารชีวิต ปลายงามก็แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เป็นผู้รับผิดชอบในการกระทำของตนอีกครั้งหนึ่ง โดยปลายงามถือว่าการที่ตนนำวันทองมาอยู่ด้วย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นางต้องได้รับโทษ ปลายงามจึงแสดงความรับผิดชอบด้วยการขอร้องให้เพชฌฆาตประหารตนแทนวันทอง

คิดถึงสิ่งไปรับแม่กลับมา	หมายว่าจะยกย่องให้พ่องไล่
รู้ว่าพาแม่มาบรรลัย	ดังลูกฆ่าแม่ให้มรณา
สั่งห้ามมาว่า เหวยเพชฌฆาต	มาพาดพิงเรานี้จะตักว่า
ขอตายแทนตัวของมารดา	อย่าให้แม่เข้านี้บรรลัย
เป็นเพราะถูรับแม่กลับมา	ท่านจึงลงอาญาเป็นข้อใหญ่ (หน้า 869)

นอกจากนี้ ปลายงามยังแสดงความรับผิดชอบ โดยเสี่ยงไปขอพระราชทานอภัยโทษให้วันทองด้วยตนเอง อีกด้วย

พ่อจงอยู่รักษาข้าจะไป	เผ้าไททูลองค์พระทรงฤทธิ์
จะวิงวอนผ่อนให้คลายพิโรธ	ขอโทษแม่ตัวไม่กลัวผิด
จะแทนคุณ เมื่อจะลู่ลินชีวิต	ลูกคิดพ่อจะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 876)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ปลายงามเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบพอสมควร

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

ปลายงามเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมต่าง ๆ ของปลายงามตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อปลายงามอายุประมาณ 10 ปี ก็ถูกขุนช้างทำร้าย วันทองจึงบอกให้ปลายงามเดินทางจากลุ่มพรหมบุรีไปหาทองประศรที่กาญจนบุรี แม้ว่าปลายงามจะต้องเดินทางผ่านป่าไปยังสถานที่ที่ตนไม่เคยไปมาก่อน ทั้งยังต้องไปตามหาย่า ซึ่งตนไม่เคยรู้จักมาก่อนอีกด้วย แต่ปลายงามก็ไม่ได้แสดงความประหม่า กลัวปรากฏให้เห็นเลย กลับแสดงความเชื่อมั่นว่าตนจะต้องไปพบย่าให้ได้ด้วยการออกปากว่าจะไปหาย่าทันที

เจ้าปลายงามถามซักตระหนักแน่	พลาบบอกแม่ลูกเล่นแค้นหนักหนา
อ้ายคนนี้มิใช่พ่อจะขอลา	ไปหาย่าอยู่บ้านกาญจนบุรี (หน้า 514)

ต่อมาเมื่อพลาญงามทราบว่า เกิดศึกเมือง เชียงใหม่ ก็บอกกับพระหมื่นศรีว่า ตนจะรับ
อาสาไปรบโดยไม่ต้องให้ไพร่พลติดร้อนเลย นับเป็นการแสดงความเชื่อมั่นในตนเองอย่างมาก
เพราะพลาญงามยังไม่เคยทำสงครามกับใครเลย

ลูกนี่จะรับอาสาไป	ท่าเมือง เชียงใหม่ให้ป็นปี
จะสับเจ้า เชียงใหม่ไอ้ตัวดี	มิให้มีลำบากแก่ไพร่พล
เสียแรงลูกเรียนรู้นี้แต่ครูมา	จะอาสาทำศึกเสียสักหน
ให้มีชื่อเสียงทั่วทั้งล้ากกล	ว่าเป็นคนชาติทหารอันชาญชัย (หน้า 598)

แต่พระหมื่นศรียังไม่แน่ใจว่า พลาญงามมีวิชาความรู้จริงหรือไม่ พลาญงามจึงทดลอง
วิชาให้ดูด้วยความเชื่อมั่นว่า พระหมื่นศรีจะต้องยอมรับในความสามารถของตนแน่ ๆ ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 260

เมื่อพระหมื่นศรีนำพลาญงามไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษา พลาญงามก็กราบทูลอาสา
ไปรบอย่างมั่นใจว่า ตนจะต้องได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน

ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา	อันชวาอยู่ใต้ฝ่าละออง
กระหม่อมฉันจะขอรับอาสา	เอาพระเดชามาปกป้อง
จะสับเจ้า เชียงใหม่ใจคะนอง	มิให้ต้องร้อนใจแก่ไพร่พล (หน้า 602)

ต่อมา เมื่อสมเด็จพระพันวษามีรับสั่งให้พลาญงามและขุนแผนทดลองวิชาหน้าพระที่นั่ง
พลาญงามก็ต่อสู้กับขุนแผนโดยมิได้แสดงอาการประหม่ากลัวแต่อย่างใด เหตุการณ์ตอนนี้อย่าให้เห็นว่า
พลาญงามเชื่อมั่นในความรู้ที่ตนได้ร่ำเรียนมาอย่างยิ่ง

เจ้าพลาญงามขออภัยพ้อขุนแผน	แล้วสับทวนทอดแขนดูขบขัน
ขุนแผนดาบล่องมือถือปืนยัน	ชักท่าทางวางหันเข้าสู้ทวน
กลองแขกดิงทั้งตั้ง เพลงร่า	ไม่เพลียงพล้าถ้อยที่ถี่ถ้วน
ขึ้นเชิงกรวดกรายหลยกระบวน	สับลั่นท่าทางสั่นหัดกัน
ดูข้างพลาญงามก็ไวว่อง	ดูท่านองขุนแผนก็แข็งขัน
ได้ทีหนีไล่พลวัน	กลับแทงแย้งฟันกันคนละที
ถูกสับไม่เข้าเปล่าทั้งนั้น	เจ้าพลาญหันเอียงย่องท่านองหนี
แต่พ้อห่างวางทวนกับบถพิ	อัญชสร่ายเวทเป็นไฟกำลั
ลูกโพล่งโผงผางกลางล้นาม	เปลวพู่วู่วามเสียงลั่น
ลามไหม้ไล่คนทั้งหลายนั้น	คนผู้อยู่นั้นก็หนีกรู

ตกใจหน้าซีดทุกตัวคน
เป็นน้ำไหลไฟดับอยู่รวบ
ข่มปร๋อพ่อลูกนี้เอาจริง
ฝ่ายขุนแผน เล็กข้าพราตตะปิง
อ้ายตัวใหญ่มีหงอนเท่าที่อนชุง
บริวารมากมายมาก่ายเกิน

. . . . .

พลายงามขวางตะกรุดไปทันใด
ตีนหยิกปากฉีกปีกป้องรับ
ฝูงคนกลั่นเกลื่อนกันมาดู
บรรดาบริวารสิ้นทั้งหลาย
พลายงามตัวเอกเล็กก่อนดิน
ชัยมันฮันหูชูงวง
เงยแขนแปร้นแปร้มาคว้างคว้าง
เหยียบฮันปลายงาชาคร่อมคอ
พันกระชากหน้า ผากระยาขับ
ข้างหายพลายงามทราคมคะนอง
บริกรรมสำแดงแปลงกายอิน
ขุนแผนหายกลายกลับเป็นเสือโคร่ง
ล่อควายบ้ายหน้ามาที่ประทับ
ชูลมุนผลุนผลันถลันโลด
สู้กันพันเผือจนเหง้อย้อย
พ่อเป็นนกแก้วแจ้วล่งเสียง
บินไปจับต้นไม้อยู่ใกล้กัน

ขุนแผนอ่านมนต์ฝนตกชู่
เสียงคนดูฮาลั่นลั่นนี่ฮึง
วิชาเขายวดยังไม่ผีฮึง
ประเดี้ยวหนึ่งเป็นงูอยู่โพนเพน
เลื้อยพุ่งตาแดงดั่งแสงเส้น
แผ่พังพานพ่นพ่นสีกลองพัน

. . . . .

เป็นนกกตตัวใหญ่ไล่ตามงู
งูยับเลี้ยวฉกนกฉีกฉีก
นกกตคาบงูชู่ร้อนบิน
ก็พลอยหายล่าปลูญไปหมดสิ้น
นกหายกลายปลิ้นไปเป็นข้าง
งายาวขาวชูง้างทั้งล่องข้าง
ขุนแผนยืนขวางราชอรับ
ข้างร้ายแรงหล่อเอาขอลับ
จนตาหลับแขนหงายท่ายติดดิน
มีวิชาสำรองไม่รู้สิ้น
เปลี่ยนปลิ้นกลีบกลายเป็นควายรับ
เขี้ยวโจ่งโดดหลอกกลอกกลับ
ตบขยับขวิดผิงทะเลิ่งลอย
เสือโดดควายขวิดฮิดฮิดไม่ถอย
ต่างปละปล่อยกลายกลับไปจับพลัน
ลูกเสียงเป็นล่าลิกานัน
รู้พูดสารพันภาษาคน (หน้า 614-616)

เมื่อเผชิญหน้ากับแล่นตรีเพชรกล้า ผู้มีอาวุโสกว่า พลายงามก็ไม่มีที่ท่าหวาดหวั่นเลย
พอแล่นตรีเพชรกล้าพูดเป็นเชิงข่มและดูถูกฝีมือของพลายงามจบ พลายงามก็ตอบกลับไปทันทีว่า
เด็กอย่างตนจะขอทดลองฝีมือของคนแก่อย่างแล่นตรีเพชรกล้าให้ประจักษ์ว่าดีแต่ปากหรือไม่

ครานั้น เจ้าพลาญงามทรามคระนอง
 แน่เธออย่าง เพ้อหังการ
 ตัวท่านแก่กายอย่างควายเฒ่า
 ฝีมือใครไพร่ลาวแหลกเป็นเปื้อน
 ถ้าไม่ดีที่ไหนใครจะมา
 ให้ปรากฏฤทธิ์ว่าดีแท้
 ขอภัยอย่า เพื่อให้ถึงบิดา

ร้องตอบต่อคดีตรีเพชรกล้า
 เจรจาหมื่นประมาทเราชาติเชื้อ
 อันตัวเราถึง เด็กเล็กลูกเสื่อ
 อย่าหลงเชื่อว่าผู้ใหญ่จะไม่แพ้
 จะขอลองวิชากับตาแก่
 หรือเป็นแต่ปากกล้ากว่าฝีมือ
 แต่ลูกยาท่านจะชนะหรือ (หน้า 699)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พลาญงามมั่นใจในตนเอง คือ ตอนที่พลาญงาม และขุนช้างดำน้ำพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองทั้ง 2 ครั้ง ขุนช้างมีอาการประหม่าหวาดกลัวอย่างเห็นได้ชัด แต่พลาญงามกลับไม่มีอาการหวาดหวั่นใด ๆ เลย เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจาก พลาญงามมีความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ของตนเอง

การดำน้ำพิสูจน์ครั้งแรก

พาดำเนินอย่างย่องทั้งล่องนาย
 ชำระตัวสระหัวทั้งสองคน
 ผู้คุมกุมยึดหาง เขือกไว้
 ที่ริมฝั่งตั้งชันนาฬิกา
 ที่มองหม่งตาลทั้งสองข้าง
 ผู้คุมเอาไซ้ใหญ่เข้าใส่คอ

ผู้คุมรายกำกับอยู่ลับล้น
 ชนไก่แล้วก็ลงในคงคา
 สบสำไมไม้คอยพาดบ่า
 ทามะรงตั้งท่า เข่าข่มคอ
 พอขุนช้างตามุดก็มุดผ่อ
 พวกคนดูดำทอออกเพรียกมา (หน้า 825)

การดำน้ำพิสูจน์ครั้งที่สอง

พระครุรับโองการละลานมา
 เอาเขือกผูกบันเอวเร็วพระไวย
 เอาไม้พาดบ่าพลันแล้วสิ้นมอง
 พวกคนดูขุ่ลมุนอยู่วุ่นวาย
 ด้วยขุนช้างนั้นพิรุณทุจริต
 บันดาลเห็นเป็นงูเข้ารัดพลัน

อย่าข้านายช้างมาดำใหม่
 คุมออกไปยุตหลักทั้งสองนาย
 ข่มคอลงทั้งสองแล้วหย่อนสาย
 ทั้งเรือพายแทรกเสียดเข้าเบียดกัน
 พอดำมิดไม่ถึงสักกึ่งกลัน
 ตัวสิ้นกสิ่วลุดมุดสนลาน (หน้า 826)

ในงานศพของวันทอง พลาญงามแสดงความเชื่อมั่นในวิชาอาคมของตนให้ปรากฏ ด้วยการทอดตัวลงนอนให้ศพของนางวันทองและเชือกพันทับบนร่างของตน จากนั้นก็ให้ทำพิธีเผาศพ

จนเสด็จ

ครั้นถ้วนศารบครบล่ามวัน	บังสุกุลสุนทรรม์เสด็จทุกสิ่ง
สิงรื้อเครื่องประดับนั้นทับพิง	พระหมื่นไวยก็ร้องเข้าป่าช้า
แล้วกำบังนั่งลงสำรวมจิต	แน่สนิทแล้วก็อ่านพระคาถา
ถ้วนศารบจบเป่าน้ำมนต์	เด็ดฉัตรท้าวด้วยลับพลัน
ครั้นทาทั่วผ้าผ่อนและเกศา	พระไวยลุกออกมาขมิ้มมัน
ขึ้นนอนบนเชิงตะกอนนั้น	จึงให้ยกศพหันขึ้นวางทับ
พวกท้อที่ห้องมาช่วยเผา	จึงเอาท่อนจันทน์พันประดับ
รูปเทียนดอกไม้จุดไฟไว้	ขุนแผนกับที่น้องร้องไห้ครวญ
ไฟลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง	ปีกลองทั้งปวงประโคมถ้วน
ลุดประทัดโผนผางวางขนวน	พวกผู้หญิงวิ่งลั่นออกวิ่งไป
บ้างว่าพระไวยนอนไฟเผา	จะตายด้วยแม่เปล้าเปล้าก็เป็นได้
ที่บางคนนั้นก็ว่าไม่เป็นไร	ประเดี๋ยวไฟไฟลุกก็โชนลง
โลงโกองพินพ่อยก็ย่อยยับ	พระไวยกลับออกมาหน้าพิศวง
ฝูงคนยืนดูอยู่เป็นวง	ชมว่าช่างอยู่คงทั้งพันไฟ (หน้า 895-896)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า พลายงามมีความเชื่อมั่นในวิชาอาคมของตน นั่นคือ ตอนที่ขุนแผนพิชิตจันท์ให้เห็นว่า พลายงามถูกทำเสน่ห์ "พลายงามไม่เชื่อทั้งยังกล่าวอีกว่า หากตนกระทำพิธีตั้งขุนแผนบ้างก็จะได้ผลออกมาเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า พลายงามเชื่อมั่นว่า คนที่มีวิชาอาคมอย่างตนคงจะไม่ถูกใครทำเสน่ห์ง่าย ๆ นั้นเอง

พระหมื่นไวยเมินหน้าหาดูไม่	ข้าเข้าใจนักไม่พักว่า
ถ้าทำมั่งก็เป็นเช่นบิดา	ใช่ตัวข้าไม่โง่งงเจ้าไม่เท่าทัน (หน้า 960)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พลายงามเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ล้วนส่วนใหญ่ความเชื่อมั่นในตนเองของพลายงามมักก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง

1.4 ความมีเหตุผล

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าพลายงามเป็นผู้มีเหตุผลปรากฏให้เห็นหลายครั้ง

โดยเริ่มตั้งแต่ เมื่อพलयงามมีอายุได้ประมาณ 13 ปี พलयงามได้ขออนุญาตทงประคร์
ไปพบขุนแผน โดยให้เหตุผลว่า ตนจะไปเข้าเฝ้าถวายตัวเพื่อหาทางขอพระราชทานอภัยโทษให้
แก่ขุนแผนต่อไป

. . . . .	คิดจะใคร่ไปเป็นข้าฝ้าจูสี
เดชะบุญทูลขอพ่อพันโท	เหมือนได้โปรดบิดาเป็นราศี
แต่ฝึกฝึกตรีกตรากนราตรี	เข้าข้างที่นอนย่าน้ำตาคลอ
ทำคสังเกล้าเฝ้าวอนด้วยอ่อนหวาน	พรั่งนี้หลานจะลาไปหาพ่อ
จะได้เฝ้าเจ้าชีวิตชิดช่อพอ	ทูลขอเผื่อจะโปรดที่โทษทัณฑ์ (หน้า 531)

ต่อมาเมื่อพलयงามไปทำสงครามเมืองเชียงใหม่ ขุนแผนได้ปรึกษากับพलयงามว่า
ควรจะได้รับเข้าตีเมืองให้โดยยั้งชั่งโดยเร็ว เพราะถ้าปล่อยเวลาให้เนิ่นนานไปเสียบึงที่เตรียมมา
จะหมดเสียก่อน พलयงามเห็นด้วย แต่ก็ติงว่า ทางเมืองเชียงใหม่คงจะไม่ยอมออกมารบอย่าง
แน่นอน จึงควรใช้เวทมนตร์สะกดแล้วลอบเข้าเมืองไปสับพระเจ้าเชียงใหม่ให้ยอมจำนนจะดีกว่า
เพราะนอกจากจะได้ยั้งชั่งอย่างรวดเร็วแล้ว ยังไม่ทำควมลำบากแก่ไพร่พลอีกด้วย นับว่า
พलयงามมีเหตุผลที่ดีมาก

ครานั้นสิ่ง โคมเจ้าพलयงาม	ฟังความเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ
จะ เน้นข้าอาหารกันดารครัน	ด้วยลาวนั้นที่ไหนจะยกมา
พอรู้ข่าวก็จะหนาวสะท้านจิต	เห็นจะปิดประตูน้ำค้ำประตู่ท่า
ถ้าเราไม่เข้าไปถึงพารา	จะรอให้มันมาเห็นจะลึก
เอาทัพเรา เข้าประชิดติดเรียงชัย	แล้วสะกดเข้าไปเมื่อยามดึก
ถ้าสับเจ้าเชียงใหม่ได้ล้มฝึก	จะตัดศึกสิ้นลำบากไม่ยากใจ (หน้า 713)

เมื่อสมเด็จพระพันวษาพระราชทานล่ร้อยฟ้าให้เป็นภรรยาพलयงามอีกคนหนึ่ง
พलयงามก็จัดการปกครองภรรยาทั้งสองอย่างมีเหตุผล กล่าวคือ สดให้ทั้งคู่ได้อยู่บ้านและได้
ครอบครองทรัพย์สินเท่า ๆ กันอย่างปราศจากความลำเอียง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 274

เหตุการณ์ตอนพलयงามเข้าหอเป็นอีกตอนที่ชี้ให้เห็นว่า พलयงามเป็นผู้ที่มีเหตุผลดี
กล่าวคือ พलयงามไตร่ตรองแล้วว่า ควรจะไปหาครีมาลาก่อนเพราะครีมาลาเป็นภรรยาคนแรก
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 275

เมื่อพलयงามรับปากว่าจะไปขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนช้าง วันทองก็บอกกับ

พลายงามว่า "แม่จะให้ค่าทูลสักล่องชั่ง" (หน้า 834) พลายงามไม่รับสินบนโดยให้เหตุผลกับ
 วันทองอย่างน้อยใจว่า วันทองทำราวกับตนนั้นยากจนมากถึงขนาดต้องใช้สินบนของมารดา มาเลี้ยง
 ลูกคนในปกครอง

ช่น้อยหรือมารดาอย่างว่าไต่	นึกว่าไต่แล้วจะล่อด้วยข้าวสาร
เห็นว่าลูกนี้จนอ้างบนบาน	เหตุว่าท่านเศรษฐีมีเงินทอง
เพราะไต่เงินล่องชั่งสั่งตั้งบ้าน	ปลูกเรือนฝากระดานขึ้นห้าห้อง
เลี้ยงเมียเลี้ยงข้ามาเป็นกอง	เพราะเงินทองสินบนของมารดา (หน้า 834-835)

ต่อมาเมื่อขุนช้างได้รับพระราชทานอภัยโทษแล้วจึงมาขอบคุณพลายงามพร้อมทั้งนำเงิน
 มาให้ถึง 20 ชั่ง พลายงามก็ไม่รับไว้เช่นกัน แสดงว่าพลายงามยึดเหตุผลที่เหมาะสมเป็นหลัก
 ในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ

พระไวยน้อมคำนับรับพรพลาจ	ขุนช้างเอาเงินทองออกกองให้
ยี่สิบชั่งหวังจะแทนคุณพระไวย	ท้อเอาซื้อข้าวใหม่ไว้เลี้ยงกัน
พระไวยสั่งว่าอย่าเอาไว้	เดี๋ยวนี้มีไข้อยู่ดอกท่าน
เอาเงินให้อย่างนี้ไม่ดีครั้น	เหมือนหนึ่งสั่งเอาสินบนกับมารดา (หน้า 839)

เมื่อวันทองเสียชีวิตแล้ว ขุนช้างก็ไม่กล้ามางานศพของนาง เพราะเกรงว่าจะถูกพลายงาม
 ทำร้าย จึงไปขอให้ล้มภารวัดตะโกรช่วยไปไกล่เกลี่ย ครั้นพลายงามได้ฟังความจากล้มภารก็
 ตอบว่า ตนไม่ติดใจอะไรอีกแล้ว ขอให้เรื่องราวต่าง ๆ ลินลุดลงแค่นี้ นับว่าพลายงามเป็นผู้ที่มี
 เหตุผล รู้จักให้อภัยในเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้ว

ครานั้นจมีนไวยวรนารถ	อภิวาทตอบไปดังใจหมาย
หลานก็เห็นแก่บุญไม่วุ่นวาย	อันความเก่าขอลถวายในวันนี้
ซึ่งเกิดเหตุเภทพาลด้วยมารดา	เดี๋ยวนี้ก็มีธนาไปเป็นผี
ให้เป็นยุติกันเท่านั้น	อย่าให้มีเวรราช้างหน้าไป
เจ้าคุณช่วยบอกนายขุนช้าง	เขาจะทำบุญบ้างก็ทำได้
ดีฉันไม่ขัดขวางแต่อย่างไร	ลุดแท้แต่น้ำใจจะศรัทธา (หน้า 894)

ต่อมาเมื่อสร้อยฟ้าถูกตัดหน้าเรื่องละ เลงขนมเบื้องหนา พลายงามก็สามารถใช้เหตุผล
 แก้ปัญหาโดยพูดให้กำลังใจสร้อยฟ้า มิให้นางต้องเสียน้ำใจ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 275

เมื่อพलयงามกลับมาถึงบ้านและพบว่า ลีร้อยฟ้ากับศรีมาลาทะเลาะวิวาทกันพलयงามก็ถามทองประศรี ซึ่งร่วมรู้เห็นเหตุการณ์อยู่ก่อนว่า เรื่องเกิดขึ้นมาได้อย่างไร การที่พलयงามไม่ได้ได้ถามความจากภรรยาคนใดคนหนึ่งก่อน แสดงให้เห็นว่าพलयงามคำนึงถึง เหตุผลที่ว่า คู่กรณีทั้งสองต่างต้องพูดเข้าข้างตนเอง เล่มอ การได้ถามความจากคนกลาง เช่นทองประศรีจึงน่าจะได้รับความจริงมากกว่าถามจากผู้อื่น

ถามคุณย่าว่านี่ทำไมกัน

เสียงลั่นไปทั้ง เรือนละ เคียนไหว

เดิมทีวิวาทกันอย่างไร

ตัวใครก่อเกิดเป็นโกลี (หน้า 914)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่ยังให้เห็นว่า พलयงามรู้สึกใช้เหตุผลไตร่ตรองคือ ตอนที่ได้รับข่าวตบแต่งเป็นพระเข้าอะลวะดาลลงมาถึงกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระพันวษาตรัสให้พलयงามหาวิธีปราบพระเข้า พलयงามจึงทูลว่า ควรจะให้พलयงามไปตรวจดูดูทางก่อน การที่พलयงามกระทำเช่นนี้ก็เนื่องจากเหตุผลที่ว่า พलयงามต้องการเปิดโอกาสให้น้องได้แสดงความสามารถ เป็นความดีความชอบบ้างนั่นเอง

ครานั้นพระไวยวรนาถ

ชาญฉลาดตรีกตรหาข้าไม

จะระเข้มีฤทธิ์เห็นผิดใจ

จะมีใช้กุมภาก็ล้ำมัญ

อย่าเลยจะกราบทูลฉลอง

เปิดช่องให้ขุมพลคนขยัน

ให้ได้ดีมีความชอบประกอบครัน

คิดแล้วเท่านั้นก็ทูลไป

ขอเดชะพระองค์ทรงรรณิ

จะระเข้จริง เข่นนี้ห่ามีไม

ทำศึกตากล้าหาญชาญชัย

ทั้งโตใหญ่เกินขนาดชาติกุมภ

จะเป็นพระเข้มงวดของคนร้าย

ชิงฆ่าหมอล้มตายเสียหนักหนา

จะให้พलयงามผู้น้องยา

ไปพิเคราะห์กุมภกตูลักก็ (หน้า 1067-1068)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พलयงามเป็นผู้มีเหตุผลดีคนหนึ่ง

1.5 การพึ่งตนเองได้

พलयงามแสดงพฤติกรรมที่ยังให้เห็นว่าพึ่งพาตนเองได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพलयงามอายุได้ประมาณ 10 ปี ก็ต้องเดินทางจากลุ่มพระธมฺมารีไปหาทองประศรีที่กาญจนบุรี แม้ว่าพलयงามจะไม่เคยเดินทางตามลำพังไปไหนไกล ๆ มาก่อน แต่พलयงามก็สามารถเดินทางรอนแรมไปจนถึงกาญจนบุรีได้ด้วยตนเอง

เจ้าพलयเพลินเดินพลาจตามทางเกวียน ตลอดเสียนลมเรื่อยเสื่อยเสื่อยมา

ถึงโคกฆ้องหนองสะพานบ้านกะเหรียง เห็นโรงเรียนไร่น้ำยทั้งซ้ายขวา

พริกมะ เชื้อเหลืองงามอร่ามตา

ลำลีกาแก้วกินแล้วบินฮือ

. . . . .

. . . . .

จนเหน็ดเหนื่อยเมื่อยข้อมให้ท้อแท้

คิดถึงแม่วันทองแล้วร้องไห้

พระสุรียาล่ายถหลังไรไร

เหมือนสติใจเจ้าจะขาดลงรอนรอน

พอจวนพลบพบฝูงลิง ลอกน้อย

วิ่งร่อยร่อยตามเขาแล้วเห่าหอน

แลยง เล้นโหลมาให้อาวรรณ

ถึงดงตอนบ้านกาญจนบุรี

เห็นวัดร้างข้างเขาตู่เก่าแก่

ยังมีแต่รูปพระชินสีห์

โบล่ถึบุราณบานประตูยังอยู่ดี

พอรাত্রีกราบไหว้อาศัยนอน (หน้า 520)

เมื่อมาถึงกาญจนบุรีแล้ว พลายงามก็ล้ามารถใช้บังญาไต่ตามชาวบ้านและเด็ก ๆ

จนกระทั่งพบบ้านของทองประศรี

ไม่รู้ความถามเหล่าพวกชาวบ้าน

ว่าเรือนท่านทองประศรีอยู่ที่ไหน

เด็กบ้านนอกบอกเล่าให้เข้าใจ

แกอยู่ไร่โน้นแน่ะยังแลสับ (หน้า 521)

นอกจากนี้ พลายงามยังรู้สึกใช้ความคิดหาทางให้ทองประศรีออกมาพบตนด้วยการปีน

ขึ้นไปเก็บมะยมหวานต้นที่ย่าหวงแหนแจกล่ายให้เด็ก ๆ ที่พาตนมา

เจ้าพลายงามถามแจ้งแล้วแจ้งว่า

เอ็งช่วยพาเราไปชมมะยมหวาน

จะขึ้นสักหักห่อให้พอการ

มาลู่อ่านทั้งสิ้นกินด้วยกัน

. . . . .

. . . . .

. . . . .

จะอุบายบอกความตามกระแล

ขึ้นมะยมห่มล่อทำต่อแย

ให้ท่านแลเห็นเรามาเอาตัว

จึงจะบอกออกตามเนื้อความสับ

ได้อยู่กับย่ากำเียดบังเกิดหัว

แล้วเมียงมองย่องตอดเข้าลอดรั้ว

ค่อยแฝงตัวขึ้นบนต้นมะยม (หน้า 521)

ในตอนที่พลายงามต่อสู้กับแล่นตรีเพชรกล้า ก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า

พลายงามมีความล้ามารถพึ่งพาตนเองได้ แม้จะเป็นการรบครั้งแรกก็ตาม

ฝ่ายว่า เจ้าพลายงามทราชมล่ง่า

เห็นตรีเพชรชัษุม้ามาป็นป่วน

ก็ชักม้ารับร่ายย่ายกระบวน

แล้วหันหวนว่องไวในท่านอง

เพชรกล้ารำง้าวรวาวรวบ

เจ้าพลายร่าดาบรับล่องมือป้อง

ล่องนายร่ายร่าตามท่านอง

ม้าผยองสันผกกววนเวียน

แล้วกราบทำทำหงส์สองคอ	เยื้องล่อเสี้ยวพินหันเหียน
แล้วร่ำท่ามั่งกรชัยอนวิเชียร	ผลัดเปลี่ยนว่องไวไม่เสียที
เพชรกล้าถือง้าวยาวกว่าดาบ	เจ้าพลายฉาบเข้าพินแล้วผันหนี
เพชรกล้าชดใจโล่คลุกคสี	เจ้าพลายร่ำทาท่าให้โล่หัน
เพชรกล้าได้ทำปาละงาด	เจ้าพลายหลบลาวพลาดคะม้าหัน
พลายงามตามฮึดติดตะบัน	ล่บท่าผ่าพินลงต่ำตั้ง
หุ่ยนเปล้าหาเข้าตรีเพชรไป	เยื้องชบกลับไล่เจ้าพลายผิง
เจ้าพลายผันพินบ่าเพชรกล้าปิง	เนื้อประหนึ่งหินผาศิลาแลง
แล่นตรีเพชรกลาง่าง้าวกราย	พินเจ้าพลายงามพรวดตั้งกรวดแกร่ง
ราวกับเกาหลังให้อย่างได้แรง	พินตะแบงบุกไปโล่ตะครุบ
เอาดาบพาดขาดพินตะบันล่ง	เป็นหลายหนทนคงไม้บู้บ (หน้า 699-700)

นอกจากนี้ การที่พลายงามใช้เวทมนตร์ต่อสู้กับเวทมนตร์ของแล่นตรีเพชรกล้า จนได้ชัยชนะ ก็แสดงให้เห็นว่า พลายงามพึ่งพาตนเองได้เช่นกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 272-273

เหตุการณ์ตอนที่พลายงามต่อสู้กับพายุผลซึ่งแปลงเป็นล่ิมงมัตรา ก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองได้ของพลายงาม ในครั้งนั้น แม้ว่าพายุงามจะมีอารมณ์ไม่ปรกติ กล่าวคือ คั่งแค้นเสียใจที่ขุนแผนถูกล่ิมงมัตราฆ่าตาย และโมโหที่ถูกล่ิมงมัตรากล่าวหาว่า ตนเป็นบุตรของขุนช้าง แต่ความโมโหเคียดแค้นก็ไม่อาจทำให้พลายงามเพียงพัวในการต่อสู้เลย

พระไวยชดใจตั้งไพพอน	เหม่อ้ายมอยก่อนแคะมุล่าว่า
โมโหฮึดฮึดมีตมัวตา	ไม่หันว่าคาถาพระเวทมนตร์
แกว่งตาบตัวลั่นถลันโลด	กำสั่ง โกรธชบม้า โกลาหล
เข้าห้ำหันพินพาดพายุผล	ขาดฉับรับประฉุยประฉุยบาน
เสียงดาบต่อดาบพินกับฉับขาด	ม้าต่อม้าผ่าผางาดเข้าต่อตัน
. . . . .	. . . . .
พายุผลกับพระไวยไล่พิฆาต	แพลงพลาดกอดฮึดเข้าติดอก
พลวันปล้ำกันอยู่งันงก	ดาบตกกอดติดกันพินพัว (หน้า 1002-1003)

ต่อมาเมื่อขุนแผนเข้าช่วยพายุผลต่อสู้กับพลายงาม พลายงามก็สามารถหลบหลีกเอาตัวรอดกลับเข้าเมืองได้

พระไวแกลไปพ้อเห็นพ่อ	ผละค่อน้องโสดกระโดดเหยิง
ซบม้าวิ่งวางกำส้ง เกรง	เสียเพลงทวนทำชุ่มพลแทง
ถูกอ๊กหอกหึกหาเข้าไป	พระไวซบม้าออกจากแหล่ง
. . . . .	. . . . .
พระไวซบม้าผ่าท้องทุ่ง	หมายมุ่งตรงมาหาข้าไม้
หน้านิ้วหิวหอบบอบหายใจ	ตรงไปยังวังวัดธรรมมา
. . . . .	. . . . .
. . . . .	พระไวมาถึงประตูดวัง (หน้า 1003)

จากพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็น ปลายงามสามารถพึ่งพาตนเองได้เสมอ แม้ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์คับขันก็ตาม

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า ปลายงามไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่าปลายงามหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

ปลายงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นผู้ที่อาฆาตแค้นผู้อื่นอยู่หลายครั้ง ผู้ที่ปลายงามอาฆาตแค้นมากคือ ขุนช้าง ดังรายละเอียดเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อปลายงามทราบจากวันทองว่า การที่ขุนช้างลวงตนไปฆ่าในป่าก็เพราะตนมิใช่บุตรที่แท้จริงของขุนช้าง ปลายงามก็บอกวันทองทันทีว่า การกระทำของขุนช้างครั้งนี้ทำให้ตนแค้นมาก

เจ้าปลายงามซึกตระหนักแน่	พลาบบอกแม่ลูกเล่นแค้นหนักหนา
อ้ายคนนี้มีไข่มุขจะขอลา	ไปหาย่าอยู่บ้านกาญจนบุรี (หน้า 514)

ในงานแต่งงานปลายงาม ปลายงามแสดงพฤติกรรมอาฆาตแค้นขุนช้างมากจนถึงขั้นร้องบอกรับว่าไวพจน์ช่วยกันทำร้ายขุนช้างให้เสียชีวิต เหตุการณ์ตอนนี้แสดงพัฒนาการทางอารมณ์อาฆาตแค้นของปลายงามอย่างชัดเจน คือ ในตอนแรกที่เห็นขุนช้างเมามายจนแสดงกิริยาไม่สุภาพ ปลายงามก็เริ่ม "อายนหน้าว่าไม่ฟัง" (หน้า 805) ต่อมาเมื่อขุนช้างออกปากเรียกวันทอง โดยกล่าวพาดพิงถึงตำแหน่งของปลายงามว่า "แม่เจ้าไว" (หน้า 805) ปลายงามก็เริ่มโมโหถึงร้อง

ต่ำออกไป

วันที่ทองผลึกไล่พระไวยต่ำ
ที่คิดอยู่ข้างหนึ่ง สิง ล่าพอง

มาเรียกข้าว่า เจ้าไวยไ้อัจฉอง
หาไม่ถูกกตคตองให้แทบตาย (หน้า 806)

ขุนช้างได้ฟังดังนั้นก็พูดทวงบุญคุณที่ตนเคยเลี้ยงดูพलयางมา ทำให้พलयางมแค้นเคือง
มากขึ้น สิงตรงไปทำร้ายขุนช้างจนล้มคว่ำไป

พระไวยได้ฟังขุนช้างต่ำ
อ้ายหัวล้านจะประจานให้เสิบตัว
เอาละเป็นโรก็ เป็นไป
วันที่ทอง ร้องหวีดว้าง เข้ากลาง

โกรธาตัวสั้นให้ค้นหัว
วาจาชั่วถอดช็อกขุนนาง
ชัดใจกำหมัดชดปากผาง
ขุนช้างล้มคว่ำคะมาไป (หน้า 806)

ในที่สุด พलयางก็เคืองแค้นขุนช้างมากจนกล่าวคำอุอาฆาตและร้องบอกให้บ่าวไพร่
มาช่วยกันรุมทำร้ายขุนช้าง เมื่อได้ยินขุนช้างกล่าวววาจาพาดพิงถึง เหตุการณ์ที่ตนถูกทำร้ายในวัยเด็ก

ครานั้นพระไวยครั้นได้ฟัง
.....
เห็นบั้งสังก้า เรียกข้าไท
พวกทนายหนุ่มหนุ่ม เข้ารุม ถอง
ตีตกลงดินดินยันยัน

ล่า เลิกถึงความหลังแค้นตัวสั้น
.....
เอาหวาอย่าไว้ชีวิตมัน
เอาจนร้องไม่ออกคอกกลุ้มสัน
..... (หน้า 807)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พलयางอาฆาตแค้นขุนช้างมากจึงถึงขั้น
ล่าหับให้บ่าวไพร่ของตนว่า "เอาหวาอย่าไว้ชีวิตมัน " (หน้า 807)

แม้ว่าพलयางจะไปขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนช้างตามคำขอร้องของวันที่ทอง แต่
ความอาฆาตแค้นก็ยังไม่หมดไปจากใจของพलयาง ดังนั้น เมื่อล้มเด็กพระพันวษา ตรีสุธามว่า
เหตุใดสิ่งมาของชีวิตของขุนช้าง พलयางจึงเปิดเผยความในใจของตนโดยกราบทูลว่า ตน
ยังอาฆาตแค้นขุนช้างอยู่ แต่ที่ต้องกระทำเช่นนี้ก็เพราะ เห็นแก่วันที่ทอง

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีบาท
ซึ่งข้อยนายขุนช้างล้างชีวิต
ก็มันหมายแก้แค้นแทนขุนช้าง
จะทิ้งให้โคกคล้ายบรรลัย
จึงกลืนโกรธกราบทูลบาทาลัย

องค์อิศราธิราชรังสรรค์
กระหม่อมฉันก็แสนจะแค้นใจ
แต่มารตามาขวาง เป็นข้อใหญ่
ก็เหมือนไม่คิดถึงคุณของมารดา
ขอรับพระราชทานขังโทษา

ขอพระองค์ทรงพระกรุณา

แก้ข้าพระพุทธเจ้าผู้ร้กดี (หน้า 837)

นอกจากนี้ ความอาฆาตแค้นที่มีอยู่ในตัวพलयงามยังมีส่วนผลักดันให้พलयงามไปพราก
วันทองมาจากขุนช้างอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก ตอนที่พलयงามจะไปบ้านขุนช้างนั้น พलयงาม
มีความคิดว่า เมื่อขุนช้างพ้น จากโทษประหาร ตนจึงยังไม่หายแค้น จะต้องพรากวันทองมาเสีย
เป็นการแก้แค้นแทน

วันนั้นแพ้วเมื่อดำน้า	ก็กริ้วข้าจะฆ่าให้เป็นผี
เล่นแค้นด้วยมารดาอย่างปราณี	ให้ไปขอฮวีขุนช้างไว้
แค้นแม่เจ้าจะแก้ ให้หายแค้น	ไม่ทดแทนอายขุนช้างบ้างไม่ได้
หมายจิตคิดจะให้มันบรรลัย	ไม่ลืมใจคำเพาะ เคะระห่มันดี
อย่าเลยจะรับแม่กลับมา	ให้อยู่ด้วยบิดา เกษมศรี
พรากให้พ้นคนอุบาทว์ชาติอัปรีช	ยิ่งคิดก็ยิ่งมีความโกรธา (หน้า 841)

เมื่อพलयงามเข้าไปในห้องนอนพบขุนช้างนอนเคียงคู่อยู่กับวันทอง พलयงามก็แค้นใจ
จนคิดจะทำร้ายขุนช้างอีก แต่เกรงว่าจะทำให้วันทองได้รับอันตรายด้วยจึงไม่กระทำดังที่คิด

. . . . .	เปิดมุ้ง เห็นหน้าแม่วันทอง
นั่งนอนอยู่บนเตียงเคียงขุนช้าง	มันแนบข้างกอดกลมประสมล่อง
เสียบใจตั้งหัวใจจะพังพอง	ขยับล้องดาบง่าอยากฆ่าฟัน
จะใคร่ตีขุนช้างที่กลางตัว	นึกกลัวจะถูกแม่วันทองนั้น
พลงนั้งลงนอนบอภิวันท์	ละอินอันอกแค้นน้ำตาคลอ (หน้า 843)

แล้วพलयงามก็พาวันทองไปจากบ้านขุนช้าง เพื่อทดแทน "ที่ทำแค้นดูจะแทนให้ทันตา"
(หน้า 843)

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคยแสดง
พฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า พलयงามเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเลย

2.4 การข่มขู่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

พलयงามแสดงพฤติกรรมข่มขู่ ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าหลายครั้ง บุคคลที่พलयงาม
ข่มขู่ ข่มเหงนั้น ประกอบด้วย ขุนช้าง วันทอง สร้อยฟ้า ศรีมาลาและเพชฌฆาตที่ประหารวันทอง

ในบรรดาบุคคลเหล่านี้ ขุนช้างเป็นผู้ที่ถูกข่มขู่ ข่มเหงมากที่สุด ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

ในงานแต่งงานของพलयงาม พलयงามได้ใช้อำนาจหน้าที่ที่เหนือกว่าข่มขู่และข่มเหง ขุนช้างซึ่ง เมามาย โดยพलयงามและบ่าวไพร่ช่วยกันทำร้ายขุนช้างจนหมดสติ ดังคำกลอนที่ กล่าวไว้แล้วในหน้า 287

ต่อมาพलयงามก็ข่มเหงขุนช้างด้วยการบุกเข้าไปบังคับเอาตัววันทองมา ในขณะที่ ขุนช้างและบ่าวไพร่หวั่นไหวเพราะ เวทมนตร์ของพलयงาม นอกจากพलयงามจะข่มเหง ขุนช้างแล้ว ยังข่มขู่วันทองอีกด้วย เพราะวันทองไม่เต็มใจไปกับพलयงาม เนื่องจากนาง เกรงว่าจะเกิดปัญหาติดตามมาไม่รู้จบ แต่พलयงามก็บังคับนางโดยขู่ว่า หากนางไม่ยอมไปด้วย ก็จะต้องศีรษะของนางไป

สิ่งว่าอนิจจาลูกมารับ	แม้อย่างกลับหัดทานเป็นหนักหนา
เหมือนไม่มีรักใคร่ในลูกยา	อุตล่ำห้ำมารับแล้วยังมิไป
เสียแรงเป็นลูกผู้ยายไม่อายเพื่อน	จะพาแม่ไปเรือนให้ฉันได้
แม้มิไปให้งามก็ตามใจ	จะบาปกรรมอย่างไรก็ตามที่
จะตัดเอาศีรษะของแม่ไป	ทั้งแต่ตัวไว้ให้อยู่ดี
แม่อย่า เจรจาให้ข้าที่	จวนแจ่งแจ่งสัสจะรับไป (หน้า 846)

เมื่อวันทองถูกตัดสินประหารชีวิต พलयงามก็ข่มเหงขุนช้างด้วยความโกรธ โดยไม่ เกรงต่อสายตาของผู้คนรอบข้าง ในครั้งนี้พलयงามใช้มือกดศีรษะของขุนช้างไว้แล้วควยไม้ พลองขึ้นมาตี จนพระยายมราชต้องห้ามไว้

พระไวยแลไปเห็นขุนช้าง	ความโกรธกระโดดผางตรงเข้าถอง
แล้วกดหัวลงไว้ควยไม้พลอง	ทั้งล่องมือเปื้อนขี้ตีผลุงลง
พระยายมห้ามว่าอย่าพระไวย	จะทุบตีมันโยอ้ายคนหลง (หน้า 865)

ต่อมา เมื่อขุนช้างคร่ำครวญถึง วันทอง พलयงามก็ข่มเหงขุนช้างจนต้องหนีออกไปจาก

ศาลา

พระหมื่นไวยขัดใจลุกออกมา	อ้ายชาติข้าหัวล้านประจานกู
วาจาเหมือนหมาล่าบดขี้	มึงกลัวกูจะตีมึงอย่าอยู่
มิไปไปกูจะถองมึงลงดู	จุดหูกระชากลากออกมา
ขุนช้างร้อยว้ายตะกายกลิ้ง	ฉันรักจริงลุดใจพระไวยขา

พระหมื่นไวยทองข้าคะมามา

อ้ายชี้ย้ายงไม่ออกไปนอกวง (หน้า 875)

ส่วนสร้อยฟ้าและศรีมาลานั้น แม้พलयงามจะรักนางทั้งสองมาก แต่เมื่อทั้งสองทำให้พलयงามโมโห พलयงามก็จะใช้วาจาและกำลังข่มเหงจิตใจและร่างกายของภรรยาทั้งสองอย่างรุนแรง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสร้อยฟ้าขึ้นเสียงเถียงศรีมาลาในขณะที่ศรีมาลากำลังเล่าสาเหตุของการวิวาทให้พलयงามฟัง พलयงามก็ใช้คำหยาบคาย เช่น มึง กู และอีต่าว่านาง อีกทั้งยังใช้ไม้ตีนางอย่างรุนแรงอีกด้วย

อุเหม่อูเหม่ออแล่นงอน
 เขาถามกันก็ถลันเข้ารับเอา
 แต่ต่อหน้ายังกล้ามาขึ้นเสียง
 อีแล่นงอนก่อนว่าสารพัน
 แต่เด็กห้ามก็ยังไม่เอาจนเจ็บ
 ใจคอเหี้ยมโหดโหดปัญญา
 ศรีมาลาช่วยมาก็ตำสึง
 มันเหลือเสียงจะเสียงเอาไว้อย
 ขวับขวับยับตลอดไปทั้งหลัง
 สร้อยฟ้ากลัวเต็มทีวิ่งหนีมา

ช่างมาร่อนเสียงร้องออกเราเรา
 กูรู้เท่ามึงอยู่สิ้นทุกสิ่งอัน
 สับหลังใครจะเถียงได้หรือนั้น
 ใครจะห้ามมึงเล่า เจ้ามารยา
 แนมเห็บเอาผู้ใหญ่ไม่คิดหน้า
 ปากกล้าตาคนไม่เกรงใคร
 กูมึงชั้หน้าว่า เล่นได้
 ฉวยกระชากไม้ได้ไล่ตีมา
 ลายกระทั้งทั่วตัวตลอดบำ
 ประทานโทษเมียเราแต่ครั้งเดียว (หน้า 915-916)

เมื่อพलयงามโมโหศรีมาลา พलयงามก็แสดงกิริยาวาจาหยาบคายและทุบตีนางเช่นเดียวกับสร้อยฟ้า

เอะเถียงอีกล่าอีเจ้าเล่ห์
 ยังพาโลกหกไม่ตกคำ
 เห็นอยู่กับตาว่าไม่รับ
 สับเช่นได้ลิ้นลิ้นกะลาวน
 วันเมื่อวิวาทกับสร้อยฟ้า
 ยุแยงแกล้งร้องจนต้องตี
 วันนี่ยังมาพาโลอีก
 แม้นมีทาบ้างเลยจะเคยใจ

เมื่อถึงสร้อยฟ้าเทศะมาคว่า
 อิมุลาละย่าสับถลน
 สับสับไม้น้อยนางสร้อยสน
 แต่ต้นก็หมายว่ามึงตี
 ล่ารพัดจะว่าเป็นถั่วต้น
 แต่เพียงนั้นยังไม่จะมีจะหน้าใจ
 จะให้สีกแล้วเนื้อไปถึงไหน
 ฉวยไม้ตีต้อนตลบมา

ขรัวยักษ์ยักษ์แตกตลอดหลัง

ศรีมาลาแอบบังข้างคุษยา (หน้า 933)

ต่อมา เมื่อบุษยามาขอตัวศรีมาลาไปอยู่ด้วย เนื่องจากนางไม่ต้องการให้ศรีมาลาซึ่งกำลังตั้งครรภ์ต้องสะเทือนใจ พลายงามก็ข่มเหงน้ำใจ ศรีมาลาด้วยการว่ากระทบนางอีก

ครานั้นหมื่นไวยเจ้าพลายงาม	ฟังความแค้นคั่งตั้งเพลิงไหม้
กระทบกระแทกแตกต้นให้หันโต	ข้าอยู่ไยเล่าหม่อมศรีมาลา
สัดแจงเงินทองของเจ้า	เร็วเข้าขนลงไปสิ้นท่า
ไปอยู่เมืองพิศิตรกับบิดา	ต่อตลอดลูกออกมาสักห้าคน
สิ่งมาอยู่กับเราเหมือนเก่าก่อน	หม่อมแม่ท่านจะล่อนให้เป็นผล
ไปเกิดแก้วตาแม่หน้ามน	ขนของลงบรรทุกเรือกัญญา (หน้า 961)

นอกจากพลายงามจะข่มขู่ ข่มเหง ขุนช้าง วันทอง สร้อยฟ้า และศรีมาลาแล้ว ในตอนที่วันทองถูกเพชฌฆาตประหารชีวิต พลายงามก็ยังข่มเหง เพชฌฆาตด้วยการเตะและชกตาบมาจะฆ่าเสียให้ตาย ทั้ง ๆ ที่เพชฌฆาตผู้นั้นทำตามคำสั่งของพระยายมราช

เหยี่ยวเห็นเพชฌฆาตที่ฟ้าตพัน	ลูกถลันเตะคว่าคะมาหงาย
ฉวยตาบมาจะฆ่าเสียให้ตาย	ผู้คนวุ่นวายวิ่งหนีปรอ (หน้า 882)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แล่งให้เห็นว่า พลายงามมักจะข่มขู่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าอยู่เสมอ ๆ

2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาท และทำลายสิ่งของ

พลายงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นคนก้าวร้าวและทำลายสิ่งของหลายครั้ง พฤติกรรมเหล่านี้ ปรากฏขึ้นในยามที่พลายงามต่อสู้กับผู้อื่น และเมื่อพลายงามควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ ตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนที่ยุทธแผนและพลายงามกำลังเดินทางไปสืบเรื่องทหารไทยที่ถูกจองจำอยู่ในเมือง เชียงใหม่ ระหว่างทางทั้งสองได้พบกับลาวสองพ่อลูก ซึ่งร่วมกันสังหารลาวทั้งคู่อย่างโหดร้าย ด้วยการฟันจนศีรษะขาดกระเด็น

ต่างถอดดาบจากฝักยื่นหยักรั้ง	พอลาวเดินมากระหังถึงที่นั่น
ตั้งองคตหนุ่มมานชำญจกรรจ	ทะเล้งถลันด้วยกำลังไม่รั้งรอ
ขุนแผนฟันปายพลายงามฟาด	ฉะฉาดหัวเด็ดกระเด็นปรอ

เลือดพุ่ง โชน เชี่ยว ล่อง เกสยวคอ   ลาว ลูกพ้อ ล้ม ตัน ลง ลัน ใจ
 เหลือกตา หน้า เผือด เลือด โหลนอนง   ทั้ง ล่อง ยิน ตี จะ มี โหน (หน้า 667)

ต่อมา เมื่อพलयงามเข้าไปในบ้านขุนช้างเพื่อพาวันทองหนีไป พलयงามก็แสดงความก้าวร้าวด้วยการพินม่านในห้องนอนของขุนช้างและวันทองจนขาด ตั้งคำกลอนที่บรรยายสภาพของม่านที่ขุนช้างตื่นขึ้นมาพบว่า "เห็นม่านขาดเรี่ยรายประหลาดใจ" (หน้า 847)

นอกจากนี้ เมื่อพलयงามเกิดโทสะจนควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ พलयงามก็จะแสดงความก้าวร้าวด้วยการทำร้ายบุคคลที่ทำให้ตนโมโหอย่างรุนแรง ทั้ง ๆ ที่บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่อ่อนแอกว่าพलयงามทั้งสิ้น เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นหลายครั้ง อาทิ ตอนขุนช้างเมาอาละวาดในงานแต่งงานของพलयงาม ตอนขุนช้างและเพชรมาตถูกพलयงามทำร้ายในวันที่วันทองถูกประหาร ตอนพलयงามทุบตีสร้อยฟ้าและศรีมาลา เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในเรื่อง การข่มขู่ ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า ในหน้า 287, 289-291

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

พलयงามแสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเองเป็นครั้งคราว ซึ่งเมื่อพิจารณาพฤติกรรมดังกล่าวแล้วก็พบว่า มีสาเหตุมาจากความต้องการ จะได้ศรีมาลามาเป็นภรรยา และความต้องการที่จะได้วันทองกลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาตามประสาพ่อ แม่ ลูก

ในกรณีของศรีมาลานั้น เมื่อพलयงามพบนางก็หลงใหลอยากได้นางเป็นภรรยา จึงเริ่มเอาแต่ใจตนเองตั้งนั้น เมื่อทราบว่าขุนแผนจะรับยกทัพออกจากเมืองพิศตรในวันรุ่งขึ้น พलयงามจึงพยายามหาเหตุผลต่าง ๆ มาบ้ายเบี่ยงทันที

พलयงามความอาลัยศรีมาลา	ไม่รับว่าจะลาจากพิศตรได้
จะแจ้งข้อกล่าวหาไม่ตามใจ	สิงแก่ไขเปิดนิตคิดเจรจา
ว่าไพร่พลบอบช้ำระกำอก	จะด่วนยกไปไหนดีเล่าชา
ขอให้ไพร่พักสักเวลา	พอลายเหนื่อยเมื่อล้าสิ่งคลาไคล
ขุนแผนว่าดูเอาเถิดเจ้าพลาย	จะหยุดหาความสบายก็เป็นได้
การรับสั่งว่ายากลำบากโย	ที่ไหนจะเหมือนบ้านเรือนตน
เจ้าพलयงามตอบว่าหามิได้	ลูกจะใคร่ปลุกเครื่องฮักสักหน

ด้วยยังหย่อนฤทธิ์เดชทั้ง เวทมนตร์
 ขุนแผนว่าถ้าไปเสียให้หัน
 จะปลุกเครื่องก็ เรืองอิทธิฤทธิ์
 วันพิธีในเรื่องปลุกเครื่องอาณ
 ด้วยบ้านเมืองผู้คนกลั่นเกลื่อนไป
 เจ้าพลายว่าป่าไม้จะปลุกฤทธิ์
 อยู่ในพาราป่าช้ามี
 ขุนแผนรู้ว่าปิดก็คิดเคือง
 รุระสิ่งไรมีจะรือร
 พलयงามคร้ามพ่อไม่ต่อเถียง
 แล้วพ่อลูกก็พากันคลาไคล

ขอพักพลปลุกเครื่อง เสียสักนิด
 พรุ้งนี่เป็นวันมหาสิทธิ์
 ประกอบกิจรับฤกษ์ที่เบิกไพร
 ทำในบ้านไม่เหมือนในป่าใหญ่
 จะระงับสติใจไม่ลื้มดี
 ไม่ประสิทธิ์เหมือนหนึ่งป่าช้าผี
 ก็เป็นทีล้งัดเจียบปากคอ
 เอ็งห้วง เมืองอยู่ท่าไมโชนหนอง
 พ่อพูดมีฟังอย่างกระไร
 พูดเสียงว่ารุระหามีไม
 ขึ้นจวนใหญ่พलयงามน้อยคะฉิ่งนาง (หน้า 637-638)

เมื่อพलयงามเห็นว่าไม่มีทางจะหน่วงเหนี่ยวให้ขุนแผนพักอยู่ในเมืองได้นานกว่านี้
 พलयงามจึงต้องพยายามเข้าหาครีมาลาให้ได้ภายในคืนนี้ ดังนั้น พलयงามจึงชวนขุนแผนเข้านอน
 ตั้งแต่หัวค่ำ

. . . . .

ชวนพ่อเข้านอนนอนพูดจา
 สันวันนี้อย่างไรไม่ล่ำบาย
 จะนอนเสียแต่หัวค่ำ เอาภาสัง

พलयงามพันเพื่อนเป็นหมักหนา
 คุณพ่อขานี้ตึกแล้วกระมัง
 ระล่ำระล่ำยเหน็ดเหนื่อยเมื่อยลันหลัง
 จะโตตั้งหน้ายกแต่เข้าไป (หน้า 639)

หลังจากทดลองจนแน่ใจแล้วว่าขุนแผนหลับ พलयงามก็ลอบออกไปหาครีมาลา แต่ขุนแผน
 รู้เท่าทันสิ่งริบตามออกมาลัดเสียก่อน

ฟังพ่อรอดูอยู่จนใกล้
 ขุนแผนรู้แบบค้ายเจ้าพलयงาม
 เจ้าพลายสำคัญว่าพ่อหลับ
 พ่อออกนอกห้อง ได้ก็ยินดี
 ขุนแผนลุมมองแล้วย่องตาม
 พलयงามแก้แก้ละเมอเตา
 วันนี้มีน้ำให้ปวดแต่ท้อง เยี้ยว
 จะปลุกพ่อขอยารับประทาน

ไม่ไว้ใจแคลงคล้ำแล้วทำตาม
 ไม่ตอบความนิ่งอยู่จะดูดี
 ค่อยขยับลุกย่องมาจากที่
 หมายถึงหมิพมพ่อรอบังเงา
 พ่อหันถามออกมาทำไมเจ้า
 สันจะออกไปเบาที่นอกชาน
 หลายเที่ยวแล้วด้วยกล่อมมันสังหาร
 ขุนแผนว่าไม่ได้การแล้ว เจ้าพลาย

อ้ายโรคคล่อนเข่นน้ำมันฮ้อย

หมอลักร้อยรักษาก็ไม่หาย

ว่าพลาจทางสูงมือลูกชาย

ย่างกรายเข้าห้องต้องระวัง (หน้า 640-641)

แต่ขุนแผนก็ขัดขวางพลาจงามไม่สำเร็จ เนื่องจากพลาจงามใช้เวทมนตร์สะกดขุนแผน

ให้หลับ แล้วก็รีบไปหาศรียาพาหุ

พลาจรายมนต์สังสังนิทรา

ตั้งล่มาธิปลงตรงภวังค์

เป่าต้องขุนแผนแล่นสนิท

ก็เคลิ้มจิตด้วยพระเวทวิเศษสัง

หลับสนิทแน่วผิงลงจริงสัง

พลาจงามล่หวังสิ้นอาวรณ์ (หน้า 641)

เมื่อขุนแผนและพลาจงามเดินทางกลับมาจากเมืองเชียงใหม่ได้แวะเข้าพักที่เมืองพิศตร
อีกครั้งหนึ่ง พลาจงามก็แสดงความเอาแต่ใจตนเองด้วยการลอบเข้าไปหาศรียาพาหุอีกครั้งหนึ่ง
ในครั้งนี้ แม้ขุนแผนจะหาทางป้องกันโดยไม่ยอมพักอยู่ที่บ้านของพระพิศตร แต่พลาจงามก็ยังลักลอบ
ไปหาศรียาพาหุจนได้ โดยแสร้งทำเป็นเล่นหมากรุกคลุกคลีอยู่กับเหล่าทหารในภูมิ รอคุนขุนแผน
หลับแล้วจึงไปหาศรียาพาหุ

ฝ่ายเจ้าพลาจงามทราบล่าวาท

ข้าญจลาดเล่ห์กลมนต์ขยัน

ทำเป็นเที่ยวตักเตือนเหมือนทุกวัน

ตรวจกองนีกองนั้นทุกชั้นไป

แต่พอร่วมเวลาสัปดาห์ปลาย

เจ้าพลาจลดเสี้ยวเที่ยวไกล

ไปถึงตรงภูมิฮิตันไทย

เห็นจุดใต้ตั้งวงเล่นหมากรุก

.....

.....

เจ้าพลาจหนึ่งนึกตรึกตรา

จาจะลวงบิดาว่าอยู่ที่

จะทำเป็นเล่นหมากรุกให้คลุกคลี

จนพ่อหลับสังจะหนีไปหานาง (หน้า 757)

พฤติกรรมของพลาจงามข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พลาจงามเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง
ยอมกระทำทุกอย่างเพื่อให้ตนล่ปรารถนา แม้ว่าจะต้องหลอกลวงหรือใช้เวทมนต์กับบิดาที่ตนเคารพ
ยำเกรงมากก็ตาม

ในกรณีของ วันทองนั้น เกิดขึ้นในตอนที่พลาจงามไปพานางมาจากบ้านขุนช้าง พลาจงาม
แสดงความเอาแต่ใจตนเองโดยขู่บังคับวันทองว่า หากนางไม่ยอมไปด้วยโดยดีก็จะตัดศีรษะของ
นางไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 289

3.2 การขาดความเกรงใจ

พलयงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเกรงใจให้เห็น เพียง 3 ครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งแรกและครั้งที่สอง เกิดขึ้นเมื่อพलयงามพักอยู่ที่เมืองพิลิตร์และสักลอบเข้าไปหา คัรมาลา รายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 292-294 เหตุการณ์ทั้ง 2 ตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า พलयงามมิได้มีความเกรงใจต่อพระพิลิตร์และบุชบา ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณที่เคย อุปถัมภ์ขุนแผนและ วันทองในยามตกยากเลยแม้แต่น้อย โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่พलयงามสักลอบได้เสียดกับคัรมาลา ครั้งแรกนั้น ขุนแผนก็ได้ดูว่าพलयงามว่า ไม่รู้สักบุญคุณของท่านทั้งสอง ดังคำกลอนที่ว่า

มาอยู่บ้านพระพิลิตร์ผู้บิดา	พระคุณท่านมีมาเป็นใหญ่หลวง
เอ็งนี้ล้วงจาบละลาบละล้วง	บังอาจล้วงลูกท่านผู้มีคุณ (หน้า 650)

นอกจากเหตุการณ์ทั้งสองตอนนี้จะให้เห็นว่า พलयงามกระทำลงไปโดยไม่เกรงใจ พระพิลิตร์และบุชบาแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า พलयงามมิได้เกรงใจขุนแผนผู้ซึ่งเป็นบิดาที่ตนเคารพ ยำเกรงอีกด้วย

พलयงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ขาดความเกรงใจบุคคลทั้งสามอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทั้งสามมาหาตนและคัรมาลา เพื่อหาทางไกล่เกลี่ยกรณีบาดหมาง ระหว่างพलयงามกับคัรมาลา แต่พलयงามกลับกล่าววาทะที่กระทบคัรมาลา ดังรายละเอียดในหน้า 291 เมื่อบุชบาได้ฟังดังนั้นก็กล่าวว่า พलयงามไม่น่าจะพูดรุนแรงจนพาดพิงมาถึงตัวนางและพระพิลิตร์ซึ่ง เป็นผู้ใหญ่ด้วย พलयงามไม่นึกถึงบุญคุณที่นางมีต่อพलयงามเลย หากรู้เช่นนั้นางก็จะไม่ลงมาหาถึงอยุธยาและจะ คิดเสียดว่าบุตรของนางถูกพวกพม่าจูดไป พलयงามได้ฟังดังนั้นก็ตอบโต้ด้วยวาทะที่เผ็ดร้อนโดยไม่ เกรงใจผู้ใหญ่ทั้งสาม ซึ่งมีฐานะเป็นพ่อตา แม่ยาย และบิดาของตนเลยแม้แต่น้อย

เออก็ดูเอา เกิดเจ้าจอมแม่	เอ็งแช่ฝักระไรหน้าใจหาย
ใครเล่า เขาไม่นับว่าแม่ยาย	จะว่าเปรียบเทียบทายทุกอันไป
ตีหัวผัวเมียเขาตักกัน	เขาหาฆ่าฟันกันเสียไม่
หายโกรธก็จะตีด้วยกันไป	เป็นผู้ใหญ่ควรแต่จะประองตอง
ฝักสับหาเงิน เช่นนั้นไม่	จะกระชากลากไปเสียจากห้อง
แกลงมายุติให้ใจคนอง	แล้วมาร้องแปร้นแปร้นเล่นรำคาญ
นั่งอยู่โยเล่า เจ้าคัรมาลา	ไม่ล่งเสียงเถียงว่าให้ขาดจวน

หม่อมแม่ท่านอยู่เป็นกระตุ้การ
 ยากลัวเจ้าแล้วแต่นี้ไป
 จะเป็นเครื่องเคื่องในใต้อาพา
 เมียกลัวผิวอยู่ไม่ดูแคลน
 ลูกกล่าวนี้เงยไม่เคยงอน
 กระทบกระแทกแตกตื่นทุกอันว่า
 มั่นหน้าตอบแทนดูให้รู้ล
 คุณพ่อเป็นไรไม่ว่าขาน
 ตำลูกกล่าวกระทบกระเทียบ เปรียบปราย
 ลู่ขอพ่อแม่ก็ยกให้
 โกรธแล้วก่อนว่าลารพัน
 ข้าเจ้านี้แลเฝ้าพวกพม่า
 ด้วยว่าข้าตัดผมเสียเป็นไทย
 เตียวนี้รู้ว่ามิใช่ไทย
 เขาไม่ให้ไปสิ่ง โกรธา
 ถึงจะยกกันมาลักห้าพัน
 ลู่กันจนตายวายชีวิ

ไม่เหมือนหน้าใจท่านสิ่ง โกรธา
 ถึงลวงเกินอย่างไรก็ไม่ว่า
 มารดาแค่นชัตจะตัดรอน
 หม่อมแม่เพียงแทนอยู่ย่อนอ่อน
 ท่านแม่มาล่อนในหงอนงต
 ก็ใครใจโล่ตาจะได้ออด
 หากอดด้วยว่า เห็นเป็นแม่ยาย
 ฆ่ากระไรโล่พาลกันง่ายง่าย
 ปายถึงอ้ายพม่ารามัญ
 แต่แรกเป็นไรไม่เลือกสรร
 แตกตื่นรู้ว่าให้ล้าใจ
 แต่แรกนั้นท่านหารู้สักไม
 สิ่งหลงยกให้ลูกกล่าวมา
 จะกระชากลากไปเสียต่อหน้า
 อยู่ว่าแต่มาลักเพียงนี้
 เตียวเฮี้ยเล่นกันให้หนีปี
 ใครดีก็มาพาไปดู (หน้า 962-963)

การพูดจาล่วงเกินพระพิไลตรและบุชบาโดยมิเกรงใจนี้ ทำให้ขุนแผนโมโหมากจนถึงกับ
 กล่าวบริภาษและตรงเข้ามาทำร้ายพลายงามทันที

ครานั้นขุนแผนเล่นลันท
 เอื้ออ้ายไวยกระโรกล้ำต่อหน้ากู
 ชี้อ้อมหัวพ่อเป็นตอไม้
 หนักมิงไม่ได้อ้ายใจดำ
 ทั้งนี้มิงเป็นว่ายากทรพัย
 ช่มเหงแม่ยายชวยประจาน
 มิงไซร์ก็ได้แจ้งเนื้อความหลัง
 เมื่อลักแม่มิงหนีขุนช้างมา
 จะพากันลึบหายตายโหงเสีย
 ยังกลับมาอยู่รู้ท่าดูเบา
 เป็นแต่จมีนไวยยังเพียงนี้

แค่นคิดตาเพ่งเขม็งอยู่
 ช่มชู่ยี้เล่นเป็นผักย่า
 แคะได้ว่าเล่นไม่เป็นส่า
 ถ้อยคำหยาบข้าล้ามานย
 สิ่งมิงนับหน้าหน้าว่าขาน
 ท่านก็พ่อแม่ของกูมา
 กูได้เล่าให้ฟัง เป็นหนักหนา
 มิฟังพาท่านได้ก็ดูเอา
 มิงจะได้มีเมียที่ไหนเล่า
 อ้ายยี้คำคนอกตัญญู
 ถ้วนานไปไต่ดีจะครุ่นอยู่

เป็นไร เป็นไปจะได้ดู	ฎก็เป็นที่พระกาญจน์บุรี
พ่อตาก็เป็นพระพิสิตร	จะขอบิดอย่างไรให้รู้ที่
อ้ายจงหองจะถองตุลสักที่	ว่าแล้วลูกก็ตรงเข้ามา (หน้า 964)

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พลายงามไม่มีความเกรงใจพระพิสิตร บุษบา และขุนแผนเลย

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

พลายงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเพียง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อขุนแผนทราบว่า พลายงามลักลอบได้ศีรษะมาลาเป็นภรรยาแล้ว พลายงามก็เรียกร้องให้ขุนแผนรีบไปลื้อขอศีรษะมาลาให้ตนโดยเร็ว โดยให้เหตุผลว่าตนจะได้ไปทำสงครามเมืองเชียงใหม่ ด้วยความสละบายใจ

ครานั้นพลายงามทราบล่วงาท	ฟังพ่อปรึกษาหาเถียงไม่
คิดไปได้ทีก็คิดใจ	กราบไหว้วว่าลูกนี้ผิดจริง
ด้วยความรักอ้อมวอนเหลือกำลัง	ราวจะคลั่งจะโคลไปทุกสิ่ง
มิรู้ที่จะล่สัดตัดทิ้ง	ถ้าสิ้นหนึ่งไปก็คิดว่าตาย
จะฟังบุญคุณพ่อช่วยขอลู่	ก็ว่าจะไม่อยู่เมื่อตอนบ้าย
คิดไปไม่ตลอดจะวอควาย	สิงปืนเข้าห้องน้องศรีมาลา
อ่อนก็เป็นมิตรคิดไม่คิดแทง	คุณพ่อก็เห็นแบ่งที่ประหน้า
ลูกได้ให้คำมั่นเป็นสัญญา	ว่าจะบอกบิดาให้ขอร้อง
ถึงกระไรได้หมั้นพอกันเกิด	การเบ็ดเล็ริลว่าว่าเมื่อขาล่อง
คุณพ่อโปรดด้วยช่วยประองตอง	จะไต่คล้องอกใจไปราวี (หน้า 650-651)

พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าพลายงามเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพลายงามเรียกร้องให้วันทองออกจากบ้านขุนช้างไปอยู่กับตน ในครั้งนี้ พลายงามให้เหตุผลว่า เมื่อตนลื้อสละบายแล้วก็อยากจะให้บิดามารดาอยู่พร้อมหน้ากัน อีกประการหนึ่ง ตนจากวันทองไปตั้งแต่เด็ก จึงอยากใกล้ชิดนางดังเช่นเมื่อตอนเป็นเด็กอีกครั้งหนึ่ง

จมนไวยลารภาพกราบบาท	ลูกมาผิดจริงหาเถียงไม่
รักตัวกลัวผิดแต่คิดไป	ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง
ทุกวันนี้ลูกช่วยสละบายค้	พร้อมหมดเมียงมีงก็มีล่อง
มีบ่าวไพร่ใช้ล้อยทั้งเงินทอง	พี่น้องข้างพ่อก็บริบูรณ์

ยังขาดแต่แม่คุณไม่แลเห็น
 ข้อนี้ที่ทุกขัยังเพิ่มพูน
 ลูกมาหมายว่าจะมารับ
 แม่จะบังเกิดเหตุเภทพาล
 มาอยู่โยกับอ้ายหินชาติ
 ดังทองคำทาเสียมปากกะลา
 เหมือนแมลงวันอ่อนเกล้าที่เนาชิว
 ดอกมะเขือหรือจะเลื้อยดอกพะยอม
 แม่เลี้ยงลูกมาถึงเจ็ดขวบ
 จะคิดถึงลูกบ้างหรืออย่างไร
 ถ้าคิดเห็นเอ็นดูว่าลูกเต้า
 ให้ลูกคลายอารมณ์ได้ข่มเขย

เป็นอยู่เหมือนตายไปหายสูญ
 ถ้าพร้อมมูลแม่ด้วยจะส้าราญ
 เข็ญแม่วันทองกลับคืนไปบ้าน
 ประการใดก็ตามแต่เวรา
 แล่นอุบาทว์ใจจิตริชยา
 หน้าตาต่าเหมือนมินหม่อมม
 มาเกสือกกลิ้วปทุมมาลัยที่หวานหอม
 ว่านักแม่จะตรอมระกำใจ
 เคราะห์ประจวบจากแม่หาเห็นไม่
 หรือหาไม่ใจแม่ไม่คิดเลย
 แม่ขุนเกล้าไปเรือนอย่าเขื่อนเฉย
 เหมือนเมื่อครั้งแม่เคยเลี้ยงลูกมา (หน้า 844-845)

แต่วันทองไม่ยอมทำตามข้อเรียกร้องนี้ พलयงามจึงข่มขู่บังคับนางให้ยอมทำตาม
 จนได้ ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้ในหน้า 289

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

จากการศึกษาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด พบว่า มีเหตุการณ์เพียง 4 ตอน
 เท่านั้นที่ชี้ให้เห็นว่า พलयงามขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

ครั้งแรกคือ ในตอนที่ขุนแผนโมโหพलयงามที่พูดล่วงเกินพระพิไลตรและบุษบา จึงตรง
 เข้ามาจะทำร้ายพलयงาม แต่ทองประศึรออกมาขวางไว้ พलयงามไม่กล้าเผชิญหน้ากับขุนแผน
 จึงหลบไปแอบหลังทองประศึร

พระไวยแอบย่ำร้องว่าไป
 เกรี้ยวโกรธโกรธาต่าทอ

ไม่พอที่เลยอะไรนี้คุณพ่อ
 ให้เพื่อนบ้านเขาหว่าร้อเล่นเกรี้ยวเกรี้ยว

(หน้า 965)

ต่อมาขุนแผนทรงดาบฟ้าฟื้นคืน พलयงามก็ไม่กล้าจะนำไปให้ขุนแผนด้วยตนเอง จึง
 ขอร้องให้ทองประศึรนำไปคืนแทน

จับดาบขุนหวัทงส์สุดใจ
 คุณย่าเจ้าขาเข้ามานี่

ออกไปกลัวพ่อจะฟาดฟัน
 ทองประศึรรับเอาขมิขมัน

ถือดาบกระดกงกัน

ร้องดำตายน้ออิงไป (หน้า 966)

เมื่อพระพิสิตรและบุษบากลับไปแล้ว ขุนแผนก็กลับมาทำให้พलयงามออกไปสู้กับตน พलयงามก็ไม่กล้าที่จะออกไปทำความเข้าใจกับบิดา กลับแอบอยู่ในเรือนเสี้ย แม้ขุนแผนจะใช้ อริฐปาชันมาบนเรือน พलयงามก็ยังไม่กล้าออกไป

ขุนแผนแค้นใจใช้พอดี

เฮี้ยอ้ายไวยมาตีมา เล่นกัน

เด็ดขาดกันไปใช้พ่อแม่

ถึงกูเด่ากูแก่ก็ไม่พรั่น

เป็นตายร้ายดีทุกคงพัน

เมียม่อมึงมึงด้วยกันก็ดูเอา

หลบหัวไปไหนไม่ลงมา

จวยก้อนอริฐปาห้วนอนเข้า

เบ้งเบ้งหลายที่ไม่มีเบา

พระไวยเข้าเรือนเจียบไม่เกรียบเลย (หน้า 968)

พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าพलयงามขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา ครั้งสุดท้าย คือ เหตุการณ์ตอนที่พलयงามกำลังต่อสู้ติดพันกับพलयงุมพลซึ่งแปลงเป็นส่มิงมัตรา เมื่อพलयงามแล เห็นขุนแผนเข้ามาตรงเข้ามาจะทำร้ายตน พलयงามก็รับผละหมิไปทันที

ขุนแผนแค้นใจตั้งไฟฟ้า

ขบม้าวิ่งวางตั้งกั้งหัน

กู่ก้องร้องไปแต่ไกลกัน

ขุมพลสับให้มันพ้อพันเอง

พระไวยแลไปพ้อเห็นพ้อ

ผละคองน้องโลดกระโดดเหียง

ขบม้าวิ่งวางกำลัง เกรง

เสี้ยเพลงทวนท่าขุมพลแกง

ถูกอ๊กหอกหักหาเข้าไม้

พระไวยขบม้าออกจากแหล่ง (หน้า 1003)

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

พलयงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า พึ่งพาผู้อื่นเพียง 2 ครั้ง กล่าวคือ ในตอนที่ขุนแผนตรงเข้ามาทำร้ายเพราะพलयงามพูดล่วงเกินพระพิสิตรและบุษบา พलयงามก็อาศัย ทองประศร์เป็นที่พึ่งหลบภัยจากขุนแผน และเมื่อขุนแผนทวงดาบฟ้าฟื้นคืน พलयงามก็ขอให้ ทองประศร์นำไปคืนแทน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 298-299

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

พलयงามแสดงพฤติกรรมอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นเพียง 2 ครั้ง

ครั้งแรกเมื่อขุนแผนและพलयงามเข้าไปในพระราชวังของพระเจ้าเชียงใหม่ พलयงามเห็น เหล่าส่นมกำนัลและพระริดา ซึ่งหลับไหลเพราะมนตร์ล่ะกดก็เข้าไปปล่่วงเกินนาง ขุนแผนเห็น

สิ่งห้ามปราม พलयงามก็เชื่อฟัง โดยดี

เจ้าพลายเดินหลังตาเขม้น

เอามือข้อนเข้าที่พุ่มปทุมพวง

ขุนแผนเห็นลูกเข้าไปเคล้าคลอ

นี่ของหลวงนะอย่าเข้าไปเคล้าคลอ

ไม่ควรนะเจ้าเราเป็นไพร่

อย่าจะให้เชี่ยวชาญการสงคราม

เจ้าพलयงามบอกความกับบิดา

เพียงสักหีบลับต้องประคองคล่า

เห็นอนงค์จะเป็นองค์ขนิษฐา

ฟังเป็นล่าวรุ่มร่างกระจำจดวง

เหมือนโกมุทฟังผุดหลังชลา

เจ้าพลายแลเล็งเพ่งไม่พริบ

เสียดายเป็นนึ่งรองของหลวง

ไม่โรยร่วงกสีกสัดก้าตัดตึง

เอามือห่อปายหลังลงตั้งฝัง

ถ้ามันนึกสักซึ้งจะเสียความ

เขาก็ได้เป็นนางระวางห้าม

มาตุคามลามลอนอย่าควรทำ

แหวะเข้ามาขมเล่นเห็นข้าข้า

ไม่ได้นึกสักล้ำระเรงใจ (หน้า 725)

นางโฉมยงองค์นี้เป็นลูกหลวง

ดูล่องถันนั้นเป็นพวงผกาทิพย์

พอด้องตาเดือนใจจะให้หีบ

พื่อกระชับห้ามปรามก็ขามใจ (หน้า 726)

ต่อมาเมื่อวันทองขอร้องให้พलयงามไปขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนช้าง พलयงาม
ก็ยอมทำตามความต้องการของมารดา ทั้งๆที่ไม่เต็มใจ

คิดแล้วจึงว่าแม่ไป

ครั้นจะขัดเหมือนไม่คิดถึงมารดา

แม่จงกลืนหน้าตาอย่าร้องไห้

ถ้าท่านโปรดก็จะปลอดภัยไม่อดวาย

เป็นจนใจด้วยพระเกิดเกล้า

จะแก้ให้เวทนากับลูกชาย

ลูกจะไปเพ็ดทูลขยับขยาย

ถึงเวรตายแล้วก็จนพันกำลัง (หน้า 834)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามไม่เคย
แสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า พलयงามเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเลย

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด ปรากฏว่า พलयงามแสดง
พฤติกรรมขาดความเชื่อมั่นในตนเองเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อพलयงามเตรียมตัวจะไปรบกับ
พलयขุมพลซึ่งแปลงเป็นลี้มิงมัตรา พलयงามได้ปลุกหุ่นฟางหญ้าขึ้นแต่ไม่ได้ผลดังเคย พलयงาม
จึงหันไปไหวครันคร้ามจนรำพึงว่า ตนจะต้องตายเพราะมอญผู้นี้หรือ

ให้พวกไพร่หุงข้าวเผาปลา	กินแล้วเวลาจะเข้าใต้
ผูกหุ่นครบพันในทันใด	พระไวย เล็กชืดข้าวสารมนต์
หุ่นพลิกกระดิกดินอยู่ไม่ลุก	ต้อง เล็กปลุกข้าวปราชัยเป็นหลายหน
สิ่งขยับกลับลุกขึ้นเป็นคน	ข้าพิทกลอาวุธก็ไม่มี
พระไวยหวาดไหวให้ใจหาย	จะตายด้วยอ้ายมอญหรือโรผี (หน้า 994-995)

4.4 จิตใจอ่อนไหว

จากการศึกษา เรื่องขุนช้างขุนแผนอย่างละเอียด พบว่า มีเหตุการณ์บางตอนที่ช่วยให้เห็นว่า พลายงามมีจิตใจอ่อนไหว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพลายงามจะต้องจากวันทองไปหาย่าที่กาญจนบุรี พลายงามก็ร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าสงสาร บางครั้งก็หลงคิดไปว่า วันทองมาอยู่ใกล้ๆ

จะกล่าวถึงพลายงามทรามสงสาร	ฟังสมภารอยู่ในห้องนั่งร้องไห้
. . . . .	. . . . .
เพราะแม่ลูกผูกจิตคิดถึงกัน	เฝ้าไฝฝั้นเพื่อนแลเห็นแม่มา
ดูเหวว่าร้องซ้องเสียงสำเนียงแจ้ว	ให้แว่วแว่ววันทองร้อง เรือกหา
ละตุ้งใจไหวรับทั้งหลับตา	ร้องขานขาลู่ตเสียงแต่เพียงคิน
ครั้นรู้สึกนึกได้ให้ละห้อย	เจ้าพลายน้อยนั่งนอนถอนละอัน (หน้า 517)
ลูกก็แลดูแม่แม่ดูลูก	ต่างพันผูกเพียงว่า เสียดตาไหล
ละอันร่ำอาลาด้วยอาลัย	แล้วแจ้งใจจากนางตามทางมา
เหลียวหลังยังเห็นแม่แลเขม้น	แม่อก็เห็นลูกน้อยละห้อยหา
แต่เหลียวเหลียวเลี้ยวสับรับวิญญาณ์	โอ้เปล่าตาต่างละอันยืนตะสิง (หน้า 519)

เมื่อพลายงามได้เห็นความเป็นอยู่ภายในคุกที่ขุนแผนอยู่ ก็เกิดความสงสารจนร่ำไห้ และบอกกับขุนแผนว่า ตนจะอยู่ช่วยทำงานจนกว่าขุนแผนจะพ้นโทษ

เจ้าพลายงามความแล่นสงสารพ่อ	น้ำตาคลอกลอลตาซุกซกไหล
รับประการว่าว่าประสาใจ	ฉันจะใคร่อยู่ด้วยช่วยบิดา
ได้ตักน้ำตาข้าวทุกเข้าคำ	ที่พอทำพันฝักจะหักหา
ให้พ่อพันททุกขแล้วอุกยา	จะอุตล่ำห้เล่าเรียนค่อยเพียรไป (หน้า 528)

ต่อมา เมื่อพลายงามต้องจากค รัมาลาไปทำสงครามเมืองเชียงใหม่ พลายงามก็

โคกเค็ร่าจต้องร้องไห้

เจ้าพลายประแบ่งแต่งตัวแล้ว

นั่งลงอุ้มนางวางตักไว้

. . . . .

พलयงามความอาลัยใจละเหี่ย

จะคลาดแคล้วก็สะท้อนถอนใจใหญ่

ยังอาลัยนั่งอนาถไม่อาจร

. . . . .

ฟัง เมียไม่กลืนน้ำตาได้ (หน้า 649)

เมื่อวันทองมาขอร้องให้พलयงามไปขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนช้าง ทำทางโคกเค็ร่า
ทุกข์ใจของ วันทองก็ทำให้พलयงามใจอ่อนลงสำราญตาจนน้ำตาไหล และยอมรับปากช่วยเหลือขุนช้าง
ทั้งๆที่ตนไม่เต็มใจ

ครานั้นพระไวยก็ใจอ่อน

ครั้นจะนั่งให้ขุนช้างวางฮิวา

ถ้าบรรลัยไหนจะมีสิ่งความลูข

ผูกคอต้มก้มคอตายวุ่นวายไป

ครานั้นพระไวยฮยฮาย

สิ่งปลอบแม่อย่าละเหี่ยเสียน้ำใจ

ได้ฟังมารดรอันถอนว่า

ก็ส่งสำราญตาน้ำลุ่มใจ

จะทุกข์ทุกข์เข็ญเข็ญจนเป็นไข

บาปกรรมก็จะไต่กับเราแท้ (หน้า 834)

ความส่งสำราญตาน้ำตาไหล

ลูกจะไปทูลขอตุตามบุญ (หน้า 835)

เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นจิตใจที่อ่อนไหวของพलयงามได้มากที่สุด คือ ตอนที่วันทองถูก
ประหารชีวิต กล่าวคือ เมื่อวันทองถูกคุมตัวไปตะแลงแกง พलयงามก็ติดตามไปด้วยอาการ
"คลอน้ำตาด้วยอาลัย" (หน้า 864) และเมื่อวันทองคร่ำครวญถึงความรักที่นางมีต่อพलयงามจน
นางสลบไป พलयงามก็ยิ่งร้องไห้คร่ำครวญ "พลาถกลิ่งเกลือกเลือกไป ละอันไว้อยู่กับตีนของมารดา"
(หน้า 869) จนกระทั่งสิ้นสติตามไปด้วย

เมื่อฟื้นขึ้นมา พलयงามก็ยังคงโคกเค็ร่าและ "น้ำตาอาบหน้าลงรินริน" (หน้า 876)

แต่ก็ยังพยายามฝืนใจกล้ำกลืนความเสระ โคกกลับไปกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษจากสมเด็จพระ
พันวษา ครั้นได้ยินพระองค์ตรัสถามว่า "อีวันทอง เขาฆ่าแล้วหรือยัง" (หน้า 877) พलयงามก็
อดกลั้นความเสียใจไว้ไม่อยู่จึง "ฟังพระราชบัญญัติชาน้ำตาหลัง" (หน้า 877) ทั้

ต่อมาเมื่อพलयงามกลับมาถึงตะแลงแกงและพบว่า วันทองถูกประหารแล้ว พलयงามก็
เสียใจจนสลบไป

พอพระไวยถึง โผนโชนม้าลง

ตรงเข้ากอดตีนแม่แน่นิ่งไป (หน้า 880)

เพราะพलयงามมีจิตใจอ่อนไหวมาก เมื่อฟื้นขึ้นมาก็ร้องไห้คร่ำครวญจนถึงสติไม่อยู่ จึง

แสดงอาการ "คลังคลังมกมอร่า" (หน้า 881) หลายประการ คือ กล่าวโทษขุนแผนว่าไม่ใช่เวทมนตร์
ป้องกันชีวิตวันทองไว้ บริภาษพระยายมราชว่าไม่รักษาสัญญา ทำร้ายเพฆะฆาตและขุนช้าง แล้ว
พलयงามก็คร่ำครวญร่ำไห้ถึง วันทองจนสิ้นสติไปอีกครึ่งหนึ่ง

. . . . .	ล้มกลิ้งลงไกลคัมพารดา
โอ้อ่า เจ้าประคุณของลูกแก้ว	ลับแล้วที่นี้ไม่เห็นหน้า
ลูกนี้มีได้คิดกับชวา	ขึ้นพระราชอาชญาเข้ากราบทูล
พระองค์ทรงโปรดประทานให้	สติว่าแม่ไม่ดับสูญ
จะมีชื่อเสียงเฟื่องฟู	มิรู้ว่าจะอาดูรด้วยเนื้อเคระหะห์
รับแรงมากับพระท้าวหน้า	ข่มม้าผ่าร่ำราวกับเหาะ
ที่แทกรรมนำมาให้จำเพาะ	เห็นเขาเฉาะคอขาดกระเด็นไป
ร่ำพลางทางกอดเอาคัพแม่	นิ่งแน่มไม่ล้มประดีได้
ยังรักกรีกละทีกละท่อนใจ	ล้มขบสลับไล่ไล่ไม่เจรจา (หน้า 882-883)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พलयงามมีจิตใจอ่อนไหว ใต้แก่ ตอนที่พलयงาม
เล่าให้ทองประศรฟังถึง เรื่องที่ขุนแผนและพलयชุมพลล้มคบกันฆ่าตน ในตอนนี้ พलयงามทั้งน้อยใจ
และคับแค้นใจในการกระทำของบิดากับน้องชายมาก จนน้ำตาไหลและพูดไม่ออก

พระไวบอกร่ำน้ำตาไหล	คิดว่าศึกใครเล่าคุณย่า
แค้นน้ำตาถั่งลงหลังตา	บิดาควรหรือเป็นได้เช่นนี้
กับลูกชายพलयชุมพลคนคะนอง	หมายปองจะฆ่าให้เป็นผี
หนีได้สิ่งไม่ม้วยชีวิ	รับสั่งให้ครีมาลาไป
รับพ่อขุนแผนกับชุมพล	ล่องคนเข้ามาให้จงได้
ว่าพลางชดแค้นแน่นใจ	อัดอันกลืนไวไม่เจรจา (หน้า 1007)

แม้ว่าสร้อยฟ้าจะทำให้พलयงามเคืองแค้นมาก แต่เมื่อนางถูกเนรเทศ พलयงามก็
กลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่เพราะจิตใจอ่อนไหวนั่นเอง

ครานั้นพระไวเจ้าพलयงาม	ได้ฟังความสะท้อนถอนใจใหญ่
คิดแล่นส่งสารเมียบเสียน้ำใจ	น้ำตาไหลรับเช็ดด้วยความอาย
แข็งใจปลอบโยนนางสร้อยฟ้า	จงดับความโศกกาให้เหือดหาย
อันทุกข์ลุ่มสหัสทั้งหญิงชาย	ยามเคราะห์ร้ายก็ต้องยากลำบากตัว

และเพราะความที่มีจิตใจอ่อนไหวนี้เอง ทำให้หลายงามไม่ไปส่งสร้อยฟ้าที่ท่าเรือ เพราะ
เกรงจะกลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ แต่ถึงกระนั้น หลายงามก็ยังอด "เปิดหน้าต่างข้างตึกท่า"
(หน้า 1045) . แล้วเฝ้าดูนางจากไปจนลับตา พร้อม ๆ กับ คร่ำครวญว่าให้ถึงนางจนหลับไป

เหลียวชะเง้อตามเจ้าทราชมเขย	จนเรือเลยลับแหลมแลไม่เห็น
น้ำตาตกอาบซาบกระเชิน	ตั้งแต่นี้จะไม่เว้นวายคะนึ่ง
หับหน้าต่าง่างเข้ามาในห้อง	ลงนอนตรอมตรมลิตเฝ้าคิดถึง
ให้อัดอั้นตันใจตั้งใครกริ่ง	แต่รำพึงจนมอยฝอยหลับไป (หน้า 1046)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หลายงามมักจะมีจิตใจอ่อนไหว

4.5 เก็บกอดและลงโทษตนเอง

หลายงามแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเก็บกอดและลงโทษตนเองเพียงครั้งเดียว คือ
เมื่อวันทองถูกประหารชีวิต หลายงามก็คร่ำครวญว่า เป็นเพราะตนพาวันทองกับมาอยู่ด้วย
วันทองจึงต้องโทษประหาร เช่นนี้

คิดถึงสิ่งไปรับแม่กลับมา	หมายว่าจะยกย่องให้ฮ่องไฉ
มิรู้ว่าพาแม่มาบรรลัย	ตั้งลูกฆ่าแม่ให้มรณา
สิ่งหันมาว่า เหวยเพชฌฆาต	มาพันฟาดเรานี้จะดีกว่า
ขอตายแทนตัวของมารดา	อย่าให้แม่ช้านี้บรรลัย
เป็นเพราะถูรับแม่กลับมา	ทำนสิ่งลงอาญาเป็นข้อใหญ่ (หน้า 869)

อิเหนา

อิเหนาเป็นโอรสของท้าวฤเรปันและประไหมลู่หรี อิเหนามีฐานะเป็นองค์รัชทายาทที่จะขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากท้าวฤเรปัน ก่อนที่ประไหมลู่หรีจะทรงครรภ์นั้น ท้าวฤเรปันได้ตั้งพิธีบวงสรวงขอโอรสจากเทวดา นับแต่นั้นเป็นต้นมาก็เกิดนิमितต่าง ๆ มากมาย คือประไหมลู่หรีทรงพระลู่ป็นว่า

. . . . .	ว่านางสักขณต์มิ่งเล่นที่ขาลา
มีพระลู่รียงทรงกลด	ชั้บรมมาในเวหา
แจ่มแจ้งแล้งสว่างทั้งโลกา	ตกลงตรงหน้านางรับไว้ (หน้า 10-11)

เมื่อท้าวฤเรปันโปรดให้สี่โหรทำนายฝัน โหรทั้งสี่ก็ทำนายว่าจะได้โอรสที่มีบุญญาธิการมาก ต่อมาเมื่อประไหมลู่หรีทรงครรภ์ นางก็ "ยิ่งผุดผาดผิวม่องละอององค์ ตั้งอนงค์นางฟ้ากระยาหงัน" (หน้า 12) และเมื่อใกล้ครบกำหนดที่นางจะมีประลู่ดีกาล ก็เกิดนิमितขึ้นอีกถึงเส็ดวันเส็ดคืน

พลู่ราละเคือนเสื่อนสั้น	เป็นควันตลบทั้ง เวหน
มีคมิตปิดแล้งพระลู่รียง	ฟ้าสั้นฮิงอลนภาสัย
แลบพรายเป็นสายอินทรธนู	สักครู่ก็เกิดพายุใหญ่
ไม่ไหลลู่ลุ่มระทมไป	แล้วฝนห่าใหญ่ตกลงมา
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงฟ้าฟาดสาย	แต่ได้อันตรรายจักผ่า
เย็นหัวฝูงราชภูริประชา	ทั้งเส็ดทิวาราตรี (หน้า 12)

แต่พอประไหมลู่หรีประลู่ดีพระกุมาร "อันอัศจรรย์ซึ่งบันดาล ก็อันตรธานทันใด" (หน้า 15) เมื่อถึงกำหนดสมโภชราชโอรส องค์อัสญุตเตหว่าซึ่งเป็นเทพอัภัยยังเส็ดจลลงมาประทานกริชประจำองค์ให้อีกด้วย จึงนับได้ว่าอิเหนาเป็นตัวละครที่มีลักษณะเด่นตั้งแต่ยังไม่ประลู่ดีทีเดียว

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูอิเหนา

1. บุคคลภายในครอบครัว

1.1 ปีดา

ท้าวฤๅเรปันพระราชปีดาของอิเหนาเป็นบุคคลสำคัญผู้ที่อบรมเลี้ยงดูอิเหนา เนื่องจากอิเหนาเป็นโอรสซึ่งประสูติจากประไหมลู่หรื อิเหนาจึงอยู่ในฐานะขององค์รัชทายาทผู้ที่จะได้ครองเมืองฤๅเรปันสืบไป ดังนั้นท้าวฤๅเรปันจึงทรงอบรมเลี้ยงดูอิเหนาอย่างดี นับตั้งแต่อิเหนาประสูติ พระองค์ก็ทรงจัดข้าราชการบริหารให้อิเหนาอย่างลุ่มเกียรติ คือ พระพี่เลี้ยงซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์ 4 คน นางสนมซึ่งเป็นภรรยาของเสนาอำมาตย์ 64 คน นางกำนัล 200 คน บุตรชายของเหล่าเสนาอำมาตย์ 800 คน ทั้งยังได้ทรงจัดพระพี่เลี้ยงที่เป็นบุตรเสนาอำมาตย์ผู้ใหญ่ 4 คน ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการถวายคำปรึกษาและถวายความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แต่อิเหนาอีกด้วย ดังบทกลอนต่อไปนี้

เมื่อนั้น	พระปิ่นปักนคเรศราชฐาน
ชื่นชมโลมหน้าลิ้เบิกบาน	สิ่งมีปัญชาการตรล้ไป
อันบุตรเสนาปาเตะ	ตั้งที่ยะรุเตะพี่เลี้ยงใหญ่
บุตรตำมะหงงเสนาใน	ตั้งให้เป็นที่ปูนตา
อันบุตรตะหมังมนตรี	ตั้งที่เป็นกะระตาหลา
อันบุตรยาล่าเสนา	ตั้งที่ประสันตาครบครัน (หน้า 16)

นอกจากนี้ ท้าวฤๅเรปยังทรงจัดให้มีพระราชพิธีล้มโกล์พระกุมารอย่างลุ่มเกียรติมีพระประยูรญาติ และเจ้าเมืองประเทศราชต่าง ๆ มาร่วมในพิธีมากมาย การกระทำของท้าวฤๅเรปันแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเริ่มดำเนินบทบาทการอบรมเลี้ยงดูอิเหนาซึ่งอยู่ในฐานะองค์รัชทายาทอย่างลุ่มบุญนึ่ง

1.2 มารดา

ประไหมลู่หรืฤๅเรปัน พระราชมารดาของอิเหนาเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูอิเหนามาด้วยความเอาใจใส่ แม้ว่าในเนื้อเรื่องตอนต้นจะได้กล่าวถึงบทบาทด้านการอบรมเลี้ยงดูของนางไว้ แต่ก็อาจจะพิจารณาได้จากถ้อยคำรำพันที่นางตรล้ออกมาในตอนทีอิเหนาประชวรเพราะตรอมใจที่บุษบาจะต้องเข้าพิธีอภิเษกกับจระกาดังนี้

โอ้อ่าลูกกรักของแม่เอ๋ย	ทราวมเขยผู้ยอดพิล้ม้วย
เลี้ยงเจ้ามาจนจำเริญวัย	แม่มิให้มดไต่ไรต่อม

เข้าคำบำรุงผดุงเจ้า
บัดนี้วงคำก็มาพร้อม

ขวัญข้าวแม่สุดแล่นถนอม
ห้อมล้อมขวัญแม่ผู้ปัสมีใจ (หน้า 472)

จากบทประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประโหมลู่หรือพระราชมารดาของอโหมาก็อบรมเลี้ยงดูอโหมาดด้วยความรักเช่นเดียวกันกับท้าวฤๅเรน

1.3 ญาติ

กรณีได้กล่าวถึง พระประยูรญาติของอโหมาดที่มีส่วนช่วยอบรมเลี้ยงดูอโหมาดในวัยเด็กเลย ตราบจนกระทั่งอโหมาดเจริญวัยขึ้นจึงปรากฏว่ามีพระประยูรญาติบางองค์ก้าวเข้ามามีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูอโหมาดบ้างเป็นครั้งคราว พระประยูรญาติซึ่งมีบทบาทสำคัญได้แก่ ระบุและประโหมลู่หรือหมั้นหยาด

เมื่ออโหมาดมีชันษาได้ 15 ปี ก็ได้พบกับระบุและประโหมลู่หรือหมั้นหยาด ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้าเขยและน้าของอโหมาด ในครั้งนั้น อโหมาดเป็นตัวแทนของท้าวฤๅเรนและท้าวดาหาลงไปร่วมงานพระบรมศพพัยยิกาที่เมืองหมั้นหยาด เมื่ออโหมาดได้พบกับสันตหราธิดาระบุหรือหมั้นหยาด อโหมาดก็เกิดความหลงใหลใคร่ที่จะได้นางเป็นชายา ในฐานะของพระประยูรญาติ ระบุและประโหมลู่หรือหมั้นหยาดซึ่งทราบดีว่าอโหมาดสนทนากับบุษบาแล้ว ก็อาจจะทูลตักเตือนให้อโหมาดประพฤติตนอยู่ในกรอบแห่งประเพณีได้ แต่ทั้งสองกลับละเลยเพิกเฉย เช่น เมื่อประโหมลู่หรือหมั้นหยาดเห็นอโหมาดแสดงกิริยาเป็นเชิงเกี้ยวพาลสันตหรา ก็ได้ขัดขวางกลับ "ท่าเมินเดินไปไม่น่าพา" (หน้า 62) การกระทำของนางเท่ากับเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบสั่งเลื่อมให้กระทำพฤติกรรมเช่นนั้นต่อไป ส่วน ระบุหรือหมั้นหยาดก็มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูอโหมาดคล้ายคลึงกับประโหมลู่หรือหมั้นหยาดเช่นกัน

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

จากการศึกษาบทละครเรื่องอโหมาด พระราชพิธีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้กล่าวถึงผู้อบรมเลี้ยงดูอโหมาดซึ่งมีฐานะเป็น ครู-อาจารย์ จะมีก็เพียงแต่กล่าวว่า อโหมาดได้เล่าเรียนสรรพวิชาอันจำเป็นต่อการขึ้นเป็นกษัตริย์สืบไปในอนาคตเท่านั้น

เมื่อนั้น

ปรีดีเปรมเกษมสุขทุกทิวา

ฝ่ายอโหมาดฤๅเรนโอรสา

จนจำเรียนขานมาลิบหน้าปี

.....

อันศิลปคำลัตรีสำหรับกษัตริย์

ร่ำกริชร่ำกระปะชี้อาชา

.....

ทุกสิ่งสารพัดหัตถา

ศึกษาซ่อมเล่นไม่เว้นวัน (หน้า 26)

2.2 นักบวช

เมื่ออิเหนาปลอมเป็นบัณฑิตกุมไพเราะพลอกติดตามหานางบุษบานั้น อิเหนาเดินทางไปถึง เขาบัลลาหงัน ก็ได้พบกับพระฤาษีองค์หนึ่ง อิเหนามีความประสงค์ที่จะบวชเป็นฤาษี จึงไปขอให้ฤาษีองค์นั้นบวชให้ ซึ่งพระฤาษีก็ทำพิธีบวชให้เป็นที่เรียบร้อย ทั้งยังได้ส่งสอนให้อิเหนารู้จักบำเพ็ญพรตเพื่อระงับความทุกข์ที่เกิดจากความคิดถึงบุษบาอีกด้วย

เมื่อนั้น

ส่งส่งสอนให้มุ่งจำ ฤๅษีฤๅษ

พระมุนีมีพรตท้าวหาญ

จะอุตล่ำหัตถ์มานระงับใจ (หน้า 609)

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

นับตั้งแต่อิเหนาประสูติ ท้าวภูเรบนก็ทรงจัดให้มีพี่เลี้ยงแม่นมคอยเลี้ยงดูอิเหนาตามขนบธรรมเนียมแต่โบราณ โดยจัดให้มีนางพี่เลี้ยงซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์ 4 คน นางสนมซึ่งเป็นภรรยาของอำมาตย์ 64 คน และนางกำนัลอีก 200 คน คอยดูแลอภิบาลทารกตั้งแต่แรกเกิด

บัดนั้น

ทั้งเถ้าแก่ขะแม่จำอา

เป็นนางสนมสมบูรณ์ด้วยรูปร่าง

เว้นโทษชาวตำนอมพิ

แล้วสดเหล่านารีพี่เลี้ยง

สื่อนงคัทรังลักษณ์ลาวัณย์

กับนางกำนัลน้อยน้อย

ท้าวนางข้างในถ้วนหน้า

ก็จัดสรรภรรยาเสณี

ครบถ้วนตามอย่างหกสิบสี่

ไม่มีต่ำสูงเสมอกัน

ที่ควรเคียงถ้อยต้องประคองขวัญ

ล้วนวงศ์พงศ์พันธุกษัตรา

สองร้อยรูปร่างโอ้อ่า (หน้า 16)

นอกจากจะมีพี่เลี้ยงและแม่นมแล้ว อิเหนายังมีพี่เลี้ยงชาย 4 คน ซึ่งเป็นบุตรของเหล่าเสนาอำมาตย์ผู้ใหญ่ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 306

กวีมิได้กล่าวชื่อเดิมของเหล่าบุตรชายของเล่นาอำมาตย์ที่มาดำรงตำแหน่งที่เสี้ยงของอิเหนา เพียงแต่กล่าวว่าอายุของพี่เสี้ยงทั้งสี่นั้น "พันตรุณรุ่นหนุ่มน้อยน้อย" (หน้า 16) ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่า บรรดาพี่เสี้ยงของอิเหนาคงจะมีอายุมากกว่าอิเหนาประมาณ 12-17 ปี

พี่เสี้ยงทั้งสี่คนนี้ จะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูอิเหนามาก เมื่ออิเหนาเติบโตขึ้น ทั้งสี่จะเป็นเสมือนผู้คอยอบรมดูแล ผู้ให้คำปรึกษา ผู้รับใช้และเพื่อน

2.4 บุคคลอื่น ๆ

อิเหนาได้รับการดูแลจากบุคคลอื่น ๆ เป็นครั้งคราว บุคคลดังกล่าวเป็นเล่นาอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่แห่งกรุงกุเรบัน 2 ท่าน ซึ่งท้าวกูเรบันทรงมอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลอิเหนาเป็นกรณีพิเศษดังนี้

ปาเตะ เป็นผู้ที่ท้าวกูเรบันทรงมีบัญชาให้ติดตามอิเหนาไปร่วมงานพระเมรุที่เมืองหมันหย่า โดยมีหน้าที่เตรียมริ้วพลและคอยติดตามดูแลอิเหนา

สิงตรัสสั่งปาเตะเสด็จ

จงตรวจเตรียมโยธีริ้วพล

ท่านไปด้วยช่วยดูเป็นผู้ใหญ่

เอาใจใล้อย่าให้มีเหตุผล (หน้า 36)

ท้าวกูเรบันมีบัญชาให้ตำมะหงงติดตามไปคอยควบคุมดูแลอิเหนา ในครั้งที่อิเหนาทูลขออนุญาตไปล่าสัตว์ในป่า

แล้วตำรัสตรัสสั่งตำมะหงง

ท่านจะไปด้วยโอรสา

เป็นผู้ใหญ่ต่างใจต่างตา

อย่าให้พระลูกยาอยู่นาน

กำชับให้กลับในเจ็ดวัน

ถึงกรุงกุเรบันราชฐาน (หน้า 109)

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็น เทพ หรือ เทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติผี ปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่อิเหนาได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

จากการศึกษาบทละครเรื่อง อิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพบว่า ท้าวฤๅษณ์และประโหมลู่หรี แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ทั้งสองรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของอิเหนาเพียงครั้งเดียว คือ ในตอนที่อิเหนากลับจากงานพระเมรุฮัยอิกาที่เมืองหมันหยามา เข้าเฝ้าท้าวฤๅษณ์กับประโหมลู่หรี ขณะนั้นทั้งสองพระองค์กำลังทรงกริ้วอิเหนาอยู่ ครั้นอิเหนาใช้อุบายแก้ตัวโดยทูลชี้แจง เหตุผลที่ตนไม่อาจรีบกลับมากรุงวรมันที่ว่า

. . . . .

ได้ทูลลาว่าจะมาเป็นหลายหน

ต่างองค์อาลัยด้วยใจรัก

ต่อได้แจ้งอาการในลารศรี

อันโทษลูกนี้ผิดนัก

สองประหมันนั้นก่นแต่หน่วงหนัก

หาญหักห้ามไว้มิให้มา

ว่าชนนี้จะคลอดโอรสา

พระสัจจวยาให้ลูกโคลคลา
 จะว่าไปก็ในลูกผิดเอง
 ถึงประหม่นมิได้จรัส
 ตกแต่เกรงผู้อื่นนั้นยิ่งกว่า
 ลูกได้พลังผิดคิดเบาใจ

รับเดินทั้งทิวาราตรี
 เหมือนไม้เกรง เบื้องบาทบาศรี
 แม้นนิพังไซที่จะทำไม
 พระบิดเรศมารดายิ่งใหญ่
 ขอพระองค์จงได้เมตตา

(หน้า 102-103)

เมื่อทั้งสองพระองค์ได้ฟังเหตุผลที่อิเหนานำมาอ้างก็ทรงเชื่อในเหตุผลนั้นจึง
 "ค่อยคลายเคืองชด้อัฒาลัย" (หน้า 103)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับ
 การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

อิเหนาได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้ หลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระอัยยิกาของอิเหนาทวงศด ท้าวภูเรบนก็ทรงให้อิเหนา เป็นผู้แทนพระองค์ไปงาน
 พระเมรุที่เมืองหมันหยา

เจ้าจุมของสองธานี
 แทนองค์พระราชามารดา
 แล้วดูโยธีที่ทำงาน
 บอกมาจะเพิ่มพลไกร

ไปปลงศพอัยยิกษหมันหยา
 กับประหม่นตาทา เวียงชัย
 แม้นเห็นการแลล้าเป็นโจน
 ไประดมทำให้ ทั้นที (หน้า 36)

ครั้งอิเหนาไปถึงเมืองหมันหยา ระตูหมันหยาก็แสดงให้เห็นว่า ยอมรับความสามารถ
 และขีดจำกัดของอิเหนาด้วยการทูลขอให้อิเหนารำกระบี่คู่กับระเด่นตาหยัน เมื่ออิเหนารำเสร็จแล้ว
 ระตูหมันหยาก็ชมเชยอิเหนาดังนี้

ตรัสชมอิเหนากูเรบน
 ไม่มีใครเป็นคู่สู้ได้
 ส้มเป็นวงคำสุรารักษ์

การกระบี่ครันขยันทัก
 ทั้งในแดนขว้าอาณาจักร
 ยศศักดิ์ประเสริฐเลิศชาย (หน้า 73)

เมื่อพี่เลี้ยงของอิเหนาเห็นว่า อิเหนาล่ามารถเอาชนะระเด่นดาหยันได้ ต่างก็ "ล่ำวเล่เฮฮาชื่นพร้อมกัน" (หน้า 73) เหตุการณ์ตอนนี้ก็แสดงให้เห็นว่า พี่เลี้ยงของอิเหนา ยอมรับความสามารถของอิเหนาเช่นกัน

ต่อมา เมื่อเกิดศึกเมืองดาหา ท้าวฤเรบนั้นมีสารไปบอกให้อิเหนายกทัพไปช่วยป้องกันเมือง แสดงให้เห็นว่า ท้าวฤเรบนั้นยอมรับความสามารถทางการรบของอิเหนา

ในลักษณะนั้นว่าปัจฉามิตร	มาตั้งติดตามหากกรุงใหญ่
จงเร่งรับรีพลลกลโกร	ไปช่วยชิงชัยให้ทันที
ถึงไม่เลี้ยงบุษบาเห็นว่าชั่ว	แต่เขารู้ยู่ว่าตัวนั้นเป็นพี่
อันองค์ท้าวดาหาริบดี	นั้นฉิใช้อาหรือว่าไร
มาตรแมนเสียเมืองดาหา	จะพลอยอายขายหน้าหรือหาไม่
ซึ่งเกิดศึกล่าเหตุเภทภัย	ก็เพราะใครทำความไว้งามพิศตร
ครั้งหนึ่งก็ให้เสียเวลา	อายช่าวดาหาอาณาจักร
ครั้งนี้เร่งคิดดูจงหนัก	จะซ้ำให้เสียศักดิ์ก็ตามที
แมนมียกพลโกรไปช่วย	ถึงเราม้วยก็อย่ามาดูผี
อย่าดูทั้งเปลวอัคคี	แต่วันนี้ขาดกันจนบรรลัย (หน้า 299-300)

1.4 การสั่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

ท้าวฤเรบนั้น พระราชบิดาของอิเหนาสั่งเสริมให้อิเหนาได้มีโอกาสแสดงออกและฟังตนเองหลายทาง เช่น ในขณะที่อิเหนาร่ำเรียนวิชาการต่าง ๆ อยู่ นั้น อิเหนามีโอกาสทดลองเพลงอาวุธอยู่ เสมอ โดยจะประลองฝีมือกับระเด่นดาหยันซึ่งเป็นพระญาติทางฝ่ายเมืองหมันหยยา

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์เทวาทระยาหงัน
สิงขึ้นทรงม้าเหลืองเครื่องลัวร์รณ	ระเด่นดาหยันนั้นขี่ม้าแดง
ร่ำทำเพลงทวนกระบวรรับ	ถ้อยที่สีลันรพเข้มแข็ง
ชกเป็นโคมเวียนเปลี่ยนแปลง	ประปรายปลายพระแล่งทวนทอง
แล้วลงทรงกระบะปีตีเล่น	กับระเด่นดาหยันแคล้วคล่อง
กริดกรายร่ำร่ำเป็นทัพมณ	รับรองป้องกันไปมา (หน้า 27)

ท้าวภูเรพนทรส่งเสริมิให้อิเหนาได้แสดงออกและพึ่งตนเองอย่างเห็นได้ชัดในตอนที
ทรงให้อิเหนาเป็นผู้แทนของเมืองภูเรพนและเมืองดาหาคุมไพร์พลไปร่วมงานพระเมรุที่เมือง
หมันหยยา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 311

การส่งเสริมิให้อิเหนาได้มีโอกาสแสดงออกและพึ่งตนเอง โดยการคุมไพร์พลของทั้งล่อง
นครไปร่วมงานพระเมรุที่เมืองหมันหยยาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่าท้าวภูเรพนทรส่ง
ความปรารถนาให้อิเหนาได้เริ่มฝึกหัดหน้าที่ของกษัตริย์ในอนาคตตนเอง

ระตูหมันหยยาเป็นอีกผู้หนึ่งที่ส่งเสริมิให้อิเหนาแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏ
โดยในครั้งที่อิเหนาไปงานพระเมรุที่เมืองหมันหยยา ระตูหมันหยยาได้ทูลขอให้อิเหนารำกระบี่
คู่กับระเด่นดาหยัน

ไต่ยืนเขาระบือสือเล่า

ว่าเจ้าชานาญการกระบี่

ท่าทางท่านองคล่องดี

วันนี้จงรำให้หน้าดู (หน้า 71)

เมื่อเห็นว่าอิเหนามีชัยชนะต่อระเด่นดาหยัน บรรดาเสนาและพี่เลี้ยงของอิเหนาต่างก็
"สรรวเลเฮฮาฮันพร้อมกัน" (หน้า 73) จึงเห็นได้ว่า ระตูหมันหยยาและบรรดาพี่เลี้ยงซึ่งมีหน้าที่
คอยอบรมเลี้ยงดูอิเหนาต่างช่วยส่งเสริมิให้อิเหนาได้มีโอกาสแสดงความสามารถ ซึ่งอิเหนาก็ได้
นำคุณสมบัติดังกล่าวไปใช้พึ่งตนเองได้ในอนาคต นอกจากนี้เหล่าสนมกำนัลและเสนาอำมาตย์ต่างก็
พากันแข่งขังสรรเสริญในความสามารถของอิเหนาซึ่งเท่ากับเป็นการ "ให้การเสริมแรงบวก"
เพื่อให้อิเหนากระทำพฤติกรรมนั้นต่อไปนั่นเอง

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษา เรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้อิเหนาทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจชอบโดยไม่นำพา

จากการศึกษา เรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเขยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.5 การไม่นำพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล

เป็นที่ทราบกันดีว่าอิเหนานั้นได้ตุนาหงันกับนางบุษบาธิดาท้าวดาหะ แต่เมื่ออิเหนาเดินทางไปร่วมงานพระเมรุที่เมืองหมันหย้า อิเหนากลับไปหลงใหลนางสินตะหาราธิดาท้าวหมันหย้า ระบุและประโหมลู่หรือหมันหย้าต่างทราบเรื่องทั้งหมดแต่ก็ยังคงผ่อนปรนตามใจมิได้ ชัดขวางความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสอง จนกระทั่งอิเหนาได้นางเป็นชายา

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าระบุและประโหมลู่หรือหมันหย้าผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนานั้น เริ่มต้นตั้งแต่อิเหนาได้พบกับนางสินตะหาราเป็นครั้งแรก เมื่ออิเหนามองเห็นนางนั้นก็คิดจะเอ่ยปากพูดกับนาง แต่ด้วยความเกรงใจระบุและประโหมลู่หรือหมันหย้าจึงลี้ภัยรับกรยาไว้

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรมีศักดิ์
เหลือบไปรับไหว่ นางนงสักษณ	พิศพิศตรึงผิวเนื่อนวลละออง
ลาล่าจะใคร่ตรัสปราศรัย	แต่หากเกรงท้าวไททั้งล่อง
ให้คิดพิลัมย์ใจปอง	พระนั่งตริกตรองไปมา (หน้า 48)

เมื่อระตูหมันหย่าเห็นภริยาของอิเหนาก็ทราบดีว่า อิเหนามีความรู้สึกต่อนางจินตะหราอย่างไร แต่ก็มิได้เอ่ยปากตรัสเป็นเชิงห้ามปรามหรือตักเตือนอิเหนาแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่ตนอยู่ในฐานะที่อาจจะกระทำเช่นนั้นได้

เมื่อนั้น	ระตูผู้ผ่านหมันหย่า
เห็นอิเหนาเฝ้าดูริดา	ก็แจ้งในภริยาอาการ
พระแลสร้างท่าเฉยเหมือนไม่รู้	ยิ้มอยู่ในหน้าไม่ว่าขาน
นั่งตริกตรองไปช้านาน	. . . . . (หน้า 48)

ส่วนประโหมลู่หรือหมันหย่านั้นก็เช่นเดียวกับระตูหมันหย่า คือทราบดีว่าอิเหนานั้นหลงใหลในตัวนางจินตะหรา แต่ก็มิขัดขวางกลับผ่อนปรนตามใจอิเหนาโดยครั้งแรก ๆ ก็แลสร้างท่าไม่เห็นและไม่เข้าใจในภริยาของอิเหนา ดังเหตุการณ์ตอนที่ประโหมลู่หรือกับนางจินตะหราขึ้นไปกระทำทักษิณพระคัพซึ่งตามขนบประเพณีเดิมนั้นจะต้องกันมิให้ผู้ชายล่วงล้ำเข้าไปในปริมณฑล อิเหนาซึ่งไปคอยอยู่ในบริเวณนั้นก็สวดการให้บรรดาเสนาอำมาตย์ที่เฝ้าแหมอยู่ออกไปจนหมดแล้วจึงเสด็จไปรับประโหมลู่หรือและจินตะหรา ประโหมลู่หรือจึงออกปากชวนให้อิเหนาร่วมกระทำทักษิณด้วย

เมื่อนั้น	โคมยงองค์ประโหมลู่หรือ
สังตรัสชวนระเด่นมนตร	มาทักษิณอัยก็ด้วยกัน (หน้า 62)

ขณะที่กระทำพิธีนั้นอิเหนาก็เฝ้าแต่สับล้องนางจินตะหรา และ "ลาล่าจะใคร่โลมนางเทวี" (หน้า 62) อิเหนาได้กระทำพฤติกรรมดังกล่าวอย่างโจ่งแจ้งเพราะบรรดานางกำนัลที่โดยเสด็จมาด้วยต่างก็แลเห็นและพากันขุบขิบนิมทา

บัดนั้น	พี่เลี้ยงกำนัลย้ายขวา
แจ้งใจในภริยา	ย้ายตาตองศัพระทรงธรรม
เห็นดำเนินดินฮัดพระริดา	ภริยาแยบคายคมสัน

บ้างบอกเพื่อนสนิทสะกิดกัน	นางกำพัลชุบชิบกระหีบตา
ที่ฉ้อขมาลัยฉวีครุ'เดิน	ท่าเหมินยัมละโมอยู่ในหน้า
บ้างรอรังยั้งยืนพุดจา	ตามเล่ดีจเดินมาแต่ไกลไกล

(หน้า 62-63)

แม้ประโหมลู่หรือจะสัง'เกตเห็นพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของอิเหนา แต่กลับปล่อยให้อิเหนาแสดงพฤติกรรมนั้นโดยไม่แสดงกิริยาตักเตือนใด ๆ

เมื่อนั้น	องค์ประโหมลู่หรือครีไล
เห็นท่วงทีอิเหนาก็เข้าใจ	ท่าเหมินเดินไปไม่ห่างพา (หน้า 62)

ต่อมาเมื่ออิเหนาเข้าเฝ้าทั้งสองพระองค์ด้วยหวังที่จะได้ยัลโฉมนางจินตะหราอีก ระตุหนันหย่าเห็นใบหน้าของอิเหนาหมองคล้ำ พระองค์ก็เข้าใจโดยตลอดว่าเนื่องมาจากอิเหนาหลงรักนางจินตะหรา แต่ก็ได้ตรัสถามล่าเหตุแก่อิเหนาอีก

เมื่อนั้น	ระตุผู้ผ่านหนันหย่า
ทอดพระเนตรอิเหนานัดดา	เห็นพักตราสร้อยเค้าราก็เข้าใจ
สิ่งบังญาถามด้วยความรัก	เป็นไรผิวพักตรสังหม่นไหม้
หรือโรคาตายีประการใด	ด่วนเข้ามาไยไม่ล่ำบาย (หน้า 78)

คำถามของระตุหนันหย่าเปิดช่องให้อิเหนาได้เปิดเผยว่า ป่วยเพราะประลองกระษัตริย์ต่อหน้าพระพักตร์จะได้มีช่องทางที่จะพำนักอยู่ในเมืองหนันหย่าต่อไป

ส่วนประโหมลู่หรือนั้นก็เข้าใจในสาเหตุการป่วยของอิเหนาเช่นกัน จึงคิดตามใจให้อิเหนาได้อยู่ในเมืองหนันหย่าต่อไป โดยชักชวนให้อิเหนาอยู่เป็นเพื่อนอีก 1 เดือน

เมื่อนั้น	องค์ประโหมลู่หรือเล่นหา
พิศดูรัฐหัลพระนัดดา	จึงกล่าวรลพจนาวาที
เพียงพระเข้าสู่ล่าวรรคต	ก็ตั้งแต่กล่าวรลพจนาคี
พร่ากินน้ำตาทุกนาที	น้ำนี้เป็ลยวเปลาเค้าร่าใจ

ได้เห็นหน้ามดตาค้อยผาลูก
เจ้าจงอยู่ด้วยน้ำยาคลาโคล

พอบรรเทาเบาทุกข์ที่โหยไห้
สักเดือนหนึ่งจึงไปพารา (หน้า 79)

เมื่ออิเหนาเข้ามาถวายบังคมลากลับไปกรุงกุเรบนั้น ประไหมสุหรีก็ได้กระทำการที่
เรียกว่าผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาอีก โดยตรัสเรียกนางจินตหราเข้ามาถวายบังคมอิเหนาใกล้ ๆ

เมื่อนั้น
พิศพิศตรพระนัดดาลาวณย์
สิ่งตรัสเรียกราชบุตร
อิเหนาเขาจะลาคลาโคล

องค์ประไหมสุหรีเจ็ดฉัน
เห็นโคกคัลยัลร้อยเค้าราก็เข้าใจ
เข้ามานั่งถึงนี่ให้ใกล้
เจ้าจงบังคมไหว้ที่ยา (หน้า 85)

หลังจากที่อิเหนากลับไปกรุงกุเรบนแล้วก็ใช้อูบายหาทางกลับมาเมืองห่มหยาก็
ในครั้งนี้อิเหนาทำการ "ลู่ขอ" นางจินตหรา โดยให้อามาตย์ทั้งสี่แห่งเมืองห่มหยานำของลู่ขอ
ไปถวายระตุห่มหยา

ทั้งสี่นายช่วยถวายของลู่
แมนนิโปรตปรานประการใด

เอ็นดูเราด้วยช่วยแก้ไข
จงพิศทุกให้ไต่ทั้งที่ (หน้า 174)

ในชั้นแรก ระตุห่มหยาก็ไม่ยอมรับของลู่ขอเหล่านั้น ทำให้เหล่าเสนาอำมาตย์ต้อง
ขนของกลับไปกลับมาถึง 3 ครั้ง จนกระทั่งเสนาทั้งสี่ทูลให้ทรงรับของเพื่อถนอมน้ำใจของอิเหนาไว้

ถึงภูบาลไม่ประทานพระบุตร
ขอพระองค์ทรงดำริตรตรง

ด้วยเกรงครีบทหารทั้งสอง
รับแต่ของที่ถวายพอคลายใจ (หน้า 176)

ระตุห่มหยาสั่งผ่อนปรนตามใจอิเหนาโดยกล่าวเป็นเชิงขัดความผิดให้หันหน้าให้
อิเหนาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ข้างหน้าเอาเอง

ทั้งนี้ก็ตามแต่น้ำจิต
จะมาพูดกับเราไม่เข้าใจ

พระนัดดาจะคิดแก้ไข
แล้วอย่าให้ความผิดมาถึงกัน (หน้า 177)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมที่ระตุและประไหมสุหรีเมืองห่มหยาแสดงออกมานั้นล้วนแต่เป็นไป
ในทางที่จะผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาอย่างไร เหตุผลทั้งสิ้น แม้กระทั่งท้าวกุเรบนก็ยังตรัสว่า

การที่อิเหนากระทำการอันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่วงศ์อาลัยแด่หว่าครั้งนี่ก็เนื่องมาจาก

เหตุเพราะผู้ใหญ่นั้นเป็นมั่นคง

ยุยงล่งเล่ริมสังเขิมใจ (หน้า 213)

ส่วนท้าวกูเรบนั้นมีพฤติกรรมที่ล่อให้เห็นว่าจะผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรปรากฏในตอนต่อไปนี้ คือ เมื่ออิเหนาได้นางบุชบาเป็นชายาแล้วก็กลับไปแก่งสังข์ในเมืองดาหะ แม้ว่าท้าวกูเรบนจะปลงใจว่าอิเหนาเป็นผู้ปลอมเป็นจระกามาสังนางบุชบาไป แต่เมื่ออิเหนาทูลปฏิเสธ ท้าวกูเรบนกลับตรัสว่า

ใครว่ากระไรก็ตามที

ตัวเจ้าต้อยอย่าหวั่นไหว

ถึงจะพาไปจริงก็เป็นไร

พอเห็นก็จะไม่ผิดนัก

ด้วยได้ตุนาหงันกันมา

ทั้งประยูรวงคำก็ล้มศักดิ์

ใจหนุ่มกล่ดกลุ่มด้วยความรัก

ลู่คิดถึงสังข์เอกนางไป (หน้า 551)

คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีความเอนเอียงที่เข้าข้างอิเหนาอย่างมาก ซึ่งก็เท่ากับพระองค์ทรงผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาให้กระทำความผิดนั้นเอง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปรึกษากับประโหมลู่หรีเพื่อแก้ปัญหาเรื่องอิเหนา บุชบาและจระก่า ให้คลี่คลายไปในทางที่ดี ซึ่งประโหมลู่หรีก็ทรงเห็นด้วย

อันธิดาสิงหัดล่าหรินั้น

ตุนาหงันก็ยังไม่เมี

พี่จะขอซินดาล่าหรีมา

แทนองค์บุชบา มารศรี

ให้แก่จระกาธิบดี

ไมตรีอย่าให้ลู่สูญเสียไป (หน้า 552)

การวางแผนแก้ปัญหาให้อิเหนาดังกล่าว เท่ากับเป็นการยอมผ่อนปรนให้อิเหนากระทำการตามใจตนเอง เพราะอิเหนานั้นยอมตระหนักดีว่า ถึงเหตุการณ์ภายนอกจะเป็นอย่างไร ท้าวกูเรบนก็คงจะคอยแก้ปัญหาให้ได้

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมักจะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องในประเพณีผ่อนปรนยอมตามใจของอิเหนายู่เสมอ คือ พี่เลี้ยงทั้งสองของอิเหนา

เมื่ออิเหนาได้พบกับนางจินตะหรา ก็เกิดหลงใหลในตัวนางจนกระทั่ง "ลืมเล่าย ลืมสร้าง ทรงลูคนธ์...ไม่เป็นอารมณ์ลุ่มประดี" (หน้า 75) แทนที่พี่เลี้ยงทั้งสองจะกล่าวอบรม ตักเตือนอิเหนาให้ระลึกถึงพันธระหน้าที่มีต่อนางบุษบา กลับกราบทูลเป็นเชิงผ่อนปรนยอมตามใจ ให้อิเหนาลำเนื้อความสัมพันธ์กับนางจินตะหราต่อไปว่า

. . . . .	พระยารัตนทศกัณฐ์ทรง
จระงับดับโศกเสียดก่อน	ภูธรอุตล้าห์เล่ายสร้าง
อันพระธิดาโฉมยง	ไฉนจะพันพระองค์อย่าล้งกา

(หน้า 75-76)

นอกจากการกล่าวให้กำลังใจอิเหนาโดยตรงไปตรงมาแล้ว พี่เลี้ยงทั้งสองของอิเหนาก็ มักจะพูดจาหยอกล้ออิเหนาในเรื่องที่เกี่ยวกับนางจินตะหราอยู่เล็มอ ๆ เช่น เมื่อระตูหมันหยาทูล ให้อิเหนารำกระปี่ให้ข่มนั้น ประสันตนาภากระปี่มาถวายแล้วกระซิบทูลดังนี้

ค้อยกระซิบทูลว่าพระอย่าอาย	ครั้งนี้ตีหมายเอารางวัล (หน้า 71)
และเมื่ออิเหนาตีกระปี่ชนะระเด่นดาหยัน ประสันตาก็เข้าไปรับกระปี่แล้วทูลอีกว่า	
. . . . .	. . . ทรงตีมีชัยชนะได้
ชอบเอาของที่ต้องพระหฤทัย	มารางวัลภูวไนยจะลุ่มควร (หน้า 73)

"รางวัล" และ "ของที่ต้องพระหฤทัย" นั้นก็หมายถึง นางจินตะหรานั้นเอง

เมื่อปาเตะ เล่นาบตีที่ก้าวรุกเร่บันทรวงล้งมาให้ค้อยควบคุมดูแลอิเหนาในคราวงานพระเมรุ ที่เมืองหมันหยา มาทูลถามเกี่ยวกับอาการประชวรของอิเหนานั้น ยะรุเตะอิดเอื้อนไม่กล้าบอกว่า อิเหนากำลังหลงใหลนางจินตะหรา แต่ประสันตากล้งกล่าววาจาชักชวนให้ปาเตะไป "ขอยา" ซึ่ง หมายถึง จินตะหรา มาถวาย

ท่าเฉยหน้าแล้วว่าไปพสน	ประชวรมาแต่วันถึงเวียงชัย
พระโรคเรื้อรังประหังอยู่	ไม่ลุ่มรู้มดหมอพอกแก้ไข
หรือชะรอยทรงกระปี่วันนี้ไซ้	จะเป็นไยเนื้อขาดประหลาดนัก
ดูอาการที่ทำให้คร่ำครวญ	จะประชวรล้งไตไม่ประจักษ์
แม้ได้ไอ้ล้งรัก	เห็นไม่พนักนวดพันจะพสนคลาย

เจ้าจอมหม่อมมลูงได้เมตตา
ที่พระร้อนรนกระวนกระวาย

ช่วยเข้าไปขอยามาถวาย
นั้นแหละเห็นจะหายเป็นมั่นคง (หน้า 76)

ครั้งอิเหนาทูลขออนุญาตทำวฏเรปั่นไปล่าสัตว์ได้สำเร็จ ประสันตยาซึ่งทราบดีว่าอิเหนา
จะไปหานางสินตะทราบก็กราบทูลหยอกล้ออิเหนาเป็นนัยว่า

บัดนั้น
ทำนบนิ้วสับยามล้ามตา
เล็ดจในยามนี้ เกิดดีจริง
ถ้ามิได้ล้มลิดที่คิดนั้น

ประสันตยาจับแต่ไม่ว่า
เฉยหน้าทูลองค์พระทรงธรรม
จะเกิดลากลักสิ่งเป็นแม่หมั้น
ขอถวายชีวิตประสันตยา (หน้า 111)

ส่วนยะรู เตะพีเลี้ยงอีกคนหนึ่งก็ทูลว่า
.....
ถึงได้ลากอะไรก็ไม่ขึ้น

เจ้าพูดโยอย่างนั้นประสันตยา
ไม่เหมือนซินเชตชนหมั้นหย่า (หน้า 111)

จากคำเจรจาของทีเลี้ยงของอิเหนาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า
เหล่าทีเลี้ยงของอิเหนานั้นมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมขนิตผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาอย่าง
ไร้เหตุผล

การแสดงพฤติกรรมขนิตผ่อนปรนยอมตามใจอิเหนาอย่างไม่มีเหตุผลปรากฏให้เห็นอย่าง
ชัดเจนอีกเมื่อเหตุการณ์ดำเนินมาถึงตอนที่อิเหนาหลงใหลนางบุษบา

ครั้งแรกที่อิเหนาประพฤตินสิ่งที่ไม่สมควรโดยทีเลี้ยงทั้งสี่ไม่ทูลทักท้วง แต่กลับผ่อนปรน
ตามใจนั้น คือ ตอนที่มะเดหีแห่งกรุงดาหากับนางบุษบาลงสร้างในล้าธารระหว่างที่รวมขบวนเล็ดจ
ไปไยบนที่เขาวลิศมาหรา อิเหนาได้ไปแอบชมโฉมนางบุษบาแล้วยังชักชวนให้สังคามาระตาและ
ทีเลี้ยงทั้งสี่ร่วมกันประดิษฐ์เรือนบรรจูล่ารล่งลอยน้ำไปยังนางบุษบา เพื่อลวงให้นางโกรธเคืองจรรกา

เมื่อนั้น
อนุชากับสี่ทีเลี้ยงนั้น
จึงประดิษฐ์คิดต่อเป็นเรือนน้อย
แล้วแกะเอาดินริมคงคา

ระเด่นมนตรีเสียดฉัน
ชวนกันหักกิ่งไม้มา
กระจอยร่อนนำรักนักหนา
ปั้นรูปกุมาราร่วมปล้น

สิง เขียนหนังสือให้ต่อมา
ครั้นเสด็จเอาใส่ใน เรือนนั้น

ถึงระเด่นบุษบาล่าวสวรรค์
ทรงธรรมก็ลอยลงไป (หน้า 401)

ต่อมาเมื่อมะเดหรีพานางบุษบาไปไหว้พระปฏิมาในถ้ำ อีเหมา สังคามาระตาและ
ประสันตาได้ลอบเข้าไปซ่อนอยู่หลังองค์พระ

พระโคมยงกับองค์อนุชา
รุ่งเช้าในวิหารซ่อนบัง

ประสันตาผู้ร่วมฤทัยหวัง
แอบหลังพระปฏิมาการ (หน้า 417)

อีเหมาแล้ร้องตอบคำอธิษฐานของนางบุษบาและให้สังคามาระตากับประสันตาดันค้ำคาว
ภายในวิหารให้บินว่อนจนไฟในวิหารดับ แล้วอีเหมาจึงเข้าไปกอดรัดนางบุษบาถึง 3 ครั้ง

ว่าพลางกระซิบสั่งประสันตา
คดีที่จะออกไปใหม่
กว่าพี่จะกลับทลจร

กับองค์อนุชาอุร
เจ้าแรงไล่ค้ำคาวอย่าหยุดหย่อน
ว่าแล้วก็ดันค้ำคาวไป (หน้า 422)

จะเห็นได้ว่าพี่เลี้ยงของอีเหมาเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ทั้งสองครั้ง พี่เลี้ยงจึงมีโอกาส
บอกกล่าวตักเตือนมิให้อีเหมากระทำพฤติกรรมดังกล่าว แต่เขาก็มิได้ใช้โอกาสนั้นกลับยอมผ่อนปรน
ให้อีเหมากระทำตามใจ ช่างช่วยเหลือให้อีเหมาได้แสดงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมมิให้สำเร็จ
ลุ่่วงไปด้วย

เหตุการณ์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหล่าพี่เลี้ยงของอีเหมาผ่อนปรนยอมตามใจอีเหมาโดยไม่มี
เหตุผลอีก คือ เมื่อท้าวดาหาลี้งดการวิวาทะระหว่างจรกากับนางบุษบาชั่วคราวเพราะอีเหมา
ประชวร อีเหมาก็จัดการวางแผนลักตัวนางบุษบาไปไว้ในถ้ำกลางป่า แทนที่บรรดาพี่เลี้ยงทั้งสี่จะทูล
คัดค้านให้อีเหมาหาทางแก้ไขปัญหาทางอื่น กลับทูลว่า

ทูลว่าพระคิดล้นทิต
ซึ่งจะมิให้แจ้งแพร่พราย
ด้วยแยบยลอุบายให้มืด

นำที่จะล่ออารมณ์คิด
ข้าน้อยทั้งหลายจะป้องปิด
มิให้รู้คิดทำการ (หน้า 475)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า พี่เลี้ยงทั้งสี่ของอีเหมามักจะผ่อนปรน
ยอมตามใจอีเหมาอย่างไร้เหตุผลอยู่เสมอ

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

ท้าวภูเรปันมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นการตัดสินใจแก้ปัญหาแทนอิเหนาหลายครั้ง ครั้งแรกเมื่อพระองค์ทรงทราบว่าท้าวดาหาเตรียมจัดการอภิเษกระหว่างจรรกากับนางบุชบา ท้าวภูเรปันก็คิดหาทางแก้ปัญหาแทนอิเหนาส่ง เดินทางไปเมืองดาหาเพื่อผัดผ่อนให้ท้าวดาหาจัดการวิวาห์

พี่เสียดายวงศ์เทวา	เสียดายบุชบาเป็นพันนั๊ก
ครั้นจะมีไปบัดนี้เล่า	วงศ์เราจะระคนปนศักดิ์
ทั้งเอ็นดูอิเหนาลูกรัก	จำสักริไปยังอนุชา
จึงวอนว่าขานการโอรส	ให้พระน้องออมอดโทษา
ที่ลูกเราผิดพลั้งแต่หลังมา	. . . . . (หน้า 452)

เมื่อท้าวภูเรปันเสด็จมาถึงเมืองดาหาแล้วก็พยายามเจรจาให้ท้าวดาหางดการวิวาห์ โดยทรงอ้างถึงเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรกทรงอ้างว่าวงศ์อัญญาเดหฺวาจะปะปนกับวงศ์ระตู

จรรกาซึ่งจะมาร่วมวงศ์	ชั่วทั้งรูปทรงและศักดิ์ศรี
ตั้งเอาบัดมาปนกับมณี	ไม่ควรที่จะให้ครองกัน
ทั้งสุริยวงศ์พงศ์เผ่าก็ต่ำกว่า	จะเปรียบข้างพาราเขตชั้น
กับเมืองขึ้นของเราก็เท่ากัน	. . . . . (หน้า 460)

เหตุผลประการที่สองที่ท้าวภูเรปันทรงอ้าง คือ อิเหนากระทำผิดไปเพราะไม่เคยเห็นนางบุชบามาก่อน เมื่อพบนางจินตะหราเป็นครั้งแรกจึงหลงใหล และบัดนี้อิเหนาก็สำนึกผิดแล้วจึงแค่รำไคร้เสียใจยิ่งนัก

. . . . .	ซึ่งอิเหนาหักหวนไปทั้งนี้
เพราะไม่ได้เห็นอะหนะบุชบา	อันทรงโฉมโลภประไพศรี
จึงไปเลี้ยงจินตะหราวาตี	สำคัญว่าดีแต่โดยใจ
ประสาเด็กได้กรรมลุ่มหวัง	ก็คลุ้มคลั่งพิศวงหลงไหล
บัดนี้น่าจะทุกข์จุกฤทัย	หาไม่ก็จะคืนภูเรปัน
ด้วยตัวได้ทำความผิด	ลุดที่จะคิดผ่อนผัน

ที่เห็นแค่รำคำศรีฉวีวรรณ
จนผอมผิดรูปชู้บทร่างนั้

นำจะคร่ำครวญครันด้วยเสียใจ
ผิวพักตร์มีวศาลำคำใหม่

(หน้า 460-461)

แม้ว่าจะทรงยกเหตุผลต่าง ๆ มาแก้ปัญหานี้แทนอีเหนา เพื่อให้ท้าวดาหางดการวิวาห
และอีเหนาจะได้อภิเษกกับนางบุษบาต่อไป แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะท้าวดาหางทรงอ้างว่า

ครั้งนี้จะคืนวาจาที่อายใจ

ด้วยได้ให้เขาแล้วก็จำจน (หน้า 461)

ต่อมาเมื่อนางบุษบาถูกลักตัวไป ทุก ๆ คนก็บักใจว่าอีเหนาเป็นผู้กระทำการ ฝ่ายท้าว
กูเรบั้นก็เตรียมหาทางแก้ปัญหานี้แทนอีเหนาโดยทรงปรึกษากับประไหมลู่หรือว่า จะลู่ขอนาง
จินดาล่าหรือ ธิดาท้าวสิงหัดล่าหรือให้แก่จระกาทนตัวนางบุษบา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 318

เมื่อการมธุรมะงาหลายของอีเหนากับสียะตราจบลง กษัตริย์วงศ์เทวัญต่างก็มาประชุม
กันที่เมืองกาหลังเพื่อร่วมการอภิเษกของเหล่าโอรสและธิดา ท้าวกูเรบั้นได้พยายามตัดสินแก้ปัญห
ระหว่างอีเหนาและนางจินตะหราให้โดยมีพระราชลารไปยังระตุหมันหยยา ให้นำธิดามาอภิเษก
พร้อมกับนางบุษบาที่เมืองกาหลัง

อันอะหนะอีเหนากูเรบั้น
เพราะเหตุใจหนุ่มก็หนุ่มหั้น
แต่ก็เป็นพงศ์พันธุกันมา
จำจะกันฉันทาราคี
จะให้เล่านำลารไป
ให้ระตุณาราชธิดา
ทั้งอะหนะบุษบานาร
สิ่งจะควรแก้ขัดตียวงศ์
อย่าให้เสียธรรมมีบูรณมา

ผิดนั้นใหญ่พันคณมา
ไปผูกพันหลงรักจินตะหรา
หากไข่วงศ์เทวาเสด็จไกร
อย่าให้มีผู้ล่วงดีได้
ยังพิชัยหมันหยยารานี
มาแต่งการราชอภิเษกศรี
ให้เป็นทีอัครช่ายา
อันตำรงพิภพแหล่งหล้า
. . . . . (หน้า 1042-1043)

แม้ว่าเนื้อหาในคำกลอนข้างต้นจะกล่าวเพียงว่า ท้าวกูเรบั้นล่งลารไปเมืองหมันหยยา
เพื่อต้องการรักษาชื่อเสียงของราชวงศ์ไม่ให้เป็นที่ครหาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว
จะเห็นว่าพระองค์ย่อมมีเจตนาที่จะแก้ไขปัญหาคืออีเหนาก่อไว้ให้ลู่ล่งไปด้วยดีประการหนึ่งด้วย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

เนื่องจากอิเหนามีฐานะเป็นองครักษ์ทนายทแห่งกรุงกุเรบัน จึงมีคนคอยติดตามดูแลอิเหนาอยู่ตลอดเวลา และผู้ที่มีหน้าดูแลอิเหนาโดยเฉพาะก็โตแก่ ฟี่เลี้ยงทั้งสี่ คือ ยะรุเตะ ปุนตา กะระตาหลาและประสันตา ดังได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ท้าวกุเรบันยังทรงแต่งตั้งผู้คอยติดตามดูแลอิเหนาเป็นกรณีพิเศษ 2 ครั้งคือ

ครั้งแรก เมื่ออิเหนาเดินทางไปงานพระเมรุที่เมืองหมันหย่า ท้าวกุเรบันทรงแต่งตั้งปาเตะเป็นผู้ดูแลอิเหนา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 309

ครั้งที่สอง เมื่ออิเหนาทูลลาไปล่าเนื้อในป่า ท้าวกุเรบันทรงแต่งตั้งให้ตำมะหงงเป็นผู้ติดตามดูแลอิเหนา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 309

เมื่ออิเหนาทำอุบายทูลลาไปล่าเนื้อในป่าเพื่อส่งเข้ามาช่วยงานรื้อวาทภัยในเมืองดาหานั้น ท้าวกุเรบันมิได้ส่งผู้ใดไปคอยดูแลอิเหนาเป็นกรณีพิเศษเช่นครั้งก่อน อาจจะมีเหตุผล 2 ประการ ประการแรก อาจจะเป็นเพราะขณะนั้นพระองค์มิได้พำนักอยู่ในกรุงกุเรบัน อำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ที่ไว้วางใจได้คงจะมีอยู่น้อยเพราะต้องแบ่งกำลังไว้ป้องกันกรุงกุเรบัน จึงมิได้ส่งใครออกไปดูแลอิเหนา อีกประการหนึ่งพระองค์อาจจะต้องการให้อำมาตย์เหล่านั้นมาช่วยการรื้อวาทภัยในเมืองดาหา ถึงอย่างไรก็ตามพระองค์ก็ตรัสกล่าวด้วยความเป็นห่วงว่า

. . . . . เจ้าจะไปก็ตามอัชฌาสัย
แต่อย่าควบชบอาฮาไนย ให้แต่ทหารโล่มฤต (หน้า 487)

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

ท้าวกุเรบันพระราชบิดาของอิเหนามักจะทรงวางกฎเกณฑ์ให้อิเหนาปฏิบัติตามอยู่เสมอ นับตั้งแต่อิเหนายังเป็นทารก พระองค์ก็ทรงจัดการให้อิเหนาตนาหงัน (หมั้น) กับนางบุษบา ราชธิดาของท้าวดาหา

ขอระเด่นบุชบาโฉมยง
ตามจารีตบุราณสืบมา
ครั้นเสียดูริยวงศ์เทเวศร์
ไพโรฟ้าประจำกรรณรรณ

ให้องค์อิเหนาโอรสา
หวังมิให้วงศ์อื่นปน
ก็เกิดเหตุอันตรายหลายหน
ฉลาจลต่างต่างทั้งธานี (หน้า 25)

เมื่อพิจารณาเหตุผลของท้าวกูเรปันจากบทกลอนตอนนี้จะพบว่า การกำหนดให้อิเหนา ตูนาหงันกับบุชบาก็เพราะเหตุผล 2 ประการ ประการแรกเป็นเหตุผลทางจารีตประเพณีแต่เดิม มาซึ่งกำหนดให้อิเหนาโอรสาของกษัตริย์ต้องอภิเษกอยู่ในราชวงศ์เพื่อมิให้เชื้อสายไปปะปนกับราชวงศ์ อื่น ๆ เหตุผลอีกประการหนึ่งนั้นเป็นเหตุผลทางการเมืองกล่าวคือ หากมีการอภิเษกระหว่างกษัตริย์ ในราชวงศ์ที่ปกครองเมืองต่าง ๆ แล้ว ก็จะทำให้ฐานะและอำนาจของเมืองทั้งสองและราชวงศ์ ก็เข้มแข็งเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น

แม้ว่าท้าวกูเรปันจะทรงจัดการตูนาหงันให้อิเหนา โดยมีเหตุผลสองประการดังกล่าว ข้างต้นแล้วก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาลักษณะการจัดการแบบ "คลุมถุงชน" แล้ว ก็จะเป็นการ กำหนดกฎเกณฑ์ให้อิเหนาปฏิบัติตามนั่นเอง

หลังจากที่อิเหนากลับจากเมืองหมันหยาดตามพระราชบัญชาของท้าวกูเรปันแล้ว ท้าว กูเรปัน ทรงสังเกตเห็นว่าอิเหนาเคঁราสร้อยไม่สบายใจ "เพราะมุ่งหมายสินตะหราวาตี" (หน้า 107) พระองค์ดำริที่จะ "ตัดไฟแต่ต้นลม" จึงรวบรัดนัดแนะกับท้าวดาหาให้จัดการอภิเษก ระหว่างอิเหนากับบุชบาโดยเร็ว

จำจะให้ไปนัดอนุชา
เหมือนเอาเสียนบ่งหนามเห็นงามดี

กำหนดการวิวาห์อิเหนาคีร์
คิดแล้วจึงมีพระบัญชา (หน้า 107)

เนื้อเรื่องอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ท้าวกูเรปันนั้นมักจะทรงกำหนดกฎเกณฑ์ให้อิเหนา ปฏิบัติตามคือ เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าอิเหนาใช้จู้บายทูลขอไปล่าสัตว์แต่กลับเดินทางไปเมืองหมันหยาด พระองค์จึงตรัสสั่งให้ยาล่า เล่นานาพระราชสาร์ ซึ่งมีใจความให้อิเหนา รีบเดินทางกลับกรุงกูเรปัน ในวันที่ได้รับสารนั้นทันที

แล้วพระองค์ทรงแต่งสารคีร์
แม้ไปถึงวันใดให้เร่งมา

ให้ยาล่า เล่นาไปหมันหยาด
ถึงจะนัดผิดมาก็อย่าฟัง (หน้า 211)

4.2 การเข้มงวดกวอดชันมาก

เนื่องจากอิเหนานั้นอยู่ในฐานะขององค์รัชทายาทของกรุงกูเรปัน ดังนั้น ท้าวกูเรปันจึงทรงอบรมเลี้ยงดูอิเหนาอย่างดี คอยเข้มงวดกวอดชันในเรื่องต่าง ๆ ดังที่ได้ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยดังต่อไปนี้

เมื่ออิเหนาประสูตินั้น ท้าวกูเรปันได้ประทานบุคคลต่าง ๆ ให้มีหน้าที่เป็นนางนมและพี่เลี้ยงแก่อิเหนามากมายดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เนื่องจากพี่เลี้ยงของอิเหนามักจะไม่ได้ทำหน้าที่กวอดชันความประพฤติของอิเหนาดังที่ควรเป็น ท้าวกูเรปันจึงมักจะทรงแต่งตั้งเสนาอำมาตย์ผู้ใหญ่ให้คอยมีหน้าที่กวอดชันอิเหนาในคราวที่อิเหนาต้องจากไปไกลพระเนตรพระกรรมเกื้อบทุกคราวไป กล่าวคือ

ครั้งที่อิเหนาต้อง เดินทางไปงานพระเมรุที่เมืองหมันหยานนั้น ท้าวกูเรปันทรงกำชับให้อิเหนารับเดินทางกลับมากกรุงกูเรปันแล้วยังทรงมอบหมายให้ปา เตะไปทำหน้าที่กวอดชันอิเหนาอีกด้วย

เสรีจแล้วลูกอย่าอยู่ช้า

เร่งกลับมากูเรปันกรุงศรี

สิงตรล่สั่งปาเตะเสรี

จงตรวจเตรียมโยธรีพล

ท่านไปด้วยช่วยดูเป็นผู้ใหญ่

เอาใจใส่อย่าให้มีเหตุผล (หน้า 36)

เมื่ออิเหนาทูลลาไปล่าเนื้อในป่า ท้าวกูเรปันพระราชทานอนุญาต แต่ก็ทรงกำชับอีกว่า ลูกรักสักลาไปเล่นไพร

ก็ตามใจแต่อย่าอยู่ช้า (หน้า 109)

แล้วพระองค์ก็ทรงส่งตัวมะหงงไปทำหน้าที่ควบคุมดูแลอิเหนาให้รับกลับมากภายใน 7 วัน ดังคำสัญญาที่อิเหนาให้ไว้ว่า "เจ็ดวันจะกลับมาเรียงชัย" (หน้า 109) ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 309

เสนาอำมาตย์ซึ่งท้าวกูเรปันส่งไปคอยควบคุมดูแลอิเหนานั้นก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาอย่างเข้มงวดทุกครั้งไป กล่าวคือ ครั้นที่ปาเตะติดตามไปดูดูแลอิเหนาที่เมืองหมันหยาน ปาเตะสังเกตเห็นว่าอิเหนามีกิริยาไม่ค่อยจะสบายนัก ปาเตะจึงได้ถามความจริงจากพี่เลี้ยงซึ่งมีหน้าที่ติดตามอิเหนาอย่างใกล้ชิด

สิงถามยะรุ เตชะลูกชาย
ช่างไม่บอกสักคำทำอย่างไร

พระโคมฉายประชวรหรือโฉน
เหตุผลก็มิให้ผู้ใหญ่รู้ (หน้า 76)

เมื่อปาเตะทราบเรื่องว่าอิเหนานั้นหลงรักนางสินตะหรา ก็พยายามชักจูงให้อิเหนา
เดินทางกลับกรุงกุเรบันโดยกล่าวอ้างถึงรับสั่งของท้าวกุเรบัน

. . . . .

พระบิดรungskำขับรับสั่งมา

การพระศพลีริศสรรพาให้กลับไป

ปานนี้ภูวไนยจะคอยหา (หน้า 77)

การกระทำของปาเตะในครั้งนี้เท่ากับเป็นการเข้มงวดกวัดขั้นอิเหนาแทนองค์ท้าว
กุเรบัน นอกจากนี้ปาเตะยังได้ทูลเตือนให้อิเหนาตระหนักถึงพันธะหน้าที่ของอิเหนาที่จะต้อง
อภิเษกกับนางบุษบาตามที่ท้าวกุเรบันกำหนดไว้อีกด้วย

อันพระน้องนุชบุษบา
ยังแต่จะ เล็กส่องให้ครองกัน
อันจะเลี้ยงพระน้องส่อง เรียงชัย
เกสือกจะ ไม่ปลดปลงในหิ้งสักขันธ์
ทั้งจะได้ เคืองแค้นเล่นทรี

พระบิดเรศเจตนาไปกล่าวไว้
เป็นปิ่นกุเรบันกรุงใหญ่
รู้ไปถึงดาหาราณี
จะเกิดเหตุใหญ่นักพระโคมคำรี
พระภูมิจงถวิลสินตา (หน้า 77)

ปาเตะมิได้ทูลขัดขวางการกระทำของอิเหนาเพียงครั้งเดียว แต่ "ได้ทูลขัดทัดทาน
เป็นหลายครั้ง" (หน้า 80) แสดงให้เห็นว่า ปาเตะนั้นคอยเข้มงวดกวัดขั้นต่างพระเนตรพระกรรณ
ท้าวกุเรบันเป็นอย่างดี อีกทั้งข้อความในหนังสือที่ปาเตะส่งไปถวายท้าวกุเรบันก็กล่าวอย่างชัดเจนว่า

ข้าได้ทูลเตือนเป็นหลายครั้ง
มิรู้ที่จะขืนขัดทัดทาน

พระไม่ฟังพจนาว่าขาน
. . . . . (หน้า 82)

ต่อมาเมื่ออิเหนาทูลขออนุญาตท้าวกุเรบันออกไปล่าสัตว์ในป่าเป็นเวลา 7 วันนั้น
ท้าวกุเรบันได้ส่งตำมะหงงไปคอยดูแลอิเหนา ดังนั้น เมื่อครบกำหนด 7 วัน ตำมะหงงจึงกวัดขั้น
ให้อิเหนาเดินทางกลับกรุงกุเรบันโดยกราบทูลว่า

บัดนั้น
แต่เล็ติจมาประพาสพนาสัย

ตำมะหงงกราบทูลแถลงไข
กินบได้ถึงเส็ดวันมา

อันพระมารดาบิดุเรศ
จะยังยั้งอยู่โยให้ผืนขำ

ปานนี้ละ เทวษถวิรหา
เชิญเสด็จเสลาไปราณี (หน้า 118)

จะเห็นได้ว่า เล่ามาตามตย์ที่ท้าวภูเรบั้นทรงส่งไปดูแลอิเหนานั้น พยายามทำหน้าที่
กวาดขันอิเหนาตามคำบัญชาของท้าวภูเรบั้นอย่างเต็มความสามารถ

4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาบทละคร เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย พบเหตุการณ์ที่ชัดเจนได้ว่าเป็นการเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากอิเหนา
เพียง 2 ตอน คือ ในตอนแรกนั้นจากพระราชลารของท้าวภูเรบั้นและประโหมลู่หรี ซึ่งมีไปเรียก
ตัวอิเหนาให้รับกลับมาจากเมืองหมันหยยาเพราะองค์ประโหมลู่หรีใกล้จะมีประสูติกาลนั้น กล่าวว่

จงเร่งกลับมายังธานี
แมนข้ากว่าที่กำหนดไว้

แต่ในเสด็จราตรีให้จงได้
ถึงจะมาก็ไม่ต้องการ (หน้า 84)

ในตอนที่สองนั้นก็เป็นการขอความในพระราชลารเช่นกัน ท้าวภูเรบั้นทรงมีพระราชลารไปถึง
อิเหนาให้รับยกทัพไปช่วยทำศึกที่เมืองดาหา ใจความในพระราชลารมีดังกล่าวต่อไปนี้
ในหน้า 312

เมื่อหาในพระราชลารตอนแรกนั้นเป็นการเรียกร้องให้อิเหนารับกลับมากองภูเรบั้น
ภายในเวลา 7 วัน หากพ้นจากช่วงเวลานี้ไปแล้วก็ไม่ต้องมา นับเป็นการกล่าวในเชิงตัดพ้อด้วย
ส่วนในพระราชลารตอนที่สองนั้นเป็นการสั่งให้อิเหนายกทัพไปช่วยเมืองดาหา โดยมีขอเรียกร้อง
ว่าถ้าไม่ไป ท้าวภูเรบั้นก็จะตัดขาดความเป็นพ่อลูกกับอิเหนา

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องอิเหนา อย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของอิเหนาที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

อิเหนามีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำหลายตอนด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นผู้นำในการศึกสงคราม อิเหนาไม่เคยแสดงอาการครั่นคร้ามต่อการศึกษาให้ปรากฏเลยแม้แต่ครั้งเดียว กลับแสดงความฮึกเหิมไม่ย่อท้อให้เหล่าข้าราชบริพารเห็น นับตั้งแต่การศึกษาครั้งแรกในชีวิตของอิเหนาจบจนการรบครั้งสุดท้ายที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง

การศึกษาครั้งแรกในชีวิตของอิเหนาเกิดขึ้นเพราะประสันตาไปผี เรื่องทะเลาะกับทหารในกองทัพของระตูปุศลิหนามาจนเกิดต่อสู้กันขึ้น เรื่องราวลูกกลมออกไปจนระตูปุศลิหนาสั่งจัดกองทัพเตรียมรบ เมื่อหลีกเสี่ยงสงครามไม่ได้ อิเหนาก็แสดงความเป็นผู้นำโดยสั่งให้เตรียมการรบอย่างเข้มแข็ง เป็นขวัญและกำลังใจให้แก่กองทัพโดยกล่าวว่

เมื่อนั้น	มิลาระบันหยีลู่กาหฺรา
สิงตรล้ห้ามต่ามะหงง เล่นา	จะโมโหโกรธาไปว่าไร
ถึงจะเอาประสันตาไปฆ่าฟัน	สงครามนั้นจะหายก็หาไม่
มาตรแมนศัตร์รู้ไป	จะได้โลว่าเราครั่นคร้าม
ไหนไหนัก็นัยจะต่อลู้	ด้วยระตูปุศลิหน่าไม่เข็ดขาม
คิดไว้ว่าจะใครทำสงคราม	เพ็งจะได้ออกสงครามครั้งนี้ (หน้า 128)

แล้วอิเหนาซึ่งปลอมเป็นบันหยีโจรป่าก็นำกองทัพออกรบจนสังหารระตูปุศลิหน่าได้สำเร็จ นับเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่กองทัพฝ่ายกูเรบันลุ่มกับที่อิเหนาจะได้เป็นผู้นำต่อไปในอนาคต

เห็นข้าศึกเสียเฮียงละเลงไล่	พระชบ้ใหญ่เสี้ยวสัดล้กััดหน้า
โถมแทงถูกอกตกออาษา	สิ้นชีวาวินาค้ขาดใจ
พวกทหารบันหยีก็โห้ร้อง	กีกก้องน้ันหวั่นไหว
ตะลุมบอนบุกบั้นหันเข้าไป	ลูกโล่พิฆาตไฟรี (หน้า 136)

การศึกษาครั้งต่อมาเป็นการทำศึกกับท้าวกะหมังกูหนิง อิเหนาแสดงความเป็นผู้นำโดยคุมทัพออกรบและปกป้องไพร่พลโดยกล่าวชวนให้ท้าวกะหมังกูหนิงมาประลองฝีมือกับตนเพียง 2 คน ไพร่พลจะได้ไม่ต้องร่อน ทั้งยังจะปรากฏเป็นเกียรติยศอีกด้วย

. . . . .

รู้พลจะพลอยย่อยยับ

จะได้ลองฤทธิ์ผีมือ

ท่านผียกคืนไปก็ไม่กลับ

เรากับระตุมาสู้กัน

ให้สื่อชื่อในข่าวเขตชั้นร (หน้า 331)

เมื่ออิเหนาปลอมเป็นปันหยีออกเดินทางติดตามหานางบุษบาจนกระทั่งได้ไปพำนักอยู่ในเมืองกาหลัง อิเหนาได้แสดงความเป็นผู้นำอีกครั้งหนึ่ง โดยอาสาทำศึกกับระตุจะมารา

เมื่อนั้น

ข้าจะขออาสาไปต้านทาน

มิให้จลาจลแก่พลเมือง

จะให้ปลื้มใจมิตรติดบุรี

ปันหยีทูลไปด้วยใจหาญ

ตั้งรับอยู่ด่านธานี

ระคายเคืองเปื้อนบาทบทศรี

ตั้งหนึ่งธานีไม่มีชาย (หน้า 698)

อิเหนาคุมทัพออก ไปสู้ศึกพร้อมกับอุณากรรณหรือบุษบาแปลง อิเหนาแสดงความเป็นผู้นำ โดยเข้าต่อสู้กับระตุกะปาหลัน ซึ่งยกกองทัพมาช่วยระตุจะมาราผู้เป็นอนุชา จนกระทั่งสังหารระตุกะปาหลันได้

เห็นท้าวกะปาหลันผ่นหนี

ทางต้องระตุตกม้า

ได้ทีกระหับทวนเจ้อง่า

มอดม้วยมรณาทันใด (หน้า 728)

ต่อมาเมื่อเมืองกาหลังเกิดศึกระตุมะงาดา อิเหนาก็รับอาสาทำศึกอีกแต่มิได้เป็นแม่ทัพหน้า เพียงแต่กำชับให้ยาหรณหรือสียะตาแปลงเป็นแม่ทัพหน้า ล้วนตนเองนั้น "คอยที่จะช่วยอนุชา ก็เห็นว่าไม่เพสียงไพร" (หน้า 962) อิเหนาจึงไม่มีโอกาสแสดงความเป็นผู้นำให้เห็นเด่นชัดนัก แต่เมื่อพิจารณาคำพูดซึ่งอิเหนาส่งให้สียะตราไปเป็นแม่ทัพหน้าที่ว่า "เจ้าจงนำพลชั้นร เป็นทัพหน้า" (หน้า 958) แล้ว อาจจะมีเจตนาของอิเหนาได้ว่าอิเหนาเจาะจงให้สียะตราเป็นแม่ทัพหน้าเพราะเหตุผล 2 ประการคือ

1. เพื่อให้สียะตราได้แสดงความสามารถให้เป็นที่ปรากฏกลมกับที่จะได้ครอบครองกรุงดาหาในอนาคต
2. เนื่องจากระตุมะงาดานั้นเป็นบิดาของนางตะราหวันผู้ซึ่งเป็นชายาของสียะตรา หากอิเหนาเป็นแม่ทัพหน้าไปทำการสู้รบแล้ว อาจจะทำให้การรุนแรงเกินไปจนเป็นที่กระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างสียะตราและนางตะราหวันได้ ดังนั้นจึงควรให้สียะตราออกรบเองจะดีกว่า

จากเหตุผลทั้งสองประการดังกล่าวทำให้เห็นว่า อีเหนานั้นเป็นผู้ที่สังเกตเห็นการณ์ไกล
มีเหตุผลและแสดงพฤติกรรมของความเป็นผู้นำที่ดีให้เห็นอย่างเด่นชัด

ลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีของอีเหนา ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในกรณีที่อีเหนารบชนะ
ศัตรู อีเหนาจะไม่เอาโทษไพร่พลที่ยอมแพ้แต่โดยดี พฤติกรรมเช่นนี้ปรากฏให้เห็นหลายครั้งเช่น
เมื่ออีเหนาสั่งหารระตุบคู่ลีหมาแล้ว ระตุบนั้นจะร่ากันและระตุบก็มาหั้นสิ่งริดาและบุตรสาวมาถวาย
เพื่อขออ่อนน้อมต่ออีเหนา อีเหนาก็กล่าวว่า

จงทูลแก่กษัตริย์ทั้งสององค์
อันระตุบผู้เป็นอนุชา
เราจะว่าเท่าไรก็ไม่เห็น
อกุศลดลใจจนม้วยมิต

ให้รับศพไปปลงตั้งปราศธนา
อหังการมานะเป็นพันคิด
กลับเป็นว่าเข้ากับคนผิด
อย่าให้ล่องทรนฤทธิ์อันพระทัย

(หน้า 146-147)

เมื่อเสด็จศึกกะหมังกูหนิงนั้น ท้าวปาหยังและท้าวประหมันอนุชาของท้าวกะหมังกูหนิง
ได้มาขออ่อนน้อม อีเหนาก็ประทานอภัยแล้วกล่าวว่า

ซึ่งท่านมาวอนง้อขอโทษ
อันเขษรฐานัดดาซึ่งบรรลัย
ท่านจงรับศพทั้งสองนั้น
บูชาเพลิงปลงสิ่งสักการ

เราจะถือโทษนั้นหาไม่
เพราะใจโห่หง่าสั่งพาล
พากันกลับไปยังถิ่นฐาน
ให้พร้อมพวงค้ำจวนในธานี

(หน้า 340)

จากเหตุการณ์ทั้งสองตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า อีเหนามีความเป็นผู้นำที่ดี ไม่ใส่ใจใน
เหตุการณ์ที่ล่วงเลยมาแล้ว และพร้อมที่จะให้อภัยไพร่พลของศัตรูอยู่เสมอ

1.2 ความรับผิดชอบ

อีเหนามีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อในครั้งที่ไปทำศึก
กะหมังกูหนิง เมื่อสุหรานากงแจ้งให้อีเหนาทราบว่า ท้าวดาหาทรงพิโรธที่อีเหนาตัดการตุนาหั้น
กับนางบุษบาเพราะหลงใหลในตัวนางสินตะหระ อีเหนาได้กล่าวแก่สุหรานากงว่า

ซึ่งท่านขุนแค้นเคืองนัก	ก็ประสักษ์แจ้งใจไม่กังขา
ไม่ถือโทษโกรธตอบพระผ่านฟ้า	จะตั้งหน้าหักหาญพาลภัย
เสด็จศึกจะเข้าไปอัญชลี	จะดำตีกีตามอชฌาสัย
เมื่อได้กินแล้วก็จมนใจ	ตามแต่ภูวนายจะปราณี (หน้า 320)

จากคำพูดของอิเหนาแสดงให้เห็นว่า อิเหนาพร้อมที่จะยอมรับโทษซึ่งเกิดจากการที่ตนบอกยกเลิกการหมั้นระหว่างตนกับบุษบาแล้วหันไปครองคู่กับจินตะหราทุกประการ

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนามีความรับผิดชอบ คือ ตอนที่อิเหนาทูลอาลาท้าวกาหลังว่า ตนจะออกไปรบกับระตูจะมาหฺรธา

ข้าจะขออาลาไปต้านทาน	ตั้งรับอยู่ด่านธานี
มิให้ลาลาจลแก่พลเมือง	ระคายเคืองเบื้องบาทบทศร์
จะให้ปักษยามิตรติดบุรี	ตั้งหนึ่งธานีไม่มีชาย (หน้า 698)

เมื่อมีศึกระตูจะมาตามาประชิดเมืองกาหลัง	อิเหนาก็รับอาลาไปรบเช่นกัน
เมื่อนั้น	ส่งองค์ย่าหรั่งนบมหยี
ได้ฟังบัญชาพระภูมิ	อัญชลีทูลไปมิได้ช้า
ซึ่งไพร่โองหังบังอาจ	ข้าบาททั้งสองจะอาลา
ยกไปสังหารให้มรณา	มิให้เคืองบาทาฝารุสี (หน้า 955)

การรับอาลาออกรบเพื่อป้องกันเมืองกาหลังทั้ง 2 ครั้ง ของอิเหนา แสดงให้เห็นว่าอิเหนามีความรับผิดชอบเพราะถ้าเมืองกาหลัง เสียทัพ่ายแพ้กัศธู ชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์เทวัญก็ต้องเสื่อมเสีย อิเหนาซึ่งมีฐานะเป็นองครักษ์ทนายาทแห่งวงศ์เทวัญองค์หนึ่งจึงต้องทำหน้าที่ป้องกันเมืองกาหลังอย่างเต็มที่

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

อิเหนามีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีความเชื่อมั่นในตัวเองครั้งแรกเมื่อราชากระปีให้ระตูหมันหยายมท่ามกลางเหล่าเสนาอำมาตย์ นางสนมกำนัล และจินตะหรา ตอนแรกอิเหนาก็มีอาการประหม่าอายจินตะหราอยู่บ้าง

แต่รอรังยังหยุดอยู่เป็นครู่ ให้คิดอดสูนางโฉมคี่ (หน้า 71)

แต่ต่อมาอิเหนาก็เกิดความเชื่อมั่นในตนเองแสดงการร้ายรำกระบี่ให้ทุกคนได้ชม

ลูกชิ้นร้ายรำทำกริยา ทรงกระบี่เปื้องขวากรีดกราย

.....
 ผัดฟันบดป้องว่องไว ถ้อยที่หนีโลไปมา (หน้า 72)

อิเหนาแสดงการรำกระบี่ต่อหน้าท้าวหมั้นหย่า ข้าราชการและนางที่ตนหลงใหล
 ได้อย่างงดงามจนใคร ๆ ก็กล่าวชมเชย

ในด้านการทำสงครามนั้น อิเหนามีความเชื่อมั่นในตนเองเสมอว่าฝ่ายตนจะต้องได้รับ
 ชัยชนะ โดยในการศึกครั้งแรกซึ่งทำสงครามกับระตูปุคสีหนา อิเหนาก็ได้กล่าวว่า

คิดไว้ว่าจะใคร่ทำสงคราม เพิ่งจะได้ออกสู่นามในครั้งนี้
 (หน้า 128)

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อิเหนามีความเชื่อมั่นในตนเองและอีกเหนือใครที่จะ
 ทำสงคราม และขณะที่อิเหนาออกไปทำการรบแต่ละครั้ง อิเหนาจะมีอารมณ์แจ่มใสปลอดโปร่ง
 อยู่เสมอ ซึ่งอาจจะสังเกตได้จากกรรบทั้ง 3 ครั้งที่อิเหนาเป็นแม่ทัพนั้น อิเหนาจะยิ้มอยู่เสมอ
 เช่น ในศึกระตูปุคสีหนา

เมื่อนั้น พระโคมยงองค์มีสำระบันหย
 พังระตูปุคสีหนาพาที ยิ้มพลางทางมีพละมาน (หน้า 134)

ในศึกกะหมังกุหนิง
 เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
 ยิ้มพลางทางตอบวาจา เรายกมาแต่กรุงกูเรบัน (หน้า 329)

ในศึกกระตูละมาหราและระตูกะปาหสัน
 เมื่อนั้น บันหยยิ้มพลางทางว่า
 ถึงท่านเป็นเชื้อกษัตรา ลือฮาปรากฏในแดนดิน
 เราเป็นบันจุเหรืจก็จริงอยู่ ไม่เกรงฤทธิ์ระตูป่าดูหมิ่น (หน้า 727)

นอกจากนี้ในการรับอาลาไปทำศึกกับระตุมะงาตาอิเหนาก็รับอาลาด้วยความมั่นใจเช่นกัน
 ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 332

1.4 ความมีเหตุผล

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาเป็นคนที่มีความมีเหตุผลปรากฏให้เห็นหลายครั้ง
 ครั้งแรกเมื่อก่อนจะเกิดศึกระตุมะงาตาอิเหนาได้เข้ามาเปิดทูลอิเหนาว่าพวกระตุมะ
 งาตาอิเหนาเตรียมยกทัพมาโจมตีทัพของอิเหนา อิเหนาแปลกใจว่าเหตุใดระตุมะงาตาอิเหนา
 ใจจึงต้องการทำสงคราม
 เพราะไม่เคยมีเหตุขุ่นเคืองต่อกันมาก่อน

เมื่อนั้น	พระโหมยองค์มีล้าระบับหนี
ได้ฟังประสันตาพาทิ	ประหลาดใจสิ่งมีพลงมาน
ระตุมะงาตาอิเหนา	ทำไมจะฮึกฮักมาหักหาญ
เมื่อไม่มีล้าเหตุเภทพาล	คำพิว่่าขานข้าแกล้งใจ
แม้จะยกโยธามารบจริง	คงมีเหตุลี้ลับสิ่งเป็นได้
ที่เลี้ยงใครจะเห็นประการใด	ลงว่าไปให้ต้องทำนองความ

(หน้า 126)

พฤติกรรมของอิเหนาช่วงนี้แสดงให้เห็นความมีเหตุผลอย่างชัดเจน เพราะอิเหนาไม่
 เชื่อนในสิ่งที่ประสันตาทูลง่าย ๆ โดยไม่มีเหตุผล และก่อนที่อิเหนาจะตัดสินใจระทำการใด ๆ
 ต่อไปอิเหนาก็ได้ไต่ถามความเห็นจากเหล่าพี่เลี้ยงก่อนอีกด้วย ต่อมาอิเหนาได้ทราบความจริงว่า
 เหตุทั้งหมดเกิดจากความคะนองของประสันตา ในขณะที่เดียวกันตำมะหงงก็ทูลให้ลงโทษประสันตา
 ตามกฎหมาย อิเหนาได้แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นความมีเหตุผลอีกครั้งหนึ่งโดยกล่าวว่า แม้จะ
 ประหารประสันตาก็คงหลีกเลี่ยงสงครามไม่ได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 329 แล้วอิเหนา
 ก็ให้ประสันตาแก้ตัวโดยการให้ประสันตาคุมทัพออกไปต่อสู้กับระตุมะงาตาอิเหนา

ต่อมาเมื่ออิเหนาทราบความจากรายของท้าวภูเรณีนว่า มีศึกมาประชิดเมืองดาหาและศึก
 ครั้งนี้มีล้าเหตุมาจากพฤติกรรมของอิเหนาเอง อิเหนาสั่งเดินทางไปช่วยป้องกันเมืองดาหาตาม
 พระราชบัญชาแกมบังคับของท้าวภูเรณีน

แม้ว่าอิเหนาจะไปช่วยรบเพราะเกรงท้าวภูเรชนก็ตาม แต่อิเหนาก็คำนึงถึงเหตุผล
ที่ว่าหากตนไม่ยกทัพไปช่วยจนเมืองดาหาต้องตกเป็นของระตูแล้ว ชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์
อัญญาเดหาก็ต้องเสื่อมเสียไปด้วย ดังจะเห็นได้จากคำพูดต่อไปนี้

แล้วว่าแก่ตะหมังเสนา	เราจะยกโยธาไปโหมหัก
มิให้เสียวงศ์ตระกูล	. . . . . (หน้า 300)

นอกจากนี้อิเหนายังกล่าวกับจินตะหราว่า

मैंเสียดาหาก็เสียวงศ์	อภัยถึงวงศ์อัญญาเดหา (หน้า 306)
-----------------------	---------------------------------

ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า อิเหนายกทัพไปช่วยเมืองดาหาเพราะอิเหนาเป็นผู้ที่มี
เหตุผลด้วย

ในกรณีที่อิเหนาอาสาออกรบเพื่อป้องกันเมืองกาหลังทั้ง 2 ครั้ง ก็อาจกล่าวได้ว่า
อิเหนาคำนึงถึงเหตุผลที่ว่า หากเมืองกาหลังต้องเสียพิชัยแพ้ยักษ์ของระตูแล้ว กษัตริย์วงศ์เทวัญ
ก็จะต้องได้รับความอับยศ เช่นเดียวกับกรณีเกิดศึกกะหมังกุหมิง

ความมีเหตุผลของอิเหนาปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดอีกในบทเจรจาโต้ตอบระหว่าง
อุณากรรณกับบันหียเมื่อครั้งที่อิเหนาทูลอาสาสู้ศึกระตูจะมาหระ บันหียบอกอุณากรรณว่าตามธรรมดา
เมื่อมาอาศัยอยู่ในเมือง เขาแล้วมีศึกมาประชิด ตนก็ควรอาสาออกรบ เหตุใดอุณากรรณจึงนั่งเฉยอยู่

. . . . .	เราลได้มาอยู่ด้วยภูมิ
ควรจะล่นองคุณพระทรงธรรม์	กว่าชีวิตจะม้วยไม่ถอยหนี
แล้วได้ฟังเตชาผ่าจูลี	ปกศกเกศี่เรล่องเรล
ครั้งมีศึกมาติดเวียงชัย	จ่าเรลตั้งใจอาสา
เมื่อกัฟ่ทูลพระราชา	เป็นเรลเจ้าไม่ว่าประการใด

(หน้า 698)

ครั้งอุณากรรณตอบว่า บันหียทูลอาสาก็เหมือนกับตนทูลเหมือนกัน การที่ตนจะทูลประหนึ่ง
ว่าความซำซอนก็จะมีเหมือนว่า ตนนั้นมีความอิจฉาหรือเดียดฉันท์บันหียอยู่ บันหียรุกด้วยเหตุผล
ต่อไปอีกว่า อุณากรรณนั้นเข้ามาพำนักอยู่ในเมืองกาหลังก่อน ก็ควรที่จะอาสาออกรบก่อนตนผู้ซึ่ง
เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองภายหลัง

เมื่อนั้น	บันหทัยมพลางทางว่า
เจ้าลีมาอยู่ก่อนในพารา	เจ้าอาลาหักคึกก่อนเรา
ตัวพี่นี้ฟังมาอย่าใหม่	จะชิงชัยต่อภายหลังเจ้า
มิใช่จะแก่งแย่งเบา	จะเห็นอย่างไรเล่าอนุชา (หน้า 699)

เหตุผลของบันหทัยครั้งนี้ทำให้อุณากรรมถึงกับอ้าอึ้งและรับผลจากบันหทัยไปทันที

ความมีเหตุผลของอิเหนาปรากฏให้เห็นอีกเมื่ออิเหนาให้สียะตรา (ซึ่งแปลงเป็นย่าหรั้น)

เป็นแม่ทัพหน้า ยกทัพไปรบกับระตุมะงาดา ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 330

เหตุผลครั้งนั้นของอิเหนาคล้ายคลึงกับเหตุผลที่อิเหนาส่งสาคามาระตาไปป้องกันเมือง
ประมอดัน เรื่องศึกเมืองประมอดันนี้เกิดขึ้นเพราะ ระตูล่าสาบิดาของนางกลุ่มาทราบว่า
อุณากรรมหายไป จึงชักชวนระตืออีก 5 คน ยกทัพมาชิงตัวบุตรธิดาของตนซึ่งตกเป็นเชลยของอุณากรรม
คืน ท้าวประมอดันแจ้งข่าวการศึกษาไปยังบันหทัย เพราะอุณากรรมสั่งกำชับไว้ว่า เหล่าเชลยทั้งหลาย
นั้นขอมอบให้แก่บันหทัย เมื่อบันหทัยหรืออิเหนาทราบเรื่องก็ส่งสาคามาระตาไปช่วยรบ โดยมีเหตุผล
สำคัญ 2 ประการเช่นกัน คือ

1. อิเหนาทราบว่า สาคามาระตามีใจปฏิพัทธ์รักใคร่ นางกลุ่มมาตั้งแต่ครั้งที่อุณากรรมเชิญ
ตนไปเที่ยวที่วังแล้ว ดังคำกลอนที่ว่า

เมื่อนั้น	มีลาระบันหทัยศรีไล
รู้ว่าอนุชาชาญชัย	ไล่ใจภรรยาอุณากรรม
เห็นครานั้นผิดกิริยา	นัยนาเหลือบแลคมสัน (หน้า 778)

ในกาลครั้งนั้นอิเหนาได้กล่าวเตือนมิให้สาคามาระตาหลงใหลใฝ่ฝันในตัวภรรยาของ
อุณากรรมด้วยเกรงว่าจะทำให้เกิดการผิดใจกัน โดยกล่าวว่า

แล้วว่า เป็นโรอนุชา	ชิงรักภรรยา เขาตั้งนั้น
ตั้งไรหญิง โลภาทังชาติตรี	เจ้าของ เขามีมาไผ่ฝัน
แล้ว เป็นมิตรชิดชอบอัชฌาณ	อย่าคิดจะนั้นจะแทงใจ (หน้า 778)

ดังนั้น การที่มิศึกษาประชิดเมืองประมอดันจึงเป็นโอกาสอันดีที่สาคามาระตาจะได้แสดง
ความสามารถให้ปรากฏเช่นเดียวกับสียะตราในกรณีศึกระตุมะงาดา และอิเหนาจะได้ถือโอกาส
ที่สาคามาระตาชนะศึกประทานนางกลุ่มมาให้เป็นรางวัล

เจ้าท่าลงครามมาลา เลื่อย	เหน็ดเหนื่อยควรพักพักผ่อน
อันระเด่นกลุ่มาบุพพาล	ถึงไม่ตระการใจพระอนุชา
จะให้อื่นที่ขึ้นอารมณ์อยู่	ก็เลี้ยงดูยังไม่พวักจะหา
จงรับไว้เป็นบำเหน็จน้องยา	พอปฏิบัติวิตถาให้คลายใจ (หน้า 1003)

2. เหตุผลข้อนี้ก็เช่นเดียวกับในกรณีของสียะตราและระตุละมาหาราอีกเช่นกัน กล่าวคือ ระตุลาล้านั้น เป็นบิดาของนางกลุ่มา ดังนั้นจึงเป็นการเหมาะสมแล้วที่อิเหนาจะให้ส่งคามาระตาไปทำศึกครั้งนี้

พฤติกรรมอีกชนิดหนึ่งของอิเหนาที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาเป็นผู้มีเหตุผลนั้น สังเกตได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากอิเหนาชนะศึกครั้งต่าง ๆ บรรดาระตุที่แพ้ศึกจะเข้ามาอ่อนน้อม อิเหนาจะให้อภัยเพราะระตุเหล่านั้นหลงไปเข้ากับคนผิด และตัวอิเหนากับเหล่าระตุก็มิได้มีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน จึงไม่มีเหตุผลใดที่อิเหนาจะติดใจเอาความ ถึงเหตุการณ์ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 331 เหตุการณ์ในครั้งนั้นแสดงให้เห็นว่า อิเหนามีเหตุผลที่ดี ไม่ใส่ใจในเหตุการณ์ที่ล่วงเลยมาแล้ว และพร้อมที่จะให้อภัยแก่ไพร่พลของศัตรูผู้หลงผิดอยู่เสมอ

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิเหนาเป็นผู้มีเหตุผล คือ เมื่อบันหยีและย่าหรันต่างจำกันได้ว่าทั้งคู่คืออิเหนาและสียะตราปลอมตัวมา สียะตราได้ให้พี่เลี้ยงมาทูลอิเหนาว่าตนขออนุญาตมาราบขออภัยโทษที่ได้ล่วงเกินอิเหนา แต่อิเหนาตอนเหล่าพี่เลี้ยงให้ไปทูลสียะตราว่า

. . . . .	อย่าเพิ่งให้อุชลาครสี
อายแก่ไพร่ฟ้าประชากร	เขาจะค่อนดินทาทังกรุงศรี
ว่ายังขยักกันในราตรี	บัดนี้เล่นหาอาลัย
ต่อสิ้นแสงสุริยาสายัฒห์	ใครใครไม่ทันสงสัย
เราสิ่งจะค้อยคลาไคล	ลอบไปหาพระน้องทั้งสองนั้น (หน้า 861)

จากคำพูดของอิเหนาแสดงให้เห็นว่า อิเหนาเป็นผู้ที่มีเหตุผลรู้จักใคร่ครวญว่าการกระทำอันใดสมควรเพียงใด

1.5 การพึ่งพาตนเองได้

เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า อิเหนาพึ่งพาตนเองได้ มีปรากฏให้เห็นเกือบทุกครั้ง ที่อิเหนาออกรบ เพราะอิเหนาจะใช้ความสามารถของตน เอาชนะข้าศึกได้ทุกครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนรับขณะระตูปุคัลหนา ซึ่งเป็นการรับครั้งแรกของอิเหนา อิเหนาก็ไขความ
สามารถเอาชนะศัตรูได้สำเร็จ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 329

ตอนต่อสู้กับท้าวกะหมังกุหนิง อิเหนาได้ต่อสู้กับท้าวกะหมังกุหนิงเป็นเวลานานก็
ไม่อาจเอาชนะได้ อิเหนาสั่งขกข่วนให้สู้กันด้วยกระบี่ซึ่งอิเหนามีความชำนาญเป็นพิเศษ แต่เมื่อ
ต่อสู้กันด้วยกระบี่ยังไม่อาจแพ้ชนะกัน อิเหนาสั่งสังหารท้าวกะหมังกุหนิงด้วยกริชที่องค้อสยุดแหว
ประทานให้

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีชายูล้านาม
พระกรกรายฉายกริชติดตาม	ไม่เข็ดขามคร้ามถอยคอยรับ
หลบหลีกไวว่องป้องกัน	ผัดผันหันออกกลอกกลับ
ปะทะแทงแล้งร้งท่าส้าหับ	ย่างกระหับรุกไล่มิได้ยั้ง
เห็นระตูปุคัลหนา	พระกรายกริชแทงออกตลอดหลัง
ล้มลงต่ำวดินสิ้นกำลัง	มอดม้วยชิวังปลดปลง (หน้า 337-338)

ตอนต่อสู้กับท้าวกะปาทสัน

เมื่อนั้น	บันหยฤทธิแรงแข็งขัน
กลอกกลับรับรองป้องกัน	ชกม้ากระชั้นเข้าชิงชัย
กรายพระแสงแปลงเปลี่ยนแผลงทวน	กลับหวนเข้าหาเป็นทบใหม่
ปะทะแทงซ้ายขวาไวว่องไว	เสียวไล่โหมหักด้วยคักดา
เห็นท้าวกะปาทสันผันหนี	ได้ทีกระหับทวนเงื้อง่า
แทงต้องระตูปุคัลหนา	มอดม้วยมรณาทันใด (หน้า 728)

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษา เรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยแสดงพฤติกรรม
ใดที่ยืนยันเห็นว่าหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

อิเหนาแสดงอาการอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นให้ปรากฏหลายครั้ง บุคคลที่อิเหนาอิจฉา
ริษยาก็คือ จรกา ผู้ซึ่งอิเหนาคิดว่ามาข่วนชิงบุขบาไปจากตนเอง เมื่ออิเหนาได้ยินว่าจรกาจะ

เผ้าท้าวดาหานั้น อีเหนาก็เกิดความริษยาจนกระทั่งรับถวายเป็นภรรยาท้าวดาหาก็ไปฝาก
ของตนทันที

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีคิดริษยา
แต่ได้อินออกชื่อจรรกา	ตั้งเอาไฟฟ้ามาจุดใจ
ครั้นจะอยู่จนระตูเข้ามาเผ้า	จะแลดูหน้าเขากระไรได้
สิ่งปงคมาคลาโคล	ออกไปจากพระโรงรัฐ (หน้า 363)

เมื่ออีเหนาเดินออกมานั้นก็ไล่ทันกับจรรกาที่หน้าพระลาน จรรกาทรุดกายลงถวายบังคม
ความอิจฉาริษยาของอีเหนาก็พุ่งขึ้นจนกระทั่งอีเหนาเกือบจะไข้กริชประหารจรรกา แต่สั่งคามาระต
ยัดข้อมือไว้ อีเหนาสั่งแล้ง กล่าวเล่าไปว่ากริชจะเคลื่อนตกจึงได้ไข้มือสับไว้ให้เข้าที่

พอพบจรรกาธิบดี	ยังที่หน้าพระลานโอฬาร
ระตาทรุตนั่งลงบังคม	พระก้มองค์ลงรับหัตถา
พลงขยับสับกริชฤทธา	อนุชาที่ยึดพระกรไว้
ละตั้งจิตคิดไว้แล้วเดินหนี	แกลังกล่าววาทีกัโย
กริชเคลื่อนจะเลื่อนตกไป	พี่สิงกุมไว้นะน้องรัก (หน้า 363-364)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่อีเหนาคิดจะสังหารจรรกา เกิดขึ้นเมื่อท้าวดาหาทรงจัดให้มีการ
เลี้ยงฉลองหลังจากที่ได้ทำพิธีบวงสรวง เทพารักษ์บนเขาวงกตมาหราบแล้ว ในครั้งนั้นอีเหนาเห็นจรรกา
จ้องดูบุษบาจนลืมตัวไม่สำรวมกริยา อีเหนาก็อิจฉาริษยาจรรกาจนกระทั่ง

เขม้นดูจรรกาแล้วคว่ากริช	จะใคร่ผลาญชีวิตให้อาลัย (หน้า 431)
--------------------------	------------------------------------

ต่อมาเมื่อท้าวดาหาให้ชัรบราถวายเป็นภรรยา อีเหนาซึ่ง "คิดแค้นจรรกาแล่นทร" (หน้า 433) ก็ชัรบองเป็นเชิงเปรียบเทียบกับว่า

ยอกรกึ่งเกล้าบังคม	องค์บรมอสังข์แห้ว
ผู้ใดองอาจอหังการ	จงคิดริษยาสาธารณ
อันดวงตอกฟ้าลูมาลัย	ของเราปลุกไว้ในสถาน
มันไม่เกรงพักตร์จะหิกราน	จงสังหารอย่าไว้มันเอย (หน้า 433)

จรรกาทำหัตถ์คำเปรียบเปรยของอีเหนา จึงออกมาชัรบบ้าง แต่อีเหนาก็แกลังทำ
เป็นโกรธว่าตักลงไม่ลงสังหวะแล้วจึงไปตีเสียเองให้เสียงดับกลบเสียงชัรบของจรรกา

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีใจกล้า
ทำเป็นกริ้วโกรธโกรธา	ตีว่าตีกลองไม่ต้องเพลง
จะลงสังหะก็เคลื่อนคลาด	จะนวนาตราไปไม่เหมาะสม
พระสังขรลีไปดีเอง	ให้ครั้นเครงกลบเสียงจรกา (หน้า 433)

นอกจากอิเหนาจะแสดงความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นกับจรกาโดยตรงแล้ว อิเหนายังแสดงพฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งทำให้จรกาเสื่อมเสียชื่อเสียงและได้รับความเกลียดชังจากคนทั้งหลายอีกด้วย พฤติกรรมดังกล่าว ได้แก่ การที่อิเหนาลอยแพซึ่งบรรจุลสารที่อิเหนาเขียนเป็นทำนองว่าจรกาเป็นผู้ล้งมาดังนี้

ในสักขณนั้นว่าพระอตุรงค์	ในห้องศพระโอรสา
ถือสารมาถวายพระมารดา	หวังว่าจะให้แจ้งความร้อน
ยามกินกินทุกข์ทุกค่าเข้า	ด้วยมิให้คสังเคล้าลายล่ม
เมื่อไรได้แต่งการลุ่มพร	สิ่งจะค่อยคลายร้อนอวรณ์ใจ (หน้า 402)

เมื่อลอยแพเรียบร้อยแล้วอิเหนารับกลับไปแล้้ง ทำเป็นบรรทมในพลับพลา ฝ่ายมะเดหรีบุษบา ตลอดจนนางล้นมกำนัลสิ่งปกใจว่า จรกาเป็นผู้กระทำการครั้งนี้ ทำให้คนเหล่านี้เกลียดชังจรกามากขึ้น เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของอิเหนาแล้ว จะเห็นได้ว่าอิเหนาทำไปเพราะความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นที่มีต่อจรกาตนเอง

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

อิเหนามีพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเพียงครั้งเดียว คือ ตอนฉายกริชให้บุษบามองมาลบลากับตน

. . . . .	พระจะใคร่ให้นางเห็นกาย
สิงดำเนินเดินผ่านออกมา	จะให้ลับนัยนาโฉมฉาย
ครั้นนางไม่เห็นก็อุบาย	เยื้องกรายฉายกริชอันฤทธิ์
แลงกริชแวววาบปลาบมา	ตั้งลายฟ้าต่อง เนตรมารศร์ (หน้า 414)

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

อิเหนาแสดงพฤติกรรมข่มขู่ผู้ที่อ่อนแอกว่าเป็นบางครั้ง ผู้ที่อิเหนาข่มขู่ข่มเหงนั้นคือ

จรกา

ครั้งแรกที่อิเหนาล้วนกับจรกาที่หน้าพระลานนั้น จรกาทุดนั่งลงถวายบังคมอิเหนาตาม
ยศศักดิ์ อิเหนาได้แสดงการข่มขู่จรกาโดยขยักริขไปมา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 339

ต่อมาเมื่อท้าวตาทาให้อิเหนาขับราววงสร่วงเทพารักษ์ที่เขาวิไลคมาหรา อิเหนาก็กล่าว
วาจาข่มเหงจรกาด้วยการกระทบกระเทียบเปรียบเปรย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 339
ครั้นจรกาขับราวโต้ตอบอิเหนาบ้าง อิเหนาก็แก้งตีกลองกลบเสียงจรกา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้
แล้วในหน้า 340

ต่อมาเมื่อมะเดหรีพาบุชบาไปไหว้ฤาษีสั่งปะสิเหงะ อิเหนาก็กระทำการข่มเหงน้ำใจ
จรกาอีก โดยรับเข้าไปช่วยบุชบาถือพานผ้า การกระทำครั้งนี้ก็ทำให้จรกาโมโหมากเพราะตน
ไม่มีทางตอบโต้อิเหนาได้เลย จึงหนีไปกล่าวหากระหัดตะปาดี สังคามาระตา และลูหรานาง
ซึ่งอยู่ในบริเวณนั้นด้วยว่า เหตุใดจึงจ้องมองบุชบา โดยไม่เกรงใจตนเช่นนั้น

เมื่อนั้น	จรกาครั้นเห็นก็หุนหัน
เตือดดาดลทะยานใจดังไฟกำลั	น้อยหรือนั้นบังอาจดูเบา
ครั้นจะว่าก็มีได้ไยที่	เพราะเหตุว่าเป็นพี่น้องเขา
สารพัดทำได้ก็ทำเอา	ต่อหน้าเราเจ้าผัวไม่กลัวเกรง
สิ่งเลวว่าแก่ระเด่นทั้งสาม	เจ้าทำหยาบหยามเข้าข่มเหง
อะไรกลุ้มรุมดูเมียมกันเอง	เป็นเพื่อนชายไม่เกรงใจกัน (หน้า 437)

การข่มเหงน้ำใจจรกาครั้งร้ายแรงที่สุด คือ การที่อิเหนาพาบุชบาหนีไป แม้ว่าจรกา
เคঁรำ โศกเสียใจและบึกใจแน่ว่าอิเหนาเป็นผู้กระทำ แต่จรกาก็ไม่อาจกระทำการตอบโต้ได้เพราะ
เกรงกษัตริย์วงศ์เทวัญ

เมื่อนั้น	จรกาตกใจเป็นนักหนา
ชลเนตรไหลหลังตั้งธารา	พัดตราเคঁรำชืดลงทันใด
เพียงองค์พระกาลชาญฤทธิ์	มาเด็ดดวงชีวิตไปได้
ความรักความเสียดายเป็นพันไป	สังตรตรึกนึกในเหตุการณ์
ดีร้ายอิเหนาถูเรবেন	ใครอื่นนอกนั้นไม่อาจหาญ
ครั้นจะว่าก็เกรงพระภูบาล	แต่เตือดดาดลร้านร้อนตั้งคัคคี (หน้า 530)

2.5 ความก้าวร้าวขบถทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยแสดงพฤติกรรม

ใดที่ย้ำให้เห็นว่ามีความก้าวร้าวและทำลายสิ่งของเลย

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป
(Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

อิเหนามักจะแสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นการเอาแต่ใจตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออิเหนาหลงใหลในตัวผู้หญิง อิเหนาจะแสดงการเอาแต่ใจตนเองให้เห็นอย่างเด่นชัด

นับตั้งแต่อิเหนาได้พบกับสินตระหรา อิเหนาก็พยายามหาทางที่จะใกล้ชิดกับนางอยู่เสมอ ทั้งยังได้ตั้งใจไว้ว่า หากยังไม่ได้นางเป็นชียาแล้วก็จะไม่ยอมกลับไปกรุงสุพรรณ เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นการเอาแต่ใจตนเองของอิเหนาครั้งแรก

พระบิดาให้กลับไปธานี

มิรู้ที่จะทำประการใด

ยังมีได้สนิทเล่นหา

จะนิราศคลาดคลากระไรได้

แม้จะมีลุ่มดั่งจิตที่คิดไว้

ก็ไม่ไปพาราณสี (หน้า 70)

ต่อมาเมื่อปาเตะทราบข่าวอิเหนาหลงใหลสินตระหราก็ทูลให้อิเหนาตระหนักถึงการหมั้นระหว่างอิเหนากับบุษบาและเตือนให้กลับไปกรุงสุพรรณ อิเหนาได้แสดงความเอาแต่ใจตนเองโดยการนิ่งเฉยไม่ยอมตอบคำทูลของปาเตะ

เมื่อนั้น

พระสุริยวงศ์อภัยเดหว่า

ไม่ตอบถ้อยคำจันทรจจา

ให้เคืองขัดอริยาในอารมณ

พระฉินผ่นหันพักตร์เมินหนี

แล้วหยิบผ้ามาคลี่ทรงหม

พลางสะท่อนถอนถ้ายระบายลม

แก่งทำเหมือนบรรทมหลับไป (หน้า 77)

นอกจากนี้อิเหนาคิดจะพาสินตระหราหนีไป หากกระตุและประโหมลู่หรือหมั้นหย่าไม่ยอมให้ตนอยู่ในเมือง ทำให้เห็นความเอาแต่ใจตนเองของอิเหนาได้อย่างชัดเจน

อันระเด่นบุษบาตุนาหงัน

ตามวงค์อภัยเดหว่า

แต่มีได้มีใจเจตนา

เหมือนระเด่นสินตระหรายุพาพาล

ชะรอยวาสนาได้สร้างไว้

เผอิญให้จงรักลุ่มครล่มมาน

จะว่าไปก็ในวงศ์วาน

เยาวมาลย์ก็มิใช่หาไหนมา

มาตรแม้นล่องกษัตริย์จะขัดเคือง

มิให้ทออยู่เมืองหมั้นหย่า

ก็จะพาดวงใจโคลคลา

ไปมะงุมมะงาหราสำราญ (หน้า 77-78)

เมื่ออิเหนากลับมาถึงกรุงกูเรบันและได้ทราบข่าวว่า ท้าวกูเรบันกำหนดการวิวาห์ระหว่างตนกับบุษบาแล้ว อิเหนาก็คิดวางแผนตามใจตนเอง โดยการทูลลาออกไปล่าสัตว์แล้วเดินทางไปหาจินตะหราที่เมืองหมันหยยา

อย่าเลยจะทูลลาไปเล่นไพร

แต่พอได้ออกจากกรุงศรี

แล้วจะไปหมันหยาราณี

ให้ลุ่มที่จินดาอาวรณ์ (หน้า 107)

ท้าวกูเรบันทรงอนุญาตให้อิเหนาไปล่าสัตว์ได้ 7 วัน เมื่อครบกำหนดตามะหงงผู้คุมทัพไปก็ทูลให้อิเหนาเดินทางกลับ แต่อิเหนาตอบด้วยความเอาแต่ใจตนเองว่า หากตามะหงงประสงค์จะกลับก็กลับไปก่อน ส่วนตัวอิเหนาเองนั้นจะอยู่เที่ยวเล่นให้หนาน ๆ แล้วอิเหนาก็ปิดทางโต้แย้งทั้งปวงของตามะหงงด้วยการเข้าไปในห้องบรรทมเสีย

เมื่อนั้น

พระโคมยงองค์มีล้าระบันหยี

คืองซัดตรัสตอบไปทันที

อะไรนี้มีแต่จะสละทาล

ถึงจะถ้วนเลือดวันตั้งสัญญา

ท่านจะไปพาราก็ข้างท่าน

ข้าจะอยู่เที่ยวเล่นให้หนานนาน

รำคาญวานอย่าว่าให้ซัดใจ

ตรัสพลางทางเสด็จเข้าในห้อง

ให้ซักปิดม่านทองส่องไข (หน้า 118-119)

ต่อมาประสันตาได้ไปก่อเหตุจนระตุบุคลีหามาเตรียมสัดทัพมารบกับอิเหนา ตามะหงงรู้ความจริงก็คิดจะลงโทษประสันตาตามความผิดเพื่อไม่ให้เกิดเหตุลูกกลามใหญ่โต แต่อิเหนาไม่ยอมกลับเร่งให้สัดทัพแล้วให้ประสันตาคูมไปต่อสู้อยู่ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 329

ตามะหงงโต้ฟ้งอิเหนาทูตัวอย่างเอาแต่ใจตนเองเช่นนั้น ก็ "มีรูที่จะตัดทานประการใด" (หน้า 128) ได้แต่เร่งออกไปสัดทัพตามความประสงค์ของอิเหนา

ครั้งอิเหนาซึ่งปลอมเป็นบันหยียกทัพมาถึงชายแดนเมืองหมันหยยา ระตุหมันหยยาคิดว่าอิเหนาเป็นโจรป่า จึงส่งตะหมังออกไปเจรจาอ่อนน้อมและยกจินตะหราให้ อิเหนาสงสารคืนคำนั่นจากตะหมังว่า หากระตุหมันหยยาไม่ยกทัพมาต่อสู้อยู่ก็ให้ลั้งธิดาให้ตนจริง ๆ

คิดพลางแล้วเร่งแกล้งใส่กล

ให้พระองค์ยกพลมายังชัย

ถ้ามันย่อท้อไม่ต่อสู้

ก็ลั้งองค์บุตรออกมาให้

ท่านอย่าล่อลวงโจรไพร

ให้ได้ตั้งศาล้านรธา (หน้า 166)

เมื่อเข้าเมืองหมันหย่าแล้ว อีเหนาพยายามลู่ขอเงินตะหระาโดยให้ตะหมังเมืองหมันหย่า
นำบรรณาการไปลู่ขอท้าวหมันหย่า

. . . . .	ดูราตะหมังมนตรี
อย่างไรหน้ที่ท่านไปว่าขาน	เมื่อออกไปปลายด้านกรุงศรี
หลายวันแล้วมาอยู่ในบุรี	โฉนนี่ไม่เหมือนที่ว้าไว้
ทั้งส้นนายช่วยถวายของลู่	เอ็นดูเราด้วยช่วยแก้ไข (หน้า 174)

ในครั้งแรกนั้น ระตุหมันหย่าไม่ยอมยกเงินตะหระาให้เพราะเกรงว่าท้าวกูเรบั้นจะพิโรธ
แต่อีเหนาก็ยังตั้งตนเอาแต่ใจตนเองจนตะหมังต้องขนของลู่ขอกลับไปกลับมาถึง 3 ครั้ง
ท้าวหมันหย่าจึงยอมยกนางให้โดยกล่าวว่า ให้อีเหนาแก้ไขเหตุการณ์ข้างหน้าเอาเอง สังก้ากลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 317

ค่าวันนั้น อีเหนาได้เข้าไปเกี่ยวพาดินตะหระาในปราสาท อีเหนาได้กล่าววาวาซึ่งแสดง
ความเอาแต่ใจตนเองหลายครั้ง คือ

เสียแรงที่จงจิตพิศว่าล่	เป็นนิลไม่ขาดที่มามาหมาย
ถึงยวันบรรลัยไม่เสียตาย	ลู่ตายจะอยู่เป็นคู่เกล้า (หน้า 179)
ที่ตั้งใจลู่จริตคิดจง	ว่าจะเลี้ยงโฉมยงให้เป็นใหญ่
แม้มีล่มดังคิดที่คิดไว้	อันนางอันพี่ไม่โยด
ถึงศรีบัตหระาจะกริ้วโกรธ	ลงโทษก็จะรับไล่เกศ
จะอยู่ข่มล่มลู่ด้วยเทวี	อันดาหาราณีพี่ไม่ไป (หน้า 181-182)

ต่อมาท้าวกูเรบั้นส่งสำรมาตามอีเหนากลับเมือง อีเหนาทราบดีว่าความในสำรจะเป็น
เช่นไร จึงไม่ยอมเปิดออกอ่าน กลับส่ง เล่นาให้ไปทูลท้าวกูเรบั้นว่าตนจะขอพำนักอยู่ในเมืองหมันหย่า
ต่อไป

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีเจ็ดฉัน
ฟังข่าวผ่าวร้อนตั้งเพลิงกัลป์	ให้คิดฮัดฮันตันใจ
จ่าเป็นจึงรับเอาสำร	ถือไว้จะอ่านก็หาไม่
แล้วว่าเล่นาจงคลาไคล	กลับไปทูลองค์พระทรงธรรม
ขอดรยบังคมลาอยู่ก่อน	จึงจะค่อยคืนนครเขตขันธ์
ตรัสพลางย่างเยื้องจรจรล	ไปประสาทลู่ธรรมกัลยา (หน้า 199-200)

ในคราวที่อิเหนามีจิตปฏิพัทธ์ต่อบุชบา อิเหนาก็แสดงความเอาแต่ใจตนเองให้ปรากฏ
อีกนับตั้งแต่อิเหนาได้เห็นบุชบาเป็นครั้งแรก อิเหนาก็เริ่มคิดหาทางที่จะได้นางคืนมาเป็นของตน

โธ้ว้า โคม เผลาเยาวสักขณ	เสียดายคักดีอสิญแดหวา
จะระ คนปนคักดีจรกา	อนิจจาพี่จะทำประการใด
จะคิดโจนดินะออกเอัย	จะได้เขยข่มขิตพิลัมย
พระเร่งร้อนร่านทะยานใจ	ตั้งเพลิงกาฬผลาญไหมทั้งกายา (หน้า 364)

แล้วอิเหนาก็วางแผนที่จะพำนักอยู่ในเมืองตาทาต่อไป โดยให้เสนาไปกวาดต้อนผู้คน
และทรัพย์สินจากเมืองกะหมังกุหนิงมาถวายท้าวตาทา

ซึ่งทูลว่าจะอยู่สามวัน	จะผ่อนผันให้หนานออกจงได้
ด้วยอุบายล่ายส่นกลใน	แล้วลูกไปจากไลैया
สิ่งตำรัสตรัสสั่งเสด็จ	พรั่งนี้จงคุมพลอาสา
ไปกะหมังกุหนิงพารา	ตรวจตราสิ่งของทั้งปวง
แต่บรรดาพวกเผ่าเหล่าระบาด	จงรีบราชกวาดล้างมาเป็นหลวง (หน้า 367)

เมื่อเหล่าเสนาอำมาตย์นำทรัพย์สินผู้คนจากเมืองกะหมังกุหนิงมาถวายแล้ว ท้าวตาทา
ตรัสถามว่า เมื่อใดอิเหนาจะกลับเมือง อิเหนาก็ทูลขอม่อนว่าจะขอร่วมกระบวนเสด็จไปเยือนที่เขาวลิศ
มาหาราเสียก่อน

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีก็ขัดสน
อัถอันอวธรณ์รอนรน	จะผ่อนปรนคิดอ่านให้หนานไป
แต่บังคมก้มหน้าฝังอยู่	เป็นครู่ซึ่งทูลขึ้นได้
จะอยู่ไปเยือนด้วยภูวโนย	กลับมาซึ่งจะไปพารา (หน้า 380)

ในขณะที่พำนักอยู่ในเมืองตาทา อิเหนาก็พยายามผูกมิตรกับสียะตราโอรสองค์เล็กของ
ท้าวตาทา เมื่ออิเหนาสนิทสนมกับสียะตราแล้ว อิเหนาก็ใช้ให้สียะตราไปของสิ่งต่าง ๆ ตามแต่
ใจของอิเหนาจะปรารถนามาจากบุชบาหลายครั้งหลายหน นับตั้งแต่ออกชานหมาก 2 ครั้ง ของ
สไบทอง 1 ครั้ง

ซึ่งอุ้มสียะตราयाใจ	กอดไว้แล้วกะฮิบพาที
จงไปขอชานที่พันางเจ้า	ได้แล้วจงเอามาให้พี่
เป็นเจ้าขอเองดังทุกที	อย่าออกชื่อพี่นั้นน้องรัก (หน้า 371)

ครั้นรุ่งรางสว่าง เวหน	สุริยนแจ่มแจ่มแสงใส
สิงตรลสิ่งสียะตรายาใจ	ไปขอขานมาให้เหมือนวานนี้ (หน้า 373)
แม้ได้ผ้ารองทรงองค์อรโท	มาห่มให้ที่สิ่งจะค่อยสลาย
ถึงจะห่มผ้าอื่นสักเท่าไร	แล้วจะซ้ำผิงไฟก็ไม่หาย
ด้วยเป็นทั้งนอกร่างในกาย	ต่อคล้ายพิธีสังฆิธา (หน้า 462)

นอกจากนี้ อิเหนายังกระทำการตามใจตนเองด้วยการใช้อุบายต่าง ๆ ติดตามชมโฉมบุชบา และพยายามลวงเกินนางเมื่อโอกาสอำนวย โดยในครั้งที่ตามเสด็จท้าวดาหาไปไต่บนที่เขาวิลคัมาหรา อิเหนาก็ออกอุบายให้สียะตราเดินทางไปในรถของบุชบา แล้วอิเหนาจะไปรับมาขี่ม้าด้วยกัน

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีกระซิบว่า
ย่ำรุ่งพุ่มนี้ละสีลา	เจ้าอย่าไปด้วยพระชนนี
จงไปรถที่นางบุชบา	แล้วมาขี่ม้ากับพี่
จะได้ชมพฤษภาบรรดามี	เที่ยวประพาสพนาสีลาราชูใจ (หน้า 390)

ครั้นรุ่งเช้า อิเหนาก็ปฏิบัติตามอุบายของตนโดยให้ประสันตานำดอกไม้ไปถวายบุชบา กับสียะตราเพื่อตรวจสอบดูว่าสียะตราอยู่กับบุชบาจริงหรือไม่ เมื่อทราบว่าเป็นเหตุการณืดำเนิรไปตามอุบาย อิเหนาก็ "แวะเข้ารับสียะตรา จะได้เห็นบุชบาพิลัมัย" (หน้า 393)

ต่อมาเมื่ออิเหนาทราบว่า บุชบาไปเล่นน้ำในลำธาร อิเหนาก็ชักชวนสังคามาระตากับพี่เลี้ยงไป "แฝงไม้มองดูเทวี" (หน้า 400) และยังช่วยกันประดิษฐ์เรือนบรจุลสารลอยน้ำไปหานางอีกด้วย

พฤติกรรมที่ชั่วร้ายให้เห็นความเอาแต่ใจตัวของอิเหนาปรากฏให้เห็นชัดเจนเมื่ออิเหนาลอบเข้าไปช้อนหลังองค์พระปฐมมาแล้วฉวยโอกาสลวงเกินบุชบาขณะไฟดับถึง 2 ครั้ง

ว่าพลาทางตันค้ำคาวมา	รูปเทียนชวาลาก็ดับไป
พระสิ่งย่องมานั่งตรงข้างข้าง	กลัวจะผิดตัวนางยังล่งลัย
ต่อไต่ยีนสุรเสียงทราวม้วย	พระลูบไล้ประคองต้องกาย (หน้า 420)

ไฟดับมีดมนอนรการ	ในวิหารหาเห็นกันไม่
พระสิ่งค้อย่องคลาโคล	ออกไปยังองค์พระบุตร
โอบอุ้มนางสักขณโล่ตักไว้	ลูบไล้พุ่มทองผ่องศรี (หน้า 422)

แม้ว่าบุชบาจะล่งเสียงหวีดร้องหือก่ย่นอิเหนาก็ไม่น่าพา คงลวนลามนางตามใจปรารถนา ของตนต่อไปจนกระทั่งประเล่ห์ทรนพี่เลี้ยงของบุชบาใช้ปัญญานำไฟมาในวิหารได้สำเร็จ อิเหนาก็ ยังไม่ยอมปล่อยบุชบาคง "ยุตพระกรไว้" (หน้า 423) มะเดหรีเห็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม สิ่งถามว่าเหตุใดอิเหนาจึงกระทำการหักหาญโดยไม่เกรงใจใครเช่นนี้ อิเหนาก็ตอบว่า

. . . . .	ลูกมิได้อาจหาญฮังการ
ธรมนางบุชบาบังอร	พระบิดรไต่ยกให้แกैया
แต่ยังเยาว์อยู่ด้วยกันมา	พระมารดาภิเญงอยู่ด้วยกัน
หักหาญเอาไปให้ระตุ	ลูตรักลูตรู้จะอดกลั้น
ลูตตายไม่เสียดายชีวิต	จะทราบถึงทรจธรรมก็ตามที (หน้า 424)

เมื่อมะเดหรีให้เหตุผลว่า อิเหนาได้บอกตัดการหมั้นระหว่างตนกับบุชบามาแล้ว ท้าวดาหา จึงยกนางให้แก่จรรกา อิเหนาก็ตอบด้วยความเอาแต่ใจตัวอีกว่า ตนมิได้มีสำราญยืนยันความดังกล่าว แล้วยังทำให้ไปบอกจรรกามารับกันเพื่อชิงเอาตัวนางอีกด้วย

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีส่นองสำร
ซึ่งว่าลูกล่สัดตอรอนราย	ไม่เลี้ยงเยาวมาลย์เหมือนว่านี่
คือใครที่ได้ถือสำร	มาว่าขานสิงทราบบทศรี
พระมารดาได้โหนมาพาที	จงย้ความขั่วเอาตัวมา
ธรมนางนี่ลิเป็นของลูก	รักใคร่พันผูกนักหนา
พระชนนีว้าของ จรรกา	ก็ให้ตัวขึ้นมาชิงชัย
มันแพแลสิ่งจะล่งนาง	บัดนี้ที่จะวางอย่าล่งสย
ชวณกันข่มเหงไม่เกรงใจ	เอาเมียบเขาไปให้จรรกา (หน้า 424-425)

จะเห็นได้ว่า อิเหนาได้แสดงความเอาแต่ใจตนเองออกมาทั้งทางคำพูดและการกระทำ อย่างชัดเจน

ต่อมา เมื่อท้าวดาหาเล็ดจกลับเมืองดาหา อิเหนาก็วางอุบายที่จะลอบข่มโฉมบุชบา อีกในครั้งนี้อิเหนาไปเจรจาให้จรรกาคุมทัพหน้า แล้วตนจะคุมทัพหลัง ครั้นได้เวลาเดินทัพอิเหนา

ก็ขี่ม้าขึ้นมาถึงกระบวนรถของบุษบา แล้วแกลังขี่ม้า เตะลัดฝ่ากระบวน เข้าไปจนได้เห็นนาง

แล้วแกลังชักอาขาม้าที่ไฉ่	ทำพยศเหนียว รังหาอยู่ไม่
ฝ่า เข้าในกระบวนป่วนไป	ภูวไนยพลาจทอดทักคณา
เห็นระ เต้นบุษบาลา ร้อย	เผยม่านพิศพรณพฤกษา
งามพักตร์ผิวม่วงดังทองคำ	สับแล่งสนทราในนภางค์ (หน้า 443-444)

และแล้ว เหตุการณ์สำคัญตอนหนึ่งของ เรื่องก็เกิดขึ้นจากความเอาแต่ใจตนเองของอิเหนา

กล่าวคือ อิเหนาวางอุบายที่จะลักบุษบาไปจากเมืองดาหา

. . . . .	ที่คิดว่าจะลักนาง โลมศรี
เจ้าจงอาล่าพีศรานี้	ไปดูที่เถื่อนถ้ำทุกตำบล
อย่าให้ไกลไกลกับดาหา	ให้พันแดนไปมาสับสิ้น
ทำทางเสี้ยว สับชอปกกล	อย่าให้เห็นเป็นต้นทางไป
เราจะไว้นางที่นั่นก่อน	สิ่งจะย้อนมาแกลังสย
แล้วพี่จะทูลลาคลาโคล	ไปตามอรไทเทวี (หน้า 474)

เมื่อสงครามระตาเตรียมถ้าเล็ริจเรียบร้อยแล้ว อิเหนาก็ไปทูลท้าวดาหาให้รับสั่งงาน
วิวาท์โดยทูลเหตุผลว่า อาการป่วยของตนทุเลาแล้ว หากเลื่อนพิธีวิวาท์ออกไปอีกประชำชนจะ
เดือนร้อนเพราะขาดแคลนอาหาร เนื่องจากมีกษัตริย์และไพร่พลจากเมืองต่าง ๆ มาชุมนุมอยู่ใน
เมืองมาก นอกจากนี้อิเหนายังทูลลาไปล่าเนื้อส่งเข้ามาถวายจนกว่าจะเล็ริจการวิวาท์อีกด้วย
จากนั้นอิเหนาก็บอกแผนการลักพาตัวบุษบาให้สงครามระตาและพี่เลี้ยงทั้งหลายทราบดังนี้

. . . . .	เราจะไปอยู่ยังอรัญวา
เมื่อวันจะ เข้าสักนางนั้น	จง เกณฑ์พวกพลชั้นท้อล่า
ให้ครบสามหมื่นโดยตรา	มีเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง
ไปทางกะหมังกุหนิงก่อน	แล้วย้อนมอล้อมเมืองหลวง
ให้หมู่ทหารทุกกระทรวง	ร้อง เป็นคำลวงข่าวบุรี
ถ้าได้ทำให้ตกลองศึก	ให้ร้องก้องกึกอึงมี
ระดมยิงปืนไฟเป็นโกลส	ทำที่ตั้งจะ เข้าชิงชัย
แล้วสั่งให้ร้องก้องประกาศ	อย่าให้ราษฎรล่งสย
ตั้งไพร่ที่แตกหนีไป	ผูกใจมาท้อหังการ

อันตัวระเด่นดาหยน	จงคุมพวกพลอล่า
อยู่ทำการใหญ่ในพารา	พ่อย่าเพิ่งตามน้องออกไปไพร
อย่าเดินมาเดินไปให้ใครเห็น	ทำเป็นพิกลตั้งคนไข
ครั้งถึงวันสัญญาเมื่อไร	ส่งรายพลไว้ทุกโรงงาน
ถ้าได้ยินเสียงกลองและเสียงปี่น	ข่าวเมืองก็จะตื่นแตกฉาน
แม้เห็นคนกล่นเกลื่อนไปสับการ	ให้ทหารเราปลอมเข้าลุดไฟ
สิ้นทุกโรงงานมหรลพ	แล้วหลีกหลบอย่าให้เข้าสับได้
ที่เสือกในที่เคยไว้ใจ	กำชับกันให้จงทุกคน
ข้าจะแต่งตัวปลอมเป็นครกา	เข้าหานางเมื่อเวลาลับสัน
ว่าจะพาหนีไฟไปให้ทัน	. . . . . (หน้า 488-489)

แล้วอิเหนาก็กระทำตามอุบายที่วางไว้จนได้บุษบา เป็นชายา

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อิเหนากระทำเพื่อให้ได้สินตะหราและบุษบามาเป็นชายา แสดงให้เห็นว่า อิเหนามักจะเอาแต่ใจตนเองมาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการล่ตริมาเป็นชายา

การเอาแต่ใจตนเองของอิเหนาปรากฏให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง เมื่ออิเหนาชั่งปลอมเป็นบัณฑิตต้องการให้บุษบาซึ่งบวชเป็นแอดหนัง (ช) ลีอกออกมาเป็นชายาของตนดังเดิม แต่นางไม่ยอมลี้กบัณฑิต จึงพยายามเปลื้องผ้าที่นางห่ม บุษบาพยายามขัดขืนจนผ้าขาด

ว่าแล้วหีบผ้ามาคลุมองค์	โคมยงจงฟังพี่ว่า
ถึงผลักใส่ก็ไมฟังกัลยา	จงเปลื้องผ้าคากรอง เปลือกไม้
เมื่อนั้น	ดิหลาอรล่ำครีไล
กรานองคั่งงยุดจุดฮิงไว้	เปลือกไม้ก็ขาดออกสับพลัน (หน้า 937-938)

3.2 การขาดความเกรงใจ

อิเหนาแสดงกิริยาที่ฮัให้เห็นว่าขาดความเกรงใจผู้อื่นหลายครั้งดังต่อไปนี้

ในระหว่างที่ประโหมลู่หรื สินตะหรา และอิเหนา กระทำพิธีทักษิณพระศพอยู่นั้น

อิเหนาได้กระทำการแสดงให้เห็นว่ามิได้มีความเกรงใจประโหมลู่หรืผู้มีศักดิ์เป็นน้าของตนเลยดังนี้

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรี ครีไล
เดินเคียงกัลยาคลาไคล	เห็นนางห่างไกลพระชนนี
สั่งเอาพลูรอยกัตขัดต้ององค์	โคมยงละดั่งเดินเมินหนี

พระรูปไปพลันทัน เทวี

ภูมิคุ้มพรายช่ายตา

เหินนาง เตินเมินเมียงเสียงหลบ

พระแกลังท่ากระบองง่า

นาสิกสูตรลู่คนธา

กัลยาเคื่องค้อนงอนงาม (หน้า 63)

ต่อมาเมื่อปาเตะทราบว่ อีเหนาหลงไหลสินตะหระา สิ่งทูลให้กลับกรุงกูเรบัน แต่ อีเหนากลับแสดงที่ท่าไม่เกรงใจปาเตะซึ่ง เป็นเสนาผู้ใหญ่ที่ท้าวกูเรบันมอบหมายให้คอยดูแลอีเหนา โดยอีเหนาแล้งนึ่งเฉยและทำเป็นนอนหลับไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 342

เมื่ออีเหนาทำอุบายเพื่อไปเมืองหมันหยานั้น ท้าวกูเรบันทรงอนุญาตให้อีเหนาไปล่าสัตว์ ได้ 7 วัน พอครบกำหนดตามะหงงผู้ที่ท้าวกูเรบันแต่งตั้งให้ไปดูแลอีเหนาก็ทูลให้อีเหนากลับเมือง อีเหนาแสดงความไม่เกรงใจออกมาอย่างเด่นชัดโดยกล่าวว่า หากตำระหงงประสงค์จะกลับเมือง ก็ได้ แต่ตนเองจะอยู่เที่ยวเล่นก่อน แล้วเข้าห้องนอนทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 343

อีเหนาแสดงความไม่เกรงใจในท้าวกูเรบันเมื่อสดการลู่ขอสินตะหระาโดยให้เสนาฝ่าย เมืองหมันหยานไปเจรจากับระตุหมันหยาน การกระทำครั้งนี้ ระตุหมันหยาก็กล่าวตำหนิว่

. . . . .

พระนัดดาว่าขานแต่โดยใจ

แม่นพระปีตรรงค์ทรงทราบเหตุ

ทรงเคยจะดำริดีโทษได้ (หน้า 175)

การที่อีเหนาสดพระราชาขบถของท้าวกูเรบันก็แสดงให้เห็นว่ อีเหนามีได้มีความ เกรงใจท้าวกูเรบัน เช่นกัน เพราะเหตุกับว่อีเหนาลบลู่ไม่ปฏิบัติตามพระราชาขบถของกษัตริย์ด้วย

เมื่อท้าวกูเรบันทรงทราบว่อีเหนาพักอยู่ในเมืองหมันหยาน พระองค์ก็ให้เสนาถือสาร ไปตามตัวอีเหนากลับมากรุงกูเรบัน แต่อีเหนาก็ขัดพระราชาขบถ ข้ายังไม่เปิดสารออกอ่านอีกด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 344

ท้าวกูเรบันส่งสารไปตามอีเหนาอีก ในครั้งนี้ทรงบอกด้วยว่จะให้ไปเข้าพิธีวิวาห์กับ บุษบา นอกจากนี้พระองค์ยังทรงกำขบถยาล่าผู้ที่ทำหน้าที่ถือสารไปด้วยว่ ให้รีบกลับมาโดยเร็ว

แต่อีเหนาก็ขัดพระราชาขบถ ไม่ยอมกลับเมืองโดยอ้างว่ เกรงจะต้องรับโทษ และยัง กล้ายกเลิกการหมั้นระหว่างตนกับบุษบาด้วย

คิดพลางทางจาริกอักษร

เป็นใจความดัดรอนแล้วสั่งให้

สั่งว่าข้าถวายบังคมไป

แทบไต่บาทบงส์พระทรงฤทธิ์

ไย่จะขัดปัญหานั้นหาไม่	แต่จนใจได้เกินละเกินจิต
ละคืนหลังยังนครนั้นลุดคิด	ด้วยโทษผิดติดตัวกลัวอาญา
อนึ่งท้าวดาหาเห็นจะรู้	ว่าเรามาอยู่กับสินตะหรา
น้ำจะแค้นเคืองขัดอยู่อ้อตรา	โหนจะให้บุษบานงเยาว์
ข้าคิดใคร่ครวญดูถ้วนถี่	ถึงไปก็เสียทีเสียเปล่าเปล่า
ยาล่าจ้งนำเอาค่าเรา	ไปกราบทูลผ่านเกล้าเหมือนวาลา
อันการที่สกัดการไว้	อย่ามีอასัยเลยกับข้า
แม่นใครมาขอบุษบา	จงให้ตามปรารถนาเขานั้น (หน้า 212)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาขาดความเกรงใจได้แก่ ตอนที่อิเหนาเข้าไปแอบอยู่หลังองค์พระปฐุมิมาแล้วฉวยโอกาสล่องเกินบุษบาในขณะที่ไฟดับ พฤติกรรมของอิเหนาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า อิเหนาไม่มีความเกรงใจมะเดหรีซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มากับบุษบา เลยแม้แต่น้อย มะเดหรีเองก็ถึงกับออกปากว่าอิเหนานั้นขาดความเกรงใจ

เมื่อนั้น	มะเดหรีเคืองขัดอ้อฉลาลัย
สิงว่าแกระเด่นมนตรีไป	เป็นโฉนมาท้าวอหังการ
ลบหลู่ดูหมิ่นเป็นพันนัก	องอาจราชศักดิ์เป็นหนักหนา
แต่เราเป็นผู้ใหญ่กำกับมา	ยังว่าทำได้ถึงเพียงนี้
อีกฮักหักหาญไม่คิดกลัว	ถือตัวว่ามีศักดิ์ศรี
จะเกรงใจใครบ้างก็ไม่มี	เห็นดีแล้วหรือประการใด (หน้า 423)

อิเหนาแสดงความไม่เกรงใจผู้อื่นอีกครั้งหนึ่งเมื่อปลอมเป็นบันหยี และติดตามอุณากรรณหรือบุษบาเข้าไปพำนักอยู่ที่เมืองดาหลัง แม้อิเหนาจะทราบดีว่า สะการะหนึ่งหรัตนั้นเป็นคู่หมั้นของสุหรานากง และทั้งสามก็เกี่ยวดองเป็นญาติกัน อิเหนาก็ยังแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้นางมาเป็นช่เอา โดยไม่เกรงใจท้าวดาหลังผู้เป็นบิดาและสุหรานากงผู้เป็นคู่หมั้นของนาง พฤติกรรมดังกล่าวของอิเหนานั้น เริ่มตั้งแต่การลอบข่มโฉมและขัดขืนไปถูกนางในขณะที่นางลงไปข่มล่วมกับมะเดหรี

เมื่อนั้น	โฉมยงองค์มีลาระบันหยี
พิศโฉมพระราชาบุตร	ลุ่มประดีเต็ดอดดินแตดตาล
ทั้งฟังลู่เสียงขับครวญ	โหยหวนเสื่อยฉ่ำคำหวาน
ล่ำล่ำจะใคร่ตอบพจมาน	แล้วภูบาลหยุดยั้งยั้งใจ
ให้กระสันรัญจวนปวนจิต	ลุดคิดที่จะหักกรักได้

สิง เอาพลูร ออยกัตซัดไป	อรไท เหลือบแลแปรมมา
พระแยมยัมพรัมพรายเพราพักตร	พลาจพยัก เรียบองค์ยนิษฐา
ง่าหัตถ์เหมือนจะรับกัลยา	เอารลนาล่าเป็นกลืน (หน้า 745-746)

นอกจากนี้อิเหนายังได้ลอบส่งเพลงยาวไปหานาง ส่วนนางก็ตอบไมตรีโดยการตอบเพลงยาว ร้อยมาลัยให้ เป็นต้น

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

อิเหนาเล่าตงพฤติกรรมเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นหลายครั้ง และสิ่งที่เรียกร้องนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับนางอันเป็นที่รักของอิเหนาอยู่เสมอ

เมื่ออิเหนาปลอมเป็นบันหียเดินทางมาถึงชานเมืองหมันหยานัน ระตูหมันหยาลังตะหมังไปเจรจาชอ-อ่อนน้อม โดยจะยกสินตะหราชให้แก่บันหีย อิเหนาสั่งแกล้งกล่าวว้าให้ล้งนางมาให้ตะหมังได้ทูลตอบไปว่า เมื่ออิเหนาเข้าเมืองแล้วก็คงจะได้ล้มประสังค์

ขอเชิญผ่านเกล้าเข้าพารา	เห็นจะล่มปรารกนา เป็นแน่นอน
-------------------------	-----------------------------

อิเหนาถือเอาคำพูดนี้มาเรียกร้องให้ตะหมังไปลู่ชอนางให้ตน ในที่สุดอิเหนาก็ได้สินตะหราชเป็นช่เอา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 344

ส่วนในกรณีของบุชบานัน อิเหนามักจะเรียกร้องให้สียะตราไปทูลขอสิ่งของต่าง ๆ ของบุชบาให้เสมอ เช่น ชานหมาก ผ้าสับโบ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 345-346

นอกจากนี้อิเหนายังเรียกร้องให้สียะตราเล่าตงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตนเอง พฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ การเรียกร้องให้สียะตราเล่าตงอาการปฏิกูลเลอะไมตรีของจรกา และการใช้สียะตราเป็นเครื่องมือช่วยให้อิเหนาได้พบกับบุชบา

การเรียกร้องให้สียะตราเล่าตงอาการปฏิกูลเลอะไมตรีของจรกานั้น เกิดขึ้นเมื่ออิเหนาและจรกาเข้าเฝ้าท้าวดาหา ในครั้งนั้นสียะตรานั่งอยู่กับอิเหนา จรกาพยักหน้าเรียกให้สียะตราไปหา แต่สียะตราไม่ยอมไป จนกระทั่งอิเหนาบอกให้ไปสียะตราจึงไปหาจรกา

เมื่อนั้น	สียะตราจะไปก็หาไม่
-----------	--------------------

ต่อพระเชษฐาให้คลาไคล	จึงไปบังคมศัลวันทา (หน้า 376)
----------------------	-------------------------------

จรรกาอุ้มสียะตราขึ้นกอดจูบ อิเหนาเห็นดังนั้นก็ไม่พอใจจึงพยายามใช้ลายตา เรียกร้องให้สียะตรารู้ว่าตนไม่พอใจ สียะตราจึงรีบกลับมาหาอิเหนาทันที ครั้นเห็นอิเหนาแสดงกิริยา บั่นปิ้งก็ร้องไห้

เมื่อนั้น	อิเหนาแค้นขจัดลหูล้ำ
พิศเพ่งเขม็งนัยนา	ให้ลับเนตรสียะตราผู้ร่วมใจ
เมื่อนั้น	สียะตราผู้แจ่มอัชฌาสัย
สิงกลับมากอดเขษฐาไว้	เห็นพระ เมีนพักตร์ไปก็ไต่กา
แต่แรกเรียกนงก็ไม่วร	ถูรชนขับให้ไปหา
แล้วพระมารกริ้วโกรธา	โทษาน้องผิดสิ่งใด (หน้า 376)

ส่วนการใช้สียะตราเป็นเครื่องมือช่วยให้อิเหนาได้พบกับบุษบานั้น ในครั้งที่อิเหนาตามเสด็จท้าวดาหาไปขึ้นที่เขาวงกตมาหระ อิเหนาก็ออกคำสั่ง เรียกร้องให้สียะตราไปนั่งรถทรงของบุษบา เพื่อตนจะได้ใช้อุบายไปข่มโฉมบุษบาโดยอ้างว่าไปรับสียะตรามาขี้ม้า ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 346

ในครั้งที่อิเหนาลอบเข้าไปล้วงเกินบุษบาในวิหารองค์พระปฐมมา มะเดหวีเห็นว่าอิเหนาต้อดึงเอาแต่ใจตนไม่ยอมปล่อยบุษบา นางจึงปลอมประโลมแล้วชี้แจงเหตุผลให้อิเหนาไตร่ตรองผลร้ายผลดีที่เกิดจากการกระทำของอิเหนาแล้วสัญญาว่านางจะช่วยอิเหนา

คิดแล้วจึงกล่าวพลมาน	กระนี้หรือหลานว่า รักนง
ฝูงคนรู้ไปจะได้อาย	ทั้งจะขายบาทาท้าวทั้งสอง
ถ้าจะใคร่ได้ตั้งใจปอง	ค่อยตริตรองให้ปรกติดกัน
แม่นรักอย่าให้หนีง ได้อาย	แม่จะช่วยเบี่ยงบายผ่อนผัน
เห็นจะลุ่มดั่งลิตที่คิดนั้น	อันจะทำตั้งตันไปตั้งนี้
ก็จะทรงพระ โกรธมากไป	ที่ไหนจะได้นาง โฉมศรี
เจ้าจงตรีกฎให้ชอบที	ลุดแทแต่ดัดด้วยกัน (หน้า 425)

แม้ว่ามะเดหวีจะรับปากช่วยอิเหนาแล้ว แต่อิเหนาก็ยังคาดคั้น เรียกร้องให้นางให้สัตย์ปฏิญาณต่อหน้าองค์พระปฐมมาอีก

เมื่อนั้น	ระ เต้นมนตรี เถิดฉัน
คิด เอ็นดูบุษบาลารัณย์	สิงคาดคั้น เอาคำพระมารดร
จงให้สัตย์ปฏิญาณแก่ภูกรัก	จำเพาะ พักตร์พระปฐมมาก่อน

แม่นรับจะให้ได้อังอร

จะวางกรอโรไทให้โคลคลา (หน้า 425-426)

ต่อมาอิเหนาก็เรียกร่องให้มะเดหรีทำตามคำที่ได้ให้สัตย์ต่อหน้าองค์พระปฎิมาไว้อีก 2

ครั้ง

มะเดหรีสัญญาว่าไว้

จะให้ได้อิมถวิลจินดา

อย่าเลยจะให้ไปฟัง

ได้ทูลแล้วหรือยังกระมังหนา

คิดพลางทางเรียกประสันตา

เข้ามาแล้วส่งความใน

ฟังไปถามนางบาทน

ที่ว่ากันนั้นจะเป็นโฉน

ความร้อนเหลือร้อนอย่างอนใจ

จวนจะใกล้แต่งงานการวิวาห์ (หน้า 448)

อกเอ๋ยจะคิดโฉนดี

สิ่งจะได้แก้วฟ้าพิลัมย์

แต่เดือนเดือนก็เขื่อนเฉยไป

เร่งแปลกเปลี่ยนใจเป็นพันคิด

ถึงมะเดหรีไม่เมตตา

อันจะเสียวาก็เห็นผิด

จะเดือนไปกว่าจะลุดฤทธิ

มีลมคิดมิอยู่ไยดี

จึงเรียกประสันตาเข้ามาสั่ง

จงไปยังพี่เลี้ยง โคมศรี

ให้เร่งทูลเดือนพระขันธ์

ว่าบัดนี้รับสั่งให้ตั้งการ (หน้า 466)

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าอิเหนามีความกล้าหาญในการศึกสงคราม จนทำให้ระตูต่าง ๆ ยอมอ่อนน้อมต่ออิเหนามากมายหลายเมือง เมื่ออิเหนาต้องเผชิญกับอุปสรรคทางความรัก อิเหนาก็พยายามใช้ปัญญาฝ่าฝืนอุปสรรคเหล่านั้น จนกระทั่งได้นางที่ตนมีจิตปฏิพัทธ์มาเป็นชายา แต่อิเหนากลับขาดความกล้าในการเผชิญหน้าและแก้ปัญหาปัญญาดีผู้ใหญ่ของตนเอง

เมื่อท้าวกูเรรับสั่งสารไปตามอิเหนาให้กลับไปเข้าพิธีวิวาห์กับนางบุษบา อิเหนาไม่กล้าที่จะกลับไปเพราะกลัวท้าวกูเรรับจะลงโทษที่ตนมาได้ฉันทะธาเป็นชายา และไม่ยอมไปเมืองตาทาก็เพราะเกรงว่าท้าวตาทาจะพิโรธ ดังคำที่อิเหนาสั่งเล่านาไปทูลให้ท้าวกูเรรับทรงทราบ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 350-351

ต่อมาเมื่อบ้นหยี ย่าหรัน อุณากรรณ และเกนหลงหนึ่งหรัตต่างจำกันได้ว่าที่แทตนั้นก็คืออิเหนา สียะตรา บุษบา และวียะดา สียะตรากับวียะดาทูลให้อิเหนากลับไปบ้านเมือง แต่อิเหนาไม่กล้ากลับไปเพราะเกรงว่าท้าวตาทาจะยกบุษบาให้กับจรงกา

สิ่งตอบพระน้องทั้งสองรา	แม่จะพากันกลับไปกรุงใหญ่
กลัวศรีปัทธรา เรื่องขยับ	จะยกพี่เจ้าให้ลครกา (หน้า 946)

สียะตราทูลว่า ท้าวดาหาคืนของหมั้นให้ลครกาไปแล้ว สิ่งไม่ต้องกังวลว่าบุษบาจะตกเป็นของลครกา แต่อิเหนาก็ยังไม่กล้ากลับไปโดยอ้างว่า ท้าวกูเรบนกับท้าวดาหาคจะไม่ยอมให้ตนได้ครองคู่กับบุษบา

เมื่อนั้น	พระโคมยงองค์มีลาระบันหยี
สิงตรัสตอบความตามคดี	ถึงกระนั้นก็พี่ยังกริ่งใจ
ด้วยพระองค์ทรงธรรมทั้งสอง	ยัง เคืองข้องแค้นขัดอัธยาศัย
จะพรากยาหยีของพี่ไป	มิให้ร่วมห้องครองกัน (หน้า 946)

อิเหนาพยายามอ้างเหตุผลต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับท้าวกูเรบนและท้าวดาหาค ต่อมาสียะตรากับวิยะดามีลาระไปทูลเรื่องราวให้ท้าวกูเรบนกับท้าวดาหาคทรงทราบ ทั้งสองพระองค์จึงเดินทางมาเมืองกาหลัง สียะตรากับวิยะดาชวนให้อิเหนากับบุษบาไปรับเสด็จ อิเหนาแสดงความขลาดที่จะไปพบทั้งสองพระองค์อย่างมากและอ้างอีกว่า แม้นตนเองจะต้องโทษเสียชีวิตก็ยังดีกว่าจะต้องพรากจากบุษบา

เมื่อนั้น	บันหยีได้ฟังพระน้องว่า
ตกใจตั้งม้วยชีวา	พิกตราฮืดเผือดลงทันใด
จึงตอบวาทายาหยี	ลุดปัญญาพี่นี้จะไปไต่
เพราะเหตุด้วยคิดเบาใจ	ทั้งข้าให้เคืองบาทพระทรงธรรม
ถึงศรีปัทธราจะกริ้วโกรธ	ลงโทษพี่ม้วยอาลัย
ก็มิได้อาลัยแก่ชีวัน	ด้วยผิดนั้นใหญ่ทัณฑ์คนนา
เกรงแต่พระจะพรากโคมเฉลา	ให้ร้อนเราแค่รำโทมนัสเล่า
ยิ่งกว่าจะสิ้นชนมา	อนุชาจะคิดฉันทิดี (หน้า 1022)

แม้ว่าสียะตรา วิยะดา และบุษบาจะช่วยกันทูลปลอบประโลมให้อิเหนาคลายความวิตกและออกไปรับเสด็จแต่อิเหนาก็ไม่ยอม จนกระทั่งขบวนเสด็จเข้ามาถึงในวัง บุษบาสั่งยื่นคำขาดให้อิเหนาคตัดสินใจว่าจะออกไปหรือไม่ ถ้าอิเหนาคไม่ไปตนกับน้องทั้งสองก็จะไปกันตามลำพัง อิเหนาคได้ฟังดังนั้นก็ลุกขึ้นเหมียวร้องไม่ให้ทั้งสามออกไป

เมื่อนั้น

บันยัคร์นเห็นก็หวาดหวั่น

ร่อนจิตตั้งพิชเพลงกัลป์

ลูกตามมากันไวทันที (หน้า 1026)

ทั้งล้ามองค์ต้องทูลปลอบว่า จะพยายามทูลให้อิเหนาและบุษบาได้อยู่ด้วยกัน อิเหนา
จึงยอมออกไปเฝ้า ขณะที่เข้าเฝ้าอยู่นั้นอิเหนาก็มีอาการ "ให้หวาดหวั่นพรันใจพันทวี" และ
"เสโทชิมช่าบอาบกายา กราบกัมพักตราไม่พาศิ" (หน้า 1027)

เมื่อท้าวฤเร奔และท้าวดาหาทรงเล่าว่า เวรกรรมทำให้โอรสและธิดาทั้งสองต้องพลัด
พรากจากบ้านเมืองมา และถ้าเหตุการณ์ไม่เป็นเช่นนี้ ทั้งสองอาจจะมีเคราะห์จนถึงแก่เสียชีวิตแล้ว
ทั้งสองจึงตรัสถามว่า ทั้งสองมาพบกันได้อย่างไร แต่ด้วยความหวาดหวั่นไม่กล้าเผชิญหน้ากับท้าว
ทั้งสอง ทำให้อิเหนาคิดว่า ทั้งสองพระองค์ทรงกริ้ว จนบุษบาต้องบอกว่า อิเหนาทำตัวราวกับ
เป็นข่าวป่าไม่เคยเข้าเมืองมาก่อน

. . . . .

เป็นโจนจะนี่ไม่เข้ายา

จะฟังความก็ไม่เข้าหู

ดูน่าลุ่มเพอเป็นหมักหมน

คอยแต่จะตื่นอยู่ยัตรา

ตั้งข่าวป่าไม่เคยเข้าเวียงชัย (หน้า 1031)

จะเห็นได้ว่าอิเหนาขาดความกล้าที่จะเผชิญหน้าเพื่อแก้ปัญหากับญาติผู้ใหญ่ของตนอย่างมาก

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

อิเหนามักจะบอกให้ผู้อื่นกระทำการสิ่งต่าง ๆ แทนตนอยู่เสมอ เช่น ให้เหล่าพี่เลี้ยงจัด
เตรียมสิ่งของต่าง ๆ ให้ ใ้ให้ตะหมัง เมืองหมันหยาลู้อ๋องซินตะหระ ใ้สียะตราทูลขอสิ่งต่าง ๆ
จากบุษบาให้ตน ให้ส่งคามาระตาไปช่วยแต่งถ้า เป็นต้น แต่พฤติกรรมดังกล่าวมิได้เข้าข่ายของ
การพึ่งผู้อื่น เพราะอิเหนาอยู่ในฐานะที่จะบอกกล่าวใ้บุคคลเหล่านั้นกระทำการสิ่งต่าง ๆ ให้ตนได้
และคำพูดที่อิเหนาใ้บอกกล่าวใ้บุคคลอื่นปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ แทนตนนั้นก็มิใช่ลักษณะเป็นการเรียกร้อง
เช่น สั่งสียะตราใ้ไปขอย่านหมากจากบุษบา สั่งใ้ประสันตาน่าดอกไม้ไปใ้บุษบาใ้กับสียะตรา
สั่งประสันตาและสั่งคามาระตาใ้ต้อนค่างควว และสั่งใ้ส่งคามาระตาไปแต่งถ้า เป็นต้น

ดังนั้น พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาพึ่งผู้อื่นสิ่งมีเพียงตอนที่อิเหนาทูลใ้ห้มะเดหวีผัด
ผ่อนเรื่องการวิวาห์ระหว่างจระกากับบุษบา 2 ครั้ง ดังศำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 354

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาพึ่งผู้อื่น คือ ตอนที่ท้าวฤเร奔กับท้าวดาหา
เดินทางมาเมืองกาหลังเพื่อประกอบพิธีอภิเชกโอรสและธิดา อิเหนาเกรงว่าทั้งสองพระองค์จะ

จะทรงกริ้วตบตีขอร้องให้บูชา สียะตราและวิยะดาช่วยกราบทูลผ่อนผันความผิดให้ตน ดังคำ
กลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 355

ต่อมาเมื่ออิเหนาจะต้องออกไปเฝ้าทั้งล่องพระองค์ อิเหนาก็บอกให้น้องทั้งสามช่วยอีก

เมื่อนั้น	บันหยพิงแจ็ง แกลงโย
ที่นี้ขัดสนจนใจ	จะคิดฉันทิดก็ตามที่
ให้ไปก็จะออกไปเฝ้า	เห็นแต่เจ้าทั้งสามจะช่วยพี่ (หน้า 1026)

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อม เชื่อฟัง และยอมตามผู้อื่น

อิเหนามีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นการอ่อนน้อม เชื่อฟัง และยอมตามผู้อื่นบ้างเล็กน้อย
ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

ในตอนที่ทำวฤเรบันตรัสสั่ง ให้อิเหนาเดินทางไปร่วมงานพระศพที่เมืองหมันหยยาแทน
องค์ประโหมลู่หรือเรบันกับหมันหยยา อิเหนาก็ปฏิบัติตามโดยมิได้มีข้อขัดข้องใด ๆ

ต่อมาเมื่อทำวฤเรบันมีพระราชสาธมาตามให้อิเหนารับกลับกรุงวฤเรบัน เพราะประโหมลู่หรือ
ไกลจะมีประสูติกาล อิเหนาก็ปฏิบัติตามพระราชบัญชาแม้ว่าจะไม่ย่อจากเมืองหมันหยยาไปก็ตาม

ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร	เราอ่านถ้อยดังโพลหลาย
ให้อาลัยที่จะไกลเขาวมาลัย	จะเปื้อนอดคิดอ่านเห็นสุดที่ (หน้า 84)

หลังจากที่อิเหนาได้จินตะหราเป็นช่วยแล้ว ทำวฤเรบันมีพระราชสาธไปสั่งให้อิเหนา
กลับวฤเรบันเพื่อเตรียมตัวอภิเษกกับบุษบา 2 ครั้ง แต่อิเหนามิได้ปฏิบัติตาม เมื่อเกิดศึกกระหมัง-
กุธนิง ทำวฤเรบันได้ส่งพระราชสาธไปบังคับให้อิเหนายกทัพไปช่วย ในครั้งนี้อิเหนาเกรงว่า
ทำวฤเรบันจะพิโรธ อิเหนาสั่งจำใจปฏิบัติตาม

ฝ่าใจเป็นสั่งจำจากไป	เพราะกลัวภัยพระราชบิดา
แม้เสียดาหาก็เสียวงศ์	อัปยศถึงวงศ์อสุหยยา (หน้า 306)

ครั้นเมื่ออิเหนาปลอมตัว เป็นบันหยเข้ามาอยู่เมืองกาหลัง อิเหนาก็แสดงพฤติกรรม
อ่อนน้อม เชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนั้นบันหยต่อสู้กับย่าหรั้น เพราะย่าหรั้น
ลักนาง เกนหลงหนึ่งหรั้นไป ทำวฤเรบันเสด็จมาห้ามปรามไกล่เกลี่ย บันหยก็จำใจยอมปฏิบัติตาม

เมื่อนั้น	มีล้าระบับหนีสู่กาหระ
กราบทูลล้นองพระบัญชา	มิให้เคืองบาทาภูวไนย
ซึ่งพระองค์ตรัสห้ามดังนี้	สุดที่ข้าน้อยจะขัดได้
ทูลแล้วบังคมลาคลาไคล	ลงไปจากเรือนย่าหรัณพลัน (หน้า 854)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

จากการศึกษาเรื่องอิเหนาอย่างละเอียด ปรากฏว่า อิเหนาไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเลย

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

อิเหนาแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเอง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อระตูหมันหย่าให้อิเหนารำกระปี่ถวายเป็นอภินิหารประหม่าอายุจินตะหรา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 333

เมื่อประสันตาทูลเตือนว่า "พระอย่าอาย ครั้งนี้ตีหมายเอารางวัล" (หน้า 71)
อิเหนาสงสัยมีความเชื่อมั่นในตนเองขึ้น และรำกระปี่ถวายเป็นสำเร็จ

เหตุการณ์อีกครั้งหนึ่งที่แสดงว่า อิเหนาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คือ ตอนที่ท้าวดาหะ บวงสร่วงเทวดาที่เขาวิไลคัมภีระแล้วก็มีพระราชาขบถบัญชาให้ขับรำสักการะเทพารักษ์ อิเหนาเกิดความประหม่าอายุขุขบาและเหล่าสนมกำนัลที่หมอบเฝ้าอยู่จนต้องเลไปหยอกเข้าสียะตรา ครั้นท้าวดาหะทรงเตือนซ้ำ อิเหนาก็แก้ปัญหโดยให้ลูหรานากงขับก่อน

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
ขวยเขินละเหินเป็นพันนัก	กัมพิศตราอิมพริ้มพราย
จำเป็นรับสั่งแล้วยังอยู่	ให้อดลู่กำนัลทั้งหลาย
อนุชาทูลเตือนให้เคลื่อนคลาย	พระชายาฮาเลืองเนตรดูเทวี
จะนั่งเสียดีกสิ่วภูวไนย	ครั้นจะไปก็อายนางโฉมศรี
เลหยอกสียะตราให้เข้าที่	ครั้นภูมีซ้ำว่าก็คลาไคล
แล้วว่าอนุชาเจ้าขับก่อน	ที่สิ่งจะกล่าวกลอนแก้ไข
บัดนี้ยังขุ่นข้องไม่คล่องใจ	คิดอะไรขัดล้นพันปัญหา (หน้า 432)

แม้ว่าจะมีคนขึ้นต้นขับรำไปก่อนแล้ว อภินิหารระหม่าอายุไม่เชื่อมั่นในตนเองของอิเหนาก็ยังไม่ลดน้อยลง

เมื่อนั้น
 ขวยเอนสะเกินอายอรไท
 ระ เตนมนตรีศรีไล
 จ่าใจลูกชั้นทันที (หน้า 432)

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าอิเหนาขาดความเชื่อมั่นในตนเองนี้มีเพียง 2 ครั้ง

4.4 จิตใจอ่อนไหว

อิเหนามีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนไหวเมื่อพบกับความรัก ในครั้งที่อิเหนาหลงไหลจินตะหรานั้น อิเหนาก็แสดงความอ่อนไหวให้เห็น โดย

ลืมเลยแล้วสร้างทรงลู่คนรี	แต่พลิกกลับลับซ่อนอยู่บนที่
ไม่เป็นอารมณ์ลุ่มประดี	ภูมิภาคกลุ้มคลุ้มใจ (หน้า 75)
ทอดองคัลงกับที่แท่นลู่วรรณ	แล่นวิโยคโคกคัลยัญจน
. . . . .	. . . . .
พลงสะทอนถอนใจใคร่ครวญ	ปั่นป่วนไม่เป็นลุ่มประดี
พระลีม่วงเวลาสร้างแล้ว	กรกอดกับเขนยอยู่ในที่ (หน้า 80)

ครั้งเมื่ออิเหนาได้พบบุษบาครั้งแรก อิเหนาก็เคลิบเคลิ้มหลงไหลในความงามของนางจนแสดงพฤติกรรมอันไม่สมควรต่อหน้าพระพักตร์ท้าวดาหาลและเหล่าข้าราชการทั้งปวง พฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ การเฝ้ากอดจูบสียะตราและการขับลำนำ

เล่าโทไหลหลังทั้งกายา	ละบัดปลายเกศาเนื่องไป
กรกอดอนุชาที่ตกลง	จะรู้สึกพระองค์ก็หาไม่
แต่เวียนจูบสียะตราयाใจ	ล้ำคัญพระทัยว่าเทวี
ความรักกรมจิตพิค่าง	จนลีมองคัลมอายนางโฉมศรี
ไม่เป็นอารมณ์ลุ่มประดี	ภูมิภาคขบขันจับพลัน
เจ้าเอยเจ้าดวงยี่หว่า	ตั้งหยาดพำมาแต่กระยาหงัน
ได้เห็นโฉมฉายเสียดายครัน	จุกใจไม่ทันคิดเอย (หน้า 361)

เมื่อบุษบาถวายบังคมลากลับไป อิเหนาก็เผลอขับลำนำขึ้นอีก

เจ้าดวงยี่หว่าพี่	เจ้าจะจรลีไปไหน
พี่จะจุ่มไปส่งนะดวงใจ	ภูวนายก็เคลื่อนองค์เอย (หน้า 361)

จิตใจที่อ่อนไหวของอิเหนาบังการให้อิเหนาหาสิ่งทดแทนตัวบุชบา และอิเหนาก็เลือก สียะตราเพราะสียะตรานั้นมีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกับบุชบา พฤติกรรมดังกล่าวปรากฏให้เห็น อย่างเด่นชัด เมื่ออิเหนากอดจูบสียะตราแล้วพาไปนอนด้วย

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรี เกษมค่านต์
กอดประทับรับขวัญพระกุมาร	แล่นสำราญภิรมย์ชมเชย
พาให้ไปบรรทมบนแท่นทอง	เอนแอบแนบประคอง เคียง เขนย.
เสล่สรवल ช่วนพลอดกอดกายเกย	พระชื่นเชยชมต่างนางบุชบา
ครั้นพระกุมารหลับสนิท	พระโอบอุ้มจุ้มพิตขนิษฐา
โถมเล้าจูบไล่ไปมา	สำคัญว่าบุชบานารี
. . . . .	. . . . .
พระกอดจูบลูบไล้ กัวยพัน	จนบรรทมหลับสนิทไป (หน้า 373)

อิเหนามีพฤติกรรมดังกล่าวหลายครั้ง ซึ่งจะสังเกตได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้ คือ คั่นก่อนที่ท้าวตราบาจะเสด็จไปไข่นประโหมลู่หรือได้สั่งให้ตามสียะตราเข้าไปนอนในวัง คั่นนั้น อิเหนาชวนสังคามาระตามานอนด้วย พอดีกังจัดอิเหนาก็แสดงพฤติกรรมชนิดเดียวกับที่เคยกระทำ กับสียะตราอีก

เวลาเจียบลั่งดกำดัดตึก	พระรู้สึกขึ้นแล้วก็คว่ำหา
ประล่องคสังคามาระตา	พระราชาอุ้มสะพักไล่ตักไว้
กรเกี่ยวเกลียวกลมชมเชย	ตามเคยทุกวันไม่ล้งสย
พลาางพลอดกอดจูบลูบไล้	มิได้ล้มเนตรขึ้นแลดู (หน้า 390)

ต่อมาเมื่ออิเหนาแปลงเป็นบันหยีออกติดตามบุชบาและได้พบกับนางวันจะหนา อิเหนาก็เกิด "ให้คิดปฏิพัทธ์กำหนัดใน" เพราะนางวันจะหนานั้น "ละม้ายเหมือนบุชบาครี" (หน้า 584) แล้วบันหยีก็ได้นางเป็นชายาเพื่อทดแทนที่บุชบาหายไปนั่นเอง

เหตุการณ์คล้าย ๆ กันนี้เกิดขึ้นอีกเมื่อบันหยีได้พบอุณากรรณ แม้ว่าอุณากรรณจะแสดง ตนว่าเป็นชาย แต่บันหยีก็ยังอดเคลิบเคลิ้มว่าอุณากรรณนั้นคือ บุชบาไม่ได้ ดังเหตุการณ์เมื่อ อุณากรรณกับบันหยีไปชมล่วน บันหยีก็

สัพยอกหยอกเย้าอุณากรรณ	สำคัญว่าบุชบา มารครี (หน้า 742)
------------------------	---------------------------------

หากพิจารณาความอ่อนไหวของอิเหนาจากการร้องไห้คร่ำครวญอย่างมากแล้วก็จะพบว่า อิเหนามีพฤติกรรมเช่นนี้ ปรากฏให้เห็นหลายครั้ง เช่น เมื่ออิเหนาทราบว่าตนจะต้องเสียบุขบา ให้แก่จระกานั่นแล้ว เพราะมะเดหรีมีอาจทูลทัดทานการวิวาห์ไว้ได้ จิตใจของอิเหนาก็วุ่นวาย มากยิ่งขึ้นจนกระทั่งคิดอยากตาย

ไอ้แล่นเสียดายล้ำลวาท

ไม่ล้มมาดหมายมิ่งมารศรี

จะอาศัยโยเล่าแก่ฮีวี

ชาตินี้มีได้ฮิตล้นทนวนล

พระไม่ทรงเสวยกระยาหาร

ทรมานหม่นไหม้ไห้หวน

ไม่ขึ้นเฝ้าฯ เข้าเฝ้าแต่คร่ำครวญ

พระทอดองคฺลึงกำลัรวลโลกา (หน้า 469)

และ

ไม่เห็นที่ละได้ตั้งใจคิด

ลู้ดรู้ลู้ดฤทธิ์จะแกโย

จะคงครองชีวิตไวโย

ภูวไนยตรัสพลางทางโคกกี (หน้า 470)

เมื่ออิเหนาได้ยินเสียงฆ้องกลองประโคม อันเป็นสัญญาณว่า พิธีวิวาห์ได้เริ่มขึ้นแล้ว

อิเหนาก็ถึงกับสลบไปในทันที

เมื่อนั้น

ระเด่นมนตรีเร่งเหม่นไหม้

ได้ยินเสียงฆ้องกลองก้องไป

ยั้งกลัดกลุ้มในวิญญาณ์

ทั้งอดโรยนาหลายวัน

กำลังนั้นก็ถอยลงหนักหนา

วาตะปะทะขึ้นมา

พระราชาไม่รู้ลุ่มประดี (หน้า 471)

อิเหนาแลแดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่าเป็นผู้มีจิตใจอ่อนไหวอีกเมื่ออิเหนาฝันร้าย ครั้น

อิเหนาไตร่ตรองแล้วว่าตนจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงก็

คิดพลางสะท้อนถอนใจ

ภูวไนยกำลัรดโคกกี (หน้า 533)

ต่อมาเมื่ออิเหนาคิดถึงเรื่องราวในฝันครั้งใด อิเหนาก็จะร้องไห้ทุกครั้ง เช่น ครั้งที่จระกาทูลเรื่องบุขบาหาย

แล้วคิดถึงฝันร้ายในราตรี

ช่อบที่ก็กำลัรดล้งลัาร (หน้า 540)

ก่อนที่จะจากบุขบาไปแกล้งลัยในเมืองดาหา อิเหนาก็คร่ำครวญร้องไห้มากมาย ทั้ง ๆ ที่อิเหนาได้ตั้งใจไว้แล้วว่า จะรับกลับมา ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากจิตใจของอิเหนาหมกมุ่นครุ่นคิดว่า ความฝันนั้นจะกลายเป็นจริง

พระแสนโคกโคกทิทวีทวษ
อนิจจาเป็นกรรมจุฬากิล

พระวิโยคโคกคัลยกรแล่งสัง
พอเสด็จแก่งลัยในธานี

ถ้าน้องนิกคะนึ่งถึงพี่
ตรัสพลางทางทรง โศกา

และ

พระยี่งค์ร่ำร้อยละห้อยหวาน
แต่คร่ำครวญกำลัรระทตใจ

จะเห็นได้ว่าอิเหนามีจิตใจอ่อนไหวมาก ดังนั้นเมื่อทราบว่าบุษบาถูกลมหายไป อิเหนา
จึงสิ้นสติลงทันที

เมื่อนั้น
สลบลงข้างองควิยะตา

อิเหนาได้ออกเดินทางติดตามหานาง ระหว่างทางก็คิดมากจนสลบไปอีกครั้งหนึ่ง
ครวญพลางพระทางคิดคะนึ่ง
กสัดกลุ้มคลุ้มเคลิ้มสติไป

พระโคมยงทรง โทมนัสล่า
ปูนตาเข้าประคองพระองค์ไว้ (หน้า 573)

ถวิลถึงนวลน้องแล้วร้องไห้
ภูวไนยชวนขับสลบลง (หน้า 577)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นสภาพจิตใจที่อ่อนไหวของอิเหนาคือ ตอนที่ยาหรณ์มา
ลักเกนหลงหนึ่งหรัหรือวิยะตาไป บันหยีติดตามไปต่ออยู่กับยาหรณ์เพื่อขังชิงนางคืนมา ท้าวกาหลัง
เสด็จไปห้ามการสู้รบ บันหยีเสียใจที่ช่วยน้องไม่ได้จนต้องร้องไห้คร่ำครวญ

ครั้นมาถึงปันจะร่ากัน
ทอตองคัลงระทตลลใจ

เข้าห้องลู่บรรณหาข่าไม้
พระละฮักละฮันให้โศกา (หน้า 855)

4.5 การเก็บกตลงโทษตนเอง

อิเหนาแสดงพฤติกรรมเก็บกตและลงโทษตนเอง 3 ครั้ง สองครั้งแรกเป็นการ
คร่ำครวญว่าตนเองผิดที่ไปหลงไหลลื่นตะหระแล้วบอกตักการวิวาทกับบุษบา ส่วนอีกครั้งหนึ่งนั้น
อิเหนาคร่ำครวญว่าตนเองผิดที่มิอาจป้องกันวิยะตาให้รอดพ้นจากยาหรณ์ได้

จุกใจได้คิดสัการแล้ว
 ราวระย้าข้าสิดเสีบอูรา

บุญโตได้ต้อองประคองกาย
 หรือปางก่อนเราเคยพรากสัดว
 เวรามาเตือนภูวไนย
 จุกใจได้คิดสิดนิก
 ประยรรหงลัไม้จงเจตนา

โอ้วว่าพระชนกชนนี
 เสี้ยแรงพระเสี้ยงลูกมา
 ครั้งลูกไปเสี้ยงจินตะหรา
 แล้วลูกพาขุขบามา
 ครั้งนี้ลูกพาพระน้องมา
 ใ้หมาปนศักดิ์ด้วยช่าวไพร
 เสี้ยแรง เรืองฤทธิ์ลัทธิดักดี
 เสี้ยกที่เกิตมา เป็นช่าย

ตั้งดวงแก้วตักตองแผ่นผา
 ประหนึ่งว่าจะวายชีวิ (หน้า 364)

บาปใดพรากส่ายล่สมรไกล
 ใ้หู่เกล้าเขาพลัดหรือโจน
 สิ่งพรากน้องไปให้จรกา
 ไปพะวงหลงรักจินตะหรา
 ไปหลงข่มสูกกาว่าดี (หน้า 468-469)

จะโทษลูกนี้หนักหนา
 ทำให้เคืองบาทาถึงสามที
 ผ่านฟ้าก็ได้หมองครี
 พระชนกชนนีก็ร้อนใจ
 ไม้พิทักษ์รักษาไว้ได้
 แม้นพระองค์แจ้ไปจะได้อาย
 อัปลักษณ์ยั้งคนทั้งหลาย
 มาทำความอายถึงเพียงนี้ (หน้า 855-856)

พระอภัยมณี

พระอภัยมณี เป็นราชบุตรของท้าวสุทัศน์กับพระนางปทุมเกสร แห่งกรุงรัตนา พระองค์มีอนุชา ชื่อ ศรีสสุวรรณ พระอภัยมณีและศรีสุวรรณต้องเดินทางผจญภัยไปในที่ต่าง ๆ เพราะถูกพระบิดา ขับไล่ออกจากเมือง เนื่องจากท้าวสุทัศน์ไม่พอใจในวิชาดนตรีและ กระบี่กระบองที่โอรสทั้งสองไปทรงร่ำเรียนมา การผจญภัยอันยืดเยื้อของพระอภัยมณีทำให้ พระองค์ได้ช้ำยามากมาย ทั้งที่เป็นนางกษัตริย์ อย่างสุวรรณมาลี เป็นราชินีต่างชาติต่างคำสาป อย่างละเวงวิธฟ้า* เป็นสาวแก่ใบหน้าอัปลักษณ์ อย่าง วาสิ เป็นยักษ์อย่างผีเสื้อสมุทร และ เป็นเงือก นอกจากนี้การผจญภัยของพระอภัยมณียังก่อให้เกิดเนื้อเรื่องสนุกสนานตื่นเต้น ชวนติดตามอีกด้วย

แม้ว่าพระอภัยมณีจะเป็นกษัตริย์รูปงาม เจ้าผู้ เจกเข็นตัวละครเอกฝ่ายชายส่วนใหญ่ ในวรรณคดีไทยสมัยเดียวกัน แต่พระอภัยมณีก็มีลักษณะอื่น ๆ ที่แปลกไปจากตัวละครเอกฝ่ายชาย ตัวอื่น ๆ กล่าวคือ พระองค์ไม่มีความสามารถทางการสงครามเลย แต่ก็มีความเป็นเลิศ ทางการดนตรี ไม่นิยมการตัดสินปัญหาด้วยการใช้กำลัง แต่ชอบใช้การประนีประนอมด้วย สันติวิธี เป็นต้น บทบาทเหล่านี้ ทำให้พระอภัยมณีเป็นตัวละครที่น่าสนใจศึกษา ลักษณะการอบรม เลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของพระองค์อย่างละเอียดเป็นอย่างยิ่ง

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูพระอภัยมณี

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 บิดา

ท้าวสุทัศน์ บิดาของพระอภัยมณี ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูพระอภัยมณีมาตั้งแต่ เขียววัย จนกระทั่งมีชันษาได้ 15 ปี พระอภัยมณีจึงออกเดินทางไปแสวงหาวิชาความรู้

---

* ชื่อ ละเวงวิธฟ้า สละกตตามหนังสือพระอภัยมณี ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 12 พ.ศ. 2513 อันเป็นฉบับที่ใช้ประกอบการศึกษาข้อมูลในการทำวิจัย ฉบับอื่น ๆ บางฉบับเขียน ละเวงวิธลา

ตามแบบอย่างโอรสของกษัตริย์ในอดีต แม้ว่าลุนทรภู์ จะมิได้กล่าวถึงบทบาทในการอบรม
เลี้ยงดูพระอรหันต์ของท้าวสุทัศน์ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า พระองค์น่าจะได้ทำหน้าที่อบรม
เลี้ยงดูพระอรหันต์บ้างตามสมควร เพราะในตอนที่พระอรหันต์มากราบถวายบังคมลาไป
แล้วงหาวิชาความรู้นั้น ท้าวสุทัศน์ก็ได้อบรมสั่งสอนพระอรหันต์ว่า

ละเดินทางกลางป่าพนาตอน	ลงฝันผ่นตริกคำคำโบราณ
จะพูดจาสำรพัดปาหัดยั้ง	จนลูกนึ่งน้ำท่ากระยาหาร
แม่หลับนอนผ่นพมที่ภัยพาล	อดบันดาลโกรธขี้งสิ่งลบาย (หน้า 2)

1.2 มารดา

พระนางปทุมเกสร พี่เมียของพระอรหันต์ อบรมเลี้ยงดูพระอรหันต์
ตามหน้าที่ของมารดาทั่ว ๆ ไป แต่เนื่องจากลุนทรภู์มิได้กล่าวถึงชีวิตในวัยเยาว์ของ
พระอรหันต์ จึงทำให้ไม่เห็นบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพระอรหันต์ของพระนางปทุมเกสร
เช่นเดียวกับบทบาทของท้าวสุทัศน์

1.3 ญาติ

จากการศึกษาเรื่อง พระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคย
ได้ รับการอบรมเลี้ยงดูจากญาติเลย

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

เมื่อพระอรหันต์มีชันษาได้ 15 ปี ก็ออกเดินทางไปแสวงหาความรู้ พระองค์
เลือกศึกษาริชา เป่าปี่กับครูดนตรี ชื่อ พินทพราหมณ์ ที่บ้านสันตคาม พระองค์ศึกษาอยู่นาน
7 เดือน ก็เรียนสำเร็จ นอกจากพินทพราหมณ์จะสอนวิชาดนตรีให้แก่พระอรหันต์แล้ว
ยังอบรมสั่งสอนเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น การประยุกตรีชาดนตรีให้ใช้ได้กับการสังคราม

. . . . .	สั่งสอนสั่งอุปเท่ห์เป็นเสห์กกล
ถ้าแม้ว่าข้าศึกมันโจมตี	จะรรับสำรพัดให้ขัดสน
เอาปีเป่าแล้วโลมน้ำใจคน	ด้วยเสห์กกลโลกาห้าประการ
คือรูปรสกลิ่นเสียงเคียงสัมพันธ์	เกิดกาทมหัดลุ่มหลงในสังคราม
ให้ใจอ่อนนอนหลับตั้งวายปราณ	จึงคิดอ่านเอาชัยเหนือใจจง (หน้า 6)

ดังนั้นจึงอาจสันนิษฐานได้ว่า พินทพราหมณ์คงจะอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนเรื่องอื่น ๆ ให้แก่พระอรหันต์ด้วยเช่นกัน

ครูอีกคนหนึ่งของพระอรหันต์ คือ พระโยคี แห่งเกาะแก้วพิสดาร เมื่อพระอรหันต์กับสินสมุทร หนีผีเสื้อสมุทรมาอยู่ที่เกาะแก้วพิสดาร ทั้งสองได้ฝากตัวเป็นศิษย์บวชเรียนอยู่กับพระโยคี

พระทรงธรรมภรรยาให้คาถารอง	ทั้งสองครองครบล้นด้วยยินดี
ผูกขี้กฐาอาภรณ์โพกกระหวัด	ประคำขี้ดล่วมมือเหมือนฤาษี
มานั่งเรียงเคียงกันอัญชลี	พระโยคีขี้ดล่วมมาธำมณีรัตน
แล้วววยฮัยให้ศิลาผล	ตั้งแต่ต้นปาณาไม่ฆ่าสัตว์
ครั้นจบศิลปะศึกษาสารพัด	หมั่นนมัสการเพลิงตะเกียงทอง

(หน้า 171-172)

2.2 นักบวช

พินทพราหมณ์ผู้ลือนามวิชาดนตรี และพระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดาร ผู้ลือนามมาให้แก่พระอรหันต์ ต่างถือเพศเป็นนักบวชทั้งคู่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระอรหันต์ มีนักบวชเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนเรื่องต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

แม้ว่าสุนทรภู่จะมิได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นไปของพระอรหันต์ในวัยเด็ก แต่ก็อาจสันนิษฐานได้ว่า พระอรหันต์คงจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดจากพี่เลี้ยงและแม่นมตามธรรมเนียมของโอรสภักษัตริย์ทั่วไป นอกจากนี้ในตอนที่พระอรหันต์และศรีสุวรรณเดินทางไปแล้วงหวาวิหานั้น สุนทรภู่อ้างไว้ว่า "น้องคะนึ่งถึงพี่เลี้ยงและนางนม" (หน้า 3) จึงอาจกล่าวได้ว่า พระอรหันต์คงจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่นมเช่นเดียวกับศรีสุวรรณ

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่น ๆ เลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพ หรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติ ผี หรือ ปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1. ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

จากการศึกษาเรื่อง พระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.3 การยอมรับความล้มเหลวและขีดจำกัด

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจ โดยไม่ห้าม

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อท้าวสุทัศน์ทรงทราบว่า พระอภัยมณีไปเรียนวิชาคนตรีมาที่พิโรธ จึงตรัสเปรียบเปรยเยาะเย้ยว่า วิชาคนตรีนี้แม้แต่หญิงสาวชาววังก็ย่งร่าเรียนให้ชำนาญได้

ท้าวลู่ที่ค้นฟังอรรถโอรสราช	บรมนาถขัดข้องให้หมองครี
โอรสกระที่บทบาทแล้วพาทิ	อย่าอวดดี เลยกฎไม่พอใจฟัง
อันดนตรีพิพาทยัตตะโพนเพลง	เป็นนักเลง เหล่าโลนเล่นโยนหนัง
แต่พวกกบฏหญิงที่ในวัง	มันก็ยังไม่เรียนร่าได้ชำนาญ (หน้า 8)

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงครั้งเดียว คือ การที่ท้าวลู่ที่ค้นฟังโทษพระอภัยมณีอย่างรุนแรงถึงขั้นเนรเทศออกจากเมือง เพียงเพราะว่าพระอภัยมณีไปเรียนวิชาดนตรี ซึ่งเป็นวิชาที่ท้าวลู่ที่ค้นเห็นว่าง่ายและไม่เหมาะสมกับผู้ที่มีฐานะกษัตริย์นั้นเป็นการลงโทษที่รุนแรงเกินไป และปราศจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล

เป็นกษัตริย์จักรพรรดิพิไลดาร	มาเรียนการเข่นนั้นด้วยอันใด
ลูกกาสิมีแต่จะขายหน้า	ช่างชั่วช้าทุกจริตผิดวิสัย
ละให้อยู่เวียงวังก็สงโร	ชอบแต่ไล่คอล่งเสียจากเมือง (หน้า 8)

2.5 การไม่นำพาเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลีย (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ท้าวสุทัศน์มีพระบรมราชโองการให้พระอรหันต์เดินทางไปแสวงหาความรู้นั้น พระองค์ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ให้พระอรหันต์ไปศึกษาในลำห้วยป่าไผ่คำสตร์และเวทมนตร์ที่สามารถนำมาใช้ป้องกันบ้านเมืองได้เท่านั้น มิได้ทรงเปิดโอกาสให้พระอรหันต์ได้เรียนวิชาตามที่พระองค์ต้องการ

พอจะแจ้งเจ้าจงจำคำโบราณ

อันชายชาญเยื่อขัตรียัตติยา

ย่อมพากเพียรเรียนไผ่คำสตร์เวท

สิ่งวิเศษสืบเล่าแสวงหา

ได้ป้องกันอันตรายนครา

ตามกษัตริยัตติยาอย่างโบราณ (หน้า 1)

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เพียงครั้งเดียว คือ ท้าวสุทัศน์ทรงเรียกร้องให้พระอรหันต์เดินทางไปแสวงหาวิชาความรู้ตามแบบกษัตริย์สมัยโบราณ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 8 และยังทรง

คาดหวังด้วยว่าพระอภัยมณีจะต้องได้ศึกษาหาความรู้จากอาจารย์ที่เชี่ยวชาญเป็นพิเศษ

พระลูกรักศึกสิบวงศ์ษัตริย์

จงรับรดเล่าะแล้งแห่งสถานที่

หากิคำปาโมกข์ช้านานูชาญ

เป็นอาจารย์พากเพียรเรียนวิชา (หน้า 2)

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อพระอภัยมณีทูลว่า พระองค์ได้ศึกษาวิชาดนตรีจนเชี่ยวชาญทั่วลู่ที่คั่นก็พิโรธและทรงลงโทษพระอภัยมณีโดยเนรเทศออกจากเมืองทันที โดยไม่ทรงเปิดโอกาสให้พระอภัยมณีแสดงความคิดเห็นหรือชี้แจง เหตุผลที่เลือกเรียนวิชาดนตรีเลยแม้แต่น้อย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 369

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของพระอภัยมณีที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นผู้นำ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อผีเสื้อสมุทรเห็นว่า นางไม่อาจอ่อนน้อมให้พระอภัยมณีกลับไปอยู่กับนางได้อีกแล้ว นางก็ใช้เวทมนตร์บันดาลให้เกิดพายุลูกเห็บตกลงมาทำร้ายพระอภัยมณี และพรรคพวกที่หนีขึ้นไปอยู่บนเกาะ พระอภัยมณีแสดงความเป็นผู้นำด้วยการปกป้องคนเหล่านี้ให้ปลอดภัยด้วยการตัดสินใจพรหทัยใช้เพลงปล้ำสังหารผีเสื้อสมุทรเสีย

สิ่งปรักษากับฝรั่งว่าครั้งนี้

จะเป่าปี่ผลาญนางให้วางวาย

แต่พวกเราเอาน้ำบ่อน้อยนั้น

หยอดปิดกรรมล่องข้างเหมือนอย่างหมาย

พวกไพร่พร้อมน้อมค้ำมารับอุบาย

บัวหน้าลายหยอดทุกผู้คน

ฝ่ายพระองค์ทรงเดชแก่คชษัตริย์

สิ่งจบทัดถ้อริชฐานการกุศล

แล้ววันทาลาศิลพระทศพล

เอาเครื่องต้นแต่งองค์ลงการ

แล้วถือปีที่ท่านอาจารย์ให้

แข็งพระหทัยออกจากชะวากผา

ขึ้นหยุดยั้งนั่งแท่นแผ่นดินลา	ภาวนาอาคมเรียกลมปราณ
แล้วทรงเป่าปี่แก้วให้แจ้วเสียง	ล่อตล่ำเนียงนิ้วเอกริเวทหวาน
พวกโยธีผีล้างทั้งนางมาร	ให้เสียวช่านซบซบวาบหัวใจ
แต่เพลิงหงษ์นั่งโยกจนโงกหวบ	ลงหมอนซบซวนซบลลบลโลล
พอเสียงปี่ที่แหบหายลงไป	ก็ขาดใจยักษ์ร้ายวายชีวา (หน้า 204-205)

เมื่อพระอรหันต์โครอง เมืองผลึก	พระองค์ก็แสดงความเป็นผู้มาให้เห็นด้วยการ
เตรียมป้องกันเมือง โดยสั่งให้ซ่อมแซมบ้านเมือง	ฝึกหัดทหารและประกาศหาผู้มีฝีมือมาซบเสี้ยง
สิ่งออกท่องพระโรงรัตนฮั้ววาล	ตำราลีการกำมหาเสนาใน
อุคเรนเห็นจะกลับมากำศึก	เหมือนเรานึกมันคงอย่าสงสัย
เร่งตั้งป้อมซ่อมแปลงกำแพงไว้	เกณฑ์พวกไพร่พลหัดให้จัดเจน
ทั้งมารถศยสารทหารรบ	ให้รู้ครบท่าทางทั้งตั้งเขน
ทั้งปากไตฝ้ายเหนื่อเร่งกะเกณฑ์	ออกตระเวนแค้นแค้นแดนบุรี
ให้อาสักขณแต่ต่างท่ารับสั่ง	ไปปิดทั้งประตูบุรีศรี
แล้วบอกไปให้เมืองเอกโทตรี	ว่าใครมีวิทยาวิชาการ
ทั้งล่องหนทนคงเข้ายังพุทธ	เพลงอาวุธเข้มแข็งกำแหงหาญ
รู้ตำราฟ้าดินลั่นชานาญ	ประกอบการกลศึกที่ลึกลับ
ให้มาเป็นข้าเฝ้าเราจะเสี้ยง	ให้ชื่อเสี้ยงรุ่งเรืองเครื่องประดับ
ต่างเห็นชอบนอบนบเคารพรับ	เสด็จกลับเข้าปราสาทราชวัง (หน้า 342-343)

ความเป็นผู้นำที่ดีของพระอรหันต์ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในแง่ของการซบเสี้ยง และขุนบำเหน็จให้แก่ทหารและผู้มีความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของวาสิ ซึ่งเป็นหญิงอัปสักษณ์ เมื่อพระอรหันต์เห็นว่านางมีความสามารถจริง ก็ขุนบำเหน็จและยกนางขึ้นเป็นสนมทันที

พระพิงนางช่างเปรียบเห็นเทียบแหลม	สิ่งยืมแถมยกย่องให้มั่งคั่ง
ซึ่งมุ่งมาดปรารถนาของวาสิ	จะเป็นที่อัศจรรย์แก่ศูรางค์
แต่ความรู้อยู่โดยยังไม่เห็น	จะเล็กเป็นปิ่นกษัตริย์ยังขัดขวาง
จะเสี้ยงไว้ใช้ล้อยอยู่กลางพลาจ	เป็นเพียงนางพระสนมให้ลุ่มรัก

การกระทำของพระอภัยมณีในครั้งนี้ ทำให้เหล่าข้าราชการและประชาชน
เสื่อมใสและศรัทธาในตัวผู้มาของตนมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตัวพระอภัยมณีเองและเมือง
ผลึกในอนาคต

แต่นั้นมาข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์	ประหารราชฎรรู้แจ้งแกล้งโย
ว่าทรงฤทธิคิดปรางซึ่งกรุงไกร	น้ำพระทัยรักผู้รั่ววิชา
ข้าแผ่นดินยินดีเป็นที่ยิ่ง	ชั้นผู้หญิงก็ยงรักเสียมัททมา
เห็นวาสิที่พระองค์ทรงเมตตา	ต่างนึกว่าละใครพบประล่องศ (หน้า 350)

เมื่อวาสิทำอุบายให้ลู่วรรณมาลีลาสิกขาออกมาอภิเษกกับพระอภัยมณีได้สำเร็จ
พระอภัยมณีก็ถอดเครื่องทรงประทานแก่นางทันที

. . . . .	พระทรง เดชชื่นชมลุ่มประล่องศ
เห็นวาสิปราภัยนิยายง	ถอดเครื่องทรงส่งวาลประทานนาง
	(หน้า 361)

การปูนบำเหน็จให้แก่ผู้ทำความดีปรากฏให้เห็นอีก เมื่อพราหมณ์ล้านหน้าชาวจาก
ศรีสุวรรณและสินสมุทรจากเมืองรัตนมาทูลให้ทราบ พระอภัยมณีก็เปลื้องเครื่องทรงพระราชทาน
ให้ล้านนทันที นอกจากนี้ยังพระราชทานรางวัลให้พวกที่เคยติดตามพระองค์มาตั้งแต่ออกจากเกาะ
แก้วพิสดารอีกด้วย

พระทราบเรื่อง เปลื้องทรงวท่ห้วงหลัง	ด้วยพร้อมพรั่ง เฝ้าพงศ์พระวงศา
สิ่งปลดเปลื้องเครื่องทรงอลงการ	ประทานล้านนพราหมณ์ด้วยความรัก
ทั้งพวกไร้ได้บำเหน็จแล้วเสด็จลัรรพ	ทูลลากลับล่องลมไปรมจักร
พระโคมยงองค์อภัยวิไลสักขณ์	บำรุงรักษาราชฎรรไม่ร้อนรน
แล้วรางวัลบรรดาล้านนศิษย์	ซึ่งตามติดปรนนิบัติเมื่อขัดสน
ล้วนชื่นชมพราหมณ์แผ่ฝรั่งปน	ทั้งร้อยคนอยู่ากสาบากมา
ประทานเมยล่าวล่าวขาน้อยน้อย	ถวนทั้งร้อยรูปร่างตามภาษา
กับกำนันบรรทุกเกสือชาวปลา	ทั้งเงินห้าร้อยทั่วทุกตัวคน
ให้ไปอยู่บุรีรอบขอบประเทศ	คอยแจ้งเหตุตื่นสีกศึกสิงหล
ให้มีไพร่ไว้สำหรับอยู่กับตน	ทั้งร้อยคนคนละร้อยไม่น้อยใจ (หน้า 403)

พระอภัยมณีใช้ความสามารถทางดนตรีช่วยเหลือไพร่พลมิให้เหน็ดเหนื่อยในการศึก โดยเป่าปี่สะกดทัพเจ้าละมาน ทำให้ได้รับชัยชนะอย่างง่ายดาย เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีหว่างไพร่พลไม่ต้องการให้เดือนร้อนนั่นเอง

พระอภัยไม่พรั่นประหวั่นหวาด
แม้นกองทัพหลบลีหไลเห็นได้การ
เที่ยวผูกถือมือเท้าพวกบ่าวไพร่
แต่นายใหญ่ใส่ถั่ววนโชติธรรมตรง
ให้พวกเราเอาขี้ผึ้งฉนิกนุ
แม้นกองทัพหลบลีหไลเหมือนใจจง

.....

หยิบปีแก้วแล้วชูขึ้นบูชา
เปิดลำเนียงเสียงลิวถึงนิ้วเอก
ให้สิ้นเสื่อยเสื่อยแจ้วถึงแก้วกรณ
ยืนไม่ตรงลงนั่งยั้งวังเวก
เจ้าละมานหวานทรวง่วงระงับ

สั่งอำมาตย์มุลนายฝ่ายทหาร
เปิดทวารออกไปมัดให้รัตรึง
ให้ลำใจเหมือนลูกอ่อนลงนอนชิง
เล่นแล้วสิงพามาใส่ไว้ในกรง
คอยนั่งดูระงับอย่าไหลหลง
จะโบกรงขึ้นให้เห็นเป็นลำคัญ

.....

พอลมมาเพลลาเพลาทรงเป่าพลัน
หวานวิเวกวังเวงดังเพลงสวรรค์
เหล่าพวกพันเลี่ยมพงลิ้นทั้งทัพ
เอกเขนกนอนเตียงเรียงลำดับ
ลงล้มหลบลีหไลกายตั้งวายปราณ (หน้า 445)

ต่อมาเมื่อเกิดศึกเก้าทัพ พระอภัยมณีก็ปกป้องไพร่พลมิให้ลำบากด้วยการเขยื้อนเหล่า กษัตริย์มาต่อสู้กับฝ่ายเมืองผลึกตัวต่อตัว แทนการรยกทัพออกไปรบกัน การกระทำครั้งนี้ นอกจาก จะเป็นการล้างแค้นล้างทหารไว้แล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้โอรสและนัดดาของพระองค์ได้แสดง ความสามารถให้ปรากฏอีกด้วย

ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลสักขณ์
จะเป่าปี่มาให้สู้ศึกดา
หนึ่งพวกเราเล่าก็รวมอยู่พร้อมพร้อม
จะดูพี่น้องล่องโอรส
สิงตรัสใช้ให้ทูตไปพูดนัด
ครั้นจะให้ไพร่พลเข้ารณรบ
ซึ่งจะชนะจะแพ้เพราะแม่ทัพ
ใครผลาญเราเจ้าบุรินทร์สิ้นชิววัน

เห็นศึกหน้านับแสนดูแน่นหนา
ก็เห็นว่าจะไม่ลือระบือยศ
แต่ล้วนร้องเรียนวิชาได้ปรากฏ
ให้มียศเกียรติไว้ในไตรภพ
อย่างกษัตริย์สงครามตามขนบ
จะตายทาบกับยับเสียนับพัน
ออกต่อรับรบสู้เป็นคู่ชน
คือคนนั้นได้ลูกสาวเจ้าสังกา (หน้า 497)

เมื่อเสด็จศึกเก้าทัพ พระอภัยมณีก็ปูนบำเหน็จรางวัลเป็นกำสัจใจแก่ทหารเช่นเคย

ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรศกร   จึงสั่งอัครชายามาศรี

เจ้ายกทัพขบถทหารออกต้านตี   ผู้ใดมีความชอบประกอบการ

จรรยาวัลชั้นแต่ไพร่ให้ได้ถ้วน   พอล้มควยคัคคีดี้อครฐาน

ที่วางวางกลางนครให้หวังความ   รับประทานถ้วนทั่วทุกตัวคน (หน้า 505)

นอกจากนี้ การที่พระอภัยมณียกทัพไปตีเมืองลังกา ก็เพราะพระองค์ตระหนักดีว่าวิธีนี้เป็นทางเดียวที่จะป้องกันประชาชนชาวผลึกให้พ้นจากภัยสงครามได้ แสดงให้เห็นว่าพระอภัยมณีห่วงใยในสวัสดิภาพของอาณาประชาราษฎร์ด้วย

พระอภัยได้ลัดดับกสับวิตก   ศึกจะยกข้ามเมือง เมืองหนักหนา

จึงปรึกษาข้าเฝ้าเหล่าเสนา   นางวิธพิมายัง เป็นล่าวลิบเก้าปี

ละเข็ญท้าวตัวแดนทั้งแสนภพ   มารุมรบเมือง ผลักตั้งศึกผี

จวดยปรมาทพลาตพลั้ง เหมือนครั้งนี้   ชาวบุรุษราษฎรจะร่อนรน

เราตรองตรึกนึกว่าน่าจะข้าม   ไปปราบปรามแคว้นแคว้นแดนสิงหล

ล้อมลังกาให้นายให้วายชนม์   เหมือนตัดต้นเสียแล้วปลายก็ตายตาม (หน้า 507)

เมื่อพระราชพิธีพระบรมศพท้าวสุทัศน์กับพระนางปทุมเกสรเสด็จสิ้นลง พระอภัยมณีก็ทรงทราบข่าวว่าเกิดศึกสงครามขึ้นอีก แม้พระองค์จะตกพระหทัย แต่ก็ยังแสดงความเป็นผู้กล้าให้ปรากฏด้วยการจัดการมอบหมายให้ลีนลุ่มทรครองกรุงรัตนาสีบต่อจากท้าวสุทัศน์และในระหว่างที่ลีนลุ่มทรต้องไปทำสงคราม ก็ให้อำมาตย์รักษาเมืองไว้ก่อน

จะเลิกทัพกลับไปปราบไพร่   ยังไม่มีกษัตริย์ครองรัตน

จึงมอบแดนแผ่นดินให้ลีนลุ่มทร   อรุณษัตริย์ดำรงสืบวงศ์

ศึกสำเร็จเสด็จสรรพจะกลับมา   ให้อำมาตย์มาตยารักษาไว้ (หน้า 1187)

ในการทำสงครามกับฝ่ายมัจคลานั้น เมื่อฝ่ายพระอภัยมณีเดินทางต่อผู้เพราะหลงเชื่อว่าฝ่ายมัจคลาจับ ท้าวทวงศกับมเหสี สุวรรณาสิ ลัวยสุวรรณ สันทรสุดา หัสไชย และวาโหมไวเป็นตัวประกันจนคิดจะเลิกทัพ พระอภัยมณีจึงใช้เพลงปี่แกไขสถานการณ์จนได้รับชัยชนะโดยไม่เสียเลือดเนื้อ

พระฟังคำสำคัญผิดอันอื่น	ถึง अबจนจา เรา จะ เป่า ปี
สิ่งส่งพระอนุชาอย่าเข้าที่	เร่ง เอา ยี่ผีงั้น ปิดกรรมไว้
สินลุ่มทรลุ่มล่าครอย่านอนหลับ	ช่วยกันสบอายสี่คนให้จนได้
ฝ่ายล้ามองคัลงจากหอรบไป	บอกนายไพร่ปิดหูให้รู้การ
ฝ่ายองค์พระอรภัยเห็นไกลคำ	จึง วกน้ำลุ่มป้อธิษฐาน
เป่า เสียงสูงผู้คนเหลือทนทาน	ก้องกั้ววานวาบวับ เสียวสับใจ
ให้ปลาบปลื้มสมอื่นบ้างขึ้นนั่ง	โยธาทั้งล้ามทัพเคลิ้มหลับไหล (หน้า 1243)

1.2 ความรับผิดชอบ

พฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่า พระอรภัยมณีมีความรับผิดชอบนั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อการกระทำหรือคำพูดของตน และความรับผิดชอบต่อครอบครัว ในด้านความรับผิดชอบต่อการกระทำหรือคำพูดของตนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เมื่อพระอรภัยมณีพบว่า ผีเสื้อลุ่มทรไม่ยอมเลิกติดตามพระองค์ แต่ยังคงเผ้าอ่อนวอนขอให้พระองค์กลับไปอยู่ด้วย พระอรภัยมณีก็พยายามเกลี้ยกล่อมให้นางกลับไป เพราะถ้านางยังคงเผ้าอยู่นอกเกาะเช่นนี้ พระองค์และผู้ติดตามบนเกาะก็คงจะต้องตาย เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่า พระองค์มีความรับผิดชอบต่อผู้ที่ต้องมารับเคราะห์เพราะพระองค์เป็นต้นเหตุ

ฝ่ายพระองค์ทรง โลมประโลมจิต	กับพวกศิษย์พรั่งพร้อมอยู่จอมผา
เห็นนางผีเสื้อลุ่มทรลุ่มคักตา	ไม่หายกลัว ไกลตัว เพราะกลัวมนต์
จะนั่งอยู่อย่างนี้ก็มีชอบ	จำจะตอบนางยักษ์อีกสักหน
ต้องตัดพ้อต่อว่าประสาจน	จึงขึ้นบนแผ่นดินผาแล้วพาที
นี่แน้นางผีเสื้อเจ้าเหลือเล่น	เผ้าคุมแค้นขึ้นแกล้งว่าแห่งหน
มาตามติดคิดอ่านผลาญชีวิต	จะฆ่าตีที่ชายให้วายชนม์
ทั้งลูกน้อยพลอยพราไปจากอก	แล่นวิตกตาย เป็นไม่เห็นหน
เพราะหมองหมางนางงามตามประฉญ	จึงทุกขันทนแทบตายจะวายปราณ
ทุก วันนี้ที่รักษาสิกขาบท	สู้ไปสิ่งปลดห่วงใยในล่งลาร
อันอินทรียี่ชีวิตอุทิศทาน	เจ้าต้องการกินบ้างหรืออย่างไร
จะลุ่มเลือดเขือดเนื้อหรือเนื้อแล้	ก็ตามแต่ปรรารถนาอัชฌาสัย
อันชีวิตมาตมาไม่อาลัย	อย่างกวนใจจุ้ลลยลิกา (หน้า 202)

ไม่ว่าพระอภัยมณีจะตรัสอย่างไร ผีเสื้อสมุทรก็ไม่ยอมเปลี่ยนความตั้งใจสับสนดล
ให้เกิดพายุลูกเห็บมาทำอันตรายผู้ที่อยู่บนเกาะ พระอภัยมณีจึงตัดสินพระทัยใช้เพลงปีศาจหานาง
เสีย เพื่อปกป้องชีวิตคนเหล่านั้นไว้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 371-372

เมื่ออุคเรนให้พระอภัยมณีตัดสินปัญหาเรื่องสุวรรณมาลี แม้พระอภัยมณีจะอยากได้นางเป็นชายา แต่เนื่องจากพระองค์มีความรับผิดชอบต่อศาสตร์ที่เคยให้ไว้แก่อุคเรน พระอภัยมณีจึงตอบว่า พระองค์เต็มพระทัยที่จะคืนนางให้แต่หากลินสมุทรไม่ยอม พระองค์ก็ไม่ทราบว่าจะทำประการใด นอกจากนี้พระอภัยมณียังพูดเกลี้ยกล่อมให้ลินสมุทรยอมคืนสุวรรณมาลีให้อุคเรนอีกด้วย

พระพิงคำอ้าอึ้งตะลึงคิด	จะเปื้อนปิดป้องปิดก็ขัดขวาง
ส่งสารรุกเจ้าสังกาสิงว่าพลาจ	เราเหมือนข้างจางอกไม่หลอกหลวง
ถึงเลือดเนื้อเมื่อน้องต้องประล่งค	พี่ก็คงยอมให้มิได้หวง
แต่ลูกเต้าเขาไม่เหมือนคนทั้งปวง	จะได้ขังขังให้ไปกระนั้น
พี่ว่า เขา เขาก็ว่ามากระนี้	มิใช่พี่นี่จะแกลังแล้ง เล็กล่ร
เพราะเหตุเขารักใคร่อาลัยกัน	ค่อยผ่อนผันพูดจาอย่างราศี
แล้วตรัสบอกลูกน้อยกลอยล่าวา	เจ้าหน่อเนื้อเชื้อชาติตั้งราชสีห์
อันรักษาศีลสัตย์กัตเวท	ยอมเป็นที่ล่ร เลริญ เจริญคน
ทรงสักขณ์ออกตัญญูตา เขา	เทพเจ้าก็จะแย้งทุกแห่งหน
ให้ทุกข์ธรรมา อนหงอทรพล	พระเวทมนต์เสื่อมคลายทำลายยศ
เพราะบิดามาด้วยอุคเรนนี้	คุณเขามากล้นพันกำหนด
เจ้าทำผิดก็เหมือนพ่อทรยศ	จงอมอดเอ็นดูพ่อแต่พองาม (หน้า 295)

ต่อมาเมื่ออุคเรนต่อสู้กับลินสมุทร	พระอภัยมณีก็ทำตามคำที่เคยบอกแก่อุคเรนไว้ว่า
แม้รบสู้ผู้ใดก็ไม่ช่วย	จะอยู่ด้วยอนุชาประสาฉัน
ถ้าลูกยาม่าน้องจะป้องกัน	แม้ท่านพันลูกยามาไม่ว่าไร
เป็นความจริงสิ่งสัตย์บรรทัดเที่ยง	ไม่หวั่นเสียดเลยพระองค์อย่าล่งสัย

(หน้า 297)

เมื่ออุคเรนพ่ายแพ้ลินสมุทร พระอภัยมณีก็ขอให้ลินสมุทรปล่อยอุคเรนไปตามศาสตร์
ที่ให้ไว้

ฝ่ายพระอรหันต์กับคัมภีร์สุวรรณ
 เข้าสวมลวดดอกอดุลกเจ้าสังกา
 แล้วแก้มัดตรัสเรียกอินร่วมอาสน์
 ไม่พอที่วิวาทกันวันวาย
 อันใจที่นี้ไม่หวงไม่ลวงหลอก
 สั่งให้ห้องลองสู้กับกุมาร
 เราขอไว้ไม่เอาทั้งข้าวของ
 แล้วเสียวหลังมาอ่อนวอนโอรส

จึงมาทั้นขอโทษโอรส
 ชลนาไหลหลังลงพรั่งพราย
 พจนานมิให้ชำระล้างระลาย
 ให้คนตายเสียเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
 แต่ที่บอกน้องรักอินหักหาญ
 เดียวนี้ท่านเล่าก็แพ้กัโอรส
 คินล่นองคินให้ท่านไปหมด
 ขอแทนทดคุณท่านโดยลารมา (หน้า 304)

ในด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัวนั้น พระอรหันต์แสดงให้เห็นเพียงครั้งเดียว
 คือ เมื่อเสด็จศึกเมืองสังกาแล้ว พระองค์ก็สั่งการให้โอรสและธิดามีคู่ตามความปรารถนาของ
 แต่ละคน โดยลู่ขออรรักษ์ผู้มีให้สินลุ่มทร ขอเล่าวคนธให้ลุดลาคกร และตกลงยกสร้อยสุวรรณกับ
 สันทรลุดาให้หัลไชย ดังข้อความในลารต่อไปนี้

ลารลู่ขออรรักษ์ผู้มีให้สินลุ่มทร

ในลารทรงองค์อรหันต์นาถ
 มาถึงพระอนุชาลดาอาร
 ด้วยเยี่ยงอย่างปางก่อนบรรณาถ
 ย่อมลู่ขอหน่อนาถราชบุตรี
 อันโฉมยงองค์อรุณราชบุตรี
 จะเล็กล่องครอบบุรีแทนพี่ยา

บรมบาทพิตรอดิศร์
 เจริญพรทูลลวลดีปถพี
 เลวยราชย์ร่วมรักเป็นศักดิ์ศรี
 ตั้งพิธีทำงานการวิวาห์
 กับสินลุ่มทรลุ่มอำนาจวาสนา
 ตามประสาสุริยวงศ์สืบพงศ์พันธุ์

(หน้า 928-929)

ลารลู่ขอเล่าวคนธให้ลุดลาคกรและยกสร้อยสุวรรณกับสันทรลุดาให้หัลไชย

ในลักษณะอักษรลารศรีลวลดี

เจริญราชไมตรีด้วยปริดา
 เป็นปิ่นปักมกราการะเวก
 พระทรงธรรมมกรุณาลุดลาคกร
 ทังนงเยาว์เล่าวคนธคุมพลรบ
 เหมือนหนึ่งญาติมาตหมายไม่วายเว้น

ปิ่นกษัตริย์ทรงเดชพระเชษฐา
 มาถึงพระอนุชาให้ถาวร
 อดิเรกเรื่องฤทธิอดิศร์
 เหมือนปิตเรเลี้ยงดูให้อยู่เย็น
 ไปลุ่มทบช่วยทุกข์เมื่อยุคเข็ญ
 ขอให้เป็นธิดาด้วยอาลัย

ขอพระองค์จงประสิทธิ์มิตรภาพ	อย่าให้ล่าปลูญเชื้อเหมือนเนื้อโย
ประการหนึ่งซึ่งกษัตริย์หัลไชย	ได้ตามไปลุ่มทพรบสงกา
ลัทธิไวกสักขอพระหน่อนาถ	ร่วมพระญาติประยูรวงศ์เฝ้าพงศา
อันลูกน้อยลัร้อยลัวร์รณจันทร์ลู่ตา	พระอนุชาช่วยเลี้ยงเพียงบุตร
อันนางเยาว์เล่าวคนธวิมลลุ่มร	ลู่ดลาคครพี่น้องทั้งล่องครี
ลู่ดแต่พระอนุชาจะปราณี	ด้วยเป็นที่ปิตราขมาตรงค้ (หน้า 931)

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

ตามปกติ พระอภัยมณีมักจะแสดงพฤติกรรมที่ยืนยันให้เห็นว่า ขาดความเชื่อมั่นในตนเองอยู่เลื่อม มีเพียงไม่กี่ครั้งเท่านั้นที่แสดงความเชื่อมั่นในตนเองออกมา ความเชื่อมั่นดังกล่าวเกิดจากความเป็นเลิศทางการเป่าปี่ครั้งใดก็ตามที่พระอภัยมณีทรงเป่า พระองค์มักจะเชื่อมั่นว่าเสียงปี่จะสามารถผันผวนเหตุการณ์ให้เป็นไปตามความประสงค์ของพระองค์ทุกครั้งไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อท้าวลู่ที่คั่นตรัสถามถึงวิชาที่พระอภัยมณีไปศึกษามา พระองค์ก็ทูลอย่างมั่นใจว่า "ลูกเรียนกลดนตรีข้านายชาญ" (หน้า 8) ทั้งยังเสริมอีกว่าวิชาดนตรีที่เรียนมานี้ "ยิ่งยวดวิชาภาครใครจะปานเปรียบได้นั้นไม่มี" (หน้า 8) แสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีมีความเชื่อมั่นว่าตนมีความเป็นเลิศในวิชาที่เรียนมาอย่างยิ่ง

ครั้งเมื่อพบกับลำพราหมณ์ พระอภัยมณีก็ตรัสว่า "อันตัวเรานี้ข้านายการดนตรี" (หน้า 11) และเมื่อลำพราหมณ์ข้องใจว่าดนตรีดีอย่างไร พระอภัยมณีก็ตอบว่า

อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป	ย่อมใช้ได้ดังจินดาคำบุรินทร์
ถึงมนุษย์ครุฑท้าวเทวราช	ศัตบุบาทกลางป่าพนาสิงห์
แม้ปี่เราเป่าไปให้ได้อิน	ก็ลู่ดลันโทโลที่โกธรา
ให้ใจอ่อนนอนหลับลุ่มลิต	อันลู่ดลันตรีดีหนักหนา (หน้า 12)

เมื่อกล่าวอย่างเชื่อมั่นเช่นนั้นแล้ว พระอภัยมณีก็เป่าปี่ให้ทั้งจันศรลู่รณและลำพราหมณ์เคลิ้มหลับไป

แล้วหอบปีที่ท่านอาจารย์ให้	เข้าทิงพฤทษา ไทรตั้งใจหวัง
พระเปาเปิดนิ้วเอกริเวกตั้ง	ล้ำเฉียงวังเวงแว้วแจ้วสับใจ
. . . . .	. . . . .
เจ้าพราหมณ์ตั้งวังเวงวะแว้วเสียง	ล้ำเฉียงเพียงการเวกกังวานหวาน
หวาดประหวัดล่ตริฤติดาล	ให้ซำบซำนเสียวลดับจนหลับไป
ศรีสุวรรณนั้นนั่งอยู่ข้างพี่	ฟังเสียงป่าวบรับก็หลับโหล (หน้า 12)

ต่อมา เมื่อท้าวสิลราชขอให้พระอภัยมณีเป่าปี่ถวาย พระอภัยมณีก็ตอบว่าน่าเสียดายที่พระองค์กำลังผนวชอยู่จึงไม่อาจเป่าปี่ถวายได้ตามคำที่โอ้อวด แต่จะให้ลิ้นลมูทรเป่าถวายแทนเกรงแต่ว่าท้าวสิลราชจะฟังแล้วเคลิ้มหลับไม่ได้ล่ติเท่า นั้น การที่พระอภัยมณีกล่าวเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระองค์เชื่อมั่นในตนเองว่า ฝีมือการเป่าปี่ของพระองค์และลิ้นลมูทรนั้นเป็นเลิศ

. . . . .	แก้งพาที่ทำเป็นว่าน่าเสียดาย
ถ้าพบเข้าคราวครั้งยังไม่บวช	ไม่พูดอวดปากเปล่าจะเป่าถวาย
พี่ครองศีลสิกขารักษากาย	เกรงอบายเบื่องหน้าอนาคต
मैंท้าวไทจะใคร่ฟังหรงกริล	ว่าให้ลิ้นลมูทรลาสิกขาบท
เป่าถวายคล้ายครุพอรุรัส	กลัวทรงยศจะบรรทมไม่ล้มประดี

(หน้า 175)

เมื่อพระอภัยมณีและผู้ติดตามอยู่บนเกาะถูกผีเสื้อลมูทรคุกคามจนทนไม่ได้ พระอภัยก็กล่าวอย่างเชื่อมั่นในความสามารของตนว่า "จะเป่าปี่ผลาญนางให้ว่างวาย" (หน้า 204) ทั้ง ๆ ที่พระองค์ยังไม่เคยใช้เพลงปี่สังหารผู้ใดมาก่อนเลยแสดงให้เห็นว่า พระองค์ต้องเชื่อมั่นในความสามารของตนว่าจะต้องทำได้ตามที่กล่าวไว้จริง ๆ

เมื่อกองเรือของอูคฺเรนพบกับเรือของลิ้นลมูทร พระอภัยมณีก็ทรงปัดด้วยความเชื่อมั่นว่าลิ้นลมูทรจะต้องมาเฝ้าพระองค์ที่เรือของอูคฺเรนแน่ ๆ

พระเป่าปี่เปิดเสียงล้ำเฉียงเอก	เล่นาะตั้งฟังวิเวกกังวานหวาน
ละห้อยหวนครวญเพลงบรรเลงลาน	โอสั่งสารสุริย์ฉายจะบ้ายคล้าย
ที่คลาดแคล้วแก้วตามาว่าเหว	ท้องทะแลแลเปล่าให้เค้รำลือร้อย
ปานนี้้องล่องคนกับลูกน้อย	จะล่องลอยไปอยู่หนตำบลใด

เรื่อยเรื่อยเรื่อยวายูพุดแผ้ว
 หอมรวยรวยช่วยยื่นรืนฤทัย
 เขาบอกว่ามาในสำเรือกำปั่น
 ลินลุ่มทรไม่มาหาบิดาเลย
 แม้นอยู่สำกำปั่นเหมือนนั้นหมาย
 แล้วแหบหวนครวญโหยโรยช่วา

เหมือนเสียงแก้วกลอยจิตพิลัมัย
 เหมือนใกล้ใกล้เข้ามาแล้วแก้วพี่เอ๋ย
 หรือลู่วรรณมาลีเจ้าพี่เอ๋ย
 พ่อจะเขยใครเล่าเจ้าพ่ออา
 จงแหวกว้ายสายลุ่มทรผุดมาหา
 พระแกลังว่าไปในเพลงวังเวงใจ

(หน้า 283)

ในการทำศึกเจ้าละมาน พระอรยมณีก็แสดงความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการบัญชาการรบด้วยพระองค์เอง และใช้เพลงปล้ำกตทัฬหเจ้าละมานจนฝ่ายเมืองผลึกได้รับชัยชนะ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 374

แม้จะตกอยู่ในวงล้อมของกองทัพสงกา แต่พระอรยมณีก็ยังมั่นใจว่า เสียงปี่ของพระองค์จะสามารถทำให้พระองค์รอดพ้นจากการถูกจับกุมได้ จึงทรงเป่าห้ามทัพจนไพร่พลของทั้งสองฝ่ายกลับไหลหมดสิ้น

. . . . .

วิเวกหวีดกรีดเสียงสำเนียงสำนั้น
 ให้ทิววาบซาบทรวงต่างง่วงงง
 พระโหยหวนครวญเพลงวังเวงจิต
 ว่าจากเรือนเหมือนนกกมาจากรัง
 ถึงยามค่ำย่ำฆ้องจะร้องให้
 โอ้ยามตีกดาวเคสื่อนเดือนก็คล้อย
 หนาวอารมณ์ลมเรื่อยเรื่อยเรื่อยยื่น
 แล่นล่งสำบ้านเรือนเพื่อนที่นอน
 วิเวกแว่วแจ้วเสียงสำเนียงปี่
 ลงนั่งโยกโงบหงับทับกันเอง

จึงทรงเป่าห้ามปรัมณรงค์

คนขยั่นยืนยั้งตะสังหลง
 ลิมณรงค์รบสู้เจ็ยหูพุง
 ให้คนคิดถึงถิ่นถวิลหวัง
 อยู่ข้างหลังก็จะแลชะแจ้ค้อย
 รั้าพิโรธัญจนนวนลชะห้อย
 น้ำค้างย้อยเย็นฝ้าที่อัมพร
 รวยระรืนรินรินกลืนเกล็ด
 จะอวารณอ้างว่างอยู่วังเวง
 พวกโยธีกิ่งทวนขนวนเข่นง
 เล่นนะเพลงเพลินหลับระงับไป (หน้า 529)

เมื่อพระอรยมณีถูกละเวงลอบยิงด้วยเกาทัณฑ์ พระองค์ก็ไม่แสดงอาการประหม่าหรือครั่นคร้ามแต่อย่างใด กลับตอบโต้จนนางหนีไป

พระอรทัยใจกล้า เห็นข้าศึก	รุกละอิกองอาจฟาดพระแสง
นางแทงอิกเหล็กเสียงก็เพ็ญแสง	พระต่อแย้งยกปืนขึ้นยิง
ถูกปากม้าพาโลดกระโดดตืด	นางร้องหวีดเต็มเสียงสำเนียงหญิง
ครั้นรู้สึกนิกอายุในใจจริง	นางควมึงม้ามักสับไปทัพชัย (หน้า 531)

พระอรทัยมณเควมมาติดตามนางไปจนทัน	และต่อลู้กับนางอิกอย่างไม่วาดเกรงใด ๆ
ล่กัดกันหันนางที่กลางแปลง	นางพลิวแผลง เกาทักที่ประจัญบาน
พระหลบเสียงเพ็ญงผิดประชิดไล่	นางฟาดไฟกรดพรายกระจายผลาญ
ถูกกายกรร่อนร่นพระทนต์ทาน	โถมทะยานฉวยพลาดนางฟาดฟัน
พระรับรองป้องปัดล่กัดสับ	นางกลอกกลับเสียวสัดล่บดฟัน
จนอาวุธหลุดพระกรอ่อนด้วยกัน	นางกระสันล่ายตราคอยราวี (หน้า 531-532)

ต่อมา เมื่อละเวงหนีไป พระอรทัยมณเควมก็ใช้เพลงปี่เกี่ยวนาง ด้วยความเชื่อมั่นว่า
นางจะต้องใจอ่อนจนซึกมักกลับมา

แล้วนิกได้ในวิชาพฤตคา เผ่า	จะลองเป่าปี่ประโลมนาง โคมครี
ให้งามล่รพกลับมาได้พาที	แล้วทรงเป่าเป่าเกี่ยวประเด็ยวใจ
ต้อยตะริดตืดดีเจ้าที่เอย	จะละเลยเร่ร่อนไปมอไนหน
แอ้ออ้อยล่ร้อยฟ้าลู่มาลัย	แมนเด็ดได้แล้วไม่ร้างให้ห่างเขย
ฉุยฉายขึ้นร่นรวยระทวยทอด	จะกล่อมกอดกกว่าจะหล่บกับเขนย
หนาวน้ำค้างพรางพรมลมร่าเพย	ใครจะเขยโคมน้องประคองนवल
เล่นาะดั่งวังเวง เป็นเพลงพลอด	เสียงฉอดฉอดข่ดข้อยละห้อยหวน
วิเวกแว่วแจ้วในใจรัญจวน	เป็นความข่วนประโลมโคมวิธฟ้า (หน้า 535)

ครั้นละเวงได้ฟังเสียงปี่ที่หวนไหวและกลับมาพบพระอรทัยมณเควมจริง ๆ ดังที่พระองค์
ทรงคาดการณ์ไว้

ต่อมาพระอรทัยมณเควมก็ทรงปี่สะกดทัพให้สับไหลเพื่อพระองค์จะได้ติดท้ายรถทรงของ
ละเวงไปด้วย

แล้วแลดูลูเรียนพอลันธยา	หยิบปี่มา เป่า เพลงวัง เวงใจ
เสียงแจ้วแจ้วแว่ว โห่ยโห่ยละห้อย	โอ้หอมสร้อยเส้ารสร่ำแบ่งสัดใจ
เส้าวคนธรรมาทูลมาลัย	สักเมื่อไรสาวน้อยจะลอยมา
แล้วเป่าเป่า เรไรสบใจแจ้ว	ค่าลงแล้วเจ้าจะคอยละห้อยหา
ระหวยหิวหิว รับสับวิญญาณ	พวกสังกาทองทัพต่างหลับไป
ถึงเคยรู้ยู่วันนั้นไม่ทันรู้	พอแว่วหูหวานรับก็หลับไหล (หน้า 630)

หลังจากเกิดสงครามรบพุ่งกันจนพระอภัยมณีกับละ เวงพลัดหลงกัน พระองค์ก็ไยเสียงปีเรียกให้มาหาพร้อม ๆ กับไข้อับโล่ห์พิฆเนียงผลึกให้ล่าถอยกลับไป

เจ้าจะเป่าปี่ลอง เรียกน้องรัก	ให้ประสักษั้นแจ้งความมาตามผิว
ทั้งพวกเราชาวผลึกรู้สึกตัว	จะเกรงกลัวลมปี่หลบหนีไป
. . . . .	. . . . .
คิดรำพึงถึงลูกสาว เจ้าสังกา	หยิบปี่มา เป่าดัง เป็นกังวาน
แต่ไม่ให้ไพร่พลผู้คนหลับ	ให้วาบรับแว่ว เพลงวัง เวงหวาน
วิเวกโหยโหยให้อาสัยลาน	โอดึกปานนี้แล้วแก้วกลอยใจ
แม่ร่วมพันนารีศรีสวัสดิ์	จะพรากรพลัดไพร่พลไปหนไหน
น้ำค้างย้อยพร้อยพรมพนมไพร	จะหนาวในทรวงน้องจนมองนวล (หน้า 871)

ในการทำศึกกับมังคลานั้น เมื่อพระอภัยมณีเห็นว่าไม่มีทางใดจะต่อสู้ได้ พระองค์ก็ไยเพลงปี่สะกดทัพและสังข์ลู่วรรณ ลินลมุขและลูตลาครไปสับโอรสและนัสดา ดังศากลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 376

จากพฤติกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีมีความเชื่อมั่นในตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระอภัยมณีทรงปี พระองค์จะเชื่อมั่นในตนเองว่า เสียงปี่ที่ดังขึ้นจะบันดาลให้เกิดผลตามที่พระองค์ปรารถนาทุกครั้งไป

1.4 ความมีเหตุผล

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ยืนยันว่าเป็นผู้มีเหตุผลที่ดี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระอรหันต์ขอให้พระโยคีฝากฝังให้ตนโดยล่องเรือของท้าวสิริราชขึ้นไปด้วย พระโยคีถามว่า พระอรหันต์จะขอโดยสารไปในฐานะนักบวชหรือฆราวาส พระอรหันต์ไตร่ตรอง แล้วเห็นว่า ถ้าจะร่วมทางไปกับลุ่มรรณมาลีในฐานะฆราวาสก็คงจะไม่เหมาะ จึงตอบไปว่า จะเดินทางในฐานะนักบวช

. . . . .	จึงก้มเกล้ากราบครบบคำรับล่อม
จะลาศีลสิกขาไปอยู่ไม่งาม	จะมีความครหาเป็นราศี
หนึ่งจะไปในทางกลางลุ่มทร	เป็นที่ลุดอยู่เพียงศีลพระอินทร์
ขอโดยสารทานทั้ง เป็นโยคี	เมื่อบุญมีแล้วก็รอดตลอดไป (หน้า 182)

ในสงครามเก้าทัพนั้น พระอรหันต์เห็นว่าข้าศึกยกมาเป็นจำนวนมาก หากจะใช้วิธีเป่าปี่สะกดทัพดังครั้งก่อน ก็คงจะไม่เหมาะสมเพราะไม่ก่อให้เกิดเกียรติยศใด ๆ แก่ผู้ชนะเลย พระองค์ไตร่ตรองแล้วจึงให้เหล่ากษัตริย์ฝ่ายเมืองผลึกออกไปต่อสู้กับบรรดากษัตริย์ที่ยกทัพมาตามขนบธรรมเนียมโบราณ โดยมีให้พรพลเดือตร้อน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 374

เมื่อชนะศึกเก้าทัพแล้ว พระอรหันต์ก็มีได้นั่งนอนพระทัย กลับคิดหาทางตัดศึกที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วยการยกทัพไปปราบปรามพวกสิงหลยังเกาะลังกา นับว่าเป็นการตัดสินใจพระทัยที่เยี่ยมไปด้วยเหตุผลที่ดียิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการตัดศึกที่ต้นตอแล้วยังทำให้บ้านเมืองและราษฎรชาวผลึกไม่ต้องได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงครามอีกด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 375

เมื่อเส้าวรณณ์หนีไปไม่ยอมเข้าพิธีอภิเษกกับลุดลำคร พระสุริโยไทยกริ้วนางมาก ในครั้งนี้ พระอรหันต์พูดว่า การที่นางหนีไปก็เพราะอายุที่ลุดลำสรุ่นส่งสำรมากล่าวเป็นเชิงว่าเส้าวรณณ์แย่งลุดลำครไปจากนาง ดังนั้น จึงควรช่วยกันติดตามเส้าวรณณ์กลับมาจะดีกว่า การที่พระอรหันต์กล่าวเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า พระองค์เป็นผู้ที่มีเหตุผลคนหนึ่งเช่นกัน

จึงทูลท้าวเจ้าพาราการะเวก	จะอภิเษกศรีสวัสดิ์ดียังขัดล่น
ซึ่งบุตรหนีไปกับไพร่พล	เพราะอายุคนขอลงโปรตที่โทษทัณฑ์
จะตามหาว่ากล่าวค่อน้ำวโนม	ปลอบประโลมทราชมวยมาไอศวรรย์
ถึงเร็วช้ากว่าจะโต้พร้อมใจกัน	ไม่เตียดสันท์โฉมเฉลา ยังเยาว์ความ
ไว้ธุระจะขอลาพาพระน้อง	รับยกกองทัพไปเที่ยวไต่ถาม
แม้โฉมตรูอยู่ไหนจะไปตาม	ให้ไต่ทราบลว่าทมา ยังธานี

ขอพระองค์ทรงพระอนุญาต
จะสืบวงศ์พงศ์กษัตริย์ลี้วีลดี

อย่ากริ้วกราดโกรธามารศึร
ไม่ราศึเคืองระคางที่ค่างงาน (หน้า 970)

เมื่อพระอภัยมณีทราบข่าว ท้าวลู่ทศันและพระนางปทุมเกสรลวรรคต จึงเดินทาง
ไปงานพระบรมศพที่เมืองรัตนมา ลวรรคมาลีขอติดตามไปด้วย แต่พระอภัยมณีไม่อนุญาตโดยให้
เหตุผลว่า นางควรจะอยู่ดูแลพระนางมณฑาทาลลวรรคซึ่งชราภาพมากแล้วและคอยปกป้องสร้อยลวรรค
จันทร์ลู่ตาซึ่งกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น

พระเล้าโลมโลมเลลาว่าเจ้าพี่	พระชนนีปรานักอยู่รักษา
ทั้งลูกน้อยสร้อยลวรรคจันทร์ลู่ตา	เหมือนมณฑาทมาลีซึ่งมีรส
กุมรินบินเคล้าแม่เจ้าของ	ไม่ปกป้องตอกดวงจะร่วงหมด
ชันหน้าตาลหวานวางไว้อย่างมด	มดจะอดได้หรือน้องตริกตรองดู
แต่เท่ามีสี่เท่ายังก้าวพลาด	จะเสียชาติเสียศำไต่อดลู่
คำโบราณท่านว่าไว้เป็นครู	เจ้าจงอยู่ล่อนลั้งระวังระไว (หน้า 1070-1071)

ต่อมาเมื่อพระอภัยมณีทราบข่าว มังคลาล่องกองทัพมาตีเมืองต่าง ๆ แล้วจับเหล่า
กษัตริย์ไปยังไว้ที่เกาะลังกา พระอภัยมณีได้ไตร่ตรองแล้วว่า หากจะยกทัพไปต่อสู้กับโอรสและ
นัตตาก็เป็นการไม่สมควร จึงมีลารไปเจรจาตักเตือนก่อนเหตุการณ์ตอนนี้ก็เป็นอีกช่วงหนึ่งซึ่ง
แสดงให้เห็นว่าพระอภัยมณีเป็นผู้ที่มีเหตุผล

ฝ่ายองค์พระอภัยเป็นใหญ่ยิ่ง	นั่งอาสน์อิงนั่งนึกแล้วปรึกษา
จะขับไล่พลหาญผลาญลังกา	จะนิทานว่าไม่ถามรู้ความนึก
คิดจะใคร่ให้ผู้ถือหนังสือลาร	ไปว่ากล่าวตามโบราณอย่าหาญหัก
แม้ตั้งตั้งคือยปรามตามอีกฮัก	หรือน้องรักเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 1192)

เมื่อพระอภัยมณีมีชัยชนะเหนือโอรสและนัตตา พระองค์ก็พระราชทานอภัยโทษให้
ทหารฝ่ายลังกาจนหมดสิ้น โดยให้เหตุผลว่า การที่พระองค์ทำสงครามก็เพราะโอรสและนัตตา
ประพฤติมิชอบ พระองค์มิได้โกรธเคืองเหล่าทหารแต่อย่างใด

เราทำศึกฝึกแค้นแล่นลูกหลาน	ไม่ถือโทษโกรธทหารท่านทั้งหลาย
จงอยู่เย็นเป็นสุขส่นุกส์บาย	แล้วสั่งฝ่ายนายหมวดเร่งตรวจตรา
เมืองด่านนี้มีประตูทั้งสี่ทิศ	อย่าป้องกันเลยไปเปิดเสียเกิดหนา
ไม่ห้ามปรามตามแต่ใครจะไปมา	เครื่องศัลตราเก็บหอมรวบรวมไว้ (หน้า 1245)

เหตุการณ์ครั้งสุดท้ายที่แสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีมีเหตุผลที่ดี คือ ตอนที่พระองค์ ตัดสินพระทัยออกผนวช ในครั้งแรกพระอภัยมณีตั้งพระทัยจะออกผนวช โดยไม่สึกเพื่อจะแกลัง ลูวรรณมาลีกับละเวง "ให้มันหนาวนอนละอื่นไม่คืนสิก" (หน้า 1268) แต่เมื่อพระองค์ประยว รนานถึง 3 เดือน พระอภัยมณีก็ใช้เวลาช่วงนี้คิดคำนึงถึงชีวิตที่ผ่านมาของพระองค์ ก็ทรงพบว่า มีแต่ความทุกข์ เนื่องจากการพลัดพรากจากสิ่งรัก พระองค์จึงดำริว่า การออกผนวชเพื่อสืบ พระคำล่านาน่าจะเป็นวิธีการที่จะระงับความเศร้าโศกจากการพลัดพรากได้ดีที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระอภัยมณีจึงตัดสินพระทัยเด็ดขาดที่จะออกผนวช

ที่ร้อนโรคโคกเคঁร่าค้อยเบาบาง	คิดระคางเคื่อง รัดฟ้าลูมาลี
ทั้งลูกเมียเสียหมดมันปลตปละ	จะลละไปถือเป็นฤาษี
พอล่ามเดือนเคลื่อนคลายค้อยหายดี	พระยังมีคร่ำทราตรีกตราตรอง
ทั้งล่องนางต่างพากันมาเฝ้า	พระโคกเคঁร่าตรัสลั่งนางทั้งล่อง
นี่แน่เจ้าก็มีบุรครอง	ทั้งเงินทองมองมูลประยूरยัค
อยู่ถิ่นฐานบ้านเมืองไปเขื่องหน้า	จะปรารถนาหาอะไรก็ได้หมด
เราจะไปอรัญญอยู่บรรพต	รักษาพรตพรหมจรรย์บรรพชา
ด้วยชาตินี้วิบัติให้พลัดพราก	เหลือวิบากยากแค้นนั้นแล่นล่า
จะสืบสร้างทางกุศลผลผลา	เมื่อชาติหน้าอย่าให้เป็นเหมือนเช่นนี้

(หน้า 1271)

1.5 การพึ่งตนเองได้

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นว่า สามารถพึ่งตนเองได้ในยามคับขันเพียง 4 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อเรือของท้าวสิลราชแตก พระอภัยมณีหนีผีเสื้อสมุทรไปอยู่บนเกาะแห่งหนึ่ง ผีเสื้อสมุทรพยายามไข้วรฆมนตร์ขับขับขับให้พระองค์กลับไปอยู่กับนาง ในครั้งนี้พระอภัยมณีสามารถ ไข้วรฆมนตร์ของพระองค์เอาตัวรอดมาได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 371-372

ต่อมาเมื่อพระอภัยมณีตกอยู่ภายใต้วงล้อมของกองทัพฝ่ายสิงหล พระองค์ก็ใช้ ความสามารถทางดนตรีเป่าปี่สะกดทัพให้สับโหล จนพระองค์รอดพ้นจากการถูกจับกุม ดังคำกลอน ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 381

เมื่อพระอภัยมณีถูกละเวงลอบไข้วรฆมนตร์ที่อง พระองค์ก็สามารถป้องกันตนเองและ ต่อสู้ตอบโต้จนนางเตลิดหนีไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 382

ต่อมา เมื่อกองทัพฝ่ายพระอภัยมณีต้องยอมจำนนต่อกองทัพฝ่ายมังคลาเพราะหลง
เชื่อว่า ฝ่ายมังคลาสืบเหล่ากษัตริย์ไว้ได้ พระอภัยมณีก็ใช้ความล้ำพรางทางดนตรีของพระองค์
แก้ไขพลิกสถานการณ์ได้เช่นกัน ดังศำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 376

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยแสดง
พฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า พระองค์เป็นผู้ที่หวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การฉ้อฉลริษยาอาฆาตแค้น

พระอภัยมณีมีพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า พระองค์น่าจะเป็นผู้ที่มีใจฉ้อฉลริษยาอาฆาต
แค้นเพียง 2 ครั้ง คือ เมื่อพระอภัยมณีกลับจากกรุงรัตนามาถึงกรุงผลึกก็พบว่า ลู่วรรณมาลีและ
ธิดาทิ้งล่องถูกกองทัพของมังคลาสืบไป พระองค์ก็รำพึงกับตนเองว่า น่าแค้นพระทัยที่โอรสและ
นิตดากระทำการอุกอาจเช่นนี้

ถึงกรุงโกธรมไม่เห็นพักตร์อัคเรศ	อนาถเนตรนึกในพระทัยหาย
ล่งสารบุตรลุดคั่นแล่นเสียดาย	ระทวยกายลงบนอาสน์เพียงขาดใจ
ทั้งแล่นคั่นแล่นลลลระทวดเทวษ	น้ำพระเนตรมิรู้สิ้นรินรินไหล
ไอกรรมเอ๋ยเคยสร้างไว้ปางไร	ลูกในไส้หรือมาเป็นไปเช่นนี้
นึกแค้นด้วยว่าเป็นเนื้อไม้เกื้อหนุน	ข้าทาสรับฟุ้งเอากรุงศ์
ลร้อยลู่วรรณจันทร์ลุดาลูมาลี	ปานฉะนี้ เป็นโศกเหลือไกลกัน (หน้า 1189)

นอกจากนี้ พระอภัยมณียัง "จะคิดอ่านผลาญมันให้บรรลัย" (หน้า 1189) อีกด้วย
แสดงว่า พระองค์อาฆาตแค้นมังคลาและนิตดาทั้ง 3 องค์มาก

ต่อมา เมื่อพระอภัยมณีไปเยี่ยมพระนางมณฑาทูลวรรคิ ชนพี่ของลู่วรรณมาลีพระนาง
ได้ย้าให้พระอภัยมณีหาทางนำธิดาและนิตดาของนางกลับคืนมาให้ได้ พระอภัยมณีก็รับคำและยังย้า
อีกว่าจะสังหารฝ่ายสังกาให้สิ้นทั้งตระกูลทีเดียว

พระนบมอบตบถ้อยให้ค้อยยื่น	คงได้คืนเรียงวังไม่กังขา
ลูกจะตามข้ามฝั่งไปสังกา	พิฆาตฆ่าโคตรมันให้บรรลัย (หน้า 1190)

แต่ระหว่างที่พระอรหันต์เดินทางไปท่าลงครามกับฝ่ายมัจฉลาคนกระทั่งได้รับชัยชนะ พระองค์ไม่เคยแสดงพฤติกรรมใด ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า อาฆาตแค้นโอรสและนัดดาฝ่ายสังกาอีกเลย

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์ไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า พระองค์เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเลย.

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอรหันต์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า พระองค์ข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าเพียง 5 ครั้ง ขณะที่พระองค์แสดงพฤติกรรม เช่นนั้นเป็นช่วง เวลาที่มีจิตใจไม่ปกติกล่าวคือ อยู่ในช่วงที่กำลังหลงรูปละเวงที่มีค่าจเจ้าละมาน เข้าถึง และหลงไหลในเล่นหาของละ เวงจนไม่รู้สึกองศ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนที่พระอรหันต์หลงรูปละ เวงที่มีค่าจเจ้าละมานถึงอยู่ ลู่วรรณมาลีและลั่นม กำนัลพยายามนำรูปไปทำลาย พระอรหันต์มาพบ เขาก็ข่มเหงนาง เหล่านั้นด้วยการไล่ทุบตีทันที

พระอรหันต์ไล่ล่าลั่นม ลู่วรรณ	เสียงลั่นม แอ่ร้องมามอง เมียง
เห็นผลสักพลิกขยิกขยิตกระดาช	วุ่นวิวาทวาทาบ้างทำ เถียง
ยิ่งคลั่งคลุ้มคลุ้มใจไม่โล่ เสียง	ฉวยไม้เมียง เข้ามา โกลนแล้วโล่ตี
ลงไม้ เรียว เขียวขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ย	ถูกโหล่หลัง เหล่าลู่อาทากันหนี
พระแปลกพิศตรัสคร่ำครวญ	เที่ยวโล่ตีตอนพลวันไป (หน้า 452-453)

เมื่อเกิดศึกกัณฑ์ หลู่วรรณมาลีเข้ามาทูลให้พระอรหันต์ทราบ เพื่อหาทางป้องกันเมือง แต่พระองค์ไม่ลั่นพระทัย เพราะยังหลงไหลในรูปของละ เวง พระอรหันต์จึงบริภาษและทำร้ายนาง จนต้องหนีออกมา

.....	พระฮือฮือแล้วก็ เกล็ดเดิมทรธา
อยู่ตติยนิวกัณฑ์ โกรธา	น้อยหรือมานั่ง หึงกระบิงกระบอน
ทำจ้องจาบหยาบข้าล่ำรพิต	พระผลสักพลัดตกลู่วรรณบรรคถรณ์
.....	.....
พระฟังเพื่อนเหมือนหนึ่งว่าค่ากระดาช	ตรัสตวาดว่า จูเหม่มเหล็
ลั่นส้าออยคอยเฝ้ามา เข้าชี้	พูดอย่างนี้ อย่างนั้น ขยันจริง
เจ้าคารมลมเดิบกำ เบริบจิต	ตัดจริต เข้ามาดำ ว่าผู้หญิง

พลาางแผดเสียง เหรียง เชนยที่เคยอิง นางหริตริงหมินาหน้าพระลาน (หน้า 471)

ต่อมาสินสมุทรพยายามแย่งรูปละเวงจากพระอรภัยมณีแต่ไม่สำเร็จ พระอรภัยมณีลูก
ขึ้นโล่ทุบตีและขว้างปาข้าวของถูกสินสมุทรและพระประยูรญาติจนต้องหนีออกมานอกปราสาท

ลูกค้านักศึกเอาเข้าเผาไฟ	พอช่วยได้พระบิดาก็คว่ำชิง
แล้วขึ้นฉิ่งกรวดตวาดว่า	น้อยหรือมาถูกต้องแม่น้องหญิง
พลาางผลักพลัดบัฏกรณด้วยหมอนอิง	โล่ทุบทิ้งทุบพลวันไป
มเหสีหนีออกนอกปราสาท	ทิ้งหน่อนางนอนยาฮัฒาลัย (หน้า 489)

เมื่อพระอรภัยมณีหลงไหลในเสน่ห์ของละเวงจนเข้าไปอยู่ในกรุงสังกาศ พระองค์
ก็ข่มเหงลู่วรรณมาลีด้วยการส่งล้ารมา เหน็บแนมเสียดสีและขอหย่าขาดจากนาง ดัง
คำกลอนต่อไปนี้

พนักงานอ่านเนื้อความออกตามเรื่อง	พระมิ่งเมืองจอมสังกาศมหาสุวรรณคี
ด้วยทราบตามความซำที่ล้ำคัญ	นางลู่วรรณมาลีซึ่งมีคาว
เหมือนเต่าใหญ่ไข่ปัดให้มิดหลุม	จะคุ้มขุมขุดรื้อออกอ้อฉาว
ยังมีหน้าซำแล่นซำมแดนดาว	มาว่ากล่าวนางละเวงไม่เกรงกลัว
จะกรวดน้ำคว่ำขันไม่พสนคบ	มิขอพบขอเห็นไม่เป็นฝัว
มีลูกเต่าเต่าแกกัแต่ตัว	ใจยังมัวเหมือนหนึ่งว่าลิบห้าปี
ซำรับแพแต่เมื่ออยู่ยงพุกพ	ยังตามรบกวนอีกต้องหลีกหนี
เป็นขาดเด็ดเลรีจสังเสียดครั้งนี้	เดือนแปดปีวอกรวันจันทร์ข้างแรม
เรื่องล้ารครีนี้แหละคือหนังสือหย่า	อย่ามาว่าปรายเปรียบพูดเสียบแหลม
ถ้ารักตัวกลัวเสียบอย่าเหน็บแนม	ชินลอมแลมแล้วจะอายุเมื่อปลายมือ

(หน้า 759- 760)

จะเห็นได้ว่า ข้อความที่พระอรภัยมณีเขียนส่งมานั้น มีทั้งเสียดสีเปรียบเปรยและ
ข่มขู่ลู่วรรณมาลี จนท้าวโศภนถึงกับสิ้นสติไปเมื่อฟังอาสภะอันอ่านจบ

ต่อมา ละเวงพาพระอรภัยมณีออกมาเมาะเย้ยลู่วรรณมาลีที่ป้อมริมกำแพงเมือง
พระอรภัยมณีก็กล่าววาจาข่มเหง เชือดเชือนจิตใจนางอีก

กระต่ายแก่แร่ข้ามมาตามติด	ช่างไม่คิดช่วยอายุระคายเขิน
เขาเบื่อใจไม่อยู่จนรู้เฝื่อน	มาท้าวเกินดูเขาเพราะรามาแล้ว
มาตามข่าวว่ากระไรใครเป็นหนี	หรือเต็มทีช่วยได้ไว้เป็นผี
หรือข้าเป็นขอเฝ้ามาเอาตัว	ข้านี้กลัวเจ้าแล้วเจ้านางเฝ้าจริง
ได้เรศร้างต่างคนก็ต่างอยู่	ยังมีรู้สึกตัวมามั่วหิง
ชะร่องให้ไม่พื้นสะอื้นอิง	ชาติหน้าจึงจะช่วยปลอบให้ขบใจ (หน้า 790)

เมื่อลู่วรรณมาลีได้ฟังคำกระทบกระเทือนของพระอภัยมณีก็เสียใจ จนล่นไปในเวลาต่อมา

2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาท และทำลายสิ่งของ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า พระองค์มีความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของเลย

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

พระอภัยมณีมักแสดงความเอาแต่ใจตนเองออกมาเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์หลงรักผู้หญิง พระองค์จะกระทำทุกวิถีทางเพียงเพื่อจะได้หญิงนั้นมาเป็นช่อดวง ด้งรายละเอียดต่อไปนี้

ระหว่างที่เดินทางมากับท้าวลิลาธา พระอภัยมณีทราบจากสินสมุทรว่า ลู่วรรณมาลีจะต้องอภิเษกกับอุคเรน พระองค์ก็ตั้งพระทัยว่าจะต้องแย่งชิงนางมาเป็นช่อดวงของพระองค์ให้จงได้

แล้วคิดจำคำครูดุวันนั้น	ที่หมายมั่นว่าจะลุ่มอารมณ์หมาย
จะหาไหนได้เหมือนนุขสุดเสียดาย	ถูกผู้ช่อดวงชิงอยู่ผู้สักก็
จะเล่าโลมโฉมยงให้ปลงจิต	แม้ลุ่มคิดก็จะพาลู่ตาหนี
เหมือนอิเหนาเฝ้าเมืองเรื่องยังมี	เรายังดีกว่าอิเหนาเป็นเท่าไร (หน้า 195-196)

ดังนั้น พระอภัยมณีจึงพยายามเกี่ยวพาลู่วรรณมาลี โดยใช้สินสมุทรเป็นสื่อกลางเรื่อยมา เช่น ให้สินสมุทรไปทูลนางว่า พระองค์จะขอลาตาย ส่งธำมรงค์ไปแลกสังวาล และสังสาร โต้ตอบกับนาง เป็นต้น

แล้วตรัสเรียกลูกยาเข้ามาบอก	เจ้าจงหลอกหลวงแม่พูดแกโย
เข้าไปถึงสิ่งๆ เป็นร่ำไร	ว่าอาลัยถึงบิดาจะลาตาย
เพราะ เทวศิครินทร์ดีดลว่าท	ที่มุ่งมาดมิได้ล้มอารมณ์หมาย (หน้า 196)
สิงหิบบรรมรงค์เพชรเจ็ดกะรัต	ใส่พระหัตถ์ลูกยาแล้วว่าขาน
เจ้าเอาไปให้องค์นางนงคราญ	เปลี่ยนสังวาลมาให้พ่อจะขอยืม (หน้า 197)

ต่อมา เมื่อสิ้นลมุทรบชนะอุคเรน พระอรภัยมณีก็แสดงความเอาแต่ใจตนเองด้วยการบอกสินลมุทรว่าจะเดินทางไปเยี่ยมท้าวสุทัศน์และมเหสีที่กรุงรัตนาก่อน ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ต้องการรวบรัดจัดการอภิเษกสุวรรณมาลีให้เป็นยายของพระองค์นั่นเอง

ส่งสารองค์พระอรภัยวิไลสักขณ์	แต่ยลพิภพตรึงมพวงดวงลมร
ถวิลหวังนั่งร่ำพิงถึงบังอร	จะพาจรไปสังหวารัตนา
จะได้เล็กเอกองค้ำนางนงสักขณ์	ให้เป็นอัคเรศร่วมเล่นหา
พลาถกอดลูบหลังพระลูกยา	พ่อแกล้วยลักการณรงค์ทรงกำว้าง
บัดนี้เล่า เจ้าก็พาอามาพบ	ทั้งรุกรบมีชัยตั้งใจหวัง
ไปพาราอย่าปู้ขึ้นลู่ว้าง	ให้พร้อมพร้อมวงคำเล่นนาใน (หน้า 305-306)

ต่อมาพระอรภัยมณีก็ออกอุบายให้สินลมุทรไปหาศิครินทร์ เพื่อพระองค์จะได้มีโอกาสไปหาสุวรรณมาลีในห้องบรรทมโดยไม่มีสินลมุทรอยู่ด้วย

พระผิกยิ้มพริ้มพรายส่ายจิต	ข่มความคิดโถมงามทรามล่งวน
แกล้งขอสัตย์นัดเข้าให้เราจวน	เราก็ควรไปเสียย่ำค่ำวันดี
จำจะลวงหน่วงสินลมุทรไว้	อย่าให้ไปโล่ยากับมารศรี
พลาถลูบหลังลูกยาแล้วพาที	เออวันนี้พระเจ้าอาว่าให้ไป (หน้า 321)

แต่สุวรรณมาลีรู้ทันอุบายของพระอรภัยมณี จึงคิดข้อนกลจนพระองค์หานางไม่พบ ครั้นไม่พบนางตามความปรารถนาพระอรภัยมณีก็แสดงความเอาแต่พระทัยออกมาด้วยการสลักใบของนางไปแทน

พอบิดามาตามถามโอรส	เที่ยวดูหมดแล้วหรือนางอยู่บ้างไหน
พลาถจุดเทียนเวียนล่องถึงห้องใน	เห็นลไบคลุมหมอนยังค่อนแค้น
หิบบิ้นตมข่มกลิ่นไม้ลิ้นหอม	น่าถนอมแนบเนื้อนั้นเหลือเล่น
ละพิภพองค์ทรงห่มแล้วข่มแทน	ให้ล้มแค้นชัดใจที่ไม่พบ (หน้า 326)

เมื่อพระอภัยมณีได้ครองกรุงผลึก ลู่วรรณมาลีก็หนีไปบวช พระอภัยมณีแสดงความ
 เอาแต่พระทัยอย่างมากด้วยการพยายามให้นางสึกออกมาอภิเษกกับพระองค์ให้ได้ โดยพระองค์
 ชวนศรีลู่วรรณไปหานางที่อาศรมพร้อมกับเตรียมเครื่องทรงขราราวาโลไปอย่างพร้อมมูล

แล้วพระแกลังแต่งองค์ทรงประดับ	เครื่องสำหรับรณรงค์ทรง วันเส่าร์
ทั้ง เครื่องนางอย่างทรงของนาง เยาว์	ส่งให้เจ้าพนักงานใส่พานทอง
แล้วห่อหุ้มคลุมปิดมิดไว้	หวังมิให้ชายหญิงเห็นสิ่งของ
ครั้นลัทธิพลีรีจ เล็ดจมาจนเข้าบรทอง	ถึงห้องน้องศรีลู่วรรณจ่านรรจา
พอไปด้วยช่วยชวนหลวงฮีสัก	แมนลุ่มนึกครั้งนี้ดีหนักหนา (หน้า 351)

พอไปถึงอาศรม พระอภัยมณีก็พยายามหว่านล้อมให้ลู่วรรณมาลีสึก แต่ไม่เป็นผล
 เพราะนางบ้ายเพียงว่าชาวเมืองจะครหาได้ พระอภัยมณีก็ยิ่งแสดงความเอาแต่พระทัยออกมา
 ด้วยการตรัสว่า พระองค์ไม่ลั่นพระทัยในคำนิทานและยังเตือนว่าหากนางริรอจะอุ้มนางไปเอง

พระอภัยไม่ฟัง เฝ้านิ่ง เกี้ยว	อย่างเสียงเสี้ยวเลยฉันทรักเธอหนักหนา
เครื่องประดับกับวอกีเอามา	นิมนต์ลาพรตจะได้ไปด้วยกัน
ฤๅซ้ล่าวดาบสให้อดสู	เป็นไม่ว่าจะคิดทำปิดฝั้น
อิมละโมในหน้าว่า เช่นนั้น	จะสึกวันนี้ก็ได้เป็นโรมิ
แต่ไม่งามความอายอยู่ภายนอก	เขาจะว่าเจ้าเมืองผลึกสักฤๅซ้
นานนานหนอยคอยท่าฤๅษีพาด	อย่าให้มีมลทินที่นิทาน
พระฟังนางช่างฉลาดไม่พลาดเพเสียง	รู้สึกลีเสียงหลายท่อนองคลองหนักหนา
สิ่งแกลังตรัสตัดคำว่าธรรมดา	วิสัยล้ามัญญ์ทั่วทุกตัวคน
ที่รักกันลัทธิ เลิทธิเจริญสิ้น	ที่ยังนิทานแถลงทุกแห่งหน
การทั้งหลายร้ายดีมิได้พัน	จะกลัวคนครหาว่ากระไร
ฤๅษีวันนี้ตัด่าเป็นอมฤก	ใครบวชสักสิ้นวิบัติปักไหม
อย่ารอรายข้าฉวยฉันทใจ	จะอุ้มไปกระนั้นตอกบอกจริงจริง (หน้า 354)

แต่ลู่วรรณมาลีก็ยังหาเหตุผลมาบ้ายเพียงอีกจนได้ พระอภัยมณีจึงแล้งกันแล้ง
 และผ่อนปรนให้นางบวชได้อีก 3 วัน หากนางยังไม่ยอมลาสิกขาาก็จะไม่ได้เห็นหน้าพระองค์อีก

พระอภัยไม่รู้ว่าคิด	ท่าจริตเหมือนจะกลั้นพระกันแล้ง
แล้วว่าชะพระฤๅษีเสียแรง	ช่างใจแข็งขาดเต็ดไม่เมตตา
จะผ่อนตามล้ามวันเหมือนนั้นหมาย	เหมือนเสียงทนายทั้งข่าติวาลัณา

มีพียงคำทำคือถือโธลดา	ไม่เห็นหน้าฉันแล้วคุณพระมณี
แล้วแกลังทำอ้ออ้ง เหมือนขี้งโกรธ	ไม่ออกโธษฐ้อลามาการค้า
ข่วนพระน่อง เล็ดจมาเข้าธาณี	ต่างไปก็พิพมาคปราสาททอง (หน้า 355)

ในตอนที่พระอภัยมณีหลงไหลในรูปของละเวง พระองค์ก็แสดงความเอาแต่ใจตนเองออกมาเช่นกัน โดยเริ่มตั้งแต่ "ห้ามมิให้ใครเข้ามาเฝ้าฯ อยู่แต่ที่ทองประกองลงวน" (หน้า 451) เพราะพระองค์ต้องการจะข่มขืนรูปของละเวงนาน ๆ

ต่อมา เมื่อลู่วรรณมาสืบมาทูลว่า กองทัพของเมืองต่าง ๆ ยกมาตีกรุงผลึกพระอภัยมณี ก็ยังคงเฝ้าแต่ข่มขืนรูปของละเวง ไม่ล้นพระทัยแก้ปัญหาคิด ๆ ทั้งสิ้น

พลาจเข้าห้องมองอุภูวนาถ	รูปกระตาดขูดขูดทุดกับผี
เข้าเคียงองค์ทรงธรรมแล้วอัญชลี	ทรงโคกก็กลั่นละชั้นกลั่นหน้าตา
แล้วทูลความตามฝรั่งบอกหนังสือ	พระอ้ออ้อแล้วก็เคลิ้มเหมิพรรษา (หน้า 471)

แม้ศึกจะมาประชิดเมืองจนได้ยินเสียงการสู้รบเข้ามาถึงในปราสาท พระอภัยมณี ก็ยังคงข่มขืนรูปของละเวง โดยไม่ล้นพระทัยหาทางป้องกันเมืองตามคำกราบบังคมทูลของลู่วรรณมาสืบเลย

พระอภัยได้พียงว่าอย่างเขา	ใครไยเจ้ากับล้นมมาข่มเหง
สิ่งพวกพ้องของอนงค์องค์ละเวง	มาครั้นเครงคราวนี้ไม่มีใคร
พระตรัสพลาจทางล่าวล่าวล่าวลैया	แล้วก็เลยลิมองคด้วยหลงไหล (หน้า 476)

เมื่อพระอภัยมณีได้พบกับละเวง พระองค์ก็แสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเองให้ปรากฏด้วยการเปลี่ยนความตั้งใจที่จะมาทำสงครามเป็นการมาล่ฆานไมตรีกับนางทันที

พระน่องหรือชื่อละเวง วัลลฟ้าราย	อย่าหวั่นหวาดวิญญาณมาการค้า
จงหยุดยั้ง รังไรจะพาที	ไม่มาตีครัลวัลลดีเป็นสัจจา
พี่จงจิตติดตามข้ามสมุทร	มาด้วยลู่ดแล่นล่าวาพปรารณา
จะถมขลจนกระทั่งถึงลังกา	เป็นลู่ธาแผ่นดินเตียวเสียวจริงจริง
จงแจ้งความตามในน้ำใจพี่	ไม่ราศีเคืองข้องแม่ห้องหญิง
อย่าเคลือบแคลงแห่งจิตคิดประวิง	ล่มรมิ่งแม่วัลลฟ้าคงปราณี (หน้า 532)

ตั้งแต่นั้นเป็นมา พระอภัยมณีก็เฝ้าแต่คิดเพลงยาวอยู่ภายในรทกรง ไม่สิ้นพระทัย
การศึกษาค้นคว้า ปล่อยให้เป็นที่หน้าทึบของศรีสุวรรณกับสินสมุทรและเหล่าทหารไป

ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลโฉม	ทรงวงจะโทษมเสียดด้วยหมายสายล่อม
อยู่รทกรงองค์เอกเขนกนอน	คิดแต่กลอนเพลงยาวเมื่อคราวครวญ
ครั้นน้องยาพาล่ามพราหมณ์มาเฝ้า	เขาทูลเล่าการณรงค์ทรงพระล่อล
แล้วแกล้งว่าข้าไม่ห้ามตามแต่ควร	เจ้านี้ด้วนเด็ดขาดประมาทการ
จนถูกกลพลตายต้องอายเขา	เหตุเพราะเจ้าอาล่ำทั้งอาหลาน
แม้หวังว่าถ้าแต่ก่อนอย่ารอนราญ	จะคิดอ่านเพลงยาวอีกคราวเดียว
แม้มิได้ให้ปรับจะรับผิดชอบ	ฝืนคิดเคืองขุนท่าขุนเสียว
นำอดผู้หญิงจริงจริงเสียว	ไม่คิดเกี่ยวข้อยั่วแล้วคราวนี้
วาล่าหาไม่มันโพล่พลิก	พลอยหยุกหยิกอยากจะทำเป็นฤๅ
จะถือศีลตั้งมั่นให้ขันตี	ไม่ย่ำยู่่งหยาบเป็นบาปกรรม
จะคิดกันฉันทิตตามใจเจ้า	แต่ตัวเรานี้จะภาวนาร่า
แล้วเอนเอกเขนกองค์ทรงประจำ	ท่าพิณฟ้าดินหลังตั้งเมตตา (หน้า 587)

ต่อมาพระอภัยมณีได้ยื่นสินสมุทรพูดถึงบุตรของละเวง พระองค์ก็เฝ้าแต่ถามถึง
ภักดาของนางว่าเป็นใคร โดยไม่สิ้นพระทัยต่อสถานการณ์สงครามที่ทวีความรุนแรงขึ้นเลย และ
เมื่อไม่ได้รับคำตอบเรื่องภักดาของละเวง พระอภัยมณีก็กริ้วและพาลกล่าวโทษสินสมุทรและศรีสุวรรณ

พระอภัยได้ยื่นสินสมุทร	ฉงนลุ่มตรัสถามความสงสัย
นาง วรณฟ้าล่ำมืออยู่ที่ใด	สิ่งจะได้ลูกกล่าวมากล่าวความ
สินสมุทรทวดหมอบไม่ตอบโชนฐี	พระกริ้วโกรธตรัสอยู่กระตุถาม
หน่อรินทรผืนพิศตรัยพักพราหมณ์	ให้ทูลตามล่ำครึที่มีมา
ครั้นศึกมีข้ายุดจุกขุบอด	มันลอบลอดเข้ามาได้ไวหนักหนา
ใครแทงพินันไม่ตายวายชีว	ถามเขาว่ามันเป็นที่พระพี่เลี้ยง
พระอภัยได้ฟังลงนั่งนิ่ง	ไม่เห็นจริงล่ำรพดสิ่งตรัสเคียง
แล้วว่าเจ้าเบาใจไม่โล่เสียง	เอาชื่อเสียงผู้ผู้หรือตัวใคร
หน่อกษัตริย์ตรัสว่าประสาชื้อ	จะเอาชื่อผัวนางไปข้างไหน
พระบิดทรงค้หลังรักเฝ้าชกไซ้	ฉันทมิใช่พงศ์พันธุ์นาง วรณฟ้า
พระบิดรด้อนเคืองยกเรื่องเก่า	จึงว่าเจ้าพร้อมกับชนอาล่ำ
แม้เสียดพิกับฝรั่งชาวลังกา	จะให้ฆ่าชิวจนถึงบรรลัย

เดี๋ยวนี้พี่พียงแยกแตกตลบ
เดิมสัญญาว่าขานประการใด

เรามาพบพ่ายแพ้อองแกโย
จงว่าไปตามจริงทุกสิ่งอัน (หน้า 601-602)

ครั้นละเวงสิ่งบุตรมาถวายล้าร พระอภัยมณีก็ไม่ล้นพระทัยที่จะตอบล้ารนั้น
กลับ "ปราศรัยบุตรพูดถามความบุตร ว่านางมีลูกผิวคือตัวใคร" (หน้า 607)

ครั้นล้ารเห็นว่าเป็นว่าพระอภัยมณีไม่ล้นพระทัยที่จะตอบล้าร จึงตอบแทนพระอภัยมณีไป
ว่าให้นางออกมาต่อสู้กับตนจึงจะล้มควร พระอภัยมณีห้ามปราม แล้วจึงตอบล้ารไปตามพระทัยของ
พระองค์โดยปกปิดข้อความในล้ารมิให้ครั้นล้ารทราบ

พระอภัย ไม่ชอบตอบพระน้อง	อย่าขัดข้อง เคืองขุนท่าขุนชวน
ถึงผิดชอบตอบคำให้หน้าवल	พอล้มควรคุณโทษจะโกรธโย
แล้วหอบล้ารลานทองมาตรงตริก	ทรงจารึกล้ารอาชฌกาลัย
ไม่พรายแพร่งแต่งตอบตามชอบใจ	แล้วสั่งให้บุตรกลับไปลับพลัน (หน้า 608)

ครั้นครั้นล้ารพูดถามว่า พระอภัยมณีต่อล้ารไปว่าอย่างไร พระองค์ก็ตอบว่า
พระองค์จะใช้วิธี "ตีด้วยฝ่าปาก ไม่เหนียวยากโยธาหาหมิได้" (หน้า 608)

ต่อมา เมื่อทัพของกรุงผลึกกับกรุงสังกาเผชิญหน้ากัน พระอภัยมณีก็ตรัสสั่งตามพระทัย
พระองค์ว่า จะขอออกไปต่อสู้กับละเวงด้วยการเกี่ยวพานางห้ามผู้ใดทำร้ายหรือต่อสู้กับพวกสังกา

พระ เอื้ออรรถตรัสถามตามสัญญา	นาง รัชฟ้าจะออกรบพบกับเรา
จะขอลูกผู้เดียวเกี่ยวให้ติด	ใครอย่าคิดมุ่งหมายทำร้ายเขา
จะปลอบโลมโสมงามตามล้าเนา	การขอเรามีไ้การราญรงค์ (หน้า 614)

เมื่ออุปพามาเข้ามาลวงพระอภัยมณีให้เป่าปี่ละกตทัฬห ล้ามพราหมณ์พยายามป้องกัน
มิให้พระอภัยมณีได้ใกล้ชิดกับนางด้วยการอ้างว่า พระองค์ยังอยู่ในระหว่างละเตาะเคราะห์ แต่
พระอภัยมณีไม่ทรงเชื่อคำเตือน กลับตอบอย่างเอาแต่พระทัยว่าพระองค์จะละเตาะเคราะห์หรือไม่
ก็เป็นเรื่องของพระองค์เอง

พระพียงพราหมณ์ยามหลงทรงพระล้ารวล	เออก็ควรหรือมาคิดริษยา
ฝึกเลือกเหนือใต้ที่ไหนดมา	นางยุพาคณเดียวเปลี่ยวจริงจริง
จะพูดเล่นเห็นตัวว่ากลัวผี	พูดไม่มีอดลู่แก่ผู้หญิง
ยกออกไปใครจะลวงมาท้วงติง	ถ้ายืนนิ่งอยู่ไม่ได้ขัดใจกัน

จะละเดาะมีละเดาะที่เคราะห์ร้าย   ถึงไม่หายก็ไม่กลัวดอกตัวสั้น
พอพรั่งนี้ดีร้ายที่ทายนั้น   จะเห็นกันมันคงไม่ลังกา (หน้า 628)

ในตอนทีศรัลสุวรรณกับสินลุ่มกรรพาดูบายแต่่งล่ำไป ถวายพระอรหันต์ว่า ท้าวสุทัศน์
ต้องการให้พระอรหันต์กลับไปกรุงรัตน พระอรหันต์ก็แสดงความเอาแต่พระทัยอีก ด้วยการไม่
ยอมกลับ โดยอ้างว่ากำลังป่วยหนัก

. . . . .	สิงตริกตราตรัสลั่นองพระน้องรัก
ราชลัการกรรณมา เรืองรัต	ถ้าผ่อนผัดปิดพริ้วจะกริ้วหนัก
อันตัวที่นี้ก็ป่วยระทวยนัก	จะผ่อนพักพอให้คลายก็หลายวัน
เจ้ากับหลานภารจรหามีไม่	จงรีบไปรัตนามหาลัวรรค
เมื่อข้าศึกฮึกโหมมาโรมรัน	ช่วยป้องกันกรุงโกรทั้งไพร่นาย
ช่วยกราบทูลมูลเหตุว่า เชษฐา	เป็นโรคาชุกโยยังไม่หาย
พอโรคร้อนหย่อนลงจะทรงกาย	ไปถวายวันทาฝารุส (หน้า 681)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปได้ว่าพระอรหันต์มักจะมีพฤติ-
กรรมที่แสดงให้เห็นว่าเอาแต่ใจตนเองเสมอ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์กำลังหลงใหล
หญิงงามคนใดคนหนึ่ง

3.2 การขาดความเกรงใจ

พระอรหันต์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเกรงใจเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อ
พระนางมณฑลาลัวรรคมาขอให้พระองค์ทิ้งรูปละเวงเป็นครั้งที่ 2 พระอรหันต์ตรัสเป็นเชิงกระทบ-
กระเทียบพระนาง โดยไม่เกรงพระทัยเลยว่า พระนางเป็นชนนีของมเหสีของพระองค์เอง

พระฮิตตรัสว่าระอาใจ	เฝ้าแคะไค้ก่อนว่าดูน่าชัง
ทั้งผู้ดีข้าฮันมาแน่	เฝ้าโหมแห่หึงล่าเหมือนบ้ำหลัง
พระเคืองชบักลับรูตรูตรบั้ง	ให้คลุ้มคลั่งเคลิ้มอารมณ์ไม่ลุ่มประดี

(หน้า 456)

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า พระอรหันต์เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น มักปรากฏให้เห็น
อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่พระองค์มีความรักหรือหลงใหลหญิงงามคนใดคนหนึ่ง พระองค์
จะเรียกร้องให้ผู้ที่สามารถทำให้พระองค์ลุ่มประสังคักระทำสิ่งต่าง ๆ ให้พระองค์ ถ้าจะ

พิจารณาถึงวิธีการที่พระอรหันต์ใช้ในการเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นจะพบว่า พระองค์มักจะใช้วิธีอย่างนุ่มนวลจนผู้ที่ถูกขอร้องใจอ่อน ยอมทำตามข้อเรียกร้องของพระองค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก่อนที่พระอรหันต์จะยอมเป็นภักดิ์ของผีเสื้อสมุทร พระองค์ก็เรียกร้องให้นางถวายสัตย์ว่าไม่กินพระองค์เป็นอาหาร

สิ่งปฏิกูลว่านี่แน่ นางยักษ์	จะร่วมรักกันก็เห็นไม่เป็นผล
อัน เชื้อชาติอสูรทรย์ยอมกินคน	มาแปดป็นเป็นมิตร เราคิดกลัว
ไปข้างหน้าถ้าเคืองน้ำใจเจ้า	จะกินเราเสียไม่คิดว่าเป็นผี
แม้ให้สัตย์ปฏิญาณลาบานตัว	ให้หายกลัวแล้วจะอยู่เป็นคู่ครอง (หน้า 17)

เมื่อพระอรหันต์เห็นว่า เจือกที่ลีนสมุทรสับมาอาจจะช่วยเหลือพระองค์ให้หนีไปจากผีเสื้อสมุทรได้ พระองค์ก็เรียกร้องให้เจือกช่วยด้วยถ้อยคำที่อ่อนน้อมและอ่อนหวานยิ่งนัก

พระแจ้งความตามคำ เจือกน้ำเล่า	ค่อยบรรเทาทุกข์ล่อมอารมณ์หวัง
สิ่งว่าที่มีคุณน้อมสักครั้ง	ให้ได้ดังถ้อยคำที่ร่าพัน
ซึ่งลูกรักหักหาญให้ท่านโกรธ	จงงดโทษทำคุณอย่าหุนหัน
ช่วยไปปิดปากถ้าที่สำคัญ	จนล่ายอดหทัยข้ามาจะว่าเรา (หน้า 138)

ต่อมาเมื่อหนีผีเสื้อสมุทรมาจนถึง เกาะแก้วพิลิตาร พระอรหันต์ก็อ่อนน้อมขอให้พระโยคีอนุญาติให้พระองค์และโอรสพักอยู่ด้วย

แล้ววอนว่าข้ากับโอรสราช	จะรอนบาทประดีพิพัจนต์ดชัย
ขอพระองค์ทรงธรรมช่วยกันภัย	แต่พอได้หยุดหย่อนผ่อนสบาย (หน้า 152)

ครั้นผีเสื้อสมุทรติดตามมาถึง เกาะแก้วพิลิตาร พระอรหันต์ก็เรียกร้องให้นางยอมยกโทษและปล่อยพระองค์กับลีนสมุทรไปโดยพระองค์ยกเหตุผลต่าง ๆ มาประกอบข้อเรียกร้องมากมาย

พระอรหันต์ใจอ่อนถอนละอื่น	อุตสาห์ฝันพิศตรว่านิจจาเอ๋ย
แม้ผีเสื้อเมื่อไม่เห็นในใจเลย	พี่ไม่เคยอยู่ในถ้ำให้รำคาญ
คิดถึงน้องล่องขนกที่ปกเกล้า	จะสร้อยเค้ารำโค้กาน่าส่งสาร
ด้วยพลัดพรากจากมา เป็นช้านาน	ไม่แจ้งการว่าข้างหลัง เป็นอย่างไร
สิ่งจำร้างห่างห้องให้น้องโกรธ	จงงดโทษพี่ยาฮัษมาลัย
แม้หนีไปได้ก็จะพาแก้วตาไป	ฝืนใจเสียด้วยนางต่างตระกูล

ที่มนุษย์ลืบล่วงหาเป็นชาติยักษ์
กลับไปอยู่หาอย่างอาชुर
อย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิตพิษฐาน
จะเกิดโทษขอให้พบประสบกัน
ที่ขอบุตรสุดใจเอาไปด้วย
ขอลาแก้วแววตาไปธาด

จงคิดหักความลวงทำให้ขาดลุ่ม
จงเพิ่มพูนภาวนารักษาธรรม
หมายวิมาณเมืองแมนแดนลัวร์ค
อย่าโศกคล้ายแคล้วคลาดเหมือนชาตินี้
เป็นเพื่อนม้วยเหมือนลูตามาศรี
อย่าราศีขุ่นข้องให้หมองมัว (หน้า 153)

ต่อมาพระอรหันต์ก็ขอร้องให้พระโยคียอมรับนาง เจอกให้ฟ้าหนักอยู่ที่เกาะแก้วพิลิตาร

อีก

พระเห็นเจอกฟังคำข้าล่งลาร
นางเจอกนี้มีคุณแก่ข้ามา
ให้นางอยู่อุ่อวาที่เหล่าผี
เมื่อมีทุกข์ชุกเข็ญได้เห็นกัน

จึงวอนท่านโยคีมีศาคา
ขอฝากฝ่าบาทบงส์พระทรงธรรม
พอเป็นที่อาศัยไกลหม่อมสัน
จะผ่อนผันท่ากลให้พันภัย (หน้า 157)

เมื่อเรือของท้าวสิลราชผ่านมาที่เกาะ พระอรหันต์ก็ขอร้องให้พระโยคีช่วยฝาก

พระองค์กับโอรสให้โดยลารไปกับเรือด้วย

น้อมประณตบทมาลย์อาจารย์เจ้า
พรั่งนี้สำส่าภาเขาจะไป

เมื่อโศกเศร้าเล่ามาได้อาลัย
ช่วยฝากให้นัดตาไปธาด (หน้า 182)

ครั้นพระอรหันต์ไปลานางเจอก นางก็ทูลว่านางกำลังตั้งครรภ์ แต่พระอรหันต์
ก็ยั้งวิงวอนขอให้นางยอมให้พระองค์จากไปจนได้

พระฟังคำน้ำเนตรลงพรากรพรากร
ไม่ทุกข์ร้อนหรือจะจรจากเจ้าไป
ถึงลาไปใช้ว่าจะฝากลูก
ใช้แกลังกล่าวนำวโนมประโลมดวง
.....
อย่าคร่ำครวญกำลัรตลลตหนัก
ถึงตัวไปใจเฝ้าอยู่เล่าโลม
ถ้าโลมฉายววยวางเหมือนอย่างว่า
จงผ่อนตามทราวมถนอมอย่าตรอมใจ

โอเพื่อนยากร่วมจิตพิลัมัย
ជនใจสำลาลูตาดวง
เหมือนจุ่มทุกข์ไปสักเท่าภู เขาหลวง
ลูตาดวงนัยนาจงปราณี
.....
วิมลพิศตรวิวน้องจะหมองโคม
จริงนะโยมเจอกน้อยกลอยทุกข์
เหมือนแกลังฆ่าผัวรักให้ตักขัย
เหมือนช่วยให้พียาไปธาด (หน้า 188-189)

ขณะที่โดยลสาร เรือของท้าวลิลาชาย พระอรภัยมณีก็เรียกร้องขอยืมลไปที่ลสุวรรณมาลี
 ประทานให้ลีนลุมทรมายมเขยแทนตัวนาง

แล้วว่าพ่อขอยืมลไปเจ้า

พลาจหยิบเอาทรงหม่อมถวิล

คิดคะนึ่งถึงธิดายุพาพิณ

ให้หอมกลิ่นรื่นรื่นขึ้นวิญญาณ์ (หน้า 194)

นอกจากนี้ พระอรภัยมณียังเรียกร้องให้ลีนลุมทรมานพระธำมรงค์ไปแลกกับสังวาล
 ของลสุวรรณมาลีอีกด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 391

ต่อมา เมื่อผีเสื้อลุมทรมติดตามพระอรภัยมณีมาจนถึง เกาะแห่งหนึ่ง พระอรภัยมณีก็เรียก
 ร้องให้นางปล่อยพระองค์ไปอีก ในครั้งนี้พระองค์นำหลักทางพระพุทธรูปคำลนามาใช้เกลี้ยกล่อมนาง
 ให้ใจอ่อน

พระพิงนางทางว่านิลจาเอ๋ย

แต่ก่อนเคยเคียงประโลมเจ้าโฉมฉาย

ประเตี้ยวนี้พี่บวชชวลลบาย

จะล่อนล่ายลวาทเจ้าให้เข้าใจ

จงฟังคำธรรมคำนับดับโมโห

ให้โทโล่ห่างเสื่อมค้อยเสื่อมโล่

แล้วทรงเตยเทศนาภาษาไทย

ด้วยความในโลก็ยี่สี่ประการ

คือรูปปลุกสิ้นเสียง เคียงลัมผลล

ที่คฤหลัถหวงแหนไม้แก่นลาร

ครั้นระงับดับช่นธลันดาน

ย้อมลารารณเปื่อยเน่าเสยเปล่าตาย

อย่าลุ่มหลงจจจตุลลารักษาศิล

ให้เพิ่มภิญโญไปตั้งใจหมาย

อย่าฆ่าลัตต์วิตลลิตคิดลบาย

จะล่ำตายตกนรกอเวจี

ที่แบ่งบุญบรรพลาลดามล

ล่วนกุศลให้ลุดามารลคร

กลับไปอยู่คูหาในวาริ

อย่าได้มีห้วงโยอาลลยลาน

ช่นตัวของอาตมากับล่านุศิษย์

ก็ไมลคิดคินประเทคเขตลสถาน

จะล่ำลิลภาวนาลลมาทาน

หมายวิมาณเมืองลสุวรรณลคจนบรลลย (หน้า 203)

เมื่อกองเรือของจตุเรณเดินทางมาพบกับพระอรภัยมณีที่เกาะแห่งนั้น พระองค์ก็อัน
 วอนขอโดยลสารไปกับเรือของจตุเรณทันที

เราทั้งนี้ยี่วิตจะวอดวาย

ท่านผู้นายเกตราจงปราณี

ขอโดยลสารท่านพอเข้าถึงฝั่ง

จะเขยชงหมายมุ่งไปกรุงลคร

ช่นพวกข้าถ้าต้องการของท่านมี

ก็ตามทีแต่จะลใช้ได้เมตตา (หน้า 270)

ต่อมา เมื่อวาลีเปิดช่องให้พระอภัยมณีไต่ต้นท้าวบายส์ศกการอภิเษกพระองค์กับลู่วรรณ-
มาลีด้วยการเล่าเรื่องพระอุณรุท พระอภัยมณีก็ควยโอดกาลัยนั้น เรียบร้อยให้วาลีช่วยด้วยถ้อยคำที่
อ่อนหวานทันที

พระเอื้อนโอรสโปรตเรียกมาริมอาสน์	ตรัสลประภาษพูดจาด้วยมารศรี
พี่เพลิขังวังเวง เพลงดนตรี	เหมือนจะมีคู่ภักข์ช่วยชกสูง
เจ้าเป็นใหญ่ในลู่รางคันทางล้นม	ทั้งพงศ์พรหมพราหมณ์พฤษตระกูลสูง
ย่อมพร่าวแพรวแววหางเหมือนอย่างยูง	งามกว่าฝูงวิหคาบรตามี
เอ็นดูด้วยช่วยชูปเหมือนคู่ภักข์	ให้สมัครร่วมอุษามารศรี
จะผันแปรแก้ไขโฉนดี	พระบุตรจึงจะสักช่วยตรึงตรอง

(หน้า 356-357)

เมื่อพระอภัยมณีติดท้ายรถทรงของละเวง รื้อฟ้าไปกรุงสังกา พระองค์ก็เรียกร้อง
ให้ลู่วรรณช่วยถูกละเวงให้พระองค์ได้มีโอกาสเข้าไปนั่งในรถทรงด้วย

พระค้อยว่าอย่าอิงคะนิงนัก	เจ้าแปลกพักตร์พ่อแล้วหรือแก้วตา
เมื่อตะกัณห์หวัดกรีดกรีดเสียง	เหมือนล้าเพียงนางสักข์แน่นหน้าหนา
เจ้าเข้าไปใต้ถ้ำความโรคา	จะรักษาทราชม้วยเสียให้คลาย
ทูลว่าพ่อขอประทานอยู่จนกว	ถึงเสิบปัดเป็นโฉนจะให้หาย
เคยเรียนรู้ดูเส้นที่เป็นตาย	อย่าระคายเลยจุดล้าให้รักษาองค์

(หน้า 637-638)

ครั้นเข้าไปอยู่ในวังแล้ว พระอภัยมณีก็เรียกร้องให้ยุพามกาช่วยเหลือให้พระองค์
ได้มีโอกาสพบกับละเวง ถึง 2 ครั้ง

เจ้าช่วยพ่อขอให้พบประสลับพักตร์	อย่าหาญหักห่างเหเลน้หา
แม้ไม่เห็นวันหายหลายเวลา	เห็นชวาพ่อไม่รอดคงวอดวาย (หน้า 687)

พระอภัยไต่อินเสียงลูกเสียงพูด	แหวกวิสูตรเรียกยุพามกาเอ๋ย
ล่ายลุดใจไม่ช่วยพ่อด้วยเลย	แม้เคยเมยเสียแล้วพ่อจะมรณา
ประหลาดแท้มละเวงยิ่งเกรงจิต	ยิ่งเปื้อนปิตห่างเหเลน้หา
จนคำพลหลบไปเสียไม่มา	เจ้าช่วยพาพ่อไปตามนางทราชม้วย

เจ้าช่วยพ่อขอให้เสริ้จล้าเรีจรัก	จะรู้สักบุญคุณไม่ลู่หยาย (หน้า 687)
----------------------------------	-------------------------------------

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีมักจะใช้วิธี
อ่อนวอนให้ผู้อื่นเห็นใจจนทราสิ่งต่าง ๆ ให้ตนอยู่เล่มมอ ๆ

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

พระอภัยมณีผิสีขี้ลาดไม่กล้าเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ จนครีสุวรรณ์เคยออกปากว่า
พระอภัยมณีอย่างตรงไปตรงมา

พระอนุชาว่าพี่ขี้ขลาด	เป็นขลาดขลาดขี้ขลาดไม่กล้าหาญ
มันฮิววันยังไม่บรรลุลาย	ก็เข้านอกเข้านอนสัจใจไป
เมื่อพบพานบ้านเมืองที่โหมมั่ง	พอประทับกายอยู่อาศัย
มีความรู้อยู่กับตัวกลัวอะไร	ชีวิตไม่ปลดปลงคงได้ดี (หน้า 9)

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา ดังราย-
ละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระอภัยมณีถูกเนรเทศออกจากกรุงรัตนา พระองค์ก็แสดงความขลาดต่อการ
เผชิญหน้าต่อผู้กับปัญหาด้วยการรำพันว่า หากขาดที่พึ่งพา เช่นนี้คงจะต้องสิ้นพระชนม์อย่างแน่นอน

อันตัวเราที่น้องทั้งล่องนี้	ไม่มีที่พึ่งใครในไพร่สังข์
ทั้งโภชนาอาหารกันดารครัน	ยังนับวันก็แต่กายจะวายปราณ (หน้า 9)

ในตอนตอนที่พระอภัยมณีหนีเรือล่องน้ำนั้น เมื่อพระองค์ทราบว่าเป็นเรือล่องน้ำไล่ตาม
มา พระองค์ก็ท้อแท้จนตรัสกับเงือกทั้งสามว่าให้หนีเอาตัวรอดไป ปล่อยพระองค์ไว้ตามลำพัง
ส่วนล่องน้ำก็ให้กลับไปกับมารดา ตัวพระองค์เองคงจะต้องสิ้นพระชนม์ในคราวนี้

จะไปไหนไม่พ้นผีเสื้อน้ำ	ริบากรกรรมก็จะล่องอยู่เป็นผี
ท่านล่องเราเข้าที่เกาะละเมาะนี้	แล้วรับหนีไปในน้ำแต่ลำพัง
แล้วว่าแก่ล่องน้ำล่องน้ำรัก	แม้นางยักษ์จะมาจับจงกลับหลัง
อันตัวพ่อยอดตายวายชีวิต	กันแล่งล่องน้ำด้วยอาศัย (หน้า 145-146)

เมื่อพระอภัยมณีทรงทราบข่าว ลู่วรรณมาสติดตามมาถึงเกาะสังกาแล้ว และยังให้
ทูตเชิญล่องน้ำมาถึงพระองค์ด้วย พระอภัยมณีก็ไม่กล้าออกไปพบ กลับบ้ายเพียงให้ครีสุวรรณ์ออกไป
เจรจาแทน

พระอรหันต์ให้หาน้องกับโอรส	มาพร้อมหมดทั้ง ๖ ล่ามารศร์
พลงประภษาว่าคงจาวแล้วคราวนี้	นางมาลีหล่อน่างพาลูกมาตาม
จะหวงพิงตั้งคือถืออกฐิ	เขาแล้วลิจเพียรไม่เข็ดขาม
เอิญพระน้องลงออกไปบอกความ	ช่วยห้ามปรามให้เขากลับกองทัพไป (หน้า 745)

แต่ศร์ลัวร์ระดมโยมและ เกียงให้ลินลุ่มทรไปทหน้าที่แทน ลินลุ่มทรอ้างว่ายังบาด-
เจ็บอยู่ออกไปไม่ละดวง พระอรหันต์ก็หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยการแล้งทว่าเป็นป่วย

พระอรหันต์ได้อินลินลุ่มทร	กับหน่อขุนน้องนั้นแกลังผันผวน
พลงเอนองค้ลงเลียข้างอย่างประขวร	ท่าวตมวณไม่ล่ร้างครางฮือฮือ (หน้า 745)

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

พระอรหันต์มักจะพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ พุทธกรรมเช่นนี้แสดงให้เห็นเป็นครั้งแรกเมื่อ
พระองค์ถูกเนรเทศออกจากกรุงรัตนนา พระอรหันต์คร่ำครวญว่า หากไรที่พึ่งพาเช่นนี้ คงจะต้อง
สิ้นชีวิตอย่างแน่นอน: ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 402 การที่พระอรหันต์ระลึกเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า
พระองค์คงจะเคยชินต่อการพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอนั่นเอง

ต่อมา เมื่อลินลุ่มทรจับเจือกโต้ พระอรหันต์ก็คิดหนีผีเสื้อ โดยเข้าไปให้ลินลุ่มทรเปิด
ปากถ้ำแล้วขอให้ เจือกทั้งสามพาหนีไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้ในหน้า 397

เมื่อหนีมาถึง เกาะแก้วพิสดาร พระอรหันต์ก็ยึดพระโยคีเป็นที่พึ่งขออาศัยอยู่บนเกาะ
ด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 397

ต่อมา เมื่อเรือของท้าวสิลราชจะเดินทางไปจากเกาะแก้วพิสดาร พระอรหันต์
ก็ขอให้พระโยคีช่วยฝากพระองค์ให้เดินทางไปด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 398

ขณะที่อยู่บนเรือของท้าวสิลราช พระอรหันต์ก็เกี่ยวลัวร์ระดมมาลีโดยมีลินลุ่มทรเป็น
ผู้คอยช่วยเหลือด้วยการรับสิ่งของและข่าวสารระหว่างกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า
391

เมื่อกองเรือของอุคเรณมาถึง เกาะที่พระอรหันต์ติดอยู่ พระองค์ก็ขอโดยสารไปกับ
อุคเรณด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 399

ต่อมาเมื่อพระอรหันต์มีโอกาสเดินทางร่วมกับลัทธิธรรมาสีอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ก็
ฟังพาลินลุ่มทรให้ช่วยเหลือในการเกี่ยวลัทธิธรรมาสีด้วยการให้สิ่งล้าไปให้นาง ดังคำกลอนที่กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 400

เมื่อพระอรหันต์คิดจะไปขอให้ลัทธิธรรมาสีลาสิกขา พระองค์ก็ไปขอร้องให้ลัทธิธรรม
ไปเป็นเพื่อน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 392

ต่อมาพระอรหันต์ก็ฟังพาวาสีให้ช่วยทำอุบายจนกระทั่งพระองค์ได้อภิเษกกับลัทธิธรรม-
มาลี ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 401

แม้กระทั่งการทำสังคราม พระอรหันต์ก็ยังต้องฟังพายุอื่น ดังจะเห็นได้จากเหตุ-
การณ์ตอนที่อุคเรนตีกรุงผลิก พระอรหันต์ก็ขอให้วาสีช่วยวางแผนการรบให้

พระอรหันต์ให้ความให้ยามศึก	อุตล้าหัตริกตรองอุบายเป็นหลายเล่ห์
จะรบพุ่งกรุงโกระไกลทะเล	ให้ว่าเหววิญญาน์เอกากาย
เป็นห่วงหลังระวางหน้าหนักหนานัก	พระน้องรักลูกน้อยก็คอยหาย
ยิ่งตรองตรึกนึกไปไม่ล่บาย	สิ่งปริยายปรักษานางวาสี
ศึกมายังตั้งกระบวนจนจะข้าม	มาสังครามรบพุ่งถึงกรุงศรี
จะสดแจงแต่งทหารออกต้านตี	หรือจะหนีนางเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 406)

วาสีจึงวางแผนการรบให้พระอรหันต์ นอกจากนี้ตัวนางและลัทธิธรรมาสียังออกไป
สู้รบกับฝ่ายสังกาด้วย

แมนลวงล่อพอให้ได้ชัยชนะ	ก็เห็นจะทำได้ใจหม่อมฉัน
ขอพระองค์จงเป็นกองออกป้องกัน	คุมกำปั่นแปดร้อยคอยระวาง
แมนสังครามตามตีจงหนีหลัง	ไปวันหนึ่งสิ่งค้อยทบทลบหลัง
มาปากอ่าวแก้วล่กัตัดก่าสัง	ให้พร้อมพรั่งทั้งที่รบล่สมทบกัน
ข้าจะรับสับท้าวเจ้าสิงทล	ด้วยเล่ห์กลโอบอ่อนคิดผ่อนผัน
นางทูลความตามบัญชาล่สารพัน	ทั้งลัทธิธรรมาสีเห็นดีจริง
จึงทูลว่าข้าจะรับเป็นทัพข้า	ช่วยเผาล่านาวาประล่ำหาญ (หน้า 407)

เมื่อพระอรหันต์ติดทำยรททรงของละเวงเข้ากรุงสังกา พระองค์ก็แล่ตงพฤติกรรม
ฟังพายุอื่นด้วยการขอร้องให้ลัทธิวาสีวันช่วยให้พระองค์ได้เข้าไปพบกับละเวงภายในรททรง ดังคำ-
กลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 401

ครั้งเมื่อพระอรหันต์เข้าไปอยู่ในกรุงสังกแล้ว พระองค์ก็ยังขอให้บุพพกาช่วย ให้พระองค์ได้พบกับละเวงอีกถึง 2 ครั้ง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 401

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระอรหันต์มักจะฟังพหุ ผู้อื่นอยู่ เล่มอ ๆ

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

ตามปกติพระอรหันต์จะเป็นผู้ที่มีบุคลิกอ่อนน้อม อ่อนหวานกับผู้อื่นอยู่ เล่มอ และ เมื่อ พระอรหันต์ตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก พระองค์ก็จะยินยอมอ่อนน้อมเชื่อฟังและกระทำการต่าง ๆ ตามที่ผู้ที่พระองค์หลงใหลต้องการ โดยปราศจากการไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียใด ๆ ทั้งสิ้น ดัง รายนละเอียดต่อไปนี้

เมื่อท้าวสุทนต์ขับไล่พระอรหันต์ออกจากเมือง พระอรหันต์ก็ยอมทำตามโดยไม่มี เงื่อนไขโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 369

เมื่อวาสีรับอาสาทำอุบายให้พระอรหันต์ได้อภิเษกกับสุวรรณมาลีนั้น นางทูลให้พระ อรหันต์มีพระราชบัญชาให้ศรีสุวรรณเตรียมงานอภิเษกในอีก 7 วันข้างหน้า แม้พระอรหันต์จะมอง ไม่เห็นว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้พระองค์ล่มประสังคีโตอย่างไร แต่พระองค์ก็ยังทรงเชื่อวาสี โดยยอมจัดการทุกอย่างตามคำแนะนำของนาง

พระฟังคำข้าตรึกเห็นลึกซึ้ง

คิดไม่ถึงความคิดที่ปิดผัน

สังตรัสว่าถ้าเหมือนคำที่ร่าพัน

จะร่างวัลวาสิให้มีศ

จะสั่งพระอนุชาว่าโฉน

ตามแต่ใจเจ้าจะสั่ง เกิดทั้งหมด

ให้แต่องค์พระธิดานั้นลาพรต

ในกำหนดเลือดวันเหมือนสัณญา (หน้า 357)

เมื่อพระอรหันต์หลงใหลในตัวละเวงชั่วฟ้า พระองค์ก็ยอมกระทำการต่าง ๆ มากมาย เพื่อให้นางพอใจ โดยเริ่มจากการยอมทรงปลัดกดทัพตามคำแนะนำของบุพพกา เพียงเพื่อ จะได้ให้นางพาไปพบกับละเวง พระอรหันต์ไม่ได้คำนึงเลยว่า การที่พระองค์หายไปจากกองทัพ จะก่อให้เกิดปัญหาอะไรติดตามมาบ้าง

ขอผ่านเกล้าไปยื่นที่หัพ	ให้คนหส์บลันลุ่มอารมณห์วัง
จะอาสาพาไปเข้าในวัง	ตามไปส่งกายอยู่เป็นคู่ครอง
พระพิงศาร่าสิทพอนิกได้	ตีพระทัยที่จะข่มประลุ่มล่อง
หยิบยี่ผิ้งที่เธอทำไว้สำรอง	โยนให้ย่องตลอดบ้างทั้งริดา
อันปรอทยอดทูลู้ไม่ได้	มันเหลวไหลเข้าไปในหนังสือ
แล้วแลดูสุริยนพอล่นรยา	หยิบปี่มาเป่าเพลงวังเวงใจ (หน้า 630)

ต่อมา ยุพานภา ก็ขอให้พระอภัยมณีเปลื้องเครื่องทรงแล้วแต่งองค์เป็นสตรี พระองค์ก็ยอมทำตามอย่างง่ายตาย

ขอพระองค์ทรงเปลื้องพระเครื่องต้น	ได้ปลอมบ่นไปกับเหล่านางสาวคีรี
จะตามไปให้เขาเห็นเช่นสตรี	ขึ้นนั่งที่ท้ายรถช่วยบดยา
พระอภัยไม่ขัดลุ่มลัดเครื่อง	ค่อยปลดเปลื้องแปลงองค์ทรงภูษา
ใส่เครื่องรองของลูกสาวเจ้าสังกา	ขึ้นทรงม้าพระที่นั่งกำส้งแรง (หน้า 631)

เมื่อศรีสุวรรณยกทัพมาล้อมกรุงสังกาไว้ ละเวงก็ทูลพระอภัยมณีว่า พระองค์จะคิดทำประการใด พระอภัยมณีก็แสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นว่า เชื้อพิงและยอมตามความต้องการของนาง โดยตรัสว่า แล้วแต่นางจะให้ทำอย่างไร

ที่พูดตามความเชื่อควรหรือน้อง	มามัวหมองว่าจะอาจขนางหนี
ก็ตามแต่แม่จะสั่ง เกิดครั้งนี้	จะให้ทำไฉนจะได้ตาม (หน้า 668)

ละเวงจึงให้พระอภัยมณีมีลากรไปห้ามทัพ พร้อมทั้งบงการให้พระอภัยมณีกระทำตามกลศึกของนางทันที

ถ้าแม่พระจะช่วยห้ามปรัมพระงค์	ลงโปรตทรงอักษรคิดม่อนปรน
เป็นสำคัญมั่นหมายลายพระหัตถ์	ไปทานที่ตม้องรักเสียดลักหน
แม่พวกพ้องกองทัพลูกปล	สิงขึ้นบนพลับพลาหน้าธานี
เขามารบพบปะจะได้ว่า	ตามประสาพี่น้องไม่หมองคีรี
ถ้าขึ้นบุกรุกโรมเข้าโจมตี	สิงเป่าปี่ให้สับแล้วสับเป็น
ช่วยปราบปรัมตามท่าเดียวพอเรียบร้อย	แล้วสิงปล่อยไปเมืองไม้เคืองเข็ญ
พวกฝรั่งทั้งขมพู่จะอยู่เย็น	สิงจะเห็นว่าพระรักประสัจใจ
พระพิงนางพลาจตอบว่าชอบแล้ว	พระน้องแก้วคิดดีจะมีไหม
ละพิงคำทำตามแม่ทรามวัย	ที่มิให้แก้วตาอนาทร

พระว่าพลางร่างส่าแล้วอ่านลอบ
ครั้นเสด็จสรรพพิบัติด้วยบริบร้อน

นางเห็นชอบจึงประจงลงอักษร
ให้บังอรองคละเวงด้วยเกรงใจ (หน้า 669)

ต่อมา ละเวงก็คิดอุบายให้พระอภัยมณีมีส่าไปแจ้งว่า พระองค์กำลังประขวรให้
ครีลู่วรรณกับลินลนุมา เข้ามาเยี่ยมในกรุงลังกา พระอภัยมณีก็ยอมทำตามโดยไม่คัดค้านเลยแม้แต่น้อย

นางละเวง เกรงแต่ข่าวผลึก
พระนียงยามาธาณีจะมีเลี้ยง
จะแต่งโต๊ะตามอย่างข้างฝรั่ง
ทั้งนายทัพกับพราหมณ์ล้ามเวลา
เชิญพระองค์สั่งส่าอาการไย
อันโอรสกับพระนียงทั้งสองนั้น
พระพียงนางทางว่าจะหาไหน
ไม่ห้ามปรามตามแต่จิตวนิดา

จะทำศึกว่าวุ่นชิงชุลเพียง
ก็คิดเยี่ยงอย่างกษัตริย์ชัตติยา
ถวายทั้งสององค์ตามวงคำ
เหล่าโยธาจ่ายเสบียงให้เลี้ยงกัน
ไปบอกให้เห็นจริงทุกสิ่งสรรพ
จะพากันมาเผ่าก็เข้ามา
ที่จะได้เหมือนนุสนี่ลูตหา
แล้วเขียนอาการไยสั่งให้นาง (หน้า 693)

เมื่อลู่วรรณมาสั่งลู่ชุตเชิญลู่รามาถวาย พระอภัยมณี ครีลู่วรรณ และลินลนุมา
ต่างพากันบ่นเพียงไม่ยอมออกไปรับ ละเวงจึงกล่าวตัดพ้อว่า พระอภัยมณีไม่รู้สักดีดลินพระทัย
ทำอะไรสักอย่าง พระอภัยมณีก็ตรัสว่า แล้วแต่นางจะจัดการ

ทุกวันนี้พี่ก็ว่าเป็นฝรั่ง
แต่เขารื้อดื้อดั่งมาถึง เมือง
จึงลู่ดั่งชิงชิงไม่ฟังส่า
ยังโกรธเกรี้ยวเคี้ยวเอี้ยวไม่เห็นดี
ดวงลุ่มรล่อนลั่งมั่งลิเจ้า
อันตัวพี่นี้ไม่ห้ามจะตามใจ

ให้ชิงชิงขาวชมพูเปื้อนหูเหือง
ให้มีเรื่องลู่รามาพาทิ
เพราะฮักบ้านพบปะสละหนี
จะให้พี่คิดอ่านประการใด
จะฮับเขาหรือคิดคิดโฉน
ว่าอย่างไรคงจะช่วยว่าด้วยกัน (หน้า 746)

ต่อมาเมื่อละเวงทราบความจากส่าของลู่รามาแล้วก็โกรธ นางจึงคิดแก้แค้น
โดยให้พระอภัยมณีมีส่าไปต่อว่าและตบตรอนลู่รามาสิ พระอภัยมณีก็ยอมทำตามเช่นเคย

แล้วแอบองคัทรงฤทธิ์คิดชะอ่อน
พระอภัยใจปลื้มไม่ปลื้มอ้ม
เล่นหาพาเหิมเคลิ้มอารมณ์
ประติษฐ์คำท่างให้นางชอบ

ทรงอักษรตอบประทานหม่อมฉานข่ม
เผ่าแต่ฮิมเขยฮิตล้นหล่ม
รู้ลึกล่มประดึกลับลับกระดาน
เป็นความตอบตบรักหักประหาร

นางแต่งแต้มแซมเข้าคำประจาน

พระโปรดปรานเขียนความให้ตามใจ (หน้า 755)

เมื่อลู่วรรณมาลยยกทัพมาถึงหน้าป้อมกรุงสงขลา ละเวงก็คิดแกล้งลู่วรรณมาลยด้วยการพาพระอภัยมณีไปเดินควงคู่กับนางให้ลู่วรรณมาลยฟัง ละเวงจึงไปทูลให้พระอภัยมณีออกไปเฉรฉาดัดสัมพันธ์กับลู่วรรณมาลยพร้อม ๆ กับนาง พระอภัยมณีก็ไม่ขัดข้อง

แม่จะรักครองสตัยจงตัดเขา

มิโปรดเกล้ายังยืนคงคืนกลับ

จะตามไปให้เห็นกายนางนายทัพ

ได้อินกับล่องชูดกับตา

หรือว่าพระจะไม่ไปอย่างไรเล่า

พลงหยิกเพลลาเป่ามนต์ลคลาธา

พระโอนอ่อนผ่อนผันตามวรัฒฟ้า

ไปลิพากันไปล้อให้พอการ (หน้า 787-788)

ละเวงทูลให้พระอภัยมณีทรงเครื่องแบบฝรั่ง เมืองสงขลา พระอภัยมณีก็ยอมทำตามโดยไม่ขัดพลัว

นางเขียนองค์ล่องขลุ่คนธรรล

ทรงเครื่องยศอย่างฝรั่ง เจ้าสงขลา

ลัวนเครื่องดำล้าคัณวันอาทิตย์

ตามจริตศักราชพระคำล่านา

อร่ามเรื่องเครื่องล้าหรับประดับประดา

พระมาลาล้อมล่อดไล้อยอดเพชร

ทรงรองบาทข่าตีฝรั่งนวมหนังนุ่ม

พระยงฆ์หุ้มคลุมล่านับแล้วลัรรพเล็ริค

กระบี่ทรงองคัฎตั้งกัลเม็ด

แล้วเล็ติจันนางจากปรางค์ทอง (หน้า 788)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว แสดงว่าพระอภัยมณีมักจะโอนอ่อนเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น ในยามที่พระองค์กำลังหลงใหลหญิงล่าวคนใดคนหนึ่ง

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเพียง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อลีนลุ่มทรเป่าปณท้าวลิลราชและผู้คนที่อยู่ในที่นั้นลัลลหมด พระอภัยมณีมีโอกาล์ที่จะล่องเกินลู่วรรณมาลยได้ แต่พระองค์ก็หักห้ามพระทัยไว้ได้ เพราะทรงระทระหนักดีว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการละเมิดต่อขนบธรรมเนียมที่ตั้งามั่นเอง

พระเล็องคัลลงจากบัลลังก์อาลัน

หวังล่าวท่าวจะโลมนางโถมฉาย

ครันเข้าชิตคิดได้ไม่ไกลกราย

แต่เดินย่ายลมนางไม่วางตา

พระโธษฐ์เยี่ยมเทียมลัลันลัลัม

เป็นลักยัมแยมหมายทั้งข้ายขวา

ยหงเนตรเกคักรกัลยา

ตั้งเลขาผุดม่องละองนวล

ที่ว่าโฉนทอนจะได้อวดงล่ม

แล้วจึงรักหักใจไม่บังควร

ร่วมที่นอนแนบห้องประคองล่งวน

ให้ปั้นปูนกลับมานั่งข้างหลังครุ (หน้า 177)

เมื่อพระอภัยมณีไปลานาง เจ๊อกก่อนที่จะโดยลารไปกับเรือของท้าวสิลราช พระองค์ได้ประธานธำรงค์และจุทามณีให้นางไว้ท้าววิทยุทากรในครุภี โดยวางไว้ให้ห่าง ๆ เพราะฉะนั้น พระองค์ก็เฝ้าเป็นตาบด แสดงให้เห็นว่า พระองค์เคร่งครัดต่อวินัยอย่างยิ่ง

แล้วหยิบธำรงค์ครุทบุษรา

อยู่ห่างห่างวางให้ไม่ใกล้ชิด

จึงฤกษ์งามยามปลอดตลอดตุมาร

กับจุทามณีรัตนขั้ววาล

แล้วทรงฤทธิ์รำล่อนด้วยอ่อนหวาน

ยุพาพาลจะได้ผูกให้ลูกยา (หน้า 190)

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเองอยู่บ้าง พฤติกรรมดังกล่าว แสดงออกมาในลักษณะของการประหม่าอาย และการสังเสียดจิตใจไม่ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระอภัยมณีเดินทางไปกับเรือของท้าวสิลราช พระองค์ก็เที่ยวตามหาสุวรรณมาลี จนกระทั่งมาถึงห้องบรรทมของนาง ครั้นถูกเหล่าสนมได้ถาม พระองค์ก็แสดงความประหม่าอาย แล้วรีบเสด็จหนีไปทันที

ถึงห้องนางสว่างแจ้วด้วยแสงคอบ

เขาทักถามขามเขินว่าเมินเฉย

ทอดพระองค์ลงบรรทมบนเตียงทอง

เห็นล่งบเจียบเสียงค่อยเมียงมอง

สลาเลยเสียวไปเข้าในห้อง

กรประคองกอดหมอนถอนฤทธิ์ (หน้า 310)

ต่อมาพระอภัยมณีก็วางแผนเข้าไปพบนางอีก แต่เมื่อได้พบกับเหล่าสนมหน้าห้องบรรทมของนาง พระองค์ก็เกิดอาการประหม่าอายอีก

ถึงแก่นางพลางแอบดูโฉมยง

เห็นแต่เหล่าล่าวลูสร้างค้ำางน้อยน้อย

สว่างแจ้วแสงโคมระย้าเคียง

ทั้งครั้นคร้ามขามเขินละเขินจิต

ไม่เห็นองค์นวลละอองค่อยมองเมียง

ที่เคยคอยชับกล่อมนั่งข้อมเสียง

พระหลีกเสียงสับล่อรอฤทธิ์

เห็นม่านปิดป้องสับหรือหลับไหล (หน้า 324)

เมื่อเข้าไปในห้องบรรทม พระอภัยมณีก็ไม่พบสุวรรณมาลีตามคำบอกเล่าของเหล่าสนม ข้ายังได้ยินเสียงมโหรีชับกล่อมอีกด้วย พระองค์ก็ทรงทราบว่าถูกนางซ่อนกล จึงกลับออก

ไปด้วยความอับอาย

ฝ่ายสุรางค์นางนังอยู่พรั่งพร้อม	ทว่าเพลงกล่อมมโหรีไพเราะ
ขับอิเหนาเข้าทำให้ข้าใจ	แล้วเข้าไปเฝ้าหน้ารับพระทอง
พระแอบดูรู้เท่าว่าเขาเบา	กลับหัวเราะรับออกมานอกห้อง
เที่ยวถามไถ่ไล่เสียงแล้วเมียงมอง	ไม่เห็นน้องที่ในตึกให้ฝักอวย (หน้า 324-325)

เมื่อพระอภัยมณีขลุกอยู่แต่ภายในห้องบรรทมเพราะหลงรูปละเวง ครั้นสุวรรณมาลี
มาเยี่ยม พระอภัยมณีก็แสดงความประหม่าอวยที่พระองค์เฝ้าแต่หลงรูปลูบกระดาดด้วยการแอบซ่อน
รูปไว้แล้วแล้งทำเป็นประชวร

เห็นทรงธรรมบรรทมข่มแต่รูป	ประโลมลูบลิ้มองค้ด้วยหลงไหล
นางพรายพริ้มยิ้มแ้มกระแอมไอ	พระอภัยพิบหนิตะลีตะลาน
เอาแอบบองค้ทรงคลุมหุ้มกระดาด	ลู่ล่ววาทวันทาไม่ว่าขาน
ทำทูลถามความว่าพระอาการ	ร้อนรำคาญช้ดขวางเป็นอย่างไร
พระพียงคำทำครางเหมือนอย่างเสิบ	ให้เหนื่อยเหนิบลุ่มนึ่งยังไม่ไหว
เห็นนางยิ้มพริ้มพรายอวยพระทัย	ทำสับไซ้รับรูตรีลูตรับง (หน้า 451)

ต่อมาพระนางมณฑาท้าววรรค์เสด็จมาเยี่ยมและทูลถามและขอชมรูปภาพพระอภัยมณี
ก็แสดงอาการประหม่าอวยและฮึดเอื้อนอยู่นานกว่าจะตรัสออกมาได้

ยื่นแท่นรัตนตรัสถามว่าทราบล่ววาท	ได้กระดาดเลขาามาแต่ไหน
ขอให้แม่แลดูรูปผู้ใด	พระอภัยรู้สึกให้ฝักอวย
ทำยิ้มย่องป้องปิดแล้วฮึดเอื้อน	ต่อตรัสเตือนหลายคำจ่าถวาย
แล้วทูลว่านาริตหรือร้าย	ไม่ทราบฝ่ายข้าเฝ้าเขาเอามา (หน้า 453)

หลังจากที่โต้พบกับละเวงแล้ว พระอภัยมณีก็มีกิริยาผิดแปลกไปจนครั้นสุวรรณและ
สินสมุทรสังเกตุเห็น สินสมุทรได้กล่าวกับครั้นสุวรรณว่า พระอภัยมณีเคยสัญญาว่าจะประหารละเวงเสีย
เหตุใดมีโอกาศแล้วจึงไม่กระทำ พระอภัยมณีได้ยืนดังนั้นก็อวยพระทัยเพราะพระองค์ไม่สามารรถ
ทำตามคำตรัสไว้ได้

พระปิตุรงค์ทรงธรรมก็สัญญา	ว่าจะฆ่าอกนางให้วางววาย
เหตุใดจนไม่สังหารผลาญชีวิต	กลับจะคิดแผ่เผื่อเป็นเชื้อสาย
ฉวยเสียดผู้หญิงเข้าสิงกาย	จะมิอวยเขาหรือนะพระเจ้าอา
พระอภัยไต่ยืนสินสมุทร	อดลู่ลู่แล่นละเกินท่าเมินหน้า (หน้า 539)

ก่อนจะเดินทางกลับกรุงผลึก พระอภัยมณีประสงค์จะไปลาละเวง แต่ก็เกรงลู่วรรณมาลี
จะไม่พอใจ พระองค์จึงแกลังตรัสว่าจะอยู่ให้ฝ่ายลังกาเกรงกลัวฝ่ายผลึก แต่ลู่วรรณมาลี
พระอภัยมณีก็เขินอายและรีบเสด็จออกไปทันที

ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลโฉม	เสียดประโคมยามล่องให้หมองครี
จะไปส่งนาง รัดฟ้า เกรงมาลี	แกลังพาทีเพทุบายให้ตายใจ
พรั่งนี้เข้า เราจะกลับกองทัพแล้ว	นงนองแก้วจับระงับให้หลับไหล
แต่ตัวพี่นี้จะล่าน้องยาไป	พูดเกลี้ยไกล่ผูกพันนาง รัดฟ้า
ให้ฝากตัวกลัวเราหนอ เจ้าพี่	อย่าให้มีศึกเสียเพื่อหวังหนา
นางอัมแบ้มแ่มข้อยพลอย เจรจ	พระไปหาเห็นจะราบเพราะปราบปราม
แม้ไม่ไปไหนเลยจะเสด็จศึก	จวนจะตึกเขยเสด็จอย่าขัดขาม
พระช่วยเขินเขินหมางเห็นขวางความ	จึงว่าตามแต่จะว่าแล้วคลาไคล (หน้า 920)

เมื่อออกเดินทางจากกรุงลังกา พระอภัยมณีก็โคกเคঁรำาคิดถึงละเวง แต่ก็พยายาม
ข่มพระทัยไว้ เพราะเกรงจะอายลู่วรรณมาลีกับล่องธิดา

ฝ่ายองค์พระอภัยมาในรถ	ครั้นเสี้ยวลดลับรัดฟ้ามารครี
เสียดพระทัยในอารมณ์ไม่ลุ่มประดี	ไม่รู้ที่ท่ากระไรที่ไหนเลย
ทั้งลูกรักอัคเรศมาในรถ	ยามระทดให้ละเขินท่าเมินเลย
แกลังเหลียวแลแก้เก้อชะเง้อเงย	อิงเขนยเอกเขนกวิเวกใจ
จะเหลียวกลับลับทางวังนี้ เวคัน	พระชลเนตรคลอคลอชะลอไหล
อุตล่ำหักลิ้นกันแล้งแข็งพระทัย	หมายมิให้อัคเรศรู้เหตุการณ
. . . . .	. . . . .
พระอภัยไม่หลับกระสับกระส่าย	ละอ้นอายอาจขนางระคา งเขิน
ให้อารมณ์ข่มอะไรก็ไม่เพลน	ให้เผชิญแต่อาวุธฉอนฤทธิ์ (หน้า 925)

ต่อมาธิดาทั้งสองทูลถามเรื่องต่าง ๆ จากพระอภัยมณี พระองค์ก็เฉลอตรัสตอบ
เป็นภาษาฝรั่ง จนต้องทรงแก้ก้อด้วยการเร่งให้เดินทางโดยเร็ว

พระเคลิ้มคล้ายหมายมั่นว่า รัดฟ้า	ทรงภาษาฝรั่งตอบบังอร
นางอัมพลางทางว่าภาษาฝรั่ง	หม่อมฉันยังไม่สิ้นหัดช่วยตรัสล่อน
รู้ภาษาถ้าแปลได้แน่นอน	จะผันผ่อนพูดฝรั่งรับสั่งความ

พระแก้วแก้วเออียดพูดติดปาก   ต้องพูดยากหนักหนาเข้าป่าหนาม
แล้วเคยเขียนเตือนกระบวนให้ถ้วนตาม   เป็นตัดความเดิมป่าพนาสัย (หน้า 925)

ในด้านความสังเลตต์ลินพระทัยไมไ่ได้นั้น พระอภัยมณีแสดงให้เห็น เมื่ออุค้เรนทูล
ถามว่า พระองค์จะตัดลินเรื่องลู่วรรณมาลว่าอย่างไร พระอภัยมณีก็ตัดลินพระทัยไมไ่ได้ว่าจะคืนนาง
ให้กับอุค้เรนหรือไม่ จึงมอบให้ลินลุ่มทรเป็นผู้ตัดลินใจแทน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 16

4.4 จิตใจอ่อนไหว

บุคลิกภาพที่เด่นชัดที่สุดของพระอภัยมณี คือ ความเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหว ผู้อ่าน
เรื่องพระอภัยมณีจะได้พบกับข้อความที่แสดงลักษณะนิสัยเช่นนี้ของพระองค์อาทิ "พระอภัยใจอ่อนถอน
ละอื่น" หรือ "ส่งสารพระอภัยวิไลสักขณ์" อยู่เกือบตลอดทั้งเรื่อง ลุ่มทรภู่แสดงบุคลิกภาพดังกล่าว
ของพระอภัยมณีออกมาในรูปของ การพรรณนาลักษณะจิตใจของพระอภัยมณีและกิริยาร่าให้ คร่ำครวญ
ชวนให้ส่งสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อถูกเนรเทศออกจากกรุงรัตน   พระอภัยมณีก็เสียดพระทัยกันแล้งจนลลไป
แล้วลววมล่อดกอดน้องประคองหัตถ์   ล่องกษัตริย์โคกทรงกันแล้งคล้าย
พระอภัยมณีคร่ำครวญ   ก็พากันชวนขับลลไป (หน้า 9)

เมื่อถูกผีเสื้อลุ่มทรลักตัวไป   พระอภัยมณีก็ตกพระทัยจนลลินลิต
แล่นส่งสารพระอภัยใจจะขาด   กลัวอำนาจนางยักษ์นิครี
ลลบลมมิได้ลลประภาดี   อยู่บนที่แผ่นผาศิลาลาย (หน้า 14)

เมื่อหิ้นฮั้นมาก็กันแล้งคร่ำครวญถึงคร่ำครวญ
แล้วเอนองค้ลงบนแท่นแล่นระทด   โศกกาถ์ระชบทรงกันแล้งคล้าย
โ้อส่งสารปานละนี่คร่ำครวญ   อยู่ด้วยกันหลัดหลัดมาพลัดพราย
พอดีนฮั้นยามเย็นไม่เห็นที่   ละโคกก็โหยหาน้ำใจหาย
ได้เห็นแต่เจ้าพราหมณ์ทั้งสามนาย   เขาผั้นผายลับตาจะอวารณ์
นิจจาเอ๋ยเคยเห็นกันที่น้อง   มาเที่ยวท่องบุกเดินเนินลิงขร
อี ยักข้ล็กที่ล่งมาในลำคร   ละทุกข้รอนว่าเห่วอยู่เอกา
พระนิกนิกแล้วละฮ้อละฮ้อให้   ชลเนตรหลังไหลทั้งย้ายขวา
ชบพระพักตรอยู่บนแท่นแผ่นศิลา   ทรงโคกกาถ์ระชบระทดใจ (หน้า 16)

ต่อมา เมื่อสิ้นลมทรทุลตามถึงความหลังระหว่างพระอภัยมณีกับผีเสื้อสมุทร พระ
อภัยมณีก็ร้องไห้

พระพิงค้ำน้ำเนตรลงพรากพราก คิดถึงยามยากวิโยคยี่ง โศกศัลย์
แถลงเล่าลูกยาล่ารพัน จนพากันมาบรรทมที่ร่มไทร (หน้า 135)

เมื่อมาลั่งเงือกยราภสับลงทะเล พระอภัยมณีก็ร้องไห้คิดถึงศรีสุวรรณอีก
กับลูกน้อยค้อยพุงสูงเงือกน้ำ มาปากถ้าแลเห็นวนชลล่าย
หวนรำลึกตริตรองถึงน้องชาย พระพุ่มพ่ายชลนาด้วยอาลัย (หน้า 138)

เมื่อพระอภัยมณีทรงทราบว่าเป็นผีเสื้อสมุทรติดตามมาอย่างกระชั้นชิด พระอภัยมณีก็
หวาดกลัวและกันแสงสิ่งเสียดิ้นสมุทรกับเงือกทั้งสามว่า พระองค์คงจะสิ้นชีวิตอย่างแน่นอน
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 402

ต่อมา เมื่อผีเสื้อสมุทรคร่ำครวญถึงความหลังระหว่างนางกับพระอภัยมณี พระองค์
ก็พระทัยอ่อนและกันแสงคร่ำครวญถึงนางเช่นกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 397-398

เมื่อพระอภัยมณีเสด็จไปรำลานาง เงือกก่อนที่จะเดินทางไปกับท้าวสิริราช พระองค์
ก็กันแสงคร่ำครวญส่งสารนาง

พระโคมยงทรงศีลได้อินตาม จะบอกความมิใคร่บอกออกมาได้
เล่นหาอาวรณ์ร้อนฤทัย ภูวไนยฝั่งละอันกลืนน้ำตา (หน้า 187)

พระพิงค้ำน้ำเนตรลงพรากพราก โอเพื่อนยากร่วมจิตพิลัมย์
ไม่ทุกข์ร้อนหรือจะจรจากเจ้าไป ฝืนใจจำลาลูตาดวง (หน้า 188)

เมื่อพระอภัยมณีไปลาพระโยคี พระองค์ก็ร้องไห้อีก
แยกฝั่งทั้งองค์พระทรงยศ ต่างกำลัดแต่รำหมองไม่มองใส่
พิโรธว่าพร้าว่าด้วยอาลัย พระอภัยว่าพระองค์อยู่คงดี
ได้ฟังบุญอุ้นเกล้าทุกเข้าคำ มิหันท่าแทนทตบาศรี
จะอำลาพากันไปวันนี้ เหมือนไม่มีความรักพระนักรธรรม์
ใครจะตักน้ำท่าหาลูกไม้ ประเคนให้พระสิทธา เวลาฉัน
เมื่อคิดไปใจหลานส่งสารครัน แล้วก้มกันแสงละอันกลืนน้ำตา (หน้า 191)

ต่อมาเมื่อพระอภัยมณีทรงทราบว่า ลู่วรรณมาสีมีคู่หมั้นแล้ว พระองค์ก็เสียดายจน

น้ำเนตรคลอ

พระอภัยให้ระทดลลดลง

เสียดายองค์พระธิดาน้ำตาคลอ (หน้า 195)

เมื่อพระอภัยมณีสั่งทหารผีเสื้อสมุทรด้วยเพลงปี่แล้ว พระองค์ก็ร้องไห้คร่ำครวญถึง

นางและสินสมุทรจนลบลบไป

เห็นคันทนางพลาจพิศุ่พิศุ่พิศุ่

ชลนาคลอเนตรสังเวชใจ

ลดพระองค์ลงนั่งข้างศิโรตม์

ล่มาโทษนางยักษ์ที่ศักษัย

พิโรธาพร่ำว่าด้วยอาลัย

ละอินให้ใจหายเสียดายนาง

. . . . .

. . . . .

พระครวญคร่ำว่าไรให้ละอิน

ลู่ดจะขึ้นแจ้งอารมณ์พระโคมศัร

ทั้งทุกขถึงลูกยาในวารี

แต่คืนนี้มิได้เห็นว่าเป็นตาย

ทั้งเสียเมียบเสียบุตรลู่ดลลด

แล่นกำลัรตทรวงจะแยกแตกกลาย

ละอินอ่อนอ่อนองค์ไม่ทรงกาย

พระโคมฉายชวนขับลบลบลง (หน้า 206-207)

ระหว่างที่ติดอยู่บนเกาะร้าง พระอภัยมณีก็คร่ำครวญถึงความทุกข์ที่ได้รับจากการ

พลัดพรากจากคนที่พระองค์รักอยู่เสมอ ๆ

พระโศกศัลย์รันทดลลดจิต

ด้วยลู่ดคิดลารพิศดจะชดลัน

ทั้งลูกน้อยพลอยหายในลำยชล

จะอับจนหรือจะรอดตลอดไป

โอรุ่อกอ่ยเคยอยู่เป็นคู่ยาก

มาพลัดพรากมิได้เห็นว่าเป็นโฉน

ยิ่งรำลึกตรึกตรายยิ่งอาลัย

พระยลนัยน์โหลหลั่งลงพรั่งพราย

แล้วคิดถึงลู่มาสีศรีส่วลดี

ระลอกชดลู่ญไปน่ำใจหาย

อันท้าวโทโหนจะรอดคงวอดวาย

อันจะว่ายล่ายลู่มทลู่ดกำลั้ง

โอดัวเราเล่ามาค้างอยู่กลางเกาะ

ผีเนื้อเคระหัทกรรมลั้งแต่ปางหลัง

มิได้คืนนครศั น เวศั นวัง

โอดแล่นสังเวชใจกระไรเลย

เมื่อครั้งหนีผีเสื้อเหลือล่ำบาก

มาช้ำจากลูกยาฉิบจาอ่ย

ทั้งกำผัดมิได้มีความเลียบ

ผู้ใดเลยที่จะเป็นเหมือนเช่นเรา

แต่แล่นยากแล้วมิหน้ามาช้ำแยก

ทั้งเรือแตกต้องมาอยู่บนภูเขา

แล่นวิโยคโศกศัลย์ไม่บรรเทา

กำลัรตเค้รำโศกาทูกราตรี (หน้า 268)

ก่อนที่พระอภัยมณีจะเดินทางจากเกาะร้างไปกับอุคเรน พระองค์ก็มาลาชากของ
ผีเสื้อสมุทรแล้วกันแฉ่งด้วยความอาลัยจนล้น

ถึงศัพท์ผีเสื้อกลายเป็นคน	ไม่ลืบลิ้นอาลัยให้ใจหาย
เข้านั่งเรียงเคียงข้างอุร่ากาย	พระพุ่มพวยชลนาโคกกาลย์
โอรัน้องเอ๋ยเคยอยู่เป็นคู่ยืน	สภาราญ์ยืนยงจิตพิลัมย์
เจ้าสิ้นบุญสถูแล้วแล้วกันไป	พี่ลาไกลกลอยล่ววาทในชาตินี้
อย่าน้อยจิตคิดทำให้ลำบาก	ขอลาชากคัพพ้องอย่างหมองคร
พี่ตักยากอยู่ด้วยเจ้าถึงแก้ว	ช่วยส่งพี่เสียดให้พันทนมรมาน
.....	.....
พระร่ำพลางทางพิณคิดสังเวช	น้ำพระเนตรมีอ้อมมือและห้อยไห
ระทวยทอดอกอดคัพพลบไป	เหมือนหลับไหลลึ่มกายตั้งวายุปราณ (หน้า 272)

ระหว่างที่รอนแรมไปในเรือของอุคเรน พระอภัยมณีก็วิตกถึงเรื่องของพระองค์

กับสุวรรณมาลีเฝ้าแต่ร่ำไห้ไม่ยอมนิทรา

ถ้าพบนางกลางน้ำท่าอย่างไร	สิ่งจะโดนุชน้องเป็นของเรา
ด้วยว่าองค์อุคเรนมาเป็นมิตร	ครั้นจะคิดขัดไว้เกรงใจเขา
แต่พี่รู้ยู่ว่าองค์นางนงเยาว์	รักขังเราเจ้าสิ่งใดให้สังวาล
พี่ก็ให้ได้ร่ำมรงค์รัตน์	ล่ำรพิตพุดลาน่าล่งล่ำร
ยิ่งคิดก็ยิ่งให้อาลัยลาน	ข่มสังวาลต่างนางในกลางคืน
กับทั้งภูษาครัศนีออกห่ม	พอต้องลมรินรินกลิ่นระรื่น
แล่นวิโยคโคกคัลย์ทุกวันคืน	ขบลิ้นอันอาลัยไม่ไล่ยา (หน้า 275)

เมื่อพระอภัยมณีได้พบกับสินสมุทรก็ตั้งใจจนร้องไห้ล้นไป

จอมกษัตริย์ที่คณาเห็นลูกแก้ว	เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ให้ใจหาย
พระชลนัยน์ไหลหลั่งลงพรุ่งพราย	ประคองกายกอดแอบไว้แนบองค์
ล่งล่ำรบุตรลุดจะขึ้นลิ้นอันอัน	ยังมิทันไต่ถามตามประล่งค
ลุดกำลั้งจะประหังดารงองค์	กันแฉ่งทรงโคกขบปลบไป (หน้า 285)

เมื่อตื่นขึ้นพระอภัยมณีก็ยังกันแฉ่ง "น้ำพระเนตรลงพราวพราว" (หน้า 286) ต่อมา

เมื่อได้พบกับศรีสุวรรณและอรุณรัตน์ พระอภัยมณีก็คร่ำครวญกันแฉ่งอีก

ส่งสารองค์พระอภิวิไลโฉม	อุบประโลมหลานน้อยละห้อยหา
อุ้มยื่นวางกลางซีกพิศพิศตรา	พระยลนานอง เนตรสังเวชใจ
.....	.....
พระร่าพลางต่างองค์ทรงกันแล่ง	โ้อโสัยแรงเกิดมาผดจาเอ๋ย
ไม่เคยยากกรากกร่าต้องจำเคย	เมื่อไรเลยจะพร้อมวงศ์พงศ์ประยูร
พระพิน้องส่งองค์ละอินให้	ด้วยอาลัยโกตญาตีเพียงขาดลู่ญ (หน้า 289)

เมื่ออุคเรนทูลถามพระอภิยมณีว่า หากตนต้องต่อสู้กับสินสมุทร พระองค์จะช่วยเหลือใคร พระอภิยมณีก็ "ใจอ่อนถอนละอิน อุตล้าหักสินขลนาน่าส่งสาร" (หน้า 297) แล้วจึงตรัสว่าจะไม่ช่วยเหลือทั้งสองคน

ต่อมาเมื่ออุคเรนแพ้สินสมุทร พระอภิยมณีก็มาร่ำไห้ขอชีวิตอุคเรนจากโอรส ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 378

ต่อมาเมื่อพระอภิยมณีเห็นว่าลู่วรธมาลีไม่มีมิตรตอบดังเคย พระองค์ก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงนาง

โ้อลู่วรธมาลี เจ้าพี่เอ๋ย	ไม่เห็นเลยที่พิศพิศมัย
มาหมองหมางห่าง เห็นละเกินใจ	สิ้นอาลัยแล้วหรือนางสูงอย่างนี้
แม้โฉมยงนงนุชลุดล่าวาท	เจ้าตัดขาดคิดอาจขนางหนี
ไม่หลงเหลือเยอใยเป็นมิตร	ชีวิตพี่ไหนจะรอดตลอดไป
พระตริกตราอาตุรขุนเทวษ	น้ำพระเนตรคลอคลอจะหล่อไหล
หวนร่าสิณณิกละอินชนอาลัย	เหมือนจิตใจจะวินาค่หวาตระวัง (หน้า 311)

เมื่อลู่วรธมาลีมาทูลลาไปบวชเป็นดาบลินี พระอภิยมณีเพียงแต่ "ไต่อินลันลัด" (หน้า 336) แต่ก็พยายามหักห้ามพระทัยอวยพรให้นาง

นางกล่าวแกลังแล้งไว้อาลัยลาน	พระส่งสารแล่นละอินกลืนน้ำตา
แล้วอวยพรขุนลู่ลัดิมจรล	เจริญพรตพรหมจรรย์ให้รักษา (หน้า 338)

ครั้นถึงกำหนดวันทีนางจะบวช พระอภิยมณีก็ยิง "ใจคอกให้ท้อแท้" (หน้า 340) แม้ในพิธีบวชพระองค์ก็ยังทรงกันแล่งตลอดทางที่เล็ดลุดไปยังอาศรมของนาง

. . . . .

พระอรทัยพิศตรไศรั้าเปล้าอุร่า

ถอนละอื่นผืนขวนพระน้องนาง

จากปรุกล่าทวนนางไปข้างหน้า (หน้า 340)

ต่อมา พระอรทัยมณีก็ไปขอร้องให้ลู่วรรณมาลีลาสิกขาภายใน 3 วัน แต่เมื่อครบกำหนดแล้วนางก็ยังบ่ให้พรตอยู่ พระองค์ก็ยิ่งเคঁรั้าโศกมากขึ้น

พระอรทัยไลัยาลันเหือดอาลันอ่อน

ให้อาวรรณรอนรณกมลหมอง

ไม่เหมือนคาคคลาดคิดคิดทำนอง

พระตริกตรองตรมจิตตั้งพิงป็น

ถึงสามวันกลยาไม่ลาพรต

โศกกำลัรตเสียใจให้ละอื่น

ทั้งรักแค้นแล่นกระสันให้กลั่นกลิน

ลู่ดจะขึ้นแข็งใจอาลัยลาน

อัน เอ็มโษษฐ์โภชนากระยาแล้ว

ก็ละเลยลืมพระองค์น้ำล่งล่ำ

ทั้งลืมเหล่าล่าวลู่รางค่นางอยู่งาน

นฤบาลบรรทมกรรมฤทธิ์ (หน้า 355)

แม้จะได้อภิเษกกับลู่วรรณมาลีแล้ว พระชนกชนนีที่จากมา

พระอรทัยมณีก็ยังคงโศกเคঁรั้า เพราะทรงคิดถึง

เมื่อวันนั้นบรรทมบรรจกรรมแทน

ให้โศกแล่นเสียใจใครจะเหมือน

แต่จากไกลโอศวรรย์มาพันเพือน

มิได้เยอนพระชนกชนนี

โธ่ผ่านเกล้าเจ้าประคุณทูลกระหม่อม

จะพรักพร้อมอยู่บ่ารุงซึ่งกรุงศรี

หรือทุกขโศกโรครภัยสิ่งโรมี

ถึงลิบปีแล้วมิได้ไปไกลกราย

. . . . .

. . . . .

ยิ่งตริกตราอาดูรทวนทเวษ

น้ำพระเนตรหยดเหยาะลงเฝาะผอย

(หน้า 361-362)

เมื่อพระอรทัยมณีไปล่งศรีลู่วรรณ ลินลุ่มทร และอรุณรัศมีไปเยี่ยมท้าวลู่ที่คั่นและพระนางปทุมเกสรที่กรุงรัตนนา พระอรทัยมณีก็โศกเคঁรั้าเสียใจที่ทั้งสามพระองค์ต้องจากไป

พระอรทัยใจอ่อนถอนละอื่น

อุตล่ำหผืนพิศตรขวนนวลหง

เข้าสู่วังทั้งลู่รางค่นางอนงค์

. . . . . (หน้า 365)

อุคเรนมาตีเมืองผลึก แต่พ่ายแพ้อุกส์บได้ เมื่อพระอรทัยมณีเห็นอุคเรนบาดเจ็บจนลลอบ พระอรทัยมณีก็ "เข้าประคองนงน้ำตา" (หน้า 412)

เมื่ออุคเรนพันก็ขอให้พระอรทัยมณีประหารตนเสีย แต่พระองค์ก็พระทัยอ่อน ไม่อาจประหารอุคเรนได้ ข้ายังตรัสอีกว่า พระองค์จะยอมทำตามความประสงค์ของอุคเรนอีกด้วย

พระอรทัยใจอ่อนเฝ้าวอนว่า   ด้วยปรียา เขิงชกั่มครลุ่มาน
 มิปรองดองน้องหมายจะวายปราณ   พี่ล่งล่ำลุดจะท้าวให้ล่ำตาย
 จะขอลามตามในน้ำใจเจ้า   จะให้เราท้าวโชนตั้งใจหมาย
 ที่โกธรซึ่งสิ่งจะเบาบรรเทาคลาย   แม้นไม่ตายแต่พองามจะตามใจ (หน้า 413)

เมื่อวาลีสิ้นชีวิตลง พระอรทัยมณีก็กินแล้งร่ำให้อาสัยรักนางมาก
 แต่ไปไม่เห็นว่านางวาลี   คงดูพี่เสียยังแล้วจะแคล้วน้อง
 แม้ก่าเกิดเกิดไหนดให้อหิปะ   ใต้เป็นพระมเหสีในทีล่อง
 ให้อุปงามทราวมล่งนวนวลละออง   อย่าให้ต้องอดสูกับผู้ใด
 คงพันทุกขลุ่ยโอโหล   ไปจุดตามประสาชัฒมาสัย
 พระครวญคร่ำร่ำว่าด้วยอาสัย   พระชลนัยนมีอเยาะเหาะเหาะย้อย
 ด้วยอาสัยในทีวาลีห้าม   ถึงมิงามก็แต่งอนเหมือนช่อนหอย
 พระทรงศักดิ์รักใคร่มิไต่่น้อย   จึงเคঁร่ำล่ำร้อยโคกกาถึงวาลี (หน้า 417)

ในการทำศึกเจ้าละมาน พระอรทัยมณี   ล่งล่ำล่ำข้าศึก จึงใช้เสียงปล่กตพพเท่านั้น
 ไม่ใช้เพลงปล่สังหารเช่นที่เคยใช้กับผีเสื้อสมุทร

พระอรทัยใจบุญการุญราชฎ์   มิให้ขาดดวงจิตคิดล่งล่ำ
 จึงโบกธงตรงพลับพลาสัญญาการ   พวาทหารเห็นลั่นก็ยินดี (หน้า 445)

เมื่อพระอรทัยมณีฟื้นขึ้นมาหลังจากที่ลุดล่ำครโล่ปล่ค่าเจ้าละมานและแก้เล่นห์ของ
 ละเวงใต้แล้ว พระองค์ทอดพระเนตรเห็นลุดล่ำครก็หวนคิดถึงนาง เจือกจนละอิกละอื่น

เขม้นตุกมารโอรล่ำราช   เห็นผุดผาดดิວอย่างนางมัจฉา
 หวนระลึกนึกถึงอันกสินน้ำตา   . . . . . (หน้า 493)

ต่อมา เมื่อพระอรทัยมณีทราบความเป็นไปของลุดล่ำครและนางเจือก พระองค์ก็
 ร้องไห้โศกเคঁร่ำอีก

พระฟังคำร่ำว่าน่าสังเวช   ชลเนตรหยดเหาะเหาะเหาะย้อย
 เหลืออาสัยในคำเจือกหน้ามือ   ให้เคঁร่ำล่ำร้อยลุ่มล่อดกอดตุมาร
 ประโลมลูกผูกจิตคิดถึงแม่   มาห่างแหเห็นแต่บุตรลุดล่งล่ำ
 ละอื่นอันถอนฤทัยอาสัยลาน   พระวงค์วานใหญ่่น้อยพลอยโคก (หน้า 494)

ครั้งที่ล้นสมุทรและสุดลำครถูกไฟกรดของสินตั้งจนล้นไป พระอภัยมณีทรงคิดว่า
โอรสทั้งสองสิ้นชีวิตแล้ว ก็เสียใจร้องไห้จนล้นไปด้วย

ล่งลารพระอภัยกัษัตริย์	กลัวโอรสสองราจะอาลัย
ไม่เห็นพื้นขึ้นบ้าง เหมือนกลางวัน	พระทรงกันแล่งประคองล่องโอรส
.....	.....
ล่องกษัตริย์ขัดตีย่วงค์ทรงกันแล่ง	จนโรยแรงโรลมตมทิมเล่น
ด้วยหาหมตมตมอในบรี เวณ	เห็นล้นเกณฑ์แก้ไขก็ไม่พื้น
พระประคองล่องบุตรสุดที่รัก	ขึ้นวางตักข้างละองค์ทรงละอื่น
โอเอินผ่าน้ำค้างในกลางคืน	เจ้าไม่พื้นขึ้นมาสั่งพอบ้างเลย
ประหลาดเหลือเนื้อละมุนยังอุ่นอ่อน	ล้นสมุทรสุดลำครของพ่อเอ๋ย
เคยกลับเป็นก็ไม่เห็นเหมือนเช่นเคย	กระไรเลยแน่ฝังไม่ดึงกาย
พระครวญคร่ำรำรักโอรสราช	ใจจะขาดคิดไปก็ใจหาย
พระชลนัยน์ไหลหลังลงพรั่งพราย	ทั้งขวาช้ายกอดคัพล้นลง (หน้า 500-501)

ต่อมา เมื่อสุดลำครต้องกลับไปเมืองการะเวก พระอภัยมณีก็กันแล่งด้วยความอาลัยรัก	
แล้วชวนบุตรสุดลำครบรรณาถ	ขึ้นปราสาทเล่นวิโยคโคกกล่งลาร
ลัดตแทนแวนฟ้า โอฟ้าฟ้า	กอดกุมารโคกด้วยอาลัย
โธ่ลูกแก้วแววตาบิดาเอ๋ย	ได้ข่มเขยขึ้นจิตพิลัมย์
จะแลกลับกลับเป็นลูกเขาอื่นไป	เหมือนดวงใจพ่อนี้พรากรไปจากทรวง
จะขัดขวางอย่างไรก็ไม่ยอม	ด้วยเรอมอบรักใคร่มาใหญ่หลวง
มิให้ไปไพร่พลคนทั้งปวง	จะลามลวงตีโทษว่าโทษไร
สิ่งจำล่งองค์เจ้าเพราะเท่านั้น	โธ่มิขช่วยพ่อย่าหมองจงฝังใจ
พลาถลวมล่อตกอดโอรสระทดใจ	ละอื่นให้อยู่บนที่ศรีโลยา (หน้า 508)

เมื่อล้นสมุทรถูกปืนใหญ่ตกระเลหายไป พระอภัยมณีก็รำไห้ ค้นหาด้วยความ
เศร้าใจยิ่งนัก

ฝ่ายองค์พระอภัยได้ข่ม	แต่เสียพระลูกน้อยละห้อยหา
ให้ทอดลืออยู่ริมฝั่งตั้งประดา	ตอนโยธาลงในน้ำนั้นคล้ำไป
เที่ยวค้นคว้าหาศพไม่พบปะ	ล่งลารพระลูกยาน้ำตาไหล

.....

พระอรทัยใจหายเสียดายบุตร

พระทัยหายตายแน่ตั้งแต่เป็น

ยิ่ง เค้ารำหมองตรงตรงกรีกละอีกละอื่น

.....

ให้หาผู้ดล่ายกระแล้ไม่แลเห็น

แม็กลับเป็นดึกตื่นคงคืนมา

จนดึกตื่นเดือนคล้อยเฝ้าคอยหา (หน้า 519)

ในตอนที่ยุพามกาทำอุบายให้พระอรทัยเป่าปี่สะกด หัสนั้น นางไตเอยถึงอาการประชวร เนื่องจากความเศร้าโศกของละเวง พระอรทัยมณีกิ่งล้งลารนางจนร่ำไห้คร่ำครวญว่า พระองค์จะกระทำทุกอย่างเพื่อจะได้ไปพยาบาลนางให้ได้

พระพิงค้ายามรักพระพิกตรลลลด

พระชลนัยน์ไหลหลังลงพร้งพราย

ละอื่นพลางทางว่ายุพาพ่อ

ถึงกระไรได้รักษาพยาบาล

จะหักหาญราญรบให้พบน้อง

จะโอนอ่อนผ่อนผันทำสันไต

เหมือนบัวลลลล่ายฟ้าผ่าลลลล่าย

แล่นเสียดายด้วยว่าไกลจะได้การ .

พ่อจะขอตายตามทราวมล้งลาร

นี่เป็นการกิดขวางทุกอย่างไป

กลัวจะต้อง ๖ คืองขัดถึงตัดชัย

จึงจะได้ช่วยรักษาพยาบาล (หน้า 629)

ขณะที่ลอบติดท้ายรถทรงของละเวง เข้ากรุงล้งกา พระอรทัยมณีกิ่งร้องไห้คร่ำครวญ เพื่อพราถึงนาง

พระเพือนจิตคิดว่าแอบอยู่แนบน้อง

ก็กิดมาอ้าคางด้วยห่างกัน

กระซิบถามทราวมวยเป็นไรแม่

ถามเท่าไรไม่ตอบปลอบประโลม

พระหัตถ์ล้องจะขยับไปรับขวัญ

ให้อันอื่นนอกดั่งจะพังโทรม

อย่าท้อแท้वलน้องจะหมองโคม

พระเนตรโชมชลนาด้วยปราณี (หน้า 637)

เมื่อเข้ามาอยู่ในกรุงล้งกา พระอรทัยมณีกิ่งหวนวิตกถึง เหตุการณ์ที่ผ่านมา จนไม่อาจบรรทมให้หลับลงได้

ล้งลารองค์พระอรทัยอยู่ในห้อง

ครั้นห่างนางล้งร่างมนต์กระวนกระวาย

มิอร้งบังอาจประมาทหมิ่น

โอ้ยามเคราะห์เพราะนิมจะข่มเขย

จนจนแก่แพ้วอู้หญิง

นอนไม่หลับกลับนั่งคั่งพระทัย

แต่ตริกตรองไม่ล่มอารมณ์หมาย

ให้คิดอายอกใจกระไรเลย

มาหลงลันล้งกาฉฉาเอ้ย

โอ้ไม่เคยเลยแล่นจะแค้นใจ

ประหลาดจริงเสียวน่าเลือดตาไหล

หวนอาลัยลูกยานุชาชาญ

เคยเห็นผีได้เห็นทุกเอ็นเข้า	จะโคกเค็ร่าโคกาน่าล่งล่ำร
ทั้งเสียเมียเสีย พงศ์ทั้งวงศ์วาน	เพราะเสียการกลศึกไม่ตรีภตรา
ไอ้เอ็นอุลู่มาลี เจ้าพี่เอ๋ย	จะลับเลยหลงคอยละห้อยหา
ไอ้ลูกน้อยสร้อยลู่วรรณสินทร์ลู่ดา	ทั้งลู่ดล่ำครพ้อจะท้อใจ
ยิ่งรัญจนป่วนจิตคิดวิตก	เหมือนหนึ่งนกเข้าเพียดเปียดไม้ไหว
ลงนอนเอกเขนกอิงตะลิ่งตะไล	ทุกข์พระทัยถึงพระองค์ทั้งวงศ์วาน (หน้า 654)

ครั้งพระองค์พบกับยุพาผกา พระอภัยมณีกลับหวนไปคร่ำครวญหาละเวงอีก	
พระผ่นแปรแลเห็นหน้ายุพาพักตร์	กลับนึกรักว้อฬ้ามารคำร์
ละอันพลางทางว่าบิดาณี	ลู่เสียพี่น้องมาเอกากาย
ได้เห็นแต่แม่ว้อฬ้าพอมมาถึง	ก็โกรธยิ่งทั้งขว่างให้ห่างหาย
ชีวิตพ้อก็ไม่รอดจะวอดวาย	พลงฟูมฟายช่ลนาโคกกล้าย (หน้า 655)

ระหว่างทางที่พระอภัยมณียกกองทัพออกติดตามหาละเวง พระองค์ได้เห็นสภาพ
ทหารที่บาดเจ็บและล้มตายจากการสู้รบก็เกิดความล่งล่ำรจนเกือบจะสิ้นสติ

ฝ่ายองค์พระอภัยคุณโพรพร้อม	เที่ยวอ้อมค้อมคั้นหามารคำร์
คบว่างกลางป่าในราตรี	เห็นแต่ผีพลตายเรียรายไป
ต้องเหยียบศพพบกับระดับดาช	ลุยเลือดฝาดฟูมฟองออกนองไหล
ผั่งพบศพญาติจะขาดใจ	เสียงร้องไห้แซ่ซ้องทั้งกองทัพ
พระอภัยใจหายเห็นตายมาก	ดูศพปากช้อนล่อมแทบลมสับ (หน้า 870)

พอสงครามล่งบ ลู่ดล่ำครก็ทูลลาพระอภัยมณีเพื่อติดตามเล่าวคนธและหัลโยยกลับ
ไปเมืองการะเวก พระอภัยมณีก็ร้องให้อาลัยรักทั้งล่ำมพระองค์

พระอภัยใจอาวรณ์ถอนละอัน	ลู่ดจะชินกลืนกล้ำน้ำตาไหล
ต่างครวญคร่ำร่าว่าด้วยอาลัย	. . . . . (หน้า 908)

ก่อนที่พระอภัยมณีจะเสด็จกลับกรุงผลึก พระองค์ก็ร่ำลาละเวงด้วยความโคกเค็ร่า

เช่นกัน

แหวกวิลู่ตรรุดกระจ่างล่ว่างไฟ	เห็นนางนอนถอนฤทธิ์ทั้งโลยา
เหมือนจะร้อยู่ว้าโคกเพราะโรครัก	ล่งล่ำรนักนึ่งฮิดกนิษฐา
เห็นล่ำวน้อยพลอยละอันผืนพักตรา	พระช่ลนาคลอ .คลองประคอง เคียง

.....	.....
พระกอดองค์นั่งลักษณะอัคนเรศ	น้ำพระเนตรพรุ่งพรายทั้งซ้ายขวา
.....	.....
พอเวลานาทีตลับเอ็ด	จวนเสด็จให้เสียดายสายลม
จะจากวังส่งกาให้อาวรณ์	สะท้อนถอนหญ้ายอ้ายลาน
ลูประโลมโสมละเวงเกรงจะโกรธ	จะออกโอรุ์สั่งนุ่ลุดล่งล่ำ
สู้กลิ่นกลิ่นน้ำตาอยู่ช้านาน	ลุดจะหายห่างรักหักอ้าย
จะลาจากปากเอ๋ยเผยไม่ขึ้น	ให้มิดมื่นเหมือนจะพาเสียดตาไหล
อุตล่ำหิ้นฮิ้นแกล้งเอ็งพระทัย	เอาล่ำโบ ฮับพระชลนา (หน้า 920-922)

ระหว่างทางที่รถพระที่นั่งเคลื่อนออกจากกรุงสงก้า พระอภัยมณีก็รำให้คร่ำครวญ
ถึงละเวงอีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 411

เมื่อพระอภัยมณีทรงทราบว่า พระชนกและชนนีล่วงลับแล้ว พระองค์ก็ตกตะลึง
ด้วยความเศร้าโศก

พระทรงฟังดังหนึ่งใจจะขาด	นึกอนาถพิงพนักพิกตรล็ด
ตะลึงองค์งงวระทวยระทวด	โศกกำลัรตล่ำฮิ้นฮิ้นพระทัย (หน้า 1070)
ครั้นเดินทางมาถึงกรุงรัตน	พระอภัยมณีก็โศกเศร้ากั้นแล่งตลอดงานพระบรมศพ
เห็นศพพระชนกชนนี	ฮิ้นฮิ้นแล้วล่งฮิ้นกลิ่นน้ำตา
.....	.....
ทั้งองค์พระอภัยฤทัยระทวด	โศกกำลัรตทั้งพระวงศ์เผ่าพงศ์

เมื่อพระอภัยมณีเสด็จกลับมาถึงกรุงผลึกและพบว่า ลู่วรรณมาสีกับธิดาทั้งสองถูกจับ
ไป พระองค์ก็กั้นแล่งด้วยความแค้นระคนโศกเศร้า ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 387

และเมื่อพระอภัยมณีทอดพระเนตรเห็นหุ่นกล ที่พวกมั่งคณาทำปลอมเป็นเหล่ากษัตริย์
พระองค์ก็เสียดพระทัยรำให้และตรัสว่าจะยอมเลิกทัพกลับไปทันที

พระอภัยไม่รู้ว่ายูอื่น

ละอิกละอินฮัดอินตันนาล่า

สิงร้องตอบปลอบฝรั่งพวกสังกา

อย่าเพ่อมาพงศ์พันธุให้บรรลัย

พรงนี้เข้าเราจะกลับหัพพหาร

ไม่คิดการราญนรงค์อย่างล่งสัย (หน้า 1242)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระอภัยมณีเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนไหวมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่า พระองค์เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีจิตใจอ่อนไหวที่ลุ่มใน บรรดาตัวละครเอกในวรรณคดีไทยทั้งหลาย

4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรม เก็บกดและลงโทษตนเองเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อเข้าไปอยู่ในกรุงสังกาแล้ว พระอภัยมณีก็ทรงวิตกว่า พระองค์เป็นผู้ที่สร้างปัญหาให้แก่ราชวงศ์และกองทัพเพราะลอบติดท้ายรถทรงของละเวงเข้ามาใน กรุงสังกา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 420-421

ลีนลุ่มทร

ลีนลุ่มทรเป็นโอรสของพระอรทัยมณีกับผีเสื้อลุ่มทร การมีมารดาเป็นยักษ์ ทำให้ลีนลุ่มทรมีรูปร่างลักษณะผิดแปลกไปจากตัวละครคนอื่นๆ เรื่องพระอรทัยมณีตัวอื่น ๆ กล่าวคือ ลีนลุ่มทรมีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เหมือนบิดา แต่มีผมหยิก นัยน์ตาสีแดงและมี ขี้หวี่เหมือนมารดา นอกจากนี้ลีนลุ่มทรยังมีกำลังแข็งแกร่งดุจพระยาช้างสำราญอีกด้วย ลุ่มทรภูได้บรรยายรูปร่างลักษณะของลีนลุ่มทรไว้ดังนี้

ไม้คลาดเคลื่อนเหมือนองค์พระทรงเดช	แต่ดวงเนตรแดงดุตั้งสุริย์ฉาย
ทรงกำลังตั้งพระยาคล่าพลาย	มีขี้หวี่คล้ายขนหมีมีคักตา (หน้า 134)
แล้วพิศดูกุมารก็แหม่มเหมือน	ไม้คลาดเคลื่อนทรงเดชพระเชษฐา
แต่ผมหยิกอย่างยักษ์สักขณา	กับล่องตาแดงยังแคลงใจ (หน้า 240)

ลีนลุ่มทรมีชายา 2 องค์คือ อรุณรัศมี ธิดาของคังสุวรรณหงส์กับเกษราและยุพามภา ธิดาบุญธรรมของละเวง วังสียา มีโอรสกับยุพามภา 1 องค์ ชื่อวายุพัฒน์ เมื่อพระอรทัยมณีออกบวชแล้ว พระองค์ได้มอบราชสมบัติกรุงผลึกให้แก่ลีนลุ่มทร

บุคคลที่وبرมเลี้ยงดูลีนลุ่มทร

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 บิดา

พระอรทัยมณีوبرมเลี้ยงดูลีนลุ่มทรมาตั้งแต่เกิด เนื่องจากทั้งสองถูกจำกัดสถานที่ให้อยู่แต่ในถ้ำของผีเสื้อลุ่มทรเป็นเวลาจนถึง 8 ปีเศษ จึงทำให้ลีนลุ่มทรใกล้ชิดสนิทสนมกับพระบิดามาก นอกจากพระอรทัยมณีจะوبرมเลี้ยงดูลีนลุ่มทรแล้ว พระองค์ยังถ่ายทอดวิชาเป่าปี่ให้แก่ลีนลุ่มทรจนชำนาญอีกด้วย

พระบิดทรงค้ำคักดีก็รักใคร่	ด้วยเนื้อไขมิได้คิดริษยา
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกเปลแล้วห่มผ้า	จนใหญ่กล้าอายุได้แปดปี
ส่งให้หามตามอย่างช้างมนุษย์	ชื่อลีนลุ่มทรกุมารชาญชัยศรี
ธำรงค้ำทรงมาค้ำบุรี	พระภูมิตอดผูกให้ลูกยา
เสียดระบาศคาคองคักก็ทรงเป่าล่อง	ให้เป็นเครื่องนุ่งห่มโอรสา
ล่อนให้เจ้าเป่าปี่มีวิชา	เพลงคำตราสารพัดหัดชำนาญ (หน้า 134)

พระอภัยมณีอบรมเลี้ยงดูสินสมุทรมากระทั่งพลัดพรากจากกันเมื่อเรือของท้าวสิลราชที่
ทั้งล่องโดยลารมาแตก แต่ต่อมาพระอภัยมณีก็มีโอกาสอบรมเลี้ยงดูสินสมุทรอีกครั้งหนึ่งเมื่อได้พบกับ
สินสมุทรซึ่งคุมกองเรือออกติดตามหาพระองค์

1.2 มารดา

สินสมุทรเป็นบุตรของผีเสื้อสมุทรซึ่งเป็นยักษ์ นางมีโอกาლობรมเลี้ยงดู
สินสมุทรตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสินสมุทรมีอายุได้ 8 ปี หลังจากสินสมุทรกับพระอภัยมณีหนีไปแล้ว
นางก็ไม่ได้อบรมเลี้ยงดูสินสมุทรอีกเลย

แม้ว่าผีเสื้อสมุทรจะแปลงกายเป็นมนุษย์ตลอดเวลาที่นางอบรมเลี้ยงดูสินสมุทร แต่
สินสมุทรก็ไม่ค่อยจะรักใคร่สนิทสนมกับนางนัก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะผีเสื้อสมุทรมีนิสัยดุร้ายเช่นเดียวกับ
กับตัวละครที่เป็นยักษ์ทั่ว ๆ ไป ยิ่งเมื่อสินสมุทรรู้จักเปรียบเทียบกับลักษณะนิสัยของนางกับพระอภัยมณี
แล้ว สินสมุทรย่อมจะต้องเห็นความดูร้ายของนางมากขึ้น เพราะพระอภัยมณีเป็นคนอ่อนโยน
สินสมุทรจึงสนิทสนมกับบิดามากกว่าตั้งคำถามที่สุนทรภู่ว่าไว้ว่า

ฝ่ายกุมารสินสมุทรสุดสวาท	ไม่ห่างบาทบิดาอัชฌาสัย
ความรักพ่อยิ่งกว่าแม่มาแต่ไร	ด้วยฉิไตขู่ขี้ธูเช่นมารดา (หน้า 134)

1.3 ญาติ

ญาติเพียงคนเดียวที่มีโอกาლობรมเลี้ยงดูสินสมุทรคือ ศิริสุวรรณ ศิริสุวรรณ
เป็นอนุชาของพระอภัยมณี ซึ่งมิฐานะเป็นอาของสินสมุทร ศิริสุวรรณได้พบกับสินสมุทรครั้งแรกเมื่อ
ออกไปป้องกันเมืองรมจักร ให้พ้นจากการโจมตีของฝ่ายสินสมุทร หลังจากนั้นทั้งสองทำความรู้จักกัน
แล้ว ศิริสุวรรณและอรุณรัศมีก็ออกเดินทางติดตามหาพระอภัยมณีร่วมกับสินสมุทรและสุวรรณมาลี ใน
ระหว่างที่รอนแรมไปในเรือศิริสุวรรณก็คงมีโอกาლობรมเลี้ยงดูสินสมุทรควบคู่ไปกับอรุณรัศมี ธิตา
ของตนด้วยอย่างแน่นอน

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู-อาจารย์

เมื่อสินสมุทรมาอยู่ที่เกาะแก้วพิสดาร สินสมุทรก็ได้บวชเป็นฤๅษี และเรียน
วิชาจากพระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารพร้อม ๆ กับพระอภัยมณี ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสินสมุทรได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากครูอาจารย์ด้วย

กุมารว่าข้าจะบวชกับบิดาเรศ	เรียนไตรภพถือศีลไม่กินของ
พระทรงธรรม์กรุณาให้คำครอง	ทั้งสองครองครบสิ้นด้วยอินดี
ผูกขี้กฐาอาภรณ์โพกกระหวัด	ประจำขัดล่วมมือเหมือนฤๅษี
มานั่งเรียงเคียงกันฮ้อยปลี	พระโยคีขัดลุ่มารับนอาน์รัตน
แล้วววยขยให้ศีลห้าล่ถาผล	ตั้งแต่ต้นปาณาไม่ม่าสัตว์
ครั้นจบศีลสิกขาล่ารพัต	หมั่นนมลั การเพิงตะ กิ่งกอง
ล่องสิทธาล่ารูลู่แกศีล	สำ เร็จสิ้นแล้วก็ลามาทั้งล่อง
มัยยัลถ์ครัดเคร่งไม่ขาดรอง	ตามกำหนดสิทธาบูชาเพิง (หน้า 171-172)

2.2 นักบวช

ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 2.1 ว่าสินลุ่มกรเรียนรียากับพระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดาร ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สินลุ่มกรได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากนักบวชด้วย

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

จากการศึกษาเรื่อง พระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่าสินลุ่มกรไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่นมเลย

2.4 บุคคลอื่น ๆ

บุคคลอื่น ๆ ที่รับบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูสินลุ่มกรมีเพียงคนเดียวคือ ลู่วรรณมาลีซึ่งมีฐานะเป็นมารดาเลี้ยงของสินลุ่มกร ลู่วรรณมาลีเป็นธิดาของท้าวสิลราชกษัตริย์ผู้ครองกรุงผลึกกับพระนางมณฑาสวรรค์ สินลุ่มกรได้พบกับนางเมื่อเรือของท้าวสิลราชหลงมาที่เกาะแก้วพิสดาร หลังจากที่สินลุ่มกรเป่าปี่ถวายนท้าวสิลราชแล้ว สินลุ่มกรก็เข้าไปขอเครื่องทรงของลู่วรรณมาลีตามสัญญาที่ท้าวสิลราชได้ให้ไว้ ในตอนนี้พระโยคีพูดเปิดช่องให้สินลุ่มกรฝากตัวเป็นบุตรบุญธรรมของนาง สินลุ่มกรก็ฉวยโอกาสนี้ขอเป็นบุตรบุญธรรมของลู่วรรณมาลีทันที

พระโยคีผู้เฒ่าว่าเจ้าคลาน	ไปกราบภรรยาณงลักษณ์ตรงพักตรา
เป็นลูกเต้าเขาเกิดประเล่รัฐสุด	อยู่เป็นบุตรดาบสอดนักหนา
ได้ฟังครูกุมารคลานเข้ามา	ถึงตรงหน้านอนบอภิวินาที
นางโคมฉายอายุจิตแต่คิดรัก	ผินพระพักตร์คำบับแล้วรับขวัญ
ค่อยค่อยว่าข้าจะหาไปด้วยกัน	ต่อตะวันลงลับจึงกลับมา

ลิลลุมุทราทรุดหมอบตอบล้นอง พระทัยของชนนิตินักหนา.
ถูกไม้ผีที่เห็นเป็นก่าพรั้า พระมารดาไปไหนไปด้วยกัน (หน้า 178)

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลิลลุมุทราไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพหรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

ผีเสื้อลุมุทรา มารดาของลิลลุมุทราเป็นยักษ์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลิลลุมุทราได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากยักษ์ด้วยเช่นกัน

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลิลลุมุทราไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติ ผี หรือปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลิลลุมุทราไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลิลลุมุทราไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ลิลลุมุทราได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าผู้อบรมเลี้ยงดูลิลลุมุทรามักจะรับฟังความคิดเห็นของลิลลุมุทราปรากฏให้เห็นดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลิลลุมุทรามาขอร้องไห้ลู่รณมาสีบอกกับครูลู่รณว่า ตนเป็นบุตรของนาง เนื่องจากลิลลุมุทราอายที่จะให้ใคร ๆ ทราบว่าตนมีมารดาเป็นยักษ์ ในตอนแรกลู่รณมาสีอึดเอื้อน แต่เมื่อ

นางพึงเหตุผลต่าง ๆ ของสินลุ่มกรแล้ว นางก็ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของสินลุ่มกร

แล้วบอกแม่แต่ต้นจนโตกลับ

ถ้า เธอถามความขำที่ล้ำคัม

เดิมได้บอกออกว่าพระแม่ เจ้า

พระบิดรทรงศักดิ์กษัตริย์เป็นภักดา

อย่าบอกว่าขำน้อยนี้ลูกยักษ์

ไหนดินก็จะคงเป็นพงศ์พันธุ์

ซึ่งแก้วตาว่าเกิดในอกแม่

จะให้รับบิดาเป็นลามี

ถ้าพบปะพระบิดร เจ้า

ประขำขมพล ร้องจะเสื่องสือ

กุมารนอบตอความตามกระแล

แม่พบปะพระไม่ว่าเป็นลามี

เดี๋ยวนี้ยามากับกระหม่อมฉัน

ช่วยผ่อนผันพูดให้ถูกกับลูกยา

บังเกิดเกล้ากล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษา

พระแม่ว่าให้เหมือนคำลูกกราบท

คนรู้จักจะหัวเราะคอยเยาะฉัน

บอกเขื่อนั้นเสียรู้แล้วก็แล้วไป

เหมือนช่วยแก้ทุกข์หน้าเป็นราศี

ที่ข้อนี้กลัวจะอายเมื่อปลายมือ

เธอล่าเปล่าแม่มิได้ความอายหรือ

เหมือนหญิงถือด้านหน้าเป็นราศี

รูปเหมือนแม่หรือชายจะหน้ายหน้า

พระแม่ตีสันให้ตายด้วยไม้เรียว (หน้า 248)

ต่อมา พระอรทัยมณีเป่าปี่เรียกสินลุ่มกรให้ไปพบที่ เรือของอุคเรน เมื่อสินลุ่มกรได้ยินก็คิดจะไปหาพระอรทัยมณีทันที แต่ครีสุวัรรณกับสุวัรรณมาสีศัดค้ำัน โดยครีสุวัรรณจะเดินทางไปพบเองสินลุ่มกรจึงให้เหตุผลว่า กว่าครีสุวัรรณจะแล่นเรือไปถึงก็เข้าสู่วัฒนด้าน้ำไปไม่ได้ ทั้งล่องพระองค์ก็เห็นด้วยกับเหตุผลของสินลุ่มกร

พระไปเรือเมื่อไหร่จะไปถึง

แม่พบปะพระบิดาจะหาหรือ

จะเหมือนหญิงส่งลงน้ำตาไปหรือ

ไม่ถึงดื่อดอกพระองค์อย่าลังกา (หน้า 284)

เมื่อสุวัรรณมาสีแจ้งให้ครีสุวัรรณและสินลุ่มกรทราบว่า มีเด็กคนหนึ่งอ้างว่าเป็นโอรสของพระอรทัยมณีมาช่วยทาศึกแก้ทัพ นางไม่มั่นใจว่าจะใช่โอรสของพระอรทัยมณีหรือไม่ จึงให้ตั้งทัพไว้นอกเมือง สินลุ่มกรก็เล่นอวดความเห็นว่าตนจะออกไปปลุกจันด้วยการขออุหลักฐานที่พระอรทัยมณีให้ไว้แก่นางเงือก ทั้งล่องพระองค์ก็เห็นพ้องกับสินลุ่มกรเช่นกัน

พระหน่อน้อยพลอยนิกรนั่งตริกตรา

เมื่ออยู่เกาะพิสดารพระผ่านเกล้า

ได้รักใคร่ไปมาอยู่กว่าปี

แล้วทูลว่าทราบบ้างแต่อย่างนี้

ไปคลังเกล้านางมัจฉาที่พาหนี

จนนางมีครรภ์แล้วจึงแคล้วมา

จะไปถามความดูให้รู้แน่	แม่ลูกแม่แน่ชัดนางมีลดา
จะมีรามรงค์ศรทบุษรา	กับจุทามณีที่ประทาน
สองกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบแล้ว	แม่น้องแก้วก็จึงพามาสู่ถาน (หน้า 490)

เมื่อพระอภัยมณีหลงละเวงวังเวงอยู่ในกรุงสังกาศ ลินลุ่มทรก็เล่นนอความเห็นแก่ศรีสุวรรณ ว่า ควรจะมีลารไปตามพระอภัยมณีกลับมา โดยอ้างชื่อของท้าวลู่ทศน์กับมเหสี ศรีสุวรรณก็เห็นด้วย กับความคิดของลินลุ่มทร

ฝ่ายพระหน่อวรรณนาถราชบุตร	ลินลุ่มทรมีบัญชาอัชฌาสัย
ทูลพระอาว่าเห็นไม่เป็นไร	เราอ้างเอาท้าวไทพระอภัยกา
กับองค์พระอภัยก็ให้มีลาร	มาด้วยการร่อนให้รับไปหา
ฉิไปตามความผิดอยู่บิดา	พระเจ้าอาอย่าฟังชังเป็นไร
ศรีสุวรรณลรรเล่ริญเจริญจิต	พออย่างคิดแก้ดีจะมีโทษ (หน้า 676)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

ผู้อบรมเลี้ยงดูลินลุ่มทรมักจะให้อิสระลินลุ่มทรในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระอภัยมณีมาขอให้พระโยคีบวชให้ตนและลินลุ่มทร พระโยคีก็ถามความสมัครใจของลินลุ่มทรก่อนว่าตั้งใจจะบวชแน่หรือไม่ ครั้นลินลุ่มทรยืนยันความตั้งใจแล้ว ท่านก็บวชให้ตามความประสงค์

พระโยคีมีศัลไดยินว่า	หัวเราะร่าร้อถามตามสงสัย
ลินลุ่มทรบุตรบวชด้วยหรือไร	แล้วอย่าไปโลดเต้นเล่นคะนอง
กุมารว่าข้าจะบวชกับบิดาเรศ	เรียนไตรเพทถือศีลไม่กินของ
พระทรงธรรมมีกรุณาให้คาถารอง	ทั้งสองครองครบสิ้นด้วยยินดี (หน้า 173)

เหตุการณ์ตอนที่ลินลุ่มทรอาสาเดินทางไปหาพระอภัยมณีที่เรือของอุคฺเรนก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ศรีสุวรรณและสุวรรณมาลีให้อิสระในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ แก่ลินลุ่มทร ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 428

เมื่อสุวรรณมาลีออกบวช ลินลุ่มทรขอบวชด้วย นางก็ไม่ขัดข้องและยังเตรียมเครื่องใช้ในการบวชให้ลินลุ่มทรด้วย

ลินลุมการว่ากระนั้นผู้มันจะบวช	จะได้ล่าวตมณต์กับน้องเป็นล่องคำร์
นางรับคำล้ารวลชวนพาที่	ทำบายฮี้จิกผ้าขาวให้ล่าวไย
ที่ของนางอย่างเอกเควักพัลลัทร	ให้เย็บตัดแต่มทองล้วนม่องใส่
ต่างหนังสือเผื่อล่องพระหน่อไท	เป็นไตรไตรเตรียมการใส่พานทอง (หน้า 339)

1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

ผู้อบรมเลี้ยงดูลินลุมการมักจะยอมรับความสามารถและขีดจำกัดของลินลุมการ อยู่เสมอ ซึ่งจะสังเกตได้จากกรณีที่ผู้อบรมเลี้ยงดูมักจะเปิดโอกาสให้ลินลุมการคุมกองทัพออกไปต่อสู้ กับศัตรู แม้ว่าขณะนั้นลินลุมการจะยังเยาว์วัยอยู่และการยกย่องสรรเสริญเมื่อลินลุมการกระทำ การอย่างใดอย่างหนึ่งได้สำเร็จ

ในด้านกรเปิดโอกาสให้ลินลุมการคุมกองทัพออกไปต่อสู้กับศัตรู เมื่อยังเยาว์วัยนั้น มี 2 ครั้ง คือ

สุวรรณมาลีให้ลินลุมการตีหน้าด่านเมืองรมจักร

ลินลุมการลุดฉลาดเป็นชาติยักษ์	จะใคร่หักหาญศึกนิกประล่งค้
จึงกราบทูลมารดาว่าพระองค์	อย่าได้ทรงพระวิตกละทกละท้าน
ถ้าเมืองไหนใหญ่กว้างมีฉางข้าว	ให้พวกเราขึ้นไปว่าซื้ออาหาร
แมนไม้ให้ไล่ขบให้อัประมาณ	จึงรุกรานรบเร้าเอาธานี (หน้า 228-229)

พระอภัยมณีเปิดโอกาสให้ลินลุมการต่อสู้กับอู่คะเรน ตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย

พระอภัยมณีกับคำร์สุวรรณ	เห็นกำปั่นโอบอ้อมเข้าล้อมหลัง
ดูมากมายซ้ายขวาตาประดั่ง	จึงตรัสสั่งลินลุมการลุดคักดา
จงคิดอ่านการสงครามตามแต่เจ้า	ผู้ใดเขาเคยศึกจงปรึกษา (หน้า 299)

ส่วนการยกย่องสรรเสริญลินลุมการว่ามีความสามารถนั้น ปรากฏให้เห็นหลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อท้าวสิลราขอให้พระอภัยมณีเป่าปีให้ฟัง พระอภัยมณีมอบหมายให้ลินลุมการเป่าแทน โดยกล่าวว่า เป็นทำนองว่า แค่นี้ย้อย่างลินลุมการเป่าปี ให้ฟังก็สามารถทำให้ท้าวสิลราหลับไหลได้ แล้ว นับว่าพระอภัยมณียอมรับความสามารถในทางดนตรีของลินลุมการอย่างเต็มใจ

แม้ท้าวไทจะใคร่ฟังหญิงฉวีริศ

ว่าให้สินลุ่มทรลาสิกขาบท

เป่าถวายเป็นคล้ายครุพอรุรัส

กลั้วทรงยศจะบรรทมไม่ลืมประดี (หน้า 175)

เมื่อสินลุ่มทรช่วยลู่วรรณมาสีให้พ้นจากการจมน้ำตายในครั้ง เรือแตก นางก็กล่าวยกย่อง
ความล้ำมารถของสินลุ่มทร

นางฟังตอบลอบประโลมพระลูกน้อย แม่ได้พลอยฟังบุญพ่อบุญหัว

ล่ำรพัดคัศฐ์ไม่สู้กลัว

ได้รอดตัวมาถึงเกาะเพราะโอรส

เจ้าม้วยมอดวอดวายจะตายด้วย

เป็นเพื่อนม้วยมรณาให้ปรากฏ

พ่อกลับคืนพื้นพิภพขวงคต

ค่อยเปลื้องปลดทุกข์ทนต์ของชนผี (หน้า 212)

เมื่อสินลุ่มทรบอกลู่วรรณมาสีว่า ตนสังหารโจรสลุ่มหรั่งและสามารถควบคุมลุ่มนของโจรสลุ่ม
หรั่งได้แล้ว นางก็พูดยกย่องความล้ำมารถของสินลุ่มทร

มิเสียที่มีฤทธิ์แต่หน้าน้อย

แม่ได้พลอยฟังบุญพ่อคุณเอ๋ย

ทุกวันคืนขึ้นใจกระไรเลย

บุญแม่เคยทำไว้จึงได้พบ (หน้า 222)

ต่อมา เมื่อศรีลู่วรรณพาสินลุ่มทรเข้าเมืองรมจักร ศรีลู่วรรณก็กล่าวสรรเสริญความล้ำมารถ
ของสินลุ่มทรให้ท้าวทศวงศ์และมเหสีฟัง

พระทรงฟังบังคมบรมนาถ

ทูลพระบาทพิตุเรศแจ้งเหตุผล

กุมารากลาหาญการประจัญ

ทั้งคงทนทางพันไม่บรสรลัย (หน้า 254)

เมื่อสินลุ่มทรรับชนะอุคเรน พระอภัยมณีก็กล่าวยกย่องความล้ำมารถของสินลุ่มทร

พลางกอดลูบลูบหลังพระลูกยา

พ่อกแล้วกล้าการณรงค์ทรงกำส้ง (หน้า 305)

ต่อมา เมื่อสินลุ่มทรสับสิงโตได้ระหว่างทางที่กลับจากเมืองรัตนา ศรีลู่วรรณก็ชมเชย
สินลุ่มทร

ฉันได้สิงห์องพันมันไม่เข้า

จะพาเอาไปบุรีตีหนักหนา

ศรีลู่วรรณสรรเสริญพระนัดดา

พอเวลาลมตีให้คลี่ใบ (หน้า 487)

เหตุการณ์ตอนที่สินลุ่มทรเล่นอให้แต่งสำรับไปตามพระอภัยมณีกลับมาจากกรุงสังกาศ โดย
อ้างชื่อท้าวสุทัศน์และมเหสีนั้น ศรีลู่วรรณก็ชมเชยความเฉลียวแหลมของสินลุ่มทร ดังคำกลอนที่กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 429

นอกจากนี้ ในสงครามเก้าทัพ พระอภัยมณีสั่งให้เหล่ากษัตริย์ฝ่ายกรุงผลึกต่อสู้กับเหล่ากษัตริย์ที่ยกมาล้อมเมืองตัวต่อตัวเพื่อมิให้ไพร่พลติดร้อน เหตุการณ์ตอนนี้อยู่มาแล้วถึงให้เห็นว่า พระอภัยมณียอมรับในความล้มเหลวทางการต่อสู้ของลิงลมุทร

ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลสักขณ์	ไม่เห็นศึกหนักนับแล่นดูแน่นอนหนา
จะเป่าซี่มิให้ลู้ดักดา	ก็เห็นว่าจะไม่สื่อระบือยศ
หนึ่งพวกเราเล่าก็รวมอยู่พร้อมพรั่ง	แต่ล้วนรังเรียนวิชาได้ปรากฏ
จะดูพี่น้องล่องโอรส	ให้มีค้ำเกียรติไว้ในไตรภพ
สังขรลี้ไข้ให้ทุตไปพูดนิต	อย่างกษัตริย์สงครามตามชนบ (หน้า 497)

1.4 การสั่งเลื่อมให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ไม่พบว่าลิงลมุทรได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

ผู้อบรมเลี้ยงดูลิงลมุทรแสดงพฤติกรรมที่ดีให้เห็นว่าให้คำปรึกษาและวางแผนต่าง ๆ ร่วมกับลิงลมุทร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลิงลมุทรจะออกไปต่อสู้กับอสูร เณร สุวรรณาสาสีก็ให้คำปรึกษาและวางแผนการรบแก่ลิงลมุทร

แล้วโคมยงทรงกันหย่นกันกายา	ตามกันมาใครไม่ทันสำคัญแคลง
เที่ยวเดินดูหมู่พลพลรบ	แข่งล้มทาบหมู่ทหารชาญกำแหง
กระบวนตั้งตั้งพระยา เหราแรง	จะวัดแว้งไฟริไม่หนีทัน
แล้วแลดูโยธาสังกาดั่ง	เป็นกำลังนาคราชจะผาดผัน
มีหัวหางวางเอี้ยวดูเกี่ยวกัน	คอยรัดพันโพรินตั้งจินดา
ด้วยโคมตรูฐที่ขยล่งครามครบ	กระบวนรบเห็นจะแพ้โอรส่า
ด้วยนาศิมแต่กายฝ่ายเหรา	มีบาทาราวิคงมีชัย
.....	.....
นางเมินเมียงเคียงกระซิบล่อนโอรส	เห็นเมฆหมดลมตั้งกำบังบน
ยกออกจับทัพสังกาท่าให้ฮืด	จวดยเพลิงติดลมพัดจะขัดล่น
ให้รบลู้ดักกำลังสำฟังตน	ต่ออับนเจ้าสิงโถมออกโถมรัน

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้ามปราม

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่าสินสมุทรไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ทั้งสองไม่ให้ความช่วยเหลือแก่สินสมุทรเลย เพียงตอนเดียว คือ 4 เมื่อสินสมุทรจะต้องสู้กับอสูร ณ ทั้งสองพระองค์ก็เพิกเฉย นอกจากนี้ พระอภัยมณียังกล่าวอีกว่า ให้สินสมุทรไปปรึกษาเรื่องการทำสงครามกับผู้อื่นเถิด ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 430

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่าสินสมุทรไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

ผีเสื้อสมุทรแสดงพฤติกรรมที่อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลเพียงตอนเดียว คือ ตอนที่สินสมุทรพยายามหลอกล่อมิให้ผีเสื้อสมุทรตามพระอภัยมณีทัน นางก็คิดจะสับสินสมุทรฆ่าเสียหลังจากที่นางพบพระอภัยมณีแล้ว นางจึงพยายามไล่ตามสินสมุทรให้ได้ นับว่านางกำหนดการลงโทษสินสมุทรไว้อย่างรุนแรงและไร้เหตุผลอย่างมาก

อสุรีผีเสื้อจะอด	แค้นโอรสราวกับไฟไหม้มั่งล่า
ช่างหลอกหลอนม่อนผืนจันรรจา	แม้จะว่าโดยดี หินมิพิง
จะสับไว้ให้พาไปหาพ่อ	แล้วหักคอเสียให้ตายเมื่อภายหลัง
โกรธตราดผาดเสียงล่าเนียงตั้ง	น้อยหรือยังโหยกเหยกเด็กเกเร
ช่างว่ากล่าวราวกับกูไม่รู้เท่า	มาพูดเอาเปรียบผู้ใหญ่ทำไพล่เพล
เอาบุตรซ่อนไว้ในทะเล	ทำไว้ไว้ว่ากล่าวให้ยาวความ
ยิ่งปลอบโยนอ่อนอ่อนยิ่งหลอนหลอก	แม้ไม่บอกโดยดีจะตีถาม
พลาจ โผ โผน โจน โจนม เสียงโครมคราม	เข้าไล่ตามคลุกคลีตีไปพลาจ

จากพฤติกรรมในตอนนีทำให้พอจะอนุมานได้ว่า หากสินสมุทรถูกผีเสื้อสมุทรจับได้แล้ว สินสมุทรจะต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงแน่นอน

2.5 การไม่พาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

จากกรศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ผีเสื้อสมุทรแสดงพฤติกรรมที่อาจกล่าวได้ว่า หนักกระทำลงไปโดยไม่พาเหตุผลและความรู้สึกของสินสมุทรเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อสินสมุทรพยายามใช้เหตุผลชักจูงใจให้นางยอมปล่อยตนและพระอรหันต์ไปนางกลับไม่สนใจเหตุผลดังกล่าวเลยแม้แต่น้อย

สิ่งเล่แล้งจกแล้งจว้าข้าไม่เชื่อ
ถ้าเป็นแม่แก่กระนั้นจงกรุณา
ด้วยองค์พระชนนีเป็นผีเสื้อ
พระบิดรรอรรณทนาม
คิดถึงวงศ์พงคำคณาญาติ
เห็นมารตรชอนตัวด้วยกลัวตาย

จะศึกเนื้อกินเล่นเป็นภักษา
อย่าตามมามุ่งหมายให้วายปราณ
อันชาติเชื้ออยู่ถ้าลาละหาน
เคยอยู่บ้านเมืองมนุษย์ผู้ดลบาย
จึงล้ามารตมาณีไม่หนีหาย
ลูกจึงว่ายหน้าอยู่แต่ผู้เดียว

.....
อลูร์ผีเสื้อไม่เชื่อถ้อย

.....
นึกว่าน้อยหรือต่อแหลมาแก้ไข

(หน้า 147-148)

นอกจากนางจะไม่สนใจในเหตุผลที่สินสมุทรชี้แจงแล้ว นางยังพยายามกระทำทุกวิถีทางให้ได้พระอรหันต์กลับคืนมา จนถึงกับคิดสังหารบุตรชายของนางเอง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 2.4 อีกด้วย

พระอรหันต์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าไม่พาเหตุผลและความรู้สึกของสินสมุทรเพียงครั้งเดียว คือ ในตอนที่พระองค์ให้สินสมุทรไปถามความสมัครใจของนางสุวรรณมาลีว่า นางเต็มใจจะเดินทางไปกับอุคฺเรนหรือไม่นั้น เป็นการทำลายน้ำใจสินสมุทรยิ่งนัก เพราะพระอรหันต์ก็ทราบดีว่าสินสมุทรรักนางสุวรรณมาลีเหมือนแม่ การคืนตัวนางให้อุคฺเรนยอมทำให้สินสมุทรเสียใจมาก แต่พระอรหันต์กลับกล่าวว่า เป็นทำนองว่าแล้วแต่นางสุวรรณมาลี ซึ่งก็เท่ากับว่าพระองค์ไม่ได้พูดเข้าข้างสินสมุทรเลย ทำให้สินสมุทรผิดหวังและเสียใจจนร้องไห้

พระอรหันต์ฟังสินสมุทร
อย่าว่าวุ่นทวนหัน ช่นนั้นเลย
อันองค์อุคฺเรนนี่อาเร้นัก

จึงว่าสุดเล่นหาบิดาเอ๋ย
เหมือนทราวมเขยช่วยธุระพระบิดา
เธอผูกรักชื่อตรงเหมือนวงคำ

พ่อโดยลารทำงานก็รับลง เรือมา	จึงเห็นหน้าลูกน้อยกลอยฤทัย
ช่วยบอกความตามแต่แม่ของ เจ้า	น้ำใจเขาจะคิดเห็นเป็นโชน
เธอเป็นคู่ลู่ช้ออรโท	มิใช่ใครนอกนั้นจะกั้นกาง
สินสมุทรสุดแค้นให้แน่นจิต	ทั้งลุดคิดลารพัดจะขัดขวาง
ลงจากแท่นแค้นใจร้องไห้พลาง	มาทานางนั่งละอื้นกสินน้ำตา (หน้า 290)

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

ลู่วรรณมาลีเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูเพียงคนเดียวที่มักจะช่วยทำสิ่งต่าง ๆ ให้สินสมุทร อยู่เสมอ สิ่งที่น่างมักจะช่วยสินสมุทรทำก็คือ การช่วยอาบน้ำ แต่งตัว และบ่อนอาหาร สิ่งเหล่านี้เป็น สิ่งที่สินสมุทรไม่เคยได้รับจากผู้อบรมเลี้ยงดูคนอื่น ๆ สิ่งทำให้สินสมุทรรักลู่วรรณมาลีมาก ตั้งรายละเอียดต่อไป

เมื่อสินสมุทรตามลู่วรรณมาลีมาที่เรือของท้าวสิลราช นางก็จัดการเปลี่ยนเครื่องทรง ให้สินสมุทรใหม่

ไม่เรียกเหล่าสาวสรรคพนักงาน	ชวนกุมารเข้าในห้องโลงยา
ให้หนุ่มห่มลุ่มองค์ประจงจัด	คาดเข็มขัดประคำยามงามหนักหนา
ล้อยสังวาลบานพับประดับประดา	ใส่กรอบหน้าเห็บเสียบกรรเสียดกอน
ธำมรงค์ทรงใส่นิ้วพระหัตถ์	กระจำงเม็ดเพชรรัตนประภัสสร
ปะวะหล้ากำไลใส่ล่วมกร	..... (หน้า 180)

ต่อมานางก็ป้อนข้าวให้สินสมุทรรับประทานจนอิ่ม	
แล้วนางพามาที่นั่งบัลลังก์รัตน	ให้ล่าวาใช้ไปจัดเครื่องเสวย
ยกมาตั้งทั้งขนมแลนมเนย	กุมารว่าไม่เคยกินข้าวปลา
เคยกินแต่ฝักกัมผลไม้	เช่นนี้ไม่เคยเห็นเหม็นมัจฉา
ทราบล่งวงลสรวลสันต์จันรรจา	พึงแม้ว่าเกิดลองสักล่องศา
แล้วขึ้นข้าวเอาสุกรมมาป้อนให้	อร่อยใจจริงเสียวเคี้ยวมาฆ่า
กึ่งกับไข่ไก่พะเนงแกงต้มยำ	กินก็ดับเบบคำล้นโตโต

คนของดาวข้าวสาลีกินของหวาน
ครั้นกินอิ่มยิ้มย่องจนท้องไร

ทั้งอ้อยตาลกล้วยลัมขนมโก๋
ก็พอโพล่โพล่ค้าอย่าระฆัง (หน้า 181)

วันรุ่งขึ้น ลู่วรรณมาสีก็อาบน้ำแต่งตัวให้ลินลุมทรอีก

ฝ่ายลู่วรรณมาสีศรีสวัสดิ์
บรรทมตื่นพื้นองค์นางนงคราญ
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง เรืองระยับ

ครั้นจรัสรุ่งแจ่มแสงสุริยฉาย
ชวนกุมารมาสร้างพระคงคา
เพชรประดับตลบดาววาวเวหา (หน้า 183)

ก่อนที่ศรีลู่วรรณจะพาลู่วรรณมาสีกับลินลุมทรเข้าเมืองรมจักร นางก็อาบน้ำแต่งตัวให้
ลินลุมทรอย่างงดงาม

ล้วนลู่วรรณมาสีศรีลัม
บรรทมตื่นพื้นองค์ดารงกาย
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่องให้ลูกรัก
ล้อยลั่งวาลบานหับประดับประดา

ทิพากรไตรตรัสล้าล้าฉาย
ชวนลูกชายสร้างชลลู่คนธา
ผัดพระพักตร์ผิวพรรณกันเกค่า
ปักจุทามณีแก้วอันแพรวพราว (หน้า 250)

เมื่อจะออกเดินทางจากเมืองรมจักรไปตามหาพระอภัยมณี ลู่วรรณมาสีก็แต่งตัวให้กับ
ลินลุมทรและอรุณรัตน์

ล้วนลู่วรรณมาสีศรีลัม
เฝ้ายกุมารพิน้องทั้งสององค์

พียงลุนทรชื่นชมลัมประล่งคี่
ให้ลือตทรงเครื่องสำหรับประดับประดา
(หน้า 263)

เมื่อลินลุมทรจะไปรบกับอู่เคเรน นางก็จัดการแต่งกายสำหรับภารบให้ลินลุมทร

. . . . .
ลือดล้นับเพลากระหนกนุ่งยกแย่ง
ทั้งผ้าทิพย์ขลิบทองฉลององค์
ใส่ห้อยหน้าตาขุ่นช้ายกนก
คาดปิ่นเหม่งเปล่งเม็ดเพชรรัตน์
ใส่กรอบนวมลวมประดับสำหรับยุทธ

นางแต่งตัวให้โอรสลัยคียง
ช่วยคัดแจ่มสับวางไว้ทางหงส์
กระสันทรงล่ายลือดพิรอดรัต
ช้ายแดงปกเพลापราวปลายล่ะบัด
ประจจจัด เฝยระบาดตาดเงินงาม
ลั่งวาลบุษรา เรืองเหลือองอร่าม

ทอกรเพชรเสียดคู่ล้วนตุ้งาม	เครื่องสงครามครบอย่างสำอางตา
แล้วกวตเกล้าเมาสีให้ลูกรัก	เสียบปืนบกเกี่ยววุดต้นกันเกค่า
ธำมรงค์คงกระพันกันคัลตรา	ไว้กรอบหน้าเห็บตรึงระปีกราย

(หน้า 300-301)

แม่สุวรรณมาลีจะอยู่ในอารมณโศกเศร้าคิดถึงท้าวลิลาช แต่นางก็ยังม่มีน้ำใจที่จะ
อาบหน้าแต่งตัวให้สินสมุทรกับอรุณรัศมี ก่อนที่จะขึ้นจากเรือไปเฝ้าพระนางมณฑาท้าวรรคที่กรุงผลึก

ส่วนสุวรรณมาลีศรีลวลดี	นางกษัตริย์เศร้าหมองไม่มองไล่
เผยพระแกลแลดูปราสาทชัย	จะขาดใจเสียดด้วยคิดถึงบิดา
พระขลนัยน์ไหลหลังนั่งละอื้น	อุตุล่ำหทัยใจชวนโอรสา
ทั้งอรุณรัศมีศรีโสภา	ให้ล่องราตรังสำนาลำราญใจ
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่องเครื่องจรัส	เพชรรัตนพรายพรางล่องไล่ว

(หน้า 328)

เมื่อสุวรรณมาลีพาสินสมุทรกับอรุณรัศมีเข้ามาพำนักในกรุงผลึกแล้ว ก่อนที่นางจะ
ออกไปรับพระอรทัยมณีกับศรีสุวรรณเข้าเมือง นางก็อาบหน้าแต่งตัวให้สินสมุทรและอรุณรัศมีอีก

ฝ้ายโคมยงคองคี่มิ่งมณฑาท้าวรรค	กับสุวรรณมาลีศรีลอมร
ลัดเตนแทนแว้วฟ้าสถาพร	ครั้นกินกรโตตรตรล่ำจรัสเมือง
พาพี่น้องล่ององค์สำนาลำ	คู่คนธรรชดลิลวีเหลือง
สำอางองค์ทรงภูษาล้วนค่าเมือง	ประดับเครื่องเนาวรัตนชัชวาล

(หน้า 332)

ต่อมาเมื่อสินสมุทรและอรุณรัศมีจะต้องจากนางไปกรุงรัตน นางก็อาบหน้าแต่งตัว
ให้ทั้งสองด้วยความอาลัยรัก

จนแจ่มแจ้งแสงทองล่องโคม	เสียดประโคมครั้น ครองวังเวงใจ
ค้อยปลอบปลุกลูกเก็ดพ้อทูลเกล้า	พลาจโคมเล่าลูกยาฮ์ชฌาลัย
ให้ล่ององค์สำนาลำหน้าดอกไม้	แล้วลอบใส่พระคู่คนธรรบของค่า
พลาจมุ่นเกล้าเมาสีให้พี่น้อง	นุ่งยกทองเทพนมดูคมฮา

เอ็มซัดเพชรเสียดกะรัตคาตประคำ	ลูกปะหล่ำลงยาราชาวดี
ทองพระกรซ้อนนวมล้อมพระหัตถ์	เนาวรัตน์ราศาคำกรุงศรี
สังวาลแววแก้วเก็จเพชรมณี	ผูกวลีสายลอยลั่นพลอยเพชร
ธำมรงค์ทรงรายพรายพระหัตถ์	แจ่มคำร์ลั้งแววลั่นแก้วเก็จ
กรรเสียดจอนซ้อนกุตั้นกัลเม็ด	ไล่เกือกเพชรพทายมรายพลอย

(หน้า 364)

อนึ่ง ก่อนที่ลีนลุ่มทรจะเดินทางไปกรุงรัตน ลู่วรรณมาสีก็คร่ำครวญถึงลีนลุ่มทรด้วยความรักอาลัย ใจความที่นางรำพันนั้นชี้ให้เห็นว่า นางมักจะช่วยอาบน้ำแต่งตั้ง และป้อนอาหารให้ลีนลุ่มทรอยู่เสมอเช่นกัน

ยามแล้วเคยร่วมลู่วรรณภาชน์	เมื่อไล่ยาล้นยามหลับเคยรับขวัญ
ถึงยามส่งทรงลู่อคนธป็นลู่วรรณ	แม่เคยกั้นเกศเกล้าพระเมมาสี
จะจากไปไกลเนตรทูลระคำร้าง	ใครจะล่ำล่งละผมให้ลุ่มศรี
ทั้งทางไกลไปมาก็กว่าปี	ถูกสุลีลมตองจะหมองมัว (หน้า 363)

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าผ่อนปรนยอมตามใจลีนลุ่มทรเพียงครั้งเดียว คือ ในตอนที่อุคเรนให้พระองค์ตัดสินว่าจะคืนลู่วรรณมาสีให้แก่ตนหรือไม่ พระอภัยมณีกล่าววว่าพระองค์ไม่ว่าจะบังคับให้ลีนลุ่มทรคืนนางให้แก่อุคเรนได้

พระพิงคำอำวั้งตะสังคิด	จะเป็นอนบิตป้อมปัดก็ขัดขวาง
ล่งล่ำรลูกเจ้าสังกาถึงว่าพลาง	เราเหมือนช่างงานอกไม่หลอกลวง
ถึงเสียดเนื้อเมื่อน้องตองประล่งค	พี่ก็คงยอมให้มิได้ท้วง
แต่ลูกเต้าเขาไปเหมือนคนทั้งปวง	จะได้ข่วงชิงให้ไปกระนั้น
พี่ว่าเขาเขาก็ว่ามากระนี้	มิใช่พี่จะแกล้งแล้งระล่ำล่ำ
เพราะเหตุเขารักใคร่อาลัยกัน	ค่อยผ่อนผันพูดจาอย่าระสี (หน้า 294-295)

แม้ว่าพระอภัยมณีจะมิได้ตั้งใจจะยอมให้ลีนลุ่มทรยึดตัวลู่วรรณมาสีไว้ แต่คำพูดของพระองค์ในตอนนีชี้ให้เห็นว่า พระองค์ไม่สามารททำให้ลีนลุ่มทรปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ได้ ก็เท่ากับว่า

พระองค์ยอมให้สิ้นสมุทรปฏิบัติตามใจตนเอง

สุวรรณมาลีเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูที่มักจะผ่อนปรนยอมตามใจสิ้นสมุทรอยู่เสมอ ๆ
ตั้งรายละเอียดเหตุการณ์ต่อไปนี้

ระหว่างที่พระอรุณมณีกับสิ้นสมุทรเดินทางมาในเรือของท้าวสิริราช สิ้นสมุทรแก่งร่าให้
ตามแผนการของพระอรุณมณี สุวรรณมาลีก็ตกใจและรีบลอบว่า นางจะยอมตามใจสิ้นสมุทรทุกประการ

.....	จนตกบ่ายบุดรลาลาครไร
เข้าในห้องเห็นองค์นางนงลักษณ์	ทำซบพักตรลงกับเพลาเฝ้าร้องไห้
ละอินร่าล้าสักกระฮักกระโฮ	นางตกใจถึงถามตามล่งกา
พ่อเป็นไรไม่บอกออกให้แจ้ง	อย่ากั้นแล้งน้กเลยจงเงยหน้า
แม่รักเจ้าเท่าเทียมกับฮิวา	ปราธนาสิ่งใดจะให้ป็น (หน้า 196)

ต่อมาเมื่อสุวรรณมาลีบอกสิ้นสมุทรว่า นางไม่ได้รักพระอรุณมณีเลย สิ้นสมุทรก็แก่งร่าให้
จนนางต้องลอบว่า ต่อไปนี้นางจะไม่ซัดใจ และจะรักพระอรุณมณีให้มาก ๆ

นางกอดจูบลูบหลังพระลูกน้อย	ช่างตะบอยร่าบ่นตั้งคนล่อน
อย่าถือโทษโกรธซึ่งตะปิงตะบอน	แม้ว่าหยอกตอกมานอน เกิดพ้อมา
แต่ผีไปไม่ซัดอย่าตัดพ้อ	หลวงพ่อกแม่จะรักให้หมักหนา
ช่วนล้ารวลล้ารวลสันต์จ้านรรจา	ตามประสาไม่สลายพอดคลายใจ (หน้า 223)

เมื่อสิ้นสมุทรคิดจะตีเมืองต่าง ๆ เพื่อหาเล่าปึงย สุวรรณมาลีก็ไม่ซัดขวางสิ้นสมุทรเลย
ตั้งคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 430

ต่อมาเมื่อพระอรุณมณีมีสำราญเกี่ยวกับสุวรรณมาลี ในครั้งแรกนางไม่ยอมอ่าน แต่เมื่อสิ้นสมุทร
รบเร้า นางก็ยินยอมหยิบขึ้นมาอ่าน

นางฟังคำทำพิโรธเหมือนโกรธเกรี้ยว	จะก่อเกี่ยวด้วยกระตาดขมิไม่ปราธนา
สิ้นสมุทรพูดชะอ้อนวอนวันทา	แม่เมตตาช่วยอ่านให้หลานฟัง
นางยิ้มพลาทางคลี่อุลฮิต	นั่งพิณจณีในพระทัยหวัง
กุมารว่าพระแม่อ่านให้ตั้ง	นางผินหลังคลี่สำรอกอ่านกลอน

เมื่ออ่านแล้วลู่วรรณมาลีก็ไม่ยอมตอบล่ำ แต่เมื่อสิ้นลู่กรมรับเจ้า นางก็ต้องยอมเขียน
ล่ำตอบตามความต้องการของลู่กรม เช่นกัน

กุมารว่าพระแม่แก้ออกอ่าน	ไม่ตอบทำนตามทำนองจะต้องปรับ
หรือยากพิงข้างเป็นไรสนไม่รับ	พระแม่จับศึกผดึกฉันก็กเอา
นางพิงคำทำเป็นว่าน่าหัวร่อ	เจ้าลูกพ่อพูดเพ้อ ก้อเปล่า เปล่า
เกิดเป็นวิบากกรรมต้องทำเนา	จะตอบเจ้าเสียให้สิ้นมลทินไป (หน้า 317)

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่กรมไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

ลู่กรมมาลีเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูเพียงคนเดียวที่มักจะติดตามดูแลลู่กรมอย่าง
ใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา พฤติกรรมเหล่านี้สังเกตได้จากการที่นางเฝ้าคอยจัดการอาบน้ำ แต่งตัว
ดูแลเรื่องอาหารการกิน ตลอดจนการหลับนอนของลู่กรมเสมอ ในด้านการดูแลเรื่องอาบน้ำ
แต่งตัวและรับประทานอาหารนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 3.1 หน้า 435-438 ดังนั้น ผู้วิจัยจึง
ขอกล่าวถึงการคอยดูแลให้ลู่กรมเข้านอนเพียงเรื่องเดียว

นับตั้งแต่ลู่กรมมาลีรับลู่กรมเป็นบุตร นางก็ดูแลเอาใจใส่ให้กินอยู่หลับนอนอย่างดี
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาเข้านอน นางก็มักจะให้ลู่กรมมานอนด้วย คอยพูดคุยหยอกล้ออย่าง
สนิทสนมเป็นประจำ บางครั้งนางก็จัดให้นางสนมมาชบกล่อมให้ลู่กรมหลับด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้
วันแรกก็ลู่กรมมาลีรับลู่กรมเป็นบุตร นางก็ชวนให้ลู่กรมนอนค้ำคินอยู่กับนางทันที

แม้รักแม่แน่นนอนจนอนดี	รุ่งพรุ่งนี้ชิงขึ้นไปให้ไ้ล้อย
ว่ากระไรไม่ว่าอย่าขม้อย	พระหน่อน้อยนมอมคำรับบัญชา
ว่าเขินนั้นสันจะอยู่อย่าขู่สัน	นางรับขวัญยิ่งรักขึ้นนักษณา
ช่วนล่ำรवलล่ำรवलสันต์จ้านรรจา	จนหลับไหลไสยาในราตรี (หน้า 181)

เมื่ออยู่บนเรือของท้าวสิลราช นางก็ให้ลู่กรมมานอนด้วยและช่วนคุยจนลู่กรมหลับ

นางกษัตริย์ตรีโล เรียงโอรสราย	ขึ้นร่วมอาสน์แอบอรามารศรี
.....	.....
พลงแย้มล่าวชวนชิตลัดนิทนอน	บนบรรจถรณ์มางประทับให้หลับไป
	(หน้า 194-195)

เมื่ออยู่บนเรือของโจรสลัดหญิง นางก็คอยดูแลให้ลีนสมุทรได้หลับนอนเช่นกัน

ฝ่ายพระนุชบุตรศรีสวัสดิ์	กับกษัตริย์ รยศโอรสา
เข้าอยู่ห้องของลู่หญิงทั้งสองรา	ค่อยเป็นผาลูกสลายคลายอารมณ์
ลีนสมุทรบุตรเลี้ยงอยู่เคียงข้าง	ไม่ว่าห่างต่างชิตลัดนิทนอน
ครั้นพลบค่ำขึ้นเตียงเคียงประทม	นางรูปเกล้าเฝ้าผมแล้วชมเชย
.....	.....
นางกอดรูปลูบหลังพระลูกน้อย	ข้างตะบอยร่าบนตั้งคนล่อน
อย่าถือโทษโกรธซึ่งตะบองตะบอน	แม้ว่าหยอกดอกมานอนเถิดพ่อน
แต่หนีไปไม่ขัดอย่าตัดหัว	หลวงพ่อกแม่จะรักให้หมักหนา
ชวนล่าวล่าวล่าวลั่นตัจฉนรรจา	ตามประสาไมล์บายพอคลายใจ
	(หน้า 222-223)

เมื่อเดินทางตามหาพระอภัยมณี ลูวรรณมาสีก็คอยดูแลลีนสมุทรกับอรุณรัศมีให้มานอน
ร่วมกับนาง

ครั้นราตรีพี่น้องสองกุมาร	บรรทมแท่นแล่นสำราญด้วยมารดา
เผยพระแกลแลดูเดือนล่องวาง	แจ่มกระจ่างกลางทะเลแลเวหา
พระชนนีชิว่นชมตารา	ให้ลูกยาหลานรักรู้สึกไว้
.....	.....
ครั้นตีกถ้วนชวนล่องกุมารา	เข้าห้องในโลยาในราตรี
ฝ่ายลู่รางค้ำนางสำหรับชับกล่อม	ละพรั่งพร้อมน้อมประณตบทศรี
บ้างทำหับชับไม้มโหรี	อยู่ข้างที่แท่นลูวรรณบัลลังก์ (หน้า 276)

ระหว่างเดินทางไปกรุงศรี ลูวรรณมาสีก็ยังคงดูแลให้ลีนสมุทรและอรุณรัศมีได้นอนหลับ
อย่างเป็นสุขอยู่เสมอ

นางพลตเป็ลื่อง, เครื่องแต่งที่แปลงรูป	ประ โลมลบลูกหลานล่งล่ำรเหลือ
ด้วยนางสังขณัรกลัดทอชิต เขื่อ	เหมือนโนเนื่อมิได้แทงแคลงฤทัย
ช่วนบรรทมข่มเขยเหมือนเคยช่น	.....
.....	แล้วกอดหลานลูกเลี้ยงเคียงบรรทม

(หน้า 326-327)

ลู่วรรณมาลีติดตามดูแลลีนลุ่มทรอย่างไกลชิตจนกระทั่งลีนลุ่มทรเดินทางไปกรุงรัตนานางสิงไม่ได้ดูแลลีนลุ่มทรอย่างไกลชิตดังแต่ก่อน

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่าลีนลุ่มทรไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตารีปไตย (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

ผีเสื้อสมุทรเป็นตัวละครเพียงตัวเดียวที่คอยกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ลีนลุ่มทรทำตาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตั้งแต่ลีนลุ่มทรเกิดมา ผีเสื้อสมุทรก็กำหนดให้พระอภัยมณีอบรมเลี้ยงดูลีนลุ่มทรอยู่ในถ้ำเท่านั้น โดยนางใช้หินปิดปากถ้ำไว้ ดังนั้น เมื่อพระอภัยมณีทราบวาลีนลุ่มทรละเมียดกฎที่นางตั้งไว้โดยการออกไปเล่นนอกถ้ำ พระองค์จึงตกใจมาก

.....	พระตกใจจึงว่าด้วยปราณี
แม่แม่เจ้า เขารู้ว่าแรงนัก	กลัวจะสลักลบพาบิดาหนี
จะโกรธเกรี้ยวเคี้ยวเล่นเป็นรูสี	ไม่พอที่ชวันจะบรรลัย (หน้า 135)

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า ผีเสื้อสมุทรกำหนดกฎเกณฑ์ให้ลีนลุ่มทรปฏิบัติตาม คือเมื่อนางตัดลีนใจไปสะเดาะเคราะห์ นางก็สั่งให้ลีนลุ่มทรเชื้อฟังพระอภัยมณี

แล้ววันทาลาองค์พระทรงโถม	ปลอบประโลมลูกแก้วแล้วสั่งสอน
อย่าแข็งนักรักตัวกลัวบิดร	แม้ไม่นอนมารดาจะมาตี (หน้า 140)

แม้ว่าลุ่มทรภูจะกล่าวถึงบทบาทของผีเสื้อสมุทรไว้มากนัก แต่จากเหตุการณ์ภายในเรื่อง ก็อาจจะอนุมานได้ว่า นางอบรมเลี้ยงดูลินสมุทรด้วยวิธีกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ลินสมุทรปฏิบัติตาม อย่างแน่นอน

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

ผีเสื้อสมุทรอบรมเลี้ยงดูลินสมุทรอย่างเข้มงวดกวดขันมาก นางมักจะใช้วิธีอยู่ว่าจะลงโทษหากลินสมุทรไม่ยอมทำตามกฎเกณฑ์ที่นางตั้งไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จากคำพูดของพระอรุณมณีที่ว่า หากผีเสื้อสมุทรทราบว่ ลินสมุทรฝ่าฝืนออกไปเล่นนอกถ้ำ นางก็คง "จะโกรธเกรี้ยวเคี้ยวเล่นเป็นรูสี" (หน้า 135) แสดงให้เห็นว่า นางเข้มงวดกวดขันไม่ยอมให้ลินสมุทรออกไปพบปะกับโลกภายนอกอย่างเด็ดขาด

ในตอนผีเสื้อสมุทรจะไปละเตาะเคราะห์ นางก็กำชับให้ลินสมุทร เชื้อฟังพระอรุณมณี หากไม่ยอมเชื่อ นางก็จะมาตี ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 442

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่ยังให้เห็นว่า ผีเสื้อสมุทรเข้มงวดกวดขันให้ลินสมุทรปฏิบัติตามความต้องการของนางโดยวิธีข่มขู่ คือ เมื่อนางพบลินสมุทรนางก็พยายามถามหาที่ซ่อนของพระอรุณมณีนั้น นางคาดโทษว่า หากลินสมุทรไม่ยอมบอกโดยดีก็จะถูกตี

โกรธตราดผาดเสียวลำาเนียงตั้ง

น้อยหรือยังโหยกเหยกเด็กเกร

ช่างว่ากล่าวรารวกับภูไม่รู้เท่า

มาพูดเอาเปรียบผู้ใหญ่ท่าไผลไผล

เอาปดระซ่อนไว้นาทะเล

ทำไว้ไว้ว่ากล่าวให้ยาวความ

ยิ่งปลอบโยนโอนอ่อนยิ่งหลอนหลอก

แม้ไม่บอกโดยดีจะตีตาม (หน้า 148-149)

อนึ่ง ลุ่มทรภูก็ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ลินสมุทรมันมี "ความรักพ่อยิ่งกว่าแม่มาแต่ไร ด้วยฉิได้ขู่เชิญเช่นมารดา" (หน้า 134) ข้อความนี้ย่อมยืนยันได้ว่า ผีเสื้อสมุทรมักจะข่มขู่ให้ลินสมุทรปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่นางวางไว้อย่างเข้มงวด

4.3 การเรียกร้องค่าตอบแทนต่าง ๆ จากตัวละคร

พระอรุณมณีและสุวรรณมาสีมักจะเรียกร้องและคาดหวังให้ลินสมุทรกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ทั้งสองอยู่เสมอ ๆ พระอรุณมณีนั้นเรียกร้องให้ลินสมุทรช่วยทำสิ่งที่พระองค์ไม่อาจกระทำได้ เช่น การยกหินปิด-เปิดปากถ้ำ และให้ลินสมุทรช่วยเป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ระหว่าง

พระองค์กับลัวร์ธมาลี ตั้งรายละเอียดต่อไปนี่

เมื่อพระอรทัยมณีมัดแฉะกับเงือกชรา เรื่องการหนีผีเสื้อสมุทรเรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็ให้
ลินสมุทรจุ่มเงือกชราไปส่งและใช้หินปิดปากถ้ำไว้อย่างเดิม

สิ่งปัญหาว่า เจ้าลินสมุทร

ไปช่วยจุดศิลาใหญ่ขึ้นให้ เขา

ขอลงมาตูปูอย่าดูเบา

ช่วยจุ่มเอาแกออกให้สบาย

แล้วให้ลูกเล็กศิลาเข้ามาปิด

เห็นมืดมืดมันคงไม่สงสัย (หน้า 138)

ต่อมาพระอรทัยมณีก็ให้ลินสมุทรช่วยยกหินเปิดปากถ้ำเพื่อหนีผีเสื้อสมุทร

ให้ลูกรักผลึกแผ่นศิลาสั้ม

สับอารมณืรับออกนอกคูหา (หน้า 141)

ระหว่างที่เดินทางมาในเรือของท้าวสิลราช พระอรทัยมณีก็เรียกร้องให้ลินสมุทรไปเป็น
แม่สื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับลัวร์ธมาลี โดยเริ่มจากการให้ไปถามถึงความรู้สึก
ของนาง หากพระอรทัยมณีจะขออยู่รับใช้กรุงผลึก ลองใจนางโดยให้ลินสมุทรไปบอกว่าพระองค์จะขอ
ลาตาย ให้ลินสมุทรนำแหวนไปแลกสังวาลของนาง และขอยืมลัใบที่นางมอบให้ลินสมุทรมาเหยยชม
แทนตัวนาง

แล้วว่าคำท้าวเป็นไปเข้าไล่ยา

จึงบอกว่าปิตรงคณังใจ

ถ้าถึงที่บุรีเมืองผลึก

จะลาสิกออกเป็นข้าอยู่อาศัย

นางนงสั๊กขณังสั๊กเสียงสั๊กเพียงใด

แต่พูดจาย่าให้ใครเขาได้ยิน (หน้า 193)

แล้วตรัสเรียกลูกยาเข้ามาบอก

เจ้าจงหลอกหลวงแม่พูดแก้โย

เข้าไปถึงสิงท้าวปิ่นไร่ไร

ว่าอาลัยถึงบิดาจะลาตาย

เพราะเทวีศรีลัวัลดีดีดลัวาท

ที่มุ่งมาดมิได้ลัมอารมณืหมาย (หน้า 196)

จึงหยิบธัมรงค์เพชรเสียดกระธ

ใส่พระหัตถ์ลูกยาแล้วว่าขาน

เจ้าเอาไปให้ห้องคันางนงคราญ

เปลี่ยนสังวาลมาให้พ่อจะขอชม (หน้า 197)

แล้วว่าพ่อขอยืมลัใบเจ้า

พลาหงีบเอาทรงหมั่มลัมถวิล

คิดคะนังถึงธิดายพาทิน

ให้หอมกลิ่นรึ่นรึ่นรึ่นรึ่นรึ่นรึ่น (หน้า 194)

เมื่อพระอรหันต์โดยล้าเร หรืออุคฺเรนมาจนพบกับลินลัมภร พระองค์เรียกร้องให้ลินลัมภร
ไปถามลัวร์ธรรมาสีว่า นางจะตัดสินใจกลับไปกรุงผลึกกับอุคฺเรนหรือไม่

พระอรหันต์ฟัง ลินลัมภร	จึงว่าลู่ต เล่มหาบิดาเอ๋ย
อย่าว่าวุ่นหุนหันเช่นนั้นเลย	เหมือนทราชมเขยช่วยธรรมาสี
อันองค์อุคฺเรนนี่อา รันัก	เธอผูกกรักชอตรงเหมือนวงคำ
พ่อโดยล้าเรท่านก็รับลง เรือมา	จึงเห็นหน้าลูกน้อยกลอยทุกข์
ช่วยบอกความตามแต่แม่ของเจ้า	หน้าใจเขาจะคิดเห็นเป็นไหน
เธอเป็นคู่ลู่ออโรไท	ฉีไครนอกนั้นจะกันกาง (หน้า 290)

ต่อมาพระองค์ก็เรียกร้องและคาดหวังให้ลินลัมภรยอมคืนลัวร์ธรรมาสีให้อุคฺเรน

แล้วตรัสบอกลูกน้อยกลอยล่าวาท	เจ้าหน่อเนื้อเชื้อชาติตั้งราชย์สิทธิ์
อันรักษาศีลสัตย์กตเวที	ยอมเป็นที่ลี้รล่เรญเจริญคน
ทรสภักษณ์กตัญญูตาเขา	เทพเจ้าก็จะแย่งทุกแห่งหน
ให้ทุกขรอนงอนหงอทรพล	พระเวทมนต์เสื่อมคลายท่าลายยศ
เพราะบิดามาด้วยอุคฺเรนนี่	คุณเขามีมากล้นพันกำหนด
เจ้าทำผิดก็เหมือนพ่อทรยศ	จงออมอดเอ็นดูพ่อแต่พองาม (หน้า 295)

เมื่อมีโอกาสโดยล้าเร เรือร่วมกับลัวร์ธรรมาสีอีกครั้งหนึ่ง พระอรหันต์ก็เรียกร้องให้ลินลัมภร
ช่วยล้งล้าเรไปกั๊ยนางถึง 2 ครั้ง

แล้วเอนเอกเขนงนิกนั้งตริกตรง	แต่ยามล่องจนล้ามล่าว่างแล้ว
เขียนประจลงกระตาสไม้มคลาดถ้อย	ดูเรียบร้อยลายพระหัตถ์ประทัดแถว
พับลิตมิตมณไม่เห็นแนว	พอลูกแก้วเข้ามาหาสิงพาที
เจ้าช่วยถือหนังสือไปให้พระแม่	อย่าเข็งแยช่อนเข้าไปให้ไนที
โอรสรับกลับมาหาเทพี	แจ้งคิดว่าลิตของบิดา (หน้า 316)
จึงคิดทำคำประจลงกระตาส	เชิงฉลาดลงประโลมโคมเฉลา
บอกลูกน้อยค้อยกระซิบแต่เบาเบา	เย็นแล้วเจ้ากลับมาหาบิดร
โอรสรับอิวันทแล้วผันผาย	ถึงห้องนางทางถวายเป็นล้าม (หน้า 318)

ส่วนลัทธิธรรมาสีนั้น นางมักจะเรียกร้องและคาดหวังให้ลัทธิธรรมาสีทำอะไรต่าง ๆ เพื่อ
นางเช่นเดียวกับพระอภัยมณี กล่าวคือ ในวันแรกที่นางรับลัทธิธรรมาสีเป็นบุตร นางก็เรียกร้องให้
ลัทธิธรรมาสีอยู่นอนค้างคืนกับนาง

ครั้นกินอิ่มอิ่มย่องจนท้องโง
บังคมพลาทางทางว่าลูกลาก่อน
นางฟังคำทำาเป็นว่าข้าไม่ฟัง
แม้รักแม่แน่นอนจนอนนี่
ว่ากระไรไม่ว่าอย่าขม้อย
ว่า ช่นนั้นสันจะอยู่อย่าขุ่น

ก็พอโพล่พล่คำอย่าระงัง
พระบิดรจะละห้อยคอยข้างหลัง
คอยก็ยั้งเป็นไรโยมิคอย
รุ่งพรั่งนี้สั่งขึ้นไปให้ไข้อย
พระหน่อน้อยน้อมคำรับรับปัญหา
นางรับขวัญยิ่งรักยิ่งหนักหนา (หน้า 181)

เมื่อถูกโจรสลัทธิรังลวนลาม ลัทธิธรรมาสีก็เรียกร้องให้ลัทธิธรรมาสีแก้แค้นแทนนาง

อ้ายอังกฤษคิดหมายทำร้ายแรง
มาเกี่ยวพานรานรุกทำอกอาจ
แม่เรียกเจ้าเท่าไรก็ไม่มา
ต้องหนักหน่วงลวงล่อว่าพอค่า
เป็นการต่วนจวนจวนไม่ทันมัน
พ่อยุ่หลังฟังแม่ช่วยแก้แค้น
เอาเพลิงเผาสำนภาใหญ่ให้ทำลาย
ถ้าพบปะพระบิดรคำเจ้า
ทูลแถลงแจ้งการณว่ามารดา

มันจึงแก่งให้พอไปเสียไกลตา
มันเกรี้ยวกราดหยาบคายร้ายหนักหนา
ตั้งมารดาจะดั้นดั้นชีวิต
มันเชื่อคำนัดหมายจึงผายผัน
จะอาสาเสียผีใหม่ให้ไกลกราย
ทำทศแทนให้เหมือนจิตที่คิดหมาย
แล้วจึงล่ายลว่าทไปในคงคา
เผื่อผ่านเกล้าคิดความจะตามหา
บังคมลาลู้อัทธิธรรมาสี (หน้า 218)

เมื่อลัทธิธรรมาสีทราบว่า พระอภัยมณีจะเดินทางไปกรุงรัตน นางก็เรียกร้องให้
ลัทธิธรรมาสีไปส่งนางที่กรุงผลึกก่อน โดยนางพยายามอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานาให้ลัทธิธรรมาสีคล้อยตาม

แล้วตรัสกับลัทธิธรรมาสีลุดล่าวา
แม้บิดาพาไปอยู่ในมือ
รักมิรักหักท้าวให้หน้าจิต
อนึ่งเล่าข่าวสงกาที่ล่าวาไป
เล่นส่งสำมารดาจะร้อนเรา

เจ้าจะขาดรักแม่แน่นแล้วหรือ
ก็จะเรือเกี่ยวพานรำคาญใจ
เป็นลุดคิดแล้วที่แม่จะแก้ไข
จะรบพุงกรุงไกรด้วยโกรธา
กำลังรดเคঁร่าลัทธิธรรมาสี

แม่รักแม่แน่นอน เหมือนก่อนมา	เชิญลูกยายกทัพไปตั้งร้าน
แม่จะมอบขอบเขตประเทศสถาน	ให้พ่อผ่านภิญโญสโมสร
สำเร็จแล้วแก้วตาพาบุตร	ไปนครลูกน้อยจึงค่อยมา
ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็จะให้แม่ไปด้วย	คงมอดม้วยแม่แทนแม่หนักหนา
เสียแรงลูกส่งสารเลี้ยงมารดา	จะแก่งฆ่าแม่แล้วก็ตามที (หน้า 307)

ต่อมาเมื่อสุวรรณมาลีเห็นว่า พระอรทัยมณีจะส่งสาร ก็ยวพนาางผ่านมาทาง
 ลินสมุทร เล่มอ นางจึงเรียกร้องกับลินสมุทรว่า ต่อไปนี้ไม่ให้มาช่วยสารของพระอรทัยมาส่ง
 ใหน้างอีก

นางพิศพาเป็นตอบว่าขอบใจ	นั้นมิใช่หรือแม่คิดไม่ผิดเลย
นำหว่ารพ่อเจ้าเธอเกล้าคล่อง	เห็นได้ช่องแล้วก็เกี่ยวเอาเลยเลย
ถ้าทีหลังสั่งความพ้อทราชมเขย	อย่ารับเลยที่เดียวนะแม่จะตี (หน้า 309)

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษา เรื่องพระอรทัยอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลินสมุทรไม่เคย
 ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษา เรื่องพระอรทัยอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลินสมุทรไม่เคย
 ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของ ตัวละครที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

ลินสมุทรแสดงความเป็นผู้นำให้เห็นตั้งแต่เด็ก ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลังจากเรือของท้าวสิลราชแตก ลินสมุทรพาลสุวรรณมาลีมาถึงเกาะร้างแห่งหนึ่ง
 ลินสมุทรแสดงความเป็นผู้นำด้วยการค้นหาที่พักและอาหารใหน้าง

พระหน่อโทได้ลัดบอภิวาท	ยิงธนูชราชิตามารศรี
สิงห์เชิญนางอย่างอ่อนช้นศรี	ให้อยู่ที่เจ็อมผาศิลาลาย

แล้วเที่ยวไปในเกาะเลาะลูกไม้

เก็บได้ใส่ห่อผ้ามาถวาย

นางเล่ายลัมลูกกับลูกชาย

ค่อยเหือดหายหิวโหยที่โรยรา (หน้า 212)

เมื่อลิลลุมทรม่าโจรสลัดตายแล้วก็ประกาศว่า ตนไม่ต้องทำอะไรร้ายผู้อื่น หากไพร่พลของโจรสลัดยอมล่่าว่ามีศักดิ์กับตน ตนก็จะเลี้ยงดูอย่างดี แสดงให้เห็นว่าลิลลุมทรม่ารู้จักผูกใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

ลิลลุมทรม่าหุดยั้งตั้งล่ง่า

ตวาดว่าแหวมพิลันทั้งหลาย

ใครไม่สู้ก็ไม่ล้างให้วางวาย

แค้นแต่นายเอ็งดอกบอกให้รู้

ประมาทเล่นเห็นว่าเป็นทารก

จึงสีกอกอกให้หายอายอดลู่

แม่มึงยอมพร้อมใจไปกับกู

จะเลี้ยงดูโดยดีไม่ตีรัน (หน้า 219-220)

เมื่อได้ปกครองพวกของโจรสลัดแล้ว ลิลลุมทรม่าก็สามารถผูกใจผู้อยู่ใต้ปกครองด้วยการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาเหล่านั้น มีความสำคัญต่อลิลลุมทรม่าและลู่วรมมาลี เพราะพวกเขาอาจจะช่วยย้่าให้ความปราศรันาของทั้งล่องล่่า เร็วได้

หน่อนรินทรมลิลลุมทรม่าก็พูดล่า

ภิปรายปราศรัยทั่วทุกตัวคน

แล้วว่าเราเข่าว้อยไม่รู้ถ้อย

จะได้พลอยใต้ถามตามฉงน

ใครรู้แห่งแขวงแควกระแลชล

พวกต้นหนล่่าตัวบรรดานาย

จะพาไปให้เฝ้าพระเจ้าแม่

ก็ตามแต่จะโปรดปรานท่านทั้งหลาย

แล้วนำหน้าพาพวกเป็นตัวนาย

มายังท้ายห้องล่่าถิตพระธิดา (หน้า 220)

ต่อมา เมื่อลิลลุมทรม่าจะทำล่่าสงคราม ลิลลุมทรม่าก็มักจะปรึกษาล่าหรือกับอังกุหระ่า รองหัวหน้าโจรสลัดเกี่ยวกับการลู่รบอยู่ล่่ามอ แสดงให้เห็นว่า ลิลลุมทรม่ารู้จักใช้และให้เกียรติผู้อยู่ใต้ปกครองของตน เช่น ตอนเข้าตีเมืองรมล่่ากร

อังกุหระ่าพานายทหารรบ

มานอบนบหน่อนาถดาชดา

พระล่่าดองค้ล่งน้่างบน แก้อี

ให้คิดที่จะทำศึกแล้วปรึกษา

เราจะตีรมล่่ากรน้่าคร่า

อังกุหระ่าท่านจะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 233)

หมอกษัตริย์ตรัสตอบว่าขออยู่ที่
แล้วถามไถ่ในการจะรายงาน

ท่านรอบรู้การศึกช่วยฝึกสอน
ให้ฝึกมือนโยธาในราตรี (หน้า 233)

ฝ่ายพระหมอบดินทรลีนลุ่มทร
เห็นทัพยกออกมาต้านทาน
ล้วนธงเขียว เขียวแดงแล่งล่สับ
ตามฝรั่งอังกฤษว่าตาครุ

ขึ้นยังหยุดอยู่บนป้อมพร้อมทหาร
แล่นล่ารายู เริงรันมายืนดู
โยธาทัพโห่ลั่นลั่นนุ
จะรบสู้คิดอ่านประการใด (หน้า 235)

เมื่อรบกับอุตุ เณ

แล้วทูลลามาสั่งอังกฤษว่า
เรือส่งกามาหมายจะรอนราญ

จงตรวจตราเตรียมพลพลทหาร
จะคิดอ่านรับรองทำนองใด (หน้า 299)

นอกจากนี้ ในการตีเมืองรมจักร เมื่อลีนลุ่มทรเห็นว่าอังกฤษ่าเห็ดเห็ดน้อยจากการ
คุมทัพตีเมืองหน้าด่านมาแล้ว ลีนลุ่มทรก็เข้าคุมทัพแทน แล่ดงให้เห็นว่าลีนลุ่มทรมีความห่วงใยทหาร
ในปกครองของตนมาก

กุมารว่าจะจะไม่ออกไปรบ
ท่านล่าเสื่อยเหนื่อยนักพักก็เอา
มาแบ่งพลคนละครึ่งจึงจะได้
เราจะไปไล่พวกชาวพารา

ก็เป็นหลบหลีกตัวเหมือนกลัวเขา
เราจะเข้ารบรับกับพระยา
อันป้อมไซร์ท่านจงอยู่รักษา
พิฆาตฆ่าเสียให้ยับยั้งทัพขย (หน้า 235)

เมื่อลีนลุ่มทรได้พบกับพระอภัยมณีแล้ว ก็ไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นผู้ว่า
อีกเลย ทั้งนี้่าจะเป็นเพราะลีนลุ่มทรไม่มีโอกาสเป็นแม่ทัพใหญ่ จึงไม่มีโอกาสแสดงพฤติกรรม
ดังกล่าวให้ปรากฏอย่างชัดเจนนั่นเอง

1.2 ความรับผิดชอบ

พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อลีนลุ่มทรอาจจะแยกออกเป็น 3 ประเภท
คือ ความรับผิดชอบต่อผู้ที่ลีนลุ่มทรรัก ความรับผิดชอบต่อศัตรูของตนเอง และ ความรับผิดชอบต่อ
ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา

ในด้านความรับผิดชอบต่อผู้ที่ลีนลุ่มทรรักนั้น จะเห็นได้จากพฤติกรรมของลีนลุ่มทรที่มีต่อ
สุวรรณมาลี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อเรือของท้าวสิริราชแตก ลินลุ่มกรก็แสดงความรักผิดชอบต่อชีวิตของลู่วรรณมาลีโดย
ช่วยเหลือนาร่างของนางแบก ขึ้นบ่าแล้วพาว่ายน้ำไป

ลินลุ่มกรสุดรักพระธิดา

เอาใสบ่าแบกว่ายน้ำล่ายสินธู (หน้า 200)

การที่ลินลุ่มกรช่วยเหลือลู่วรรณมาลีแทนพระอรทัยมณีนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากจะ
เป็นเพราะลินลุ่มกรมีความรักต่อลู่วรรณมาลีและต้องการที่จะไถ่นาง เป็นมารดาอย่างมากแล้ว
ลินลุ่มกรยังแน่ใจว่าพระอรทัยมณีจะต้องปลดอภัย เพราะผีเสื้อลุ่มกรไม่ได้ประสงค์จะทำร้ายพระอรทัยมณี
นอกจากนี้ พระอรทัยมณียังได้มนตรีของพระโยคีไว้ป้องกันตัวอีกด้วย ส่วนลู่วรรณมาลีเป็นผู้หญิงที่ไม่มี
สิ่งใดเป็นเครื่องป้องกันตัวเลย ลินลุ่มกรจึงตัดสินใจช่วยเหลือลู่วรรณมาลีแทนพระอรทัยมณี

ลินลุ่มกรแบกลู่วรรณมาลีว่ายน้ำมาถึง 7 วัน 7 คืน แม้จะเหน็ดเหนื่อยสักปานใดก็ตาม
ลินลุ่มกรก็ไม่ยอมทอดทิ้งนาง ทั้ง ๆ ที่ลู่วรรณมาลีขอให้ลินลุ่มกรทำเช่นนั้น เพื่อที่ลินลุ่มกรจะได้
เดินทางได้สะดวกขึ้นก็ตาม

ถึงเจ็ดวันเจ็ดคืนแต่คลื่นซัด

นางกษัตริย์โศกศัลย์แต่กันแล้ง

เห็นมัจฉาปลาว่ายน้ำแข่ง

ยิ่งแล้งล่องเกล้าเขาวมาลย์

จึงว่าพ่อลินลุ่มกรสุดล่าวาท

เหนื่อยอนาถหนักหนาฆ่าสงสาร

จงวางแม่เสียในวอนขลธรา

เร่งคิดอ่านตามติดพระบิดร

ลินลุ่มกรสุดเหนื่อยด้วยเมื่อยล้า

ลู่จตุล้าหทรงกายล่ายลุ่มร

แล้วตอบคำร่ำว่าด้วยอาวรณ์

แม่ม้วยมรณก็จะมี้วยเสียด้วยกัน

ลูกหมายเหมือนชนนินเป็นที่ยิ่ง

ไม่ทอดทิ้งมารดาให้อาลัย

อันกำส้งยังไปได้อีกวัน

อย่าทรงกันแล้งนักจงหักใจ (หน้า 210)

ลินลุ่มกรรับผิดชอบและยึดมั่นในคำพูดที่ว่าจะไม่ทอดทิ้งลู่วรรณมาลี ดังนั้น เมื่อมาถึงเกาะ
ร้าง ลินลุ่มกรก็พยายามทำให้ลู่วรรณมาลีมีความเป็นอยู่สุขสบายพอสมควรด้วยการจัดหาที่อยู่และ
อาหารให้นาง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 447 ต่อมา เมื่อได้พบกับพวกโจรสลุ่มหรั่ง ลินลุ่มกรก็
พยายามปกป้องนางให้พ้นจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า เพียงแต่พวกโจรสลุ่มมอง
ลู่วรรณมาลีเท่านั้น ลินลุ่มกรก็ขู่คนเหล่านั้นแล้ว

ลินลุ่มกรพูดจาภาษาแขก

นัยน์ตาแต่ใครอย่าแลดูแม่ข้า

เราเสียเรือเชือกษัตริย์พลัดพารา

ที่ทำงานมาแต่ข้างไหนได้เห็นดู

โดยลารตัวช่วยสั่งให้ถึงฝั่ง
จะรับได้หรือมิได้จะใคร่รู้

จะไปยังรัตนพาราปุ
เฝ้าแลดูมารดาเราว่าไร (หน้า 213)

เมื่อลิลลุมทรทราบว่ โจรลู่หรั่งพยายามลวนลามลู่วระธมาสี ลิลลุมทรก็โกรธมาก จึง
สังหารโจรลู่หรั่งเสีย

ลิลลุมทรลุดแล่นแค้นลู่หรั่ง
ตัวเป็นกามาประล่งคี่ขึ่งหงส์ทอง
.....
แล้วกำหมัดกัดฟันกระชั้นชิด
ลู่หรั่งร้องเรียกไพร่ให้พยุง
บ้างฉวยได้ไม้พลองกระบองสั้น
ลิลลุมทรผุดโลดโดดทะยาน
เห็นนายโจรโยนสับสัประยุทธ์
กระชากฉีกขิกโครงครากทลาย

ขึ้นเสียงดัง เตือดต่าว่าจงหอง
จะไปถองเสียให้ลุ่มอารมณัณ
.....
ถึงอังกฤษตกเตียงเสียงดังผลุง
เป็นหมุ่มงมาพร้อมลุ่มกุมาร
เข้ารุมรันรอบกายหมายประหาร
ฉวยได้ขวานขว้างแยกแตกกระจาย
ทะยานยุดเหยียบอกผงกหงาย
เอาคัพนายตีไพร่ไล่กระฟือ (หน้า 218-219)

ใน เรื่องความรับผิดชอบต่อคำพูดของตนเองนี้ ยังปรากฏให้เห็น เมื่อลิลลุมทรพบกับ
อุค เรนด้วย ครึ่งนี้พระอรภัยมณเฑียรบอกกับลิลลุมทรว่า พระองค์จะวางตัวเป็นกลาง และจะไม่ให้
ความช่วยเหลือใด ๆ แก่ลิลลุมทร ลิลลุมทรก็รับปากว่าจะไม่ทำให้พระอรภัยมณเฑียรเดือดร้อนเลย

ฝ่ายพระหน่อพิตรอดิศร
จึงทูลว่าอย่าประหวั่นพรั่นพระทัย

พึงพิตรยินดีจะมีไหน
ลูกมิให้พระพิตรร้อนรำคาญ (หน้า 299)

แล้วลิลลุมทรก็รับกับอุค เรนจนได้รับชัยชนะ โดยไม่ได้ทำอะไรให้พระอรภัยมณเฑียรเดือดร้อน
เลย

ส่วนความรับผิดชอบต่อผู้ผู้ใต้บังคับบัญชานั้น จะเห็นได้จากที่ลิลลุมทรเข้าตีหน้าด่าน
เมืองรมจักร ก็เพราะเล่ียงอาหารที่ใช่เลี้ยงไพร่พลหมดลง จึงต้องเข้าตีเพื่อความอยู่รอดของ
ไพร่พลนั่นเอง

ลิลลุมทรพูดอีกถีกถุก
ถ้าขัดขวางทางเราเร่งเข้าตี

อย่าเป็นทุกข์ถึง เราน้อยไม่ถอยหนี
ชิงบุรีรับเอาทั้งข้าปลา (หน้า 229)

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

ลินลุมุทราเป็นตัวละครที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงมาก พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในตนเองของลินลุมุทรา อาจจะสังเกตได้จากการกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้อย่างกล้าหาญ ปราศจากความหวาดหวั่นใด ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่ออายุได้เพียง 8 ปี ลินลุมุทราก็ออกไปเที่ยวเล่นนอกถ้ำเป็นครั้งแรก แม้ลินลุมุทราจะพบกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่มากมาย แต่ก็ไม่แสดงความประหม่ากลัวเลย ลินลุมุทรากลับลุกกล้านานกับประสบการณ์แปลกใหม่อย่างเต็มที่

โหลตลำพองลงเชิงละเลิงมา	เห็นแผ่นผาพิงผนังปิดหนทาง
หนักหรือเบาเบาวิอยู่ไม่รู้จัก	เข้าลองผลึกด้วยกำส้งก็พังผาง
เห็นหาดทรายพรายงามเป็นเงินราง	ทะเลกว้างข้างขวาล้วนป่าดง
ไม่เคยเห็นเป็นน้ำล้นกล้านาน	พระกุมารเพลินจิตพิศวง
ออกวิ่งเต้นเล่นทรายส่ายองค์	แล้วโดดลงเล่นมหาชลาลัย
ด้วยหน่อนาถชาติเขี้ยวผีเสื้อลุมุทรา	ดำไม่หยุดเลยทั้งวันก็กลับได้
ยิ่งถูกน้ำกำส้งยิ่งเกรียงไกร	เที่ยวเสียวไล่ชี่ปลาในลำชล
ระลอกซัดพลัดเข้าไปปากฉลาม	ลอดออกตามซีกเหงือกเลือกเล่น
เห็นฝูงเงือกเกลือกกลิ้งมากลางชล	คิดว่าคนมีหางเหมือนอย่างปลา
ครั้นถามไถ่ไม่พูดก็โผนสับ	ตุกลอกกลับกลางน้ำปล้ำขมิ้น

(หน้า 134-135)

เมื่อลินลุมุทราได้พบกับร่างที่แท้จริงของผีเสื้อลุมุทรา ลินลุมุทราก็ไม่แสดงความหวาดกลัวแต่อย่างใด และยังถามว่าผีเสื้อลุมุทราเป็นสัตว์บกหรือสัตว์น้ำอีกด้วย

ลินลุมุทราหยุดอยู่ดูนางยักษ์	เห็นผิดพักตร์มารดาน่าส้งสย
ด้วยเห็นแม่แต่รูปนิมิตไว้	ส้งสยใจออกขวางกลางคองคา
แล้วร้องถามตามประสาเป็นทารก	ผีสัตว์บกหรือสัตว์น้ำดำนักหนา
โจนกระโจนโครมครามตามเรามา	จะเล่นข้าทำไรใครจะรู้ (หน้า 146-147)

ในตอนที่ลินลุมุทราเป่าปี่ต่อหน้าท้าวสิลราชและข้าราชการบริวารจำนวนมาก ลินลุมุทราไม่แสดงความหวั่นไหวให้ปรากฏเลย กลับแสดงความกล้าหาญในการเป่าปี่ได้อย่างยอดเยี่ยม

กุมาราลูกจากแท่น	ออกโลดแล่นมาภูฏีที่อาศัย
สิงลาศีลภูษาผ้าลไบ	ถือไปไปยังศาลาหน้าศิรี
ประณตหนึ่งปางคมบรมนาถ	อยู่ริมอาสน์อัยกาตาฤาษี
ภาวนาอาคมให้ลมดี	แล้วเป่าเป่าแปลงเพลงวังเวงใจ
ท่าแหบหวนครวญว่าลาลิกาแก้ว	ค่าลงแล้วขวิญอ่อนจะนอนไหน
หนาวหน้าค่างพรางพรมพนมไพร	จะหนาวใจลาลิกาทุกราตรี (หน้า 176)

เมื่อลีนลุ่มทรพบกับพวกโจรสลุ่มหรั่งบนเกาะร้าง ลีนลุ่มทรก็สามารถพูดจาโต้ตอบกับพวกโจรส
ได้โดยไม่มีอาการประหวั่นพรั่นพรึงเลย ดังคำกลอนที่ได้อีกว่าไว้แล้วในหน้า 450-451

ในตอนที่ยลุ่มทรมาสืตามลีนลุ่มทรมิให้ไปต่อลุ่มกับพวกโจรสลุ่มหรั่ง ลีนลุ่มทรก็กล่าวกับนางด้วย
ความมั่นใจว่า ตนจะปลอดภัยอย่างแน่นอน

กุมารว่าว่าการจะราญรบ	ลูกรู้จบการศึกได้ฝึกฝน
พระโยคีวิเศษให้เวทมนตร์	ทั้งคงทนแทงฟันไม้บรรลัย
แม่ผีเสื้อเมื่ออยู่ในคูหา	ไหม้มนต์ข้าที่มุษย์ยุคไม้ไหว
ลีนทั้งล้ากำปั่นไม้พรั่นใคร	ลูกจะไปถองทูปให้ยุบยับ (หน้า 219)

แล้วลีนลุ่มทรก็ออกจะไปต่อลุ่มกับพวกโจรสลุ่มหรั่ง โดยไม่หวั่นเกรงสิ่งใดทั้งสิ้น ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 451

ก่อนที่จะออกจะไปต่อลุ่มกับลุ่มหรั่ง ลีนลุ่มทรก็กล่าวกับอังกฤษอย่างมั่นใจว่าตนจะต้อง
ปลอดภัยเช่นกัน

เราจะไล่พวกข่าวพารา	พิฆาตฆ่าเสียให้ยับทั้งทัพชัย
ด้วยความรักรู้ให้ไว้หลายอย่าง	ไม่วอดอ้างอังกฤษอย่างล่งสัย
ถึงสิ้นแรงแทงฟันไม้บรรลัย	สลบไปเพียงคืนก็ฟื้นกาย (หน้า 235-236)

ในตอนที่ยลุ่มทรจะไปรบกับอุคเรน ลีนลุ่มทรก็สัญญากับพระอรหันต์ด้วยความมั่นใจว่า
ตนจะไม่ทำให้พระอรหันต์เดือดร้อนอย่างแน่นอน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 451

ระหว่างทางที่ลีนลุ่มทรเดินทางจากกรุงรัตนมายังกรุงผลึก ลีนลุ่มทรก็แสดงความเชื่อมั่น

ในตนเองด้วยการปราบสิ่งโตถึง 4 ตัว

ลีนลุ่มทรผุดลุกขึ้นแลเห็น	สิ่งโตแผ่นโผนไล่ไววกนกหนา
มีหันเป็ลื่องเครื่องทรงลงการ	โลดถลาลงในน้ำปล้ำสิ่งโต
มันรับรบขบกัดพระพิตพาด	พระฉวยพลาดพลิว โจนกับโผนโผ
ขึ้นฮึหลังนั่งยองยองร้องโยโย	อ้ายสิ่งโตตัวฉลาดขึ้นหาศรราย
โลดลัดพลัดตบพระหกล้ม	มันกัดกลมกลิ้งคว่ำคะมำทงาย
ทั้งเสิบ เขี้ยว เคี้ยวขย้าจนน้ำลาย	ลงโชน่กายกอดปล้ำด้วยกำลัง
พระดินหลุดจูดหางไม่วางหัดถ	กอดถนัดเหนียวขนขึ้นบนหลัง
สิ่งโตร้องก้องเสียงล้าเฝียงตั้ง	ทั้งลุกทั้งเมยลิ่งหมันวิ่งมา
เขย่งเต้นแผ่นโผนจะโจนกัด	หน่อกษัตริย์หลบโลดโอดถลา
ลงในน้ำดำไล่จับได้ปลลา	กลับขึ้นมาเลิกทั้งให้สิ่งโต
มันกินหมดตรสรุ่นค่อยขึ้นลิต	มิได้คิดทำร้ายหาโยโมโห
พระเป่ามนต์ประลัมจิตอิค์โร	เรียกสิ่งโตเต้นเข้ามาหาทุกตัว
สิ่งเล็กน้ำขี้ประศิระให้	แล้วลูบไล้ลารพางค์ทั้งหางหัว
มันลามเสียบเคลือบคล้าด้วยเมามัว	แต่ละตัวตาช่วงตั้งดวงดาว
ลุกทั้งคู่มุ่เมยเตี้ยตบหลุบ	มาหมอบพุงพอกสีล้าสีขาว
ตัวพ่อแม่แลลายดูพรายพราว	ล้วนเสิบยาวเป็นทองแดงดูแรงครัน
ทั้งเขี้ยวลู่ทุกตัวล้ส่วเหลืออง	เอาไปเมองจะได้ช้ช้ชยัน
แล้วจูงลงคงคามาวด้วยกัน	ขึ้นกำปั่นไปเฝ้าพระเจ้าอา (หน้า 487)

เมื่อกลับมาถึงกรุงผลึกแล้ว ลีนลุ่มทรก็มักจะทำหน้าที่เป็นแม่ทัพหน้าต่อสู้กับศัตรูอยู่เสมอ ทุกครั้งที่ออกไปสู้รบ ลีนลุ่มทรไม่เคยแสดงอาการริรอหรือประหวั่นพรั่นพรึงเลย ตรงกันข้ามลีนลุ่มทรมักจะมีความฮึกเหิมอยากต่อสู้ให้โตฮัยชนะโดยเร็ว พดติกรรมเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ลีนลุ่มทรมีความเชื่อมั่นในตนเองว่า ตนจะต้องได้รับชัยชนะอย่างแน่นอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนต่อสู้กับเหล่ากษัตริย์ในศึกเก้าทัพ

ลีนลุ่มทรบุตรยักษ์มักโมโห

เข้ารบรับทัพ้าวเจ้าอุลา

ขับสิ่งโตร่ำทวนล่วนถลา

ปะทะท่าแทงฟันประลัมบาน

หลายกระบวนทวนทบทลบล เสียง
ถูกหน่อนาถฉลาดสับสับทะยาน

พอแทงเพลิงพลิวหันหันด้วยขวาน
เข้ายิงขวานไขว่คว่ำบรรารวี (หน้า 498)

ตอนคุมทัพออกสู้กับมะหุด บุตรเจ้าฝรั่ง

ฝ่ายพระหมอบพิตรฤทธิรุทร
พอจวนเย็นเห็นกำปั่นเที่ยวสัญจร
ไม่ร้อรังสั่งทหารให้ขานโห่

สินสมุทรทักหน้านาวาสลอน
เป็นตอนตอนตั้งกระบวนจะล่นรบ
ไล่เรือไล่เข้าประชิดหันตลบ

แต่สินสมุทรสุดกล้าออกหน้าทัพ

หมายจะสู้ฝรั่งยังไม่ใกล้ (หน้า 514)

ตอนสินสมุทรบุกเข้าไปสู้ละเวง วัลศฟ้าบป้อมตามล้าพัง

สินสมุทรหยุดคิดพิณฉนิก
เพราะลูกสาวเจ้าสังการิลา วัลฉัย
ครั้นแลเห็นเอ็นดูว่าผู้หญิง
จะฆ่านางวางวายเสียตายงาม
ถ้าปลอมทัพสู้เป็นเห็นจะได้
ด้วยยังห้ามปรามศึกกันศึกศึก
สิ่งวิ้งผลุนหมุนมวยพวยขึ้นป้อม
ถึงปะทะกะเกปะปะเตะตี

ด้วยเกิดศึกชนฆ่ากันอาสัญ
แม้ฆ่าฟันเสียให้ตายก็หาความ
งามจริงจริงจิตใจให้ไหวหวาม
แต่สงครามคราวนี้ได้ทัน
แต่พอให้ปรากฏเป็นยศศักดิ์
เขาเปิดปากกะตูไว้เห็นได้ที
เห็นคนล้อมแต่ล้วนเหล่านางสาวศรี
ชิงกระบี่ฟันตายลงกายกัน (หน้า 522)

ตอนสินสมุทรคุมทัพเข้าตีเมืองใหม่

สินสมุทรสุดกล้าออกหน้าทัพ
.....
หน่ออรินทรสินสมุทรไม่หยุดยิง

อากำกับขึ้นไปด้วยช่วยทหาร
.....
กับไพร่พรุ่งพรพร้อมเข้าป้อมขวา

สินสมุทรจุดโชโผล่ทะลึ่ง
มันรุมกันพันแทงก็แกลังกัน

พลัดตกฝั่ง โผนกสับขึ้นสับล่น
ขึ้นถึงบนใบ เล่มมาไล่ฆ่าฟัน

ฝรั่งแยกแวกกิ่งกิ่งอาวุธ
ขึ้นจุดไฟไหม้หอระตลบควน

ลีนลุ่มทร เลี้ยวสลัดสกัดฟัน
ศรีสุวรรณ์ตอนไพร่ขึ้นไปตาม (หน้า 526-527)

ตอนลีนลุ่มทรช่วยป้องกันทัพล้ามพราหมณ์และต่อสู้กับอิเรน

วันนั้นพอนหม่นรินทรลีนลุ่มทร
เห็นทัพล้ามพราหมณ์แวกกิ่งแหกอิง
เร่งโยธิตกลางไปกลางทัพ
ฝรั่งรับทัพแยกแวกกระทบ
ควบลิงโตโฮ้โถกกระโยกไล่
อิเรนเร่งแวกขวางชวานทยานตาม
ลีนลุ่มทรหยุดพราดฟาตฤชัน
ดูขวักลัทธิโกล่โกลดโกลดชวาน
คนต่อคนบนหลังกำลั้งรบ

ไม่ยังหยุดโยธาปรับมาถึง
พอนสิ่งโอบอ้อมเข้าล้อมรบ
แล้วเสียวกลับชวาเข้าไล่ตลบ
พอนพวนพวกรั้วเจ้าพราหมณ์
ชิงมาได้ด้วยกำลั้งลั้งล้าม
กระโจนจามลั้งพันประจัญบาน
มันหลบหันโถมถลาเข้าคว่าชวาน
ลิ่งโตหาญโถมพัดเข้ากัดกัน
ลิ่งโตตบเต้นโกลดกระโกลดหัน (หน้า 578)

ตอนลีนลุ่มทรเข้าตีด้านดงตาลโดยวิธีรบประชิดตัวร่วมกับทหาร

ลีนลุ่มทรหยุดอยู่ดูทัพหน้า
ลงจากลิ่งหิ้งไล่พวกไพร่พล
ทหารปืนยิงโย่ขึ้นโย่แย้ง
พระหน่อไต้ไล่ตามแยกจามสิ้น

เห็นโยธาถอยกลับวิ่งสับสน
เข้ารุมปล้นป้อมค่ายขึ้นป่ายปืน
ฝรั่งแทงฟันฟาดขาดเป็นลีน
แล้วพลอยปืนป้อมกำแพงมันแทงฟัน
(หน้า 583)

ตอนลีนลุ่มทรต่อสู้กับย่องตอด

ลีนลุ่มทรสุดโกรธพิโรธร้อง
แวก่งพระชรรค์พิมพาตปราดประกาย

เข้ารบย่องตอดตีไม่หนีหาย
มันไม่ตายแต่ว่าล้มลงชมชาน (หน้า 598)

ตอนลีนลุ่มทรปลอมเป็นม้าไช้เข้าไปเผาค่ายด่านเขาเจ้าประจัญ

หน่อกษัตริย์ศักดิ์แรงแกล้งแปลงกาย
แต่ขึ้นในไล่ทรงเครื่องขงยุทธ
ไล่หมวกดำคล้ายฝรั่งขาวสังกา

ให้ล้ะม้ายเหมือนอ้ายม้าไช้ม้า
เหน็บอาวุธอยู่กับกายทั้งซ้ายขวา
ขึ้นขี่ม้าควบออกนอกทวาร

กำลังโกรธริบรุดไม่หยุดยั้ง	ตรงมายังข้าศึกด้วยฮึกหาญ
ฝ่ายฝรั่งเศสพร้อมล้อมปราการ	เปิดทวารไว้ทำว่ามาเข้า
หม่อมรินทรสิ้นลมุทรไม่หยุดอยู่	เข้าประตูดคนลับลั่นไล่
เห็นดินปืนยิงหยุดฉวยชุดไฟ	เที่ยวจุดไหมร้านโรงขึ้นโพลงควัน
ฝ่ายฝรั่งเศสทั้งหลายพวคนายทัพ	จะมาดับเพลิงชิงวิ่งถลัน
พระหน่อไทไล่พิฆาตเที่ยวฟาดฟัน	สิ้นชีวิตวอดวายลงหลายคน (หน้า 650)

ตอนสิ้นลมุทรและศรีสุวรรณยกทัพมาล้อมกรุงสงขลา

สิ้นลมุทรสุดคะนอง เป็นกองหน้า	ทหารห้าหมื่นแห่ล้วนแตธสังข์
ทรงสิงห์กลิ้งกลดกันบดบัง	พลตั้งตาบเดินตำเนินธง
. . . . .	. . . . .
หม่อมรินทรสิ้นลมุทรไม่หยุดยั้ง	ด้วยกำลังห้าวหาญฆ่าญ่าแหง
ซบทหารล่องทางไปกลางแปลง	ใกล้กำแพงเมืองนั้นลักพันวา (หน้า 666)

ตอนพระอภัยมณียกทัพมารบกับลูกหลานเมืองสงขลา สิ้นลมุทรก็รับหน้าที่เป็นแม่ทัพหน้าอีก
ในครั้งนี้นิ้นลมุทรแสดงความเชื่อมั่นในตนเองตอนตีด่านดงตาล

สิ้นลมุทรซบสิงห์วิ่งกระโดด	ทะลวงโลดไล่ละหม่านฆ่าญ่ามร
	(หน้า 1220)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สิ้นลมุทรมีความเชื่อมั่นใน
ตนเองเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพการรบของตนเอง เพราะสิ้นลมุทร
ไม่เคยแสดงอาการประหวั่นพร้อพรึงใด ๆ ใ้ปรากฏเลย

1.4 ความมีเหตุผล

สิ้นลมุทรแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีเหตุผล ดังต่อไปนี้

เมื่อโจรสลัดร้ายตายแล้ว พรรคพวกของโจรที่เหลือก็พากันอ่อนน้อมต่อสิ้นลมุทร สิ้นลมุทร
ก็ไม่ติดใจเอาโทษ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 448 เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าสิ้นลมุทรเป็น
คนที่มีเหตุผลที่ดี

ในตอนเช้าตีเมืองรมจักร ลินลุ่มทรให้อังกุหร่าและไพร่พลที่ออกไปตีหน้าด่านพักผ่อนอยู่ในป้อม ส่วนตนเองก็คุมไพร่พลที่เหลือออกไปทำสงครามแทน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 449

เมื่อลินลุ่มทรได้ยินเสียงปี่ของพระอรภัยมณีที่เป่ามาจากเรือของอุคเรน ลินลุ่มทรก็ตัดสินใจดำน้ำไปหา โดยให้เหตุผลกับศรีสุวรรณและนางสุวรรณมาลีว่า ถ้าจะไปโดยทางเรือก็จะช้ากว่าการที่ตนดำน้ำไปคนเดียว ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 428

ก่อนที่ลินลุ่มทรจะจากยุทธภพกาไป ลินลุ่มทรได้กล่าวกับนางว่า หากนางจะมีสามีใหม่ตนก็ไม่ขัดข้อง แต่จะขอบุตรที่เกิดจากนางไปเลี้ยงดูเอง นับว่าลินลุ่มทรเป็นผู้ที่มีใจกว้างและมีเหตุผลดี

เป็นเคราะห์แล้วแคล้วคลาดในชาตินี้	ถึงจะมีผ่าข่าไม่ว่าความ
แต่ลูกเต้าเอามาให้ข้าเลี้ยง	ตั้งชื่อเลี้ยงตามอักขรภาษาสยาม
เป็นเชื้อไขไว้วัยคำให้ดังงาม	ได้ถึงตามภาษาพาราเรา (หน้า 918)

ลินลุ่มทรแสดงพฤติกรรมที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นผู้ที่มีเหตุผลเพียงเท่านี้

1.5 การพึ่งตนเองได้

ลินลุ่มทรแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้หลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อลินลุ่มทรเผชิญกับสถานการณ์คับขันในสนามรบ ลินลุ่มทรก็ใช้ความสามารถที่มีอยู่ช่วยตนเองให้รอดพ้นจากอันตรายได้ การพึ่งตนเองได้ของลินลุ่มทรอาจสังเกตได้จากพฤติกรรมต่อไปนี้

เมื่อผีเสื้อลุ่มทรพยายามจับลินลุ่มทรเพื่อคาดคั้นให้พาไปหาพระอรภัยมณี ลินลุ่มทรก็ใช้ความสามารถหลอกกล่อและหลบหนีนางได้สำเร็จ

ลินลุ่มทรผลุดออกนอกรักแร้	แล้วล่อแม่ตบหัดถักผัดผางผาง
แก่งหลังหลบสี่หิววนไปต้นทาง	หมายให้ห่างพระบิดาได้คลาไคล
นางผีเสื้อเหลือแค้นแล่นล่าหัล	แต่จួយพลัดแพลงคลื่นสิ้นไกล
อุตุลุดผุดตาปล้ำกันไป	เหมือนเล่นไล่ตามละเมาะทุกเกาะเกี่ยว
ถึงเขาใหญ่ในน้ำจ้ำอะเจ้อม	พระหลบเส้อมเสี้ยวสัดจรวัดเจเวียน
เข้าหาดทรายชายต้นชันบนเตียน	เที่ยววิ่งเวียนวนรอบขอบศิร

เมื่อสิ้นสมุทรต่อสู้กับศรีสุวรรณธวัชครึ่งหนึ่ง สิ้นสมุทรไข้ความล้ามารถของตนจนสู้
ศรีสุวรรณธวัช

ศรีสุวรรณธวัชมาญในการรบ	ทำเสี้ยวหลบหลือให้โล่ถลา
เห็นโตที่ตตองกุมารา	ถูกถึงห้าหกที่ตั้งตกลอง
ไม่เข้าชอกกลกอกสับเข้ารบรบ	ม้าก็ชบกัดกันฟันผยอง
สิ้นสมุทรจุดฉวยยิงกระบอง	แล้วตตององค์พระอาทิตย์
ฝรั่งรุมกลุ่มจับจอมกษัตริย์	ยุตพระหัตถ์แน่นไว้มิให้หนี (หน้า 240)

ในตอนต่อสู้กับอุคเรน สิ้นสมุทรก็ล้ามารถสู้กับอุคเรนได้เช่นกัน

ฝรั่งรับสับแหลนหลาวทวนพุ่ง	ถูกข้างพุ่งสิ้นสมุทรหลุดไปหมด
ไม่เสียบเข้าร่าแย้เหยอ้ายมด	พอเรือจลล้าทรงองค์อุคเรน
โจนขึ้นได้ไล่ฟาดเสียงฉาดสับ	ฝรั่งรับรอบข้างทั้งตั้งเขน
พระพันตายกายกองนงระเนน	อุคเรนร่าทวนเข้าลั่นแทง
สิ้นสมุทรชานาญการกระบี่	ปะทะที่โถมพันด้วยขึ้นแข็ง
อุคเรนแผ่นฟาดก็ฟาดแผลง	แล้วพลั่วแทงถูกกุมารจนชานองค์
สิ้นสมุทรผุดลุกขึ้นไล่สับ	ทหารรับป้องกันพันผุยผง
แผลงศกตากล้าหาญชานองค์	รวบได้องค์ลูกท้าวเจ้าสังกา
เอาเชือกกลัดรัดมือแล้วถือไว้	พลไพร่พ่นตัวกัวหมักหนา

(หน้า 303-304)

ระหว่างเดินทางกลับจากกรุงรัตน สิ้นสมุทรก็ไข้ความล้ามารถสู้กับสิงโต พ่อแม่ลูก
ได้ถึง 4 ตัว ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 454

ในศึกเก้าทัพนั้น แม้สิ้นสมุทรจะถูกตีจนล้น แต่สิ้นสมุทรก็ยังล้ามารถฟื้นขึ้นมาต่อสู้ได้อีก

สิ้นสมุทรรบตรัยกษัตริย์โมโห	ขับสิงโตร่าทวนลั่นถลา
เข้ารบรับทัพท้าวเจ้าคูลา	ปะทะท่าแกงพันประจัญบาน
หลายกระบวาทวนทบทลบเสียง	พอแทงเพลิงพลั่วพันพันด้วยขวาน
ถูกหน่อนาถฉาดสับกลับทะยาน	เข้ายิงขวานไข้วคว่ารบราวี

เจ้าคุณลาก้าหาญวางขวานให้
 ข้าเสื่องเหลือบเกือบใกล้เห็นไตที่
 พลัดตกถึงหักล้างขับลบลบหลืบ

.....
 พอพี่น้องล่องฟื้นตื่นทะเล
 เจ้ากรวินถิ่นเถื่อนเห็นเพื่อนตาย
 ค่ำริ้ววรรณหันหวดเรียวรวดรับ
 แล้วข้าไซ้ตราพระขงฆ์พองคัทรุด
 ถูกกรวินผืนผัดล่สั๊กหลึก
 ละบัดขาดผาดโผนโจนประจัญ

เห็นโถมไล่เสียวมาทำท่าหนี
 ทั้งลูกศรูกุระพระกุมาร
 มันจะสับข้าเอา เลือดตั้งเขือดผ่าน

.....
 เปรียบประหนึ่งนอนหลับแล้วกลับหาย
 กระหวัดล่ายกรวินทรงเข้าขงยุทธ์
 มันขว้างขวับไขว่คล้องกระบองหลุด
 ลินลุมทรโผนมาช่วยอาทัน
 มันทั้งฮักโอบกายล่ายกระสัน
 เอาขวานฟันเจ้ากรวินสิ้นชีวา (หน้า 498)

เมื่อถูกมะหุดยิงจนตกละตือทะเลลลไป ลินลุมทรล่ายมารถฟื้นขึ้นมาต่อสู้กับละเวงได้อีก
 และแม้ว่าจะถูกนางตีด้วยตราราคู แต่ลินลุมทรก็ยังหนีเอาตัวรอดกลับมาได้

ฝ่ายพระหมอบดินทรลินลุมทร
 ถือพระมณฑกนคทรวงอินทรีย์
 ถึงตัวตายล่ายธาตุไม่ขาดสิ้น
 ถ้ามดแดดแผดล่องต้องกายา
 เมื่อตจนน้ำคำพลลลลบฉิ่ง
 พอน้ำขึ้นคล่สนคล่ส่งประดังกัน
 เข้าเกยหาดธาตุลมระตมต้อง
 พอแดตถูกปลุกชีวิตด้วยฤทธา

.....
 นางละเวงเกรงกลัวจนตัวสิ้น
 ยังแต่ตราราคูอยู่กับกาย
 พาดพระค้อนอนรินทรลินลุมทร
 เขารุมจับกลับฟื้นตื่นตกใจ
 ลูกทะเลตั้งตั้งถอยหลังกลับ
 กระโดดออกนอกกำแพงแผลงคักดา

.....
 ด้วยเป็นบุตรนางมารหลานฤๅษี
 ถอดชีวิไว้ที่ในไตรโลกา
 คือธาตุดินธาตุน้ำธาตุน้ำรักษา
 จะแกลวักล่ำกลับเป็นเหมือนเช่นกัน
 ลิงจมดิ่งดิ่งไปจนไก่ชน
 ใ้กายนั้นขึ้นยังฝั่งคงคา
 ตกถึงห้องนาสิกพลิกผวา
 ยิงแกลวักล่ำกลับฟื้นขึ้นยืนดู (หน้า 520)

.....
 เห็นจวนหนี่ลู่ตี่จะหนีหาย
 กระหวัดล่ายทรงแกว่งเป็นแล่งไฟ
 ความเสิบลู่ตี่ชวนขับลลลโลล
 เห็นเป็นไฟล่อมลู่ล่าวเจ้าสังกา
 ไม่อาจรับด้วยอำนาจวาสนา
 พิฆาตฆ่าคนตายลงกายกอง

แล้วเสี้ยวกลับจับมะหุดบุตรฝรั่ง
คนละมือถือโถดัดคคะนอง

รวบไว้ทั้งแขนระเด่นโตเป็นล่อง
โถมลงท้วงลุ่มกรโทไปเกตรา

(หน้า 522-523)

ตอนที่ย่องตลอดบเข้า ไปจับตัวลุ่มกรก็เป็นอีกตอนที่แสดงให้เห็นว่าลุ่มกร
สามารถพึ่งพาตนเองได้

มองเขม้นเห็นลุ่มกรหลับ

กระโจนจับยึดแน่นทั้งแขนขา

กุมารตื่นตื่นตนด้วยมนตรา

มันพาออกไปพันพลรบ

หน่อกรรณกรดินหลุดมันจุดแย่ง

ชักพระแสงล้วนรับจับประจบ

พันชมองย่องตลอดลงทอดทบ

เสือกกลับล้มนั่งไม่ตั้งกาย (หน้า 597)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าลุ่มกรสามารถพึ่งพาตนเองได้

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการยอมรับเปลี่ยนแปลง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุ่มกรไม่เคย
แสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า ลุ่มกรหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น

ลุ่มกรเป็นตัวละครที่มีอารมณ์ร้อน เมื่อมีสิ่งใดมาทำให้ลุ่มกรไม่พอใจ
ลุ่มกรก็จะแสดงความอาฆาตแค้นให้เห็นเลื่อม ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลุ่มกรทราบข่าว โจรลู่หรั่งพยายามมอมเหล่าตนและลวนลามลู่วรรณมาลี
ลุ่มกรก็กล่าวอาฆาตแค้นโจรลู่หรั่งทันที แล้วลุ่มกรก็แก้แค้นโจรลู่หรั่งด้วยการสังหารเสีย
ตั้งค้ำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 451

ในการตีเมืองรมจักร ลุ่มกรถูกศรัลู่วรรณตีจนตกม้าล้มไป เมื่อฟื้นขึ้น ลุ่มกรก็
ระบายความอาฆาตแค้นด้วยการบุกเข้าไปทำร้ายไพร่พลข้าวมัจฉกร แล้วก็ไปยื่นทำให้ศรัลู่วรรณ
ออกมารบ ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นเป็นเวลากลางคืน

ให้แค้นใจไพร่ที่ตีฉัน	ลูกตสัน โลดโผน โจนทะยาน
เข้ากลางทัพสบคนขึ้นพิศพาด	ไล่ทัพมาต เข่นฆ่าโยธาหาญ
ข่าวบุรีหนีชนไม้กันทาน	อลหม่านมีอิงคะนิงไป
สิ้นลุ่มทรหยุดทำอยู่หน้าค่าย	เหวยตัวนายโยธียู่ที่โชน
อย่าถอยหลังนั่งนิ่งมาชิงชัย	แล้วเสียวไล่ไพร่พลไม้กันทาน (หน้า 237)

เมื่อกลับมาถึงค่าย ลินลุ่มทรก็ระบายความอาฆาตแค้นให้อังกุหร่าฟัง และย้ำอีกว่า
พู่นี่ตนจะออกไปต่อสู้แก้แค้นให้ได้

เราแค้นใจไล่ฆ่าโยธาทัพ	แตกกระพื่นเป็นยบจนทัพหลวง
หากรำลึกนึกถึงท่านทั้งปวง	จะเป็นห่วงทุกขี้ถึง เราจึงเข้ามา
เวลารุ่งพู่นี่ออกตีทัพ	จะคิดสู้แก้แค้นให้แสนล่า
จงเร่งรัดพลพลโยธา	พอเวลารุ่งเข้าเราจะไป (หน้า 238)

เพราะความแค้นที่มีอยู่ในใจนี้เองทำให้ลินลุ่มทรมีโอกาสฆ่ามตาหสลับลงได้ จึงได้แต่
กระวนกระวายรอเวลาที่จะออกไปรบในตอนเช้า

ลินลุ่มทรสุดแค้นแหยงขะแง้   เผ่าเตือนแต่สู้ริยฉายจะผายผัน (หน้า 239)

เมื่ออุคเรนมาขอลู่วระธมาลีคืน ลินลุ่มทรก็แสดงความแค้นเคืองให้เห็นอีก โดยเริ่มจาก
การบอกอุคเรนว่าตนจะไม่ยอมคืนนางให้อุคเรนเด็ดขาด

ลินลุ่มทรสุดเคืองฮาเสียงค้อน	แกลังัดตรอนขวางความตามวิสัย
รำคาญหูจู้ฉี่กระไร	เขาร้องไห้ไม้กันหายวายน้ำตา
ชนจะเผ่าเร้ารบพบผู้หญิง	ชนจริงจรงใจฝรั่งยังหนักหนา
ฉีการภาารุระพระบิดา	แม่ของข้าข้าไม่ให้ใครไปเลย (หน้า 290)

ครั้นพระอมรมณีให้ลินลุ่มทรไปถามความล้มครใจของลู่วระธมาลี ลินลุ่มทรก็ยิ่งแค้นเคือง
มากขึ้น

ลินลุ่มทรสุดแค้นให้แน่นจิต	ทั้งลุดคิดลารพัดจะขัดขวาง
ลงจากแท่นแค้นใจร้องไห้พลาง	มาหานางนั่งละอ้นกลืนน้ำตา (หน้า 290)

ดังนั้น เมื่ออุคเรนแพ้ลินล์มูทและถูกจับได้ ลินล์มูทจึงแสดงความอาฆาตแค้นออกมา ด้วยการรีบไปปรึกษาสุวรรธมาสีว่า จะสังหารอุคเรนเสียเลยดีหรือไม่

อุคเรนแผนโหมโจนจะม้วย	ทหารจวดยุดกายทั้งซ้ายขวา
ถึงเรือใหญ่ให้พยุลงขึ้นมา	ตรงไปหาชนมีด้วยดีใจ
ค่อยค่อยว่าฆ่าเสียเถิดหรือคะ	. . . . . (หน้า 304)

ในการทำศึกกับฝ่ายสงกา ลินล์มูทก็แสดงความอาฆาตแค้นฝ่ายศัตรูเสมอ ๆ เช่น เมื่อลินล์มูทได้รับสารที่ยุพามกากับสุลาสิวันกลางตั้งมาเยว ลินล์มูทก็เคืองแค้นจนคิดจะยกทัพไปพิชิตศึกให้เสร็จภายในวันนั้นทันที

ลินล์มูทสุดแค้นแค้นหวังสื่อ	น้อยไปหรือร่าว่าน่าบัดสี
จะตีทัพสบงั้นในวันนี้	. . . . . (หน้า 595)

ครั้งลินล์มูททราบว่ พระอรุยมณีถูกหลอกให้เข้าไปอยู่ในกรุงสงกา ลินล์มูทก็กล่าววาจาอาฆาตแค้นว่า ตนจะฆ่าชาวสงกาให้หมดสิ้น

ลินล์มูทสุดแค้นแค้นฝรั่ง	จึงว่าครั้งนี้ทวีปละสิบหาย
เข้าหักด่านผลาญสงกาฆ่าหญิงชาย	เท่าเม็ดฝ้ายมิให้เหลือเชื้อสงกา (หน้า 634)

ต่อมา เมื่อลินล์มูทเห็นเครื่องประดับของพระอรุยมณีกับศีรษะที่พวกสงกาปลอมขึ้น ลินล์มูทก็กล่าววาจาอาฆาตแค้นอีก

ลินล์มูทสุดแค้นที่แค้นใจ	ว่าไหนไหนพระบิดาชิวาวาย
ขอขอรับอาสาพาทหาร	เข้าหักด่านเอาให้ได้ตั้งใจหมาย
พบฝรั่งสงกาฆ่าให้ตาย	ทั้งไพร่นายบริวารไปสดกัน (หน้า 647)

เมื่อลินล์มูทบุกเข้าไปในค่ายของฝ่ายสงกาจนได้พบศพพระอรุยมณีปลอม ลินล์มูทก็แค้นใจและเสียใจมากจนร่าให้

ลินล์มูทสุดแค้นแค้นเสียตาย	ยิงพุ่มพ่ายชโลนาโคกาลัย (หน้า 651)
----------------------------	------------------------------------

ต่อมาเมื่อครั้งสุวรรณพลอง, ล้นหลั่งราภาละหรี สิ้นสมุทรก็แสดงความแค้น, คืองอกมาด้วยการกล่าวว่ เมื่อเสรีจศึกแล้วตนจะไปบวช

สิ้นสมุทรสุดแค้นแล่นราคาญ

จะคิดอ่านแก้ไขอย่างไรดี

สิ้นสมุทรสุดแค้นว่าแล่นข่าติ

ฉันไม่ปรารถนาอยู่ยี่สิบว

เสรีจจะจะไปบวชจนหนวดยาว

ฉิให้ฉาวเช่นบิดาพระอาเลย

(หน้า 699-700)

สิ้นสมุทรแสดงพฤติกรรมนี้กล่าวได้ว่าเป็นการอาฆาตแค้นเพียงเท่านี้ เป็นที่น่าสังเกตุว่า เมื่อสิ้นสมุทรเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น พฤติกรรมดังกล่าวก็หายไป กล่าวคือ เมื่อสิ้นสมุทรต้องทำศึกกับลูกหลานฝ่ายสังกา สิ้นสมุทรมิได้แสดงความอาฆาตแค้นฝ่ายสังกาอีกเลย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเพราะสิ้นสมุทรรู้จักคิดและไตร่ตรองปัญหาต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งกว่าเดิม ประกอบกับการสงครามครั้งนี้เป็นการรบกับเลือดเนื้อเชื้อไขของสิ้นสมุทรเอง สิ้นสมุทรจึงมิได้แสดงความอาฆาตแค้นใด ๆ เลย

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิ้นสมุทรไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่อาจกล่าวได้ว่า สิ้นสมุทรเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเลย

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

สิ้นสมุทรแสดงพฤติกรรมข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าเพียงครั้งเดียวคือตอนที่สิ้นสมุทรออกไปเล่นนอกถ้ำเป็นครั้งแรก สิ้นสมุทรได้พบกับฝูงเงือก สิ้นสมุทรเข้าไปใต้ถ้ำถามแต่เงือกไม่ตอบ สิ้นสมุทรจึงปล้ำสู้บเงือกลากขึ้นมาหาพระอภัยมณีในถ้ำ

เห็นฝูงเงือกเกสอกกลิ้งมากกลางชล

คิดว่าคนมีหางเหมือนอย่างปลา

ครั้นถามไถ่ไม่พูดก็โผนสู้

ตุกลอกกสับกลางน้ำปล้ำมัจฉา

ครั้นสู้ได้ให้ระวางแคลงวิญญาณี

เช่นนี้ปลาหรืออะไรจะใคร่รู้

จุดกระชากลากหางขึ้นกลางหาด

แลประหลาดลักษณะมีตาหู

จะเอาไปให้พระบิดาดู

แล้วลากลูเข้าในถ้ำด้วยกำลัง (หน้า 135)

2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาท และทำลายสิ่งของ

สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ย่ำให้เห็นว่าเป็นคนก้าวร้าวเพียง 3 ครั้ง

พฤติกรรมที่ก้าวร้าวนี้จะเกิดขึ้นเมื่อสินสมุทรมีความแค้น เคืองบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างมาก ครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อสินสมุทรฆ่าโจรสลัดด้วยความแค้นใจ สินสมุทรใช้วิธีเหยียบหน้าอกโจรสลัดไว้ แล้วจับแขนกระชากจนซี่โครงหลุดออกจากร่าง จากนั้นสินสมุทรก็ใช้ปากค้ำพื้นโล่ตีพวกโจรที่เหลือ

สินสมุทรผูกโล่ติดตะยาน

จួយไต้ขวานขว้างแยกแตกกระจาย

เห็นนายโจรเฒ่าจับสัสประยุทธ์

ตะยานยุตเหยียบอกผงกหงาย

กระชากซี่โครงครากทำลาย

เอาค้ำพนายตีไพร่โล่กระพือ (หน้า 219)

เมื่อสินสมุทรอาฆาตแค้นศรีสุวรรณ เพราะถูกศรีสุวรรณตีจนล้มบในขณะที่อยู่ด้วยกัน พอฟื้นขึ้นมา สินสมุทรก็ระบายความแค้นด้วยการสับร่างของทหารมัจฉารขึ้นฟาดไปมาจนเสียชีวิต

ให้แค้นใจไพร่ที่ตีรัน

ลูกถล่มโล่โผนโจนทะยาน

เข้ากลางทัพจับคนขึ้นฟัดฟาด

โล่พิฆาตเข่นฆ่าโยธาหาญ (หน้า 237)

ตอนย่องตอดลอบเข้ามาจับตัวศรีสุวรรณ สินสมุทรก็ต่อสู้และทำร้ายย่องตอดอย่างโหดร้ายด้วยการใช้ดาบฟันศีรษะของย่องตอดจนล้ม

หมอนรินทรตื่นหลุดมันจุดแย่ง

ชักพระแล่งล้วนรับสัสประจบ

พื้นชมมอย่งตอดลงทอดพบ

เสือกล้มล้มมึงไม่ดึงกาย (หน้า 597)

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ย่ำให้เห็นว่าเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ดังต่อไปนี้

เมื่อผีเสื้อสมุทรตามพระอรหันต์มา ก็อบจะทัน สินสมุทรก็ผลจากพระอรหันต์เพื่อไปถ่วงเวลาผีเสื้อสมุทรโดยไม่ฟังคำห้ามปรามของพระอรหันต์เลย

สินสมุทรมิได้กลัวสัวหว่าร่อ

ลูกไม่ยอมจากพระองค์อย่าล่งลัย

แม้มารตามาตามจะห้ามไว้

พระรีบไปก่อนอย่าอย่าปารามณ์

ลูกจะค่อยลอยตามแต่ห่างห่าง

อยู่ต้นทางจะโต้พบประลปล่ม

แล้วแผ่นโผนโจนลงทะเลลม

พระปารามณ์เรียกไว้ก็ไมฟัง (หน้า 146)

เมื่อสินสมุทรทราบดีว่าสุวรรณมาลีต้องอภิเษกกับอุคเรน สินสมุทรก็พูดอย่างเอาแต่ใจ
ตนเองว่า ตนต้องการยกสุวรรณมาลีให้แก่พระอภัยมณีเท่านั้น แม้จะเกิดเรื่องขว้างขวงตัวนางตน
ก็ยอม

- - - - -	กุมารารัฐร้องเฝ้าองค์พระทัย
จึงตอบความตามประสา ปืนทหารก	ช่างยอมยกให้ฝรั่งต่างวิสัย
จะชิงกันไปฟังช่างเป็นไร	พระมารดาข้าจะให้พระบิดร (หน้า 195)

ต่อมาเมื่อสินสมุทรทราบว่าโจรสลัดพยายามลวนลามสุวรรณมาลี สินสมุทรก็ผลุนผลัน
ออกไปแก้แค้นโจรสลัดโดยไม่ฟังคำห้ามปรามของสุวรรณมาลีเลย

สินสมุทรสุดแค้นแค้นลูหรั่ง	ยื่นเสียงดัง เตือดต่าว่าจงทอง
ตัวเป็นกามาประสังข์ซึ่งหงส์ทอง	จะไปถองเสียให้ลมอารมณ์มัน
นางยุตหัตถ์ดัดรัลห้ามด้วยความรัก	ยังเด็กนักหนาพอคุณอย่าทรมัน
ล้วนพวกพ้องของลูหรั่งอยู่ทั้งนั้น	จะลุ่มันที่ไหนโตอย่าไปเลย
เช่นนี้ต้องตรองตรึกให้ลึกซึ้ง	อย่าต้อตั้งดูถูกนะลูกเอ๊ย
จะรบสู้ผู้ใหญ่พ่อแม่เคย	อย่าอยู่เลยหลีกไปเสียให้พ้น
กุมารว่าว่าการจะราญรบ	ลูกรู้จบการศึกได้ฝึกฝน
พระโยคีวิเศษให้เวทมนตร์	ทั้งคงทนแทงฟันไม่บรสรสัย
แม่ผีเสื้อเมื่ออยู่ในคูหา	ในหมันต์ข้าที่มนุษย์จุดไม่ไหว
สิ้นทั้งล้ากำปั่นไม่พรั่นใคร	ลูกจะไปถองทูปให้ยุบยับ
แล้ววิ่งผลุนหมุนออกมานอกห้อง	นางอี้อร้องเรียกไว้ก็ไม่กลับ

(หน้า 218-219)

เมื่อสินสมุทรทราบว่าอุคเรนตามสุวรรณมาลีมา สินสมุทรก็ไม่ปรึกษาตรีสุวรรณและ
สุวรรณมาลีก่อน กลับตัดสินปัญหาไปตามอำเภอใจตนโดยตอบคนของอุคเรนไปว่า ให้อุคเรนเลิกทัพ
กลับไปเสีย สุวรรณมาลีจะอยู่กับตน

ฝ่ายพระหน่อพิตรอีค์เรศ	โต้แจ้งเหตุหนหลังไม่กังขา
ด้วยเดิมรู้ยู่ว่าลูกเจ้าสังกา	เขาจะมาแต่งงานกับมารดร
แมนละโว้ไม่สังหารผลาญชีวิต	มันจะคิดชิงขว้างดวงล่มร
จะห้าหั้นนั้นเสียให้ม้วยมรณ	พบบิดรก็จะได้ให้มารดา

ด้วยใจดี เตือดตาลทะยานจิต	ถ้า ไร้ฤทธิ์หาญฮึกไม่ปรึกษา
จึงว่า เหวยอายฝรั่งชาวลังกา	เที่ยวหลบตาตามเปล่าไม่เข้าการ
อันท้าวไทยฮักการกรุงผลึก	มิได้ฝึกผูกรักลุ่มครลุ่มมาน
จึงยกกราชธิดาบุพพาพาล	มาประทานให้แก่อบิดูเรศเรา
เดี๋ยวนี้มีมารดาทูกก็อยู่ดี	อันข้าตีมีเจ้านายผิงหมายเปล่า
จงไปบอกเถิดคิดว่าองค์นางนงเยาว์	อยู่ที่เราแล้วอย่าคิดไปติดตาม
แม่นรักตัวกลัวตายเสียตายคักดี	อย่าฮักฮักจ้วงจาบทำหยาบหยาม
กลสีลังกาหาเมียที่งามงาม	จะมีความลุ่มลุ่มบายไม่วายปราณ
ทูนีหรือชื่อว่าสินลุ่มทร	มิ่งมงกุฎกษัตรามหาศาล
ไปบอกเล่าเจ้าผิงให้แจ้งการ	จงคิดอ่านเลิกทัพกลับธานี

(หน้า 278-279)

ต่อมาเมื่ออุคเรนทวงถามถึงลู่วรรณมาลี สินลุ่มทรก็ตอบอย่างเอาแต่ใจตนเองว่า
ตนจะไม่ยอมยกมารดาของตนแก่ใครอย่างแน่นอน

สินลุ่มทรลุ่มคือองข้าเลี้ยงค้อน	แกลังตั้งรอนขวางความตามวิสัย
ราคาราญหูลุ่มนี้กระไร	เขาร้องให้ไม่ทันหายวายหน้าตา
ฮินจะเผ่าเร้ารบพบผู้หญิง	ฮินจริงจริงใจฝรั่งยังหนักหนา
มิใช่การภารธุระพระบิดา	แม่ของข้าข้าไม่ให้ใครไปเลย (หน้า 290)

ครั้นพระอภัยมณีบอกให้สินลุ่มทรไปตามความสมัครใจของลู่วรรณมาลีว่า นางจะยอม
เดินทางไปกับอุคเรนหรือไม่ สินลุ่มทรก็บอกกับลู่วรรณมาลีอย่างเอาแต่ใจตนเองว่า ตนไม่
ต้องการให้นางไปกับอุคเรน ถ้าเกิดอะไรขึ้น ตนก็จะทำสงครามและสังหารอุคเรนเสียเพื่อจะได้
ให้ลู่วรรณมาลีอยู่กับตน

กุมารว่าพระแม่ไม่เห็นจิต	ปลจามิตรมากน้อยไม่ถอยหลัง
แต่แค่นจิตพระบิดาน้ำขัง	รักฝรั่งนี้กระไรจะให้คืน
ให้ลูกยามาถามความพระแม่	ว่าตามแต่ประดีพิศไม่ขัดฮิน
พระมารดาอย่าฟังจงยั้งฮิน	ว่าไม่คืนไปลังกาจะว่าไร

ถึงฝรั่งคั่งแค้น मैंจะรบ
จะสังหารผลาญชีวิตให้บรรลัย

ไม่หวั่นกลัวเลยพระองค์อย่าสงสัย
ว่าแต่ใจของพระแม่อย่าแ่ยเหือน

(หน้า 291)

เมื่อออกมาพบอุค เรนอีกครั้งหนึ่ง ลินลุ่มทรก็ยืนยันความต้องการตั้งเดิมของตนโดยคิด
แต่งคำตบของลู่วรรณมาสีตามใจตนว่า ลู่วรรณมาสีไม่ยากไปกับอุค เรน

ลินลุ่มทรออกมาหนึ่งปลั่งก้นอก
แม่ลู่วรรณมาสีมียากมา

แล้วแกล้งบอกตามจิตประดิษฐ์ว่า
แล้วก็ว่าไม่รู้จักมียักไป (หน้า 293)

เมื่ออุค เรนพยายามหว่านล้อมให้ลินลุ่มทรคืนนางให้แก่ตนอีก ลินลุ่มทรก็ตอบตบทอย่าง
เอาแต่ใจตนเองว่า ตนมิได้ขอให้อุค เรนรับพระอรทัยมณีมาให้ตน ดังนั้นตนก็จะไม่คืนลู่วรรณมาสีให้
อย่างแน่นอน อุค เรนควรไปหาภรรยาใหม่จะดีกว่า

ลินลุ่มทรพูดจาประสาเด็ก
รับบิดามาช่างใครเป็นไร
เราตามติดบิดตรงคี่ก็คงพบ
เจ้า เลิกทัพกลับหลังไปสังกา
ที่ตรงนี้มิได้คืนอย่าชนแค่น
ก็ตายเปล่า เราไม่ยกให้ใครไป

ถึงเรา เล็กก็ไม่ล่งอย่าสงสัย
หรือข้าไขล้อยเจ้าให้เอามา
ไม่รักศบคนนอกพระคำสนา
จะได้หาเมียงามเอาตามใจ
ถึงจะแล่นโคกกาเสียดตาไหล
อย่ากวนใจลูซี่ข้าอีคร้าน (หน้า 294)

เมื่อลินลุ่มทรเติบโตพันผู้ใหญ่ ลินลุ่มทรแสดงความเอาแต่ใจตนเองเพียงครั้งเดียวคือ
เมื่อนางยุพาผกา มาลาบวชตามพระอรทัยมณี นางลู่วรรณมาสีและนางละเวงวิธสีพานั้น ลินลุ่มทร
ไม่ยอมอนุญาต

หน่อกษัตริย์ตรัสว่าจะลาบวช
อยู่ดีดีนี่จะมาขอลาไป

ข้ามิข่วตแล้วหรือคือไฉน
ข้ามิให้บวชดอกบอกจริงจริง (หน้า 1276)

3.2 การขาดความเกรงใจ

ลินลุ่มทรเป็นคนที่พูดจาโผงผาง ใจคิดเช่นใดก็พูดออกไปเช่นนั้น โดยไม่
เกรงใจผู้ใดเลยแม้แต่บิดาของตนเอง ดังจะสังเกตได้จากพฤติกรรมต่อไปนี้

เมื่ออรุณรัศมีบอกกับ กษรา ท้าวทศวงศ์และแม่เหล็กว่า ตนจะเดินทางออกติดตาม พระอรุณมณีไปพร้อมกับศรีสุวรรณ ท้าวทศวงศ์ก็ขัดว่าให้นางอยู่เล่นของเล่นต่าง ๆ ในเมืองดีกว่า ลินลุมภะก็พูดส่ง เสริมให้อรุณรัศมีเดินทางไปกับตนโดยไม่เกรงใจผู้ใดเลยว่าของเล่นต่าง ๆ ตนก็มี อยู่มากมายไม่ต้องห่วง

พระอัยกาว่านี่แม่เมื่ออรุณ
ตุ๊กตางามของทราชมเหยย
ลินลุมภะหมอบขีตละ กิตน้อง
ไปเกล้าจุกตุ๊กตาอย่าปรารมภ์

อยู่ดูหุ่นดูงานเกิดหลานเอย
นกแก้วเอยหงส์เอยอยู่เอยชม
เข้มนั้นของของพิถีพิถม
นางปงคัมรับหุคะสันจะไป (หน้า 264)

เมื่ออุคเรนนำสิ่งของมีค่ามาตอบแทนที่ลินลุมภะช่วยสุวรรณมาลีไว้ ลินลุมภะก็พูดอย่าง ไม่เกรงใจว่า แม้อุคเรนจะนำสิ่งใดมาแลกกับสุวรรณมาลีตนก็ไม่ต้องการ

. . . . .
อย่าว่าแต่แก้วแหวนแล่นลัมปติ
ไม่มุ่งมาดปรารถนาสารพัน

พระกุมารเฝินหน้าแล้วว่าพลัน
ถึงจะจัดเอาอะไรมาให้สัน
ข้ารักแต่แม่สุวรรณมาลี (หน้า 287-288)

ต่อจากนั้น เมื่ออุคเรนทวงถามถึงสุวรรณมาลีครั้งใด ลินลุมภะก็ตอบโต้กลับไปอย่าง ไม่เกรงใจทุกครั้ง แม้พระอรุณมณีจะพยายามไกล่เกลี่ยและห้ามปรามก็ไม่สำเร็จ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในหน้า 468-469

ในการรบกับฝ่ายสังกานั้น ลินลุมภะทราบดีว่า พระอรุณมณีมักจะใจอ่อนกับผู้หญิง ลินลุมภะจึงมักจะพูดย้าให้พระอรุณมณีตระหนกถึงเรื่องนี้อย่างไม่เกรงใจพระองค์อยู่เสมอ ๆ เช่น เมื่อพระอรุณมณีได้พบกับมะหุดและพูดว่า ้วยรุ่นเช่นมะหุดจะไม่หลงไหลในตัวละเวงได้อย่างไร ในเมื่อพระองค์ยังหลงไหลในรูปของนางถึงครึ่งปี ลินลุมภะก็กล่าวเตือนพระอรุณมณีทันที

ลินลุมภะลุดชื่อร้อกาซบ
ร่ายกว่าเสื่อเสื่อธู้อ์ลิตรี
แม้นขึ้นรบพบผู้หญิงขาวสิงหล
จะมีวเฝียเสียวการราคาญใจ

จะยกทัพรบพุ่งเอากรุงศรี
การโลกก็พระก็รู้แต่ไร
อย่าแปดปนทำเป็นมิตรพิคัมย
ใครเห็นให้ฆ่าฟันเสียวทันที (หน้า 524)

เมื่อสินสมุทรทราบดีว่าพระอรหันต์ได้พบละเวงในขณะที่กองทัพของทั้งสองฝ่ายหลับ แต่
พระองค์มิได้สั่งหารนางเหมือนดังคำที่ คยสัญญาไว้ สินสมุทรก็พูดย้าให้พระอรหันต์คิดถึงสัญญา
ดังกล่าวโดยไม่เกรงใจพระองค์เลย

สินสมุทรสุดแค้นแค้นรำคาญ
ว่าขึ้นรบพบผู้หญิงอย่างนี้ไว้
พระบิดรungskทรงธรรมก็มีสัญญา
เหตุไฉนไม่สั่งหารผลาญชีวิต
ฉวยเสียที่ผู้หญิงเข้าสิงหาย

จึงว่าวานนี้หม่อมฉันสิ้นวาจา
สั่งหารให้ม้วยมุตสุดสังขาร
ว่าจะฆ่าอกนางให้วางวาย
กลับจะคิดแผ่เผื่อเป็นเชื้อสาย
จะมิอวยเขาหรือนะพระเจ้าอา (หน้า 539)

ต่อมาเมื่อพระอรหันต์คิดจะใช้วิธีตัดศึกด้วยการเกี่ยวละเวง สินสมุทรก็พูดเหน็บแนม
พระองค์อย่างขาดความเกรงใจว่า หากพระองค์ไม่คิดจะทำสงครามแล้วละก็ควรจะไปบวชเป็น
ฤาษีอยู่ที่เกาะแก้วพิสดารจะดีกว่า

สินสมุทรพูดจาประสาจิต
จะบวชเข้าอาบญเป็นมุนี
อยู่ที่นี้อีละเวงเก่งกว่าเสือ

แม้ไม่คิดรบพุ่งเอากรุงศรี
ไปอยู่ที่เกาะแก้วเสียแล้วกัน
จะสึกเนื้อเลี้ยงขู้เข่นหมูหัน

(หน้า 574-575)

เมื่อพระอรหันต์ถามถึงเรื่องล่ำมีของละเวงโดยไม่สนใจเรื่องการทำสงครามเลย
สินสมุทรก็ไม่ตอบคำถามของพระองค์ ครั้นถูกพระอรหันต์ถามล่ำกับมาอีก สินสมุทรก็ตอบโดย
ปราศจากความเกรงใจว่า ตนไม่ทราบเพราะไม่ใช่ญาติของนาง

พระอรหันต์ยืนสินสมุทร
นางวิมลพิลาลามีอยู่ที่ใด
สินสมุทรทนต์หมอบไม่ตอบโอษฐ์
หน่อรินทรผืนพิภพยกพรหมณ
ครันตึกมีขายตุ๊กตงขุด
ใครแทงพินันไม่ตายวายชีวา
พระอรหันต์ฟังลงนั่งนิ่ง
แล้วว่าเจ้าเบาใจไม่โล้เสียง

ฉงนสุดตรัสถามตามล่งสัย
จึงจะได้ลูกกล่าวมากล่าวความ
พระกริ้วโกรธตรัสอยู่กระทุ้งถาม
ให้ทุลตามลารศรีที่มีมา
มันลอบลอดเข้ามาได้ไวหมักหนา
ถามเขาว่ามันเป็นที่พระพี่เลี้ยง
ไม่เห็นจริงลารพัดจึงตรัสเสียง
เอาชื่อเลี้ยงผู้หรือตัวใคร

หม่อมกษัตริย์ตรัสว่าประสาชื้อ
พระปิตุรงค์หลงรักเฝ้าชกโช

จะเอาชื้อผัวนางไปข้างไหน
สนไม่ไปพวงศัพพันนางวันฟ้า

(หน้า 601-602)

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นในตอน
เยาว์วัยเท่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อท้าวสิลราชขอให้สินสมุทรเป่าปี่ให้ฟังแทนพระอรภัยมณี พระองค์ได้มอบเครื่องทรง
ให้แก่สินสมุทร แต่สินสมุทรกลับเรียกร้องว่า ตนอยากได้ของที่เหมือนกับของสุวรรณมาลี

สินสมุทรมุณีฤาษีเล็ก	ประสาเด็กดูของที่ต้องประสงค์
แล้วตอบว่าฉันจะใคร่ได้เครื่องทรง	เหมือนที่องค์พระธิดาล่ารพัน (หน้า 176)

เมื่อสินสมุทรเป่าปี่ถวายแล้ว ท้าวสิลราชก็จัดเครื่องทรงที่เหมือนกับของสุวรรณมาลี
มาให้สินสมุทร แต่สินสมุทรกลับคิดว่า เก้าและหมองไม่สวยงาม ขอให้เปลี่ยนของสุวรรณมาลีให้แทน

แล้วจัดได้เครื่องประดับสำหรับเก้า	มาให้เจ้าสินสมุทรบุตรฤาษี
กุมารว่าของหมองไม่ดี	โปรดเปลี่ยนที่พระธิดามาประทาน

(หน้า 178)

ก่อนที่สินสมุทรจะพานางสุวรรณมาลีไปพบศรีสุวรรณ สินสมุทรเรียกร้องให้สุวรรณมาลี
บอกศรีสุวรรณว่า นางเป็นมารดาของสินสมุทร

ถ้าเธอถามความเข้าใจสำคัญ	ช่วยผ่อนผันพูดให้ถูกกับลูกยา
เดิมได้บอกออกว่าพระแม่เจ้า	บังเกิดเกล้ากลมเกลี้ยงเลี้ยงรักษา
พระปิตุรงค์พงศ์กษัตริย์เป็นภัสตรา	พระแม่ว่าให้เหมือนคำลูกกราพัน
อย่าบอกว่าข้าน้อยนี้ลูกยักษ์	บอกเช่นนั้นเสียรู้แล้วก็แล้วไป

(หน้า 248)

เมื่อพระอรภัยมณีให้สินสมุทรมาถามความสมัครใจของสุวรรณมาลีว่า นางต้องการจะ
เดินทางไปกับลูกเรือนหรือไม่ สินสมุทรก็พยายามเรียกร้องให้นางยอมอยู่กับตนต่อไป

พระมารดาอย่าหงุดหงิด
ถึงฝรั่งคั่งแค้นแม่ก็ระบ
จะสังหารผลาญชีวิตให้บรรลัย

ว่าไม่คืนไปส่งกาจะว่าไร
ไม่หลีกหลบเลยพระองค์อย่าสงสัย
ว่าแต่ใจของพระแม่จะแฉ่เขื่อน

(หน้า 291)

ต่อมา เมื่อพระอรทัยมณีให้สินสมุทรนำสารไปให้สุวรรณมาลี สินสมุทรก็เรียกร้องให้นาง
อ่านให้ฟัง

สินสมุทรพูดชะอ้อนวอนวันทา
นางยิ้มพลงทางคลี่ดูสิขิต
กุมารว่าพระแม่อ่านให้ตั้ง

แม่เมตตาช่วยอ่านให้จ้านฟัง
นั่งพิณฉีกในพระทัยหวัง
นางผินหลังคลี่สารออกอ่านกลอน

(หน้า 316)

ครั้นสุวรรณมาลีอ่านจบ สินสมุทรก็เรียกร้องให้นางตอบสาร

สินสมุทรหีบสารมาอ่านบ้าง
มิควรขัดขืนเคืองใน รื่องราว
ไม่แคล้งว่าถ้าฉันเป็นเช่นพระแม่
นางแคล้งว่าข้ากสียดขี้เกียจทำ
กุมารว่าพระแม่แก้ออกอ่าน
มิอยากฟังช่างเป็นไรฉันไม่รับ

แล้วว่าอย่างนี้หรือมาอื้อฉาว
ทำนว่ากล่าวไพเราะจ้อเลาะล้ำ
จะตอบแก้ตามความให้งามซา
อย่ามาร่ำจุกจิกจะหยิกยับ
ไม่ตอบทำนตามทำนองจะต้อปรับ
พระแม่จับฉีกฉีกฉันก็เอา

เมื่อสินสมุทรเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เคยแสดงพฤติกรรมเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่นอีกเลย

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เป็นคนขาดความกล้าในการเผชิญกับ
ปัญหาเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อพระอรทัยมณีและศรีสุวรรณบอกให้สินสมุทรออกไป เจรจากับสุวรรณมาลี
ซึ่งยกทัพมาตามกั๋งสามที่กรุงสังกา สินสมุทรก็บ้ายเปียงโดยอ้างว่าตนยังบาดเจ็บอยู่

สินสมุทรทราุดหมอบตอบสนอง
แต่ทำไพไลไม่หายหลายเวลา

ฉันยังย่องไม่ถนัดให้ขัดขาน
พลงผิวหน้าหวดเพล่าเข้ากระบวน

(หน้า 745)

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

ตามปรกติสินสมุทรมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองอยู่เสมอ มีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่สินสมุทรต้องพึ่งพาผู้อื่น คือ เรื่องการเกี่ยวผู้หญิง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสินสมุทรอภิเษกกับอรุณรัศมี สินสมุทรก็ยังไม่ได้นางเป็นช่วยา ดังนั้น ระหว่างที่เดินทางจากกรุงมัจฉกรไปกรุงการะเวก สินสมุทรก็ขอให้ไพร่พลที่มีความรู้ เรื่องการเกี่ยวพาลสตรี มาสอนให้

จะยกข้อมนอนรินทรสินสมุทร	ได้นางขุมมาด้วยกันก็หรรษา
ลี้ถิตแทนแล่นล่ำบายท่ายมฤตรา	คอยเวลาที่ลอบไปปลอบนาง
แต่เกรงกริ่งสิ่งงยวที่เกี่ยวยาก	ทั้งผีปากติดจะจัดคอยขัดขวาง
กระบวนกระปิตมืดเม้มไม่เห็นทาง	จะทำอย่างไรหนอให้จ้อเรา
คำจะถามความรู้เจ้าชู้ก่อน	ไปฝันม่อนพูดประโลมโฉมเฉลา
แล้วตรัสสั่งนายประคำล้าล้าภา	หาคนเก่ามีคู่ชิตชู้เมีย
มาซักถามความเกี่ยวเกี่ยวผู้หญิง	เต็มพาดพิงพูดอย่างไรจึงได้เสีย
หรือมีหมอบริกรรมช่วยทำนยีย	หรือคลอเคลียคล้ำต้องทำนองใน

(หน้า 957)

แม้จะมีผู้แนะนำวิธีเกี่ยวผู้หญิงให้มากมาย แต่สินสมุทรก็ยังไม่ได้ประราธนา ต่อมาในระหว่างเดินทางกลับจากเมืองการะเวก สินสมุทรก็ขอความช่วยเหลือจากลัววรรณมาลี

สินสมุทรทราดคำนับแล้วกลับอวย	แต่ก้มกายแคะเส็บฝักเส็บใจ
จะมีทูลมุลความตามแต่ชื่อ	ก็ลืตมือมิได้ชิตพิล่่มย
แต่ยิ้มเอื้อนเอื้อนฮ้างตะสิงตะโว	อยากใครได้แยบยลของชนผี
สิงทูลพ้องน้องรักที่หนักหน่วง	ว่าลามลวงแล้วก็เห็นจะเป็นผี
อันวอนเขาเท่าไรไม่โยติ	เหตุทั้งนี้ว่าล้นาลูกอากัฟ
แต่กลางวันนั้นจะไปปราศรัยบ้าง	ก็เฝินหมางมั่งหมองปิดห้องหับ
แรกลงเรืออยู่แต่ส่องในห้องลับ	ฉวยมีตลับมาจะขอเชือดคอเอง
ถ้าขึ้นทำจำตายไปภายหน้า	ก็จะว่าลูกรักหักข่มเหง
สิงหนินอนอ่อนตัวด้วยกส่วเกรง	เห็นลุดเพลงที่จะปลอบให้ช้อบที่

(หน้า 974-975)

เมื่อลีนลุ่มกระทำตามคำแนะนำของลู่วรรณมาลี จึงได้อรุณรัศมีเป็นชายาสัมประสงค์

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลีย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

ลีนลุ่มอาจจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมแข็งกร้าวกับบุคคลทั่วไป แต่กับบุคคลที่ลีนลุ่มรักแล้ว ลีนลุ่มจะมีพฤติกรรมอ่อนน้อม เชื่อฟัง และยอมตามเสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลู่วรรณมาลีรับลีนลุ่มเป็นบุตรแล้ว นางก็จัดอาหารต่าง ๆ มาเลี้ยงดูลีนลุ่ม แม้ว่าลีนลุ่มจะไม่เคยรับประทานเนื้อสัตว์มาก่อน แต่เมื่อลู่วรรณมาลีบอกให้ลีนลุ่มลองดู ลีนลุ่มก็ยอมรับประทานโดยไม่ปิดพลิ้ว ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 435-436

ครั้นตกค่ำ ลู่วรรณมาลีก็เรียกร้องให้ลีนลุ่มนอนค้างกับนาง ลีนลุ่มก็ยอมตามเช่นกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 440

ขณะที่พระอรุณรัศมีและลีนลุ่มโดยสารเรือของท้าวสิลราชันั้น ลีนลุ่มก็แสดงพฤติกรรมยอมกระทำตามความต้องการของพระอรุณรัศมีและลู่วรรณมาลีเสมอ ๆ เช่น พระอรุณรัศมีขอยืมลิบที่ลู่วรรณมาลีมอบให้ลีนลุ่ม ให้ลีนลุ่มเป็นสื่อส่งสารและแลกพระธำมรงค์กับสังวาล ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 444

ในระหว่างที่พระอรุณรัศมี คิรีลู่วรรณ ลู่วรรณมาลี ลีนลุ่มและอรุณรัศมีเดินทางไปกรุงผลึก ลีนลุ่มก็แสดงพฤติกรรมยอมกระทำตามความต้องการของพระอรุณรัศมีกับลู่วรรณมาลี โดยเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองอีกเช่นกัน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 445

ในตอนीलีนลุ่มหลงใหลยุพาพานั้น ลีนลุ่มก็ยอมทำตามความต้องการของนางทุกอย่าง แม้กระทั่งมีสารไปตัดรอนความสัมพันธ์กับลู่วรรณมาลี ลีนลุ่มก็ยอม

หม่อมรินทรลีนลุ่มก็สุดหลง	เขายูยงสารพัดไม่ขัดชิน
รักยุพาฝรั่งตั้งจะกลืน	ในกลางคืนคิดทำคำลาร่า
ขอบใจนางอย่างไรก็ไม่ขัด	เป็นความตัดเผ่าพงศ์พระวงศ์
แล้วเขียนอ่านทานลอบชบฮัฒ	ให้ยุพาพิบปิดผนึกเนียน (หน้า 756)

เมื่อสิ้นสมุทรป่วยเพราะตรอมใจที่อรุณรัศมิ์ไม่ยอมเข้าห้องนอน พอรุณรัศมิ์มาเยี่ยม
 สิ้นสมุทรก็มีอาการดีขึ้นและยอมรับประทานทุกสิ่งทีนางบอกทั้งหมด

หม่อมรินทรสิ้นสมุทรชวนนุชน้อง	เล่าของด้วยกับสันให้รักษา
นางนบมอบต่อบรลพจนา	เชิญเชษฐาเล่าให้ได้ครั้นครั้น
สิ้นสมุทรลุดลบายเหมือนนายโฮ	เล่าได้เต็มสามชามกุดัน
นางฮั่งตรงไหนของในนั้น	ทั้งหวานมันดีทุกสิ่งจริงจังเสีย

(หน้า 954)

ระหว่างที่เดินทางไปไปงานอภิเษกสุดลำครที่เมืองการะเวก สิ้นสมุทรพยายามเกี่ยวพา
 อรุณรัศมิ์ให้ปลงใจยอมเป็นชายาของตน แต่เมื่ออรุณรัศมิ์ฉวยมีดขึ้นมาจะฆ่าตัวตาย สิ้นสมุทรก็ยอม
 ผ่อนปรนตามใจนาง

สิ้นสมุทรลุดช็อกอดมือฝั่ง	ประหลาดจริงเสียหนอใจคอหาย
แม่อันใจเห็นไม่รอดจะวอดวาย	จะลงร้ายว่าเราพามาฆ่าดี
ให้คิดสักนึกกลัวไปทั่วทิศ	ข้าเสียดพิศพิศตรน้องให้หมองศรี
เสียหัวใจในอารมณ์ไม่สมประดี	ไม่รู้ที่จะคิดอ่านประการใด (หน้า 959)

อรุณรัศมิ์ขอให้สิ้นสมุทรรอนสุดลำครอภิเษกกับเล่าวคนรักก่อน นางจึงจะยอมเป็นชายา
 สิ้นสมุทรก็ยินยอมโดยของให้นางเปิดโอกาสให้ตนได้มาอยู่ใกล้ฮั่งบ้าง

หม่อมรินทรยินดีเป็นที่ยิ่ง	ว่าจริงจังนะอย่าเขินเขินโฉนโฉน
อันพระน้องล่ององคค์คงปลงใจ	ที่จะได้แม่อรุณแอบอุ้นทรวง
แต่เดี๋ยวนี้พี่จะขอแต่พอลิ้น	ส้าราญร์นร่วมแทนอย่าแหมทรวง
ที่สิ่งใดได้ห้ามความทั้งปวง	ไม่ลามลวงเลยจริงจังอย่างกริ่งกลัว

(หน้า 960)

แต่เมื่ออรุณรัศมิ์อ้างว่า หากทำเช่นนั้นก็คงจะไม่พ้นคำนิทาน สิ้นสมุทรก็ยอมจากนางมา

พระเจ้าคำจ๋าตามด้วยความรัก	เสียดายรักนี่ก็น้ำตาไหล
พระเจ้าที่นี้จะผอมเพราะตรอมใจ	หนักอะไรจะเหมือนรักหนักอุรา
อดอะไรจะเหมือนอดที่รลรักรัก	อกจะหักเสียด้วยใจอาลัยหา
ไม่เห็นรักหนักดินในวิญญาณ	จะเป็นบ้าเสียด้วยรักล่ล่กรวง
จะรอใจไปจนล่ล่มอารมณ์รัก	ทุกขจะหนักตั้งคะเนกะเลหลวง
แล้วพิศพิศตรัสลักขณาลู่ตาดวง	ให้เหงาง่วงหงอยจิตหงุดหงิดใจ
จึงว่าที่นี้จะลาแล้วหนาน้อง	อย่ามัวหมองมัวงอขยับประหวัดไหว
ออกจากห้องน้องยาเหลืออาลัย	ถอนฤทัยเรรวนจนชวนเข (หน้า 960)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่าสินสมุทรไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่า สินสมุทรเป็นคนเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเลย

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ตามปกติ สินสมุทรจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง แต่เมื่อสินสมุทรต้องเผชิญหน้า หรือเกี่ยวข้องกับสตรีที่สินสมุทรมีจิตปฏิพัทธ์แล้ว สินสมุทรจะแสดงความประหม่าออกมาอย่างชัดเจน นอกจากนี้คำกลอนตอนหนึ่งก็กล่าวถึงความประหม่าอายุในเรื่องสตรีของสินสมุทรไว้ว่า

แต่สินสมุทรสุดดีนี่กระไร	อายุได้ถึงสิบเก้าก็เปล่าตาย
เมื่ออยู่วังยังไม่รู้รักขู่สาว	ล้วนลูกท้าวลูกพระยาเอามาถวาย
เขาคอยเข้าเฝ้าแหวนให้เล่นอายุ	ไม่ไกลกรายแกลังหมื่นทุกวัน (หน้า 521)

เมื่อเห็นว่าพระอภัยมณีและศรีสุวรรณ พากันเกี่ยวละเวงวัลหีฟ้าและราภาสะหรี สินสมุทรก็อยากจะทำเกี่ยวผูกพามาบ้าง แต่ก็เกิดความประหม่าอายุ

จะเกี่ยวบ้างอย่างพระอาบิดาเกี่ยว	แล้วหวังเหี่ยวฝักคร้ามให้ขามเขิน
แต่ยังมีเอ็นอ่อนอายุขม้ายเมิน	ให้ผอญอกใจตั้งไฟฮือ (หน้า 619)

เมื่อรวบรวมความกล้าแล้ว สินสมุทรก็พูดเกี่ยวผูกพามาออกไป แต่พอนางตอบโต้มาบ้าง สินสมุทรก็ตกประหม่าจนอ้าอึ้งไป

สินสมุทรสุดจนให้อัดอัน
แต่ยังมีอิมหงิมว่างไม่ท้วงติง

ไม่รู้ฝันผอนแก้แพผู้หญิง
ท่าเฝื่อนฝั่งฝักเอนละเก้นที (หน้า 620)

ต่อมา เมื่อสินสมุทรเข้ามาเยี่ยมพระอภัยมณีในกรุงสังกาศ สินสมุทรมีโอกาสเที่ยวพุดผกา
อีก แต่สินสมุทรก็ยังแสดงความประหม่าอายุเช่นเคย

จะลดเสี้ยวเที่ยวพาดประการไต
แต่ความรักหักอายุภิปรายปลอบ
แล้วแก้ก่อเออณีแม่แม่ยุพา

ก็ยังไม่เคยขยั้นพรันวิญญาณ์
พิศคิดชอบคุณของน้องหมักหนา
ขันษาโฉมเฉลลาลักเท่าไร (หน้า 708)

เมื่อพุดผกาตอบโต้กับสินสมุทร สินสมุทรก็ยังเอนอายุมากขึ้น

สินสมุทรสุดละเก้นให้อินขาม
แต่ฮืดเอื้อนเอื้อนย้าคำภิปราย

จะตอบความลำบากยากใจหาย
ฉันท่านายทนายไม่เป็นเช่นประชวร
(หน้า 709)

เมื่ออรุณรัศมีไม่ยอมเข้าหอกับสินสมุทร สินสมุทรก็เกิดความอับอายเหล่าข้าราชการ

เวลาตึกตริกไตรมิโครหลับ
มาเค้าร้าสร้อยคอยค้ำงอยู่อย่างนี้
น้อยไปหรือถือโทษเผ่าโกรธฮัง
แต่นิ่งนิกตริกอารมณัตรมอรา

โอดักอับอายพัคตรเสียศักดิ์ศรี
ข้าวบุรีรัฐสิ้นจะฉินภา
เพราะหวงหึงเห็นจะขาดวาสนา
อายเล่นานักเล่นมกรมใน (หน้า 947)

ระหว่างเดินทางกลับจากกรุงการะเวก ลุ้วธรรมาสีมาได้ถามเรื่องอรุณรัศมีเพื่อหา
ทางช่วยเหลือสินสมุทร สินสมุทรก็เกิดความประหม่าอายุลุ้วธรรมาสีเช่นกัน

สินสมุทรทราุดค้ำับแล้วกลับอาย

แต่ก้มกายแกะเส็บฝักเส็บใจ (หน้า 974)

4.4 ลิตใจอ่อนไหว

สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีลิตใจอ่อนไหวออกมา เมื่อต้องประสพ
กับความผิดหวังหรือความพลัดพราก สินสมุทรมักจะร้องไห้คร่ำครวญเล่นมอ ๆ ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

เมื่อทราบจากพระอภัยมณีว่า มารดาของตนเป็นยักษ์ สิ้นสมุทรก็ผิดหวัง เสียใจจนร้องไห้

ออกมา

พระโอรสรู้แจ้งไม่แคลงจิต
ด้วยแม่กลับอุปสัณห์เป็นยักษ์ร้าย

รำคาญคิดเสียใจมิใคร่หาย
ก็พองพายชลนาโคกาลัย (หน้า 136)

แต่เมื่อสิ้นสมุทรทราบแล้วว่า พระอภัยมณีจะพาตนหนีไป สิ้นสมุทรก็ร่ำไห้หลังล้ามารดา

สิ้นสมุทรสุดแล่นส่งสารแม่
ให้ห้วงหลังกังวลด้วยชนผี

ด้วยรู้แน่ว่าบิดาจะพาหนี
เจ้าโคกก็กราบกับบงคมคิด (หน้า 140)

เมื่อหนีมาถึงเกาะแก้วพิสดารแล้ว ๘ สิ้นสมุทรตามมาอ่อนวอนให้พระอภัยมณีและ
สิ้นสมุทรกลับไปอยู่กับนางตั้งเดิม สิ้นสมุทรก็ใจอ่อนร้องไห้คร่ำครวญถึงมารดาอีก

สิ้นสมุทรสุดแล่นส่งสารแม่
ส่งกราบกรานมารดาแล้วว่าไป

ข้าเฝ้าแลดูหน้าน้ำตาไหล
จะเข้าใกล้ทูนหัวลูกกษัตริย์ (หน้า 154)

ในการตีเมืองรมจักรนั้น พอสิ้นสมุทรเห็นว่าแม่ทัพมี ค้ำหน้าเหมือนพระอภัยมณี สิ้นสมุทร
ก็ใจอ่อนไม่อาจสังหารแม่ทัพได้ตั้งความตั้งใจ จนในที่สุดสิ้นสมุทรก็ถูกศรีสุวรรณตีจนสลบไป

ครั้นเห็นอามาประชิดพิณกาย
ฝึกคะฉิ่งถึงพ่อให้ท้อจิต

ดูอย่างคล้ายพระบิดาสารพัน
ไม่อาจคิดที่จะฆ่าให้อาสัญ

เห็นจวนใกล้ได้ทีศรีสุวรรณ
ก็ควบกั้นสู้ควัดโถมเข้าโจมตี

ถูกกุมารหลานรักอีกเข้าออก
กระเด็นตกม้าพิบลงกับที่ (หน้า 236)

ต่อมาเมื่อทราบว่าศรีสุวรรณเป็นอาของตน สิ้นสมุทรก็ร่ำไห้คิดถึงบิดา

สิ้นสมุทรทุดองคลั่งอภิวาท
ละอินอ่อนวอนว่าขอภัย

เข้ากอดบาทพระเจ้าอน้ำตาไหล
พระอย่าได้ถือโทษจงโปรดปราน

ต่อปีนเกล้าเล่าเรื่องสิงห์เหตุ
ว่าทรงเคยเป็นอาข้าเป็นหลาน

เที่ยวตามติดพระบิดามาช้านาน
ไม่พบพานภูวนาถประหลาดนัก

ทั่วประเทศเขตของแฉกฝรั่ง
จนกระทั่งทะเลมรมจักร

ทูลแต่ต้นจนจบแล้วซบพักตร์
ละอินฮักหวนคิดถึงบิดา (หน้า 242)

เมื่อสินสมุทรได้พบกับพระอรุณยมิ สิ้นสมุทรก็ตั้งใจครองไห้

เห็นปิตุรงค์ทรงนั่งปลั่งงักอ่าลัน

เข้ากอดบาทบงกชบาศรี

ไม่หันถามความโด่กแล่นทวี่

ทรงโด่กก็ลั้งเกลือกกลงเสือกกาย

.....

สินสมุทรอภิวาทบาทปิตร

.....

ละอันอันทูลถามตามลั่งกา

เมื่อพลัดพรากยากเย็นเป็นโชน

ลูกมิได้รู้ความเที่ยวตามหา

โชนองค์ทรงฤทธิ์พระบิดา

จึงได้มาเรือฝรั่งเป็นอย่างไร

(หน้า 285-186)

ต่อมาเมื่อพระอรุณยมิ ให้สินสมุทรไปถามความลั่งครใจของลัวร์ธมาลีว่านางจะไปกับ
อู่ค เรนหรือไม่ว สินสมุทรก็แค้นใจจนร้องไห้ละฮักละฮัน

สินสมุทรลุดแค้นไห้แน่นจิต

ทั้งลุดคิดลัวร์พิดจะฮัดขวาง

ลงจากแท่นแค้นใจร้องไห้พลาจ

มาหานางนั้งละฮันกลืนน้ำตา (หน้า 290)

เมื่อลัวร์ธมาลีปลอมเป็นแขกเพื่อช้อนกลพระอรุณยมิ สิ้นสมุทรกับอรุณยมิติดตามหานาง
ไม่พบ ก็ร้องไห้หานาง

กุมารพาทักกลับไปหาแม่

เที่ยวมองแลเปิดหาจนผาโถ

ไม่เห็นหนจนใจร้องไห้โฮ

พาลพาโลล่าวลัวร์คักกาน์ไลน์ (หน้า 326)

เมื่อสินสมุทรจะจากไปเยี่ยมท้าวลู้ทักันและมเหล็กที่กรุงรัตนมา สิ้นสมุทรกับอรุณยมิ
คร่ำครวญถึงลัวร์ธมาลี เช่นกัน

พระพี่น้องล่ององค์ทรงกันแล่ง

ลูกไม่แกล้งเดินห่างไปข้างไหนด

มีธุระพระเล้าอาจะพาไป

ลั่งจนใจลาลามารดาจร (หน้า 364)

เมื่อเดินทางกลับมาถึงกรุงผลึกและทราบว่ามีศึกมาประฮิตเมือง สิ้นสมุทรก็คร่ำครวญ
เสียใจที่ตนมิได้อยู่ช่วยเหลือป้องกันเมือง

สินสมุทรลุดรักพระฮักเรค

ฮัลเนตรฮิมโชมฮโลมโหล

แล้วทูลว่าฮ้าพระบาทประมาทใจ

หมายว่าไม่มีศัตรูลั่งอยู่หนาน

จนพระองค์ล่วงคร่ำครึถึงสามครั้ง
ก็เห็นแสงพลางนางพระยาบัญชาการ

แล้วต้องทิ้งศีลตราหน้าส่งสาร
ยวนกุมารกับพระน้องเข้าห้องใน

(หน้า 488)

ครั้นสินสมุทรได้เห็นสภาพของพระอรหันต์ขณะหลงรูปละเวง สินสมุทรก็ยิ่งรู้สึกผิดยิ่งขึ้น
ที่ลได้อยู่ป้องกันเหตุร้ายในกรุงผลึก จึงร่ำไห้ละอิกละอื่นและตรงเข้าไปทำลายรูปละเวงทันที

สินสมุทรสุดแสนแค้นกระด้าง

เข้ากราบบาทบกขบทศรี

ละอันท่อนวอนว่าเจ้าธูส

จะฆ่าตีก็ไม่ห้ามตามพระท่วย

แต่รูปร่างอย่างนี้วิปริต

เอาไว้อัดกับพระองค์จึงหลงไหล

ลูกค้านักจักเอาเข้าเผาไฟ

พอช่วยได้พระบิดาก็คว่ำชิง (หน้า 489)

เมื่อสินสมุทรได้พบกับสุดสาครเป็นครั้งแรก ทั้งสองก็กอดกันร่ำไห้

สินสมุทรสุดสรวลด้วยชาติเชื้อ

เหมือนหนึ่งเนื้อแล้วย่อมถนอมขวัญ

ทั้งเห็นแหวนแมนยาเป็นสำคัญ

ยิ่งแมนมันมิได้ห่างระคางแคลง

เข้าล่วมล่อตกดอน้องประคองหัตถ์

หน่อกษัตริย์ล่องพระองค์ทรงกันแสง

(หน้า 490-491)

ครั้นสุดสาครจะต้องจากไปกรุงการะเวก สินสมุทรก็เสียใจมากที่จะต้องจากน้อง
อีกครั้งหนึ่ง

แล้วคลานมาหาสินสมุทรพี่

อัญชลีอาลาน้ำตาไหล

สินสมุทรสุดสรวลพิงชาติใจ

จึงว่าพี่นี่อะไรก็ไม่มี

แต่จะผูกลูกสิงโตล่องตัวนั้น

ช่วยท่วยขวัญให้พระน้องทั้งสองศรี

มันหนังเหนียวเขี้ยวทองแดงเรียวแรงดี

จะได้เข้าารณรงค์ทำสงคราม (หน้า 510)

เมื่อทราบข่าวพระอรหันต์หายไปจากค่ายพัก สินสมุทรก็เสียใจมากจนถึงกับลงไปนอน
เกลือกกลิ้งกับพื้น

สินสมุทรทรุดเกลือกกลิ้งก่นร

ฟายลุ่ยลโคกาทรัยธาสัย (หน้า 633)

ต่อมาเมื่อสิ้นลมธุระเห็นเครื่องประดับกับศีรษะของพระอภัยมณีปลอม ก็ยิ่งรำคาญ
เสียใจมากขึ้น

หม่อมรินทรสิ้นลมธุระสุดสลด

โศกกำลัทรโศกาแก้คำส่าย (หน้า 647)

เมื่อเห็นศพของพระอภัยมณีปลอม

สิ้นลมธุระก็ร้องไห้อีกครั้งหนึ่ง

สิ้นลมธุระสุดแค้นแล่นเสียดาย

ยิ่งพุ่มพ่ายชลนาโศกาสย (หน้า 651)

เมื่ออ่านสารที่สุวรรณมาลีมาตัดพ้อ เรื่องสิ้นลมธุระไปหลงเล่นหยาพามาอยู่ในกรุงสังก
จบลง สิ้นลมธุระก็เสียใจในการกระทำของตนจนร้องไห้ออกมาทันที

พออ่านสิ้นสิ้นลมธุระสุดสังเวช

น้ำพระเนตรหยุดเหวอะลงเผาหมี้อย

ส่งสารน้องส่งสุดานุชาน้อย

พากันพลอยเหน้อยยากลำบากมา

กลับรู้สึกนึกคิดผิดทุกสิ่ง

มารักหญิงยาแฝดแพศยา (หน้า 752)

ต่อมาเมื่อหลัโขยแก่เล่นหยาพาสิ้นลมธุระและสุดลำครกลับมาค่ายพักได้สำเร็จ ทั้งสองก็
ร้องไห้เสียใจที่กระทำผิดไป

สิ้นลมธุระสุดลำครถอนละอัน

สุดลำห็นพิศตรแจ้งแกลงโข (หน้า 832)

เมื่ออรุณศรีมิไม่ยอมเข้าหอกับสิ้นลมธุระ สิ้นลมธุระก็รำคาญเสียใจร้องไห้คร่ำครวญ
ถึงนางจนป่วย

ไม่เห็นสิ่งองค์อรุณมารวมแทน

ยิ่งโศกเล่นรำคาญพระทัยเฝ้าไฝฝืน

จะออกปากยากยิ่งทุกสิ่งอัน

ละอันอันอารมณ์ระทมทวี่

เวลาดึกตริกโตรมิใคร่หลับ

โอดอับอายพิศตรเสียศักดิ์ศรี

มารำคาญสรวอยค้ำงอยู่อย่างนี้

ข่าวบุรีรัตน์จะนิบทา

น้อยไปหรือถือโทษผ้าโกรรขัง

เพราะหวงหึงเห็นจะขาดวาสนา

แต่มิ่งนึกตรกอารมณั้ตรมอร่า

อายเล่นน่านักสนมกรมิใน

อนาถนอนกรพาดนลาฏนิก

ยิ่งยามดึกดั่งจะพาน้ำตาไหล

ยามแล้วเคยอ้อยก็ถอยรล

กับอดบระทมขลุ่ยลมไล่

ให้วังเวียนเหียนหิวหรือหิวใจ

จนสับโขกกลางวันสิ้นละท้าน (หน้า 947-948)

ต่อมาเมื่อสิ้นสมุทรไปงานพระบรมศพท้าวสุทัศน์กับมเหสี สิ้นสมุทรก็ร้องไห้คร่ำครวญถึง
ทั้งสองพระองค์

หมอนรินทรสิ้นสมุทรทั้งนุชน้อง	ก้มกราบสองพระศพชบ เกศา
ทั้งสี่องค์พงศ์กษัตริย์ชดตยา	ชลน่านองตกลกกระเด็น
.....	.....
สิ้นสมุทรว่าว่าเคยมาเฝ้า	พระโปรดเกล้านัดตาตรัสปราศรัย
ครั้งนี้พระสุวรรณครครโล	ให้เปล่าใจนัดตาเหลืออวารณ์ (หน้า 1072)

เมื่อพระอภัยมณี สุวรรณมาลีและละเวงวัลสวีย์จะออกบวช สิ้นสมุทรคร่ำครวญอาลัย
ถึงทั้งสาม

สิ้นสมุทรสุดเศร้าว่าเปล่าจิต	เคยตามติดปิดไรศทุกเขตขัณฑ์
ก่าพราแม่เห็นแต่องค์พระทรงธรรม	ทุกคืนวันเวลาไม่อวารณ์
พระกล่อมเกลี้ยงเสี้ยงลูกช่วยปลุกฝัง	ถึงเขาจิตผิตหลังช่วยสั่งสอน
พระปีตุรงค์ทรงพรตจะบทธจ	พระมารตรก็ไม่วิ่งลูกรม้งเลย
ทั้งสามองค์ทรงผนวชบวชเสียสิ้น	ให้ลูกกินแต่น้ำตานิจจาเอ๋ย
ไปเฝ้าพระจะไม่เห็นเหมือนเช่นเคย	จะแลเลยลับไปนบปี (หน้า 1274)

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าสิ้นสมุทรมีจิตใจอ่อนไหว เมื่อได้พบ
จากการพลัดพรากหรือไม่สมหวังทุกครั้ง

4.5 กีบกดและลงโทษตนเอง

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิ้นสมุทรไม่เคย
แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เป็นคน กีบกดและลงโทษตนเองเลย

ลู่ดล่ำคร

ลู่ดล่ำครเป็นโอรสของพระอภัยมณีและนางเงือก ซึ่งมีนามว่า ลู่พรธมัจฉา รูปร่างลักษณะของลู่ดล่ำครเหมือนกับมนุษย์ธรรมดา แต่ลู่ดล่ำครมีกำลังแข็งแรงและเติบโตได้เร็วกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป เมื่อเกิดมาลู่ดล่ำครก็สามารถว่ายน้ำ นิ่ง และคลานไต่หิ้งที่ พอมีอายุได้ 10 เดือน ก็เหมือนกับเด็กอายุ 10 ปี

. . . . .	คลอตกุมารเป็นมนุษย์บุรุษชาย
เนตรขนงวงนลาภไม่คลาดเคลื่อน	ละม้ายเหมือนพระอภัยมณีใจหาย
มีกำลังนั่งคลานทะยานกาย	เข้ากอดกายมารดรไม่อ่อนแอ
นางกอดบุตรสุดใจมิได้อิ่ม	พ้อเนื้อนิ่มแนบข้างไมห่างแห
แข็งฤทัยใจคอกหายท้อแท้	ลงข่มแย้ขัลลารสाराญใจ
พระหน่อนาถชาติเงือกชอบเสือกน้ำ	เที่ยวผุดดำตามประสาอชฌาสัย

(หน้า 369)

เป็นแถวเทือกเงือกมนุษย์บุรุษปน	แรงกว่าตนเมืองเราชาวบุรี
ได้สิบเดือนเหมือนโตล็กสิบขวบ	ดูขาวอวบอ้วนท้วนเป็นนวลฉวี
ออกวิ่งเล่นเล่นได้ไกลกฏี	เที่ยวไล่ชื้อวักควายส่ำบายใจ (หน้า 371)

ลู่ดล่ำครมีชายา 2 คน คือ เล่าวคนธและลู่ล่ำสีวัน เล่าวคนธเป็นธิดาของพระสุริโยไทย กับพระนางศันทวดีแห่งเมืองการะเวก ส่วนลู่ล่ำสีวันเป็นธิดาบุญธรรมของละเวงวิธสีฟ้า ลู่ดล่ำครมีบุตรกับลู่ล่ำสีวัน 1 คน ชื่อ หัลกัน หลังจากเสด็จศึกกระหว่างพระอภัยมณีและลูกหลานเมืองสังกาแล้ว ลู่ดล่ำครได้ครองเมืองสังกา

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูลู่ดล่ำคร

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 ปีดา

พระอภัยมณี ปีดาของลู่ดล่ำครเกือบจะไม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลู่ดล่ำครเลย เพราะพระอภัยมณีจากนางเงือกไปตั้งแต่นางเพ็ญจะตั้งครรภ์ลู่ดล่ำครได้เพียง 3 เดือน จนกระทั่งลู่ดล่ำครมีอายุได้ 10 ปีเศษ จึงได้พบกับพระอภัยมณีเป็นครั้งแรกที่กรุงผลึก แต่ลู่ดล่ำครก็อยู่กับพระอภัยมณีได้ไม่นาน เพราะเมื่อเสด็จศึกเก่าทัพแล้ว ลู่ดล่ำครก็ต้องกลับไป

เมืองการะเวก ตามคำขอของพระสุริโยไทย

ต่อจากนั้น ลู่ตลาคระได้พบกับพระอรยมณีเป็นครั้งคราว คือ เมื่อพระอรยมณี คำรู้สุวรรณ และสินสมุทรถูกเล่นหัวของฝ่ายสังกา ลู่ตลาคระก็เดินทางมาช่วย จนกระทั่งเสด็จศึกจึงกลับไปกรุงการะเวก ต่อมาลู่ตลาคระก็พบกับพระอรยมณีที่กรุงการะเวก เมื่อพระอรยมณีเดินทางมาจากนอริเขก ของลู่ตลาคระกับเล่าวคนธ แต่ลู่ตลาคระก็ต้องออกติดตามหาเล่าวคนธอีก และเมื่อเกิดศึกระหว่างลูกหลานเมืองสังกากับพระอรยมณี ลู่ตลาคระก็ได้พบกับพระอรยมณีอีกครึ่งหนึ่ง

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ลู่ตลาคระและพระอรยมณีมีโอกาสร่วมปะกันในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น และช่วงเวลาดังกล่าวก็มักจะเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์วิฤตเลมอ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พระอรยมณีมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลู่ตลาคระน้อยมาก

1.2 มารดา

นางเงือก หรือลู่พรหมมัจฉา มารดาของลู่ตลาคระก็มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลู่ตลาคระน้อยเช่นเดียวกับพระอรยมณี เนื่องจากนางมีลักษณะเป็นครึ่งคนครึ่งปลา นางจึงคิดว่าตนเองไม่เหมาะสมที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตร นางจึงขอให้พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารช่วยอบรมเลี้ยงดูลู่ตลาคระตั้งแต่วัยแรกเกิด โดยนางขอเป็นผู้ให้นมแก่ทารกเท่านั้น

นางเงือกน้ำคำรพอรวิบาท	ข้าเป็นชาติเชื้อสัตว์เหมือนมัจฉา
จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงมนุษย์ลู่ตลาคระ	ขอฝากฝากบาทบงส์พระทรงธรรม
ช่วยเลี้ยงดูกุมารเหมือนหลานเกิด	เสียแรงเกิดกายมาจะอาลัย
อันข้านี้วิสัยอยู่ไกลกัน	เข้ากลางวันเย็นลงจะส่งนม (หน้า 370)

เมื่ออายุได้ 3 ปีเศษ ลู่ตลาคระก็ออกติดตามหาพระอรยมณี นางเงือกก็หมดบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลู่ตลาคระ และลู่ตลาคระก็ไม่ได้กลับมาหานางที่เกาะแก้วพิสดารอีกเลย

1.3 ญาติ

จากการศึกษาเรื่องพระอรยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ตลาคระไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากญาติเลย

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครูอาจารย์

ลู่ล่าครได้รับ การอบรมเลี้ยงดูจากครูอาจารย์ และกิตำปาโมกข์โลก เขษฐ์
แห่งเมืองการะเวก พร้อม ๆ กับเล่าวคนธ์ ธิดาของพระสุริโยไทย จนชำนาญการใช้อาวุธต่าง ๆ

หม่อกษัตริย์หัดอะไรก็หัดบ้าง	เป็นคู่สร้าง เรียนรู้ด้วยครูล่อน
กระบวนศึกฝึกฝนชั้นภูมิขร	แต่ราญรอน เรียนครูให้รู้ครบ
รำกระบี่ตีกระบองดาบสองข้าง	ทั้งจักรว้างโล่เขนโต้เจเนจบ
ถึงกลางที่พี่น้องเล่นลองรบ	ตีกระทบแทงพินประจัญทัพ
ข้างพวกพี่น้องสาวพุงหลาวแหลน	ทั้งโล่แพนทวนหอกดุกกลอกกลับ
ข้างพวกที่ตีตลบเข้ารบรบ	เอาปากงับแหลนหลาวลูกเกาทันที
ข้างนายทัพขบถเข้าจรบ	พลตลบหลีกสัดตูดผัดผั้น
บ้างก็มแทงแพลงพลาดบ้างฟาดพิน	ไม่ถูกกันแก้ไขไวทุกคน
จนเจนจำชำนาญในการศึก	อาจารย์ฝึกพลรบให้หลบฝน
ทหารเลวเร็วรับกลอกกลับตน	แต่เม็ดฝนก็ไม่ถูกลูกเล็กเล็ก
ต่างคล่องแคล่วแกลวักลาปรีชาหาญ	ล้วนกุมารเหมาะเหมาะใส่เกราะเหล็ก
บ้างไวจุกจุกขุนนางไวห่างเจ๊ก	ล้วนแต่เด็กน้อย ๆ หำร้อยคน
ด้วยกิตำปาโมกข์เมืองการะเวก	เป็นองค์เอกอาจรัฐหลูฝน
สำหรับฝึกศึกษาศึกษาให้จัดพล	รู้ผ่อนปรนปราบยุคทุกทุกองค์

(หน้า 401-402)

อนึ่ง พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิลิตารก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ลู่ล่าคร
(ซึ่งรายละเอียด ผู้วิจัยจะได้อธิบายไว้ในข้อ 2.2 ต่อไป) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ลู่ล่าครได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูจากครูอาจารย์ด้วย

2.2 นักบวช

พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิลิตารเป็นนักบวชที่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดู
ลู่ล่าครเมื่อแรกเกิดมาก โดยเริ่มตั้งแต่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจนางเงือกในตอนที่น่าจะ
คลอตบุตร

มันเสียทั้งร้องถึงจะออกลูก
แล้ววงเงินเดินมาในราตรี
เอาโคมส่องมองเขมัมเห็นนางเงือก
เป่ามหาอาคมให้ลมแปร
.....
แล้วสับยามล้ามตาตำราปลอด
ถูกต้องท่องไล่ไม่ได้เลย
แล้วหลักไปให้ห่างเสียข้างเขา
เดชะฤทธิ์อิศโรพระโยคี
ทั้งเทวดาอารักษ์ที่ในเกาะ
ช่วยแก้ไขได้เวลากฤตกาการ

จะต้องถูกไต่หรือเป็นฤาษี
โหนอยู่ที่โหนหวาสีกาเสก
ลลบลือกอยู่ที่ทรายชายกระแล
ที่ท้อแท้ค่อยประหังกำลังนาง
.....
จวนจะคลอดแล้วละหวาสีกาเอ๋ย
ยังไม่เคยพบเห็นเหมือนเช่นนี้
ช่วยเลิกเป่าปองบัตกำสัดผี
ฉโตผีเภทภัยสิ่งไรพาน
ระเหิลเหาะลงมาสิ้นทุกถิ่นฐาน
คลอดกุมารเป็นมนุษย์บุรุษชาย (หน้า 369)

เมื่อนางเงือกขอให้พระโยคีช่วยอบรมเลี้ยงดูบุตรของนาง พระโยคีก็ช่วยอบรมเลี้ยงดู
ให้อย่างเต็มใจ ทั้ง ๆ ที่ท่านยังไม่เคยเลี้ยงทารกมาก่อน อีกทั้งเครื่องใช้เด็กก่อนก็ไม่มี และ
พระโยคียังตั้งชื่อให้ทารกอีกด้วย

พระโยคีมีจิตคิดล่งล่ำ
จึงว่ากูผู้ล่งถิตในกิจกรรม
จะเฝ้าผูกผูกเปลเห่ออายหนู
ต้องกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไปทั้งไม่เคย
ฤกษ์วันนี้ตรัสจันทร์เป็นวันโชค
จะให้หนามตามอย่างข้างมนุษย์

ด้วยเหมือนหลานลูกศิษย์ล่งถิต
ไม่มีลุ่มบัตอะไรที่โหนเลย
ก็ไม่วรรลูล้ำสีกาเอ๋ย
จะเฉยเมยเสียไม่ช่วยจะม้วยมุต
ต้องโฉลกสคนามหาอุต
ให้ชื่อลุดล่ำครอวยพรชัย (หน้า 370)

เพื่อขจัดปัญหาการขาดแคลนเครื่องใช้เด็กก่อน พระโยคีจึงใช้วิธีริชฐานขอ
เครื่องใช้ต่าง ๆ แล้วจึงอบรมเลี้ยงดูลุดล่ำครเรื่อยมา

พระลุดครซ่อนอุ้มว่านุ้มนิม
ไปด้วยกูอยู่ด้วยกันที่ค้ำลา
จึงเลี้ยงลุดย้อริชฐานการกุดล
จะเลี้ยงดูกุมารแม้นนานไป

ดูจิมลุ่มลูกพ่อเสียวหนอวา
แล้วอุ้มพามาภูพระฮิพร
เดชะผลเมตตาได้อาศัย
เขาจะได้สืบกษัตริย์ชัตติยา

จงมีเมาะเบาะลูกเครื่องลูกอ่อน	ทั้งเปลนอนหมอนาถตามวาสนา
พอลดคำรพพันศานรรจา	ก็มีมาเหมือนหนึ่งในน้ำใจนึก
ซึ่งวางองค์ลงบนเปลแล้วให้ข้า	ทำขนมแข่งม้าเวลาตึก
โละเห่เอละโหโอรระฮิก	อีกก็กทั้งคำลาจนราตรี
ถึงตึกตื่นตื่นนอนป้อนกล้วยน้ำ	กุมารกล้าทกลินกินจนสิ้นหรี
ทั้งผูกเมาะเบาะหมอนอ่อนอินทรีย์	พระโยคีคอยระวังเป็นกังวล (หน้า 371)

เมื่อลุดล่าครเติบโตพอจะเรียนวิชาการต่าง ๆ ได้ พระโยคีก็อบรมสั่งสอนวิชาการต่าง ๆ ให้ จนลุดล่าครมีความสามารถเท่าเทียมกับลิลัมภร

ล่อนให้หลานอ่านเขียนร่าเรียนไป	แล้วก็ให้วิทยารวิชาการ
รู้ล่องหนทศกเข้ายงยุทธ	เหมือนลิลัมภรพิยาทั้งกล้าหาญ

(หน้า 371-372)

นอกจากนี้ พระโยคียังสั่งสอนเวทมนตร์ต่าง ๆ ให้ลุดล่าครอีกด้วย เช่น เวทมนตร์ที่ใช้จับม้านิลมังกร

ม้าตัวนี้ดีจ้านเสียวหลานเอ๋ย	เป็นกระเทยเขี้ยวเพชรไม่เข็ดขาม
จับไว้ซึ่งร่ากล้าสงคราม	จะไต่ตามบิดูเรค่าไปเขตคัน
แล้วบอกมนต์กลเล่ห์กระเท่ห์ให้	จะจับได้ด้วยพระเวทวิเศษขยัน
ลุดล่าครนอนบนมนต์สำคัญ	ได้แม่นยำเหมือนหนึ่งลิตไม่ผิดเพี้ยน

(หน้า 373)

แม้แต่ความรู้ทางด้านการดำเนินชีวิตในสังคม พระโยคีก็ยังอบรมสั่งสอนให้ลุดล่าครได้เรียนรู้ด้วย ดังคำสอนของท่านในตอนที่ช่วยลุดล่าครขึ้นจากแหว

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนลุดลิกกล้าเหลืออกาทนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักอยู่ล่องสถาน	บิดามารดารักมักเป็นผล
ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แต่กายตน	เกิดเป็นคนคิดเห็นสิ่งเจรจา

แม่ในครรภ์รักมึงซังซังตอบ
รูสิ่งไรไม่รู้อวิชา

ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา
รักษาตัวรอดเป็นยอดดี (หน้า 391)

พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารอบรมเลี้ยงดูสุดลำครได้ประมาณ 3 ปีเศษ ก็ให้สุดลำคร
ออกไปติดตามหาพระอรหันต์ บกบาทในการอบรมเลี้ยงดูของท่านก็สิ้นสุดลง

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

แม้ว่าสุนทรภู่มิได้กล่าวถึงพี่เลี้ยงและแม่นมที่คอยอบรมเลี้ยงดูสุดลำคร
เลย แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่า สุดลำครน่าจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่นมด้วย เพราะ
เมื่อสุดลำครพำนักอยู่ในกรุงการะเวกนั้น สุดลำครอยู่ในฐานะโอรสของพระสุริโยไทย ดังนั้น
สุดลำครก็น่าจะมีพี่เลี้ยงและแม่นมคอยอบรมเลี้ยงดูเช่นเดียวกับโอรสและธิดาของกษัตริย์ทั่ว ๆ ไป

2.4 บุคคลอื่น ๆ

บุคคลอื่น ๆ ที่อบรมเลี้ยงดูสุดลำคร คือ พระสุริโยไทยและพระนางจันทวดี
แห่งกรุงการะเวก เมื่อทั้งสองได้พบสุดลำครก็เกิดความรักใคร่ จึงขอให้สุดลำครพำนักอยู่ด้วย
ในฐานะโอรส และยังคิดจะขอสุดลำครจากพระอรหันต์อีกด้วย

กรุงกษัตริย์ที่คณาเห็นปรากฏ	รักตาบลเหมือนหนึ่งบุตรสุดลำคร
มาจบหัตถ์ตรัสมาพระอาจารย์	ขอให้ฉานอุ้มเข้าไปที่ในวัง
. . . . .	. . . . .
จอมกษัตริย์ตรัสบอกมเหสี	โอรสมีมาเหมือนจิตพิสมัย
แล้วเล่าความตามธุระที่จะไป	ให้พบปะพระอรหันต์ผู้บิดา
จะได้ขอหม่อนาถให้ขาดเต็ด	คงสำเร็จมุ่งมาดปรารถนา (หน้า 399)

ทั้งสองพระองค์อบรมเลี้ยงดูสุดลำครอย่างดี โดยเริ่มตั้งแต่พาลสุดลำครไปอาบน้ำ
แต่งตัวให้ด้วยพระองค์เอง

แล้วเตือนให้ไหว้ลาสิกขาบท	ช่วยเปลื้องปลดเครื่องครองเข้าห้องสัง
ชั้นทองคำน้ำกุหลาบให้อาบองค์	แล้วท้าวทรงขัดสีฉวีวรรณ
กระหมวดเกล้าเมาสีเฉลิมพัศตร์	ด้วยความรักสิ้นรังเกียจไม่เตียดฉันท
นางเทวีสีลุนนธ์ปิ่นสุวรรณ	ดูผิวพรรณผุดผ่องละอององค์

แล้วตามใจให้หนึ่งหนึ่ง เลือโครง	ช่วยจับโจงจืดวางไว้ทางหงส์
ใส่ห้อยหน้าผ้าพิพัสประจง	กุมารทรงหนึ่งพยคมิสะพักชาย
ล่องกษัตริย์จืดแจงแต่งประดับ	ใส่สร้อยทับทรวงสังวาลประล่านลาย
คาดปั้นหนึ่งเปล่งเม็ดเพชร เพทาย	ละอิ่งพรายพลอยวามอร่ามเรือง
แล้วให้อย่างช่างชฎามาประดับ	เอาแก้วแกมแซมกับหนึ่งเสื่อเหลือง
มงกุฎกลายปลายสืบเป็นกลีบเฟือง	ประดับเนืองแนบเสียดกรรเจียกจอน
พระพาทาพายุหรั้ดกระจืดแจ่ม	ล้วนนิลแนมเนาวรัตน์ประภัสสร
แล้วลุ่มสร้อยนวมรองทองพระกร	สลับซ้อนแลงแกวดูแพรวพราย
ธำรงค์ควงวาวเขียวขาวเหลือง	อร่ามเรืองนิ้วพระหัตถ์จักร์ลฉาย
ใส่เกือกทองรองบาทแล้วนาศกราย	พระผืนผายพามาหนึ่งบรรลิ่งกัรัตน

(หน้า 400)

เมื่อถึงเวลาให้นม พระนางจันทวดีก็ให้ลุดล่าครตีมนมของพระนาง เช่นเดียวกับ
เล่าวคนธ นอกจากนี้ ทั้งสองพระองค์ยังให้ลุดล่าครนอนร่วมอาสน์อีกด้วย

นำลิ่งลารมารตรกรประคอง	อุ้มให้ล่องทราวมเขยเสวยนม
ลุดล่าครนอนทับพระเพลาซ้าย	แล้วตีมลายโลหิตลันนิกล่ม
จนอ้อมหน้าจ่าขึ้นรินอารมณ	นางอุบเกล้าแผ้วผแผ้วชมเขย
ครั้นราตรสี่กษัตริย์เข้าไลยาลัน	ล้าราญราชร่วมเรียงเคียงเขย
ถนอมพักตรรั้กใครกระไรเลย	ร่วมเสวยร่วมสร้งพระคงคา (หน้า 401)

พระสุริโยไทยและพระนางจันทวดีอบรมเลี้ยงดูลุดล่าครอยู่ถึง 6 ปีเศษ ลุดล่าครจึงลา
ไปตามหาพระอรภัยมณี ต่อมา เมื่อช่วยพระอรภัยมณีทำศึกเก้าทัพจนเสร็จแล้ว ลุดล่าครก็กลับมาเมือง
การะเวกอีกครั้งหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่า พระสุริโยไทยและพระนางจันทวดีเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูลุดล่าคร
ที่สำคัญยิ่ง

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องพระอรภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุดล่าครไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพหรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุตลาคร์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นยักษ์เลย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุตลาคร์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติผีหรือปีศาจเลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุตลาคร์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

นางเงือกหรือลูพี่พระธมโงก มาตราของลุตลาคร์มีลักษณะเป็นตัวละครกึ่งสัตว์ คือ ีท่าอ่อนนบเป็นมนุษย์แต่มีท่อนล่างเป็นปลา บิดาของนางเงือกเคยเล่าให้พระอภัยมณีฟังว่า เดิมบรรพบุรุษของตนเป็นมนุษย์ซึ่งเรือแตกแล้วถูกพวกเงือกพาไปอยู่ด้วย พวกตนจึงรู้ภาษามนุษย์เป็นอย่างดี

ถ้าเสียเรือเหลือคนแล้วนางเงือก ขึ้นมาเลือกเอาไปข่มประหล่มศรี
เหมือนพวกพ้องของขำรัฐพาทิ ด้วยเติมปุ๋ยาเป็นมนุษย์ (หน้า 137)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ลุตลาคร์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์ด้วย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ลุตลาคร์ได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

พระสุริโยไทยและพระนางสีนทวดี บิดาและมารดาบุญธรรมของลุตลาคร์ เป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของลุตลาคร์เสมอ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อลุตลาคร์ขอให้ปล่อยซีเปสือยไปโดยให้เหตุผลว่า ตนไม่ต้องการที่จะให้มีเวรกรรม อันใดสืบต่อไปในภายหน้า พระสุริโยไทยก็ยอมรับฟังและปฏิบัติตาม

ลู่ดล่ำครอ้อนจิตคิดล่งล่ำร
 ว่าขอโทษโปรดอย่าให้มาตี
 ไม่ทวนหันสีนทาพยาบาท
 จะฆ่าฟันมันก็เข้าเป็นกรรมไป
 รูปบวชกายหมายใจจะได้ตรัส
 จะเข่นฆ่าตาแต่ก็ไม่เข้าการ
 กษัตริย์ตรัสว่าล่ำจูละ
 อันโทษมันนั้นก็ถึงที่วางวาย

จึงกำหนดทูลท้าวเจ้ากรุงศรี
 เหตุทั้งนี้เพราะว่ากรรมกระทำไว
 นึกว่าชาติก่อนกรรมจะทำไฉน
 ต้องเรียนว่ายเวทนากอยู่ช้านาน
 ช่วยล่งสัตว์เสียให้พ้นวงล่งล่ำร
 ขอประทานโทษไว้ออย่าให้ตาย
 คารวะหวนหุไม่รุ้หาย
 จะยกถวายเสียก็ได้เป็นโรมี (หน้า 397)

ต่อมา พระสุริโยไทยกับมเหสีขอให้ลู่ดล่ำครลิกและให้แต่งเครื่องทรงที่ทั้งล่องมอบให้
 ลู่ดล่ำครก็ชี้แจงเหตุผลว่า ตนตั้งสัตย์ไว้ว่าจะไม่ลิกจนกว่าจะได้กลับไปหาพระโยคีแห่งเกาะ
 แก้วพิสดารก่อน จึงขอล่วมเครื่องทรงทับชุดเก่าของตน ทั้งล่องก็รับฟังเหตุผลและยอมให้ลู่ดล่ำคร
 ปฏิบัติตามความประสงค์ได้

เครื่องลิกขาตาปลงปลดเปลื้อง
 ทั้งกษัตริย์ภักดีช่วยว่าวอน
 แล้วสั่งให้ไปตัดเครื่องประดับ
 มาเรียงวางข้างองค์พระมณี
 พระเห็นของล่องกษัตริย์สั่งมาให้
 ว่าหม่อมฉันวันจะจากพระอาจารย์
 มิได้กลับไปหาทบาทดาบล
 ซึ่งล่ององค์ทรงพระกรุณา
 ขอประดับทับนอกรหัสเสื้อเหลือง
 จะทรงเครื่องเปลื้องหนึ่งเสียทั้งไตร
 ล่องกษัตริย์สุริยวงศ์ทรงพระสรวล
 จึงตรัสว่าถ้ามิเปลื้องเครื่องอาจารย์

ได้ทรงเครื่องเนารัตน์ประภัสสร
 ลิกเสียก่อนเถิดนะพระมณี
 หลายล่ำรับกับผ้าภูษาศรี
 จันดาดีดูจรัสยชวัล
 จะใคร่ได้เครื่องทรงนำล่งล่ำร
 ได้ตั้งสัตย์อธิษฐานต่อเทวา
 ก็ไม่ปลดเปลื้องเครื่องลิกขา
 จะเมตตาแต่งหม่อมฉันประการใด
 ให้ประเทืองมิได้ขัดอ้อฉลาลัย
 เหมือนได้ไหม้ส้มเก่าตั้งเผ่าพาล
 แล้วคิดควรค่านำล่งล่ำร
 ล้อยล่งวาลลงประดับทับกันลง

(หน้า 399-400)

ก่อนที่ลู่ดล่ำครจะเดินทางจากกรุงผลิกกลับไปกรุงการะเวก พระอภิรมณ์ได้มอบเครื่องทรง
 ให้ลู่ดล่ำคร ลู่ดล่ำครก็ชี้แจงเหตุผลเช่นเดียวกับที่บอกกับพระสุริโยไทยแล้วจึงล่วมเครื่องทรงทับน

เครื่องทรงที่ได้จากพระโยคี และพระสุริโยไทย
การกระทำของลู่ล่าครเช่นกัน

พระอภัยมณีก็รับฟัง เหตุผลและไม่ขัดขวาง

แล้วก็เปลื้องเครื่องทรงลงการ

ให้ลูกยาล่วมทรงเป็นมงคล

ลู่ล่าครซ่อนนอกร่มเงา เสือเหลือง

เป็นล้ามเครื่อง เรียบร้อยยี่สี่ร้อยล่น

แล้วกราบทูลมุลความตามยูล

เหมือนเรื่องต้นตั้งสัตย์ปฏิญาณ

มิได้ทักสอภิวาทบาทดาส

น้อมประณตแม่มีจฉาเหมือนว่าขาน

ก็มิเปลื้องเครื่องครองของอาจารย์

ขอประทานโทษอาอย่าราคน (หน้า 508-509)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

นางเงือก พระสุริโยไทยและมเหสี อบรมเลี้ยงดูลู่ล่าครโดยให้อิสระในการ
ตัดสินใจแก่ลู่ล่าครเสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลู่ล่าครมาลานางเงือกเพื่อออกไปติดตามหาพระอภัยมณีนั้น แม้นางจะไม่อยากให้
บุตรชายจากไป แต่นางก็พยายามหักใจและอนุญาตให้ลู่ล่าครทำตามความประสงค์ได้

นางเงือกน้ำกำลัลดลลจิต

ลู่ล่าครคิดตั้งทรงวางดวงล่มร

จะทานหัดขัดไว้มิให้จร

ลู่ล่าครของแม่จะแตกดาล

นางดูหน้าอาสัยใจจะขาด

ตั้งฟ้าฟาดทรงวางแยกให้แตกฉาน

ละอินอันต้นใจอาสัยลาน

แล่นล่งลารโคกกาแล้วว่าพลาง

ไอ้ทูนหัวตัวแม่มีไม่ห้าม

ลู่แต่ตามใจปองอย่างหมองหมาง

(หน้า 377)

เมื่อลู่ล่าครไปอยู่กับพระสุริโยไทยและมเหสี ทั้งสองก็อบรมเลี้ยงดูลู่ล่าครโดยให้อิสระ
ในการตัดสินใจเสมอ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ยอมให้ลู่ล่าครอยู่ในเพดานักพรตและประดับ
เครื่องทรงที่ทั้งสองมอบให้กับหญิงเสือ ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 1.1 หน้า 492
นอกจากนี้ เมื่อลู่ล่าครขออนุญาตออกติดตามหาพระอภัยมณีต่อไป ทั้งสองก็ไม่ขัดข้องเช่นกัน

จึงว่าพ่อไม่ห้ามจะตามล่ง

ให้พองศปีตุเรศเหมือนปรารธนา

จรงอรั้งล่ง เวรเกษทภตตรา

ยกโยธาไปด้วยกันลักพันสา (หน้า 460)

1.3 การยอมรับความล่าช้าและยึดจำกัด

ผู้อบรมเลี้ยงดูผู้ล่าช้ามักจะยอมรับในความล่าช้าและยึดจำกัดของผู้ล่าช้าเสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อผู้ล่าช้าอายุได้ 3 ปี ผู้ล่าช้าก็โต้พบกับม้ามังกร ครั้นพระโยคีทราบเรื่องก็ล่อนวีร
สู้และให้ผู้ล่าช้าออกไปสู้ม้ามังกรด้วยตนเอง แสดงว่า พระโยคียอมรับความล่าช้าของ
ผู้ล่าช้า

พอเข้าตรูร์ลิกให้หนักแค้น	ฉวยเชือกแล่นลงมหาชลาลัย
ยื่นข้อมือพลาพาว่ายคล้ายคล้ายไป	ถึงคลื่นใหญ่มองเขม่นเห็นสินธพ
กระโดดโครมโถมถึง เข้าทั้งหมวด	มังกรหวดหางกระหวัดทั้งกัดขบ
พอหลุดมือร็อกสับเข้ารับรบ	โจนประลบสับหมวดกระหวมตึ้ง
เอาวงหวายลายลัญจนี่ล่วมศิระ	ด้วยเดชพระเวทวิเศษขลัง
ม้ามังกรอ่อนตันสิ้นกำลัง	ยื่นมุ้งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์
ได้เสียดาบปรามม้าลวาทะ	แล้วเป่าลงตรงศิระสิ้นหกหน
อาชาขึ้นพันกายไม่วายชนม์	ให้รักคนที่ยื่นข้อมือ (หน้า 373)

ต่อมาพระโยคีก็ให้ผู้ล่าช้าไปตามหาพระอรหันต์ตามลัทธิ

พลาจเรียกหลานขึ้นมาตั้งคำลา	พระสิทธาพรายแพร่ให้แจ้งการ
บิดาเจ้าเหล่ากอหน่อกษัตริย์	บุริรัตนพลัดพรากจากถ้ำถ่าน
มาถึงกู่อยู่คำลาณีช้านาน	ฟังโดยลารไปบุรีเมื่อปัจฉิม
ประเดี๋ยวนี้ปีชวดฉกแล้ว	เกิดหลานแก้วล้ำปีเข้าฝักหนอ
แล้วบอกความนามกรทั้งเหล่ากอ	แต่ชื่อพ่อชื่อพระอรหันต์
เจ้าจงคิดติดตามไปถามหา	พบบิดาได้บำรุงซึ่งกรุงศรี
สืบตระกูลพุนลั่วลัดบัณฑิ	อยู่ที่ฝั่งเปเล่ไม่เข้าการ (หน้า 374)

การที่นาง เจอกอนุญาตให้ผู้ล่าช้าออกไปตามหาพระอรหันต์ได้ ก็เท่ากับว่านางยอมรับ
ว่าบุตรชายของนางมีความล่าช้าเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่นางทราบว่า
ผู้ล่าช้าได้เรียนวิชากับพระโยคีแล้ว นางก็กล่าวว่า นางวางใจได้และก็คลายความเคঁระ้าไค้กลง

นางรู้ว่าอาจารย์บอกหลานน้อย	ที่เค้าร่ำร่ำร้องสร้างเสื่อมเพราะเสื่อมใส่
ฤๅชช่วยด้วยแล้วเห็นไม่เป็นไร	ค่อยวางใจจึงว่าแม่ค่อยแก้กาย
ไปพบปะบิดาแล้วอย่ากลับ	จงอยู่กับภูวนาถเหมือนมาดหมาย
แมนลูกยาผาลูกสุนัขกลบาย	ถึงแม่ตายเสียก็ไม่อาลัยตัว (หน้า 378)

นอกจากนี้ การที่พระสุริโยไทยยอมให้ลุดล่าคร เดินทางไปติดตมพระอรยมณีก็เท่ากับว่า พระองค์แสดงอาการยอมรับความล้มเหลวของลุดล่าครเช่นกัน

ล่องกษัตริย์อัถอันให้ตันจิต	ลุดจะคิดขัดข้องทำนองไหน
เล่นหาอาวรณ์ร้อนฤทัย	พระชลนัยน์อง เนตร เวทนา
จึงว่าพ่อก็ไม่ห้ามจะตามลิ่ง	ให้พบองค์บิดุราชเหมือนปรารถนา
จงรอรังสิ่งเวรเกษท์เกศตรา	ยกโยธาไปด้วยกันสักพันลำ (หน้า 460)

ในสงครามเก้าทัพ พระอรยมณีสั่งให้เหล่ากษัตริย์ฝ่ายกรุงผลึกต่อสู้กับเหล่ากษัตริย์ที่ยกทัพมาล้อมเมืองตัวต่อตัวเพื่อมิให้ไพร่พลเดือดร้อน เหตุการณ์ตอนนี้ก็แสดงให้เห็นว่าพระอรยมณียอมรับความล้มเหลวในการต่อสู้ของลุดล่าคร

ฝ่ายองค์พระอรยมณีวิไลลักษณ์	เห็นศึกหมกมับแล่นดูแน่นหนา
จะเป่าปี่มิให้ลุดศึกดา	ก็เห็นว่าจะไม่สู้ระบือยศ
หนึ่งพวกเราเล่าก็รวมอยู่พร้อมพรั่ง	แต่ล้วนรังเรียนวิชาได้ปรากฏ
จะดูที่น้องสองโอรส	ให้มียศเกียรติไว้ในไตรภพ
จึงตรัสใช้ให้ทูตไปพูดนัด	อย่างกษัตริย์สงครามตามขนบ
ครั้นจะให้ไพร่พลเข้ารณรบ	จะตายทาบหีบยับเสียนับพัน
ซึ่งจะชนะจะแพ้เพราะแม่ทัพ	ออกต่อรบรบสู้เป็นคู่บัน
ใครผลาญเราเจ้าบุรินทร์สิ้นชีวิต	คือคนนั้นได้ลูกสาวเจ้าสังกา (หน้า 479)

1.4 การสั่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

ผู้อบรมเลี้ยงดูลุดล่าครแสดงให้เห็นว่า ใช้วิธีอบรมเลี้ยงดูแบบสั่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเองดังต่อไปนี้

เมื่อพระโยคีแห่งเกาะแก้วพิศดารทราบว่ ลุดล่าครพม้ามังกร พระโยคีก็ล่อนเวทมนตร์ให้ลุดล่าครนำไปใช้สับม้ามังกรด้วยตนเอง

. . . . .

สิ่งนี้ดีกว่ามันมีในนิทาน

ไว้ตามติดปีตรงคัพวงค์วาน

มาตัวนี้ดีจ้านเสียวหลานเอ๋ย

จับไว้มีสิ่งง่ากล่าลงคราม

แล้วบอกมันดีกลเลห์กระทะเทห์ให้

พระนักรรรมณ์แจ้งกระจ่างด้วยทางฉาน

จำจะคิดจับไว้ให้พระหลาน

สิทธาจารย์ดีใจจึงโยความ

เป็นกระเทยเขี้ยวเพ่งไม่เข็ดขาม

จะได้ตามปีตุเรศไปเขตคัน

จะจับได้ด้วยพระเวทวิเศษขยัน

(หน้า 373)

นอกจากนี้ การที่พระโยคี นางเงือก พระสุริโยทัยและมเหสียอมให้ลูตล่าครเดินทางไปตามหาพระอมัยมณีก็เป็น การแสดงให้เห็นว่า เขาเหล่านั้นส่งเสริมให้ลูตล่าครได้แสดงความสามารถ และพึ่งพาตนเองทางอ้อมด้วย ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 1.3 หน้า 494-495

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า อบรมเลี้ยงดูลูตล่าครด้วยวิธีให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกันเพียงครั้งเดียว คือ ก่อนที่ลูตล่าครจะเดินทางไปตามหาพระอมัยมณีนั้น ลูตล่าครได้ขอคำแนะนำเรื่องทิศทางที่จะเดินทางไป พระโยคีก็ให้คำแนะนำอย่างดี อีกทั้งยังให้ไม้เท้าวิเศษไว้ป้องกันตัวอีกด้วย

พระบิดรอยู่ตำบลแห่งหนไหน

แต่โปรดเกล้า เล่าแถลงให้แจ้งความ

พระดาบลูตล่าห้ปลอบว่าชอบอยู่

แต่แถวทางกลางย่านที่หลานไป

พระอมัยไปป่ารุงกรุงผลึก

ตรงมือชี้ฝั่งน้ำเอาตำบล

อันพ่อเจ้า เขาไม้แก้มไม่หนุ่มนัก

พระบอกพลางทางประธานไม้เท้าพิชัย

สำหรับมือถือไว้อย่าให้ห่าง

ทั้งแคล้วคลาดล่าตราล่ารพัน

คงจะไปตามเสด็จไม่เข็ดขาม

จะให้ตามตั้งจิตไปทิศใด

กตัญญูยอดดีจะมีไหน

ไกลกว่าไกลกลัวจะหลงเที่ยวววงวน

จะทำศึกยิงผู้หญิงกับสิงหล

เป็นมณฑลทิศพายัพอยู่สิบสับ

อายุสักยี่สิบเก้า เข้าสามสิบ

ไปทางนี้ผิดบงมันตุตัน

เปรียบเหมือนอย่างคร้แผลงพระแสงขรรค์

ประกอบกันมีล่างปะรางความ

(หน้า 375)

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่อัครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่อัครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่อัครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่อัครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.5 การไม่ห้ามปรามเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่อัครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

ผู้อบรมเลี้ยงดูลู่อัครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ช่วยกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ลู่อัครตั้งเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อลู่อัครจะเดินทางไปตามหาพระอรหันต์ พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารก็ช่วยแต่งตั้งให้ลู่อัคร

แล้วจัดแจงแต่งนุ่งห่มเสื่อให้

ผูกขี้ก่าหนังรัดสะพัดพัน

ครบเครื่องไตรครองประทานพระหลานขวัญ

ฝนแก่นสันหน้เสิมมหาอุณาโลม

เมื่อพระสุริโยทัยและพระนางจันทวดีรับลู่ดลาคระเป็นบุตรบุญธรรม ทั้งสองก็จัดการ
อาบน้ำแต่งตัวให้ลู่ดลาคระอย่างดี

แล้วเตือนให้ไหว้ลาสิกขาบท	ช่วยเปลี่ยนปลัดเครื่องครอง เข้าห้องสงฆ์
ชั้นทองคำน้ำกุหลาบให้อาบองค์	แล้วทำทรงชดสีจวีรธรรม
กระหมวดเกล้าเมมาสีเฉลิมพิภตร	ด้วยความรักสิ้นรัง เกียจไม่เด็ดฉันท
นางเทวีลู่คนธป็นลู่ธรรม	ดูผิวพรรณผุดผ่องละอององค์
แล้วตามใจให้มุ่งหนังสือโคร่ง	ช่วยสืบโคงจัตวาจไว้หางหงส์
ใส่ห้อยหน้าผ้ากัมพูสีประจง	กุมารทรงหนังสือพิศม์ลี้พิศภัย
ล่องกษัตริย์จัดแจงแต่งประดับ	ใส่สร้อยทับทรวงสังวาลประสาณลาย
คาดปั้นหมั่งเปล่งเม็ดเพชรเพทาย	ละอิ่งพรายพลอยวามอร่ามเรือง
แล้วให้อย่างช่างชฎามาประดับ	เอาแก้วแกมแซมกับหนังสือเหลือง
มงกุฎกลายปลายสืบเน้นกลีบเฟื่อง	ประดับเนืองแนบเสียดกรรเสียดจอน
พระพาหาพาหุรัดกระจัดแจ่ม	ล้วนนิลนมแนวรัตน์ประภัสสร
แล้วสวมสร้อยนวมรองทองพระกร	ล่สับซ้อนแล้งแก้วดูแพรวพราย
ธำมรงค์วงวาวเขียวขาวเหลือง	อร่ามเรืองนิ่วพระหัตถ์จรัสฉาย
ใส่เกือกทองรองบาทแล้วนาคกราย	พระผันผายพามาบังปลั่งสิริรัตน์

(หน้า 400)

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ดลาคระไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ดลาคระไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

ผู้อบรมเลี้ยงดูลู่ดลาคระใช้วิธีติดตามดูแลลู่ดลาคระตลอดเวลา ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

พระสุริโยไทยและมเหสีติดตามดูแลลู่ล่าครอย่างดี เวลานอนก็ให้ลู่ล่าครนอนร่วมอาสน์
เวลาอาบน้ำก็อาบน้ำด้วยกัน อีกทั้งพระนางจันทวดียังให้ลู่ล่าครดื่มนมจากเต้านางด้วย

ลู่ล่าครนอนกับพระเพลาซ้าย

แล้วดื่มลาบโลหิตสละนิทลัม

จนอ้อมหน้าเข้าสู่นารมณ

นางจูบเกล้าเผ้าผมเผ้าขมเขย

ครั้นราตรีสักขัตริย์เข้าโลยาลัน

ส้าราญราชร่วมเรียงเคียงเขนย

ถนอมพิภตรรักใคร่กระไรเลย

ร่วมเลี้ยวร่วมล่องพระคงคา

(หน้า 401)

นอกจากนี้พระสุริโยไทยยังจัดบ่าวไพร่ไว้คอยรับใช้ดูแลลู่ล่าครตั้งโอรสภักษัตริย์ทั่ว ๆ ไป
และจัดเด็ก ๆ ไว้เป็นเพื่อนเล่นถึง 500 คน อีกด้วย

แล้วกรุงภักษัตริย์จัดเสือกกลุณน้อยน้อย

ไว้ให้หำร้อร่วมวันขันษา

ล้วนไว้จุกลูกผู้ดีมีปัญญา

ให้ตามเล่นเป็นข้าลู่ล่าคร (หน้า 401)

ต่อมาเมื่อลู่ล่าครจะออกเดินทางไปตามหาพระอรภัยมณี พระนางจันทวดีก็จัดเหล่าสนมกำนัล
และพี่เลี้ยงไปคอยติดตามดูแลลู่ล่าคร เล่าวคนธและหลัไฮยอย่างใกล้ชิด

จัดลู่ร้างค่านางสนมพี่เลี้ยงพร้อม

ทั้งคนกล่อมกล่าวเกลี้ยงล้วนเสียงหวาน

เจ้าขร้วยายนายสำหรับบังคับการ

ตรวจเครื่องอาณพร้อมเพรียงจนเสียงเครือ

เร่งให้คนขนสิ่งลงกำปั่น

ทั้งกำนัลน้อยใหญ่ดีใจเหลือ

พอรุ่งรางต่างคนมาลงเรือ

มีหมอนเสื่อสำพัดจัดประจง (หน้า 462)

อนึ่ง การที่พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิลดาบ พระสุริโยไทยและพระนางจันทวดีช่วยกัน
อาบน้ำแต่งตัวให้ลู่ล่าคร ก็เป็นการติดตามดูแลลู่ล่าครอย่างใกล้ชิดด้วยเช่นกัน ดังได้กล่าวไว้แล้ว
ในหน้า 497-498

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไรเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องพระอรภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ล่าครไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุ้ดล่าครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

จากการศึกษา เรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลุ้ดล่าครไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

พระสุริโยไทยและพระนางจันทวดีเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูที่มักจะเรียกร้องและคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากลุ้ดล่าครอยู่เสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลุ้ดล่าครขอให้พระสุริโยไทยยกโทษให้แกฮิปเปสื่อย พระองค์ก็ขอให้ลุ้ดล่าครยอมอยู่ในเมืองในฐานะบุตรบุญธรรมของพระองค์เป็นการตอบแทน

กรุงกษัตริย์ตรัสว่าล้าระละ

การระหวานหนูไม่รู้หาย

ฮันโทษมันนั้นก็ถึงที่วางวาย

จะยกถวายเสียก็ได้เป็นโรมี

แต่ฉันรักสักใคร่ได้พระดาบส์

เป็นโอรสร่วมบำรุงซึ่งกรุงศรี

จะโปรดได้หรือไม่เล่าแต่เท่านี้

จะปล่อยฮิปเปสื่อยให้คุณไต้บุญ

(หน้า 397)

ลุ้ดล่าครตอบตกลงแต่ขอให้ตนตามพระอภัยมณีพบก่อนจึงจะกลับมาอยู่กับพระสุริโยไทยที่เมืองการะเวก แต่พระสุริโยไทยก็เรียกร้องให้ลุ้ดล่าครพักอยู่ในเมืองสักระยะหนึ่งก่อน โดยอ้างว่าในระยะนี้จะให้คนออกสืบหาข่าวคราวของพระอภัยมณีเพื่อส่งทูตไปขอตัวลุ้ดล่าครต่อไป

मैंนไปปะพระผู้บังเกิดเกล้า

ทั้งพงศ์แผ้วถวิลบุญลัโมลสร

จะกลับมาล้าพิภักดีพระภูธร

ให้ถาวรจนฮิปวันจะบรรลัย

พระตอบชอบฮิประรินจิต

ลุ้ดลักรักเหลือเหมือนเนื้อโย

จึงตรัสว่าถ้ากระนั้นอย่าพรั่นใจ

โยมจะไปด้วยเจ้าคุณพระมณี

แต่จะรอฟอให้ได้สืบสวน

จะทบทวนถามข่าวข่าวกรุงศรี

ใครรู้เรื่องเมืองพระอภัยมณี

แฉงคดีจะได้หาบรรณาการ

ไปงอนง้อขององค์พระนักสิทธิ์
จงอยู่วังนังนอนผอนสำราญ

ตามจริตนิโยมรักลุ่มครลุ่มาน
พอให้ฉานลุ่มใจสิงโคลคลา (หน้า 398)

เมื่อพระสุริโยไทยพาลูตล้าครเข้ามาในวังแล้ว พระองค์และมเหสีก็เรียกร่องให้ลูตล้าคร
ลาบวช โดยนำเครื่องทรงและเครื่องประดับต่าง ๆ มาล่อ

เครื่องลิกขาตาบปลดเปลื้อง
ทั้งกษัตริย์ภักดาช่วยว่าวอน
แล้วสั่งให้ไปสัดเครื่องประดับ
มาเรียงวางข้างองค์พระมูณี

ได้ทรงเครื่องเนาวรัตน์ประภัสสร
ลิกเสี้ยก่อนเกิดนะพระมูณี
หลายสำรับกับผ้าภูษาครี
จินดาดีดูจาร์ลัชชวาล

. . . . .
แล้วเตือนให้ไหว้ลาสิกขาบท

. . . . .
ช่วยเปลื้องปลดเครื่องครองเข้าห้องแล้ว
(หน้า 399-400)

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลูตล้าครไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลูตล้าครไม่เคย
ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของลูตล้าครที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

ลูตล้าครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นผู้นำ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อลูตล้าครอายุได้เพียง 13 ปี ลูตล้าครก็สามารถเป็นผู้นำกองทัพเข้าช่วยป้องกัน

กรุงผลึกไว้ได้

พระตกใจให้อำมาตย์ประกาศสั่ง
ออกรบทัพฝรั่งเมืองลังกา

กำปั่นตั้งร้อยรายอยู่ซ้ายขวา
พวกโยธาหมดหัวไม่กลัวเกรง

.....
สุดลำครกรุมไม้เท้าแก้ว
ชั้นบนหลังตั้งน้ำทั้งล้ามองคิ

.....
ล้า เร็วแล้วลีลาคั่งราขหงส์
ให้โบริงตีพ้อง เร่งกลองรบ

(หน้า 474)

เมื่อสุดลำครเห็นว่าฝ่ายเมือง ผลึกเสียวที่แก้ศัตรู สุดลำครก็ตัดสินใจแบ่งทัพของตน

ยกขึ้นบกไปช่วยตีจนข้าศึกแตกพ่ายไป

ถึงปากน้ำล้าเพียงเสียงลั่น
ศึกตลบรบบพุ่งถึงกรุงไกร
ให้ห้องน้อยคอยรับทัพ เรือรบ
แต่พลโล่โตมรครุ่ล้าตรา
รับเดินทัพขับนิลสินรพ
เป็นการด่วนจวนรุ่งถึงกรุงไกร
แต่พวกพลบนหน้าที่ไม่หนีหลบ
แต่ทหารด่านเหนือเห็นเหลือแรง
จึงรีบยกมาทางมาข้างหลัง
ให้สิ้นฆ้องร้องป่าวข่าวบุรี
มหาดเล็กเด็กข้าทั้งห้าร้อย
ฝรั่งแยกแตกพลาญไม่ทวนแรง
ทั้งทัพเงาะเกาะวล้าปะหลัง
พระหน่อไท่โตที่เกี่ยวตี่รด

ตั้งฟ้าสิ้นโลกาสุธาไหว
พระตกใจจัดแจงแบ่งโยธา
ช่วยล้มทบกองตระเวน เกณฑ์อาล้า
เป็นหมื่นห้าพันยกขึ้นบกไป
ด้วยเพลิงคบส่องทางล้าว่างไสว
เห็นทัพใหญ่ล้อมรอบขอบกำแพง
พอสู้รบรับกันด้วยขันแข็ง
บนกำแพงพลไพร่มีใครมี
เห็นฝรั่งรบบพุ่งพวกกรุงศรี
พลาญโจมตีตีตพันไล่พันทาง
ต่างผลุนพลอยแล่นสิ้น เกาทัณฑ์แผลง
ต่างพลัดแพลงผลุนวิ่งกึ่งอาวุธ
พลอยแตกทั้งล้ามทัพรบไม่หยุด
อุตุลรบพุ่งจนรุ่งราง (หน้า 478)

ต่อมาเมื่อสุดลำครเห็นทัพของสุวรรณมาสถกอยู่ในวงล้อมของข้าศึก สุดลำครก็ล่ามารถ
นำทัพตีฝ่าวงล้อม เข้าไปช่วยสุวรรณมาสถซึ่งถูกเกาทัณฑ์ไว้ได้

.....
ฝ่ายโยธาการะเวกเอกอำมาตย์
เห็นทัพพระมเหลืออกติดตาม
พระตกใจให้กลับทัพทหาร

.....
กับหน่อนาถชิงชัยในล้นาม
พอทัพล้ามเมืองพร้อมเข้าล้อมรบ
หันออกด้านนางมาสถตีตลบ

.....

กุมารากลาหายุชฌายลึงคราม	ใครติดตามตีตายลงกายกัน
พอเห็นพระมเหสีเสียวก็ทัก	รีบควบซบม้าที่นั่งตั้งกั๊กกัน
เข้าลุยไล่ไพรทังตี่รัน	คอยป้องกันนางพระยาอยู่หน้ารถ
พวกข้าศึกฮึกโหมเข้าโจมตี	พระรบริบตีแยกแตกไปหมด
. . . . .	. . . . .
องค์พระลุดลาคร์เข้าอรบ	ตีตลบหลีกออกข้างนอกได้
พามารดาล่าเสียงเข้าเวียงชัย	. . . . .

(หน้า 482-484)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ลุดลาคร์สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำกองทัพที่ปราดเปรื่องเฉลียวฉลาดได้เป็นอย่างดี แต่ในการสงครามครั้งต่อ ๆ มา ลุดลาคร์ไม่มีโอกาสแสดงบทบาทของผู้นำที่ดีเพราะมีตัวละครตัวอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นแม่ทัพแทน

1.2 ความรับผิดชอบ

ลุดลาคร์เป็นตัวละครที่มีความรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรับผิดชอบในคำสัตย์ของตนเอง ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

ก่อนที่จะออกเดินทางไปตามหาพระอรทัยมณี ลุดลาคร์ได้ให้สัตย์ไว้กับเทวดาว่า ตนจะไม่ยอมเปลื้องชุดที่พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารมอบให้จนกว่าจะได้กลับมาหาท่านอีกครั้งหนึ่ง ลุดลาคร์ยึดมั่นในคำสัตย์นี้เรื่อยมา ดังนั้นเมื่อพระสุริโยทัยและมเหสีนำเครื่องทรงอย่างกษัตริย์มาให้ ลุดลาคร์เปลี่ยน แม้ลุดลาคร์จะอยากได้แต่ก็ไม่ยอมเสียวสัตย์ คงประดับของใหม่ทับของเดิม ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 492

ต่อมา พระอรทัยมณีก็เปลื้องเครื่องทรงให้ลุดลาคร์สวมก่อนที่ลุดลาคร์จะกลับไปกรุงการะเวก ลุดลาคร์ก็สวมทับเครื่องเดิมอีกเช่นเคย ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 493

เมื่อลุดลาคร์จะเดินทางจากกรุงการะเวกไปช่วยพระอรทัยมณี ศิริสุวรรณและสินสมุทรที่หลงเล่นห้สาวสังกานั้น พระสุริโยทัยเตือนลุดลาคร์ว่า ควรระวังตัวอย่าไปหลงเล่นห้เช่น ปีตาอาและพี่ชาย เพราะลุดลาคร์ก็มีอายุย่างเข้าวัยหนุ่มแล้ว ลุดลาคร์ก็กล่าวถึงคำสัตย์ที่ตนยึดมั่นไว้

ลู่ดล่ำคร่อ่นน้อมว่าหม่อมฉัน
เหมือนหนึ่งเงร เจนจิตคิดเื่องเื่อง
ถ้าแผ่นดินลันทุกขลันยุคเข็ญ
ได้ไปลาตาที่เกาะพิลัดดาร

ถึงทุกวันนี้ยังทรงหน้ง เลือ เหลืออง
มิได้เป็ลื่องกาล่าของอาจารย์
บ้านเมือง เป็นผาลูกลันทุกลัน
กระหม่อมฉานจึงจะลิกเหมือนตริกตรอง

(หน้า 733)

ลู่ดล่ำคร่อมีความรับผิดชอบต่อไพร่พลในปกครองของตน ดังจะเห็นได้จากตอนที่ผีเสื้อยักษ์
แห่ง เกาะการิน เข้าโจมตีเรือของลู่ดล่ำคร่อและฉับนาง เล่าวคนรักับหลั้ไชยไปลู่ดล่ำคร่อก็ตามไปช่วย
คนทั้งล่องไว้ได้ และเมื่อลู่ดล่ำคร่อเห็นว่าตนไม่อาจป้องกันไพร่พลให้พ้นจากอันตรายได้ยาก ลู่ดล่ำคร่อ
ก็ให้กองเรือเดินทางออกจากบริเวณนั้นทันที

เสียงคึกคึกครึกครื้นเป็นหมื่นแสน
ลงโฉบได้ไพร่พลบนเกตรา

. . . . .

เสียงว่าวุ่นผลุนออกมานอกห้อง

ลู่ดล่ำคร่อร้อนอกตกพระหทัย

ขึ้นฮหลังม้งกรก็ถอนเียบ

ไล่ผีเสื้อเจือไม้เท้าของเจ้าตา

มันกสับกลุ้มรุมฉับพระรับรบ

ทั้งตัวปีกตีกตายมันวายวาง

หวดไม้เท้าดาบลัดงครดกริช

ผีเสื้อร้ายวายปรณไม่ทานทน

พระฉุ่มน่องล่ององค้ขึ้นทรงม้า

ต่างขึ้นล่ำกำปั่นไม้บรรลัย

ถอนล่อมอช้อไบขึ้นไล่รอก

เท่าล่ำแพนแม่ปีกหลิกถลา

กระพือพายุันละเมาะเกาะการิน

. . . . .

มันโฉบล่องอนุช่าพาไปได้

ฉวยได้ไม้เท้าโลดกระโดดมา

ลงน้ำรับตามติดขนิษฐา

ร้องเหว่ยว่าลิกเท่าไรก็ไม่วาง

ทั้งมาขบโขกกัดล่ะบัดทาง

พระลู่พลางภาวนามหามนต์

พอถูกนิตกายขาดกลางกลางหน

ต่างทั้งคนเสี่ยลันแล้วบินไป

พวกโยธาวายกล้าในน้ำไหล

ทั้งนายไพร่พร้อมลันก็ยนต์

จะรับออกนาวาพากันหนี (หน้า 465)

เมื่อลู่สุวรรณมาสีกุเกาะทลันนั้น ลู่ดล่ำคร่อมาช่วยให้นางหลบเข้าไปรักษาตัวในรังผลึก
พร้อมทั้งรับปากกับนางว่าจะช่วยป้องกันเมืองไว้ให้ได้ แล้วลู่ดล่ำคร่อก็สามารถกระทำตามคำที่ตน
กล่าวไว้ได้สำเร็จ

ลู่ดล่ำครถอนล่ำฮั่นกสิ่นน้ำตา
 พระมารดาอย่าพะวงทรง วิตก
 ณีให้เขาเข้าล้อมบ้อมปราการ
 ใให้หมอแกแผลศร์ถอนยาพิษ
 พอเสียงโห้โยธาประตาดัง
 ลิ่งทูลลาพาพระน้องล่องกษัตริย์
 ต่างคุมพลคนละทัพออกรับรอง

. . . . .

ลู่ดล่ำครกรน้ำวไม้เท้าหวด
 พลนิกายนายทัพรับไม้หัน
 เจ้าวล่ำล่ำปะหลังประดั่งรับ
 เจ้าเมืองเงาะกระเตาะปากลากกระบอง
 ฮั่นองค์พระกนิษฐานูชา เล็ก
 แต่เชษฐากลับกล้ำซบพาฮ
 ทัพพลวีรียลาชว้าแขก
 ต่างวิ่งวุ่นทั้งอาวุธทุกทัพขย

แล้ววันทาทูลองคั่นางนงคราย
 ลุกจะยกทัพไปโล่สังหาร
 ธิญพระมารดาไปอยู่ในวัง
 ใให้ล้นทหายแผลเหมือนแต่หลัง
 เห็นทัพทั้งเจ็ดเมืองมาเมืองนง
 มาทรงฮั้วควราฮมาดผยอง
 ใให้ตีหมองแย้งหน้าเข้าราวี

. . . . .

ดูเรีวรวดแรงดั่งว่ากั้งหัน
 บ้างหักรันลัมตายลงกายกอง
 พระหวดพิบลงกับดินสิ้นทั้งล่อง
 กับพวกพ้องเงาะป่าเข้าราวี
 กับพวกเต็กกสัวเงาะละเลาะหนี
 เข้าโจมตีเงาะตายกระจายไป
 ก็พลอยแตกต่อด้านทานไม้ไหว
 กุมารโล่ตีตามทั้งสามทัพ

(หน้า 484-485)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น
 ต่อคำพูดและพวกพ้องของตนอย่างดียิ่ง

แสดงให้เห็นว่าลู่ดล่ำครมีความรับผิดชอบ

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

ลู่ดล่ำครเป็นตัวละครที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ดังจะเห็นได้จาก
 เหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อลู่ดล่ำครมีอายุได้เพียง 3 ปี ก็ออกไปเล่นในทะเลจนได้พบกับม้ามังกร ลู่ดล่ำคร
 ณีได้แสดงอาการประหลาดประหลาดในสัตว์ประหลาดที่ตนพบเลย กลับตรงเข้าไปจับมันที่

อยู่วันหนึ่งถึง เวลาสิทธาเด้า
 ลงเล่นน้ำปล้ำปลาในวาร

ล้ารวมเข้านั่งฉานกุมารหนี
 แล้วฮั่นฮั้วขบวางไปกลางชล

พอบพบม้าหน้ามังกรร้าย	แต่กับกายนั้นเป็นม้าหน้าฉงน
หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำารณ	กายพิกลกำยำดูดำมืด
กุมารารถาโถมเข้าโจมตี	มังกรรับรบประจัญไม่ผันผิน
เข้าคาบคอหน่อกระบี่จะกัดกิน	กุมารตื่นโดดขึ้นนั่งหลังอาชา
ม้าละบัดพลัดหลุดยังยุดหาง	ดูกลิ้งกลาง เกสยวคลิ้นสิ้นถลา
ตลบ เลี้ยว เร็วแรง แผลงคักดา	เสียงขลุ่ย ลีโอนสิ้นสิ้นดัง
จนคำพลรบรุดไม่หยุดหย่อน	ลู่ดล่ำครภาวนาถาถาขลุ่ย
ถึงสินรพขย่ำด้วยกำลั้ง	ไม่เข้าหน้งแน่นเหี่ยวคอง เขี้ยวงา

(หน้า 372)

ต่อมาเมื่อได้เรียนวิธีสู้กับม้ามังกรจากพระโยคีแล้ว ลู่ดล่ำครก็ยิ่งมีความมั่นใจยิ่งขึ้น
ตั้งนั้น ลู่ดล่ำครจึงรีบออกไปสู้กับม้ามังกรในเช้าตรู่วันรุ่งขึ้นทันที ตั้งคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 494

ครั้นพระโยคีบอกให้ลู่ดล่ำครออกติดตามพระอภัยมณี ลู่ดล่ำครก็ตอบตกลงทันที โดย
ปราศจากอาการลังเลหรือไม่มั่นใจ แสดงให้เห็นว่าลู่ดล่ำครเชื่อมั่นว่าตนสามารถเดินทางตามลัทธิ
คนเดียวได้อย่างแน่นอน

หน่อนรินทรยินดีพระยี่เล้า	กำลั้งดเคี้ยวโค้กาน้ำลั้งล้า
คิดถึงพ่อหัวใจอาลัยลาน	พระพลัดบ้านเมืองมา เอกากาย
ไปส่าเภาเล่าจะดีหรือมีเหตุ	แล่นลุ่มเพชฎวโนยนิกใจหาย
เป็นลูกทำนทังบิดาก็น่าอาย	ถึง เป็นตายฉันจะลา เจ้าตาตาม
พระบิดรอยู่ตำบลแห่งหนไหน	คงจะไปตามเล็ดลี้จไม่เข็ดขาม

(หน้า 374-375)

ลู่ดล่ำครเชื่อมั่นว่าตนมีความสามารถที่จะฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้เสมอ เพราะลู่ดล่ำคร
มีวิชาและไม่ทำวิเศษที่พระโยคีแห่งเกาะแก้วพิลิตามอบให้ และยังมีม้าฉงนมังกรเป็นพาหนะอีกด้วย
ตั้งนั้น เมื่อนางเงือกเตือนให้ลู่ดล่ำครระมัดระวังตัวให้ดี ลู่ดล่ำครจึงตอบนางอย่างมั่นใจว่า
นางเงือกไม่ต้องวิตก ตนจะรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน

ลู่ดล่ำครวอนว่าอย่าปรารมภ์	ถึงพานพบผีลั้งกลางวิถี
ไม้เท้าของป้องกันของฉันมี	ทั้งม้าขี่ เขี้ยวเพชรเกล็ดเป็นฉล

อึ้งเล่าเจ้าตาวีชาขลัง
 อย่างหวาดหวั่นพรันใจที่โพริน
 ที่พ้ออยู่ชั่วชีวิตแล้ว
 จำล้าคณันคงไม่วงเวียน

ได้ล่อนลิ่ง เสรีจลุ่มอารมณ์วิล
 ถึงของกินก็พ้อเล่าตามเกาะเกียน
 ประเทศแถวทางทิศลัดเสถียร
 จะพากเพียรพยายามไปตามบุญ

(หน้า 378)

ระหว่างที่เดินทางนั้น ลุดลาคร์ได้พบกับผีดิบ ลุดลาคร์ก็ไม่แสดงความหวาดเกรงในสิ่ง
 แปลกประหลาดที่ตนพบเลย กลับใช้ไม้เท้าไล่ตีจนผีดิบเหล่านั้นไม่กล้าเข้าใกล้

ลุดลาคร์อ่อนแอครั้นแลเห็น
 ทั้งแลเห็นเต็นร่าน่าส่าราย
 เข้าประตูกำแพงตะแคงคว่า
 เป็นเงาเงาเข้ากุ่มมรรดารวี
 ถูกเนื้อตัวหวัชขาดลงกลาดเกลื่อน
 บ้างอยากกินสิ้นแลบแปลบแปลบมา

คิดว่าเป็นปัดพันที่ถิ่นฐาน
 เขาเรียกขานขบม้าเข้าธานี
 อยู่ในน้ำเก่าแก่เห็นแต่ผี
 กุมารตีด้วยไม้เท้าพระเจ้าตา
 ยังพวกเพื่อนศึกคักมาหนักหนา
 กุมารกล้ากลกกลับเข้ารับรบ

(หน้า 379-380)

เมื่อลุดลาคร์ทราบข่าวพระอภัยมณีหลงรูปนางละเวงที่มีผีสิงอยู่ ลุดลาคร์ก็รับอาสาใช้วิธี
 ของตนแก้เล่นห้ด้วยความมั่นใจ

อนุชาว่ากระนั้นอย่าหว่นหวาด
 ด้วยไม้เท้าเจ้าตาให้มาไว้
 แต่ผีดิบสิบโกฏิยังโดดวัง

แม้ปีศาจสิงแท้จะแก้อโย
 สำหรับไล่ผีล้างประวางควาน
 ผีผู้หญิงหรือจะอยู่ลุ่มมอญฉาน

(หน้า 491)

ในตอนीलุดลาคร์อาสาไปแก้เล่นห้พระอภัยมณี ศรีสสุวรรณและสินสมุทรในกรุงสังกา
 พระสุริโยไทยวิตกว่า ลุดลาคร์จะหลงเล่นห้สาวสังกาเช่นเดียวกับคนทั้งสาม ลุดลาคร์ก็ตอบอย่าง
 มั่นใจว่า ตราบใดที่ตนยังสวมหนังเสือเช่นนี้ ตนจะไม่มีวันหลงไหลในล่อลวงอย่างแน่นอนและไม่เท้า
 ของพระโยคีก็จะต้องใช้แก้เล่นห้ได้แน่

ลุดลาคร์อ่อนน้อมว่าหม่อมฉัน
 เหมือนหนึ่งเงร เจนจิตคิดเฝื่องเฝื่อง

ถึงทุกวันนี้ยังทรงหนังเสือเหลืออง
 ฦได้ไปล่องกาล่าของอาจารย์

.....
พระรับสั่งปวงคมประนมลนอง
ถึงเล่นห้เล่หลมอาคมตี

.....
ไม้เท้าของครุให้เคยโลผี
เอาไม้ตีหายฤทธิ์ประสิทธิร้ก

(หน้า 733-734)

ก่อนที่ลู่ดลาคระจะเข้าไปในกรุงสงก นางลู่วระธมาสิก็เตือนให้ลู่ดลาคระระวังตัวอีก
ลู่ดลาคระก็บอกนางทำงานองเตียวกับที่เคยบอกพระลู่ริโยไทยเช่นกัน

พระโอรล่อดลู่ว่าผู้หญิง
หนังสือเหลือองเครื่องไตรยังใส่องค้

ถึงงามยิงอย่างไรก็ไม่หลง
ไม่เปลืองปลงเปรมปรีดีกับสิกา

(หน้า 761)

นอกจากการแสดงความเชื่อมั่นในความล่ามารถของตนเองเป็นคำพูดแล้ว ในยามที่
ลู่ดลาคระต่อสู้กับศัตรู ลู่ดลาคระก็ต่อสู้ด้วยความเชื่อมั่นว่าตนจะต้องได้รับชัยชนะ ดังจะสังเกตได้ว่า
ลู่ดลาคระไม่เคยแสดงความหวั่นเกรงต่อการสู้รบเลยแม้แต่ครั้งเดียว ดังรายละเอียดต่อไปนี่

เมื่อเล่าวคนธกับหล่ไชยถูกผีเสื้อยักษ์แห่งเกาะกาวันจับตัวไปแม้ลู่ดลาคระจะตกใจ แต่ก็
ล่ามารถเรียกความเชื่อมั่นในตัวเองกลับมาได้อย่างรวดเร็ว และชิงตัวทั้งล่องกลับมาได้อย่างปลอดภัย
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 504

ขณะที่ลู่ดลาคระกำลังจะออกเดินทางจากเกาะกาวันก็มีผู้วิเศษมาบอกให้ลู่ดลาคระช่วยปราบ
ผีเสื้อยักษ์ ลู่ดลาคระก็รับปากและเข้าไปล่อดีผีเสื้อยักษ์ออกจากถ้ำโดยปราศจากความหวาดหวั่นใด ๆ

หม่อกษัตริย์ตร้ว่าถ่าเช่นนั้น

จะล่อมันมาให้ได้ตั้งใจหวัง

.....
แล้วแต่งองค้ทรงเกาทัณฑ์เขาควาย

.....
ล่ะพักล่ายทรงพระยาม่าม้งกร

ล่่มคะเนเทวดาพาขึ้นเกาะ

ข่ามละเมาะเขาเขินเนินล่ิงขร

ถึงปากถ้ำอำลาลู่ดลาคระ

ขึ้นแฝงนั่งบังษะง่อนกอนคิลา

พระหน่อนาถอาจองตรงเข้าถ่า

พิลิกล่้าแลวังเป็นเพิงผา

เห็นผีเสื้อเหลือใหญ่เท่าไอยรา

ก็รู้ว่านวนายอนร่ายมนต์

สิงเอี้ยวองค้ทรงสั้นเกาทัณฑ์ขบ

ถูกขมบไม่ระคายเท่าปลายขน

ข้าอีกทีผีเสื้อเห็นเหลือทน
 คารณร้องก้องกึกละอีกโล
 ผีเสื้อร้ายหมายจะกินบินออกมา

สมร่ายมนต์โมโหให้โกรธา
 พระหน่อโทหืออกนอกคูหา
 พ้าก็ผ่าเปรี้ยงเปรี้ยงสาเียงตั้ง
 (หน้า 466)

ในตอนที่สุดลำครช่วยป้องกันกรุงผลึกและช่วยนางสุวรรณมาสซึ่งบาดเจ็บเพราะถูก
 เกาทัณฑ์ ก็เป็นตอนที่แสดงให้เห็นว่า สุดลำครสู้รบด้วยความเชื่อมั่นในตนเองทั้งสิ้น ดังได้กล่าว
 ไว้แล้วในหน้า 505

สุดลำครควมม้าถาทะยาน

เข้าต่อต้านตอบตีช่วยพี่ชาย

. . . . .

. . . . .

ศรีสุวรรณกับหลานทะยานบุทร

ฤทธิ์รุกกรุกกันเสียงหวั่นไหว

เหล็กกระบองต้องภูชนลับปืนไป

พระตกลใจโจนหมั่นตีตาม

สุดลำครกรทรวงไม้เท้าโถม

เข้ารุกโรมร่าคว้างอยู่กลางสนาม

เหล็กภูชนพันใครเป็นไฟวาม

เหตุด้วยความรักฤทธิ์พระสิทธา

พอได้ทีตีเท้าเจ้าละเมต

ถูกพระเกศขาดดินลับสังขาร

เหล็กภูชนนั้นก็เก็บเหน็บเอามา

พอเชษฐาพันกายค้อยคลายใจ

(หน้า 498-499)

ตอนที่สุดลำครยกทัพเข้าช่วยหัลย์รบกับวลายุดา วายุพัฒน์และหัลกัน

พระทรวงหลังมังกรอินก่อนทัพ

รีบควบขับโจนโถมถลา

แลเขม้นเห็นพระอนุชา

เข้ารบราฝรังกลุ่มตะลุมบอน

แกว่งไม้เท้านำหวดเรีรวรตรบ

ข้าศึกหลบลมกับลับสับส่อน

ถูกไฟร่นายตายสลับเสือกชบชอน

ม้ามังกรดีดกัดฟาดพัตตาย (หน้า 1152)

1.4 ความมีเหตุผล

สุดลำครเป็นตัวละครที่ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุผลอยู่เสมอ ดังจะเห็น

ได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสุดลำครยังไม่เท่าศินจากชเปสื่อยแล้ว สุดลำครอาจจะทำร้ายหรือสังหารชเปสื่อย
เสียก็ได้ แต่สุดลำครไม่กระทำเช่นนั้นเพราะสุดลำครคิดถึงเหตุผลที่ว่า หากชเปสื่อยบาดเจ็บหรือ
เสียชีวิตก็จะเป็นเวรกรรมสืบต่อกันไปภายหน้า

พระฉวยได้ไม้แกว่งแผลงศักดา

แล้วร้องว่า เหวยอ้ายใจฉกรรจ์

มึงลองถามความรูฏีกีบอก

มึงกลับถลอกแกล้งจะฆ่าให้อาสัญ

ผลกลงไปในถ้ำท่าเช่นนั้น

คนเหมือนกันช่างไม่คิดอนิจจา

แล้วฉินหัวเข้าเอาไม้เท้าด้วย

ไม่เอ็นชวยชากทุตอ้ายมุล่า

แม้มิคิดผิดหนึ่งด้วยเวรชา

กูจะฆ่าเสียให้ตายวายชีวี (หน้า 394)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง สุดลำครจึงขอชีวิตชเปสื่อยจากพระสุริโยไทย ดังได้กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 492

เมื่อพระสุริโยไทยขอให้สุดลำครพำนักอยู่ในกรุงการะเวกในฐานะบุตรบุญธรรม สุดลำคร
ก็ฉลาดพอที่จะปฏิเสธแบบ "บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น" ด้วยการให้เหตุผลว่า ขอให้ตนตามหาบิดา
พบก่อน แล้วตนจะกลับมาอาศัยอยู่กับพระสุริโยไทยจนกว่าชีวิตจะหาไม่

กุมารดาบสพจนารถ

แสนฉลาดหน่วงเหนี่ยวไม่เสียวจุน

ซึ่งทรงเดชเจตนาด้วยการุญ

ขอบพระคุณควรจะคิดเหมือนบิดร

แม้นไปปะพระผู้บังเกิดเกล้า

ทั้งพงศ์เผ่าภิญโญลโมลร

จะกลับมาล่ำมิกัดพระภูธร

ให้ถาวรจนชีวิตจะบรรลัย

(หน้า 397-398)

ครั้นพระสุริโยไทยและมเหสีมอบเครื่องทรงให้ สุดลำครไม่ยอมเสียคำสัตย์ของตน
จึงชี้แจงเหตุผลให้ทั้งสองฟัง แต่เพื่อมิให้ทั้งคู่เสียใจ สุดลำครจึงสวมเครื่องทรงใหม่ทับของเก่า
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า นับได้ว่าสุดลำครเป็นตัวละครที่ฉลาดรู้จักใช้เหตุผลหลีกเลี่ยง
มิให้ตนต้องเสียสัตย์ และมิให้ผู้ที่หวังดีกับตนเสียหน้าใจด้วย

เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระอภัยมณีเปลื้องเครื่องทรงของพระองค์ให้
สุดลำครก่อนที่ สุดลำครจะกลับไปกรุงการะเวก ในครั้งนี้สุดลำครก็หาทางออกได้อย่างงดงามโดยให้
เหตุผลเช่นเดียวกับที่เคยใช้กับพระสุริโยไทยและพระมเหสี ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 492-493

เมื่อลู่ล่าครจะเดินทางจากกรุงการะเวกไปแก้เล่นที่กรุงสังกานัน พระสุริโยไทย
บอกให้เล่าวคนรักกับหลั๊โยยเดินทางไปช่วยด้วย แต่ลู่ล่าครกล่าวว่าตนขอหลั๊โยยไปเพียงคนเดียว
โดยให้เหตุผลว่า บัดนี้เล่าวคนรัอย่างเข้ารุ่นลาวแล้ว ควรจะอยู่ในวังจะเหมาะกว่า

ซึ่งโปรดให้ไปกับสองพระน้องนื้อ	เป็นห่วงสนั่นเหลือจะห่วงเพียงทรงหง
กนิษฐานารี เป็นที่รัก	ใครรู้จักทักทายก็อายใจ
ขอให้อยู่บุรีที่ปราสาท	ให้รองบาทพระบิดาอัชฌาสัย
แต่องค์พระอนุชาจะพาไป	ด้วยจะได้เห็นหน้าปรักษากัน
. . . . .	. . . . .

พระเชษฐาว่าถ้าแมนเหมือนแต่ก่อน	ยังเด็กอ่อนก็ไม่ห้ามตามวิสัย
ประเดี๋ยวนี้ว่าพี่มิพาไป	ใครใช้ให้เป็นลาวขึ้นเล่าน้อง
พี่ปราถนิพาไปให้ได้ยาก	จะต้องตากลมฝนจะหม่นหมอง
ธรรมเนียมลาวเขาก็เรียนเพียรร้อยกรอง	จะเที่ยวท่องไปทำไมฉิ่การ

(หน้า 734-735)

เมื่อนางสุวรรณาสาทราบความในลารของพระอภัยมณี ศรีสุวรรณและสินสมุทร นางก็
ทูนหันจะบุกเข้าไปในกรุงสังกาให้จงได้ ลู่ล่าครเข้าไปทักทวนโดยให้เหตุผลว่านางไม่ควร
"เอาทองไปรู้กระเบื้อง" ขอให้นางใจเย็นไว้ก่อนตนจะอาลา เข้าไปแก้เล่นที่เอง

ฝ่ายพระหมอบพิตรอดิศร์	ลู่ล่าครชัตติยาอัชฌาสัย
ทูลทักทวนมารดาด้วยอาสัย	พระอย่าไปปนกับกาที่ลารารณ
เหมือนทองคำข่มพู่กระเบื้อง	จะสื่อเสียงขู่กัลปาวสาน
จงรอรังพึงกิจค่อยคิดการ	พรั่งนี้ฉานจะขอเข้าไปเฝ้าฟัง
แม้เกี่ยวข้องต้อง เล่นหลมเพลมพัด	จะเป่าปัดแก้กลด้วยมนต์ขลัง
รู้สึกองค์คงจะออกมาออกวัง	เดี๋ยวนี้คัสั่ง เกล็มองค์เหมือนหลงเดิน
หนังสือนี้ตีร้ายฝ่ายฝรั่ง	มันจะนั่งยุยงคอยลั้ง เสริม
เห็นลาร่างมนต์ลทาเฝ้าข้าเดิม	จึงทูนเพิ่มพิศว่าลไม่คลาดคลา
ฉิควรฟังหนังสืออย่าถือโกรธ	ประทานโทษขีตุเรคักกับเชษฐา
วันนี้จวนสุริยนสนธยา	พระมารดาจระงับดับพระทัย

(หน้า 761)

1.5 การพึ่งตนเองได้

ลู่ล่าครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้ให้เห็นหลายครั้ง
ดังจะเห็นได้จากการที่ลู่ล่าครสามารถช่วยตัวเองให้รอดพ้นจากเหตุการณ์คับขันต่าง ๆ ได้
เกือบทุกครั้ง

แม้ว่าจะมีอายุได้เพียง 3 ปีเศษ แต่ลู่ล่าครก็สามารถหาอาหารและที่พักอาศัยชั่วคราวได้
ด้วยตนเองในระหว่างที่เดินทางติดตามหาพระอภัยมณี

มังกรกลายวายุน้ำเหมือนดินบก	พอเดือนตักตักทางกลางวิถี
เหมือนสัวเภาเขาแล่นเมื่อลมตี	เรื่อยเรื่อยรีเร็วมาในล้าคร
ครั้นรุ่งเช้าเข้าเกาะชันเลาะหา	ผลผลาปราบปรังริมสิงขร
กำตัดแดดแผดหนักก็พิกนอน	ม้ามังกรกินปลาประสาใจ
ครั้นพื้นองค์ทรงนิลสินรพ	มาไม่พบเกาะแก่งตำแห่งไทย
สิ้นโทษเดี่ยวเปลี่ยวกายคล้ายคล้ายไป	กำหนดได้เดือนเศษถึงเขตคน

(หน้า 381)

เมื่อลู่ล่าครพบกับผีเสื้อยักษ์แห่งเกาะกาวัน ลู่ล่าครก็สามารถเอาตัวรอดได้ นอกจากนี้
ยังสามารถช่วยเล่าวคนร์ หล้าไชยและโพรพลัวไว้ได้อีกด้วย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 504

นอกจากนี้ เมื่อลู่ล่าครต้องต่อสู้กับศัตรูในสงครามต่าง ๆ ลู่ล่าครก็สามารถเอาตัวรอด
ได้เกือบทุกครั้ง แม้ลู่ล่าครจะพลาดพลั้งเสียก็ให้ข้าศึกบ้าง แต่ลู่ล่าครก็มิได้รับบาดเจ็บรุนแรงนัก
ดังเช่นเหตุการณ์ที่ลู่ล่าครช่วยป้องกันกรุงผลึก ตอนช่วยนางสุวรรณมาลีออกจากวงล้อมของศัตรู
ตอนต่อสู้แบบประชิดตัวกับเหล่ากษัตริย์ในศึกเก้าทัพ การช่วยเหลือหล้าไชยต่อสู้กับทัพของมังคลา และ
การทำสงครามระหว่างฝ่ายพระอภัยมณีกับฝ่ายลูกหลานเมืองสังกา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปด้อยปลละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ล่าครไม่เคย
แสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่า ลู่ล่าครหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่นเลย

2.2 การฉ้อฉลขยาอาฆาตแค้น

ลุดล่าครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า ลุดล่าครเป็นคนที่มีความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้นเพียง 3 ครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลุดล่าครรู้สึกว่าการเข้ามาแก้แค้นหีในกรุงสังกาศของตนไม่สำเร็จล้มประสังข์กลับทำให้ตนเสียทีเพราะ เริ่มจะหลงใหลนางลูลาสีวันด้วย ลุดล่าครก็คิดแค้นใจตนเองที่ไม่อาจจะทำสิ่งใดได้ นอกจากพักค้างคืนอยู่ในเมืองตามคำสั่งของพระอภัยมณี

ลุดล่าครอ่อนหวานประทานโทษ	แม้ไม่โปรดให้ไปก็ไม่หนี
ถวายชีวิตสิทธิ์ขาดแล้วช่าตืนี	ตามแต่ที่บุญกรรมได้ทำมา
ถึงเมื่อลือตืดชืดถวายเหมือนหมายมาด	ขอแต่อย่าให้ขาดพระคำล้นา
ถ้าเตี้ยวนี้มีสิ่งสารพระมารดา	ลูกจะฆ่าตัวถวายให้หายแคลง
นี้ห่วงใยไม่ตายเป็นกายอยู่	ก็จะสู้ประณิบัติไม่ขัดแย้ง
พลางนึกแค้นแล่นทเวษพระเนตรแดง	ก้มกันแล้ง เคঁราลิตด้วยปิดร

(หน้า 775)

ต่อมาเมื่อลุดล่าครทราบว่ นางเล่าวคนรั้งงานอภิเษก เพราะลารที่นางลูลาสีวันปลอมขึ้นเป็นเหตุ ลุดล่าครก็แค้นนางลูลาสีวันมากจนถึงกับกล่าวว่า เมื่อตนตามหานางเล่าวคนรั้งแล้วจะไปสังหารนางเสีย แล้วลุดล่าครก็ร่ำไห้จนล้นไปด้วยความแค้นความอับอายและความเคঁราโศกเสียใจ

ลุดล่าครถอนละอันสู้ฝืนพักตร์	ทูลทรงศักดิ์ตามจริงทุกสิ่งลัรรพ์
อันหนังสือคือฮีสลัสวัน	กระหม่อมฉันมิได้ทราบที่หยาบคาย
เพราะเหตุนี้ครีลวัลดีจึงขัดข้อง	เป็นกรรมของลูกจึงชำระสำระลาย
แม้นงเยาว์เล่าแจ้งให้แพร่พราย	มันหยาบคายควรว่าจะฆ่าตี
.....	.....
ขอกราบบังคมลาฝ่ายคุณ	ไปตามจนจะได้พบประลပ်กัน
แล้วจะฆ่าลาลีเอาศิระษะ	มาให้พระน้องหญิงเห็นจริงฉัน
ยิ่งจนแค้นแล่นเสียตายทั้งอายุครัน	ละอันอันอ่อนขบล้นไป (หน้า 971)

แต่ลุดล่าครก็มีได้แก้แค้นตามคำพูดของตน

เมื่อลุดล่าครทราบว่ วลาบุพณั และหลักันยกทพมาชงโคตรเพรและเผาเมืองการะเวก ลุดล่าครก็เกิดความแค้นใจจนแนะนำให้เล่าวคนธอ์กาส่งทพจากเมืองวาหุโลมให้ยกไปตเมืองลังกา ทันท

นางเล่าวคนธอ์ดอันให้ตันทจิต

ยิงข้าผิดเพิมทรีเพราะหนินหาย

แค้นฝรั่งตั้งอุระจะทลาย

พระพี่ยายช่วยว่อย่าข้าท

เกอทโยธาวาหุโลมเข้าลัมทบ

ยกไปรบลังกา เกิดมารคร์

ไตแกแค้นแทนที่มาเผาธาณี

นางเห็นดีไตคิดแข็งจิตใจ (หน้า 1139)

2.3 การเรียกรอ์องความล่นใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่ ลุดล่าครไม่เคย แสดงพฤติกรรมใดท่ชี้ให้เห็นว่เป็นการเรียกรอ์องความล่นใจจากผู้อื่นเลย

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่ ลุดล่าครไม่เคย แสดงพฤติกรรมใดท่ชี้ให้เห็นว่เป็นการข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่เลย

2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายลิ่งของ

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่ ลุดล่าครไม่เคย แสดงพฤติกรรมใดท่ชี้ให้เห็นว่มีความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายลิ่งของเลย

3. พฤติกรรมช่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป

(Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

ลุดล่าครแสดงพฤติกรรมท่ชี้ให้เห็นว่เอาแต่ใจตนเองเพียง 3 ครั้ง ตั้งรายละเอียบตอ์ไปนั

เมื่อเล่าวคนธอ์หนีออกจากรุงการะเวก พระอภัยมณีเล่นอให้จ้ดกองเรือออกติดตามหานาง ลุดล่าครค่านว่ตนจะรีบข้ม้ามังกรออกตามไปโดยล้าฟังก่อน พระอภัยมณียังมิท้นตอบว่การะไร ลุดล่าครคิดว่พระอภัยมณีไม่เห็นด้วยกับตนจึงรีบลาจากไปทันท

รุงกษัตริย์ตรลว่าถ้าเช่นนั้น

แต่งกำป่นไปเทียวหามารคร์

ลุดล่าครวอนว่จะข้าท

ลูกจะข้แต่พระยาม้ามังกร

ไปตามนางกลางขลามหรรณพ	กว่าจะพบพุ่มพวงดวงล่มร
เห็นท้าวฝั่งกรังใจมิให้ลร	ขุสีกรกราบกัมปังคมลลา
ไปแต่งองค์ทรงไม้เท้าของตาบล	น้อมประณตนิทพระคุณอัน เกอ่า
แล้วรับออกนอกวังไม้รั้งรา	ขึ้นทรงม้าที่นั่งนิลมังกร
หมายพ่ายพัชบัวใหญ่วังไวว่อง	ระ เรืองร้อง เร็วรีบโถมตีบถอน
ถึงหาดทรายชายชลาลงล่าคร	ฮัลตรโดดน้ำด้วยกำลัง (หน้า 972-973)

ในตอนที่สุดล่าครพยายามทำให้พระฮัคณีสีก ก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าสุดล่าคร
เอาแต่ใจตนเอง ครั้งแรกสุดล่าครใช้วิธีเรียกร้องอ่อนวอนให้นางสีกก่อน

แต่องค์สุดล่าครร่อนรำคาญ	ด้วยเขาวมาลย์มารยาไม่ลาพรต
อยู่ภูฎี ที่พระน้องมีห้องกัน	ทุกคืนวันวอนว่าพระตาบล
นางผ่อนผัดขัดข้องก็ต้องงด	ลู้อมอดอกใจดังไฟลาม
คิดจะทำตามตำรับให้กลับสีก	แล้วตรองตริกเกรงบาปไม่หยาบหยาม
แต่พากเพียรเวียนวนอนไม่อ่อนตาม	จนถึงล้ามเดือนแล้วไม่แผ้วพาน

(หน้า 1047)

เมื่อใช้วิธีเรียกร้องวิงวอนด้วยวาจาที่อ่อนหวานไม่ได้ผล สุดล่าครก็เปลี่ยนวิธีเป็นการ
กล่าววจาจากระทบ

ผีนะคะพระบรมสมภาร	บวชมานานยิ่งฝั่งก็ยิ่งลวง
จะบวชไปให้เป็นขรว่าใช่ตัวเปล่า	เป็นเมียเขาเจ้าของยังครองหวง
เหมือนเป็นหนีฉันน้อยเขาคอยทวง	จะลุล่วงไปได้หรือขึ้นคือตั้ง
เร่งลิกหาลาคิลเสียเถิดคะ	ไม่ลดละแล้วจริงจริงอย่าฝั่งขิง
ฉัพงค์ทำได้อ้อฮึง	ไปฟ้องถึงไหนก็ไปเถิดไม่กลัว
พระปิตุราขมาตุรงค์ก็ปลงให้	แล้วก็ไต่เป็นที่เป็นที่ผิว
ขึ้นผ่อนผัดขัดข้องให้หมองมัว	เตี้ยวนีตัวเปล่าหรือถืออย่างไร

(หน้า 1047)

แต่พระฮัคณีสีกยังไม่ยอมสีก สุดล่าครจึงใช้วิธีลวงเกิน จนพระฮัคณีสีกต้องยอมสีกตามความ
ประสงค์ของสุดล่าคร

พระกอดรัดขัดใจผู้มีไล่ตัก	นางเฉยพักตร์หัสสนเนตรแกลังเขษรฐา
พระแนบแน่นเคล้นพุ่มปทุมมา	แล้วจูบข้าย้ายชวาให้ลำไจ
เล่าวคนธทนต์จูบให้จูบต้อง	พระสีล่องร้องกรีดหวีดหวั่นไหว
ผลึกพระหัตถ์บัดลีณีกระไร	เฝ้าจูบไล่เหลือเอื้อเหลือจะลลาม
แค้นหมักหนาฟ้าผีเกิดชนะ	ไม่บวชละจะเป็นบาปเพราะหยาบหยาม
พลาจลาพรตปลดเปลื้องเครื่องพราหมณ์	พระเดินตามเข้าในห้องแนบน้องยา

(หน้า 1049)

เมื่อนางลูลาสีวันมาลาบวชตามพระอรหันต์ นางลูลาวรรณมาลีและนางละเวงวิมลฟ้า ลูลาสีคร
ไม่อนุญาตโดยอ้างเหตุผลว่านางควรจะอยู่ช่วยลูลาสีครปกครองกรุงสังกาท่อน

ฝ่ายว่าลูลาสีครพูดอ่อนหวาน	ราชการเกี่ยวข้องต้องประสงค์
เจ้าก็รู้ถือว่าพระมาตุรงค์	ได้โปรดปลงให้บำรุงกรุงสังกา
ด้วยศึกเหนือเสือไต้ยังไม่ราบ	จะต้องปราบปรามศึกไต้ปรึกษา
เจ้าเคยได้ใช้ฝรั่งแต่หลังมา	ช่วยตรวจตราอย่าเพ้อบวชให้ชวดเลย

(หน้า 1277)

3.2 การขาดความเกรงใจ

จากการศึกษาเรื่องพระอรหันต์อย่างละเอียด ปรากฏว่า ลูลาสีครไม่เคย
แสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการขาดความเกรงใจเลย

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

ลูลาสีครเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลูลาสีครได้พบกับพี่เลี้ยงของนางเล่าวคนธ ลูลาสีครก็เรียกร้องให้เหล่าพี่เลี้ยงทำ
ความชอบเพื่อขุดใช้ความผิดที่ปล่อยให้นางเล่าวคนธหนีการอภิเษก ด้วยการช่วยเกลี้ยกล่อมให้
นางยอมละทิ้งภูมิลำเนาไปกรุงการะเวก

พระพิงศพาเป็นเคืองฮาเสียงค้อน	ที่โทษกรรมก็รู้จักว่าหมักหนา
จะหยุดยั้งรั้งพระราชาชญา	ให้คิดหาความชอบปลอบพระน้อง
ให้เจ้านายหายดีไต่หรือไม	ไปกรุงโกรแล้วก็จะทุลฉลอง

ให้พันโทชโปรตปรานกินพานทอง

จงตริกตรอง เกรงพระราชอาญา

(หน้า 1043)

เมื่อนางเล่าวคนรั้จะบวชเพื่อปกปิดฐานะที่แท้จริงของตนอีกครั้งหนึ่ง ลู่ดล้าครก็เรียกร้องให้นางบวชเพียง 2 วัน แล้วให้นางสึกมาอยู่กับตนตามเดิม

พระยัมพลาทางว่าจะลาบวช

ฉันมิขวตอยู่หรือกรรมจะทำไฉน

นางว่าเปือเหลือแล้วคะภูวไนย

ฉันมิใช่เอาดีฝรั่งสิ้นลังกา

พระล่อมล่อดกอดประคองว่าน้องรัก

บวชแต่สักลองวันเท่านั้นหนา

พลาทางแย้มสรวลชวนชีวิตวนิดา

จนหลับไหลไล่ยาในราตรี

(หน้า 1045)

เมื่อนางเล่าวคนรั้บวชเป็นพระอัคนีแล้วก็ไม่ยอมสึก ลู่ดล้าครก็พยายามเรียกร้องให้นางสึก ครั้นเห็นว่าไม่ได้ผล ลู่ดล้าครก็ใช้วิธีชวนลามพระอัคนีให้ยอมสึกดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 515-516

ในตอนนี้นางลู่ดล้าสิวันมาขออนุญาตลู่ดล้าครเพื่อออกบวชก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ลู่ดล้าครเรียกร้องให้นางปฏิบัติตามความต้องการของตน ดังได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 516

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

จากการศึกษาเรื่องพระอภัยมณีอย่างละเอียด ปรากฏว่า ลู่ดล้าครไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหาเลย

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

ลู่ดล้าครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการพึ่งพาผู้อื่น ดังต่อไปนี้

เมื่อลู่ดล้าครต่อสู้กับผีดิบได้ 7 วัน 7 คืน จนอ่อนแรง ก็ยังไม่อาจเอาชนะผีดิบได้ ลู่ดล้าครก็ภาวนาขอให้พระโยคีแห่ง เกาะแก้วพิสดารมาช่วย

กุมารม้าทรงเฝ้าหลงรบ

เที่ยวตลบโล่ผีไม่หนีหาย

ถึง เล็ดวันมันไม่แตกไม้แยกย้าย

จนม้าวายน้ำเวียนจะเสียนจม

ทั้งตัวลู่ดล้าครก็อ่อนจิต

รำลึกคิดถึงเจ้าตาที่อาศรม

พอเสียงดังหึ่งห่างมากกลางลม

ปีศาจจมหายวับไปสับตา (หน้า 380)

เมื่อลุดล่าครถูกขับเป็ลลือยผลักตกแหว ลุดล่าครก็คร่ำครวญขอให้พระโยคีมาช่วยเช่นกัน
 ไอ้เจ้าตาอาจารย์ของหลานเอ๋ย พระองค์เคยค่าเข้าเฝ้าสั่งสอน
 มาครั้งนีชีวาตม้จะขาดรอน พระอาจารย์มารตราไม่เห็นใจ
 เมื่อต่อตผิตบสักสิบโกฏี พระมาโปรดหลานรักไม่ตักช่วย
 ไอ้ครั้งนีมีรู้ตัวอยู่ไกล ไม่มีใครบอกเล่าพระเจ้าตา
 . . . . .
 เสียงมำร้องก้องกรรณหวั่นวิญญาณี พี่มาซาฉันขึ้นไปไม่ได้แล้ว
 ไปบอกตามาช่วยฉันด้วยเถิด เหมือนพี่เกิดร่วมท้องกับน้องแก้ว
 ร้องเรียกรำน้ำพระเนตรลงนองแนว ลลับแล้วคืนเล่าเฝ้าโศกกา

(หน้า 390-391)

เมื่อลุดล่าครเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ลุดล่าครมิได้แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการ
 ฟังพาผู้อื่นอีกเลย

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

ลุดล่าครมักจะอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จาก
 เหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อลุดล่าครตามชีเปลือยมาถึงเขตพระราชฐานกรุงการะเวก พวกขุนนางก็บอกให้
 ลุดล่าครลงจากหลังม้ามังกรแล้วจึงเดินต่อไปได้ ลุดล่าครก็ยอมปฏิบัติตามโดยดี

พวกขุนนางต่างเ็นดูพระกุมาร	จึงว่าท่านลงเดินตำเนินไป
ในเรียงวังเยี่ยงอย่างไปข้างหน้า	อ้ายมำลาอย่างนี้ชี้ไม่ได้
หน่อกษัตริย์ตรัสตอบว่าขอบใจ	ล่อนอย่างไรสันท่าไม่ก้ำเกิน
พระว่าพลางทางลงจากหลังม้า	ตั้งลีลาเทพบุตรสุดลัระเสริญ
ส่วนเสณีปรีชา ก็พาเดิน	นาคตำเนินตรงไปเข้าในวัง (หน้า 394)

ต่อมาเมื่อพระลุดโยไทยขอให้พำนักอยู่กับพระองค์ในฐานะบุตรบุญธรรม ลุดล่าครก็ยอม
 ตามและอยู่ในกรุงการะเวกนานถึง 10 ปี

เมื่อนาง เล่าวคนรักกับหลัวไชยขอร้องให้ลู่ต่าครช่วยขออนุญาตพระสุริโยไทยให้ทั้งสอง
ติดตามลู่ต่าครไปด้วยนั้น ในตอนแรกลู่ต่าครไม่ยอม แต่เมื่อถูกทั้งคู่อบเร้ามาก ๆ ลู่ต่าครก็ยอม
ทำตามความต้องการของน้องทั้งสอง

พระพี่น้องสองกุมารส่งสารพี่
ละอินพลงทางว่าถ้า เช่นนั้น
เล่นกับพระอนุชาอยู่ราผี
พระพี่น้องร้องให้จะไปด้วย
ลู่ต่าครวอนว่าเป็นช้านาน
จะชดนักจักข้าจึงพาน้อง
.....
นางว่าชะพระพี่ช่างอัป
ไม่ทุลลาพาไปก็ไม่ฟัง
ลู่ต่าครอ่อนใจอาลัยน้อง
พระน้องรักจักใครไปด้วยกัน

ร้ายหรือดีก็ไม่แจ้งกันแล่งคล้าย
ไปด้วยกันสนไม่อยู่ในบุรี
หน้อยหนึ่งพี่ก็จะมาไม่ช้านาน
เข้าจุดฉวยเชษฐาน่าส่งสาร
สองกุมารก็ไม่ฟัง เข้ารังไว้
ไปเฝ้าล่องกษัตริย์อัชฌาสัย
.....
เขารุ้หมดมิใช่ว่า เป็นบ้าหลัง
นาง เฝ้านั่งบ่นว่าแล้วจาบัลย์
สิ่งทุลล่องกษัตราณราลัรรัต
ให้หม่อมฉันทูลลาเฝ้ารส

(หน้า 459-461)

เมื่อลู่ต่าครแจ้งให้ทางกรุงผลึกทราบ ว่า ตนเป็นบุตรของพระอภัยมณี นางลู่วรรณมาลี
ไม่แน่ใจว่าจะเป็นกลวงของศัตรูหรือไม่ นางจึงให้เสนาไปแจ้งให้ลู่ต่าครทราบว่า ขณะนี้
พระอภัยมณีป่วยและมีศึกมาประชิดกรุง จึงขอให้ลู่ต่าครช่วยอยู่รักษาหน้าด่านที่ปากอ่าวก่อน แม้ว่า
ลู่ต่าครจะเป็นห่วงอาการป่วยของพระอภัยมณีมาก แต่ลู่ต่าครก็ยอมทำตามที่นางลู่วรรณมาลีขอร้อง

พระฟังคำจ่าจอนให้อันอื่น
เป็นจ่าเพาะเคราะห์กรรมกระทำไว้
ซึ่งองค์พระชนมมีรับสั่ง
ถ้าข้าศึกอีกโหมมาโรมราญ

สิ่งผ่อนผันพูดจาอัชฌาสัย
สิ่งมิได้รักษาพยาบาล
ให้ระวังปากอ่าวด้วยข้าวสาร
จะต่อต่านตีทัพให้ยับเอน (หน้า 470)

ครั้นลู่ต่าครได้พบกับนางลู่วรรณมาลี ลู่ต่าครขอเข้าเฝ้าพระอภัยมณีอีก แต่นางลู่วรรณมาลี
ก็กล่าวตบตบให้ลู่ต่าครอยู่รักษาด่านอย่างเต็ม ลู่ต่าครก็ยอมทำตามความต้องการของนางเช่นเดิม

แล้ว โลมลูบลูบลูจอมถนอมพิภคร์
 มาช่วยแก้แม่สิงโตพันภัยพาล
 เพราะทรงฤทธิ์ปีติ เรศของลูกรัก
 ครั้นไฟริมีมา เข้าตาจน
 ชึ่งให้พ่อรื้อตั้งอยู่ด้าน
 พระลูกยาอย่าละห้อยน้อยพระทัย
 . . . . .
 จงรื้อรอพลองบที่รับ
 เตียวนี้เล่า เขาก็ล้อมบ้อมปราการ
 พระหน่อโทโตลัดบอภิวาท
 แต่พวกพ้องของข้าจะราวี

ยัง เล็กนักเล็กหนาน่าสงสาร
 หาไม่มารดาหมายว่าวายชนม์
 ประชวรหนักล้ารพิตจะขัดล้น
 ต้องคุมพลรบพุ่งกันกรุงไกร
 คอยภูบาลปีตรงค้อยังหลงไหล
 แม่นี่ไม่ กียดกันด้วยฉันทา
 . . . . .
 ให้กองทัพออกไปไกลสถาน
 จะคิดอ่านชิงชัยฉันทิต
 ขอรอบบาทบงกชขบทิศ
 ให้ไฟรื้อย่อยยับทุกทัพชัย

(หน้า 479-480)

ในตอนที่สุดล้าครเข้าไปแก้เล่นหั้นในกรุงสังกานี้ แม้อุตล้าครจะตระหนักดีว่า การพาทัก
 อยู่ในกรุงสังกาไม่ปลอดภัย แต่เมื่อพระอรุณมณีสั่งให้ลุตล้าครอยู่ ลุตล้าครก็ไม่ขัดข้อง

ลุตล้าครอ่อนหวานประทานโทษ
 ถวายชีวิตสิทธิ์ขาดแล้วขำดี
 ถึงเนื้อเลือดเขือดถวายเหมือนหมายมาด
 ถ้าเตียวนี้มีล่งล้าพระมารดา

แม่มไม่โปรดให้ไปก็ไม่หนี
 ตามแต่ที่บุญกรรมได้ทำมา
 ขอแต่อย่าให้ขาดพระคำล่นา
 ลูกจะฆ่าตัวถวายให้หายแคลง

(หน้า 775)

ต่อมาเมื่อนางลูลาสีวันขอให้ลุตล้าครสึกแล้วมาเข้ารีตเป็นฝรั่ง ลุตล้าครก็ยอมทำตาม
 ความต้องการของนางทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจนัก

แม้รักจริงทั้งเมืองให้เลื่องลือ
 หนึ่งเสียเหลือองเครื่องพรตจงปลดเสีย
 แม้ทำตามความฉันทันรรจา
 พระฟังคำร่าว่าให้ลาพรต
 ด้วยเดชพระกุศลเข้าตลใจ

เชิญมาถือเพศฝรั่ง เมืองสังกา
 จึงมีเมียจะได้ขาดพระคำล่นา
 จะเห็นว่ารักจริงไม่กริ่งใจ
 เสียवलลตราสึกนิกขันได้
 เสียตายไม้เท้าละอินทสินน้ำตา

นางรุทีแกล้งสีที่สีข้าง
 สิวว่าพี่มิไม่ขัดทักยา
 แล้วลาพรตปลดเปลื้องเครื่องทรงเสื้อ

เหลียวเหินนางนิกรักเป็นหมักหนา
 ออยากเป็นผาหรั่งเล่นเย็นเย็นใจ
 ทรงไว้เสื้อเส้นทองดูมองใส

(หน้า 781)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

ลุดลำครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน
 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลุดลำครไปถึงเขตพระราชฐานกรุงการะเวก ลุดลำครก็ปฏิบัติตามกฎระเบียบของ
 พระราชวังอย่างเคร่งครัด ทั้ง ๆ ที่ลุดลำครไม่เคยพบกฎระเบียบเช่นนี้มาก่อนเลย ดังได้กล่าว
 ไว้แล้วในหน้า 518.

เมื่อลุดลำครเดินทางมาถึงกรุงผลึก หน่วยลาดตระเวนของกรุงผลึกเข้ามาถามความ
 ประสงค์ของลุดลำครตามระเบียบ แล้วให้ลุดลำครรอคำตอบจากเมืองหลวงอยู่ที่หน้าด่านก่อน
 ลุดลำครก็ปฏิบัติตามโดยดี

กองตระเวนเจนนัดสีงขัดขวาง
 ถึงหน่อเนื้อเชื้อวงศ์เป็นพงศ์พันธุ์
 จะนำข่าวราวความไปตามเรื่อง

อันเยี่ยงอย่างกรุงไกรมหิศวรรย์
 อยู่ไกลกันก็ต้องห้ามตามทำนอง
 ให้ทราบเบื้องบาทมุลลผลอง

(หน้า 468)

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ลุดลำครแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเองออกมาเป็น
 อากาประหม่าอาย และขาดกลัว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อลุดลำครได้พบกับนางลูลาสีวัน ลุดลำครก็เกรงว่าตนจะหลงเสน่ห์สาวสังกาเหมือน
 บิดา อา และพี่ ลุดลำครจึงท้อถอยเพื่อปิดเหี่ยวจิตใจของตนให้เชื่อมั่นว่าตนจะไม่หลงใหลใน
 ตัวนางลูลาสีวัน

สุดลำครค้อนเคืองข้าเลื่องกิด
ให้เสียวซ่าบปลาบปล้ำมจนสมขัง
ตำรรักสักครู่ก็รู้สึก
ฉิเสียวซีฝรั่งช่างกระไร
นี่หรือชะพระบิดาพระอาไฟ
พลาจนิภภาวนาในพระไตรลักษณ์

ระรื่นฤทธิ์รสคู่คนธด้วยมนต์ยสัง
เห็นเปล่งปลั่งพรั่งพร้อมละม่อมละไม
อนาถนักวิปลาสให้หวาดไหว
มนต์มันไล่จุนเสียวให้เสียวรัก
สิ่งเสียวทจ่าเป็นเป็นประจักษ์
พอกันรักรู้พระองค์ไม่หลงเลย

(หน้า 768)

เมื่ออยู่ในห้องกับนางลูลาสีวันตามลำพัง สุดลำครก็ยึดไม้เท้าและคาถาเป็นที่พึ่งทางใจ
ของตน แม้นางลูลาสีวันจะชวนพูดคุยแต่สุดลำครก็เฉยและไม่กล้าเงยหน้าขึ้นสบตานาง

สุดลำครร้อนตัวกลัวผู้หญิง
นั่งกอดเข้าเข้าซิมพิมภาวนา

ไม้เท้าพิงพาดวางไว้ข้างขวา
นางพูดจาว่ากระไรก็ไม่เงย (หน้า 775)

เมื่อหลัวช่วยสุดลำครออกมาจากกรุงสังกาได้สำเร็จ สุดลำครก็รู้สึกอับอายที่ตนทำงาน
พลาดและพลอยหลงเล่นหลั่วยาวลิ่งหลงไปด้วย สุดลำครอับอายมากจนกล่าวว่า หากตนไม่หวังว่ามี
เหตุการณ์คับขันรออยู่แล้ว ตนจะฆ่าตัวตายเสียเพื่อหนีความอับอาย

สุดลำครถอนละอินแล้วผินพักตร์
พิศิตแล้วแก้วตาว่าอย่างไร
ฉิห่วงน้องล่องชนกที่ปกเกล้า
ถึงอยู่ไปก็ไม่วุ่นคนนิินทา
จนพระน้องต้องข้ามมาตามด้วย
จะตามไปรอใจยังไม่ตาย
ได้ทุลลาล่าละองล่องกษัตริย์
พระร่ำพลาจทางระทระทวยองค์

ปลอบน้องรักว่าอย่าฉฉาลัย
ก็มิได้คือขจัดเป็นลัจฉา
พี่จะเผาตัวตายเพราะชายหน้า
จนม้วยฟ้าสูญสิ้นไม่สิ้นอาย
แล้วได้ช่วยแก้ไขสิ่งได้หาย
พอถวายเป็นภวาทบาทหงส์
แล้วจะตัดโลกข้ามตามประสงค์
กำลังรตทรงโคก้าไม่พาทิ

(หน้า 834-835)

เมื่อนางเล่าวคณธทราบว่ สุดลำครไปลานางลูลาสีวัน นางก็รีบเดินทางออกจากกรุงสังกา
ทันที สุดลำครรับข้อม้ามั่งกรมมาจนทันรถของนาง ครั้นสุดลำครเห็นทีคำปาโมกข์โลกเชษฐซึ่งนั่งมากับนาง
ก็ฉิกอวย

ขับม้าลัดตวัดทุ่งกรุงสิงหล
 อดล่าหัตตามยามล่องทิมม้องยา
 อายกิตำปาโมกข์โลกเชษฐ์

บัดเดี่ยวดลทางเดินขึ้นเนินผา
 เทียบขึ้นหน้ารถนางเหมือนอย่างเคย
 แกล้งสั่งเกตกัลยาทำหน้าเฉย

(หน้า 910)

ต่อมาเมื่อนางเล่าวคนรับบอกลุดล่าครว่าไม่ต้องเป็นห่วงนาง เพราะนางมี
 กิตำปาโมกข์โลกเชษฐ์คอยป้องกันอันตรายให้แทนลุดล่าครแล้ว ลุดล่าครก็ยิ่งอายกิตำปาโมกข์โลกเชษฐ์
 มากขึ้น

ลุดล่าครอันจิตให้คิดอาย
 เมื่อครู่เฒ่าท่านมารักษาน้อง
 จงบรรทมโล่มนัสลัลลิต

แกล้งกลับกลายเกลี้ยไกล่เสียให้ตี
 พี่ไม่ต้องรักษามารศรี
 แต่ตัวพี่จะคอยท่านุชาอายุ (หน้า 911)

เมื่อลุดล่าครทราบว่านางเล่าวคนรับการอภิเษก ลุดล่าครก็อับอายมากเพราะคิดว่
 การที่ตนไปหลงเล่นหน้านางลุดลาลีวันเป็นลาเหตุหนึ่งที่ทำให้นางหนีไป นอกจากนี้ลุดล่าครยังอับอาย
 ที่นางลุดลาลีวันปลอมลารขึ้นมามากกว่านางเล่าวคนรับอีกด้วย ความอับอาย คึงแค้นทำให้ลุดล่าครร่ำไห้
 ลลไป

ลุดล่าครถอนละอันลู้นพิศตร
 อันหนังสือคืออีลาสิวัน
 เพราะเหตุนี้ศรีลัลลิตจึงขัดข้อง
 แม้นงเยาว์เล่าแจ้งให้แพร่พราย
 นิทรามวัยไม่แกล้งให้แจ้งเรื่อง
 ด้วยลาราน่าแค้นแลนทร
 พลอยพระน้องข้องขัดต้องพลัดพราก
 ขอกราบบังคมลาฝ่ายบุคคล
 แล้วจะฆ่าลาลีเอาศิระษะ
 ยิ่งจุนแค้นแสนเสียดายทั้งอายครัน

ทูลทรงศักดิ์ตามจริงทุกสิ่งลัรพี
 กระหม่อมฉันมิได้ทราบที่หายบคาย
 เป็นกรรมของลูกจึงชำระสำระลาย
 มันหายบคายควรว่าจะฆ่าตี
 มาขัดเคืองคิดอายขนางหนี
 เหตุทั้งนี้ก็เพราะลูกต้องถูกมนต์
 จะลำบากทางทะเลระเหระหน
 ไปตามจนจะได้พบประลပ်กัน
 มาให้พระน้องหญิงเห็นจริงลัน
 ละอันอันอ่อนขบลลไป (หน้า 971)

4.4 จิตใจอ่อนไหว

ลูล่าครเป็นตัวละครที่มีจิตใจอ่อนไหว เช่นเดียวกับพระอรหันต์ เมื่อลูล่าครมีความลุ่ม ความทุกข์ ความอับอาย หรือความโกรธ ลูล่าครก็มักจะร้องไห้คร่ำครวญเล่นมอ ๆ พฤติกรรมเช่นนี้ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ลูล่าครยังเยาว์วัย จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระโยคีเล่า เรื่องบิดาของลูล่าครให้ฟัง ลูล่าครก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงพระอรหันต์

หม่อมรินทรยินดีพระยิล่า	กำลังรดเคঁร่าไค่กาน่าล่งล่า
คิดถึงพ่อหัวใจอาลัยลาน	พระพลัดบ้านเมืองมาเอากาย
	(หน้า 374)

เมื่อลูล่าครจะเดินทางไปตามหาพระอรหันต์ ลูล่าครก็คร่ำครวญฝากนางเงือกไว้ให้พระโยคีดูแล

โธ่เอ็นตุมณีฤาษีน้อย	ให้ละห้อยโหยหาน้ำตาไหล
เข้ากราบเท้าเจ้าตาด้วยอาลัย	หลานจะไปกังวลด้วยขันธ์
พระเจ้าปู่ดูแลแม่ฉันด้วย	จะเจ็บป่วยเป็นตายอย่าหน่ายหนี
	(หน้า 375-376)

เมื่อมาลานางเงือก ลูล่าครก็ร้องไห้อีก

มูนี่นอยค้อยนึ่งจะสั่งแม่	แต่แต่แลแลแล้วก็ขึ้นละฮันอัน
จะออกคำอาลาให้อารณ	ละทอนถอนฤทัยใส่ลา (หน้า 376)

ระหว่างทางที่จากเกาะแก้วพิสดารมา ลูล่าครก็ร้องไห้คิดถึงมารดาและพระโยคี

แล้วลานางย่างเยื้องขาเสื่องเหลียว	ให้เปล่าเปลี่ยวเสียวทรวงละทอนถอน
ฮันทรนึ่งหลังพระยาม้ามังกร	แล้วหยุดหย่อนยืนยั้งเหลียวหลังแล
เห็นคำลาอาลัยเพียงใจขาด	จะนิราศแรมร้างไปห่างแห
ละฮันให้ใจคอให้ท้อแท้	คิดถึงแม่ถึงตายังอาลัย (หน้า 379)

เมื่อพ้นจากลอบเพราะถูกฮิปเปสื่อยผลักตาแห ลูล่าครก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงมารดา

และพระโยคีอีก

กุมารอาาตุรพุนเทวษ
 ละอินร่าพร่าว่าประล่าใจ
 โฉเจ้าตาอาจารย์ของหลานเอ๋ย
 มาครั้งนี้ขีวาทม์จะขาดรอน
 เมื่อต่อตีผีดิบลักลอบโกฎ
 โฉครั้งนี้มีรูตัวอยู่ไกล
 ล่งล่ารแต่แม่เงือกของลูกน้อย
 ลูกอยากนมล่อมเต็จพระมารดา
 โฉแม่คุณทูลกระหม่อมถนอมลูก
 ได้สามปีขีวันจะบรรลย์
 ละอินร่าพร่าพระเนตรลงพรากพราก
 เสียงมำร้องก้องกรรณหวั่นวิญญาณ์
 ไปบอกตามาช่วยสนด้วยเถิด
 ร้องเรียกร่าพร่าพระเนตรลงนองแนว

ชลเนตรแดง เตือดตั้ง เลือดไหล
 ไทหนจะโต้ทปะพระบิดร
 พระองค์เคยค่าเข้าเฝ้าสั่งล่อน
 พระอาจารย์มารดรไม่เห็นใจ
 พระมาโปรดหลานรักไม่ตักษัย
 ไม่มีใครบอกเล่าพระเจ้าตา
 จะหลงคอยคิดถึงคะนิงหา
 แม้นได้มากล้ากสิ้นจะขี้นใจ
 ไม่ต้องถูกหนักหนาอ้อฉลาลัย
 ไทหนได้แทนคุณกรุณา
 ด้วยอดอยากนมแม่ขะเง้าหา
 ที่มำสนขี้นไปไม่ได้แล้ว
 เหมือนพีเกิดร่วมท้องกับนึ่งแล้ว
 ล่ลบแล้วคินเล่าเฝ้าโค้กา

(หน้า 390-391)

ระหว่างทางที่ตามหาขีเปลือย ลุตล่าครก็ครวญหานางเงือกกับพระโยคีอีกเช่นกัน
 พอลมรึนคลื่นล่งงัดก่าตัดตึก
 เคยนึ่งแทนแผ่นผาที่ทาลม
 โฉล่งล่ารมารดานิจจาเอ๋ย
 น้านมแม่แต่ละข้างข่างกระไร
 โฉจากมาน่าเสียดายเมื่อภายหลัง
 ลูกขีงอยากมากมายเสียดายครัน

หวนรำลึกถึงเจ้าตาที่อาครม
 ขวณหลานข่มเดือนหงายล่บายใจ
 ได้ข่มเขยลูกยาอ้อฉลาลัย
 ลูกเคยได้รับประทานทั้งหวานมัน
 จะย้อยพรั่งพวงมองทั้งล่องถัน
 ละอินอันอดนมกรรมฤทธิ์ (หน้า 393)

เมื่อลุตล่าครหวนคิดถึงเวลาที่ตนเสียไปในระหว่างที่อยู่ในกรุงการะเวก ลุตล่าครก็

คร่ำครวญหาพระอภัยมณี

พระบิดรคงคังคไทยังไม่เห็น
 แม้มิตายหมายมาดไม่คลาดแคล้ว

เสียดแรงเป็นหน่อเนื้ออินเชื้อแถว
 พรั่งนี้แล้วลูกจะลาบิดาไป

พระครวญคร่ำรำลึกละอิกละอิน
 จนตึกต้นเดือนสับไม่หสับไหล
 พอรุ่งรางพลาจละทอนถอนฤทัย . . . . . (หน้า 459)

เมื่อลุดลาคกรทราบว่พระอรภัยมณิไม้ลบาย
 ลุดลาคกรรอนจิตถึงปีตุเรศ
 ถอนละอินผินพิทตรชกเล่ผิ
 หรือประชวรปรวนแปรกว่าแต่ก่อน
 ลุดลาคกรก็ร้องไห้เพราะความเป็นห่วงบิดา
 ชลเนตรแนวนองให้หมองศิร
 ประเด็ยวณีทรวงธรรมค้อยบรรเทา
 ออกเรารอนราวกับไฟประลัยเผา
 (หน้า 470)

เมื่อพบกับนางลู่วรรณมาลี ลุดลาคกรก็ร้องไห้คร่ำครวญขอไปเยียมอาการของพระอรภัยมณิอีก
 ลุดลาคกรรอนจิตด้วยปีตุเรศ
 คิโรราบกราบกรานพระมารดา
 จะขอรับดับเข็ญเป็นธุระ
 แลลู่กรกหนักจิตคิดรำคาญ
 ประชวรนั้นสนัดมิได้เห็น
 มาถึงวังยังมิได้เข้าใกล้กราย
 น้ำพระเนตรพร่างพรายทั้งซ้ายขวา
 ซึ้งคึกมาตั้งล้อมป้อมปราการ
 มิให้พระภูวนารถเสียราชฐาน
 ถึงภูบาลปีตุราขไม่คลาดคลาย
 เสียรแรงเป็นหน่อเนื้อในเชื้อสาย
 พลาจพุ่มฟายชลนาโศกาลัย
 (หน้า 479-480)

เมื่อลุดลาคกรเห็นว่านางลู่วรรณมาลีถูกเกาทัณฑ์บาดเจ็บ ลุดลาคกรก็ร้องไห้เพราะสงสารนาง
 แล้วยเหียงไหลให้แลดูแผลเจ็บ
 ลุดลาคกรถอนละอินกลสินน้ำตา
 ยังเมื่อยเหน็บจนกระทั่งถึงยังล่า
 แล้ววันทาทูลองคินางนางคราญ
 (หน้า 484)

เมื่อได้พบกับสินลุ่มทรเป็นครั้งแรก
 เข้าล่วมลอดกอดนองประคองหัตถิ
 ลุดลาคกรก็ร้องไห้ด้วยความยินดี
 หน่อกษัตริย์ล่ององคัทรงกันแล้ง
 (หน้า 491)

ขณะที่ลุดลาคกรเล่าความเป็นมาของตนให้พระอรภัยมณิฟัง ลุดลาคกรก็รำไห้ไปด้วย
 ลุดลาคกรรอนจิตคิดถึงแม่
 ทรงกันแล้งแจ้งเรื่องเคืองรำคาญ
 มาเห็นแต่ปีตุรงคิน่าสงสาร
 อันพระมารดาจนพันปัญญา

ครั้นรุ่งเช้า เล่าก็ไปกินโคลนน้ำ
ให้กินนมขมลูกทุกเวลา

. . . . .

เมื่อสุดลำครจะลากลับไปกรุงการะเวก
แล้วคลานมาหาลินลุ่มทรี

ระหว่างที่เดินทางไปกรุงสังกา สุดลำครก็คร่ำครวญหานางเล่าวคนธ์

    สุดลำครกับพระน้องอยู่ห้องท้าย
    เฝ้าพูดพลอดกอดรัตพระหทัย
    จะเหลียวกลับจับนุขสุดสังเกต
    นิลจาเอ๋ยเคยมาในลำชล

ต่อเป็นคำสิ่งมาอยู่ในคฤหา

ตามประสาชากจนของชนผี

. . . . . (หน้า 494)

สุดลำครก็ร่ำไห้อาลัยเหล่าประยูรญาติ
อัญชสีอำลาน้ำตาไหล (หน้า 510)

    ฝ่าพระฉายจากช่องม่านส่องไข
    หวนอาลัยโฉมเฉลาเล่าวคนธ์
    น้ำพระเนตรหยดย่อยดังฝอยฝน
    เป็นล่ำมคนขาดหน้าก็อาลัย

(หน้า 737)

นอกจากจะคร่ำครวญถึงนางเล่าวคนธ์แล้ว สุดลำครยังคร่ำครวญถึงมารดาอีกด้วย

    พระรับพรถอนฤทัยใจเห็นแน่
    ลูกพลัดพรากจากมาก็ช้านาน
    หรือเมื่อคำรำลึกนึกถึงลูก
    ยิ่งรำลึกตรึกตรำยิ่งจาปัลย์

    นึกถึงแม่มีจความ่าสงสาร
    คิดรำคาญเคืองเข็ญมิเห็นกัน
    จิตสิ่งผูกผ่านเกล้ามาเข้าฝัน
    ละอื้นอื้นอ่อนนงคังไค้กา (หน้า 739)

เมื่อสุดลำครมาแก้เส้นไหมในกรุงสังกาและพบว่า พระอรทัยมณีหลงไหลนางละเวงมาก

สุดลำครก็ร่ำไห้คร่ำครวญถึงชีวิตของตนอย่างยืดยาว

    สุดลำครร้อนจิตผิดสังเกต
    ทั้งน้องน้อยพลอยละอื้นกลืนน้ำตา
    โอ้พระคุณสูงกระหม่อมจอมมนุษย์
    จะขัดขวางทัตทานประการใด
    พระเกิดเกล้าเจ้าประคุณภาณุเสด็จ
    เป็นเวรามาทันลูกมันคง
    ลูกเกิดมาอาภัพภัยภาคย์
    ให้เปลี่ยวใจไรวงศ์ทั้งพงศ์พันธุ์

    น้ำพระเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
    แต่สุดลำครช้ำราพิไร
    จะลาบุตรเสียแล้วหรือมาถือไฉย
    เล่าก็ไม่ควรตัวกสิ้วพระองค์
    ลูกจะเถียงที่ไหนได้ว่าไหลหลง
    จึงให้ทรงคิดเห็นเป็นเช่นนั้น
    พบแต่ยากดังชีวาจะอาลัย
    สุดจะฝันฝันหน้าไปหาใคร

จึงอุตล้าหัลลาแม่มาแต่น้อย
 ครั้นว่าปะพระบิดาดังอาลัย
 จะอยู่เดียวเปลี่ยวเปล่าทุกเช้าค่ำ
 แม้เส็บไซ้ใครเล่าจะเอาया
 โไอ้จุกผูกพันจนฝันเห็น
 จึงถือบวชกรวดน้ำไปตามเคย
 มาพึ่งบุญกุศลระหม่อมจอมกษัตริย์
 เตียวนี้พระจะบำรุงกรุงสงกกา
 ก็ฝ่ายลูกผูกขญารักษากิจ
 ทุกถิ่นฐานบ้านเมืองจะเสื่องลือ
 ชึ่งออกโอบขลุ้โปรดลูกจะปลุกฝัง
 ครั้นมีคู่ผู้ย้ายมาหมายชิ่ง
 เป็นอันขาดขาดนี้ไม่มีคู่
 แม่แม่ตายหมายจิตเป็นลิตธา
 จะพึ่งบุญกุศลระหม่อมให้พร้อมญาติ
 จะพึ่งบาทมาตรงศพระวงศ์วาน
 จะพึ่งบุญพิยาพระอาเล่า
 ระหม่อมฉันก็จะลารักษาพรต

เมื่อพระอภัยมณีบังคับให้ลุดล้าครพอกอยู่ในกรุงสงกกา ลุดล้าครแค้นใจจนร้องไห้
 พลาจนิกแค้นแล่นเทวษพระเนตรแดง

เมื่อไม้เท้าของลุดล้าครกลายเป็นงูแล้วหายไป ลุดล้าครก็เสียดายจนลลไป เมื่อพื้น

ขึ้นมาก็รู้ให้คร้าครวญแล้วออกตามหาทันที

เสียดายเหลือเหลือขลุ้โอบออกโอบมขับ
 พระละอันพื้นองคค์ดารงนึ่ง
 คู่ชิวาอาวุธลุดเสียดาย
 ลงจากเตียงเสื่องออกไปนอกห้อง
 เห็นล่าวล่าวข่าววังที่นึ่งยาม

จะตายร้อยพันคราน้ำตาไหล
 ก็ทุกขี้ใจให้ล่งล้าพระมารดา
 เห็นแต่น้ำทะเลกับเวหา
 มารักษาชนมีไม่มีเลย
 มิได้วันวายวิตกเลยอกเอ่ย
 ไม่ละเลยสั้มพระคุณกรุณา
 ได้ลัดขัตติยราชพระคำล่านา
 กลับเป็นผาหรั่งกลายเมื่อปลายมือ
 คีลประสิทธิ์ศักราชไม่ขาดหรือ
 คนเดียวถือล่องฝ้ายหน้าอายจริง
 หม่อมฉันยังไม่รู้จักรักผู้หญิง
 ต้องยุ่งยุ่งยุต เข็ญเหมือนเห็นมา
 จะไปอยู่ปรนนิบัติแม่มีลลา
 เตียวนี้มา เลื่อนลอยพลอยรำคาญ
 ก็ตัดขาดญาติวงคค์พิงคค์สถาน
 ก็กินการตาลเดือดไม่เงือตงด
 ก็มาเข้ารีตเสียไปเสียหมด
 เป็นดาบล้อยูร์มทิมพานต์ (หน้า 772-773)

กัมกั้นแล้งเค้ร้าจิตด้วยบิดา (หน้า 775)

ลลกับที่นึ่งไม่ตึงกาย
 ดูหน้าหลังแลเปล่าไม้เท้าหาย
 พระพุมฟายชสนนึ่งลลยความ
 เทียวหาของคูชิวิตไม่คิดขาม
 แวะเข้าถามถึงไม้เท้าก็เปล่าไป

ต่อมาเมื่อนางสู่ลาสิวันขอให้สุดลำครสีกมาเข้ารีตกับนาง สุดลำครก็หวนคิดถึงไม้เท้า
จนร้องไห้อีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 520-521

เมื่อหลัวไชยกแก้วเล่นหลัวลินลุมุทธและสุดลำครได้สำเริงและพาทั้งสองหนีออกมาจากกรุงสังกา
ได้ สุดลำครก็รำไห้เพราะฮ้ออายุและเสียใจที่ตมทำงานไม้สำเริงแล้วยังไปหลงเล่นหน้าง
สู่ลาสิวันด้วย ดังคำกลอนที่ได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 522

เมื่อนางเล่าวคนธรรลากับกรุงการะเวก สุดลำครก็วิตกว่านางรีบลากลับเพราะแค้นเคือง
ตมที่หลงไหลนางสู่ลาสิวัน สุดลำครจึงจำใจลากลับกรุงการะเวกด้วยความอาลัย

ฝ่ายพระหมอบพิตรอดิศร์	สุดลำครชดดียาฮ้อฉมาลัย
เห็นเล่าวคนธรรลาทูลลาไป	นึกตกใจเห็นจะเคืองด้วยเรื่อเรา
ไม่ปรึกษาหาหรือยังถือแค้น	พระคิดเล่นไค้กาทรวงให้วังเวงเหงา
แล้วแข็งฮั้นกลืนกลืนไห้บรรเทา	มาก้มเกล้ากราบฮิตพระบิดา
ลูกขอลาฝ่าละอองด้วยน้องรัก	ไปพร้อมพริกกับพระกนิษฐา

(หน้า 908)

ก่อนกลับไปกรุงการะเวก สุดลำครรำลานางสู่ลาสิวันด้วยความอาลัย

สุดลำครร้อนใจอาลัยรัก	แต่เกรงนีกด้วยพระน้องทั้งสองศรี
ลูกสิ้นกลืนขลนาแล้วพาที	อยู่จ้งดีเกิดข่าจะลาแล้ว (หน้า 909)

ระหว่างเดินทางกลับกรุงการะเวก สุดลำครก็กลัดกลุ้มครุ่นคิดถึงปัญหาของตนด้วยความ
โศกเศร้าจนกระทั่งกลับไปบนหลังม้ามังกร

กลับลงนั่งหลังม้า เวลาตึก	อนาถนึกเอื้องค้ำนำส่งล้าร
ละฮั้นฮั้นตันใจอาลัยลาน	เหลือประมาณเหมือนครั้งเมื่อยังเยาว์
แต่หยุดม้าปรารมณีให้ตรมจิต	จะแกัดพิศุดประโลมโฉมเฉลา
หวันฤทัยในอารมณ์ให้ข่มเข่า	กำลัรตเศร้าเสียใจกระไรเลย
ส่งล้ารน้องหมองเศร้าเพราะเราผิด	สุดจะคิดคืนดีเจ้าพี่เอ๋ย
คณิงนึกตรึกความถึงทราวมเขย	จนหลับเลยอยู่บนหลังม้ามังกร

(หน้า 912)

เมื่อสุดลำครทราบว่านางเล่าวคนรหิการอภิเชก เพราะจดหมายของนางสู่ลาสิวัน
เป็นต้นเหตุ สุดลำครก็เกิดความแค้นใจ เสียใจและฮบฮายจนร่าให้คร่าครวญสลับไป ดังคำกลอน
ที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 513

เมื่อพระอภัยมณี นางสู่วรรธมาสี และนางละเวงจะออกบวช สุดลำครก็คร่าครวญร่าให้
ถึงทั้งสามเช่นกัน

สุดลำครอ่อนแรงกันแสงละฮัน

สู้กล้ากสินกราบประณตบาศรี

ทูลกระหม่อมจอมสังหวัดบพิ

เคยเป็นที่พึ่งลูกคิดผูกพัน

พระบิดุราขมาตรงศรีบทรงพรต

ลละหมตเหมือนจะเลยแล้วลววรรค

จะร่าพิงถึงพระบาทไม่ขาดวัน

ด้วยมิหั้นรัฐหลพระคร่าธา

ทูลกระหม่อมจอมทวิประทูปแก้ว

จะสลับแล้วเหลือแลฮะแจงหา

ฮังคิดให้ใจหายพายน้าตา

ฮบโคกกากำลัรตลลตใจ

(หน้า 1274-1275)

4.5 เก็บกตและลงโทษตนเอง

สุดลำครแสดงพฤติกรรมเก็บกตและลงโทษตนเอง เป็นครั้งคราว พฤติกรรม
ดังกล่าวปรากฏให้เห็นเมื่อสุดลำครเกิดความเคร่าเสียใจก็คิดจะฆ่าตัวตาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสุดลำครเสียใจที่ตนไม่อาจแก้ไขพระอภัยมณีให้พ้นจากเล่นห้ของนางละเวงได้
และพระอภัยมณียังหม่วงเหนียวให้สุดลำครพักอยู่ในกรุงสังกาฮีกด้วย สุดลำครก็ร้องให้และตอบ
พระอภัยมณีไปว่า ไม่เพียงแต่การอยู่ในกรุงสังกาเท่านั้น แม้ชีวิตของตนก็ลละให้พระอภัยมณีได้
หากตนไม่ห้วงมารดาแล้ว ตนจะฆ่าตัวตายพิสูจน์ความจริงใจให้พระอภัยมณีเห็น ดังคำกลอนที่กล่าว
ไว้แล้วในหน้า 513

เมื่อหล้ไชยช่วยสินลุมทรกับสุดลำครออกมาจากกรุงสังกาแล้ว สุดลำครก็ร่าพันว่าตน
เสียใจและฮบฮายมากที่ทำงานไม่สำเร็จ กลับไปหลงเล่นห้ที่นางสู่ลาสิวันฮีกคนหนึ่ง หากไม่มีห้วง
อะไรแล้ว ตนจะฆ่าตัวตายเพื่อหนีความฮบฮาย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 522

เมื่อเล่าวคนรหิการอภิเชก สุดลำครฮบฮายและเสียใจมากจึงร่าพันโทษตนเองว่า
การที่ตนไปหลงเล่นห้ที่นางสู่ลาสิวันเป็นต้นเหตุทำให้นางเล่าวคนรหิไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้ว
ในหน้า 513

พระสังข์

พระสังข์เป็นบุตรของท้าวศรีวิมลและนางสนั่นเทวี พระสังข์เป็นตัวละครเอกที่มีรูป
ลักษณะแปลกกว่าตัวละครเอกทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ เมื่อแรกเกิดพระสังข์กำบังตนเองอยู่ในหอยสังข์
ยามพลอดก็คลอตพระลูกยา ภูมารากำบังเป็นสังข์ทอง (หน้า 9)

พระสังข์กำบังตนเองอยู่ในหอยสังข์จนอายุได้ 5 ปี นางสนั่นเทวีก็ทำลายหอยสังข์เสีย
เมื่อพระสังข์เติบโตเป็นหนุ่มก็มีโอกาสลงไปชูปstvในบ่อทอง ทำให้พระสังข์มีผิวพรรณงดงามยิ่งนัก

ลอบลงชูปstvในบ่อทอง	ผิวเนียนวละออผ่องศรี
เป็นทองคำธรรมชาติชาติ	ลุ่มถวิลยินดีตั้งใจคิด (หน้า 79)
. . . . .	พ่อเจ้าลูกเอ็งงามนักหนา
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา	หน้าตาฉิมฉิมพริ้มเพรา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด	ตั้งทองธรรมชาติหล่อเหลา (หน้า 202)

แม้ว่าพระสังข์จะมีรูปร่างดี แต่พระองค์ก็ไม่อยากเปิดเผยให้ใครเห็น จึงกำบังตนอยู่ใน
รูปเงาะที่ขโมยมาจากนางพันธุรัต รูปเงาะนี้ทำให้พระสังข์มีรูปร่างอัปลักษณ์ยิ่งนัก กล่าวคือ รูปร่าง
น่าเกลียด ฟันยื่น หลังยาว กายาสีดำสนิมใหญ่โตเหมือนยักษ์ ผิวดำลายเหมือนเสือปลา ใบหน้า
ดูโหดร้ายเหมือนยักษ์มีกกระสัน ตาโตพองเท่าไข่ห่าน มองดูเหมือนเหลือกอยู่ตลอดเวลา หูหนาใหญ่
ผมหยาบเส้นใหญ่หยิกยุ่งเหยิง มีหนวดเครารุงรัง และมีพลังมากกว่คนธรรมดา

รูปร่างหัวหูกก็ดูแปลก	ลางคนว่าแยกกะลาสี
. . . . .	. . . . .
หน้าตามันฮั่นฮิงฟันฟาง	หรือจะเป็นผีลางที่กลางนา
คนหนึ่งไม่กล้าฮิ้นหัวเราะ	นี่เขาเรียกว่าเงาะแล้วลิหนา (หน้า 90)
บ้างว่าน่าฮั่น เป็นหนักหนา	แลดูหูตาตื่นทะลึ่ง
รูปร่างอัปรีดยี่ทั้ง	เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา
ลางคนบ่นว่าถ้าเช่นนี้	ฟ้าไฟเกิดไม่ฝากปรารถนา
น่ากลัวตัวดำเหมือนคูลา	ต่างตติงเงาะป่าว่าวุ่นไป
. . . . .	. . . . .

* ในงานวิจัยชิ้นนี้ เมื่อกล่าวถึง "พระสังข์" หรือ "เจ้าเงาะ" ผู้วิจัยจะขอใช้ชื่อ "พระสังข์"
แทน

เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา	ไม่กลัวใครใจกล้าดุต้น
ผมทอียุ่งเหยิงเหมือนเชิงฝึก	หน้าตาตะลึงข่มกษัตริย์ (หน้า 112-113)
.....	หูหนาดำโตเท่าไช่ห่าน
รูปร่างช่างกระไรเหมือนยักษ์มาร	ล่าสัตว์จนจวนลักเท่าพ้อม (หน้า 123)

พระสังข์สวมรูปเงาะอยู่นานจนพระอินทร์ต้องทำอุบายให้ถอดรูปเงาะ พระสังข์จึงเผยตัวจริงให้คนทั่วไปได้เห็น

พระสังข์มีชายาชื่อ รจนา เป็นธิดาคนที่ 7 ของท้าวล้ามนต์และนางมณฑา ท้าวยศวิมลและนางจันทร์เทวีติดตามมาพบพระสังข์ที่เมืองล้ามนต์ พระสังข์จึงพานางรจนากลับไปเมืองยศวิมล

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูพระสังข์

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 ปีดา

ท้าวยศวิมลเนรเทศพระสังข์กับมารดาออกจากวังตั้งแต่พระสังข์เกิด พระองค์มีโอกาสพบพระสังข์อีกเมื่อพระสังข์มีอายุได้ประมาณ 5 ปี แต่พระสังข์ก็ไม่ได้อยู่กับพระปีดา เพราะท้าวยศวิมลหลงเชื่อคำยุยงของนางจันทร์เทวี จึงให้เสนาพานำตัวพระสังข์ไปถ่วงน้ำเสีย ทว่าท้าวยศวิมลจะได้พบกับพระสังข์อีกครั้งหนึ่ง เวลาที่ล่วงเลยมาจน พระสังข์เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว

หากพิจารณาบทบาทของท้าวยศวิมลจากเนื้อเรื่องข้างต้น ก็อาจจะอนุมานได้ว่า ท้าวยศวิมลไม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพระสังข์เลย แต่หากพิจารณาพฤติกรรมของท้าวยศวิมลที่กระทำต่อพระสังข์ในวัยเด็กแล้วจะพบว่า พฤติกรรมเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของพระสังข์ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเนรเทศพระสังข์ออกไปจากเมือง หรือการขับพระสังข์ถ่วงน้ำ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นการลงโทษพระสังข์โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร

นอกจากนี้ เมื่อท้าวยศวิมลได้พบกับพระสังข์ซึ่งขณะนั้นมีอายุได้ 5 ปี ท้าวยศวิมลก็แสดงความรักใคร่เอ็นดูพระสังข์อย่างจริงใจ ดังจะสังเกตเห็นได้จากคำกลอนต่อไปนี้

เมื่อนั้น	ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
ผาดเห็นลูกยาเข้ามาใน	ท้าวโทพิศเพ่งเส็งแล
ทรวดทรงล่งครันรสังข์	พิศพิศตรมืองช่วงดังดวงแข
แก้มเนตรเกศากระหน่นแปร	ดูละม้ายคล้ายแม่ที่ขับไป

ทั้งจริตกริยามารยาท

เชื้อชาติผู้ดีไม่มีไพร่ (หน้า 51)

ไต่ฟัง

ชลเนตรไหลหลังทั้งซ้ายขวา

แน่แล้วลูกแก้วของพ่ออา

ให้ถอดลูกยาออกทันใด

รับมาไล่ตักแล้วข่มเขย

ลูกเอ๋ยมาเป็นเช่นนี้ได้

ส่งสารมารตามาแต่ไพร่

ไม่เห็นจะให้โศก

รูปพักตร์รูปพลางทางรับขวัญ

ทรงธรรมไม่วายกันแล้งครี (หน้า 52-53)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ท้าวศรีวิมลมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพระสังข์ทางอ้อมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

1.2 มารดา

นางสนั่นเทวี มารดาของพระสังข์ มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพระสังข์ตั้งแต่เป็นทารก จนกระทั่งพระสังข์มีอายุ 5 ปี

นับตั้งแต่นางสนั่นเทวีทราบว่าตนตั้งครรภ์ นางก็พยายามดูแลรักษาตนเองและทารกในครรภ์อย่างดีจนกระทั่งคลอด

. . . . .

ทราบวัยงามขึ้นทุกคืนวัน

เปล่งปลั่งมั่งล้ำดังทาทอง

พระเต้าคล้ำมัวหมองทั้งล่องเงิน

เส้นพาดพานทรวงดวงจันทร์

แจ้งว่าทรงครรภ์มั่นคง

ผิวพรรณผุดผ่องละอองพักตร์

. . . . . (หน้า 5)

เมื่อนั้น

มเหสีโถมจินป็นงาม

ค่อยเพียรรักษาพยาบาล

พระครรภ์โถมงามได้สิบเดือน

จวนใกล้ฤกษ์พานาคี

นางก็ใหญ่น้อยก็คล้อยเคลื่อน

ระทมลมเส้นก็เต้นเดือน

ลูกน้อยคล้อยเคลื่อนเลื่อนลง (หน้า 7)

แม้ว่าบุตรที่คลอดออกมา เป็นหอยสังข์จะทำให้นางสนั่นเทวีได้รับความลำบากเพียงไร แต่นางก็ยังรักและเลี้ยงดูบุตรอย่างดีตลอดมา จนกระทั่งเวลาผ่านไปได้ประมาณ 5 ปี นางจึงมีโอกาสดูเห็นบุตรชายเป็นครั้งแรกเมื่อพระสังข์ออกมาช่วยขับไล่ไก่ป่าและเตรียมอาหารไว้ให้นาง

นางฉันทเทวีอบรมเลี้ยงดูพระสังข์เรื่อยมาจนท้าวยศวิมลให้เสนามาสืบพระสังข์ไป
 บทบาทในการอบรมเลี้ยงดูพระสังข์ของนางฉันทเทวีจึงล้นสุดลง

1.3 ญาติ

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
 อบรมเลี้ยงดูจากญาติคนใดเลย

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
 อบรมเลี้ยงดูจากครู อาจารย์คนใดเลย

2.2 นักบวช

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
 อบรมเลี้ยงดูจากนักบวชคนใดเลย

2.3 พี่เลี้ยง แม่มม

เมื่อนางพันธุรัต รับพระสังข์ไว้เป็นบุตรบุญธรรม นางก็จัดพี่เลี้ยงแม่มมและล่ามกำนัล
 ไว้คอยเลี้ยงดูพระสังข์เช่นเดียวกับโอรสของกษัตริย์ทั่วไป

แล้วจัดแจงนักเทศน์ที่

นางนมทั้งสี่พี่เลี้ยง

กำนัลนางมโหรีขับไม้

สำหรับให้ขับกล่อมพระเนื้อเกลี้ยง

แม่มอบให้พระสังข์ทั้ง วัง เรียง

ใครท่อมเสียงจงเขียนฆ่าตี (หน้า 71)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พระสังข์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่มมด้วย

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
 อบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ เลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพเทวดา

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรม
 เลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพและเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

นางพันธุรัต ยักษ์นิม่าย เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูพระสังข์ตั้งแต่อายุประมาณ 5 ปี
เมื่อนางเห็นพระสังข์ครั้งแรกนางก็หลงใหลรักใคร่ในตัวกุมารทันที

แล้วนางย่างลงในเขตรา มิขำเห็นองค์น่าสังสาร

พิณพิศดูพระกุมาร งามปานรูปทรงดั่งองค์อินทร์ (หน้า 68)

นางหลงใหลรักใคร่ในตัวพระสังข์มาก จนถึงกับออกปากว่าจะยกเมืองให้พระสังข์
ครองในวันแรกที่นางได้พบพระสังข์นั่นเอง

แม่จะถนอมกลม่อมเกลี้ยง	จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโฉมศรี
พ่อย่าได้กั๊งขาราศี	พระบุรีจะให้แก่ลูกยา
รูปพลางนางอุ้มขึ้นใส่ตัก	ความรักแล่นลุดเล่นหา
ดั่งดวงฤทัยนิยนา	. . . . . (หน้า 70)

ขณะที่นางอบรมเลี้ยงดูพระสังข์ นางพันธุรัต และบริวารแปลงร่างเป็นมนุษย์จนกระทั่ง
พระสังข์อายุได้ประมาณ 15 ปี พระสังข์ก็ทราบความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ พระสังข์สังขโมย
ของวิเศษ 3 อย่าง คือ รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้า แล้วหนีไป นางพันธุรัตตามมาอ่อนวอน
ให้พระสังข์กลับไปอยู่กับนางดังเดิม แต่พระสังข์ไม่ยอม นางพันธุรัตเสียใจมากจนอกแตกตาย

3.3 ภูติผี ปีศาจ

จากการศึกษา เรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
อบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นภูติผีปีศาจเลย

3.4 สัตว์

ท้าวอุยงค์และนางนาคา ภูยานาคแห่งเมืองบาดาล มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดู
พระสังข์เล็กน้อย เมื่อพระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ ท้าวอุยงค์ไปพบและช่วยเหลือไว้ พระสังข์อยู่กับ
ท้าวอุยงค์ในช่วงเวลาสั้น ๆ ก่อนที่ท้าวอุยงค์จะส่งพระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัต

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษา เรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
อบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระสังข์ได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

ท้าวคำวิมลแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของพระสังข์เพียงครั้งเดียว คือ ในตอนที่ท้าวคำวิมลได้ถามความเป็นมาของพระสังข์นั้น เมื่อพระสังข์เล่าความจริงให้ฟังแล้วถามท้าวคำวิมลว่าตนทำผิดอะไรจึงต้องจองจำตนเช่นนี้ ท้าวคำวิมลรับฟังและไตร่ตรองแล้วว่าพระสังข์ไม่ผิด จึงสั่งให้ปล่อยพระสังข์ทันที

ลุงหรือเขาลือว่าเป็นเจ้า	ใช้เขาไปสืบเอาตัวข้า
กักริวโกรรโทษภัยโชนนา	จำจงชื้อคาตั้งข้าไท
ลุงโปรดปล่อยข้าไปหาแม่	บ้านนี้ตั้งแต่จะร้องไห้
ใครจะช่วยหาหมอก่อไฟ	เผ้าหับขับไล่ไก่อ่า
ได้ฟัง	ชลเนตรไหลหลั่งทั้งซ้ายขวา
แน่แล้วลูกแก้วของพ่อตา	ให้ถอดลูกยาออกทันใด (หน้า 52)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

นางสนั่นเทวีแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า นางยอมรับความสามารถและขีดจำกัดของพระสังข์เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อนางออกไปทำงานนอกกระท่อม นางก็มักจะให้พระสังข์ช่วยงานในกระท่อมเสมอ ๆ เช่น

ลูบล้างลูกแก้วแววไว	อยู่ดูกาไก่พ่อบุณหัว
เลือแผ้วแผวคราวจะเอาตัว	นอกริ้วกัวมันนอย่าออกไป (หน้า 40)

เมื่อพิจารณาบทกลอนข้างต้นนี้จะเห็นว่า นางสนั่นเทวียอมรับว่า พระสังข์สามารถช่วยเหลืองานภายในกระท่อมได้ เพราะนางเคยประสภณ์แล้วว่า บุตรชายของนางสามารถหุงข้าวและดูแลบ้านได้ดี เหตุการณ์ตอนนี้เป็นตอนเดียวที่ชี้ให้เห็นว่า พระสังข์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบยอมรับความสามารถและขีดจำกัด

1.4 การสั่งเสริมิให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากเหตุการณ์ในข้อ 1.3 นั้น กล่าวได้ว่า การที่นางสันทเทวียอมให้บุตรชายดูแลกระท่อมเมื่อนางและตายายไม่อยู่ เป็นการสั่งเสริมิให้พระสังข์ได้แสดงออกและฟังตนเองด้วยเช่นกัน

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ยอมให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า มีท้าวศุภพิมลเพียงผู้เดียวที่อบรมเลี้ยงดูพระสังข์โดยใช้วิธีลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางสันทเทวีและโอรสช่วยกันปรักปรำและใส่ความว่า พระสังข์เป็นกาลีที่มีท้าวศุภพิมลกลืนเชื้อและเนรเทศพระสังข์กับนางสันทเทวีออกจากเมืองทันที

โอกรรมเราทำไว้ปางใด

จะไกลกันไปแล้วนะแก้วตา

มิพอที่จะเป็นก็มาเป็น

เกิดเข็ญเพราะลูกเล่นหา

โอรสทายร้ายนักเจ้าฟ้าอา

ว่าแก้วกัลยาเป็นกาลี

อยู่ไปจะได้อันเคือง

บ้านเมืองจะขัดต้องซบหนี (หน้า 11-12)

ต่อมาทำว้ายคำวิมลก็หลง เชื้อคำของนางสันทา เทววิธีก สิ้นสั่งให้เล่นาไปสับตัวพระสังข์
มาประหารเสีย

ฟังลาร	ภูบาลผ่านกรุงฟุ้งเฟื่อง
เคঁรำหมองต้องคุณสิงขุ่นเคือง	ฟังเรื่องเห็นจริงทุกสิ่งไป
หอยหรือจะรื้อมาเป็นคน	เล่ห์กลมันแกลังแต่่งไล่
พี่รู้เพราะเจ้าสิงเข้าใจ	เสียแรงรักใคร่อาลัยมัน
.....	.....
สิ่งมีโองการประภาษสั่ง	แก้ตำรวจวังทั้งสี่
จงเร่งไปปาพนาสี	ที่สันทเทววิธีย่อยกัน
สับเอาลูกยาไปฆ่าฟัน	ใครอย่า เกสียดกันผันผิน
ว่าเป็นลูกดูหมิ่น	ผิดเภทแผ่นดินแต่ก่อนมา
หอยกลายเป็นคนจงใจ	ที่โทษมีบ้างมันอย่างว่า
แมนมีย่อยยบอย่ากลับมา	ตามแต่จะฆ่าให้ว้ายปราณ (หน้า 39)

ต่อมานางสันทา เทววิธีกูลว่า การที่พระสังข์ไม่ตายนั้น เป็นเพราะพระสังข์ไม่ใช่
มนุษย์ควรเอาไปถ่วงน้ำเสีย ทำว้ายคำวิมลก็หลง เชื้อลงโทษพระสังข์อีกเช่นกัน

ฟังเมียแก้ว	จริงแล้วล้มเสียที่เจ้าว่า
เสื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา	เหวี่ยงเหวี่ยงเล่นาเอาตัวไป
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา	จะงตไว้ช้านานไม่ได้
เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเรียงชัย	เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า (หน้า 53)

ในตอนแรก พระสังข์ไม่ทราบว่าคุณคนที่สั่งให้ลงโทษตนนั้นเป็นใคร แต่เมื่อนางสันท
เทววิธีกมาถึงทำหน้าที่ พระสังข์ก็ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นบิดาของตนเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า
ทำว้ายคำวิมลอบรม เลี้ยงดูพระสังข์ด้วยวิธีลงโทษโดยไม่คำนึงถึง เหตุผลด้วย

2.5 การไม่นำพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

ผู้อบรมเลี้ยงดูพระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ย่ำให้เห็นว่า ไม่นำพาเหตุผลและความรู้สึก
ของพระสังข์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางสันทเทววิธีกุสลับตัวนั้น นางคิดแต่เพียงว่า สังข์เป็นสิ่งที่ทำให้บุตรของ
นางไม่เหมือนกับบุคคลทั่วไป นางไม่เคยนึกถึงความรู้สึกผูกพันของพระสังข์ที่มีต่อหอยในฐานะ เป็น

เครื่องปกป้องคุ้มภัยหรือที่อยู่อาศัยที่บุตรของนางรักและหวงแหนเลย

มารดาอ่อน เร้นอยู่พร้อมมูล	อแม่เอยพ่อคุณทูนหัว
อ่อนอยู่ในสังข์กำบังตัว	พ่อทูนหัวของแม่ประหลาดคน
ย่างเข้าในห้องหับลับไม้ไต้	ก็ต่อยสังข์ให้ແหลกแตกปน
พระสังข์ตกใจดังโพลน	จะหนีเข้าหอยตนก็จนวนใจ (หน้า 23)

เมื่อพระสังข์เห็นที่พักพิงของตนแตกกลายไปก็รีว้าไห้เสียใจมาก แต่นางสันท์เทวีกลับกล่าวว่า สังข์เป็นสิ่งไม้ดีเพราะเป็นเหตุทำให้นางและบุตรต้องมาตกระกำลำบากอยู่นอกรัง หากพระสังข์ต้องการหอยเช่นนี้ ก็อาจหาได้มากมาย

กอดลูบลูบ เนตร เกศกรรณ	ร่วมวันขวิญตาพ่อว่าโย
สิ้นเคราะห์สิ้นกรรมท่ามา	ลูกยาอย่าว่าแม่เสียวไล้
ตกทุกข์ได้ยากลำบากใจ	เพราะอ้ายหอยสังข์มันสังทาล
มันมาหุ้มห่อเอาพ่อไว้	ทำไมให้โหรามันว่าขาน
บุตรรงค์หลงกลอีกนพาล	ไม้ข่าไม้หนานจะคืนวัง
ยากเย็นเห็นหน้ากันแม่ลูก	อย่าพันผูกโคกกล้วยถึงหอยสังข์
รักใคร่มันโยไม้สร้าง	หอยสังข์เช่นนี้มีถมไป (หน้า 23-24)

จากคำพูดของนางสันท์เทวีข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางไม่เห็นใจบุตรเลยว่าบุตรจะรู้สึกโคกเครัลสักเพียงใดที่ของรักซึ่งมีเพียงชิ้นเดียวเท่านั้นต้องมาเสียไป

นอกจากนี้ การที่ท้าวขวิญตมสั่งให้เสนาไปจับพระสังข์ และสั่งให้มาพาพระสังข์ไปถ่วงน้ำ ก็เป็นการกระทำที่ปราศจากการสนใจในความรู้สึกและเหตุผลของพระสังข์ด้วยเช่นกัน

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

ผู้อบรมเลี้ยงดูพระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่าช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนพระสังข์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อท้าวขวิญตมพาพระสังข์มาหานางนาคา นางก็จัดการพาพระสังข์ไปอาบน้ำ แต่งตัวให้

อยู่ด้วยแม่ เกิดจะเลี้ยงเจ้า	ร่วมวันขวัญข้าวอย่า โหยไ้
ชนผีเจ้านั้นมิบรรลัย	นานไปจะพบประสลับกัน
สิ่งให้ข้าระลึกระล้าง	ล้อมข้างตั้งนางในลววรรค์
เอมโอยโงชนาสารพัน	ฝึกสิ่งโรนนั้นก็มีมา (หน้า 61)

ก่อนที่ท้าวอุยงค์จะส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัต ท้าวอุยงค์ก็ให้นางนาคาช่วยแต่งตัวให้พระสังข์อย่างสวยงาม

ว่าพลาทางส่งนาคา	ตกแต่งกายาให้อ่าองค์
ทองกรอ่อนห้อยสร้อยละอิ่ง	เพชรพริ้งเฟืองฟูดูระหง
นาคาเข้าพร้อมล้อมองค์	อุ้มองค์พามาจากบาดาล (หน้า 62)

เมื่อนางพันธุรัตรับพระสังข์เป็นบุตรบุญธรรม นางก็ช่วยแต่งตัวให้พระสังข์เช่นกัน

ครั้นรุ่งแจ้งแต่งองค์ดูกายา	ภูษาอย่างดีศรีโล
ทองกรสังวาลตระการใจ	แล้วมุ่นลูโรไล้ชญา (หน้า 71)

จากเหตุการณ์ข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า แม้แต่เรื่องเล็กน้อยเช่นการอาบน้ำ แต่งตัว ผู้อบรมเลี้ยงดูก็ยังช่วยพระสังข์ทำอยู่เสมอ แม้ว่าพระสังข์จะมีอายุได้ 5 ปีแล้วก็ตาม

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผล

นางพันธุรัตมักจะอบรมเลี้ยงดูพระสังข์โดยใช้วิธีผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผลเสมอ ๆ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระสังข์บอกนางพันธุรัตว่าถูกมิดบาด นางขออุบาทแผล พระสังข์บ้ายเปียง โดยอ้างว่าเลือดติดผ้าพันแผลอยู่ หากแกะออกจะเจ็บมาก แทนที่นางพันธุรัตจะบังคับขอดูเพื่อไต่ยาหรือรักษาด้วยวิธีอื่น นางกลับยอมตามความต้องการของพระสังข์แล้วหันไปดูและลงโทษพี่เลี้ยงที่ดูแลพระสังข์ไม่ดี

จับมือพิศดูพันผ้า	ทูนเหนือเกศาราคาญใจ
จะมากหรือน้อยแม่ขอดู	นั่งอยู่หาทำให้เจ็บไม่
กำมิดปิดซ่อนแม่ท่าไม	บาดแผลน้อยใหญ่โจนนา
สังข์เอ่ยสังข์ทอง	ทำร้องกุมนิ้วพันผ้า
อุยอุยพระแม่อย่าแก้นา	เจ็บปวดหนักหนา เป็นพันไป
โลหิตติดกรังผ้าอยู่	เจ็บปวดพันรู้ไม่แก้ได้

ลูกพลวกลามเล่นสียง เป็นไป

ได้เอยได้ฟัง

น้ำตาคลอด้วยปราณี

นางนมพี่เลี้ยง เรียงหน้า

ให้เล่นมิดเล่นพราดำไม้

พระแม่จงได้ปราณี

นางมารโกธรพี่เลี้ยงสาวศรี

ให้มัดตพี่เลี้ยงนางใน

ผิงไม่น้ำพาเอาใจใส่

ตีให้บรล้วยประ เตี้ยวนี้ (หน้า 76)

เมื่อนางพันธุรัตจะออกไปหากินในป่าอีกครึ่งหนึ่ง นางก็กำขบพี่เลี้ยงให้ตามใจ
พระสังข์อย่าให้พระสังข์โกรธ แลแดงให้เห็นว่า นางพันธุรัตมักจะผ่อนปรนยอมตามใจพระสังข์จน
เคยชินแล้ว

แล้วกำขบล่าวศรีพี่เลี้ยง

ตามใจอย่าให้โกรธา

จงถนอมกล่อมเกลี้ยง โอธรา

เคื่องฮัดฮธยาลิ่งโต (หน้า 77)

เมื่อพระสังข์ไม่ยอมลงมาจากเขา โดยอ้างเหตุผลว่ากลัวนางพันธุรัตโกรธเพราะ
ตนขโมยของวิเศษหนีมา นางพันธุรัตก็ยอมยกโทษให้พระสังข์ทุกประการ นอกจากนี้นางยังจะล่อ
มหาจินตามนตร์ให้อีกด้วย ขอเพียงพระสังข์ลงมาจากเขาเท่านั้น

เมื่อนั้น

พุ่มพายน้ำตาจาลัลย์

คิดอ่านอุบายจะหน่ายหนี

ถึงไปก็ไม่ฮัดฮธยา

พอแม่ได้ขมโคมเจ้า

แต่ร่ำร้องให้หาเสียดตาย้อย

อย่าฝึกแหมงแคลง เลยว่าเป็นยักษ์

ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม

อันรูปเงาะไม้เท้า กือกแก้ว

ยังมนตรับหนึ่งของมารดา

ถึงจะเรียกเต่าปلامัจฉาชาติ

ครุฑา เทวัญขึ้นบน

เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออัปจน

แมื่อกองจะต่ายววยฮวัน

พันธุรัตฟังว่า เพียงอาลัย

เจ้าไปแล้วไหนดั้นจะกลับมา

เอาเหตุขุ่นหมื่นมาว่า

เชิญลงมาหาแม่แต่สักน้อย

ให้ลบายบรรเทาที่เค้าร่ำร้อย

อุตล่ำหัดต้อยห้อยตาม

มาเกิดถูกรักอย่า เกรงขาม

เจ้าผู้ทรามรักร่วมฮวา

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วตั้งปราธณา

ฮื่อว่ามหาจินตามนตร์

ฝูงสัตว์สัตว์บาทในไพรล่อท

อ่านมนตร์ขึ้นแล้วก็มาพลัน

จะได้แก้กันตนที่คับขัน

จงลงมาให้หันท่วงที (หน้า 86)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า นางพันธุรัตมักจะผ่อนปรน ยอมตามใจพระสังข์เสมอ ๆ แม้ว่าพระสังข์จะหนีนางไปพร้อมด้วยของวิเศษ นางก็ยังยอมขอ เพียงให้พระสังข์มาพบนางอีกครั้งเท่านั้น

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ อบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

ผู้อบรมเลี้ยงดูพระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า อบรมเลี้ยงดูพระสังข์ด้วยวิธี ติดตามดูแลตลอดเวลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางพันธุรัตรับพระสังข์เป็นบุตรบุญธรรม นางก็สวดพีเลี้ยงแม่นมและลั่นมก้านัล ให้คอยติดตามดูแลพระสังข์มากมาย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 534

ในตอนที่พระสังข์ลอบเข้าไปสำรวจสถานที่หวงห้ามของนางพันธุรัตนั้น กรมมก็จะ กล่าววว่า พระสังข์ต้องหลบหนีที่เลี้ยงและลั่นมก้านัลไปทุกครั้ง เช่น

ตอนลอบไปดูที่เก็บขากสัตว์

ห้ามไว้มิให้ไปที่ครันไฟ

สับตาสาวไช้ลอบไปพลัน

เห็นโครงเลือ่าง กวางทราย

อะไรจะมีอยู่ที่นั่น

ได้เห็นสำคัญในทันที

หึ่งกายมมุขยกับขากผี (หน้า 73)

ตอนลอบไปดูบ่อเงินและบ่อทอง

พระมารดาว่าบ่อที่ปิดไว้

ลอบหนีที่เลี้ยงลงไปพลัน

ค้อยเอานิ้วพระหัตถ์ชี้

เปิดบ่อขวาพลันทันใด

เอานิ้วชี้ที่เป็นเงินนั้น

จะมีอะไร เป็นแม่มนั้น

เปิดบ่อขายนั่นขึ้นทันใด

จุ่มสับบ่อเงินที่ผ่องใส

แถมใส่ล่อว่างอยู่ เรืองรอง

ลึ้มลงดูพลันเป็นทองผ่อง (หน้า 73-74)

ตอนแอบขึ้นไปบนปราสาทใหญ่

แล้วพระสังข์อ่อนฝูงนาง

แลเห็นรูปเงาะเหมาะที่สุดใจ

มาดูที่ปราสาทปราสาทใหญ่

พระสังข์ล่อมใส่เข้าลองดู

ล่อลใส่เกือกแก้วทั้งซ้ายขวา
จับไม้เท้าทองลงฤทธิดู

ประดับเพชรพรายตาทั้งคู่
เหาะวูตามช่องบัญชีขยับ (หน้า 74)

ระหว่างที่พระสังข์แอบไปสำรวจสถานที่หวงห้าม พี่เลี้ยงทั้งหลายก็พากันออกตาม
พระสังข์อย่างวุ่นวาย

บัดนั้น
ตกใจไม่เห็นอยู่ในที่
เมื่อก็วิ่งเล่นก็เห็นตัว
มองมาพบพระองค์ก็ตีใจ

พี่เลี้ยงวิ่งหาพระโคมศรี
วิ่งตอกหาประหม่าใจ
ทูนหัวเอ่ยชื่อนอยู่แห่งไหน
พี่เลี้ยงล่าวไขก็เปรมปรีดิ์ (หน้า 75)

เมื่อนางพันธุรัตทราบข่าวพระสังข์ถูกมีดบาด นางก็โกรธมากและสั่งลงโทษเหล่าพี่
เลี้ยงและแม่หม่มทันที

ได้เอยโต้ฟัง
.....
ได้เอยโต้ฟัง
น้ำตาคลอตาด้วยปราณี
นางนมพี่เลี้ยงเรียงหน้า
ให้เล่นมิดเล่นพราดำไม้

ชะนางพี่เลี้ยงช่างให้ไม้ผ่า
.....
นางมารโกรธพี่เลี้ยงล่าวศรี
ให้มัดตีพี่เลี้ยงนางใน
มีงไม้หน้าพาเอาใจใส่
ตีให้บรรลัยประเดี๋ยวนี้ (หน้า 76)

ต่อมาเมื่อนางพันธุรัตออกไปล่าสัตว์อีกครั้งหนึ่ง นางก็สั่งกำชับให้พี่เลี้ยงติดตามดู
แลพระสังข์ให้ดี ๆ

แล้วกำชับล่าวศรีพี่เลี้ยง
ตามใจอย่าให้โกรธา

ลงถนนมกล่อมเกลี้ยงโอรล่ำ
เคืองฮัดฮธยาสิงโต (หน้า 77)

เมื่อพระสังข์จะหนีนางพันธุรัตไป
ลั่นมกำนัลหลังก่อน

ครั้นกลางคืนตื่นตึกเดือนเที่ยง
ค่อยย่องลงจากเตียงเมียงออกมา

กรวิกกล่าววว่า พระสังข์ต้องรอให้พี่เลี้ยงและ
เห็นพี่เลี้ยงหลบล้นนิทถ้วนหน้า
จากห้องโลยาทันที (หน้า 79)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นนี้ แลตงให้เห็นว่า นางพันธุรัตใช้ให้พี่เลี้ยงและ
แม่หม่มคอยติดตามดูแลพระสังข์ตลอดเวลา

อนึ่ง การที่นางพันธุรัตคอยดูแลเรื่องการแต่งกายให้แก่พระสังข์ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 540 ก็แสดงให้เห็นว่านางคอยติดตามดูแลพระสังข์ตลอดเวลาเช่นกัน

นอกจากนี้ เมื่อท้าวอุยงค์พบพระสังข์ ท้าวอุยงค์และนางนาคาก็ติดตามดูแลพระสังข์อย่างใกล้ชิดด้วยการช่วยอาบน้ำแต่งตัวให้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 540

ต่อมาท้าวอุยงค์ก็ส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัต แม่ท้าวอุยงค์จะมิได้ไปส่งพระสังข์ถึงเมืองของนางพันธุรัตด้วยตนเอง แต่ท้าวอุยงค์ใช้เวทมนตร์คุ้มครองพระสังข์ให้เดินทางไปถึงที่หมายอย่างปลอดภัย แสดงให้เห็นว่า หากท้าวอุยงค์สามารถมาส่งพระสังข์ได้ด้วยตนเองแล้วพระองค์ก็คงจะติดตามดูแลพระสังข์จนกระทั่งได้พบกับนางพันธุรัตอย่างแน่นอน

แล้วเธอดั่งสัตย์อธิษฐาน	ขุนมารอันคิดริษยา
จะสับลูกอย่าให้ถูกสำเภาตรา	ให้ตรงซึ่งพาราอย่าขัดไป
เสียงพลางทางเลือกสำเภาทอง	ลอยล่องในท้องทะเลใหญ่ (หน้า 62-63)

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร เหตุผล

นางพันธุรัตอบรมเลี้ยงดูพระสังข์โดยให้สิทธิพิเศษมากมายอย่างไร เหตุผล ดังจะสังเกตได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางพันธุรัตรับพระสังข์เป็นบุตรบุญธรรม นางก็มอบสินะกำนัลให้พระสังข์ปกครองมากมาย และยังให้สิทธิพิเศษแก่พระสังข์ในการส่งลงโทษ บุคคลเหล่านั้นได้จนถึงขั้นสั่งประหารชีวิต ทั้ง ๆ ที่พระสังข์เพิ่งจะมีอายุได้ประมาณ 5 ปี เท่านั้น

แล้วสดแจ้งนักเทศขันธ์	นางนมทั้งสี่พี่เลี้ยง
กำนัลนางมโหรีขับไม้	สำหรับขับกล่อมพระเนื้อเกลี้ยง
แม่มอบให้พระสังข์ทั้งวังเวียง	ใครท่อมเถียงจงเขี่ยนฆ่าตี (หน้า 71)

อนึ่ง การที่นางพันธุรัตยอมยกโทษให้พระสังข์ที่ยโมยของวิเศษ 3 อย่าง หนึ่งนางมายอมยกของทั้ง 3 อย่างนั้นให้พระสังข์ ยอมเขียนมหาจินตามณตร์ให้พระสังข์ เพียงเพื่อแลกกับการให้พระสังข์ยอมลงจากยอดเขามาหานางอีกสักครั้ง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 541 ก็เป็นการให้รางวัลและสิทธิพิเศษแก่พระสังข์อย่างมากมายและไร้เหตุผลอันสมควรเช่นกัน

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ได้รับการอบรมในลักษณะนี้เช่นกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก่อนที่นางฉันท์เทวีจะออกไปทำงาน นางก็กำชับให้พระสังข์อยู่แต่ในบริเวณกระท่อม โดยนางขู่ว่าหากออกไปนอกรั้วแล้วจะถูกสัตว์ร้ายจับตัวไป

ลูบล้างลูกแก้วแววไว	อยู่ดูกาไก่พ่อกุณห์
เลืองแว้วแมวคราวจะเอาตัว	นอกรั้วกสิ้วมันอย่าออกไป
ปั้นร้วควายเล่นแต่ในร่ม	ถูกแดดต้องลมจะล้มโย้ (หน้า 40)

เมื่อทำวฤกษ์ศักดิ์ดีลึนใจว่าพระองค์ไม่ล้ามารถเลี้ยงดูพระสังข์ไว้ในเมืองบาดาลได้อีกต่อไป พระองค์ก็จัดการส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตทันที พระสังข์ไม่มีโอกาสทราบแม้แต่ชื่อเมืองที่ตนจะเดินทางไป

จึงบอกพระสังข์ทองของโย	พ่อไซ้รัมิใช่เป็นมนุษย์
ถึงรักเจ้าเอาไว้มิได้ด้วย	จะอยู่ช่วยบำรุงให้สูงสูด
ไปกว่าบิดาจะม้วยมุต	สิ้นสูดทุกขภัยที่ไต่มา
. . . . .	. . . . .
จึงอุ้มลูกน้อยกลอยลวาท	นาคราชขลุเกล้าเค้รำหมอง
วางไว้ในลำลำเกาทอง	ทั้งล่องโคกกาด้วยปรานี
แล้วเอาแผ่นลู่วรรณบันทึก	จารึกเป็นราชลสารศรี
ส่งลูกชายพลันทันที	จงสั่งให้ยักษ์ที่ลงมา (หน้า 62)

เมื่อนางพันธุรัตจะออกไปเที่ยวป่า นางก็สั่งห้ามพระสังข์ไปเที่ยวเล่นในสถานที่ต้องห้ามอย่างเด็ดขาด

แม่จะไปป่าเสด็จราตรี	พันปีจงฟังแม่สั่งสอน
บ่อน้ำช้ำยชวาเจ้าอย่าจร	หอย่างห้วนอนเจ้าอย่าไป (หน้า 72)

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.3 การเรียกร้องคாதหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า ผู้อบรมเลี้ยงดูพระสังข์ไขว้ริศ
เรียกร้องและคாதหวังสิ่งต่าง ๆ จากพระสังข์มีเพียงคนเดียว คือ นางพันธุรัต

เมื่อนางติดตามพระสังข์มาถึงเชิงเขาแห่งหนึ่ง นางก็ร้องวอนขอร้องให้พระสังข์
กลับไปอยู่กับนางอีก

นั่งอยู่โยนหินพ่อยรัญข้าว	ชดเคืองอะไรเล่าเจ้าสิงหน
มาเกิดทูนหัวอย่างกลัวดี	ดูเอาเกิดช้อยังมีมา
.....	.....
ลูกน้อยกลอยสวาทของมารดา	แม่บำรุงเลี้ยงมาจนใหญ่
มิให้ระคายเคืองสิ่งใด	เจ้าหนีแม่มาได้ช่างไม่คิด
แม่อุตล่ำหามาตามด้วยความรัก	เจ้าไม่พูดไม่หูกแม่สักนิด
อกแม่จะแตกตายวายชีวิต	ลูตคิดอยู่แล้วนะลูกยา (หน้า 85)

แต่พระสังข์ไม่ยอมกลับไปกับนาง นางพันธุรัตก็เปลี่ยนข้อเรียกร้องเป็นเพียงแต่ให้
พระสังข์ลงมาพบนางก่อนที่จะเดินทางต่อไปเท่านั้น

เมื่อนั้น	พันธุรัตฟังว่าเพียงอาลัย
พุ่มพายน้าตาจาบัลย์	เจ้าไปแล้วไหนนั้นจะกลับมา
คิดอ่านอุบายจะหมายหนี	เอาเหตุช่นนี้นั้นมาว่า
ถึงไปก็ไม่ชดอธธา	เชิญลงมาหาแม่แต่สักน้อย
พอแม่ได้ข่มโฉมเจ้า	ให้ลบายบรรเทาที่เคঁรำลรัย
แต่รำร้องไห้หาเลือดตายอัย	อุตล่ำหลู่ติดต้อยห้อยตาม
อย่าฝึกแหงแคลงเลยว่าเป็นยักษ์	มาเกิดลูกรักอย่าเกรงขาม
ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม	เจ้าผู้ทราชมรักร่วมฮิวา (หน้า 86)

แม้ว่านางพันธุรัตจะเรียกร้องอันวอนสักเพียงใดก็ไม่เป็นผล นางจึงเสียใจมาก
จนอกแตกตาย

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยได้รับการ
อบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่องสังข์ทองอย่างละเอียดปรากฏว่า พระสังข์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่ท้าวอุยงคค์ตัดสินใจส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัตนั้น ท้าวอุยงคค์แก้ปัญหาชีวิตให้พระสังข์โดยไม่เปิดโอกาสให้พระสังข์ได้ใช้ความคิดไตร่ตรองแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเลย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 545 .

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของพระสังข์ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ดีให้เห็นว่าเป็นผู้นำที่ดี ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อนางพันธุรัตเสียชีวิตแล้ว พระสังข์ก็สั่งให้บริวารของนางนำศพกลับไปเมืองและเตรียมการงานศพให้เรียบร้อย นับว่าพระสังข์สามารถทำหน้าที่ผู้นำของบรรดายักษ์ได้ล้มฐานะบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัต

ครั้นคลายวายุโคกเค้รำหมอง	พระสังข์ร้องสั่งเหล่ายักษ์
ท่านจงเชิญศพพระมารดา	คืนไปพาราของเรา
แล้วเตรียมการไว้ให้เสรีจสรพร	คอยทำข้ากลับมาสืบเฝ้า
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา	ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา (หน้า 88)

เมื่อพระสังข์และนางรจนามาอยู่ที่กระท่อมปลายนา นั้น พระสังข์ไม่เคยตำหนิตีตนนางรจนาก็ทำงานบ้านไม่เป็นเลย พระสังข์ก็ช่วยทำแทนและค่อย ๆ ล่องงานนางไปเรื่อย ๆ แสดงให้เห็นว่า พระสังข์รู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบาและรับผิดชอบในหน้าที่ผู้นำครอบครัวได้ดี เช่น

ช่วยนางรจนางานบ้าน	
แล้วว่าแก่รจนางงสังข์	น้องรักผู้ยอดพิลัมย์
เราผิวเมียล่องคนจนใจ	มาจะไปหาหุงโภชนา
เมื่อนั้น	รจนาค็อกคัลย์รำพันว่า
น้องนี้แต่กำเนิดเกิดมา	จะหุงข้าวหุงปลาก็ไม่เคย
แต่ก่อนร้อนอะไรอยู่ในวัง	วิเลทหามาตั้งให้แล้ว
ไม่เข้าเนื้อเข้าใจอย่างไรเลย	อกเอ๋ยมีกรรมก็จำเป็น (หน้า 124)
ล่อนให้นางรจนานับฝ้ายทอผ้า	
เข้าคำพร่าล่อนสิ่งเสียด	ให้เมียปั่นฝ้ายทอผ้า
เจ้าเงาะหัดตีกรับขับเสภา	รจนานับฝ้ายสบายใจ (หน้า 133)

เมื่อพระสังข์เดินทางเสียบพระนครผ่านมาที่ท้าวยศริมลและนางจันทิเทวีนั่งคอยอยู่ ทั้งสองเผลอดวลลุกขึ้นยืนดูพระสังข์ ทหารจึงตรงเข้าไปเชียนตี แต่พระสังข์ห้ามไว้ โดยให้เหตุผลว่าทั้งสองเป็นคนชราที่มาจากชนบท คงจะไม่รู้จักกฎเกณฑ์ขนบธรรมเนียมในวังหลวง การกระทำของ

พระสังข์ในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า พระสังข์เป็นผู้นำที่เต็มใจแห่งของการผูกใจอยู่ที่ภายใต้การปกครองของพระองค์

เมื่อนั้น	พระสังข์ทรงร้องห้ามคนถือหาวาย
อย่างเกิดเล่นาอย่าว่านวาย	ตายายช่าวบ้านนอกคอกนา (หน้า 240)

นอกจากนี้ พระสังข์ยังให้อิสระแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนพอสมควร ดังจะเห็นได้จากในตอนที่พระสังข์จะเดินทางกลับเมืองของท้าวศุภริมลนั้น พระสังข์ถามความสมัครใจของนางรจนาวา นางจะไปกับตนหรือไม่

ทูลพลาทางดินพิศตรา	ตรัสกับรจนาเมียขวย
เจ้าจะคลาไคลไปด้วยกัน	หรือแจ่มจันทร์จงอยู่บุรี (หน้า 268)

1.2 ความรับผิดชอบ

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ดีให้เห็นว่า มีความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

เมื่อเทวดาแปลงเป็นไก่ป่ามากินข้าวของมารดา พระสังข์ก็ออกจากสังข์มาช่วยไล่ไก่ป่าและช่วยทำงานบ้านให้อย่างเรียบร้อย แสดงให้เห็นว่า พระสังข์รู้สึกรับผิดชอบงานภายในบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระของมารดาทั้ง ๆ ที่ไม่มีผู้ใดมาขอร้องให้ช่วยเลย

เมื่อนั้น	พระสังข์ซ่อนอยู่ที่รัลัน
พระแม่ไปป่า เป็นอาฉิม	ในลิตคิดถวิลทุกเวลา
จะใคร่ออกช่วยพระแม่เจ้า	ลิ่งลารผ่านเกล้าเป็นหมักหนา
เหนื่อยยากลำบากกายา	กลับมาจนค่าแล้วร่าไร
. . . . .	. . . . .
เยี่ยมลอดลอดดูทั้งซ้ายขวา	จะเห็นใครไปมาก็หาไม่
ออกจากสังข์พลันทันใด	ฉายไม้จับได้ไล่ตี
กอบเก็บข้าวหูกที่ตกดิน	ผันดินลอยลับขยับหนี
เหลียวดูผู้คนชนน	จะหนีเข้าสังข์กำบังตน
หุงข้าวหาปลาไว้ทำแม่	ดูแลสดแฉงทุกแห่งหน
ช่วยขับไก่ป่าประสาจน	ล่าละวณเล่นพลาจไม้ห่างดู (หน้า 21-22)

พระสังข์รับผิดชอบงานบ้านเรื่อยมา จนกระทั่งถูกท้าวศุภริมลจับไป เมื่อพระสังข์ขอร้องให้ท้าวศุภริมลปล่อยตนไปนั้น พระสังข์กล่าวว่า เมื่อตนถูกจับมาแล้วใครจะเป็นคนช่วยมารดา

ทำงานบ้าน แสดงให้เห็นว่าพระสังข์มีสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบอยู่เสมอ

ลุงไปรถปล่อยข้าไปหาแม่

ปานนี้ตั้งแต่จะร้องไห้

ใครจะช่วยหาหมอก่อไฟ

เผ้าหับขับไล่ไก่กา

(หน้า 52)

เมื่อพระสังข์มาอยู่กับนางรจนาก็กระท่อมปลายนา พระสังข์ก็รับผิดชอบช่วยงานบ้าน
ในฐานะพ่อบ้านที่ดี ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 548

เมื่อท้าวสามนต์สั่งให้พระสังข์ไปหาปลาจำนวน 100 ตัว และ เนื้อ 20 ตัว พระสังข์
ก็สามารถหามาได้ครบและตรงตามเวลาทั้ง 2 ครั้ง

ตอนหาปลา

ครั้นถึงพระโรงรัตนบุรี

อัญชลีส่องกษัตริย์เป็นใหญ่

เจ้าเงาะยืนยิ้มหัวไม่กลัวใคร

ทั้งปลาลงไว้ให้พ่อตา

รจนาสั่งทูลบิตรงค์

นี่ปลาล่องส่วนตัวผัวข้า

อุตล่ำห้เล่าเพราะเกรงพระอาญา

ได้มาน้อยมักกลัวสงคราย (หน้า 146)

ตอนหาเนื้อ

เมื่อนั้น

พระสังข์ลืวมรูปเงาะของยักษ์

ไล่เกือกแก้วแล้วมัดมฤค

ครบยี่สิบถ้วนล้วนมรรณา

เอาไม้เท้าทำคานหาบห้อย

ยกขึ้นลอยวางเหนืออังล่า

สัวแดงแผลงอิทธิฤทธิ์

เหาะทะยานผ่านฟ้ามาไรไร

.....

.....

ใครจะห้ามอย่างไรไม่ฟังเจ้า

ตรงเข้าห้องพระโรงข้างหน้า

ทิ้งเนื้อลงไว้ให้พ่อตา

แล้วเดินไปเดินมาไม่เกรงกลัว (หน้า 163-164)

ต่อมา เมื่อพระสังข์รับปากจะช่วยท้าวสามนต์ป้องกันเมืองด้วยการตีคัสแล้ว พระสังข์

ก็สามารถทำได้จริง ๆ

เมื่อนั้น

พระสังข์บังคมทูลลั่นอง

ข้าจะขออาสาฝ่าละออง

อย่าร้อนเราแค่รำหมองฤทธิ์

ซึ่งข้าศึกมาชนพันทนคัส

ลูกจะตีต่อต้านก็พอได้ (หน้า 203)

อนึ่ง ในวันแรกที่พระสังข์พานางรจนามาอยู่ที่กระท่อมปลายนา นั้น พระสังข์ให้
สัญญากับนางว่า

จะถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้า มิให้อายกับเขาเขยใหญ่ (หน้า 122)

แล้วพระสังข์ก็ล้ามารทาทตามคำมั่นสัญญาได้จริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความล้ามารทเฉพาะ
ตัว เช่น การหาเนื้อหาปลา ความล้ามารทในการป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรู หรือความงามใน
รูปสมบัติ พระสังข์ก็ได้พิสูจน์ให้นางรจนาและคนทั่วไปเห็นว่า พระองค์เหนือกว่าเขยใหญ่ทั้งหกของ
ท้าวล้ามนต์ และในที่สุดนางรจนาก็ได้เป็นถึงชายาผู้ครองนครล้ามนต์ ซึ่งมีฐานะเหนือฟ้าสูงทั้งหกของ
นาง สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า พระสังข์มีความรับผิดชอบต่อคำมั่นสัญญาของตน

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความเชื่อมั่นในตนเอง ดังรายละเอียดต่อ
ไปนี้

เมื่อท้าวล้ามนต์สั่งให้พระสังข์ไปหาปลาและเนื้อมาถวาย พระสังข์กล่าวกับนางรจนา
อย่างมั่นใจว่า พระองค์จะต้องล้ามารททำได้อย่างแน่นอนทั้ง 2 ครั้ง

ตอนหาปลา

อย่าคร่ำครวญน้ำตาชุ่มพวย	เล่นเสียดายนวลน้องจะหมองมัว
ทั้งในไตฟ้าไม่หาได้	พี่ขอบใจเจ้านักที่รักมัว
ท่าไม้มักฉลาเจ้าอย่ากลัว	สักเล่นตัวก็จะได้ไม่ยากนัก (หน้า 139)

ตอนหาเนื้อ

ท่าไม้มักฉลาเจ้าอย่ากลัว	สักพันหนึ่งลองพันก็หาได้
ไม่เคยเห็นฝีมือพี่หรือไร	ร้องไห้โยให้เสียน้ำตา
แต่เพียงฝีมือจะยากเย็น	ร้องละครนอนเล่นเสียดีกว่า
เหมือนกันนั่นแหละกับหาปลา	อะไรกับน้ำหน้าเจ้าหกคน (หน้า 158)

เมื่อพระสังข์รับอาสาตีคสิป้องกันเมือง พระสังข์ก็กล่าวขำกับนางรจนา นางมณฑา
และท้าวล้ามนต์ว่าตนจะต้องชนะอย่างแน่นอน

ตอนที่พูดกับนางรจนา

อย่ากั้นแสงเจ้าคร่ำหมองเลนน้องรัก	ไว้พนักงานพี่จะอาสา
ออกตีคสิพินดังสัญญา	มิให้เสียพาราปัจฉามิตร (หน้า 194)

ตอนที่พูดกับท้าวล้ามนต์และนางมณฑา

ข้าจะขออาสาฝ่าละออง

อย่าเร่าร้อนเคঁร่าหมองฤทธิ์

ซึ่งข้าศึกมาชนพันทล

ลูกจะตีต้านต่อก็พอได้

(หน้า 203)

ขณะที่ตีคลีกับพระอินทร์ พระสังข์ก็มีได้แสดงความประหมาแต่อย่างใด

เมื่อนั้น

พระสังข์คอยขยับรับไว้ได้

เตาะคลีตีตอบไปหันใด

ล้หล่นนัยน์กลอกกลับรับรอง

ต่างแกว่งคันคลีเป็นที่ทำ

ชั่มมามีผีเท้าเคลาคล่อง

เวียนวนวกริ่งชิงคลอง

เปลี่ยนทวนองเข้าออกหลอกลือ (หน้า 215)

แม้พระอินทร์จะเหาะขึ้นไปตีคลีบนฟ้า พระสังข์ก็ไม่ครั้นคร้ามเหาะตามไปหันที่

เมื่อนั้น

อมรินทร์ขึ้นฟ้าพุ่งเฟื่อง

ควมามุ่งหมายช่ายฮาเลื่อง

ยักเยื้องย่างท่าล่ง่างาม

ทรงเลี้ยงลูกคลีตีเตาะ

พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องลนาม

พระสังข์ไม่พรั่นครั้นคร้าม

เหาะตามติดพันกระชั้นชิด (หน้า 216)

นอกจากนี้ เมื่อพระสังข์พานางรจนามาอยู่ที่กระท่อมปลายนา นั้น พระสังข์ก็กล่าวกับนางอย่างมั่นใจว่า พระองค์จะไม่ทำให้นางต้องอับอายช่ายหน้าพี่สาวของนาง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 551

1.4 ความมีเหตุผล

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ดีให้เห็นว่า เป็นผู้มีเหตุผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางพันธุรัตทราบว่าพระสังข์ถูกมีดบาด นางก็ลงโทษเหล่าพี่เลี้ยงของพระสังข์ทันที แต่พระสังข์ห้ามนางไว้โดยให้เหตุผลว่า พี่เลี้ยงห้ามตนแล้วแต่ตนไม่เชื่อ ถ้านางพันธุรัตลงโทษเหล่าพี่เลี้ยงจะทำให้คนเหล่านั้นเกลียดชังตน

ได้เอยได้ฟัง

พระสังข์บังคมขอโทษพี่

อ่อนวอนกราบไหว้ทั้งโคก

ฉาให้ต้องตึงงมไม้ไว้

ลูกแข็ง เขาห้ามแล้วไม่ฟัง

เขารักข้าหาชงลูกน้อยไม่

ถ้าเขาต้องโทษโทษภัย

ไหนเขาจะรักลูกน้อยนี้ (หน้า 76)

เมื่อพระสังข์เห็นว่านางรจนางานานไม่ เป็น พระสังข์ก็ไม่เคยดูตำหรือตำหนินาง กลับช่วยทำงานบ้านและค่อย ๆ ลอนสิ่งต่าง ๆ แก่นาง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 548 แสดงให้เห็นว่าพระสังข์รักใคร่ตรงเหตุมลก่อนที่จะกระทำสิ่งใดลงไป

เมื่อพระสังข์หาเนื้อได้เรียบร้อยแล้วก็คิดจะชวนนางรจนามาเข้าไปในวังด้วย แต่หลังจากที่คิดถึง เหตุการณ์ตอนที่นางรจนาทะเลาะกับพี่สาวทั้งหก เมื่อครั้งที่มาปลาไปถวายท้าวสามนต์ แล้ว พระสังข์ก็เปลี่ยนใจ แสดงให้เห็นว่า พระสังข์รักใคร่ตรงเหตุมลก่อนจะตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เช่นกัน

นิกจะชวนรจนาคลาไคล	กลัวจะไปทะเลาะเกาะเกาะกัน
ไปแต่ผู้เดียวดีกว่า	จะได้ล้อพ้อตา เล่นขื่นขื่น
ถึงทั้งหกจะชกต่อยตีรัน	ได้สู้กันแต่ลำพังไม่กังวล (หน้า 163)

ต่อมา เมื่อมีศึกมาประชิดเมือง พระสังข์ก็ช่วยป้องกันเมืองสามนต์ไว้ได้ แสดงให้เห็นว่า พระสังข์คำนึงถึงความเดือดร้อนของส่วนรวมมากกว่าความขุ่นเคืองที่ตนมีต่อท้าวสามนต์

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งที่ยังให้เห็นว่า พระสังข์มีเหตุผลดี คือ ในตอนที่ท้าวศุภมิตรและนางสนั่นเทวีกำลังจะถูกทหารลงโทษ เพราะทั้งสองลูกขึ้นยืนดูพระสังข์นั้น พระสังข์ก็สั่งห้ามมิให้เอาโทษคนชราที่ไม่รู้ธรรมเนียม ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 549

1.5 การพึ่งตนเองได้

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ยังให้เห็นว่าพึ่งตนเองได้อยู่เสมอ นอกจากนี้จะพึ่งตนเองได้แล้ว พระสังข์ยังเป็นพี่พี่ของผู้อื่นได้อีกด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อมีอายุได้ประมาณ 5 ปี พระสังข์ก็สามารถหุงหาอาหารและดูแลบ้านไว้ได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 549 เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่า พระสังข์สามารถพึ่งตนเองในด้านการใช้ชีวิตประจำวันได้

ความสามารถในการทำงานบ้านนี้ทำให้พระสังข์สามารถอยู่กับนางรจนางานานซึ่งเป็นหญิงที่ทำงานบ้านไม่เป็นได้อย่างราบรื่น เพราะพระสังข์จะช่วยและแนะนำให้ทำงานบ้านได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 548

เมื่อพระสังข์เห็นว่าพวกยักษ์ติดตามพระองค์มา พระสังข์ก็สามารถไขปัญหาแก้ปัญหาด้วยการถอดรูปแล้วแก่งทำเป็นรุกขเทวดาหลอกให้พวกยักษ์หลง เชื้อโด้สำเร็จ

เมื่อนั้น	พระสังข์นั่งอยู่บนเขาใหญ่	
เห็นมิดมิดปิดแสงอโหทัย	เสียงลั่นหวั่นไหวฉับนั้น	
จึงคิดว่าตร้ายอลูรา	ติดตามเรามา เป็นแม่นมั่น	
จวนตัวเต็มทีหนีไม่ทัน	จำจะผ่อนผันด้วยปัญญา	
พระจึงถอดรูปเงาะออกซ่อนไว้	ยื่นนั่งบนต้นไทรลำอา	
ทำเป็นเข่นรุกขเทวดา	พลงนิกภาวนาอยู่ในใจ	(หน้า 83)

เมื่อท้าวสามนตักสั้นแก่งให้พระสังข์ไปหาปลาและเนื้อมาถวาย พระสังข์ก็ใช้ความสามารถแก้ไขเหตุการณ์ให้รอดพ้นจากการถูกประหารได้ทั้ง 2 ครั้ง

ตอนหาปลา

ครั้งถึงจึงลงหยุดนั่ง	ที่ร่มไม้ใบบังลือรียฉาน	
ถอดเงาะซ่อนเสียมิทันนาน	แล้วโอมอ่านมหาจินตามนตร์	
เตชะ เวทวิเศษของมารดา	ฝูงปลามาลิ้นทุกแห่งหน	
เป็นหมู่หม่อมมากมายในลำยล	บ้างว่ายวนพ่นน้ำคล่าไป	(หน้า 140)

ตอนหาเนื้อ

ครั้งถึงจึงลงหยุดยั้ง	ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา	
พระถอดเงาะซ่อนไว้ให้ลับตา	แล้วร่ายมนตร์มหาจินดาพลัน	
ฝูงเนื้อในป่ามากมาย	ทั้งละมั่งกวางทรายและฉมัน	
ดูตาขแดงไปทั้งไพรวัน	เป็นฝูงฝูงวิ่งพันทันมา	(หน้า 159)

นอกจากนี้ เมื่อพระสังข์ตีคัสกับพระอินทร์ พระองค์ก็แสดงความสามารถให้ปรากฏ และป้องกันบ้านเมืองไว้ได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 552

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากพระสังข์จะพึ่งพาตนเองได้แล้ว ยังสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ด้วย

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า หวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระสังข์ยังชอนตัวอยู่ในหอยสังข์นั้น พระสังข์อยากจะออกมาช่วยมารดาทำงานบ้าน แต่ก็หวาดระแวงอยู่เล็มอว่า หากตนออกมาจากหอยสังข์แล้วจะได้รับอันตราย

เมื่อนั้น	พระสังข์ชอนอยู่ที่รูลิ้น
พระแม่ไปปา เป็นอาฉิม	ในลิตคิดถวิลทุกเวลา
จะใคร่ออกช่วยพระแม่เจ้า	ล่งล่ำรผ่านเกล้าเป็นหนกหนา
เหน้อยยากลำบากกาย	กลับมาจนค้ำแล้วร่ำไร
ไม่ว่าลูกน้อยเป็นหอยปู	อ้อมขุยมืดพิลผ้มัย
พระคุณล้ำภพพิตร	จะออกให้เห็นตัวก็กลัวการ (หน้า 21)

เมื่อนางพันธุรัตอ่อนวอนให้พระสังข์ลงจากยอดเขามาหานาง พระสังข์ก็หวาดระแวงไม่ไว้วางใจนางพันธุรัต ทั้ง ๆ ที่นางอบรมเลี้ยงดูพระสังข์มานานถึง 10 ปี พระสังข์จึงไม่ยอมลงมาหานาง

เมื่อนั้น	พระสังข์ฟังคำยักษ์
ยิ่งพะวงล่งล่ำรแล่นเทวี	แต่รีรอท้อฤทัยรันทต
คะลงไปก็ให้เกรงกริ่ง	เกลือกว่าไม่จริงจะแกล้งปด
คิดพลางทางกล่าวมธุรส	อย่ากำลัสดโค่กาอารณ
ลูกนี้เหน้อยยากลำบากกาย	จะนั่งเล่นให้ลบายบนนี้ก่อน
ตะวันเที่ยงอยู่ยงกำสักร้อน	พอให้แดดอ่อนอ่อนจะลงไป (หน้า 86-87)

แม้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว พระสังข์ก็ยังไม่หายจากอาการหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากการที่พระสังข์กบังตนอยู่ในรูปเงาะเกือบตลอดเวลา และเมื่อนางรจนาสักรูปเงาะไปทำลาย พระสังข์ก็ไม่ไว้วางใจนางอีกเลย

พระสังข์ตั้งแต่นั้นมา	ไม่ไว้วางใจรจนานวลหง
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรงค์	ล่วมองค์ทรงใส่ไว้ธรรมา (หน้า 133)

2.2 การฉิลจาริษาอาฆาตแค้น

เนื่องจากพระสังข์กบังตนเองอยู่ในรูปเงาะ ผู้คนทั่วไปจึงมักจะดูถูกเหยียดหยามและเยาะเย้ยขำล้อพระสังข์อยู่เล็มอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้าวสามนต์ เขย และธิดาทั้งหก พระสังข์

เก็บความรู้สึกเคืองแค้นไว้ในใจ เมื่อใดที่พระสังข์มีโอกาสรบายความแค้นเคืองนั้น พระสังข์
จะไม่รื้อหรือจะแก้แค้นเลย หากจะพิจารณาวิธีการแก้แค้นของพระสังข์แล้วจะพบว่า พระสังข์มักจะ
ทำให้บุคคลเหล่านั้นอับอายขายหน้าเพราะถูกเยาะเย้ยบ้าง นอกจากนี้ก็มีการทำให้ได้รับบาดเจ็บ
เป็นบางครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อหกเขยมาอ่อนวอนขอปลา พระสังข์ก็แก้แค้นด้วยการขอลายจุมกเป็นสิ่งแลก-
เปลี่ยน เพื่อให้หกเขยและหกริดาของท้าวล้ามนต์ได้รับความอับอาย นอกจากนี้ความอับอายนั้นก็
จะต้องสืบทอดต่อไปยังท้าวล้ามนต์กับนางมณฑาท้ายอย่างแน่นอน

เมื่อนั้น	พระสังข์กล่าวแก้งแจ้งประจักษ์
เราเป็นเทวารุ่รารักษ์	จะเข่นวักสิ่งของไม่ต่องใจ
จะขอลายจุมกหม่อมลูกเขย	ตามเคยคนละน้อยหามากไม่
แน่มันให้ เรา เราจะทำให้ปลาไป	จะให้หรือมิให้ให้ว่ามา (หน้า 143)

แล้วพระสังข์ก็กลับมาเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้นางรจนางัง พร้อมทั้งชวนนางไป
ในวังด้วย เพื่อให้ใช้นางเป็นเครื่องมือช่วยให้หกเขย หกริดา ท้าวล้ามนต์และนางมณฑาท้ายได้รับความ
อับอาย

เจ้าเงาะแดงเล่าเยาวมาลัย	วันนี้ขันท่านไปหาปลา
พี่ถอดรูปเงาะเอาซ่อนไว้	ทำเป็นพระโพรพฤษชา
ร้ายมนตรมหาจินดา	เรียกมัจฉามาสิ้นทุกตำบล
อ้ายหกเขยเขอะกระเจอะกระเจิง	เที่ยวเขอะเขิงหาปลาก็ขัดล้น
ไปประลပ်พบพี่พี่ฝั่งชล	ทั้งหกคนกราบกรานขอทานปลา
พี่แลกเปลี่ยนเสียนปลาจุมกมัน	แหวงวันสิ้นทั้งนั้นขันทักหมา
ว่าพลางเล่าล่าวลชวนรจนางัง	ไปดูหน้ามันเล่นก็เป็นไร (หน้า 145)

เมื่อหกเขยเข้ามาในวัง	พระสังข์ก็เริ่มทำให้ทั้งหกได้รับความอับอาย
เจ้าเงาะหิวร้องงอไป	ท้าวขยับปากบอกไปให้เมียดู
เห็นจุมกเขยใหญ่เลือดไหลหยด	แหวงวันสิ้นทั้งหมดหน้าอตุล (หน้า 148)

ต่อมานางรจนางังก็พูดจาเหน็บแนมเยาะเย้ยหกริดาให้ได้รับความอับอาย สอดคล้องความ
ตั้งใจของพระสังข์ หลังจากนั้น พระสังข์ก็แก้งแจ้งทำกิริยาล้อเลียนท่าทางโกรธเคืองของนางทั้งหก
และยั่วเย้าให้หกเขยและหกริดาโมโหยิ่งขึ้น

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะเห็นวุ่นวายเข้าทางกัน
ทำบอกใบ้ให้รู้ล้าศัญ	แกลังกระชั้นกระโยกโถมมือ
ก้มลงหลอนหลอกลอกคอ	หกนางดำทอกก็ไม่ถือ
ท่าเหมือนบ้าใบ้ได้แต่ชื่อ	ตบมือหัวร่อลือเสียนนาง
เห็นพี่เมียฆ่าเลื่อง เคืองค้อน	ก็จุดเมียมาล่อนให้ค้อนบ้าง
ถือไม้เท้าก้าวเดินเป็นท่าทาง	ที่เลือกลากหางให้นางกลัว
แล้วเดินใบ้ไม่ปิดจุกเล่น	ทำเป็นบดแมลงวันสั้นหัว
ฮัมมิให้เห็นแล้วเล่นตัว	เข้ายั่วพี่เมียไปมา (หน้า 150)

หลังจากนั้น พระสังข์ก็ทำให้หกเขยและหกธิดาอัปอายยิ่งขึ้นด้วยการแกลังเข้าไปทำร้ายเขยทั้งหก เพื่อแสดงให้ทุกคนเห็นว่าหกเขยอ่อนแอและน่าลืมหูเพียงไร

เห็นเงาะเจ้อไม้โล่กวัดแกว่ง	ระรันทันหน้าแข็งไม่เข้าใกล้
บ้างนั่งลงลูบลอยที่รอยไม้	หน้าตาไหลครางออกกอดมือ
บ้างหลับตาหน้า เมินข้อมหมัด	เงาะวัดลัมกลึงลูกวิ่งต้อ
ทรุดนั่งลงนวดปวดสะต้อ	ครางฮือไปทีเดียวไม่เหลือวแล
เขยใหญ่อย่าง ทำก้าวถล่ำ	เงาะดำต้อยจุกถูกแผล
ลัมลงกลอกคอทำท้อแท้	เมียมาช่วยแก้ทุบตันคอ
กลางคนถอยหลัง เข้าบังเล่า	ร้องว่าพวกเราอย่ากลัวพ่อ
บ้างกำหมัดขัดเขมรไม่ย่อท้อ	ใจคอเหี้ยมฮึกปีกบิน
เข้าขกเงาะเตาะเอาด้วยเข้าลา	ลัมผวาเส็บจุกกลุไม่ขึ้น
พูดไม่ออกกลอกหัวมัวมึน	เพื่อนกันวิ่งครืนกระจ่ายไป (หน้า 151)

นอกจากนี้ก่อนจะกลับไปกระท่อมปลายนา พระสังข์ก็แกลังหกเขยและหกธิดารวมทั้งท้าวล้ามนต์ให้ได้รับความอัปอายอีก

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะก้มกราบหอบสักลีบหน
แกลังเสียนลื้อต่อหน้าท้าวล้ามนต์	เผ้าก้นหัวเราะระริกกระตักเท้า
เห็นพ่อดำท่าไรก็ทำมึง	เหมือนบ้าหลังจริงจริงอิงพันขาว
ท่าโจงกระเบนใหม่ไว้หางยาว	แกลังบดหัวผัวพี่สาวของเมียไป
แล้วยืนมองป้อนหน้าจุก	เห็นรอยถูกมิดเชือดเลือดยังไหล

ตบมือหัวเราะเยาะโยโย
เห็นทั้งหกตาประหม่ากัมหนักฝั่ง

บอดใบ้บ้ายปากให้เมียดู
ไม่ไหวตึงเต็มกัวตัวเป็นหมู (หน้า 155)

ต่อมาเมื่อท้าวสามนต์ให้พระสังข์และหกเขยไปหาเนื้อ พระสังข์ก็วางแผนที่จะ
ตัดหูหรือปากของหกเขยอีก

เหมือนกันนั่นแหละกับหาปลา
พรั่งพร้อมปากก็ใบหู

อะไรกับน้ำหน้าเจ้าหกคน
จะเขียดเสียวให้ดูอีกสักหน (หน้า 158)

ในที่ลู่พระสังข์ก็เลือกแกแค้น ด้วยการขอแลกเนื้อกับใบหูของหกเขย.
เมื่อนั้น พระสังข์ยิ้มพลาทางว่า
อันหม่อมฤศินีนา มั่นหม่อมบุษย์มาฟังเรา
ข้างท่านก็ร้อนตัวกัวสัวภัย มาขอแล้วมิให้อย่างไรเล่า
เถิดชิบาปกรรมก็ทำเนา แต่จะให้เปล่าเปล่านั้นไม่เคย
ถ้ารักชีวิตจงคิดดู เนื้อจะแลกใบหูหกเขย
แม้ขอมิให้ไม่ได้เลย ผิดวิสัยสังเวทเวา (หน้า 161)

เมื่อนำเนื้อไปถวายท้าวสามนต์ พระสังข์ก็กลั่นแกล้งหกเขยและท้าวสามนต์
เห็นเขยทั้งหกท่างเงิน แกว่งไม้เท้าก้าวเดินเข้ามาใกล้
ยิงถอยยิงประชิดติดไป ยิงวิ่งยิงไล่กระโยกมา
เห็นท้าวสามนต์อยู่บนเตียง ก็ยืนเมียงเขม้มองบ้องหน้า
ขู่ตะคอกหลอกล้อพ้อตา เจื้อง่าทำท่าจะตีสัน (หน้า 169)

ก่อนจะกลับไป พระสังข์ก็ทำให้ท้าวสามนต์และหกเขยฮับอายอีก
เมื่อนั้น เจ้าเงาะทำเป็นหาเห็นไม้
มองมองแล้วเมินเดินถือไม้ เข้ามาข้างเขยใหญ่ทั้งหกคน
เห็นเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่โขมหน้า ก็หยิบกามาก้อมมน้ำพัน
หัวหูเปียกปอนหายร้อนรน ทำปากบ่นเล่นน้ำข้าล่าตรด
เห็นหกเขยเสียดกัมหน้าอยู่ ก็จุดหูออกไปเสียดไหลหยด
แกลังสูง. เทียวเสียวลด ถือไม้เท้าแทนตะพดเหมือนวิ่งร่ว
เห็นพี่เมียเมียงมองอยู่ชองฉาก ก็บ้ายปากให้ดูใบหูผัว
เอามือคล้ำทำเสียบหูตัว บัดแมลงวันลั่นหัวยั่วเข้า

เห็นพ่อตาหน้าปั้งยั้ง โกรธ	ทำขอโทษนั่งลูกถูกเข้า
ก้มกราบคลานหมอบพินอบพิเทา	กราบแล้วกราบเล่า เฝ้ายอกล้อ
ฉวยได้ฝ่าฮอกี่ฮันน้ำ	แก่งทำปะ เตะ เล่น เช่นตะกร้อ
ท้าวล้ามนต์โกรธาต่าทอ	เจ้าเงาะหิ้วร่ององอไป (หน้า 171)

ก่อนที่พระสังข์จะยอมไปตีคสิปोंกัน เมืองให้ท้าวล้ามนต์ พระสังข์ก็ก่นแก่ง
ท้าวล้ามนต์เพราะว่า

คิดแค้นแม่ยายกับพ่อตา	จะทรมาน เสียก่อนให้อ่อนหู
ถ้าแม่ไม่จงใจต่ออก	จะทำเชิงเฉยอยู่ให้ช้านาน (หน้า 192)

ดังนั้น พระสังข์จึงเรียกร้องเครื่องทรงที่งดงาม จนพระอินทร์ต้องประทานมาให้
และท้าวล้ามนต์ก็ต้องมางอนจ้อพระสังข์ถึงกระท่อม

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระสังข์มักจะแสดง
ความแค้นเคืองบุคคลที่เคยถูกเยาะเย้ยพระองค์มาก่อน และพระสังข์ก็จะแก้แค้นด้วยการทำให้
บุคคลเหล่านั้นอับอายและเจ็บปวด

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

พฤติกรรมที่ยังให้เห็นว่า พระสังข์เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นนี้ อาจพิจารณา
ได้จากกรณีที่พระสังข์แก่งทำเป็นเงาะป่าบ้าใบ ทำให้บุคคลอื่น ๆ หันมาสนใจพระสังข์ ดัง
รายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อเด็ก ๆ มาพบพระสังข์ในสภาพของเงาะก็พากันสนใจ และพยายามจะเล่นด้วย
พระสังข์ก็แก่งทำเป็นเล่นสนุกกับพวกเด็กทันที

คนหนึ่งไม่กลัวยีนหัวเราะ	นี่เขาเรียกว่าเงาะแล้วลิหนา
มันไม่ทำไมใครดอกวา	ชวนกันเมียงเข้ามาเอาดินทิ้ง
บ้างได้ดอกหงอนไก่ เสียบไม้ล่อ	ตบมือผัดพ้อล่อให้วัง
ครั้นเงาะแล่นไล่โอดกระโดดฮิง	บ้างล้มกลิ้งวังปะทะกันไปมา
พวกเด็กเด็กหยอกเย้าเข้าจุด	อุตุลล่อมหลังล่อมหน้า
แล้วชวนเล่นจ้องเตเฮฮา	โห่ร้องฉาวฉ่าฉีนัน (หน้า 90)

เมื่อเล่นมาตามตัวพระสังข์ไปเฝ้าท้าวล้ามนต์ พระสังข์ก็แสดงทำเป็นไม่รู้ภาษาอีก

ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าเงาะ	รับสั่งจำเพาะให้หา
เร็วเร็วมาไปอย่าได้ช้า	ต่างคนจูดคร่าวันวาย
บ้างเปลื้องผ้าคาดพุงผูกมัด	เจ้าเงาะวัดถูกอกล้มหงาย
. . . . .	. . . . .
เสด็จนายใหญ่ให้ไพร่เลว	เอาพรวนผูกพันเอวเจ้าเงาะปา
ต่างเข้าจูดอีกเต็มประดา	ล่าระพาเฮโลโยตามกัน (หน้า 110-111)

เมื่อพระสังข์และนางจรณามาถึงกระท่อมปลายนา พระสังข์ก็แกล้งทำเป็นสำรวจ
ข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านแล้วหยิบกระโถนมาโยนเล่นเพื่อเรียกร้องความสนใจจากนาง

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะปรีดีเปรมเกษมค่านต์
เข้าไปในห้องมัทนนาน	เที่ยวดูของประทานทั้งปวง
แกล้งหยิบกระโถนมาโยนเล่น	ทำเป็นเหมือนกับรับลูกช่่วง
แลเขม้นเห็นหวดก้นกลวง	เอามาจ้วงตักน้ำท่าจะกิน
จรณาว่าไอ้ช่างไม่อาย	เปื้อนจะตายผมเผ้าเขาเปือกลิ้น
เจ้าเงาะเมินข้ายหูไม่ได้ยิน	ท่าฉวยพัดพัดรับพัดยุง (หน้า 121)

เมื่อน้ำปลาผาถวายเป็นท้าวสามนต์ พระสังข์ก็แกล้งทำท่าล้อเลียนธิดาทั้งหกและท้าว
สามนต์ ดังคำกลอนที่ได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 557-558

ระหว่างทางที่แบกเนื้อเข้าไปในวัง พระสังข์ก็เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นด้วย
การแกล้งเดินชนชาวบ้านไปเรื่อย ๆ

คิดแล้วเดินเตาะเหาะอย่าง	หาบเนื้อมากกลางท้องถนน
แกล้งทำเกะกะปะผู้คน	เอาหาบชนล้มคว่ำคะมำไป (หน้า 163)

การกระทำเช่นนั้นได้ผลดี เพราะชาวบ้านและเด็ก ๆ ซึ่งเคยเล่นกับพระสังข์ที่
อยู่ในสภาพของเจ้าเงาะพากันเข้ามาล้อมติดตามดูพระสังข์หาบเนื้อมากมาย พอถึงลานกว้าง
พระสังข์จึงวางหาบลงแล้วเต้นรำเพื่อเรียกร้องความสนใจอีก

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะเห็นเด็กพร้อมล้อมรอบข้าง
พอถึงที่ราบราบเอาหาบวาง	เข้ายืนกลางแล้วเล่นเต้นรำไป
ใครตบมือผัดพลึงสังหระ	ปะเตะปะตะต้องถองจนร้องไห้

แกล้งทำฮึดฮัดขัดใจ

ยกหาบขึ้นได้เดินต๋มมา (หน้า 164)

เมื่อนางมณฑามาขอร้องให้พระสังข์ไปช่วยตักสืบ้องกันเมือง พระสังข์ก็แกล้งทำ
เป็นไม่รู้เรื่องเพื่อให้นางจ้องอน

ถ้า मैंไม่จ้องจ้อต่อถู

จะทำเฮิงเฉยอยู่ให้ข้าทาน

แล้วผินผันหันหลังให้แม่ยาย

หยิบกระบวยมาตั้งนั่งสำน

กระดิกเท้าที่กำเป็นสำราญ

ใครว่าขานอย่างไรไม่ฟังพา (หน้า 192)

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นการข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าหลายครั้ง
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระสังข์ไม่ได้ล่วมรูปเงาะ พระสังข์แสดงพฤติกรรมข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าเพียง 2 ครั้ง คือ ตอนที่หกเขยมาขอปลาและเนื้อ ก่อนที่พระสังข์จะให้ตัดเสื่อนปลายจุมกและใบหูนั้น พระสังข์พูดและทำท่าให้หกเขยหวาดเสียวตกใจยิ่งขึ้น นับเป็นการข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าทั้งทางการพูดและการกระทำพร้อม ๆ กัน

ตอนเสื่อนปลายจุมก

เมื่อนั้น

พระสังข์ล่วลสันตักลิ้นหัวร่อ

ยืมพลาจทางตรัสตัดพ้อ

เออออะไรใจคอเหมือนปลาชีว

แล้วเอาเม็ดกรดสับกับคิลา

ทั้งหกตกประหม่าหน้านิ้ว

มือบีบเหน็บจุมกไว้ล่องนิ้ว

อย่าปิดพลีวุดกติกพลิกเพลง

ท่าเงี้ยวมีดกระบยับสับจ้อง

ที่ใจช่วกส่วร้องจนเสียดแทง

เอาแล้วนะจะเขียดเลือดแดง

จุมกแหวงโหว่ววันลิ้นทุกคน (หน้า 143-144)

ตอนตัดใบหู

เมื่อนั้น

พระสังข์จุดทูกระฆ่ากลางหลุน

จะเขียดแต่เบาเบาเอาบุญ

แล้วชักดาบญี่ปุ่นออกเงือดเงื้อ

เขยใหญ่ขยับยื่นพริ้นพริง

ร้องถึงอุยหน่าน่าเสียบเหลือ

อย่างนี้ที่ไไหนจะได้เนื้อ

ท่าที่จะเขียดเถือแล้วรังรอ

แล้วขยับสับจ้องล่องใจ

เลือกเอาข้างไไหนจะตีหนอ

เหนียวหูขวาลงให้ก่งคอ

แข็งข้อเขียดขาดเลือดล้าตไป (หน้า 162)

เมื่อพระสังข์ล้มเงาะ พระสังข์จะมีพลังกำลังมากกว่าคนปรกติ ดังนั้น พระสังข์จึงใช้พลังกำลังที่เหนือกว่าข่มขู่และข่มเหงผู้ที่ด้อยกว่าโดยทำให้คนเหล่านั้นหวาดกลัว เล็บปวดและอับอาย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่พระสังข์นำปลาและเนื้อไปถวายท้าวล้ามนต์ พระสังข์ก็ใช้บุคลิกท่าทางที่น่ากลัวและพลังกำลังที่เหนือกว่าท้าวล้ามนต์ หกเขยและหกริดา ข่มขู่และข่มเหงให้คนเหล่านั้นหวาดกลัว เล็บปวดและอับอาย ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 2.2

2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ

เช่นเดียวกับพฤติกรรมข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า พระสังข์มักจะแสดงความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของอยู่เสมอ ๆ เช่น การตีตบปลายจมูกและใบหูของหกเขย และการก่อเหตุการณ์วิวาญในตอนที่น่าปลา และเนื้อไปถวายท้าวล้ามนต์ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

3. พฤติกรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าเอาแต่ใจตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แม้นางพันธุรัตจะห้ามพระสังข์เข้าไปในเขตหวงห้าม แต่พระสังข์ก็ยังฝ่าฝืนแอบเข้าไปในสถานที่ทั้ง 3 แห่ง ซึ่งได้แก่ หอข่างปราสาท บ่อน้ำ 2 บ่อ และปราสาทใหญ่ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 542-543

การที่พระสังข์ล้มรูปเงาะอยู่เกือบตลอดเวลา และทำท่าเหมือนคนบ้าไปอยู่เลื่อมทำให้นางรณนาอับอายมาก นางจึงขอร้องให้พระสังข์เลิกล้มรูปเงาะ แต่พระสังข์ก็เอาแต่ใจตนเอง ไม่ยอมทำตามที่น่าางขอร้องกลับแกลังหัวเราะแล้วชวนพูดเรื่องอื่นแทน

เมื่อนั้น

รณนาแน่น้อยนวลศรี

พลาญชะอ่อนวอนว่ากับล้ามี

จงปราณิน้องเถิดอย่าทรงเงาะ

ผู้คนที่ปวงไม่ล่วงรู้

ให้เขาถูกเล่นอย่างเห็นเหมาะ

น้องว่าก็ไม่เชื่อเนื้อเคราห

กลับจะมาหัวเราะนำชดใจ (หน้า 130)

ต่อมานางรณนา ก็พยายามลักรูปเงาะไปทำลายแต่ไม่สำเร็จ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระสังข์ก็ไม่ยอมถอดรูปให้รณนา เห็นอีกเลย แม้ว่านางจะเข้าไปรบกวนขอร้องสักเท่าใดก็ไม่เป็นผล

พระสังข์ตั้งแต่วันนั้นมา	ไม่ไว้ใจระจนานวลหง
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรงค์	ล่อมองศักรงไล่ไว้อัตรา (หน้า 133)

3.2 การขาดความเกรงใจ

จากการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง อย่างละเอียด ปรากฏว่า เมื่อพระสังข์ล่อมรูปเงาะแล้ว พระสังข์จะแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเกรงใจท้าวสามนต์และนางมณฑา ครึ่งใดที่พระสังข์ได้พบกับทั้งสอง พระสังข์ก็มักจะล้อเลียน หรือทำให้ทั้งคู่ได้รับความอับอาย โดยไม่คำนึงถึงสถานะภาพของทั้งคู่ที่เป็นทั้งกษัตริย์กับราชินีและพ่อตากับแม่ยายของตนเอง เลยแม้แต่บัดนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพระสังข์นำปลามาถวาย พระสังข์ก็โยนปลาลงบนพื้นทันที โดยไม่สนใจว่าการกระทำเช่นนั้นจะเป็นการลบหลู่พ่อตาและแม่ยายของตน

เจ้าเงาะยืนยิ้มหัวไม่กลัวใคร	ทิ้งปลาลงไว้ให้พ่อตา (หน้า 146)
------------------------------	---------------------------------

ต่อมาพระสังข์ก็ก่อเหตุทุบตีหกเขยและล้อเลียนริดาทั้งหก แม้แต่ตอนจะกลับไปกระท่อมปลายนา พระสังข์ก็ยังล้อเลียนท้าวสามนต์และแกลังหกเขยอีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 556-558

เมื่อนำเนื้อมาถวาย พระสังข์ก็โยนลงบนพื้นเข่นเคย	
ใครจะห้ามอย่างไรไม่ฟังเจ้า	ตรงเข้าทองพระโรงข้างหน้า
ทิ้งเนื้อลงไว้ให้พ่อตา	แล้วเดินไปเดินมาไม่เกรงกลัว (หน้า 164)

ต่อมาเมื่อพระสังข์เห็นว่า ท้าวสามนต์ไม่ยอมลงโทษหกเขย พระสังข์ก็แกลังท่าทำทวงสัญญาและหยอกล้อท้าวสามนต์อย่างไม่มียาเกรง

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะอย่างย่องมองมาใกล้
เห็นพ่อตาอารมณ์เข้ากันไป	ไม่เอาโทษเขยใหญ่ตั้งสัญญา
ทำนับเนื้อที่กองลองเล่น	จะให้เห็นว่าใครได้มากกว่า
เข้าไปตรงพระแล่งแกลังกลอกตา	เงื่อง่าท่าที่เหมือนฟาดฟัน
แล้วชี้เข้าที่คอเขยใหญ่	บอกใบ้ให้รู้ตื้นชัน
ตบมือหัวร่ออยู่งอน	เย้ยหยันหยอกล้อท่านพ่อตา (หน้า 167)

ครั้นทกเขยยู่ให้ท้าวล้ามนต์ไล่พระสังข์ไป พระสังข์ก็แก่งตรงเข้ามาทำร้าย
ท้าวล้ามนต์และทกเขยจนนางมณฑาทามาห้ามไว้ ก่อนจะกลับไปกระท่อมปลายนา พระสังข์ก็ล้อเลียน
ท้าวล้ามนต์และแก่งทกเขยอีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 558-559

พฤติกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อพระสังข์ลี้มรูปเงาะแล้ว พระสังข์จะไม่
มีความเกรงใจท้าวล้ามนต์และนางมณฑาทาเลย

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่า เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

เมื่อท้าวศุภริมลสิ่งเส่นามาจับตัวพระสังข์ไป พระสังข์ก็ขอร้องให้เส่นาพาตนกลับ
ไปหามารดา

ฝ่ายพระกุมารชาญชัย	รับของมาไว้ไม่เสวย
น้ำตาหลังไหลไม่เสวย	น้ำเอ่ยข้าคิดถึงมารดร
ขนมทำนให้ยังไม่กิน	กลับไปบ้านถิ่นของข้าก่อน
จะได้แบ่งปันให้มารดร	อันวอนเส่นาให้พาไป (หน้า 43)

เมื่อท้าวศุภริมลสิ่งให้พาพระสังข์ไปถ่วงหน้า	พระสังข์ก็ร้องวอนขอชีวิต
ฝ่ายว่าสังข์ทอเง่าร้องไห้	น้ำชาจะพาข้าไปไหน
ทูปตีฆ่าฟันหรือฉันใด	ข้าไหวอย่าพาข้าไปเลย
ลุงเจ้าชาจงมาช่วยฉันด้วย	ลูกจะม้วยจริงแล้วพ่อคุณเอ๋ย
แม่ชาไม่มาตามลูกเลย	ลุงตาน้ำเอ๋ยไม่เห็นใคร (หน้า 53-54)

ในตอนที่พระสังข์รับไปตีคลี	พระสังข์ก็เรียกร้องขอเครื่องทรงจากนางมณฑาทา
แล้วฉินหน้ามาทูลขณนี้	ไข่ลูกนี้จะแก่งเปือนอด
แต่หากขันจนเป็นพันคิด	เครื่องทรงแต่สักนิดก็ไม่มี (หน้า 194)

ต่อมาเมื่อพระสังข์เห็นว่าเครื่องทรงที่ท้าวล้ามนต์ส่งมานั้นหมอง พระสังข์ก็ไม่
ยอมรับ นางมณฑาทาจึงต้องส่งกลับไปเปลี่ยนชุดใหม่มา

เมื่อเห็น	เจ้าเงาะครั้นเห็นก็สิ้นหัว
คิดว่าเครื่องทรงมัวชัว	เต็มช้วนักหนาข้าไม่เอา (หน้า 197)

ท้าวล้ามนต์สั่ง "จัดเครื่องทรงอย่างเอก แต่ครั้งอภิเชกพระเจ้าปู่" (หน้า 198)
แล้วนำมาให้พระสังข์ด้วยตนเอง แต่พระสังข์ก็ยังไม่พอใจ

เมื่อนั้น	เจ้าเงาะนั่งฉิ่งพิงผา
พิศดูเครื่องใหม่ที่ให้มา	แล้วมีวาทาว่าไป
เหมือนกันนั่นแหละคับเครื่องเก่า	จะแต่งตัวผิวเจ้าหาควรรไม่
ขายหน้าข้าศึกจะโยโย	คืนไปเสียเจ้าอย่าเอามา (หน้า 199)

พระอินทร์ต้องประทานเครื่องทรงมาให้ พระสังข์จึงหยุดเรียกร้อง

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

จากการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยแสดง
พฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความกล้าในการเผชิญปัญหาเลย

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

พระสังข์แสดงพฤติกรรมพึ่งพาผู้อื่นเมื่อยังเยาว์วัยเท่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพวกเล่นนาคกรเข้ามาจับตัว พระสังข์ก็ร้องขอความช่วยเหลือจากตายาย
พระสังข์ตระหนกตกใจ ร้องไห้เรียกหาตายาย (หน้า 44)

เมื่อท้าวควมลสั่งให้เล่นนาคพระสังข์ไปถ่วงน้ำ พระสังข์ก็ร้องไห้อ้อนวอนให้พวก
เล่นนาคช่วยเหลือ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 564

ต่อมาเมื่อพระสังข์เห็นนางสนมที่เทวธิดาที่ริมฝั่งน้ำ	พระสังข์ก็ร้องไห้มาช่วย
ฝ่ายองค์พระสังข์กุมารน้อย	ตั้งแต่ละห้อยโหยไห้
แลเห็นมารตามาแต่ไกล	ตีใจร้องเรียกพระมารดา
แม่คุณจงช่วยลูกด้วยที	เขาผูกมัดรัดดีแล้วทุบตำ
แล้วมีหน้าข้ามัดรัดกรมา	มารดาฝั่งใต้ไม่ปราณี (หน้า 55)

แต่เมื่อพระสังข์เติบโตเป็นผู้ใหญ่ พระสังข์ก็ไม่เคยพึ่งพาผู้อื่นอีกเลย

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นเพียงครั้งเดียว

เดียว คือ เมื่อทำวฤกษ์คัตต์ลินใจส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัต พระสังข์ก็ยอมตามโดยไม่ขัดข้อง
ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 545

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

จากการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยแสดง
พฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเลย

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยแสดง
พฤติกรรมใดที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเองเลย

4.4 จิตใจอ่อนไหว

พระสังข์แสดงให้เห็นว่ามีจิตใจอ่อนไหวเมื่อร้องไห้คร่ำครวญถึงสิ่งต่าง ๆ ดัง
รายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อนางจันทเทวีต่อสังข์แตก พระสังข์ก็ร้องไห้ เสียตายหอยสังข์

ลวมล่อตกอดบาทพระมารดา ชบ เกคำพลาจทางร้องไห้

แม่ต่อสังข์แตกแหลกไป ร่ำไร เสียตายไม่วายคิด

เหมือนแม่ฆ่าลูกให้ม้วยมรณ มารดราไม่รักแต่สักนิด

พระแม่ต่อสังข์ดังฮึด จะยมฮึดลูกนี้สักกี่วัน (หน้า 23)

เมื่อถูก เล่นาจับตัวไป พระสังข์ก็ร้องไห้คร่ำครวญ

พระสังข์ตระหนกตกใจ ร้องไห้เรียกหาตายาย

. . . . .

จะร้องไห้เท่าไร เขาไม่ฟัง ฮึกทั้งตายายก็หายไป

แม่เจ้าประคุณของลูกยา เมื่อไรจะมาแต่ป่าใหญ่

พวกเฝ้าเหล่าโลนโจรไพร จับลูกท่าไม้ไม่รู้เลย (หน้า 42)

ระหว่างทางชาวบ้านนำอาหารมาให้พระสังข์ แต่พระสังข์ก็ไม่แล้วยกสับคร่ำครวญ
หานางจันทเทวีอีก ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 564

เมื่อทำวฤกษ์คัตต์ลินใจถึงความเป็นมาของพระสังข์ พระสังข์ก็ร้องไห้อีก

เมื่อนั้น	พระสังข์ไหวพโลางทางร้องไห้
แม่ข้าอยู่ป่าพมาลัย	เก็บผักหักไม้ด้วยยากจน
แม่ข้าว่าพ่อเลวร้าย	เกิดมาข้ายังไม่เห็นหน
แม่ข้าคลอดมาประหลาดคน	หอยสังข์บังตนข้าออกมา (หน้า 52)

เมื่อท้าวศุภมิตรลส่งให้มาพระสังข์ไปถ่วงน้ำ พระสังข์ก็รู้ว่าให้อ้อนวอนขอชีวิต
ตั้งคำกลอนในหน้า 564 ยิ่งเห็นนางสนทนัเทวีที่ริมฝั่งน้ำ พระสังข์ก็ยิ่งรู้ว่าให้มากชั้น ตั้งคำกลอน
ในหน้า 565

เมื่อถูกถ่วงน้ำแล้ว	พระสังข์ก็ยังคงคร่ำครวญร้องไห้จนลลไป
เมื่อนั้น	พระสังข์โอดโอยโหยหา
จมลงตรงปล่องนาคา	พุ่มพายน้ำตาจาบัลย์
แม่เจ้าประคุณสุลภระหม่อมแก้ว	จะกลิ้งเกลือกอยู่แล้ว เป็นแม่มนั้น
เพราะแม่ต้อยหอยสังข์ไม่ยั้งหัน	จึงพลัดพรากจากกันกับลูกยา
ที่นี้จะไต่ผู้ใดเล่า	อยู่ด้วยช่วยผ่านเกล้าเผ่าเคหา
อยู่หับชบโล่ไก่อกา	แม่มาเย็นเย็นจะเห็นใคร
ว่าพโลางทางชบเกศเกล้า	คิดถึงแม่เจ้าแล้วร้องไห้
ลลชบช่อนอ่อนใจ	อยู่ในไต้หน้าไม่ทำลาย (หน้า 58)

เมื่อเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ท้าวอุษงค์ฟังแล้ว พระสังข์ก็รู้ว่าให้จริงวอนขอให้ท้าวอุษงค์
นำตนไปส่งให้นางสนทนัเทวี

บอกพโลางทางทรงโคก็	คิดถึงชนนินี่ละอินอ่อน
พระองค์ช่วยส่งให้มารดร	จริงวอนรู้ว่าให้อยู่ไปมา (หน้า 61)

ระหว่างเดินทางมาในลำเกาทองคำของท้าวอุษงค์ พระสังข์ก็รู้ว่าให้คิดถึงนาง
สนทนัเทวี

คิดถึงพระแม่อยู่แต่ดาด	เหมือนม้วยวายปราณไปจากกัน
ลูกรักพลัดไปแห่งใด	แม่อยู่หนไหนไม่ผายผัน
มิตายใหญ่กล้าจะมาพสน	เล่าหาแม่ให้นั้นให้พบพาน
รู้ว่าโรอยู่ในเกตรา	..... (หน้า 63)

เมื่อนางพันธุรัตถามถึงประวัติความเป็นมา พระสังข์ก็คร่ำครวญถึงมารดาอีก
 เมื่อนั้น พระสังข์ทูลแจ้งแถลงไป
 คิดถึงมารดาอย่างอาลัย ร่ำไรทูลความแต่หลังมา (หน้า 69)

เมื่อนางพันธุรัตจะลงโทษเหล่าพี่เลี้ยง เพราะไม่ดูแลพระสังข์ให้ดี พระสังข์ก็
 ร้องไห้ห้ามปรามไว้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 552

แม้พระสังข์จะตัดสิ้นใจหนีนางพันธุรัตไปแล้ว แต่พระสังข์ก็ยังไม่วายคร่ำครวญ
 อาลัยนาง

ไอ้อนิจจามารดาเลี้ยง	เคยถนอมกลม่อมเกลี้ยงรักใคร่
เล่นสนิทพิศว่าล่ดั่งดวงใจ	มิให้ลูกยาอนาทร
พระคุณล้ำลอบดินแดน	ยังมีได้ทดแทนพระคุณก่อน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร	มารดรคอยอยู่จงดี
แม้ลูกไปไม่ม้วยมรณา	จะกลับมากกราบบาทบาศรี
ร่ำพลางทางทรงไต่ก็	อยู่ที่ปราสาทเพียงขาดใจ (หน้า 79)

เมื่อพระสังข์ได้ฟังนางพันธุรัตคร่ำครวญถึงความรักที่นางมีต่อพระองค์ พระสังข์ก็
 "ให้คิดล่งล่ำมารดา" (หน้า 85) แต่พระสังข์ "ร่ำรอทอฤทัยรันทศ" (หน้า 86) เพราะเกรง
 ว่านางพันธุรัตจะพูดปด ครั้นนางสิ้นชีวิตลงพระสังข์ก็ร่ำไห้คร่ำครวญถึงนาง

เมื่อนั้น	พระสังข์ทรงส่งสลัตรีคำมี
เห็นมารดาล้มดินสิ้นชีวิต	ตกใจแล่นตะลึงตะลานมา
เข้าไปนั่งโกล่ดั่งใจจง	กราบลงแทบเท้าทั้งซ้ายขวา
ชลเนตรคลอคลองนัยนา	ไต่การ่ำรักขนิ
ไอ้วามารดาของลูกเอ๋ย	พระคุณเคยปกเกล้าเกิด
รักลูกผูกพันแสนทร	เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า	ดังมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย	จนล่ำตายอยู่ในพนาวัน
โทษลูกนี้ผิดเป็นน้กหนา	ดังแกล้งผลาญมารดาให้อาลัย
ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามัน	สิ่งสุดสิ้นชีวิตบรสรลัย
พระคุณล้ำลอบดินแดน	ยังไม่ทันทดแทนสนองได้

ร่ำพาลางโคกก็พิริพโร

ขับพักตรั้ละอินให้ไปมา (หน้า 88.)

เมื่อพระสังข์เห็นท้าวล้ามนต์และนางจันท์เทวีซึ่งปลอมเป็นชาวบ้าน พระสังข์ก็

เค้ร่าโคกคิดถึงบิดามารดา

แต่พิณพิศคู่ตะลึงตะไล

นิกพะวงลงสยในวิญญาณ์

พระคิดคะนึ่งถึงมารดร

จะทุกข์ร้อนถึงลูกนี้หนักหนา

แล้วแจ้งฮินกสิบกลิ้นชลดนา

ให้โยธากรลับแล้วเข้าวังใน (หน้า 250)

เมื่อพระสังข์พบฮินพิกที่ลี้ล็กเป็นเรื่องราวในอดีตของพระองค์ พระสังข์ก็โคกเค้ร่า

ร้องไห้คิดถึงนางจันท์เทวี

ไม่แล้วเลยอ้อมโภชนา

จะกลืนกลืนน้ำตามิใคร่ได้

หยิบเอาฮินพิกนั้นถือไว้

ละอินให้ถึงพระชนนี (หน้า 255)

เมื่อเห็นมารดาเดินเข้ามากับนางสนม พระสังข์ก็ร่ำไห้จนลลไป.

เมื่อนั้น

องค์พระสังข์ทองผ่องใส

เห็นมารดามากับล่าวไย้

ล้าได้ว่าพระชนนี

ลตองค้ลงจากปลั่งก็อาลัน

วังเข้ากอดบาทนาง โฉมค้รี

มิทันจะพูดจาพาที้

โคกก็เลือกขับลลไป (หน้า 256)

ต่อมาเมื่อพระสังข์ได้พบกับท้าวยัควิมล พระสังข์ก็ร่ำไห้คร่ำครวญอีก

พระสังข์กอดบาทเปื้องซ้าย

นางโฉมฉายกอดบาทเปื้องขวา

ทั้งล่ององค์ทรงโคกโคกกา

ปี้มว่าฮินจะบรสรลย (หน้า 261)

4.5 เก็บกตและลงโทษตนเอง

จากการศึกษาเรื่อง สังข์ทอง อย่างละเอียด ปรากฏว่า พระสังข์ไม่เคยแสดง

พฤติกรรมใดที่เป็นการเก็บกตและลงโทษตนเองเลย

สิงห์ไกรภพ

สิงห์ไกรภพเป็นโอรสของท้าวอินธุมาศกับนางสังทรแห่งเมืองโกญจา ตอนที่สิงห์ไกรภพเกิดนั้น ท้าวอินธุมาศถูกคองคองประลัยซึ่งเป็นโอรสบุญธรรมยึดอำนาจ ทั้งสองพระองค์จึงต้องมาอาศัยอยู่ในกระท่อม ท้ายไร่ของพรานเพิก สิงห์ไกรภพจึงไม่เคยได้รับความละตวงกล้วยแจกเช่นโอรสภคินิที่ทั่วไป แต่เนื่องจากสิงห์ไกรภพเป็นเทวดาผู้มีบุญญาธิการลงมาจุติ ดังนั้น ขณะที่สิงห์ไกรภพเกิดจึงมีทวยเทพมาคอยช่วยเหลือนางสังทรและคอยอำนวยพรให้ทารก รวมทั้งเกิดเหตุอัศจรรย์ต่าง ๆ ด้วย

จะกล่าวถึง เทวาปาระหง	ทุกวังววังเว้งเพิงไคล
มาพรั่งพร้อมที่กระท่อมของท้าวไว	ลำแดงให้เห็นกายอยู่รายเรียง
บ้างนวดพื้นผืนแปรรอยแออัด	นางกษัตริย์มแล่นส่ายค้อยหายเสียง
บ้างหมุนหลังนั่งล้อมอยู่พร้อมเพรียง	อาทิตย์เที่ยงถึงฤกษ์เจริญชัย
พระครรรภ์เคลื่อนเคลื่อนคลออดโอรสราช	โลกธาตุเคลื่อนคลอนขย่อนไหว
พิภพพื้นดินทั่วทั้งกรุง ไกร	ลมุทรไทคสังคลื่นเสียงครันโครม
เมฆยฆะอุ้มกลุ่มเคลื่อนอยู่กลบกลัด	พายุพัดหอบหิวกระพือโหม
พระจันทร์ส่องสว่างกลางโหมม	ดาวดั่งโคมเคียงเดือนกระเด็นลอย
ลูนีป่วนครวญสั่นอยู่ครันครัน	พระยบพื้นอากาศเป็นฝนฝอย
ดูริยางค์ตั้งเองเป็นเพลงพลอย	ด้วยลูกน้อยนางคลอตอออกจากครรรภ์
เทพเจ้าเข้าช่วยกันโสรจล่ง	ลำอาจองค้อยพรแล้วผายผัน

(หน้า 20-21)

ท้าวอินธุมาศกับนางสังทรยังมีกันตั้งชื่อโอรส พรานหมันเทพจินตาก็ขโมยทารกไปเสียก่อน ต่อมาเมื่อพินทุมารนำเทพจินตากับทารกไปเลี้ยง พินทุมารจึงตั้งชื่อให้ทารกว่า สิงห์ไกรภพ เพราะทารกนั้นดีมีเมฆของนางโอรสราชสีห์ ซึ่งเป็นสหายของพินทุมาร

แล้วโลมลูบลูบจอมถนอมพิศตร	ให้ลูกรักกินนมนางสิงหราช
ค้อยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้ในโพสลาธทั	จนกุมารเติบโตใหญ่ในอุหา
มีกำลังตั้งหนึ่งสิงหราช	ผลึกศิลาปิดปากถ้ำนั้นทาลาย
ท้าวกุมภะทิววันหวาดประหลาดจิต	ดูเด็กนิตหนึ่งกำลังนั้นใจหาย

เห็นจะมีบุญเลิศประเสริฐช้าย

ราพร้ายสิงขนานนามกร

ชื่อสิงหโกรภพพูนสวัสดิ์

หน่อกษัตริย์กินนมนางโกรลร์ (หน้า 29-30)

สิงหโกรภพช้ายา 2 องค์ องค์แรกชื่อ นางล้อยลุดา เป็นนางซึ่งเกิดจากดอกไม้อิตาบุญธรรมของท้าวสัตุพัตร์กับนางมณฑาวดีแห่งเมืองมารัน อีกองค์หนึ่งชื่อ นางเทพกินนรา ซึ่งเดิมเป็นช้ายาของ พระยาอัษย์ ชื่อ เทพาลูร์

สิงหโกรภพโอรลร์และธิดากับนางล้อยลุดา 3 องค์ ชื่อ รามวงศ์ เหมวรรณ และ รัคมี

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูสิงหโกรภพ

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว

1.1 บิดา

ท้าวอินธุมมาศ บิดาของสิงหโกรภพ มีบทบาทที่แปลกไปจากบิดาของตัวละครเอกทั้ง 9 ตัว ที่กล่าวมาแล้ว คือ ท้าวอินธุมมาศทำหน้าที่คล้ายผู้ผดุงครรภ์คอยช่วยเหลือนางจันทร์ในระหว่างที่นางคลอดสิงหโกรภพ เนื่องจากตอนที่นางจันทร์ตั้งครรภ์นั้นทั้งห้องพลัดพรากจากเมืองโกญจามาอยู่ที่กระท่อมท้ายไร่ของพรานเพิก จึงไม่มีข้าราชการคอยช่วยเหลือเหมือนนางกษัตริย์ทั่ว ๆ ไป

แม่เสิบครรภ์หรือแม่สำนัจจแข็งใจ

ภูวนัยแอบน้องประคองกาย

โอดอกเอื่อยยังไม่เคยจะมีลูก

นวดให้ถูกที่ตรงไหนจะได้หาย

นางเกลือกกลิ้งพระก็วิ่งออกภู่นวาย

นางชุมฟายชโลนาโค้กาสัย

เจ้าพระคุณทูลกระหม่อมของเมียบเอ๋ย

น้องจะเลยขนมัสีพลงตักชัย

อย่าท้อแท้แม่สำนัจจแข็งใจ

ทอดเตาไฟเกิดหรือเจ้าสำเภอาพาล

นางละดังพระพยุงเข้าหนุนหลัง

ระรัวทั้งวรวงศ์น้ำลั่งล้าร

.....

.....

นางพระยาวันทาท้าวเทวัญ

แล้วรับขวัญอุ้มองค์พระกุมาร

ประทับแทบแนบทรวงพระนางนาฏ

ท้าวอินธุมมาศปรีดีเปรมเกษมค่านัต

แล้วพันพันก่อไฟไล่เฮิงกราน

ให้เขาวมาลัยผิงเปลวพระเพลิงพลัน

(หน้า 20-21)

เมื่อนางจันทร์คลอดบุตรเรียบร้อยแล้ว ทั้งห้องก็คร่ำครวญถึงความอาภัพของ

โอรลร์ที่เพิ่งเกิดมา

.....	พระทรงยศโลมลูบแล้วรับขวัญ
ดูลูกรักทรพิศตรึงเพียง เพ็ญจันทร์	พระทรงธรรมกอดลูกแล้ว โศกกา
นฤบาลว่าส่งสารพระลูกแก้ว	เกิดมาแล้วเมื่อพ่อขาดวาล์นา
นางจันว่าแม่นก่อนพ่อเกิดมา	พระวงศ์ก็จะล้อมอยู่พร้อมเพรียง
พระบิดาว่าแม่นเมื่อได้ฤกษ์	จะเอิกเกริกเตรสังข์ประดั่งเสียง
พระชนนีว่าจะมีแม่นมเคียง	พระพี่เลี้ยง เฒ่าแก่จะแจจัน
พระบิดาว่าประเทศทุกไทท้าว	ถ้ารู้ข่าวก็จะรับมาท่วยขวัญ
พระมารดาว่าพ่อนอนเมื่อกลางวัน	ฝูงก่านัลก็จะเห่ตั้งเรไร
พระบิดาว่าโอม้าคลอดเจ้า	กระท่อมเท่ารั้งกาได้อาศัย
พระมารดาว่าส่งสารสายลู่ตาดใจ	อุก็ไม่มีรองพระองค์เลย
พระทรงฤทธิ์ว่าคิดแล้วใจหาย	เอาหนังกวายเป็นฝูงเกิดลูกเอ๋ย
พระมารดาว่าขวัญเจ้าทราชมเหยย	มาแล้วย ฝนเต้าแม่เต็มทรวง (หน้า 21)

แม้ว่าท้าวอินธุมาศจะไม่ล่ามารถประทานสิ่งต่าง ๆ แก่ทารกให้ล้มฐานะโอรล กษัตริย์ แต่พระองค์ก็ให้ความรักและความห่วงใยแก่โอรสอย่างเต็มเปี่ยม ดังนั้น เมื่อทารกหายไป ท้าวอินธุมาศจึงรู้ว่าให้จนลับไป

.....	เอะประหลาดลูกแก้วแคล้วไปไหน
หรือพวกบ้านพรานป่ามันพาไป	ออกจากไร่ร้างพัลวันมา
ครั้นถึงบ้านพรานไพร เทียวไถ่ถาม	ไม่ได้ความลูกน้อยเล่นหา
ถึงกระท่อมห่มกึ่งทอดจورا	ต่างโศกกาเกลือกกลิ้งจนฝังไป (หน้า 24)

สิงห์โกรภพจากท้าวอินธุมาศไปตั้งแต่เกิดได้ไม่กี่วัน กว่าจะได้พบกับท้าวอินธุมาศ อีก สิงห์โกรภพมีอายุได้ประมาณ 16 ปีแล้ว ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ท้าวอินธุมาศไม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพเลย

1.2 มารดา

จากการศึกษาเรื่องสิงห์โกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า นางจันทร์ มารดาของ สิงห์โกรภพก็ไม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพเช่นเดียวกับท้าวอินธุมาศ เพราะสิงห์โกรภพ ถูกพรานหมันเทพจินดาพาหนีไปตั้งแต่มายังไม่หย่านม

.....	โไอ้ครหนอหรือมาแก่งให้ตักขัย
เหมือนแหวะครวักสลักวังเอาดวงใจ	ลูกข้าไม่ทันว่าหย่านมเลย

ละอินพลาทางเรียกพระลูกแก้ว

แม่มาแล้วพ่อไปไหนลูกเอ๊ย

(หน้า 24-25)

1.3 ญาติ

จากการศึกษาเรื่อง สิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากญาติคนใดเลย

2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ

2.1 ครู อาจารย์

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่าสิงห์ไกรภพเคยไปเรียนวิชากับพระโยคีที่เขาเนาวรัตน์ แต่พระโยคีมิได้อบรมสั่งสอนสั่งใดให้สิงห์ไกรภพ นอกจากมอบตำราให้สิงห์ไกรภพไปศึกษาด้วยตนเอง เท่านั้น

ปางโยคีปรีชาเห็นมาฉพ	มาเคารพรู้เหตุประเทศ์สถาน
ผู้มีบุญลุลจักรปราบยักษ์มาร	จึงหยิบลานทองตำราผ้าพยนต์
ยื่นให้พระสิงห์ไกรภพรับ	แล้วหายวับกับตาน้ำฉงน
จะแนะนำกรรมหน้อยจะพลอยปน	ไปลั่วตมมตในถ้ำเสียสำราญ (หน้า 109)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สิงห์ไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจาก ครู อาจารย์ คนใดเลย

2.2 นักบวช

สิงห์ไกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพราหมณ์เทพจินดา ซึ่งมีสถานภาพเป็นนักบวชด้วย

เทพจินดาเป็นบุตรของพราหมณ์วิรุณฉาย อาศัยอยู่ในเมืองมณฑล วิรุณฉายสั่งให้เทพจินดาไปค้นหาผู้มีบุญญาธิการแล้วก็ตายจากไป เทพจินดาจึงออกเดินทางตามคำแนะนำของบิดาจนกระทั่งพบทารกที่มีลักษณะตรงตามตำราที่บิดาให้ไว้ จึงขโมยทารกนั้นหนีไป ต่อมาทั้งสองก็ไปอยู่กับพินทุมาร

ตลอดระยะเวลาที่อยู่กับพินทุมาร เทพจินดาซึ่งมีอายุมากกว่าสิงห์ไกรภพ 12 ปี ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูสิงห์ไกรภพอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา โดยเทพจินดาบอกกับสิงห์ไกรภพว่าตนเป็นพี่ชาย

เมื่อสิงหไกรภพอายุ 14 ปี เทพจินตากับสิงหไกรภพก็หนีพินทุมารฯ ไปอยู่ที่เมืองมถิลา หลังจากนั้นอีก 1 ปี สิงหไกรภพก็หนีเทพจินตาไปเพราะทราบความจริงว่า เทพจินตาเข้าไปช่วยของตน แต่เทพจินตาก็ติดตามหาสิงหไกรภพจนได้พบกันอีก

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เทพจินตาเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูสิงหไกรภพอยู่นานถึง 15 ปี

2.3 พี่เลี้ยง แม่นม

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่นมฉากเช่น โอรสรัชสมัยทั่ว ๆ ไป แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า พราหมณ์เทพจินตาทำหน้าที่พี่เลี้ยงคอยอบรมเลี้ยงดูสิงหไกรภพตั้งแต่สิงหไกรภพยังเป็นทารกจนมีอายุได้ประมาณ 15 ปี

นอกจากนี้ ลุณทรภู่มักจะเรียกพราหมณ์เทพจินตาว่า "พี่เลี้ยง" เสมอ ๆ เช่น

ฝ่ายพระหน่ออดกับพี่เลี้ยง	เห็นสิ้นเลี้ยงยักษาน่าสงสาร (หน้า 45)
พราหมณ์พี่เลี้ยง เคียงปลอบพระหน่อนาง	ลุดล่าวทพี่อายุยาร้องไห้ (หน้า 46)
พี่เลี้ยงว่าถ้าไม่อาศัยบุตร	มีมานุชน้องแก้วเสียแล้วหรือ (หน้า 86)
พราหมณ์พี่เลี้ยง เคียงประคองพระน้องรัก	เห็นผิวพักตร์เผือดลงน่าสงสาร (หน้า 87)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พราหมณ์เทพจินตาอบรมเลี้ยงดูสิงหไกรภพในฐานะพี่เลี้ยงด้วย

2.4 บุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลอื่น ๆ เลย

3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)

3.1 เทพ เทวดา

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นเทพหรือเทวดาเลย

3.2 ยักษ์

สิงหไกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพินทุมารซึ่ง เป็นพระยายักษ์ที่มีหน้าที่ดูแลต้นศีรพยา พินทุมารได้พบกับเทพจินตาส่งขโมยทารกหนีมา จึงนำทิ้งลงไปยังเป็นบุตร

เจ้าเข็ญใจโรธธาตยวรงค์
จะเลี้ยงเจ้ารักเท่าโอรล่ำ

พ่ออยู่ดงไร่บุตรธิดาตวง
ไปดูหาเราเกิดเจ้าที่เขาหลวง (หน้า 27)

พินทุมารตั้งชื่อให้สิงห์โกรภพ และอบรมเลี้ยงดูทั้งสองด้วยความรัก นอกจากนี้
ยังล่อนเวทมนตร์ให้อีกด้วย

พระยายักษ์รักบุตรแสนทวี
แม่ทัพโรมมาให้กล้าหาญ
ให้มือมิดปิดแสงพระสุริยน
แม่ทัพตราอาวุธจะถูกเข้า
ทั้งสองคนเล่ามนต์สั่งวรัยาย

ให้ล่องศรีเรียนเวทวิเศษมนต์
สิงโอมอ่านวิชาเป็นท่าฝน
บรรดาคนข้าศึกไม่เห็นกาย
ให้เล็กเป่าลงแล้วก็แผ้วหาย
ไม่เคยสอนคลายจำได้ตั้งใจปอง (หน้า 36)

เมื่อสิงห์โกรภพค้นพบคุณลุ่มบัตติของใบสรพยาและทราบความจริงว่า พินทุมารมิใช่
บิดาแล้ว สิงห์โกรภพกับเทพจินดาก็หนีไป พินทุมารตามไปอ่อนวอนให้ทั้งสองกลับมากอยู่กับตนอีก
แต่ทั้งคู่ไม่ยอม พินทุมารเสียใจมากจนสิ้นชีวิต

พินทุมารอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพอยู่นานประมาณ 14 ปี จึงอาจกล่าวได้ว่าพินทุ-
มารมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพมาก

3.3 กูติผี ปีศาจ

จากการศึกษาเรื่อง สิงห์โกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โกรภพไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นกูติผี ปีศาจ เลย

3.4 สัตว์

จากการศึกษาเรื่อง สิงห์โกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โกรภพไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครที่เป็นสัตว์เลย

3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

จากการศึกษาเรื่อง สิงห์โกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โกรภพไม่เคยได้
รับการอบรมเลี้ยงดูจากตัวละครกึ่งสัตว์เลย

ตอนที่ 1 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สิงห์โครภพได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล

พราหมณ์เทพจินดาอบรมเลี้ยงดูสิงห์โครภพโดยรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสิงห์โครภพค้นพบความลับของใบไม้ทั้ง 4 สีแล้วก็สงสัยว่า ใบไม้เหล่านี้มีคุณ-
สมบัติเพียงแค่ว่าใช้เปลี่ยนสภาพร่างกายมนุษย์เท่านั้น เหตุใดเทพจินดาจึงหวงห้ามเทพจินดาก็รับฟัง
ความคิดเห็นและอธิบายให้สิงห์โครภพเข้าใจว่า หากนำใบไม้เหล่านี้ไปใช้ในเมื่องก็จะ เป็นประโยชน์
ต่อผู้ใช้นามาก

จึงซักถามพราหมณ์เทพจินดา	เหมือนต้นยานี้ก็เห็นไม่เป็นการ
แก่น เอรีดอ้อยเหมือนอ้อยตาล	หรือเปรี้ยวหวานนั้นแล้วจะว่าดี
เจ้าพราหมณ์ว่ายาอยู่ในภูเขา	ก็เสียเปล่าจริงแล้วนะแก้วพี่
ถ้าแก่นเราเอาไปในบุรี	คุณนั้นมีถ้าจะรำลึกสำราญ
กินเป็นนกนิกไปไหนก็ไปง่าย	เป็นนาครายจะรบกับศึกมีสื่อ
กินเป็นทองผ่องแผ้วในผิวเนื้อ	ปะผู้หญิงยิงเรือคงรักเรา (หน้า 39)

1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ

จากการศึกษาเรื่องสิงห์โครภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โครภพไม่เคยได้รับ
การเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.3 การยอมรับความล้มเหลวและข้อจำกัด

จากการศึกษาเรื่องสิงห์โครภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โครภพไม่เคยได้รับ
การเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง

จากการศึกษาเรื่องสิงห์โครภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โครภพไม่เคยได้รับ
การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

ตลอดระยะเวลาที่พราหมณ์เทพจินดาอบรมเลี้ยงดูสิงห์โครภพ เทพจินดามักจะให้
คำปรึกษาแนะนำ และวางแผนการต่าง ๆ ร่วมกับสิงห์โครภพเสมอ ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสิงห์โกรธพรวดว่าพินทุมารมิใช่บิดาของตน แต่เป็นยักษ์ที่จับตนและพี่ชายมา
 เลี้ยงไว้ สิงห์โกรธก็ปรึกษากับเทพจินดา เรื่องการหนีพินทุมารไปทันที
 ค่อยคลายหายโกรธาปรึกษากัน ถ้ากระนั้นเราจะอยู่ไปไหม
 เก็บเอาแต่ใบไม้เอาไว้กิน เป็นนกแก้วแล้วอินระเห็จหนี
 แต่จะไปกลางวันไม่ทันที อสูรรู้ความจะตามมา (หน้า 40)

เมื่อพินทุมาร เลียชีวิตแล้ว สิงห์โกรธก็ปรึกษากับเทพจินดา เรื่องการทำศพเทพ-
 จินดาให้คำแนะนำและช่วยกันจัดการ เผาคศพอย่าง เรียบร้อย

จะเผาคศพทรงฤทธิ์บิดเรศ	อย่าให้เวทนาไว้ในไพรล่าถอย
จะโคกที่เห็นไม่เป็นการ	คิดประหารห้ามรักหักภัย
พระสิงห์โกรธพรวดอื่น	ค่อยกลั่นกลินเอ็ดขลนาไหล
แล้วเฝ้าตามตามซึ่งล่งสยใจ	เผ่าอย่างไรจึงจะดีเล่าพี่พราหมณ์
ที่เลี้ยงว่าแรงเรายังเยาว์นัก	อันคัพย์ักษ์ใหญ่เหลือจะหาบหาม
เอกพินทุมารไล่เพลิงละเลิงลาม	ให้เพลิงพลามเผาลิ้นทั้งอินทรี
แล้วช่วยกันตั้งเต็นริมเนินผา	เที่ยวซักหากิ่งไม้ในไพรศรี
มาลุ่มคัพพบหับสาตบตี	จุดอัคคีเพลิงคบคนละอัน (หน้า 46)

ต่อมาเมื่อพราหมณ์เทพจินดาตามสิงห์โกรธจนพบแล้ว สิงห์โกรธก็ปรึกษาว่าจะ
 ยิงตัวนางสร้อยลู่ตามมาจากท้าวสุดพิภตรได้อย่างไร เทพจินดาก็ให้คำแนะนำที่เปี่ยมไปด้วยเหตุผล
 ยิ่ง

หน่อกษัตริย์ขัดแค้นแล่นทรี	ปรึกษาพี่เลี้ยงพราหมณ์จะตามนาง
พราหมณ์จินดาว่ายักษ์อักษิณฐ์	จะยิงฤทธิ์ไม่ถนัดเห็นชดขวาง
พระตรัสว่าข้านักจกวางวาง	ล่งล่านางต้องถูกผูกข้อมือ
ที่เลี้ยงว่าถ้าไม่อสยบุตร	มิฆ่าขุนน้องแก้วเสียแล้วหรือ
พระน้องว่าหมองใจตั้งโพธิ์	จะไว้อยิงนางจนวางวาย
เจ้าพราหมณ์ห้ามตามท้าวเฝ้ายให้เรียบร้อย	อันน้ำน้อยแพ้ไฟดับไม่หาย
เราล่องคนพลโกรทั้งโพรงนย	ยิงฆ่าตายก็ยิงเพิ่มยิงเติมมา
อันองค์ท้าวเจ้าบุริมสีพิกตร	สิทธิ์ศักดิ์ทรงมนต์ตลคาถา
เมื่อรบกันพันพาดด้วยคำลตรา	ถูกกายาย่อยยับแล้วกลับตี
อันแล่งล่ากายสิทธิ์ฤทธิ์พระขรรค์	เห็นจะกันแก้ได้จึงไม่หนี

ชั้นการศึกษาที่ตราเห็นข้าที
ไปถิ่นฐานมารดรบิดเรศ
สิ่งคิดอ่านการประจัญรรงค์

พ่อพิงพิงอย่าเพิงรบหลีกหลบองค์
ให้ทรงเดชยื่นข่มลุ่มประล่งค
ซึ่งโฉมยงเห็นจะได้ด้วยง่ายตาย

(หน้า 86-87)

เมื่อสิงห์โกรกพิไลครอง เมืองโกญจาแล้วก็คิดจะได้นางสร้อยลู่ตามมา เป็นยาย
สิงห์โกรกพิงปรึกษากับเทพจินดา เทพจินดาให้คำแนะนำว่าควรจะมีลารไปขอยมาท้าวศุภพิกตร
และลู่ออนาง .

พอรูปร่างราชนครานมาเผ้า
โหนเล่าเราจะได้สร้อยลู่ดา
เจ้าพรหมพิงปึงคมประนมล้นอง
ไปงอนง้อขอยมาพระยามาร
เมื่อจะหายคลายโกรธยกโทษให้

ท้าวเธอเล่าต้นลึกแล้วปรึกษา
ช่วยปรึกษาตรองตริตำริการ
จำจะต้องแต่งอำมาตย์ถือราชลาร
ตามโบราณร่วมจ้งหวัดปฐพี
ก็จะได้พระธิดามารคร์ (หน้า 99)

ต่อมาเมื่อสิงห์โกรกพิเตรียมการป้องกันเมืองโกญจาให้พ้นจากการโจมตีของท้าว
ศุภพิกตร เทพจินดาก็ให้คำแนะนำว่า สิงห์โกรกพิควรจะไปเรียนวิชากับโยคีที่เขาเนาวัตน์ก่อน
จะได้นำความรู้มาต่อสู้กับศัตรู

พรหมพิงจินดาว่าทั้หมานับหมื่น
รณรงค์องค์เดียวเห็นเปลี่ยวใจ
ผูกพันดลรับลุ่มทบทพ
ข้าทราบความตามตำราในบาส
ใกล้แวนแคว้นเดนมโรมิวิไล่นั้น
เชิญพระองค์ทรงศักดิ์จักรพรรดิ
ขอวิชาฝ่าพยนต์เวทมนต์ไว้
แม้นละไว้ให้มาถึงธานี

คนจะตื่นแตกห้ามปรามไม่ไหว
จึงจะไปหาผู้ความรู้มี
ไปตั้งรับรพุงนอกกรุงคร์
ว่าโยคีอยู่เขาเนาวัตน์
ทรงศีลธรรมนับถือคนชื่อสัตย์
ไปนมัสการท่านโยคี
จึงยังฮัยสังหารผลาญยักษ์
ย่าวบุรุษราษฎรจะร้อนใจ

(หน้า 108-109)

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

2.5 การไม่ห้ามพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวเอง

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล

ผู้อบรมเลี้ยงดูสิงหไกรภพมักจะใช้วิธีการผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผลอยู่เสมอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พินทุมารมักจะตามใจสิงหไกรภพเสมอ แม้ว่าตนเองจะไม่ได้อยู่ดูแลสิงหไกรภพ แต่พินทุมารก็ยังกำชับให้เทพจินดาตามใจน้องอย่าให้ร้องไห้

แล้วจึงสั่งพราหมณ์น้อยยกถอยถอย
ระวังน่องอย่าให้ร้องนะลูกแก้ว

พ่อจะไป เก็บผลมะม่วงปราง
กลางวันแล้วพ่อจะมาอย่างหมองหมาง (หน้า 37)

เมื่อสิงห์โกรภพชวนพราหมณ์เทพจินดา เข้าไปในอุทยานที่พินทุมารห้อมเข้าไปเล่น
เทพจินดาก็ยอมตามใจสิงห์โกรภพ

พระสิงห์โกรภพพูดว่า	หน่อกษัตริย์แก้วกล้าจะหาไหน
ถามเจ้าพราหมณ์ตามแกลงให้แจ้งใจ	พ่อจะไปแล้วก็สั่งทุกครั้งครา
ว่ามิให้ไปเล่นที่ห้องนี้	ของล้ำค้ำคงจะมีระมังหนา
ไปให้รู้ตลักรที่พินดา	ว่าแล้วพาพราหมณ์เดินด่าเดินไป (หน้า 37-38)

เทพจินดาห้ามปรามสิงห์โกรภพมิให้ไปสับต้องต้นไม้ประหลาดที่อยู่ในอุทยานนั้น แต่
พอสิงห์โกรภพว่า เทพจินดาขี้ลาด พร้อมทั้งบอกว่าตนจะลองกินใบไม้ประหลาดนั้น เทพจินดาก็
ยอมตามใจ ทั้ง ๆ ที่ตนก็ไม่แน่ใจว่า เมื่อกินใบไม้แล้วจะเกิดอะไรขึ้น

อย่าเข้าไปสับต้องน่องแก้ว	ต้นไม้เช่นนี้แล้วมักมีผี
พระเย้ยหยันเข้ชฐาแล้วพาทิ	ว่าพินขี้ลาดไม่เข้าการ
ถ้าแม้ว่าเปือมาเอาไม่ได้	ไม่มีใครจงรักจะหักหาญ
แม้มีผู้รักษาพยาบาล	คงเป็นไม้ต้องการไม่เชื่อเลย
บิดาหวงห้ามไว้มิให้เห็น	ต่อจะเป็นของดีคุณพี่เอ๋ย
ต้นพฤษภา เช่นนี้เราไม่เคย	จะละเลยนั่งอยู่ดูท่าไม
เราทั้งสองลองกินดูเกิดผี	ถ้าร้ายดีก็คงเห็นว่าเป็นโฉน
เจ้าพราหมณ์ฟังน่องตอบก็ชอบใจ	เข้าเด็ดใบแดงเคี้ยวทั้งสองคน (หน้า 37-38)

เมื่อพินทุมารแก้ไขให้บุตรทั้งสองกลับเป็นมนุษย์ได้ตั้งเดิมแล้ว พินทุมารก็มีได้ลงโทษ
ทั้งสองที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ตนตั้งไว้ พินทุมารเพียงแต่เตือนเทพจินดาว่าอย่าพาสิงห์โกรภพไปเล่น
ในอุทยานอีก จากนั้นพินทุมาร ก็เอาอกเอาใจทั้งสองอย่างเคย แสดงให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ที่พินทุมาร
ตั้งไว้มิได้มีความศักดิ์สิทธิ์สำหรับสิงห์โกรภพเลย เพราะถ้าสิงห์โกรภพละเมิดกฎอีก พินทุมารก็
คงจะผ่อนปรน เช่นเดียวกับครั้งนี้

.....
พ่อห้ามว่าอย่าเล่นขึ้นมาเล่น
ที่นี้ลำพ่อย่านาน้องมาใน
ชวนภิรมย์ข่มเขยเคยล้น

ราพรายร้องว่าลำแก้วใจ
สิ่งต้องเป็นนาคนองน้ำตาไหล
แล้วพาไปถ้ำทองห้องโลยา
ประคองชีวิตรับขวัญด้วยहरษา (หน้า 38)

ดังนั้น วันรุ่งขึ้นสิงห์โกรภพก็ชวนเทพจินดาไปลองกินใบไม้สีอื่น ๆ อีก ตอนแรก
เทพจินดาพยายามห้ามปราม แต่เมื่อสิงห์โกรภพรบเร้ามาก ๆ เทพจินดาก็ยอมผ่อนปรนตามใจสิงห์โกรภพ
อีก และยังช่วยยืนต้นไม้ไปเก็บใบสรรพยาให้อีกด้วย

หน่อกระษัตริย์ตรัสกับเจ้าพราหมณ์พี่ ใบไม้สีอื่น เป็นงูก็ดูขื่น
ไปกินอีก เกิดจะเป็นเหมือนเช่นกัน หรือจะฝันแปรร่าง เป็นอย่างไร
ฝ่ายเจ้าพราหมณ์ห้ามน้อง เป็นหลายครั้ง เห็นไม่ฟังก็ไม่ขัดอ้อฉลาลัย
จึงพี่น้องล่องราพากันไป ถึงต้นไม้หยุดพูดกันล่องคน
เราตักน้ำมาวกผามาสำหรับ แม่นกลายกลับแก้ไขไม่ขัดล่น
ยา เรามีที่นี่ไม่อัปจน แล้วล่องคนตักน้ำมาวกผามา
พระโศมยงองค์สิงห์โกรภพ จึง เร้ารบให้พี่อื่นใบพฤกษา
เจ้าพราหมณ์ไปเก็บใบขาวนั้นมา แล้วเคี้ยวกินตรงหน้าพระน้องชาย (หน้า 38-39)

ต่อมา เมื่อพินทุมารติดตามสิงห์โกรภพมาทันที่ลู่ตเขตแดนของยักษ์ พินทุมารก็เรียกร้อง
ให้ทั้งสองกลับไปอยู่กับตนอีก แต่เมื่อทั้งสองยังคงยืนยั้นจะกลับไปบ้านให้ได้พินทุมารก็ผ่อนปรนตามใจ
เพียงแต่ขอให้สิงห์โกรภพและเทพจินดาลงมาหาพินทุมาร ก่อนเท่านั้น

อลันทรอินค้ำที่ร่าตอบ จึงตรัสลอบประโลมเล่าเจ้าทั้งสอง
ซึ่งแก้วตาอาลัยถึงพี่น้อง ก็ควรของเจ้าแล้วไม่ห้ามเลย
ถึงจะอยู่จะไปก็ไม่ว่า กลับมาหาพ่อก่อนเกิดลูกเอ๋ย
พออินลิตบิดาได้ข่มเขย อย่างกลัวเกรงพ่อเลยนะแก้วตา (หน้า 44)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาคำรำพันคิดถึงบุตรของพินทุมาร และคำรำพันของ
สิงห์โกรภพหลังจากพินทุมารเสียชีวิตแล้ว จะพบว่า พินทุมารใช้วิธีอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพแบบ
ผ่อนปรนและยอมตามใจมาก เช่น พินทุมารรำพันว่าตลอดเวลาที่อบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพมา 14 ปี
ตนไม่เคยตีหรือดุด่าเลย เพียงแต่เห็นสิงห์โกรภพร้องไห้ตนก็ต้องรีบเอาอกเอาใจแล้ว

โอ้เจ้าดวงนัยนาบิดาเอ๋ย ไม่ฝึกเลยที่ว่าลูกจะลอบหนี
พ่อเลี้ยงงัวไว้ได้ถึงสิบสี่ปี มิได้ตีได้ด่าให้อาทร
เมื่อแรกตกมาอยู่ในอุหา พ่ออุตล้าหยอนมนาง โกรลสร
มาโลมเลี้ยงลูกยาด้วยอาวรณ์ ถนอมนอนแนบข้างไม้ห่างกัน
แต่เห็นเจ้าร้องไห้ก็ใจหาย พ่ออุ้มล่ายลู่ที่รักแล้วรับขวัญ
ความรักใคร่ในลูกนี้ผูกพัน ถึงทุกวันเจ้าเป็นหนุ่มยังอุ้มเขย (หน้า 42)

ส่วนสิงห์โกรภพก็คร่ำครวญว่า พินทุमारนั้นรักตนมาก ไม่ว่าจะทำอะไรสิ่งใดก็ไม่
 เคยขัด ตามใจทุกอย่างถึงทำผิดพินทุमारก็ไม่เคยดูต่ำหรือลงโทษ
 เคยโอบอ้อมอุ้มแอบไว้นั้นบทรวง รักดังดวงชีวาไม่อาธรรม์
 ถูกจะ เล่นสิ่งไรก็ไม่ห้าม มีแต่ตามใจสิ้นทุกสิ่งสรรพ
 ถึงผิดพลั้งสั่งล่อนล้ารพัน ไม่ตรันตำว่าด้วยปราณี (หน้า 45)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พินทุमारและพราหมณ์เทพจินดาอบรมเลี้ยงดูสิงห์โกรภพ
 ด้วยวิธีผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไรเหตุผลเสมอ

3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน

จากการศึกษาเรื่องสิงห์โกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์โกรภพไม่เคยได้รับ
 การอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา

สิงห์โกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบติดตามดูแลตลอดเวลาจากพินทุमारและพราหมณ์
 เทพจินดา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นับตั้งแต่พินทุमारนำสิงห์โกรภพมาเลี้ยง พินทุमारก็จะคอยติดตามดูแลสิงห์โกรภพ
 เสมอ เมื่อพินทุमारออกไปหาอาหารก็จะมอบหน้าที่ให้เทพจินดาดูแลแทนทุกครั้ง ดังคำกลอนที่
 กล่าวไว้แล้วในหน้า 580

นอกจากนี้ พินทุमारยังคอยดูแลความเป็นอยู่ของสิงห์โกรภพอย่างใกล้ชิด เช่น
 ก่อนนอนก็จะสวดที่นอนให้ แล้วพัดให้สิงห์โกรภพหลับ เวลาตื่นนอนก็อาบน้ำให้

ถึงยามค่ำย่ำฆ้องเข้าไถ่ยาลัน	เอาผ้าลาดลงให้ลูกเล่นหา
แล้วโบกพัดพัดวีให้นิทรา	ทิ้งล่องราพระกุมารสำราญใจ
เวลาเข้าท้าวอุ้มลงล้งรน้ำ	เอาผ้าทำเปलगล่อมให้หลับไหล (หน้า 28)

เทพจินดาก็ติดตามดูแลสิงห์โกรภพตั้งแต่เด็กจนกระทั่งโต แม้สิงห์โกรภพจะหนีไป
 แล้ว แต่เมื่อเทพจินดาได้พบกับสิงห์โกรภพอีกครั้งหนึ่ง เทพจินดาก็ยังคงติดตามดูแลและคอยช่วย
 เหลือสิงห์โกรภพอยู่ตลอดเวลา เช่น ช่วยนวดและพัดให้คลายร้อน รวมทั้งหาผลไม้มาให้สิงห์โกรภพ
 กินระหว่างที่รบกับท้าวสุดพิภตร

ปลอบให้นั่ง รุ่งรอแล้วจรสัด	เที่ยวเก็บพระผลไม้ม่าให้น้อง
λεύอิมอิมแยมค้อยแยมฮั่น	ล้ำราษฎร์ร่วมจิตสันทนอง (หน้า 85)
เจ้าจินดาลำมิรักดีรักกระษัตริย์	นั่งนวดพิศพุดจาย้อฉาลัย (หน้า 87)

ต่อมา เมื่อเห็นว่าสิงห์โกรธพลเสียที่ท้าวสุดพิภตร เทพจินดาก็เข้าช่วยพาสิงห์โกรธพลหลบหนีมาได้

พราหมณ์ที่เลี้ยงเมียงมอง เห็นน้องรัก	รบกับยักษ์แรงน้อยต้องถอยหนี
แล้วกินใบไม้ยาเป็นพาสี	ไตท่วงทีโถมสู้กับกุมภภัณฑ์
ทั้งตีนมือย้อยุดอ้าวรยักษ	เข้าขบกัดสุดพิภตรณลักณินผัน
ผลัดตกน้ำค่าพลบต่างรบกัน	ตีกุมภภัณฑ์จมลงในคงคา
แล้ววิ่งแปลงแก่งล่งลละมาปะน้อง	ดูพวกพ้องพลยักษ์ยังหนักหนา
จะห้าหันบั่นรอนอ่อนระอา	เจ้าพราหมณ์พาหน่อกระษัตริย์หลัดลัดไป (หน้า 86)

นอกจากนี้ เมื่อสิงห์โกรธพลจะเดินทางไปที่ใด เทพจินดาก็มักจะติดตามไปดูแลอย่างใกล้ชิดเสมอ ๆ เช่น เดินทางไปเรียนวิชาที่เขาเนาวัตัน

หน่อกระษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่	ท่านผู้รู้เวทมนตร์อยู่หนไหน
อย่าข้าที่ฟังพาน้องคลาไคล	จะได้ไปศึกษาวิชาการ
แล้วทูลลาพาพราหมณ์ตามลีลาศ	ออกจากราชนิเวศน์เขตสถาน
เป็นปักษาภาโถมพโยมมาน	ไปทางบ้านเดิมพราหมณ์ตามตำรา (หน้า 109)

เมื่อเชษฐคัท้าวสุดพิภตรไปเมืองมารัน

ปางพระองค์ทรง โคมประโลมล่ววาท	กับอุปราชอ่าองคัลรังล่นาน
ประดับเครื่อง เรืองจรัสชัชวาล	แก้วประพาฬิเพชรพรายกระจายวง
ครั้นเล็ริจลรรพศัพบระขรรคัลกัลเม็ด	ล่องเล็ดีจบุรยาตรตั้งราชหงส์
.....	.....
เจ้าพราหมณ์ยี่หลัดดินอินโอบกบน	เป็นนายทัพซบพลลกลไกร
แล้วทัพพระสิงห์โกรธพลยก	พระทรงนงอินทรอินแผ่นดินไหว (หน้า 116)

3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoritarian)

4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตามดังรายละเอียดต่อไปนี้

พินทุมารตั้งกฎห้ามบุตรทั้งสองเข้าไปในคูหาที่มีต้นสรพยา และคอยย้ำกฎนี้อยู่เสมอ ๆ เช่น

- . . . . . ที่ห้องกลางนั้นเจ้าอย่าเข้าไป
- ด้วยกุมภภันท์นั้นกลัวโอรสา จะเห็นต้นสรพยาในเหวใหญ่ (หน้า 28)
- ฝ่ายกุมภภันท์วันนั้นคิดถึงป่า สิงโลมลาร่าสั่งเจ้าทั้งสอง
- พระสุรกรจงรักษาคูหาทอง อย่าไปห้องโถงนั้นเลยนะแก้วตา (หน้า 37)
- พ่อห้ามว่าอย่าเล่นขึ้นมาเล่น สิงต้องเป็นนาคนองน้ำตาไหล
- ที่นี้สาพ่ออย่านำน้องมาใน แล้วพาไปถ้ำทองห้องโถงโลงยา (หน้า 38)

เทพจินดาก็เป็นอีกคนหนึ่งซึ่งมักจะวางกฎเกณฑ์ให้สิงห์ไกรภพทำตาม เช่น ห้ามเข้าคูหาที่มีต้นสรพยา ห้ามสับใบไม้ประหลาด

อย่าเข้าไปสับตองนะน้องแก้ว ต้นไม้เช่นนี้แล้วมีผี (หน้า 37)

ฝ่ายเจ้าพราหมณ์ห้ามน้องเป็นหลายครั้ง เห็นไม่ฟังก็ไม่ขัดอภัยเลย (หน้า 38)

แต่เป็นที่น่าสังเกตุว่า สิงห์ไกรภพมักจะละเมิดกฎเกณฑ์ทั้งสองตั้งขึ้นเสมอ ๆ

4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.3 การเรียกร้องคดีหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องและคาดหวัง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพินทุมารติดตามสิงห์ไกรภพไปถึงสุดเขตแดนของยักษ์ พินทุมารก็เรียกร้องให้สิงห์ไกรภพกลับไปอยู่กับตน

พระยายักษ์กวักหัตถ์ตรัสประภาษ	สุดล่าวาของพ่อจะผายผัน
พ่อจะตายวายชีพสิ้นชีพัน	เจ้าพากันลงมาหาบิดร
เขตของพ่อสิ้นอยู่เพียงภูเขา	สุดจะขึ้นตามเจ้าบนสิงขร
พระลูกรักล่องราจจอาวุธ	อย่าเพื่อให้บิดรนี้ล่าตาย (หน้า 44)

แต่สิงห์ไกรภพและเทพจินตาก็ยังคงยืนกรานที่จะไปจากพินทุมาร พินทุมารจึงเปลี่ยนข้อเรียกร้องเป็นเพียงให้ทั้งคู่ลงมาให้ตนชื่นชมเป็นครั้งสุดท้าย แล้วก็ให้ทั้งสองไปตามใจ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 581

เมื่อพราหมณ์เทพจินตาทพบสิงห์ไกรภพก็พยายามเรียกร้องให้สิงห์ไกรภพเปลี่ยนความตั้งใจที่จะชิงตัวนางสร้อยสุดามาจากท้าวสุดพิภพตรึง เป็นกลับไปหาท้าวอินธุมาค้ำกับนางสังทรพร้อมกับตน โดยพยายามอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วใน หน้า 577-578

แต่สิงห์ไกรภพก็ยังไม่คล้อยตามความเห็นของ เทพจินตา เทพจินตาก็เรียกร้องอีกครั้งหนึ่ง โดยอ้างถึงความมั่งคั่งต่อบุพการี

เจ้าจินตาล่ามิรักดีรักกระษัตริย์	นั่งนวดพิศพิศจลาอ้อฉลาสัย
แม้มั่นหวงหมักรักหญิงจะชิงชัย	ฉวยชดชวางอย่างไรจะได้อาย
พระชนกชนนีเป็นที่ยิ่ง	ไม่ควรทิ้งทอดพระคุณให้สูญหาย
ถึงลูกเมียเสียไปแม่ไม่ตาย	ก็หาง่ายดอกพี่เห็นไม่เป็นไร
พระบิดรมารดานั้นหายาก	กำลังจากแล้วไม่มีที่อาศัย
นางไปอยู่บุรีไม่ผัวภัย	มาเมื่อไรคงพบประลပ်กัน
ขอเชิญพ่อหน่อเนื้อในเชื้อแถว	ไปกรุงแก้วโกญจามหาลัวร์ย์
พระบิดราขมาตรงค้เผ่าพงศ์พันธุ์	จะนับวันคอยหาด้วยอาวุธ (หน้า 87)

4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร

จากการศึกษาเรื่องสิงหนโกรทอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหนโกรทไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

จากการศึกษาเรื่องสิงหนโกรทอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหนโกรทไม่เคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูในลักษณะนี้เลย

ตอนที่ 2 พฤติกรรมของสิงหนโกรทที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

1.1 ความเป็นผู้นำ

สิงหนโกรทแสดงพฤติกรรมที่ย้ำให้เห็นความเป็นผู้นำที่ดีหลายครั้ง อาจจะแยกลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีของสิงหนโกรทออกเป็น 2 ประเภท คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และการปฏิบัติต่อเฉลยศึก

ในด้านการบำรุงขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานั้น สิงหนโกรทจะเป็นผู้นำที่พอกต่อสู้กับศัตรูด้วยความกล้าหาญทุกครั้ง ทำให้กองทัพมีขวัญและกำลังใจที่ดี ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

ตอนป้องกันเมืองโกญจาให้พ้นจากการโจมตีของท้าวสุพัทตร์

พระสิงหนโกรทเข้ารับ	กระโจนสู้สุพัทตร์ด้วยหอกยาว
ท้าวแปดกรรณรัฐประสพบาน	นกทะยานเหยียบข้างไม้ห่างกัน
ทั้งปากจิกปีกตีขยี้เล็บ	กฤษณ์ เล็บช้วน เช่ชบ เหน็บ
ยักษ์ยัับรับพลาดพระพาดฟัน	ถูกกุมภะทัชขาดกลางทั้งข้างพลาย
เป็นล่องฮักถักดินลั่นฮิวต	ดับดวงจิตไปสวรรค์เหมือนมันหมาย (หน้า 114-115)

ตอนต่อสู้กับเทพาสุรแห่งเมืองกาลวาศ

พระสิงหนโกรทขับนกกโถม	เข้ารุกโรมรบพุ่งยาวกรุงศรี
ต่างรับรองป้องกันประสพตี	อลูร์แทงพลาดพระพาดฟัน
ถูกหอกหัตถ์ตัดขาดตกราชรถ	ระทวยระทวดแทบฮิวาจะฮาลี
พวกเกียกกายนายกองเข้าป้องกัน	พระข้าพันถูกส่ำเส็ดตาย (หน้า 194)

ตอนต่อลูกับ เทพาลูและประลัยกัลป์

พระชั้นนภกโณมนโจนทะยาน	เข้าต่อตันตีรันประลัยกัลป์
อินทรีโถมโถมจิกหยิกด้วยเล็บ	มังกร เจับพลิกละบัดเลี้ยวกัดขบ
นกอินทรีตีมังกร เลือกลงอนขบ	พระไกรภพแผ่นไล่ประลัยกัลป์
ต่างแรง เรียว เคียวขับสับประยุทธ์	อุตุลุด เลี้ยวสัดละพัดผัน
อสูรตีพลาดพระพาดฟัน	ถูกกุมภกัณฑ์ล้มดินสิ้นชีวา
แต่ท้าวเทพาลูนั่นวุ่นว้าง	เข้าอุตุยิง เมียรักของยักษ์
พระเหลียวเห็นแผ่นพาดด้วยคำลตรา	ถูกแขนขวาขาดพลัดตกบัพฐพี (หน้า 218)

จากการศึกษา เรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพทำหน้าที่แม่ทัพ 3 ครั้ง และสิงห์ไกรภพจะเข้าร่วมรบกับทหารทุกครั้งตั้งคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น นอกจากนี้ เมื่อเสร็จศึกแล้ว สิงห์ไกรภพก็มักจะปูนบำเหน็จรางวัลให้แก่ผู้ทำความชอบ เป็นการบำรุงขวัญ ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาอีกทางหนึ่งด้วย เช่น

แต่งตั้ง เทพจินดาให้ครอง เมืองมารัน	หลังจากชนะท้าวศัตรูพิศตร
. . . . .	จึงมอบการนำคร่ำให้เขษฐา
อยู่แทนเรา เออรุระอลุรา	ให้เพิ่มพาลูกกล้าวีรดีก่าศัตรูภัย
จงสตัยชื่อถืออบทตามกฎหมาย	อย่าคิดร้ายทุกจริตผิดวิสัย
मैंนประมาทราลหัทจะบรรลัย	ทำชอบได้ เกียรติยศจะงดงาม
मैंนมีศึกอีกลูมาจุจาบ	คิดปรามปราบเสียให้เตียนชิ่ง เลี้ยนหนาม
ได้เอ็นเกล้าข่าวบุรีแลยพราหมณ์	เจริญความลุ่มล่ง่าแก่ธานี (หน้า 121)

เมื่อกำจัดเทพาลูและประลัยกัลป์ได้แล้ว สิงห์ไกรภพก็ปูนบำเหน็จให้ข้าราชการ เลิศยศขึ้นเข้านิเวศน์ประเทศสถาน

. . . . .

ให้รางวัลบรรดาข้าราชการ ทั้งทหารถ้วนทั่วทุกตัวกัน (หน้า 218)

แต่งตั้งชัยสุริยาครอง เมืองกาลวาศ และให้ฉัตราลูเป็นอุปราชฝ่ายหน้า

เจ้ามานี่ด้นักศึกให้เจ้า อยู่แทนเรารักษาโยธาหาญ

พลางหยิบกระบองของประลัยกัลป์มาร ยืนประทานไว้ให้ชัยสุริยา

อยู่ปกป้องครองกรุงบำรุงราช โครองอาจยังขัดตัดเกล้า

ตั้ง เลื่อนที่สนิทชื่อฉัตราลู เป็นฝ่ายหน้าว่าขานการนคร (หน้า 231)

เมื่อเทพจินดาแก่เล่นหัดได้สำเร็จ สิงหโกธภพก็เปลื้อง เครื่องทรงประทานให้เป็น

รางวัล

แล้วปลดเปลื้อง เครื่องประทานสังวาลย์วัลย์ มงกุฎกรรเสียดแก้วพลอยแพรวพราว
ให้เจ้าพราหมณ์ตามฝักที่ความชอบ ได้ประกอบก่อเกื้อเป็นเชื้อสาย (หน้า 273)

ส่วนในด้านการปฏิบัติต่อเอลยศึกนั้น เมื่อสิงหโกธภพสามารถเอาชนะกษัตริย์เมืองใด
ได้แล้ว หากไพร่พลที่เหลืออยู่ยอมอ่อนน้อมต่อพระองค์ สิงหโกธภพก็จะไม่เอาโทษ เช่น

ตอนรบชนะ เทพาสูร์

พระโคมยงองค์สิงหโกธภพ

ขับนกรงยี่นลงกับเกลลา

ใครไม่รู้ฎไม่หมายท่าลายล่าง

จงพร้อมใจให้สัตย์ปฎิญาณ

พระออกนั่งยังหน้ามหาปราสาท

จึงตรัสสั่งทั้งสี่ขุนเสนา

ว่าตัวเรากับเจ้าเมืองกกลวาค์

อันคนอื่นหมิ่นแล่นแดนบุรี

จงอยู่ตามความสละบายทั้งชายหญิง

ตอนรบชนะประลัยกัลป์

พวกพลยักษ์จักรวาฬไม่ต้านตี

จอมกระษัตริย์ตรัสห้ามปราชมทหาร

ให้สงบพลนิกายทั้งซ้ายขวา

แล้วตรัสว่าเหวยอสูรหมู่ขุนมาร

ทั้งขุนนางเสนาโยธาหาญ

จะโปรดปรานปราณีไว้ชีวา (หน้า 195)

พวกอำมาตย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา

จงร้องป่าวเหล่าประชาทั้งธานี

พยาบาทขัดข้องกันล่องศรั

มิได้มีขัดเคืองด้วยเรื่องไร

อย่าเกรงกริ่งว่าเราจะทำไฉน (หน้า 196)

ขอฮิริวอนว่าเป็นข้าไท

ไม่ให้ผลาญพวกยักษ์ให้ด้กษัย (หน้า 218)

นอกจากนี้ เมื่อสิงหโกธภพเห็นว่า ไพร่พลเหนื่อยอ่อน สิงหโกธภพก็จะให้ทหาร
เหล่านั้นพักผ่อนก่อน เช่น เมื่อมาถึงเมืองมารัน สิงหโกธภพพบว่า ทหารเมืองมารันกำลังเหน็ด
เหนื่อยจากการทำศึกกับเทพาสูร์ สิงหโกธภพก็ให้ทหารพักผ่อนก่อน ส่วนพระองค์รับยกทัพเมือง
โกญจาดิตตามไปเมืองกาลวาค์

พระตรัสตอบขอบจิตที่คิดอ่าน

กับพวกข้างทั้งหมื่นที่คืนมา

แต่เกอทัไพร่ให้สักห่มที่ขันแข็ง

เราจะยกโยธาไปรารี

แต่พวกท่านล้ำเสื่อยเหนื่อยหนักหนา

ให้ผ่อนพักรักษาอยู่ธานี

พอรู้แห่งหนทางกลางวิถี

สังหารฮิริวอนให้บรรลัย (หน้า 185)

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า สิงหไกรภพมีความเป็นผู้นำที่รู้จักบำรุงขวัญและกำลังใจทหาร และปฏิบัติต่อศัตรูที่มาล่ำวามักดีอย่างเหมาะสม

1.2 ความรับผิดชอบ

สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

เมื่อสิงหไกรภพได้ครองเมืองโกญจาแล้วก็ เคঁราได้คิดถึงนางสร้อยสุดา แม้ว่าสิงหไกรภพจะอยากออกไปรับนางมาจากเมืองมารัน แต่สิงหไกรภพก็หวั่นเกรงการบริหารบ้านเมืองและเหล่าประยูรญาติมากกว่า จึงพยายามข่มใจทำงานทะนุบำรุงบ้านเมืองก่อน แสดงว่า สิงหไกรภพมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

จะทูลลาฝ่าละอองธุรีพระศรี

ก็ขังขังด้วยฟังได้ครองไอสุรีย์

เหมือนรักเมียเสียวงศ์พงศ์ประยูร

ยิ่งเพิ่มพูนทุกขันธ์ทอนถอนฤทธิ์ (หน้า 97)

นอกจากนี้ สิงหไกรภพยังมีความรับผิดชอบในคำพูดของพระองค์อีกด้วย เช่น ก่อนที่จะเข้าตีเมืองกาลวาศ์ สิงหไกรภพสั่งให้จิตราสุร์เข้าไปฟังข่าวและช่วยรามวงศ์ออกมาจากเมืองโดยสิงหไกรภพกล่าวว่า หากจิตราสุร์กระทำกรล้าเร็จแล้ว "จะให้ท่านผ่านพารากาลวาศ์" (หน้า 188)

จึงตรัสสั่งจิตราสุร์ขุนทหาร

เราเห็นการเดือดร้อนจำอ่อนผัน

แม้หนักไหมโรมรุกเข้าบุกบัน

จะฆ่าฟันโอรสให้ปลดปลง

ท่านปลอมไปในบุรีคูดีร้าย

ฟังระคายข่าวความตามประสังค

แม้แก้ไขให้โอรส้วยคยง

ได้รอดคงคืนมาเหมือนอาลัย

จะให้ท่านผ่านพารากาลวาศ์

จะสามารถผันแปรช่วยแก้ไข (หน้า 188)

แต่ปรากฏว่า รามวงศ์หนีออกจากเมืองไปแล้ว จิตราสุร์จึงไม่มีโอกาสช่วยเหลือรามวงศ์ อย่างไรก็ตาม เมื่อสิงหไกรภพจะกลับไปเมืองมารัน สิงหไกรภพก็แต่งตั้งให้จิตราสุร์เป็นอุปราชฝ่ายหน้า ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 587 แสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพมีความรับผิดชอบต่อคำพูดของพระองค์

1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง

สิงหไกรภพแสดงความเชื่อมั่นในตนเองดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

เมื่อสิงหไกรภพทราบข่าว ตนฉีชีพพี่น้องทองเดียวกับเทพจินดา สิงหไกรภพก็ตัดสินใจออกเดินทางติดตามหาบิดามารดาของตนด้วยความเชื่อมั่นว่า ตนจะต้องสามารถทำได้

ตัวตนเองอย่างแน่นอน

. . . . .

เมื่อพบพานมารดรบิดาตน
 แม้นิ่งอยู่ดูเหมือนไม่รักญาติ
 ลูกผู้ย้ายตายเป็นก็ตามบุญ

จำจะไปเล่าแล้วทุกแห่งหน
 ท่านยากจนจะได้ทดแทนพระคุณ
 ทั้งเสียชาติโจรเจาเหมือนเต่าตื้น
 ให้หมกมุ่นหมองหมางระคางใจ (หน้า 52)

เมื่อบริวารของท้าวสัตบุษย์ตามสิงห์โกรกกับนางสร้อยลู่ตามาจนทัน สิงห์โกรก
 ก็ปลอบนางให้สบายใจ แล้วจึงไปต่อสู้กับพวกยักษ์ทันที แม้ว่าสิงห์โกรกจะไม่เคยต่อสู้กับยักษ์
 มาก่อน แต่สิงห์โกรกก็ไม่ตกใจกลัว

เจ้าพราหมณ์ตื่นพื้นองค์ควานงสังข์	เห็นพวกยักษ์โยธาพร้อมหน้าหลัง
จะผลาญที่พรบรองลงกำลัง	จึงตรัสสั่งสร้อยลู่ตาวิลาวัลย์
เวลานี้รู้พลมาล้นหลาม	จะสงครามเช่นฆ่าให้อาสน์
แม้นยืนอยู่ดูผิวอย่างกลัวมัน	จะป้องกันมิให้เข้าใกล้กาย
แล้วแผลงทำอำนาจประกาศ้อง	เหวี่ยงพวกพ้องอุเรนทร์สิ้นทั้งหลาย
ขึ้นล้อมอยู่ดูจะล้างให้วางวาย	อย่าใกล้กรายกลับไปเสียให้ทัน (หน้า 74)

เมื่อท้าวสัตบุษย์ยกทัพมาประชิดเมืองโกญลาคา สิงห์โกรกก็ทูลท้าวอินธูมาตัวอย่าง
 มั่นใจว่า พระองค์จะต้องรบชนะอย่างแน่นอน
 จึงทูลว่าอย่าทรงปรารถนาอื่น จะราษฎร์รอนล้างผลาญยักษ์ (หน้า 113)

ก่อนที่จะรบกับเทพาลูร์ สิงห์โกรกก็กล่าวอย่างมั่นใจว่า ยักษ์ที่มีฤทธิ์เช่น ท้าว
 สัตบุษย์ยังพ่ายแพ้พระองค์ ดังนั้นเทพาลูร์ซึ่งเคยแพ้กองทัพเมืองมารันมาแล้ว ย่อมพ่ายแพ้พระองค์
 อย่างแน่นอน

พระอิมแยยเหวี่ยงเทพาลูร์ยักษ์	ไม่รู้จักฝีมือหรือโธ
แต่สัตบุษย์ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์โกร	ยังบรรลัยแหลกลงเป็นผงคลี
เหมือนพวกพ้องของท่านที่หาญอีก	ไปทำศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
ข่าวมารันหันเล่นเป็นรูลี	ต้องหลบหนีเขามาหน้าไม่อาย
ยังอวดตัวกลัวจะวิ่งจริงจริงนะ	ตัดศีรษะไม่ทันเหมือนมันหมา (หน้า 193)

เป็นนกแก้วแล้วถึงจะพบพิกตร์
หรือธงคัมภีร์ตามใจ

ไม่รู้สักทวงหงส์อย่าสงสัย
จะลูกโล่หักดิบเสียพริบตา (หน้า 69)

ผู้สยมีความเห็นว่า สิงห์โกรทพหน้าจะมีความคิดเอนเอียงไปทางการพานางหนีไปเพราะในคืนแรกที่สิงห์โกรทพเข้าหานางนั้น นางลัร้อยลู่ตาราห์พันว่า หากท้าวศตพิกตร์ทราบเรื่อง นางจะต้องถูกสังหารอย่างแน่นอน สิงห์โกรทพปลอบนางว่า ตนจะพานางหนีไปเสีย นางจะได้ไม่ต้องรับโทษทัณฑ์

พระล่วมล่อดอกอดแอบแนบถนอม
ฉวีหน้าต้องพระราชอาชญา
เที่ยวขมถ้ำสำเนาอุเขาสูง
เก็บดอกไม้ในป่าลารพัน

แต่เนื้อหอมจอมมนุษย์ลู่ตจะหา
จะอุ้มพาเหาะไปเสียโพรวน
มีทั้งฝูงหงส์เหมเกษมสันต์
ฉวีหทัยนัยนาเจ้าอาวรณ์ (หน้า 63-64)

ดังนั้น การที่สิงห์โกรทพเปิดโอกาสให้นางลัร้อยลู่ตาเป็นฝ่ายตัดสินใจ จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า สิงห์โกรทพเป็นผู้รู้จักไตร่ตรองปัญหาด้วยเหตุผลและมองการณ์ไกล เพราะถ้านางลัร้อยลู่ตาเป็นฝ่ายตัดสินใจแล้ว หากมีเหตุการณ์ร้ายแรงใด ๆ เกิดขึ้น นางจะมาขุ่นเคืองสิงห์โกรทพไม่ได้เนื่องจากนางเป็นฝ่ายเลือกเอง

ต่อมาเมื่อสิงห์โกรทพได้ครอง เมืองโกญจา พระองค์ก็คิดถึงนางลัร้อยลู่ตาซึ่งยังอยู่ที่เมืองมาริน แต่สิงห์โกรทพไม่ไปติดตามนางเพราะว่าห้วงราชการเมืองโกญจาและพระประยูรญาติ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 589 เหตุการณ์ตอนนี้ก็แสดงให้เห็นว่า สิงห์โกรทพคำนึงถึงเหตุผลก่อนการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เช่นกัน

เมื่อนางมณฑาทิวขอให้รามวงศ์อยู่กับนางที่เมืองมาริน เพราะนางจำแห้ว เนื่องจากท้าวศตพิกตร์สิ้นชีวิตไปแล้ว และนางลัร้อยลู่ตาก็จะตามสิงห์โกรทพไปอยู่เมืองโกญจา สิงห์โกรทพก็บอกว่าแล้วแต่นางลัร้อยลู่ตา

พระฟังคำจาลนให้อันอื่น
เห็นโฉมยงทรงละอับกลิ่นน้ำตา
สิ่งทูลว่าข้าบาทนี้ตลาดแล้ว
ลู่ตแต่้องคัมภีร์พระบุตร

ข้าเลี้ยงผันพิกตร์พิศยนิษฐา
กริยายังกังวลถึงย่นผี
พระลูกแก้วเกิดอรามาาศรี
ลูกจมนใจไม่รู้ที่จะเจรจา (หน้า 122)

ในฐานะของกษัตริย์และบิดาของรามวงศ์ สิงห์โกรทพอาจจะตัดสินใจนำรามวงศ์กลับไปเมืองโกญจา เพราะรามวงศ์เป็นโอรสองค์ใหญ่ หรืออาจจะให้รามวงศ์อยู่กับนางมณฑาทิว

ที่เมืองมารันต่อไป เพราะนางก็เป็นผู้บรมเสี้ยมดูรามวงศ์มาตั้งแต่ต้นก็ได้ แต่ถ้าสิงหไกรภพ
 ตัดสินใจเองอาจจะทำให้นางมณฑาทิวดีและนางสร้อยลู่ดามีที่คั่นคดที่ไม่ดีต่อสิงหไกรภพก็ได้ สิงหไกรภพ
 จึงเลือกให้นางสร้อยลู่ดาเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะนอกจากจะเป็นการให้เกียรตินางซึ่งเป็นมารดา
 ผู้บรมเสี้ยมดูรามวงศ์มาตั้งแต่เกิดแล้ว หากนางตัดสินใจนารามวงศ์ไปเมืองโกญจาศด้วย นาง
 มณฑาทิวดีก็คงจะยอมรับด้วยดี เพราะธิดาของนางเป็นผู้ตัดสินใจเอง และหากนางสร้อยลู่ดาตัดสินใจ
 มอบรามวงศ์ให้นางมณฑาทิวดีบรมเสี้ยมดูแล้ว นางสร้อยลู่ดาก็จะได้ไม่ชุ่นเคืองสิงหไกรภพภายหลัง
 เพราะนางเป็นผู้ตัดสินใจทำเช่นนั้นเอง ดังนั้น การที่สิงหไกรภพตัดสินใจให้นางสร้อยลู่ดาเป็นฝ่าย
 เลือก จึงแสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพเป็นผู้มีเหตุผลและมองการณ์ไกลมาก

ก่อนที่สิงหไกรภพจะเดินทางกลับเมืองโกญจาศ สิงหไกรภพก็ให้โอกาสนางเทพกนิษฐา
 ตัดสินใจว่า นางจะตามพระองค์ไปเมืองโกญจาศหรือจะอยู่ที่เมืองกาลวาศต่อไป

แล้วถามเทพกนิษฐาว่าข้านี้

จะไปบุรีแล้วเจ้าจะคิดไฉน

จะขอตามประสงฆ์ค้ำนางใน

จะตามไปหรือจะอยู่ให้รู้ความ (หน้า 231)

เหตุผลที่สิงหไกรภพให้นางเทพกนิษฐาตัดสินใจเอง ก็เช่นเดียวกับกรณีของรามวงศ์
 นั้นเองกล่าวคือ นางจะมาชุ่นเคืองที่หลังไม่ได้ว่าทำไปเพราะปัญหาของสิงหไกรภพ เนื่องจาก
 หากนางเลือกไปเมืองโกญจาศ นางก็ต้องอยู่ในฐานะต่ำกว่านางสร้อยลู่ดา แต่ถ้านางอยู่ในเมือง
 กาลวาศต่อไป นางจะอยู่ในฐานะเดิมแต่จะต้องอยู่อย่างเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย

เมื่อฮัยสุรียาทูลของเหมววรรณไปเป็นช่ายา สิงหไกรภพไม่ขัดข้อง แต่ให้ฮัยสุรียา
 รอการอภิเษกไปก่อนจนกว่าจะได้พบรามวงศ์ ในระหว่างนี้ก็ให้ฮัยสุรียาไปครองเมืองกาลวาศ
 เหตุการณ์ตอนนี้แสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพไตร่ตรองเหตุการณ์ด้วยเหตุผลดีแล้ว เพราะการส่ง
 ฮัยสุรียาไปครองเมืองกาลวาศนั้น นอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้ฮัยสุรียาได้แสดงความสามารถ
 แล้วยังเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากความใกล้ชิดของฮัยสุรียากับเหมววรรณอีกด้วย

อนึ่งก่อนที่สิงหไกรภพจะตัดสินใจเช่นนั้น สิงหไกรภพก็ปรึกษากับนางสร้อยลู่ดาและ
 อามาดย์แล้ว ทุกฝ่ายเห็นด้วย สิงหไกรภพจึงแจ้งให้ฮัยสุรียาทราบ แสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพ
 มิได้ยึดเหตุผลของตนเป็นใหญ่เล่มอไปอีกด้วย

ปรึกษานางสร้อยลู่ดา

พระว่าพี่นี้ก็จะอนุญาต

เสียดายฉลาดแหลมหลักนั้นหนักหนา

ช่วยเสี้ยมไว้ไข้อยู่คอยฮัยฉมา

ตามประสาชื้อตรงเป็นวงศ์วาน

แต่รุ่งรอรอโด้รามวงศ์ที่ มาเขกล่องครองบุรีราชฐาน
 สิงเขกน่องตองตามความโบราณ เยาวมาลัยเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร (หน้า 248.)

ปรึกษาอำมาตย์และข้าราชการและแจ้งให้ฮัยสุริยาทราบ
 แล้วปรึกษาข้าเฝ้าเหล่าเสด็จ ทุกวันนี้เราได้ใช้ฮัยสุริยา
 อยู่ต่างใจนัยเนตรครองเขตขอบ มีความชอบล้ามิกัดนั้นหนักหนา
 ยังไร้คู่คู่ลุ่มภิรมยา กับธิดารุ่นราวคราวคราวกัน
 จะเขกล่องครองพารากาลวาค์ บำรุงราชฐานไรชโยมโหลวระย
 ตามกระษัตริย์ชดิววงศ์สืบพงศ์พันธุ์ เห็นด้วยกันหรือใครเห็นเป็นอย่างไร

ฝ่ายขุนนางต่างเห็นเหมือนเช่นตรัส ไม่ข้องขัดควรความตามวิสัย
 พระชินชมโลมณัลในหทัย สิงสั่งฮัยสุริยาปรึกษาชาญ
 จงกลับไปพารากาลวาค์ บำรุงราชณิเวคณัประเทศลสถาน
 ให้สืบตามรามวงศ์ในดงดาน แม้นพบพานพามาอย่าช้าที่
 จะจัดแจงแต่งวิวาห์เชษฐาก่อน ให้ถาวรพูนเพิ่มเฉลิมศรี
 จับแตงน่องตองตามประเพณี . . . . . (หน้า 248-249)

เมื่อสิงหโกรภททราบว่ นางเทพกนิษฐาทำเล่นให้ตนลุ่มหลง สิงหโกรภก็สั่ง
 ให้ทหารติดตามไปนำตัวนางมาประหาร แต่เทพลินดาทูลว่า การกระทำเช่นนั้นจะทำให้นางแก้ว
 กนิษฐไม่พอใจและทำให้เกิดบาปกรรมสืบต่อไปด้วย สิงหโกรภพิตรตรงแล้วก็เห็นด้วยกับเหตุผล
 ดังกล่าวจึงปฏิบัติตาม

จอมกระษัตริย์ตรัสกริ้วนิ้วพระพักตร์ มั่นคบยักขียาแฝดแพศยา
 เล่นาโนไปจัดอลูรา เทียวตามหามาสังหารผลาญฮัย
 เจ้าพราหมณ์จึงรุ่งรอรอว่าข้อมิต ก็ควรคิดเคืองขัดตักเกศ
 ลังลารหน่ออรนาธราชบุตร ยังจะมีเชื้อพระวงศ์พงศ์ประยูร
 ประทานโทษโปรดให้หนีไปเถิด อย่าให้เกิดการบาปให้ล้าบลูญ
 ล่องพระองค์ทรงพระอนุกุล ให้เพิ่มพูนพงศ์กระษัตริย์ลัวัลดี
 พระพิงพราหมณ์ห้ามเห็นเป็นประโยชน์ คลายความโกรธตรัสกับพระมเหสี
 สิงหนอเจ้าเราอย่าทำเลยกรรมมี มั่นชาติฮัยคนช่วย่างหัวมัน (หน้า 273)

นอกจากนี้ การที่สิงห์ไกรภพไม่เอาผิดต่อไพร่พลของศัตรูของพระองค์ ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 588 ก็แสดงให้เห็นว่า สิงห์ไกรภพเป็นคนที่มิเหตุผลด้วยเช่นกัน

1.5 การพึ่งตนเองได้

สิงห์ไกรภพสามารถพึ่งตนเองได้เสมอ ครั้งใดที่สิงห์ไกรภพเผชิญกับเหตุการณ์คับขัน สิงห์ไกรภพก็จะใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ และความสามารถฝ่าฟันอุปสรรคได้เกือบทุกครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพินทุมารติดตามสิงห์ไกรภพและเทพจินตมาเกือบจะทัน ทั้งสองก็ร้ายมนต์กำบังตนเองเสีย ทำให้พินทุมารต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง

เห็นยักษ์มาไกลก็ร้ายเวท

แล่นวิเศษลูรียฉายก็หายแล้ง

เป็นท่าฝนอนรรการขึ้นกลางแปลง

เข้าเคียงแย้งบ่อยบดินตะปึงมา (หน้า 43)

เมื่อสิงห์ไกรภพทราบว่า ตนมิใช่พี่น้องทองเดียวกับเทพจินต สิงห์ไกรภพก็สามารถเดินทางไปตามหาบิดามารดาของตนได้ตามลำพัง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 590

ในการต่อสู้กับยักษ์ศึกศัตรูที่เป็นยักษ์ สิงห์ไกรภพก็สามารถเอาตัวรอดได้เกือบทุกครั้ง เช่น

ตอนต่อสู้กับไพร่พลของท้าวสุตัพทธร เมื่อสิงห์ไกรภพเห็นว่าพวกยักษ์มีมาก ก็แปลงเป็นนกแก้วหนีไปได้

พระรบบรับสับยักษ์หักแขนขา

ชิงคำลตรา เร็วรอดหวดประหาร

เที่ยวลูกไล่ไพร่พลไม่ทนทาน

ถอนต้นตาลดีตายลงกายกัน

ที่เหลือตายพรายพลัดกระจัดหนี

พระตามดีแตกไปในไพร่ลัทธิ

จนโพล่เพล้ เวลาจวนล่ายัทธิ

เห็นกุมภักษ์ทักกลับหลังประดังมา

เสียงครึกครื้นหมั้นแล่นแน่นอากาศ

ดูเกลื่อนกลาดตามติดทุกทีคำ

ชวนโถมงามทราม เขยแล้วยยา

เป็นนกแก้วแล้วก็พากันบินไป (หน้า 75)

ตอนต่อสู้กับกองทัพของท้าวสุตัพทธรที่ตามมาอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้ สิงห์ไกรภพต้องใช้เวลาถึง 7 วัน พวกยักษ์จึงตายหมด

พอยามเย็นเห็นทหารยักษ์มารกลุ่ม

เหาะ เป็นกลุ่มกลาดทางที่กลางหน

จะหลบลี้หนีไปเห็นไม้พัน

เป็นลวนลนสับพระขรรค์ประจัญบาน

เข้าบุกบั่นฟันฟากเสียงฉาดสับ	พวกยักษ์ยั่วยุแย่งแยงตีนแตกฉาน
แต่กวัดแกว่งแล้งฉายอุทวายุปราณ	พลมารมากมายตายระเนน
พลัดลงบกตกน้ำแล่นล้าปาก	กเพ็ชรากเลือดลือดดังฆ่าตเลน
ที่เหลือตายนายหมวดตรวจตระเวณ	รับกะเกดท้อออกไล่กัดกระษัตรา
พระนางางพลาางแกว่งพระแล้งขรรค์	ไล่ฟาดฟันผลนิกายทั้งซ้ายขวา
ถูกตีนิ้วหัวขาดลงดาษดา	รับหนีมาพานางไปกลางพโยม (หน้า 79)
พระโคมยงองค์สิงหไกรภพ	ตั้งแต่รบร่าไปมิได้หยุด
ถึงเลือดวันพันทหารมารม้วยมุด	แทบจะลุดสิ้นชีพวังถึงฝั่งชล
เห็นยักษ์ตามหลามมาบนอากาศ	ดูเกลื่อนกลาดกลางทะเลพระเวหน
ทหารอ้อมล้อมสับแทบจับจน	อุตล่ำหั่นแทงฟันป้องกันนาง (หน้า 80)
พระสิงหไกรภพเหาะรบลู	สังหารหมู่มารร้ายตายนักหนา
จนสิ้นพลบนอากาศเคลื่อนคลาดคลา	..... (หน้า 84)

นอกจากนี้ยังมีตอนที่สิงหไกรภพต่อสู้กับท้าวสุดพิภดร์ เทพาลูร์ และประลัยกัลป์
ตั้งได้กล่าวไว้แล้วในหน้า 586-587

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพสามารถพึ่งพา
ตนเองได้เสมอ

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น

สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่า หวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น เพียง 2 ครั้ง
คือ เมื่อพินทุมารอ้อนวอนให้สิงหไกรภพและเทพจินดาตกลงจากยอดเขามาหาตนก่อนที่จะเดินทางกลับ
ไปบ้าน ทั้งสองไม่ยอมลงมาเพราะหวาดระแวงว่าพินทุมารจะทำร้าย

สองกุมารส่งสารพระยายักษ์	เห็นเรียกนักนิภจะใคร่ลงไปหา
แล้วคิดกลัวตัวสิ้นหวั่นวิญญา	ขู่สักรวอนว่าด้วยอาลัย
ลูกทำผิดคิดหนีทั้งพี่น้อง	คงจะต้องโทษหนักถึงตักขัย
ให้หวาดหวั่นพรั่นตัวด้วยกลัวภัย	ลุดจะไปไกลฮึดพระบิดร (หน้า 44)

เมื่อสิงห์ไกรภพไต่ยีนพราหมณ์ประสิทธิ์โล่มกล่าวว่า ตนมิใช่พี่น้องทองเดียวกับ เทพจินดา สิงห์ไกรภพก็หว่าดระแวงไม่เชือถือ เทพจินดาเหมือนดังเคย แม้เทพจินดาจะยืนยั้น และเกลี้ยกล่อมให้สิงห์ไกรภพเชื่อว่า สิงห์พราหมณ์ประสิทธิ์โล่มพูดนั้นไม่เป็นความจริงแต่สิงห์ไกรภพ ก็ไม่คล้อยตาม กลับหาทางติดสินบนบ่าวไพร่ในบ้านจนทราบความจริงทั้งหมด

หลังจากฟังพราหมณ์ประสิทธิ์โล่มพูดแล้ว สิงห์ไกรภพก็เริ่มหว่าดระแวงไม่ไว้ใจ เทพจินดา

ส่งสารหน่อญเบศร์ แกศกระษัตริย์ ฟังรหัสแจ้งจิตคิดกังขา

เห็นจริงสั่งตั้งคำพราหมณ์พญา ชลนาคลอเนตรสังเวชใจ (หน้า 50)

แม้เทพจินดาจะเกลี้ยกล่อมแล้ว สิงห์ไกรภพก็ยังระแวงอยู่

พระฟังความพราหมณ์พญาขึงหมางหมอง ให้ขุนข้องเคืองขัดลี้ลี้ล่า

ไม่เชือฟังตั้งต้นหนนั้นมา

ค้อยตริภตราตรองจิตคิดคะเนิง

ธรรมดาว่าเชือกระษัตริย์ขาดิ

แหลมฉลาดผู้ใดหยั่งไม่ถึง

ประลมทรัพย์ช่อนไวหลายตำลึง

พอวันหนึ่งพราหมณ์พิศก็ไป

จึงเรียกหาข้าคนเข้าในห้อง

ให้เงินทองเลื้อผ้าแล้วปราศรัย

ท่านทั้งหลายอย่าหญิงอย่างกริ่งใจ

เราแห่งในกิลจาสิงหารือ

อันที่พราหมณ์จินดากับข้านี้

ร่วมชนกชนนีกันแน่หรือ

ท่านรู้เห็นเหตุผลแต่ต้นมือ

ช่วยเล่ารู้เรื่องหลังให้ฟังความ (หน้า 51)

2.2 การอิจจาริษา อาฆาตแค้น

สิงห์ไกรภพแสดงความอิจจาริษาอาฆาตแค้นเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อท้าว สัตบุษย์ไม่ยอมยกนางสร้อยลู่ตาให้สิงห์ไกรภพ และยังยกทัพมาตีเมืองโกญจาอีกด้วย สิงห์ไกรภพก็โกรธแค้นมากจนถึงกับกล่าวว่า แม้ท้าวสัตบุษย์จะยกทัพมาถึง โกฎิแล่น สิงห์ไกรภพก็จะสังหารให้หมดสิ้น

พระหน่อโตโตลัดดับอัปวิบาท

ถึงแม่หมาตรากรโขลมา โกฎิแล่น

จะชึงชัยไว้วัดท่าทดแทน

คิดแก้แค้นฆ่ามันให้บรรลัย (หน้า 108)

แล้วสิงห์ไกรภพก็สังหารท้าวสัตบุษย์เพื่อเป็นการแก้แค้น ทั้ง ๆ ที่ท้าวสัตบุษย์มีฐานะเป็นบิดาของนางสร้อยลู่ตา

2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพแสดงพฤติกรรมที่กล่าวได้ว่าเป็นการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นเพียงตอนเดียว คือ ตอนที่สิงห์ไกรภพซึ่งแปลงเป็นนกแก้วได้พบกับนางสร้อยสุดาบนเกาะแก้วโมที สิงห์ไกรภพเรียกร้องความสนใจจากนางด้วยการพูดคุยกับนาง จนนางนำนกแก้วไปเลี้ยงในวัง

เจ้างามข้าสำนักนางสาวนาง โฉม	งามประโลมข้าคมทั้งลุ่มคักดี
. . . . .	. . . . .
กล่าวลู่รางค์ต่าง เข้มเห็นนกแก้ว	อยู่นี้แล้วมอง เมียงล่งเสียงไล่
ทั้งพระนุชบุตรีดีพระทัย	อยากจะได้ลู่ภูษาพุดชาติ
สิ่งสำเนียงเสียงแจ้วเจ้าแก้วจำ	ลงมาหาน้องหน้อยอย่าถอยหนี
จะพาแก้วแววตาไปธานี	อยู่ริมที่นอนน้องประคองข่ม
ทั้งลุ่มลู่กลูกฝรั่งแลมั่งคุด	อีกละมุดลีดาหาไว้ถม
เจ้าแก้วเอ่ยลงมาอย่างปรารมภ์	น้องจะข่มเขยแก้วเจ้าแววตา (หน้า 59-60)

2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า

จากการศึกษาเรื่องสิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพมักจะข่มเหงจิตใจผู้ที่อ่อนแอกว่าตนหลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลังจากที่เทพาสุร์หนีไปแล้ว สิงห์ไกรภพก็ใช้อุบายหลอกนางเทพกนิษฐาจนได้นางเป็นชายา เข้าวันรุ่งขึ้นสิงห์ไกรภพก็หลอกให้นางล่วมปีกและหางบินตามสิงห์ไกรภพไปรอบ ๆ ปราสาทแล้วสิงห์ไกรภพก็พานางลงมานั่งท่ามกลางข้าราชการทั้งหลาย ทำให้นางได้รับความอับอายและแค้นใจมากที่เสียรัศมีเป็นชายาของศัตรู

แม่โฉมยงกินราย่าอาวรณ	จะรีบจรรวนแจ้งแจ้งตะวัน
จงจัดแจงแต่งองค์เกิดนางลักขณ	พลาจ เขยพักตรพิศุขมภิรมย์วัย
นางโฉมยงหลงเลยด้วยเคยกัน	จนไก่ขันจวนจะแจ้งจัดแจงองค์
ประดับเครื่อง เรืองจรัสประภัสสร	ไล่ปีกหางอย่างกินนรนวลหงส์
พระผินพักตรกลั่นพระสรवलชวนองค	นางโฉมยงเยื้องย่องจากห้องใน
ออกจากปราสาททางว่าโยธาหาญ	ล้อมปราการตรวกลั่นเสียงหวันไหว
ยุพาพินบินตามนระทราวมวัย	เที่ยวดูให้รอบเขตนิเวศน์วัง
แล้วเหาะเลื่อนเคลื่อนคล้อยขึ้นลอยฟ้า	พระน้าหน้านางงามบินตามหลัง

พระร้อนเรียง เคียงคลอค้อยอร้ง	นางบินบ่ง เปียดผ้าด้วยกลัวพล..
พระแกล้งพาราร้อนให้อ่อนปีก	แฉลบหลีกลอยเร่ในเวหน
เห็นพร้อมพรั่งคั่งคับทัพพนด	เที่ยวเวียนวนวงรอบในขอบวัง
. . . . .	. . . . .
พระรอเรียง เคียงชิตล้นทล่นอม	เจ้างามพร้อมมิ่งขวัญอย่าหวั่นไหว
จะพาแก้วแววตาแม่คลาไคล	ไปอยู่ในปรางคัมภีร์ปราสาททอง
แล้วลงองค์นั่งคราญลงชานพัก	เห็นพร้อมพรั่งนักล่นมบังคมล่นอง
นางหวาดหวั่นพรั่นจิตผิดทำนอง	ดูพวกพ้องพนักงานหมอบกราบเตรียม (หน้า 206)

พฤติกรรมของสิงห์ไกรภพตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า สิงห์ไกรภพจงใจจะทำให้นางเทพกนิษฐาได้รับความอับอายเพราะ เสียวรู้ นับเป็นการข่มเหงจิตใจเขลยศึกซึ่งเป็นสตรีที่ไม่มีทางสู้อย่างร้ายกาจยิ่งนัก

นอกจากจะข่มเหงจิตใจนางเทพกนิษฐาแล้ว เมื่อเทพาสู่รกลับมาต่อสู้อีกเพื่อยึดเมืองกาลวาศ์คืน สิงห์ไกรภพก็ใช้นางเทพกนิษฐาเป็นเครื่องมือข่มเหงจิตใจให้เทพาสู่รได้รับความอับอายและเจ็บแค้น ดังรายละเอียดเหตุการณ์ต่อไปนี้

ขณะที่เทพาสู่รยกทัพมาถึงเมืองกาลวาศ์นั้น สิงห์ไกรภพและนางเทพกนิษฐากำลังขมล่นอยู่ สิงห์ไกรภพรีบออกมาพูดจาเยาะเย้ยเทพาสู่รทันที

ฝ่ายพระองค์ทรงมหาศักดาเดช	มงกุฎเกศกระษัตริย์ชาติตั้งราชสีห์
ให้แหวกทัพบริวารคนอินทรี	ออกยืนที่ตรงหน้าพระยามาร
แล้ว ร้องเย้ยเหวี่ยงเทพาสู่รราช	ที่แขนขาดหรือไม่หยาบประล่าน
ยังยกทัพขบมาหาพระกาฬี	ไปวานมารมาช่วยตายไม่อายใจ
อันล่าวล่าวข่าวพารากาลวาศ์	เห็นแขนขาดเขาไม่คิดพิล่มี
ไม่อดลู่ผู้หญิงจะชิงชัย	จะบรรลัยแหลกลงเป็นผงคลี (หน้า 214-215)

นางเทพกนิษฐาทนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้าไม่ได้จึงล่นไป สิงห์ไกรภพจึงใช้การล่นล่ติของนางเป็นเครื่องมือข่มเหงจิตใจเทพาสู่รซึ่งพยายามเรียกนางให้เข้าไปหาด้วยการบอกเทพาสู่รว่า

พระสรวลพลางทางลวงว่าดวงล่มร เขาแกล้งนอนเสียเขาไม่ออกไปหา
เมื่อคืนนี้นั่งสักขณ์เล่นสักกรวา จนเวลารุ่งเช้าสิงหาอนอน (หน้า 216)

ต่อมา เมื่อสิงหาโกรกพลลงเล่นที่นางเทพกนิษฐา สิงหาโกรกก็ข่มเหงจิตใจนาง
สร้อยลู่ตาและธิดาทั้งสองหลายครั้ง เช่น ขับไล่ธิดาทั้งสองที่นำอาหารมาถวายไปจากห้องของนาง
เทพกนิษฐา

แล้วตรัสขับบุตรทั้งพี่น้อง เอาเข้าของคืนไปเสียให้สิ้น
ตั้งเกะกะจะเอาขว้างเสียงกลางดิน ให้อยู่คืนขัดข้องด้วยต้องมนต์ (หน้า 254)

ประกาศตั้งนางเทพกนิษฐาเป็นมเหสีและขับไล่นางสร้อยลู่ตาออกจากตำหนักของ
นางเทพกนิษฐา

จะสัดแจงแต่งตั้งเสียครั้งนี้ ให้เป็นพระมเหสีอยู่ที่ตึก
ใครรุกรายหาญหักมาอีกอีก จะรู้สึกโทษหมดไม่ลดละ
แล้วขับพระมเหสีไปให้เจ้า ตึกของเขาขึ้นมานั่งไม่ฟังหนะ
อย่าปิดเบือนเขื่อนเฉยอยู่เลยละ เตียวนี้จะเลียบอายุวันวายกัน (หน้า 257)

ยุแหย่ให้นางเทพกนิษฐารวิวาทกับนางสร้อยลู่ตา

สู้กับเขาเอาเถิดเทพกนิษฐา พี่ไม่ว่าฟ้าผีเอาชีนาง
ลูกขึ้นน้องลงแรงจะแต่งให้ ชักไลโบเห็บกระหวัดไม่ขัดขวาง
พวยงยืนขึ้นตรงหน้าแล้วว่าพลาจ นี่แน่นางสร้อยลู่ตาเจ้ากล้าดี
เอาซีเจ้าเขาจะสู้จะดูเล่น ใครชนะจะได้เป็นมเหสี (หน้า 248)

ไล่ต้อนางสร้อยลู่ตาและนางลันม

ขึ้นจากห้องทองพระโรงสีลามมา เข้าตึกเทพกนิษฐาเห็นนารี
ปล้ำกันจมลัมกลิ้งว่วงปะทะ ที่ในห้องล่องพระมเหสี
ยิ่งลุดแล่นแค้นขัดจวดยพิชัย ไล่หวดตีเตะพัลวันไป
ถูกค่อมเค้าเผ่าแก่เสียงแช่ซ้อง ต่างวังร้องกรีดกราดหวัดหวาดไหว
มเหสีหนีพระภูวนัย เล็ดลิวไปลู่ที่มีทมนาน (หน้า 263)

นอกจากนี้ สิงหาโกรกยังตามไปดูว่านางสร้อยลู่ตาที่ตำหนักของนางอีกด้วย
แล้วหวนหวนจุนชังด้วยรังแก สืบว่าแน่งามน้อยสร้อยลู่ตา
เป็นผู้ดีมีศักดิ์อรรธราช ไม่รักพักตร์รักชาติวาสนา

ไปบรรยายที่เทพกษัตร	ทั้งตีตำอะไรเลยไม่เคยพบ
เป็นผู้หญิงจริงนะจะฟังผิว	ไม่ควรตัวตีคนจนลบล
เขาเสียมตัวกลัวอยู่ไม่สู้รบ	ยะช่างตบช่างต่อยอร้อยมือ
จะให้ตายหมายจะให้ลากไปทิ้ง	เป็นผู้หญิงอย่างนี้เห็นตีหรือ
หัวถิ่นฐานบ้านเมืองจะเลื่องลือ	ออกถึงอ้อเอออะไรช่างไม่อาย
ไม่เกรงผิวกลัวบาปทำหยาบช้า	ชอบแต่เป็นแม่ค้าทุปปลาขาย
ปะลามีที่หมู่เขาตุร่าย	หลังจะลายเลอะแล้วไม่แคล้วเลย (หน้า 265)

พฤติกรรมของสิงห์ไกรภพเหล่านี้ ล้วนแต่สร้าง ความขมขื่นใจให้แก่ นางสร้อยลู่ตา และธิดาทั้งสองอย่างยิ่ง

2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ
จากการศึกษาเรื่อง สิงห์ไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงห์ไกรภพแสดง ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของเพียงครั้งเดียว คือ ตอนที่สิงห์ไกรภพพาให้ นางเทพกษัตรทะเลาะวิวาทกับนางสร้อยลู่ตา ตั้งค่ากลอนที่กล่าวไว้แล้ว ในหน้า 600 เมื่อ ทั้งสองตบตีกัน สิงห์ไกรภพก็เฝ้าดูด้วยความพึงพอใจ

หุนโมโหโคกกาแคนลำมี	เข้าตบตีมิได้ละกินนรา
นางเมียน้อยคอยรับสับพระหัตถ์	ต่างป้องบัตปายตะกายชวนซ้ายขวา
พระไกรภพตบพระหัตถ์ที่ลำนา	สู้รารูลร่าร้อง เออเล่หมอกัน
ทั้งสองนางตามปล้ำขยำยุต	ล้าโบลุดหยุดกระหวัดรัดกระสัน
แล้วหมุนเข้าเอาอีกชวนหนีกัน	พลวันเหวี่ยงวัดด้วยขัดใจ
ทั้งสองข้างต่างเล็บต่างเล็บหัก	ต่างหอบฮักเพื่อโหมชะโลมไหล (หน้า 259)

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over -Indulgent)

3.1 การเอาแต่ใจตนเอง

สิงห์ไกรภพเอาแต่ใจตนเองมาตั้งแต่เล็ก ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อทศุมารไม่อยู่ สิงหไกรภพก็แสดงความเอาแต่ใจตนเอง โดยการฝ่าฝืนเข้าไปในคูหาที่ทศุมารหวงห้าม และเดินไปไม้ประหลาดมากินโดยไม่ฟังคำทัดทานของเทพจินดา ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 580

แม้สิงหไกรภพจะถูกทศุมารสบได้ว่าแอบเข้าไปในบริเวณที่ทศุมารหวงห้าม แต่สิงหไกรภพก็ยังเอาแต่ใจตนเองด้วยการแอบเข้าไปอีกครั้งหนึ่งจนทราบความลับของใบสรพยาทั้งสี่ ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 581

ต่อมา เมื่อสิงหไกรภพทราบว่า ตนมิใช่พี่น้องท้องเดียวกับเทพจินดา สิงหไกรภพก็มีใต้อุทัยตามเหตุผลว่า เหตุใดเทพจินดาถึงปกปิดความจริงไว้ กลับรีบออกเดินทางไปตามหาบิดามารดาของตน ทั้ง ๆ ที่สิงหไกรภพไม่ทราบข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับบิดามารดาของตนเองเลย ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 590

สิงหไกรภพแสดงความเอาแต่ใจตนเองอีก เมื่อสลักอบไถ่ นางสร้อยลู่ดาเป็นช่อาษาขณะที่ ก๊วยนางสร้อยลู่ดานั้น สิงหไกรภพแสดงความเอาแต่ใจตนเองออกมาอย่างโจ่งแจ้งโดยกล่าววว่า ตนเองต่ำศักดิ์แต่อยากได้ธิดาของกษัตริย์เป็นคู่เพื่อเชิดหน้าชูตาเหมือนตัวละครเอกในนิทานโบราณ

พระว่าพี่นี้เป็นพราหมณ์รามราช	รักษาอย่าติดตามเวทข้าง เพศไฉไล
มิควรรักศักดิ์ต่ำแต่หน้าใจ	จะใคร่ได้พระธิดา เจ้าธานี
เป็นคู่เคียง เรียงขมภิรมย์รัก	ได้ก็อפקตร์ฝั่งผา เป็นราศี
. . . . .	. . . . .
แม่เนื้อหอมย่อมรู้เรื่องโบราณ	ในนิทานท้าวพระยาทั้งล้ากล
แม้บุตรีมีมาฆพมาล้นเนตร	ก็สังเกตเป็นคู่ด้วยฤศีล
ขอลู่ตายช่อาษาโตมิให้ปน	ถึงสิ้นขนมัวช่อาให้ลู่ช่า (หน้า 63)

นอกจากนี้ สิงหไกรภพยังบอกกับนางสร้อยลู่ดาอย่างเอาแต่ใจตนเองว่า หากนางกลัวบิดาจะทราบและลงโทษนางแล้วละก็ ตนจะอุ้มนางเหาะหนีไป ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 592

ครั้นนางสร้อยลู่ดาตั้งครุณี สิงหไกรภพก็พานางเหาะหนีไปจริง ๆ ต่อมาท้าวสุตูปักตร์ตามมาพบทั้งสองและกล่าวโทษสิงหไกรภพว่า สลักอบได้เสียกับนางแล้วยังพาหนีมาอีก

สิงหไกรภพก็ตอบอย่างเอาแต่ใจตนเองว่า

ข้าเที่ยวเล่นตามประสาพระยามาร	สับประทานให้เป็นสิทธิ์พระธิดา
จึงได้ยู่ลู่ลุ่มภิรมย์รัก	มิใช่สักงู่ม่าลู่หา
จนโฉมยงทรงครรภ์พริ่นวิญญา	จึงจะพาไปอยู่พระบุรี
อันตัวเราเหล่ากอน่อกษัตริย์	ผ่านลุ่มบตีป่ารุงซึ่งกรุงศรี
มิให้อายหมายว่าถึงธานี	จึงจะมีลารตราบรรณาการ
มาลู่ขอต่อองค์พระทรงยศ	ให้ปรากฏตราบกาลาปาวล่าน
อย่าเคืองขัดตัดประโยชน์จงโปรดปราน	เห็นกับหลานท้าวไท่ในครรรักษ์
ทั้งข้าน้อยพลอยได้ไปเป็นเขย	ไม่ละเลยสืบพระคุณอย่าหุนหัน
พระบิดทรงศักรังโปรดซึ่งโทษหัตถี	ให้พาขวิญญาไปธานี
จะแต่งงานการวิวาห์มาถวาย	มิให้อายหวังประณตบทศรี
ได้สืบวงศ์พงศ์กษัตริย์ล้ล้ดี	เหมือนปราณีศรีล้ล้ดีกับน้ดดา (หน้า 80-81)

คำพูดของสิงหไกรภพในตอนนี้ แสดงให้เห็นความเอาแต่ใจตนเองและเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายตนแต่ฝ่ายเดียวอย่างชัดเจน เพราะในขณะที่สิงหไกรภพยังไม่ทราบแน่ชัดชื่อของบิดามารดาของตน การพูดเช่นนี้จึงเป็นการพูดเพื่อเอาตัวรอดเท่านั้นเอง

ต่อมาเมื่อท้าวสัตุพัตร์ซึ่งตัวนางสร้อยสุดากลับคืนไปได้แล้ว สิงหไกรภพก็คิดจะไปชิงตัวนางคืนมาให้ได้ เทพจินดาต้องห้ามปรามและชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ถึง 2 ครั้ง สิงหไกรภพจึงยอมกลับไปเมืองโกญจนา ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 577-578 และหน้า 585

เมื่อเทพาสู่รหนีไปแล้ว สิงหไกรภพก็เริ่มแสดงความเอาแต่ใจตนเองอีก โดยเริ่มจากการนำลุ่มก้าลของเทพาสู่รมาบำเรอความลู่ขของตน

ครั้นพลบค่ำย้าหมองก้องกระหึ่ม	ประโคมครมครันครันเสียงหรั่นไหว
หมองระนาดพาทย์เพลงวังเวงใจ	วิเวกในไลยาค้ปราสาททอง
ล่าวลู่รางค้ข้างที่พัตริถวาย	เมียงชะม้ายชะม้ายฟังรับสั่งล่นอง
นางอยู่งานคลานค้บับประค้บประคอง	ประจงจ้องนวดพ้ให้บรรทม
พระเริงรื้นฮั้นแยมแยมพระโอษฐ์	ภิปรายโปรดทุกลู่รางค้นางลุ่ม
ทั้งใหญ่น้อยค้อยล้นท้วยฮัดข่ม	เพลินอารมณ์ลุ่มน้ล้ก้าหน้าใน (หน้า 200)

ต่อมาสิงห์ไกรภพก็คิดจะรวบรัดเอามเหสีของ เทพสุรมา เป็นชายาของพระองค์ ทั้ง ๆ ที่
ที่สิงห์ไกรภพยังไม่เคยเห็นหน้าของนางเลย

จะกล่าวฝ่ายสิงห์ไกรภพบ้าง	อยู่ห้องปราศรัยคันทน์พรตน์จรลีโย
พวกข้าเฝ้าล่าวล้นมกรมใน	ต่างรักใคร่พร้อมเพรียงทั้ง เรียงวัง
แต่องค์พระมเหสีมิให้พบ	คิดปรารภมิได้ลั่นถวิลหวัง
ให้เชิญมาปราศรัยก็หลายครั้ง	ดูเหมือนดั่งล่าวแล้วเขื่อนไถไป
จะต้องเกี่ยว เกี่ยวดองลงอุหน้อย	นึกว่ากลอยกินเล่นเป็นโฉน
แต่นึกนึกตรึกตรองท่าตนเองใน	เห็นจะได้ล้มคะเนด้วยเล่ห์กล (หน้า 202-203)

"เล่ห์กล" ของสิงห์ไกรภพก็คือ ในคืนนั้น สิงห์ไกรภพเข้าไปหานางเทพกนิษฐา
โดยหลอกนางว่า พระองค์คือเทพาสุรปลอมตัวเป็นสิงห์ไกรภพเพื่อลอบเข้ามาพบนางหนีไปอยู่ด้วยกัน
นางเทพกนิษฐาหลงเชื่อจึงตกเป็นชายาของสิงห์ไกรภพ

เมื่อสิงห์ไกรภพกลับมายัง เมืองโกญจนาพร้อมด้วยนางเทพกนิษฐาและบริวาร
สิงห์ไกรภพก็บอกให้นางสร้อยลู่ดาจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่ นางเทพกนิษฐาอย่างดี โดยอ้างว่าพระองค์
นำนางเทพกนิษฐามาด้วย เพราะ เกี่ยวดอง เป็นมารดาของแก้วกนิษฐีซึ่งเป็นชายาของรามวงศ์

ได้แต่ตัวแม่ยายลูกชายเจ้า	ทั้งพงศ์เผ่าที่รักของยักษา
ล้วนเชื้อสายฝ่ายกนิษฐกวาดต้อนมา	ไว้ไว้เล่นเป็นลู่ดาในธานี
เป็นเกี่ยวดองของเจ้าเยาวลักษณ์	เห็นแก่พัศตรธิดามารศรี
จัดตักใหญ่ให้อยู่ตามผู้ดี	พอเป็นที่อาศัยอยู่ในวัง (หน้า 238)

จากคำพูดของสิงห์ไกรภพในตอนนี้ จะเห็นได้ว่าสิงห์ไกรภพพูดแต่ความลุ่มพันธ์ของ
นางเทพกนิษฐาที่มีต่อนางสร้อยลู่ดาและรามวงศ์ สิงห์ไกรภพมิได้บอกเลยว่า การที่พระองค์นำนาง
มาด้วยเพราะนางเทพกนิษฐาเป็นชายาของพระองค์ นอกจากนี้ สิงห์ไกรภพยังบอกอีกว่า บริวาร
ของนางเทพกนิษฐานั้น นำมา "ไว้ไว้เล่นเป็นลู่ดาในธานี" (หน้า 238) แสดงให้เห็นความเอา
แต่ใจ และความเอาแต่ใจของสิงห์ไกรภพเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมา นางสร้อยลู่ดาก็ซักถามว่า ระหว่างที่อยู่ในเมืองกาลวาศ์ สิงห์ไกรภพ
ข้องแวะกับสตรีอื่น ๆ หรือเปล่า สิงห์ไกรภพก็ "ทำเฉยแกล้งเลยหลับ" (หน้า 238) ครั้นนาง
คาดคั้นหนักเข้า สิงห์ไกรภพก็บอกนางว่า

ประเวณีมีศักดิ์อรรคเรศ	จะก่อเหตุหึง เหยยไม่เคยเห็น
แม่นไม่บอกยกยอนคิดข้อนเรน	ก็จำเป็นจำตามตามล่งกา
ผีก็พามาให้ทั้งใหญ่่น้อย	ให้ไข้อยู่สุดแต่ลิตขนิษฐา (หน้า 239)

จะเห็นได้ว่า ลิงหิโกรภพพูดตบตบและยกเหตุผลด้านประเพณีมาสนับสนุนคำพูดของตนให้หนักแน่นขึ้นอย่างเอาแต่ใจตนเองเช่นกัน

3.2 การขาดความเกรงใจ

ลิงหิโกรภพแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเกรงใจผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในตอนทีลิงหิโกรภพลักลอบไถ่นางสร้อยลู่ตาเป็นช่ายกและพานางหลบหนีไปเป็นเหตุการ์ณที่แสดงให้เห็นว่า ลิงหิโกรภพไม่มีความเกรงใจท้าวสตุพัตร์และนางมณฑาทวดี ผู้เป็นบิดาและมารดาของสตุร์ที่ตนรักเลยแม้แต่น้อย นอกจากนี้ เมื่อลิงหิโกรภพเผชิญหน้ากับท้าวสตุพัตร์เป็นครั้งแรก ลิงหิโกรภพยังพูดกับท้าวสตุพัตร์ว่า

ข้าเที่ยวเล่นตามประสาพระยามาร	สับประทานให้เป็นสิทธิ์พระธิดา
สิงได้ยู่ลู่ลุ่มภิมภยรัก	มิใช่สักลู่ลู่มาลู่หา (หน้า 80)

คำพูดตอนนี เป็นอีกตอนหนึ่งทีแสดงให้เห็นว่า ลิงหิโกรภพไม่เคยมีความเกรงใจท้าวสตุพัตร์เลย

ต่อมา เมื่อลิงหิโกรภพยกทัพไปต่อลู่กับท้าวสตุพัตร์ ลิงหิโกรภพก็กล่าวจวจาขู่เข้าท้าวสตุพัตร์อย่างไมเกรงใจอีก

พลาญยิมย่องร้องว่าพระยายักษ์	มาไกลนักเหนือยงคิน่าล่งล่ำร
ลงหยุดยั้งรั้งรอพอล่ำราญ	พระลูกหลานอยู่ดีหรือมิภัย (หน้า 114)

เมื่อลิงหิโกรภพหลงเล่นที่นางเทพกนิษฐา ลิงหิโกรภพก็แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยไม่เกรงใจนางสร้อยลู่ตาหลายครั้ง เช่น ขับไล่อริดาทั้งล่องออกไปจากห้อง ยุงงให้นางเทพกนิษฐาวิวาทกับนางสร้อยลู่ตา ประกาศแต่งตั้งนางเทพกนิษฐาเป็นมเหสี ไล่นางสร้อยลู่ตาออกจากตำหนักและตามไปตุด่านางถึงที่พัก ดังรายละเอียดทีกล่าวไว้แล้วในข้อ 2.4 หน้า 600-601

3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น

สิงห์ไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ยั้ให้เห็นว่า เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไป

เมื่อสิงห์ไกรภพเข้าไปในคูหาที่มีต้นลำรพยาแล้ว สิงห์ไกรภพก็ เรียกร้องให้เทพจินดาเก็บใบลำรพยาให้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 581

เมื่อสิงห์ไกรภพไม่แน่ใจว่าตนเอง เป็นพี่น้องทองเดียวกับเทพจินดาหรือไม่สิงห์ไกรภพ ก็เรียกร้องให้เทพจินดาเล่าความจริงให้ตนฟัง

ข้าตรองตรึกนึกดูก็รู้สิ้น	ด้วยไต่ย็นพฤษาท่านว่าขาน
เสียแรงเลี้ยงน้องมาเป็นช้านาน	ไม่แจ้งการให้ประสัษแต่สักคำ
สิ่งอ้ออิงถึงหูรู้ถนัด	อย่าควรบัตบอกตามเนื้อความษา
มันยกย่อนอ่อนเงื่อนหา อ่อนฮา	ก็จะจำสิดจางทางอาสัย
อันบิดามารดาของข้านี้	อยู่ถิ่นที่นัคเรศประเทศไทหน
มันรักน้องเหมือนหนึ่งน้องจงตรงใจ	ช่วยบอกให้แจ้งอรรถแต่สัจจา (หน้า 50)

เมื่อท้าวสตุพัตร์ติดตามสิงห์ไกรภพกับนางสร้อยลู่ตามาทัน สิงห์ไกรภพเรียกร้องให้ท้าวสตุพัตร์ปล่อยตนกับนางสร้อยลู่ตาไป โดยอ้างว่าขอให้เห็นแก่หลานที่อยู่ในครรภ์ของนาง ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 603

เมื่อเทพจินดาอาล่านำบรรณาการไปขอยอมท้าวสตุพัตร์ที่เมืองมารัน สิงห์ไกรภพ ก็เรียกร้องให้เทพจินดาช่วยลอบนำสิ่งของและลารของตนไปให้นางสร้อยลู่ตาด้วย

น้องจะทำคำสั่งเป็นหนังสือ	พี่ลอบถือไปถวายล่ายลัมร
แล้วให้แม่แผ่นลู่วรรณอันบรร	เขียนอักษรสั่งความตามพระหัย
ทั้งทับทิมธำรงค์ให้หิ้งนุช	กับวงบุษราคัมล้นน้ำใส
เจ้าพราหมณ์รับอภิวันท์แล้วครรรโล	มาสัดไพร่เจนนทะเลลงเมตตรา (หน้า 99)

ต่อมา เมื่อสิงห์ไกรภพทราบว่ มีโยคีผู้รู้วิชาปราบยักษ์อยู่ที่เขาเนาวรัตน์ สิงห์ไกรภพก็เรียกร้องให้เทพจินดาพาตนไปหาโยคีทันที ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 583

อนึ่ง การที่สิงหไกรภพกล่าวกับนางสร้อยลู่ตาว่า มเหสีไม่ควรก่อเรื่องชิงหวงกับเขลยที่กษัตริย์จับมาได้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 605 ก็เป็นการเรียกร้องให้นางสร้อยลู่ตาเลิกสนใจชิงหวงบรรดาชายาของสิงหไกรภพนั่นเอง

3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา

หากศึกษาพฤติกรรมของสิงหไกรภพอย่างผิวเผินแล้วจะพบว่า สิงหไกรภพไม่เคยแสดงพฤติกรรมใดที่ยืนยันให้เห็นว่า สิงหไกรภพเป็นคนขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหาเลย แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมบางอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบหรือปัญหาซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต กล่าวคือ เมื่อเกิดปัญหาสำคัญ ๆ ขึ้น สิงหไกรภพมักจะไม่ตัดสินใจเอง เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น 3 ครั้ง คือ การให้นางสร้อยลู่ตาเลือกว่าจะหนีตามสิงหไกรภพไปหรือจะให้สิงหไกรภพต่อสู้กับท้าวสุตฤพัตร์ การให้นางสร้อยลู่ตาตัดสินใจว่าจะให้รามวงศ์อยู่กับนางมณฑาทิวดีที่เมืองมารันหรือไม่ และการให้นางเทพกษินราตัดสินใจว่าจะตามสิงหไกรภพไปอยู่เมืองโกญจาหรือจะอยู่ที่เมืองกาลวาค์ต่อไป

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พฤติกรรมของสิงหไกรภพทั้ง 3 ครั้งนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพมีเหตุผลรู้สึกให้อิสระในการตัดสินใจแก่ผู้อื่นแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพเป็นผู้ที่ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง เพราะเกรงว่า หากพระองค์เป็นผู้ตัดสินใจเองแล้ว พระองค์จะต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังด้วย ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 591-593

เหตุการณ์อีกตอนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า สิงหไกรภพขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา คือ เมื่อนางสร้อยลู่ตาถามว่า ระหว่างที่อยู่ในเมืองกาลวาค์ สิงหไกรภพข้องแวะกับสตรีอื่นหรือเปล่า สิงหไกรภพก็ "ทำเฉยแกล้งเลยหลับ" (หน้า 238) เพื่อที่จะได้ไม่ต้องตอบคำถามของนางนั่นเอง

3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ยืนยันให้เห็นว่า ชอบพึ่งพาผู้อื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อเข้าไปในคูหาที่มัตันสรพยาแล้ว สิงหไกรภพก็ขอให้เทพลินดาเก็บใบสรพยาให้แก่ตน ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 581

ต่อมาเมื่อเทพจินดาอาล่านำบรรณาการไปขอมมาท้าวจตุพัตร์ที่เมืองมารัน
 สิงหไกรภพก็ฝากให้เทพจินดาลอบนำสิ่งของและสำรับของพระองค์ไปให้นางสร้อยลู่ตาด้วย ดัง
 คำกลอนในหน้า 606

เมื่อสิงหไกรภพทราบว่ามิโยคีผู้รั่ววิชาปราบยักษ์อยู่ที่เขาเนาวรัตน์ สิงหไกรภพ
 ก็ขอให้เทพจินดาพาพระองค์ไปที่นั่น ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian)

4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น

สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าอ่อนน้อม เชื่อฟังและยอมตามผู้อื่นเพียง
 ครั้งเดียว คือ ตอนที่สิงหไกรภพหลงเล่นที่นางเทพกนิษราที่นั่น นางเกรงว่าจะผิดสังเกตสิ่งเดือน
 ไม้พระองค์ออกไปว่าราชการบ้าง สิงหไกรภพก็ยอมตามโดยดี และยังสรรเสริญว่านางรู้จัก
 ระเบียบดีกว่านางสร้อยลู่ตาอีกด้วย

จึงว่าพระเสด็จมาอยู่ช้านาน	จะเกิดการโกลาทั้งธานี
จงโปรดเกล้าเหล่าอาณาประชาราษฎร์	เชิญพระบาทออกบ่ารุงข่าวกรุงศรี
ตามวิสัยในจังหวัดบุรี	ให้เป็นทีที่พึ่งอำมาตย์มาตยา
พระตรัสข่มลุ่มควรวลหงส์	เป็นเอกองค์รรคเรศของเชษฐา
รู้ระเบียบเรียบร้อยกว่าสร้อยลู่ตา	เช่นผืนน้ำกล้ำกลิ่นให้ชื่นใจ (หน้า 261)

4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคย
 แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนเลย

4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยแสดง
 พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าขาดความเชื่อมั่นในตนเองเลย

4.4 จิตใจอ่อนไหว

สิงหไกรภพแสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่า มีจิตใจอ่อนไหวด้วยการคร่ำครวญร่ำไห้
 หลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อสิงห์โกรภพกินใบสรพยาแล้วกลายเป็นนาค หาวีธแก้ไขไม่ได้จึงร้องไห้

กอดกับเทพจินดา

พอกสิ้นกายกลายเป็นนาคราช	ทำอำนาจเลี้ยวไล่กันสับสน
นัยน์ตาแดงแผลงฤทธิ์คำรามรณ	ภาษาคนก็ยังไม่รู้อยู่ในใจ
เข้ากลมเกลียวเกี่ยวกอดตามเพศนาค	จะออกปากพูดกันนั้นไม่ได้
มิตรที่จะคิดอ่านประการใด	กอดกันไว้พี่น้องนงน้าตา (หน้า 38)

เมื่อสิงห์โกรภพทราบความจริงว่า	ตนมิใช่บุตรของพินทุมมาร สิงห์โกรภพก็ร้องไห้
พระโคมยงองค์สิงห์โกรภพ	ได้แจ้งจบความในก็ใจหาย
ชลนัยน์ไหลหลังลงพรุ่งพราย	ให้ระคายเคืองแค้นท้าวกุมภภักดิ์ (หน้า 40)

ต่อมา เมื่อสิงห์โกรภพจะหนีพินทุมมารไป สิงห์โกรภพก็คร่ำครวญอาลัยรัก

พินทุมมาร

ไอ้พระคุณชูลเกศของลูกแก้ว	จะลาแล้วสับไปไกลล่ถาน
ด้วยพระองค์ทรงศักดิ์เป็นยักษ์มาร	จะอยู่นานไปก็แคลงระแวงกลัว
.....	.....
พระโคกคัลยักรรแสงกำสรตสิ่ง	ชลนัยน์ไหลหลังลงเผาะผอย (หน้า 41)

เมื่อเห็นว่าพินทุมมารสิ้นชีวิตแล้ว	สิงห์โกรภพและเทพจินดาก็คร่ำครวญร่ำไห้
สิงพาทันจรจรลลงจากเขา	ต่างวิ่งเข้าเคียงประคองแล้วร้องไห้
ร่ำร้องเรียกอสุราด้วยอาลัย	ไอ้เป็นโรบิดาไม่พาทิ
.....	.....
ไอ้พระคุณชูลเกศของลูกแก้ว	จะสับแล้วเข้าเย็นไม่เห็นหาย
ละอินพลาทางทอตระทวยกาย	พระหัตถ์ฟายชลนาโคกคัลย
.....	.....
แล้วกราบศพขบทรงกรรแสงละอิน	พระเนตรขึ้นไปด้วยชลนัยน์ไหล (หน้า 45-46)

แม้จะสดการศพของพินทุมมาร เรียบร้อยแล้ว	สิงห์โกรภพก็ยังร่ำไห้อยู่
พระคิดไปใจหายไม่วายห้วง	ยังคร่ำทรวงทรงโคกกรรแสงคัลย (หน้า 47)

เมื่อสิงห์ไกรภพได้นิพนธ์พราหมณ์ประสิทธิ์โสมบอกว่า ตนมิใช่พี่น้องทองเดียวกัน
กับเทพจินดา สิงห์ไกรภพเสียใจร้องไห้ ดังคำกลอนที่กล่าวไว้แล้วในหน้า 597

เมื่อทราบความจริงจากบ่าวไพร่แล้ว	สิงห์ไกรภพก็ยิ่งเสียใจมากขึ้น
พระโคมยงองค์สิงห์ไกรภพ	ได้ฟังจบแจ้งสิ้นไม่สงสัย
แล่นวิโยคโคกเค้รำเสียดพระทัย	คิดอาลัยถึงชนกชนนี (หน้า 51)

เมื่อท้าวสัตหัตถ์ซึ่งนางสร้อยลู่ดาไปแล้ว สิงห์ไกรภพก็เค้รำโคกเสียใจคิดถึงนาง
พระแลเหลียวเป็ลยวเปลาเค้รำลลด ระทวยทนต์ชิวาจะอาลัย
ส่งสารลู่ตุนุชน้องเจ้าครองครรภ มาจากกันกรรมสร้างแต่ปางใด
แล่นเสียดายล่ายล่อมราวรณเทวด น้าพระเนตรแดงเด็ดดั่งเลือดไหล
ยิ่งรำลึกตรึงตรายิ่งอาลัย ฝันไม่ไหวแหวะลงในดงดอน (หน้า 89)

เมื่อสิงห์ไกรภพได้พบกับท้าวอินธุมาค้กับนางจันทร์ สิงห์ไกรภพก็ตั้งใจจนล่ลไป
พระสิงห์ไกรภพอภิวัต ใจจะขาดตะลิ่งคิดพิศวง
ฝึกเน่ลิตพิตุราขมาตุรงค์ กรรแล่งทรงโคกขบล่ลไป (หน้า 91)

แม้จะโต้ครองเมืองโกญจาแล้ว สิงห์ไกรภพก็ยังคร่ำครวญอาลัยนางสร้อยลู่ดา
เรื่อยมา

ยิ่งรำลึกตรึงตรมระทมเทวด	ชลเนตรพร่างพรายทั้งซ้ายขวา
ล่ลอันอึดกล่ลกลั่นตันอุรา	นึ่งนิทรাত্রมใจมิใคร่คลาย
ถึงได้ข่มล่ลมบัติแต่พล่ลคู่	ไม่ฮั่นอยู่เข่นมณีศรีล่ลยา
ยิ่งอาวรณ์ร่อนนกระวนกระวาย	แล่นเสียดายล่ลรอยลู่ดานิราโรย
พิโรธรำช้ำโคกเป็นโรครัก	จนเผือดพักตร์ม่วงฉิวให้หิวโหย (หน้า 97)

เมื่อท้าวอินธุมาค้กับนางจันทร์มาใต้ถามทุกขลู่ย สิงห์ไกรภพก็รำไห้เล่าให้ทั้งล่อง
พระองค์ฟัง

ลูกเหน้อยอ่อนหย่อนกำล่ลครั้งล่ลคราม	ด้วยยักษ์ตามติดพันกระชั้นมา
ถึงเจ็ดคืนเจ็ดวันโรมรับ	จนล่ลขบอยู่ทุ่ลมา
จึงเสียนางพลางล่ลอันกลั่นน้ำตา	. . . . . (หน้า 98)

เมื่ออ่านสารของนางสร้อยสุดาจบ สิงหไกรภพก็รำไห้ทันที
 พอลบคำรำลึกละอีกละอื่น อุตล่ำหักสิ้นชลน่าน้ำล่งล่ำร (หน้า 108)

เมื่อได้พบกับสร้อยสุดาและรามวงศ์ สิงหไกรภพก็ตีใจคนรำไห้จนพูดไม่ออก
 พระจุมบุตรสุดล่าวาขึ้นไล่ตัก พิศพิศตรมิได้ผิดขนิษฐา
 กอดประทับรับขวัญจันรรรลา พระชลนาไหลหลังลงพร้งพราย
 คิดถึงความยามยากเมื่อพรากพลัด จะเอื้อนอรธมิได้พระทัยหาย (หน้า 119)

เมื่อนางสร้อยสุดาตัดสินใจมอบรามวงศ์ให้นางมณฑาวดีอบรมเลี้ยงดูแล้ว
 สิงหไกรภพก็เครำโคกเสียใจที่ต้องจากรามวงศ์ไปอีกครั้งหนึ่ง
 จอมกระษัตริย์ตรัสยวนวลอนงค้ ทูลลาองค์อัยก็แล้วลีลา
 มาสู่ปราสาททางสะทอนถอนใจใหญ่ ด้วยอาลัยลูกน้อยละห้อยหา
 พระโคกเครำเข้าในทึไลยา . . . . . (หน้า 122)

เมื่อสิงหไกรภพมาลา นางมณฑาวดีไปตามหารามวงศ์ สิงหไกรภพก็รำไห้ล่งล่ำร
 รามวงศ์
 พระกลืนกลันกระแล่งแข็งพร ษัย ด้วยอาลัยลูกยา วันทาทูล
 ลูกจะลาฝ่าละอองยกกองทัฬ ไปตามจับบ่อสุราเทพาสูร์ (หน้า 186)

เมื่อสิงหไกรภพหายจากอาการหลงเล่นที่นางเทพกนิษฐาแล้วก็เห็นว่า นาง
 สร้อยสุดามีร่างกายชুবผอม สิงหไกรภพก็ร้องไห้ล่งล่ำรนาง
 ขึ้นปราสาทห้องห้องสร้อยสุดาลมร เห็นนางนอนนิ่งระงับย้งหลับไหล
 ดูผิดรูปชুবผอมด้วยตรอมใจ สะอื้นอ้อนถอนฤทัยทั้งไลยา (หน้า 269)

4.5 เก็บกตและลงโทษตนเอง

จากการศึกษาเรื่องสิงหไกรภพอย่างละเอียด ปรากฏว่า สิงหไกรภพไม่เคยแสดง
 พฤติกรรมใดที่ยั้ให้เห็นว่า เก็บกตและลงโทษตนเองเลย

2. ผลการเปรียบเทียบบุคคลที่อบรมเลี้ยงดู ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ และ พฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2

ตารางที่ 1 บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูตัวละคร

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูตัวละคร	ขุนแผน	ขุนช้าง	วันทอง	พลาบงาม	อิเหนา	พระเอกชัยมณี	สินสมุทร	คู่ดลาคีร	พระสังข์	สิงหนไกรภพ	ความถี่	ร้อยละ
1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว												
1.1 บิดา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			8	15.09
1.2 มารดา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		9	16.98
1.3 ญาติ	✓	✓	✓	✓	✓		✓				6	11.32
2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ												
2.1 ครู-อาจารย์	✓	✓			✓	✓	✓	✓			6	11.32
2.2 นักบวช	✓				✓	✓	✓	✓		✓	6	11.32
2.3 พี่เลี้ยง แม่นม	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	9	16.93
2.4 บุคคลอื่น ๆ				✓	✓		✓	✓			4	7.55
3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ												
3.1 เทพ เทวดา												
3.2 ยักษ์							✓		✓	✓	3	5.66
3.3 ภูติผี ปีศาจ												
3.4 สัตว์									✓		1	1.89
3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์								✓			1	1.89
รวม	6	5	4	5	7	5	7	7	4	3	53	100

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกจะมีมารดา และพี่เลี้ยงแม่นม เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูมากเป็นอันดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 16.98 อันดับที่ 2 คือ บิดา คิดเป็นร้อยละ 15.09

ตารางที่ 2 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนแผนได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	3	11.11
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	2	7.41
1.3 การยอมรับความล่าช้าและขัดจำกัด	4	14.82
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง	1	3.70
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	5	18.52
รวม	15	55.56
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	1	3.70
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	—	—
2.3 การแสดงอาการเหยียดหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	—	—
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	—	—
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	—	—
รวม	1	3.70
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำการต่าง ๆ แทนตัวละคร	3	11.11
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	4	14.82
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	—	—
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	—	—
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	—	—
รวม	7	25.93
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตโนมัติ		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	1	3.70
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	2	7.41

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	1	3.70
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	4	14.81
รวมทั้งสิ้น	27	100

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนแผนได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 55.56 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 25.93 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 14.81 และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 3.70

ตารางที่ 3 พฤติกรรมของชุมชนแผนที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	7	4.38
1.2 ความรับผิดชอบ	20	12.50
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	13	8.12
1.4 ความมีเหตุผล	14	8.75
1.5 การพึ่งตนเองได้	8	5.00
รวม	62	38.75
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การฉ้อฉลริษยาอาฆาตแค้น	33	20.63
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	13	8.12
2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	14	8.75
รวม	60	37.50
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	10	6.25
3.2 การขาดความเกรงใจ	4	2.50
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	9	5.63
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	-	-
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	1	0.62
รวม	24	15.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	1	0.62
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	1	0.62
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	-	-
4.4 สติใจอ่อนไหว	9	5.63
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	3	1.88
รวม	14	8.75
รวมทั้งสิ้น	160	100

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่ขุนแผนแสดงออกมาเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 38.75 อันดับ ที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 37.50 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 15.00 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 8.75

ตารางที่ 4 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	-	-
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	-	-
1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด	-	-
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง	-	-
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	1	5.56
รวม	1	5.56
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่นำพา	1	5.56
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	3	16.66
2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	7	38.88
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	1	5.56
2.5 การไม่นำพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	4	22.22
รวม	16	88.88
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	-	-
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	-	-
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	-	-
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	1	5.56
รวม	1	5.56

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	-	-
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	-	-
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	-	-
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	-	-
รวมทั้งสิ้น	18	100

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 88.88 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 5.56 ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างไม่ได้รับเลยคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 5 พฤติกรรมของขุนช้างที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	-	-
1.2 ความรับผิดชอบ	-	-
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	-	-
1.4 ความมีเหตุผล	-	-
1.5 การพึ่งตนเองได้	-	-
รวม	-	-
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	4	3.88
2.2 การฉ้อฉลอาชญาอาฆาตแค้น	18	17.48
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	28	27.18
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	6	5.83
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	1	0.97
รวม	57	55.34
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	12	11.65
3.2 การขาดความเกรงใจ	2	1.94
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	3	2.91
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	8	7.77
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	6	5.83
รวม	31	30.10

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตารูปิโตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	-	-
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	3	2.91
4.4 ลิดใจอ่อนไหว	11	10.68
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	1	0.97
รวม	15	14.56
รวมทั้งสิ้น	103	100

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่รุนแรงแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 55.34 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 30.10 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตารูปิโตย คิดเป็นร้อยละ 14.56 ส่วนพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยนั้น ขุนช้างไม่เคยแสดงออกเลย

ตารางที่ 6 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่วันทองได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	1	1.79
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	1	1.79
1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด	3	5.35
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง	-	-
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	-	-
รวม	5	8.93
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเหยียดหยามและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	6	10.71
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	7	12.50
รวม	13	23.21
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	-	-
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	10	17.86
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	2	3.57
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	5	8.93
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	17	30.36

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	7	12.50
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	6	10.71
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	1	1.79
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	6	10.71
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	1	1.79
รวม	21	37.50
รวมทั้งสิ้น	56	100

จากตารางที่ 6 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่วันทองได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 37.50 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 30.36 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 23.21 และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 8.93

ตารางที่ 7 พฤติกรรมของวันที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	-	-
1.2 ความรับผิดชอบ	-	-
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	-	-
1.4 ความมีเหตุผล	8	7.41
1.5 การพึ่งตนเองได้	-	-
รวม	8	7.41
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น	16	14.82
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	-	-
2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	2	1.85
รวม	18	16.67
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	2	1.85
3.2 การขาดความเกรงใจ	7	6.48
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	4	3.70
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	20	18.52
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	7	6.48
รวม	40	37.03

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	6	5.56
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	2	1.85
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	4	3.70
4.4 จิตใจอ่อนไหว	26	24.08
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	4	3.70
รวม	42	38.89
รวมทั้งสิ้น	108	100

จากตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่วันทองแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 38.89 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 37.03 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 16.67 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 7.41

ตารางที่ 8 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พลายงามได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	2	6.90
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	3	10.34
1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด	3	10.34
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง	2	6.90
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	10	34.48
รวม	20	68.96
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยยให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	1	3.45
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	1	3.45
รวม	2	6.90
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	1	3.45
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	1	3.45
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	1	3.45
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	3	10.35

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	-	-
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	1	3.45
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	2	6.90
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	1	3.45
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	4	13.80
รวมทั้งสิ้น	29	100

จากตารางที่ 8 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่หลายงามได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 68.96 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 13.80 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 10.35 และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 6.90

ตารางที่ 9 พฤติกรรมของพลายงามที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	4	4.76
1.2 ความรับผิดชอบ	8	9.52
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	9	10.71
1.4 ความมีเหตุผล	10	11.91
1.5 การพึ่งตนเองได้	7	8.34
รวม	38	45.24
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การอธิบายอาชญากรรม	5	5.95
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	8	9.52
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	7	8.34
รวม	20	23.81
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	4	4.76
3.2 การขาดความเกรงใจ	3	3.57
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	2	2.38
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	4	4.76
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	2	2.38
รวม	14	17.85

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	2	2.38
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	1	1.19
4.4 ลืตใจอ่อนไหว	7	8.34
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	1	1.19
รวม	11	13.10
รวมทั้งสิ้น	84	100

จากตารางที่ 9 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่พลาญงามแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 45.24 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 23.81 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 17.85 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 13.10

ตารางที่ 10 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่โอหามาได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	1	2.43
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	-	-
1.3 การยอมรับความล้มเหลวและข้อจำกัด	4	9.76
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง	4	9.76
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	-	-
รวม	9	21.95
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเหยียดหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	-	-
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	-	-
รวม	-	-
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	-	-
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	17	41.41
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	3	7.32
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	2	4.88
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	22	53.66

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบฮัตตารีปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	3	7.32
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	5	12.19
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	2	4.88
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	10	24.39
รวมทั้งสิ้น	41	100

จากตารางที่ 10 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่อิเหนาได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 53.66 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบฮัตตารีปไตย คิดเป็นร้อยละ 24.39 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประขำรีปไตย คิดเป็นร้อยละ 21.95 ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่อิเหนาไม่เคยได้รับเลย คือการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง

ตารางที่ 11 พฤติกรรมของอิเหนาที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	6	5.41
1.2 ความรับผิดชอบ	3	2.70
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	6	5.41
1.4 ความมีเหตุผล	9	8.11
1.5 การพึ่งตนเองได้	3	2.70
รวม	27	24.33
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การวิจฉาพยาอาฆาตเค้น	5	4.51
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	1	0.90
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	4	3.60
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	-	-
รวม	10	9.01
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	24	21.62
3.2 การขาดความเกรงใจ	8	7.21
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	9	8.11
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	6	5.41
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	4	3.60
รวม	51	45.95

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	4	3.60
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	2	1.80
4.4 สติใจอ่อนไหว	14	12.61
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	3	2.70
รวม	23	20.71
รวมทั้งสิ้น	111	100

จากตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่อิเหนาแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและสนใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 45.95 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 24.33 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 20.71 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 9.01

ตารางที่ 12 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	-	-
1.2 การให้ข้อระงในการตัดสินใจ	-	-
1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด	-	-
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง	-	-
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	-	-
รวม	-	-
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเหยยหัยนและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	1	20.00
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	1	20.00
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	-	-
รวม	2	40.00
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	-	-
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	-	-
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	-	-
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	-	-

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตโนมัติ		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	1	20.00
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	-	-
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	1	20.00
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	1	20.00
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	3	60.00
รวมทั้งสิ้น	5	100

จากตารางที่ 12 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตโนมัติ คิดเป็นร้อยละ 60.00 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 40.00 ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีไม่เคยได้รับเลยคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป

ตารางที่ 13 พฤติกรรมของพระอภัยมณีที่ เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	10	5.75
1.2 ความรับผิดชอบ	5	2.87
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	12	6.89
1.4 ความมีเหตุผล	8	4.60
1.5 การพึ่งตนเองได้	4	2.30
รวม	39	22.41
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น	2	1.51
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	5	2.87
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	-	-
รวม	7	4.02
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	18	10.34
3.2 การขาดความเกรงใจ	1	0.58
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	23	13.22
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	4	2.30
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	13	7.47
รวม	59	33.91

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	11	6.32
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	2	1.15
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	10	5.75
4.4 ลืตใจอ่อนไหว	45	25.86
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	1	0.58
รวม	69	39.66
รวมทั้งสิ้น	174	100

จากตารางที่ 13 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่พระอภัยมณีแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 39.66 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 33.91 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 22.41 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 4.02

ตารางที่ 14 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่นักเรียนได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	6	8.22
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	3	4.11
1.3 การยอมรับความล้มเหลวและผิดพลาด	10	13.70
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง	-	-
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	1	1.37
รวม	20	27.40
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	2	2.74
2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	1	1.37
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	2	2.74
รวม	5	6.85
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	9	12.32
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	6	8.22
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	14	19.18
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	29	39.72

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตโนมัติ		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	2	2.74
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	3	4.11
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	14	19.18
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	19	26.03
รวมทั้งสิ้น	73	100

จากตารางที่ 14 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ลินลุมทรได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 39.72 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 27.40 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตโนมัติ คิดเป็นร้อยละ 26.03 และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 6.85

ตารางที่ 15 พฤติกรรมของสินค้าที่เกิิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	6	4.55
1.2 ความรับผิดชอบ	7	5.30
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	19	14.39
1.4 ความมีเหตุผล	4	3.03
1.5 การพึ่งตนเองได้	11	8.34
รวม	47	35.61
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การฉ้อฉลขโมยอาชญากรรม	12	9.09
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	1	0.76
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	3	2.27
รวม	16	12.12
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	9	6.81
3.2 การขาดความเกรงใจ	10	7.57
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	6	4.55
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	1	0.76
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	2	1.52
รวม	28	21.21

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบฮัตตารีปไตย		
4.1 การอ่อนน้อม เชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	13	9.85
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	7	5.30
4.4 จิตใจอ่อนไหว	21	15.91
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	-	-
รวม	41	31.06
รวมทั้งสิ้น	132	100

จากตารางที่ 15 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่สิ้นลุ่มทรแล้งออกมาเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 35.61 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบฮัตตารีปไตย คิดเป็นร้อยละ 31.06 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 21.21 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 12.12

ตารางที่ 16 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ดูแลครอบครัวได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประหลาดพิศมัย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	3	11.54
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	3	11.54
1.3 การยอมรับความสามารถและขีดจำกัด	5	19.23
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง	4	15.38
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	1	3.85
รวม	16	61.54
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้กระทำการต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	-	-
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	-	-
รวม	-	-
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำการต่าง ๆ แทนตัวละคร	2	7.69
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	-	-
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	5	19.23
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	7	26.92

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	-	-
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	-	-
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	3	11.54
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	3	11.54
รวมทั้งสิ้น	26	100

จากตารางที่ 16 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ล่าครได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 61.54 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 26.92 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 11.54 ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ล่าครไม่เคยได้รับคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง

ตารางที่ 17 พฤติกรรมของคู่ดลาคกรที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	3	3.23
1.2 ความรับผิดชอบ	5	5.37
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	16	17.20
1.4 ความมีเหตุผล	7	7.53
1.5 การพึ่งตนเองได้	7	7.53
รวม	38	40.86
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	-	-
2.2 การฉ้อฉลริษยาอาฆาตแค้น	3	3.23
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	-	-
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	-	-
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	-	-
รวม	3	2.23
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	3	3.23
3.2 การขาดความเกรงใจ	-	-
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	4	4.30
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	-	-
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	2	2.15
รวม	9	9.68

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	7	7.53
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	2	2.15
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	6	6.44
4.4 ลึกลับอ่อนไหว	25	26.88
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	3	3.23
รวม	43	46.24
รวมทั้งสิ้น	93	100

จากตารางที่ 17 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่ผู้ดลัครแสดงออกมาเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 46.24 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 40.86 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 9.68 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 3.23

ตารางที่ 18 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระสงฆ์ได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	1	2.86
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	-	-
1.3 การยอมรับความล้มเหลวและขีดจำกัด	1	2.86
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและพึ่งตนเอง	1	2.86
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	-	-
รวม	3	8.58
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยไว้ให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	3	8.57
2.5 การไม่ห้ามปรามเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	3	8.57
รวม	6	17.14
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	3	8.57
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	3	8.57
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	12	34.29
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	2	5.71
รวม	20	57.14

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	3	8.57
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	-	-
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	2	5.71
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	1	2.86
รวม	6	17.14
รวมทั้งสิ้น	35	100

จากตารางที่ 18 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระสังข์ได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 57.14 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งและแบบอิตาเลียน คิดเป็นร้อยละ 17.14 และอันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 8.58

ตารางที่ 19 พฤติกรรมของพระสังฆ์ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่างๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	5	4_95
1.2 ความรับผิดชอบ	7	6_93
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	7	6_93
1.4 ความมีเหตุผล	5	4_95
1.5 การพึ่งตนเองได้	6	5_94
รวม	30	29_70
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	3	2_97
2.2 การฉ้อฉลริษยาอาฆาตแค้น	10	9_90
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	8	7_92
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	7	6_93
2.5 ความก้าวร้าว ชอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	4	3_96
รวม	32	31_68
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	3	2_97
3.2 การขาดความเกรงใจ	8	7_92
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	5	4_95
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	-	-
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	3	2_97
รวม	19	18_81

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสี่ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	1	0.99
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	-	-
4.4 จิตใจอ่อนไหว	18	17.82
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	1	0.99
รวม	20	19.80
รวมทั้งสิ้น	101	100

จากตารางที่ 19 จะเห็นได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมที่พระสังข์แสดงออกมาเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสี่ยงดูแบบปล่อยปลະละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 31.68 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสี่ยงดูแบบประขาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 29.70 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสี่ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 19.80 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสี่ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 18.81

ตารางที่ 20 ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สิงห์ไกรภพได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล	1	3_45
1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ	-	-
1.3 การยอมรับความล้มเหลวและผิดพลาด	-	-
1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง	-	-
1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน	5	17_24
รวม	6	20_69
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การปล่อยให้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่เฝ้าพา	-	-
2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ	-	-
2.3 การแสดงอาการเหยียดหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น	-	-
2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล	-	-
2.5 การไม่เฝ้าพาเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร	-	-
รวม	-	-
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร	-	-
3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล	8	27_59
3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน	-	-
3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา	6	20_69
3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล	-	-
รวม	14	48_28

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ความถี่	ร้อยละ
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม	5	17.24
4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก	-	-
4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร	4	13.79
4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร	-	-
4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา	-	-
รวม	9	31.03
รวมทั้งสิ้น	29	100

จากตารางที่ 20 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สิงห์ไกรภพได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 48.28 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 31.03 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 20.69 ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่สิงห์ไกรภพไม่เคยได้รับเลยคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง

ตารางที่ 21 พฤติกรรมของสิงห์ไกรภพที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย		
1.1 ความเป็นผู้นำ	10	10.31
1.2 ความรับผิดชอบ	2	2.06
1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง	5	5.15
1.4 ความมีเหตุผล	11	11.34
1.5 การพึ่งตนเองได้	5	5.15
รวม	33	34.01
2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง		
2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น	2	2.06
2.2 การฉ้อฉลขยาอาฆาตแค้น	1	1.03
2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น	1	1.03
2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า	8	8.25
2.5 ความก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ	1	1.03
รวม	13	13.40
3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป		
3.1 การเอาแต่ใจตนเอง	12	12.37
3.2 การขาดความเกรงใจ	9	9.28
3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น	6	6.19
3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา	4	4.12
3.5 การพึ่งพาผู้อื่น	3	3.09
รวม	34	35.05

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ลักษณะของพฤติกรรม	ความถี่	ร้อยละ
4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย		
4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น	1	1.03
4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน	-	-
4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง	-	-
4.4 สติใจอ่อนไหว	16	16.50
4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง	-	-
รวม	17	17.53
รวมทั้งสิ้น	97	100

จากตารางที่ 21 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่สิงหโกรภพลแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 35.05 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 34.01 อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย คิดเป็นร้อยละ 17.53 และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 13.40

ตารางที่ 22 ค่าร้อยละของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครได้รับ

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู	ขุนแผน	ขุนช้าง	วันทอง	พลาญงาม	อิเหนา	พระอรทัยมณี	สินสมุทร	สุดลำคร	พระสังข	สิงห์ไกรภพ	ความถี่	ร้อยละ
1. แบบประชาธิปไตย	✓			✓				✓			3	30.00
2. แบบปล่อยปละละทิ้ง		✓									1	10.00
3. แบบปกป้องคุ้มครองและ ตามใจมากเกินไป					✓		✓		✓	✓	4	40.00
4. แบบอิตตารีปไตย			✓			✓					2	20.00
รวม											10	100

จากตารางที่ 22 จะเห็นได้ว่าลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 40.00 อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 30.00 อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตารีปไตย คิดเป็นร้อยละ 20.00 และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 10.00

ตารางที่ 23 ค่าร้อยละของพฤติกรรมของตัวละครที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

ลักษณะของพฤติกรรม ซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดู	ขุนแทน	ขุนช้าง	วันทอง	พลายงาม	อิเหนา	พระอภัยมณี	สินสมุทร	สุดสาคร	พระสังข์	สิงห์ไกรภพ	ความถี่	ร้อยละ
1. แบบประชาธิปไตย	✓			✓			✓				3	30.00
2. แบบปล่อยปละละทิ้ง		✓							✓		2	20.00
3. แบบปกป้องคุ้มครองและ ตามใจมากเกินไป					✓					✓	2	20.00
4. แบบอวดดีอวดเก่ง			✓			✓		✓			3	30.00
รวม											10	100

จากตารางที่ 23 จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมที่ตัวละครเอกแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบอวดดีอวดเก่ง คิดเป็นร้อยละ 30.00 อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 20.00

ตารางที่ 24 เปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกโดยพิจารณาจากคำร้อยละสูงที่สุด

ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ และพฤติกรรมของตัวละครเอก	คุณแผน		ขุนช้าง		วันทอง		พลายงาม		อิเหนา		พระอภัยมณี		สินสมุทร		สุดสาคร		พระสังข์		สิงหนคร		
	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	การอบรมเลี้ยงดู	พฤติกรรม	
1. แบบประชาธิปไตย	✓		✓				✓							✓				✓			
2. แบบปล่อยละทิ้ง				✓																	✓
3. แบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป					✓										✓						
4. แบบอัตตาธิปไตย																					✓

จากตารางที่ 24 จะเห็นว่าตัวละครเอกที่แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ 7 ตัว คือ ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง พลายงาม อิเหนา พระอภัยมณี และสิงหนคร ส่วนตัวละครที่แสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมี 3 ตัว คือ สินสมุทร สุดสาคร และพระสังข์

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูผู้ที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก
ในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2"

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดี
ไทย สมัยรัชกาลที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู
เด็กและพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ ทั้งในสาขา
จิตวิทยาและสาขาวรรณคดีไทย เพื่อรวบรวมแนวคิดในการสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์การอบรม
เลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละคร
2. ผู้วิจัยสร้าง เกณฑ์การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละคร
ในวรรณคดีไทย พร้อมทั้งทดลองวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก
1 ตัว โดยใช้เกณฑ์ที่สร้างขึ้น
3. นำเกณฑ์ที่สร้างและตัวอย่างการวิเคราะห์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบ
พิจารณาว่า เกณฑ์ที่สร้างขึ้นเหมาะสมหรือไม่
4. ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ผู้วิจัยนำเกณฑ์การวิเคราะห์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำมาให้อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง
6. วิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย
สมัยรัชกาลที่ 2 โดยคัดเลือกตัวละครที่แสดงบทบาทเด่นตั้งแต่เยาว์วัยจำนวน 10 ตัว จาก
วรรณคดี 5 เรื่อง ซึ่งได้แก่ ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง และพลายงาม จากเรื่องขุนช้างขุนแผน
อิเหนาจากเรื่องอิเหนา พระอภัยมณี สินสมุทร และสุดลำครจากเรื่องพระอภัยมณี พระสังข์

จากเรื่องสังข์ทอง และสิงห์ไกรภพจากเรื่องสิงห์ไกรภพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณหาค่าอัตราส่วนร้อยละของความสัมพันธ์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ และพฤติกรรมของตัวละครเอก
2. เปรียบเทียบข้อมูลลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ทั้ง 10 ตัว โดยพิจารณาจากค่าร้อยละสูงสุด

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย สมัยรัชกาลที่ 2 สรุปผลได้ดังนี้

1. บุคคลที่อบรมตัวละครเอก
  - ตัวละครเอกมีมารดา และพี่เลี้ยงแม่นม เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูมากเป็นอันดับที่ 1 (16.98%) บิดาเป็นอันดับที่ 2 (15.09%) ญาติ ครูอาจารย์และนักบวชเป็นอันดับที่ 3 (11.32%)
2. การเปรียบเทียบลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก โดยพิจารณาจากค่าร้อยละสูงสุด

2.1 ขุนแผน

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนแผนได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (55.56%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (25.93%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปไตย (14.81%) และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (3.70%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่ขุนแผนแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (38.75%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (37.50%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (15.00%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปไตย (8.75%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า ขุนแผนแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.2 ขุนช้าง

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (88.88%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (5.56%) ส่วนลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ขุนช้างไม่เคยได้รับเลยคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบฮัฏตารีปไตย

ลักษณะของพฤติกรรมที่ขุนช้างแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (55.34%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (30.10%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบฮัฏตารีปไตย (14.56%) ลักษณะของพฤติกรรมที่ขุนช้างไม่เคยแสดงออก คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า ขุนช้างแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง สอดคล้องกับการเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.3 วันทอง

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่วันทองได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบฮัฏตารีปไตย (37.50%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (30.36%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (23.21%) และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (8.93%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่วันทองแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบฮัฏตารีปไตย (38.89%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (37.03%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (16.67%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (7.41%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า วันทองแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตยล่อดคคล่องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.4 พลายงาม

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่พลายงามได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประขาริปโตย (68.96%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (13.80%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป่องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (10.35%) และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลละละท้ิง (6.90%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่พลายงามแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประขาริปโตย (45.24%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลละละท้ิง (23.81%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป่องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (17.85%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (13.10%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า พลายงามแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประขาริปโตยล่อดคคล่องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.5 อีเหณา

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่อีเหณาได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป่องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (53.66%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (24.39%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประขาริปโตย (21.95%) ล่วนลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่อีเหณาไม่เคยได้รับเลย คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลละละท้ิง

ลักษณะของพฤติกรรมที่อีเหณาแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป่องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (45.95%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประขาริปโตย (24.33%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (20.71%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปลละละท้ิง (9.01%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า อีเหณาแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป่องคุ้มครองและ

ตามใจมากเกินไปตลอดคล้อยกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.6 พระอภัยมณี

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (60.00%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (40.00%) ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่พระอภัยมณีไม่เคยได้รับเลย คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป

ลักษณะของพฤติกรรมที่พระอภัยมณีแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (39.66%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (33.91%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (22.41%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (4.02%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า พระอภัยมณีแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตยตลอดคล้อยกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.7 สินสมุทร

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่สินสมุทรได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (39.72%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (27.40%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (26.03%) และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (6.85%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่สินสมุทรแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (35.61%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตราิปโตย (31.06%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (21.21%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (12.12%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า สินสมุทรแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.8 ลูตลาคู

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ลูตลาคูได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (61.54%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (26.92%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตารีปไตย (11.54%) ส่วนลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ลูตลาคูไม่เคยได้รับ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง

ลักษณะของพฤติกรรมที่ลูตลาคูแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตารีปไตย (46.24%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (40.86%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (9.68%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (3.23%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า ลูตลาคูแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ

2.9 พระสังข์

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่พระสังข์ได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (57.14%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งและแบบอิตตารีปไตย (17.14%) และอันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (8.58%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่พระสังข์แสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (31.68%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (29.70%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตารีปไตย (19.80%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (18.81%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า พระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับการอบรมที่ได้รับ

2.10 สิงหไกรภพ

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่สิงหไกรภพได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (48.28%) อันดับที่ 2 คือ การอบรม

เสียงดูแบบอัตราิปโตย (31.03%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเสียงดูแบบประชาธิปไตย (20.69%) ส่วนลักษณะของการอบรมเสียงดูที่สิงหิกรภพไม่เคยได้รับ คือ การอบรมเสียงดูแบบปล่อยปลละละกััง ลักษณะของพฤติกรรมที่สิงหิกรภพแสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (35.05%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบประชาธิปไตย (34.01%) อันดับที่ 3 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบอัตราิปโตย (17.53%) และอันดับที่ 4 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบปล่อยปลละละกััง (13.40%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเสียงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุดแล้ว พบว่า สิงหิกรภพแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไปสอดคล้องกับการอบรมเสียงดูที่ได้รับ

2.11 ตัวละครเอกทั้ง 10 ตัว

ลักษณะการอบรมเสียงดูที่ตัวละครเอกทั้ง 10 ตัว ได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเสียงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (40.00%) อันดับที่ 2 คือ การอบรมเสียงดูแบบประชาธิปไตย (30.00%) อันดับที่ 3 คือ การอบรมเสียงดูแบบอัตราิปโตย (20.00%) และอันดับที่ 4 คือ การอบรมเสียงดูแบบปล่อยปลละละกััง (10.00%)

ลักษณะของพฤติกรรมที่ตัวละครเอกทั้ง 10 ตัว แสดงออกมากเป็นอันดับที่ 1 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบประชาธิปไตยและอัตราิปโตย (30.00%) อันดับที่ 2 คือ พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเสียงดูแบบปล่อยปลละละกัังและแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (20.00%)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการอบรมเสียงดูที่ได้รับมากที่สุดกับพฤติกรรมที่แสดงออกมากที่สุด พบว่า ตัวละครเอกที่แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการอบรมเสียงดูที่ได้รับมี 7 ตัว คือ ขุนแผน ขุนช้าง วันทอง พลายงาม อิเหนา พระอภัยมณี และสิงหิกรภพ ส่วนตัวละครเอกที่แสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับการอบรมเสียงดูที่ได้รับมี 3 ตัว คือ สินสมุทร ลุ้ตลาคกร และพระสังข์

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการวิเคราะห์ห้บุคคลที่อบรมเสียงดูตัวละครเอก พบว่า ตัวละครเอกจะมี มารดาและพี่เลี้ยง แม่หมเป็นผู้อบรมเสียงดูมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภรรยาจะมีหน้าที่ดูแลกิจการต่าง ๆ ภายในบ้านเท่านั้น มิได้มีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ

นอกบ้านเหมือนในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น ภรรยาจึงรับหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาตั้งแต่ยังเป็นทารก ส่วนการที่ตัวละครเอกได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่หมั้นนั้น ในครอบครัวของผู้ที่มีฐานะดีจะมีแม่หมั้นและพี่เลี้ยงไว้อบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อแบ่งเบาภาระของมารดา แม่หมั้นจะมีหน้าที่ให้หมทากรแทนมารดา ในกรณีที่มารดาอยู่ไฟหลังคลอดหรือไม่แข็งแรงพอที่จะให้หมทากรได้ด้วยตนเอง เมื่อทารกเติบโตขึ้นก็จะมีพี่เลี้ยงรับหน้าที่อบรมเลี้ยงดูต่อไป ซึ่งวรรณคดี อักษรพงศ์ (2516: 227-228) กล่าวว่า "การมีแม่หมั้นมาช่วยอบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นประเพณีในราชสำนัก มาก่อน แล้วจึงสืบทอดเลียนแบบมายังครอบครัวขุนนางและผู้มีอันจะกิน" นอกจากนี้ คักดา ปิ่นเหม่งเพ็ชร (2517: 212) ได้กล่าวว่า "การที่ต้องมีพี่เลี้ยงเป็นเพื่อนเล่นและคอยดูแลนั้นเป็น ความนิยมตามลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวฐานะดีและฐานะปานกลางของสังคมไทย แต่โบราณ" ดังนั้น การที่ตัวละครเอกส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพี่เลี้ยงและแม่หมั้น จึงมี สำเหตุสอดคล้องกับฐานะทางสังคมของตัวละครเอกเหล่านั้น เพราะตัวละครเอกส่วนใหญ่จะมี ฐานะเป็นโอรสของกษัตริย์และบุตรธิดาของขุนนางและผู้มีอันจะกิน

2. จากการวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับ พบว่า ลักษณะของ การอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครอง และตามใจมากเกินไป ตัวละครเอกที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้ ได้แก่ อีเหนา สิ้นสมุทร พระสังข์และสิงห์ไกรภพ

การที่อีเหนาได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไปเป็นเพราะ อีเหนาอยู่ในฐานะขององค์รัชทายาทที่จะได้ครองกรุงสุพรรณสีบต่อจากท้าวสุเรนซึ่ง เป็น พระเชษฐาองค์ใหญ่ของกษัตริย์แห่งวงศ์เทวัญทั้งสิ้น ดังนั้น อีเหนาจึงได้รับความรัก ความเมตตา จากพระญาติทั้งปวง ในขณะเดียวกัน เหล่าข้าราชการบริพารก็พากันถวายความรัก ความเกื้อหนุน ให้อีเหนาอย่างมากมาย อีเหนาจึงเติบโตขึ้นมาท่ามกลางการปกป้องคุ้มครองและตามใจมาก เกินไป ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่อีเหนาได้รับนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมของอีเหนา ซึ่งพบว่าอีเหนา มีพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและยอมตามใจมากเกินไป กล่าวคือ อีเหนาเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ขาดความเกรงใจ เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น ขาดความกล้า ในการเผชิญกับปัญหา และมักจะพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ

ตัวละครอีก 3 ตัว ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป คือ สิ้นสมุทร พระสังข์ และสิงห์ไกรภพ ทั้งสามเป็นตัวละครที่ว่าเหวเพราะไม่ได้อยู่ร่วมกับบิดา

มารดาของตน แต่ตัวละครทั้งสามก็มีบิดาหรือมารดาบุญธรรมที่ให้ความรักแก่ทั้งสามอย่างสิ้นเหลือ
 ลินลุ่มทรมีนางลู่วรรณมาลีซึ่งรูปร่างและอ่อนหวานไม่น่าเกลียดและดูดีเหมือนนางผีเสื้อ พระสังข์
 มีนางพันธุรัตซึ่งถึงแม้จะเป็นยักษ์ แต่นางก็แปลงร่างเป็นสัตว์รูปร่างเหมือนกัน ส่วนสิงห์ไกรภพก็มี
 พินทุมารซึ่งเป็นยักษ์ที่มีหน้าที่เฝ้าต้นสิรพยาเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูตั้งแต่ยังเป็นทารก ทั้งนางลู่วรรณ
 มาลี นางพันธุรัต และพินทุมารต่างมีนิสัยตรงกัน คือ รักเด็ก และหลงใหลในตัวบุตรบุญธรรมของ
 ตนตั้งแต่แรกพบ ประกอบกับทั้งสามก็ว่าเหวเพราะพลัดพรากจากคนที่ตนรัก กล่าวคือ นางลู่วรรณ
 มาลีประลบกับเหตุการณ์เรือแตก ท้าวสิรราชสิ้นพระชนม์และพระอภัยมณีซึ่งนางเริ่มมีจิตปฏิพัทธ์ก็
 หายไปในทะเล ส่วนนางพันธุรัตกับพินทุมารก็เป็นม่าย ดังนั้น ทั้งสามจึงพร้อมที่จะทุ่มเทความรัก
 ปกป้องคุ้มครองและตามใจบุตรบุญธรรมของตนอย่างมากมาย

จากการวิจัยพบว่า สิงห์ไกรภพ แสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบ
 ปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับ
 แต่ลินลุ่มทรและพระสังข์แสดงพฤติกรรมที่ต่างกันออกไป คือ

ลินลุ่มทรแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ล่าเหตุ
 ที่ทำให้ลินลุ่มทรมีพฤติกรรมเช่นนี้ เนื่องจากลินลุ่มทรต้องทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองนางลู่วรรณมาลี
 ตั้งแต่เยาว์วัย นับตั้งแต่เรือของท้าวสิรราชแตก ลินลุ่มทรก็ช่วยเหลือนางลู่วรรณมาลีให้รอดพ้นจาก
 ความตายพามาอยู่บนเกาะร้าง จัดหาอาหารและที่อยู่อาศัยให้ ต่อมาเมื่อทั้งสองเดินทางไปกับกองเรือ
 ของโจรสลัวร์ัง ลินลุ่มทรก็ปกป้องคุ้มครองให้นางลู่วรรณมาลีรอดพ้นจากการข่มเหงของนายโจร
 และเมื่อยึดเรือของพวกโจรได้แล้ว ลินลุ่มทรก็ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชากองเรือด้วยตนเอง จาก
 เหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ลินลุ่มทรมีโอกาสฝึกฝนตนเองให้มีความเป็นผู้นำ
 ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีเหตุผลและพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นพฤติกรรมซึ่งเกิด
 จากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ส่วนพระสังข์แสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้งมากที่สุด
 พฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น เช่น การแล้งทำเป็นเงาะป่าบ้าใบ
 ไม่รู้ภาษา ข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า เช่น ท้าวสามนต์ หกธิดาและหกเขย ตลอดจนการแสดง
 ความอาฆาตแค้นและก้าวร้าว เช่น การทำร้ายหกเขย เป็นต้น ในขณะที่พระสังข์แสดงพฤติกรรม
 ดังกล่าว พระสังข์มิได้อยู่ในสภาพของมนุษย์ธรรมดา แต่มักจะอยู่ในสภาพของเงาะป่า ดังนั้น
 พระสังข์จึงมีพฤติกรรมที่ผิดแปลกไปจากปกติ

3. ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับมากเป็นอันดับที่ 2 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ตัวละครที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้มี 3 ตัว คือ ขุนแผน พลายงาม และลุดลำคร

ผู้ที่มิบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูขุนแผนและพลาญงามมากที่สุด ได้แก่ นางทองประศรี ซึ่งศักดิ์ บันเหม่งเพ็ชร (2517: 200-205) ได้กล่าวถึงนางว่า "ทองประศรีเป็นแบบฉบับหรือลักษณะตัวแทนของหญิงที่มีอารมณมั่นคง ไข้สติปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลก่อนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ มีความเป็นผู้เฒ่า เฉลียวฉลาด มีความรู้และการศึกษาดี นอกจากนี้ทองประศรียังกอรปด้วยคุณลุ่มปัดแห่งความเป็นมารดาที่ลุ่มบรูณ์แบบอีกด้วย" จากคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้นางทองประศรีสามารถอบรมเลี้ยงดูขุนแผนและพลาญงามได้ดี ซึ่งจากการวิจัยก็พบว่าลักษณะของพฤติกรรมที่ขุนแผนและพลาญงามแสดงออกมากที่สุดก็เป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยตลอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ทั้งสองได้รับเช่นกัน

ลุดลำครมีพระโยคีแห่งเกาะแก้วพิสดารเป็นผู้อบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่แรกเกิด แม้ว่าพระโยคีจะไม่ใช่อบิดาของลุดลำคร แต่ท่านก็รักและเอ็นดูลุดลำครมาก เนื่องจากพระโยคีเป็นผู้ทรงความรู้จึงน่าจะเล็งกรวิธีอบรมเลี้ยงดูที่ดีที่สุดมาใช้อบรมเลี้ยงดูลุดลำคร และวิธีนั้นก็คือการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ต่อมาลุดลำครไปอยู่ในเมืองการะเวกในฐานะโอรสของพระสุริโยไทยกับมเหสี ตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่อยู่ในเมืองการะเวกนั้น กรวิได้ให้รายละเอียดไว้มากนัก ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจึงปรากฏอย่างเด่นชัดว่า ลุดลำครได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด แต่เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของลุดลำครแล้วกลับพบว่า ลุดลำครแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปไตยมากที่สุด การที่ลุดลำครมีพฤติกรรมเช่นนี้เนื่องจาก ลุดลำครมีปมด้อยในชาติกำเนิดของตนมาตั้งแต่เยาว์วัยเพราะลุดลำครมีมารดาเป็นนางเงือกซึ่งมีลักษณะผิดแปลกไปจากคนธรรมดา และถึงบิดาจะมีเชื้อสายกษัตริย์แต่ลุดลำครก็ไม่เคยเห็นหน้ามาก่อน เหตุนี้ทำให้ลุดลำครเรียนรู้ที่จะอ่อนน้อม เชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผนที่มีผู้กำหนดให้ทำอยู่เสมอ ประกอบกับการมีจิตใจอ่อนไหวซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระอรหันต์ ทำให้ลุดลำครแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตตาริปไตยมากที่สุด

4. ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับมากเป็นอันดับที่ 3 คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน โดยมีตัวละครที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้ 2 ตัว คือ วันทอง และ พระอรทัยมณี

วันทอง เป็นบุตรที่เกิดในครอบครัวผู้มีอันจะกิน บิดามีอาชีพค้าขายและเสียชีวิตตั้งแต่นางยังเด็ก ดังนั้น วันทองจึงได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากนางศรีประจันผู้เป็นมารดา วรณัท อักษรพงศ์ (2516: 407) กล่าวถึงลักษณะนิสัยของศรีประจันว่านางไม่มีความอดทน หูเบา ใจไม่หนักแน่นและไร้เหตุผล ส่วนศักดา บันเหน่งเพชร (2517: 209) ได้กล่าวถึงศรีประจันว่านางศรีประจันถือว่าตนเป็นแม่มีสิทธิ์บังคับลูกสาวได้เต็มที่ ซึ่งวรณัท อักษรพงศ์ (2516: 412) กล่าวว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูและสิทธิของมารดา ซึ่งมีบุตรเป็นลูกหนึ่งที่ทำให้วันทองช่วยตัวเองไม่ได้ ไม่กล้าตัดสินใจ การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวไม่ช่วยให้เด็กมีความคิดริเริ่มหรือกล้าแหวกประเพณีเป็นอันขาด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยของ วรณัท อักษรพงศ์ และศักดา บันเหน่งเพชร สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า วันทองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน และจากการวิเคราะห์พฤติกรรมของวันทอง ก็พบว่า วันทองแสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับเช่นกัน

ส่วนพระอรทัยมณีนั้น กวีได้กล่าวถึงลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่พระอรทัยมณีได้รับไว้น้อยมาก อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยปรากฏว่า พระอรทัยมณีแสดงพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการอบรมที่ได้รับเช่นเดียวกัน

5. ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับน้อยที่สุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง มีตัวละครเอกที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีนี้เพียงตัวเดียว คือ ขุนช้าง

เหตุที่ขุนช้างได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ก็เนื่องมาจากนางเทพทองมีความเกลียดชังขุนช้างตั้งแต่นางตั้งครรภ์ เมื่อคลอดออกมาขุนช้างก็มีรูปร่างลักษณะน่าเกลียด นางเทพทองก็ยิ่งเกลียดชังขุนช้างมากขึ้น ความเกลียดชังดังกล่าวค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นการเพิกเฉย ไม่สนใจในตัวขุนช้าง จนในที่สุดก็กลายเป็นการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง และจากการวิเคราะห์พฤติกรรมของขุนช้างก็พบว่า ขุนช้างแสดงพฤติกรรมซึ่งสอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละ

ละทิ้งมากที่สุด เช่นเดียวกัน

6. จากกรณีวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 2 จำนวน 10 ตัว พบว่า ตัวละครเอกที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมีจำนวน 7 ตัว แสดงให้เห็นว่า เราสามารถนำหลักเกณฑ์ทางจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้วิเคราะห์ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครได้ ซึ่งจะทำให้ครูอาจารย์ผู้สอนวรรณคดีไทยเข้าใจและสังเกตเห็นคุณค่าของวรรณคดีไทยได้มากขึ้น ดังที่ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2513: 270) ได้กล่าวไว้ว่า "เมื่อวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกสามารถช่วยให้เราเข้าใจวรรณคดีไทยได้ลึกซึ้งกว่าเดิม ย่อมทำให้เราตระหนักได้ว่า วรรณคดีไทยมีคุณค่าไม่ด้อยกว่าวรรณคดีต่างประเทศ นอกจากนี้ การที่เราสามารถวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีไทยได้อย่างละเอียดลึกซึ้งและมีหลักเกณฑ์ย่อมทำให้เรามีความรู้สึกซาบซึ้งหรือภาคภูมิใจในคุณค่าของวรรณคดีไทยเพิ่มขึ้น ผลที่สำคัญที่สุดก็คือ เราสามารถพิสูจน์ให้เห็นคุณค่าดังกล่าวอย่างมีเหตุผล และถูกต้องตามหลักสากลอย่างแท้จริง มิได้กล่าวยกย่องคุณค่าอย่างเลื่อนลอยหรือประเมินคุณค่าอย่างไรหลักเกณฑ์เช่นนี้มักจะทำกันมาแต่เดิม"

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบัน เรื่องอื่น ๆ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางให้ครูอาจารย์ผู้สอนวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบันมีความเข้าใจพฤติกรรมของตัวละคร เรื่องนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง
2. ควรจะมีการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยของผู้อบรมเลี้ยงดูตัวละครว่า ผู้อบรมเลี้ยงดูเหล่านั้นได้ถ่ายทอดลักษณะนิสัยของตนให้กับตัวละครได้มากน้อยเพียงไร งานวิจัยนี้ก็จะเป็งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจสาเหตุแห่งพฤติกรรมของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของขนบธรรมเนียมและประเพณีที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสมัยต่าง ๆ เพราะจะทำให้ทราบถึง ทิศนคติ ค่านิยมที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสมัยต่าง ๆ ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม
4. ควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่ผู้อบรมเลี้ยงดูเด็กที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยสมัยต่าง ๆ งานวิจัยนี้จะทำให้สามารถเข้าใจสาระสำคัญหรือสิ่งที่คนแต่ละสมัยยึดเป็นหลักในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กิ่งจันทร์
การพิมพ์, 2519.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว 2522.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2524.
- ศทศรชูลักษณ์แห่งประเทศไทย, ล่มาคม. ตำราครอบครัวสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2518.
- จันทร์ศิริราษฎร์, หม่อมเจ้า. ประวัติศาลอุทธรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพทยา,
2499.
- จิตรา วลู่วานิช. "ครอบครัวกับการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก." ใน การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก.
เล่ม 2. หน้า 1-48. จิตรา วลู่วานิช, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร:
สาขาวิชาศึกษาค่าลตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524.
- เฉลียว บุรฉัตร และคณะ. "พ่อ" ใน สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรี-
นครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร, 2526.
- ชัยพร วิชชาวุธ. การวิจัยเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารมวลชน, 2519.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. "เด็กกับสังคม." ใน การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก. เล่ม 1. หน้า 1-65.
จิตรา วลู่วานิช, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาศึกษาค่าลตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. พฤติกรรมค่าลตร์ เล่ม 2: จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบฉฉฉฉฉฉ. จริยธรรมของเยาวชนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมค่าลตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ
ประสานมิตร, 2520.
- เดโช ล้วนานนท์. "พัฒนาการทางใจที่ผิดพลาด." ใน รวมข้อเขียนและบทความทางจิตวิทยา.
หน้า 74-78. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์, 2516.
- ดุษฎี ชุ่มคล้าย, ม.ล. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2508.

- นครสวรรค์วรรณิต, ส้มเตี๊ยะเจ้าฟ้ากรมพระ. อิเหนา. ม.ป.ท., 2493. อ้างถึงใน
 เล่าวสันต์ อนันต์คำนำ. วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์, 2526.
- นภาสัย สุวรรณธาดา. "วรรณคดีมรดก 1-2." ใน ภาษาไทย 4: วรรณคดีไทย. เล่ม 2.
 หน้า 49-193. นภาสัย สุวรรณธาดา, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำขา
 วิชาศึกษาคำล่ำตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.
- ประดินันท์ อุประมัย. "พฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของเด็ก," ใน การพัฒนา
 พฤติกรรมเด็ก. เล่ม 1. หน้า 189-256. จิตรา วสุวานิช, บรรณาธิการ.
 กรุงเทพมหานคร: สำขาวิชาศึกษาคำล่ำตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียลส์โตร, 2526.
- เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา
 พานิช, 2527.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. เด็กก่อนวัยเรียน. นนทบุรี: โรงพิมพ์สถานลงเคราะห์หญิง, 2524.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526.
- ศิริระ ตันตระกูลและคณะ. คู่มือสอบบรรจุครู-อาจารย์ ระดับ 1-2-3. พิมพ์ครั้งที่ 6.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อุดมศึกษา, 2526.
- ศักดิ์ดา บุญยไพโรจน์. การศึกษาแนวปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูนักเรียนของผู้ปกครองโรงเรียน
 ล้ำริตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ศึกษาริการ, กระทรวง. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2525.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาอิต. การปรับพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียลส์โตร,
 2526.
- สุภาพรรณ โคตรจรัส. สุภาพพิศ: สติวิทยาในการดำรงชีวิต. เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- เสณี วิลาวรรณ. ประวัติวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช,
 2521.

โสมรสัม สันทรประภา. การบริหารทางจิตสำหรับเด็กวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2515.

บทความ

ดวงเดือน พันธมนาวิน. "วิธีอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมลักษณะของเยาวชนไทย." วารสาร
จิตวิทยาคลินิก 8 (ธันวาคม 2520): 24-31.

"นักเรียนล่านางแบบอิงตัวตบหนีชีวิตละ." ไทยรัฐ (10 มีนาคม 2528): 1, 16.

"รวบร่องวัยรุ่นฉกเงินบาทหลวง." ไทยรัฐ (11 กุมภาพันธ์ 2528): 16.

เอกสารอื่น ๆ

กฤตยา กฤษฎาวุฒิ. "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพของบุตรที่บิดามารดามี
ระดับการศึกษาต่างกัน." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาจิตวิทยา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

เกื้อกุล ทาลิธี. "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพของบุคคลจากครอบครัว
ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชา
จิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

ชลริธา สัตยาวัฒนา. "การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาเข้ากับวรรณคดีไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2513.

ชูศรี หลีกเพชร. "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อมั่นในตนเองและคุณธรรม
แห่งพลเมืองดี." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2517.

ต๋นัย งามมานะ. "ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้อยากเห็นและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ
นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับแบบเอาใจใส่เกินไป."
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2518.

ดวงฤดี บุญจันทร์. "การศึกษาเรื่องอิเหนาเพื่อการสอนภาษาไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

- ถิ่น แพเพอร์. "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความคิดสร้างสรรค์และความเกรงใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตการศึกษา 3." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517.
- เบญจวรรณ ศัตระเนตร. "พระราชบัญญัติบทละครนอกในรัชกาลที่ 2: การศึกษาในเชิงวิจารณ์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ประณต เล็กกล่าวดี. "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพึ่งพาผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517.
- ประพันธ์ ลู่ธาวาส. "ความก้าวร้าวกับการอบรมเลี้ยงดู." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- ปราณีต ลู่อุดม. "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพระหว่างคนไทยและคนจีน." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.
- พรหมสิทธิ์ ศิริวรรณสุชัย. "เด็กเรียนรู้จากการเล่น." กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป. (อัตล้าเนา).
- เพ็ญศรี คมล่าคร. "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบควบคุมกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและการปรับตัวของนักศึกษาวิทยาลัยครูในกลุ่มภาคกลาง ปีการศึกษา 2524." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524.
- มัญชรี บุนนาค. "การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตของบิดามารดาและบุคลิกภาพของเด็กในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.
- ยุรฉัตร บุญลัดนิท. "พระราชบัญญัติบทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการล่มสลาย." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- รัฐฉนวน คำวชิรพิทักษ์. "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524.

- รัตนา ยัญทิพย์. "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรมตบลงนองระหว่างบุคคลและการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2522.
- ราตรี ผลาภิรมย์. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังคม." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์-มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- เรวัต พุทธิพันธ์. "บทเพลงเพื่อเด็ก." ใน เอกสารประกอบแถบบันทึกเสียงชุด ข้อบก๊บอกข้อบ. ม.ป.ท., 2530.
- วนิดา ลิขิตกันทิมา. "การศึกษาบุคลิกภาพของสุนทรภู่อตามหลักจิตวิทยา." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2517.
- วรรณิ อักษรพงศ์. "การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากเรื่องขุนช้างขุนแผน." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- วิกรม กมลลู่โกศล. "การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความวิตกกังวลและค่านิยมของนักเรียนชั้น ม.ค.3 ที่นับถือคำสอนพุทธและอิสลามในจังหวัดนราธิวาส." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2518.
- วิมล เกตุขำ. "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำ และความวิตกกังวลของนักเรียนชั้น ม.ค.3 ในจังหวัดลือโขทัย." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประล่านมิตร, 2515.
- วิภาหวัน มูลถ่าน. "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีวินัยในตนเอง." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2523.
- ศักดิ์ บั้นเหน่งเพ็ชร. "คุณค่าเชิงวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- ลัมพงค์ ติรพัฒน์. "ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกรับผิดชอบ." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2517.
- ลัมัญญา เลียงโล. "ความวิตกกังวลและวิธีลดความวิตกกังวลของนักเรียนชั้นมัธยมปลายสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประล่านมิตร, 2521.

- ล่ฆาน ก่าเนด. "การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อการปรับตัวของเด็ก." ปรญญาพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยครันครินทรวิโรฒ ปรละ่านมิตร, 2520.
- ลู่กัญญา กุลอั้ง. "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกและการอบรม
เลี้ยงดูตามการรายงานของตนเอง." วิทยานิพนธ์ปรญญาครุค่าลัตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2522.
- ลู่วรรณ เกรียงไกรเพ็ชร. "พระอภัยมณี: การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์." วิทยานิพนธ์
ปรญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2514.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ

- Baldwin, A.L.; Kolhorn, J.; and Breese, F.H. "Patterns of Parent Behavior." Psychological Monographs. 58 (3-1945): 1-75.
cited by Becker, Wesley C. "Consequences of Different Kinds of Parental Discipline." In Review of Child Development Research. Vol.I, pp. 169-203. Edited by Martin L. Hoffman and Lois W. Hoffman. New York: Russell Sage Foundation, 1964.
- Craig, Grace J. Human Development. 2nd ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1980.
- Drever, James. Dictionary of Psychology. London: Penguin books, 1972.
- Gabriel, John. Children Growing up: The Development of Children's Personalities. 3rd ed. New York: American Elsevier Publishing Company, Inc., 1969.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. 3rd. New York: McGraw-Hill, Inc., 1973.
- Hurlock, Elizabeth B. Child Development. 6th ed. New York: McGraw-Hill Book Company, 1978.
- Johnson, Ronald C. and Medinnus, Gene R. Child Psychology: Behavior and Development. New York: John Wiley and Son, Inc., 1967.
- Rowntree, Derek. Dictionary of Education. London: Harper and Row, 1981.

Schaefer, E.S. "Hypothetical Circumplex Model for Maternal Behavior." Journal Abnormal Psychology 59 (July 1959): 226-235, cited by Becker, Wesley C. "Consequences of Different Kinds of Parental Discipline." In Review of Child Development Research. Vol.I, pp. 169-203. Edited by Martin L. Hoffman and Lois W. Hoffman. New York: Russell Sage Foundation, 1964.

Sears, Robert R.; Mccoby, Eleanor E; and Levin, Harey. Pattern of Child Rearing. New York: Raw Patternson and Company, 1957.

UNIVERSITY

Baumrind, Diana. "Socialization Practices Associated with Dimensions of Competence in Preschool Boys and Girls." Child Development 38 (July 1966): 291-328.

Clayton, Lawrence Otto, Jr. "The Impact of Parental Views of the Nature of Humankind Upon Child-Rearing Attitudes." Dissertation Abstracts International 44 (May 1984): 3507-A.

Levene, Elyse Beth. "Creativity and Child-Rearing: A Developmental Analysis." Dissertation Abstracts International 45 (November 1984): 1296-A.

Pumroy, D.K. "Parent Attitudes Survey: A Research Instrument with Social Desirability Controlled." Journal of Psychology 64 (March 1966): 73-78.

Reinier, Jacqueline Reusser. "Attitudes Toward and Practices of Child-Rearing: Philadelphia, 1790-1890." Dissertation Abstracts International 39 (August 1979): 1063-A-1064-A.

Straman, Minerva Constantine. "Expressed Parental Attitudes Toward Child Rearing in Relation to Study Habits, Study Attitudes and Study Skills Achievement in Early Adolescence." Dissertation Abstracts International 39 (June 1980): 7253-A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ค่ำล่ำตรำจำรยั ดร.จรรจำ ลุ่วรธส่ำต	ส่ำถำป่นवलัยพัฤตลกรรรมค่ำล่ำตร
	มหำवलัยย่ำลัศรลครลนทรवलัธฒ ประลำนมลตร
2. ค่ำล่ำตรำจำรยั ดร.ลลลธรำ พลลลจววล	คณะมณุษยค่ำล่ำตร มหำवलัยย่ำลั
	รำมค่ำหำง
3. รອງค่ำล่ำตรำจำรยั ดร.กุลลุมำ รลัษมลลล	คณะवलัธรำณคตล มหำवलัยย่ำลัคลลปำกร
4. รອງค่ำล่ำตรำจำรยั ลุ่ภำพรรณ โคตรจลลล	คณะครลค่ำล่ำตร ลุ่พลลลจกรณลลมหำवलัยย่ำลั
5. ผู้ลัยค่ำล่ำตรำจำรยั ก่องแก้ว เจรลลญลลลลล	คณะครลค่ำล่ำตร ลุ่พลลลจกรณลลมหำवलัยย่ำลั

ภาคผนวก ข.

การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย

สมัยรัชกาลที่ 2

บุคคลที่อบรมเลี้ยงดูตัวละครเอก

1. ตัวละครที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว
  - 1.1 บิดา
  - 1.2 มารดา
  - 1.3 ญาติ
2. ตัวละครที่เป็นบุคคลอื่น ๆ
  - 2.1 ครู อาจารย์
  - 2.2 นักบวช
  - 2.3 พี่เลี้ยง แม่ม่ม
  - 2.4 บุคคลอื่น ๆ เช่น พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง
3. ตัวละครที่สร้างจากจินตนาการ (Imaginary Characters)
  - 3.1 เทพ เทวดา
  - 3.2 ยักษ์
  - 3.3 ภูติผี ปีศาจ
  - 3.4 สัตว์
  - 3.5 ตัวละครกึ่งสัตว์

ตอนที่ 1 เกณฑ์การวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ตัวละครเอกได้รับ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)
  - 1.1 การรับฟังความคิดเห็นและเหตุผล
  - 1.2 การให้อิสระในการตัดสินใจ
  - 1.3 การยอมรับความล้มเหลวและข้อจำกัด
  - 1.4 การส่งเสริมให้แสดงออกและฟังตนเอง
  - 1.5 การให้คำปรึกษาและวางแผนร่วมกัน

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

- 2.1 การปล่อยให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจโดยไม่ห้าม
- 2.2 การไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ
- 2.3 การแสดงอาการเย้ยหยันและเปรียบเทียบกับผู้อื่น
- 2.4 การลงโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล
- 2.5 การไม่ห้ามปรามเหตุผลและความรู้สึกของตัวละคร

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

- 3.1 การช่วยทำสิ่งต่าง ๆ แทนตัวละคร
- 3.2 การผ่อนปรนยอมตามใจอย่างไร้เหตุผล
- 3.3 การตัดสินใจแก้ปัญหาแทน
- 3.4 การติดตามดูแลตลอดเวลา
- 3.5 การให้รางวัลและสิทธิพิเศษมากมายอย่างไร้เหตุผล

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาริปไตย (Authoritarian)

- 4.1 การกำหนดกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตาม
- 4.2 การเข้มงวดกวดขันมาก
- 4.3 การเรียกร้องคาดหวังสิ่งต่าง ๆ จากตัวละคร
- 4.4 การไม่รับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของตัวละคร
- 4.5 การจำกัดโอกาสในการตัดสินใจแก้ปัญหา

ตอนที่ 2 เกณฑ์การวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครเอกที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูประเภทต่าง ๆ

1. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democratic)

- 1.1 ความเป็นผู้นำ
- 1.2 ความรับผิดชอบ
- 1.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง
- 1.4 ความมีเหตุผล
- 1.5 การพึ่งตนเองได้

2. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละทิ้ง (Rejecting)

- 2.1 การหวาดระแวงไม่ไว้วางใจผู้อื่น
- 2.2 การฉ้อฉลหรือขโมยของ
- 2.3 การเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น
- 2.4 การข่มขู่และข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่า
- 2.5 ความก้าวร้าว ขบถทะเลาะวิวาทและทำลายสิ่งของ

3. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองและตามใจมากเกินไป (Over-Protective and Over-Indulgent)

- 3.1 การเอาแต่ใจตนเอง
- 3.2 การขาดความเกรงใจ
- 3.3 การเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ จากผู้อื่น
- 3.4 การขาดความกล้าในการเผชิญกับปัญหา
- 3.5 การพึ่งพาผู้อื่น

4. พฤติกรรมซึ่งเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอึดอาด (Authoritarian)

- 4.1 การอ่อนน้อมเชื่อฟังและยอมตามผู้อื่น
- 4.2 การเคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน
- 4.3 การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
- 4.4 จิตใจอ่อนไหว
- 4.5 เก็บกดและลงโทษตนเอง

ภาคผนวก ค
เรื่องย่อ
เล่ภาขุนข้างขุนแผน

เรื่องขุนข้างขุนแผนนี้ สันนิษฐานกันว่า เป็นเรื่องที่มีเค้าความจริงซึ่งเกิดขึ้นในจังหวัดสุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นนิทานพื้นบ้าน ต่อมาจึงมีการแต่งคำกลอนแทรกลงไปในตอนที่สำคัญ ๆ เพื่อเพิ่มความสนุกสนานในการเล่าเรื่อง และฉีกนำไปขับเป็นเล่ภาในเวลาต่อมา

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชดำริให้เล่ภาขุนข้างขุนแผนขึ้นใหม่เป็นบางตอน และโปรดเกล้าฯ ให้กรรหลายท่านช่วยกันแต่งเป็นตอน ๆ ไป โดยอาศัยเค้าเรื่องเดิมบ้าง แต่งเติมขึ้นใหม่บ้าง การแต่งคำฉีกสืบมาจนเล่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในปีพุทธศักราช 2460 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตำราสาราชานุกาภาพและพระราชขั้วรวงศ์ เสด็จกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา ทรงร่วมกันรวบรวมและชำระบทเล่ภาเรื่องขุนข้างขุนแผนขึ้นเป็น "เล่ภาขุนข้างขุนแผนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ" ทั้งยังทรงตรวจลอบและสันนิษฐานเรื่องผู้แต่งที่แน่ชัดไว้เป็นบางตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นภาสัย ลุ่วรรณธาตา 2526: 130-131)

- ตอนที่ 4 พลายแก้วเป็นคู่กับนางพิม-รัชกาลที่ 2
- ตอนที่ 5 ขุนข้างขอนางพิม-รัชกาลที่ 3
- ตอนที่ 13 วันทองหึงลาวทอง-(น่าจะเขียน) รัชกาลที่ 2
- ตอนที่ 16 กำเนิดกุมารทองลูกนางบัวคลี่-ครุแจ้ง
- ตอนที่ 17 ขุนแผนขึ้นเรือนขุนข้างไต้นางแก้วกิริยา-รัชกาลที่ 2
- ตอนที่ 18 ขุนแผนพานางวันทองหนี-รัชกาลที่ 2
- ตอนที่ 20 ขุนข้างฟ้องว่าขุนแผนเป็นกบฏ-รัชกาลที่ 3
- ตอนที่ 23 ขุนแผนติดคุก-(ขุนวิจิตรมาตราสันนิษฐานว่า) พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น-
ศักดิ์พลเสด็จ
- ตอนที่ 24 กำเนิดพลายงาม-สุนทรภู่
- ตอนที่ 25 เจ้าล้านช้างถวายนางสร้อยทองแก่พระพันวษา-ล้านวนเก่าก่อน
รัชกาลที่ 2

- ตอนที่ 28 พลายงามไต้นางศรีมาลา มี 3 ส่วน คือ ส่วนแรก ส่วนนครแจ้ง และส่วนที่ช่วยกันแต่งงานในสมัยรัชกาลที่ 5
- ตอนที่ 29 ขุนแผนแก้พระท้าวไม้-ครูแจ้ง
- ตอนที่ 30 ขุนแผนพลายงามสู้พระเจ้าเชียงใหม่-ครูแจ้ง
- ตอนที่ 31 ขุนแผนพลายงามยกทัพกลับ-ครูแจ้ง
- ตอนที่ 32 ถวายนางสร้อยทองนางสร้อยฟ้า-บทเก่าครูแจ้งแต่งเพิ่มเติม
- ตอนที่ 38-42 ตั้งแต่ตอนพระไวยถูกเล่นหัว จนถึง สร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟเป็นบทเก่า
- ตอนที่ 43 ละครเข้เถรขวาด เป็นบทแต่งแทรกในสมัยรัชกาลที่ 2 ครูแจ้งเอาเรื่อง ตอนที่ 43 มาแต่งขยายเป็นตอนที่ 43

แม้ว่า เล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน จะแต่งโดยกวีหลายท่าน และไม่ได้แต่งในสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทั้งหมด แต่จะสังเกตได้ว่ากวีทุกท่านสามารถสร้างลักษณะ และบุคลิกภาพของตัวละครแต่ละตัวให้คงที่และกลมกลืนกันตลอดทั้งเรื่อง นอกจากนี้ เล่าเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ยังมีคุณค่าอีกมากมาย เช่น วิลาวัณย์ (2521: 169) ได้กล่าวไว้ว่า

เล่านี่เรื่องนี้มีลักษณะเด่นหลายประการ ในด้านเนื้อเรื่อง นับเป็นวรรณคดีไทยเรื่องแรกที่น่า ชีวิตของลำไฉยข่มมาบรรยาย แสดงความคิดเห็นไว้มากมาย เช่น ความซื่อสัตย์ ความรัก ความผิดหวัง ความพยายาม ความศรัทธา . . . ตัวละครทุกตัวมีบทบาทเข้มข้น สามารถเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้มาก กระบวนกลอนมีรสคมคายดูดีมีใจไม่รู้เพ้อ ไข้อยู่คำสั้นวนเหมาะสลับแก้สลับของเรื่อง เล่าเรื่องนี่ยังเป็นกระฉกกระชอนสำนวนไทยโบราณ แสดงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การเกิด การรับขวัญ การบวช การแต่งงาน การตาย และแม้สภาพความเป็นไปของดวงวิญญูณก็เข้ามาพรรณนาไว้ เช่น เปรตวันทอง ห้ามทัพพระไวย

ด้วยคุณลุ่มลึกดีเด่นเหล่านี้ ทำให้เล่านี่ขุนช้างขุนแผนได้รับการยกย่องจากวรรณคดี สโมสรในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า เป็นยอดแห่งกลอนเล่านี่

เรื่องย่อขุนช้างขุนแผน

ในครั้งที่สมเด็จพระพันวษาทรงเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา นั้น ในเมืองสุพรรณบุรี มีครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง 3 ครอบครัว คือ

ขุนไกรพลพ่าย เดิมชื่อ พลายสัมพันธ์ เป็นบุตรพลายประจำยาม รับราชการอยู่กองอาสา

หกเหล่า บ้านเดิมอยู่ที่วัดพลับ ต่อมาเมื่อแต่งงานกับนางทองประศรีแล้วจึงย้ายไปอยู่ที่วัดตะไกร อันเป็นบ้านเดิมของภรรยา ทั้งสองมีบุตรชายคนหนึ่งเกิดเมื่อพระเจ้ากรุงจีนนำแก้วมาถวาย ล่มเด็จพระพันวษา จึงได้นามว่า พลายแก้ว ต่อมาพลายแก้วได้เป็นขุนแผน และได้เลื่อนตำแหน่ง เป็นพระสุรินทรภัก์ไย้มโหลุรักษ์ภัก์ดี เจ้าเมืองกาญจนบุรีคนทั่วไปเรียกว่า พระกาญจนบุรี

ขุนศรีวิชัย รับราชการเป็นนายกองกรมช้างนอก เป็นผู้มีฐานะร่ำรวย อยู่ที่บ้านรั้วใหญ่ ขุนศรีวิชัยได้มาง เทพทองซึ่งอยู่ที่ท่าลียบเป็ยเป็นภรรยา มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อขุนช้าง ศึกษาล้านมา ตั้งแต่เกิด ขุนศรีวิชัยได้พาขุนช้างเข้าเฝ้าถวายตัวตั้งแต่เด็ก แต่ล่มเด็จพระพันวษาทรงมอบให้ ขุนศรีวิชัยเลี้ยงดูไว้ก่อน

พันศรีโยธา มีอาชีพเป็นพ่อค้า ได้ภรรยาชื่อ นางศรีประจัน บ้านอยู่ที่ท่าพี่เลี้ยง ทั้งสอง มีบุตรด้วยกันคนหนึ่งชื่อ ทิมพิลาโลย มีรูปร่างหน้าตาต่างดงามมาก

พลายแก้ว ขุนช้าง และทิมพิลาโลยเป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก ทั้งสามเคยเล่นเป็น ผัวเมียกัน โดยขุนช้างอยู่กับนางทิม แล้วพลายแก้วเล่นเป็นโจรมาลักนางไป

ต่อมาล่มเด็จพระพันวษาเสด็จไปล่ากระเปือป่าในเขตสุพรรณบุรี ขุนไกรรับหน้าที่ต้อน กระเปือ แต่กระเปือตื่นวิ่งไล่ขวิดผู้คน ขุนไกรจึงไล่ฆ่ากระเปือตายไปมากมาย ล่มเด็จพระพันวษาก็นำ รับสั่งให้ประหารชีวิตขุนไกร นางทองประศรีทราบข่าวก็เกรงว่าจะถูกจับเป็นหม้ายหลวง จึงพา พลายแก้วหนีราชภัยไปอยู่ที่ดอนเขาชนไก่ เมืองกาญจนบุรีสืบมาจนพลายแก้วอายุครบบวชเป็น สามเณร นางจึงจัดการบวชและให้ศึกษาเล่าเรียนกับล่มภานุ ที่วัดลัมใหญ่

ทางเมืองสุพรรณบุรีนั้น ขุนศรีวิชัยถูกโจรจันครักกับพวกที่บุกปล้นบ้านฆ่าตาย ส่วนพันศรีโยธา ก็ป่วยและเสียชีวิตภายหลังสลับจากค้าขายที่เมืองเหนือ นางเทพทองกับนางศรีประจันได้พร้อมใจกัน ทำศพเหล่าที่วัดเขา

เณรแก้วเรียนวิชาจากล่มภานุจนหมดสิ้นแล้ว มารดาได้พามาเรียนวิชาเพิ่มเติมจาก ล่มภานุ ที่วัดป่าเลไลย เมืองสุพรรณบุรี เณรแก้วขยันและเฉลียวฉลาดจึงสามารถเล่าเรียนได้ อย่างรวดเร็ว ทั้งยังเทศน์มหาชาติกัณฑ์ที่รู้ได้อย่างไพเราะอีกด้วย ฝ่ายขุนช้างนั้นได้แต่งงานกับ นางแก่นแก้ว บุตรสาวหมื่นแก้ว แต่อยู่ด้วยกันได้เพียงปีเศษนางแก่นแก้วก็ป่วยและเสียชีวิตไป

นางพิมและเงรแก้วได้พบกันในงานทำบุญตักบาตรเผื่องในเทศกาลสงกรานต์ที่วัดป่าเลไลยก์ ทั้งสองฝ่ายต่างจำกันได้และมีจิตใจผูกพันรักใคร่กัน ครั้นถึงวันออกพรรษามิงานเทศน์มหาชาติ นางศรีประจันและนางพิมรับเป็นเจ้าของกัณฐกัณฐิ บังเอิญลุ่มถารมีอาพาธจึงให้เงรแก้วเทศน์แทน เงรแก้วเทศน์ได้ไพเราะสะบใจ จนนางพิมเกิดศรัทธาถึงกับเปลื้องผ้าห่มออกถวายเป็นเครื่องบูชาแก่ที่เทศน์ ขุนช้างซึ่งหลงรักนางอยู่ที่เปลื้องผ้าห่มของตนถวายบ้าง โดยวางผ้าห่มของตนทับของนางแล้วอธิษฐานตั้ง ๆ ว่า ขอให้ตนได้กับนางพิม เป็นเหตุให้นางพิมโกรธมาก

วันรุ่งขึ้น เงรแก้วไปปอศบาต ที่บ้านนางพิมและได้อ้อนวอนขอให้นางล่ายทองพี่เลี้ยงของนางพิมเป็นแม่สื่อ นัดหมายให้นางพิมไปพบตนที่ไร่ฝ้าย ครั้นได้เวลานัดหมายเงรแก้วก็สึกออกไปเกี่ยวพานางพิมที่ไร่ คืนวันนั้นพลายแก้วลอบไปหานางพิมที่บ้าน และได้นางเป็นภรรยา พอรุ่งลางก็กลับมามอบข้อมตามเดิม

ขุนช้างขอให้มารดาไปลู่ออนางพิม แต่นางเทพทองคัดค้านเพราะเห็นว่า บุตรของนางมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ นางพิมคงจะไม่สนใจ ขุนช้างจึงไปทาบทามอนางพิมจากนางศรีประจันด้วยตนเอง นางพิมได้ยินก็ด่าประชด จนขุนช้างหนีกลับไป ล่ายทองนำเรื่องนี้ไปเล่าให้เงรแก้วฟังที่ภูฎิ เงรแก้วพูดจาหยอกเอนล่ายทองจนเกินขอบเขต ลุ่มถารทราบเรื่องจึงไล่ตีคนทั้งสอง เงรแก้วหนีไปอยู่กับลุ่มถารคง เจ้าอาวาสวัดแคซึ่งเป็นเพื่อนกับขุนโกร ลุ่มถารคงล่อนวิชาต่าง ๆ ให้เงรแก้วจนเก่งกล้า สามารถล่องหนหายตัว ละเตาะโฮ้ตรวน ละกดผู้คน ผูกหุ่นยนต์ และอยู่ยงคงกระพัน

ขุนช้างพยายามมาลู่ออนางพิมอีก นางศรีประจันโผล่เห็นว่าขุนช้างร่ำรวยจึงตกลงยกนางพิมให้ นางพิมชวนล่ายทองไปตามหาเงรแก้วจนพบแล้วแจ้งเรื่องทั้งปวงให้เงรแก้วทราบ คำวันนั้น เงรแก้วสึกไปหานางพิม และได้ล่ายทองเป็นภรรยา แล้วจึงรีบเดินทางไปกาญจนบุรีเพื่อขอให้นางทองประศรีมาลู่ออนางพิม ในที่สุดพลายแก้วก็ได้แต่งงานกับนางพิมโดยมีขุนช้างเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว

พลายแก้วอยู่ร่วมกับนางพิมได้เพียงสองวัน ทางกรุงศรีอยุธยา ก็ทราบข่าวว่า เชียงใหม่ยกทัพมาตีเมืองเชียงทอง ลุ่มเต็จพระพันวษามีรับสั่งถามหาเชื้อล่ายของขุนโกร เพื่อที่จะให้คุมทัพไปตีเชียงทองคืน ขุนช้างซึ่งรับราชการอยู่ได้ข่งที่จะกำสัดพลายแก้ว จึงกราบทูลให้ลุ่มเต็จพระพันวษาเรียกตัวพลายแก้วให้ไปทัพ ก่อนเดินทางพลายแก้ว นางพิม และนางทองประศรีได้ปลุก

ต้นโพธิ์ไว้คนละต้น อธิษฐานว่าหากใครเป็นอันตรายไปก็ขอให้ต้นโพธิ์ของผู้นั้นแสดงกลางรายให้ปรากฏ

พลายแก้วนัดแนะให้ทัพเมืองเชียงทองยกออกมาตีกระหนาบทัพเชียงใหม่พร้อม ๆ กัน จนสามารถตีเมืองเชียงทองคืนได้สำเร็จ ทัพกรุงศรีอยุธยาติดตามทัพเชียงใหม่ที่แตกพ่ายไปจนถึงเมืองลำพูน และตั้งค่ายอยู่ที่บ้านจอมทอง โดยมีด้อมแห่งเบียดเบียนราษฎรแต่อย่างใด แล่นคำแมนผู้เป็นนายแคว้นจอมทองกับนางศรีเงินยวงภรรยา จึงยกนางลาวทองบุตรของตน ให้เป็นภรรยาพลายแก้ว เพื่อตอบแทนบุญคุณ

พลายแก้วจากเมืองสุพรรณไปได้ไม่นาน นางพิมก็ล้มป่วย ขรวิฑูรย์ หมออยู่ที่วัดป่าเลไลยก์ให้นางสะเดาะเคราะห์เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วันทอง จึงหายป่วย ขุนช้างซึ่งคงรักนางอยู่ วางอุบายหลอกนางวันทองกับนางศรีประจันว่า พลายแก้วสิ้นชีวิตในระหว่างสงคราม โดยให้คนนำกระดูกผีมา เป็นหลักฐาน พร้อมทั้งขู่ว่านางวันทองจะต้องตกเป็นหม้ายหลวง แต่จะแก้ไขได้ โดยยกนางให้เป็นภรรยาของตน นางศรีประจันหลงเชื่อยอมยกนางวันทองให้ขุนช้าง แต่นางวันทองไม่เชื่อจึงไปขอให้ขรวิฑูรย์ทนาย ก็ได้รับคำตอบว่า พลายแก้วยังมีชีวิตอยู่และจะกลับมาพร้อมกับชัยชนะในไม่ช้านี้ นางศรีประจันไม่ยอมเชื่อ นางวันทองจึงขอไปดูต้นโพธิ์ที่อธิษฐานไว้ ฝ่ายขุนช้างทราบเรื่องก็ลอบไปทำร้ายต้นโพธิ์เสีย แม้วินทองจะพบว่าต้นโพธิ์ของพลายแก้วเพียงเวลาไป แต่นางก็ยังคงยืนยันกรานที่จะไม่แต่งงานกับขุนช้าง ฝ่ายนางศรีประจันก็วางอุบายให้ขุนช้างรู้เรื่องของพลายแก้วกับนางพิมไปถวายวัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พลายแก้ว แล้วให้ขุนช้างปลุกเรือนหอใหม่ในที่เดียวกันนั้น

นางทองประจันมาเยี่ยมนางวันทอง และทักท้วงเรื่องนางศรีประจันยกวันทองให้ขุนช้าง แต่ไม่สำเร็จ นางจึงไปแจ้งความไว้กับพันโฮงดีและกำนันแดง นางศรีประจันเขียนตินางวันทอง จนนางต้องจำใจเข้าพิธีแต่งงานกับขุนช้าง แต่ก็ยังไม่ยอมเข้าหอจนเวลาล่วงไปได้เจ็ดวัน

พลายแก้วซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนแผนกลับมาหาวันทองที่สุพรรณบุรี เมื่อขุนแผนทราบเรื่องต่าง ๆ จากวันทองก็โกรธ ฮักดาบจะขึ้นไปฆ่าขุนช้าง นางลาวทองซึ่งนั่งอยู่ในเรือออกมาห้ามปราม จึงเกิดหึงหวงทะเลาะกับนางวันทอง วันทองน้อยใจจึงได้กล่าววาทะกับขรวิฑูรย์ ขุนแผน ขุนแผนโกรธถึงกับจะฆ่าวันทอง นางหนีขึ้นเรือนไปผูกคอตายแต่ก็มีคนช่วยเหลือไว้ทัน ขุนแผนพานางลาวทองไปเมืองกาญจนบุรี นางวันทองคิดว่าขุนแผนสิ้นรักในตัวนางแล้ว จึงยอมเข้า

หอกับขุนช้าง

อีกสองวันต่อมา ขุนแผนคิดถึงนางวันทอง จึงกลับมาสู่พระธนูรี ละกตผู้คนแล้วลอบขึ้นเรือนขุนช้าง แต่เมื่อขุนแผนเห็นวันทองนอนเคียงข้างขุนช้างก็โกรธจึงมัดขุนช้างติดกับนางวันทอง แล้วกลับออกไปเรียกว่าไพร่ ท้าที่ว่าตนเพิ่งจะมาถึง เพื่อประจานขุนช้างกับวันทองให้ได้รับความอับอาย ขุนช้างขอโทษขุนแผนด้วยความกลัว ขุนแผนจึงให้ตามตัวผู้รู้เห็นเป็นใจให้นางวันทองแต่งงานกับขุนช้างมาบอกกล่าวไว้ให้กำนันทราบ แล้วจึงกลับไปกาญจนบุรี

ต่อมาขุนช้างและขุนแผนได้รับพระบรมราชโองการให้เข้าไปเฝ้ากราบทูลกับพระหมื่นศรี ในกรุงศรีอยุธยา บังเอิญนางลาวทองป่วยในวันที่ขุนแผนรับหน้าที่อยู่เวรยาม ขุนแผนฝากเวรไว้กับขุนช้าง แล้วออกไปเฝ้าไฉนางลาวทอง ขุนช้างคิดกำจัดขุนแผนจึงกราบทูลสมเด็จพระพันวษาว่า ขุนแผนละทิ้งหน้าที่ไปหานางลาวทอง ลมเด็จพระพันวษากรีว จึงลงโทษห้ามขุนแผนเข้าเฝ้าและให้ออกตระเวนด่านชายแดน ส่วนนางลาวทองนั้นให้มาตัวมาไว้ ณ โรงละดัง ภายใ้นพระราชวัง

ขุนแผนแค้นขุนช้างมาก และคิดจะชิงตัวนางวันทองกลับมา จึงออกท่องเที่ยวเล่าหาของวิเศษ ขุนแผนเดินทางไปถึงช่องโหลงของหมื่นหาญ หรือ นายเดช กระตูกดำ ซึ่งอยู่กับนางสีสันทรภรรยา และบุตรสาวชื่อ บัวคลี รวมทั้งลุ่มนที่อยู่คงกระพันอีก 20 คน ขุนแผนฟังใจในลักษณะของนางบัวคลี จึงขออาศัยอยู่ด้วย ขุนแผนได้ช่วยเหลือหมื่นหาญให้รอดพ้นจากการถูกรั้วกระตูกขวิดตาย หมื่นหาญจึงยกนางบัวคลีให้เป็นภรรยาของขุนแผน ขุนแผนอยู่กับนางจนนางตั้งครรภ์ ต่อมาหมื่นหาญเห็นว่าขุนแผนมีวิชาอาคมเก่งกล้ากว่าตนก็หาทางกำจัด โดยให้นางบัวคลีลอบวางยาพิษในอาหาร แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะโหลงพระยศที่ขุนแผนเลี้ยงไว้กระซิบบอกให้ทราบเสียก่อน ขุนแผนขอบุตรที่ยังอยู่ในท้องนางบัวคลี นางออกปากยกให้ ขุนแผนจึงฆ่าท้องนางขณะหลับ แล้วจึงนำบุตรไปเข้าพิธีปลุกเสกให้เป็นกุมารทองที่วัดร้างแห่งหนึ่ง หมื่นหาญและพวกตามมา จึงเกิดต่อสู้กันขึ้น หมื่นหาญแพ้ แต่ขุนแผนปล่อยตัวไปเพราะเห็นว่าเคยมีบุญคุณกับตนมาก่อน ต่อมาขุนแผนได้เหล็กเนื้อดีมาตีดาบขณะล่องดาบนั้น เกิดพายุฝนฟ้าคะนอง ขุนแผนจึงตั้งชื่อดาบว่า ดาบฟ้าฟื้น และขุนแผนยังได้ซื้อลูกม้าเกเรที่มีลักษณะดีมาจากเมืองมฤต (มะริด) ในราคา 15 ตำลึง แล้วตั้งชื่อให้ว่า ม้าสีหมอก

คืนวันหนึ่ง ขุนแผนละกตผู้คนในบ้านขุนช้าง แล้วลอบขึ้นไปบนเรือนเพื่อพานางวันทองหนี ขุนแผนได้พบกับนางแก้วกิริยาบุตรของพระยาสุโขทัย ซึ่งบิดานำมาขัดดอกไว้กับขุนช้าง ขุนแผนได้นางเป็นภรรยาและได้มอบเงินไว้ให้นางใช้ไถ่ตัว แล้วขุนแผนก็พานางวันทองหนีไป

ขุนช้างกับพรรคพวกบ่าวไพร่ออกติดตาม แต่สู้ขุนแผนไม่ได้ ขุนช้างจึงเข้าไปกราบทูล
 สมเด็จพระพันวษาว่า ขุนแผนเป็นกบฏ และสักรรยาภิเษกกับภริยาของตนไปด้วย สมเด็จพระพันวษา
 ให้หมื่นศรี หมื่นไวย ขุนเพชรอินทรา และขุนรามอินทรา ยกทัพติดตามขุนแผนไป ขุนเพชรและขุนราม
 ต่ำประจานบิดามารดาของขุนแผน จึงถูกขุนแผนฆ่าตาย สมเด็จพระพันวษากริ้วมาก จึงมีรับสั่งให้
 หัวเมืองต่าง ๆ สืบขุนแผนและวันทองส่งมายังกรุงศรีอยุธยา

ขุนแผนและวันทองระหกระเหินอยู่ในป่าจนวันทองมีครรภ์แก่ ขุนแผนส่งสำราญนางส่งไปขอ
 อาศัยอยู่กับเจ้าเมืองพิศิตร ทั้งพระพิศิตรและนางบุษบาภรรยาต่างรักใคร่เอ็นดูขุนแผนกับวันทอง
 มาก ต่อมาขุนแผนเกรงว่าพระพิศิตรจะมีความผิด เพราะปิดบังคนโทษไว้ จึงให้พระพิศิตรส่งตัว
 ตนเองกับวันทองมากรุงศรีอยุธยา ก่อนไปขุนแผนซ่อนดาบฟ้าฟื้นไว้ที่โพรงต้นไทรในป่า และฝากม้า
 สีมอมก๊วยกับพระพิศิตร

พระหมื่นศรีนำขุนแผนและวันทอง เข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องราวโดยตลอด ขุนแผนได้รับ
 พระราชทานอภัยโทษที่มาขุนเพชรและขุนรามตาย สมเด็จพระพันวษาให้ไต่สวนคดีระหว่างขุนช้าง
 กับขุนแผน ผลปรากฏว่าขุนแผนชนะความ ไต๋นางวันทองคืน ล้วนขุนช้างมีโทษถึงชีวิต แต่ขุนแผน
 มิได้คิดจองเวร ขุนช้างจึงเหลือโทษเพียงปรับไหม

ขุนแผนพาวันทองกับแก้วกิริยามาอาศัยอยู่ที่บ้านพระหมื่นศรี ขุนแผนคิดถึงนางลาวทอง
 จึงขอร้องให้พระหมื่นศรีกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้ลาวทอง โดยมีอมพังคำทัดทานใด ๆ
 สมเด็จพระพันวษากริ้ว รับสั่งให้จองจำขุนแผนไว้ แก้วกิริยาตามไปปรนนิบัติขุนแผนในคุกด้วย ล้วน
 วันทองยังคงพำนักอยู่ที่บ้านพระหมื่นศรี เพราะมีครรภ์แก่ วันหนึ่ง วันทองไปเยี่ยมขุนแผน ขุนช้าง
 ได้ให้บ่าวไพร่มาดูนางกลับไปสู่พระธนู

วันทองคลอดบุตรชายมีนามว่า พลายงาม นางและบุตรอยู่กับขุนช้างเรื่อยมาจนพลายงาม
 อายุ 10 ปี ขุนช้างทราบพลายงามเป็นลูกของขุนแผนก็คิดกำจัด โดยล่อพลายงามไปในป่าแล้ว
 ทุบตี บีบจมูกและไข่นอนไม้ทับไว้ แต่ผีพรายของขุนแผนมาช่วยไว้แล้วไปเข้าฝันบอกนางวันทอง
 นางจึงตามไปพบพลายงามและได้เล่าความจริงให้ทราบ พลายงามเดินทางไปหาย่าที่เมือง
 กาญจนบุรี นางทองประศรีเลี้ยงดูพลายงามไว้และพาไปเยี่ยมขุนแผนในคุก พลายงามได้ศึกษาหา
 ความรู้จากตำราของขุนแผนที่มีอยู่ที่บ้านกับนางทองประศรีจนอายุ 13 ปี จึงได้ไปเล่าเรียนกับ
 พระหมื่นศรี ต่อมา พระหมื่นศรีก็พาพลายงามเข้าเฝ้าถวายตัวเป็นมหาดเล็ก

เจ้าเมืองล้านช้างส่งพระธิดาชื่อ นางสร้อยทอง มาถวายล่อมเด็จพระพันวษา พระองค์
ให้พระท้าวหน้าคุมทัพไปปราบตัวนาง ระหว่างทางพระเจ้าเชียงใหม่ส่งทัพมาตั้งขุ้มขึงตัวนางไปได้
พลายงามทูลอาสาไปรบและขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนแผนไปช่วยรบด้วย ขุนแผนได้กราบทูล
ขอนักโทษ 35 คนไปด้วย ล่อมเด็จพระพันวษาประทานอนุญาต ทั้งยังโปรดฯ ให้นางลาวทองพันโทษ
ในคราวเดียวกันนี้ด้วย ขณะที่ขุนแผนกับพลายงามจะเคลื่อนทัพออกจากวัดใหม่ไชยขุ้มพลนั้น
นางแก้วกิริยาซึ่งมีครรภ์แก่ก็คลอดบุตรชาย จึงได้นำมาว่า พลายขุ้มพล

ขุนแผนกับพลายงามเดินทางไปถึง เมืองพิศิตร ขุนแผนก็แหวะเอียงพระพิศิตรกับนางบุษบา
และขุดตาฟ้าฟ้าพร้อมทั้งรับมาสีหมอกด้วย พลายงามได้พบกับนางศรีมาลาบุตรของพระพิศิตรกับ
นางบุษบาที่ต้อใจในความงามของนาง และสลักลอบได้เสียกับนาง ขุนแผนทราบเรื่อง จึงลู่ขอนาง
ให้พลายงาม โดยกำหนดจะประกอบพิธีแต่งงานเมื่อเสรีจศึกแล้ว

ขุนแผนและพลายงามขณะศึก สามารถช่วยพระท้าวหน้ากับพวกที่ถูกทัพเชียงใหม่จับเป็น
เชลยได้สำเร็จ พระเจ้าเชียงใหม่ยอมอ่อนน้อมขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา ถวายนางสร้อยทองคืน
ขุนแผนกับพลายงามคุมทัพกลับกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับนำพระเจ้าเชียงใหม่ นางอัปสรมหาลี และ
พระธิดาชื่อ สร้อยฟ้า มาถวายล่อมเด็จพระพันวษา

ล่อมเด็จพระพันวษาทรงแต่งตั้งให้ขุนแผนเป็นพระสุรินทรฤาไชยมไหสุริย์ภักดีมีหน้าที่รั้ง
เมืองกาญจนบุรี และทรงแต่งตั้งให้พลายงามเป็นจรมโวยวรรณาดำแห่งหัวหมื่นมหาดเล็กฝ่ายขวา
ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่ให้กลับไปครองเมืองเชียงใหม่ตามเดิมพร้อมกับพระราชทานครอบครัวที่ถูก
กวาดต้อนมาคืนให้ด้วย พระเจ้าเชียงใหม่ถวายนางสร้อยฟ้าแด่ล่อมเด็จพระพันวษา พระองค์
พระราชทานนางให้จรมโวย ครั้นทรงทราบว่าพระโวยมีคู่แล้ว ก็โปรดฯ ให้จัดงานแต่งงาน
พระโวยกับสร้อยฟ้าและศรีมาลาพร้อมกัน

ในวันแต่งงานของพระโวย ขุนช้างซึ่งมาช่วยงานพร้อมกับวันทองดีมเหล้าจนเมามาย
และได้ก่อการวิวาทกับพระโวย พระโวยโมโหว่าร้ายขุนช้าง ขุนช้างจึงถวายฎีกากล่าวโทษ
พระโวย แต่ถูกพระโวยฟ้องกลับว่าขุนช้างคิดฆ่าตนเมื่อตอนเด็ก ล่อมเด็จพระพันวษาให้ทั้งคู่ต้ำน้ำ
พิลู่น้ำ ขุนช้างแพ้จึงต้องโทษประหารชีวิต แต่นางวันทองขอร้องให้พระโวยขอพระราชทานโทษให้
ขุนช้างจึงรอดตาย

พระไวยหวังให้นางวันทองคืนดีกับขุนแผน จึงล่อกอดผู้คนแล้วขึ้นเรือนขุนช้างพานางวันทองมาอยู่ที่บ้านของตน ขุนช้างพยายามถวายเป็นปฏิภาณลาเร็ว ล่มเด็จพระพันวษาโปรดฯ ให้มีการไต่ล่อกคดี แล้วให้นางวันทองตัดสินใจว่าจะล่อกอยู่กับขุนช้าง ขุนแผนหรือพระไวย นางตัดสินใจไม่ได้จึงทูลเป็นกลางว่า แล้วแต่จะทรงตัดสิน ล่มเด็จพระพันวษาพิโรธเพราะเข้าพระทัยว่าวันทองล่อกใจ จึงสั่งให้ประหารนางเสีย เมื่อมาถึงที่ประหาร พระไวยตัดสินใจกลับไปขอพระราชทานอภัยโทษให้มารดา ล่มเด็จพระพันวษาทรงโปรดฯ ยกโทษให้ พระไวยรับอภัยมากราบถวายบังคมที่ประหาร แต่พระยายมราชเข้าใจผิดคิดว่าล่มเด็จพระพันวษาเร่งให้ลงดาบ จึงประหารนางวันทองทันที

ล่อกไฟกับศรีมามาก็มีเรื่องทะเลาะวิวาทชิงหวงกันเล่นมอ เพราะพระไวยแสดงความรักใคร่ศรีมามากกว่า ล่อกไฟจึงให้เถรवादช่วยทำเล่นให้พระไวยหลงใหลตนและเชยนต์ศรีมามา พลายชุมพลเข้าช่วยศรีมามาจึงถูกพระไวยตี พลายชุมพลหนีไปเล่าเรื่องให้ขุนแผนกับนางแก้วกิริยาฟัง แล้วจึงเดินทางไปหาตาและยายที่เมืองลู่โยทัย ขุนแผนรีบเดินทางมาแก้เล่นให้โดยนำกระจกมาล่อกตุ๊กที่พบรูปรอยที่เถรवादทำเล่นให้ไว้ แต่นางทองประศรีซึ่งถูกเล่นให้ด้วยไม่ยอมเชื่อ กล่าวหาว่าขุนแผนเล่นกล ฝ่ายพระไวยก็พูดจาสาเลิกบุญคุณที่ตนขอพระราชทานอภัยโทษให้ขุนแผนพ้นโทษ ขุนแผนโกรธมากประกาศตัดพ่อตัดลูก และทวงดาบฟ้าฟื้นคืนจากพระไวย

พลายชุมพลบวชเป็นเณรและเล่าเรียนวิชาที่เมืองลู่โยทัยจนเชี่ยวชาญ เมื่อฝึกถึงเหตุการณ์ที่ทำให้ตนต้องจากบ้านมา จึงผูกหุ่นยักษ์ให้ถือหนังสือมานัดแนะขุนแผนให้ร่วมกันแก้แค้นพระไวย พลายชุมพลปลอมตัวเป็นมอญใหม่ชื่อ ล่มมัตตรา เดินทางคุมทัพพยนต์ที่ตนผูกขึ้นพร้อมกับม้าเกะเสี้ยวและดาบชนะไพรีที่ได้จากพระยาลู่โยทัยมาตั้งทัพอยู่ที่ตำบลเดิมบาง ล่มเด็จพระพันวษาให้ขุนแผนยกทัพออกไปต่อลู่ ขุนแผนทำที่เป็นแพ้ถูกพลายชุมพลจับได้ ล่อกพ่อลูกยกทัพมาตั้งมั่นที่ศาลานแขวงอยุธยา ล่มเด็จพระพันวษาให้พระไวยคุมทัพออกรบตามความคาดหมายของขุนแผนและพลายชุมพล ระหว่างที่พระไวยเดินทางพมานั้น นางวันทองได้ปรากฏกายเพื่อห้ามทัพเพราะเกรงว่าพระไวยจะถูกบิดาฆ่าตาย แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งพระไวยได้

ขณะที่พระไวยออกรบติดพันกับล่มมัตตรา ก็ทราบความจริงว่า ล่มมัตตราคือพลายชุมพลปลอมตัวมาเพื่อร่วมมือกับขุนแผนฆ่าตน พระไวยจึงหนีกลับมาทูลเรื่องราวให้ล่มเด็จพระพันวษาทรงทราบ พระองค์จึงให้ศรีมามาออกไปรับขุนแผนกับพลายชุมพลเข้าเมือง ขุนแผนกราบทูลเรื่องที่พระไวยถูกเล่นให้ พลายชุมพลรับอภัยล่าแก้เล่นให้ได้สำเร็จ จับเถรवादและเณรลู่โยทัยของเถรवाद

ได้ แต่เถรवादก็สามารถหลบหนีไปพร้อมกับเงรฉิวในคืนวันนั้นเอง

สมเด็จพระพันวษาโปรดฯ ให้ไล่ล่วนคดีท้าวเล่นท์ นางสร้อยฟ้าไม่ยอมรับว่าตนผิด ช่างกล่าวหาว่าศรีมาลาเป็นคู่กับพลายชุมพล สมเด็จพระพันวษาจึงให้กึ่งคู่ลุยไฟพิสูจน์ สร้อยฟ้าแพ้จึงถูกตัดลิ้นให้ถูกประหารชีวิต แต่นางศรีมาลาขอพระราชทานอภัยโทษให้ เพราะนางสร้อยฟ้าตั้งครรภ์ได้ 7 เดือนแล้ว สมเด็จพระพันวษาจึงเนรเทศนางไปจากกรุงศรีอยุธยา สร้อยฟ้าขึ้นเรือกลับไปเชียงใหม่ นางได้พบกับเถรवादและเงรฉิวจึงสมทบกันกลับไปเชียงใหม่ ศรีมาลาคลอดบุตรเป็นชายมีชื่อว่า พลายเพชร ส่วนสร้อยฟ้าก็คลอดบุตรเป็นชายเช่นกัน มีชื่อว่า พลายยงพวงคันพรัณ

เถรवादซึ่งต่อมาได้เป็นสังฆราชเมืองเชียงใหม่กับพลายชุมพลที่ไ้กระปีพื้นแล่งหน้าตน เมื่อครั้งที่ถูกจับเล่นท์ จึงแปลงเป็นพระเข้าใหญ่โล่ฆ่าราชบุตรตามริมฝั่งแม่น้ำจนกระทั่งล่องมาถึงกรุงศรีอยุธยา พลายชุมพลอาสาปราบพระเข้จนชนะ เถรवादถูกฆ่าตาย สมเด็จพระพันวษาทรงแต่งตั้งให้พลายชุมพลเป็นหลวงนายฤทธิ

เรื่องขุนช้างขุนแผนยังมีต่อไปอีกยาว เป็นเรื่องราวชั้นลูกหลานของขุนแผนหลังจากที่รุ่นบิดามารดาถึงแก่กรรมแล้ว เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ประกอบด้วยการสงครามและความรัก มีตัวละครใหม่ๆ มากขึ้น ด้วยเหตุที่เนื้อเรื่องในช่วงนี้มิได้เกี่ยวข้องกับภารวิเคราะห้การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอกในเรื่องขุนช้างขุนแผนทั้ง 4 ต่จ จึงมิได้นำมากล่าวไว้ในที่นี้

อโหมะ

บทละครเรื่องอโหมะพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นหนังสือที่ได้รับการตัดสินจากวรรณคดีสโมสรว่า เป็นยอดแห่งบทละครว่า เพราะเป็นหนังสือที่แต่งดีและเหมาะสมที่จะนำไปแสดงละครอย่างแท้จริง สโมสรเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (2493: ก อ่างถึงใน เล่าวลักษณะ อนุตคาลันต์ 2526: 100-101) ทรงกล่าวถึงวรรณคดีเรื่องนี้ว่า

เหมาะแก่การเล่นละคร ในเชิงรำก็ให้ทำที่จะรำได้แปลก ๆ งาม ๆ ในเชิงสดคุ่มหมู่ละครก็ให้ทำที่จะสดให้เป็นภาพงามโรง ในเชิงร้องก็ให้ทำที่จะสดสู่ทางทำนองไพเราะ เล่นนะโลด กลอนก็สละสลวยเพราะพริ้งไม่มีที่เปรียบ อาจเล่นละครให้ลุ่มนวลครบองค์ 5 ของละครก็ได้คือ ตัวละครงาม ร่างาม ร้องเพราะ พิศพาทย์เพราะ กลอนเพราะ

บ่อเกิดเรื่องอโหมะนั้น ได้มาจากเค้าโครงนิทานอิงประวัติคำลัทธิขงจื้อ ซึ่งผ่านมาจากมลายู และเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยกล่าวกันว่า นางกำนัลผู้หนึ่งชื่อ ยายยะโว เล่าถวายเจ้าฟ้าหญิงกุศลและเจ้าฟ้าหญิงมณฑุซึ่งเป็นพระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ต่อมาเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ทรงนำเรื่องไปนิพนธ์เป็นบทละคร เจ้าฟ้าหญิงกุศลทรงนิพนธ์เรื่อง ดาหลัง (อโหมะใหญ่) เจ้าฟ้าหญิงมณฑุทรงนิพนธ์เรื่อง อโหมะเล็ก

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดฯ ให้ทวิช่วยกันรวบรวม เรียบเรียง เรื่องดาหลังและอโหมะให้ลุ่มนวล เพราะหนังสือที่เป็นสำนวนครั้งกรุงศรีอยุธยานั้นสูญหายไปเป็นอันมาก ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ โดยใช้เค้าเรื่องเดิมตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าและรัชกาลที่ 1 เพื่อใช้เล่นละครและให้เป็นต้นฉบับสำหรับพระนครสืบไป ทั้งนี้เพราะเรื่องอโหมะฉบับก่อน ๆ ไม่ลุ่มนวล

เรื่องย่ออิเหนา

มีกษัตริย์วงศ์เทวัญ 4 พระองค์ ครองเมือง 4 เมือง คือ กูเรบัน ดาหา กาลัง และสิงหัดสำหรับ ยังมีท้าวหมันหยาศึ่งมีราชธิดา 3 องค์คือ นิลลอรระตา ดาหาราวาตี และจินดาล้ำสำหรับ ต่อมานิลลอรระตาได้อภิเษกเป็นประโหมลู่หรืกูเรบัน ดาหาราวาตีได้อภิเษกเป็นประโหมลู่หรืดาหาครีนเมื่อท้าวหมันหยาศึ่งคิด ประโหมลู่หรืหมันหยาศึ่งให้จินดาล้ำหรือภิเษกกับโอรสท้าวมังกันแล้ว ครองเมืองหมันหยาศิบมา

ท้าวกูเรบันได้ราชโอรสซึ่งประสูติจากภริยาองค์หนึ่งมีนามว่า กะหระตตะปาตี พระองค์จึง บวงสรวงขอราชบุตรีให้ประโหมลู่หรื ต่อมาประโหมลู่หรืก็ทรงครรภ์ เมื่อใกล้จะมีประสูติกาลนั้น เกิดนิมิตต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าทารกเป็นผู้มีบุญญาธิการ ครั้นประสูติแล้วองค์ปะตาระกาหลาเทพซึ่งเป็นพระอัยกาทรงนำกริชที่จารึกพระนามอิเหนามาประทานให้ อิเหนาได้ห่มหม้ายกับบุษบาธิดาท้าวดาหาซึ่งประสูติจากประโหมลู่หรื แต่ทั้งคู่ยังไม่เคยพบกันเลย

ต่อมาพระอัยกาของอิเหนากวางคต อิเหนาซึ่งกำส้งรุ่มน่มได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของเมืองกูเรบันและเมืองดาหาคุมเครื่องสักการะพระศัพออกเดินทางไปเมืองหมันหยาศิอิเหนาได้พบและหลงใหลในความงามของจินตะหรา ธิดาท้าวหมันหยาศึ่งแม้จะทราบดีว่าอิเหนาได้หมั้นกับบุษบาแล้ว แต่ท้าวหมันหยาศึ่งกับประโหมลู่หรืก็มิได้ขัดขวางความสัมพันธ์ระหว่างอิเหนากับจินตะหรา ท้าวกูเรบันทรงทราบเรื่อง จึงส่งล่ำรตามอิเหนากลับเมือง ประโหมลู่หรืกูเรบันมีประสูติกาลเป็นพระธิดาทรงนามว่า วยะดา ท้าวดาหาได้ทรงขอหมั้นไว้ให้สยะตราซึ่งเป็นราชบุตรีของพระองค์ ท้าวกูเรบันนัดหมายท้าวดาหาเรื่องการอภิเษกของอิเหนากับบุษบา

อิเหนาท้าวบายขอไปเที่ยวป่าเพื่อหนีการอภิเษกแล้วปลอมตัวเป็นชาวป่า ชื่อมิลาระบันหนีมิลาระบันหนีรบชนะระตูปุคูลิหมา ระตูจะร่ากันและระตูปักมาหั้นผู้เป็นเชษฐาทราบว่ามีล่ำระบันหนีคืออิเหนากูเรบัน จึงยอมอ่อนน้อมและถวายโอรส ธิดาของทั้งสองคือ ล่ำระวาตี มาหารยรัคมี และสังคามาระตา แก้อิเหนา

อิเหนาเข้าเมืองหมันหยาศึ่งและได้จินตะหราเป็นชายา ท้าวหมันหยาศึ่งได้ห้ามปรามเพียงแต่แจ้งให้ตัมพะหงออำมาตย์ผู้ใหญ่ติดตามอิเหนามาให้ทราบว่ อิเหนาได้กระทำโดยผลकार

ท้าวกูเรบันมีล่ำระมาตามอิเหนาให้รับกลับไปอภิเษกกับบุษบา อิเหนาไม่ยินยอมทั้งยังออกปากอนุญาตให้บุษบาอภิเษกกับชายอื่นได้ ท้าวดาหาพิโรธจึงประกาศยกบุษบาให้กับใครก็ได้ที่มา

ลู่ขอ ความดีที่ราบไปถึงระตุครกาผู้มีรูปช้วนตัวดำแต่ต้องการมีนเหลือที่มีรูปโคมงตงาม จรกาได้ลิ่ง
 ช่างเขียนไปวาดรูปหญิงสาวตามเมืองต่าง ๆ มาให้สื่ออก ช่างได้วาดรูปจินตาส่าหรี ธิดาท้าวสิงหัด
 ส่าหรีรูปหนึ่ง และรูปบุษบาล่องรูป แล้วจึงเดินทางนำรูปมาให้จรกาดู ระหว่างทางองค์
 ปะตาระกาหลาบันดาลให้รูปของบุษบาหายไประูปหนึ่ง เมื่อจรกาได้เห็นภาพของบุษบาก็หลงรัก จึง
 ให้ระตุล่ำล่ำผู้เป็นเชษฐาสู่ขอนาง ท้าวดาหาก็ประทานนางให้แก่จรกา

วิทยาสะก่า โอรสท้าวกะหมังกุหนิงได้รูปบุษบาที่องค์ปะตาระกาหลาบันดาลให้หายไป
 ก็เพื่อถึงนางและรบเร้าให้พระบิดาไปลู่ขอนาง แต่ท้าวดาหาปฏิเสธ เพราะได้ประทานนางให้
 จรกาแล้ว ท้าวกะหมังกุหนิงและวิทยาสะก่าจึงยกทัพไปตีเมืองดาหา กษัตริย์วงศ์เทวัญทั้งล่ำมเมือง
 ระตุล่ำล่ำ และระตุครกาล่งกองทัพอมาช่วยป้องกันเมือง

ท้าวกูเรบ็นล่งล่ำรยีนคำขาดให้อิเหนายกทัพไปช่วยเมืองดาหา หากไม่ไปจะตัดขาด
 พร้อมทั้งมีล่ำรไปบริภาษท้าวหมันหยาศูรู้เห็นเป็นใจให้อิเหนาได้ครองรักกับนางสินตะหระ
 ท้าวหมันหยาศูเกรงความผิดจึงเกลี้ยกล่อมให้อิเหนายกทัพไปช่วยเหลือดาหา อิเหนาสั่งจำใจจาก
 เมืองหมันหยาศู

อิเหนาแสดงฝีมือในการรบจนได้รับชัยชนะ ท้าวกะหมังกุหนิงและวิทยาสะก่าลิ่งพระชนม์
 ในล่ำนารบ ระตุผู้เป็นอนุชาของท้าวกะหมังกุหนิงยอมอ่อนน้อมต่ออิเหนาและถวายโอรสธิดาเป็น
 เชลย ฝ่ายจรกานั้นยกทัพมาถึงเมืองดาหาเมื่อสงครามลิ่งลุดลงแล้ว

อิเหนาได้พบบุษบาเมื่อเข้าเฝ้าท้าวดาหา ก็เกิดหลงรักและเสียดายนางยิ่งนัก จรกา
 เร่งให้ท้าวดาหาจัดการอภิเชก แต่อิเหนาก็ลิ่งเสิบลงจนต้องเสื่อนทิรออกไป เมื่อหายป่วยอิเหนา
 ก็คิดอุบายที่จะลิ่งตัวบุษบา โดยการเผาเมืองดาหาในขณะที่มีงานฉลองการอภิเชก แล้วปลอมตัว
 เป็นจรกาไปพาบุษบาออกจากเมือง เดินทางมายังถ้ำซึ่งอิเหนาให้ลิ่งคามาระตาศัดเตรียมไว้ลิ่งหน้า
 แล้ว

อิเหนาได้บุษบาเป็นชายาแล้วจึงกลับเข้าเมืองดาหาเพื่อแกลิ่งลิ่ง ระหว่างที่อิเหนา
 เข้าเมืองนั้นเอง องค์ปะตาระกาหลาซึ่งทิโรอิเหนาที่กระทำการอุกอาจ ได้บันดาลให้ลมหอบ
 บุษบากับพี่เลี้ยงล่องคนไปไว้ที่ชายป่าเขตเมืองประมอดัน แล้วเนรมิตให้บุษบาเป็นชายชื่อ
 อุณากรณ ต่อมาอุณากรณได้เป็นโอรสบุญธรรมของท้าวประมอดัน

ฝ่ายอิเหนาเมื่อเข้ามาแก่งลี้ยงที่เมืองแล้วก็ทำที่จะออกจากเมืองดาหาเพื่อติดตามบุษบา โดยมีวิยะตาคือเป็นขนิษฐาติดตามมาด้วย ครั้นอิเหนาได้ทราบข่าวว่าบุษบาถูกลมหลบไปสิงปลอมตัวเป็นชาวป่าชื่อ บันหยี และให้วิยะตาปลอมเป็นเกนหลงหนึ่งหรัต บันหยียกทัพออกติดตามหาบุษบาทั่วเกาะชวา และได้ข้ามไปถึงเกาะมะละกา เมื่อผ่านเมืองไทรระดูเจ้าเมืองต่างก็อ่อนน้อมต่อบันหยี และถวายโอรสธิดาเป็นเชลยมากมาย ครั้นกลับมาจากเกาะมะละกาแล้ว บันหยีได้บวชเป็นอาชัณ (ฤาษี) ชื่อ กัศมาหระ ที่เขาปัจฉาหงัน

ทางด้านอุณากรรณนั้นได้ยกทัพออกจากเมืองประมอดันเดินทางติดตามหาอิเหนาโดยอ้างกับท้าวประมอดันว่าจะออกท่องเที่ยวหาสตรีที่ตนพึงใจ ระหว่างทางก็ได้เมืองขึ้นและโอรสธิดาของระดูเจ้าเมืองมากมาย รวมทั้งกลุ่มมาธิดาระดูล่าสำซึ่งเป็นคู่หมั้นของสังคามาระตา อุณากรรณใช้อุบายลวงไพร่พลว่าตนเป็นชาย โดยแล้งร้างเกี่ยวนางกลุ่มมาเป็นชายา แล้วบอกกับนางว่าตนยังอยู่ร่วมกับสตรีไม่ได้ เพราะบวชเป็นเวลาดำเนินเวลา 3 ปี

อุณากรรณเดินทางไปพบกับบันหยีซึ่งบวชอยู่ที่เขาปัจฉาหงัน แต่ทั้งสองก็จำกันไม่ได้ จึงเดินทางต่อไปจนถึงเมืองกาหลัง ท้าวกาหลังรับอุณากรรณไว้เป็นโอรสบุญธรรม ส่วนบันหยีนั้นล่องล้ายว่าอุณากรรณคือบุษบา จึงลาพระตและติดตามมาที่เมืองกาหลังด้วย ท้าวกาหลังจึงรับบันหยีไว้เป็นโอรสบุญธรรมเช่นกัน ระหว่างที่อยู่ในเมืองกาหลังอุณากรรณและบันหยีได้ร่วมกันทำศึกจนได้รับชัยชนะจากท้าวละมาหระ ผู้ที่มาตีเมืองเพื่อช่วงชิงตัวนางสะการะหนึ่งหรัต ธิดาท้าวกาหลังไปเป็นมเหสี

บันหยีพึงใจในความงามของสะการะหนึ่งหรัตจึงพยายามเกี้ยวพาราสี ส่วนอุณากรรณเกรงว่าบันหยีจะทราบว่าเป็นสตรี และโกรธบันหยีที่เกี้ยวพาราสีสะการะหนึ่งหรัตโดยไม่เกรง ท้าวกาหลัง จึงทูลลาออกจากเมืองโดยอ้างว่าท้าวประมอดันประชวร ก่อนที่อุณากรรณจะออกจากเมืองกาหลัง สังคามาระตาได้ให้ยานงูไปแอบดูอุณากรรณลงล่องจึงทราบว่าอุณากรรณเป็นหญิง เมื่ออุณากรรณออกจากเมืองแล้วได้หนีบรรดาไพร่พลไปบวชเป็นแอมัง (ชี) พร้อมกับพี่เลี้ยงทั้งสองที่ภูเขาคะหลากัน โดยทั้งสองลวงว่าเทวดาพาอุณากรรณไปสวรรค์แล้ว ไพร่พลทั้งหลายจึงเดินทางกลับไปแจ้งให้ท้าวประมอดันทราบ

ทางเมืองดาหา เมื่อสียะตราเข้าพิธีโล้กัณฑ์แล้วก็ทูลลาท้าวดาหาออกติดตามบุษบาโดยปลอมเป็นชาวป่าชื่อ ย่าหรัน องค์ปะตาระกาหลาแปลงเป็นนกยูงล่อย่าหรันให้ตามไปจนถึงเมือง

ภายหลัง ท้าวภายหลังรับยาหรั่งเป็นโอรสบุญธรรมเช่นกัน ทั้งบันหียและยาหรั่งต่างจำกันไม่ได้ ยาหรั่งหลงรัก เกนหลงแต่บันหียพยายามกีดกันไม่ให้ยาหรั่งพบ เกนหลง สังคามาระตาเป็นใจให้ยาหรั่งลัก เกนหลง เพราะจำได้ว่ายาหรั่งนั้นคือสียะตราคู่หมั้นของ เกนหลงหรือวิยะดานั้นเอง บันหียตามไปพบยาหรั่ง ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันแต่ไม่มีใครแพ้ชนะ ท้าวภายหลังเสด็จมาไกลเกลี้ย สังคามาระตาขอรหัสของยาหรั่งไปให้บันหียดู ทั้งสองจึงจำกันได้ บันหียยก เกนหลงให้กับยาหรั่ง

ระตุมะงาตาส่งคนมาลักตัวบันหียไปเพื่อจะได้รู้ข้อสะการะหนึ่งหรือให้อนุชาของตนได้สะตวกเพราะไม่มีบันหียคอยขัดขวาง แต่ลักผิดตัวได้ยาหรั่งไปขังไว้ ระเด่นตะราหวัน ธิตาของระตุมะงาตาลงรักยาหรั่งจึงลอบพาหนีและตกเป็นชายาของยาหรั่ง ประสันตาทิเสียดคนล้นทิกของบันหียออกติดตามยาหรั่งไปพบบุษบาที่บวชเป็นแอมัง จึงรีบกลับมาทูลบันหียว่าแอมังเหมือนกับบุษบามาก บันหียปลอมเป็นเทวดาไปลวงแอมังว่าจะพาไปสวรรค์ แอมังหลงเชื่อตามมาจนถึงเมืองกาหลัง ฝ่ายยาหรั่งก็พาตะราหวันหนีกลับมาเมืองกาหลังเช่นกัน

บันหียลักรหัสของแอมังมาดูเห็นนามของอุณากรรมลักรหัสอยู่ ก็สำคัญว่าแอมังเป็นชายาของอุณากรรม ส่วนแอมังเมื่อทราบที่ถูกลวงมาก็โกรธและเสียใจมาก จึงเตรียมจะแบหลาฆ่าตัวตาย ประสันตาทิอุบายเห็ดหนัง เป็นเรื่องราวความสัมพันธ์แต่หนหลัง ระหว่างอิเหนากับบุษบา ทั้งสององค์จึงจำกันได้ บันหียลักรหัสแอมังและครองรักกันอยู่ที่เมืองกาหลัง เรื่อยมา ฝ่ายระตุมะงาตาดายกทัพตามยาหรั่งกับตะราหวันมาที่เมืองกาหลัง แต่พ่ายแพ้สงครามจึงยอมเป็นเมืองขึ้น

ท้าวล่าลากับระตุมั่งทั้งห้ายกทัพมาตีเมืองประมอดันเพื่อชิงโอรสและธิตาของตนที่ตกเป็นเชลยของอุณากรรมคืน สังคามาระตาไปช่วยทาศึกจนได้รับชัยชนะ จึงนำเหล่าเชลยมาถวายบันหีย บันหียประทานนางกุ่มมาให้สังคามาระตา

อิเหนาและบุษบาอยู่ที่เมืองกาหลัง เรื่อยมาไม่ยอมกลับบ้านเมืองของตน เพราะเกรงว่าท้าวกูเรบกับท้าวดาหาคะพิโรธไม่ยอมให้ทั้งสองได้ครองกัน สียะตรากับวิยะดาจึงลอบส่งข่าวไปทูลท้าวกูเรบกับท้าวดาหา กษัตริย์วงศ์เทวัญทั้งสามนครเดินทางมายังเมืองกาหลัง เพื่อสกัดพิธีอภิเษกให้แก่โอรสและธิตาที่หมั้นกันไว้ทุกคู่ ท้าวกูเรบมีลารไปยังท้าวหมันหย่าให้พาศินตะหรัสการะวาตี และมาหยารักมีมาเข้าพิธีอภิเษกในคราวเดียวกันนี้ ฉินตะหรัสจำใจมาเข้าพิธีด้วยเกรงในอำนาจของกษัตริย์วงศ์เทวัญ หลังพิธีอภิเษกเสร็จกษัตริย์ต่างมอบหมายให้โอรสปกครองบ้านเมือง อิเหนาได้จัดการปกครองโดยส่งบรรดาโอรสระตุมั่งเมืองต่าง ๆ ที่เป็นเชลยกลับไปครองเมืองของตนสืบไป

พระอภัยมณี

นิทานคำกลอนเรื่อง พระอภัยมณี เป็นผลงานของพระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า สุนทรภู่ ล้มเลิกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาตาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า สุนทรภู่เริ่มแต่งพระอภัยมณีเมื่อต้องโทษจำคุกในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ ธนิต อยู่โพธิ์ ได้เสนอความคิดเห็นค้านว่า น่าจะแต่งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในชั้นแรกนั้น สุนทรภู่แต่งเรื่องนี้ขึ้นเพื่อขายน้ำเงินมาเลี้ยงชีพ ต่อมาจึงแต่งขึ้นเพื่อถวายพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ และกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ อันเป็นผู้ที่ทรงให้ความอุปการะท่าน

พระอภัยมณีเป็นงานชิ้นสำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดของสุนทรภู่ที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านทุกยุคทุกสมัย เพราะนอกจากจะมีความดีเด่นในด้านคุณค่าทางสติปัญญาและอารมณ์แล้ว ยังมีลักษณะเด่นอีกหลายประการ เช่น

ในด้านสันทลัษณ์ สุนทรภู่แต่งพระอภัยมณีโดยใช้กลอนสุภาพ อันเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่สุนทรภู่ถนัดและแต่งได้ดีจนได้รับการยกย่องให้เป็น "บิดาแห่งกลอนสุภาพ" กุหลาบ มลลิกะมาลี (2519: 136) ได้กล่าวถึงกระบวนการกลอนของสุนทรภู่ว่า "สุนทรภู่ทำให้กลอนไพเราะขึ้นอย่างยิ่ง ด้วยการเพิ่มสัมผัสในเข้าไปในกลอนแปด จึงมีผู้ยกย่องสุนทรภู่ว่าเป็นเอกในทางแต่งกลอนแปด เป็นแบบแผนการแต่งที่มีผู้ดำเนินตามมาตลอดจนบัดนี้"

ด้านโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องนั้น สุนทรภู่วางโครงเรื่องพระอภัยมณีได้น่าตื่นเต้นเร้าใจกว่าเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วไป อีกทั้งยังสามารถสอดแทรกคติชีวิตทางโลกและทางธรรมไว้ในเรื่องได้อย่างเหมาะสม

ส่วนเรื่องของฉากนั้น สุนทรภู่อให้ความสำคัญแก่ฉากและสถานที่ต่าง ๆ ในเรื่องโดยบรรยายรายละเอียดของฉากซึ่งมีทั้งบนบก ในน้ำ พระราชวัง บ้านเมือง รวมทั้งสำนักรบอย่างตื้นจนผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน นอกจากนี้สุนทรภู่ยังได้เสนอฉากที่เกี่ยวข้องกับทะเลเกือบตลอดเรื่อง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่แปลกและน่าสนใจกว่าวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่เกิดในสมัยเดียวกัน

จินตนาการที่แปลกใหม่ล้ำยุคเป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งของเรื่องพระอภัยมณี เพราะจินตนาการหลายอย่างที่ปรากฏในเรื่องนี้ได้กลับกลายมาเป็นความจริงในยุคต่อมา เช่น ธนูของพราหมณ์วิเชียรที่ยิงได้ครั้งละเส็ดดอก ส้าภายนตร์ที่สามารถขับเคลื่อนไปในอากาศได้ของ

พราหมณ์โมรา ผนเทียมของพราหมณ์ล้านน ล้ำาภายนาตใหญ่ที่ล้ำาภายบรรจุสิ่งต่าง ๆ ได้มากมาย ของโจรสลัหรั้ง เครื่องดนตรีที่บรรเลงได้โดยอาศัยการโยลานของนางละเวง ฯลฯ ฉินตนาการ เหล่านี้ทำให้ เรื่องพระอรุยมณีสลักลั่นานต้นเต้น และนำตตตามยั้งยั้ง

ในต่านตัวละครนั้น ลุ่่นทรภู่วาตภาพตัวละครให้แตกต่างจากวรรณคดีทั่ว ๆ ไป โดย กำหนดบทบาทของตัวละครที่เป็นเด็ก เช่น ลินลุมทร ลุดลาคกร ให้มีความล้ำาคัญเท่าเทียมกับผู้ใหญ่ และให้ตัวละครฝ่ายหญิง เช่น นางลุมวรมมาสี นางละเวง วังพิทา นางเล่าวคนธ มีโอกาสแสดง ความล้ำาภายในการปกครองบ้านเมืองและการศีกล่งครามเท่าเทียมกับตัวละครฝ่ายชาย ในขณะที่ เดียวกันลุ่่นทรภู่วาสร้างตัวละครเอกฝ่ายชาย คือ พระอรุยมณี ให้มีลักษณะขลาดกลัว บอบบาง และ ฟังพาผู้อื่นอยู่เล่่มอ อันเป็นลักษณะตรงข้ามกับตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณคดีทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักจะ มีลักษณะเป็นผู้กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ล่ง่าผ่าเผย และเป็นที่พักพิงของผู้อื่น สิ่งที่น่ายอกย่องอีกประการ หนึ่งก็คือ บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของตัวละครคงที่ แม้ว่า เรื่องพระอรุยมณีจะยืดยาวมาก แต่ ลุ่่นทรภู่วาสามารถเล่นอลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของตัวละครต่าง ๆ ได้อย่างเต่นชัด และปรากฏ ให้เห็นอย่างล่ง่าเล่่มอตลอดเรื่อง

จากลักษณะเต่นเหล่านี้เอง ทำให้นิทานคำกลอนเรื่อง พระอรุยมณี ได้รับการยกย่อง จากวรรณคดีล่มล่ง่าว่าเป็นยอดแห่งนิทานคำกลอน

เรื่องย่อพระอภัยมณี

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเป็นโอรสของท้าวสุทัศน์และนางปทุมเกสรแห่งกรุงรัตนา เมื่อพระอภัยมณีมีพระชนม์ 15 พรรษา และศรีสุวรรณมีพระชนม์ 13 พรรษาได้เดินทางไปแสวงหาวิชาที่สำนักค้ำฟ้าโมกข์ หมู่บ้านสันตคาม พระอภัยมณีเลือกเรียนวิชาเป่าปี่กับพินพราหมณ์ ส่วนศรีสุวรรณเรียนวิชากระบี่กระบองกับพราหมณ์พราหมณ์ เมื่อเวลาผ่านไป 7 เดือน ทั้งสององค์ก็สำเร็จการศึกษาและเดินทางกลับกรุงรัตนา ท้าวสุทัศน์พิโรธเพราะทรงเห็นว่าวิชาเป่าปี่และกระบี่กระบองไม่เหมาะสมกับการเป็นกษัตริย์จึงขับไล่โอรสทั้งสององค์ออกจากเมือง

พระอภัยมณีและศรีสุวรรณเดินทางมาถึงหาดทรายชายทะเลได้พบกับพราหมณ์ผู้แก่กล้า 3 คน คือ โมราลำมารถใช้ฟ้าหญาผูกเป็นล่าภายนตร์ได้ ลำนนลำมารถเรียกลมฝนได้ วิเชียรชานาญการยิงธนูลำมารถยิงได้ครั้งละ 7 ดอก พราหมณ์ทั้งสามถามพระอภัยมณีถึงประโยชน์ของตนตรี พระอภัยมณีจึงเป่าปี่ให้ฟังจนศรีสุวรรณและลำพราหมณ์เคลิบเคลิ้มหลับไป นางผีเสื้อสมุทรได้อินเสียงปี่ก็หลงใหล จึงตามเสียงปี่มาจนพบพระอภัยมณี นางอุ้มพระอภัยมณีไปยังถ้ำแล้วแปลงกายเป็นสาวงาม ขอยู่เป็นชายาของพระองค์ พระอภัยมณีให้นางล่ำบานว่า หากภายหลังนางคิดร้ายต่อพระองค์ก็ขอให้นางมีอันเป็นไป นางยอมล่ำบาน พระอภัยมณีจึงต้องจำใจอยู่กับนาง

ศรีสุวรรณและลำพราหมณ์ตื่นขึ้นไม่พบพระอภัยมณี คงเห็นแต่รอยเท้าขนาดใหญ่ของนางผีเสื้อ ศรีสุวรรณคิดว่าพระอภัยมณีสิ้นพระชนม์แล้วจึงโคกเคঁร่าเสียใจมาก ลำนนจึงพยายามล่ามตามดูก็ทราบว่าพระอภัยมณียังมีพระชนม์ชีพอยู่ และจะได้พบกับภรรยาซึ่งออกติดตามโดยเดินทางไปกับล่าภายนตร์จนถึงเมืองรมจักร ศรีสุวรรณปลอมเป็นพราหมณ์ เผลอล่าภายแล้วเดินทางเข้าเมืองรมจักร ทั้งสี่ได้พักอยู่กับนายด่าน โดยลวงว่าตนเป็นพี่น้องกัน มีอาชีพเป็นแพทย์ เดินทางมาจากบ้านคามวาสี ระหว่างทางเรือถูกพายุต้นหนและลูกเรือเสียชีวิตหมด ครั้นมาถึงเมืองรมจักรก็เกิดไฟไหม้เรือขึ้นอีก ล้วนนายด่านก็เล่าเรื่องเมืองรมจักรให้ฟังว่า ท้าวทศวงศ์เจ้าเมืองกับมเหสีมีธิดาทรงโฉมงดงามชื่อ เกษรา กษัตริย์ทั้งหลายต่างพากันมาสู่ขอ แต่ท้าวทศวงศ์ไม่ยอมยกให้ผู้อื่น จนกระทั่งท้าวอุเทนส่งทูตมาสู่ขอและขู่ว่า หากมิยอมตกลงจะยกทัพมาตีเมืองเพื่อชิงนาง ท้าวทศวงศ์ยังคงตอบปฏิเสธ ขณะนี้จึงกำลังเตรียมบ้านเมืองเพื่อรับศึกท้าวอุเทน

นายด่านพาพราหมณ์ทั้งสี่เที่ยวชมเมืองรมจักรจนพบกับนางกระฉงสาวใช้ในวัง นางหลงใหลศรีสุวรรณจนไม่ยอมกลับวัง เมื่อหัวหน้าวิเสทส่งคนไปตาม นางก็แจ้งความเท็จว่าตนตก

เป็นภรรยาของพราหมณ์แล้ว ความดีที่ราบถึงที่เลี้ยงสีนางของนาง เกษรา ทั้งสี่ให้ขอเฝ้าไปสับกุ่ม
ตัวพราหมณ์มาชำระคดี ครั้นได้พบกับศรีสุวรรณก็พิงใจ จึงนำพราหมณ์ทั้งสี่ไปฝากตายายไว้ที่
สวนหลวง และชักนำให้นาง เกษราประพาล่ล่วนจนได้พบปะรักใคร่กับศรีสุวรรณ

ท้าวอุเทนยกทัพมาประชิดเมืองรมจักร ท้าวทศวงศ์สั่งทหารออกรบแต่ก็พ่ายแพ้กลับมา
พราหมณ์ทั้งสี่ล่าออกรบจนได้ชัยชนะ วันเวลาผ่านไป ศรีสุวรรณก็ยังไม่ได้ให้นาง เกษราล้มดัง
ความประสงค์ จึงมีสารไปตัดพ้อนางและบอกลาไปจากเมือง นางอ่านสารแล้วก็เสียใจจนล่นไป
หมอมมาแก้ไขเท่าใดก็ไม่พื้้น ศรีสุวรรณอาลาแก้ไขนางได้สำเร็จ ในที่สุดท้าวทศวงศ์ก็จัดการ
อภิเษกศรีสุวรรณกับนาง เกษรา ฝ่ายล่ล่วนพราหมณ์ก็ได้ตำแหน่งผู้รักษาชายแดนและได้แต่งงานกับ
ล่ล่วนที่เลี้ยงของนาง เกษรา คือ โมรากับนางประภาวดี ล่ล่วนกับนางอุบล วิเชียรกับนางจงกลณี
ส่วนนางศรีสุดานั้นได้เป็นพระสนมของศรีสุวรรณ

ฝ่ายพระอภัยมณีอยู่กับนางผีเสื้อจมนมีโอรสองค์หนึ่งชื่อ ลินลุ่มทร มีกำลังมากเหมือน
มารดา พระอภัยมณีล่นวิชาเป่าปีให้จนชำนาญ วันหนึ่งนางผีเสื้อไม่อยู่ ลินลุ่มทรได้เปิดหิมที่ปิดปาก
ถ้ำออก แล้วลงไปเล่นน้ำจนพบกับเงือก พระอภัยมณีจึงมีโอกาสหนีนางผีเสื้อ โดยคิดอุบายให้นาง
ไปล่าปลิงทะเลที่เกาะเกาะนี้ แล้วพระองค์ก็ให้ส่งเงือกพ่อแม่ลูกหนีไปพร้อมกับลินลุ่มทร มุ่งหน้าไปยัง
เกาะแก้วพิสดารอันเป็นที่พำนักของพระฤๅษีผู้วิเศษ แต่นางผีเสื้อตามมาทันจึงจับเงือกพ่อแม่ซึ่งอ่อน
กำลังอยู่ข้างหลังกินเสีย ส่วนลูกสาวเงือกพาพระอภัยมณีกับลินลุ่มทรมาจนถึงเกาะแก้วพิสดาร
นางผีเสื้อติดตามมาอีก แต่พระฤๅษีเลิกทรายขวางป้องกันไว้ นางสู้ไม่ได้จึงวนเวียนอยู่บริเวณ
ใกล้ ๆ เกาะนั้น ต่อมาพระอภัยมณีก็ได้ให้นางเงือกเป็นชายา

ท้าวสิริราชเจ้าเมืองผลึกกับนางมณฑามะเสสิมิตาองค์หนึ่งนามว่า สุวรรณมาลี นางเป็น
คู่หมั้นของอุคเรนโอรสเจ้าเมืองลังกา คืนวันหนึ่งนางฝันว่า ไปเที่ยวทะเลแล้วได้ดวงแก้วงามมาก
จากเกาะกลางทะเลนั้น เมื่อตื่นขึ้นนางก็เคঁราโศกเสียตายดวงแก้ว ท้าวสิริราชส่งสารธิดาจึงพา
ไปเที่ยวทะเล ระหว่างทางเกิดพายุพัดศัณฐานเส็ดวันเส็ดคืนเรือท้าวสิริราชกับธิดาพัดหลงออกจาก
ชบวน เหล่าข้าราชการบริหารตามหาไม่พบ จึงกลับไปเมืองผลึก อุคเรนยกชบวนวิวาห์จากลังกามาถึง
เมืองผลึกทราบเรื่องเข้า จึงเดินทางติดตามหาท้าวสิริราชกับนางสุวรรณมาลี

พระอภัยมณีหัดเรียนภาษาต่าง ๆ จากบรรดาศิษย์พระฤๅษีซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่เรือแตก
มาติดอยู่ ณ เกาะแก้วพิสดาร จนล่ล่วนมารณพูดได้คล่องแคล่ว ต่อมาพระองค์กับลินลุ่มทรได้ช่วยเป็น

ฤๅษี วันหนึ่ง เรือของท้าวสิลราชพัดลมาถึงเกาะ ท้าวสิลราชได้พบปะไต่ถามเรื่องราวของ พระอรหันต์และขอให้พระอรหันต์เป่าปี่ให้ฟัง พระอรหันต์จึงให้ลีนลุ่มทรลาสิกขาเพื่อเป่าปี่ถวาย ท้าวสิลราชแทนพระองค์ ทุกคนที่ฟัง เสียงปี่ของลีนลุ่มทรก็หลับไป พระอรหันต์ฟังใจในความงามของ นางสุวรรณมาลี ส่วนลีนลุ่มทรก็ขอเป็นบุตรของนางสุวรรณมาลี พระอรหันต์ ลีนลุ่มทร และบรรดา ศิษย์พระฤๅษีขอโดยสารเรือของท้าวสิลราชไปด้วย ก่อนจากไปพระอรหันต์ฝากนางเงือกซึ่งตั้งครรรภ์ ไต่ล้ามเตือนไว้กับพระฤๅษี พร้อมทั้งมอบแหวนและปืนไว้ให้โอรสที่จะเกิดมา

เรือของท้าวสิลราชถูกนางผีเสื้อและภูตผีบริวารของนางทำลาย ท้าวสิลราชสิ้นพระชนม์ พระอรหันต์กับบรรดาล่ามศิษย์ของพระฤๅษีหนีขึ้นไปบนเกาะแห่งหนึ่ง นางผีเสื้อไม่ล้ามารถตามขึ้นไปได้ เพราะฝ่ายพระอรหันต์ท่องมนต์ของพระฤๅษีป้องกันไว้ นางจึงบันดาลให้ฝนและลูกเห็บตกลง มาทำร้ายคนเหล่านั้น พระอรหันต์ลาพรตและให้ไพร่พลใช้น้ำลายหยอดหูป้องกันเสียงปี่ แล้วจึง เป่าปี่จนนางผีเสื้อขาดใจตาย ร่างกายกลายเป็นหิน มีน้ำไหลออกจากปาก พระอรหันต์จะเผาศพ ของนาง แต่เจ้าเขามาห้ามไว้พร้อมทั้งแนะนำให้พระอรหันต์กับไพร่พลดื่มน้ำที่ไหลออกจากปากนาง เพราะเป็นน้ำทิพย์ดื่มแล้วชีวิตจะยืนยาว

ส่วนลีนลุ่มทรแบกนางสุวรรณมาลีว่ายน้ำมาได้ ๓ วันก็ถึง เกาะแห่งหนึ่ง ทั้งคู่ได้พบกับ โจรลู่หรั่งซึ่งแฉะขึ้นไปบนเกาะเพื่อขนน้ำไปเป็นเสบียง ลีนลุ่มทรกับนางสุวรรณมาลีขอโดยสารเรือ ไปด้วย ระหว่างทางนายโจรทำอุบายมอมเหล้าลีนลุ่มทร แล้วเกี้ยวพานางสุวรรณมาลี นางผัดผ่อน แล้วแก้ไขลีนลุ่มทรจนฟื้น ลีนลุ่มทรโกรธจึงเข้าต่อสู้กับพวกโจรลู่หรั่ง ข่านายโจรตาย พวกโจรที่ เหลือจึงล่าวาฉีกดีต่อลีนลุ่มทร

ลีนลุ่มทรกับนางสุวรรณมาลีคุมกองเรือมาถึง เมืองรมจักรจึงเกิดรบกันขึ้น เมื่อลีนลุ่มทร เห็นศรีสุวรรณพระพักตร์เหมือนพระอรหันต์ก็สังหารไม่ลง จึงถูกศรีสุวรรณตีตกม้าลอบไป วันต่อมา ศรีสุวรรณออกรบอีก ครั้นเห็นลีนลุ่มทรยังไม่ตายก็ลอบถามด้วยความแปลกใจว่าลีนลุ่มทรเป็นใคร ลีนลุ่มทรตอบตามความจริงว่าเป็นโอรสพระอรหันต์ แต่ศรีสุวรรณยังคลางแคลงใจเพราะเห็นหน้า ลีนลุ่มทรเป็นยักษ์จึงสู้รบกันอีก ศรีสุวรรณถูกจับ ครั้นศรีสุวรรณเห็นแหวนกับเสียงระบาศของลีนลุ่มทร ก็คิดว่าได้ว่าเป็นของพระอรหันต์จึงร้องให้ ลีนลุ่มทรไต่ถามจนทราบความเป็นอาหลานกัน ศรีสุวรรณ ปล่อยลีนลุ่มทร นางสุวรรณมาลี และนางอรุณรัศมีธิดาของศรีสุวรรณซึ่งเกิดจากนางเกษรา เดินทางออกจากเมืองรมจักรเพื่อติดตามหาพระอรหันต์

อุคฺเรนตามหาท้าวสิลราชกับนางสุวรรณมาสัจจนมาพบกับพระอรุณยมิและไพร่พลซึ่งได้ทราบเรื่องราวของนาง พระอรุณยมิกับพวกขอโดยสารเรือมาด้วยคนโตพบกับเรือของฝ่ายศรีสุวรรณกับสินสมุทร ครั้นสินสมุทรทราบว่า เป็นขบวนเรือของอุคฺเรนที่ออกตามหานางสุวรรณมาสัจจนคิดกำจัดอุคฺเรนด้วยการทำรบ พระอรุณยมิเป่าปี่เรียกสินสมุทรไปพบที่เรือ อุคฺเรนขอนางสุวรรณมาสัจจนแต่สินสมุทรไม่ยอมยกให้ พระอรุณยมิตัดสินใจวางพระองค์เป็นกลาง สินสมุทรรบกับอุคฺเรนโดยมีนางสุวรรณมาสัจจนเป็นแขกช่วยรบด้วย อุคฺเรนถูกขับไล่ พระอรุณยมิขอชีวิตไว้เพราะระลึกถึงบุญคุณที่อุคฺเรนให้โดยสารเรือมา อุคฺเรนพยายามติดตามตีเรือของสินสมุทรอีกแต่ไม่กล้า รั้ง ช้ายังถูกยิงที่ขาจึงต้องเดินทางกลับไปเมืองสังกา

พระอรุณยมิและไพร่พลเดินทางมาถึงเมืองผลึก นางมณฑามอบราชลัมปิติให้พระอรุณยมิ นางสุวรรณมาสัจจนที่พระอรุณยมิยอมยกนางให้อุคฺเรน จึงหนีพระอรุณยมิโดยออกบวชเป็นชีที่เขาจู้พร้อมกับสินสมุทร อรุณรัคมีและนางกำนัล พระอรุณยมิไม่ทราบว่าจะทำประการใดดีก็ได้แต่จัดการปกครองบ้านเมืองรอการอภิเษกอยู่ ต่อมาพระองค์เกรงว่าอุคฺเรนจะยกทัพมาก่อศึกชิงนางอีก จึงประกาศหาผู้มีวิชาความรู้มาไว้ช่วยป้องกันเมือง นางวาสีอายุ 34 ปี เป็นหญิงรูปช้วนที่มีสติปัญญา ความรู้ดี นางมีความรักใหญ่ใฝ่สูงใครจะได้พระอรุณยมิเป็นสามี เมื่อทราบว่าพระอรุณยมิต้องการผู้ทรงความรู้ก็เข้าเฝ้าถวายตัว พระอรุณยมิจึงใจในสติปัญญาความสามารถของนางจึงแต่งตั้งให้เป็นสนมเอก ด้วยปัญญาของนางวาสีทำให้พระอรุณยมิได้อภิเษกกับนางสุวรรณมาสัจจน เมื่ออภิเษกแล้วพระอรุณยมิให้ศรีสุวรรณพาสินสมุทรกับอรุณรัคมีไปเยี่ยมตามทุกขลุ่ยของท้าวสุทัศน์และนางปทุมเกสรที่เมืองรัตน

ทางเกาะแก้วพิสดาร นางเงือกคลอดบุตรเป็นชายชื่อ ลุดลาคกร ลุดลาคกรเรียนวิชากับพระฤๅษณ์อายุได้ 3 ปี ก็สืบมาฉิมมังกรได้ พระฤๅษณ์ให้ลุดลาคกรเดินทางตามหาพระอรุณยมิ ก่อนไปพระฤๅษณ์ให้ไม้เท้าวิเศษซึ่งใช้ป้องกันภูตผีได้ และให้ลุดลาคกรบวชเป็นฤๅษี ลุดลาคกรสืบมาฉิมมังกรไปพบผีดิบที่เมืองร้างจมอยู่กลางทะเล เกิดการสู้รบกัน ลุดลาคกรเกือบเสียชีวิตกับผีดิบแต่พระฤๅษณ์มาช่วยไว้ทัน ต่อมาลุดลาคกรถูกขีเปสื่อยหลอกปลุกตกเหวแล้วขโมยไม้เท้าวิเศษกับมาฉิมมังกรหนีไปตั้งตัวเป็นผู้วิเศษ ณ เมืองการะเวก พระสุริโยไทยเจ้าเมืองกับนางฉันทาดีและสาวเมืองการะเวกพากันหลงเชื่อสิงเหี้ยให้ไปอยู่ในวัง พระฤๅษณ์มาช่วยลุดลาคกรขึ้นจากเหว ลุดลาคกรสืบมาฉิมมังกรซึ่งหนีขีเปสื่อยมาได้ ตรงไปยังเมืองการะเวกซึ่งไม้เท้าวิเศษคืนมาจากขีเปสื่อย พระสุริโยไทยกับนางฉันทาดีทรงทราบความจริง จึงรับลุดลาคกรไว้เป็นโอรสบุญธรรม และได้

เลี้ยงดูสุดลำครู่กับเล่าวาคนธิดาของพระองค์

อุคเรนและเจ้าเมืองสังกายกัณฑ์พมาตีเมืองผลึก นางวาสิใช้อุบายตีทัพสังกาแตก อุคเรนถูกจับได้ พระอภัยมณีระลึกถึงบุญคุณของอุคเรนจึงคิดจะปล่อยตัวไป นางวาสิเกรงว่าอุคเรนจะกลับมากำแค้นอีก จึงใช้วาจาเบียดเบียนอุคเรนจนอกแตกตาย ใอุคเรนเข้าสิงร่างนางวาสิจนนางคลุ้มคลั่งตายไปด้วย พระอภัยมณีส่งศพอุคเรนไปให้เจ้าเมืองสังกาซึ่งถูกเกาทัณฑ์บาดเสียบหนีไป ทำให้เจ้าเมืองสังกาเสียพระทัยจนสิ้นพระชนม์ ราชลัมปติเมืองสังกาจึงตกอยู่กับนางละเวง วิชาธิดาของเจ้าเมืองผู้มีสิริโฉมงดงาม สังฆราชบาทหลวงเมืองสังกาทูลยุยงให้นางแก้แค้นแทนพระบิดากับเชษฐาโดยส่งสารพร้อมรูปของนางไปเชิญชวนกษัตริย์เมืองต่าง ๆ ให้ช่วยตีเมืองผลึกและสัญญาว่าหากองค์ใดชนะศึกจะได้นางเป็นมเหสี พร้อมทั้งได้ครอบครองเมืองสังกาสืบไป

เจ้าละมานเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ยกทัพมาตีเมืองผลึกตามคำเชิญชวนของนางละเวง แต่พระองค์ก็ต้องพบกับความพ่ายแพ้ เพราะพระอภัยมณีใช้เพลงปีศาจตัวไปปล่อยเกาะจนสิ้นพระชนม์ ปีศาจเจ้าละมานไปสิงอยู่ในรูปนางละเวงซึ่งอำมาตย์ยึดจากพระองค์ไปถวายพระอภัยมณี พระอภัยมณีหลงรูปนางละเวงจนไม่เป็นอันออกทำการราชการ นางสุวรรณมาลีเอารูปไปเผาไฟและทิ้งน้ำ แต่ก็ไม่อาจทำลายรูปนั้นได้

หลังจากที่ลุดลำครู่อยู่ในเมืองการะเวกได้หกปีเศษก็ทูลลาพระสุริโยไทยกับนางสังทวัตต์ออกติดตามหาพระอภัยมณี โดยมีนางเล่าวาคนธิดากับหัลโลยซึ่งเป็นอนุชาของนางตามไปพร้อมกับกองเรือของเมืองการะเวก ระหว่างทางลุดลำครู่ฆ่าผีเสื้อยักษ์ที่เกาะกาวันตาย แล้วควักแก้วตาอันเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลให้ผู้ครอบครองมีกำลัง คงทนต่อคำล่อลวงต่าง ๆ ให้นางเล่าวาคนธิดากับหัลโลยไว้ป้องกันตัว แล้วเดินทางต่อไปจนถึงเมืองผลึก ขณะนั้นเป็นเวลาตีห้าของกษัตริย์ซึ่งอำมาตย์ส่งมาทำศึกยกทัพมาประชิดเมืองผลึกพร้อมกันถึงเก้าทัพ นางสุวรรณมาลีออกรบจนเสียจนเสียแก่ข้าศึก แต่ลุดลำครู่กับพวกเข้าช่วยไว้ทันพอดี นางสุวรรณมาลีไม่รู้จักลุดลำครู่ เกรงว่าจะเป็นการกลลวงของข้าศึกจึงไม่รับทัพเมืองการะเวกเข้าเมือง จนกระทั่งศรีสุวรรณ ลินลุมทร และสามพราหมณ์ยกทัพมาช่วย ลินลุมทรซึ่งทราบเรื่องระหว่างพระอภัยมณีกับนางเงือกดี จึงออกไปรับลุดลำครู่เข้าเมือง

ลุดลำครู่ใช้ไม้เท้าวิเศษทำลายรูปนางละเวงได้สำเร็จ พระอภัยมณีหายคลั่ง ฝ่ายเมืองผลึกสามารถตีทัพทั้งเก้าแตกพ่ายไป เมื่อสิ้นสงคราม อำมาตย์เมืองการะเวกจึงทูลเรื่อง

พระสุริโยไทยขอลู่ตลาครต่อพระอรยมณี พระอรยมณีไม่ทรงขัดข้อง ลู่ตลาคร เล่าวคนธ์ หนีโยคุม ทักลับ เมืองการะเวก ก่อนจากกันลิมลุมทรมอบลูกสิงโตล่องตัวซึ่งเกิดจากแม่สิงโตที่ลิมลุมทรจับได้ คราวกลับจากเมืองรัตนาให้แก่เล่าวคนธ์และหนีโย

พระอรยมณีตัดลิมใจยกทัพไปตีเมืองสังกาเพื่อตัดศึกที่จะมีมาประชิดเมืองผลึกในอนาคต ทัพเรือของพระอรยมณี ศิริสุวรรณ ลิมลุมทร และลัมพราหมณ์ ยกเข้าตีเมืองใหม่ซึ่งนางละเวงให้ ล้างขึ้นเป็นเมืองหน้าด่าน ฝ่ายสังกาสู้ไม่ได้จึงไข้กลไกล่อให้ทหารเมืองผลึกและระมจักร รวมทั้ง ศิริสุวรรณกับลิมลุมทรติดอยู่ภายในกลไกนั้น พระอรยมณีไปปล่กตทัพทั้งหมดให้ห้ลับ แต่นางละเวง มีตราราวุซึ่งเป็นแก้ววิเศษคู่บ้านคู่เมืองสังกา สามารถบันดาลให้ผู้เป็นเจ้าของแคล้วคลาดจาก คำล่ตราวูไว้ป้องกันตัว นางจึงไม่ห้ลับ พระอรยมณีได้พบกับนางละเวงกลางลัมมรบก็พอพระทัย ในรูปโฉมของนาง จึงปราศรัยเป็นเชิงเกี้ยวพา นางละเวงข่มมาหนีเข้ากรุงสังกา ระหว่างที่ เดินทางผ่านป่านางก็ได้ดินถันซึ่งเป็นยาอายุวัฒนะ ได้นางยุพามาพบกับนางลูลาสีวัน ซึ่งบาทหลวง ีไปแห่งบ้านลิกคานาเลี้ยงดูไว้เป็นราชธิดาบุญธรรม และได้ย่องตอดเป็นทหารเอก

เมื่อนางละเวงหนีไปแล้วพระอรยมณีก็ไปปล่กทัพ ทหารเมืองสังกาตามหานายไม่พบ ก็คุมกันไม่ติดแตกทัพหนีไป ฝ่ายเมืองผลึกจึงเข้าเมืองใหม่ได้สำเร็จ แล้วจึงยกทัพเข้าไปตีด่าน ดงตาลต่อไป อิเรนนายด่านต่อลู่จนเสียชีวิต นางร่าทาสะหริบุตรสาวรับหน้าที่สืบต่อจากบิดา เมื่อนางออกรบป้องกันด่านก็ได้พบกับศิริสุวรรณ ทัพสังกาไม่อาจต้านทานทัพเมืองผลึกได้ นางร่าทาสะหริ หนีเข้ากรุงสังกา นางละเวงส่งนางยุพามา นางลูลาสีวัน นางร่าทาสะหริ และย่องตอดมารักษาด่านเขาเจ้าประสงฆ์ ซึ่งเป็นด่านสุดท้ายก่อนถึงกรุงสังกา ฝ่ายสังกาพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อชิงเอาชัยชนะให้ได้แต่ก็ไม่สำเร็จ นางละเวงกับสังฆราชต้องยกทัพมารบเอง สังฆราชออกอุบาย ให้นำนางละเวงลวงพระอรยมณีให้ไปปล่กตทัพทั้งสองฝ่าย แล้วให้ฝ่ายสังกาซึ่งใช้ปรอทยอดตูป้องกันเสียงปี่ไว้ใช้ไฟเผาทัพเมืองผลึก นางละเวงใจอ่อนจึงไม่อาจทำตามอุบายของสังฆราชได้ ดังนั้นเมื่อ นางคุมทัพพร้อมกับนางร่าทาสะหริ นางยุพามาและนางลูลาสีวันออกประสงฆ์หน้ากับทัพ เมืองผลึก จึงพุดจาอ้ออั้งและถูกพระอรยมณี ศิริสุวรรณ ลิมลุมทร เกี้ยวพาจนเป็นค่าและหย่าทัพ กลับไปโดยไม่มีการลู่รบ

สังฆราชทราบเรื่องก็คาดคั้นเอาโทษกับนางละเวง นางจึงปรึกษากับธิดาบุญธรรมคิด ข้อนกลสังฆราช โดยให้นางยุพามาถือลารไปลวงให้พระอรยมณีไปปล่กตไพร่พล แล้วพา พระอรยมณีซึ่งปลอมตัวเป็นนางกำนัลติดท้ายรถพระที่นั่งของนางละเวงกับนางลูลาสีวัน เข้ากรุงสังกา

ส่วนร่าภาละหรีกับย่องตอดก็ไปฆ่าไฟรพล เมืองผลึกซึ่งมีหน้าตาคล้ายพระอรทัยณี แล้วนำศพซึ่งตัดศีรษะแล้วไปให้สังฆราช

ครีสุวรรณและทัพเมืองผลึกขึ้นไม่พบพระอรทัยณีก็เสียพระทัย แต่พราหมณ์ทูลว่า พระอรทัยณียังมีพระชนม์ชีพอยู่ ครีสุวรรณจึงส่งคนไปสืบหาพระอรทัยณีภายในด่านจนได้ เครื่องทรงของพระอรทัยณีกับศีรษะทหารผู้นั้นมา สังฆราชส่งม้าไ้มาแจ้งข่าวแก่ครีสุวรรณว่าจับพระอรทัยณีได้ หากยอมเลิกทัพกลับไปโดยดีก็จะคืนให้ แต่ถ้าไม่ยอมก็จะปลงพระชนม์เสีย ครีสุวรรณส่งม้าไ้ไว้ สิ้นสมุทรปลอมเป็นม้าไ้กลับเข้าด่านแล้วเผาฐานโรงเปิดทางให้ทัพเมืองผลึกเข้าด่านได้ นางยุพามาพบกับนางร่าภาละหรีหลบหนีไปกรุงสังกา ครีสุวรรณพบศพทหารเมืองผลึกที่ถูกฆ่าสังหาร ทราบว่าพระอรทัยณียังมีพระชนม์ชีพอยู่ ทัพเมืองผลึกยกมาล้อมกรุงสังกาไว้

พระอรทัยณีได้นางละเวง เป็นชายาโดยความช่วยเหลือของนางยุพามา พระองค์หลงใหลในเสน่ห์ของนางจนงมกาย นางละเวงคิดอุบายตัดศึก โดยให้นางยุพามาพบกับนางร่าภาละหรี ทำเล่นให้สิ้นสมุทรกับครีสุวรรณคนทั้งสองละทิ้งกองทัพมาอยู่ในกรุงสังกา สามีพราหมณ์ทำหนังสือแจ้งเรื่องไปยังเมืองผลึก นางสุวรรณาตีแจ้งข่าวไปยังเมืองรมจักรและเมืองการะเวก แล้วนางก็รีบเดินทางไปยังเมืองสังกา และพักอยู่ที่เมืองใหม่พร้อมกับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดาธิดาฝาแฝดของนางกับพระอรทัยณี เมื่อสุดลำครกับหัลไชยยกทัพเมืองการะเวกมาล้อมทบสังฯ คลื่อนพลไปล้อมทบกับทัพเมืองผลึกที่ล้อมกรุงสังกาอยู่

สุดลำครอาสาเข้าวังไปแก้เล่นให้โดยมีหัลไชยตามไปด้วย แต่สุดลำครกลับถูกเล่นให้ นางสุลาสวีน ทำให้ไม้เท้าวิเศษกลับกลายเป็นงูและตนเองก็ต้องลาพรด หัลไชยออกจากกรุงสังกา มาแจ้งข่าวให้นางสุวรรณาตีทราบ นางสุวรรณาตี หัลไชยพร้อมกับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดายกทัพออกไปหน้าป้อม นางละเวงแล้ร้งพาพระอรทัยณีมาเหยย จนนางสุวรรณาตีลลไป สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาและหัลไชยช่วยกันแก้ไขจนพ้น นางจึงล่ข่าวไปยังเมืองรมจักรและเมืองการะเวก ท้าวทศวงศ์พานางเกษรา กับนางอรุณรัศมีไปเมืองสังกา นางเล่าวคนธก็ออกเดินทางจากเมืองการะเวก ไปยังเมืองสังกาพร้อมด้วยกัศป้า โมกข์โลกเชษฐ์และนางพราหมณีภรรยา

นางละเวง นางร่าภาละหรี นางยุพามา และนางสุลาสวีนมีภรรยา นางทั้งสี่มีร้ายจึงจัดพิธีบตรพลีละเตาะเคราะห์ห้ามคนผ่านเข้าออกทางประตูเมืองสังกาทั้งแปดทิศ ส่วนสังฆราชซึ่งหนีไปซ่อนตัวอยู่ที่บ้านสะพานนตร เมื่อคราวที่ด่านเขาเจ้าประัญแตกได้ทราบเรื่องราว นางทั้งสี่มี

ล้ามีเป็นพวกข้าศึกและตนเองถูกหลอกก็แค้นใจ จึงเดินทางมากรุงสัງกา เมื่อสังฆราชแลเห็นนาง ทั้งสี่กับพระล้ามีกำลังเดินเคียงคู่กันเลียบไปตามกำแพงเมืองเพื่อทำพิธีละเดาะเคราะห์ก็ปรึกษา นางเหล่านั้น นางละเวงล้ารภาพผิด สังฆราชจึงหายโกรธและช่วยคิดอ่านการศึกต่อไป

ฝ่ายทัพเมืองผลึกได้ปรึกษาหาวิธีแก้แสนี้ โลกเชษฐ์เล็กตอกไม้และธงลงเลขยันต์ให้ หล้าไชยนำไปแก้แสนี้ในกรุงสัງกา หล้าไชยพาสินลุ่มกรกับสุดล้าครกสับออกมาได้ แต่สังฆราชก็แนะนำให้ นางยุพามหากับนางลูลาสีวันพายองตอดไปสะกดทัพเมืองผลึก แล้วพาทั้งสองกลับไปกรุงสัງกาอีก นางลูลาสีวันเขียนล้ารปลอมลายมือสุดล้าคร กล่าวตัดอาสัยทิ้งไว้ให้นางเล่าวคนธ์ ครั้นนางเล่าวคนธ์ ได้อ่านล้ารก็แค้นใจจึงลอบเข้าไปอิงแก้มนางลูลาสีวันถึงในกรุงสัງกา เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้นางละเวงแค้นใจมาก จึงสั่งให้เกณฑ์ทัพออกไปตีค่ายเมืองผลึกกลางดึก พอรุ่งเช้านางก็คุมทัพออกไปช่วยรบอีก ถึงกระนั้นก็ไม่อาจเอาชนะทัพเมืองผลึกได้ นางละเวงถูกเกาทัณฑ์ของนางลูลาสีวันธรรมาลี ที่ฟัน แลรพัสต์กับนางยุพามหากาและนางร่าภาละหรี แต่สังฆราชเกณฑ์ไพร่พลออกมาช่วยนางไว้ได้

นางลูลาสีวันวิงวอนให้พระอรหันต์ออกรบตามคำแนะนำของบาทหลวงไปได้ล้าเรีจ พระอรหันต์ คิริลูลารณ ลินลุ่มกร และสุดล้าครคุมพลออกคัมหนานางละเวง แต่ไม่พบ พระอรหันต์จึง เป่าปี่เรียกนางและกองทัพทั้งหมด นางละเวงไขเส้นหัวใจพระอรหันต์ให้เป่าปี่สะกดทัพเมืองผลึก แล้วสั่งให้คิริลูลารณ ลินลุ่มกร และสุดล้าคร กับนางทั้งสามคุมทัพไปล้อมจับ แต่โลกเชษฐ์เตรียม การป้องกันล่วงหน้าโดยให้ทุกคนไขขี้ผึ้งอุดหู เล็กลายลัญจมน้ำให้ทหารไว้ป้องกันตัว และเล็กเอ็มเป็น นกการะเวกถวายนกษัตริย์ทั้ง เก้าให้พกดิตพระองค์ไว้ พร้อมทั้งตั้งพิธีอัญเชิญฤๅษีเกาะแก้วพิลัดดาร มาช่วย

กองทัพเมืองสัງกาและเมืองผลึกเผชิญหน้ากัน ฝ่ายสัງกาพยายามที่จะเข้าไปจับเก้า กษัตริย์ แต่ไม่ล้าเรีจ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของโลกเชษฐ์ป้องกันไว้ ขณะที่ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันนั้นเอง พระฤๅษีเกาะแก้วพิลัดดารก็มาเทศนาโปรด ลังครามสิงยุตลึง สุดล้าครได้ไม้เท้าวิเศษคืน นางละเวง เหยือกษัตริย์ทั้งปวงเล็ดลี้เข้ากรุงสัງกา

นางละเวงเชิญเหล่ากษัตริย์ไปชมและเสือกเก็บเพชรนิลจินดาที่เขาโคตรเพชร นางพราหมณีภรรยาของโลกเชษฐ์ทราบตัวว่ารัตนชาติเหล่านั้นเกิดจากโคตรเพชร จึงแนะนำให้ นางเล่าวคนธ์นำโคตรเพชรกลับไปไว้เมืองการะเวก ดังนั้น นางเล่าวคนธ์จึงไม่ได้เสือกเก็บ เพชรพลอยเช่นกษัตริย์องค์อื่น นางละเวงส่งสัก็ไตตาม นางเล่าวคนธ์จึงจยโอกาสถูกลอบ

โคตรเพชร นางละเวงออกปากยกให้ ขณะที่นางเล่าวคนธ์ถอนโคตรเพชรนั้นบังเกิดแผ่นดินไหวทั่ว
เกาะลังกา นางละเวงให้นางรำภาละหรือไปสืบถามสาเหตุจากสังฆราชก็ได้รับคำตอบว่า เป็น
เพราะโคตรเพชรหัวใจเมืองถูกถอน หากไม่มากกลับมาไว้ตั้งเดิม เพชรพลอยก็จะไม่เกิดขึ้นอีกและ
แผ่นดินลังกา ก็จะถึงกาลเคঁราหมอง ถึงแม้ว่านางละเวงจะวิตกว่าคำบอกเล่า นั้นจะเป็นความจริง
แต่นางก็แก้ไขอะไรไม่ได้ ต่อมาบรรดาภคัตริย์ทั้งหลายต่างแยกย้ายกลับบ้านเมืองของตน

เมื่อพระอภัยมณีกลับถึง เมืองมลิก็มิลาารไปลู่ขอนางอรุณรัศมีให้สินลุ่มทร และลู่ขอนาง
เล่าวคนธ์ให้ลู่ดลาคกร สินลุ่มทรอภิเษกกับนางอรุณรัศมีก่อนแต่ก็ยังมิได้นางเป็นช่ายา เพราะนาง
บ้ายเปียงขอให้รอกการอภิเษกของลู่ดลาคกรกับนางเล่าวคนธ์ก่อน แต่ความจริงเป็นเพราะเมื่อครั้ง
ที่มีศึก เมืองลังกานั้น นางกับนางเล่าวคนธ์ได้กระทำสัตย์สัญญาต่อกันว่าทั้งสองจะไม่ยอมมีสามี ส่วน
นางเล่าวคนธ์นั้นก็ปฏิบัติตามสัญญาด้วยการหนีหรืออภิเษก ลู่ดลาคกรออกติดตามนางไป ต่อมานาง
ลู่วระธมาสีแนะนำบายให้สินลุ่มทรได้นางอรุณรัศมีเป็นช่ายาส้ำ เร็จ

นางเล่าวคนธ์กับข้าหลวงลงเรือหนีไปเมืองโรมวิสัย นางเล่าวคนธ์พาปลอมลวงให้
ลู่ดลาคกรหลงทาง ระหว่างทางถึงเมืองวาหุโลม นางได้ปลอมตัวเป็นช่ายา แล้วบวยเป็นฤๅษีมีนาม
ว่า พระอัคคี โพรพลของนางก็บวยด้วยเช่นกัน พระอัคคีและเหล่าฤๅษีเดินทางขึ้นบกที่ด่านปากน้ำ
ขาว เมืองซึ่งนับถือสิทธิ์อื่นไม่เสื่อมใส ทั้งยังพากันดูถูกฤๅษีจนเกิดสู้รบกัน ฝ่ายพระอัคคีได้รับชัยชนะ
จึงเดินทางตีเมืองอื่นเรื่อยไป ระหว่างทางก็มีชาวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นพรรคพวกมากมาย
พระอัคคียกทัพมาถึงกรุงวาหุโลมเจ้าเมืองซึ่งมีเชื้อสายเป็นยักษ์และสามารถบินได้โดยสวมชุดที่ทำ
ด้วยขนนกคุ้มทัพออกรบ แต่เสียทีถูกพวกพระอัคคีจับได้ พระอัคคีไม่เอาโทษทำววาหุโลม และให้
กลับไปครองเมืองตั้งเดิม แต่ทำววาหุโลมฮ้อบายพระทัยจึงเชือดพระค้อตนเองสิ้นพระชนม์
พระอัคคีจึงได้ครองเมืองวาหุโลม

ลู่ดลาคกรหลงวนเวียนตามลำภา เล็กของนางเล่าวคนธ์อยู่ลุ่มวันก็ใช้ไม้เท้าวิเศษแก้
อาถรรพณ์ได้สำ เร็จ จึงเดินทางต่อไปจนถึงเกาะค้ำคาว ลู่ดลาคกรพบกับช่ายชราผู้หนึ่งมีภรรยาเล่าว
ราวหนึ่งร้อยคน จึงขอเรียนอุปเท่ห์ลู่ดลาคกรกับช่ายชราผู้นั้น แล้วเดินทางต่อไปจนถึงเมืองวาหุโลม
ลู่ดลาคกรได้นางเล่าวคนธ์เป็นช่ายา นางเล่าวคนธ์มอบราชลัมปติให้แก่วาโหม โอรสทำววาหุโลม
แล้วนางกับลู่ดลาคกรก็ออกมาพำนักอยู่ที่ด่านปากน้ำ

ทางเมืองสังกานั้น นางละเวงประสูติโอรสชื่อพระมังคลา นางร่ากาละหรี นางยุพามา
และนางลูลาสีวันก็ประสูติโอรสชื่อวลายูตา วายุพัฒน์ และหัลลกันตามลำดับ มังคลากับวลายูตานั้นได้
ศึกษาเล่าเรียนกับสังฆราชบาทหลวงเมืองสังกา ส่วนวายุพัฒน์กับหัลลกันเล่าเรียนกับบาทหลวงซีโป

หัลลไชยหลงรักสร้อยสุวรรณ สันทรลู่ตา ล่องริตาฝาแฝดของพระอภัยมณี จึงเดินทางไป
เมืองผลึกโดยบอกกับพระสุริโยไทยว่าจะเดินทางไปตามหานางแล้วคนธรรพ์และลูลาสีวัน ต่อมา
ท้าวสุทัศน์และนางปทุมเกสรสิ้นพระชนม์ พระอภัยมณี ศรีสสุวรรณ และสินสมุทรจึงเดินทางไปงาน
พระบรมศพที่เมืองรัตน

สังฆราชเล่าเรื่องโคตรเพชรเมืองสังกาที่ตกไปอยู่เมืองการะเวกให้มังคลาฟัง เพราะ
โกรธที่นางละเวงไม่คิดหาทางนำคืนมา มังคลารับปากว่าเมื่อตนได้ขึ้นครองราชย์แล้วจะนำ
โคตรเพชรคืนมาให้ได้ ต่อมานางละเวงอภิเษกมังคลาให้ครองเมืองสังกา มังคลาเตรียมการศึกษา
โดยฝึกทหาร เล่าหาไพร่พลที่มีฝีมือ และยังได้นางลู่ตาส่งเกิดจากสายฟ้ามาเป็นผู้ช่วยอีกด้วย เมื่อ
เตรียมการพร้อมแล้วมังคลาสั่งวายุพัฒน์กับหัลลกันไปชิงโคตรเพชรจากเมืองการะเวก
พระสุริโยไทยสั่งข่าวเรื่องเมืองการะเวกถูกโจมตีไปยังเมืองผลึก ส่วนมังคลาให้เสนาหาโคตร
เพชรไปฝังไว้ดังเดิม การฝังโคตรเพชรนี้ทำให้เกิดแผ่นดินไหวทั่วเกาะสังกาถึงสามวัน นางละเวง
ล่งลับจึงลอบถามสังฆราช แต่สังฆราชปกปิดความจริงไว้

เมื่อหัลลไชยทราบข่าวการศึกษาที่รีบเดินทางกลับเมืองการะเวก นางสุวรรณมาลีมีสารฟ้อง
เรื่องนี้ไปยังนางละเวง แต่มังคลาสับผู้ถือสารได้สั่งให้วายุพัฒน์กับหัลลกันไปจับนางสุวรรณมาลีกับ
สร้อยสุวรรณ สันทรลู่ตามาขังไว้ที่ต๋านดงตาล ในขณะที่เดียวกันก็สั่งวลายูตาไปจับท้าวทวงศ์กับ
มเหสีที่เมืองรมจักร พระกฤษณาโอรสของศรีสุวรรณซึ่งประสูติจากนางศรีลู่ตา รวมทั้งมังกร ยูชน
และมะหุด บุตรของลำพราหมณ์ซึ่งเกิดจากลำพาลีเลี้ยงของนางเกษราช่วยกันยกทัพเรือออกติดตาม
วลายูตาแต่ไม่สำเร็จ จึงกลับเมืองรมจักรแล้วสั่งข่าวไปทูลพระอภัยมณีและศรีสุวรรณที่เมืองรัตน

ลูลาสีวันกับนางแล้วคนธรรพ์ทราบข่าวการศึกษาที่เดินทางมายังเมืองสังกา โดยมีวาโหม
คุมทัพเมืองวาโหมตามมาช่วยด้วย ฝ่ายหัลลไชยก็ยกทัพเมืองการะเวกไปเมืองสังกาเช่นกัน
มังคลาใช้อุบายเผาทัพเรือหัลลไชยจนแตกพ่ายหนีขึ้นบก แต่ลูลาสีวันกับนางแล้วคนธรรพ์ช่วยไว้หนี
ทั้งลำมช่วยกันตีเมืองใหม่ได้สำเร็จ นางลู่ตาส่งมังคลาหนีไปอยู่ที่ต๋านดงตาล มังคลาลอบส่งคนไป
เกณฑ์ทัพจากกรุงสังกามาช่วย และขอให้สังฆราชช่วยเหลือ สังฆราชส่งตำราการตั้งค่ายกลชื่อ

ทวาทศราศี ไปให้มังคลา

นางละเวงทราบข่าวการสงครามจึงรีบเดินทางมายังด้านดงตาลพร้อมกับนางร่ำภาละหรี เพื่อช่วยเหลือเหล่ากษัตริย์ที่ถูกขังอยู่ ฝ่ายมังคลาหลบหน้าไม่ยอมออกมาพบ และพยายามขัดขวาง นางละเวงแต่ไม่สำเร็จ นางละเวงเชิญบรรดากษัตริย์ไปพำนักอยู่ในกรุงสังกาศ ส่วนมังคลาก็เร่งตั้งค่ายรับศึกตามตำราของสังฆราช

พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ และสินสมุทรยกทัพมาถึง เมืองใหม่ พระอภัยมณีมีสารไปถึง มังคลาขอให้ประลองกันแต่มังคลาตอบปฏิเสธ หลีไชยกับวาโหมรับอาสาหน้าสารของพระอภัยมณีไปส่งให้นางละเวง เพื่อนัดแนะให้นางยกทัพตีกระหนาบทัพของมังคลา หลีไชยกับวาโหมพยายามตีฝ่าทัพของวลายุตากับวายุพัฒน์ซึ่งรักษาด่านสะพานยন্ত্রจนผ่านเข้ากรุงสังกาศได้สำเร็จ ทัพหน้าของพระอภัยมณีลงเข้าไปติดอยู่ในค่ายกลของมังคลา แต่นางเล่าวคนธก็แก้ค่ายกลได้สำเร็จ ในที่สุดฝ่ายพระอภัยมณีก็ร่วมกันโจมตีฝ่ายมังคลา สังฆราชให้ศิษย์ช่วยกันเผากรุงสังกาศ หลีไชยทั้งเมืองพาเหล่ากษัตริย์หนีไป ฝ่ายมังคลาไล่ติดตามมา พอดีที่นางละเวงมาพบ เข้าชิงช่วยหลีไชยกับเหล่ากษัตริย์ไว้ได้

สังฆราชแนะนำอุปายให้มังคลาใช้หุ่นต่างเป็นพระอภัยมณี อนุชา และโอรส เพื่อลวงให้นางละเวงถอนทัพ ในขณะที่เดียวกันก็ลวงพระอภัยมณีด้วยหุ่นของบรรดากษัตริย์ซึ่งเคยถูกจับมา พระอภัยมณีเป่าปี่สะกดทัพสับวลายุต วายุพัฒน์ และหลีกันไต้ สังฆราชพามังคลาหลบหนีไป เหล่ากษัตริย์เข้ากรุงสังกาศ ต่อมาผู้เฒ่าคนพาวลายุต วายุพัฒน์ และหลีกันหนีไป

เมื่อสงครามสงบลง พระอภัยมณีให้ลูด้าครทือสารไปทูลเชิญพระสุริโยไทยและนางจันทมาเมืองสังกาศ เพื่อจัดการอภิเษกลูด้าครกับนางเล่าวคนธ และหลีไชยกับสร้อยลูด้าจันทลูด้า เมื่อเสร็จการอภิเษกแล้วหลีไชยกับมเหสีกลับไปครองเมืองการะเวก ลูด้าครกับนางเล่าวคนธได้ครองเมืองสังกาศ ศรีสุวรรณ นางเกษรา ท้าวทศวงศ์ และมเหสีเดินทางกลับเมืองรมจักร สินสมุทรกับนางอรุณรัศมีกลับไปครองเมืองผลึก ส่วนพระอภัยมณีซึ่งยังคงพำนักอยู่ในเมืองสังกาศก็กริ้วนางสุวรรณมาลีกับนางละเวงที่หักคู้เล่นตัว พระองค์จึงออกบวชเป็นฤๅษี นางทั้งสองออกบวชติดตาม ทั้งสามมองค้อออกจากกรุงสังกาศไปพำนักอยู่ ณ เขาสิงคุตร

เรื่องพระอภัยมณีที่กล่าวมาแล้วนี้มีความยาวทั้งสิ้น 25,098 คำกลอน. แต่เรื่องก็ยังไม่จบและมีต่อไปอีกอีกยาว โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงการสู้รบระหว่างลูกหลานของพระอภัยมณีกับศัตรูที่หลงเหลืออยู่. เริ่มเรื่องตั้งแต่สังฆราชบาทหลวงเมืองสังกาศพามังคลาหนีไป และจบลงในตอนที่ว่าวชิรวานต์เดินทางนางสุพรรณฉลวยผู้เป็นมารดาของลุดลาคกร พระอภัยมณีและน้องนางซีเลดีจะมาช่วยในงานสถาปนานางสุพรรณฉลวยเป็นพระสนมทวยห่มปีหลวง

มีผู้กล่าวว่า ลุนทรภูมิตั้งใจแต่งเรื่องราวยาวนี้อย่างประณีต เหมือนตั้งข่วงที่ผ่านมาแล้ว และยังให้บรรดาศิษย์ของท่านแต่งเป็นบางตอนด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะท่านมีความประสงค์ที่จะจบเรื่องพระอภัยมณีตั้งแต่ตอนที่สามกษัตริย์ออกบวช แต่ท่านต้องแต่งต่อไปเพื่อถวายตามรับสั่งของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพเดือนละ 8 เล่มสมุดไทย รวมทั้งสิ้น 45 เล่ม คิดเป็นความยาว 23,588 คำกลอน ด้วยสาเหตุที่เนื้อเรื่องในช่วงนี้มิได้เกี่ยวข้องกับภาระวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับและพฤติกรรมของตัวละครเอก ในเรื่องพระอภัยมณีทั้ง 3 ตัว มิได้นำมากล่าวไว้ในที่นี้

สังข์ทอง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกไว้มากถึง 5 เรื่อง ได้แก่ ไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวี ลมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า ในบรรดาบทละครนอกทั้งห้า เรื่องนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไชยเชษฐาก่อน แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคาวีตามลำดับ โดยทรงใช้ตัวละครเก่าเป็นหลัก แล้วทรงเสกสรรตอนให้เห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้เล่นละคร นามาทรงพระราชนิพนธ์ปรับปรุงแก้ไขสำนวนกลอนให้ไพเราะยิ่งขึ้น มิได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่ตลอดทั้งเรื่อง ตอนที่ทรงพระราชนิพนธ์มีดังต่อไปนี้

เรื่องไชยเชษฐา เดิมทรงพระราชนิพนธ์ไว้ 4 เล่มสมุดไทย ต่อมาทรงแก้ไขตัดตอนอีกครั้งหนึ่งเป็น 3 เล่มสมุดไทย เริ่มเรื่องตั้งแต่พระไชยเชษฐาออกจากเมืองไปคล้องช้าง จนถึงตอนที่พระไชยเชษฐาและนางสุวิมลมาเดินทางกลับจากเมืองสิงหล

เรื่องสังข์ทอง ทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือ 6 เล่มสมุดไทย ตั้งแต่ตอนที่นางพันธุรัตได้พระสังข์มาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม จนกระทั่งท้าวศิวมล นางจันทร์เทวี พระสังข์ และนางรจนาเดินทางออกจากเมืองลำมนต์

เรื่องไกรทอง ทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือ 2 เล่มสมุดไทย ตั้งแต่ตอนที่ไกรทองอยู่ในถ้ำของขาละวัน จนกระทั่งไกรทองตามนางวิมาลา กลับลงไปในถ้ำ

เรื่องมณีพิชัย ทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือ 1 เล่มสมุดไทย ตั้งแต่ตอนที่นางจันทร์เทวีสร้างน้ำ จนกระทั่งพระมณีพิชัยออกไปอยู่กับพราหมณ์ที่ศาลา

เรื่องคาวี ทรงพระราชนิพนธ์เป็นหนังสือ 4 เล่มสมุดไทย เริ่มตั้งแต่ตอนที่ท้าวสินธุราชได้มอบหม่อมของนางจันทร์ลูดา จนกระทั่งคาวีฆ่าไวพทิศ

เนื้อเรื่องของบทละครนอกทั้ง 5 เรื่องนั้น บางเรื่องเป็นนิทานในนิบาตชาดก บางเรื่องเป็นนิทานในปัญญาสาชดก บางเรื่องก็เป็นนิทานพื้นเมือง และในบรรดาบทละครนอก 5 เรื่อง ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องสังข์ทองเป็นบทละครนอกที่มีความยาวมากที่สุด และมีเนื้อเรื่องลุ่มปฐพีที่สุด

เรื่องสังข์ทอง เป็นนิทานเรื่องหนึ่งในปัญญาสาชดก เรียกว่า ลู่วิฆนสังข์ชาดกชาวเหนือเชื่อกันว่าเมืองทุ่งยั้งเป็นเมืองของท้าวลำมนต์ และยังมีลานศิลาแลงแห่งหนึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัด

พระมหาธาตุนี้ เชื่อกันว่าลานแห่งนี้เป็นส่วนมคสิทธิ์ของพระสังข์ ที่ฝาผนังวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุ ก็ยังปรากฏภาพจิตรกรรมเรื่องสังข์ทองซึ่งเป็นฝีมือของช่างในสมัยกรุงเก่าอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ ส่วนทางภาคใต้ที่เมืองตะกั่วป่าอ้างว่า เมืองตะกั่วป่าก็เป็นเมืองของท้าวสามนต์เช่นกัน และยังเรียกภูเขาลูกหนึ่งว่า เขามังม้า โดยอธิบายว่า เมื่อพระสังข์ตีคสังข์แล้วก็ขี่ม้าข้ามภูเขา ลูกนั้นไป

บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีเนื้อเรื่องที่น่าสนใจชวนให้ติดตาม ล้นเกล้าฯ ทรงพระเมตตาโปรดเกล้าฯ ให้ถอดบทละครนอกเรื่องสังข์ทองไว้ด้วย เป็ลื่อง ๓๓๓๓ (๒๕๒๗: ๒๙๐) ได้กล่าวถึงเรื่องสังข์ทองไว้ว่า "แสดงคดีล่อนใจ เรื่องการมองคนแต่เพียงผิวนอก ให้เห็นลักษณะสันดานของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ชอบเหยียบย่ำเข้าเติมผู้บ่โชค เรื่องจบลงด้วยการที่ผู้ลุ่มลึกและผู้ผิดต้องใช้กรรมของตน"

เรื่องย่อสังข์ทอง

ท้าวศิวมลธรมเหล็กชื่อ ฉันทเทวี และมีสนมเอกชื่อ ฉันทาทะวี แต่พระองค์ไม่มีโอรสสืบสันตติวงศ์ เมื่อราชบุรุษร้องเรียนให้ทรงหาโอรส พระองค์จึงทรงจัดพิธีบวงสรวง เทวดาชั้นเพื่อยอโอรส แล้วทรงส่นวาลว่า โอรสองค์แรกที่ประสูติจากมเหล็ก หรือสนมองค์ใดก็ตามจะได้ครองราชย์สมบัติต่อไป

นางฉันทเทวีเริ่มตั้งครรภ์ก่อน ต่อมานางฉันทาทะวีก็ตั้งครรภ์เช่นกัน นางฉันทาทะวีเกรงว่าบุตรของนางจะไม่ได้ราชสมบัติ จึงติดสินบนโหรให้ทำนายให้ร้ายนางฉันทเทวีและบุตร เมื่อนางฉันทเทวีประสูติโอรสเป็นหอยสังข์ โหรจึงทำนายว่าเป็นกาลกิณีให้ขับออกจากเมืองไป ท้าวศิวมลธรมเจ้าเมืองนครเทคนางและโอรสออกจากนคร นางฉันทาทะวีติดสินบนเล่นาให้ประหารนางฉันทเทวีเสีย แต่ไม่สำเร็จ

นางฉันทเทวีและโอรสไปอาศัยอยู่กับตายายในเรือนถึง 5 ปี นางทนลำบากตรากตรำทำงานต่าง ๆ เอง รุกขเทวดาลงสาร จึงบันดาลให้ไก่ป่ามากินข้าวที่นางฉันทเทวีตากไว้ พระสังข์ออกจากหอยมาช่วยไล่ไก่ป่า และหุงหาอาหารเตรียมไว้ให้นางหลายครั้งจนนางลงสัย วันหนึ่งนางฉันทเทวีแอบดูสิงทรบอกว่าโอรสของนางเป็นมนุษย์ นางไข้ไม้ทูปสังข์จนแตก พระสังข์จึงไม่ล่ามารถกลับเข้าไปอยู่ในสังข์ได้อีกต่อไป

ฝ่ายนางฉันทาทะวีประสูติพระธิดา จึงไม่มีสิทธิ์ในราชสมบัติ นางเสียมล่อนให้พระธิดาทูลขอตำแหน่งอัศวมเหล็กให้แก่ นาง ท้าวศิวมลธรม นางจึงให้ยายเฝ้าลู่เมธาทำเล่นที่ท้าวศิวมลให้ลุ่มหลงในตัวนาง ต่อมานางทราบข่าวเล่าสือเรื่องพระสังข์ จึงทูลยุยงท้าวศิวมลว่า พระสังข์เป็นลูกชู้ของนางฉันทเทวี ท้าวศิวมลหลงเชื่อจึงให้เล่นาไปฆ่าพระสังข์ แล้วแต่งตั้งนางฉันทาทะวีเป็นอัศวมเหล็ก

เล่นาสับพระสังข์ไปประหารด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ไม่สำเร็จ เพราะพระสังข์เป็นผู้นิยมบุญญาธิการ จึงนำตัวพระสังข์มาเฝ้าท้าวศิวมล เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระสังข์ก็ทรงมีพระทัยว่า พระสังข์เป็นโอรสของพระองค์กับนางฉันทเทวี จึงคิดจะรับตัวนางฉันทเทวีกับพระสังข์กลับเข้าเมือง แต่นางฉันทาทะวีทูลคัดค้านและแนะนำให้สับพระสังข์ถ่วงน้ำเสีย ท้าวศิวมลกำลังลุ่มหลงนางก็ยอมทำตาม ขณะที่กำลังถ่วงพระสังข์นั้นนางฉันทเทวีตามมาถึงพอดี นางทูลขอชีวิตโอรสจากท้าวศิวมล พระองค์ตรัสเรียกเรือกลับ แต่นางฉันทเทวีไข้เอาทูลของอัศวมเหล็กสั่งให้

เล่นา สับพระสังข์ถ่วงน้ำ ต่อหน้ากษัตริย์ทั้งคู่และราชกุมารทั้งหลายทันที ท้าวขั้วมดและนางสำนึกโทษ
เสียพระทัยจนลบลับไป นางสำนึกโทษแก้ไขพระองค์จนฟื้น ต่อมาไม่นานพระองค์ก็ทรงล้มเหตุการณ
นี้เสียสิ้น เพราะลุ่มหลงในเสน่ห์ของนางสำนึกโทษ

ท้าวอุยงคัพัญญาค เจ้าบาดาลพบพระสังข์สิงห์เข้าช่วยเหลือ ต่อมาท้าวอุยงคัพัญญาคส่งพระสังข์
ไปให้นางยักษ์ชื่อ นางพันธุรัต นางยักษ์รับพระสังข์เป็นราชบุตรบุญธรรมโดยระหว่างที่นางเลี้ยงดู
พระสังข์นั้น นางและชาวเมืองยักษ์ทั้งหลายแปลงกายเป็นมนุษย์หมด นางพันธุรัตรักใคร่พระสังข์
มากจนออกปากว่าจะยกทรัพย์สมบัติและบ้านเมืองให้พระสังข์

พระสังข์อยู่กับนางพันธุรัตจนมีอายุได้ 15 ปี วันหนึ่ง นางออกไปเที่ยวป่าเพื่อจับสัตว์
ต่าง ๆ กินเป็นอาหาร พระสังข์แอบเข้าไปในที่ที่นางหวงห้าม จึงค้นพบว่าที่หอช้างหัวนอนมีโครง
กระดูกสัตว์และซากศพมากมาย ที่บ่อน้ำซ้ายขวานั้นก็เป็นบ่อเงินและบ่อทอง ส่วนที่ปราสาทใหญ่ก็มี
รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้าทองซึ่งสามารถใช้เหาะได้ พระสังข์จึงคิดหาทางหนีนางพันธุรัต
กลับไปหาพระมารดาที่ไร่ของตายาย

เมื่อนางพันธุรัตออกไปหากินอีกครึ่งหนึ่ง พระสังข์จึงลอบลงไปขุดพระองค์ในบ่อทอง
ล่วมรูปเงาะ เกือกแก้วและถือไม้เท้าทองเหาะหนีไป พระสังข์เดินทางไปได้เจ็ดวัน เจ็ดคืนก็มาถึง
เขาหลวง จึงขึ้นไปพักเอาแรงบนเขา ฝ่ายบริวารของนางยักษ์ติดตามมาทัน แต่ก็จำพระสังข์ไม่ได้
พระสังข์ปรากฏกายในรูปทอง เหล่าบริวารจึงเข้าใจว่าพระสังข์คือรุกขเทวา พระสังข์แกล้งชี้ทาง
ให้บรรดายักษ์ติดตามไปทางอื่น แล้วจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า ขออย่าให้นางพันธุรัตติดตามขึ้นมาบน
เขาหลวงได้

เมื่อนางพันธุรัตเหาะมาถึงเขาหลวงก็จำพระสังข์ได้ นางอ้อนวอนให้พระสังข์กลับไป
อยู่กับนาง พระสังข์ไม่ยินยอม นางจึงพยายามปีนขึ้นไปบนเขาหลวง แต่ด้วยอำนาจสัตยาธิษฐาน
ของพระสังข์ทำให้นางลื่นกำลัง ไม่อาจปีนขึ้นไปได้ นางเสียใจมากจนอกแตกตาย แต่ก่อนตายนาง
ได้เขียนมหาจินตามন্ত্রไว้บนก้อนหิน เพื่อให้พระสังข์ใช้ป้องกันตนเองยามคับขัน มหาจินตามন্ত্র
นี้เป็นมนตร์ที่ใช้เรียกสัตว์ปีกต่าง ๆ เต่า ปลา รวมทั้งไข่ เรียกครุฑและเทวดาบนสวรรค์ได้ด้วย
เมื่อพระสังข์เห็นนางพันธุรัตสิ้นใจตายก็ตกพระทัยมาก รีบลงมาขอขมาศพ และท่องมหาจินตามন্ত্র
จนจำได้ แล้วจึงตรัสสั่งให้บริวารของนางพันธุรัตนำศพของนางกลับไปบ้านเมือง และเตรียมการ
รอพระองค์กลับไปจัดการเผาศพ จากนั้นพระสังข์ก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองสามมถ์

ท้าวล้ามนต์กับมเหสีชื่อ นางมณฑา มีพระธิดาโฉมงามถึง 7 องค์ องค์สุดท้ายชื่อว่า รจนา ท้าวล้ามนต์ส่งเสนาไปป่าวประกาศให้บรรดากษัตริย์ตามเมืองต่าง ๆ มาชุมนุมกัน เพื่อให้พระธิดาทิ้งเสียดเลือกเป็นคู่ครอง หากราชบุตรเขยองค์ใดมีบุญญาธิการก็จะได้ครองเมืองล้ามนต์สืบต่อไป พระธิดาทิ้งเลือกกษัตริย์หนุ่มรูปงามที่ตนพึงพอใจได้ แต่นางรจนาไม่พบผู้ใดที่ตนพอใจเลย นางมณฑาสั่งเสนาให้ประกาศชุมนุมบรรดาผู้ชายที่มีอยู่ในเมืองทุกคน โดยไม่เลือกชั้น วรรณะ และอายุ มาให้นางรจนาเลือก ท้าวล้ามนต์ทรงเห็นชอบด้วย แม้กระนั้น นางรจนาก็ยังไม่สามารถเลือกผู้ใดมาเป็นคู่ครองของตน เมื่อท้าวล้ามนต์ทรงทราบว่า ยังมีเงาะป่าบ้าใบ้หลงเหลืออยู่ที่ปลายทางอีกคนหนึ่ง จึงตรัสสั่งประชิดนางรจนา ให้เสนาไปนำตัวเงาะมาให้นางเลือก พระสังข์ในคราบของเจ้าเงาะพอพระทัยนางรจนา พระองค์จึงตั้งสัตยาธิษฐานว่า หากพระองค์เคยครองคู่กับนางแล้วก็ขอให้นางแลเห็นรูปทองที่อยู่ภายในร่างเงาะ นางรจนาแลเห็นรูปทองนั้น จึงเสี่ยงพวงมาลัยไปให้เจ้าเงาะ ท้าวล้ามนต์ดิโรษกับนางรจนาและเจ้าเงาะไปอยู่ที่กระท่อมปลายทาง ฝ่ายพระธิดาทิ้งหาก็พากันเยาะเย้ยถากถางนางรจนาต่าง ๆ นานา

นางรจนาต้องลำบากตรากตรำ ตักน้ำ ต่ำข้าว และทำงานล้ารพัด เจ้าเงาะแกล้งทำตกลงให้นางขบขัน เพื่อบรรเทาความเคঁราโศกเสียใจ อีกทั้งยังช่วยหุงหาอาหารแทนนาง เมื่ออยู่ด้วยกันตามลำพังในเวลากลางคืน พระสังข์ก็ถอดรูปเงาะออก รจนาได้ถามถึงเชื้อสายเผ่าพงศ์ของพระสังข์ เมื่อนางทราบว่าพระสังข์เป็นโอรสของกษัตริย์ก็ยินดี ครั้นรุ่งเช้าพระสังข์ก็สวมรูปเงาะไว้ดั้งเดิม แล้วช่วยสอนให้รจนาทำงานต่าง ๆ เช่น หุงหาอาหาร บั่นฝ้ายทอผ้า นางรจนาพยายามขอร้องให้พระสังข์เลิกสวมรูปเงาะ เพื่อที่ทั้งสองจะได้พ้นจากการดูถูกเหยียดหยามจากผู้อื่น แต่พระสังข์ก็ไม่ยินยอม คืนหนึ่งนางรจนาได้ลอบนำรูปเงาะไปทำลาย แต่ไม่สำเร็จ พระสังข์แย่งรูปเงาะคืนไปได้ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระสังข์ก็ไม่ยอมถอดรูปเงาะอีกเลย

ท้าวล้ามนต์คิดหาทางกำจัดเจ้าเงาะ โดยมีรับสั่งให้เขยทิ้งเสียดไปหาปลาถวาย หากใครหาไม่ได้ตามกำหนดก็จะประหารเสีย พระสังข์ถอดรูปเงาะซ่อนไว้แล้วใช้มหาจินตามন্ত্র์เรียกปลามาชุมนุมกันมากมาย ล้วนหกเขยและบริวารซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลาและเสียบยงอาหารพร้อมมูล ก็ออกตระเวนหาปลาเช่นกัน แต่จับปลาไม่ได้เลยแม้แต่ตัวเดียว หกเขยได้พบกับพระสังข์พร้อมกับปลาคำนวนมากมาย ก็คิดว่าพระสังข์เป็นเทพารักษ์ จึงพากันเข้าไปกราบกรานขอปลามา พระสังข์ขอปลายจุมุกเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน หกเขยไม่มีทางเลือกจึงยอมให้พระสังข์เสือนปลายจุมุกเพื่อแลกกับปลาคนละสองตัว

เจ้าเงาะกับนางรจนานำปลามาถวายท้าวล้ามนต์มากมาย ในขณะที่หกเขยมีปลามา
ถวายเพียงคนละสองตัวแล้วยังกลับมาซ้ำอีกด้วย เจ้าเงาะแกล้งพูดจาเยาะเย้ยท้าวล้ามนต์ ทำให้
ท้าวล้ามนต์ไม่พอพระทัยยิ่งขึ้น ฝ่ายพระธิดาทั้งหกก็รู้สึกเสียหน้า เพราะกลัวมหาปลาได้น้อยและ
จุกก็ยังไม่แห้งด้วย ทหาางสิงพาลหาเรื่องกับนางรจนา ส่วนหกเขยก็เกือบจะมีเรื่องมีราวกับ
เจ้าเงาะ

ท้าวล้ามนต์หาทางกำจัดเจ้าเงาะอีกโดยให้ให้เขยทั้งเจ็ดไปหาเมื่อมาถวาย พระสังข์
ใช้วิธีการเดิม เรียกเมื่อมาได้มากมาย หกเขยและบริวารหาเมื่อไม่ได้ ก็ตามมาพบพระสังข์กับฝูง
เมื่ออีก หกเขยขอปิ่นเนื่องจากพระสังข์ คราวนี้พระสังข์ขอใบหูของแต่ละคนเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับ
เมื่อคนละหนึ่งตัว เมื่อแผนการที่จะกำจัดเจ้าเงาะทำให้หกพระธิดาและหกเขยต้องอับอายขายหน้า
ถึงสองครั้งสองครา ท้าวล้ามนต์จึงจนพระทัยไม่ทราบว่าจะจัดการกับเจ้าเงาะได้อย่างไร

ต่อมาทศพรอลันของพระอินทร์เกิดแจ้งกระด้างขึ้น พระองค์จึงส่งกองทัพเนตรตรวจดูก็
ทรงทราบว่า นางรจนาเสียใจที่พระสังข์ไม่ยอมถอดรูปและถ้าเหตุการณ์ยังคงเป็นไปเช่นนี้
นางรจนาอาจถึงแก่ชีวิตก็ได้ พระองค์จึงยกทัพมาล้อมเมืองล้ามนต์ไว้ แล้วทำท้าวล้ามนต์ตีคดี
โดยมีบ้านเมืองเป็นเดิมพัน ท้าวล้ามนต์ส่งหกเขยออกไปตีคดีแต่ทั้งหกก็พ่ายแพ้กลับมา พระอินทร์ให้
ท้าวล้ามนต์นำ ขยคนลุดท้อมาตีคดีแก้มือ ดังนั้นท้าวล้ามนต์จึงส่งนางมณฑาไปเจรจากับนางรจนา
เพื่อให้นางไปริงวอนเจ้าเงาะให้ไปตีคดีพนัน นางรจนาพยายามอ่อนวอนให้พระสังข์ถอดเงาะและ
ออกไปตีคดี แต่พระสังข์ถอดถอดเพราะไม่พอพระทัยเครื่องทรงเก่า ๆ ที่ท้าวล้ามนต์ส่งไปให้
ท้าวล้ามนต์เล็ดลามาจนจ้อพระสังข์ด้วยพระองค์เอง พร้อมด้วยเครื่องทรงชุดใหม่ แต่พระสังข์ก็ยัง
คงไม่พอพระทัย พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมนำเครื่องทรงมาประทานให้ พระสังข์ถอดรูปออก
ไปตีคดีกับพระอินทร์ต่อหน้าไพร่ฟ้าประชาชนอย่างลุ่มคักดีศรี พระองค์แสดงอิทธิฤทธิ์เหาะตาม
พระอินทร์ขึ้นไปตีคดีบนอากาศ พระอินทร์หย่อนฝีมือให้พระสังข์ แล้วจึงเลิกทัพกลับไป ชาวเมือง
ต่างชื่นชมยินดีที่พระสังข์สามารถตีคดีป้องกันเมืองไว้ได้ ท้าวล้ามนต์พอพระทัยในความสามารถของ
พระสังข์จึงมอบราชสมบัติให้พระสังข์

พระอินทร์ทรงสังเกตเห็นว่านางสำนัเทวียังตกกระกำลำบากอยู่ จึงช่วยเหลือโดยเหาะมา
ปรากฏพระองค์ให้ท้าวยศวิมลเห็น แล้วเตือนให้ท้าวยศวิมลสำนึกถึงความผิดที่เคยกระทำ พร้อมทั้ง
ยังชี้ว่า หากท้าวยศวิมลไม่สามารถตามนางสำนัเทวีและพระสังข์กลับคืนมาได้ภายในเจ็ดวันแล้ว
ท้าวยศวิมลจะต้องสิ้นพระชนม์ ท้าวยศวิมลจะเล็ดลไปรับนางสำนัเทวีกลับวัง นางสำนัเทวีเกรง

ความผิดของตน จึงแกลังกุลเยาะเย้ยว่าท้าวศุภมิตรแล้วคืนคำ ท้าวศุภมิตรไม่ฟังคำนาง กลับทูล
 ตีนางจนได้รับความเจ็บปวด แล้วพระองค์ก็เสด็จไปรับนางสนมที่เทวที่ไร้ของตายาย พระองค์เสด็จ
 ไปอนง้อนางแล้วจึงชวนกันออกเดินทางไปตามหาพระสังข์ที่เมืองลำมนต์

ท้าวศุภมิตรให้ไพร่พลขุ่มรออยู่ในป่าใกล้เมืองลำมนต์ พระองค์กับนางสนมที่เทวปลอมเป็น
 ลำมัญชนเข้าไปในเมือง วันต่อมาพระสังข์เสด็จเสียบก่าแพงเมือง เมื่อขบวนเสด็จผ่านหน้าท้าวศุภมิตร
 กับนางสนมที่เทว ทั้งสองพระองค์ได้ลุกขึ้นมองดูพระสังข์ ทำให้เจ้าพนักงานที่คอยระวังอยู่สับไปลง
 หวาย แต่พระสังข์ทรงห้ามปรามและให้ปล่อยทั้งสองไป

ท้าวศุภมิตรกับนางสนมที่เทวได้ไปอาศัยอยู่กับนายประตู่ ต่อมานางสนมที่เทวได้เข้าไปทำงาน
 กับพวกวิเลท นางจึงคิดแกะสลักหินพิทเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระสังข์และตัวนาง ประงเป็นเครื่องต้น
 ส่งไปถวายพระสังข์ เมื่อพระสังข์ทอดพระเนตรเห็นหินพิทก็ทรงทราบว่าเป็นพระมารดาติดตามมา จึงให้
 ตามตัวผู้ประงแกงพิทมา เมื่อพระสังข์ได้พบกับนางสนมที่เทวและทรงทราบว่าท้าวศุภมิตรติดตามมาด้วย
 พระสังข์จึงรับท้าวศุภมิตรมาอยู่ในวังด้วย ต่อมาพระสังข์ได้ทูลลาท้าวลำมนต์กับนางมณฑกา เพื่อเสด็จ
 กลับไปบ้านเมืองพร้อมกับนางรจนา ท้าวศุภมิตร และนางสนมที่เทว

สิงหไกรภพ

สิงหไกรภพเป็นหนึ่งในนิทานคำกลอน 4 เรื่องของลุ่มทรภู์คือ พระอรภัยมณี โคบุตร
 สักขณวงศ์ และสิงหไกรภพ พ.ณ. ประมวลymarค หรือหม่อมเจ้าสุนทรศิริราชยุธิ์ (2499: 153)
 ได้กล่าวถึงประวัติการแต่งเรื่องสิงหไกรภพของลุ่มทรภู์ไว้ว่า

. . . ครึ่งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รับสั่งถึงนิทานคำกลอนของลุ่มทรภู์
 ใจความว่า มันแต่งก็แต่งได้แต่จะให้พระเจ้าแผ่นดินเป็นฮีโร่ปากตลาดจะแต่งให้มีล่ง่า
 ราวคืออย่างเจ้าไม่ได้ เมื่อกระแสรับสั่งไปถึงลุ่มทรภู์ ๆ ก็ว่า อ้อ ท่านนะหรือ ก็ได้
 แต่ทรงพระราชนิพนธ์อย่างของท่านเท่านั้นแหละ พ้าผีซี ถ้าท่านเป็นไพร่เสียหน่อยก็จะ
 ทรงนิทานได้ดีกว่านี้ ครั้นคำของลุ่มทรภู์ไปถึงพระกระรณ ก็ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร
 นอกเรื่อง ไกรทอง ฝ่ายลุ่มทรภู์ก็แต่งเรื่องสิงหไกรภพประชัน

เนื้อเรื่องสิงหไกรภพเป็นไปตามแบบเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ธรรมดา อีกทั้งลุ่มทรภู์ มิได้
 แต่งไว้จนจบเรื่องบริบูรณ์ เรื่องสิงหไกรภพจึงไม่มีใครเป็นที่นิยมแพร่หลายเหมือนเรื่องพระอรภัยมณี
 แต่ลุ่มทรภู์ก็ได้สอดแทรกแนวความคิดต่าง ๆ ไว้ในบทประพันธ์เรื่องนี้ เช่น ต้นลัทธิพยาที่มีใบไม้ต่าง ๆ
 ของพินทุมาร เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความต้องการของมนุษย์ ชลธรรมา ลัทธิยวดีพัฒนา (2513: 151-162)
 ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ของใบไม้สีต่าง ๆ สรุปได้ว่า

ใบไม้สีเขียว กินแล้วเป็นนกแก้ว หมายถึง ความมีอิสระ เสรีภาพ

ใบไม้สีแดง กินแล้วเป็นนาค หมายถึง อำนาจ ฤทธิ์ ความดูร้าย เป็นลัทธิชาตญาณधारต่อสู้อู่
 เพื่อการทำลายล้างและความยิ่งใหญ่ของมนุษย์

ใบไม้สีเหลือง กินแล้วเนื้อเป็นทอง หมายถึง ความมั่งคั่งร่ำรวย ความรู้ความมีหน้ามีตา
 เป็นจุดเด่นในสังคม

ใบไม้สีเขียว กินแล้วเป็นสิงหลม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงซึ่งเป็นเรื่อง
 ตามธรรมชาติและความบริสุทธิ์ของสัตว์โลกทั่วไป

นอกจากเรื่องสัญลักษณ์แล้ว ลุ่มทรภู์ยังสอดแทรกแนวคิดทางจิตวิทยาเกี่ยวกับเรื่องปมอีดีปัส
 (Oedipus Complex) เรื่องมนุษย์ที่ตีมน้ำนมของสัตว์แล้วมีผลก่อกำล้างแค้นแรงกล้าหาญ เรื่อง
 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก และพุทธปรัชญาซึ่งชี้ให้เห็นความเป็นอนิจจังแห่งชีวิตอีกด้วย

แม้ว่าลุ่มทรภู์จะแต่งเรื่องสิงหไกรภพไม่จบ แต่ก็มิได้ว่านิทานคำกลอนเรื่องนี้มีความยาว
 เป็นที่ล่องรองจากเรื่องพระอรภัยมณี กล่าวคือมีความยาว 15 เล่มลุ่มดไทย และท่านก็สอดแทรก
 แนวความคิดที่นำศึกษาไว้ในเรื่องพอลัมควร

เรื่องย่อสิงห์ไกรภพ

ท้าวอินธุมมาต์ กษัตริย์ผู้ครองเมืองโกญจา มีชื่อเสียงหนึ่งชื่อ นางจันทร์ วันหนึ่งมีพวกโจรห้าร้อยคนไล่ปล้นฆ่าราษฎรตามเมืองต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงเมืองโกญจา ชาวเมืองและทหารช่วยกันปราบโจรได้สำเร็จ พวกโจรเสียชีวิตหมด เหลือแต่บุตรชายหัวหน้าโจรอายุ 7 ปี เพียงคนเดียว ท้าวอินธุมมาต์ทรงอุปเลี้ยงบุตรชายของหัวหน้าโจรไว้เป็นราชบุตรบุญธรรมโดยไม่ฟังคำทัดทานของเหล่าเสนาอำมาตย์และโหร พระองค์ประทานชื่อให้เด็กผู้นั้นว่า คงคาประลัย ครั้นคงคาประลัยมีอายุได้ 15 ปี ก็ทรงตั้งให้ดำรงตำแหน่งอุปราช

ต่อมานางจันทร์ตั้งครรภ์ คงคาประลัยทราบเรื่องก็โกรธว่าตนจะหมดความสำคัญจึงก่อการกบฏยึดเมืองโกญจาไว้ได้ พระอินทร์ทรงช่วยท้าวอินธุมมาต์และนางจันทร์ออกจากเมือง ทั้งสองพระองค์ปลอมเป็นสามัญชนแล้วไปอาศัยอยู่ที่ท้ายไร่ของพรานเพิก เรื่อยมาจนนางจันทร์ประสูติโอรส ขณะนั้นางจะมีประสูติกาลนั้น เกิดอัศจรรย์แผ่นดินไหวไปทั่ว

วิรุณกลายเป็นพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญทราบว่า เกิดเหตุอัศจรรย์เพราะผู้มีบุญลงมาเกิด จึงสั่งพราหมณ์เทพจินดา บุตรชายซึ่งมีอายุ 12 ปี ให้เดินทางไปแสวงหาผู้มีบุญผู้นั้นแล้ววิรุณลายก็สิ้นชีวิต

เมื่อเทพจินดาจัดการศพของบิดาแล้วจึงออกเดินทางตามหาผู้มีบุญตามคำของบิดา จนกระทั่งพบโอรสของท้าวอินธุมมาต์กับนางจันทร์ในกระท่อม เทพจินดาพิจารณาอุลัลักษณะของทารกแล้วก็ทราบว่าเป็นบุตรคนที่ตนตามหา เทพจินดาจึงลักตัวทารกหนีไปในป่า ระหว่างทางได้พบกับพินทุมารซึ่งเป็นยักษ์ที่มีหน้าที่เฝ้าต้นสรพยาในถ้ำแห่งหนึ่ง พินทุมารไม่มีบุตรจึงนำเด็กทั้งสองไปเลี้ยงไว้ในถ้ำ โดยแปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อมิให้เด็กทั้งสองตกใจกลัว พินทุมารขอมมาจากนางโกลสรแม่ลูกอ่อนหลายของตนมาให้ทารกดื่มกินจึงตั้งชื่อให้ทารกนั้นว่า สิงห์ไกรภพ

นับตั้งแต่คงคาประลัยได้ครองเมืองโกญจา ราษฎรก็ประสบแต่ความเดือดร้อน เพราะคงคาประลัยปกครองบ้านเมืองด้วยความอยุติธรรม เหล่าเสนาอำมาตย์ที่ยังคงจงรักภักดีต่อท้าวอินธุมมาต์จึงร่วมกับราษฎรขับคงคาประลัยประหารชีวิต แล้วจึงออกติดตามท้าวอินธุมมาต์ให้กลับมาครองเมืองโกญจาดังเดิม ต่อมาท้าวอินธุมมาต์กับนางจันทร์มีราชธิดาองค์หนึ่งชื่อ นางลู่วรรณรัตน์

พินทุมารเลี้ยงดูเด็กทั้งสองไว้จนสิงห์ไกรภพอายุ 14 ปี สิงห์ไกรภพไม่เคยออกไปพบกับโลกภายนอก จึงเข้าใจว่า ในโลกนี้มีมนุษย์อยู่เพียง 3 คน คือ พ่อ พี่ชายและตนเองเท่านั้น วันหนึ่งพินทุมารออกไปหากินในป่า สิงห์ไกรภพซุกซวนเทพจินดาเข้าไปในถ้ำที่พินทุมารหวงห้าม จึงได้พบ

ต้นไม้ที่มีใบสีต่าง ๆ คือ ทางทิศตะวันออกมีใบสีเหลือง ทิศใต้มีใบสีเหลือง ทิศตะวันตกมีใบสีเขียว และทิศเหนือมีใบสีแดง ทั้งคู่ลองกินใบไม้สีแดง ร่างกายก็กลับกลายเป็นนาค เมื่อพินทุมารกลับมากพบจึงนำน้ำมวกผามาขยโคลมและหยอดเข้าไปในปากนาคทั้งสอง สิงหโกรภพและเทพจินตาสึงกลับเป็นมนุษย์ดังเดิม พินทุมารกำชับห้ามทั้งคู่เข้ามาในคูหานี้อีก แต่สิงหโกรภพไม่เชื่อฟัง กลับชวนเทพจินตาสึงให้เข้าไปทดลองกินใบไม้สีอื่น ๆ อีก แล้วจึงใช้น้ำมวกผาที่เตรียมไว้แก้ไขให้กลับเป็นมนุษย์ สิงหโกรภพและเทพจินตาสึงได้ทราบว่า เมื่อกินใบไม้สีเขียวจะกลายเป็นสิงลม กินใบไม้สีแดงกลายเป็นนกแก้ว และเมื่อกินใบไม้สีเหลืองเนื้อก็จะกลายเป็นทอง

เมื่อสิงหโกรภพค้นพบคุณลักษณะของใบไม้ทั้งสี่แล้วก็หมดความสนใจ เพราะคิดว่า นำไปใช้ประโยชน์อันใดมิได้ นอกจากใช้เล่นสนุก เทพจินตาสึงอธิบายให้สิงหโกรภพทราบว่า ในโลกนี้ยังมีมนุษย์อยู่อีกมาก หากนำใบไม้วิเศษนี้ไปใช้ในเมือง ก็จะได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล แล้วจึงเล่าเรื่องที่พินทุมารนำคนทั้งสองมาเลี้ยงไว้โดยโกหกสิงหโกรภพว่า ตนและสิงหโกรภพเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน สิงหโกรภพวางแผนหนีพินทุมาร โดยทั้งคู่แปลงเป็นนกแก้วบินหนีไปพร้อมกับใบไม้วิเศษและน้ำมวกผาในขณะที่พินทุมารกำลังหลับ

เมื่อพินทุมารตื่นขึ้นก็ออกติดตามสิงหโกรภพและเทพจินตาสึง จนต่างฝ่ายต่างสิ้นกำลัง พินทุมารอ่อนวอนให้ทั้งสองกลับไปอยู่กับตนแต่ไม่สำเร็จ พินทุมารเสียชีวิต สิงหโกรภพและเทพจินตาสึงช่วยกันทำศพพินทุมารแล้วก็กลับไปอยู่ที่บ้านของเทพจินตาสึง เวลามุ่งผ่านไปจนถึงโกรภพอายุ 15 ปี วันหนึ่ง พรหมลัทธิประสิทธิ์โสม เพื่อนของวิรุณฉายมาที่บ้านของเทพจินตาสึง สิงหโกรภพจึงทราบความจริงว่า ตนมิได้เป็นพี่น้องกับเทพจินตาสึง ดังนั้น สิงหโกรภพจึงแปลงกายเป็นนกแก้วออกเดินทางตามมหาบิดามารดาที่แท้จริง จนกระทั่งได้มาถึงเกาะแก้วโมฬี

พระยายักษ์ตนหนึ่งมีนามว่า ท้าวสัตบุพพัตร มีมเหสีชื่อ นางมณฑาวดี ครองเมืองมารันมาช้านานก็ไม่มีโอรสธิดา ทั้งสองชুবเลี้ยงนางสร้อยสุดา ซึ่งเป็นนางที่เกิดจากดอกไม้วัวเป็นธิดาบุญธรรม วันหนึ่ง ท้าวสัตบุพพัตรและมเหสีเสด็จประพาสทางน้ำพร้อมด้วยนางสร้อยสุดา เมื่อขบวนเสด็จมาถึงเกาะแก้วโมฬี นางสร้อยสุดาก็ได้พบกับนกแก้วสิงหโกรภพ ฝ่ายสิงหโกรภพก็พึงใจในความงามของนางจึงเผลอพูดชมความงามออกไป นางสร้อยสุดาสึงน่านกแก้วพูดได้ก็กลับไปเลี้ยงไว้ในห้องบรรทม เมื่อถึงเวลากลางคืน นกแก้วสิงหโกรภพก็คืนร่างเป็นมนุษย์เข้าไปเกี่ยวพานางสร้อยสุดา จนได้นางเป็นชายา ครั้นรุ่งเช้าก็แปลงร่างเป็นนกแก้วดังเดิม

เมื่อสิงห์โกรภพหนีไปแล้ว เทพจินดาก็ออกสืบหาข่าวดีกำเนิดของสิงห์โกรภพจนได้ทราบว่า สิงห์โกรภพเป็นโอรสของท้าวอินธุมมาคแห่งเมืองโกญจา เทพจินดาจึงเดินทางไปทูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้ทั้งสองพระองค์ทราบ

สิงห์โกรภพสกลอบอยู่กับนางสร้อยสุดาจนนางตั้งครรภ์จึงพานางหนีไปโดยแปลงเป็น ลิงลมอุ้มนางเหาะไป ท้าวสัตบุพัตร์ทราบเรื่องก็ส่งกองทัพยกออกติดตามไป สิงห์โกรภพต่อสู้กับยักษ์ จำนวนมากมายไม่ไหวจึงแปลงกายตนและนางสร้อยสุดาเป็นนกแก้วบินหลบหนีไปเป็นเวลา 7 วัน สิงกลายร่างเป็นมนุษย์นอนพักผ่อนอยู่กลางป่า

เพชรพระยาธร ผู้มีพระขรรค์วิเศษเสียดคมเป็นอาวุธ ใครฆ่าพินก็ไม่ตายนอกจาก "เทวี สีดดา" เดินทางมาพบสิงห์โกรภพและนางสร้อยสุดา เพชรพระยาธรหลงใหลในความงามของนาง สร้อยสุดา จึงใช้มนต์สะกดให้สิงห์โกรภพหลับแล้วเกี่ยวพานางสร้อยสุดา นางใช้เล่ห์กลมา ยาบายเปียงจนล่ามารถสังหารเพชรพระยาธรตายด้วยพระขรรค์ของเพชรพระยาธรนั่นเอง เพราะ ความหมายของ "เทวีสีดดา" ที่เทวดาล่าปเพชรพระยาธรไว้ก็คือ นางกษัตริย์ซึ่งตั้งครรภ์

เมื่อสิงห์โกรภพตื่น นางสร้อยสุดาก็เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟัง แล้วจึงถวายพระขรรค์วิเศษ ให้สิงห์โกรภพ สิงห์โกรภพต่อสู้กับกองทัพยักษ์ ท้าวสัตบุพัตร์ตามมาจับนางสร้อยสุดาไปในขณะที่ สิงห์โกรภพกำลังสู้รบติดพันอยู่ เมื่อสิงห์โกรภพกลับมาไม่พบนางสร้อยสุดาก็กลับไป

เทพจินดาแปลงเป็นนกแก้วออกติดตามหาสิงห์โกรภพจนพบสิงห์โกรภพนอนหลับอยู่จึงช่วย แกะไขให้ตื่น ทั้งสองต่างไต่ถามถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา เทพจินดาพยายามเกลี้ยกล่อมสิงห์โกรภพให้กลับไปพบท้าวอินธุมมาคและมเหสีได้สำเร็จ ท้าวสัตบุพัตร์และกองทัพค้นหาสิงห์โกรภพไม่พบจึงยกทัพกลับ เมืองมารัน

สิงห์โกรภพและเทพจินดามาถึงเมืองโกญจา ท้าวอินธุมมาคโปรดฯ ให้สิงห์โกรภพครอง เมืองแทนและแต่งตั้งให้เทพจินดาเป็นอุปราช ต่อมาสิงห์โกรภพคิดถึงนางสร้อยสุดาและบุตรในครรภ์ ท้าวอินธุมมาคจึงส่งเทพจินดาคุมบรรณาการและสำราญไปขอมาท้าวสัตบุพัตร์ ส่วนทางเมืองมารันนั้น นางสร้อยสุดาประสูติโอรสชื่อ รามวงศ์

เมื่อเทพจินดาเดินทางมาถึงเมืองมารันก็ส่งราชทูตไปถวายสาร ท้าวสัตบุพัตร์พิโรธและ ประกาศจะยกทัพไปตีเมืองโกญจา คืนวันนั้น เทพจินดาแปลงเป็นลิงลมลอบเข้าไปถวายสารและ พระอามรงค์ของสิงห์โกรภพแด่ นางสร้อยสุดา นางฝากสาร สไบ และกุณฑลให้เทพจินดานำไปถวาย

สิงห์โกรธพ 4 เมื่อสิงห์โกรธพทราบว่าท้าวศุภพิภตจะยกทัพมาตีเมืองโกญจนา ก็เดินทางไปศึกษาวิชาการ
จากโยคีที่เขาเนาวรัตน์ตามคำแนะนำของเทพจินดา

ท้าวศุภพิภตกรีธาทัพมาตีเมืองโกญจนา แต่เสียทีถูกสิงห์โกรธพสังหาร เมื่อเล็ร็จศึก
สิงห์โกรธพก็รีบเดินทางไปรับนางสร้อยสุดาและโอรสกลับมาจากเมืองโกญจนา แต่นางมณฑาทิขอรามวงศ์
ไว้เป็นเพื่อนที่เมืองมารัน โดยมอบหมายให้วิรุณหิณซึ่งเป็นหลานของท้าวศุภพิภตเป็นพี่เลี้ยง
สิงห์โกรธพและนางสร้อยสุดาจำใจยอมตาม เทพจินดาได้ครองเมืองมารันสืบไป และมีโอรสชื่อ
ไชยสุริยา ฝ่ายสิงห์โกรธพและนางสร้อยสุดากลับไปเมืองโกญจนาแล้วก็มีธิดาอีกสององค์คือ เหมวรรณ
และรัศมี

เมื่อท้าวอินธมาศและนางจันทระสวรรคต สิงห์โกรธพจึงส่งสำราญมายังเมืองมารันให้รามวงศ์
ไปร่วมในพระราชพิธีพระบรมศพ วิรุณหิณซึ่งยังคงเคืองแค้นสิงห์โกรธพอยู่ จึงลวงรามวงศ์ให้ออก
เดินทางไปกับตนก่อนกระบวนทัพใหญ่ แล้วชิงพารามวงศ์ตรงไปเมืองกาลวาศ ซึ่งเป็นเมืองของ
เทพาสุรเพื่อร่วมลอบานของท้าวศุภพิภต เทพจินดาทราบว่ารามวงศ์ออกเดินทางไปก่อนกำหนด
ก็รีบส่งไชยสุริยาคุมทัพติดตามไป เมืองโกญจนาทันที เมื่อไชยสุริยาไปถึงเมืองโกญจนาไม่พบรามวงศ์
จึงกราบทูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้สิงห์โกรธพได้ทราบ

รามวงศ์เดินทางมาถึงชายแดนเมืองกาลวาศ วิรุณหิณลอบเข้าเมืองไปทูลเรื่องราว
ระหว่างท้าวศุภพิภตกับสิงห์โกรธพให้เทพาสุรทราบ แล้ววิรุณหิณก็ลอบออกไปใช้อุบายล่อรามวงศ์มา
ลวงว่าประจันไว้กลางเมือง เทพาสุรและวิรุณหิณยกทัพไปชิงเมืองมารันคืน

พระอินทร์เล็ดลงมาช่วยแก้ไขรามวงศ์ให้พ้นจากที่ลวงล่อ แล้วนำตัวรามวงศ์ไปไว้ในห้อง
บรรทมของนางแก้วกนิษฐซึ่งเป็นธิดาของเทพาสุรกับนางเทพกนิษฐ รามวงศ์ได้นางแก้วกนิษฐเป็น
ชายา นางแก้วกนิษฐใช้อุบายนำอาวุธของรามวงศ์ที่เทพาสุรยึดไปกลับคืนมาได้สำเร็จ นางเทพกนิษฐ
ทราบว่ารามวงศ์หายไปก็รีบรุดมาหานางแก้วกนิษฐ นางจึงทราบว่า นางแก้วกนิษฐตกเป็นชายาของ
รามวงศ์แล้ว รามวงศ์ต่อสู้กับกองทัพยักษ์เมืองกาลวาศแล้วพานางแก้วกนิษฐหนีไปเมืองโกญจนา
ระหว่างทางที่ทั้งสองพักอยู่กลางป่าก็ได้พบกับนางองออย ฝาแฝดซึ่งอยากได้รามวงศ์เป็นสามี นาง
จึงแปลงกายเป็นหญิงสาวชื่อศรีฟ้า ขอติดตามทั้งสองกลับไปบ้านเมืองด้วย เมื่อลบล้อกนางองออย
ก็ทำร้ายนางแก้วกนิษฐแล้วโยนนางลงไปในลำธาร จากนั้นนางก็ลวงรามวงศ์ไปที่ถ้ำของนาง แต่
รามวงศ์สับโกหกได้จึงใช้จักรตัดขาขวาของนางขาด รามวงศ์ตามหานางแก้วกนิษฐจนพบร่องรอย

ที่นางถูกทำร้ายตกสาธาธารไป ก็คิดว่านางเสียชีวิตแล้ว จึงบวชเป็นฤๅษีเพื่ออุทิศกุศลให้นาง ส่วนนางแก้วกนิษรีนั้นรอดพ้นจากความตายเพราะฤๅษีชิงช่วยหนีไว้ และให้นางพำนักอยู่ในบริเวณอาศรม

เทพาสูรยกทัพมารบกับเทพจินดาที่เมืองมารัน แต่ก็พ่ายแพ้กลับไปเมืองกาลวาด์ สิงหไกรภพยกทัพมาตามรามวงศ์ที่เมืองมารัน ครั้นทราบว่ารามวงศ์ถูกจับตัวไว้ที่เมืองกาลวาด์ก็ติดตามไปทันที

เมื่อเทพาสูรมาถึงเมืองกาลวาด์และทราบว่ารามวงศ์พานางแก้วกนิษรีไปก็พิโรธมาก ประจวบกับสิงหไกรภพยกทัพมาถึงเมืองพอดี เทพาสูรจึงยกทัพออกไปต่อสู้กับสิงหไกรภพ เทพาสูรแพ้ จึงหนีไปขอความช่วยเหลือจากประลัยกัลป์ สิงหไกรภพใช้อุบายหลอกนางเทพกนิษราว่า ตนคือเทพาสูร จนได้นางเทพกนิษราเป็นชายา เมื่อเทพาสูรกับประลัยกัลป์ยกทัพมาถึงเมืองกาลวาด์ และพบสิงหไกรภพกับนางเทพกนิษรากำลังประพาสอุทยานอยู่ จึงเกิดการต่อว่าต่อขานกัน สิงหไกรภพกล่าววาจาเหน็บแนมให้เทพาสูรพิโรธ เทพาสูรและประลัยกัลป์จึงสู้รบกับสิงหไกรภพ ประลัยกัลป์เสียชีวิต ถูกสิงหไกรภพประหาร ส่วนเทพาสูรนั้นถูกอาวุธแขนขาดได้รับความอัปยศมากจึงกระโดดน้ำตาย นางอินนิมเหสีของประลัยกัลป์ถูกพวกของสิงหไกรภพจับได้ นางเทพกนิษราทูลขอตัวนางไว้เป็นคนสนิท

นางสร้อยสุดาให้ไชยสุริยาเดินทางไปตามสิงหไกรภพกลับเมือง สิงหไกรภพจึงพานางเทพกนิษรากับนางอินนิมเข้าเมืองโกญจาดด้วย ไชยสุริยาทูลขอนางเหมวระธธิดาของสิงหไกรภพกับนางสร้อยสุดา สิงหไกรภพประทานให้ แต่ให้รอศตการอภิเษกพร้อมกับรามวงศ์ โดยในระหว่างนี้ให้ไชยสุริยาไปครองเมืองกาลวาด์ ต่อมา นางเทพกนิษราล้มคบกับนางอินนิมให้เล่นให้สิงหไกรภพลุ่มหลง นางสร้อยสุดาสั่งส่งสารไปแจ้งให้เทพจินดามาแก้เล่นให้ได้สำเร็จ นางเทพกนิษรากับนางอินนิมหลบหนีไป

รามวงศ์ได้พบกับพี่น้อง 7 นาง คือ ราศี มณี เล่าวณี อัมพัน ละออง สारा และสมุทร ซึ่งเดินทางหนีมาที่ท่อมบ้านเมืองของนางมาในลำเกาทอง นางทั้งเจ็ดตกลงถือพรตและติดตามรามวงศ์ไปด้วย โดยรามวงศ์ล่อนให้นางไชยปักษีประดิษฐ์อินนิมไปในอากาศเช่นเดียวกับกนิษรี

ท้าวเทพมาลี ผู้ครองเมืองวิเรน มีมเหสีชื่อ นางทิพกัลยา ทั้งสองมีโอรสองค์หนึ่งชื่อ เทวราช มีความสามารถในการตีตีพิษได้ไพเราะ หรืออาจตีพิษให้ผู้ฟังหูแตกตายก็ได้ อีกทั้ง เทวราชยังอยู่ยงคงกระพันเพราะถอดดวงใจฝากไว้ที่ภูเขา วันหนึ่ง ขณะที่เทวราชขีหลงเล่นอยู่

ก็เกิดอาเพศ พายุพัดเทวราชลอยข้ามเนินทราย ยักษ์ตนหนึ่งกำลังประกอบพิธีชุกกายเพชรอยู่ ยักษ์
 ตนนั้นจับเทวราชพาดกับแผ่นดิน และกินเสีย รามวงศ์กับนางทั้งสี่หนีหามาถึงช่วยกันสังหาร
 ยักษ์ตายแล้วช่วยเทวราชออกมาจากท้องยักษ์ได้สำเร็จ

เทวราชพารามวงศ์กับนางทั้งสี่เข้ามาพำนักในเมืองวิเรน ต่อมาไม่นานรามวงศ์กับ
 นางทั้งสี่ก็ออกเดินทางต่อไป โดยมีเทวราชซึ่งออกบวชเป็นฤๅษีติดตามไปด้วย ทั้งแก่องค์ได้พบกับ
 ยักษ์ซึ่งบำเพ็ญพรตเป็นฤๅษีมานานถึงหนึ่งหมื่นสี่พันปีตนหนึ่งชื่อ พระอนุโรธ พระอนุโรธได้บอก
 ทนทางไปยังเมืองโกญจาให้แก่ราชวงศ์ ระหว่างทางทั้งแก่องค์ยังได้พบกับนางยักษ์ล่องตนพี่น้อง
 ที่มีปีกเป็นครุฑ นางยักษ์ทั้งสองพึงใจในตัวรามวงศ์และเทวราช ใครที่จะได้เป็นสามี แต่รามวงศ์
 กลับล่อนหลังกษัตริย์ให้จนทั้งสองถือพรตแล้วขอติดตามทั้งแก่องค์ไปด้วย

คณะของรามวงศ์หะมาถึงเมืองกาลเนตร ซึ่งเพิ่งจะเกิดเหตุแผ่นดินไหวทำให้เล่าหิน
 หล่นเมืองเอนเอียงไป ไม่มีผู้ใดยกตั้งขึ้นตั้งเดิมได้ เจ้าเมืองกาลเนตรซึ่งเป็นยักษ์ที่มีฤทธิ์มาก หาก
 สัมตามองผู้ใด ผู้นั้นจะถูกเพลิงจากดวงตาเผาผลาญร่างกายจนไหม้หมด จึงประกาศยกธิดาโถมงาม
 ให้แก่ผู้ที่สามารถยกเล่าหินเมืองตั้งได้ตั้งเดิม บรรดาภคัตริย์ตามเมืองต่าง ๆ พากันมาอาสา
 มากมาย แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดสามารถทำได้สำเร็จ รามวงศ์จึงเข้าช่วยยกเล่าหินเมืองให้ตั้งไว้
 เหมือนเดิม ท้าวกาลเนตรบังคับให้รามวงศ์ลาพระตมอภิชัยกับธิดาของตน แต่รามวงศ์ไม่ยินยอม
 ท้าวกาลเนตรจึงให้ภคัตริย์ทั้งหกที่มาอาสายกเล่าหินเมืองรบกับพวกรามวงศ์ โดยสัญญาว่าจะ
 ประทานธิดาให้แก่ผู้ชนะศึก แต่ภคัตริย์เหล่านั้นก็ต้องพ่ายแพ้แก่ฝีมือของเทวราช และนางยักษ์
 ทั้งสองตน ท้าวกาลเนตรจึงออกรบเอง นางยักษ์ทั้งสองถูกไฟประลัยกัลป์ของท้าวกาลเนตรสิ้นชีวิต
 เทวราชจึงติดตามสังหารท้าวกาลเนตรเสีย

ประวัติผู้เขียน

นายวีระเกียรติ รุจิรกุล เกิดวันที่ 20 พฤศจิกายน 2503 ที่กรุงเทพมหานคร
สำเร็จการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร
วิทยาเขตราชวังสนามจันทร์ ปีการศึกษา 2525 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

